Morometii

Marin Preda

Volumul I

PARTEA INTAI

în câmpia Dunării, cu câțiva ani înaintea celui de-al doilea război mondial, se Bai£jcJ* Cîmpul avea cu oamenii nesfârşită răbdare; viața se scurgea aici fără conflicte mari.

Era începutul verii.

Familia Moromete se întorsese mai devreme de la câmp. Cât ajunseseră acasă, Paraschi, cel mai mare dintre co,pij»jse dăduse jos din căruță, lăsase pe alții să deshame şi să dea jos uneltele, iar el întinsese pe prispă o haină veche şi se culcase peste ea gemând. La fel făcuse şi al doilea fiu, Nilă; intrase în casă şi după ce se aruncase întrun pat, începuse şi el să geamă, dar mai tare ca fratele său, ca şi când ar fi fost bolnav. Al treilea băiat, Achim, se furişase în grajdul cailor, se trântise în iesle să nu-l mai găsească nimeni, iar cele două fete, Tita şi Ilinca, plecaseră repede la gârlă să se scalde.

Rămas singur în mijlocul bătăturii, Moromete, tatăl, trăsese căruța sub Umbra mare a celor doi salcâmi de lângă poarta grădinii şi apoi ieşise şi el la drum cu țigarea în gură. Părea de la sine înțeles că singură mama rămânea să aibă grijă ca ziua să se sfârşească bine... Moromete stătea pe stănoaga podiştei şi se uita peste drum. Stătea degeaba, nu se uita în mod deosebit, dar pe fața lui se vedea că n-ar fi r$u dacă s-ar ivi cineva... Oamenii însă aveau treabă prin curți, nu era timpul de ieşit în drum. Din mâna lui fumul țigării se ridica drept JMMiiăĂ

în

- Ce mai faci, Moromete? Ai terminat, mă, de sapă?

Iată că se ivise totuşi cineva. Moromete ridică fruntea şi îl văzu pe jfecinul său din spatele casei apropiindu-se de podişcă. Se uită numat o dată la el, apoi începu să se uite în altă parte; se vedea că nu o astfel de apariție aştepta. „...Pe mă-ta şi pe tine, chiorule!" şopti atunci Moromete pentru el însuşi, ca şi când până atunci ar mai fi înjurat pe cineva în gând

7

şi acum îl îngloba şi pe vecin, fiindcă tot apăruse; după care răspunsese

foarte binevoitor:

- Da, am terminat... Tu mai ai, mă, Bălosule?

— Am- terminat şi eu. Mai aveam un petic dincoace în Pământuri, mi l-au săpat ai lui Țugurlan... Ce faci, Moromete, te-ai mai gândit? îmi dai salcâmu ăla?

Moromete se uită țintă la vecinul său înțelegând pentru ce ieşise el la drum şi nu răspunse la întrebare. „Da, am discutat odată să-ți vând un salcâm! Poate am să ți-l vând... poate n-o să ți-l vând... De ce trebuie să ne grăbim aşa!?" părea el să-i spună.

- Dar Victor al tău... El nu mai iese la sapă, Bălosule? Sau de când este voiajor nu-l mai aranjează? zise Moromete. Adică... admitem cazul că fiind ocupat... mai adăugă el.

Vecinul avu bănuiala că aceste cuvinte nu sunt chiar atât de nevinovate cum s-ar fi putut înțelege din glasul cu care fuseseră rostite, dar trecu

dlpfc ca şi când n-ar fi înțeles ce se întâmpla, apoi deodată repezi calului cu pată

puterea un picior în burtă.

Tot atunci mama ieşi în prag. Avea faţa roşie şi obosită, iar năduşeala Tgea în şiroaie înnegrite peste obraji şi gât. Ilie, unde s-au dus fetele alea? Ce fac eu aici singură? Acu se ericeşte şi ce mâncaţi? Raci o să mâncăm, fa, d-aia te vaiţi tu? răspunse Moromete trăgând

spre grajd.

iaci nu se găseau nicăieri în apele satului. Tocmai raci, prin urmare, tu să mănânce la masă. Femeia se şterse cu deznădejde pe frunte, iţi în sec şi pieri în tindă.

Vn

în

hiţi în sec şi pien in unu».

L Niculae, unde eşti, mă? strigă Moromote spre grădină.

- Aicea sunt! se auzi un glas deundeva.

- Aicea sunt! se auzi un glas aeunaeva.

- Ce faci acolo? Treci încoace şi ajută-i mă-tii! Te duseşi în grădină sa te odihneşti, că până acum stătuşi! Când ţi-oi da una după ceafă, îţi

sat mucii pe jos!

| Pe poarta grădinii intră un băiat de vreo doisprezece ani. Avea capul o <-- «- nlatri săi 8°l 5* cămaşa de pe el era ferfeniţă. Picioarele goale erau pline de zgârieturi ■1 mai dai, Moromete? Ca vroiam I ^ cu urme de ^^ închegat cu praf

- Treci la mă-ta şi vezi ce treabă are! spuse iar Moromete, pornind încet spre grădină.

peste asta.

- Păi de ce zici că nu vreai să mi

ţi-l plătesc...

Drept răspuns, Moromete începu să se uite pe cer. '"'t - Să ţii minte că la noapte o să plouă. Dacă dă ploaia asta, o să fa< o grămadă de grâu, Tudore! zise el.

Bălosu nu mai zise nici el nimic; apoi după câteva clipe schimbă vorbî - Mă întâlnii pe la prânz cu Jupuitu. Zicea că mâine dimineaţa[1]! porneşte prin sat după *fonciire.* Moromete rămase nemişcat.

—> - Zice că a primit o dispoziţie, sau un ordin, dracu să-l ia... Că are de achitat *fonciire* şi n-o s-o achite mâine, o să le ia din casă.

Moromete se mohorî dintr-o dată. Vru să răspundă, dar se ridică neaşteptate de pe stanoagă şi sări spre poartă; un cal scăpase din gr

şi vroia să iasă la drum.

- Nea îndărăt, blegule, unde vreai să te duci? strigă omul închizând

poarta în nas.

Calul nu se sperie însă, rămase cu botul lângă ulucă şi suflă puteri pe nări, apoi, cu dispreţ parcă, se întoarse cu spatele şi începu să se frej

de ulucă.

- Nea, n-auzi, surdule!... Tu-ţi adineaurea mă-tii! strigă Morome

înfuriat.

Calul se opri din scărpinat şi porni nepăsător spre prispa casei unţ "~-«mi».te se luă după el, dar calul nu-l luă în seamă,

t=~ .mrip. începu să roa

II

Băiatul se urni de lângă poartă şi intră în tindă. La vatră, femeia se c îinuia cu o mână să mestece mămăliga, iar cu alta să prăjească nişte o ipă în tigaie. Alături de vatră, prinsă între două cărămizi, clocotea o *e.*' ă cu ceva verde înăuntru. Femeia

dăduse jos căldarea cu mămăligă şi (' mesteca aprig, încercând din când în când s-o ţină pe loc cu talpa
piciorului.
- Venişi cu oile, mă? Du-te repede şi prinde-o pe Bisisica... Viu şi eu acum să le mulgem... Să torn mămăliga... Unde sunt fetele alea?
Băiatul se uită la maică-sa şi se întoarse alene îndărăt, fără să spunî ^va. Ieşi în curte şi începu să strângă oile spre obor. Câţiva miei săriseri *i* prispă şi lingeau sare. _ - Câşi, mânca-te-ar câinii! zise el apucând mieii de gât şi făcându-l<
vânt de pe prispă.
închise poarta oborului şi rămase între oi tăcut. Oborul era mic şi cel
douăzeci, douăzeci şi cinci de oi abia aveau loc să se mişte. Una dintr
\ -le, care stătea alături de băiat, frecă pământul cu copita ci mică şi s
':ulcă încet, suspinând. Era o oaie bătrână şi blândă care mergea totdeaun
W urma cârdului.
oi ui iot<-
-vil
- Ai prins-o, mă? Hai mai repede că se răceşte mămăliga! Băiatul se întoarse nepăsător spre mama lui care intrase în obor
un căldăroi în mână şi abia se mişcă.
- Hai, Niculae... hai, Niculae! Să nu-ţi dau acum câteva! Undţe e Bisisica? Treci s-o prindem, unde te tot uiţi? zise femeia cu un glas mpale şi cam îndepărtat, ca şi când ar fi vorbit gardurilor.
- Lovi-o-ar moartea de Bisisica! mormăi Niculae, apropiindu-se c e o oaie neagră şi cornută care se pitise într-un colţ şi aştepta nemişcită, ascultând parcă cele ce se spuneau despre ea.
Băiatul se repezi asupra ei şi o apucă de picior; oaia nu se mişcă, idar când îşi simţi piciorul prins zvâcni pe neaşteptate şi-l trânti pe băiat cu burta la pământ.
- Fire-ai a naibii, dacă nu te omor! scrâşni el şi ridicându-se cii o sprinteneală uimitoare se repezi iar. De astă dată, el n-o mai scăpă din mâini. Oaia sărea în trei picioare şi gemea greu. Femeia se apropie*cu* căldarea şi o apucă de celălalt picior, o trase spre buza căldăroiului şi începu s-o mulgă. Niculae o ţinea de coarne şi o izbea cu sălbăticie peste bot.
i
- Mânca-te-ar lupii să te mănânce! Dacă n-am să te omor într-o zi... Femeia zise s-o lase în pace să nu mai dea în ea degeaba. Cum degeaba?
Mergea în frunte şi totdeauna ţâra întreg cârdul în goană peste izlaz şî nu se mai oprea până nu ajungea pe locurile de păscut. Niculae era silit să alerge şi el şi arunca zadarnic cu bulgări spre ea. Când ajungeau pe mirişte, băiatul cădea istovit de goană pe o brazdă şi plângea în neştire. Uneori o prindea cu ajutorul altor băieţi şi o bătea cu cruzime. Oaia se cuminţea un timp, lăsa alteia conducerea cârdului, apoi iarăşi îşi lua locul. Câteodată, înnebunit, Niculae alerga înaintea oilor aflate în plină goană, despărţea cârdul de oaia bezmetică, o alunga în porumburi cu ciomagul şi o bătea cu bolovani până îl părăseau puterile. Oaia sărea din loc în loc, fugea, se oprea tremurând şi gemea de lovituri. în ziua aceea nu mai alerga, dar a doua zi goana şi chinul băiatului reîncepeau cu prospeţime. Niculae o ţinea minte încă de pe când era noatină.
într-o iarnă, la Bobotează, venise popa cu căldăruşa şi intrase în obor să stropească oile cu aghiazmă. Bisisica - aşa o botezase Achim când o învăţase să împungă ca berbecii - ieşise din cârd şi ridicase fruntea spre popă. Când părintele făcuse semnul crucii zbicind din busuioc, oaia, crezând că e vorba de împuns, se

repezise în patrafirul aceluia bestecăind cu cornițele ei mici printre picioarele popii.

- Gata, ai scăpat, zise femeia lovind cu milă spinarea oii, care în tot timpul mulsului tremurase ca frunza. Dă-i drumul, Niculae!

Băiatul îi dădu drumul de coarne, izbind-o în acelaşi timp cu piciorul în grumaz; apoi prinse altă oaie, care cât simți mâna femeii sub uger, i singură se lăsă pe căldăroi şi începu să rumege liniştită.

10

- Vezi, asta de ce stă?! îngână Niculae, ca şi când cineva ar fi pretins că toate oile seamănă cu Bisisica. Nu ştiu, mamă, dar eu m-am săturat... Vsu le loveşte moartea de oi, îngână el mai departe jelindu-se. Eu nu mă mai duc cu oile... Toată lumea le dă la cioban, numai tata s-a găsit mai ■ r^*T* «ă mă trimită pe mine... De ce nu-i spui să le dea la cioban? De două luni de zile nu m-am mai dus la şcoala. Are sa ma lase repetent...

_ Gata, zise femeia, alta... Hai mai repede că se răceşte mămăliga!...

jsjiculae prinse altă oaie care nu mai era blândă. El o apucă de bot cu ură şi-i strânse nasul:

_ Stai! Ce! o iai pe urmele Bisisichii, fire-ai a naibii!? bolborosi el. Apoi se adresă mamei cu alt glas: Eu spun una şi tu te faci că n-auzi! N-auzi că mă lasă repetent?

_ Ce să-ți fac eu dacă te lasă repetent? Parcă dacă te duci nu te lasă! răspunse femeia cu gândul în altă parte.

- N-auzi că nu mă lasă?! zise băiatul necăjit. De câte ori vreai să-ți tot spun?

- Ce să-mi tot spui? întrebă femeia cu acelaşi glas îndepărtat şi îmbulzit de alte gânduri. Alta, spuse ea iar. Se vede că nu prea le-ai păscut azi... Asta abia a dat câteva picături!

Niculae, de astă dată, strigă:

- N-auzi, mamă?

- Aud, mă, aud! Spune! răspunse femeia mai apropiat.

- Păi nu ți-am mai spus? „Tu, Moromete, nu te speria că n-ai cărți şi că n-ai venit astă-toamnă, eu te trec clasa numai să vii la examen. Să înveți pentru examen, că nu ți-am pus note"...

- Păi să te duci la examen, zise femeia, iarăşi cu gândul împrăştiat.

- Cum să mă duc, mamă, dacă n-am învățat?!

- Păi învață! răspunse femeia moale.

- Cum să învăț?! strigă Niculae deodată atât de indignat şi furios că ridică şi brațele, şi glasul lui de copil răsună ascuțit în liniştea amurgului care începuse să acopere salcâmii.

- Ia şi tu o carte cu oile şi citeşte. Ce vreai să-ți fac eu? răspunse femeia cu un glas în care răzbătuseră câteva urme de interes.

- Care carte, mamă, care carte? Nici *Citirea* n-a vrut să-mi cumpere tata. De unde să iau, că nimeni nu mi-o dă. Dacă m-ar lăsa să mă duc la scoală...

Femeia tăcea şi mulgea mai departe oaia.

- Mai e vreuna? întrebă ea apucând altă oaie. Treci şi ține-o să nu-mi verse laptele, mai spuse ea, strângând căldăroiul între genunchi.

Niculae apucă oaia de gât cu o mână, iar cu cealaltă o atinse pe femeie Pe umăr.

- Mamă, spune-i tu lui tata... zise el rugător, dar glasul i se rupse şi stoase un strigăt. Oaia se mişcase şi-l călcase pe o bubă de pe picior cu

11

opfl

copita ei mică şi ascuțită. Niculae izbucni pe neaşteptate într-un p sfâşietor şi se lăsă jos ca o cârpă.

- Ce e, mă, te-a călcat? întrebă femeia sec. De ce nu te păzeşti? Ți oaia să nu-mi verse laptele!

La auzul glasului lipsit de milă al mamei, băiatul începu să plângă mai adânc, perpelindu-se pe jos şi izbind cu pumnii lui mici în pământ afânat de bălegarul vechi al oilor. Femeia prinse altă oaie şi începu i mulgă singură şi tăcută, în timp ce Niculae continua să plângă. Intr vreme el încetă orice mişcare, se ridică în capul oaselor şi rămase (coatele pe genunchi. Se simțea că durerea piciorului îi trecuse de m el însă plângea mai departe pe genunchi, ca şi când ar fi cântat ceva lui şi deznădăjduit:

- Aaa... aaa...

- Ce e acolo mă? se auzi din drum glasul lui Moromete. Iar te-a căi oaia? Taci din gură, că nu-ți iese mațele.

Femeia tocmai atunci terminase de muls şi pleca din obor. Ea se în mijlocul bătăturii şi vorbi cu un glas care îl făcu pe Niculae să se opreas*

din plâns.

- Lovi-o-ar moartea de vorbă, de care nu te mai saturi, Ilie! Toa ziua stai de vorbă şi beai la tutun şi mie îmi arde cămaşa pe mine. Dai alții n-au treabă şi au chef de vorbă... Copilul ăsta plânge aici şi el stă poartă si bea tutun. Veniți de la deal şi vă lungiți ca vitele... şi eu să îndi singură o ceată de haidamaci...

Paraschiv ridică fruntea şi-o privi pe femeie cu o ură cuibărită în de pe vremea când mama lui bună murise. Din drum, Moromete se ur spre poartă şi intră în curte tăcut.

- Ce e, fa, zăltato, ce vreai să fac eu? Dacă e bleg şi-l calcă şi oile

- Toată lumea are treabă, Catrino, zise Tudor Bălosu din drum. Femeia nu răspunse nici unuia şi intră în tindă.

- Moromete, zise Tudor Bălosu, nu stai, mă, să-ți dau banii? Moromete făcu un gest nedesluşit.

III

să clănțăne din dinți. E rece ca gheața.

- Ei, ca gheața, vezi-ți de treabă, aşa e la început, răspunse cealaltă intrând în gârlă vitejeşte.

Tita se aplecă şi o stropi pe neaşteptate cu un val de apă. Fata cea lirică țipă ascuțit, se strâmbă înfiorată, apoi deodată se aplecă şi ea şi o împroşcă pe soră-sa de sus până jos. Se bălăciră câtva timp țipând mereu, apoi Tita se opri şi strigă:

- Ajunge, treci şi mă freacă pe spinare, trebuie să ne întoarcem acasă! Fetele începură să se spele pe rând, cea mai mare uitându-se din când

în când cu teamă să nu le vadă cineva. într-un timp ea chiar sări din apă şi se repezi spre mal. Partea de gârlă unde se scăldau era un loc dosnic la marginea satului, numit, nu se ştie de ce, Valea Morii. Lângă vale se întindea un fel de crâng lat, mai mult un fel de iaz părăsit de apele râului care curgeau pe marginea satului, Dinspre partea aceea, care făcea un cot mare lângă gropanul unde stăteau fetele, se auzea cineva plescăind prin apă şi apropiindu-se din ce în ce.

- Treci, fă, afară, Ilinco, n-auzi că vine cineva? zise Tita speriată.

- §i dacă vine, ce? răspunse Ilinca nepăsătoare.

- Fă, zăpăcito, nu ți-e ruşine? Treci afară, n-auzi?

Fata însă, chiar de-ar fi vrut să se mai ascundă, n-ar mai fi avut timp. De după cotul apei se ivi, printrp frunzele aplecate ale crăcilor de sălcii, partea de la genunchi în jos a picioarelor cuiva. Fata cea mare când văzu pantalonii acera umblând prin apă, îşi trase repede cămaşa pe cap şi pieri în tufişul sălciilor tremurând. De-acolo ea auzi numaidecât nişte glasuri şi îngheță.

- Ce faci, fă, aici,[1] te scalzi?

- Da, mă scald, ce să fac, răspunse Ilinca şi începu să râdă.

- Scaldă-te, fă, se auzi iarăşi glasul acela.

- Păi, mă scald, răspunse iar Ilinca. Apoi fata din tufiş se auzi strigată:

- Tito, treci încoace că nu e nimeni. E Florica lui Miuleț şi cu ga |Leana, vor să prindă peşte. S-au îmbrăcat în pantaloni.

Tita ieşi din tufiş încă înspăimântată şi când le văzu pe cele două cu | plasa, începu să râdă:

- Ce naiba, Floareo, zise ea, ai băgat-o în pantaloni? Era să mor de [frică. Şi proasta aia sta în apă. Dacă era un băiat, fă, ce te făceai?

Ilinca râse iar:

- Da' ce, mi-era frică de el? îi dam cu nămol în ochi!

- Ei, ce ştie ea, zise muierea cu plasa.

- Ați prins mult peşte? întrebă Tita schimbând vorba.

- Am prins pe dracu ghem! De câte ori ridicăm plasa, numai broaşte >' mormoloci.

13

12

- Tata spunea că ăia pe la Bucureşti mănâncă broaştele! Zicea că 1< îndoapă cu carne şi le bagă la cuptor, aşa vii. Pe urmă, când încep să faci poc-poc, le scot afară şi le mănâncă cu furculița, zise Ilinca scuipând pi

marginea apei.

- Prostia ta, răspunse cea cu plasa. Ia uitați-vă!

Cele două ridicară plasa la mal şi o dădură peste cap. Numaidecât broscoi orăcăi cu putere făcând să răsune valea şi țâşni înapoi în api stropind în ochi pe cele două pescuitoare. Alte broaşte, de toate mărimild săriră de pe mal împroşcând apa. Un singur peştişor, ca un deget de copi ' strălucea în buruienile de pe mal şi chiar şi acela era gata să alunec înapoi dacă una din pescuitoare nu l-ar fi prins numaidecât. înainte < a-l arunca în oală, ea se uită la el cum zvâcneşte.

- Hai să mergem, Ilinco, ce tot mai aştepți, nu vezi că te-ai învineții Fata ieşi clănțănind şi se îmbrăcă repede.

- Stați, fa, că mergem şi noi, zise fata cu plasa. Ați auzit? Se mării

Polina.

- Polina lui Bălosu? Păi ştim, răspunse Ilinca.

- Nu, nu ştiți, că nu cu Birică se mărită, răspunse fata. Apoi se adresj însoțitoarei: Hai să mergem şi noi, ga Leano, că eu ți-am spus că pân nu plouă, peştii nu ies de pe fund. Fă, Tito, voi ştiți că Polina era în vorb cu alde Birică. Ei, acu' se mărită cu Stan Cotelici.

- Cu şchiopu?! întrebă Tita, uimită. Cu urâtul ăla? Păi ce moartea găsit-o să-l ia pe-ăla? Că după ce e şchiop, mai e şi *făcut!*

- Da' ce, fa, el nu trebuie să se însoare? Trebuie să-l ia cineva! zi: Leana înfăşurând plasa.

- Să-l ia moartea! răspunse Tita, râzând.

- De ce, fa? Eu cum l-am luat pe Ene al meu? Ce are Stan Cotelii

de fugiți de el?

- E urââât, ga Leano, răspunse Tita, luând-o pe lângă sălcii. Şi n-ar fi nimic, dar matale l-ai văzut cum umblă? Are atâta avere şi pari

e milog!...

- E bine să strângă omul, răspunse Leana cu îndoială.

- Hai, fa, îmbracă-te mai repede! zise Tita, răstindu-se spre soră-f De ce nu-ți cârpeşti fusta aia, nu vezi că ți se vede buca?

- Ce să mai cârpesc, am tot cârpit-o... ia lasă-mă în pace! Dacă mi vede, ce? Cine o vede, să mi-o mănânce! răspunse Ilinca la fel de răsl

- Ce ştie ea, râse fata cu plasa. Să te vedem la anul sau la anul ăl:

tot aşa ai să zici?

Cu toate că era într-adevăr nevoie de anii aceia ca să nu mai zică (Ilinca n-avea nici paisprezece ani), când fusese pomenit numele lui Biri< fata cea mică a lui Moromete se roşise. Flăcăul însă nu ştia nimic. El e

prieten cu fraţii ei, venea des seara pe la ei, jucau cu el tabinet, era vesoî... şi mai ales cânta frumos. '

Cele trei fete o luară înainte, iar muierea mergea în urma lor cu plasa pe umăr. Soarele asfinţise şi în aer începuseră să bâzâie ţânţarii. Când cotiră după Valea Morii şi se apropiau de pădurea de la marginea satului, muierea care mergea mereu în urmă se miră:

- Parcă ne-ar fi auzit, fa! Ăla care iese din pădure nu e Birică? Fetele băgară şi ele de seamă şi încetiniră paşii. Tăceau. Se gândeau

dacă trebuie sau nu să-i spună ştirea flăcăului.

- Ce mai faci, Birică, n-ai mai venit pe la noi! îndrăzni totuşi fata cea mică a lui Moromete când Birică le ajunse din urmă.

Birică nu răspunse. Se cunoştea că îi pare bine că a întâlnit-o pe Tita. | Dădu bună seara şi se apropie de ea.

- Tito, vreau să-ţi spun ceva... Am fluierat aseară la Polina şi nu ştiu ce e cu ea, n-a vrut să mai iasă, şopti el după~Ce~se îndepărtă puţin cu fata. Spune-i că am să trec diseară... Dacă nu mai vrea să vorbească cu mine, să-mi spună!

S-ar fi putut crede că flăcăul nu dorea să ştie decât atât, dar Titei nu-i | scăpă turburarea care îl stăpânea.

Cunoştea şi ea bine această turburare. *Şc* aproape un an de zile era

lîn vorbă cu Victor, fratele Polinei. Victor Bălosu nu spunea că nu ţine la ea, dar nici nu se străduia să arate că ţine.

- Atâta vreau să ştiu, continuă Birică, de astă dată fără să-şi mai ascundă |îngrijorarea. Ai să-i spui, Tito?

Tita şovăia să răspundă.

- Birică! Se vorbeşte că Polina... Nu ştiu, aşa am auzit... Tu nu ştii nimic? E vorba de Stan Cotelici, cică s-ar mărita cu el. Trebuie să vorbeşti |tu cu ea, să vezi ce s-a întâmplat.

Birică se posomori şi amuţi. Mai merse câţiva paşi cu fata, apoi, fără mai întrebe ceva, se îndepărtă. Fata cea mică a lui Moromete îl strigă n urmă, dar flăcăul nu răspunse.

- Treceţi la masă, ori vreţi să vă chem cu lăutari? strigă Catrina oromete din pragul tindeijllie, unde s-au dus fetele alea? Numai tu -ai dat nas; unde-or fi ele acuma? Sculaţi în sus! Paraschive, Nilă, voi -auziţi? Niculae, tu ce mai aştepţi? Ai băgat nasul între picioare...

14

Femeia se opri deodată din vorbit şi chipul i se schimonosi de spaimî Pe alături de ea ţâşni Duţulache, câinele, ieşind din tindă cu o bucat mare de ceva alb în gură, pesemne brânză. Femeia îl întrebă:

- Când ai intrat, lovi-te-ar turbarea? Lasă jos! Lasă jos! Lasă jos, n-auzii

- Dă-i apă, zise Moromete liniştit. ' Paraschiv începu să râdă, sculându-se de pe dulamă.

- Lasă jos, lasă jos, mânca-te-ar câinii, lasă jooos!... striga zadarnU femeia. Câinele pierise în grădină. Acum să mâncaţi câinele, spuse *m&* departe Catrina,

uitându-se crunt la fiul vitreg care râdea.

- De ce să mâncăm câinele, fă, proasto? întrebă Moromete, liniştit încet. Apoi, tot liniştit, spuse mai departe şi la fel de încet, ca şi când i fi vorbit cu el însuşi: De ce să mâncăm, fa, zăltato, sărito de la locul tăuf E bun câinele de mâncat, fa? E bun să te mănânce el pe tine! Şi chiar * să te mănânce. Azi ți-a luat brânza, mâine o să-ti ia...

- Nu treceți o dată la masă? strigă femeia scoasă din minți. Dacă n-^ să mă duc în lume şi să vă las... şi moartea să vă ia pe toți şi la cimitir «i vă ducă!...

- Taci, fa, din gură, dosădito! zise iar Moromete şi mai liniştit ca înainte Vezi-ți, fa, de treabă! Ai făcut mâncare? Spune o dată şi taci, că nu sunteți surzi.

Paraschiv stătea pe prispă şi rânjea. Femeia amuți, nu mai zise nimic Pe drum se văzură cele două fete apropiindu-se de casă. Moromete si ridică de pe prispă şi, în tăcerea care se lăsase, glasul lui picură liniştit încet, de astă dată spunând însă altceva:

BSr _ Tu, Paraschive, ce stai acilea şi beleşti fasolele la mine? Ce, nu ți-mai văzut dinții ăia de mult? Rânjeşti ca un coltat la maică-ta, parcă ti ai fi mai breaz. De ce nu treci la masă? Şi pe voi v-a găsit scăldatul? Dad vă iau de păr şi mătur bătătura cu voi, vă scutesc de-o treabă mâin dimineață. O lăsați pe mă-ta singură şi vă duceți. Unde sunt ăilalți?

Moromete vorbise până acum încet şi liniştit. Deodată curtea răsur de un glas puternic şi amenințător făcându-i pe toți să tresară de team

- Nilă! Achime! strigă Moromete de două ori.

După un timp, se auzi în casă cum cineva sare din pat; în acelaşi timj| poarta grajdului se deschise şi se văzu, venind încet şi frecându-se d mâinile la ochi, Achim.

- Ce e, mă, cu voi? întrebă Moromete, cu glasul dinainte, încet liniştit. Ba chiar blând. Nu vă e foame? Stați la masă! Puteți pe urmă dormiți până poimâine dimineață...

Catrina Moromete se şterse pe frunte de sudoare şi intră în tine Unul câte unul, copiii intrară în tinda casei. Se înserase bine şi de pe vat

f0cul arunca până departe o fâşie roşie de lumină făcând să strălucească ^tătura.

Cât ieşeau din iarnă şi până aproape de sfântul Niculaie, Moromeții ^âncau în tindă la o masă joasă şi rotundă, aşezați în jurul ei pe nişte scăunele cât palma. Fără să se ştie când, copiii se aşezaseră cu vremea uDul lângă altul, după fire şi neam. Ceijrejjrati vitregi, Paraschiv, Nilă sj Achim, stăteau spre partea dinafară a tindei. ca_si când ar fi fost gata îîTffli'i'f r'p5 s5 gp «roale de la masă şi să plece afară. De cealaltă parte a mesei, lângă vatră, jumătate întoarsă spre străchinile şi oalele cu mâncare de pe foc, stătea întotdeauna Igatriha Morome'te, mama vitregă a celor trei frați, iar lângă ea îi avea pe ai eC pe Niculae. pe Ilinca şi pe Tita, copii făcuți cu Moromete. Dar Catrina fusese şi ea măritată înainte de a-l lua pe Moromete: bărbatul acesta îi murise în timpul războiului, dar nu pe front, fiindcă nu împlinise încă anii ca să fie luat militar, ci acasă de apă la plămâni; îi lăsase o fată (pe care Catrina o născu după moartea lui) şi când plecă din casa socrilor n-o luă cu ea, o lăsă bătrânului Năfliu, bâtului, cum îi spuneau cu toți, cu care însă Catrina nu se avea bine. ^Moromete stătea parcă deasupra tuturor. Locul lui era pragul celei de-a doua odăi, de pe care el stăpânea cu privirea pe fiecare. Toți ceilalți stăteau umăr lângă umăr, înghesuiți, masa fiind prea mică. Moromete n-o mai schimbase de pe vremea primei lui căsătorii, deşi numărul copiilor crescuse. El şedea bine pe pragul lui, putea să se mişte în voie şi de altfel nimănui nu-i trecuse prin cap că ar fi bine să se schimbe masa aceea joasă şi plină de arsurile de la tigaie.

Paraschiv, Nilă şi Achim nu erau din firea lor nişte copii tăcuți, moi

Iori lipsiți de veselie. Totuşi, ca totdeauna, ei se aşezară la masă absenți, uitându-se în gol, oftând, parcă ar fi trebuit nu să mănânce, ci să ridice sietre de moară. Moromete se aşeză şi el pe prag, făcând în acelaşi timp âteva cruci repezi şi închizând o clipă, evlavios, ochii. Niculae, care nu avea scaun, se aşeză turceşte pe pământ.

- Du-te, mă, şi ia-ți o pernă, dosăditule, de câte ori să-ți spui? Că ăştia lu sunt în stare să facă măcar un scaun, zise femeia, uitându-se la cei trei

re aşteptau, tăcuți şi plictisiți, mâncarea.

- Tu de ce nu faci? zise Achim, ai cărui ochi clipiră ascuțit, înfigându-se golul în care erau pierduți mai înainte, în cei ai mamei vitrege.

Moromete, care tocmai îşi făcuse cruce, se uită la femeie cu gura căscată mirare.

~ Taci, fa, din gură, n-auzi?! zise el, apucând lingura de lemn între Pegete.

- N-auzi ce zice colțatul? răspunse femeia, ştergându-se de sudoare, ă să-i pese de privirea bărbatului.

16

- De ce colțat?! întrebă moale Paraschiv, apucând şi el lingura într-u fel anumit, vrând să spună că vrea să mănânce mai repede.

- Taci, mă, din gură! zise şi Nilă cu un glas şi mai moale decât ; fratelui, aproape şoptit.

- Cine vă întrece? răspunse Catrina. Aşează-te masă, ridică-te mas; Abia se mişcă, abia se aşează, cleaf-cleaf, parcă i-ai da să mănânce otrav

- Pui, fa, mâncarea-aia o dată?! zise Moromete liniştit, dar în glas c fire de amenințare.

Cele două fete tăceau. Niculae se uita la tatăl său nemişcat, cu ocl pironiți pe fruntea largă, descoperită de golul părului căzut de o parte de alta a creştetului. Catrina apucă o oală mare de pe vatră şi o tr lângă ea. Fata cea mare, Tita, desprinse dintr-un cui de lângă firidă o subțire de bumbac şi tăie mămăliga în felii groase. Ilinca aşeză în mijlo> mesei o strachină largă şi adâncă, iar femeia o umplu numaidecât cu ciorbă verde şi groasă de ierburi. ^ - Da' brânză nu e? şopti Niculae indignat, uitându-se la maică-sa.

- Du-te de-o ia din burta lui Duțulache! răspunse mama.

- Da' ce! Ce Duțulache? Mie să-mi dai brânză, zise iar Niculae, trânti lingura pe masă.

- Parcă spuneai că să le mănânce lupii de oi, îngână femeia mai moal cu un glas nepăsător.

- Mănâncă, mă, acilea şi nu te mai miorlăi, puturosule! Te găsi brân Când e, te uiți chiondărâş la ea, zise tatăl nepăsător şi el,'înghițind dumicat mare.

Niculae amuți. Pieptul i se ridică şi coborî repede; buzele îi tremura: Câteva clipe se uită la maică-sa. Femeia mânca cu gândurile în altă pari Băiatul se uită atunci spre soră-sa Ilinca, dar fiecare mânca repei însuflețit pe neaşteptate, tăcut şi parcă nemaisimțind pe cel de alăt Băiatul înghiți greu, se ridică de la masă şi ieşi afară. Aproape că nimi nu-l luă în seamă.

- Dacă mănânci, mi-eşti ca un frate, Niculae, zise Achim batjocoriți dacă nu mănânci, mi-eşti ca doi.

- Să te ia naiba, izbucni băiatul hohotind şi făcându-se nevăzut. Pe fața femeii trecu o umbră de durere auzind plânsul de afară

copilului.

- De ce nu-l laşi în pace Ilie? şopti ea, privindu-şi bărbatul fără teai N-ajunge că îl trimeți ca vai de capul lui şi rabdă de sete toată ziua oile? Il mai faci şi puturos. Voi vă duceți şi munciți ca oamenii, vă odihniți, aveți apă, mâncați, şi el, săracu, rabdă de

sete toată ziua şi alea: după zăpăcita aia de Bisisica...
~'\ 18
Moromete se sculă de la masă tăcut şi ieşi afară. După câtva timp se [U]ziră câteva cuvinte înnăbuşite şi pe urmă tatăl se întoarse ţinându-l pe ,aiat de mână.
- Stai şi mănâncă, nu te prosti, zise Moromete aşezându-l la masă. -i, fa, nişte brânză, hai, el se duce cu oile, de!
- Nu mănânc brânză, scrâşni Niculae, ştergându-şi obrajii pătaţi de acrimi.
- Mănâncă-mă pe mine atunci, răspunse omul.
Strachina de pe masă se golise între timp. Catrina se întoarse şi apucă ,ala din spate.
- Nu-i arde lui de brânză, zise ea, turnând în strachină. I-e necaz că să rămână repetent. I-e necaz şi lui că anul trecut i-a luat-o a lui*percitoru* ainte, că tot aşa, te-ai apucat să-l trimiţi cu oile... Parcă mureai dacă-l sai barem o lună, acolo, să se ducă... i-e drag şi lui...
- Ia mai lasă, zise Ilinca, uitându-se supărată spre maică-sa. Ne găsi la!
Taci, fa, din gură, proasto! zise mama, ridicând mâna ameninţător ;pre fată.
- Fă! Fă! Fă, n-auzi? mormăi Moromete. Pune, fa, mâncarea şi mai rage-te pe fălcile alea că te-or fi durând de când vorbeşti! Altă treabă
■avem noi acuma! Ne apucăm să *studiem.* Mai bine vezi ce-o să faci, că lâine dimineaţă... dar ce zic eu: mâine dis-de-dimineaţă o să vie ăla să-ţi a ţoalele din casă.
- De ce să-mi ia ţoalele din casă? întrebă femeia nevinovată.
- Aşa! Ca să se mire proştii, răspunse omul. Vezi că se umflă laptele... Tita se întoarse şi dădu la o parte de pe vatră o oală plină cu lapte.
atrina turnă iarăşi ciorbă în strachina de pe masă, care între timp iar se ;olise.
- Ce faci, mă, că am vorbit iar cu Cătănoiu. Zice că săptămâna asta •leacă la Bucureşti, zise Achim, uitându-se pe sub sprâncene la tatăl său.
- Ducă-se învârtindu-se! răspunse Moromete posomorându-se deodată. Niculae, care începuse să mănânce, lăsă lingura pe masă şi se uită cu
iesaţ la fratele său vitreg. Nepăsător, Achim continuă, făcând o socoteală simplă:
- Avem douăzeci şi patru de oi, toate cu lapte. Asta înseamnă două [IU]te patruzeci de lei pe zi. într-o săptămână...
- *înseamnă,* răspunse Moromete batjocoritor. înseamnă prostia ta din p.
~ Mă, eu ţi-am spus! zise Achim cu dispreţ parcă. La toamnă trebuie plătim banca. Eu zic că trebuie să-mi spui o dată, dacă îmi dai sau [nu]-mi dai drumul!
19
i
Catrina care ascultase se amestecă şi ea:
- Lasă-l, mă, să se ducă. Nu e vorba numai de bancă, dar sunt şi băieţi mari... N-au o treantă pe ei... Cu ce să-şi cumpere?
- Şi ce băgaţi în voi dacă pleacă cu oile? întrebă Moromete curios.
- Cum ce băgăm? Mai e o găină, mai e un miel!...
- A! făcu Moromete, oile pleacă, mieii rămân! Dar muierea parcă nu auzi.
- Şi pe urmă, zise ea, peste o săptămână, două, începe secerea, facem pâine... Am trăit noi şi fără oi!
- Taci, mamă, din gură, zise Ilinca scoasă parcă din sărite. Să vii 1» deal şi să munceşti şi să vezi pe urmă cum e fără lapte...
- Las-o, Ilinco, că o găsiră găinile şi mieii. E plină de găini şi miei,
zise tatăl cu ironie.
Niculae se întoarse spre soră-sa şi-i arse o palmă peste cap, scrâşnind

din dinți.

- Ce ai, mă, eşti nebun? țipă fata.

- Ce te-amesteci?! răspunse Niculae, sărind în sus de la masă, gata să

fugă afară.

- Niculae, dacă mă scol la tine, te dau cu capul de pereți până îți ies bolboşile ochilor, zise Moromete fulgerându-l cu privirea.

- Ce s-amestecă ea? zise băiatul arțăgos.

- Ce e, mă, îți pare bine că n-o să te mai duci cu oile?! întrebă Tita cu glas subțire şi înalt. Nu-ți fie frică, ai să mergi la deal să dea zece

sudori din tine.

- Ce-aveți, fa, cu el? se răsti mama furioasă. Nu puteți să vă vedeți de

treabă?

- Tu îi dai nas, zise Tita.

- Vezi să nu-ți dau eu una peste nas, amenință mama.

- Mă, se vede că nu sunteți munciți, mă!!! se prăbuşi Moromete uimire. Păi eu când veneam de la deal adormeam cu dumicatul în guri Acu' vă sparg oalele şi străchinile astea în cap! Nici la sfânta masă r v-astâmpărați! Niculae, stai jos şi bagă în tine şi dacă mai sufli o vori

te... te...

Toți lăsară ochii în jos şi se făcu tăcere. Catrina schimbă strachina turnă al doilea fel de mâncare, laptele fiert. Moromete luă două felii mămăligă şi le puse în strachina plină. în aceeaşi clipă, vreo şase ling se îndreptară spre mijlocul mesei şi începură să dumice mămăliga strachină. Niculae îşi strecurase şi el lingura printre ceilalți şi abia izbul să apuce ceva şi să ducă la gură. Strachina se goli numaidecât. Femeî' umplu iarăşi. într-un timp, Niculae prinse lingura soră-sii într-a lui izbi afară, scrâşnind, stropindu-i pe toți cu laptele fierbinte. în ac

20

acec

clipă, palma lui Moromete se ridică şi căzu pe capul lui ca o greutate de fier, detunându-l. Băiatul încremeni cu ochii holbați, strânse din dinți şi r3suflă greu. Deşi stătea jos, se clătină şi se lungi moale alături de masă.

- Scoal' în sus! zise Moromete încet, dar cu un glas îndesat. Băiatul se ridică în palme şi genunchi, rămase astfel o clipă, apoi se

ridică în capul oaselor.

- Ia şi mănâncă! rosti cu acelaşi glas omul.

Niculae se întoarse spre masă, aruncă spre soră-sa o privire care mocnea de ură şi apucă lingura în mână. în acest timp, însă, strachina se golise iarăşi. Femeia turnă a treia oară, se uită spre Ilinca şi lăsă oala în jos.

- Gata, ăsta e tot laptele, zise ea, deşi nu-l răsturnase pe tot... Până la sfârşitul mesei, nimeni nu mai vorbi. Moromete îşi întinse

picioarele şi împinse masa mai încolo de lângă el, frecându-şi mâinile una de alta să se curețe de mămăligă. Femeia şi fetele strângeau oalele şi străchinile.

- Să nu vii încoace, lovi-te-ar jigodia, că-ți sparg capul, zise Catrina, amenințând câinele care aştepta pe prispă să se răstoarne masa.

- Apă a băut? rânji Paraschiv, încercând să zâmbească, repetând ironia tatălui.

- Mai şi vorbeşti! bombăni femeia.

- Paraschive, după demâncare ce urmează? întrebă Moromete.

- O țigare, răspunse Niculae.

- Ce e, mă, ai înviat? zise Ilinca râzând. Ai un cap ca de dovleac.

- Şi tu, ca de... ca... Tâmpito! se bâlbâi Niculae.

- Tată, îl auzi? se miorlăi fata, crezând că tatăl are să-i mai dea o palmă lui Niculae, dar omul parcă n-auzi, se căuta mereu în buzunarele flanelei.

- N-auzi, mă, să-mi dai o țigare, Paraschive, zise el, pregătindu-şi o foi(ă de jurnal.

- De unde să-ți dau dacă n-am, mormăi Paraschiv ca un urs. Moromete nu-l luă în seamă. întinse foița spre fiu să-i pună tutun dar

deodată lăsă hârtia jos şi şopti apăsat:

- Ia tăceți! Sst! Tăceți din gură!

Toți copiii se uitară la el fără să înțeleagă ce vrea.

- Ce este? Ce s-a întâmplat? îl întrebă muierea.

- Taci! zise omul, aşteptând încordat.

Fiecare rămase la locul lui în tăcere. Paraschiv, Nilă şi Achim stăteau ^mişcați în câte un colț al tindei. Femeia şi fetele rămaseră şi ele mişcate, cu câte o strachină sau o lingură în mână, cu gura puțin deschisă mirare şi neînțelegere.

în tăcerea aceea se auzi deodată din depărtare un om care mergea pe drum şi cânta.

Afară toate zgomotele se topiră numaidecât şi peste sat se lăsă deodati o linişte mare. Cântecul flăcăului acoperea întinderea şi adâncimea nopții]

Era al unei fete părăsite, cântat însă de un flăcău. Spunea că odal era iarnă, dar el, băiatul, tot venea la ea, acum e soare şi frumos şi el nj mai vrea să vină... Vocea urca în noapte şi în amintire cu pati clocotitoare... Moromete se ridică şi ieşi pe prispă. El se întoarse îi numaidecât îndărăt şi se aşeză iar pe pragul lui. Ceilalți ascultau toți făi să se mişte, uitând în aceste clipe de ei înşişi.

- Doamne sfinte, cum cântă flăcăul ăsta! murmură mama uimită. Birii e, nu-i aşa, Tito? întrebă ea când afară cântecul nu se mai auzi.

- Da, el e! răspunse fata.

Moromeții se dezmorțiră şi reveniră iarăşi la starea lor dinainte. Mi se terminase şi acum ar fi trebuit să se culce, dar cei trei, Paraschiv, Ni şi Achim, care dormiseră înainte de masă, nu păreau că au de gând facă aşa ceva.

Când se despărțise de Tita lui Moromete, lui Birică numai de cântj nu-i ardea; se grăbise să se ducă acasă, să stea la masă şi să plece urmă s-o cheme pe Polina la poartă. Se dusese acasă, dar nu putuse mănânce şi plecase devreme, nu mai avusese răbdare să aştepte până dui mâncarea oamenilor.

Birică avea douăzeci şi patru de ani şi era în vorbă cu Polina de pil iarnă. Nu ştia ce să mai creadă despre ea. I se mai întâmplase o dată țină la o fată şi nici atunci nu înțelesese pentru ce la început fetei îi plăcu şi mai pe urmă, tot aşa, nu mai vrusese să iasă la poartă. Acum însă parcă mai rău, înțelegea şi mai puțin. Intrase în vorbă cu Polina la un c la curățat porumb, se juca ineluşul. Polina nu ghicise că inelul e la Birii şi cel care avea cureaua şi conducea jocul îl întrebase:

„Câte să-i dau, Birică?"

„ Câte vrei!" răspunsese Birică şi asta însemna că trebuia doar atingă palma, adică de formă.

Atunci văzuse un surâs de batjocură pe buzele fetei, parcă ar fi să-i spună că n-are nici un rost s-o cruțe, fiindcă tot nu-i place de el.j

„Ba nu, dă-i una fierbinte ca focul", spusese atunci Birică.

Jocul continuase şi Birică fusese scos să ghicească la cine e ine Greşise înadins, ştia că inelul trebuie să fie la Polina.

„Câte să-i dau, Polino?" întrebase într-adevăr cel care conducea. „Dă-i una

moale ca lâna şi una iute ca fulgerul", răspunse Polina. Pe cea iute ca fulgerul o primise drept în inimă şi se înfiorase dt bucurie. In seara aceea nu mai vorbise nimic cu ea, dar în seara următoare venise singur la poarta ei şi fluierase. Ştia că n-are să iasă, că trebuia si-vină seri de-a rândul la poarta ei pentru ca ea să aibă timp să se gândească şi abia după mai multe seri din acestea ea să iasă în sfârşit şi să-i spună, să-i dea de înţeles, că s-a gândit la el şi îi place, sau s-a gândit şi n-o lasă maică-sa. Dar ce ciudat lucru, ea ieşise chiar în prima seară - a doua seară de când intrase în vorbă cu ea - şi nu suflase nici un cuvânt nici despre maică-sa, nici despre cineva de-ai ei şi nici măcar cuvintele obişnuite: „Mă duc, ne vede cineva". Se apropiase de el dintr-o dată, foarte hotărâtă, zăpăcindu-l prin nepăsarea ei faţă de primejdiile care o pândeau, primejdii adevărate şi cunoscute de toate fetele şi de care ea parcă nici nu vroia să ştie.

înţelesese mai târziu că ea ţinea la el mai de mult, nu vroia să spună de când, era limpede că rAi din seara aceea cu ineluşul, ci mult mai dinainte. Faptul că o fată ca Polina ţinea la el - el care plăcea fetelor doar când cânta, mai mult nu ţinea la el nici una fiindcă era flăcău cu mulţi fraţi şi nu-i venea decât un pogon de pământ - îl făcuse mai pe urmă pe Birică să uite că e flăcău sărac şi să se gândească mai cu îndrăzneală la însurătoarea lui. Când îi dăduse apoi de înţeles Polinei că se gândeşte să se ia cu ea, Polina se făcuse roşie şi se uitase la el cu nişte ochi ciudaţi, ca în seara aceea la clic: „Şi dacă eu nu vreau, ce-ai să faci, Birică?" întrebase ea. „De ce să nu vrei?" „Mai ştii? Poate că nu ţin la tine." El o apucase de mână crezând că glumeşte, dar ea îl lovise peste braţ şi se trăsese îndărăt. Păruse cu adevărat mânioasă pe el şi Birică nu prea înţelesese.

Aducându-şi aminte de această întâmplare uitată, Birică se opri în mijlocul drumului lovit parcă fără veste de înţelesul târziu şi cumplit pe care aceste cuvinte ale ei îl adevereau. Vru să se întoarcă din drum, dar continuă totuşi să meargă spre casa Polinei şi mergând el uită că vroia să afle ceva de la ea; nu mai vroia decât s-o vadă. întâi de toate s-o vadă. Parcă îi uitase chipul şi neputându-se grăbi decât la pas, deodată el începu să cânte. Gândul că s-ar putea ca ea să nu iasă nici de astă dată - şi atunci ar fi rămas singur cu dorinţa lui chinuitoare de a-i vedea chipul -se ascunsese undeva în adâncul inimii şi cânta într-o ciudată uitare de sine.

în dreptul Moromeţilor glasul său se frânse tot aşa cum începuse, pe neaşteptate. Casa Polinei era la un pas; Birică se opri pe podişca lui Bălosu 5' fluieră.

23

Casa Polinei rămase liniştită. Birică mai aşteptă puţin şi fluieră d nou. De astă dată auzi uşa de la tindă deschizându-se. Gardul lui Bălosn era înalt şi Birică n-o vedea pe fată. Dar nici nu se uita, fiindcă auzind-o că vine, hotărâse să nu dea bună seara şi nici să înceapă el cel dintâi vorba. Portiţa scârţâi uşor şi câteva clipe tăcerea nu fu turburată de nimic; Birică şedea pe podişcă, jumătate întors şi aştepta.

- Ce e, mă? Ce fluieri aici? Ce, e târla lui tac-tău?

Birică se răsuci speriat. în poartă, în locul Polinei, îl recunoscu Bălosu.

- De ce să nu fluier? bolborosi el cu un glas sumbru. Nu cumva crea că te-am fluierat pe dumneata?

După ce spuse aceste cuvinte, Birică vru să se îndepărteze.

- Pleacă în... mă-tii d-aici şi să nu te mai prind că fluieri la poarta mea, că pun câinii pe tine.

Birică se apropie cu băgare de seamă de tatăl Polinei şi îi şopti:

- Nea Tudore, ia seama la vorbă că nu ţi-am făcut nimic.

- Ce să iau seama la vorbă? Ce cauți *tu* la fata mea?

Şi fără să mai dea alte lămuriri, îl şi apucă pe flăcău de gulerul cămăşii şi îl îmbrânci. Birică se trase singur îndărăt, dar puse mâna pe stinghia stanoagei, gata s-o smulgă. Rămase însă nemişcat. în spatele lui Bălosu apăruse Victor, voiajorul, cu o măciucă în mână.

Birică aşteptă câteva clipe şovăielnic, apoi se îndepărtă cu fruntea în pământ.

Curând însă se întoarse înapoi. Cei doi nu mai erau la poartă. Vru să fluiere, dar se răzgândi şi din nou se îndepărtă. De astă dată se opri în dreptul Moromeților. Veni lângă gard şi şopti prin întuneric:

- Bă Nilă-m'!

- Cee-m'? Care eşti? şopti Nilă de pe prispă.

- Ia vin pân-aici, zise iar glasul de lângă garduri. Eu sunt! Birică. Intrigat, Moromete ieşise şi el pe prispă.

- Tu eşti, Birică? întrebă el.

- Vreau să-i spun ceva lui Nilă, răspunse Birică.

Flăcăul intră în curte şi se apropie prin întuneric de cei de pe prispă.

- Bună seara, zise el moale. Unde eşti, Nilă?

- Ce s-a întâmplat, mă? mormăi Paraschiv, rezemat în întuneric di stâlpul casei.

- Nilă, unde eşti, mă? întrebă Birică fără să răspundă. Hai, nu mergu ce mai stai? N-ai mâncat?]

- Hai, că merg, acuma, răspunse Nilă, coborând de pe prispă.

- Ce s-a întâmplat, Birică? întrebă Moromete. Birică se aşeză pe prispă şi deodată izbucni.

24

_ Nea Ilie, ce dracu vreai să se întâmple? Ştii şi dumneata că la o fată fdare şi-un măgar zbiară! Eram în vorbă cu asta a lui Bălosu.

- Măi Birică, prost mai eşti, zise Moromete, în şoaptă, ca şi când s-ar fi temut să nu-l audă vecinul. Nu mai găseşti tu altă fată? E satul plin. Şi nu-ți ajunge aici, te mai duci şi la Miroşi şi la Balaci, poți să iai J _A„S 1^ nnnăre. D-aia te vaiți tu? îmi spuse şi mie adineauri

temut să nu1 a

acă nu-ți ajunge aici, te mai duci şi la Miroşi şi la Balaci, pț satele la rând până la Dunăre. D-aia te vaiți tu? îmi spuse şi mie adineauri Ide tatsău că Polina şi cu ăla sunt în vorbă de mult... Că e

daca uu-%. -,—a

satele la rând până la Dunăre. D-aia te vaiți nu mu 5Fu^ w______

;n drum alde tat-său că Polina şi cu ăla sunt în vorbă de mult... Că e daravelă veche...

în acest timp, Birică se sculase de pe prispă şi se tot mişca, ascultându-l pe Moromete.

- Minte, strigă el deodată, când Moromete isprăvi.

Paraschiv, Nilă şi Achim tresăriră la strigătul flăcăului. Birică porni repede pe lângă prispă şi se opri lângă gardul grădiniței în dreptul căruia se ghicea prin întuneric casa şi bătătura lui Tudor Bălosu.

- De ce minți, mă? strigă Birică spre Tudor Bălosu. De ce minți, mă? spuse el din nou, ca şi când ar fi ştiut că acela îl ascultă. Nea Tudore, să fiu al dracu... lasă! Iar tu, Polino, să nu crezi că eu am să mai... că n-o să mai dau eu ochii cu tine!

Flăcăul plecă de lângă gard şi înjură încet; el veni însă numaidecât îndărăt şi de astă dată începu să strige fără teamă, ca şi când ceea ce spusese înainte l-ar fi răscolit rău, făcându-l să-şi piardă măsura:

- Ce e, mă, ce crezi tu, ai? Că dacă mă goneşti de la poartă... Da' ce, mă, crezi că te-am fluierat pe tine? Asmuţi câinii pe mine, mă, ca pe-un ţigan? De ce să asmuţi câinele pe mine, nea Tudore, dacă ai o fată şi fluieră cineva la ea, dumneata trebuie să asmuţi câinele? Ce ţi-am făcut eu dumitale? Ţi-am făcut eu ceva vreodată? Păi de ce asmuţi câinele pe mine, nea Tudore, dacă de furat nu te-am furat, de făcut nu ţi-am făcut nimic? Atunci de ce să asmuţi câinele pe mine, nea Tudore? De ce să asmuţi câinele pe mine, mă, tu-ţi dumnezeul mă-tii, Bălosule! Chiorule!

- Birică! strigă Nilă de pe undeva unde era.

- Birică, taci, mă, din gură, unde-ai băut? murmură Paraschiv.

Îl ştiau un flăcău la locul lui şi erau nedumeriţi de aceste strigăte. Socotiră că trebuie să-l ţină de rău, dar Birică se smuci.

- Ia lasă-mă, bă! strigă el pornind iute spre poartă. Hai, Nilă, mergi sau nu mergi? Ce crede el că eu sunt prost?

Spunând cuvântul *prost,* flăcăul ţâşni deodată înapoi lângă grădiniţă şi

începu din nou să strige.

- Fă, Polino, uite ce e! Dacă tu crezi că eu sunt prost, fii tu mai deşteaptă. Eu te las, fă, mărită-te! Mărită-te cu şchiopul ăla şi lasă-mă pe ^ine aşa prost cum sunt eu. Şi dacă dumneata, nea Tudore, ieşi la mine

5» amuţi câinele, păi lasă!...

25

Pe la casele vecinilor se vedeau pâlcuri întunecate de băieţi şi fete ^ ascultau în tăcere. Birică ieşi în drum şi-l strigă din nou pe Nilă, întreba^ du-l dacă merge sau nu. Nilă vru să-i răspundă, dar flăcăul ieşise la şose

şi plecase.

- Asmute câinele pe mine! strigă el iar, oprindu-se în mijlocul şosele ca şi când cei care ascultau i-ar fi cerut socoteală. Am venit şi eu la poartj lui ca un flăcău şi el sare la mine, parcă aş fi venit să-i sparg casa... Las? Bălosule! Mai vorbim noi doi, cu voiajorul tău cu tot... vă aranjez eu -voi, încheie el ameninţător şi de astă dată se îndepărtă de tot de ~' fetei.

• VI

Tot timpul acesta, de dincolo, din curtea lui Tudor Bălosu nu se auzi nimic, ca şi când casa ar fi fost pustie. Paraschiv, Nilă şi Achim, împreun cu tatăl lor ieşiseră câteşipatru în poartă. Mai pe urmă, se apropiaseră ţ cele două fete şi Niculae în urmă. Când Birică o luă încet spre şosea, Nil se dezlipi de lângă poartă, unde stătea rezemat, şi porni alene în urm lui. Moromete îl petrecu o vreme cu privirea până se îndepărtă câţiva pf de şanţul şoselei, apoi îl strigă deodată, ca şi când până atunci ar fi s[1] la îndoială, gândindu-se la ceva.

- Nilă, unde te duci?

- Mă duc cu ăsta, răspunse Nilă, oprindu-se. \

- Nu te mai duce, zise Moromete încet. Ia vin' încoace. Nilă se întoarse nedumerit şi se opri lângă podişcă.

- Nu te mai duce, spuse din nou omul. Iart-o în seara asta că nu moare! Nu ţi-o fură nimeni.

Paraschiv şi Achim se uitau intrigaţi la tatăl lor. Nu-i oprise pe nici unul, în nici o seară, să plece de acasă. Se îndepărtară alene de lângă poartă, pornind spre un grup de fete şi băieţi de alături, unde cineva cânta din fluier, iar ceilalţi jucau.

- Nilă, vin' încoace când îţi spun, zise Moromete din nou, după ce Paraschiv şi

Achim se îndepărtaseră.

Omul intră în curte şi porni spre grădină, iar feciorul îl ascultă. Când ajunseră în fundul grădinii, Moromete se opri lângă un dud şi se aşeză pe o buturugă de soc, făcându-i semn flăcăului să se aşeze alături:

- Nilă, zise Moromete cu un glas moale pe care fiul nu îl cunoşt Tu ce zici, mă, să se ducă ăla cu oile la Bucureşti?

Auzind întrebarea tatălui rămase într-o tăcere încărcată de zăpăi şi de uimire. După felul cum ținea capul în jos se vedea că nu e obişn

A. pună, acest cap, la întrebări aşa de grele, parcă îl trăgea capul în jos J_6 grea ce era întrebarea tatălui. Moromete continuă:

, Eu i-aş da drumul, dar vezi şi tu că dacă n-am avea bruma aia de lapte de la oi, ce-am mânca? Nu poți să dai la sapă şi la secere şi să n-ai jg mâncare decât ştir şi ştevie. Dar ce facem la toamnă cu împrumutul j_e la bancă? Şi te pomeneşti mâine-poimâine că mai vine şi Jupuitu cu fonciirea! Tu auzi, mă? întrebă Moromete cu un glas neliniştit de tăcerea

fiului.

Nilă tuşi, mişcându-se pe buturugă.

- De, mă, zise el încet. Ai auzit ce zicea mama: (Moromete tresări când îl auzi vorbind astfel) ar fi bine să se ducă... Dacă face ceva, ne mai cumpărăm şi noi... mai păstrăm grâul... nu mai facem ca anul trecut, să rămânem toată iarna fără pâine...

- Mă, Nilă, îngână Moromete cu acelaşi glas moale pe care copiii nu prea i-l cunoşteau, ce mâncăm, mă, te întreb? Se duce el cu oile la Bucureşti, asta nu e greu, dar ce mâncăm?

- Mai sunt oameni care n-au oi şi trăiesc, muncesc. Ce să facem?! Cuvintele *ce să facem,* flăcăul le spusese nu ca un răspuns, ci ca o

hotărâre. Glasul i se schimbase, suna mai încrezător, ca al unui om de nădejde pe care te poți bizui.

- Bine, Nilă! Te-am întrebat ca să nu ziceți că aşa şi pe dincolo, îngână Moromete, ridicându-se de pe buturugă. Văz că Paraschiv ăsta, degeaba a făcut armata. Nu se însoară, nu se gândeşte la nimic... îl întreb într-o zi: „Ce facem, Paraschive? Vine ăla cu fonciirea, n-am plătit-o de doi ani de zile". „Ce să facem, răspunde el cu botul ăla al lui ca de zăvod, păi de ce n-ai plătit-o până acuma?" „Păi ai uitat că am cumpărat noatinile alea?" „Ei şi dacă le-ai cumpărat, ce-ai făcut, zice, acu vinde-le la loc şi plăteşte fonciirea." „Dar tu ce faci, n-ai de gând să te însori? Alții ca tine sunt la casele lor, ca oamenii, cu copii, cu vita lor în bătătură." „Cu cine să mă însor?" zice. „Cum cu cine să te însori? Se prăpădiră fetele pe lumea asta şi nu găsişi cu cine să te însori?" „Dă-le-n *iacacine* de fete!" zice. Aşa că, treaba voastră! Faceți cum ştiți, dar să nu mai aud pe urmă câ ziceți că eu v-am oprit,

Moromete vorbise încet şi rar, cu fruntea aplecată în jos, se ridicase m picioare şi frământa o foiță de jurnal în palmă. Nilă se ridică şi el de

Pe buturugă.

- Nu ştiu dacă tu te-ai gândit până acum, reîncepu Moromete. Anul trecut am făcut căruța şi d-aia am rămas cu fonciirea neplătită... Acuma, Şsta vrea să se ducă la Bucureşti cu oile. Bine, să se ducă, să-l vedem ce - Eu nu zic să facă două mii de lei pe lună. Două mii de lei, nu e Sunt patruzeci de duble de grâu. Asta nu se poate, murmură

Moromete speriat parcă. Ascultă, Nilă. Până în toamnă sunt trei luni de zile. Dacă el vine la toamnă şi-mi întinde şase mii de lei în mână, şi nu douăzeci, cum se laudă

el, păi atunci mai dau şi vreo două căruțe de grâu şi am scăpat anul ăsta şi de bancă şi de fonciire. Păi crezi că vine el de la Bucureşti cu şase mii de lei, Nilă? Crezi că vine, mă?

- Şase mii de lei? Adică două mii de lei pe lună? se gândi Nilă. Păi de ce să nu vie?

- Păi vine? zise Moromete, începând să scapere dintr-un amnar. Aduce el şase mii de lei? Că atunci n-ar mai zice nimeni nimic. Am răbda vara asta, am plăti banca şi ne-ar rămâne nouă aproape tot grâul. La anu vedem noi pe urmă ce-om mai face. Da' vine? Aduce el şase mii de lei?

- Eu zic că aduce, răspunse Nilă convins. El se lăuda cu de trei ori pe-atât!

- Poate să aducă şi de cinci ori atât, asta nu mă priveşte pe mine, zise Moromete. N-are decât să vă rămână vouă, să vă îmbrăcați şi să faceți ce vreți cu ei. Mi-e să-mi dea şase mii de lei. Păi aduce el, de! Vine el cu şase mii de lei?

Ajunseră la poarta grădinii şi Moromete o deschise încet. Nilă trecu în curte alături de tatăl său, gândindu-se dacă acuma are să poată pleca prin sat.

- Şi nici şase, îngână Moromete după un timp cam îndelungat de tăcere. Patru mii de lei, mă! exclamă el ca şi când\s-ar fi tocmit cu cineva. Hai, lasă! Ai câştigat, oile sunt sănătoase!... Mie dă-mi patru mii... Păi îmi dă el patru mii de lei?...

- Aduce, mă! Lasă-l încolo! Dacă nici patru mii de lei n-aduce, atunci... Moromete se aşeză pe prispă şi rămase tăcut.

VII

După plecarea lui Birică şi a lui Paraschiv şi Achim, Tita şi Ilinca mai stătuseră puțin în drum apoi se culcaseră ostenite. Catrina Moromete îl chemase pe Niculae în tindă, vrând să-i dea de mâncare laptele pe care i-l oprise.

- Nu mănânc, se strâmbase băiatul țâfnos. Nu mi-e foame.

- Ia şi mănâncă, ce vreai, să ți-l torn în cap? zise mama supărată. Crezi că mi-e milă de tine? Dar mâine-poimâine iar te apuci să zaci de friguri şi... să mai stau atunci şi de tine, că nu sunt sătulă de câte am în spinare...

Băiatul se aşeză pe pragul unde stătea tatăl său şi la început mancă sclifosindu-se, dar apoi foamea i se deschise şi la sfârşit miorlăi:

- Mai e? Mai dă-mi!

28

- NTculae! Niculae! Se vede că bine-ți face tată-tău că te plesneşte, zise mama.

Niculae o privi nevinovat şi mama se înmuie. Băiatul o simți chiar că se căzneşte să nu râdă.

- Hai, mamă, mai dă-mi! Zău mi-e foame!

- Na! făcu femeia, care între timp căutase prin oalele de pe poliță şi scoase o bucată mică de brânză. Hai mai repede, bagă-n tine, că sunt moartă de osteneală.

După ce mancă, Niculae ieşi pe prispă şi se vârî în aşternut. Tocmai atunci tatăl şi fratele intrau în curte pe poarta grădinii, vorbind între ei. Băiatul încremeni sub pătură când auzi ceea ce spunea tatăl său. Inima îi bătea ca un ciocan. Sări din aşternut gâfâind şi intră în tindă peste maică-sa, care se sperie când îl văzu cum arată.

- Mamă, am scăpat de oi, şopti el cu glas aprins.

- Ce-ți veni? zise ea supărată parcă. Cine ți-a spus?

- Tata! Uite-l afară, vorbeşte cu Nilă despre Achim, zice că să se ducă.

- Prostia ta, răspunse femeia necăjită parcă de bucuria băiatului. O să te duci acolo, la deal, şi-o să fie vai de pielea ta. Era mai bine cu oile. Fugi şi te culcă, nu mai sta aci degeaba!

Niculae ieşi din tindă nițel bleojdit, dar cât ajunse afară, începu să sară în

aşternut ca o zvârlugă. Moromete, care se aşezase pe prispă, se pomeni deodată cu el în spinare. Omul se scutură supărat şi încercă să-l dea la o parte, dar băiatul îl apucase de gât şi se ținea de el ca scaiul.

- Dă-te, mă, la o parte, zăpăcitule! mormăi tatăl sâcâit, vrând să pară că n-are nici un chef. Se vede că nu vii colo la sapă; ai să vezi tu ce-ai să pățeşti! Dă-te la o parte, n-auzi?

Niculae sări de pe prispă, şi se luă după câine, dar nici Duțulache n-avea chef, pentru că se feri dinaintea lui şi porni repede spre grădină cu capul în jos.

- Ilie, zise femeia închizând uşa tindei şi apropiindu-se de bărbat. Ea se aşeză pe aşternut oftând şi se întinse ruptă de oboseală. E bine că-i dai drumul să se ducă, zise ea gemând. Aşa fac copiii oamenilor şi d-aia o duc bine. Numai să nu răbdăm noi p-aci degeaba.

Moromete nu răspunse nimic, începu să se dezbrace. Nilă se duse la celălalt capăt al prispei şi se prefăcu că vrea să se culce, dar o luă încet spre poartă. Din drum, Paraschiv chemă:

- Băi Nilă-m'!

- Hai, bă, că viu acuma, răspunse Nilă din mers, supărat parcă. Mama adormi numaidecât. Pe drum, glasul băieților şi fetelor slăbise.

Numai câteodată linîştea nopții tremura de râsul prea ascuțit al vreunei

fete, ori clocotea de fluieratul prelung, ca o chemare îndepărtată, al vreunui băiat.

Niculae dormea cu tatăl său, spate în spate. El se culcă puțin neliniştit de tăcerea tatălui şi ascultă multă vreme târâitul ciudat al găinilor urcate pe crăcile celor câțiva pruni din grădină. Aştepta ca taică-său să adoarmă şi să se bucure în voie că a scăpat de oi şi mai ales de Bisisica.

Când simți mişcarea uşoară a spatelui tatălui său, se ridică într-un cot şi se rezemă de perete. Ii venea greu să creadă că peste câteva zile n-are să se mai scoale cu noaptea-n cap, să scoată oile din obor şi să plece cu ele pe izlaz. Să pornească spre matca satului şi să treacă prin apa gârlei care totdeauna dimineața îi chinuia picioarele umflate, bobotite de bubele care îi zvâcneau să coacă. Dincolo de gârlă erau nişte gropi mici, pline de cicoare cu floarea albastră ca cerul de primăvară. în fiecare dimineață Niculae uita de ele şi se împiedica în cotoarele lor verzi şi răsfirate, făcân-du-l să urle de durere. într-o zi se înfuriase şi le făcuse ferfeniță cu ciomagul. La fel se înfuriase deznădăjduit de piatra de hotar din capul miriştii. Era o piatră colțuroasă, înfiptă adânc în pământ şi învălită în ierburi, încât nu se vedea deloc. De nenumărate ori se izbise cu picioarele de ea şi căzuse leşinat alături.

Nu-i venea mai ales să creadă că are să scap'e de băieții de pe izlaz care uneori îl chinuiau. Cei mari îl puneau să le vadă de oi, sau îl trimiteau cine ştie pe unde să fure tutun sau struguri de pe loturile oamenilor. Când jucau bobic, îl țineau numai în fund să prindă bobicul şi când îi venea rândul, îl lăsau să dea numai o dată şi apoi îl timiteau iar la fund... Dar ceea ce îl chinuia mai mult era faptul că cei mari îl sileau să se ia la luptă cu alți copii chiar dacă n-avea nici un chef. Vrând-nevrând, învățase să se lupte şi să se bată cu ciomagul.

într-o zi, era singur cu oile pe mirişte şi se pomenise cu o magaoaie peste el. Era o arătare înfricoşătoare, cu fața boroşcoită cu smârc şi cu dinții rânjiți. Era spre seară, ieşise din porumb şi venea spre el încet, ca într-un vis... Avea fustă roşie, zdrențuită, şi în mână un os alb de cal. De groază Niculae apucase ciomagul cu amândouă mâinile şi pocnise magaoaia drept în moalele capului. Magaoaia căzuse jos fără să se mai mişte, iar Niculae, înspăimântat, luase oile la goană şi începuse să fugă cu ele spre casă. A doua zi magaoaia a venit iar, dar cu încă doi inşi şi l-au

bătut cu ciomegele până l-au lăsat în nesimțire pe mirişte. Oile au intrat în porumb şi au fost duse la oborul comunal, iar Niculae a fost luat de frați în căruță şi dus acasă, zob. A zăcut o săptămână şi s-a vindecat, dar după aceea l-au prins frigurile. Când s-a vindecat şi de friguri, s-a dus iar cu oile.

Puțin timp după aceea, într-o dimineață, se pomeni cu Achim pe mirişte, călare pe cai. Fratele îi spuse să lase oile şi să vie cu el. Au ieşit în izlaz,

30

alături de care se afla o mirişte largă de vreo zece pogoane. Pe izlaz, un cârd de zece-cincisprezece băieți jucau bobicul. Unii erau de seama lui, alții mai mari cu un an sau doi. Achim descăleca şi dădu drumul la cai apoi se apropie.

- Bă, ce faceți voi aicea-m'? strigă el şi se uită peste ceata de băieți. Câțiva mai sfioşi, care stăteau jos pe flanele, se ridicară în picioare şi

se uitau cu teamă la Achim. Vreo câțiva mai nepăsători jucau bobicul fără să se sinchisească. Deodată Achim se repezi spre ei ca un uliu, trânti vreo câțiva de pământ şi dădu câteva picioare şi palme în dreapta şi în stânga.

- Ce, voi n-auziți? mârâi Achim. Eu strig la voi şi voi jucați bobicul... mama voastră!

- Nea Achime, să nu ne înjuri că chem pe tata de colea, zise unul colțos, fulgerându-l cu privirea.

Achim țâşni ca ars spre cel care vorbise, îl apucă de gât, dădu cu el de pământ şi sări cu picioarele pe el.

- ...Pă mă-ta şi pe tat-tău! urlă el ca turbat. Du-te şi cheamă pe tat-tău! Să-mi spuneți care ați fost ăia care l-ați bătut pe frate-meu, că dacă nu, vă belesc pe toți!

Achim n-avea atunci mai mult de şaptesprezece ani, dar pentru băieții de-acolo el părea mai fioros ca un om mare. Nici unul dintre băieți nu vorbi.

- Niculae, strigă Achim, îi cunoşti? Ia treci încoace.

- Nu-i cunosc, că aveau flanelele pe cap când au venit, răspunse Niculae.

- Aaaaa!!! făcu Achim, scuipând în palme. Ia dă-ncoace biciul, Niculae. Nu vreți să spuneți!... Stați că v-arăt eu acuma.

Achim apucă biciul şi, fără să se gândească nici o clipă, se repezi la unul şi-l plesni peste spinare. Cel lovit urlă şi apucă biciul în mână.

- Nea Achime, nu ştiu, eu sunt de pe Delavale, nu mai da. Achim se repezi la altul şi mai furios.

- Şi tu eşti de pe Delavale? Până-n seară am să vă bat!

- Spuneți, mă, ce, să mănânc eu bătaie pentru ei? se auzi un glas speriat.

- Aaaa!!! Tu ştii? Spune numaidecât că-ți roz beregata! răcni Achim iar, repezindu-se spre cel care vorbise.

Băiatul se feri, se uită în jur şi deodată vorbi pe nerăsuflate.

- Nea Achime, nu da! Al lui Voicu Câinaru şi cu al lui Burtică l-au bătut.

Achim se întoarse spre Niculae, îşi aruncă pălăria de pământ şi îl asmuți ca şi când ar fi fost câine:

- Ai auzit? Pune mâna pe ei!

Niculae, slăbit de friguri, galben la față, nu se mişcă.

31

- Pune, mă, mâna pe ei, n-auzi? strigă Achim scos din sărite. Niculae nu se mişca.

- Al lui Câinaru şi Burtică! strigă atunci Achim pe cei care îl bătuseră pe Niculae. Achim avea un glas ciudat, ascunzând ceva tainic şi cumplit şi Niculae se speriase mai rău de acest glas al fratelui său decât de loviturile magaoaielor, atunci pe mirişte, când fusese bătut. Veniți încoace al lui Câinaru şi Burtică. Veniți încoace că nu vă fac

nimic, mai spuse Achim.

Cei doi se apropiară şi unul din ei îşi scoase pearca lui de pălărie găurită în fund de bobic şi zise:

- Nea Achime, uite, vezi, mi-a spart capul! Zău, nea Achime, că mi-a spart capul! Am dat şi eu, a dat şi el.

- Taci din gură, urâtule, răspunse Achim care începuse să se înveselească, îl vedeți? E frate-meu. Eu nu țin cu el, chiar dacă mi-e frate. Tu, ăsta, cu capul spart, repede-te la el şi dă cu el în pământ.

Niculae se uitase la fratele său şi se făcuse şi mai galben. Achim nu se sinchisea.

- N-auzi, mă, ăsta cu capul spart? se răsti Achim spre băiatul cu capul spart.

- Nea Achime, zău, ne-am bătut în parte, se rugară iar cei doi băieți.

- Nea Achime, lasă-i, nea Achime! săriră şi ceilalți.

Ochii lui Achim sticliră. îl apucă pe cel cu pălăria găurită şi-l izbi de pământ.

- N-auzi ce-ți spun? Repede-te la el că te omor... pe mă-ta de urât!... Băiatul se sculă de jos furios şi, nemaiştiind ce să facă, se repezi la

Niculae. Niculae nu se mişcă din loc. înaintea lui, cel cu pălăria găurită se opri ca țintuit de privirea mare, nemişcată, a celui asupra căruia era asmuțit. îşi întoarse capul spre Achim, dar tot atunci acesta urlă la el:

- Repede-te în el... pe mă-ta de urât!

Băiatul se repezi în Niculae şi îl apucă de gât. Niculae se înțepeni şi rămase mai departe nemişcat.

- Dă cu el în pământ! strigă Achim, apropiindu-se cu biciul în mână. Băiatul îşi încârligă un picior peste amândouă ale lui Niculae şi îl trânti

la pământ. Apoi, speriat, cu privirea rătăcită, plin de groază, se ridică de pe el şi rămase nemişcat, uitându-se la Niculae care, galben la față, nu-l slăbea din ochi pe fratele său. Câtva timp, toți rămaseră nemişcați şi tăcuți, în clipa următoare, Niculae sări în sus ca muşcat de un şarpe. Se repezi spre cel care îl trântise şi îl apucă de gât. Luat pe neaşteptate, celălalt băiat rămase cu ochii holbați şi scoase limba afară, horcăind. Chipul i se învinețise ca un ficat, se făcuse apoi pământiu. Niculae strângea ca un nebun şi-l împingea de-a-ndaratelea. Cel strâns de gât se împiedică de

32

ceva şi căzu. Niculae îi dădu drumul şi se întoarse spre celălalt. Văzându-l că vine, băiatul o luă la fugă peste câmp.

Achim se repezi însă numaidecât şi în câțiva paşi îl apucă de ceafă.

- Stai, pe mă-ta, fricosule. Mă vezi tu că-i țiu parte? Bate-te cu el... Ați venit amândoi şi v-ați pus şi l-ați omorât cu ciomegele. Erați doi, mama voastră... Stai aici!

Niculae se repezi spre el cu un ciomag şi vru să-l izbească în cap, dar băiatul se feri şi puse el mâna pe un ciomag.

- Nea Achime, strigă el, arătându-l pe Nicaîae. îi sparg capul; spune-i să nu s-apuce de mine!

- Niculae, scrâşni Achim, auzi ce spune?

Niculae azvârli pe neaşteptate ciomagul şi se repezi spre celălalt cu o iuțeală neaşteptată. Luat tot fără veste, băiatul se clătină şi căzu. Atunci Niculae sări în sus cu aceeaşi iuțeală, puse mâna pe un ciomag şi începu să-l lovească pe cel de jos cu toată puterea. Băiatul urla, încerca să se ridice, dar câte o lovitură de ciomag îl culca iar la loc.

- Ajunge, Niculae, stai! zise Achim, apropiindu-se. Spune-i să-şi ceară iertare.

- Cere-ți iertare, bolborosi Niculae, izbindu-l încă. Cere-ți iertare! Gândindu-se că

acum are să scape de toate, Niculae gemu în aşternut

şi se uită la spinarea tatălui său care se mişca şi răsufla în somn.

„O să mă rog de el să nu mă ia la sapă şi o să mă lase, gândi Niculae suspinând. La secere o să mă duc, dar să nu mă ia la sapă până nu-mi trec bubele şi să pot să mă duc şi eu la şcoală."

- Ce faci, mă, tu n-ai de gând s-adormi? spuse Moromete deodată, cu un glas atât de treaz că băiatul se înfiora.

- Ba dorm, răspunse el uimit că tatăl său putuse să stea aşa de liniştit atât de multă vreme.

- Cum dormi? întrebă Moromete aspru. Să mergi colo la sapă şi să dai şi o să te mai văz eu atunci că beleşti ochii în loc să dormi.

Niculae se lăsă pe căpătâi şi gemu. Apoi rămase nemişcat. Pe drum se auzea din ce în ce mai rar câte un flăcău care se întorcea acasă fluierând. De undeva răzbătu un ţipăt uşor, subţire, de fată sau de femeie tânără, înecat de întunericul nopţii. Prin vârfurile salcâmilor bâzâiau ţânţarii. Moromete se ridică din aşternut şi se întoarse pe neaşteptate spre Niculae. Băiatul închise ochii, speriat.

- Nu dormi, mă, o dată? zise el apăsat, cu un glas turbure. Niculae nu răspunse. Omul nu se mişcă. Băiatul îl simţea încă întors

spre el şi inima îi ticăia. Moromete se trânti iar pe căpătâi şi peste câteva clipe Niculae îi simţi spinarea ridicându-se şi răsuflând încet. „A adormit",

gândi el după o vreme, dar ca şi când omul l-ar fi auzit gândind, se ridică iarăşi într-un cot şi se întoarse spre fiu.

- Mă, da tu n-ai de gând să dormi o dată? îngână el răguşit şi furios.

Niculae răsuflă uşor, ca în somn, fără să-i răspundă.

Din nou omul se trânti pe căpătâi, dar Niculae aşteptă multă vreme fără ca să-i mai simtă spinarea mişcându-se. „Nu poate să doarmă. Te pomeneşti că se răzgândeşte şi nu-i mai dă drumul lui Achim", gândi Niculae iarăşi. După un timp se linişti însă. „Cine ştie la ce se gândeşte, îşi spuse el. O să vedem mâine dimineaţă".

Moromete se ridică a treia oară, dar acum nu se mai întoarse spre băiat. Niculae îl auzi scotocind multă vreme sub căpătâi, auzi apoi un zgomot de hârtie ruptă, pe urmă amnarul izbind în piatră. După aceea nu se mai auzi nimic. Niculae aşteptă o vreme cu ochii închişi, apoi îşi mişcă pleoapele. Tatăl stătea pe marginea prispei cu spatele îndoit şi fuma. Băiatul închise ochii şi se hotărî să adoarmă. Aşteptă somnul timp îndelungat şi adormi. Moromete mai stătea încă pe marginea prispei, cu spatele îndoit şi fuma.

VIII

în acest timp Paraschiv şi Achim aşteptaseră în drum. Erau atât de curioşi să afle ce îi spunea tatăl lor lui Nilă, încât nu avură răbdare până a doua zi; renunţară să se mai ducă la fetele la care umblau şi îl aşteptară pe fratele lor să vină şi să afie ce era...

- Ce-aţi vorbit, mă, ce ţi-a spus? întrebă Paraschiv în şoaptă când Nilă ieşi la ei.

- Ce să-mi spuie, că să se ducă ăsta cu oile la Bucureşti, răspunse Nilă pe scurt, cu un glas moale, parcă vinovat.

- Nilă, şopti Paraschiv gros, i-ai spus ceva? Suntem fraţi, dar să ştii că eu...

Nilă lăsă fruntea în jos şi bombăni furios:

- Ce, bă, eşti nebun? Cum o să-i spui?

- Hai mai încolo, să nu iie-audă, zise Achim. Hai la ga Măria să vorbim acolo, că tot nu mai avem timp să ne ducem pe la fete.

Paraschiv şi Nilă şovăiră. Era cam târziu.

- Dar hai mai repede, să nu se culce ga Măria.

Porniră câteşitrei alene. Nilă tăcea şi după mers parcă n-avea nici un chef. Cotiră pe nişte uliţe şi se opriră în faţa unei curţi mici, fără garduri, în fund se vedea o căsuţă învălită cu paie, un bordei asemănător cu un coteţ mai mare de păsări. La un ochi de geam, pâlpâia o lampă chioară.

34

Bordeiul acesta unde vroiau să intre era al tuşii lor, Măria Moromete, sora mai mare a tatălui. Tuşa era o femeie de vreo cincizeci de ani şi nu avea nici copii, nici bărbat. Ca să scape de ea, Moromete îi cumpărase undeva un loc de casă şi îi făcuse acest bordei.

Măria Moromete îl învinuia pe fratele ei că nu s-a putut mărita şi-şi face un rost. Spunea că n-a ajutat-o, că i-a furat pământul din spatele casei, că la împărţitul celor trei pogoane moştenite, Moromete a ales pământul cel mai bun pe care se putea pune vie şi că a gonit-o din casa părintească ca un hoţ. De fapt ea ar fi vrut ca fratele ei să nu se mai fi însurat a doua oară, s-o fi ţinut-o pe ea în casă, să-i crească ea pe cei trei, Paraschiv, Nilă şi Achim, şi să fi trăit aşa liniştit până la bătrâneţe, încât după ce fratele se însura a doua oară şi îi cumpără şi-i făcu acest bordei, Măria Moromete se înfurie şi începu să ceară dreptul ei de moştenire asupra casei părinteşti şi mai ales asupra locului din spatele casei. Fiindcă pe jumătate din acel loc se afla casa părintească şi gospodăria şi pentru că trecuseră aproape cincisprezece ani fără ca gospodăria să fie împărţită, moştenirea în cazul casei şi locului trecea de drept celui care o folosea. Măria Moromete nu ştiuse şi nici acum nu ştia acest lucru. Nici Moromete nu ştia şi chiar dacă ar fi ştiut tot n-ar fi avut ce face cu el.

Măria Moromete trăia cu o nădejde a ei veche: să dea acel loc lui Paraschiv sau Nilă, care o fi mai vrednic, şi acela să facă o casă unde s-o aducă şi pe ea, să aibă grijă de ea când n-avea să mai poată munci. Paraschiv îi spusese că în curând o să se însoare, să-şi facă acolo casă şi s-o aducă să trăiască şi ea pe lângă el. De fapt, măritişul ei nefericit din tinereţe o înrăise; făcuse un copil care îi murise după doi ani de trai rău şi după moartea copilului bărbatul o alungase.

Trăia acum singură în bordeiul ei şi n-o ducea prea rău, la treierat îşi băga grâul în maşină o dată cu al lui Moromete, iar la secere la fel, veneau cei trei nepoţi, Paraschiv, Nilă şi Achim şi o ajutau. în schimb, ea le făcea

flanele şi ciorapi.

în sat i se spunea Guica şi nu avea nume bun; se temeau de ea pentru că cunoştea păcatele tuturor şi avea limba ascuţită. Toată ziua lucra la ciorapi, aşezată pe un scăunel în faţa bordeiului şi oprea trecătorii de pe drum pe care îi întreba fel de fel de nimicuri. Unii ocoleau, dădeau prin

altă parte.

Iată cum se întâmpla când cineva trecea prin faţa curţii ei. Măria Moromete oprea trecătorul strigându-l cu un glas tainic:

„Ei, cutare, ia stai niţel."

Intrigat, omul se oprea. Măria Moromete se ridica de pe scăunel şi venea în drum. Se apropia în tăcere, misterios. Apoi întreba în şoaptă:

„Unde te duci?"

35

Mirat, omul spunea unde se duce.

„Ce cauţi acolo?" întreba femeia mai departe.

încă nedumerit, trecătorul răspundea şi spunea pentru ce se duce, ce treabă are acolo de făcut. Măria Moromete spunea atunci despre omul acela unde se ducea trecătorul, că a auzit că acesta vrea să facă^ cutare lucru.

„Aşa o fi?" întreba ea cu privirea aprinsă de curiozitate.
Trecătorul răspundea că se poate, aşa o fi.
„Păi atunci frate-său ce-o să zică?" întreba ea atunci.
„Dracul să-i ia, ga Mario, de unde să ştiu eu ce-o să zică frate-său?!" răspundea trecătorul.
„ Nu se poate, spunea femeia cu glasul ei ascuțit. E dreptul lui."
„O fi, ga Mario, ce m-amestec eu în daravelile lor!" ridica trecătorul din umeri, grăbindu-se să se îndepărteze.
„Ei, nu-i aşa!" răspundea Guica indignată şi se întorcea pe scăunelul ei, bestecăind la ciorap.
După o vreme trecea o muiere. Măria Moromete se ridica şi o oprea:
„Cutăriță, unde te duci? Ia stai nițel!" Se apropia şi îi spunea: „Auzi ce vrea să facă alde cutare? Mă întâlnii adineauri cu cutare - şi spunea numele celui pe care îl oprise mai înainte - se ducea pe la el şi mi-a spus şi mie. Tu ce zici? Ăla o să vrea? O să-l lase?"
Răspândea deci ştirea pe socoteala celui dinainte şi acest lucru turbura deseori apele, învrăjbind chiar şi pe cei mai paşnici.
Măria Moromete oprea chiar şi pe copiii foarte mici. „Ce-ați mâncat aseară?" îi întreba ea în şoaptă,/punându-le în mână o jumătate de măr stricat sau câteva semințe de floarea-soarelui.
Porecla de Guica i-o dăduse un mocan. Mocanii veneau toamna la câmpie să schimbe fructele lor pe porumb şi grâu. Măria Moromete oprea fiecare căruță care trecea prin dreptul bordeiului ei. Se apropia de coviltirul mocanului, se uita în căruța lui, îi răscolea sacii cu mere şi cu nuci, lua câteva în care îşi înfigea dinții şi abia la urmă întreba cum le dă. Omul spunea cum, iar femeia îj întorcea spatele, mâncând din fructele luate, spunând că nu sunt bune, sunt acre şi viermănoase. în acest fel nu numai că se sătura mâncând, dar chiar strângea câte un săculeț. Se vede însă că într-o toamnă, un mocan a ținut-o minte şi când a ajuns în dreptul ei n-a mai vrut să oprească.
„Stai, mă! n-auzi că vreau să iau nişte mere?" a strigat femeia de pe scăunelul ei.
Mocanul a oprit şi s-a aşezat în dreptul coviltirului să n-o lase să se urce.
„Ai mere bune?" a întrebat ea vrând să-l dea la o parte.
36
„Da, am mere frumoase, adu porumbul şi-ți dau." , „Ia să văd!" a spus femeia încercând zadarnic să-l dea la o parte.
„Adu întâi porumbul", a spus mocanul liniştit.
„Ia să văd, mă, stai să văd şi eu ce mere ai!" a spus Măria cu un glas înțepat şi cam tare.
„Nu țipa, leică, de ce țipi?! Adu porumbul şi atunci te uiți!" i-a răspuns mocanul fără să se dea la o parte.
„Du-te naibii cu merele tale! a zis atunci femeia îndepărtându-se de om. Parcă n-am mai văzut mere! Uită-te al naibii! Pe ce să-i dau eu porumbul meu, mocanului! Parcă fără merele voastre viermănoase nu trăiesc!"
„Nu țipa, leică, de ce țipi aşa?" a spus mocanul uitându-se în urma ei uimit.
„Du-te naibii, mă, ce dacă țip? Țip în curtea mea, în satul meu, mocane!"
„Leică, nu mai guici aşa, că nu ți-am spart casa, a spus iar mocanul cu vocea lui moale de muntean. Ce guicii aşa, leică? Vai, vai! Cum mai guică! Ca o purcea!" a mai adăugat mocanul nedumerit şi vorba a fost prinsă de vecini. Măria Moromete se înfuria rău când i se spunea Guica.
Cei trei nepoți intrară în curtea mătuşii şi Paraschiv ciocăni în ochiul de geam.

- Ga Mario, deschide!

Măria Moromete deschise uşa şi cei trei se aplecară pe rând să nu se lovească de pragul de sus. Paraschiv abia intră în bordei.

- Ga Mario, exclamă el, gata, îi dă drumul lui Achim cu oile la Bucureşti! începe răfuiala!

Şi râse hurducat, plesnindu-şi palmele una de alta, apoi frecându-le repede în semn de mare bucurie nestăpânită. Măria Moromete se înfipse în ochii lui şi întrebă, încet, ascuțit, abia ținându-şi răsuflarea: P - Ce vorbeşti, mă? îi dă drumul? Zău? Cum a fost? Ce-a zis?

- Nu-mi venea să cred, răspunse Paraschiv uitându-se spre pat, vrând să se aşeze, dar mătuşa îl preveni.

- Stai naibii jos pe pământ, că se rupe patul cu tine... Apoi reluă întrebările. Zău, mă? Ia spuneți! Ce zicea, ce zicea?!!

- Avem douăzeci şi patru de oi cu lapte, asta înseamnă două sute patruzeci de lei pe zi, zise Paraschiv miorlăit, încercând să imite glasul fățarnic al fratelui său mai mic; aşa le tot spunea ăsta la masă.

- Şi el ce zicea?! Ce zicea?! întrebă Guica cu glas înecat de curiozitate şi plăcere. Alea ce zicea, puturoasele alea? Mă-sa, mă-sa ce zicea?

Achim răspunse căutând să-şi potrivească glasul şi să-l facă asemănător cu al mamei vitrege adică: cinstit şi înțelegător aşa cum îi răspunsese tatălui lor la masă:

37

- Lasă-l mă, să se ducă. Nu e vorba numai de bancă, dar sunt şi ei băieți mari...

Paraschiv izbucni în hohote groase. Mătuşa nu râse, însă chipul ei zbârcit şi negru şi gura cu buzele supte înăuntru se frământară de plăcere. Nilă zâmbi stingherit, parcă ruşinat. El spuse:

- Hai, bă, ce râdeți aşa?

- Pe urmă l-a luat pe ăsta în grădină şi nu ştiu ce i-a spus. Ce ți-a spus, Nilă? întrebă Achim.

- Ce mai întrebi, nu spusei o dată? bombăni Nilă.

- Zău, mă? Te-a luat în grădină! Şi ce ți-a spus? întrebă Guica ca şi când n-ar fi auzit bombăneala lui Nilă. Ce ți-a spus, Nilă? Spune, mă, dă-te naibii, că cine ştie ce ți-o fi spus şi tu n-ai înțeles. Hai, spune!

Nilă tăcea cu fruntea în pământ. Faptul că se lăsa greu, până la urmă le strică cheful celor doi frați şi îl întrebară dacă da sau nu, îi dă drumul lui Achim să se ducă?

- Nu vă spusei, bă, că îi dă? Ce tot întrebați atâta? Numai să aducă bani! adăugă Nilă cinstit. Să aducă la toamnă patru mii de lei.

Paraschiv râse iar, răguşit, şi îi dădu lui Nilă un pumn în spinare.

- Auzi, ga Mario? se adresă el mătuşii, fără să-l mai ia în seamă pe Nilă. Să vezi ce gogoşi le turna Achim alaltăieri la sapă.

- Ei, mă, ei! Zău! Ce gogoşi, ce gogoşi? întrebă mătuşa abia stăpânindu-se.

- Douăzeci şi patru de oi cu lapte, pă puțin douăzeci şi patru de chile pe zi! Asta face două sute de lei pe zi, ori treizeci de zile, face pe puțin şase mii de lei pe lună! Ei! două mii o să coste chiria locului de păşunat, iar patru mii rămâne câştig.

- Bă, eu mă duc să mă culc; mâine trebuie să merg la premilitară! îl întrerupse Nilă sculându-se de jos.

- Stai, Nilă, stai, mă, prostule! îl opri mătuşa înțepată. Stai să vorbim* Şi se adresă lui Paraschiv: Acum voi ce faceți, tu şi cu Nilă? Când plecați? Trp.h^ie, să fiifliţiînainte, de, secere, să n-aibă cine să le secere grâul şi nici cu ce^să-l care. Săyedem ce^arisă facă fărăvoi.

"-^Tu când pleci cu oile, Achime? întrebîTFaraschiv.

- Să vedem. Să vorbim cu al lu' Cătănoiu.

- Eu-ăc^că după vreo săpţăniâiiă-in^urma ta, luăm caii din grajd. încălecăm peTej'si fugim. NuaşaTmă, Nilă?

y - Bă. eu v-am mai spuş^jugirnjjlar nuputem să furăm caii din grajd; află lumea si ne facem de râs, răs^umejjilăjc^u_rjnvirga_in pământ.

"*"- Iete aTmurjuTTSculnătuşa indignată. Vezi să nu-ţi dau câteva, blegule! Te-a îmbrobodiţ alde tac-tău, să staiji^ă muncgjţijejiţni_copj»Jmuşă^ iasă sufletul! ^jcaii_yoştri, e averea" voaşţ^TPăcănu murea biatalnă-taŢ eraţi şi voi în casa voastră, nu ca acum, că n-aveţi loc de puturoasele alea.

38

Nilă tăcea. Paraschiv şi Achim o aprobau pe mătuşa lor din ochi. Măria Moromete continuă:

y- Ati muncit de, cânri e.rati mici si nu v-a luat niciodată o haină pe, voi^ cum e copiii oamenilor. Numai la alea le-a luat. Tita are *crepde$in,* Ilinca iie de mătase, *aia* are scurteică de catifea... E plină chichiţa lăzii cu dlLJi Acolo e munca voastră, proştilor... Eu să fiu ca

^Tă I dîlj

jjsil , pş

voi aş sparge lada într-o noapte ^Tăş lua toate mamudeîelej

Paraschiv se uită la Nilă, care continua să stea cu truntea în pământ, şi-i spuse răguşit, gros:

- Vezi, mă! Auzi ce zice ga Măria? Plăvane! Ai sta şi-ai munci pentru ei până ai cădea jos, dacă n-am fi noi să te învăţăm.

Nilă tresări. Avea o frunte mare, lată, cu carne groasă peste ea. îşi ridică fruntea lui lată din pământ şi răspunse cu un glas turbure care nu protesta contra celor auzite, dar care era totuşi indignat, fără să ştie însă pentru ce:

- Mai taci, bă, din gură! Ia mai taci dracului din gură! Ce tot vorbeşti!... Mătuşa sări cu glasul ei ascuţit:

- Ce să tacă din gură! Aşa este! Te superi că îţi zice plăvan? De când munceşti şi umbli desculţ şi dezbrăcat, pe degeaba? Plăvane.

- Păi, bă, Nilă, ce-am vorbit noi pân-acum? Nu ne-am înţeles aşa? întrebă Achim cu reproş.

Nilă răspunse la fel de turbure:

- Ne-am înţeles, bă, ne-am înţeles! Vezi să nu-ţi dau un pumn după ceafă.

Achim mormăi dispreţuitor:

- Dai tu pumn după ceafă!

- Eu mă duc, mi-e somn, mormăi Nilă deodată nepăsător, şi deschise uşa bordeiului.

- Du-te naibii! îl petrecu mătuşa din urmă. O să mai vezi tu de la mine loc de casă! Proastă oi fi să ţi-l dau!

Nilă ieşi fără să răspundă, iar mătuşa se întoarse în bordei, să vorbească mai departe cu cei doi nepoţi.

IX

Pe la miezul nopţii începu să cadă o ploaie liniştită şi bogată. Murmura pe acoperişuri şi peste pământ cu picături moi, ca de untdelemn. Nu se auzi nici un tunet şi nu se văzu nici o fulgerătură. Era însă întuneric beznă.

Fiindcă ploaia începuse pe nesimţite, când se înteţi nimeni nu se trezi din somn, şi când de pe streşini începură să curgă şiroaie, de-a lungul prispei, cei care dormeau la margine se împinseră doar mai spre perete, mormăind.

39

Spre revărsatul zorilor ploaia stătu şi norii părăsiră cerul. Moromete se culcase şi adormise târziu dar când ploaia se opri, se trezi şi rămase iarăşi nemişcat pe prispă. Nemişcarea lui trează o făcu pe Catrina să se deştepte la celălalt capăt al prispei.
>.

- Ilie, ce e cu tine? De ce nu te culci? şopti ea.

Moromete nu răspunse, dar tuşi liniştitor. Totuşi Catrina nu-şi văzu de somn. Se întâmpla ceva în familie!? Poate plecarea lui Achim la Bucureşti, dar despre asta se vorbise de prin iarnă, se gândiseră destul. în timpul mesei fusese pomenit numele agentului de urmărire care avea să vină mâine dimineață după fonciire. Dar şi asta era poveste veche; Jupuitu venea în fiecare an şi anul acesta nu avea nimic deosebit față de celălalt. Banca? Dar banca venea taman la toamnă. Poate că toate aceste amenințări care se târau cu anii în urma lor, să se îngrămădească în acest an pe capul familiei? Da. Dar nici asta nu se putea, fiindcă timpul era foarte răbdător şi amenințările mari se sfărâmau în puzderie de amenințări mai mici pe care cu ajutorul timpului le ducea zilnic în spinare. Aşa se întâmplase că timpul făcuse să rămână în urmă una din cele mai cumplite ameniunțări de care îşi aduceau aminte şi anume datoria făcută la banca pentru plata loturilor primite la reforma agrară de după război. Mulți au vândut loturile iar alții au rămas de tot fără pământ şi au căzut în mizerie. Ei au avut însă răbdare, au dus-o de la an la an până când, într-o zi, statul văzând că țăranii tot n-au cu ce plăti, n-a mai avut încotro şi a trebuit să şteargă datoriile. încât banca se dovedise a fi ceva nu tocmai rău, drept care doi ani mai târziu se împrumutaseră din nou să cumpere vite în bătătură. N-aveau să poată plăti? Se gândiseră mult şi mai mare nenorocire decât să piardă ceea ce nu câştigaseră ce putea fi? Era deci limpede că numai Moromete singur era pricina propriilor sale gânduri şi Catrinei i se păru atât de ciudat acest lucru, încât se închină.

- Se vede că ai intrat în anul morții, şopti ea.

Şi îşi lăsă capul pe căpătâi, pomenind că aşa se întâmplă când omul uită de Dumnezeu, uită şi Dumnezeu de el şi îl lasă singur în fața păcatelor.

- Pentru că, mai bolborosi ea cu fața în căpătâi, numai păcatele nu te lasă să dormi.

La aceste cuvinte din urmă, Moromete tuşi cu înțeles şi răspunse cu o veselie supărată:

- D-aia dormi tu buştean, lovi-te-ar moartea, că n-ai păcate! Aruncă țigarea, se dădu jos de pe prispă şi o luă încet spre grădină,

fără să mai asculte răspunsul femeii.

Catrina era credincioasă şi de aceea pomenise de păcate. Cu zece ani în urmă născuse un copil mort care îi băgase spaima în suflet. Avusese visuri rele. Se auzea noaptea strigată în somn, înghesuită de porci cu râturile

40

mari în colțuri întunecate, sau locuind împreună cu țigani care îi spuneau lucruri murdare. Se îmbolnăvise, nu mai putuse suferi carnea de porc, iar când vedea țigani se pitea. Nu-şi mai putuse găsi liniştea; se certase cu toată lumea şiiîe îngrozise simțind cum i se strecoară în inimă nepăsarea şi sila față de bărbat şi copii. Până într-o zi când povestise totul unei vecine din fundul grădinii:

„Eu ştiu ce e cu tine, e din copii! spusese vecina care, tot aşa, crescuse o mulțime de copii. Ştii ce să faci tu? Sâmbătă spre duminică, te scoli devreme, te duci la cimitir, jeleşti acolo morții şi dai de pomană; după ce ți-ai făcut datoria cu morții, te întorci acasă până nu răsare soarele, aprinzi focul, dai să mănânce la copii, cureți casa, vezi ce mai e de făcut şi după ce ți-ai făcut datoria şi cu copiii, te speli şi te

primeneşti şi te duci la biserică, Catrino. Acolo la biserică stai şi asculți slujba! Şi-ai să vezi pe

urmă ce bine e!"

Ceea ce se şi întâmplase. Catrina îi crescuse cu trudă pe cei trei. Paras-chiv, Nilă şi Achim erau mici când se măritase cu Moromete, şi în loc de răsplată aceştia începuseră s-o urască. Tudor Bălosu şi fiu-său pe de o parte, Guica şi Parizianul, o altă rudă a lui Moromete, căreia Catrina îi spunea „Guica al doilea mai prost", pe de altă parte, îi învățaseră pe cei trei că mama vitregă era vinovată că se trăia greu la ei şi că dacă n-or s-o dea afară din casă are să pună mâna pe averea tatălui. Nenorocirea făcea că era ceva adevărat din toate acestea, dar Catrina n-avea nici o vină. Iată ce se întâmplase.

în timpul foametei de după război, Moromete vânduse un pogon din lotul Catrinei - Catrina primise un lot de opt pogoane ca văduvă de război - spunându-i că în schimbul acestui pogon vândut va trece casa şi pe numele ei. Catrina îl crezuse, socotind că în acest fel va avea bătrânețea apărată (se mai întâmplase în sat ca mama vitregă să fie gonită din casa tatălui). Numai că Moromete, în loc să se grăbească să facă acte pentru casă, începu să facă glume: „Crezi că am să mor eu înaintea ta?" zicea el. Acest răspuns era, într-un fel, o asigurare că atâta timp cât trăieşte el n-o să îndrăznească nimeni s-o dea afară din casă. Pentru Catrina însă nu era de ajuns, fiindcă cei trei fuseseră învrăjbiți de mici contra ei; începuse deci să-i pară rău de pogonul vândut, mai ales că îl vânduse tocmai pentru ca să nu moară ei, cei trei, de foame. Când bărbatul începu să glumească pe socoteala casei, Catrina pretinse pogonul pe numele Titei şi îl pretinse cu atât mai insistent cu cât Catrina se simțea vinovată față de fiica ei fiindcă fetei îi venise vremea să se mărite şi Victor Bălosu cerea trei pogoane, iar Catrina nu-i putea da decât două. Era tocmai pogonul vândut. Moromete şovăi. Se pare că era şi el uimit de amenințările nelămurite pe care cei trei fii ai lui, mai ales cei doi, Paraschiv şi Achim, i le transmiteau

41

la ureche pe căi ocolite, prin Guica, prin Tudor Bălosu şi prin Parizianu. Această şovăială o scârbi de tot pe Catrina. Va să zică avusese dreptate să se teamă!

Biserica însă îi linişti sufletul turburat şi ca să fie linişte şi în familie nu mai pretinse nimic. Când muierile cu care se avea bine pomeneau însă de amenințările pe care Guica nu înceta totuşi să le răspândească prin sat, atunci Catrina se închina cu înverşunare şi spunea că şi Iisus Cristos a pătimit şi n-o s-o lase el să moară pe marginea şanțului. „Dacă n-aşi avea fetele alea, aşi zice iartă-i, Doamne, că nu ştiu ce fac, dar m-a pedepsit Dumnezeu să am grijă de ele şi nu pot să-i iert", spunea ea cu îndârjire.

Cât despre celelalte amenințări, banca, fonciirea, socotelile cu oile şi vitele, Catrina nu vroia să ştie de ele, se credea la adăpost. De lotul ei de pământ de şapte pogoane nu se putea atinge nimeni. Treaba lor, să plătească banca şi fonciirea cu ce-or şti, şi dac-or ajunge să n-aibă vite de muncă, fetele sunt vrednice, au să se descurce ele într-un fel.

Numai că fetele când o auzeau gândind astfel se înfuriau rău şi o sfătuiau să-şi vază mai bine de biserica ei. Ceea ce Catrina şi făcea, cu toate că biserica nu izbutea totdeauna să-i alunge amintirile dureroase ale vieții sau să-i lumineze cu totul anii lungi pe care îi mai avea de trăit.

îşi găsise totuşi un sprijin cu care uneori se şi lăuda, încât văzânduil pe bărbatul ei treaz pe prispa casei nu se putuse stăpâni să nu-i spună.că numai păcatele nu-l lasă pe om să se odihnească, ceea ce adusese răspunsul binemeritat al bărbatului. De fapt ea vrusese să-i dea de înțeles că dacă el „ar lua drumul bisericii" (cel opus şi

de fapt mult mai cunoscut de oamenii din sat era cel al cârciumii), atunci el n-ar mai fi aşa de neliniştit.

Moromete însă nu vroia s-o apuce pe acest drum, iar cât despre celălalt, al cârciumii, nu-l folosise niciodată ca o soluție. Era cu zece ani mai mare decât Catrina (contingent '911, făcuse războiul) şi acum avea acea vârstă între tinerețe şi bătrânețe când numai nenorociri sau bucurii mari mai pot schimba firea cuiva.

Moromete luase în glumă nu numai temerea Catrinei în privința casei, dar şi visurile ei înspăimântate. „Unde se întâmplă să avem noi atâția porci câți visezi tu", spusese el, dar în curând pricepu şi el că a face şi a creşte copii mulți poate fi uneori pentru o mamă ceva într-adevăr înspăimântător. întâmplările care avură loc după aceea în familie nu-l turburară însă pe Moromete în aceeaşi măsură. Numai una dintre ele, care avu loc într-o iarnă puțin timp după ce familia scăpă de datorii prin

42

legea conversiunii, îl făcu să înțeleagă că e totuşi primejdios şi pentru el să nu ia seama la copii. în anul acela recolta fusese bogată şi toată lumea făcea comerț cu cereale la munte. Gospodăriile se refăceau din anii grei prin care trecuseră între 1929 -J1933. Prosperitatea bătea la uşa multora din sat, vjtele^sejnmul^eau, oborul de cereale era ridicat, pânza de americă şi uneltele mai ieftine, iar prețul pământului mai ridicat decât oricând.

Cei care simțiseră cei dintâi că e rost de făcut avere fură cei trei, Paraschiv, Nilă şi Achim (pe vremea aceea nu erau prea convinşi că ar avea dreptul să-l învinuiască pe tatăl lor că s-a însurat a doua oară; înțelegeau vag că tatăl lor nu putea să-i crească, numai o femeie putea face acest lucru şi abia mai târziu aveau să dea de înțeles că tuşa lor Guica ar fi putut foarte bine să-i crească ea).

Familia se ținuse până atunci cu loturile întregi, dar gospodăria era lipsită de vite. Aveau doi cai prăpădiți, care când dădeai cu biciul în ei, ei dădeau din coadă.

* Venise toamna şi porumbul se făcuse şi el din belşug (porumb şi grâu şi printre porumb dovleci, floarea-soarelui şi fasole, altceva nu semănau, cu toate că pământul le-ar fi putut da să n-aibă ce face cu cânepa, inul, tutunul, sfecla de zahăr, plantele medicinale scumpe) şi cei trei îşi frecară mâinile de bucurie şi într-o seară îi spuseseră tatălui lor: „Ar trebui să Il^răşăni caii-ăia, tată! Tudor Bălosu a fost săptămâna trecută la munte şi a câştigat o mie de lei."

Moromete n-a înțeles cum s-ar putea câştiga o mie de lei într-un drum la munte, dar n-a avut nimic contra îngrăşării cailor. Au vândut porumb, au cumpărat ovăz şi prin iarnă părul cailor strălucea ca mătasea.

.Moromete însă tot nu se mişca. Petrecea seri lungi cu prietenul său .Cocoşilă, discutând politică sau ascufilmdTrTpFISfiâffăe care citea poveşti grozave din cărți luate de la alde nean-său Cristache al lu' Dumitrache. Erau seri turburătoare. Unsprezece frați care sufereau~vrajiîrde a rătăci în timpul zilei ca unsprezece lebede şi la apusul soarelui cădeau îngrămădiți pe o stâncă în mijlocul mării, iarăşi oameni. Cum stăteau îngrămădiți unii în alții, chinuiți şi înspăimântați de întunericul nopții şi de valurile furioase care amenințau să-i smulgă... Şi suferințele îndurate de sora lor, care trebuia să țeasă cu mâna ei, într-un timp dat şi neavând voie să vorbească, un-sprezece tunici de urzici, ca să-i scape de vrajă şi cum n-a avut timp să termine brațul unei tunici şi frățiorul cel mic a rămas cu ceva din aripa

de lebădă.

Dar Cocoşilă? Cocoşilă era un ins care stârnea în Moromete ceva neînchipuit de plăcut, ca şi poveştile lui Niculae. Venea seara şi ciocănea în uşă făcând pe boierul. I se spunea „intră", intra şi dădea bună seara numai Catrinei, spunând de fiecare dată că „la proştii ăilalți nu dau bună

43

seara", făcând-o pe Catrina să se ruşineze, dar să şi pufnească în râs, îi punea lui Niculae întrebări gramaticale şi istorice, lui Paraschiv îi punea una şi aceeaşi întrebare (când se însoară?), iar fetei celei mari îi recomanda să se mărite cu Năstase Besensac (un flăcău bicisnic). Numai că Moromete avea vechi răfuieli şi nu-l slăbea nici o clipă. Cu mulţi ani în urmă făcuse vâlvă un nou partid, care îşi spunea „ţărănesc" şi al cărui program îl încântase pe atunci pe Cocoşilă. Moromete se arătase rezervat (Moromete era liberal) şi când „partidul naţional-ţărănesc" luă puterea şi Cocoşilă se înfurie că Maniu şi Mihalache nu numai că nu-şi respectaseră programul, dar se dovediseră parcă mai flămânzi decât Brătienii, Moromete nu-l cruţă pe prietenul său, îl luă peste picior şi observă că „proştii n-ar trebui să aibă drept de vot, fiindcă din pricina lor sufere ţara". După patru ani partidul liberal veni însă din nou la putere şi Cocoşilă se răzbună fiindcă partidul liberal mări impozitul funciar şi introduse taxe de barieră la pieţele de schimb. „Vezi, mă, prostule?" jubilase Cocoşilă.

De atunci îl urmărea pe Moromete fără cruţare. „Eşti prost", spunea el pe toate tonurile, uneori cu resemnare, alteori cu îngăduinţă, după împrejurări. De fapt se străduia să-l convingă pe Moromete că el, Cocoşilă, e mai deştept, ceea ce pe Moromete îl înveselea cumplit, cu atât mai mult cu cât Cocoşilă, faţă de alţi oameni, se purta cu totul altfel, înjura rău, batjocorea şi nu spunea „eşti prost", ci mult mai rău, „mănânci *c..X"40*

In privinţa înjurăturilor era vestit, îl înjura şi pe tat-su - zicea că de ce l-a făcut - înjura şi pe popa şi pe primar şi pe perceptor, pe toţi, de la lingură, de la şervetul cu care se ştergeau până la cele mai mărunte lucruri, lampă, sfeştilă, lumânare, ciorapi şi: târla, grădina, neamul şi străbunicii, nepoţii, copiii copiilor... Catrina aprindea tămâie în casă, dar pufnea şi în râs. Odată Cocoşilă a intrat în casă şi a spus doar atât: „A venit percitorul şi mi-a luat ţoalele", după care s-a pus pe înjurat şi nu s-a mai oprit decât foarte târziu când s-a sculat şi a plecat fără să mai spună altceva. Pe Dumnezeu mai ales, Cocoşilă îl cobora jos în sat, şi îl înjura cu o anumită filosofie, învinuindu-l şi punându-i întrebări ca oricărui om.

Curând însă Moromete înţelese că dacă toate acestea aveau pentru el un rost nu mai mic decât munca câmpului, sau grija de ceilalţi ai casei (era atât de rară bucuria de a sta de vorbă cu un om deştept în stare să glumească inteligent, şi Cocoşilă în afară de cazurile rare când înjura prea mult era pentru el un astfel de om) îşi dădu seama nu fără dezamăgire că cei trei băieţi ai lui, Paraschiv, Nilă şi Achim, nu văd nici un rost în aceste seri pierdute cu poveşti şi cu discuţii despre Maniu şi Brătianu. Dezamăgirea însă nu fu prea mare, fiindcă, la urma-urmei, copiii oamenilor nu erau mai breji decât ai lui, încât îi înţelese şi pe ei şi cum caii se

44

îngrăşaseră, umplu căruţa cu porumb şi plecă la munte; avea datorii faţă de copii, să câştige şi să-i îmbrace, că erau goi.

Câştigă.

„ Nu mai făcuse „comerţ" niciodată; îi plăcu atât de mult, încât socoti câştigul drept ceva nemaipomenit şi după ce se întoarse povesti drumul său la munte ca pe-o aventură. Numai că cei trei nu se minunară deloc, Paraschiv făcu chiar observaţia supărătoare că „mare brânză, Stan Cotelici a dat mai bine porumbul"... Şi că să se ducă iar! Njculae. care asculase uimit peripeţiile tatălui cu căruţa pe drumurile de munte, sărise pe neaşteptate şi strigase: ..Asa e. tată! Mai du-te iar."

Moromete se pregăti pentru al doilea drum şi când se întoarse arăta de nerecunoscut, atât de mult îi plăcuse. De astă dată drumul fusese şi mai aventuros şi

Moromete povesti totul într-o seară, cu glas neobişnuit, şi fu ascultat cu uimire. Descopereau toți, Cocoşilă, mama, fetele - până şi cei trei - că tatăl lor avea ciudatul dar de a vedea lucrurile care lor le scăpau, pe care ei nu le vedeau. Numai că spre sfârşit cei trei se dezmeticiră, sfâşiară vraja care îi amețise şi căzură pe gânduri.

Iată ce se petrecuse.

Moromete plecase cu Tudor Bălosu pe acelaşi drum ca şi întâia oară, ieşiseră din regiunea de şes unde nimeni nu avea nevoie de porumb şi, după ce făcuseră un popas la oborul din Piteşti, o luaseră pe şoseaua care ducea spre creierul munților, cu ținta Răchitele, un sat mare, cunoscut de Tudor Bălosu ca fiind o piață bună de desfacere. Mergeau neîncetat, era ger uscat, roatele pocneau, aburul ieşea din spinările cailor.

La primul drum dăduseră dublul cu cincizeci de lei.

Tudor Bălosu vroia de astă dată să-l dea cu şaizeci şi într-adevăr, abia intrară în Răchitele, că fură opriți de un învățător care vroia să cumpere amândouă căruțele. Bălosu mirosi numaidecât cum stăteau lucrurile, sări jos din căruță şi se şi grăbi, spre uimirea lui Moromete, să desfacă şleaurile de la cai...

învățătorul, prevenitor, întrebă de preț. Tudor Bălosu dădu prețul cu un glas care din nou îl zăpăci pe Moromete: şaptezeci de lei şi spuse asta ca şi cum ar fi fost cunoscut de când lumea că aşa se vinde porumbul.

Posomorât, învățătorul răspunse că şaizeci de lei este ultimul preț şi că nu poate cumpăra decât aşa, la care Bălosu legă şleaurile grăbit, fără să mai discute, supărat chiar că fusese oprit din drum când toată lumea ştia că şaptezeci de lei este prețul obişnuit. Uluit, Moromete observă că învățătorul dăduse exact prețul dorit de ei, dar Bălosu începu să râdă şi răspunse că dacă el, Bălosu, ar fi cerut optzeci, atunci învățătorul ar fi dat bucuros şaptezeci de lei. „Să mergem mai încolo şi să cerem optzeci

45

şi dacă nu dăm noi porumbul cu şaptezeci de lei, Moromete, să nu mai vii niciodată cu mine la munte."

Merseră mai încolo şi Bălosu spusese prețul său de optzeci, dar în afară de primarul comunei, care dădu un leu peste şaizeci, nimeni nu cumpără. „Dacă mergem trei sate mai spre vârf ai să vezi că îl dăm cu şaptezeci", insistă Bălosu şi Moromete conveni, depăşit mereu de felul de a judeca al vecinului său.

De fapt, negustoria ca atare nu i-ar fi plăcut dacă câştigul ar fi fost lipsit de peripeții, încât insistența lui Bălosu i se păru firească. Moromete nu prevăzuse niciodată latura comercială a produselor pe care i le dădea pământul, iar existența banilor îi pricinuia o furie neputincioasă (când trebuia să-i dea, îi dădea cu gesturi disprețuitoare de aruncare şi blestema mărimea, culoarea şi mirosul lor). Când ieşise împreună cu bătrânul Moromete, acum treizeci de ani, în 1907 şi dăduse foc conacului lui Guma nu se gândise că pământul moşierului îi trebuie pentru comerț şi pentru bani. Existau nişte obiceiuri pe vremea aceea care lui i se păreau mai mari nenorociri decât munca şi foamea. Se duceau la conac şi când dădeau ochii cu boierul, bătrânul se făcea de nerecunoscut, îşi lua căciula din cap şi avea un glas care şi acum, când îşi amintea de el, Moromete se întuneca şi se făcea crunt la față.

Când, după război, Moromete deveni proprietar, el trăia atât de deplin bucuria de a fi scăpat de moşier, încât nu băgă de seamă că unii nu se mai gândeau de mult la asta, ci la cu totul altceva: La ce anume? Să facă comerț! Aşadar, cu cereale şi să câştige bani! Şi cu banii ce să facă? Să plătească impozitele! Asta era ceva de râs, cum de nu vedeau? Ce ciudat, unde ajunseseră! în sfârşit, fie şi comerț, dar să fim înțeleşi că nu ăsta e

scopul...

încât Moromete vedea în priceperea lui Bălosu de a face combinații mai mult ceea ce îi plăcea fiului său de zece ani, Niculae, şi mult mai puțin ceea ce le plăcea celor trei, Paraschiv, Nilă şi Achim.

Merseră deci mai departe cu căruțele şi Moromete era foarte curios - şi foarte vesel în acelaşi timp - să vadă dacă o socoteală făcută din nimic, cum era presupunerea lui Bălosu că vor da porumbul cu şaptezeci de lei, are să fie dovedită pe viu.

în satul următor un muntean mai înstărit oferi un leu peste şaizeci, iar în celălalt, acest leu fu retras. Merseră mai departe şi li se oferi apoi deodată trei lei. Moromete se plictisi, iar Bălosu îl asigură că în satul următor vor obține sigur zece lei. Nu ieşiră însă bine din sat, că se petrecu întâmplarea... 46

O femeie tânără de tot, cu fața albă, cu părul galben şi cu nişte ochi mari, albaştri, frumoşi, cum aveau mocancele pe aici, îi strigă să oprească. Aveau porumb? Da.

„Ce bine c-ați venit, oameni buni, că nu ştiam ce să mai fac, a spus femeia bucuroasă. Haideți, trageți în curte că oți fi osteniți! Să vă fac ceva să mâncați şi să mă duc pe urmă pe la vecini să cumpere şi ei, să dați tot porumbul, că eu nu pot să iau decât vreo douăzeci de duble."

„Nu duce dumneata grija noastră, leică, i-a răspuns Tudor Bălosu fără să se clintească din căruță. Du-te întâi la vecini şi întreabă-i dacă cumpără, să nu pierdem timpul de pomană."

„Dar cu cât dați dubla?" a întrebat femeia pălind. Glasul lui Tudor Bălosu era mai înghețat decât gerul: „Optzeci de franci, leică!" „Optzeci de franci?!"

„Hai, Moromete!" a spus Bălosu apucând biciul, fără să-i mai răspundă femeii.

„Dar cât dai dumneata, leică?" a întrebat Moromete din curiozitate. „Oameni buni, a strigat femeia înspăimântată, şaizeci de lei, ăsta e prețul pe la noi..."

„A! Nu!" a clătinat Moromete din cap.

Nu se poate, însemna exclamația lui. Noi avem aici nişte socoteli. Iese sau nu iese şaptezeci? asta e întrebarea. Nu-ți dau fiindcă trebuie să vedem dacă iese. Glasul lui Moromete i se păru însă femeii cu totul deosebit de al celuilalt, şi-a încleştat mâinile de loitra căruței lui şi vorbele ei au început să curgă şuvoi. Moromete nu prea înțelegea, o vedea doar cum se ține cu mâinile de loitră şi calcă prea aproape de roată.

Ea spunea că să-i dea *el,* dacă celălalt nu vrea, cu şaizeci de lei... barim câteva duble... e rău, n-are ce da la copii... Să tragă căruța că şaizeci de lei e destul.

„Haide, omule, că doar n-oi fi şi dumneata bogat să nu înțelegi... Oi fi venind de departe şi ți-o fi frig pe gerul ăsta, trage căruța... îți dau ceva țuică peste şaizeci de lei. De ce să te mai duci încolo să mai bați drumurile de pomană?"

Moromete s-a frânt de mijloc şi s-a uitat la picioarele femeii: „Dă-te la o parte, creştino, că te calcă roata!" i-a spus el grijuliu. „Nu vreai, omule? a repetat mocanca şi deodată din ochii ei albaştri au țâşnit lacrimi de furie. De ce nu vreai, omule? a continuat ea şi glasul ei legănat şi domol de munteancă s-a făcut dârz. De când v-ați făcut aşa răi? a spus ea descleştându-şi mâna de pe loitra căruței. Nu erați aşa

47

Plângea şi în ciuda mâniei ochii ei rămâneau mari şi curați şi se uita când la omul cocoțat în căruță, când la caii lui graşi şi voinici, aburiți de gerul sănătos al muntelui.

„Ptiu, lovi-te-ar moartea cu ochii tăi! a exclamat Moromete furios. Apoi a strigat: Bălosule, opreşte!"

„Ce s-a întâmplat, Moromete?"

„Hai să dăm porumbul, că nu e rost."
„Cu cât?" a întrebat Bălosu.
„Cu şaizeci şi trei."
„Eu nu-l dau, a răspuns Bălosu şi să ştii că altă dată nu mai merg cu tine la munte."
Nedumerit puțin Moromete n-a avut timp să răspundă, dar apoi l-a înjurat pe Bălosu de muiere, în şoaptă, pentru el însuşi, în timp ce mun-teanca se uita la el, cu lacrimile înghețate pe obraz.
„Ce să mai vorbim, şi-a încheiat Moromete povestirea. Am tras în curte, am băgat caii în grajd, a pus mocanca mâna şi a tăiat o găină, şi mănâncă Moromete şi bea țuică galbenă. Pe înnoptate aşa s-au strâns mocanii, şi ăla a luat trei duble, ăla cinci, ăla şapte... Creştini, mocârțani! Mi-au luat porumbul cu şaiseci şi trei. Să vezi după aia că nu mai puteam să scap de mocană: Că de unde sunt? Că copii am? Dar muierea trăieşte? M-am uitat şi eu la ea şi m-am închinat: Păi bine, creştina lui Dumnezeu, de ce să nu trăiască? Trăieşte, stă acasă după sobă şi se vaită că nu-i place ce e mai bun pe lumea asta, carnea de porc. Avea ea un rost de întreba aşa fiindcă îi murise bărbatul în pădure, căzuse un bulumac peste el..."
XI
Paraschiv, Nilă şi Achim şi-au păstrat pentru ei impresia care le-a făcut-o povestirea tatălui lor, dar când au aflat că Bălosu a dat totuşi porumbul cu şaptezeci de lei nu s-au mai mulțumit să observe, ca la început, că tatăl lor n-a făcut mare brânză câştigând o mie de lei; trebuia să câştige o mie cinci sute, cum a făcut Bălosu şi au început să murmure că a omorât caii şi căruța de pomană şi că şi-a bătut joc de munca lor. *J* Murmuratul acesta, desigur, i-a ajuns la urechi lui Moromete pe alte căi, prin Guica şi Parizianul, pentru că feciorii n-au îndrăznit să i-o spună în față.
Uimit şi îngrijorat că feciorii îl vorbesc de rău în lume, Moromete se hotărî să înăbuşe fără cruțare acest început de răzvrătire, având totuşi speranța că poate nu-i adevărat. Luați din scurt, cei trei se speriară şi deveniră mieroşi, Paraschiv chiar se indignă spunând că: „Hai, bă, ce, te
48
iei după prostul ăla de Parizianu?", încât Moromete socoti că nu e cazul să meargă mai departe, ba mai mult, că n-ar strica să le dea chiar satisfacția să facă ei înşişi comerț la munte.
Bucuroşi că izbutiseră să obțină atât de uşor libertatea de a se mişca, cei trei puseră la cale, o săptămână mai târziu, o afacere sortită să le aducă un câştig mare. Luară cu chirie încă o căruță cu caii lui Parizianu, '-* cumpărară porumb din «gt. ni r'"^7^' *Ap* lpi ş' porniră la mimtp
Moromete nu zise nimic, le dădu chiar sfaturi, dar ceva - nu putea să înțeleagă bine ce - un soi de înfrigurare, de poftă oarbă, care se făcea simțită în purtarea fiilor săi, începea să-l îngrijoreze şi în sinea lui le dori să nu izbutească.
Dorința lui se împlini. Săturat de afluxul de cereale de la câmpie, mun-A tele scăzuse între timp prețul şi cei trei abia izbutiră să scoată cheltuiala drumului. Moromete nu se putu stăpâni şi strecură câteva aluzii bat-, jocoritoare la adresa priceperii fiilor săi, dar bine intenționate, vrând să-i facă să înțeleagă că drumul pe care vroiau ei să apuce nu e bun. Cei trei parcă înțeleseră ceva şi se mai potoliră, dar vecinul din spatele casei lor se îmbogățea şi din nou feciorii începură să murmure. Că tatăl lor nu face nimic. Că stă toată ziua. Că pe cele două fete le lasă să se pricopsească, iar pe ei îi batjocoreşte. într-adevăr, fetele erau vrednice şi vioaie, țeseau în război, împleteau, arătau vesele, spre deosebire de Paraschiv şi Achim carg_p_arcă erau bolnavi.

Astfel trecu iarna şi vara aceea. In toamnă, Moromete făcu din nou pe placul celor trei. Se sfătui cu ei îndelung, le arătă situaţia familiei, datoriile pe care le mai aveau la percepţie, faptul că rămăseseră fără un cal - se îmbolnăvise de talan şi nu mai era bun de nimica - şi ajunseră la înţelegerea că un împrumut la bancă era cea mai bună soluţie.

Numai că avantajele sperate nu veniră. Din lâna oilor fetele ţeseau pentru ele covoare. Catrina îşi făcu o fustă, Moromete o frumoasă dulamă îmblănită, cu guler de miel creţ... în numele celor trei, Paraschiv murmură pe faţă că o să pună mâna pe topor şi o să le dea oilor în cap. Catrina nu se putu stăpâni şi îi răspunse că pentru cât s-a trudit ea să-i crească, o nenorocită de fustă nu e mult. Şi dacă fusta ei le stă în gât, s-o ia şi p-aia, să se sature. Covoarele? Dar fetele nu muncesc? Cine ţine casa, cine îi spală de murdărie şi le face mâncare să bage în ei? Şi în afară de asta să se uite: nenorocitu acela de băiat, Niculae, care toată vara rabdă de sete cu oile pe câmp, n-are nimic, râd copiii oamenilor la şcoală că e trenţăros.

Paraschiv ascultase ca un surd, fără să audă. Achim şi Nilă tăceau. Moromete intervenise împăciuitor. Oile sunt ale lor, spuse el. Anu ăsta şi-au făcut unii de îmbrăcăminte, la anu o să-şi facă alţii. Nu cumva dulama

i 49

este pricina nemulţumirii? Nu înţelegea, Paraschiv avea dulamă bunicică, ce vroia? N-avea răbdare şi vroia s-o poarte pe cea nouă? -S-o poarte sănătos. Ei? Mai era ceva?

Mai era, pentru că nu era vorba de dulamă. Cei trei înţelegeau să trăiască la fel ca înainte, când nu făcuseră împrumutul şi n-aveau oile, iar lâna, laptele, brânza, carnea mieilor, totul trebuia vândut si să facă bani, iar nu să se mănânce şi să se poarte în casă. I-ar fi fost foarte greu lui Moromete să dibuiască acest fel de a vedea al celor trei copii ai săi, cu atât mai mult cu cât aceştia începură să nu-şi mai dea pe faţă gândurile nici măcar faţă de Parizianu.

în aceeaşi seară ei s-au dus la Guica şi acolo au pus la cale planul cu plecarea lui Achim la Bucureşti.

Târziu de tot, spre sfârşitul iernii, cu multe ocolişuri şi prefăcându-se interesaţi numai de datoriile care ameninţau gospodăria, ei dădură de înţeles tatălui lor că n-ar fi o afacere rea, îndemnându-l să se intereseze la al lui Cătănoiu şi să se convingă singur ce bine s-ar putea câştiga la Bucureşti. Vorbiseră mai dinainte cu al lui Cătănoiu şi lăptarul, pus la cale, exagera câştigul. Moromete rămase să se gândească. Catrina şi fetele aflară mai târziu de acest plan şi se hotărâră repede: nu le convenea. Dacă Achim are să stea toată vara la Bucureşti, înseamnă că el va tunde oile şi cine ştie ce are să facă cu lâna. Se împotriviră cu grijă, să nu afle fraţii; îi explicară tatălui că nu vor avea ce să mănânce în timpul secerişului şi că mult mai bine ar fi ca o parte din laptele oilor să fie făcut brânză aci acasă şi vândută apoi la Bucureşti, dacă e vorba că la Bucureşti sunt preţuri bune. In felul acesta vor avea şi bani şi nu vor suferi nici de foame.

în postul Paştelui însă, vitregul mijlociu, Nilă, spuse într-o zi la masă ceva care înmuie inima mamei. Mâncau untură în tigaie şi Nilă, îngreţoşat nu se ştie de ce, se strâmbase: „Ce naiba, mă, vine Pastele? Noi nu mai ţinem post? Şi adăugase uitându-se cu privirea curată la Tita: Mai piteşte, Tito, untura asta."

Noaptea mama se auzi certată în vis de urrgtas blând: „Catrino, Catrino, de ce eşti duşmănoasă? Iartă-i pe copii, Catrino, iartă-l pe Nilă, că nu e rău la inimă..."

Pe nesimţite, de astă dată ferindu-se de fete, mama îi dădu de înţeles tatălui că la urma-urmei să-l lase pe Achim să se ducă. Sunt copiii lui şi le-o fi părând şi lor rău că altă lume o duce mai bine. Să-i dea drumul să plece, să nu zică lumea că din

cauza ei şi a fetelor trăiesc ei rău.

Moromete, nu se ştie de ce, se supără de întoarcerea aceasta a mamei, spuse fetelor şi se certară între ei.Jjîndoielile lui Moromete ţineau de afacerea însăşi. Nu-i venea lui să creadă că bucureştenii nu mai aveau altă ieşire decât să se îngrămădească pe laptele celor douăzeci şi patru de oi

50

ale lui Achim Moromete din comuna Siliştea-Gumeşti şi să-l umple pe el de bani.

Dar în sfârşit... îi împărtăşise îndoielile şi lui Nilă, în grădină, dându-le de înţeles şi celorlalţi doi că dacă e vorba să-l lase pe Achim la Bucureşti, atunci Achim trebuie să bage bine în cap că la toamnă îl aşteaptă să se întoarcă acasă nu cu douăzeci de mii, cât se lăuda acesta ca un prost, nici cu zece şi nici cu şase, ci cu patru. Dar aceste patru să fie! Nilă îl asigurase că vor fi, şi Moromete, liniştit, vrusese să se culce. îşi aminti însă că a doua zi, după cum îi spusese Bălosu în drum, avea să vie Jupuitu după fonciire şi nu putu să adoarmă îndată. Îl mai supăra şi Niculae care stătea la spatele său şi nu adormea nici el. Ce se bucura aşa că are să scape de oi, nefericitul? Credea că la muncă o să-i fie mai bine?

XII

Moromete avea uneori obiceiul - semn de bătrâneţe sau poate nevoia de a se convinge că şi cele mai întortocheate gânduri pot căpăta glas -de a se retrage pe undeva prin grădină sau prin spatele casei şi de a vorbi singur.

„Auzi ce idee", reflectă el cu glas. şoptit, oprindu-se lângă poarta grădinii. Apucă o ulucă de vârf şi rămase liniştit cu fruntea în pământ. „Dacă ar fi aşa, că din cauza păcatelor nu poţi dormi - continuă el încercând uşor vechimea ulucii - ar însemna că Paraschiv al meu, care când se apufcă să doarmă, doarme până iese apă sub el... ar însemna - şi aici Moromete se întrerupse şi gândi restul în tăcere - ar însemna că e omul cu inima cea mai curată de pe pământ. Proastă mai e şi muierea asta a mea!" se miră apoi cu glas tare în timp ce constata că ar fi greu de susţinut că ulucile curţii sale nu sunt putrede. „După încă o ploaie, aceste uluci au să-şi rânjească dinţii negri spre casă", gândi apoi mai departe, fără glas.

Cineva îl întrebase odată în glumă de ce vorbeşte singur şi Moromete îi răspunse serios căasta e din pricină că n-are cu cine discuta, cu sensul că nimeni nu merită să-i asculte gândurile.

Se dezlipi de uluci şi o luă încet spre spatele casei. Aici fetele puneau totdeauna porumb pentru copt; creştea mai repede ca la câmp. Se opri printre firele înalte şi rămase câtva timp între ele liniştit şi recules. Apucă apoi un fir şi îl înmuie într-o parte cu talpa piciorului. „Domnule, ce discută ei în parlament?! exclamă deodată enervat, uitându-şi talpa desculţă peste firul de porumb. Ce înseamnă situaţia asta? se supără el. Păi dumneata nu-ţi dai seama că toată omenirea stă cu ochii pe tine să vadă ce faci?!!!"

51

Oftă, se aplecă la rădăcina porumbului şi multă vreme nu mai zise nimic. Pipăia cu palma adâncimea pe care o atinsese ploaia. „A dat ploaia!" constată apoi la sfârşit, cu un glas cu totul deosebit de cel dinainte, ca şi când ar fi vorbit alt om. „în fine, la nouă pogoane, cinci duble claia, ori zece clăi, cincizeci. Ori nouă, patru sute cincizeci de duble de grâu."

Ieşi dintre fire şi se duse lângă colţul casei. Se aşeză pe tălpici, se căută de tutun.

„Cât a fost anul trecut dublul de grâu?!" se informă. Apoi îşi^poruj „Ei, ia înmulţeşte două sute de duble cu cincizeci... Scapi de daravelă Cinci mii ar fi rata la bancă, plus dobânda, plus fonciirea pe doi ani. Nu mai rămâne nimic, dar în fine!...

Faci tu ceva la Bucureşti? întrebă apoi pe cineva din gând. Bine, dacă zici tu, zic şi eu ca tine, dar bagă de seamă!" încheie el amenințător şi se sculă hotărât de pe tălpici.

Intră în curte încet, ferindu-se să nu trezească pe cineva. Zorile se albeau şi undeva un cocoş cântă prelung şi insistent, înspăimântând liniştea satului. Se apropie de capătul dinspre drum al prispei, unde dormea Nilă şi îi şopti acestuia la ureche:

- Băi Nilă-m'!

Nilă sări speriat de şoapta tainică şi cu ochii holbați gângavi:

- Ce e, bă? Apoi, recunoscându-l pe tatăl său, mugi chinuit că l-a smuls din odihna în care zăcea: Ce s-a întâmplat, mă? Ce-ai cu mine?

- Hai încoace!

- Unde? Ce s-a întâmplat?

- Nu s-a întâmplat nimic, n-auzi, surdule! Scoală-te încet şi hai încoace! porunci Moromete cu acelaşi glas.

La picioarele lui Nilă, cu trupurile desfăcute, Paraschiv şi Achim gemeau în somn. Pe cer, luna răsărise după ploaie şi fiindcă nici dimineață şi nici noapte nu era, semăna cu un soare mort, ciuntit şi rece.

Nilă se dădu jos de pe prispă şi îşi trase pantalonii oftând.

- Unde mergem, mă? şopti el încă buimac de somn.

Moromete nu-i răspunse. Porni spre grădină şi-i făcu semn fiului să vină după el. Aproape de poartă, Moromete se aplecă lângă un butuc de tăiat lemne şi ridică securea care stătea trântită pe el.

- Ia şi tu securea ailaltă, aia veche, vezi unde e! şopti el.

- Da' unde mergem? îngână Nilă, de astă dată mai puțin curios.

- Avem treabă. Hai mai repede! îl îndemnă Moromete.

Nilă intră sub şopron după secure. Moromete deschise poarta grădinii şi-i făcu iarăşi semn să vină după el. Deodată se opriră amândoi. Un glas lung începu să se jelească pe undeva pe aproape, urmat apoi de altele.

- Ce făcuşi, Ioane, cui mă lăsaşi, de ce murişi, Ioane? se auzea bocetul. Tu mă auzi acolo unde te-ai dus? Roagă-te la Dumnezeu să mă ia şi pe

52

mine, că m-ai lăsat singură. M-ai lăsat singurică şi nu mai pot, Ioane! Ioaneee, Ioane! Nu e greu să intri în pământ, dar eu mă chinuiesc p-aicea, şi copiii se bolnăvesc... Unde-oi fi acolo, mă auzi tu pe mine că nu mai pot să îndur? Mă chinuiesc şi nu mai pot să le duc pe toate...

Glasul care se jelea fu înecat de alte zeci de glasuri. Mirosul de tămâie adia dinspre cimitirul satului până în grădina lui Moromete.

Moromete şi Nilă se opriseră în fundul grădinii. Vaietul cimitirului răzbătea acum printre salcâmi atât de aproape încât se părea că bocetele ies chiar din pământ. într-un timp, un glas se desprinse ciudat din celelalte şi ajunse şoptit la urechile celor doi. Era un glas plin de mirare şi spaimă, care parcă nu înțelegea nici acum ce se întâmplase: -.

- Băiatul mamii!!! Cum ai murit tu, băiatul mamii?? Unde eşti tu acuma, *u* puişorul mamii? Ce faci tu acolo, unde stai?... Of, dragile mamei sprâncene, I cum s-or face buruiene!...

- De, mă, săraca, şopti Moromete. Aşa e!

Locul unde se oprise tatăl şi fiul era o vâlcea tăiată pe mijloc de un şanț, o viroagă. J-.ocul era plin de salcâmi şi de iarbă înaltă. Pe marginea şanțului însă, seTînălțau spre cer, ca o barieră, un rând de plute drepte ca lumânarea şi al căror

vârf abia putea fi văzut în timpul nopții. Grădina era totuşi întunecată, deşi plutele înalte nu acopereau lumina cerului. Ceea ce umbrea întreaga vâlcea a grădinii era un salcâm uriaş care la început, pentru că era stufos şi înalt, nu se băga în seamă. Lângă el se oprise Moromete.

- Nilă, zise el, până răsare soarele trebuie să-l trântim la pământ! Hai, pune mâna pe secure!

- Salcâmul?! întrebă flăcăul uimit.

Toată lumea cunoştea acest salcâm. Copiii se urcau în el în fiece primăvară şi-i mâncau florile, iar în timpul iernii jucau mija, alegându-l ca loc de întâlnire. Toamna viroaga se umplea cu apă, iar în timpul iernii îngheța. Când erau mici, Paraschiv, Nilă şi Achim curățau şanțul de zăpadă şi gloduri şi netezeau cea mai lungă gheață de prin împrejurimi. Lunecuşul pornea de undeva din susul grădinii şi se oprea la rădăcina copacului. în fiecare iarnă era aici o hărmălaie nemaipomenită. Ajungând la capătul ghețuşului, vrând-nevrând, copiii îmbrățişau tulpina salcâmului, lipindu-şi obrajii înfierbântați de scoarța lui neagră şi zgrunțuroasă. Primăvara, coroana uriaşă a salcâmului atrăgea roiuri sălbatice de albine şi Achim se cățăra ambițios în vârful lui să le prindă. Salcâmul era curățat de crăci în . fiecare an şi creştea la loc mai bogat, *si*

Nilă îşi dădu pălăria pe ceafă şi întrebă încă o dată:

- Salcâmul *ăsta?* De ce să-l tăiem? Cum o să-l tăiem? De ce?!...

53

- într-adins, răspunse Moromete. într-adins, Nilă îl tăiem, înțelegi? Aşa, ca să se mire proştii! Pune mâna, nu te mai uita, că se face ziuă.

- Cum să se mire proştii?! întrebă Nilă supărat, neînțelegând, trecându-i pentru întâia oară prin cap că la urma-urmei tatăl lui ar putea să țină seama şi de ceea ce gândeşte el, aşa cum a fost seara trecută, când l-a întrebat ce să facă cu Achim.

Moromete se uită mirat la fiu, dar după aceea puse mâna pe secure şi-i încercă tăişul.

- Vrei să ştii în ce fel să se mire proştii? îl întrebă el. Să se uite şi să se mire până li s-o apleca.

- Bine, dar nu e salcâmul nostru! mai protestă Nilă.

- Dar al cui e? întebă tatăl, apucând securea de coadă.

-4$u e al ga Măriei?! răspunse Nilă, crezând că totuşi tatăl n-are să încerce să taie salcâmul. Şi pe urmă, ziua n-avem timp? mai bombăni el nedumerit. Ce ți-a venit acuma, cu noaptea în cap? ^Moromete nu-i răspunse. începu să dea ocol salcâmului, căutând un anumit loc unde să înceapă a-l lovi. O clipă el mai rămase gânditor, apoi deodată ridică securea şi-o înfipse cu putere în coaja copacului. Din gât îi ieşi un- icnet adânc şi lovitura țâşni de la rădăcina copacului, se lovi de uluci şi se întoarse îndărăt, făcând să răsune viroaga. '* Nilă apucă şi el securea în mâini şi trecu de cealaltă parte a tulpinei.

- Şi cui îl dai? mai întrebă el.

- Ăstuia, răspunse Moromete arătând spre grădina lui Bălosu. Amândoi începură apoi să izbească tăcuți şi nu se opriră decât după

un timp îndelungat. în amândouă părțile făcuseră în salcâm câte o tăietură adâncă şi albă. începură să izbească din nou şi aşchiile săreau acum, mai mărunt, uneori zbârnâind în aer. în curând ele înconjurară locul într-o roată înălbită.

începuse să se lumineze. în cimitir vaietul femeilor contenise dar nu de tot, se mai auzea un murmur nelămurit, chemări şoptite şi tainice. O femeie încă bocea şi părea să nu mai termine litania ei veche.

Dar Moromete şi Nilă nu mai auzeau. Ei loveau de la o vreme mai încet, mai

chibzuit, uneori scormonind cu securea în lovituri mici, căutând parcă viața salcâmului falnic în vreo vână care se ascundea de secure. Cu toate că pătrunseseră în el adânc, din amândouă părțile, copacul stătea drept şi liniştit, nici o frunză nu i se mişca. Deodată, nişte aripi pâlpâiră undeva într-un prun şi încă o dată un cocoş cântă prelung. Când sfârşi, în clipa următoare, satul răsună a doua oară ca o alarmă nesfârşită de glasurile celorlalți cocoşi.

Moromete se opri, se şterse de năduşeală şi lăsă securea jos:

54

- Ajunge Nilă, dă-te la o parte, zise el gâfâind. Du-te de adu caii. Vânos a mai fost!...

- De ce să aduc caii? întrebă Nilă.

- Adu, mă, caii şi ştreangurile şi nu mai tot întreba. Ce tot întrebi? Mai stai şi tu locului şi mai gândeşte-te când întrebi. Ştii tu încotro cade salcâmul? Dacă se lasă peste pruni, sau dincoace în grădina ăstuia a lui Geacă şi-i prăpădeşte răsadurile, ce faci?

Flăcăul se şterse de sudoare şi plecă. Moromete se aşeză pe aşchii, uitându-se oftând în urma fiului:

- Umblă încet, vezi să nu-i scoli p-ăia! îi spuse. Peste câtva timp, flăcăul se întoarse cu caii.

„N-am spus eu?" reflectă Moromete din nou, ridicându-se de pe aşchii şi vorbind apoi tare:

- Unde vii, mă, cu ei, Nilă? îl întrebă batjocoritor.

- Cum unde viu? răspunse Nilă, nedumerit.

- Adică da! exclamă Moromete. Treci cu ei încoa să cadă salcâmul pe ei.

Nilă opri caii şi rămase tăcut, neştiind ce să mai facă. Apoi pricepu,, întoarse caii, le prinse răscrucile de ştreanguri, legă frânghia şi porni cu ea spre tatăl său.

iy - Poți să te urci? întrebă Moromete. Urcă-te până spre vârf, nu-ți fie / frică, n-o să cadă cu tine.

Moromete îl scruta posomorât. „Ce băiat greu de cap, uite la el că i-e frică să se urce, nu-şi dă seama că salcâmul n-a fost tăiat atât de tare la rădăcină să nu se mai poată lega apoi frânghia de vârful lui."

\ - Dacă vezi că se mişcă, săi şi tu jos de-acolo, mai spuse Moromete batjocoritor.

Nilă nu răspunse la această batjocură, se urcă tăcut până spre vârf, nu se mai vedea pe chipul lui dacă înțelesese sau nu că n-avea de ce să se teamă şi oricum dacă, totuşi, se temea, soluția cu săritul jos tocmai de-acolo din vârful copacului nu era în nici un caz cea potrivită. Legă frânghia şi se dăduse jos. Moromete se apropiase de cai şi măsura din ochi lungimea frânghiei cu aceea a salcâmului. Bombăni ceva, apoi trase caii spre partea din spatele casei, încotro trebuia să cadă copacul.

- Gata, Nilă? întrebă el în şoaptă.

- Gata! răspunse flăcăul.

- Treci lângă cai şi când vezi că începe să se aplece, ai grijă să-i mâi, că mi se pare că frânghia e mai scurtă decât salcâmul.

Se alăturară amândoi într-o parte şi alta a cailor, apoi Moromete urlă pe neaşteptate, lung şi răguşit, ca şi când l-ar fi ars cineva cu fierul roşit:

- Haidaaa!...

55

Speriați, caii zvâcniră, vrând s-o ia la goană, frânghia se întinse ca o coardă şi urletului omului îi urmă un pârâit ascuțit care spintecă dimineața ca un trăsnet.

- La o parte! strigă Moromete, biciuind caii.
Din înălțimea lui, salcâmul se clătină, se împotrivi, bălăbănindu-se câteva clipe, ca şi când n-ar fi vrut să părăsească cerul, apoi deodată porni spre pământ, stârnind liniştea dimineții ca o vijelie; se prăbuşi şi îmbrățişa grădina cu un zgomot asurzitor. Văile clocotiră şi toți câinii de prin împrejurimi începură să latre.
După aceea se făcu tăcere. Se luminase de tot şi printre şirul de sălcii se vedeau chiar cum sclipesc câteva raze roşii de soare.
Câtva timp, cei doi rămăseseră încremeniți, uitându-se la salcâmul doborât, neştiind parcă ce mai aveau de făcut. Duțulache ieşise din gaura lui făcută sub şira de paie şi se uita peste grădină, parcă nedumerit şi el. Numai caii stăteau tăcuți, nepăsători, cu buzele lăsate în jos.)S - Ei, acuma ce-ai rămas cu capul între urechi?! se miră Moromete, călcând încet printre crăcile salcâmului. Desfă caii şi bagă-i în grajd...
Salcâmul tăiat străjuia însă prin înălțimea şi coroana lui stufoasă toată partea aceea a satului; acum totul se făcuse mic. Grădina, caii, Moromete însuşi, arătau bicisnici. Cerul deschis şi câmpia năpădeau împrejurimile.
- Bine, Ilie, de ce-ai tăiat salcâmul? se auzi de pe poteca viroagei un glas neliniştit.
Era mama, care venea de la cimitir prin fundul grădinii. De braț avea un coşuleț alb din care împărțise colaci pentru morți. în poarta grădinii ieşiseră Paraschiv şi Achim descinşi şi în izmene. Tita, Ilinca şi Niculae se uitau şi ei încremeniți de după gard.
- De ce-ai tăiat salcâmul, tată? Ce ți-a venit? întrebă Tita.
- Ce făcuşi, Moromete? se auzi un glas de după gardul din față.
- Bine, Moromete, alt salcâm nu găseai să tai? exclamă cineva din fundul grădinii.
în tăcerea care se lăsă, o fetiță strigă şi ea parcă speriată:
- Nea Pațanghele, de ce-ai tăiat salcâmul?
Era porecla lui Moromete şi se pare că fetița era foarte supărată de îndrăznise să vorbească aşa.
- Când ți-oi da eu un pațanghel n-ai să-l poți duce, îi răspunse Moromete. Şi voi ce vreți? se răsti apoi la cei care se uitau de după garduri.
Intre timp, Paraschiv şi Achim se apropiaseră şi se uitau peste trupul salcâmului într-un anumit fel, parcă ar fi fost vorba de-un animal bolnav care fusese ucis.
56
- De ce-ai tăiat, mă, salcâmul? se pomeni Paraschiv întrebând. Avea însă un glas cu totul deosebit de al celorlalți, parcă ar fi fost singurul care punea întrebarea, sau în orice caz singurul căruia să i se răspundă.
- întrebați-l pe Nilă, că el ştie, răspunse într-adevăr tatăl cu un glas ciudat.
Paraschiv se prinse:
- De ce, mă? îl întrebă.
- Ca să se mire proştii, îl cită Nilă pe taică-său şi deodată îşi arătă dinții lui lați, bucuros pesemne că putea la rândul lui să-l prostească pe Paraschiv.
- Râzi ca un bou! mormăi Paraschiv.
Lui Nilă însă îi plăcuse atât de mult ce făcuse încât se veseli şi mai tare. Chiar şi când râdea avea un fel al lui greoi la care n-aveai ce să mai faci.
Tudor Bălosu ieşise în grădină şi Moromete o luă spre el. în fundul grădinii mama se uita mereu la golul din care fusese smuls salcâmul. Atât de rău stăteau? De ce, dacă aveau aşa nevoie de bani, nu vindeau o oaie sau câțiva miei?
Se pare că nimeni nu înțelegea că hotărându-se în sfârşit plecarea lui Achim la

Bucureşti însemna că trebuie să li se facă celor trei pe plac până la capăt, să nu se mai atingă nimeni de oi şi cum altceva n-aveau ce vinde, salcâmul trebuia tăiat. Mai ciudat era că nici cei trei în cauză nu înțelegeau;" încât răspunsul lui Moromete că a tăiat salcâmul ca „să se mire proştii" nu era o batjocură întâmplătoare la adresa fiilor.

Nişte ciori, învățate să se rotească şi să se aşeze deasupra a ceva înalt, acum că acel ceva nu mai era, dădeau târcoale prin preajmă şi croncăneau urât, parcă a pustiu, din ciocurile lor negre. Mama, luptând parcă împotriva presimțirilor şi temeiurilor ei vechi care o năpădeau, căşună pe fete şi se răsti la ele să se apuce de treabă. Ce, n-au mai văzut salcâm tăiat?

XIII

în grădină, Tudor Bălosu îl invită pe vecin în casă. Moromete ezită, spunând că ar avea treabă, dar pe urmă se hotărî:

- Haide, poate mai ai din țuica aia de la munte.

Mai avea şi băură aldămaşul. Tudor Bălosu era bucuros de mica afacere, salcâmul era dintr-aceia care se foloseau pentru fundamentul caselor şi se găseau cam greu. Moromete însă nu prea se îndemnă, nu avea nicidecum înfățişarea celui care a vândut ceva. Erau singuri în odaie şi se uita din când în când spre uşă, se uita prin casă, aşteptând parcă să mai intre

57

cineva. Tudor Bălosu crezu că îi ghiceşte gândurile şi strigă spre odaia cealaltă:

- Victore, hai, mă, şi ia o țuică cu Moromete!

^~<. Casa lui Tudor Bălosu avea trei odăi mari, spre deosebire de a Morometilor, care avea două. Odaia în care stătea era curată, cu paturi de fier cu tăblii. Sub geamul dinspre drum era aşezată o maşină de cusut, Singer, la care lucra mama, Aristița Bălosu, care nu se ştie când: învățase să croiască rochiile şi cămăşile cele mai frumoase din sat. Pereții odăii erau plini de covoare, fotografii în rame cu Bălosu şi Aristița la cununie. Victor militar, fotografiat în culori, cu gradul de sergent. Polina singură, sfioasă şi parcă străină de ea însăşi, cu mâna pe un taburet. Pe jos era aşternut un covor de cârpe.

Victor intră în odaie cu un prosop în mână. Avea pantaloni de „piele de drac", bufanți, şi ghete galbene cu ciorapi vărgați traşi pe pulpă. Se ştergea pe ceafă şi arăta vesel. Era un flăcău nu prea voinic, dar se purta ca şi când ar fi fost.

- Bună dimineața, nea Ilie, spuse el.

- Ia o țuică, Victore, îl îndemnă taică-său.

- Ți-am mai spus, tată, că nu obişnuiesc țuică dimineața, răspunse Victor cu un glas din care se vedea că îi făcea multă plăcere că nu obişnuieşte.

- De ce, Victore, ai stomacul deranjat? întrebă Moromete cu seriozitate.

- Nu, dar nu obişnuiesc.

- Noi obişnuim! spuse Moromete puțin absent, rotunjind şi spălând cuvintele întocmai ca feciorul lui Bălosu.

Victor Bălosu fusese câtva timp voiajorul firmei de la care cumpărase maşina de cusut şi învățase să folosească cu gravitate cuvintele puțin cunoscute. Nici el, nici taică-său nu băgară de seamă ironia ascunsă a vecinului.

- Cum devine asta, Victore?! reluă Moromete mirat.

- Ce anume, nea Ilie?

- Să nu-i placă cuiva băutura.

- Asta devine după facultăți, răspunse Victor cu modestie. Sunt unii oameni care le place să aibă mintea turburată. Mie îmi place să fie limpede.

- Da, e un punct de vedere! conveni Moromete. Apoi schimbă vorba ca din întâmplare uitându-se iar spre uşă ca la început: Spune-i, Tudore, fetei ăleia, să mai

aducă nişte de-asta... Sau nici tu nu vrei să-ți turburi mintea?
Victor începu să râdă:
- Hehe, nea Ilie, ciudat mai eşti, hehe! Polino, mai adu nişte țuică.
58
Polina intră şi Moromete se uită lung la ea. Din fotografie Polina avea numai acel amestec de sfială şi înstrăinare, dar acolo nu era frumoasă. După ce se uită la ea, Moromete se uită curios la Bălosu, apoi la Victor, apoi din nou la Polina. >c
- Ce face Tita, nea Ilie? întrebă Polina cu glasul ei obişnuit, nici supărat, nici vesel, ca al oricărei fete care întreabă de o surată de-a ei, dar Moromete se uită nemulțumit la ea şi nu răspunse.
- Dă-mi, mă, banii ăia, că mă duc, se grăbi el deodată. Las-o încolo de țuică, hai încolo de-acilea!
Şi se ridică în picioare. Bălosu însă nu se mişcă.
- Moromete, zise el şi avea un glas din care se înțelegea că nu se mai gândea de mult la salcâm. De ce nu vinzi tu locul ăsta al tău din spatele casei?
Moromete se uită împrăştiat pe fereastră.
- Care, locul ăsta d-acilea?
- Da, tot îl ții tu degeaba.
- Mda, mormăi Moromete absent.
- Ti-l cumpăr eu, continuă Bălosu. Dacă vrei, facem repede formele.
- Hai, mă, nu mă mai ține aici, că am treabă, răspunse Moromete parcă n-ar fi auzit. Tu nu ştii că nu e locul meu?
- Ba e al tău, îl informă Bălosu. Câți ani au trecut de când a plecat alde soră-ta Măria din casă?
- Păi... sunt mai bine de cincisprezece ani!
- Ei, după cincisprezece ani legea zice că moştenirea neîmpărțită rămâne ăluia care e în ea. Nu ştiai de chestia asta?
„Nu ştiam... pe mă-ta de bălos! răspunse Moromete în gând. Bine că
ştii tu."
- Hai, mă, că nu e aşa cum zici tu, dă-mi banii ăia să mă duc încolo d-acilea! spuse apoi tare.
Bălosu rămase nedumerit.
- Dacă nu crezi, întreabă şi tu unu din avocații ăştia, insistă el. întreabă-l pe Rădulescu.
- Hai, mă, altă treabă n-am eu acuma, răspunse Moromete, de astă dată cu un glas rece, tăios.
Bălosu nu mai insistă, iar Moromete, după ce primi banii, părăsi casa vecinului.
Soarele se ridicase sus, şi o grămadă de nori, nişte nori curați şi frumoşi, se şi repeziseră spre el, parcă ar fi vrut să-l oprească pe loc sau să-l întoarcă îndărăt de unde răsărise.
59
Moromete intră în curte prin grădinița de sub geamul dinspre drum al casei, pe nesimțite parcă, şi se opri lângă colțul prispei.
- Ilinco, strigă el înfuriat, nu te apuci o dată să mături bătătura asta? Niculae, tu de ce n-ai plecat cu oile până acuma? Ce e cu voi, mă? Tu, Achime, n-ai de gând să dai drumul la caii ăştia? Au să roadă ieslea până te aranjezi tu... Şi tu, Paraschive, ce stai şi te uiți cu botul ăla ca de zăvod? In grajdurile alea nu s-a mai rânit de la Paşti. Iar tu, Nilă, unde te găteşti de plecare?
Nilă, nu se ştie de ce, era mânios. Stătea cu un picior proptit în marginea prispei, cu fruntea lui groasă şi roşie de îmbufnare şi se încălta cu nişte opinci vechi. Se pare

că Paraschiv nu se lăsase până nu-i făcuse ceva în schimbul batjocurii de adineauri din grădină. Era chiar sigur, fiindcă se uita la fratele său cu satisfacție, ba chiar cu simpatie, acum după ce i-o plătise.

- Se duce la premilitară, observă el cu această simpatie în glas şi se uită cu veselie la un obiect rezemat de parmalâc...

Era un lemn care închipuia o puşcă văpsită în roşu. Paraschiv se apropie de parmalâc, apucă lemnul acela vopsit care vroia să semene cu o puşcă şi se uită la el preocupat, căutând cu degetul într-un loc unde ar fi trebuii să fie trăgaciul. El ridică puşca în sus şi, plin de o veselie prostească pentru vârsta lui, începu să mânuie lemnul şi să strige în gura mare:

- Pe umărrrr, arm! La piciorrrr, arm! Pentru onor, înainte prezentaaați, arm! în cumpănireee, arm!

- Las-o, mă! se înfurie Nilă cumplit, smulgându-i lemnul din mâini.

- Ce-ai cu el, Nilă?! se miră Moromete. E şi el deştept. Om de douăzeci şi patru de ani!

Achim scoase caii din grajd, întinse dulama peste spinarea unuia din ei şi se pregătea să plece. Niculae dăduse şi el drumul oilor din obor şi le tot lovea cu ciomagul, blestemându-le liniştit. Ilinca ridica aşternuturile de pe prispă, iar Tita, cu un târn cât toate zilele, începuse să mături bătătura.

- Vezi, fa, că mă duc la fierărie, să vedem dacă mai poate gaşperu-ăla să ne dreagă secerile alea. Ia dă-le încoa, vezi că sunt în odaie între sobă, zise Moromete, adresându-se Catrinei.

- Achime, zise Niculae, oprindu-se lângă frate-său vitreg. Du-te tu cu oile, să mă duc eu cu caii, că tot ai să pleci cu ele la Bucureşti.

Achim însă nu-l auzea, încălecase şi lovea mereu cu călcâiul în burta calului, iar animalul se învârtea cu el pe loc, cu dinții rânjiți în zăbală. Achim era vesel şi porni în goană încă din curte.

- Hei, Bigică, haidaaa!... urlă el.

60

- Ce faci, mă, mânca-te-ar câinii? urlă şi Niculae după el. Tată, opreşte-l să se ducă cu oile.

- Tu ce-i fi având, Nilă, de eşti aşa roşu? se miră Moromete fără să-l audă pe Niculae. Ai, mă? Cine te pune pe tine să te duci acuma la premilitară aia, în loc să stai acasă şi să-ți vezi de treabă?

- Hai, bă, taci din gură! mormăi Nilă furios. Te faci că nu ştii. N-ai auzit că dacă nu ne ducem facem trei ani armată?

- Păi fiindcă sunteți proşti! explică Moromete luând secerile din mâna Catrinei şi îndreptându-se spre poartă. Sunteți proşti, Nilă, d-aia!

Nilă pornise şi el spre poartă, cu puşca aceea ciudată în mână.

- Sunteți proşti... mormăi el.

- Păi sigur că sunteți proşti. Dar ce credeai? spuse Moromete surprins. Ia să nu se ducă nimeni sau să-l atingă cineva la cap pe deşteptu ăla de mocârțan care vă goneşte pe câmp, să vezi cum i-ar trece cheful să vă mai cheme.

Nilă mormăi ceva care putea să însemne că tatăl său vorbeşte ca să nu tacă. O luă pe lângă garduri, călcând în acelaşi fel cu mormăitura; adică sigur, să nu se ducă nimeni, dar uite că se duce şi te sileşte şi pe tine să te duci. Moromete o luă şi el pe lângă garduri, dar în direcția opusă şi călca nepăsător şi parcă dezamăgit că oamenii fac lucruri care dacă n-ar fi proşti nu i-ar putea sili nimeni să le facă.

XIV

La început flăcăii nu se duseseră la premilitară, dar nu pentru că ar fi fost deştepţi, sau că l-ar fi „atins" cineva şi i-ar fi pierit cheful celui care îi chema, ci pentru că aşa ceva nu se mai întâmplase niciodată în sat. Să se facă instrucţia duminica dimineaţa! Li se păruse o glumă tâmpită, se supăraseră toţi şi nu se duseseră, dar la prima recrutare se află că repartizările la trei ani plouaseră cu nemiluita, se îngrijoraseră şi începuseră să se ducă. Nu se mai întâmplase niciodată în sat? Avea să se întâmple de-aici înainte. Pentru instrucţie, satul avea să se numească subcentru premilitar, iar pentru flăcăi, învăţătorul Toderici, care era ofiţer în rezervă,

comandant.

Nici învăţătorului nu-i plăcuse la început, sau cel puţin aşa se crezuse. Acum însă îi plăcea atât de mult încât nu numai că uita cu totul că e învăţător, dar încerca să-i facă pe băieţi să uite şi ei că sunt flăcăi liberi, care trăiesc în satul lor cum le place.

61

Când Nilă ajunse în curtea şcolii, premilitarii erau strânşi de mult în coloană de marş şi se făcea apelul. Pe drum se mai vedea încă câte un flăcău alergând să ajungă mai repede, să nu fie pus lipsă.

- Hai mai repede, mă boierilor! strigă Toderici, de pe treptele şcolii. Parc-aţi fi domnişoare, fir-ar al dracului! Eu cum mă scol şi vin înaintea la toţi?... Pleaşcă Ilie!
j

- Prezent! /

- Pacic Ilie!

- Prezent!

- Panaite Dumitru!

- Lipsă.

- Ce e, mă, cu Panaite ăsta? Şi duminica trecută văd că a lipsit.

- Stă lângă mine, dom'le comandant, zise un flăcău din capul coloanei. Zice că nu vrea să mai vie, îşi bagă... în ea de premilitară.

- Pavel Vasile! strigă Toderici înfuriat.

- Prezent!

- Pielelungă Constantin!

- Prezent!

- O să-l bag eu la puşcărie... pe mă-sa de bandit! strigă Toderici, schimonosindu-se la faţă. Paliu Inochentie!

- Lipsă!

- Ce e cu Inochentie?! întrebă Toderici, spunându-i pe numele de flăcău celui care lipsea, parcă l-ar fi cunoscut cine e. Cine stă lângă el?

- Eu, domnule comandant, zise un glas. N-a vrut să vie, 'cea că el e ostenit de la sapă, 'cea că ce, l-a câştigat statul la belciuge?

- Belciugele mă-sii! strigă Toderici, frământându-şi carnetul în mâini. Parcă pe mine m-a prins statul de bogdaproste... pe mă-sa de Inochentie... Dar când te cheamă ţara la datorie, trebuie să te duci că dacă nu, te ia mama dracului... Că d-aia ţara asta a rămas o ţară de mameluci, pentru că Inochentie al meu îi dă cu belciugele.

- 'Cea că dumneavoastră aveţi leafă, domnule comandant, zise acelaşi glas. „Ii convine lu' domnu Toderici, că are leafă", aşa zicea.

- O să ia şi el leafă... pe mă-sa de Inochentie! strigă iarăşi Toderici cu capul în carnet. La puşcărie, la Turnu, are să stea acolo şi are să primească leafă.

Nu se ştie cum se învăţaseră flăcăii să fie înjuraţi şi ameninţaţi cu puşcăria. învăţătorul făcea acest lucru ca şi când nu el ar fi venit cu aceste obiceiuri în sat.

- Pielelungă Ilie! continuă el.
- Lipsă!
62
- Ce e cu frate-tău, mă, el de ce n-a venit? întrebă Toderici, căutându-l cu privirea pe celălalt Pielelungă.
- A venit la ziuă de pe linie, s-a culcat şi dimineaţa n-a vrut să se scoale. Când l-am îţânat să se scoale, a dat cu picioru în mine...
- Spune-i că o să-i dau eu câteva picioare într-o zi, c-o să se pomenească tocmai... ştie el unde! Palici! Polin!
- Lipsă!
• - Prisăcaru Vasile!
- Prezent!
- Raţă Ion!
- Lipsă!
- Raneti Vasile! |
- Prezent!
- Rădoi Marin!
- Lipsă!
- Mama lui de Rădoi! Ăsta stă colea peste drum, zise Toderici uitându-se peste curtea şcolii la o casă mică, aşezată chiar în faţa şcolii.
- Dom/le Toderici, dumneata să nu-mi înjuri băiatul că eu nu ştiu multe! se auzi un glas de peste drum.
- Să-ţi fie ruşine! strigă Toderici, ars, ieşind din faţa coloanei de premilitari şi înaintând spre poarta şcolii. Să-ţi fie ruşine, nea Rădoi, că te găseşti dumneata mai cu moţ şi nu-ţi trimiţi băiatul la instrucţie. Că statul dacă dă un ordin... Am instrucţiuni precise să trimet tabel de ăi care nu vor să vină. Zece ani are să facă armata şi are să se libereze la sfântu aşteaptă...

Toderici înainta spre poartă şi striga cu o mână ridicată în sus cu care tot împungea cerul când vorbea. Omul din casa alăturată se dădu jos de pe prispă şi începu şi el să vină spre poarta de la drum.

- O să ştie el ce are de făcut când o pleca militar, zise el, apropiindu-se de drum, vrând parcă să-i iasă înainte învăţătorului. Eu am făcut un război şi nu mi-e frică mie de asta. Iar dumneata nu mai înjura lumea. Ai uitat că când ai venit aici aveai iţari şi cămaşă de tort...
- Că când am să-ţi fac eu un raport, o să-ţi dai dumneata seama pe ce lume trăieşti! strigă Toderici, batjocorind vorbirea celuilalt.

Toderici era străin de sat, era muntean, şi când venise aici părea un tinerel de treabă, foarte dezgheţat, e drept, dar se purta bine cu lumea, dădea bună ziua şi muierilor.

- Las' că ştim noi că eşti dăştept, zise omul din drum, aruncând o privire mocnită spre curtea şcolii.

Toderici se întoarse în capul coloanei de premilitari şi continuă apelul.

r

- Că dacă n-o luai pe-asta a lui Oprescu, cu atâtea pogoane, şi acum ai fi umblat în itari! strigă omul din drum, fără teamă.

Toderici desfăcu carnetul şi strigă mânios:

- Ristea Gheorghe!
- Lipsă! i
- împuşcatu Florea! strigă comandantul şi mai furios. j

- Prezent! răspunse un glas din toți bojocii, vrând parcă să-l întreacă pe învățător.
- State Ilie!
- Prezent!
- Stanciu Stoian!
- Lipsă!

Toderici ridică fruntea din carnet, vru să spună ceva, buzele i se mişcară şi strânse carnetul în mâini. începu apoi să strige mai departe. Din rândurile de premilitari, glasul celui strigat răspundea cu putere, făcând să răsune satul până departe. într-un timp, învățătorul trase aer în piept, îşi desfăcu picioarele şi începu să urle fiecare nume, hotărât să întreacă glasurile care răspundeau:

I

- Tudor Marin! strigă el. ^
- Prezent! răspunse flăcăul tot atât de tare.
- Terci Mitică!
- Lipsă!
- Teculescu Ion!
- Lipsă!
- Tărbacă Anghel!
- Lipsă!
- Moromete Nilă! urlă din toate puterile Toderici.
- Prezent! răspunse atunci Nilă încet şi scârbit şi un hohot de râs urmă răspunsului său, cutremurând toată acea parte a satului până departe.
- Mai tare! scrâşni învățătorul, cu sudoarea pe frunte. Se opri, se uită la Nilă, făcu un semn în carnet în dreptul lui, apoi şopti amenințător: Atenţiune, companie! Drepți! Linişte! Răspunde tare, camarade, că nu eşti babă căptuşită în piept de optzeci de ani. Udrea Ştefan!
- Lipsă!
- Ungureanu Gheorghe!
- Lipsă!
- O să dea ei de mama dracului, domnii ăştia care nu vor să vină la instrucție. Vanghele Costică... Vasilescu Avram.

Gheorghe Toderici îşi vârî carnetul într-un fel de porthart şi se dădu câțiva paşi înapoi să ia comanda:

64

- Atenţiune! Companie, drepți, direcția câmpul de instrucție, ocolire la stânga împrejur, înainteee! Marş!

Compania ieşi în drum cu puştile de lemn pe umăr. Toderici trecu în fruntea ei şi după câțiva paşi îşi întoarse capul dând tonul:

- *Vesel, timpul primăverii...* Companie, cu cântec înainte, maaarş!... Flăcăii începură să cânte gros, în marş. Gheorghe Toderici se întorcea

din când în când şi în pauzele de marş striga:

- Una, două!

Vesel, timpul primăverii Vesel sunt si eu!

- Una, două!

Căci vara care a trecut
Multe mândre-am mai avut
Nu le pot uita!

- Una, două! Mai cu viață! Ce mormăiți aşa?

Nilă nu cânta şi fruntea lui lată şi groasă stătea încrețită în sus a nedumerire. Mergea greoi şi nu ținea pasul. La un moment dat, el lăsă puşca de pe umăr şi se

uită în afara coloanei, parcă ar fi vrut s-o şteargă.
- Nilă, treci în front, ține pasul! strigă atunci cineva din urmă, un alt flăcău, prea zelos sau prea glumeț şi cu un glas mult prea tare, aşa cum se pârăsc copiii când vreunul dintre ei încalcă regula, şi Nilă, supărat şi posomorât, puse lemnul la loc pe umăr şi încercă să țină pasul.
La instrucție, comandantul îl urmări cu priviri întunecate.
- Fii atent aici, camarade. Inamicul a ocupat gara şi se pregăteşte să atace satul. Compania are misiunea să înainteze de pe liziera satului, să ia gara cu asalt şi să dea inamicul peste cap...
Stăteau culcați pe liziera satului şi comandantul le explica exercițiul pe care îl aveau de executat în duminica aceea. Până la gară erau patru kilometri. Şeful postului de jandarmi venise să asiste la exercițiu chemat de fapt de Toderici, care se temea că premilitarii nu vor voi să „atace" pe o distanță atât de mare.
Flăcăii însă atacară. Toderici gonea împreună cu ei şi îi culca mereu. Jandarmul se târa în urma lor, plictisit. Când mitralierele inamice începură să „toace" din gură, comandantul deveni amenințător şi dramatic.
- Capul la pământ! urla el. Capul la pământ, camarade, scrâşni el şi se aplecă deasupra lui Nilă, îi puse mâna în ceafă şi îi strivi fața de arătura aspră.
65
Nilă mişcă ceafa ca un taur, se zbătu şi deodată sări în picioare. El scoase un muget cumplit şi îl prinse pe comandant de guler. Nu-i făcu nimic, nu dădu în el, dar îl strângea cu ochii ieşiți din cap şi îl ținea pe loc. Era atât de mânios şi de încordat încât părea că îl ține pe celălalt pe loc ca pe-o apărare, să nu plesnească ceva în el însuşi. Speriați, câțiva flăcăi săriră şi desfăcură mâna încleştată a lui Nilă. Toderici se învinețise, tuşea, se îneca şi când îşi reveni începu să înjure şi să urle să vie şeful de post. Exercițiul se întrerupse.   V
Când se îndepărtă cu şeful de post, chipul lui Nilă se albi, iar fruntea i se încreți a şi mai mare nedumerire, de astă dată lăsând descoperite nişte priviri blânde şi înspăimântate. Călca legănat şi greoi, şi-şi ştergea des şi în neştire fruntea cu mâneca.
Numai că şeful de post era vechi în comună. îl înjură pe Nilă şi îi dădu drumul spunându-i să nu mai facă aşa, fiindcă Toderici e al dracului şi s-ar putea s-o pățească cu el. Noroc că el, şeful de post, îl cunoaşte pe Moromete, pe care îl consideră un om de care i-ar fi nu ştiu cum să-i ia băiatul la secție, altfel l-ar fi luat şi i-ar fi tras o mamă de bătaie...
Nilă porni spre casă, dar mergea tot cu fruntea încrețită. Avea acea înfățişare chinuită a surzilor care încercă să înțeleagă din semne. Ce se întâmplă în lume? Cine avea de gând să ocupe gara şi să atace satul?
XV
După ce îi plătise lui Moromete, Tudor Bălosu ieşise cu Victor în grădină şi amândoi începură să ciopârțească salcâmul. Loviturile se izbeau de ulucile Morometților şi Catrina, ca niciodată, întârzia să plece la biserică. Umbla de colo până colo fără rost şi uneori, când loviturile din grădină se auzeau mai tare, se oprea locului şi asculta. Paraschiv stătea lipit de gard, se uita la grădină şi părea că n-are dp gând să se mişte din locul acela cu una cu două. Botul său ieşit în afară se lungise şi mai mult şi se uita fără grabă şi fără să clipească, încet şi stăruitor, la vecinul său. El stătu astfel multă vreme, apoi se îndepărtă încet şi ieşi în drum, ieşi la poartă; după câteva clipe de gândire, porni pe lângă garduri, dar mergea alene, parcă fără scop.
Mama îl urmărise pe furiş din tindă. Când îl văzu că se depărtează de casă, ieşi

în pragul prispei.
- Abia a aşteptat să plece *ăla* şi s-a şi dus! striga ea, uitându-se în altă parte, ca şi când nu lui Paraschiv i-ar fi vorbit. Parcă era vorba să răneşti acolo, că o să ajungă băligarul la grindă...
66
Paraschiv se uită îndărăt fără să se oprească. De departe gura lui arăta şi mai mare.
- Aia e treaba mea, mormăi el. Te găsi inima rea de grajd.
- Dac-ar muri *ăla,* ați cânta de bucurie! L-ați adus în stare să taie salcâmul, să râdă lumea de noi de bine ce-am ajuns.
- Ia mai taci din gura-aia, mamă, ce-ai cu el? zise fata care terminase de măturat. De ce te legi de el? Şi mai spui că te vorbeşte de rău în sat. Păi cum să nu te vorbească?
- Ce-ți pasă ție? zise mama întorcându-se în tindă. Uite, acu' se întoarce *ăla* şi când o vedea grajdul nerânit, iar începe să înjure. Parcă n-ar avea destule păcate! Să-l mai auz acuma, în sfânta duminică, înjurând!
Deşi Paraschiv plecase, el se întoarse însă curând înapoi, parcă s-ar fi gândit că mamă-sa vitregă are dreptate. Intră în curte repede, căută lopata într-un colț al şopronului şi pieri în grajd. Catrina îl văzu şi chipul i se mai lumină.
- Tito! strigă ea din tindă. Vezi că eu mă duc la biserică, ai grijă şi pune de mămăligă. Du-te în grădiniță şi ia d-acolo nişte ceapă. Pe urmă, culege ştevie de dincoace şi fă acolo o ciorbă, că altceva nu mai e. Că astă-iarnă au băgat în ei un porc de mai bine de-o sută de kilograme şi când le spuneam: „Măăă, vine vara, mai păstrați", rânjeau la mine, parcă nu le-ar fi trebuit tot lor! Acu să bage în ei buruieni...
- Iar începi? o mustră Tita, făcând semn cu capul spre grajd că o aude Paraschiv.
- S-audă! zise mama cu un glas în care se simțea şi necaz, dar şi durere că la prânz n-are ce da la masă. De ce să n-audă? Că aşa tot am tăcut şi acuma au tăiat salcâmul să facă Bălosu casă, că ei nu sunt în stare să facă, aşteaptă să moară *ăla,* să ne dea pe noi afară...
Catrina se îmbrăca pentru biserică şi vorbea mereu, nu izbutea să se linişească. îşi schimbase bluza ferfeniță şi-şi trăsese o fustă de lână neagră, peste cea veche. Abia după aceea începuse să tragă pe dedesubt, lepădându-le, boarfele cu care era îmbrăcată mai înainte.
- Au cărat la şanț un porc întreg şi trei sute de coşuri de porumb. Puteau să mai păstreze, nu să ajungem să dăm cămaşa de pe noi că vine percitorul!
Deodată Catrina tăcu şi trăsăturile feței îi căzură în jos parcă de spaimă. Pe poarta de la drum intrase o femeie slabă şi neagră la față, îmbrăcată cu o bluză şi o fustă decolorate, semănau cu praful de pe jos... Păşise în curte cu un pas repezit şi, fără să se uite la cineva, pornise glonț spre poarta grădinii. Era Guica.
67
Ea deschise poarta şi se duse drept spre salcâm, unde Tudor Bălosu şi fiu-său ciopârțeau mereu. Numaidecât curtea şi împrejurimile răsunară de glasul ei ascuțit care intra până în miezul creierului.
- Ce căutați, mă aici? De ce mi-ați tăiat, mă, salcâmul? Plecați d-aci, că...m-aş în gura voastră de 'oți! Paraschive, unde eşti? Săi, mă, încoace, cu un ciomag!
— Catrina încremenise pe prispă şi obrajii i se făcuseră ca focul. Paraschiv ieşi din grajd la auzul glasului care țipa, dar nu se grăbi să sară cu un ciomag, cum striga tuşă-sa. După felul cum se uita şi cum buzele sale împletite se întindeau spre urechi, se înțelegea unde se dusese mai adineauri.
- Du-te, fa, şi spune-i să plece d-aici! şopti mama uneia din fete. Ne facem

numaidecât de basm, că ăsta, colțatul, altă treabă n-a avut decât să se ducă să-i spună, parcă ar avea numai fiere la inimă...

- N-am adus-o eu, mormăi Paraschiv cu un glas care arăta că chiar dacă n-ar fi adus-o el, Guica tot ar fi venit şi în orice caz nu se sfieşte să arate că venirea aceasta şi tot ceea ce se întâmplă e una din marile lui plăceri.

- Mânca-v-ar câinii cu neamul vostru! țipă Guica din grădină. Ți l-a vândut, ai? Cum ți l-a vândut, mă, 'oțule, cum ți l-a vândut dacă e salcâmul meu? Şi dacă ți l-a vândut, tu nu ştiai că e al meu, lovi-te-ar moartea de bălos, azi şi mâine! Tu nu ştiai că ăsta e locul meu d-aici din spatele casei?

- Pleacă d-aici, ga Mario, şi pune-ți lacăt la cățeaua aia... Nu te certa cu mine! Du-te şi te ceartă cu frate-tău Ilie până te-i umfla... Ce te cerți cu mine?!

Glasul Guichii începu să se apropie de curte. îngrijorată, mama intră în casă cu grabă, parcă cine ştie ce nenorocire s-ar fi apropiat.

- Ilie! Ilie! Unde eşti, mă, de ce, mă, mi-ai tăiat salcâmul şi mi l-ai vândut? Ai, mă? Dar-ar Dumnezeu să te îngropi cu el, să-ți faci coşciug din el, Ilie! Că atâta aveam şi eu şi te repezişi să-l tai şi să-l vinzi, tăia-te-ar *cinenutrebuie* şi te-ar lovi vărsatul ăla marele!...

- Hai, ga Mario, nu mai țipa aşa şi pleacă d-aici, zise Ilinca de pe pragul prispei. Ce tot țipi că e salcâmul tău, locul tău?!... Parcă nu ți-a cumpărat tata alt loc...

- Lovi-te-ar brânca aia reaua şi pe tine! strigă Guica, oprindu-se în mijlocul bătăturii. Mi-a cumpărat, ai? Parcă mi-a cumpărat din.averea mă-tii, izmenite Mi-a dat din pământul ăstora care muncesc să vă țină pe" voi, nişte împuțite.

- Ei, ia ascultă, Guico, ieşi afară că acu' mătur bătătura cu tine! zise fata cea mare, Tita, cu un glas liniştit, ca al tatălui.

68

- Tu ce stai, mă prostule, şi te uiți? se-ntoarse Guica spre Paraschiv. Munceşti aici ca prostul, vai de capul tău! Alți flăcăi au casă şi copii şi tu stai ca o baligă să creşti puturoasele astea...

- Hai, ga Mario, nu mai țipa aşa, că nu suntem surzi, zise şi Paraschiv, întinzându-şi cu plăcere buzele lui împletite.

- Iar tu să nu mă faci pe mine Guica, că eu n-am guicit la curul mă-tii când te-a făcut... Auzi, fă?

In casă, mama tremura şi o striga pe Tita să nu răspundă, să intre înăuntru. Vecinii, mai ales copiii, ieşiseră pe la porți.

- Tito, tu n-auzi să intri în casă? Intră şi las-o să strige până o face gâlci la gât. Că nepoților li se sară inima că ne face de râsul lumii.

Catririei îi dăduseră lacrimile.

- Ei, ne face de râsul lumii, răspunse Tita îndârjită, târnuind pe prispă. Fă, Guico, dacă nu pleci d-aici, asmut câinii pe tine. Cuțu-na! Duțulache!

Duțulache țâşni de undeva şi se înfățişă dornic să capete ceva de mâncare. Era un câine paşnic.

- Tu, fa, să asmuți câinii pe mine? țipă Guica. Sunt sora lui tac-tu, nu ți-ar fi ruşine, măgăreațo! Umbli după al lui Bălosu să te ia, dar nu te ia, fă! Nu ia ăla una ca tine, botoaso!

La aceste cuvinte Paraschiv izbucni într-un râs ciudat, parcă ar fi pârâit ceva.

- Ahaha-ha-ha! exclamă Guica continuând parcă râsul lui Paraschiv. Ai pupa tu să te ia ăla...

Tita aruncă o privire de pe prispă spre grădină. Victor se oprise din ciopârțit şi asculta cu toporul în mână. De departe i se vedea fața nepăsătoare, aproape veselă.

- Să te ia moartea cu Victor al tău de gât! strigă Tita roşie ca focul şi intră în

tindă închizând uşa.
Guica o porni spre drum şi când o luă pe lângă garduri îşi aduse aminte de salcâm şi începu să spună în gura mare, să audă lumea ce i-a făcut alde frate-său. Blestema şi ameninţa că n-o să rabde, are martori şi o să-l dea în judecată pe Moromete.
De ruşine, Catrina ocoli fundul grădinii ca să se ducă la biserică.
XVI
Spre ziuă ploaia îl trezise şi pe Birică din somn şi nici el nu mai putuse să adoarmă.
După ce ploaia se opri, Birică se dădu jos de pe prispă şi scoase caii din grajd. Deşteptat de tropăitul lor, Birică-tatăl ridică mirat capul de pe căpătâi şi îl întrebă pe fecior ce i-a venit, unde se duce cu caii cu noaptea în cap?
69
- Pe izlaz! răspunse feciorul scurt şi, fără să mai dea alte lămuriri, aruncă o haină veche pe spinarea unuia din cai, încalecă şi ieşi din curte.
- Ce e cu băiatu ăsta?! se miră tatăl şi fiindcă nimeni nu-i răspunse -ceilalţi copii dormeau cu toţii - îşi lăsă la loc capul pe căpătâi.
Birică mergea cu caii la pas şi părea că nu ia seama la ei. în dreptul fântânii caii traseră la jgheab ca şi când ar fi fost singuri; călăreţul nu sări îndată să le scoată apă.
încalecă apoi din nou, dar caii o luară singuri la trap învăţaţi pesemne de fratele mai mic al lui Birică; adică până la fântână, la pas, apoi după adăpat, în goană. Birică trase de căpăstru, şi caii, puţin nedumeriţi, încetară trapul.
Umedă de ploaie, câmpia dormea în tăcere. Pământul răsufla aburi calzi, încă nevăzuţi, soarele nu răsărise, iar cerul înalt şi amorţit înghiţea leneş ultimii nori de ploaie.
Pe coama dealului, Birică se opri câteva clipe parcă nehotărât. Simţind_ aerul cald şi mirosul de ierburi crude, caii se agitară gata s-o ia iarăşi la trap, dar fiindcă erau ţinuţi pe loc, îşi plecară capetele şi începură să pască acolo.
x
- Haide! murmură flăcăul.
Se aşeză mai bine şi strânse pulpele. Cu mişcări liniştite dădu frâu liber căpăstrului şi se încorda; calul simţind strânsoarea, ţâşni înainte şi o luă la goană.
Câmpia părea fără margini. Totul dormea. Nu se vedea nici o pasăre, nu se auzea nici un glas. Din depărtare, zidul grânelor se apropia mereu înaintea călăreţului. întinderea tăcută a câmpiei sperie parcă animalele care încetiniră goana, se opriră pe loc şi agitară iarăşi capetele lor frumoase, cu urechile întinse înainte, cu privirea domesticită dar vie şi inteligentă. Câmpia tăcea mereu.
- Haide! murmură Birică şi glasul său liniştit potoli neliniştea vagă şi tainică a animalelor.
Când se opri, Birică arăta de parcă alergase alături de cai. Faţa lui era ţeapănă, obosită.
- Stai! şopti el şi caii se opriră de îndată; fără să aştepte să se dea jos călăreţul, începură să pască flămânzi, cu paşi mari, sforăind cu nările în iarbă.
Birică împiedică picioarele din faţă ale cailor, întinse pe iarba umedă dulama veche, cu blana de oaie în sus şi se culcă peste ea. Rămase apoi nemişcat multă vreme cu faţa în jos, cu obrazul culcat într-o parte pe braţul îndoit. Se auzea numai sforăitul cailor. Satul se pierduse undeva în depărtare. De acolo, sau nu se ştie de unde, răzbătea nefiresc câte un zvon nelămurit, ca o părere, sau ca un ecou a ceva tainic.
70
Se răsuci brusc cu faţa în sus apoi rămase iarăşi nemişcat. Cerul se limpezise de

tot. Alături de dulamă, un pâlc de păpădii dormeau cu măciuliile închise. Birică oftă din greu şi închise ochii.

Când se trezi, se ridică într-un cot, puțin buimac. Alături, păpădiile înfloriseră şi străluceau galben în iarba înaltă. Câmpia era acum de un verde orbitor iar soarele ardea atât de viu încât cerul albastru parcă se înnegrea.

- Noroc, Birică! Hai, mă, cu caii să-i băgăm în ovăz.

Se frecă la ochi şi se ridică. Achim Moromete venea în goană cu caii şi se opri fără să descalece. Birică nu zise nimic, se întinse la loc pe dulamă, parcă supărat că fusese trezit din somn. De fapt îl trezise soarele care îi bătuse în față. Achim nu se grăbea, descăleca şi veni aproape.

- Ce e, mă, n-ai dormit azi-noapte?

- Unde zici că te duci cu caii? se miră Birică fără să răspundă la întrebarea.

- în moşia Marichii, să-i băgăm în ovăz.

Birică îşi întoarse fața în partea cealaltă şi închise ochii mohorât. Parcă nici nu auzise răspunsul. Alături de iarba deasă care parcă plesnea de verde ce era, chipul vânăt al flăcăului semăna ciudat cu pământul. "~*^ - Să fiu al dracului dacă n-am să-i rup picioarele! mormăi el şi încetul cu încetul chipul i se mai însufleți, se aburi de năvala sângelui.

- Cui, Polinii? întrebă Achim.

- Dar cui?

Nu părea însă prea sigur că va face ceea ce spunea; se înțelegea mult mai bine că se chinuia s-o smulgă din inima lui şi că nu izbutise decât să se chinuie mai mult.

Achim se întinse în iarbă şi gemu:

- Ha! făcu el. Mă, Birică, să fie-al dracului, dacă şi la Bucureşti am iarba asta... Plec la Bucureşti cu oile, explică el, şi dacă şi acolo o fi iarbă aşa, toată ziua o să vânz la lapte.

Birică nu zise nimic, se întoarse doar cu fața în sus. Achim continuă despre vânzâțea laptelui şi se lăudă cu banii pe care avea să-i câştige.

- Hai, încheie el, ce stai aici? Hai să băgăm caii în ovăz. Birică se răsuci, oftând, cu fața în jos şi răspunse că nu merge.

- Vezi să nu-ți îndoape pândarul ăla spinarea cu sare, îl preveni el.

- Unde are el norocul ăla să dea peste mine că i-aş arăta eu lui, se sumeți Achim.

Birică nu-l luă în seamă, nu-l auzi. Oftă şi se perpeli iarăşi pe dulamă întorcându-se cu fața în jos. Când Achim porni spre cai să plece, se ridică pe jumătate şi se uită câteva clipe la el. Privirea îi ardea. Il întrebă dacă Nilă s-a dus azi la premilitară.

71

- Când te întorci acasă spune-i să nu plece nicăieri, că vreau să vorbesc ceva cu el.

De aseară vrusese să nu se mai gândească la Polina, dar nu izbutise decât să-şi dea seama - iarăşi ca şi în seara trecută - că nu poate decât să dorească s-o vadă, şi de astă dată atât de mult, încât faptul că s-ar putea cu adevărat să n-o vadă nici azi i se părea înfricoşător.

- Auzi tu, Achime? gemu el şi se uită cu privirea sticloasă la Achim.

- Vreai s-o furi pe Polina? întrebă Achim râzând cu nepăsare. Crezi că ea nu ştie ce-o aşteaptă dacă iese azi la horă? Vezi mai bine să nu te pomeneşti cu ai lui Bălosu cu măciucile în capul tău, mai spuse Achim în timp ce încăleca.

Birică se întoarse cu fața la dulamă şi nu răspunse.

XVII

Moşia de care pomenise Achim şi în ovăzul căreia vroia să-şi bage caii se afla

chiar în capul lotului lor. Erau vreo patru sute de pogoane, ceea ce mai rămăsese din vestita moşie a lui Guma din 1924, după reformă. De fapt era mai dinainte moşia văduvei, cucoana Marica cum i se spunea în sat, care mai trăia şi astăzi, cumplit de gârbovită, şi care, spre uimirea tuturor, nu numai că trăia, dar umbla, era vioaie. Umbla în negru, în baston, şi cumpăra ouă şi lapte de la muieri, pentru fiică-sa, o fată veştejită şi cam nebună care nu ieşea aproape deloc din casă (stătea cu franceza şi cu pianul, cum o scuza inutil bătrâna faţă de muieri şi copii).

Moşia era dată în parte. Oamenii care luau pământ în parte se înţelegeau cu un maior, soţul fetei mai mari a bătrânei, care venea din când în când prin sat şi căruia nu-i păsa de cumnată-sa şi de bătrâna soacră; le lăsa doar atât cât să nu moară de foame.

De fapt, cu câţiva ani în urmă, fusese chiar cât pe-aci să le vândă moşia. După reformă profitase şi el de creditele pe care le deschisese Banca Centrală Cooperativă şi se împrumutase cu o sumă mare. în timpul crizei însă, piaţa cerealelor scăzu atât de mult încât maiorul nu mai putu să plătească ratele împrumutului şi ar fi vândut cu siguranţă moşia dacă legea conversiunii nu l-ar fi salvat.

în afară de un administrator, maiorul mai ţinea trei paznici pentru magazii, casă şi câmp. Unul din aceştia era foarte credincios, şi se certa cu oamenii la treierat, încercând pesemne să-i facă să înţeleagă că el nu e un simplu pândar, ci un fel de ajutor de logofăt, în orice caz ceva boieresc. Pentru pază avea puşcă cu sare şi băieţii cu vitele se temeau grozav de el. Când prindea vreunul nu numai că îl bătea, dar făcea şi tărăboi, ducea vita la gloabă sau venea cu şeful de post în curtea omului. Nu se ştie însă de ce părinţii copiilor nu se supărau pe el şi îl lăsau în pace. Omul plătea

gloaba plictisit. E adevărat că uneori omul se uita la pândar - ce ciudat, foarte puţini ştiau cum îl cheamă - se uita la puşca lui, la cornul lui de bou din care suna, la faţa lui înţepenită şi solemnă şi îl asigura cu o blândeţe suspectă în glas că data viitoare chiar el, tatăl copilului, o să ducă vita la obor, dacă pândarul n-o să-l prindă. Ba chiar, adăuga omul, o să ducă vita la obor înainte de a scăpa în bucatele moşiei.

Achim mâncase odată bătaie de la acest pândar, dar de mult, când era mai mic şi se ducea la şcoală.

La prânz bătrâna Marica ieşea în poartă şi când copiii se întorceau de la şcoală chema câţiva să-i aducă apă din vale de la fântână, cu un hârdău mare tras pe două roate. Avea nevoie de apă multă în fiecare zi, aşa le spunea copiilor, să ude florile şi să se spele fata „care ea este cu pianul şi cu franceza" nu poate să aducă. După ce cărau două-treKhârdaie copiii aşteptau sub cerdac, bătrâna striga ceva şi atunci apărea deasupra lor o arătare cu nasul ascuţit şi cu faţa dată cu făină, cu părul care de jos li se părea copiilor că e verde. Arătarea, fără să scoată un cuvânt, arunca fiecăruia, de acolo de sus, câte o monedă de zece bomboane.

într-o zi însă arătarea a aruncat numai trei monezi şi ei erau patru şi tocmai Achim era cel căruia nu-i dăduse. Ceilalţi au fugit, parcă s-ar fi temut să nu li se ia banul înapoi, dar Achim n-a vrut să plece şi s-a plâns bătrânei care uda straturile cu stropitoarea.

„Ci ce mai vreai? Ci-a dat!" a afirmat bătrâna convinsă, cu toate că nu fusese de faţă.

„Nu mi-a dat, cucoană Marico", a strigat Achim la ea.

„ Ci ciă nu strigi la mine, ci ciă nu fi hoţ..." l-a mustrat bătrâna, dar Achim s-a înfuriat şi a făcut-o surdă.

Bătrâna n-a mai zis nimic, a lăsat stropitoarea şi s-a dus cu pasul ei mărunt şi cu

spinarea ei îndoită ca o toartă nu se ştie pe unde şi în curând a apărut de prin magaziile din fund un om care s-a apropiat de Achim şi i-a cârpit una cumplită după ceafă. De spaimă, Achim a căzut de vreo două ori până să ajungă la poartă. Palma fusese atât de grea că l-a durut capul toată ziua.

în fiecare an Moromete lăsa un sfert de pogon trifoişte pe care-l cosea de două-trei ori pe vară.

Când ajunse pe trifoiştea din capul lotului, Achim îşi roti privirea peste câmp, descăleca şi dădu drumul cailor în ovăzul de peste hotar al moşiei. Era un ovăz înalt, bogat în spic şi des ca o perie.

Achim se urcă pe o movilă cu piatră de hotar în vârf şi începu să vegheze. Caii stăteau liniştiţi în ovăzul înalt şi rupeau spicul gras, sforăind mulţumiţi.

,

După puţin timp, sosi şi Niculae cu oile. Bisisica era în frunte şi alerga parcă în salturi, iar Niculae venea în urma oilor şchiopătând, răcnind şi

înjurând. Achim se uita la el după piatra de hotar şi râdea. Oaia fruntaşă ajunsese aproape de lot, intră în pârloagă şi se opri începând să rupă cu lăcomie iarba încă umedă.

Niculae era roşu la faţă şi sudoarea îi curgea în şiroaie pe gât.

- Bine, mă, Achime, mânca-te-ar câinii, strigă el înfuriat, nu spuneai tu alaltăieri că, dacă tata îţi dă drumul la Bucureşti, îmi laşi mie caii şi iei tu oile?

- Păi după ce plec, răspunse Achim râzând.

- După ce pleci! îl îngână Niculae strâmbându-se. Treaba ta, eu îţi las oile aici şi dacă nu-mi dai caii, ai să vezi şi de oi şi de cai! Dar ce sunt eu aicea, prostul tău?

în acest timp Achim îşi luase ochii de pe câmp. De undeva dintr-un grâu ţâşni spre cer o ciocârlie şi începu să se înalţe spre cer cântând. Tot atunci însă ţipătul scurt al unui corn spintecă aerul apăsat, urmat de un glas crunt şi ameninţător:

- Stai pe loc că te împuşc!

Achim ţâşni ca o vietate speriată de la locul său şi o luă la goană spre cai. Se aruncă din fugă în spinarea lor şi o întinse printre pogoanele de grâu, lovind caii din toate puterile. Pândarul trase. Aerul parcă plesni şi ciocârlia amuţi speriată. Achim simţi câteva alice de sare usturându-l pe ceafă. Mai alergă puţin, apoi opri caii şi se uită îndărăt. Pândarul Maricăi se apropiase de Niculae şi părea că vorbeşte cu el. Era voinic, cu faţa pârlită de soare. într-o mână ţinea puşca şi în alta o măciucă; pe după gât, legat de o curea, purta cornul lui ascuţit de bou.

- Ăla e frate-tău, mă?

- Da, răspunse Niculae.

- De ce mama voastră băgaţi caii în ovăz? întrebă pândarul surd.

- Nene, să nu dai în mine, eu sunt cu oile! strigă Niculae speriat. Pândarul însă n-avea urechi pentru spaima lui; se apropie, schimbă

măciuca în aceeaşi mână cu puşca şi fără alte cuvinte îi plesni lui Niculae o palmă lată, gata să-l arunce la pământ. ,r

- De ce dai, mă, nene, ce ţi-am făcut eu? strigă Niculae îngrozit.

- E frate-tău, ai! Şi nu vrei să spuiJ zise pândarul.

- Ba ţi-am spus! ţipă Niculae scos din sărite.

- Am să-ţi iau oile la obor, ameninţă pândarul şi îl apucă pe Niculae de cap, îl ridică mult în sus şi dădu cu el de pământ. Am să te omor, fir-ar mă-ta a dracului! Şi apucă măciuca de cap şi cu coada ei începu să-l lovească pe băiat peste spate.

- Achime, săi că mă omoară! urlă Niculae.

- Vino încoace şi tu, îl chemă şi pândarul pe Achim, continuând să-i care lui

Niculae la ciomege.
74
i - Aaa!... aaa!... aaa!... urla Niculae cu un glas înnebunit de groază. ,Aaaa! aaa! Mă omoară! Aaa!... ţ, Achim întoarse caii.
- Şi ce crezi, mă, că nu viu? strigă el.
t Pândarul se uită la el nepăsător, dar când văzu că Achim se apropie, i îl lăsă pe Niculae şi puse mâna pe puşcă. în aceeaşi clipă Achim sări de j pe cai în plină goană, se făcu mic la pământ, apoi deodată ţâşni în sus, , repezindu-se spre pândar şi urlând ca o fiară:
- Trage, mă... pe mă-ta de câine! Trage dacă ai curaj!
Pândarul îngălbeni la auzul urletului; trase, dar încă mai dinainte Achim se lăsase pe vine şi ţâşnise apoi în urma împuşcăturii. Avea ochii holbaţi. Cu măciuca ridicată el se repezi asupra pândarului, se opinti din răsputeri şi-şi trimise lovitura drept în cap... Paznicul abia avu timp să sprijine cu puşca. Achim îl lovi a doua, a treia şi a patra oară, nişte lovituri iuţi şi
• cumplite, care dacă l-ar fi nimerit pe pândar, nu i-ar fi trebuit mai mult. iJDar el îşi apăra bine capul cu puşca. Loviturile curgeau mereu, din ce în
ce mai furioase şi ţintind numai creştetul capului. Speriat, pândarul aruncă {'deodată puşca şi se repezi în flăcău cu mâinile goale. Achim sări înapoi *]* §i-şi repezi măciuca în capul lui. Pândarul sprijini cu mâna, scoţând în : acelaşi timp un urlet, apoi puse mâna pe Achim şi cu un pumn îl trânti jla pământ. Se aruncă peste el, îi încalecă pieptul şi începu să-l izbească v peste gură cu pumnii, scrâşnind şi înjurând înspăimântător.
Niculae, care tot timpul se uitase fascinat la cei doi, deodată se trezi
\ işi înfiorat plăcut de ceva care nu mai simţise niciodată, se repezi şi apucă
■ O măciucă de jos. O ridică drept în sus şi-i dădu drumul cu sete, cu toată
^aputerea, în tidva pândarului. Acesta rămase o clipă nemişcat deasupra lui
(Achim, apoi scoase un urlet ca de lup şi se ridică în picioare. Niculae
ridică iar măciuca, fulgerat de un gând înfricoşător: „Mă omoară". Îl izbi
iarăşi ţintind capul. Pândarul se apără, sprijini cu mâna, apucând chiar
capul măciucii în palmă, dar mai mult nu putu, se clătină şi se lungi ca
un sac. Achim sări în sus, puse mâna pe o măciucă şi ca turbat începu să
lovească în omul căzut, cu o furie care pe Niculae iarăşi îl înfricoşa.
- Achime, îl omori! strigă el cuprins abia acum de o adevărată groază.
- Păi asta şi vreau, să-l omor, scrâşni Achim.
Niculae se repezi la el şi îl împinse în lături. Achim se opri câtva timp, parcă neînţelegând ce se întâmplă; apoi începu deodată să râdă batjocoritor: *)j* - Mâine când ai să vii iar cu oile, te prinde şi toată viaţa nu mai eşti
* om, zise el, punând iarăşi mâna pe măciucă.
De astă dată el începu să-l bată pe cel de jos parcă cu un gând anumit: nu să-l omoare sau să-l schilodească pe pândar, ci să-i piseze doar trupul, să-l facă să zacă în pat cel puţin câteva luni de zile.
75
cate care
apoi
cornul şi-l sparse cu piciorul, scrâşnind: *j(*- Na, mai sună şi acum... Şi uite-al dracului cu ce e încălţat... Tragi cu puşca, ai? Vreai să mă împuşti, ai? Dai în ăsta micu, ai?! ^ Achim se întoarse pe pârloagă, ridică puşca omului şi-o izbi cu ţeava de piatra de hotar. Avea două ţevi. Săriră amândouă ca nişte ţurloaie, ca nişte fluiere.
- Hai, Niculae! zise Achim, aruncând puşca sfărâmată şi măciuca pândarului

departe în ovăz. Hai în Frunzări că nu pot să stau cu ăsta aici...

- Treci tu cu caii înainte şi s-o opreşti pe Bisisica, se rugă Niculae, mânând oile şchiopătând.

Achim sări în spinarea calului şi-o luă înainte de-a lungul drumului de hotar. Niculae porni în urma lui şi îl rugă să meargă mai încet. Bisisica nu putea s-o ia la goană din pricina cailor, dar încerca totuşi să ocolească pe lângă ei şi s-o ia înainte.

- Păzea, Achime! striga atunci Niculae. Dă-i una în cap Bisisicnii! Achim se răsucea pe cal şi plesnea oaia cu coada măciucii, spre

satisfacţia lui Niculae, care exclama de fiecare dată:

- Aha! Nu mai fugi? Mai fugi şi acum dacă mai poţi, beli-te-ar câinii! Achim petrecu un picior pe după coama calului şi de bucuros ce era,

stăpânit pesemne mereu de gândul că în curând avea să plece în marele oraş, gând mai puternic decât orice bătaie şi orice primejdie, începu să cânte: avea însă un glas fals, care putea să supere chiar şi caii, iar cuvintele care îi ieşeau din gât n-aveau nici o legătură cu ceea ce simţea el în clipa aceea:

Pentru tine Mărioară Mi-am lăsat calul să moară măăăăăl

XVIII

Moromete ieşise din curte şi plecase spre fierăria lui Iocan să dea zimţi celor două seceri stricate. Se grăbise să plece din pricina Guichii, cu care n-avea chef să dea ochi. Dar chiar fără toate acestea nu putea să nu se ducă duminica dimineaţa la fierărie.

Fierăria lui Iocan era aşezată la o răspântie de uliţi. Părinţii fierarului fuseseră lăutari, dar Iocan era un băiat urât - avea o buză peste măsură

76

de groasă şi lăsată în jos - şi chiar dacă ar fi izbutit să înveţe să scârţâie la vioară, tot n-ar fi făcut nimic, fiindcă n-avea deloc glas.

Tatăl său îl dădu atunci la o şcoală de meserii. Iocan-bătrânul - tot Iocan îl chema şi pe el - era un ţigan înstărit. îşi cumpărase chiar şi câteva pogoane, deşi câştiga destul cu taraful său. Iocan-fiul stătu trei ani la şcoală şi nu mai vru să-l urmeze şi pe al patrulea, să ia diploma. Deschise încă de tânăr un atelier de fierărie şi începu să lucreze. Oamenii nu prea veneau la el, erau alţi fierari şi potcovari bătrâni care nu învăţaseră meseria la şcoală.

Iocan nu se dădu însă bătut. In al doilea an, un om nevoiaş veni la el şi-l întrebă: „Mă, Iocane, tu ştii să faci căruţe? De trei ani de zile de când mă căznesc să înjghebez ceva şi nu pot. Alde 'oţii ăştia îmi cer trei mii de lei. Am obezile, loitrele, toată lemnăria! Mi-o faci?" „Nea cutare, ţi-o fac cu două mii de lei. Adu lemnăria şi dacă nu ţi-o plăcea, vorba ăluia, să nu dai nici un ban." Căruţa făcută de Iocan a stârnit uimirea oamenilor. Era frumoasă ca o trăsură şi nu le venea să creadă că tânărul buzat ar fi fost în stare s-o facă şi mai ales aşa de ieftin.

Chiar în anul al doilea, Iocan a trebuit să-şi caute un ajutor. După doi ani a mai căutat alt ajutor. O dată cu însurătoarea, Iocan dărâmă atelierul până la temelii, ridică altul de cinci ori mai mare, cumpără foaie uriaşe, cum nu avea nimeni dintre fierarii vechi din comună, şi, mai ales, înlocui nicovalele şi baroasele cu unele mari şi piuitoare care se auzeau până departe.

După cinci ani, Iocan îşi cumpără o maşină de treierat şi îşi făcu o casă nouă. Cu toate că se îmbogăţise, Iocan lucra mereu cu aceeaşi putere ca la început. Buza lui se făcuse şi mai groasă şi el însuşi se îngroşase de două ori cât era înainte. Avea un piept ca de bou şi nişte muşchi la braţe, înfricoşători. Se scula cu noaptea în cap şi începea să lucreze cu sete. O căruţă făcută de el nu se mai desfăcea până nu se rupea lemnul. O osie ruptă, fiartă în atelierul lui, ţinea mai mult decât una nouă.

După o vreme, începu să primească comenzi şi de prin alte sate. Cu toate acestea, el nu părăsi lucrul mărunt; potcovitul cailor, fierberea unei osii, belciugăriile. Avea doi lucrători buni şi trei ucenici. Iocan mai păstrase însă şi obiceiul vechi de lucru, adică acela de a-l pune pe omul căruia îi dregea ceva să-i dea cu barosul. Făcuse patru copii şi cu toată averea strânsă, îi ținea tot cu burțile goale şi desculți, nu i se părea că trebuie altfel. „Țiganul tot țigan", observase Moromete. Moromete nu avea însă întru totul dreptate, pentru că atunci când la doi dintre copii le veni timpul de şcoală, Iocan îi îmbrăcă frumos, cu haine ca la oraş şi cu încălțăminte bună.

77

Ceea ce nu ştiau însă oamenii era că rareori lipsea de la masa lui Iocan puiul fript cu usturoi şi pâinea albă şi proaspătă ca untul. Totuşi de vreo câțiva ani încoace, Iocan nu prea mai lucra cu atâta râvnă, se îngrăşase şi mai mult şi mai ales începuse să facă politică. Se înfierbânta, vorbea mult şi câteodată uita fierul sub foaie şi amenința cu cleştele înroşit pe adversarii săi politici. Fierarul fusese la început averescan, apoi votase pentru P.N.Ț.-Mihalache şi după asasinarea lui Duca de către legionari devenise liberal fracționist, ca şi Moromete (nimeni nu ştia ce legături făceau ei între asasinarea primului ministru şi fracțiunea brătienistă).

Fierarul se bucura de multă considerație mai ales când îi ruşina pe şcolari întrebându-i care e legea lui Arhimede. Când se ducea la Piteşti sau la Roşiori să cumpere fier, se întorcea cu fel de fel de cărți pe care le citea din scoarță până în scoarță, cărți cu titluri ciudate, care zăpăceau oamenii: *Progres? Există Dumnezeu?* sau *Niță Pitpalac la Karlsbad.*

în fața fierăriei se afla o poiană mare cu pământul bătătorit, plină de caiele rupte, de unghii de cal, cuie şi belciugării arse. Fierarul bătuse în pământ stâlpi groşi pentru legatul cailor nărăvaşi. Adunările cele mai zgomotoase aveau loc pe poiana fierăriei mai ales duminica dimineața, dar dacă de la ele lipseau Moromete şi Cocoşilă, nu erau prea reuşite; Moromete era abonat la *Mişcarea,* Iocan la *Curentul,* iar Cocoşilă primea *Dimineața* şi dacă veneau fără ziare asta însemna pentru ceilalți că Moromete şi Cocoşilă erau supărați şi n-aveau chef să discute politică.

Totuşi rareori poiana era goală, chiar dacă Moromete şi Cocoşilă nu erau acolo, se găseau destui ambițioşi care încercau să le țină locul.

De la o vreme Moromete începuse să se intereseze mult de dezbaterile din parlament, mai ales de când aflase că Iorga ia parte la ele. Socotea că marele învățat trebuia tocmai de aceea să fie şi un mare om politic, şi Moromete urmărea în dezbateri ceva care după părerea lui numai un om învățat putea să înfăptuiască. „Dacă el spune că face lucrul ăsta, eu îl susțin, domnule, să ia puterea", declarase Moromete la fierărie, dar fără să dezvăluie care era lucrul acela.

Numai că *Mişcarea* nu dădea, în cele patru pagini ale ei, dezbaterile din parlament şi astăzi Moromete se ducea la fierărie mai ales pentru a-l întâlni pe Cocoşilă, să le citească în ziarul lui, în care le găsea expuse pe larg.

Era însă prea de dimineață şi Iocan nu deschisese fierăria, nu se auzea piuitul cunoscut al nicovalelor. Moromete mergea încet pe lângă garduri, cu secerile pe umăr şi se oprea de la o podişcă la alta. Oamenii ieşiseră pe la porți; plouase în timpul nopții şi vroiau să ştie ce fel de ploaie a fost. Tocmai trecea unul desculț, cu izmenele sumese, şi spunea că vine

78

de la câmp, a plecat călare de dimineață şi că a dat ploaie bună, n-a căzut piatră nicăieri.

- Te-ai procopsit, Moromete, observă cineva de pe o podişcă. A dat ploaie taman când înfloreşte spicul. Câte pogoane ai pus, zece?

- Ba paisprezece! se supără Moromete. Nouă pogoane, mari şi late!

- Hehe! râse omul de pe podişcă. Ce mi-e nouă, ce mie-e zece! Hehe! făcu el râzând iar, de astă dată galben, cu invidie.

- A dat ploaie, Moromete, îl luă apoi altul în primire, de la altă podişcă, un om care vorbea tare fără nici un efort.

Aci Moromete se opri. Acest om avea într-adevăr un glas care se auzea de la un kilometru chiar şi când şoptea. Îl chema Dumitru lui Nae şi era unul dintre cei cu care Moromete sta de vorbă ceasuri întregi, un prieten mai tânăr... Toată lumea ştia ce face Dumitru lui Nae acasă la el. „Vasile, pune caii la căruță să mergem la moară"... „Păi ce dracu are de

; şchioapătă?"... „Lasă, dă-i ovăz". Iar tăcerile, oricât de lungi, nu stinghereau deducția: „Deşartă taratele în colț..." „De ce dracu n-ai fiert-o mai bine?..." Atât treburile cât şi glasul lui erau, nu se ştie de ce, foarte odihnitoare. Odată, nu i s-a auzit glasul timp de câteva săptămâni. Umbla cu capul gol şi tăcea. îi murise un copil şi vecinii au fost trişti şi ei.

X - Da, aprobă Moromete grav, a plouat. Şi după câteva clipe de gândire adăugă: Eu zic că a plouat de-a înecat toți şoarecii în găurile lor.

- Şoarecii?! se miră celălalt (şi cuvântul şoarecii se auzi limpede peste toată ulița), apoi deodată înțelese: Da, şoarecii aşa în general. Da, dracu i-a luat! conveni el.

- Auzi ce zice Victor ăsta al lui Bălosu, zise Moromete fără nici o trecere, şi glasul lui, pe lângă al lui Dumitru lui Nae, parcă nici nu era, nu se auzea deloc. Fusei adineauri pe la ei şi băui o țuică. Cică asta devine după facultăți!

- Hehe! râse Dumitru lui Nae. Hehe, Moromete! Adică cum?

- Nici eu nu ştiu! zise Moromete, înghesuindu-şi capul cu umerii, de uimire. „Cum e, Victore?" îl întreb. „După facultăți, nea Ilie", zice.

- Hehe, Moromete! râse omul din nou. Hehe! Te duci la fierărie? Hai că merg şi eu.

Porniră amândoi pe marginea drumului.

O fată trecu pe lângă ei cu un căldăroi cu apă. Dădu bună dimineața. Moromete îl lăsă pe celălalt să răspundă.

- Mizdra, explică apoi Moromete arătând cu capul în urmă pe fată. Cică soră-mea Guica s-ar fi dus acasă la alde Besensac. „Ai un flăcău, cică i-ar fi zis, pe alde Năstase. Nu vrei să-l însori cu Mizdra? Îl cere Mizdra de bărbat." Besensac l-a chemat pe Năstase: „Uite, mă, Năstase, zice, Mizdra vrea să se mărite cu tine".

Moromete se opri şi nu mai zise nimic. Dumitru lui Nae aşteptă timp de câțiva paşi, apoi i se auzi glasul pe uliță:

- Şi Năstase ce-a zis?

- Năstase? Năstase a *refuzat.*

- Ce vorbeşti!

- Refuz! spuse Moromete repetând cu un gest, tăind orizontal aerul cu degetul. Aşa cică ar fi zis, încheie el.

Celălalt mergea înainte, legănându-se. Moromete în urma lui, cu secerile pe umăr şi cu mâinile în buzunare.

- Bună dimineața, Udubeaşcă, salută Moromete pe cineva dintr-o curte. Unde-ai fost ieri?

- N-am fost nicăieri, am stat acasă! răspunse Udubeaşcă naiv, mirat că fusese crezut plecat undeva, când el stătuse toată ziua în ograda lui.

- Ce vorbeşti! Păi nu te-am văzut! zise Moromete cu un glas din care nimeni n-ar

fi putut ghici că nu l-a văzut pe Udubeaşcă din pricină că omul nu se distingea prin nimic ca să fie văzut.

Se apropie de fierărie şi Moromete fu întâmpinat de departe cu exclamații. Iocan abia deschisese şi poiana era plină. Unii stăteau în picioare, alții pe nişte butuci vechi, aduşi acolo cine ştie de când şi tociți de şedere, toți gălăgioşi şi parcă nerăbdători. Dar Moromete nu-i luă în seamă, nu se grăbi să se ducă la ei. Se opri din nou pe o podişcă, îl părăsi pe Dumitru lui Nae şi intră în curtea cuiva. Abia peste o jumătate de ceas ieşi de acolo. Era ras proaspăt.

XIX

- Ce e, mă, ce v-ați adunat aicea?! se miră apoi când ajunse în poiana fierăriei. Bună dimineața!

I se răspunse din câteva părți şi cineva, văzându-i secerile, îi spuse să se grăbească fiindcă îi rămâne grâul pe câmp.

- Păi de ce, Iordane, n-o să te chem pe tine să mi-l seceri tu! Erau foarte veseli şi parcă nici nu se auzeau unii pe alții.

- Ce e cu Marmoroşblanc? Nu-l văd! zise Moromete ca şi când ar fi fost cu toții înțeleşi ca Marmoroşblanc să fie acolo.

- Doarme, presupuse cineva.

- Ieşi, bă, afară, Marmoroşblanc, ce stai acolo în casă, nu te-ai săturat de-atâta somn? strigă unul uitându-se în curtea vecină cu fierăria.

- Bă, Marmoroşblanc, bea apă, mă, lua-te-ar dracii, zise altul tot strigând.

80

- De ce Marmoroşblanc si nu Vidrighin?! se miră Iocan ridicând fruntea de sub burta unui cal pe care îl potcovea.

- Păi cu Vidrighin şi-a încheiat afacerile, explică Moromete. Vidrighin era directorul general al C.F.R.-ului şi omul pe care îl strigau

fusese cândva ceferist. Când fusese dat afară împânzise satul că el se va duce la Vidrighin să-l ia de piept. Cu Banca Marmorosch-Blank încă nu se ştia ce afaceri învârtea.

- Va să zică cu Vidrighin nu mai are nici în clin nici în mânecă? întrebă Iocan.

- Nu, acum lucrează cu Marmoroşblanc.

Iocan tocmai terminase de potcovit caii cuiva, un om înalt, cu o față albă, adus puțin de spate şi care aştepta tăcut fără să se uite la oameni.

- Ei, cine e la rând cu potcovitul? întrebă Iocan uitându-se la cei care Veniseră cu caii.

- Fă-l pe al meu, că trebuie să-l înham şi să mă duc repede la carieră, după nişte piatră, zise un flăcău scurt şi îndesat, cu un nas mic şi rotund ca o pătlăgică.

- Hai mai repede! Ce-mi spui mie că te duci la carieră? zise Iocan clănțănind cleştele în mâini, parcă ar fi vrut să-i scoată calului măselele din gură.

Flăcăul trase calul alături, îl legă de par şi-şi încleşta palma pe piciorul din urmă al animalului.

- Ăss-ta! ăss-ta! zise el apucându-l de chişiță.

învățat, calul ridică copita şi stătu cuminte în timp ce fierarul începu să i-o curețe şi să i-o pregătească pentru pusul potcoavei. Miros greu de unghie arsă se răspândea până departe...

Omul care îşi potcovise caii mai înainte îi lega alături în tăcere. Ținea pleoapele peste ochi şi nu zicea nimic.

- Ce mai faci, Boțoghină? îl întrebă cineva cu grijă, cu un glas scăzut. Ai terminat de sapă?

- Am terminat! şopti celălalt şi fața i se posomorî. Iocane, îți plătesc mâine, se

adresă apoi fierarului mai mult ca să nu intre în vorbă cu cel care îl întrebase, decât din grijă pentru fierar.

Trase de cai şi porni alături de ei, fără să se uite la cineva şi fără să dea bună ziua.

- Ce e CH Boţoghină?! se miră Iocan după ce Boţoghină se îndepărtă.

- E bolnav, săracu! răspunse cel care încercase să intre în vorbă cu el. E atacat, cică o să dea din lot.

- Cine dă din lot? întrebă Moromete.

- Boţoghină. ; - De ce?!

- Să se caute.

- A, Botoghină! Şi n-aţi auzit cui vinde?

- He, he, râse cineva, Moromete se interesează. Vrea să aibă trei loturi. Moromete stătea lângă Iocan cu secerile în mână şi se uita la el ca şi

când n-ar fi auzit înţepătura.

- Tudor Bălosu cică îi cumpără, explică cel dinainte.

- Du-te încolo cu secerile tale, Moromete! se supără Iocan. Nu pot să ţi le fac azi.

- Şi tu ce-mi arăţi fasolele, Cimpoacă?! întrebă Moromete fără să se sinchisească de Iocan. Parcă tu n-ai vrea?

- Ba îl dau dracului de pământ cu brazda lui, răspunse Cimpoacă cu nepăsare.

- Il dai fiindcă nu-l ai! explică Moromete. Dar ia să-l ai, să vezi cum ai vrea! Dă-mi o ţigare, buzatule, se adresă apoi fierarului, după ce se căutase zadarnic prin buzunarele flanelei.

- Ia pleacă d-aici, Moromete, bolborosi Iocan ridicându-şi buza lui groasă şi ameninţându-l pe Moromete cu cleştele.

Se opri totuşi din bătutul caielelor, băgă mâna în buzunarul şorţului şi-i întinse lui Moromete tabachera. Acesta îşi umplu o foiţă şi mai turnă şi în buzunarul flanelei.

- Daţi-vă la o parte! spuse Dumitru lui Nae cu gura mare; stătea singur pe un bulumac, cu picioarele întinse ca nişte catalige. Păzea că vine Cocoşilă! exclamă el.

- Mă, deşteptilor! îi apostrofă Cocoşilă de departe. Ce v-am spus eu vouă alaltăieri?

Le spusese că o să plouă. Cocoşilă se opri la marginea poienii şi rămase acolo în picioare parcă n-ar fi vrut să se amestece cu ceilalţi. Era îmbrăcat de sărbătoare ca şi ceilalţi, în afară de rjmărie şi de chimir pe care le purta tot timpul. Era cam de modă veche Cocoşilă, încins cu chimirul lui de piele şi cu cămaşa albă cu poale lungi scoasă peste izmene, iar pălăria lui semăna cu o gambetă; avea culoarea prafului şi încă ceva din care puteai să înţelegi că nu se va mai rupe niciodată; în picioare Cocoşilă avea bocanci. Ceilalţi purtau cămăşi şi izmene de pânză, dar fără bocanci şi chimir, sau vestă peste cămaşă, cu pantaloni bufanţi ieftini şi ghete cumpărate cine ştie când şi scofâlcite de atâta păstrare. Unii erau desculţi, în cămaşă şi pantaloni şi cu pălării vechi, dar periate proaspăt cu apă. Cel mai sigur semn că erau gătiţi de sărbătoare erau feţele lor rase proaspăt.

- Ce ne-ai spus, Cocoşilă? întrebă leneş Dumitru lui Nae. Cocoşilă se apropie mai mult şi duse mâna la pălărie.

82

- Bună dimineaţa! spuse el cu demnitate. Eşti prost! îl preveni în treacăt pe Dumitru lui Nae, după care nu-l mai luă în seamă, îl căută cu privirea pe Moromete: Unde eşti, mă?!

Moromete stătea cu spatele parcă înadins şi se ciorovăia cu unul din ucenicii care nu vroia să-i dea zimţi la seceri.

- Unde eşti, mă pârlitule? întrebă Cocoşilă din nou. Dă-mi o ţigare!

- N-am! observă Moromete.

- Ce vorbeşti!

- Da! spuse el parcă fericit.

Cocoşilă scoase dintr-o despărţitură a chimirului un pachet de regie nedesfăcut, se aşeză nepăsător pe un butuc şi începu să-şi răsucească o ţigare. Moromete se lăsă pe vine şi îşi făcu şi el din pachetul lui Cocoşilă, după care întinse mâna şi trase încet de sub acelaşi chimir *Dimineaţa.* Ziarul nu era întreg, dar Cocoşilă avusese grijă să-i aducă lui Moromete paginile cu ştiri politice şi cu dezbaterile.

- Asculţi, Moromete? Nu mai citi, lasă că am citit eu înaintea ta şi sunt mai deştept, ascultă aici la mine... Dsiseaba are doL creieri!

Era vorba de N. Iorga.

- Aşa crezi tu! protestă Moromete jignit.

- Iocane, mi se pare mie că Moromete ne părăseşte, spuse Dumitru lui Nae.

- De ce, Dumitre? întrebă Iocan curios.

- Păi nu-i mai place lui Moromete de Gheorghe Brătianu, răspunse Dumitru lui Nae vesel. Mă opresc alaltăieri, pe podişcă, Moromete cu *Mişcarea* în mână: „Ei, ce mai spune ziarul, Moromete?" „E 'oţ... pe mă-sa", zice. „Cine?" „Ăsta, Gheorghe Brătianu." „Păi parcă spuneai că e deştept!" „E deştept, dar e 'oţ", încheie Dumitru lui Nae, foarte vesel.

- Bună dimineaţa! spuse cu sfială un nou venit.

• Tocmai se făcuse o tăcere de-o clipă şi noul venit se folosi de ea ca să fie şi glasul lui auzit de toţi. Era unul din aceia care la adunări stătea pe margine.

-*$ —. Săracu Boţoghină, e bolnav, spuse el. Auzii că vinde din lot.

- Dacă trădezi partidul să nu te mai prind la fierărie, Moromete, spuse Iocan aruncând departe cu rindeaua din unghia celuilalt cal. Iţi dau cu barosul în cap, auzi tu?

între timp venise şi Marmoroşblanc de peste drum, cu şapca lui jerpelită de ceferist, şi mai venise cineva, un om pe care îl chema Constantin Vasiles-cu (i se spunea Din Vasilescu), care se aşeză la margine, lângă cel care încercase să-şi facă glasul auzit.

- De ce, Iocane?! se miră Moromete fără să ridice capul din ziar. Crezi că îără mine n-ai să ajungi primar? :

83

- Ce mai faci, al lui Miai? îl întrebă Din Vasilescu pe cel lângă care se aşezase.

- Ce să fac, bine! tresări Ion al lui Miai de plăcere, chiar roşindu-se. Uite, mai venii şi eu p-aici să vedem ce se mai aude.

Nu-l întreba nimeni nimic şi nu era învăţat să fie luat în seamă şi Din Vasilescu îi pusese întrebarea ca şi când n-ar fi ştiut de acest lucru. Ion al lui Miai se dădu mai aproape, având în privire un amestec de sfială, curiozitate şi recunoştinţă. ' - Măi, Dine, şopti el, e vorba să ajungă Iocan primar?

Din Vasilescu era atent la toţi ceilalţi, dar şi la Ion al lui Miai.

- Sigur că nu, deşteptule, spuse Iocan furios. Când or veni alegerile parcă vă văd cum o să votaţi toţi cu Aristide!

- Mănânci c.t! constata Cocoşilă flegmatic. Crezi că dacă Gheorghe Brătianu iese la putere © să se ia la ceartă cu Brătienii ăilalţi? Toţi liberali sunt şi tot Aristide o să rămână primar.

După ce ascultă atent ceea ce spusese Cocoşilă, Din Vasilescu îi şopti lui Ion al lui Miai care rămăsese cu întrebarea în aer.

- Ar vrea el, Iocan, să ajungă primar, dar are dreptate Cocoşilă! înţelegi?

Ion al lui Miai nu înţelegea şi se uita sârguincios şi zadarnic la Cocoşilă. Ii părea

totuşi bine că într-un fel sau altul ia şi el parte la dezbateri. Fiindcă se făcuse iarăşi o tăcere de-o clipă, n-o lăsă să scape:

- Are dreptate Cocoşilă! spuse el. Gheorghe Brătianu... Dinu Brătianu...

- Eşti prost! îl întrerupse Cocoşilă cu nepăsare, fără să-i explice însă de ce, iar Ion al lui Miai se zăpăci şi se roşi.

Din Vasilescu surâse. Se uita la Cocoşilă atent, cu o bucurie ciudată în priviri. Nu zicea nimic, stătea acolo pe marginea poienii, între Ion al lui Miai şi Marmoroşblanc, şi asculta atent şi liniştit. Nici pe el nu-l lua nimeni în seamă, dar el părea bucuros de acest lucru. în curând lângă grupul lor de trei se alătură un al patrulea, un om cu o înfăţişare întunecată. Când acesta se aşeză, Din Vasilescu parcă tresări, se strânse să-i facă loc pe butuc. Noul venit era un om rău şi neprietenos de care lumea se cam ferea. îl chema Ţugurlan.

- Mă, Iocane, eu te susţin, zise Moromete ca şi mai înainte, fără să-şi ia ochii de pe ziar, dar are să te mai vază cineva cu barosul prin fierărie? Aia e întrebarea!

- Hai, Moromete, lasă-l pe Iocan, dădu cineva glas nerăbdării tuturor. Hai, dă-i drumul!

De fapt Moromete întârzia ca un şcolar care nu e sigur pe el; citea întâi în gând:

- Auziţi ce zice regele! spuse el şi îndată se făcu tăcere deplină. Auziţi ce zice majestatea sa, adăugă rotunjind mieros pe „majestatea sa".

începu apoi să citească, deodată, cu un glas schimbat şi necunoscut, parcă ar fi ţinut el un discurs celorlalţi. Avea într-adevăr în glas nişte grosimi şi subţirimi ciudate cu opriri care scormoneau înţelesuri nemărturisite sau încheieri definitive care trebuiau să zdrobească de convingere pe cei care ascultau.

Marele congres agricol

Abia şi-a încheiat discursul său domnul ministru al agriculturii, că fanfarele aui intonat solemnul imn şi însoţit de suita Sa şi-a făcut apariţia în sala congresului „Primul agricultor al ţării", Majestatea sa Regele Carol al II-lea.

întâmpinat la tribună de cei prezenţi, Majestatea sa Regele a rostit un discurs.

Discursul Majestăţii sale Regelui

Domnilor, Am fost informat că congresul dumneavoastră este un congres de specialişti, agronomi şi ingineri. Iau cuvântul aici ca unul interesat în chestiunile pe care le dezbateţi şi care am chiar oarecare experienţă. Mi-ar fi plăcut poate ca acest congres să fie un congres al „gospodarilor", pentru că, după mine, specialiştii noştri sunt încă departe de a fi gospodari. Ştiu acest lucru, pentru că agricultura m-apasionat... Domnilor, a devenit o lozincă să se spună la noi că agricultura este ocupaţiunea principală a românilor, am spus-o şi eu, dar din nenorocire, dacă este ocupaţiunea manuală principală a românului, nu este totdeauna şi ocupaţiunea lui mintală...

Moromete se opri şi rămase cu privirea ţintă în ziar. Tăcerea continua.

- Hehe! izbucni pe neaşteptate Dumitru lui Nae şi râsul său gâlgâi puternic şi leneş mai departe. He, he, he, ia uitaţi-vă cum a rămas Moromete.

- Adică, se răsuci Moromete spre Cocoşilă, lăsând pentru moment ziarul la o parte, adică ocupaţiunea ta mintală, Cocoşilă, e la alte prostii!

Cocoşilă nu răspunse, se uita invidios la Moromete care ştia să găsească în ziar astfel de lucruri.

- Primul agricultor o fi mergând şi el la plug? dădu Dumitru lui Nae tonul comentariilor.

- Merge, de ce să nu meargă? zise Iocan. Când se desprimăvărează iese cu plugul din curtea palatului şi se duce şi el la arat.

85

- O fi având pământ? se interesă cineva. ""*

- Are! afirmă Cocoşilă. Are aşa, cam vreun lot şi jumătate!...

- Nu cred, se îndoi cineva. Are mai mult, că trebuie să-l țină şi pe-ăla micu, pe Mihai... Trebuie să-i dea să mănânce.

- Eşti prost! reflectă Cocoşilă. Ăla micu are lotul lui de la mă-sa!

- în fine! încheie Moromete aceste scurte observații şi apucă din nou ziarul în mână.

Pe frontul luptelor din Spania

Tragedia oraşului Guernica

Călcând pentru a doua oară hotărârile Comisiei de neintervenție, o escadrilă de avioane germane a bombardat timp de şase ore oraşul Guernica lipsit de apărare. Avioanele au coborât la patruzeci de metri, mitraliind populația civilă care alerga îngrozită prin oraşul incendiat. Din zece mii de locuitori au mai scăpat opt sute, restul pierind în flăcări, sub dărâmături, sau ucişi de piloții care îi urmăreau de la mică înălțime.

Moromete se opri şi din nou se aşternu tăcerea. Aproape toți cei adunați aici făcuseră şi ei războiul, dar nu cunoşteau avioanele.

- Cum dracu să tragi cu mitraliera din avion! se miră cineva.

Dar nimeni nu-i explică. Țugurlan se uita la toți cu o privire înceată şi duşmănoasă. El rupse tăcerea cu un glas răguşii;

- Uite-aşa ar trebui p-aici pe la noi, amenință ei, şi chipul lui întunecat, ras proaspăt, se făcu vânăt.

Alături de el, Din Vasilescu tresări din nou şi se strânse parcă să-i facă şi mai mult loc. Lui Țugurlan nu-i răspunse nimeni. Abia într-un târziu Moromete spuse împăciuitor:

- Lasă, măi Țugurlane, să trăiască lumea în pace! N-ajunge cât moare pe-acolo?!

Dumitru lui Nae dădu iar semnalul, mirându-se cu gura mare:

- Ce dracu o fi acolo în Spania; ce caută Neamțul acolo?!

- Ce să caute?! răspunse Cocoşilă. Vrea s-o ia pe coajă!

- Nu-i vine neam să stea, spuse din nou Dumitru lui Nae. A uitat ce-a pățit la Mărăşeşti.

- Tu spui asta, Dumitre, ca şi când toți nemții ar şti ce le-am făcut noi la Mărăşeşti! observă Moromete.

- Păi să ştie, fir-ar ai dracului!

- Eşti prost! reflectă Cocoşilă îngăduitor. Neamțul e ca alde Ilie al lui Udubeaşcă, explică el. îl punea jos alde Voicu Câinaru şi-l bătea de îl snopea. Pe urmă se pomenea iar cu el. „Bine, mă, Ilie, îi spunea atunci

al lui Câinaru, nu te bătui eu pe tine alaltăieri?" „Ce-are a face!" zicea al lui Udubeaşcă.

- Şi îl bătea iar?

- Da!

- E şi ăsta un punct de vedere! observă Moromete, apucând din nou ziarul.

în acest timp Din Vasilescu se ridicase de pe butuc şi se aşezase pe vine ceva mai încolo, la marginea şanțului. Ploaia umpluse şanțurile şi unul din copiii lui Iocan umbla cu picioarele prin apă.

- Bă, peşoacă, ia vin încoace, chemă Din Vasilescu în şoaptă şi, când copilul se apropie, Din Vasilescu îi arătă ceva sub podişcă. Bagă tu mâna acolo, îi spuse, şi dă-mi nişte pământ de-ăla galben...

XX

Soarele se ridicase sus şi, cu toate că trecuse destul timp, adunarea din poiana fierăriei părea mai paşnică decât oricând. Victor Bălosu trecu pe acolo şi dădu bună dimineaţa; dar după ce se îndepărtă, Dumitru lui Nae se adresă lui Moromete în şoaptă:

- Cum e cu facultăţile alea, Moromete?

Numai că şoapta lui fu auzită de la o sută de metri şi Victor se opri pe loc şi se uită îndărăt.

- Bă, nea Dumitre! strigă el. Dacă eu te-aş înjura acum de muierea dumitale ai zice că-s om al dracului, nu-i aşa?

- Ce, bă, eşti nebun?! se miră Dumitru lui Nae foarte vesel însă. Vezi-ţi, taică, de treabă.

- Faci dumneatale pe şmecherul, dar eu îţi spun că dacă m-apuc şi eu să fac pe şmecherul nu ştiu la care din doi o să-i pară rău.

- Depinde de facultăţi! răspunse Dumitru lui Nae fără părtinire. Cei adunaţi nu prea înţelegeau ce era cu aceste facultăţi, dar ştiau că

omul cu statura ca un plop, cu glasul acela al lui mare şi care era cumsecade tocmai pentru că era aşa de puternic, Dumitru lui Nae deci, avea şi el ură pe cineva şi anume pe Bălosu şi pe fi-său Victor. Nu se ştie cum -Dumitru lui Nae nu vroia să spună - Tudor Bălosu pusese mâna pe-o jumătate de pogon de vie de la Dumitru lui Nae.

Moromete răsfoia ziarul nepăsător, ca şi când n-ar fi avut nici în clin nici în mânecă.

- Uite, am martori toţi oamenii care te-au auzit! strigă Victor Bălosu de la distanţă. Când te-oi da în judecată, să nu zici că am pus martori falşi.

86

87

Şi plecă, în timp ce Dumitru lui Nae îl urmărea cu râsul său care umplea uliţele fără nici un efort. Râdea şi povestea celorlalţi ceea ce îi spusese Moromete de dimineaţă. P

- Se leagă de mine, al dracului. Eu credeam că o să-i zică ceva lui Moromete! se miră el.

- Lasă-l, mă, Dumitre, zise Moromete blajin. E şi el legionar, ce-ai cu el?

- ...pe mă-sa cu legiunea lui, înjură Dumitru lui Nae cu veselie furioasă, îmi pare rău că nu m-am sculat să-i dau o labă după ceafă.

- Eşti prost! îl avertiză Cocoşilă, cu un glas care dădea de înţeles că n-ar fi fost bine dacă ar fi făcut aşa.

- De ce, nea Gheorghe? Mă dă în judecată? Vând trei oi şi plătesc amendă, dar ştiu că-l bat... în facultăţi pe mă-sa!

Cocoşilă nu adeveri că ef a vorba de judecată, dar nici nu spuse la ce se gândea.

- Ce vreai să spui, Cocoşilă? întrebă Iocan cu caielele în gură. Crezi că aici e Spania? Să fiu eu primar şi să prind vreunul cu cămaşa verde... îl leg colea de stâlp şi-i bat caielele în spinare cu cămaşă cu tot! ameninţă el.

- Dacă nu te împuşcă el cu pistolul! zise Cocoşilă. Ai uitat cum l-au împuşcat acum trei ani pe Duca!

- Fiindcă a fost prost, bolborosi Iocan lovind îndârjit în copita calului. Cum să nu-mi aduc aminte... Au venit pe la spate trei inşi la Sinaia şi unul i-a pus mâna pe umăr: „Domnule prim-moinistru!" i-a zis şi când ăla s-a întors au tras în el. De ce mai plăteşti atunci jandarmi şi poliţie dacă nu e în stare să apere un prim-ministru?

- Cică se Juraseră să-l omoare chiar dacă mureau şi ei, spuse cineva. Aşa cică fac,' se jură la miezul nopţii...

- Eu i-ai beli de piele la miezul zilei! Să vezi pe urmă cum le-ar trece pofta! declară fierarul mânios.

- Care va să zică... anunță Moromete că e gata să citească şi se făcu din nou, tinete. Care va să zică...

i - •'

Mari jjezbateri în parlament în chestiunea prelungirii stării de asediu şi a cenzurii presei.

La orele 16,30 au continuat discuțiile în parlament referitor la proiectul de lege pentru prelungirea stării de asediu şi cenzurii.

Discursul domnului V. Madgearu:

^ Domnule preşedinte, domnilor deputați, am onoarea să fac următoarea declarație: pentru a treia oară guvernul liberal român, menținând starea de asediu trei ani şi cerând cenzurii, invocând spre justificare faptul că împrejurările care au instituit-o persită... Nu se cunoaşte nici un exemplu în istoria contemporană în care în vreun stat cu structură constituțională

parlamentară, un guvern să fi folosit câțiva ani succesiv starea de asediu, deşi în ultimii ani s-au produs în diferite state tentative de lovituri de stat, rebeliuni, sau grave convulsiuni sociale. Guvernul partidului liberal cere parlamentului prelungirea stării de asediu şi prelungirea şi pe al patrulea an face o deplorabilă excepție...

- Haiti! se sperie Moromete. Cine e ăsta, mă Cocoşilă?

- E deştept! răspunse Cocoşilă. Ăsta n-a tocit băncile şcolii degeaba.

- Nu pricep eu cum dracu devine chestia asta cu starea de asediu! nu se sfii Dumitru lui Nae să declare.

- Fiindcă eşti prost! îl lămuri Cocoşilă.

- Dă-o dracului, Cocoşilă! protestă Dumitru lui Nae cu tot corpul, retrăgându-şi picioarele lui lungi. Zice că e de patru ani stare de asediu! Unde dracu e, că n-o văd!

Dumitru lui Nae, prin faptul că nu înțelegea atâta lucru, însemna că ridică o problemă lipsită de interes şi Moromete vru să citească mai departe, dar Iocan socoti că nu e cazul să rămână cineva nelămurit:

{- Ce e, Dumitre?! se miră el. Ai uitat cum se^dădea alarma în cazarmă? Cam asta e starea de asediu: iese armata sau poliția şi trage!

- în cine dracu trage?!

- Bă, Dumitre! amenință Moromete supărat, jignit chiar. Cum în cine trage? Se ridică cineva contra statului şi zice: *nu vreau!* Spre o pildă în iarna lui '33 toți muncitorii de la Grivița au zis: „Nu vrem să tnai muncim!" „Treaba voastră, a zis statul, ieşiți afară din ateliere să băgăm alții". „P,ăi nici asta nu vrem!" „A, nici asta nu vreți?" Şi a scos armata şi a tras în ei. N-a murit acolo bietul Niculaie Țugurlan? Sau ai uitat? N-a murit acolo alde frate-tău, Stane? se adresă Moromete lui Țugurlan, dar acesta nu răspunse, şi Moromete apucă ziarul supărat şi căută şirul...

în mod firesc, ne întrebăm: care e rezultatul acestei guvernări - una dintre cele mai lungi după război - dacă dezechilibrul social şi național care a determinat instituirea stării de asediu a rămas acelaşi?... Se pune întrebarea nu cumva cauzele dezechilibrului trebuiesc căutate în înseşi sferele superioare ale moravurilor politice? Şi dacă este aşa, ce este vinovată țara să plătească consecințele unor manevre şi complicități ale guvernului cu forțele anarhice?... Guvernul a practicat arma diversiunii— a încurajat în fapt extremismul terorist. S-au săvârşit crime cu siguranța impunității.

Moromete se opri să răsufle.

- Dați-i apă! zise Cacoşilă.

- Stai, domnule, că aici nu e de glumă! protestă Moromete zgomotos, ca şi când el însuşi ar fi fost întrerupt pe băncile parlamentului. Va să zică... *S-au săvârşit crime cu siguranță!* reluă el eliminând ultimul cuvânt

89

care i se părea de prisos. *Articolele de... Articolele de înfierare!...* Uite, Iocane, vorbeşte şi de tine! observă Moromele în treacăt:

Articolele de înfierare, menite să arate revolta opiniei publice într-o țară neobişnuită cu asemenea acte de terorism, au fost suprimate; în schimb s-au tolerat...

- Ce este ăsta? întrerupse Iocan.

- Țărănist! răspunse repede Moromete şi continuă:

în schimb s-au tolerat articolele de slăvire (aici Moromete pronunță cuvântul slăvire în înțelesul lui bisericesc) *articolele de slăvire a crimei...*

Se opri copleşit de uimire şi-şi dădu pălăria pe ceafă.

- Mă, voi auziți ce spune ăsta aici?! întrebă el şi începu să-i înjure pe toți, fapt care îl cam zăpăci pe Ion al lui Miai.

k- De ce ne înjură Moromete?! se miră el.

- Nu pe noi, pe ăia din parlament, îi explică Din Vasilescu.

Din Vasilescu ținea în mână un bulgăre mare de pământ galben şi moale pe care îl frământa parcă în joacă. Nu se mira nimeni de el, îl cunoşteau că avea obiceiul să stea uneori şi să facă din pământ fel de fel de figuri pe care le da apoi copiilor...

în procesele cu caracter de asasinate politice se omitea cercetarea autorilor morali, ceea ce constituia o prima de încurajare pentru noi atentate. în aceste conditiuni, cererea de prelungire a măsurilor excepționale, venită din partea unui guvern care le-a avut aproape patru ani, constituie o sfidare şi o farsă, o tristă farsă ce poate avea incalculabile consecințe pentru țară... încredințat că sunt în asentimentul întregii opinii publice, ce/plecarea de îndată a guvernului...

- He! Cade guvernul! exclamă Ion al lui Miai, fericit că înțelesese în sfârşit şi el ceva din ceea ce se citise.

Nimeni nu avu nimic de spus şi Moromete aşteptă câteva clipe înainte de a continua. începeau dezbaterile.

- Ei, ia să vedem ce răspunde guvernul la chestia asta! zise Iocan nerăbdător.

- *Din discursul domnului Madgearu s-ar putea înțelege că România stă pe un vulcan si că aceasta ar fi opera partidului liberal,* răspunse Moromete citind replica ministrului de justiție. *N-aş vrea să fiu silit să împrospătez memoria opoziției cu referiri la evenimentele din februarie '33. S-ar putea*

90

vedea atunci că partidul național-țărănesc îşi face aici propriul lui rechizitoriu (întreruperi şi zgomot pe băncile opoziției; strigăte furioase).

- Ia uite, domnule, ia uite, domnule, murmură Moromete uluit.

- Ei, sunt dați dracului, exclamă şi Dumitru lui Nae cu admirație. Furtuna de strigăte şi protestări continuă apoi cu aceeaşi violență.

Moromete citea cu pauze mari încercând să înțeleagă. Grupările parlamentare din opoziție protestau împotriva cenzurii, dar o pretindeau pentru adversari. Era învinuit guvernul că a instituit starea de asediu, dar în acelaşi timp era acuzat cu violență că s-a îngăduit unui ziarist comunist din Paris să asiste la procesul unor comunişti.

Răspunzând, reprezentanții Ministerului de Justiție îşi permiteau contraatacuri nimicitoare. „Ce-ați fi vrut dumneavoastră să facă guvernul în cazul ziaristului comunist? întreba subsecretarul de stat. Răspundeți cu toată loialitatea". „Ii puneam

în vedere ca în cinci sau zece ore să părăsească țara." „Aşa s-a şi făcut! răspundea subsecretarul triumfător. Am impresia acum că predilecția dumneavoastră pentru ipoteze de această natură v-a pus în trista situațiune a cuiva căruia i-a dispărut scaunul de sub dânsul."

Grupările antisemite şi profasciste protestau împotriva interzicerii de către guvern a uniformelor şi amenințau că vor veni aci în parlament în cămăşi albastre şi verzi. Ministrul, care ştia tot aşa de bine ca şi parlamentarii că de fapt nu uniformele ar trebui interzise, ci grupările înseşi, amenința direct că majoritatea guvernamentală va vota legea şi cei care vor călca-o „vor popula închisorile".

Grupările „creştine" înțeleseră sensul ascuns al amenințării şi dădură înapoi, declarând că „noi, care ne iubim în egală măsură țara..."

- Opreşte că s-a fleşcăit! întrerupse Cocoşilă. Vezi mă, prostule, adăugă apoi triumfător. Credeai că altă treabă n-au ei în parlament decât să discute că ai tu fonciire multă de plătit!

- Păi nu se putea, fiindcă era chestiunea asta la ordinea zilei, răspunse Moromete. Şi pe urmă n-ai văzut că nici Iorga nu era acolo?

- în orice caz văz că guvernul a ieşit bine din afacerea asta! constată Iocan cam zăpăcit.

- Păi şi opoziția a ieşit bine când a vorbit Madgearu la început, observă şi Cocoşilă.

- E bine! zise Dumitru lui Nae cu gura mare şi-şi întinse picioarele lui lungi cât putu mai încolo. Cade guvernul! Vin țărăniştii iar la putere, vine alde Crâşmac!

- Mă, Dumitre, bine că ți-aduseşi aminte! zise Iocan fără să pomenească de candidatura sa viitoare. Nu mai putea alde Crâşmac să mai meargă pe

jos. Venea de la primărie cu bicicleta. Când ajungea la pod o striga pe fi-sa de departe: Ginaa! Ginicaaaa...

- Ha, ha, ha! râse Dumitru lui Nae auzind glasul scălămbăiat al fierarului, din care înțelese că acesta îl disprețuia de mult pe adversarul său țărănist. Mă, Iocane, dacă vreai să nu iasă Crâşmac iar, dă-te cu țărăniştii! Să ştii că te votez! declară el.

- Nu se poate, domnule, protestez! sări Moromete în apărarea prietenului său politic. Protestez! strigă el cu glasul cu care citise dezbaterile, dar mult mai tare.

Se descotorosi de ziar cu mişcări mânioase, se ridică în picioare şi, retezând cu mâna peste capetele celorlalți, protestă încă o dată împotriva venirii țărăniştilor. Cocoşilă îl combătu din principiu, spunând să nu mai facă atâta gălăgie: țărăniştii au votat legea conversiunii. Moromete răspunse că minte, liberalii au votat-o. Se amestecă şi Dumitru lui Nae, săriră aproape toți şi din învălmăşeala de glasuri care se iscă nu se mai înțelese câteva clipe aproape nimic.

în aceste clipe însă se înghesui pe neaşteptate un glas neprietenos şi străin, care spuse ceva neplăcut la adresa tuturor şi în urma căruia se aşternu o tăcere lungă. Nimeni nu înțelese ce s-a spu^s, dar îşi dădură seama că a vorbit iar Țugurlan.

XXI

Acesta stătea ca şi mai înainte între Din Vasilescu şi Marmoroşblanc şi se uita la ceilalți cu ciudata lui pornire duşmănoasă, de neînțeles aici în poiana lui Iocan şi mai ales azi când ei erau atât de bucuroşi de ploaia căzută peste noapte. încât se supărară când cineva, şoptind vecinului, făcu să afle toți ceea ce spusese Țugurlan. Aici nu era ca la cârciumă şi Țugurlan vorbise urât, întocmai ca acolo.

Poate că Țugurlan avea alte păreri politice. După cum s-a văzut, guvernul liberal Tătărăscu putea să cadă înainte de sfârşitul anului. Aici în sat sunt doi fruntaşi

politici, Aristide şi Crâşmac, dar chestiunea era că amândoi au condus satul timp de opt ani şi n-au făcut altceva decât să se îmbogăţească. Dacă la alegeri Iocan ar ieşi primar şi ar forma un consiliu comunal din care să facă parte Moromete, Cocoşilă şi Dumitru lui Nae, ar avea Ţugurlan ceva împotriva unui asemenea primar şi unor asemenea consilieri? S-ar putea să aibă, dar tocmai asta e lupta politică, să-ţi combaţi cinstit adversarii. De ce să înjuri?!... Eeee!... Păi, asta nu mai e luptă politică! Asta înseamnă să nu ştii să te porţi...,

92

- He, he, he! râse Dumitru lui Nae, leneş. Ce dracu, mă, Ţugurlane, de înjuri p-acilea? Lasă că n-o să ne procopsim noi mai mult ca tine! Fă şi tu politică, du-te dracului! încheie el cam flegmatic şi cam supărat în acelaşi timp.

- Ce e, Ţugurlane, ai ceva cu mine? întrebă şi Moromete tot aşa, cam nepăsător şi cam supărat.

- Dar ce-a zis, mă, Dine? întrebă Ion al lui Miai curios, aplecându-se spre Din Vasilescu.

- Păi tu nu fuseşi aici? surâse acesta, părăsind pentru o clipă lutul galben din mână. Tu eşti niţel cam surd, Ioane! se minună el.

- Hai, mă, că nu sunt surd... se rugă Ion al lui Miai.

ty- întâi a zis ceva când strigau ăştia, dar nu l-a auzit nimeni, l-am auzit numai eu, explică Din Vasilescu în şoaptă. Pe urmă, dacă a văzut el că nu-l aude nimeni, a strigat că face ceva pe politica lor...

Ion al lui Miai rămase cam dezamăgit; tot nu înţelese de ce s-au supărat ceilalţi. Cocoşilă înjura uneori de zece ori mai urât şi nu se supăra nimeni. Din Vasilescu se ridică cu lutul în mână şi se aşeză mai aproape de Moromete, spre tristeţea lui Ion al lui Miai care îl urmări cu o privire părăsită.

- Ce să am cu dumneata! răspunse Ţugurlan neprietenos, aruncându-i lui Moromete o privire întunecată. '

Acum că vorbea, Ţugurlan părea îndârjit mai mult pe el însuşi decât pe ceilalţi.

- Păi, văz că ai! spuse Moromete cu un glas care lupta între supărare şi omenie.

- Păi, asta e politică ce faceţi voi?! zise Ţugurlan.

- Ei, aşa se vorbeşte! spuse Moromete mulţumit. Suntem aicea un număr de oameni care, nu aşa, avem pretenţia că e ceva de capul nostru, şi...

- Nu e nimic de capul vostru! întrerupse Ţugurlan cu brutalitate. Moromete vru să răspundă, dar Ţugurlan se pare că nu era nici învăţat şi nici poftă n-avea să discute în felul celor adunaţi aici.

- Nu e nimic de capul vostru! strigă el cu pornire. Dumneata, Moromete, ai fost consilier comunal, şi ce-ai făcut? L-ai ajutat pe Aristide să se îmbogăţească. Nu umblai dumneata cu căruţele prin sat să strângeţi pentru monument şi dracu mai ştie ce? Mai bine v-aţi... în ea de politică şi voi şi eu!

înţeleseră acum toţi că venise de la început în starea aceasta, că îi asculta nu pentru a şi-o schimba, ci dimpotrivă, iar în înfăţişarea şi în glasul său avea ceva care dădea de înţeles că acum n-are chef să fie întrerupt.

93

- Du-te ca mine la moşie şi ia pământ în parte de la Marica şi atunci ; ai să vezi! izbucni el şi se opri şi scuipă într-o parte cu dispreţ.

Cu toate că nu reîncepu îndată, nimeni nu-l întrerupse. Ion al lui Miai avea pe chip o veselie prostească, pe care n-o înţelegea nimeni.

- îmi spuse ăsta, reîncepu Ţugurlan, arătându-l cu capul pe Ion al lui Miai: „Hai, mă, Ţugurlane, pe la fierărie, să discutăm politică". Munceşte în parte, şi îi arde să

asculte palavrele lui Moromete.

- Dar ce să facă, Ţugurlane? Să ia model de la tine? întrebă Moromete cu blândeţe.

Ţugurlan nu-i răspunse, îl preveni însă cu o privire neagră că a doua oară nu-l va mai cruţa şi continuă:

- Şi când vrea să spună şi el ceva, Cocoşilă: „Eşti prost!" De ce e prost? Că n-are lot ca dumneata? N-a fost şi el în război ca dumneata? Atunci de ce el să muncească în parte la moşie şi dumneata cu opt pogoane să-l faci prost? Din cauza dumitale n-a primit lot, că v-aţi repezit ca orbii şi când v-aţi văzut voi cu pământ, dă-i în... măsii pe-ăia care n-au luat! Şi acum faceţi politică! Ţărăniştii, liberalii, parlament!... Deştepţi ca oaia capie! Moromete zice de frati-meu că d-aia l-au împuşcat la Griviţa fiindcă n-a vrut să mai muncească. Aşa crezi dumneata, că d-aia l-au împuşcat? întrebă Ţugurlan, vânăt la faţă. „Nu vrem să mai muncim!" Taci că ştii dumneata că aşa au zis! Citeşti ziarele şi nici ce c aia o grevă nu te taie capul. Dumitru lui Nae barimi spune că nu ştie!

Ţugurlan scuipă iar. Apoi reluă cu o voce mai scăzută, dar bătându-şi joc cumplit de discuţia lor de mai înainte.

- ...Parlament! Madgearu... Ia uite, domnule! Ia uite, domnule! bolborosi el, rostogolind spre Moromete privirea lui neagră şi încercând să imite exclamaţiile admirative ale acestuia când citise dezbaterile. Scuipă îngreţoşat şi furios şi reluă: Şi când încercă şi Ion al lui Miai să spună ceva, nici nu se uită la el, parcă ei ar fi mai deştepţi! Se înfurie şi mai rău

,. şi ameninţă: Nu sunt eu în locul lui Ion al lui Miai să mă facă cineva prost!

- Mănânci c.t! îl provocă Cocoşilă flegmatic.

- Ba te bag eu în... mă-tii! 'Tu-ţi dumnezeul mă-tii! rosti Ţugurlan cu un glas turbure şi înfricoşător.

în afară de Cocoşilă şi Moromete, săriră toţi numaidecât în picioare. Ce făcea Ţugurlan? Nu cumva era nebun?

- Ia mâna de pe mine, Dumitre! strigă Ţugurlan încercând să scape de năvala imputărilor. De ce să vorbească aşa cu mine? Am muncit în târla lui?

- Fugi că eşti prost, dă-te dracului! spuse Dumitru lui Nae aşezându-se la locul lui.

94

- Staţi, lăsaţi-l că am înţeles ce vrea să spună! interveni Moromete după ce ceilalţi îl lăsaseră. Trei chestiuni rezultă din cele spuse de Ţugurlan: că numai cine are lot poate să facă politică, alta că din pricina lui Cocoşilă ajrărnas_Fon-j»l-4w«-Ndiai fqră pământ şi a treia că nu suntem Tifli d 3 T

3ecât Ton aljui Miai. nu e asa. mă, Ţugurlane?

Nu se risipise însă încordarea şi ura cu care rostise Ţugurlan înjurăturile şi ceilalţi nu fură prea atenţi la formulările lui Moromete. Cocoşilă fuma gânditor:

- Ascultă, Ţugurlane, spuse el scuipând subţire între picioare. Tu nu mă cunoşti pe mine! Eram în război şi m-a luat un plutonier de piept, de două ori mai mare ca Dumitru lui Nae. Când i-am dat una a făcut a! şi nu s-a mai mişcat! Dacă mă scol acum la tine, aci rămâi, în şanţ! Auzi, mă?

Cocoşilă întoarse capul fulgerător şi privirea sa se întâlni cu a lui Ţugurlan. Dumitru lui Nae sări, dar Cocoşilă pesemne obţinuse ceea ce trebuia, fiindcă întoarse capul în altă parte şi scuipă nepăsător printre dinţi.

- Ei... Pastele mă-tii! spuse el şi începu să-l înjure pe Ţugurlan îndelung şi minuţios, aşa cum avea obiceiul, prostindu-l şi dăscălindu-l că vine între oameni şi nu ştie să se poarte. Du-te la cârciumă şi ia-te la bătaie cu cine vrei, nu veni aici să te

cerţi cu mine. Ţi-am furat eu lotul tău, prostule? Intră şi tu în moşie şi taie-ţi un loţ, dacă atunci când am luat noi n-ai fost în stare!

- De ce vorbeşti aşa, Cocoşilă? Are dreptate Ţugurlan! spuse Ion al lui Miai, dezgheţat.

Totuşi, nici de astă dată nu fu luat în seamă de cineva, nici măcar de Ţugurlan. Ţugurlan ascultase înjurăturile şi ameninţările lui Cocoşilă cu o înfăţişare ciudată, ca şi când s-ar fi trezit din beţie. Se uita la oameni puţin mirat, parcă abia atunci i-ar fi descoperit. Când Cocoşilă termină, Ţugurlan îşi plecă fruntea. După câteva clipe de tăcere şi-o ridică şi se uită pieziş la Dumitru lui Nae.

- Dă-mi şi mie o ţigare, Dumitre, spuse el mohorât şi parcă întristat, începu să fumeze în tăcere.

- Ţine, mă, calul bine! se răsti Iocan furios la cel căruia îi potcovea calul. Dacă ştii că dă din picioare de ce nu-l ţii bine? Sau vrei să-ţi dau eu una în cap cu cleştele ăsta?

Ţugurlan stricase adunarea şi nu mai putea sta acolo, dar el stătea mai departe ca şi când nu şi-ar fi dat seama de acest lucru. Fuma posomorât, cu coatele pe genunchi, uitându-se în pământ. Ceilalţi aşteptară câteva clipe în tăcere, apoi Dumitru lui Nae îl întrebă ceva pe Marmoroşblanc. Acesta răspunse şi se făcu iar tăcere. Atunci Ţugurlan se ridică, intră în

95

fierărie, unde întârzie câtva timp după care ieşi şi plecă întocmai cum plecase mai înainte Boţoghină, fără să se uite la cineva şi fără să dea bună ziua.

Văzându-l că se îndepărtează, Ion al lui Miai îl strigă şi se ridică şi el de pe butuc. Dar fără grabă, păstrând ceva din veselia lui nevinovată şi îndreptându-şi alene cămaşa la spate. El dădu bună ziua cuviincios şi îndepărtându-se făcu puţin pe boşorogul sau pe ostenitul şi îl strigă de câteva ori pe Ţugurlan să stea mai încet că vine şi el.

- Bietul Ţugurlan! reflectă Moromete după ce Ţugurlan şi Ion al lui Miai se îndepărtară. Rău mai eşti, mă Cocoşilă!... Dar auzi ce idee la el, continuă Moromete să reflecteze după câtva timp de tăcere. Că din pricina noastră ar fi rămas el fără lot! A? Tu ce zici, Cocoşilă?

- Dă-l în mă-sa că e nebun! spuse Cocoşilă supărat. Mă face să-l înjur!... îl cunoşteau toţi pe Ţugurlan şi le părea rău că era aşa. Mai tăcură

câtva timp gândindu-se la cele înâmplate, apoi vrură să schimbe vorba, dar se pare că prezenţa lui Ţugurlan stăruia mereu între ei şi nu izbutiră să se mai simtă în largul lor. Din pricina asta se înverşunară împotriva lui Ţugurlan şi Iocan îl înjură, spunând că Ţugurlan ar vrea ca toată lumea să fie ca el. Unde n-are el tot, ar vrea ca nici alţii să n-aibă.

- Nu e aia! spuse Moromete cu un glas care, deşi nu-l apăra pe Ţugurlan, căuta totuşi să-l înţeleagă. Tu ţi-aduci aminte, Cocoşilă, cum a fost cu ăştia care au rămas fără loturi?

- A spus că vine la toamnă să împartă şi restul moşiei Marica! Toamnă s-a făcut! zise Marmoroşblanc care până acum tăcuse tot timpul.

- A! Marmoroşblanc, aşa e! zise Moromete.

- A rămas că la anu, pe urmă la anu ălalt!...

- Tu ce dracu tot faci cu huma aia, Dine?! schimbă Dumitru lui Nae discuţia, uitându-se mirat la Din Vasilescu.

Acesta tocmai ieşea din fierărie cu bucata aceea de lut galben în mână pe care o arsese şi o înnegrise la foaie. Lui Dumitru lui Nae i se păru ciudată forma pe care o avea acum huma.

- Ia să văd şi eu, Dine! ceru el şi întinse mâna, iar Din Vasilescu se supuse ca un copil care e bucuros că jucăria lui stârneşte, fie chiar şi pentru câteva clipe, interesul oamenilor mari.

Se apropie şi Marmoroşblanc. într-adevăr, pentru câteva clipe uitară toți de ei. Dumitru lui Nae privea tăcut bucata de lut iar ceilalți stăteau împrăştiați la locurile lor.

- Ce e asta, Dine? întrebă Dumitru lui Nae intrigat, cu un glas care de fapt nu se adresa lui Din Vasilescu, ci se întreba pe el însuşi, încercând să înțeleagă.

Auzindu-l întrebând astfel, vreo câțiva se ridicară şi se apropiară şi ei.

- Moromete! strigă deodată cineva.

- Moromete?! se miră altul, surprins.

96

- Da, Moromete, descoperi în sfârşit Dumitru lui Nae cu glasul său mare, de astă dată uimit şi copleşit de încântare. Moromete este.

Zicând aceasta, dădu din mână huma arsă şi înnegrită s-o vadă şi alții. Cocoşilă o luă ca un cunoscător, în timp ce cei mai mulți, neîndrăznind parcă să se atingă de ea, se uitau nedumeriți la forma aceea ciudată, neobişnuită, care semăna a om. Era capul unui om care se uita parcă în jos. Fața îi era puțin trasă. Nasul se prelungea din fruntea boltită în jos spre bărbie, drept şi scurt, cu ceva din liniştea gânditoare a frunții. Era el, Moromete, aşa de... aşa de serios, şi de... Da, el era, dar parcă era... Era aşa cum îl cunoşteau ei, dar parcă era singur, fără familie, fără Iocan şi Cocoşilă, fără Dumitru lui Nae şi... fără parlament.

- Mă, Dine, zise Cocoşilă uitându-se în treacăt la Din Vasilescu, care părea să n-aibă nici o legătură cu toate astea. I-ai făcut fruntea prea mare, obiectă el.

■ r.3 Dă-mi-l mie, Dine, să-l pun colea pe poliță, zise Iocan şi îl luă din mana lui Cocoşilă şi îl puse deasupra uşii fierăriei.

Moromete aruncă şi el o privire spre poliță, dar îşi lăsă iar fruntea în pământ, ca şi când n-ar fi văzut nimic.

- De fapt el n-are dreptate, fiindcă noi am zis atunci: „Domnule, absolut toată lumea trebuie să ia pământ!" Ți-aduci aminte, Cocoşilă?

- Cine, Țugurlan? întrebă Dumitru lui Nae.

- Țugurlan, Ion al lui Miai, toți ăştia!

- Tată, hai acasă! Hai odată acasă! strigă cineva pe neaşteptate, un glas mânios al unei fete care nu vrusese să se apropie de oameni şi striga de departe.

- Ce e, fetițo? sări Moromete iritat, ridicându-se în picioare. Era Ilinca.

- Stai aici de dimineață şi... Hai repede acasă! porunci fata fără să-şi moaie glasul, semn că acasă se întâmplase sau se întâmpla ceva rău de care numai tatăl ei era vinovat.

Moromete înțelese şi, fără să mai întrebe ceva, părăsi grăbit adunarea. După plecarea lui, ceilalți nu mai stătură nici ei mult.

XXII

După felul cum vorbise s-ar fi putut crede că Țugurlan se gândea tot timpul la pământ, la moşia Marica, şi că nu avea lot din pricina celor care aveau: într-adevăr pentru Țugurlan era limpede de mult că oamenii erau aceia care erau vinovați că acum cincisprezece ani nu s-a împărțit şi restul moşiei boierului... Multă vreme el urase cu stăruință, şi mai ura şi acum,

97

tot satul, pe toți oamenii: pe cei care aveau loturi pentru că aveau, iar pe cei care n-aveau pentru că nu făceau nimic ca să aibă. Toți care n-aveau, aproape un sfert din sat,.ar fi trebuit atunci, când nu se răciseră lucrurile, să intre pe moşie şi s-o împartă cu de la sine putere, fără ingineri şi fără autorități, nu să stea şi să aştepte ca

neghiobii. Tugurlan îi ura pentru încrederea lor prostească în guvernul de atunci, care nu încetase să facă promisiuni.

Astăzi venise la fierărie din pricina lui Ion al lui Miai, vecinul său, care se bucura ca un netot că ia şi el parte la dezbaterile politice. Tugurlan ținea la vecinul său; Ion al lui Miai avea un cal şi Tugurlan unul, îi înhămau la plug şi arau amândoi pământul luat în parte de la moşie. Venise la fierărie cu gândul să-i arate lui Ion al lui Miai că dacă lui Moromete şi celorlalți le convine să facă politică cu guvernul fiindcă guvernele le-au dat pământ, lui Ion al lui Miai nu numai că nu trebuie să-i convină, dar nici să n-aibă de-a face cu ei, nici bună-ziua să nu le dea, ba chiar să-i înjure...
^

De la fierărie, Tugurlan se duse acasă. Intră în tindă şi dând ochii cu muierea se răsti la ea:

- Tu ce faci aici? De ce nu e gata mâncarea?

Nici nu trebuia să fie gata, era încă devreme. Muierea se uită la el şi după ce îl văzu se sculă de pe vatră şi intră liniştită în casă. Se întoarse însă curând şi răspunse cu un glas nespus de blând:

- E gata acuma! Să dea oala asta în foc şi e gata.

- Băiatul ăla unde e?

- Păi e la şcoală...

- Acuma, duminica?!

- Nu ştiu, cică au scenă! se miră femeia, dar cu un glas care îl apăra totuşi pe băiat. Era vorba de piesa de teatru pe care şcoala o dădea la sfârşitul anului şi căreia copiii îi spuneau „scenă".

- Ce scenă? mai întrebă Tugurlan, dar nu mai aşteptă răspunsul, ieşi din tindă şi se dădu jos de pe prispă, mohorât mereu.

Străbătu curtea şi intră în grajd.

Avea un grajd mare, de altfel ca şi casa şi curtea. Văzută din drum gospodăria lui Tugurlan părea să fie a unui om cu stare. Avea un fanar cu patru rânduri, frumos făcut, înalt, cu acoperiş de şiță, care de departe parcă era un acaret. Casa, de asemenea, învelită cu şiță, părea arătoasă, cu două odăi, cu ferestre mari, cu tindă între odăi, cu prispă şi parmalâc. Lângă gardul curții, în colțul pe care îl făcea cu drumul, se afla o fântână cu ghizdurile de ciment, cu două găleți cu lanț pe scripete, cu un jgheab mare de tot de ciment, întins lângă şanț.

98

Bineînțeles că fântâna nu era a lui Tugurlan. Cât despre fanar şi casă, erau vechi, aveau treizeci de ani, fuseseră făcute de taică-său cu lemne furate din pădure în timpul răscoalei.

Tugurlan mai avea o soră care semăna cu el mai rău decât dacă ar fi fost gemeni. Era măritată cu unul tocmai în celălalt capăt al satului, îl chema Grigore Armeanca, tot fără pământ şi el, acum ajutor de mecanic la moara şi presa de ulei a lui Aristide. Tugurlan se înțelesese cu soră-sa să nu împartă casa, ci numa' vreodată, dacă Doamne fereşte el se va îmbogăți, să-i dea ceva pentru dreptul ei. Era o femeie deosebită şi multă lume ştia că dacă lui Tugurlan, înrăit şi duşmănos cum era, nu i se întâmplase încă nici o nenorocire, era din pricina soră-sii, care fără să fie mai puțin îngăduitoare cu lumea - uneori era chiar mai cumplită decât fratele ei - se înțelegea totuşi mai bine cu oamenii decât el şi avea grijă ca din când în când să-l țină de rău.

Tugurlan se însurase de timpuriu şi făcuse în timp de treisprezece ani şapte copii. Moromete gândea la fel ca toată lumea când spusese la fierărie „bietul Tugurlan"; totdeauna era vorba de copiii lui când se spunea astfel. Copiii lui Tugurlan nu treceau de un an, sau un an jumătate: cât îi înțărca, se gălbejeau şi mureau.

Aproape în fiecare an punea la stâlpul porții câte o cruce nouă, proaspătă, pe care scria cu plaivazul, pentru câteva zile, numele micuțului băgat în pământ.

De la o vreme, Tugurlan şi nevasta lui nu mai sufereau decât atât cât era proaspătă la poartă crucea celui dus la cimitir. După prima ploaie care înnegrea lemnul şi ştergea numele scris cu creionul, uitau de el pentru totdeauna.

Numai doi copii trecuseră de vârsta care îi secerase pe ceilalți. Unul se făcuse de opt ani, iar altul de cinci. Cel de cinci ani muri şi el într-o primăvară, după ce fusese chinuit un an de zile de friguri. Cel de opt ani se îndărătnici însă şi crescu, în ciuda traiului rău, şi se făcu mare. Avea acum treisprezece ani şi arăta voinic şi sănătos ca unul de şaisprezece ani. Era pe clasa a patra primară şi învăța bine.

Despre Tugurlan era cunoscută mai ales următoarea întâmplare... Odată, într-un Paşti, Cotelicioaia, vecina lui din fundul grădinii, o strigase pe nevastă-sa peste gard, să-i dea de pomană. Tugurlan ieşise el la gard, n-o lăsase pe nevastă. Dincolo de gard, muierea lui Cotelici aştepta cu o strachină de lapte covăsit într-o mână, iar în cealaltă cu un colac mare, frumos, învârfuit cu colivă plină cu ploiță şi bomboane, colivă care mai avea înfipt în vârful ei un ou roşu şi o lumânare care mai era şi aprinsă. Tugurlan s-a urcat pe stinghia gardului şi s-a uitat la femeie. Cotelicioaia i-a spus: „Cristos a înviat!" Tugurlan a răspuns blajin: „Adevărat a înviat!" Muierea a spus apoi evlavios, întinzându-i colacul cu lumânarea: „Să fie

pentru odihna copiilor voştri!" La care Țugurlan a răspuns încet: „Bogdaproste" şi a luat colacul. Femeia i-a întins apoi strachina cu lapte şi de unde până atunci vorbise evlavios, de astă dată ea îi spusese cu un glas pe care Țugurlan îl cunoştea bine: „După ce mâncați, să dați strachina îndărăt". La care Țugurlan i-a răspuns: „Nu, n-am să dau nici o strachină îndărăt". Cotelicioaia s-a făcut roşie şi s-a uitat în sus la el cu nişte priviri pe care iarăşi Țugurlan le cunoştea bine. în clipa aceea, Țugurlan, cum stătea peste gard deasupra ei, i-a turnat laptele în cap, dându-i drumul cu strachină cu tot. Laptele covăsit i s-a năclăit muierii prin păr, peste ochi, i s-a prelins pe gât, murdărindu-i iia ei de zile mari. Cotelicioaia a țipat, iar Țugurlan s-a răsucit după aceea pe gard în aşa fel încât să poată azvârli cu boboroaja spre tinda vecinuluil; a înjurat: „...'Vă muma voastră de porci. Acu doi ani când îmi muri copilul şi mă rugai de voi, nici scândură pentru sicriu n-ați vrut să-mi dați! Acuma dați de bogdaproste lapte covăsit şi cereți strachina îndărăt!...'Vă muma voastră!"...

Muierea lui Țugurlan era o femeie blândă şi avea în priviri şi pe chip acea lumină ciudată pe care o dă numai durerea necontenită, lumina care seamănă cu bucuria şi care de fapt nu e prea departe de ea.

Când copilul veni de la şcoală şi îl văzu ce vesel era, ea uită că omul ei fusese nedrept când se răstise la ea pentru mâncare, se duse în grajd după el şi tot ea căută să-l îmbuneze:

- Hai la masă, nu mai fi supărat...

- Tată, am fost cu domnul învățător Teodorescu la gară să cumpărăm nişte gumarabică... Să vezi că o să ne lipim nişte mustăți, aa!... se prăpădea băiatul de bucurie. Uite aşa nişte mustăți ne-a făcut domnul învățător Teodorescu! Eu sunt colonelul Pandelea... ho, ho! „Vasile, la mine fuga marş!... Sub pat, fuga marş!" Vasile e Troscot Ilie, să-l vezi cum se bagă sub bancă!

Țugurlan mânca în tăcere, parcă nici nu-l auzea pe băiat. Mama vru să afle dacă tatăl e în aceeaşi stare de mai înainte: se supără de veselia prea zgomotoasă a băiatului; atunci Țugurlan îşi descreți fruntea şi şopti:

- Lasă băiatul în pace!

- Auzi, tată? izbucni băiatul din nou. Şi la gară am văzut cum a trecut trenul.

Mamă, am văzut în tren un om gras... Aoleo, ce gras era! în viața mea n-am văzut aşa gras!

Țugurlan se uită la fiul său şi chipul i se mai lumină:

- Mă, dar lungă viață ai mai avut tu, Marine!
- Zău, tată, uite aşa avea o guşă! Ca porcii! Şi n-avea neam păr pe cap!
- Ferească Dumnezeu! spuse mama. Nu e el sănătos, aşa gras.

100

- Păi dar! Fir-ar mama lui a dracului, spuse Țugurlan cu un glas înalt. De bine ce îi e, suferă!

Țugurlan spusese aceste cuvinte cu un glas al lui, cunoscut numai de nevastă-sa; ea pufni în râs, aducându-şi parcă aminte de cine ştie ce lucru vesel, spus de el cu acest glas.

- Marine, reluă Țugurlan cu glasul aspru, frământând mămăliga în mâini, când te-i însura să bagi de seamă să-ți facă nevasta mămăliga ca asta! Să ții şi tu minte, se răsti Țugurlan mai departe, ca asta e mămăligă bună, aşa cum o face mă-ta.

Femeia îşi lăsă pleoapele peste ochi şi oftă, ca şi când i-ar fi făcut rău lauda bărbatului.

- Uitai să-ți spun, zise ea strângând străchinile din care mâncaseră ciorbă de ştevie cu orez... Puse pe masă ouă fierte şi continuă: Trecu de dimineață p-aici cumnatu Grigore; nu ştiu ce zicea că vrea să-ți spună. Dacă ai vreme, zicea că să treci mâine pe la moară, sau să te duci după-prânz pe la ei pe acasă.

- Nu mă duc eu tocmai în capul satului! răspunse Țugurlan. Băiatul se ridică de la masă, se închină şi intră repede în odaia de

unde în curând i se auzi glasul. învăța rolul.

- Ce zicea că are cu mine? întrebă Țugurlan de astă dată supărat şi bănuitor.

Era bănuitor din pricină că de la o vreme băgase de seamă cum muierea îl trimitea la sora lui ori de câte ori i se părea ei că ar fi pornit contra cuiva. Multă vreme nu băgase de seamă; nu ştiuse că de fapt cumnatele erau înțelese între ele.

- Nu mi-am dat seama ce era cu el, că n-a vrut să-mi spună; dar zicea să treci pe la moară!

Aşadar nu era vorba de soră-sa. Țugurlan se miră:

- Ce să aibă el cu mine?!
- Ei du-te dacă ți-a spus! O fi având omul nevoie, degeaba n-a venit el!
- Să mai vie o dată, dacă are nevoie! spuse Țugurlan potrivnic.

Aşa se învățase el să fie, chiar dacă acest fel de a fi nu-i folosea la nimic. Femeia tăcu. Ar fi fost zadarnic să-i amintească bărbatului că la urma-urmei era dator să se ducă fiind vorba de bărbatul sorei lui, care niciodată nu pomenise că ar avea drept asupra casei (şi ar fi putut s-o facă; alții ajungeau până acolo cu neînțelegerea, încât umblau prin judecăți şi nu se lăsau până nu împărțeau casa ca nebunii, scândură cu scândură, chiar dacă rudele de sânge se împotriveau; cumnatul Grigore - erau zece ani -nu suflase un cuvânt).

101

■1

Gândindu-se la toate acestea, muierea lui Țugurlan se hotărî să-şi facă ea vreme într-una din zilele următoare şi să se ducă ea la cumnată-sa, să afle despre ce o fi vorba.

XXIII

Când intră pe poarta curții, Moromete nu se uită să vadă ce s-a întâmplat, pentru ce îl chemase fata de la fierărie. Ştiuse încă de aseară. Pe prispa casei stăteau doi oameni şi îl aşteptau.

Unul dintre ei era îmbrăcat orăşeneşte, cu nişte haine negre, parcă ar fi fost în doliu. Era slab la față, ai fi zis că mânca numai miercurea şi vinerea, cum spuneau femeile; în cap purta o pălărie albă de paie cu un cordon negru; fața suptă făcea ca ochii lui să pară ieşiți din cap, dându-i un aer de furie stăpânită. Deşi nu era prea tânăr, era ras de tot, fără mustață. I se spunea Jupuitu din pricină că atunci când se bărbierea, fața lui părea jupuită. Era un agent de urmărire cinstit, adică prost, cum îi spuneau oamenii, înjurându-l în acelaşi timp. îmbogățise, aşa credeau ei, doi perceptori, iar el rămăsese tot sărac. Adevărul era că fusese la început sărac lipit şi ceea ce avea acum încă nu se cunoştea. Era băiatul unei văduve, Albuleasa, care nu-i lăsase nimic. După ce terminase patru clase primare, fiindcă scria frumos intrase la primărie ca ajutor de secretar, post în care slujise uneori fără leafă, spunându-i-se că în luna aceea n-a fost trecut în buget. Pentru că după câțiva ani începuse să priceapă unele treburi de-ale primăriei, la un moment dat perceptorul l-a ajutat să fie numit agent de urmărire. Se însurase înainte de această numire şi însurătoarea nu-i adusese nimic. Acum însă avea vreo şase pogoane de pământ - ca omu! cum spunea Moromete - şi-şi făcuse o casă frumuşică.

Moromete trecu pe lângă prispă fără să se uite la cei doi care îl aşteptau şi se opri în dreptul tindei:

- Catrino, ia, fa, secerile astea! strigă el supărat, aruncând secerile pe prispă într-un fel de parcă secerile ar fi fost afacerea care nu-i plăcea.

Nu luă nimeHi secerile, Catrina era plecată la biserică, iar fetele parcă stăteau la pândă în casă.

Moromete se întoarse apoi spre grădină cu spatele la agent şi la însoțitorul acestuia şi strigă iarăşi, ca şi când cei doi de pe prisă nici n-ar fi existat:

- Paraschive, tu unde eşti, mă? Nu vezi că furca aia stă acolo lângă gard de cinci săptămâni! Ia-o de acolo şi bag-o în şopron! Ar putea să stea acolo pân-o rugini, până te-ai ințepa în ea şi tot n-ai s-o ridici!...

102

Paraschiv nu-i răspunse; nici nu se vedea unde este. Moromete mai rămase câteva clipe cu spatele întors spre cei doi de pe prispă, apoi deodată se răsuci pe călcâie şi strigă:

- N-am!

Agentul se ridică şi vru să spună ceva, dar Moromete strigă iarăşi, de astă dată desfăcându-şi brațele în lături:

- N-am!

- Asta mi-o cânți dumneata, nea Ilie, de când te ştiu eu, zise agentul tăios, fără să se mire. Pe mine perceptorul nu mă întreabă dacă dumneata ai sau n-ai. Anul ăsta s-a terminat cu „n-am". Ia stai colea jos pe prispă şi nu te mai uita aşa urât la mine!

Moromete se aj>ropie de prispă tăcut. Acum se uita în altă parte, întocmai ca şi când n-ar fi auzit nimic din ceea ce i se spusese. Se rezemă liniştit de stâlpul casei şi începu să se caute prin buzunarele flanelei. Scoase din fundul buzunarului puțin praf de tutun, amestecat cu gunoi, şi vru să-l toarne într-o foiță, dar îl suflă repede şi se uită urât la omul care îl însoțea pe agent. I se adresă supărat şi poruncitor:

- Dă-mi, mă, o țigare!

Omul îşi scoase repede tabachera şi i-o întinse.

- Foncierea pământului, lot Moromete, trei mii de lei. Lot Catrina Moromete, rest de plătit două mii opt sute şaizeci şi trei de lei, zise agentul frunzărind un registru cu scoarțele moi. Nu e cine ştie ce! Nea Ilie, uite ce este, plăteşti acum restanțele care sunt mai urgente, şi pe anul ăsta te las până după secere. Altceva n-am ce să fac.

Hai mai repede, că până la prânz mai am de încasat şaizeci de oameni...

Moromete, care în acest timp îşi răsucise ţigarea, îşi ridică fruntea la agent, se uită la el întrebător, apoi spuse:

- Catrino, sau Tito, care eşti în tindă; dă-mi un foc!

Agentul se aşeză pe marginea prispei, scoase un chitanţier şi începu să scrie în el: „Adică lei trei mii s-a primit de la d. Ilie Moromete..." înainte de a scrie se uitase la om să-l audă confirmând. Moromete însă nu zise nimic.

Tita ieşi pe prispă cu un cărbune şi-i dădu tatălui să aprindă. Jupuitu rupse chitanţa şi i-o întinse lui Moromete cu un aer grăbit, azvârlind registrul cu scoarţele moi într-o geantă, pe care o ţinea sub braţ. Moromete luă chitanţa, se uită la ea cercetător, parcă ar fi vrut să-şi dea seama dacă e legală, o întoarse pe partea cealaltă, apoi o puse încetişor pe prispă, trăgând liniştit din ţigare.

- Hai, nea Ilie, hai, nea Ilie! se grăbi Jupuitu, pocnind încuietoarea genţii.

- Păi nu ţi-am spus că n-am?! zise Moromete nevinovat. Ce să-ţi fac eu dacă n-am! De unde să dau? N-am!

103

- Ce dracu, nea Ilie! strigă agentul înfuriat. Nu vezi că ţi-am tăiat şi chitanţa? Nu mai mă fierbe atât că statul nu mă plăteşte să-mi pierd vremea

prin curţile oamenilor...

- Uite-te la ăsta! se miră Moromete cu oarecare veselie. Ce, te ţin eu?

- Nea Ilie, a tăiat chitanţa! zise şi însoţitorul grav.

- Văz şi eu că a tăiat-o, se dezvinovăţi Moromete.

- Plăteşte, Moromete! strigă agentul înfuriat. Ce dracu, ne jucăm de-a

baba-oarba?

Moromete se uită la agent şi încercă să zâmbească.

- Ei, da, plăteşte! Dar de unde să-ţi plătesc? N-auzi că n-am!

- Ia treci încoa'! îi făcu agentul un semn însoţitorului.

Ei se urcară pe prispă şi intrară amândoi în casă. Moromete rămase pe prispă tăcut, fumând liniştit. Numai fruntea lui bombată se încreţise. Jupuitu intră în odaia cea mare unde stăteau Moromeţii şi se repezi spre capul unui pat unde, deasupra unei lăzi vopsite cu fel de fel de înflorituri, se aflau puse unele peste altele vreo cinci-şase covoare ţărăneşti şi câteva velinţe. Agentul trase de maldărul de deasupra lăzii şi îl trânti pe pat,

strigând însoţitorului:

- Ia-le! O să-l învăţăm noi minte pe domnul Moromete să aibă grijă

să plătească impozitele statului! Ia-le pe toate!

însoţitorul se opinti şi se încarcă gemând. Agentul luă ce mai rămăsese şi ieşiră afară amândoi. în tindă, însă, Tita le ieşi înainte şi încqpu să

strige:

- Lăsaţi ţoalele aici, ce v-aţi repezit la ele?! N-aţi mai găsit ce să luaţi?

Nu vă dau ţoalele!

Ea se agăţă de omul care ducea ţesăturile pe umăr şi începu să tragă de el. îi smulse cu adevărată furie maldărul pe care îl ducea, îl aruncă în mijlocul casei, sări pragul şi trase zăvorul de la uşă. Făcuse acest lucru atât pe neaşteptate şi cu atâta iuţeală că agentul şi însoţitorul rămaseră în tindă prostiţi, cu gurile căscate.

- Aaa! Va să zică aşa merge! Ia du-te, mă, şi cheamă şeful de post,

zise agentul lovind cu pumnul în uşă.

- Poţi să vii cu zece şefi de post, în casă n-ai să intri! strigă Tita de

dincolo, cu glas batjocoritor.

- Să luăm altceva, din curte! hotărî Jupuitu. Haide! Ieşiră pe prispă şi agentul

întinse mâna spre colțul ogrăzii:

- Căruța! Trage-o afară şi la primărie cu ea, zise el pornind să deschidă poarta.

Paraschiv ieşise din grajd şi se uita nepăsător la omul care apucase oiştea căruței şi se opintea s-o tragă spre poartă.

- Crezi că ai s-o poți duce? întrebă Moromete cu interes.

- înhamă caii! strigă agentul nerăbdător. Adică stai, ia amândoi caii la primărie, să vezi cum scoatem noi foncierea pe ei.

104

Omul se apropie de grajd, dar în uşă se pomeni cu Paraschiv piept în piept.

- Nu poți să iai caii, mormăi el cu buzele lui împletite, sunt caii mei, nu sunt ai tatii, mai zise Paraschiv. Grajdul era gol, el totuşi îl apăra rânjind ciudat.

- Dă-l la o parte şi intră în grajd! strigă agentul apropiindu-se şi el de cei doi.

- Nu, caii nu-i luați! zise Paraschiv iar, sigur de el.

- Părerea mea e că e mai bine să laşi caii în pace, interveni Moromete împăciuitor. De ce nu vrei să înțelegi că n-am? Ia ici o mie de lei şi mai încolo aşa, mai discutăm noi! Ce crezi că noi fătăm bani?

Moromete scoase dintr-un buzunar, dinăuntrul flanelei, două hârtii şi începu să le fluture sub nasul agentului.

- Peste o săptămână, două, îți mai plătesc eu ceva. Se duce fi-meu la Bucureşti şi-ți plătesc. Te rog să mă înțelegi! mai zise Moromete de astă dată cu un glas foarte supărat, ca şi când de mult i-ar fi spus toate acestea agentului, iar agentul n-ar fi vrut să înțeleagă.

-'Dumnezeul mă-sii, nea Ilie! izbucni agentul pornind furios spre prispa casei. De şase ani de zile de când mă cârâi cu dumneata, parcă ar trebui sa-mi plăteşti mie, nu statului.

Se aşeză pe prispă izbind geanta de genunchi şi trăgând afară chitanțierul. El scrise în goană o altă chitanță, o rupse şi-o zvârli în nasul omului.

- îți spun pentru ultima oară, Moromete, că dacă nu vii la primărie să plăteşti, peste două săptămâni viu eu aici cu jandarmii şi te iau şi pe dumneata, nu numai caii. Legat te iau!

Dându-şi seama că trecuse măsura la vorbă, Jupuitu sări în picioare şi-şi desfăcu brațele în lături:

- Ce dracu, mă, nea Ilie! zise el cu glas care vroia să fie plin de uimire. Ce dracu, mă? Nu poți să plăteşti câteva mii de lei? De ce nu plăteşti o dată să scapi de belea? Ce aştepți?

- De unde să plătesc dacă n-am! răspunse Moromete pe gânduri, căutându-se iar în buzunarul flanelei. Mai dă-mi, mă, o țigare, îngână el iar. De unde să plătesc, Jupuitule, că-ți mai spusei şi adineauri: dac-aş putea să *fac* bani, de câte ori ai veni *aş făcea* şi ia, domnule!

- Da' lumea ailaltă cum plăteşte?! strigă agentul scos din sărite că omul îl numise cu porecla sa. Rasă de om ca dumneata n-am mai pomenit! strigă el. Sărac nu eşti! Copii mici n-ai! Bolnav nu eşti!!! Atunci cum? Toată lumea plăteşte loturile, numai dumneata o întinzi ca gaia-mațu de mai bine de cincisprezece ani!„.

- Care cincisprezece ani?! mormăi Moromete răsucindu-şi țigarea.

105

- Cum care cincisprezece?! Câţi ani sunt de la război de când ai primit lotul? Sunt şaisprezece-şaptesprezece ani!

- Care şaptesprezece ani?! mormăi Moromete din nou. Tito sau Ilinco, ceru el spre tindă, dă-mi un foc.

- Cum care şaptesprezece ani?! Cât e din 920? Fiindcă Moromete nu răspunse, agentul izbucni din nou:

- Sunt şaptesprezece ani! strigă el şi repetă: Şaptesprezece ani! De şaptesprezece ani de zile o tot lungeşti ba cu plata titlurilor, ba cu fon-cierea... Vine conversiunea şi te scuteşte, se împrumută pe urmă domnul Moromete la bancă ca un ghimpaşă cumpără oi şi cai... Ai paisprezece pogoane de pământ şi din paisprezece pogoane, auziţi! nu e în stare să plătească loturile pe care i le-a dat statul, pleaşcă.

- Care paisprezece pogoane, care pleaşcă?! întrebă Moromete uitân-du-se la agent, de astă dată cu o privire care parcă abia acum îl vedea cu adevărat şi mormăind în acelaşi timp nişte înjurături în care cuvântul *pleaşcă* se auzi de vreo două- trei ori.

- înjuri dumneata, dar eu îţi spun pentru ultima oară: de şase ani de zile de când sunt agent îmi scoţi ochii ba cu cinci sute, ba cu cinci sute cincizeci, ba cu şase sute şi un leu...

- Bine că-ţi dau şi leul ăla, mormăi Moromete.

- Bine că-mi dai şi leul ăla? Află că anul ăsta nu te mai las eu pe dumneata să joci comedia! declară agentul. Ajunge de cincisprezece ani de când joci tiribomba.

- Nea ilie, ziarul! strigă în clipa aceea poştaşul care trecea pe drum şi care aruncă din fuga gabrioletei ziarul peste gard.

- Şi mai face şi politică! izbucni agentul în cuhnea nedumeririi. E abonat la ziar şi foncierea nu vrea s-o plătească.

Adevărul era că în privinţa abonamentului Moromete plătise o dată un poj pentru o luna, şi *Mişcarea* îi venea de atunci, de aproape doi ani, pe gratis.

Agentul porni furios spre poartă urmat de celălalt om, continuând:

- Face politică! E abonat la ziar! Şi impozitele nu vrea să le plătească. Lasă că stăm noi de vorbă!

XXIV

Strigătele agentului făcuseră parcă gol în jurul casei Moromeţilor. Era tăcere şi nu se vedea nimeni. Moromete mai stătu câtva timp pe prispă, apoi se ridică cu fruntea în pământ şi o luă încet spre poartă. In dreptul

106

ziarului se opri, se uită la el ca şi când ziarul ar fi picat acolo din cer,

apoi se apleca şi îl ridică.

De la poarta cealaltă Tudor Bălosu îl urmărea cu atenţie, auzise totul din curte precum şi suma mare pe care o avea Moromete de plătit, şi când îl văzu că iese pe podişcă, porni spre el. Bălosu se aşeză ca şi în seara trecută pe cealaltă stanoagă, dar de astă dată nu zise nimic, aştepta să înceapă vecinul vorba, fiindcă nu era plăcut să ţi se strige în gura mare că ai datorii, şi cum Bălosu avea de gând să-l întrebe din nou despre locul de casă, nu vroia să lase să se creadă că îl urmăreşte pe vecin la strâmtoare.

După câtva timp de tăcere, Moromete, care fuma gânditor, deodată ridică fruntea şi se uită vesel la Bălosu.

- L-am păcălit! spuse el.

Bălosu nu înţelese. Moromete vârî mâna în buzunarul dinăuntru al flanelei şi scoase de acolo nişte hârtii la care se uită încântat.

- Cât mi-ai dat tu pe salcâm?

- O mie două sute! răspunse Bălosu.

- L-am păcălit cu două sute de lei, repetă Moromete. I-am dat numai o mie, adăugă apoi cu ciudată voioşie şi cu o voce scăzută ca şi când agentul, care acum era departe, ar fi putut să-l audă.

Bălosu se uita la el cu o privire rece şi buimacă. Nu înțelegea. Glumea Moromete? îşi bătea joc de el?

Fără să-şi dea seama dacă se înşeală sau nu, vecinul lui Moromete avu pentru întâia oară bănuiala că Moromete se gândeşte la el, la Bălosu, cum s-ar gândi Bălosu la nimic, adică aşa, ca şi când Bălosu nici n-ar fi. Se hotărî să-l întrebe totuşi despre loc şi îşi spuse că dacă şi acuma va glumi - şi gândind astfel Bălosu simți deodată că îl urăşte pe acest om şi că îi doreşte să-l vadă venind la el poartă să se roage, iar el, Tudor Bălosu, să se uite surd, dispreţuitor, ţn aer, aşa cum se uita de astă dată Moromete - dacă deci nici acum Moromete nu va sta cinstit de vorbă, niciodată nu-i va mai da d cel dintâi bună ziua, aşa cum se întâmplase până azi, şi niciodată n-o să-i mai treacă cu vederea glumele lui tâmpite şi felul lui de a fi care totdeauna îl zgândărise.

- Moromete, te-ai mai gândit, mă, la ce-ți spusei eu de dimineață? se pomeni Bălosu întrebând cu acelaşi glas de până acum, dacă nu chiar mai

binevoitor ca de obicei.

în ultima clipă alungase undeva în adânc ceea ce îi trecuse prin cap. Nu se putea un loc mai bun unde să-şi facă Victor casă; era aşa de bun locul, îți lăsa gura apă...

- îți dau bani frumoşi pe el! adăugă.

- A! Locul! murmură Moromete parcă pe gânduri.

107

r

- Ce dracu faci cu el acolo? spuse Bălosu cu dispreț pentru loc, speriat acum că omul va ceda şi va cere un preț prea mare. Stă de ani de zile acolo şi cresc scaieți pe el. Să zici că ți-l cumpără cineva, nu e bun, că e înghesuit, dar să fac eu un coşar pe el mai merge!

(fu trebuia să-i spună că vrea să-i facă lui fi-său pe el o casă...

A vândut, mă, Boțoghină din lot? întrebă Moromete curios, amin-iu-şi că la fierărie se spusese că Bălosu ar fi cumpărătorul.

- Da, m-am gândit să cumpăr eu, trebuie să mă duc să vedem cum îl dă, confirmă Bălosu.

Moromete căzu iar pe gânduri. Scuipă printre dinți şi nu mai zise nimic. Bălosul vru să se înghesuie din nou în aşa-zisele gânduri ale celuilalt, dar trecu un flăcău pe lângă ei şi dădu bună ziua.

- Bună ziua, răspunse Moromete cu plăcere şi cu glas mult şi cum ceva îi atrase luarea-aminte la flăcău, se răsuci şi se uită îndelung în urma lui.

Când încetă să se mai uite, după clipe nesfârşite, cum i se păru lui Bălosu, se întoarse foarte nedumerit şi întrebă:

- Al cui e, mă, ăsta?

- Al Bâldii! răspunse Bălosu.

- O fi însurat?

- Nu este! răspunse Bălosu cu un glas surd.

- Dar pe unde stă Bâldea ăsta?

- Prin Cățeleşti.

\ - Hm! făcu Moromete.

- De ce te miri?

- Păi tu n-ai văzut?!

- Ce să văd, Moromete? întrebă Bălosu cu fălcile încleştate.

- N-ai văzut, mă, ce urât e?!

Bălosu se ridică pe neaşteptate de pe stanoagă şi plecă scrâşnind din dinți:

- Il dau dracu de om care eu îi spun una şi el face pe surdul! bolborosi el.

Moromete dădu din umeri cu totul nedumerit de ieşirea aceasta... „ăsta e nebun", şopti el.

- Mă, Bălosule, nu e locul meu, degeaba te superi! strigă apoi în urma acestuia. E al soră-mii, mă, nu-ți spusei de dimineață? Sau tu eşti zăpăcit?

„Ei... pe mă-ta de chior, după ce că eşti chior, nici n-auzi bine", adăugă apoi în şoaptă, pentru el însuşi. Bălosu nu se mai văzu.

- Toată ziua stai la drum şi bei tutun şi la sfânta biserică nu vrei să mai vii! Ilie, în fundul iadului ai să ajungi! Să fi auzit ce cazanie s-a citit azi: că nu cel ce se îngrijeşte de viața asta, care e trecătoare, o să vie în

108

împărăția lui Dumnezeu! Ridica-voi ochii mei spre ceruri şi voi preaslăvi mărirea Ta!

- ...Şi dă-ne nouă, Doamne, cât mai multe leturghii şi colive... şi adu cât mai multe proaste la biserică! Slavă Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh... pe mă-sa de popă cu preoteasa lui şi cu tot comitetul lui bisericesc!... răspunse Moromete Catrinei, care se întorcea de la biserică şi se oprise lângă stanoagă.

- Ce se mai bucură Satana când te aude! continuă Catrina cu busuiocul în mână. Uite aşa bate în pumni de bucurie!

- Du-te, fa, d-aci, zise Moromete vesel, şi când Catrina se întoarse să intre în curte, Moromete întinse un picior prefăcându-se că vrea să-i pună piedică, la care Catrina se feri şi îl amenință cu busuiocul:

- Negru trebuie să fie sufletul tău, îi spuse. De păcate şi de tutun, adăugă ea stăpânindu-se din răsputeri să nu râdă.

Era furioasă că ținea totuşi la el, aşa păcătos cum era, dar se străduia să uite de asta, ca să nu-şi strice starea ei lăuntrică de sfințenie.

Moromete rămase mai departe pe stanoagă podiştei. Arăta într-adevăr bucuros că îl păcălise pe agent. Stătea pe stanoagă şi se uita cu atenție pe şosea, fără grijă, fumând liniştit, întorcând din când în când capul după cineva. într-o vreme se auziră nişte lovituri puternice dinspre curtea vecinului şi se întoarse mirat să vadă ce era. Victor Bălosu se urcase pe spinarea coşarului şi, cu un topor în mână, descleia acoperişul şi căpriorii. Lovea cu toporul şi părea îndârjit. Pesemne că tatăl său îi şi spusese despre a doua discuție avută cu Moromete. întâi zburară vârfurile putrede ale coşarului, apoi căpriorii şi stinghiile care susțineau şindrila. Victor Bălosu apucă apoi acoperişul şi după ce îl desprinse din ultimele cuie, îl aruncă la pământ. Trosnetele şi pocniturile tulburau liniştea dimineții de vară. între timp, ca un huruit îndepărtat se auzea dinăuntrul casei zgomotul maşinii de cusut. Când avea mult de lucru, Aristița lucra şi duminica.

Paraschiv terminase de rânit în grajdul cailor. Acum stătea cu mâinile în buzunarele pantalonilor lui milităreşti, singurii pe care îi avea, rezemat de uşa grajdului şi se uita şi el spre şosea. Moromete se ridică de pe stanoagă şi intră în curte. Văz«ndu-şi feciorul, se uită la el lung şi în tăcere. Se uită apoi prin curte, peste grajduri, peste ulucile înnegrite şi rânjite de ploi, peste grădina goală acum de salcâmul ei falnic; umbre de îndoială şi nesiguranță îi licăreau acum în priviri. Mototoli ziarul în pumn, se apropie de prispă, se aşeză şi oftă. Paraschiv se uita la el mereu, cu mâinile în buzunare, nemişcat şi încremenit, parcă ar fi fost totuna cu peretele de pământ netencuit al grajdului.

- Paraschive, chemă omul cu glas tainic.

- Ce vreai? mormăi flăcăul fără să se mişte.

ir

După câteva clipe, simţind parcă ceva, Paraschiv se urni de lângă perete şi se apropie încet de tatăl său. Se aşeză lângă el pe prispă, abia privindu-l cu o uşoară urmă de interes. Moromete îl măsură de sus până jos, parcă nu l-ar fi cunoscut, vru să spună ceva dar se opri. Apucă ziarul de pe prispă şi încet de tot, cu migală curioasă, începu să-i rupă marginea albă. Fruntea lui bombată şi limpede era acum încreţită. Aştepta. în aşteptare, oftă din nou şi greşi ruptura ziarului. O aruncă, oftă iarăşi şi începu să rupă alta, mai încet şi mai cu grijă ca la început, cu mai atentă migală.

- Ce e, mă? îngăimă Paraschiv, moale, lipsit de chef, neînţelegând ce aştepta tatăl său de la el.

Moromete îşi privi a doua oară fiul, de astă dată mai pieziş, mai ascuns. Nu-i răspunse. Din nou ochii îi rătăciră peste curtea goală, plină de lumina fierbinte a soarelui, peste pereţii netencuiţi ai grajdului şi peste căruţa murdară de pământ pe care agentul o scosese de sub umbra salcâmului din dreptul porţii. Se uită din nou la Paraschiv, dar de astă dată îşi reveni, nu mai vru nimic de la el, se făcu nepăsător şi ceru fiului să-i dea o ţigare.

Paraschiv însă nu-i dădu, înţelegând pesemne că nu era vorba de ţigare. Se sculă de lângă tatăl său şi se îndepărtă spre grădină. îşi ţinea şi acum mâinile în buzunare şi călca nepăsător. „Vreţi nepăsare? parcă întreba. Şi eu mă pricep la aşa ceva. Sigur, acum ai vrea să ai banii lui Bălosu, parcă îi spunea el tatălui său, dar când eu am vrut să-i fac, ţi-ai bătut joc de mine. Acuma descurcă-te!"

Nu înţelegea că tatăl său nu-l chemase pentru a-l învinui de ceva.

XXV

Plecând furios de pe podişca lui Moromete, Tudor Bălosu simţi nevoia - o simţea pentru întâia oară - să se întrebe dacă ceea ce se petrecuse între el şi vecinul său era din vina lui sau din vina vecinului. Nu se întâmplase încă nimic, dar avea să se întâmple, simţea că de aici înainte avea să dorească şi mai mult să-l vadă pe Moroatete aşa cum îi ţâşnise în clipa aceea dorinţa, adică acesta să vină la el la poartă şi el, Tudor Bălosu, să-şi bată joc de el şi să-l umilească.

îi povesti într-adevăr lui Victor cele întâmplate şi avu bucuria - şi întrebarea despre cine era vinovat se stinse şi ea - să-l audă pe Victor ameninţând:

- O să-i arăt eu domnului Moromete. He, rânji Victor, domnul Moromete vine în casa mea şi bea ţuică şi pe urmă se duce şi-l pune pe Dumitru lui Nae să-şi bată joc de mine! Lasă, tată, pun eu mâna pe locu ăsta de

- - - SE C \ D U1 f -

casă, nu e vorba de asta... Dar nu e întâiaşi dată când domnul Moromete îşi bate joc de noi! Ai răbdare!

Era întocmai cum gândea şi Bălosu.

După ce desfăcură coşarul, se aşezară la masă grăbiţi. Vroiau să se înţeleagă cu Boţoghină chiar astăzi şi pe seară să se ducă să vorbească cu avocatul pentru contractarea vânzării. Plecară spre marginea pădurii, să mai vadă încă o dată locul lui Boţoghină. Conveniră că nu trebuie să dea mai mult de cinci mii de pogon şi se îndreptară apoi spre casa acestuia. Omul era taman la masă când cei doi intrară în curtea lui şi îl strigară să iasă şi să-i apere de câini.

Casa lui Vasile Boţoghină era aşezată la trei-patru case de fierăria lui f Iocan.

Avea o curte mititică în mijlocul căreia stătea căruța omului; nu ; avea nici şopron, nici vreun salcâm mai umbros sub care s-o vâre. în fundul r curții se vedea un fel de gard mic din nuiele care despărțea casa şi bătătura ^ de o grădină la fel de mică în care Vasile Boțoghină avea câteva straturi » de ceapă şi usturoi. între grădină şi curte omul făcuse un grajd pentru C, cai. . T - la vezi, Irino, cine e la poartă, zise el când auzi câinele hămăind.

Vasile Boțoghină avea doi copii. Pe Vatică, un băiat de vreo treisprezece ani, şi o fetiță pe clasa a treia primară, Irina. Vasile Boțoghină se însurase din dragoste şi Anghelina, nevastă-sa nu-i adusese ca zestre decât casa în care stăteau.

Fetița ieşi pe prispă şi se întoarse numaidecât îndărăt cu nişte ochi parcă speriați, deşi nu văzuse altceva decât doi oameni.

- Doi inşi, zise ea încet, chiar şoptit, ca şi cum cei de la poartă nu trebuiau să audă aceste cuvinte.

- Mă, Boțoghină, se auzi tot atunci glasul lui Tudor Bălosu.

- Ăsta e Tudor Bălosu, zise Boțoghină sculându-se de la masă şi ieşind în prag.

- Dă, mă, în câini, zise iar Tudor Bălosu. Ce făceai? Eşti la masă?

- Hai că nu e p-aci, e dus prin grădină, intrați! răspunse omul din prag, frecându-şi mâinile de mămăligă.

Vatică şi Irina, auzindu-i pe cei doi apropiindu-se, se sculară de la masă şi încercară să treacă în odaie, dar chiar atunci Tudor Bălosu şi fiul său îi văzură în dreptul prispei şi Victor spuse repede şi tare:

- Mai bună masă! Dar stați, stați şi mâncați...

- Am cam terminat cu mâncatul, zise mama copiilor, ridicându-se şi ea de la masă.

Vasile Boțoghină stătea în prag şi nu se mişca. Cei doi, văzându-l că nu se mişcă şi nu spune nimic, se aşezară pe prispa casei.

111
8 8 *•
o 3
co p o 5- e >—• i
P | 93 V)
g >a «. 3- 3 >
3 pe p £■ C ~ I O.«£. S, 3 O
&3 3nEc g -F"a "2.
,B*
B« S *r
,B.Sg-S
co
O
P»< O* -•
o ct
e> B
Ş B. o."
p 3'
£• S--Ş s 5» ş
£.« » O
8 2-i
es'e-g

pe

65 p
SL - OQ p r js;
■O O g
ci o
B* s: s- ^
=- o*
o -S ^{3}
3^' -c?^{3}-3
t_. O
CU CO c/i
a* o
o ps "52.
B'. o"
ii. O. ,
C cn
o o-,

3 co P <
O Q B* ',
3"
•52. co a
r^- 3
6J< c p «"O n K^{-n}
8* F
r^{1} o-
o a.
■a
->K
O T3
n o g n »
5" ță.

pi j^
gs.
II
= < 3
a. 3
65 O
3" B-
"2. g 5' cT p> »'
O "O g-r* m *"t
-U-^{0} §>-.
"> P *ta* ,
Sî *=■ S- B 3
"S. S-
s> v - A
8 2.
B. 03 „
»
■S. 3

«a "(
co 3
&;■*!
5 & 5c 3 c
o. S
-o P H :
Sil1
p
a • 03
C^ g-
cn Ji,
Cu ff.
»" 5 -
o- &
pt 3t
p P
f-î*i
§ 8
Eî •§ 8
3" 2.
3' 3 p< 65
P r»
^ ro ri
p sv
P 3 C
O-P'S
i ?iini s. iî
pi g- =t o 5' 03
Ş5 -• C3C
3 Jr
.»• a. «■'
03
1:
53?
8 S

- Aha, îngână celălalt. De unde e prețul ăsta?

- Cum de unde e? Ăsta e prețul pământului! Tudor Bălosu se uită nepăsător prin vârful salcâmilor.

- Bine, Boțoghină, zise el după un timp. încolo, ce mai faci? Ai terminat de sapă?

- Mai am nițel... Numai că e cam prost cu rarița. Trebuie să mă duc pe la fierarul ăsta să-i ascută limba, că nu ştiu în ce s-a înfipt când spărgeam pământul cu ea şi i-a plesnit buza...

- Aha! Bine, mă! îngână Tudor Bălosu, ridicându-se. Ce faci după-prânz? Vii devale? Vin p-acolo să mai stăm de vorbă.

Vasile Boțoghină nu răspunse decât târziu. Felul nepăsător al celui care vroia să cumpere îl neliniştea. Tudor Bălosu nu părea hotărât să sfârşească repede socoteala, aşa cum ar fi vrut Boțoghină.

- Ascultă, nea Tudore, vrei să cumperi pământ? întrebă Boțoghină nemulțumit.

- Păi nu-ți spusei? răspunse Bălosu din mers, fără să se mai întoarcă, îndreptându-se agale şi nepăsător spre poarta de la drum.

Boţoghină îl privi din urmă şi o clipă întârzie uitându-se în ceafa albă, nearsă de soare a lui Bălosu. Clipa aceasta cât şi privirea ascuţită a celui din spate îl făcu pe Bălosu să se oprească şi să se întoarcă pe jumătate spre Boţochină.

- N-auzi, mă, ne întâlnim devale! Boţoghină! Ce treabă ai?! Fiecare cuvânt scos de cei trei oameni scârţâia, nu se lipea de celălalt,

nimerea alături, nu se putea rotunji şi încălzi, atât Boţochină cât şi Bălosu se uitau în lături, întorceau capetele în altă parte când unul din ei deschidea gura.

- Poate că nea Vasile o fi vrând să aranjezi acum, tată, zise Victor Bălosu, oprindu-se şi el şi întorcându-se pe jumătate spre Boţoghină.

- Păi ce să aranjez, mă?! Ce să aranjez? Nu tot trebuie să vorbim cu Voicu Dobrescu să ne facă vânzarea la ocol? D-aia ziceam să vină devale!

Atunci se auzi un glas aprig din tindă:

- Haide, Vasile, ce tot ţii oamenii de vorbă; fă aşa cum te-ai înţeles, nu mai tot ţine oamenii!

Cei doi deschiseră poarta de la drum şi ieşiră. Vasile Boţoghină se întoarse în tindă şi se aşeză pe prag, încreţit la faţă.

XXVI

Femeia terminase de strâns masa şi se ştergea pe faţă de sudoare cu o treanţă nu prea curată. Când îl văzu pe bărbat aşezându-se, încremeni cu treanţa pe un obraz, în timp ce cu o mână îşi vâra sub basma şuviţele

de păr care îi acopereau urechile. După aproape cincisprezece ani de la măritiş, nevasta lui Boţoghină nu mai păstra din frumuseţea ei de atunci decât gura şi ochii. Avea obrajii subţiri şi înăspriţi, iar fruntea parcă i se îngustase. Semăna cu o ţigancă pribeagă, cu faţa arsă de vânturi şi ploi, înnegrită şi îmbătrânită înainte de timp. Numai când stătea liniştită^fără să vorbească sau să se uite undeva, abia atunci liniile gurii se rotunjeau ca un desen luminos şi împrăştiau de pe chipul ei asprimea şi urmele anilor. Cât vorbea sau se uita undeva şi vedea ceva de făcut, trăsăturile rotunde şi liniştite ale buzelor se stricau, lumina ochilor se întuneca.

^ - Vasile, mie de ce nu mi-ai spus nimic de pământ? Cum o să vinzi [■^pământul?! Copiii ce au să facă fără pământ? fi arunci pe drumuri, ce faci cu ei?

Vasile Boţoghină se uită la femeie lung şi după câteva clipe şopti:

- Cum nu ţi-am spus de pământ! Nu ţi-am spus că-mi trebuiesc douăzeci de mii de lei?

- Ei şi dacă îţi trebuiesc douăzeci de mii de lei, trebuie să vinzi din pământ? întrebă Anghelina cu un glas în care uimirea şi îndărătnicia abia erau stăpânite.

~* Omul încercă să-i prindă privirea, să-şi dea seama ce vrea să spună, dar Anghelina stătea ţeapănă în mijlocul tindei, cu treanţa murdară în mână şi cu pleoapele şi trăsăturile feţei încordate şi lăsate în jos. Se vedea din înfăţişarea ei că nu se gândise nici o clipă că pentru douăzeci de mii de lei trebuia vândut din pământ. Neînţelegerea aceasta îl turbură pe bărbat:

-Dar ce-ai vrea tu să fac, de unde să iau douăzeci de mii de lei? Ce să vând? Dacă aşi putea să mă vând pe mine m-aşi vinde, dar cine mă cumpără? zise el stăpânindu-se, încercând să-şi ascundă turburarea, vorbind liniştit, cu glasul limpede.

- Da, şi noi ce ne facem? întrebă femeia, dezbrobodindu-se cu o mişcare aprigă.

- Păi aşa întreabă, nu te repezi că de ce nu ţi-am spus... Om vedea noi; un an de zile până mă fac eu^ănătos^n-o_£ăjnurimi-

- Păi dar, te repezi la pământ, ce-ţi pasă ţie! Ai uitat că ai doi copii care umblă cu

spinarea goală. De doi ani de zile de când umblu cu o singură fustă pe mine.. Să ieşi şi tu până la poartă, nu poţi să te duci, că râde lumea de tine! Tot timpul cu gura căscată; una-două, la munte, una-două, aoleo, să facem bani, aoleo că ăla se duce după porci, o viață întreagă ai alergat ca un besmetic şi când veneai cu banu, hop cu el în buzunarul percitorului... Şi-ți spuneam: „Măăă, nu vezi că degeaba alergi? Ai şase pogoane de pământ, fă cum a făcut ăla şi ăla, vinde şi scapă de percitor S> pe urmă dacă poţi să mai faci, mai pui la loc..." „Nuu! Taci, tu-ţi raiul

115

mă-tii! Taci, ceara mă-tii!" Acu 'vii la vorba mea şi nu mi-e de mine că mă laşi despuiată, dar te-ai apucat să faci copii!

- Şi tu ce vreai se fac acuma? întrebă omul uitându-se ascuțit la femeie.

- S-a mai îmbolnăvit lumea şi nu şi-a vândut pământul. A stat omul aca$ă, a mai mâncat un ou, a mai tăiat un pui şi dacă a avut zile, a trăit!

- Da, las' că ştiu eu!... Tot aşa s-a uitat şi alde Florea lui Gogoaşă la pământ. „Eu, mă? striga. Decât să ajung ca alde Țugurlan fără pământ şi să râdă lumea de mine, mai bine la cimitir." Pe urmă se ruga de muiere să-i bage pumnii pe beregăți...

Anghelina se îmbrobodise strâns şi se aşezase pe pragul prispei. Gura\ ei frumoasă era încleştată şi crâncenă. Stătea cu gâtul înțepenit şi se fereai să-şi privească bărbatul. Vasile Boțoghină simțea cum nevasta lui se stăpâneşte să nu țipe.

- Eu îți spun una şi tu îmi dai zor cu Florea lui Gogoaşă.

- Păi tu ai uitat, fa, ce-a pățit Măria lui Turcin astă-toamnă? Vreai să mă duci la cimitir? întrebă omul plin de mânie. Cu ce mă duci, fa, la cimitir? Nu tot trebuie să vinzi?

- Vorbeşti parcă ai fi proasta în târg, răspunse Anghelina tăios. Mai bine nu m-ai fi luat, dacă n-ai fost în stare de-o casă! Parcă am fost din alea care să-ți puie sula în coastă să-i cumperi marchizet şi pantofi de lac. Toate iernile cu gura căscată pe la munte şi nemâncat şi nedormit. Cum să nu te îmbolnăveşti? N-am să uit pân-oi muri iarna de-acu' trei ani, când; ai pus porcu în căruță şi te-ai dus de l-ai dat! Ce-ai făcut? Ce-ai făcut?!! Stăteai cu banii doldora şi când venea ăla, *fonciirea, fonciirea,* te uitai ca blegu, nu puteai să-l dai afară pe poartă. Ai lui Moromete nu plătesc cu anii şi trăiesc şi nici pământ n-au vândut...

- Fă, tu nu vreai să taci odată din gură? strigă omul nestăpânit. Când ți-oi da una acuma îți mut fălcile în partea ailaltă. Ce-ai fi vrut să fac, fa, ce-ai fi vrut să fac? Să-l las să-mi ia țoalele şi brişcă din bătătură?

- Să nu te fi îmbolnăvit să fi vândut din pământ şi să nu fi alergat ca besmeticu toată iarna. Acum erai sănătos şi n-ai fi avut nevoie să vinzi trei pogoane. Aşa a făcut toată lumea.

- Aşa a făcut toată lumea?! Ai uitat, fa? Tâmpito! (Că mai bine nu ți-aşi mai zice!) Cu ce-am cumpărat în vara aia plugul şi rarița? Că doar nu mă duceam la munte ca Bălosu, să mă îmbogățesc!

- Da, te-ai repezit să cumperi plug nou, în loc să mai aştepți cum au făcut unii, şi au luat când se mai ieftinise...

- Şi cu ce aram, fa, că-ți dau una acuma?! Ce ce aram?

- Da' lumea ailaltă cu ce ara?

- Care lumea ailaltă? Care lumea ailaltă, fa, prăpădito?! Lumea ailaltă! Care n-a cumpărat, a avut de bine de rău un plug vechi. De unde era să iau eu un plug vechi? Tu nu vezi, fa, că eşti proastă de dai în gropi? Şi

116

acuma ce vrei? Ti-e frică de pământ? Tu auzi, fa? Uită-te la mine, n-auzi,

Anghelino?! Al dracului să fiu dacă dau o brazdă. Am să stau aici până o să cad pe brânci şi atunci să vedem ce-ai să te faci. Să vedem cum ai s-o duci. Eu mă duc la cimitir, m-am săturat de atâta alergătură, dar să vedem ce-ai să faci tu! Cum ai să trăieşti tu, singură. Să te văd! Atunci să vedem ce ai să faci!

Omul tăcu, zvârli cu unghia piciorului o fărâmă de mămăligă storcoşită alături de el şi după un timp începu din nou:

- Că de ce am muncit şi am alergat! Ce-ai fi vrut să fac? Să stau de pomană şi să înjur ca alde Tugurlan? Am muncit cât am putut. N-oi mai putea munci, la cimitir e loc destul! Mă duc acolo şi mă odihnesc şi să te văd pe tine ce-ai să faci! Că dacă munceşti, e rău, dacă nu munceşti, e mai rău!

- Vezi că ai luat-o pe urmele Măriei lui Turcin, mârâi femeia. Măria lui Turcin vorbea tot aşa: „Eu o să mor şi o să mă odihnesc la cimitir, dar să vedem ce-o să facă Turcin fără mine".

Vasile Boţoghină, al cărui glas se tot înmuiase până acum, ridică fruntea atins şi mârâi şi el (asemănarea cu Măria lui Turcin îl scosese din sărite):

- Când ţi-oi da una, Anghelino!... De ce am luat-o pe urmele Măriei lui Turcin? Păi bine o să fie de tine, raiul mă-tii, când ai să rămâi singură?!

- Ce tot îi dai zor cu cimitirul? strigă Aughelina înfuriată. Una-două, la cimitir! Mă duc la cimitir! Du-te la cimitir, dacă nu mai eşti în stare să trăieşti!

Uimit de glasul nemilos al nevestei, omul rămase cu ochii holbaţi la ea, neştiind ce să răspundă. Stătea moleşit pe prag şi răsufla încet. Vru să mai spună ceva, dar simţi parcă zădărnicia vorbelor şi tot atunci o linişte adâncă ai fi zis că îl atinse ca o răcoare şi în acelaşi timp ca o deznădejde. Această nemişcare a omului se pare însă că înfurie şi mai rău femeia: «*

- Se duce la cimitir! Mare brânză că te duci la cimitir! Nu striga tot aşa Măria lui Turcin? „Să vedem ce-o să facă"...

Repetarea acestor cuvinte turbură pacea omului într-o clipă şi el n-o lăsă să termine; sări drept în picioare şi fără să mai facă vreun pas se îndoi ca o prăjină şi o plesni pe femeie peste cap cu toată puterea. El făcu setos „ha" şi se lăsă tremurând pe pragul lui, roşu la faţă:

- Raiul mă-tii, nu vreai să taci din gură?!... J^

Anghelina se înghemui lângă tocul uşii şi nu mai suflă. După un timp ea ridică ochii şi se uită cu ură la bărbat.

- Nu-ţi vine neam să taci, lovi-te-ar buba, mormăi omul gâfâind. Parcă ai fi Guica lui Moromete! Ce vreai, fa, ai? Ce te-a apucat? Eu spun că să vând, să scap de belea, ea că nu, că ce-au să facă copiii! Eu spun că

117

n-am să vând, ea că am luat-o pe urmele... Ni aşa, ni aşa! Atunci ce vreai, fa? Eşti nebună! Spune ce vreai? Vorbeşte! Ai amuţit? Spune, fa, n-auzi, ce-ai vrea tu? Ai surzit?

Femeia tăcea înghemuită în colţul pragului, cu faţa ca de piatră, şi nu se vedea că are de gând să mai scoată vreun cuvânt, lucru care îl stârnea acum pe bărbat din ce în ce mai mult.

- Fă, tu n-auzi ce spun eu? Vorbeşte, să auz ce vreai tu. Cam ce te taie pe tine ţeasta. Că de vândut când veni vorba o luaşi de la moş Adam, că de ce-am plătit fonciirea, că de ce-am cumpărat plug... Da, aşa o fi! Nu e bine să dau din pământ, rămân copiii pe drumuri... Bine, nu mai vând, vorba ta, dacă am zile scap! Păi nici aşa nu taci din gură! Ce vreai tu să fac? Spune! Ori acum ţi-a luat moartea glasul, prăpădito! Mă faci să mai dau şi în tine, parcă nu-ţi ajunge că ai ajuns ca o lăiaţă! Ce să-ţi fac eu? Că ai văzut şi tu cum am muncit! Nu mai bâzâi degeaba că nu te-am

omorât! De ani de zile nu ne-am mai certat şi taman acuma te găsişi, când... Fă, tu n-auzi să nu mai plângi degeaba? Lasă. Sunt alții care au ajuns mai rău ca pe vremea ciocoilor. O să mă fac sănătos şi atunci o să ştim ce să facem! Fă, tu n-auzi că vine Irina şi să nu mai plângi?

Poarta de la drum zdrăngăni şi fetița, cu umărul ei puțin ridicat, se apropie în goană de prispa casei.

- Mamă, ieşi afară! strigă ea îmbujorată de bucurie. Hai că vin căluşarii: s-au oprit la Iocan şi joacă acolo...

XXVII

între prânz şi seară, Birică se îmbrăcă de horă şi se duse să-l întâlnească pe Nilă al lui Moromete.

înainte de asta, însă, se petrecu acasă între el şi ai lui ceva neobişnuit.

De obicei, duminica după-amiază, când se îmbrăca să se ducă în sat, aproape toată familia lua parte la plecarea lui. Nu se ştie când şi în ce fel se stabilise în familie că decât să iasă toți în lume şi să se facă de râs că sunt rău îmbrăcați, mai bine să iasă unul, bine îmbrăcat, iar ceilalți să stea şi să nu se ducă nicăieri.

Birică îndura rău situația lui de flăcău mai mare între frați, deoarece toți îl aşteptau să se însoare. Nimeni nu suflase niciodată nici un cuvânt despre acest lucru, dar seara, când Birică se întorcea şi le găsea în dosul porții pe cele două surori, înțelegea că ele au stat acolo tot timpul şi că nimic altceva n-au făcut decât să stea şi să se tot uite peste gard cum se scurg spre horă fetele de seama lor. Totuşi, Birică avea nişte surori vesele şi răbdătoare. Sufereau nițel duminica şi apoi uitau.

Când fusese militar, ele avuseseră grijă să-l facă să nu simtă aşa de mult asprimea cazărmii; îi trimiteau mănuşi şi ciorapi, îi scriau des, îi spuneau „ale tale surori Ileana şi Gheorghița şi părinți şi frați care te dorim în tot momentul"...

Dar ele nu se schimbară nici după ce se făcură mai mari, adică nici după ce Birică se întoarse din armată şi le găsi gata să iasă în lume. în multe familii ieşirea în lume dădea naştere la certuri cumplite, dar surorile lui Birică păreau să fi descoperit ele ceva deosebit... Erau foarte vesele şi îl găteau pe fratele lor cu haz mare, numai ele ştiau de ce râdeau, îi călcau hainele, îi periau ghetele şi aproape de fiecare dată îi făceau în necaz că nu ştie să ia *batistoare* de la fete.

Cu timpul însă veselia surorilor începu să-l apese pe Birică. Surorile se lăsau pe ele la o parte până într-atât încât cu adevărat nu puteau ieşi nici măcar până la poartă; aceeaşi fustă veche, aceeaşi bluză arsă de soare şi cârpită, „Nene, spuneau ele, ce zici de mătasea asta? Să-ți facem din ea nişte piepți la cămaşă, că nouă tot nu ne-ajunge!" Sau: „Nene, din lâna asta să-ți facem mai bine o flanelă!"...

Mai bine!

Când le auzea aşa, lui Birică îi venea să plece din sat, să se ducă nu se ştie unde, să muncească nebuneşte câțiva ani şi să se întoarcă plin de haine şi de lucruri frumoase pentru surorile lui. Ținea la ele cu o durere pe care cu greu şi-o ascundea prin cuvinte aspre, gonindu-le de la muncă, muncind el mai mult sau ridicându-se supărat de la masă şi lăsând pentru ele bucățica mai bună.

Astăzi însă, în timp ce se îmbrăca, băgă de seamă că ele lipseau şi nici frate-său nu era acolo. Numai cei doi gemeni mai mici stăteau pe pat şi se uitau cu ochii strălucitori la cămaşa lui cu piepți de mătase, gata să sară să-i aducă apă să se spele, să-i țină oglinda sau cureaua să dea briciul pe ea.

Birică era tăcut şi galben la față. Tocmai se încălțase şi îşi trăsese pantalonii, când mama lui intră în odaie.

- Birică, spuse ea, fetele şi tat-tău sunt supărați pe tine. Aseară şi azi-noapte n-ai

dormit şi n-ai mâncat nimic... Noi n-am vrut să-ți spunem, dar ce cauți tu la aia a lui Bălosu? Noi am zis de la început că n-o să iasă bine, că n-o să vrea Polina să vie în casa asta cu atâția frați... Maică, Birică - şi deodată mama, văzând chipul palid al feciorului, izbucni în plâns -las-o, maică, nu te mai duce... însoară-te cu o fată pe potriva ta... Ai să

, găseşti tu o creştină...

Mama nu mai putu vorbi şi ieşi din odaie. Intrară fetele.

- Ce e, Birică, fir-ar a morții de minte pe care o ai tu! spuse cea mare mânioasă şi jignită. De-aia muncim noi şi ne căznim, să te vedem pe tine

119

strigând pe la porțile lui Bălosu? Ce-ai avut aseară de-ai strigat şi-ai înjurat ca un țigan? Numai asta n-aşi fi crezut-o, să ne faci de râsul lumii!

- Parcă nu mai sunt alte fete! spuse şi cea mică, roşie de necaz, între timp intră şi tatăl şi se făcu o clipă linişte. Văzând că tatăl nu

zice nimic, fata cea mare înțelese că poate să-i dea ea mai departe.

- Nu e vorba că nu mai sunt fete! spuse ea rezemându-se de marginea patului şi ținându-şi pleoapele peste ochi. Nu e vorba de asta. Avea o expresie înțepenită şi parcă spunea ceva învățat pe dinafară. Acest ceva însă era deosebit de necruțător şi toată lumea, chiar şi Birică, o asculta în linişte şi tăcere, aşa cum în linişte şi tăcere se asculta ploaia sau vântul. Aia care e, să fie! reluă ca după o clipă. Dar dacă nu e, ia-ți gândul şi vezi-ți de treabă, că d-aia eşti flăcău! Muncim cu toții aici ca să trăim cum e bine, să nu zică lumea că alergi după ea din pricina pământului.

- Aşa zice lumea! spuse tatăl cu un glas limpede, uitându-se o clipă neclintit la feciorul său.

- Dar nu e vorba numai de lume! continuă fata după ce tatăl îşi termină uitătura sa. Fiindcă dacă Polinei îi place, dă-o morții de lume, n-o să te apuci să laşi pe cine îți place din pricina lumii! Dar ai umblat destul după ea, reluă fata cu un glas şi mai înalt şi mai aspru şi mai îndârjit, şi nu mai spuse nimic, încheie aici.

- Să mai umble şi ea după tine, dacă îi place, spuse cea mică, ambițioasă, dar mama se răsti acum la amândouă fetele:

- Ho, ajunge! Nu vă e ruşine? E frate-tău mai mare!...

îi părea rău. Asemenea lucruri erau neobişnuite la ei. Era neobişnuit să se amintească de ce o anumită faptă era bună sau rea; aceasta trebuia să se ştie.

Dar tatăl socoti că dacă acest lucru s-a petrecut, atunci să se meargă până la capăt.

- O fi el mai mare, dar a făcut armata degeaba. Un flăcău... Dar mama socoti totuşi că era destul.

- Ho! ajunge şi tu! îl întrerupse ea. E flăcău, ştie el ce face.

- Ce mai la deal şi la vale, ținu totuşi să încheie tatăl. Birică! îl strigă el pe fecior.

- Ce vreai?

- Tu vezi cum trăim noi! -Văd.

- Uită-te la fetele astea.

Dar Birică n-avea nevoie să se uite. Fetele totuşi se lăsară parcă văzute, rămaseră neclintite una lângă alta, desculțe cum erau, cu fustele şi bluzele lor care nu mai aveau culoare, cu brațele puternice, arse de soare, strânse la piept; stăteau astfel cu pleoapele peste ochi şi arătau nespus de mândre

120

şi de frumoase. „Astea suntem, păreau să spună. Sărace şi curate; şi niciodată n-o să murim după vreunul fiindcă ar avea pământ. Cui îi place! sfidau ele parcă nişte

flăcăi închipuiți. Şi să ştiți voi că nu puțini vor fi flăcăii care să alerge după noi când o să ieşim în lume".

- Vorbiți degeaba, spuse Birică posomorât. Nu eu am alergat după ea. Se gândi o clipă şi continuă: Aseară n-am ştiut, că nu m-aşi fi dus... A ieşit Tudor Bălosu şi m-a înjurat!

- Bine ți-a făcut! afirmă tatăl, dar săriră cu gura pe el să tacă. Birică continuă:

- De ce să mă înjure?! L-am înjurat şi eu.

î încheie, astfel şi nimeni nu mai zise nimic. Birică se întoarse la oglindă, I să termine cu îmbrăcatul. Acum, surorile rămaseră să-l petreacă. Cea mică

îi peria haina în timp ce cealaltă căuta ceva în chichița lăzii. " - Na, dă cu astea, spuse ea punându-i înainte o cutie mică de cremă

şi o sticluță cu parfum făcut de ea în casă din levănțică şi alcool.

Birică îşi puse cravata, sora cea mică îi ținu haina, se pieptănă şi se ' parfumă, după care ieşi pe poartă petrecut de privirile familiei şi ale

vecinilor. Costumul negru şi cravata nu-i stăteau rău, spre deosebire de „ alți flăcăi pe care hainele orăşeneşti îi făceau de nerecunoscut.

XXVIII

în drum spre Moromeți, Birică se luptă din răsputeri să alunge supărarea pe care i-o pricinuise tatăl său. Acesta îi vorbise ca şi când el, Birică, ar fi uitat vreo clipă felul cum trăiesc ei. Ce-a vrut să spună? Că surorile lui... Era de neînțeles! Doar ştia că trebuie să se însoare cât de curând, să lase drum surorilor, ştia totul, ce rost avea să-i reamintească?!...

Având o stare turbure de nemulțumire şi ură împotriva nu se ştie cui şi de pornire necruțătoare contra Polinei care îl zăpăcise cu dragostea ei, Birică ajunse pe ocolite în fundul grădinii Moromeților - nu vroia să fie văzut de ai lui Bălosu - îl strigă pe Nilă printr-un şuierat scurt şi se aşeză să-l aştepte. Era hotărât s-o vadă acolo pe Polina cu orice preț şi, dacă s-o putea, să-i ardă câteva... Gândea că ea nu se purtase cinstit...

- Tu eşti, Birică?

- Nilă, hai că vreau să vorbesc ceva cu tine, spuse Birică în şoapta

groasă.

Nilă se aşeză greoi şi nu mai zise nimic. Se vedea după fața lui că bănuieşte despre ce e vorba. Birică nu mai zise nici el nimic.

Stăteau sub un dud bătrân şi tăceau. Nilă se gândea şi Birică aştepta. Deasupra lor câteva păsărici se certau pe o cracă şi țopăiau cu picioruşele

121

lor subțiri ca firul de iarbă. Era cald şi linişte, în aer nu se simțea nici o adiere. Pe o cracă mărginaşă câteva frunze late ale dudului începură să pâlpâie slab, dar obosite se stinseră în nemişcare. Peste sat zgomotele erau parcă înnăbuşite chiar de la început, parcă se dormea în aer. Obosit şi parcă mâhnit, Nilă se uită țintă la prietenul său.

- Vreai să vorbeşti cu Polina?... Să-i spun Titei s-o cheme?...

- Spune-i!

Nilă se ridică ceva mai vioi şi vru să se îndepărteze, dar Birică îl opri:

- Nilă, şopti el mohorât. Adu şi o măciucă...

Nilă se posomorî, nu înțelese dintr-o dată, apoi se împotrivi slab: - - Lasă, mă, ți-e frică de Victor?

- Nu, dar s-o am aici! mai spuse Birică.

Nilă se întoarse cu Tita, care şi ea înțelese când îl văzu pe Birică lungit sub dud. Dar parcă nu vroia să se ducă.

- Vreai să vorbeşti cu Polina? întrebă ea. Arăta supărată. Să-i ia moartea cu neamul lor! spuse ea aşezându-se. Nu ştiu cum o fi Polina, dar Victor, mă gândesc ce proastă am fost! Guica mă făcea de râs că aşi vrea eu să mă mărit cu Victor! Şi Victor sta acilea şi nu zicea nimic... Nu mă duc eu la gardul lor! mai spuse Tita furioasă. O să creadă că strig să mă vadă el.

- Lasă, Tito! Du-te! şopti Nilă.

- Nu mă duc. O s-o trimet pe Ilinca! răspunse Tita şi vru să se ridice, dar taman atunci Ilinca o strigă din curte şi apoi glasul ei se apropie de grădină şi o strigă iar:

- Tito, unde eşti? Hai că trec căluşarii!

Se auzea într-adevăr în liniştea satului cum se apropie cântecul lăutarilor. Birică, Nilă şi Tita ascultară. Deodată se auzi strigătul prelung al mutului, urmat de țipetele ascuțite ale muierilor şi fetelor.

- AbreaaaaaauL.

Tita se ridică, Nilă vru să se ridice şi el, dar se uită la prietenul său:

- Hai să vedem căluşarii!

- Dă-i dracului de căluşari că-i vedem noi pe urmă... Te găteşti şi mergem pe urmă după căluşari! răspunse Birică.

- Hai, Tito, du-te odată şi spune-i Ilinchii, dacă tu zici că nu te duci! se supără Nilă.

» Tita plecă, dar Ilinca întârzia să se arate. Căluşarii se opriseră undeva Toarte aproape şi țipetele de spaimă vesele ale muierilor şi fetelor nu mai conteneau.

- Ia hai, mă, până la drum, să vedem unde joacă! nu-şi putu stăpâni Nilă nerăbdarea.

122

Se ridicară şi se întâlniră cu Ilinca. Venea fuga să le spună că n-o poate chema pe Polina fiindcă s-au oprit căluşarii la ei, şi Polina e în casă, se găteşte.

- Hai acolo! se hotărî Birică.

Lumea umplea toată curtea lui Bălosu. Nu era loc şi năvăleau pe prispă şi în grădină, în spatele casei Moromeților. Copiii cățărați pe garduri urmăreau mutul, gata să țipe şi s-o ia la goană. Bălosu deschisese poarta spre şosea şi, cu toate că împrejurimile casei erau înțesate, cea mai mare parte din lume rămăsese afară.

Birică şi Nilă se înghesuiră prin grădină să ajungă mai aproape. Birică îi spuse Ilinchii să se strecoare ea până lângă prispă şi când o ieşi Polina să-i spună să vină după căluş sub dudul din fundul grădinii. El căuta totuşi , să se apropie de căluşari, s-o vadă pe Polina când o ieşi. Avu noroc cu mutul, care se repezi în mulțime urlând şi lovind cu sabia lui roşie să facă loc căluşarilor. Ținu piept navalei înapoi şi se împinse aproape de tot în față fără să ia în seamă lovitura pe care o primi de la mutul furios.

41 Tocmai se începea vestitul joc şi căluşarii se strigau unul pe altul să ^ se adune: hăp! hăp! hăp! Se aliniară în mijlocul bătăturii cu fața spre pridvorul lui Bălosu şi îl aşteptară pe mut să dea semnalul. *,*

Tudor Bălosu cu muierea şi cu Victor ieşiseră în pridvor, Victor stătea în picioare, îmbrăcat într-un costum gri, cu cravată în dungi roşii la cămaşă galbenă de mătase, cu capul gol şi pieptănat lins. Arăta cam spălăcit la față, dar era distins îmbrăcat şi țeapăn. Tudor Bălosu şi muierea, gătiți şi ei de sărbătoare - Tudor Bălosu purta vestă neagră peste cămaşă albă cu mâneci bogate, Aristița rochie de catifea albastră - stăteau pe scaun . avându-l pe Victor între ei. Nu oricine putea primi căluşul, care ținea mai bine de un ceas, şi felul cum stătea Victor în picioare şi se uita în jos la mulțime dădea de înțeles tocmai acest lucru.

- Mă, şeful ăla al căluşarilor! strigă el, şi când acesta se apropie de . Victor, Victor îi spuse: Jucați căluşul întreg! lucru care plăcu la toată

lumnea, fiindcă numai la Aristide şi la câțiva din sat se juca în întregime acest joc rar. Aristița Bălosu părea mai retrasă şi mai puțin mândră, şi se uita din când în când spre tindă aşteptând-o pesemne pe Polina, care întârzia.

- Mutule! strigă şeful căluşarilor spre mut. Mă, Abreau, treci încoace! Mormăind, Abreau se apropie cu oala în mână şi se opri în fața

căluşarilor aliniați.

Nu era mut şi nu-l chema Abreau, îl chema Costică Giugudel şi rostul lui ca „mut" în jocul căluşarilor părea să fie al unui regizor sau director de scenă. în timpul jocului lovea groaznic cu sabia căluşarii care oboseau sau jucau prost, iar clăuşarii erau legați prin jurământ să nu se supere şi să nu întoarcă loviturile, ci doar să se apere cu frumoasele lor ciomege

123

la care aveau legați clopoței. Căluşul ținea trei zile, de Rusalii, şi istovea cumplit pe căluşari, căci era un joc cu atât mai frumos cu cât ritmul său ajungea mai încordat şi mai intens.

Când speria şi stropea cu ouă clocite muierile şi copiii, mutul mormăia ca un urs sau urla ca un taur: aabreau! Purta o fustă murdară şi zdrențuită sub care ținea ascuns falusul de lemn. Era boroşcoit pe mâini şi pe față cu roşu şi arăta înspăimântător.

Abreau se grăbi să facă aşa-numita numărătoare, trecând de la un căluşar la altul şi mormăind nu se ştie ce în dreptul vreunuia pe care îl ştia mai slab. Se trase înapoi şi se stropşi la ei poruncitor:

- Hăp-şa!

- Hăp-şa! răspunse şeful căluşarilor care apoi îşi întoarse fața de la mut şi porni la pas, în tactul muzicii, ocolind în cerc cu jucătorii în urma lui. Toți aveau clopoței la picioare, la ciomege şi la fes, betelii şi caftane roşii. Erau oameni din sat, dar erau de nerecunoscut, arătau deosebit de frumoşi în această îmbrăcăminte a lor. Jocul lor stârnea în sat o încântare aproape fără margini; era singurul joc care avea rigoarea lui veche: nu se putea juca decât în formație, în costume, cu mut şi cu încă ceva care era greu de găsit şi de păstrat şi anume un conducător neobosit şi mai bun decât toți ceilalți care „să ştie căluşul", adică să țină minte numărul şi ordinea figurilor de joc. La a patra măsură şeful întorcea fața spre jucători şi striga chemarea: hăp-şa! la care ceilalți, la măsura următoare, răspundeau în acelaşi fel. Din ce în ce însă chemarea şefului se lungea ca o rugăminte şi în acelaşi timp ca o poruncă, până ce, deodată, el se întoarse cu totul spre jucători, ridică ciomagul deasupra capului şi strigă aspru:

- Hăp-şa!

- Hăp-şa! i se răspunse şi intrară în plin căluş, şeful jucând în fața lor, mergând de-a-ndăratelea şi strigând mereu, în tactul trepidant al muzicii, aceeaşi chemarea

\ - Abreaaau! izbucni mutul şi se repezi cu sabia roşie în mulțime, care la vederea lui se năpusti îndărăt cu strigăte sălbatice de veselie şi spaimă. Mutul scoase falusul de lemn şi gonind şi mormăind bestial de-a lungul cercului din jurul căluşarilor începu să toarne peste el lapte şi să spargă ouă.

Fără să se fi uitat spre pridvor, Birică simți că Polina a ieşit din casă şi întoarse capul într-acolo luptându-se cu mulțimea care îl înghesuia. O văzu pe Ilinca apropiindu-se. Polina stătea în spatele maică-sii, în picioare, cu brațele strânse la piept. Văzând-o, Birică uită pentru o clipă totul şi înverşunarea se topi în el ca şi când n-ar fi fost. Ea arăta veselă şi liniştită, şi când Ilinca lui Moromete se apropie şi îi şopti la ureche, Polina dădu din cap că a înțeles şi continuă să rămână veselă, cu fața spre căluşari.

124

Buimac, neînțelegând, flăcăul nu mai putu sta la căluşari şi se retrase spre grădină. Se duse sub dudul Moromeților şi se întinse în iarbă cu fața în jos. Stătu acolo singur, aşteptând spargerea căluşului, care părea să nu ^se mai termine. Strigătele animalice ale lui Abreau, țipetele şi râsetele ascuțite spintecau aerul până departe, iar printre ele, neîncetat, ritmul clopoțeilor, chemarea încordată a căluşarilor, hăp-şa!, uneori istovită şi lungă, hăp-şa şi mereu în tactul rigid şi intens al viorilor. Când în sfârşit muzica încetă şi se auziră strigătele de astă dată răzlețe, hăp! hăp!, Birică sări în picioare. Viorile însă începură din nou. Uitase că după căluş flăcăii şi fetele jucau şi ei horele lor mai domoale.

Se întinse la loc în iarbă din nou mohorât şi înverşunat, dar deodată tresări. Polina deschidea poarta grădinii şi se apropia. Nu mai arăta veselă, dar nici nu se putea spune că ar fi îngrijorată de ceva. Se apropie totuşi cu sfială de flăcău şi când se opri îi dădu bună ziua.

- Bună ziua, Birică! îi spuse şi avu o sticlire ciudată în ochi, când îl văzu cum arăta şi cum stătea întins în iarbă.

Birică se ridică încet şi se dădu după copac. Polina veni după el. Se uita la el drept, cam de sus şi aştepta.

- Ce e, Birică? îl întrebă.

Era frumoasă, cum stătea înaintea lui cu fața aproape. Avea un obraz alb, bărbia rotundă şi curată. încă de tinere unele fete aveau pe chipul lor ceva muieresc. Polina nu avea, şi nici nu se vedea că va avea curând, cu toate că împlinea douăzeci de ani. De obicei ținea pleoapele peste ochi şi numai Birică îi cunoştea privirea vie, strălucitoare, umbrită totuşi de ceva tainic care nici ea nu părea să ştie ce ascunde. Acum se uita la el cu privirea aceea.

- Ce vreai, Birică? îl întrebă ea din nou şi arăta parcă grăbită să se întoarcă la căluş.

- Va să zică, Polino, eu fluier la tine şi tu îl trimiți pe tac-tău să mă înjure! spuse Birică întunecat.

Polina nu răspunse şi nu se clinti.

-Te măriți, ai? spuse el, de astă~3~ată cu un glas tărăgănat de încordare şi amenințare. Dumnezeul tău că n-am ştiut eu cine eşti! exclamă el acum cu o durere vie şi se uită la ea crunt, gata s-o plesnească.

Ea nu se feri, ceea ce îl făcu pe flăcău să se abțină:

- Şi nu puteai să-mi spui mai dinainte? Să-mi fi spus că nu-ți mai place şi te...

- Păi, ți-am spus, zise fata.

- Când?

- Joi după Paşti!

125

„Joi după Paşti" era o batjocură, adică niciodată. Ea îi spusese totuşi ceva atunci la început când el adusese vorba de însurătoare.

- Joi după Paşti, nu ții minte? repetă ea batjocoritor. Şi pe urmă ce, trebuie să-ti spun ție cine îmi place? Pe cine îmi place pe ăla îl iau.

Birică o plesni peste față cu toată puterea. Ea țipă înăbuşit şi îşi duse brațele la ochi, dar nu se clinti din fata lui. Fiindcă el nu mai dădu, îşi descoperi ochii. Ardeau.

Birică o văzu şi rămase nemişcat sub privirea ei, sumbru şi necruțător. Dar ea nu clipea şi o umbră de spaimă şi un fulger de bucurie licăriră în privirea lui.

- Ei, te-ai răcorit?! murmură fata. Birică înghiți greu de câteva ori. Gâfâia.

- Hai, Birică, nu fi supărat! repetă fata, de astă dată cu sfială şi teamă. Nu fi supărat pe mine, că mi-a fost frică de tata şi d-aia n-am ieşit. Eu credeam că tata ştie de tine, dar el a aflat abia alaltăieri... Stai să vezi cum s-a întâmplat...

- De ce nu mi-ai trimes vorbă? o întrerupse Birică mânios. Să mă fac eu de râsul lumii la poarta voastră!

- Birică! se rugă Polina cu o voce diferită de a lui, şoptită şi fierbinte, şi el începu s-o asculte posomorât şi îmblânzit, pe chip cu o expresie care arăta, înainte ca el să fi ştiut, că se afla din nou sub puterea simțirii care o stăpânea şi pe ea.

Era glasul ei cunoscut, glasul ei care îi aprinsese inima. Surorile lui, care îi ceruseră să fie necruțător cu ea, nu cunoşteau acest glas, iar părinții ei, care vroiau s-o mărite cu altul, nici ei nu-l cunoşteau.

XXIX

Tudor Bălosu cel puțin nici nu se gândea în clipa aceasta la ea. Pentru el măritişul Polinei se şi terminase. Stan Cotelici avea douăzeci de pogoane de pământ şi hotărâse în mintea lui - deocamdată nu ştia nimeni de acest lucru - să-şi mărite fata fără zestre şi anume cu obligația scrisă din partea ginerelui că renunță la ea, ceea ce însemna la urma-urmei înzestrarea pe socoteala ginerelui, lucru greu de înfăptuit, dar acum nu se gândea la asta. în timp ce căluşarii jucau şi lumea se înghesuia în curtea lui mică, Tudor Bălosu constata încă o dată că locul din spatele casei lui Moromete îi trebuia ca aerul. Nu se mai gândea nici la Boțoghină, socotea afacerea încheiată, se întreba mereu ce anume ar fi de făcut să pună mâna pe locul Morometilor şi nu vedea nimic şi ura împotriva lui Moromete creştea în

el în aşa fel încât îşi dădea seama că această ură nu se va opri până ce nu-şi va împinge curtea până sub casa acestuia.

Starea aceasta nu-l părăsi până seara, şi la masă abia băgă de seamă că Polina întârzia de la căluş. După masă însă, cineva, o muiere, strigă la poartă şi îi spuse Aristiței că a auzit că Birică ar fi furat-o pe Polina. „Aşa o fi?" se interesă muierea. Aristița răspunse de formă că astea sunt vorbe, dar se întoarse în casă înspăimântată şi îi spuse bărbatului ei care, auzind, scoase .un răcnet de furie. Victor înjură de astă dată fără nici o eleganță şi strigă: „Hai, tată!" şi ieşiră amândoi din curte cu ciomege groase în mâini.

Nici nu se gândeau că Polina ar fi vinovată de altceva decât de faptul că e proastă şi s-a lăsat amenințată de cel care a furat-p*-Qa'nd îi spuseseră că a cerut-o Stan Cotelici, *ea nu zise nimic,* era deci umpede pentru ei că numai din prostie s-a dus după al lui Birică.

- Vezi, tată? Ți-am spus eu că trebuia să-i fi spart capul ăluia aseară când a fluierat în poartă, zise Victor. N-ar fi îndrăznit el acuma să-i iasă Polinei înainte.

La Birică era lumină în tindă şi nimic neobişnuit. într-un fel foarte paşnic, fetele spălau vasele, iar Birică-tatăl, în izmene, se pregătea să se culce. Rămaseră cu toți uluiți când, fără să strige sau să dea de veste cu ceva, Tudor şi Victor Bălosu şi încă vro doi, rude ale acestora, năvăliră cu ciomegele în tindă şi amenințară să iasă Polina afară:

- Polino, ieşi afară de bunăvoie şi hai acasă, dacă vreai să nu intru eu peste tine! strigă Bălosu.

- Iar pe dumneata, dom'Ie Birică, dacă te mai prind că-i ieşi Polinei înainte, pe cuvântul meu că-ți dau la cap! amenință Victor cu un glas iarăşi elegant.

Numai că repede îşi dădură seama că Birică n-a fost el atât de prost să tragă acasă cu Polina. Intrară prin odăi se urcară în pod, căutară prin grajd şi grădină...

- Ia lasă, Victore! spuse Bălosu într-o vreme, oprind cercetările. Ia hai acasă! Hai acasă că s-a terminat, s-a făcut de râs, dumnezeul ei de fată... Las-o că se întoarce ea, n-avea nici o grijă! dacă n-am s-o omor!

- Nu e vinovată ea, tată! spuse Victor cu glasul lui spălat. Ar trebui să mergem la

şeful de post şi să-Dar se opri; îşi dădu şi el seama că n-ar fi izbutit decât să se facă de
râs.

- Ascultă, Birică, dacă voi credeți că o s-o las eu pe Polina la voi, vă înşelați! spuse Bălosu în pragul tindei, adresându-se tuturor. Atâta vă spun, că dacă Polina e proastă fiindcă n-am bătut-o, dumnezeul ei de fată, că trebuia s-o bat s-o omor, şi credeți că o să-i dau pământ, vă înşelați amarnic,

127

încheie el cu ceva din felul elegant de a vorbi al fiului său. Dar să ştii{i de la mine, mai spuse în timp ce Victor şi ceilalți se îndepărtau spre poartă, nici o brazdă n-o să-i dau şi mai bine ați face să vă duceți acum şi să-i spuneți acolo unde s-a pitit că n-o să mă împac cu voi orice-ați face! Să lase mai bine fata să vie acasă şi să fim oameni de omenie... Atâta să ştiți, să nu ziceți că nu v-am spus! Bună seara!

Bălosu se mai liniştise. N-avea îndoială că ai lui Birică l-au înțeles cum trebuie; să se însoare Birică-fiul cu o fată fără zestre, nu putea fi o glumă pentru ei.

Numai că familia lui Birică nu ştia nimic. După ce ai lui Bălosu plecară, Birică-tatăl rupse tăcerea uimită care stăruia în tindă şi porunci:

- Să se ducă cineva şi să afle ce e cu ăla; să-i spună să se întoarcă acasă, dacă nu cumva e nebun!

Fata cea mare se îmbrobodi în tăcere şi pieri grăbită în întuneric, întârzie cam mult, se întoarse cam după vreo două ceasuri. Ea spuse că a fost la ai lui Moromete şi l-a întrebat pe Nilă. Acesta i-a spus că Birică s-a vorbit cu Vasile al lui Dumitru lui Nae să stea la ei cu Polina până mâine dimineață.

Fata arăta parcă împăcată cu ceea ce făcuse fratele ei. Ba, ceva din povestea aceasta începea chiar să-i placă.

- Ei, şi ai fost la Dumitru lui Nae? întrebă Birică-tatăl supărat de înfățişarea fetei. Ce te râzi aşa?

- Păi râd fiindcă Polina era gătită ca o mireasă, spuse fata veselă, dar fără să fie ea însăşi prea convinsă că asta era pricina veseliei. Am fost la Dumitru lui Nae şi i-am găsit în odaia curată, povesti ea. Erau cu Dumitru lui Nae şi cu fi-său Vasile şi cu toții stăteau şi beau vin!...

Fata izbucni de-a binelea în râs, spre stupoarea familiei.

„Ei, bine c-ai venit, Ileano! m-a luat Birică în primire când m-a văzut. Ia stai tu colea, zice, lângă fratele tău şi spune-mi că nu eşti supărată pe mine". „Eu pe tine?!" zic. „Păi da, zice, că azi după-prânz m-ai luat la rost..." „Treaba ta, zic, eşti mai mare! N-o să te învăț eu!" „Ei, ia lasă, Ileano, zice Dumitru lui Nae cu glasul ăla al lui. Ia lasă", zice.

Fata pufni din nou şi se făcu roşie de ruşine, dar nu-şi putea stăpâni veselia.

- Ce e cu tine?! se dumiri tatăl deodată. Ai băut ceva pe-acolo! constată el cu reproş.

- Să-l ia moartea pe Dumitru lui Nae, mi-a dat cu sila, se dezvinovăți fata, supărată acum că se făcuse de ruşine dintr-un pahar de vin.

Toți înțeleseră că fata n-a mai găsit de cuviință să-i spună lui Birică şi Polinei despre amenințarea lui Bălosu. Ar fi fost zadarnic, n-ar fi izbutit

128

decât să le strice bucuria. încât familia se împacă cu ideea că, bine sau rău, Birică s-a însurat.

în zori se pomeniră cu Birică şi Polina intrând în casă, se treziră şi rămaseră cu ochii mari şi fără glas, iar mama abia putut să mai exclame:

- Birică, mamă! Iar Polinei: Şi tu, Polino!

Se uitau la ei şi parcă nu le venea să creadă că doi inşi pot arăta atât de bucuroşi, că le poate sta atât de bine unul lângă altul. Surorile cel puțin parcă se prostiseră cu totul, iar cea mică nu se sfii chiar să rămână mai mult timp cu privirea asupra Polinei şi să spună:

- Ce frumoasă eşti, țață Polino!

- Maică, să vă fie cu noroc! se rugă parcă mama, apropiindu-se. Polina îi luă mâna şi i-o sărută; mama o îmbrățişa, dar nu se putu

stăpâni şi izbucni în lacrimi. Polina însă era veselă, şi la lacrimile soacrei ea se veseli parcă şi mai tare.

- Nu plânge, mamă, că mai avem şi nunta, spuse ea.

Adică dacă era vorba că plângă de bucurie, să plângă la nuntă, când bucuria o să fie mai mare, şi aceste cuvinte sporiră şi mai mult bucuria aceasta de acum, venită parcă pe neaşteptate.

129

PARTEA A DOUA

I

în ziua când Achim se pregătea să ia drumul spre Bucureşti, de dimineață căzu o ploaie scurtă şi furtunoasă care se porni cu picături rare şi puternice ca de piatră. Pe prispa casei Moromeților stătea un tânăr îmbrăcat într-o dulamă jerpelită şi fuma în tăcere, gânditor, fără să ia în seamă ploaia care zguduia cerul. Achim se uita nemişcat la el, rezemat de stâlpul parmalâcului. In curând pământul se acoperi de clăbuci şi aerul se încețoşa ca de toamnă.

Mai galben ca ceara - după bătaia cu pândarul îl prinseră iarăşi frigurile - Niculae ieşi pe prispă şi se opri între tânărul tăcut şi fratele său Achim. Catrina şi fetele, Moromete, Paraschiv şi Nilă stăteau şi ei nemişcați, împrăştiați pe toată lungimea prispei şi ascultau înfiorați zgomotele văzduhului.

- Chestiunea asta nu prea îmi vine mie la socoteală, spuse Moromete nemulțumit. Planta are sucurile ei care...

- Mai bine închină-te la Dumnezeu să nu dea piatră, îl întrerupse Catrina înfricoşată că omnul ei cârtea acum împotriva norilor. Tito, Ilinco, închinați-vă voi, că ăştia...

Dar nu se închină nimeni. Din grădină se auzi zgomotul cuiva care vroia să intre în curte. Era Duțulache. Se ridicase dincolo de poartă cu labele pe gard şi schelălăia; poarta grădinii era prinsă în lanț. Câinele dădu ocol prin spatele casei, ieşi în goană prin grădiniță şi străbătu bătătura supărat şi fleşcăit de ploaie, se piti sub streaşină mică a grajdului.

- Duțulache, vin, mă, încoa'?! îl chemă Moromete familiar.

C;\- Achime, după ce stă ploaia, pleci? întrebă Niculae cu ochii aprinşi, uitându-se cu dragoste când la fratele său, când la tovarăşul acestuia care stătea tăcut pe prispă.

- Da, plecăm, îi răspunse Achim.

- Şi nu e aşa că vă întoarceți taman la toamnă?

- Aşa o fi!

130

- Bietul de el, l-a prăpădit de tot pârlita aia de Bisisica, murmură mama, la auzul glasului tremurat şi plin de teamă al băiatului. I-e drag şi lui să se ducă la şcoală, continuă ea. Copiii oamenilor stau cu cartea şi el zace aci pe capul meu şi plânge în fiece seară, zise Catrina mai departe, trăgând albia de spălat sub streaşină casei.

- Păi să se ducă, de ce nu se duce! spuse Moromete iritat. Şi ce să caute la urma-urmei? Că de trecut clasa tot nu-l mai trece! Atunci cum? Doar aşa, ca să se

afle şi el în treabă?!

- Nu e vorba că să-l treacă clasa, zise femeia. I-e drag şi lui... că toată ziua stă singur pe izlaz şi i-o fi urât...

- Ce-i facem, Paraschive, ce dăm la caii ăia? zise Moromete luând vorba femeii din gură.

- Mai sunt nişte coceni... mormăi Paraschiv.

- Şi tu ce faci, Nilă, ce găinezi acolo pe scaun? spuse Moromete din ce în ce mai iritat. Ia du-te şi adu hamurile alea să le mai dregem... Niculae, vezi unde e sula, ad-o încoace...

- Ilinco, dă-i sula lui tata, vezi că e pe poliță, deasupra uşii, zise Niculae fără să se mişte dintre cei doi.

- Şi zici că să te mai duci la şcoală! se răsti mama nemulțumită.

- Da' ce, o doare ghearele să-i dea sula de pe poliță?!... mormăi Niculae arțăgos.

în loc să se supere, femeia avu un zâmbet ascuns. Asemănarea dintre copil şi tată o izbise în clipa aceea. „Neamul, lovi-l-ar moartea să nu se stingă!" gândi ea.

După o jumătate de ceas ploaia se opri şi Achim scoase oile din obor. Moromete stătea cu fruntea aplecată în hamuri şi cosea. Abia când fiul ieşi cu oile în drum şi se întoarse să-şi ia ziua-bună, omul strigă de pe prispă fără să-şi ridice privirea din curele:

- Achime!

Acesta se apropie. Niculae se apropie şi el, chipul lui galben se însuflețise de bucurie.

- Vezi cum îi faci p-acolo! mormăi Moromete mereu cu fruntea şi cu sula în hamuri. Te lăudai că... Tăcu câteva clipe lungi, apoi, deodată, încurcat şi nemulțumit, ridică fruntea din curele: Soră-mea Guica clănțăne pe la toate ulucile că nu vă las să vă căpătuiți! înfipse sula adânc şi se opri uluit: Auzi?! Nu vă las eu!

- Ai, mă, Achime, ce faci? Când mai ajungem noi la Bucureşti? strigă flăcăul din drum.

Moromete îşi întoarse privirea spre poartă şi observă:

- Ce e, mă, Cătănoiule?! Crezi că se mută Bucureştiul din loc?

- Hai, nea Ilie, dă-o dracului! răspunse flăcăul supărat.

131

- Du-te, mă, şi aranjează-te, viu şi eu acuma, zise Achim aşezându-se pe prispă lângă tatăl său.

Moromete scoase sula din ham şi se întoarse spre Achim:

- Na! făcu el. Uitați-vă la ăsta! Ce-o mai fi aşteptând?! Ce mai aştepți, Achime?

Niculae izbucni în râs.

- Tu ce râzi, mă, ca proasta? se supără Moromete, căruia pesemne că nu-i ardea de glumă.

Achim se ridică de pe prispă şi porni spre poartă.

- Vezi că peste o săptămână începem secerea, zise Moromete tare, cu spatele spre drum. Cumpără d-acolo câteva seceri şi trimite-le prin ăsta al lui Scămosu... că n-avem cu ce secera.

- Unde îl găsesc eu pe Scămosu? răspunse Achim, oprindu-se din mers.

- întreabă şi tu pe cineva p-acolo: „Mă, unde trage alde Scămosu de la noi din sat?" şi o să-ți spuie! Fiindcă toată lumea îl cunoaşte p-acolo! îl lămuri Moromete sarcastic.

- Hai, Ilie, lovi-o-ar moartea de vorbă! zise Catrina. Omul pleacă la drum şi tu... Achime, ia-mi şi mie o basma, că îmi iese părul prin cap, mi-e ruşine şi mie de muieri la biserică... se rugă apoi mama.

- Auzi, mă, Achime, ce spune mă-ta? zise Moromete dintre hamuri cu un glas furios. Trimite pentru ea şi pentru fetele astea, aşa, cam... o duzină de basmale.

Paraschiv şi Achim izbucniră într-un râs, care mamei i se păru neruşinat. Ea se făcu roşie de mânie şi nu putu înghiţi batjocura:

- Şi ce dacă zic? spuse ea. Zic şi eu ca o mamă, care... Moromete întoarse fulgerător capul spre ea. Catrina tăcu o clipă.

- Ia nu te mai uita! îl înfruntă apoi. „Aşa cam o duzină de basmale!" îi imită ea glasul furios şi adăugă cu dispreţ: Cloşcă! Stă între hamuri şi vorbeşte! Guica al treilea!

Dar Niculae era vesel, şi Catrina nu-l mai luă în seamă pe bărbatul ei. Se uita la Niculae care îi tot sărea lui Achim în spinare, încerca să-i pună piedică şi cum acesta arăta pentru bucuria lui o înţelegere mai mult decât binevoitoare, Achim chiar promise că dacă anul ăsta Bisisica rămâne stearpă, are s-o taie la Bucureşti şi are s-o vândă. Ce ciudat era copilul ăsta, gândea mama despre Niculae. El nu-şi ura fraţii vitregi...

- Niculae! îl chemă ea mai târziu, după ce Achim nu se mai văzu. Ia-o şi tu prin grădină, vezi să nu bage tat-tău de seamă, şi du-te la şcoală!

Nu pentru că taică-său ar fi avut ceva împotriva şcolii, dar astăzi, după cum socotea Catrina, nu l-ar fi lăsat să se ducă la şcoală, l-ar fi prins pe ie să-i ţină, de pildă, hamurile...

Nu mult după plecarea lui Achim, pe uliţa Moromeţilor fu văzut şeful secţiei de jandarmi însoţit de doi soldaţi cu puştile în bandulieră şi de un om cu capul bandajat. Câinii lătrau nu ca la urs, ci într-un fel deosebit, şi anume aşa ca pentru nişte oameni-jandarmi. Mare îi fu mirarea lui Moromete când văzu, dintre hamurile şi curelele lui, că şeful secţiei trece podişca şi intră chiar la el în curte.

Duţulache, care până atunci stătuse liniştit, porni glonţ fără să latre şi ar fi sărit în capul şefului dacă acesta nu s-ar fi tras înapoi şi nu ar fi închis repede poarta.

Catrina se sperie rău:

- Mă! îi spuse omului. ScoaP în sus. Jandarmii! Apoi către fete: Şi voi ce staţi? Intraţi în casă!

- Ce-ai, fa, cu ele? zise Moromete, văzându-şi de treabă...

- Moromete, strigă un glas din poartă, vin' până aici! Moromete abia acum ridică fruntea şi se uită cu adevărat spre drum.

Chipul i se prefăcu surprins.

- Vin' până aici, Moromete, ce, n-auzi? strigă iar şeful de post, ezitând să intre în curte.

Moromete îşi lăsă fruntea în jos şi spuse încet, înfigând sula într-o curea, ca şi când ar fi vorbit hamurilor: „...Pe mă-ta şi pe tine, găinarule! Parcă ai fi mâncat cu mine dintr-o strachină!" Apoi ridică fruntea şi răspunse cu un glas binevoitor, glumeţ chiar:

- Acu' de ce m-oi fi făcând să mă scol degeaba?! Ce-i fi având cu mine?!

- Moromete, n-auzi să vii pân' la poartă?

- Hai, domnule, că n-o să te mănânce! De ce mai porţi puşca aia în spinare? Dacă te muşcă îţi dau autorizaţie să tragi în el...

Şeful de post, însoţit de cei doi soldaţi şi de civilul bandajat la cap intrară în curte şi se apropiară de prispa casei.

- Nea Ilie, zise şeful de post oprindu-se înaintea hamurilor, bună-dimineaţa!

„Aşa!... pe mă-ta de 'oţ!" îşi spuse Moromete în gând, satisfăcut. Apoi răspunse cumsecade:

- 'Neaţa, domnule Florică! Staţi pe prispă! Uite, mai dreg şi eu hamurile astea, că

s-au cam prăpădit... mai spuse el, deşi nimeni nu-l întrebase ce face.

- Nea Ilie, unde e băiatul ăla al dumitale care a fost duminică cu caii prin Răteasca? Trebuie să-l iau la post, am primit o reclamație de la moşie. Azi-dimineață, personal, a venit la mine administratorul şi a reclamat... S-a apucat cu omul ăsta, a băgat caii şi oile în ovăzul moşiei,

l-a bătut pe pândar până l-a nenorocit şi i-a luat şi puşca! Acum te-ai lămurit? încheie şeful de post mai puțin familiar.

- Cine s-a apucat cu omul ăsta? Administratorul? întrebă Moromete după un lung timp de gândire.

- Moromete, nu te preface că nu înțelegi!! zise jandarmul. Moromete nu mai zise nimic. Se căută prin buzunarul flanelei şi scoase

de acolo nişte praf de tutun. începu să rupă dintr-un jurnal. Stătea înconjurat de hamuri şi nu spunea nimic. După chipul posomorât se părea că chibzuieşte adânc ce trebuie să facă. Şeful de post îşi pierdu răbdarea.

- Haide, nea Ilie, că n-am venit să stau la taifas cu dumneata.

- Mă vezi pe mine tăifăsuind, ori nu eşti în.toate mințile?! răspunse Moromete ieşindu-şi şi el din sărite.

- Moromete, nu glumi cu mine că o pățeşti! zise şeful de post, strângând patul puştii şi ridicându-se de pe prispă înfuriat. Cei doi soldați strânseră şi ei patul puştilor.

- De ce s-o pățesc? întrebă Moromete răsucindu-şi țigarea. Apoi adăugă: Ce, m-ai prins cumva furând *găinii* şi apăsă cu un anumit glas pe cuvântul găini.

- Cheamă băiatul, Moromete, şi nu mai sta cu mine la discuție! zise şeful de post stăpânindu-se. Eu n-am nimic cu dumneata! Dacă ar fi vorba să am, întreabă-l pe Nilă, ălălalt băiat al dumitale, să-ți spună cum m-am purtat cu el la premilitară, când era s-o pățească. Ce dracu, ne jucăm de-a baba-oarba!? Ei, fir-ar al dracu' de om, te porți bine cu el şi el jefuieşte moşia... Cheamă băiatu! Nu-i fac nimic, îi iau declarație şi pe baza ei, să se judece cu ăsta!

Moromete prinse sula în mână şi arătă în spate: ■r Du-te la ăstălalt, la alde Bălosu, sau la alde Voicu Câinaru că şi ăia au băieți care se duc cu vitele.

- Moromete, n-o mai scălda, îți spun cu frumosu, zise şeful de post amenințând. Nu mă face să pun soldații pe urma lui şi să spui că sunt om al dracului. Băiatul dumitale a fost cu caii şi cu oile şi a intrat pe moşia boierului.

- Nu e boier, e boieroaică! observă Moromete.

- Să ştii că te dau în judecată şi o pățeşti urât, îl preveni jandarmul. Omul ăsta nu minte! Crezi că i-a căşunat aşa, ca orbul, pe băiatul dumitale?

- Dar ca pe ce i-a căşunat?! Ca orbul i-a căşunat, nu vezi? răspunse Moromete căznindu-se să-şi lipească țigarea. Cine ştie cu cine s-o fi bătut şi fiindcă n-a mâncat destulă bătaie îl taie capul să intre în târla mea, cu şeful de post!

- Nene, zise paznicul înfumurat, eu n-am nimic cu dumneata. Dar ştiu că e băiatul dumitale. Am întrebat al cui este şi mi-au spus. Am întrebat şi pe băieți şi mi-au spus: „Ai lu' Ilie Moromete!"

- Ce vorbeşti? bolborosi Moromete absent. Iete-m'! Ai lui Moromete, ai? Deştept mai eşti! Ce-i fi crezând, că numai un câine e ciunt de coadă?

- Moromete, cheamă băiatul şi nu mai discuta! mârâi şeful de post uitându-se la soldați într-un anumit fel. Ia puneți mâna şi căutați-l! ordonă el. Puneți mâna pe el, că dacă n-am să-i trag o bătaie de-o să...

Soldații intrară în casă tropăind, iar şeful de post porni spre grajduri, în drum se mai întoarse spre omul bandajat la cap:

- îl cunoşti, mă?

- îl cunosc şi mort, răspunse pândarul apropiindu-se şi el de şef să caute.

- Cum să nu-l cunoşti, dacă te-a picnit în moalele capului, observă Moromete vesel. Apoi se supără: în loc să te apuci de muncă, baţi câmpii în *bocanci,* păzeşti pe boier!

Moromete nu s-ar fi supărat pe pândar dacă în legătură cu moşia nu şi-ar fi adus aminte de discuţia de la fierărie şi de Ţugurlan. Avea dreptate Ţugurlan: prostu ăsta în bocanci în loc să vrea să rupă şi el un lot din moşie, stă şi o păzeşte să n-o fure cineva şi trage cu puşca cu sare în copiii oamenilor.

- Auzi, mă, prostule, că nici nu ştiu cum te cheamă! reluă Moromete şi mai supărat. Bine ţi-a făcut, dacă zici că te-a bătut, şi nu-l mai căuta degeaba, că a plecat la Bucureşti; aşteaptă-l şi tu să se întoarcă. Până atunci poate că îţi mai trage cineva o bătaie!

Jandarmi în curtea cuiva nu putea fi ceva de laudă. Catrina, de obicei înspăimântată în asemenea împrejurări, de astă dată stătea în tindă şi nu-şi putea înăbuşi râsul. De la o vreme, mai ales de duminică încoace, bărbatul ei avea mereu starea aceasta de nemulţumire şi iritare care ei îi stârnea veselia, o stare ciudată pe care ea o numea *suceală.* Moromete era într-adevăr nemulţumit de ceva, dar era parcă nemulţumit mai mult de însuşi faptul că era nemulţumit decât de acel ceva care îi stârnea de fapt nemulţumirea. Catrina nu-şi ascundea satisfacţia când îl vedea apucat de starea aceasta, ea ştia ce înseamnă, şi se simţea parcă răzbunată.

- Aha! exclamă ea după ce jandarmul plecă ameninţând. Nu mai zici că suntem noi proaste?! Na! mai zi şi acuma! Că eşti deştept tu să te cerţi

135

cu un pândar! Ooo! exclamă Catrina ridicând o mână spre cer. Ai umplut pământul cu deşteptăciunea ta!

Moromete se uită uimit la mâna ei şi în ciuda iritării care îl stăpânea, trebui să convină că nevasta lui era reuşită.

- Intră, fa, în casă! râse el uitând o clipă de starea lui. Vezi să nu-ţi înfig sula asta undeva!

- Desfrânatule, spuse Catrina cu indignare bisericească. Eşti mort după şedere şi după tutun! Habar de grijă n-o să am, să ştii! ameninţă ea. Şi intră în casă triumfătoare.

Ştia că n-o să treacă mult şi o să le strige, pe ea şi pe fete, să se sfătuiască cu ele, nefiind în stare, sau nevroind, nu se putea şti, să hotărască singur ce era de făcut.

Dar Catrina ameninţa degeaba: nu se putea stăpâni să nu fie alături de el. Tot aşa se întâmplă şi astăzi; când Moromete lăsă hamurile şi intră

Z;ă, ea chemă cea dintâi fetele cu glas îngrijorat: Tito, Ilinco! Hai la tată-tău! Hai, că ce-o să fie acuma fără oi, o să i de capul nostru, o să mâncăm ştir şi urzici!

- Păi dar! exclamă fata cea mare supărată. Taci că te găsi grija! Când îl îndemnai pe tata să-l lase pe Achim să plece, mă făceai pe mine proastă!

- Ho! o opri mama împăciuitoare. Ho, că n-o să murim! Trăieşte lumea şi fără oi. Mai rău e de tat-tău, că vă duce grija şi nu ştie nici el ce să facă.

- Ba o să-i dau să mănânce numai urzici! se împotrivi Tita intrând în casă peste tatăl ei.

Paraschiv şi Nilă nu erau acasă, plecaseră nu se ştie unde. Niculae fugise la şcoală. Ilinca intră şi ea în odaie şi se aşeză lângă sora ei. Stăteau amândouă supărate şi potrivnice şi păreau hotărâte să nu-i dea tatălui nici o mână de ajutor. Mama se aşeză pe celălt pat, dar nu prea aproape de bărbatul ei. Ea vorbi cea dintâi

şi spre surprinderea tuturor începu prin a-l învinui pe tată de un lucru la care nu se gândise nimeni până acum, şi anume că nu era rău că i s-a dat drumul lui Achim la Bucureşti, dar de ce trebuia să i se dea drumul cu toate oile? Nu se putea să fi lăsat aci şapte-opt dintre ele şi să aibă familia ce mânca? Se putea, cum să nu se poată, dar aşa se întâmplă într-o casă unde *stăpânul* sade toată ziua şi bea tutun: toate ies de-a-ndoaselea şi toţi trag în toate părţile! Cum o să fie bine?!

Ce ciudat lucru! Auzind aceste învinuiri, tatăl nu numai că n-o opri pe mamă să vorbească mai departe, dar lăsându-şi fruntea în jos, el parcă chiar o îndemna să-l învinuiască şi mai mult. Ceea ce Catrina şi făcu, şi încă cu multă pricepere, deoarece nu era prima dată când jucau împreună, faţă de copii, această comedie.

136

- Că dacă ne-am învăţat cu ele, acum o să fie rău... Mai bine nu le-am fi luat şi n-aveam greutatea la bancă! Numai tu eşti vinovat: cu cinci mii de lei pe care i-am plătit astă-toamnă la bancă cumpăram o vacă şi era mai bine şi nici prăpăditu ăla de Niculae nu se mai chinuia cu ele pe izlaz... Că am zis că din pricina lânii, că vaca dă lapte, dar oile dă şi lână... Iar acuma uite că n-o să fie nici una, nici alta, şi fetele astea, râde lumea de ele! Râde Guica!

- Ei, mânca-o-ar pământul de Guică! spuse Moromete cu fruntea în pământ.

- Mânca-o-ar pământul, dar vine colea şi te face de râs! i-o reteză Catrina cu asprime. Vine colea şi râde de asta mai mare, că ar vrea să se mărite cu Victor!

- ...Pe mă-sa de Victor! mormăi tatăl posomorât.

- Pe mă-sa, pe mă-sa, dar ce-ţi pasă ţie dacă fata o să rămână aici nemăritată? strigă Catrina furioasă.

- Ia mai taci din gură, mamă, că nu e vorba de măritiş! Dacă e vorba să mă mărit, şi mâine mă mărit! spuse Tita supărată pe mama ei.

Mama tăcu. Izbutise deci să atragă şi spre ea supărarea fetelor.

- Chestiunea stă în felul următor, începu Moromete cu un glas mai puţin vinovat decât s-ar fi crezut, totuşi prevenitor. Nu e asta care zice mă-ta, se adresă el fetelor, că dacă e să cauţi în satul ăsta - şi de astă dată se adresă mamei - n-ai să găsăşti o fată mai vrednică decât Tita. Nu e problema asta! Şi nici că am rămas vara asta fără oi! Că fetele astea sunt supărate şi îmi spun mie că o să-mi dea numai urzici! Poţi să-mi dai şi scaieţi, Tito, că eu nu mă supăr! o asigură el şi rămase o clipă nemişcat şi convins (adică toată lumea ştie că el mănâncă orice şi se miră că fata îl ameninţă cu urzicile).

- Hai, lovi-o-ar moartea de suceală, vorbeşte ca lumea, nu te mai fandosi! spuse Catrina, izbutind să nu pufnească în râs.

-^Păi nu e problema asta!!! se dezvinovăţi Moromete uitându-se la mamTşi rugându-se parcă de ea, cu durere, să fie înţeles că nu e vorba de ce-o să mănânce el.

- Spune odată şi nu mai ţine fetele aici, că au treabă!

- Ce facem cu fonciirea! aruncă Moromete deodată grăbit şi cu mâna făcu gestul: iată, asta e problema! Ce facem cu fonciirea, că vine ăla peste o săptămână şi nu ne mai iartă! repetă el cu un glas dramatic. Că nu e vorba de urzici, încheie supărat şi posomorât.

Dar atât glasul său dramatic cât şi supărarea cu care încheie nu făcu fetelor nici o impresie. Tot aşa, el părea mai mult supărat că era el supărat, că nu-i era lui bine.

137

- Atunci de ce n-ai făcut cum am zis noi? spuse Tita, ghicind această stare ascunsă a tatălui. De ce i-ai dat drumul la Bucureşti? De ce-ai tăiat salcâmul? Dacă e vorba să răbdăm, barim să ştim că nu răbdăm degeaba, că o să vie grâul şi o să

avem, nu să-l vindem să plătim banca.

- Şi dacă nu pleca Achim la Bucureşti cu ce plăteam? întrebă tatăl vrând s-o încurce, deşi gândul fetei era limpede.

- Cu ce plăteam? Cu oile plăteam. Le vindeam şi plăteam, spuse fata.

- Aha! făcu Moromete fără noimă.

- Şi ne rămânea şi lâna şi aveam şi ce mânca toată vara, spuse şi Ilinca.

- Măi fetițelor! se rugă Moromete din nou, îndurerat că nimeni nu înțelege ideile lui atât de simple. Măi fetițelor, repetă el, păi nu ne-am înțeles noi că o parte din bani ne trimite Achim să plătim banca? Nu ne-am înțeles aşa? Ce Dumnezeu, uităm de la mână pân'la gură? De ce să vindem oile? O parte din bani ni-i trimite Achim, iar ce n-ajunge pentru bancă, mai dăm din grâu! Aşa s-ar făcea că ne-ar rămâne oilea aici, am plăti banca şi n-am vinde nici cine ştie ce grâu! De ce nu înțelegeți voi!

Mama se prefăcu că a înțeles.

- Ar fi bine aşa!

- Păi aşa trebuie să fie! se miră Moromete că există îndoieli în privința asta. Aşa trebuie să fie, repetă el convins. Vedem cu toții că Dumnezeu are grijă de noi (şi aceste cuvinte el le spuse ca să-i facă plăcere mamei), are să se facă grâu berechet şi în felul ăsta scăpăm de bancă pe jumătate şi ne rămân şi oile! Nu mai spun de banii care le rămân lor! O să-i las să facă ce vor ei cu banii ăia! Şi dacă o să fie cinstiți şi n-o să se apuce să înşele lumea, o să fie bine de toți!

Moromete tăcu şi mama se uită nedumerită la fete. Era limpede: avea să fie bine, de ce mai erau nemulțumite?

- Lasă, maică, răbdăm şi noi vara asta! le mângâie ea.

- Dar ce-i facem cu fonciirea! turnă Moromete apă rece peste propria-i liniştire. Şi ce-i facem cu fonciirea *acuma!* Că dacă ar fi să ne mai lase şi anu ăsta, poate o veni vreo lege să ne mai taie din ea! Trebuie să vie, fiindcă toată lumea geme, dar ne apucă de ea *acuma.*

- Păi cât ave'm noi de dat? se interesă Catrina.

- Patru mii!

- Păi mai plăteşte şi tu din ea acolo şi las-o până la anu! îl sfătui Catrina. „Mai lasă-ne, Jupuitule, nu ne lua cămaşa din spinare", vorbeşte şi tu cu el!

- Am vorbit... pe mă-sa de jupuit cu ochii ăia ai lui, am vorbit, cum să nu vorbesc, răspunse Moromete furios. M-a trimis la perceptor, zicea că numai perceptorul poate să mă amâie. M-am dus la ăla şi ăla, oleu, nici nu vrea să stea de vorbă. Dar n-ar fi nimic dacă m-ar amâna până

după culesul porumbului. Aşi vinde şi din porumb, că o să se facă şi porumbul, şi am scăpa, dar mă apucă acuma!

- Imprumută-te şi tu la Aristide!

Asta era! Aici vroia să ajungă. De fapt hotărârea de a se împrumuta o luase el mai dinainte dar vrusese să aibă şi girul fetelor. Moromete se ridică de pe pat şi deodată părăsi consiliul de familie.

- Aoleu, mă dor oasele! se cumpăni el pe şolduri.

Avea cu totul alt glas. Se îndreptă spre uşă şi ieşi, lăsând-o pe Catrina să se descurce ea cum o şti cu fetele.

III

Aristide nu fusese cămătar şi nu împrumutase bani decât la începutul începuturilor, acum vroia să se uite acest lucru, dând de înțeles că el se îmbogățise datorită politicii.

A împrumuta cu bani şi a sta la pândă pentru ca în momentul potrivit să-l scoţi pe om la vânzare sau a „ajuta" pe cineva în aşa fel încât ajutorul acesta să-ţi fie întors de cinci ori mai mult, de pildă să dai un sac de grâu şi să-l primeşti înapoi după treieriş, dar la preţul din timpul iernii, în felul acesta putea să facă avere Tudor Bălosu, care niciodată n-avea să ajungă primar, dar nu Aristide, care străbătea judeţul pe motocicletă şi avea deschisă uşa preotului, a judecătorului şi chiar a prefectului. Aristide nu mai împrumuta nici bani, nici cereale, avea nevoie de ele pentru combinaţii comerciale în afara satului, care trebuia să rămână numai o piaţă, ca să zicem aşa, a prestigiului politic şi socotea că pe bună dreptate afacerile acestea mărunte cu oamenii sfârşeau totdeauna, din punct de vedere electoral, prost pentru cel care le făcea. Crâşmac, adversarul său ţărănist, nici acum nu ştia pentru ce, numai după doi ani, căzuse în alegerile pentru consiliile comunale.

Moromete ştia că Aristide nu împrumuta bani, dar asta n-avea nici o importanţă. Mult mai important era faptul că el, Moromete, se ducea la Aristide sa-i ceară ceva.

^-Gasa lui Aristide era aşezată în centrul satului, unde se încrucişau toate drumurile comunale şi judeţene. Centrul semăna cu un cerc turtit şi tăiat. De aici se putea apuca spre răsărit, şoseaua Glavacioc - Bucureşti (80 km); spre miazăzi, spre Dunăre (60 km); gara era la 4 km de sat, iar spre munte, spre „creierul Carpaţilor" cum spuneau oamenii, era de obicei urmărită şoseaua care însoţea calea ferată până la Piteşti - Curtea de Argeş.

Clădirea cea mai impunătoare a comunei era banca populară cooperativă „Primăvara", clădită în 1931 şi care dăduse faliment îndată ce apăruse legea conversiunii. Era clădită în stilul primăriilor comunale, dar mult mai mare, cu paisprezece trepte de ciment, cu câte două coloane în părţi şi cu două intrări laterale mai mici. Acum era folosită la întrunirile consiliului comunal, sau ale comitetului bisericesc, sau în timpul campaniilor electorale. Uneori tinerii obţineau aprobarea lui Aristide pentru baluri şi serate.

Alături de bancă, înconjurată de o bogată grădină cu pomi şi straturi de zarzavat şi flori, se afla casa parohului Petrică Provinceanu, care imita clădirea băncii. în partea cealaltă a centrului, ocupând o mare întindere de pământ, se vedea conacul fostei moşii, cu numeroase dependinţe. Acum conacul era închiriat de maior (sau vândut, nimeni nu ştia) staţiei de agronomie şi montă care fusese înfiinţată de curând. Bătrâna Marica şi fiica ei cu părul verde locuiau în spatele staţiunii, într-o clădire ceva mai mică decât conacul. In faţa staţiunii, peste drum, se afla o căsuţă mică şi pipernicită: acolo locuia ruda lui Moromete, Parizianul, „Guica al doilea mai prost", cum îi zicea Catrina. Mama lui Parizianul era soră cu nevasta dintâi a lui Moromete şi pe vremuri ea însoţise la Paris, ca servitoare, pe cucoana Marica. La câteva luni după ce se întorsese de acolo născuse, nemăritată fiind, un băiat pe care Moromete îl poreclise Parizianul. Parizianul era mai mare decât Paraschiv, şi se însurase de mult; avea un băiat cam de seama lui Niculae. De nenumărate ori Aristide îi oferise pământ şi bani, numai să-şi vândă casa şi locul care stăteau înfipte ca un cui în coasta gospodăriei acestuia. Nu vroise.

Aristide avea o curte imensă care înconjura din trei părţi şi căsuţa şi locul lui Parizianul. In curte se ridicau două şoproane uriaşe sub care se odihneau o batoză vopsită în roşu şi un vapor al cărui coş răzbătea printr-o gaură făcută în acoperiş. Casa lui Aristide era toată învelită în coarde de viţă care se împleteau de la stâlpi până la streaşină, ajungând până în vârful acoperişului. Casa era împrejmuită cu un gard mic făcut din scânduri vopsite cenuşiu, iar în spaţiul dintre prispă şi gard creşteau flori. De-a lungul gardului dinspre drum, pe partea dinafară a curţii, Aristide

lăsase o fâşie lungă pentru jocul de popice. Construise chiar anume un fel de acoperiş, demontabil, pe care îl întindea peste gard atunci când ploua.

Avea cârciumă, care era aşezată cu obloanele spre centru. Doi stâlpi în afară susțineau o prelungire mare a acoperişului, sub care Aristide scotea trei-patru mese mici cu scaune, la care se putea aşeza oricine. .—*1* In continuarea şoselei, de la centru spre răsărit veneau rând pe rând: o fântână de piatră, şcoala primară, o uliță care ducea spre prima biserică, primăria comunei, față în față cu primăria, casa notarului, alături de el

140

casa ginerelui, directorul şcolii primare, învățătorul Toderici, apoi casa celui de al doilea paroh al comunei, un tânăr învățător care se făcuse popă şi reuşise să împartă chiar anul acesta parohia în două (acum umbla prin sat şi strângea de la oameni să repare vechea biserică). Alături de el se afla magazinul comercial şi casa lui Petre Ianculov, vechi negustor al comunei.

Acesta era centrul sau *Devale,* cum i se spunea, pentru că într-adevăr comuna semăna^cTTcTalBIfrşi orice uliță pornea la vale spre fundul acestei albii- La marginea dinspre răsărit a comunei, pe un câmp deschis, împrejmuit cu un gard înalt de sârmă ghimpată, se afla moara cu valțuri a lui Aristide şi presa de ulei. *Jjfc*

Moromete îl căută pe Aristide la primărie şi întrebă secretarul dacă „domnul primar ăsta" e aici.

Secretarul primăriei era un om care avea pentru Moromete multă considerație. Cândva Moromete fusese consilier comunal, o singură dată şi, nu se ştie de ce, nu-i plăcea să i se amintească de acest lucru, era şi acum membru în comitetul bisericesc dar nu se ducea niciodată la adunări, şi pe vremea aceea, mnTîncI secretarul primăriei, Moromete îl susținuse în consiliu pe tânărul Oprescu, sectştarul de acum, care nu uita acest serviciu şi îi păstra lui Moromete o veche şi Inutilă, nu recunoştință, ci considerație, recunoştința fiind ceva care trebuia să i se cuvină lui ca secretar, fiindcă el era acela care scotea pentru oameni copii după registrul de naşteri, acte de naționalitate şi origine etnică, bilete pentru vite şi adeverințe...

- Am onoarea, dom'le Moromete,! spuse secretarul fără să se oprească din scris: scria nemaipomenit de repede şi de frumos şi izbutea să facă acest lucru fiind, ca orice secretar'de primărie, jumătate beat; am onoarea şi toată stima, repetă el, cu ce temot servi?

- Cu o țuiculiță, spuse Moromete^ironic. Primarul ăsta e aici?

- Este! răspunse secretarul cu un glas ca de chelner. Este! strigă el, continuând să scrie în felul lui nemaipomenit, spre admirația oamenilor, care nu lipseau niciodată de pe capul lui./

Moromete ieşi din birou şi intră la primar.

Aristide îl întâmpină cu voioşie. Era un om cu trăsături tinereşti, deşi avea tâmplele încărunțite. Gulerul alb Şal cămăşii, răsfrânt peste haină, accentua buna dispoziție tinerească a primarului.

- A... Moromete! strigă el ridicându-se de după birou şi dând la o parte hârtiile şi ziarele pe care le răsfoia. Aha! Aha! exclamă. Ai citit în gazetă discursul lui Madgearu şi ai venit să-mi spui că o să cadă guvernul! Şmecher Moromete! Crezi că o să ieşi primar!? He, he, he! Hai noroc!... Stai jos, nea Ilie, stai pe scaun. Ce faci, domnule? E posibil, după cum se

141

aude, că la toamnă o să fie alegeri generale, dă-o în... mă-sii, treibuie să intri în consiliul comunal. *""""

Aristide se întoarse vorbind la birou şi, aşezându-se la loc p se dădu puțin pe

spate şi se întrerupse familiar şi totodată paiftîcos:

- De ce nu stai, nea Ilie! Stai, domnule, pe scaun!..„ fa spune-mi, nea Ilie, Cocoşilă ce mai face? ,.—~""

Moromete, depăşit de veselia şi politețea primarului, se aşeză pe scaun şi nu zise nimic. Aristide, degajat, reluă printr-o nouă exclamație:

- He, he, hej râse el. Cocoşilă îi înjură pe liberali, dar nu vrea să spună cu cine o să voteze. Te pomeneşti că l-ai atras dumneata să voteze pentru Iorga!

- Nu vrea! zise Moromete.

- He, he, he!

- Da. Cică nu se poate discuta cu el.

- Cu cine?

- Cu Iorga.

- De ce?

- Cică degeaba are doi creieri, că nici unul nu e bun.

- Iorga? He, he, he! râse Aristide. He, he he, Moromete, ciudat mai eşti! Care va să zică degeaba are doi creieri, he, he, he, fugi d-aici... Chiar aşa zice? Ce zice?... Lasă, nea Ilie, tot cu ai noştri o să votați toți, ce să mai discutăm! Ia spune, ce mai faci? Vreai ceva p-aici, vreun act?~~

- Aş vrea eu un act, dar nu se poate! zise Moromete.

- De ce să nu se poată?! Pentru dumneata facem noi.

- Oare? încercă Moromete uitându-se dintr-o parte la primar. Aşa, un act! zise el şi începu să spună cu glas oficial şi să scrie cu mâna în aer prin fața ochilor:

Act

Domnul Ilie Moromete, din comuna cutare, județul cutare, consfințim noi că nu mai are dreptul să plătească fonciire si impozite!

- He, he, he! izbucni primarul nestăpânit, uitându-se curios la mâna lui Moromete care tocmai semna actul în aer cu o mişcare lungă şi încogârlițată. He, he, he, las-o dracului, nea Ilie, dă-o în... mă-sii!

- Sigur, îți convine să râzi, dar ia întreabă-mă pe mine!

- Ai de plătit mult?

- Hm! făcu Moromete.

- He, he, he, las-o moartă, nea Ilie, se veseli Aristide. Anul trecut dumneata nici nu ştii că eu personal l-am oprit pe perceptor să nu-ți confişte căruța! Păi dacă o tot amâi... He, he, he! Te pomeneşti că ți-au şi luat ceva din casă! Ai?

142 ' \

- Nu! spuse Moromete parcă cu recunoştință că nu s-au purtat încă cu el în acest fel. Nu, nu mi-au luat nimic, adăugă. Dar o să-mi ia! spuse apoi cu glas de parcă i-ar fi făcut celuilalt o promisiune.

- O să-ți ia? He, he, he! Las-o moartă, nea Ilie! Lasă că dacă o să fii ales în consiliul comunal ne descurcăm noi.

Aristide nu mai râse. Moromete se uită o secundă la el, apoi întoarse capul în altă parte şi rămase nemişcat şi posomorât. Primarul îi propunea într-un fel destul de lămurit să devină omul lui. Ceva asemănător se mai întâmplase o dată pe vremea când Aristide nu era aşa de bogat şi Moromete nu atât de prudent în politică. Aristide plăcuse oamenilor şi fusese susținut în alegeri, iar consiliul comunal din care făcuse parte şi Moromete aprobase cu multă nevinovăție două importante hotărâri ^e care le propusese Aristide îndată ce fusese ales primar: o hotărâre cu privire la un monument în cinstea eroilor şi alta cu privire la ridicarea unui cămin cultural. Amândouă proiectele trebuiau realizate prin autoimpunere. Porniseră membrii consiliului comunal prin sat cu căruțele şi strânseseră grâu şi porumb; de două ori, în doi ani; şi

oamenii dăduseră, avuseseră încredere în consilierii lor; iar consilierii predaseră grâul şi porumbul primarului, în care aveau încredere; iar primarul nu dezminţi încrederea consilierilor săi, ridică un monument de ciment de doi metri pe un teren de un metru pătrat, monument pe care fură trecuţi toţi eroii războiului de reîntregire şi clădi o aripă a şcolii începută de mult, adăugând, sub frontispiciul pe care scria *Şcoala,* şi: *Căminul cultural.* Dacă între timp Aristide n-ar mai fi luat şi alte hotărâri la fel de importante, de astă dată referitor la executarea bugetului comunei, la folosirea terenurilor şi altor bunuri ale primăriei, şi nu le-ar fi executat în acelaşi chip, adică având grijă să nu existe hârtii sau să existe hârtii care îl acopereau, afacerea cu monumentul şi căminul cultural ar fi sfârşit rău pentru el, adică aşa cum i s-ar fi întâmplat oricărui om care n-ar fi fost total cinstit; dar amestecată cu altele şi întinsă pe mai mulţi ani, această afacere de început se împletise într-un lanţ gros, puternic şi total, pe care nimeni, o dată ce lanţul se formase, nu mai putea să-l desfacă. Moromete cunoştea şi el această chestiune cu monumentul şi căminul cultural, dar Aristide îi dăduse de înţeles că afacerea era în ordine; era foarte mirat că Moromete nu-i spusese din vreme să-i dea şi lui nişte izlazuri să le folosească; ce dracu, toţi consilierii luaseră, numai Moromete rămăsese... Drept răspuns Moromete părăsise consiliul şi se găsiseră destui care să râdă de el că a fost prost şi nu s-a ales cu nimic şi că de aceea nu se mai duce pe acolo. Poveste veche şi uitată chiar şi de Moromete. Dar iată că Aristide n-o uitase şi îi propunea iarăşi, având în vedere alegerile apropiate, să voteze din nou pentru el şi să-l sprijine iarăşi în sat. în schimb

143

Aristide avea să-l ajute să se descurce în consiliul comunal mai bine ca data trecută.

- Ştii că eu nu fac aici la primărie decât să iscălesc hârtii, spuse Aristide mai departe, văzând că Moromete tace posomorât.

„Se ştie de mult că eu las acuma pe alţii să se ocupe de afacerile primăriei", însemnau de fapt cuvintele lui.

- Nu mai am timp nici să mor, adăugă el vesel, şi nu minţea, era ocupat până peste cap cu construcţia unei noi mori în Tătărăşti, o comună mai mare decât aceasta de aci unde era primar. A! Ce zici; Moromete?

- Domnule, i-am dat drumul la Bucureşti, răspunse Moromete după lungă vreme de tăcere. I-am dat drumul la Bucureşti şi e vorba să-mi trimeată nişte franci! repetă el. Dar mi-e frică să nu vină iar Jupuitu după fonciire!

- Stai că nu pricep nimic, zise Aristide.

- N-auzi că i-am dat drumul la Bucureşti lui Achim? spuse Moromete puţin supărat că celălalt nu înţelegea. I-am dat drumul lui Achim, lui fi-meu!

- Ei şi?

- Trebuie să-mi trimeată nişte franci!

- Nu pricep!...

- N-am acuma să-i dau ăluia cu fonciirea.

- Ei si?

- Dă-mi patru mii de franci să-i dau la fonciire şi când îmi trimite fi-meu, ţi-i dau îndărăt... Aristide se hotărî repede:

- Mi-am închipuit eu, când te-am văzut, de ce ai venit, Moromete, spuse el devenind din nou vesel. Bine, atunci rămânem înţeleşi: îţi dau. Şi se ridică de la birou: prietenii mei îi împrumut cu plăcere. Hai cu mine pe la cârciumă că n-am bani la mine!

De la primărie la Aristide nu era departe. Mergeau împreună agale. Aristide era mai înalt, şi cu toate că era elegant în costumul său uşor, de vară, albastru-deschis,

cu pălărie moale de pai de orez, atrăgea atenția mai puțin decât Moromete, care arăta parcă supărat, şi avea o expresie ca şi când nu singur, ci silit de cineva ar fi mers alături de primar.

IV

în acest timp Paraschiv pornise înfrigurat spre tuşă-sa Guica. Achim plecase şi trebuia făcut ceva repede cu Nilă, să-l îndemne să termine o dată cu bombănelile lui de neînțelese

144

\

- Ei, gata, ga Mario! îi dădu Paraschiv de veste tuşei. Gata, dar nu ştiu ce să fac cu Nilă, că îmi vine să-i dau câțiva pumni după ceafă şi să-l satur.

Guica stătea în fața bordeiului şi împletea la ciorap; ea nu luă în seamă supărarea nepotului şi, de bucurie că în sfârşit Achim plecase, scăpă câteva ochiuri la ciorap.

- Ce vorbeşti, Paraschive? şopti ea cu glas strâns. I-a dat drumul? A plecat? Când a plecat?

- De dimineață! răspunse Paraschiv. Mi-era nițel frică şi mie: haiti, acu'îl întoarce îndărăt! Că şi ăla se moşmonea, se moşmonea... mai adăugă Paraschiv supărat.

- Aşa, mă! Aşa! continuă Guica cu bucuria ei sărată şi nițel surdă, ca şi când bine făcuse Achim că se moşmonise. Aha! Aha! mai exclamă ea. Şi *alea* ce zicea? A? Paraschive! *Alea* nu zicea nimic?

Paraschiv nu răspunse.

- Hai, mă, dă-te naibii, ce eşti supărat? îl certă Guica. De ce nu spui? Acuma trebuie să plecați şi voi! Când plecați? Paraschive, se rugă Guica sfătuitor, vezi, nu stați mult p-acolo! Un an, doi şi întoarceți-vă acasă. Eu ți-am mai spus. Locul ăla din spatele casei e al tău. Cu banii din Bucureşti faci o casă pe el, te însori, cumperi pământ şi să mor şi eu acolo ca o creştină între ai mei, să aibă cine să mă îngrijească. Vorba ăluia, să nu vie un străin! Că de! Suntem de-un sânge! Şi acolo, în Bucureşti, mai trimite-mi şi mie un frâng, că dacă nu eram eu să vă învăț de bine, ce făceați? Nu mai pierdeți vremea de pomană, să mai munciți şi la secere pentru ei! Auzi tu?! Când plecați?

- Nu vrea boul ăla de Nilă, ga Mario, n-auzişi ce-ți spusei? zise Paraschiv scuipând şi făcând ca buzele lui să se încalece şi să se despletească în fel şi chipuri.

- Ce, e nebun?! se mânie Guica, oprindu-se surprinsă din împletit.

- Cică: „Nu, bă, că cum să plecăm cu caii şi să lăsăm grâul pe câmp?"; Cică: „Nu acuma, bă, mai încolo, pe la Sântămărie!"

- Păi şi tu, zise Guica, prost eşti? De ce n-ai venit cu el încoace? Ia du-te şi vin' cu el încoace! Ce, e prost?

- E prost, răspunse Paraschiv scuipând furios. Apoi continuă cu un glas gros, care vroia să semene cu al lui Nilă: „Că ce, bă, ce ți-a venit şi ție! Plecăm acuma, râde lumea de noi: ăia ai lui Moromete fugiră câteştrei de acasă şi-l lăsară pe tat-său singur cu grâul pe câmp..."

- Du-te, mă! Du-te! zise Guica fără să mai asculte. Du-te, mă, n-auzi? Du-te şi vin cu el încoace! Am să-i spun eu ceva şi ai să vezi că n-o să mai zică nimic!

145

Nilă însă plecase cu caii la păscut şi abia a doua zi spre seară se întâlniră cu tuşa lor.

Când îi văzu trecându-i pârleazul, Guica se ridică de pe scăunelul ei din fafa bordeiului şi le făcu semn să vie după ea înăuntru. Ca de obicei nepoții îşi îndoiră cefele să nu se izbească cu fruntea de pragul de sus al uşii, intrară în odaie şi se

aşezară tăcuţi pe aceleaşi scăunele de-o şchioapă; se fereau să stea pe pat, care era de totdeauna şubred şi s-ar fi putut rupe cu ei.

Guica se aşeză pe prag în faţa lor, fără să-şi lase ciorapul de la gât şi începu:

- Ei, Nilă! Păi ce-am vorbit noi până acuma? Ia ascultă aici la mine: lui Achim i-a dat drumul la Bucureşti şi dacă nu trimite bani, crezi că tac-tău e prost? Păi ştii ce e în stare să facă? Să se ducă peste el acolo şi să nu mai puteţi face voi nimic! Tu auzi, mă?!

Paraschiv se uită la Nilă şi făcu un semn din mâini care vroia să spună: vezi! Nilă se uită la Paraschiv şi dădu din umeri vrând să spună că nu înţelege nimic. Guica deschise gura să-i dea drumul mai departe, dar Paraschiv o întrerupse. El îi aruncă fratelui o privire de dispreţ şi parcă mugi:

- Mai şi vorbeşti!

- Ce vorbesc, mă, ce vorbesc? bolborosi şi Nilă în felul lui de neînţeles, din care nu puteai să-ţi dai seama niciodată dacă protestează, cere explicaţii, sau pur şi simplu nu pricepe despre ce e vorba.

- Cum nu vorbeşti? Păi nu spui? reluă şi Paraschiv.

- Ce spun?

- Cum ce spui? Că: „Lasă, bă, că să mai aşteptăm, că râde lumea de noi!" Tu auzi ce spune ga Măria? Crezi că tata când o vedea că ăla nu-i trimite nici un frâng, o să ne aştepte pe noi să vie Sântămăria?

Nilă îşi încreţi fruntea lui lată şi groasă, o lăsă în jos şi nu mai spuse nimic. Dar iarăşi nu puteai să ştii ce e cu el. Guica vorbi mai departe:

- Nilă, dacă n-o să rămâneţi voi cu buzele umflate, haida-de! Păi voi nu ştiţi ce vorbesc *aleai* Ce spun pân sat? Căjac-tău are să-i treacă ge toţi pe numele lui şi are să-i treacă ăleia bătrâne casa şi jumătate din locul

Jejcasă. Pentru că eşti bleg şi umbli cu capul între urechi, d-aia! E averea voastră! Ce-ai să te faci tu dacă tac-tău îl pune alea la cale şi le trece casa? Ai, mă? Ce-ai să faci, Nilă? Că atunci nu poţi să le mai dai afară, că se duce la secţie şi vine cu jandarmul. Tu auzi ce-ţi spun eu? Guica se opri din împletit şi se ascuţi cu capul spre Nilă. Tu auzi, mă? repetă ea. E casa voastră, e averea voastră de la biată mă-ta! Şi lumea o să fie de partea -voastră, că tac-tău cu nimeni nu se are bine...

Nilă asculta în tăcere, cu pleoapele lăsate cu totul peste ochi ca şi când ar fi dormit. Guica continuă:

146 ,

- Şi atunci ce să mai aşteptaţi? încălecaţi într-o noapte pe cai şi luaţi-o spre Bucureşti. Şi când o să vă întoarceţi cu bani peste vreun an şi-o să le daţi pe-alea afară, lumea o să zică: „Bine le face! Au fugit la Bucureşti din pricina lor! Aşa le trebuie, că au vrut să pună mâna pe averea fraţilor!" fi averea voastră, Nilă! De câte ori să-ţi tot spun?

Guica îşi trase capul care stătuse întins şi înfipt sub ochii lui Nilă, apucă ciorapul din poală şi începu să împletească repezit, cu mişcări înghiontite.

- Nu, că lui îi e ruşine de lume, zise Paraschiv când tuşa se opri. Nu înţelege că lumea râde de noi taman d-aia, că îi lăsăm pe ei să ne mănânce munca. Păi, bă Nilă, lumea zice că suntem noi proşti, tu ştii asta? îl informă Paraschiv având în glas ceva care arăta că în privinţa asta de mult sunt ei acoperiţi de ruşine.

Nilă însă tăcea mai departe, cu fruntea lui lată şi groasă cât degetul aplecată în jos. Nu se ştie de ce, lucrurile acestea care păreau foarte limpezi continuau să fie pentru el turburi. Paraschiv se uită la el cu dispreţ şi spuse iar, cu un glas lung, tărăgănat, ca şi când l-ar fi strigat de la cine ştie ce depărtare:

- Băi, Nilă, bă! O să te tragă fetele de turul pantalonilor, ca pe Năstase Besensac.

Zici şi tu că eşti flăcău! Eu m-aşi fi însurat până acum de zece ori, dar n-am vrut! Tot pentru voi, pentru tine şi Achim! Să vă fac oameni!

Nilă ridică fruntea, se uită la fratele său şi mormăi ca un urs.

- Faci tu oameni! Păi dar! Dăştept mai eşti! Mă mir că nu te vezi!

- Nu, că sunt ca tine, să dau în gropi, răspunse Paraschiv pornit. Dacă n-aş fi eu... Dacă ar zice tata să tragi la jug, ai trage la jug.

Nilă îşi încreți fruntea şi chipul lui mare se aprinse de această jignire. Se întoarse spre Paraschiv şi mormăi cu toată puterea, clipind des din ochi şi strângând pumnii amenințător:

- Ce, bă, ce? Ce, ce? Ce vrei? Ce?

- Cecsina! blodogări Paraschiv fără să se sinchisească.

- Ia nu vă certați! interveni Guica ridicându-se de pe prag şi căutând ceva între sobă. Ea scoase de acolo o oală cu dude şi o puse înaintea nepoților. Nu vă certați ca proştii, ce v-a apucat? Paraschive, tu eşti mai mare, ce vorbă e aia? De ce râzi de el? Parcă tu eşti mai breaz? Să te duci acolo la Bucureşti şi să te-ntorci, să te-nsori! Să faci copii! Atunci să te vedem! Haide, luați nişte dude d-astea şi nu vă mai certați!

Cei doi începură să bage mâinile în oală şi să mănânce din ea în tăcere. Guica se aşezase la loc pe prag şi bestecăia la ciorap. După puțin timp trase un fir lung din ghemul negru de lână şi spuse:

- Hai, mă, ce faceți? Că trebuie să plămădesc, să vă fac nişte pâine! Am şi eu câteva ciurele de făină pentru zile mari. Să vă fac să aveți pe drum! înțelegeți-vă mai repede!

. - Ce să ne mai înțelegem, zise Paraschiv ridicându-se. Gata, plecăm!

147

- Şi caii? întrebă Guica.

- Ii luăm cu noi, răspunse Paraschiv hotărât. Cu ei câştigăm mai mult decât cu oile. Altfel de ce dracu mai plecăm?

- Cum, mă, să furăm caii lu' tata? tresări Nilă cu un glas din care se vedea că acest gând nu izbutea cu nici un chip să-şi facă loc în capul lui.

- Păi nu sunt caii voştri, Nilă? N-ați muncit voi anul trecut şi ați plătit cinci mii la bancă? Cu ce v-ați ales voi din douăzeci de mii care s-a împrumutat tat-tău? Nu şi-au făcut alea covoare de pe urma oilor? Sunt caii voştri, tu nu vezi, ce naiba tot vorbeşti! Ia vezi, că acum mă supăr pe tine!

- Păi vorbeşte şi el ca să nu tacă, zise Paraschiv mereu furios de împotrivirea lui Nilă. El se sculă în picioare şi continuă hotărât să termine cu atâta vorbă: Ascultă, Nilă, eu încalec şi plec şi te las pe pe-un prost aici... Mie să-mi spui verde... Te întreb: mergi sau nu mergi? De-un an de zile de când vorbim; mergem, mergem, mergem! Şi acum faci pe... Că râde lumea că *furăm,* că, bă, să mai aşteptăm! Ce să mai aştepți? Nu mai aştept, am aşteptat destul!

De pornit ce era, Paraschiv uită şi se aşeză pe patul tuşei, care îndată începu să trosnească şi să pârâie. Guica țipă la el:

- Du-te, mă, naibii, că-mi rupi patul!

Paraschiv sări în sus. Supărat, el puse mâna pe umărul lui Nilă şi-l mişcă, parcă l-ar fi sculat din somn.

- Nilă, mergi, mă, sau nu mergi?

Nilă tresări şi deodată sări în picioare: "' A

- Merg, mă, merg, ce tot mă ițâni? N-auzi că merg? Nu ți-am spus o dată că mergem?

- Păi vorbeşte!

- Ce să vorbesc? mormăi Nilă, de astă dată cu un glas slab, fricos, ca şi când i-

ar fi părut rău că spusese că merge. Continuă: Să mergem odată! Ce tot vorbim atâta! Şi dacă se întâmplă ceva...

- Dacă se întâmplă ceva, eu răspund! aproape că strigă Paraschiv.

După ce se luaseră, Birică şi Polina continuau să se uite unul la altul ca şi când ar fi fost singuri pe pământ. Zadarnic încercau, Polina să stea mai mult prin casă cu soacra şi cumnatele, iar Birică prin curte cu tatăl şi fraţii! Se strigau pentru lucruri de nimic şi dacă se stăpâneau să nu fie mereu unul lângă altul, nu se puteau împiedica să nu-şi audă glasurile. Se

148

auzea glasul ei sau al lui spunând nu se ştie ce, se opreau pentru o clipă şi bătaia inimii se iuţea...

Dar dacă durerea trebuie stăpânită fiindcă îndurerează şi pe alţii,
bucuria prea mare trebuie şi ea stăpânită fiindcă poate fi rău înţeleasă.
fntr-o zi mama spuse „o vorbă" Polinei, închipuindu-şi că îi face un bine
dacă îi aminteşte că traiul ei aici o să fie rău, dacă nu se împacă cu ai ei.
Erau la masă. Polina nu luă din ciorbă decât de vreo două ori şi lăsă
lingura pe masă. Era o ciorbă de verdeţuri nici mai bună nici mai rea ca
în alte zile, dar mama-soacră nu se uită la chipul norei să vadă că de fapt
ei nu-i ardea azi de mâncare la fel cum nu prea îi arsese nici până acum
! de când venise aici; socoti că ciorba era de vină:

- E fără untdelemn! spuse ea. Trebuie să păstrăm untdelemnul pentru i secere! Şi în loc să se oprească aci, se pomeniră cu toţii auzind pentru întâia oară nişte cuvinte cam nepotrivite şi supărătoare. Noi suntem învăţaţi, maică, să mai mâncăm şi fără untdelemn!

.; Nepotrivite şi supărătoare cuvinte, dar adevărate şi de aceea clipa care urmă după rostirea lor nu fu alungată de nimeni.

Polina se făcu roşie şi deodată, cu totul pe neaşteptate pentru ei, ea • rosti cu o veselie înţepată şi necruţătoare:

- Ba eu, mamă, nu sunt învăţată să mănânc fără untdelemn!

„N-am de gând să înghit ceea ce nu se cuvine", însemnau de fapt cuvintele ei.

- Şi nouă ne-ar plăcea, dar ce să facem! rosti mama-soacră între două porniri, frică să nu iasă ceva urât, dorinţă să nu ocolească ceea ce trebuia în cele din urmă spus pe faţă.

Dar Birică-tatăl se sinchisi mai puţin. Se întoarse spre noră şi-i aruncă cu nepăsare:

- Ba o să mănânci, că n-o să ai încotro!

- Nemâncată nu stau!? răspunse Polina cu veselia ei şuierată.

- Lasă, maică, o să vă aranjaţi voi! rosti mama. O să vă împăcaţi cu alde tac-tău şi o să vă duceţi acolo! Că aici e greu de trăit, suntem mulţi şi-Nu spuse mai mult, se făcu tăcere. Ce însemna asta?! Aşadar în timp

ce ea şi Birică nici nu ştiau ce mâncau ameţiţi de marea lor bucurie, aici exista nemulţumire, gânduri grăbite să-i împovăreze cu grija traiului... Polina nu mai zise nimic, se ridică de la masă şi intră în odaie. Birică se posomorâse şi mânca în tăcere. El socotea ieşirea soţiei lui la fel de nepotrivită ca şi cuvintele mamei. Era însă limpede că bucuria familiei trecuse de mult; şi că ei doi băgau de seamă acest lucru abia acum. - Ce e cu tine, mamă? spuse el supărat.

149

- Ce să fie? rosti tatăl numaidecât. Spune şi ea ce este. Sau nu-i aşa? întrebă el cu nepăsare.

în clipa aceea, în casă, Polina izbucnise în plâns. Birică tresări, se făcu galben la

faţă. El rămase cu lingura într-o mână şi cu bucata de mămăligă într-alta, ascultând înfiorat, zguduit. Pe chipul lui se aşternea încet o expresie rece, străină de familie, care nu fu observată de ceilalţi. Lăsă lingura şi mămăliga pe masă, se ridică şi se duse la soţia lui.

- Hai, taci din gură! o ocroti el. Ce-ţi pasă ţie de mama? Numai dacă îţi fac eu ceva, atunci să plângi!... Hai! îşi înmuie el glasul.

„Hai, uită-te la mine, uită-te în ochii mei, însemna acest hai. Cum poţi să plângi când eu sunt cu tine, când amândoi ştim ceva care nu ştie nimeni?!"

- Hai, Paulino! o mângâie el cu numele ei întreg, turburat de plânsul ei care întocmai ca şi bucuria creştea din el însuşi copleşitor. Hai, tu... taci! Lasă! Numai dacă eu...

Dar Polina, cum stătea pe pat cu capul lăsat pe coate şi coatele pe genunchi, se răsuci fără să se ridice şi îşi puse faţa udă pe piciorul lui. înfiorat, el îi apucă faţa în palmele lui aspre şi sub palmă îi simţi gura

^ fierbinte cum plânge şi vorbeşte: v - Destule vorbe urâte am auzit în casă! Am crezut că dacă mă mărit o să scap! Toată ziua şi toată noaptea numai bani şi pământ! Bani şi pământ!

Polina aproape că striga şi era limpede că o spunea pentru cei din tindă. într-adevăr, aceştia încetaseră să mai mănânce şi ascultau.

- Am fugit de acasă numai să nu mai aud şi acuma vă bateţi joc de mine că nu sunt învăţată să mănânc fără untdelemn. Am fost şi eu fată pe lumea asta! A trebuit să mă feresc şi să strâng din dinţi şi acuma...

- De ce a trebuit să strângi din dinţi? o întrerupse Birică-tatăl din tindă.

- Hei, tată! protestară într-un glas fetele şi mama.

- Pentru că alte fete se mărită cu nuntă şi cu lăutari, răspunse Polina plângând. Dar dacă e vorba pe-aşa, am să plec chiar acuma, dacă soacra nu mă lasă nici măcar să răsuflu! Birică, hai cu mine!

în tindă, mama se ridică speriată de la masă şi trecu pragul odăii.

- Polino*, tu degeaba te superi şi plângi, că n-am zis ce ţi se pare ţie. Am zis şi eu o vorbă, oi fi greşit! Dar vorbeşte lumea prin sat, maică, şi voi nu ştiţi nimic. Tat-tău zice că nu cumva să ne prindă că venim peste el cu împăcăciunea, că ne dă afară şi ne face de râsul lumii. E pus pe duşmănie contra lui Birică şi ne-am gândit şi noi că tu, Polino, trebuie să te duci pe-acasă şi să le spui eă nu sade frumos să ne duşmănească degeaba! Dacă o vrea să-ţi dea ceva, bine, dacă nu, lasă-l să-i rămână lui, să se

sature de pământ. Dar ne pare şi nouă rău când auzim ce spune la lume. Barim să tacă din gură! Adineauri spusei vorba aia cu dusul la alde tat-tău fiindcă aşa ar fi stat bine, ne-am fi bucurat şi noi să-ţi dea tat-tău dreptul tău şi să vă ajute până vă faceţi o casă. Dar Doamne păzeşte dacă am vrut să spun ceva rău. Fiindcă noi ne-am gândit: dacă se însura Birică cu alde Leana lui Floricel, care n-are decât o jumătate de pogon pământ, ce făceam? Nu tot trebuia să stea aici, cu ea? Te-a luat pe tine! Ei! Şi dacă n-o să-ţi dea tat-tău nimic, ce?! Uite, sunt fetele astea aci şi fraţii ăştia, să spună ei dacă se gândeşte cineva rău la tine. Atâta zicem şi noi: să tacă din gură alde tat-tău şi să nu ne mai înjure. Fiindcă fetele astea s-au făcut şi ele mari şi altă zestre decât că sunt vrednice şi cinstite n-au, de ce să-şi bată Tudor Bălosu joc de ele? D-aia eram supăraţi, că altfel, maică...

Mama se opri. Era foarte îndurerată şi când sfârşi de vorbit se aşeză pe pat şi oftă; privirea ei se lărgi şi rămase nemişcată într-o contemplaţie liniştită a durerii. Asta era tot, nimic altceva nu mai aveau cu Polina. Fetele intraseră în casă şi tăceau, adeverind prin asta spusele mamei. Numai Sffică-tatăl părea să mai aibă ceva de

spus. Pe de altă parte atmosfera aceasta o surprinsese atât de mult pe Polina, încât ea nu zise multă vreme nimic, se uita mereu când la mama-soacră, când la cumnate şi pe fiece clipă care trecea, o ciudată licărire creştea în privirea ei. întâi se îndreptase pe pat, apoi se îndepărtase puțin de bărbatul ei. Urmele plânsului se şterseră treptat, apoi un zâmbet ascuns, cu neputință de ghicit ce însemna, se ivise pe buzele ei. Se cunoştea totuşi că nu se îndoieşte de adevărul celor auzite, că o crede pe soacră şi pe cumnate şi le dă întru totul dreptate. Dar zâmbetul acela... parcă îşi bătea puțin joc de ei, parcă râdea de nevinovăția lor.

- Păi bine, Birică, tu de ce nu mi-ai spus? se întoarse ea după o vreme spre bărbatul ei. Ia hai cu mine la tata! Hai chiar acum cu mine! repetă ea şi se dezbrobodi şi îmbrobodi cu o singură mişcare. Se sculă de pe pat şi rămase în picioare liniştită şi hotărâtă.

- Vezi să nu te întorci plângând! spuse Birică-tatăl batjocoritor. Se pare că el ştia ceva mai mult decât toți despre Tudor Bălosu.

- Nu acuma, Polino, spuse mama cu îndoială. Mai lasă-l pe alde tat-tău să se mai gândească, să mai...

- De douăzeci de ani de când m-a făcut a avut destul timp să se gândească, spuse ea uimindu-i pe toți cu acest răspuns. Hai, Birică!

- Nu striga la mine, fă! murmură Birică scuturându-se parcă. Tânăra lui nevastă era de nerecunoscut, se uita la ea uimit şi părea să

nu priceapă ce vrea de la el.

Polina deschise uşa de perete şi o lăsă larg deschisă. I se auziră paşii apăsați străbătând bătătura. Birică se ridică de pe pat şi se luă după ea. Abia o ajunse din urmă, atât de repede şi mânioasă se îndrepta nevasta lui, după măritiş, să dea ochii cu părinții.

VI

în seara şi în zilele următoare după ce fugise cu Birică, mama ei plânsese şi încercase s-o trimită pe fata mai mică, Rafira, cu câteva lucruri de-ale Polinei, dar Rafirica, deşi avea numai zece ani, în loc s-o asculte pe maică-sa, se apucase să-i spună lui Victor. Tudor Bălosu aflase şi o amenințase pe muierea lui cu bătaia.

Dar aşa slabă cum era, Aristița îndrăznise să se împotrivescă:

- Tu ai făcut-o de râs! strigase ea plângând. Parcă ți-a păsat ție vreodată de noi! Proastă să fie Polina să-ți mai spună în viața ei tată.

- Si dacă nu-mi mai spune, ce? rostise Tudor Bălosu, îngrozind-o pe muiere cu acest răspuns. Lasă c-o să-mi spună ea, n-avea grijă. N-are să treacă nici o săptămână şi ai să vezi cum intră pe poartă cu împăcăciunea. Are nevoie de pământ.

- Şi dapă are nu e dreptul ei? Ea singură a muncit cât voi toți... Nu ți-e frică să nu te ia lumea la ochi?

- De ce să mă ia lumea la ochi, că i-am vrut binele? Ce-are băiatul lui Stan Cotelici? O să trăiască cu al lui Birică din cântat? Treaba ei! Eu nu-i dau nici o brazdă! Băiat cu atâta pământ şi fuge de el! Ce are fa, băiatul lui Stan Cotelici?

- Are pe dracu! strigase Aristița înfuriată. Dacă nu-i place, vreai tu să i-l bagi pe gât?

- Nici nu-mi trece prin cap, răspunsese Tudor Bălosu nepăsător. Dar dacă făcea cum am spus eu, era ferice de ea. N-a vrut să-l ia pe-al lui Stan Cotelici? Foarte bine! Dar de ce s-a apucat să se ducă după al lui Birică? Altul mai bun nu găsea?

Se certaseră până târziu, fără folos. Tudor Bălosu era mereu nepăsător la rugămințile femeii care îi spunea să se ducă acasă la Birică şi să se împace cu fata. \Tudor Bălosu nu numai că nu-şi cunoştea bine fata, dar nici măcar nu bănuia ce se

petrecuse cu. ea după măritiş; când o văzu pe Polina intrând pe poartă cu Birică, de uimire, ochiul care nu i se deschidea bine, de astă dată i se deschise cât o ceapă; Polina intra în curte cu o înfăţişare şi nişte paşi care nu semănau deloc cu ai Polinei pe care o ştiau ei, sfioasă şu supusă, cam încăpăţânată în sfioşenia ei ascunsă, dar totdeauna ascultătoare.

152

Pe drum Polina se sfătuise cu bărbatul ei. Spre uimirea acestuia, ea spusese că are dreptate mama-soacră: trebuie negreşit să se împace cu părinţii. Cum au să poată trăi fără zestrea ei? Nici să nu se gândească, nici să nu-i treacă prin cap. Unde-au să stea? Aşadar, se vor împăca şi vor sta la părinţii ei, vor munci împreună un an, doi şi în acest timp vor strânge să-şi facă o casă. Aşa face toată lumea. Toate acestea are să le spună el.

- Pe urmă să taci din gură şi să mă laşi pe mine, că o să mă înţeleg cu ei, încheiase ea.

^Despre faptul că Tudor Bălosu făcea de râs în sat familia bărbatului ei, fapt care o nemulţumise atât de mult pe mama-soacră şi pe cumnate nu mai putea fi vorba, de vreme ce scopul lor era împăcăciunea.

Birică se cam supărase de sfaturile acestea, dar în cele din urmă con venise. Era încă nedumerit de schimbarea ei parcă neaşteptată.

Tudor Bălosu îi văzu dinăuntru intrând în curte, şi fără să ştie pentn ce, închise fereastra care era deschisă şi deschise uşa din tindă. Aristiţ. aprindea focul în vatră şi se pregătea să lucreze la maşină nişte rochii.

- Vezi că vine Polina şi cu ăla, îi spuse Victor Bălosu mamei trecânț şi el pragul şi intrând în casă.

Tot atunci, Polina şi Birică urcară scara prispei; ajunşi în tindă, fati .se opri, se uită la mama ei care se îmbrobodea zăpăcită şi-i spuse simplu dar cu ceva nou parcă străin, în glas:

- Bună-ziua, mamă!

- Bine v-am găsit! spuse şi Birică încet.

- Bine-aţi venit, răspunse Aristiţa luând-o înaintea lor în casă şi uitându se îngrijorată dacă nu era ceva aruncat în dezordine peste paturi.

Cei doi intrară în odaie şi dădură şi acolo bună-ziua. Tudor Bălos
răspunse limpede bună-ziua şi-şi aruncă privirea cercetător spre fiică, da
Polina parcă nu-l lua în seamă; se aşeză pe pat şi-şi strânse mai bin
basmaua sub bărbie. Pe nesimţite, în tăcere, Tudor Bălosu, Aristiţa !
| Victor se apropiară de celălalt pat şi se aşezară pe rând, aşteptând. Polin
§ se uită la bărbatul ei. Acesta se posomori şi-i întoarse privirea parcă furio:
J începu să vorbească limpede şi încet, simplu, parcă s-ar fi cunoscut şi *z*
"% fi trăit împreună cu ceilalţi de multă vreme:

^ - îmi pare rău, nea Tudore, că ne-am certat... ! Flăcăul se opri câteva clipe, timp în care Victor se aşeză mai bine p *j* pat. Dar Tudor Bălosu nu luă în seamă părerea de rău a ginerelui, cai | trebuia să fie începutul împăcării. I - Ce vreţi, mă, voi? Ce căutaţi aici? întrebă el. *'h* - Tudore, taci din gură! sări Aristiţa speriată.

V.

- Stai că eu n-am chef nici de ceartă, nici de discuţie! răspunse el liniştit, şi continuă spre cei doi, mai mult spre Birică, despre care credea că pusese la cale venirea la el în casă: Ce e, Birică, ce cauţi aici? în seara când ai furat-o pe proasta asta, eu am venit la tat-tău şi i-am spus. Ce mai vreai? Sau unde te-am lăsat să intri pe poartă crezi că am să mă tocmesc cu tine!

- Nea Tudore, n-am să-ţi spun decât câteva vorbe şi ne ducem... Nici eu n-am

chef să mă tocmesc cu dumneata. Eu cred că ar fi bine să ne înțelegem ca oamenii. Am un singur pogon de pământ, mare şi lat. Pământul Polinei... dar nu e vorba acuma de pământ, fiindcă... Polina spune că să stăm la dumneavoastră, un an sau doi, până ne facem noi... dumneavoastră aveți trei odăi... şi muncim cu toții. De ce să ne certăm? Dacă vreți, bine, dacă nu... treaba dumneavoastră, noi ne-am luat şi o să ne descurcăm noi...

Victor Bălosu rânji din patul lui şi se mişcă în el într-un fel care făcea să se vadă că ceea ce auzise îi plăcea mult, îl înveselea. Birică băgă de seamă şi chipul i se aprinse. Se ridică în picioare gata să plece, dar Polina se prinse în aceeaşi clipă de umărul lui:

- Unde te duci? Stai că merg şi eu.

- Da, stai, zise Tudor Bălosu batjocoritor.

- Da, să mai stea, răspunse Polina rece. Apoi la fel de rece şi liniştit continuă: Şi tu, Victore, ce rânjeşti acolo în pat? Nu ți-e ruşine?

Victor Bălosu, Aristița şi Tudor Bălosu făcură ochii mari.

- Polino, ce e cu tine? zise Aristița abia şoptit.

- Ia spune, tată, continuă fata fără să răspundă. Ce zici de ce-a zis Birică?

întrebarea aceasta liniştită i se păru tatălui obraznică. Se înfurie:

- Vezi să nu te iau acum de moațe şi să te satur de măritat, spuse el aşezându-se la locul lui.

- Atunci nu vreai să stau nici cu Birică? întrebă Polina iarăşi, uitându-se la el deschis.

- Ia spune, Polino, vreai s-o iai pe coajă? spuse tatăl amenințător. Acum te iau de mână şi te dau afară! Ai fugit cu ăsta ca o* proastă, te-ai dus în crila lor de copii! Că altul mai bun nu găseai.

- Nu, altul mai bun nu^găseam, răspunse Polina limpede. Ăsta mi-a plăcut mie! Şi de ce zici că nu ne laşi aici? Spune, ca să ştim şi noi.

Drept răspuns, Tudor Bălosu se ridică de pe pat şi spuse încet şi scrâşnit:

- Bă, ia ieşiți afară d-aici! Ieşiți afară până nu asmut câinii pe voi. Aristița sări şi i se puse în față:

- Tudore, ne aude lumea! Râde lumea...

- Ia lasă-l, mamă, spuse Polina apăsat. Se ridică în picioare înaintea tatălui:

- Să asmuți câinii pe mine? întrebă ea muşcându-şi adânc buzele, aprinsă la față. Să asmuți câinele? N-ajunge cât am îndurat aici, cât am muncit? Ia stai tu nițel, tată, să vorbeşti aici cu mine! strigă ea cu un glas tăios şi înalt. Se rupse din fața tatălui, merse spre uşa odăii care rămăsese deschisă şi o trânti cu putere. Se întoarse apoi spre mama ei: Iar tu, mamă, să nu te amesteci, că nu eşti bună de nimic! Ai rămas oarbă, de când lucrezi la maşină să le dai lor mii de lei! Şi de săptămâni de zile de când mă omoară să mă mărit cu Stan Cotelici, tu n-ai spus nimic! Iar acuma m-ai lăsat să mă fac de râsul lumii!

De astă dată, Tudor Bălosu se năpusti spre ea şi vru s-o apuce de mâini şi s-o dea afară. Birică şi Victor săriră de pe pat. Polina se smulse din mâinile tatălui şi țipă:

- Ia mâna de pe mine!

Tudor Bălosu încremeni cu ghearele în aer. Fata îl fulgera cu nişte priviri a căror ură ardea în ele ca o flacără.

- Să nu dai în mine că-ți scot ochii! rosti Polina cu un glas şuierător.

- Polino, țipă Aristița, ai înnebunit?!

în clipa aceea, Victor sări între ei, deschise uşa şi spuse tare şi disprețuitor spre Birică:

- Ia ieşi, mă, afară d-aici! Ia ieşiţi afară d-aici!
Birică îl privi mocnit, mestecându-şi fălcile. Nu se mişcă. Victor Bălosu se apropie de el şi îl apucă de flanela lui cârpită în coate. Spuse cu acelaşi dispreţ:
- Ieşiţi, bă, afară!
Acest glas îngâmfat îl făcu pe Birică să-şi smucească mâna cu putere şi să se dea îndărăt gata să-i sară în cap. Polina îl apucă liniştită pe fratele ei de gulerul hainei şi când acesta se întoarse cu faţa, ea îi cârpi o palmă atât de năprasnică încât Victor se clătină. Când îşi reveni şi se repezi spre Polina, Birică îi ieşi atunci înainte şi într-o clipă se încleştară unul cu mâinile în gâtul celuilalt.
- Tudore, sai că se omoară! strigă Aristiţa înăbuşit.
Mama şi fiica şi Tudor Bălosu săriră şi începură să izbească în mâinile lor încleştate.
O dată despărţiţi, cei doi se priviră cu ură, mult timp gâfâind. Victor Bălosu parcă uitase de palma dată de sora lui. Abia întru târziu îşi aminti şi se repezi pe negândite spre ea, dar Aristiţa îi ieşi înainte.
- Dai în mine, hai? Polino! Dai în mine! gâfâi el.
154
155
- Dau în tine! răspunse ea tremurând. Măgarule! Ai şi tu o soră care se mărită şi strigi la ea să iasă afară! Porcule! Ai un obraz de porc, mă mir că nu-ţi plesneşte.
Victor Bălosu sări iar de la locul lui şi de astă dată o luă spre uşă, să iasă afară. Bănuind ceva rău, Aristiţa ţipă:
- Victor, stai aici, Victore? Stai aici! Stai aici! Tudor Bălosu sări şi el şi îl apucă pe fiu de umeri.
- Ia stai, mă, la locul tău! Stai să le spun eu încă o dată, să nu zică pe urmă lumea că a venit fata la mine şi am gonit-o...
VII
Se făcu un timp de tăcere grea. Se aşezară iarăşi pe paturi, cei doi singuri într-o parte, iar ceilalţi pe celălalt pat. Tudor Bălosu rupse tăcerea cu un glas schimbat din care înfumurarea de tată pierise. * - Va să zică, Polino, abia te-ai măritat şi ţi-a şi sărit ţandăra. Te-au pus ai lui Birică la cale. Vii să-mi bagi ghearele în ochi! Aşi putea să ies afară şi să-mi văd de treburi, dar mă gândesc la ce-ai să tragi când te-or pune ai lui Birică la muncă. Acolo să vezi muncă, nu ca acasă! Ai muncit şi acasă, nimeni nu zice, dar taman d-aia ar fi trebuit să nu-ţi iai lumea în cap. Dacă ar face toate fetele ca tine, ar fi un balamuc în tot satul... Aşa că vezi, îţi spun încă o dată, pentru ultima oară, cu frumosul, să te întorci...
- îmi spui cu frumosul, dar sări cu pumnul la mine, spuse Polina limpede, uitându-se drept în ochii lui.
Tudor Bălosu înghiţi greu.
- Nu vreai să taci din gură, cauţi ceartă! zise el.
- Să vorbeşti ca lumea şi să nu mă minţi! Niciodată nu te-ai uitat la mine ca la o fată. Tot cu Victor: Victor în sus, Victor la deal... Numai eu am muncit şi ai crezut că sunt proastă, am să înghit mereu şi o să mă mărit cu cine vreţi voi...
- Acum te-ai făcut deşteaptă, măgăreaţo! Nu ţi-e ruşine să vorbeşti aşa cu tata? spuse Victor.
- Nu mai pot de ruşine, răspunse Polina batjocoritor. Uite unde s-a adunat ruşinea, la alde tata şi la domnul voiajor!
- N-am ştiut eu ce zace în tine că te învăţam eu minte, răspunse Victor clocotind. Poţi să zici că cu vorbele astea care le-ai spus acum, te-ai spălat pe bot de-un frate!
- Păi da, că mama nu putea să facă şi ea un limbric lângă un gard în loc să-mi

facă un frate ca tine.

156

Era de o răutate care adâncea şi nu apropia groapa care să căscase între ei. Birică nu mai pricepea cum o să se mai împace soția lui cu părinții după toate acestea. Nimeni însă nu mai îndrăznea s-o amenințe pe Polina.

- Uite, Polino, una şi cu una face două! rosti Bălosu. Eu atât am de spus: ai fugit de acasă, te-am sfătuit să te întorci, nu vreai, gata, acum n-ai ce mai căuta îndărăt. Am terminat socoteala.

Se făcu tăcere. Polina îşi rezemă un cot în genunchi şi apoi îşi rezemă bărbia în podul palmei:

- Aşa crezi tu, spuse ea neturburată.

- Aşa are să fie! apăsă Bălosu. Polina repetă:

- Aşa crezi tu!

- Aşa cred eu, aşa este, am terminat, ce mai atâta vorbă! zise Tudor Bălosu gata să-şi piardă din nou răbdarea.

- Nu-nu! îl preveni Polina aproape veselă. Trebuie să înțeleg şi eu. Va să zică de ce zici că nu vreai să stăm amândoi în odaia de dincoace, până ne facem noi casă?!

- Tudore, lasă-i, mă, să stea, îndrăzni Aristița încet. Birică e băiat muncitor, ce-aveți cu el? Aşa face toată lumea...

Era de necrezut, mama se dăduse deschis de partea fetei. Tudor Bălosu o fulgeră cu ochii, dar Polina nu-l slăbi:

- Nu te mai uita aşa la mama, zise ea. Ai să ne laşi să stăm aici.

- Voi amândoi să stați cu mine?! se miră Bălosu. Poate dacă mor eu şi băiatul ăsta! Atunci da!

Polina se uită spre fratele ei şi, ce lucru de neînțeles, glasul i se făcu mai cald, aşa ca al unei surioare mai mici:

- Victore, nici tu nu vreai să mă laşi să stau aici?

- Da' ce, e casa mea? răspunse Victor colțos dar zăpăcit totuşi de rugămintea ei. Ce mă întrebi pe mine? se scutură el. Din partea mea, n-ai decât să stai!

- Da, se vede, spuse Polina cu părere de rău. Apoi, ridicându-se pe neaşteptate de pe pat: Hai, Birică! Se întoarse spre toți ai casei: zi, mă goniți? Bine, mă goniți voi, da' să nu credeți că eu sunt proasta aia! Nu scăpați voi de mine câtă viață oți avea!

Deschise uşa înainte şi ieşi afară, fără să dea bună ziua sau să mai spună vreun cuvânt. Birică mergea în urma ei cu fălcile încleştate. Când ieşiră în poartă, tânărul mârâi supărat:

- Fă, tu eşti nebună!

Se opriră în drum, în fața casei. Polina întârzia, parcă ar fi vrut să se întoarcă îndărăt, să mai spună nu se ştie ce.

- Haide! o îndemnă bărbatul mohorât, fără să se uite la ea.

157

- Nu merg!

- Ce?! se miră Birică şi se uită la ea. Avea o înfățişare ascunsă, ca pe vremea când era fată. îl fulgeră un gând, pe care îl şi rosti: Polino, mă

laşi?

Ea nu răspunse şi nu se mişcă. Se uita înțepenită nicăieri.

- Nu merg! Unde vrei să merg? Unde să dormim la iarnă? în coşar?

în trențe, pe jos?

Aceste cuvinte îl înspăimântară pe Birică, se făcu alb ca varul.

- Da, şopti el copleşit. Bine, Polino! Atunci rămâi la ai tăi! Du-te atunci! şopti el într-un târziu şi de astă dată îşi înălță fruntea.

Văzuți de departe, nimeni n-ar fi putut să-şi dea seama ce se întâmplă între ei. Birică nu mai putu îndura şi se îndepărtă încet. Lumea care se uita putea crede că s-au înțeles să rămână la Bălosu; altfel s-ar fi certat şi înjurat cu glas tare, aşa cum se întâmpla cu cei mai mulți când nu se înțelegeau. De aceea, când Polina îl chemă din urmă pe Birică, chemarea

nu miră pe nimeni.

Birică se opri, se întoarse şi o aşteptă. Privirea lui ardea şi dacă n-ar fi fost în drum ar fi lovit-o întocmai ca atunci sub dudul Moromeților; din nou ea îl făcea să se teamă că ar putea-o pierde. îşi aminti însă privirea şi răspunsul ei de atunci şi deodată înțelese că nu pentru a-l chinui zadarnic

se purta ea aşa.

„Ah, ce nație de femeie! gândi el. De rămas la ai ei nu vrea, dar nici

cu mine nu merge!"

- Hai, Paulino! şopti el mohorât. Hai, nu te speria, că să fie ea a dracului de casă, cu două etaje o fac, dacă e vorba că din pricina casei...

Şi o luă înainte îndârjit. Polina merse de astă dată în urma lui, ca orice nevastă supusă bărbatului. Birică mai întoarse o dată capul spre casa lui Bălosu şi îl văzu pe acesta pe după geamuri urmărind ceea ce se petrecea la poartă. „Mama ta, amenință Birică. Ai crezut că dacă nu-i dai zestre^

am să ți-o las!"

- Blrîcă^ întrebă Polina din urmă, cu ce zici că ai să faci casă? Şi fiindcă el întârzie cu răspunsul ea adăugă: Să ştii că mie nu-mi place cu

două etaje!

Era veselă, râdea de el, dar el nu se supără, începuse s-o înțeleagă; firea ei era aşa că vroia să trăiască în voie şi bărbatul să nu-i pună pe umeri nici o povară; doar de aceea îl luase pe el şi nu pe altul şi de aceea fugise de la părinți. Dar ce era de făcut, de unde să facă rost de bani pentru casă? Ea glumea, dar dacă până la toamnă frații şi surorile lui mai puteau dormi pe prispă, când s-o face frig vor trebui să intre înăuntru şi atunci unde are-s-o culce pe Polina? Ce-are să se întâmple între ei dacă

158

n-or mai avea unde să stea? Pentru că, oricât de ciudat părea lucrul ăsta, ciudat mai ales fiindcă nu-şi dăduse deloc seama de el până acum, pur şi simplu n-avea unde să stea cu ea!

VIII

Astfel se întâmplă că, în scurtă vreme de la însurătoare, bucuria lui Birică se şi făcu dureroasă. Gândul că s-ar putea să-l apuce toamna fără casă îl nelinişti atât de mult încât, fără să se mai sfătuiască cu familia, se hotărî să facă rost de bani numai în singurul fel în care putea să facă atât de repede şi anume să vândă de îndată jumătate din pogonul lui de pământ. Se gândi câteva zile în şir, îi trebuiau cel puțin trei mii de lei dacă vroia să-şi facă o casă ca să nu fie bordei (şi numai o astfel de casă îi trebuia, altfel toată lumea ar fi zis că iată ce rău a ajuns Polina trăind cu el), dar de unde să ia trei mii de lei? Şi apoi cum avea el să trăiască cu o jumătate de pogon de pământ, când alții cu un lot întreg abia se țineau?

Dar această întrebare din urmă nu-l turbură pe Birică. înainte de orice trebuia să-şi ridice casă, şi încă una frumoasă, aşa cum pe drept merita o nevastă ca a lui. După aceea avea să vadă.

Luând această hotărâre el se grăbi să anunțe familia:

- Gata! De mâine încolo, cine vrea să mă ajute să fac casă, să meargă cu mine în vale la văgăuni să facem cărămizi.

Erau tot aşa, la masă, a treia sau a patra zi de când făcuseră încercarea de împăcăciune.

Polina nu se arătă deloc surprinsă, dar Birică-tatăl şi ceilalți încetară o clipă să mai mănânce şi se uitară la el bănuitori.

- Să faci cărămizi şi să le laşi acolo să dea zăpada peste ele! Sau de ce?! se miră tatăl.

- Nu, ci să ridic casă cu ele, răspunse fiul.

- Aha! exclamă Birică-tatăl dumirit. Uitasem că acolo în vale la văgăuni, după ce sapi şi termini cu cărămizile găseşti la fund şi nişte bani!

- Asta mă priveşte pe mine! zise Birică închis în sine, dar tatăl socoti, uitându-se la el, că n-avea el ce să închidă în sine şi i-o întoarse cu nepăsare:

- Te-o fi privind, zise. Mai bine dă flanela aia mă-tii, s-o cârpească în coate, că atârnă jurăbiile pe tine, adăugă măsurându-l de sus până jos.

Polina, care n-avea nimic rupt pe ea, se simți iarăşi atinsă ca şi data trecută cu untdelemnul.

- Ce s-o mai cârpească, trebuie altă flanelă, zise ea.

După aceste cuvinte, tânăra nevastă văzu multe perechi de ochi îndreptându-se scurt şi în tăcere asupra ei.

159

- O fi trebuind, mormăi Birică-tatăl sorbind încet din strachina cu verdețuri din mijlocul mesei.

- Ce tot dbndăneşti din gura aia? interveni atunci mama-soacră, uitându-se cu simpatie la noră. Aşa este, îi trebuie flanelă că s-a însurat şi a intrat şi el în rândul oamenilor!

Tatăl prinse cu privirea mulțimea de copii de la masă şi aşteptă câteva clipe ca să fie înțeles de ce se uită: cei doi gemeni aveau pe ei doar nişte închipuiri de cămăşi, iar fetele...

- O să tundem câinele şi o să ne facem flanele, zise el.

- Parcă noi o să ne luăm după tine! răspunse mama.

Ştia şi ea că tatăl avea dreptate, dar dacă nu era lână pentru flanele, barim să fie o vorbă bună!

Trecu deci cu bine această clipă grea pentru Birică: nu-l întrebă nimeni de unde avea să ia bani şi el înțelese că la urma-urmei într-adevăr acest lucru îl privea numai pe el.

Umbla prin curte fluierând şi cântând. Puse mâna pe secure şi se duse în grădină să taie salcâmul pentru tălpici. Polina stătea lângă el şi îl asculta cum cântă, parcă amețită, cu ochii închişi şi cu mâinile încrucişate pe sâni. Din când în când el se oprea din cântat şi arăta cu mâna:

- Dărâmăm cotețul... în partea asta o facem, cu fața încolo.

Şi începea iar să cânte şi să izbească în salcâmi cu securea. Era aşa de vesel încât îşi amesteca glasul cu loviturile de secure în aşa fel, încât frații lui mai mici, care se aşezaseră puțin mai în vale, se tăvăleau pe iarbă cu burțile lor goale şi râdeau.

- Şi cu ce zici că o să cumperi *metri cubi,* Birică? întrebă tatăl din poarta grădinii.

Adică metri cubi de lemn de construcție, podele, uşi, ferestre... Dar Birică şi Polina nu mai erau singuri, apăruseră din fundul grădinilor câteva fete atrase de galsul cunoscut al vecinului, şi Birică nu mai putu să răspundă.

- Ce are să mai cânte Birică la nuntă! se minună una dintre fete, apropiindu-se şi aşezându-se jos lângă Polina.

- Birică, ia cântă tu *Vai de copilul străin,* că vreau să-l învăț şi eu... zise alta care

se apropia încet, cu fruntea într-o cusătură.

Dar a doua zi, când Birică puse caii la ham să se ducă la văgăuni, tatăl îl opri:

- Salcâmii ca salcâmii, zise el, sunt verzi şi până se usucă trebuie să-i tai din vreme, dar nu pune tu copiii să muncească degeaba la *cărămizii*

- De ce?

- D-aia, fiindcă nu te-aranjează!

- Bine, o să mă duc singur.

- Du-te singur, dacă n-ai ce face!

- De ce n-am ce face?

- Fiindcă te-am mai întrebat şi ieri: de unde faci tu rost de bani?

- Păi nu spuneai că-i găsesc la văgăuni?

- A, uitasem. Du-te! îl îndemnă tatăl binevoitor. Ileano şi Gheorghiţo, strigă el, hai, duceţi-vă cu Birică şi ajutaţi-l!...

Fetele chiar se urcaseră în căruţă. Ele erau acum vesele pentru ele însele; de când fratele se însurase, nu prea le mai păsa de el. Dar de ajutat cu braţele lor vânjoase puteau să-l ajute.

- Adevărat, nene, de unde faci rost de bani? întrebă cea mai mare când se dădură jos la văgăuni.

PolinarSe" uită ţintă la bărbatul ei şi Birică citi în privirile ei aceeaşi întrebare. Prefăcându-se vesel, el le spuse că are să vândă jumătate de pogon din partea lui de pământ. La auzul acestei veşti pe chipul surorilor apăru o expresie rece.

- Nu vă speriaţi, îl cumpăr la loc după ce îmi fac casă, zise Birică, dar tăcerea străină a surorilor îl tulbură şi îl supără ca niciodată. începu să strige: Ce vă uitaţi aşa la mine? Ia duceţi-vă acasă d-aici şi lăsaţi-mă voi în pace. Vă uitaţi la mine parcă cine ştie ce v-am făcut. E pogonul meu de pământ şi fac ce vreau cu el: Nu ştiţi decât să staţi cu ochii pe om şi să-l păziţi: aia nu; ailaltă nu; aşa nu!

Apucă târnăcopul şi începu să izbească în lutul galben şi gras. De uimire surorile abia se dezmeticiră. Se uitară la Polina. Ea stătea lângă căruţă cu o înfăţişare de nepătruns. Se gândea, dar era greu de ghicit la ce.

- Hai, Gheorghiţo, hai acasă! spuse fata mai mare, după o vreme de tăcere, în timp ce Birică îşi vedea de treabă fără să le mai ia în seamă.

Plecară amândouă fără nici un pic de şovăială. Birică lovea mai departe cu târnăcopul. După o vreme Polina se mişcă de lângă căruţă şi se duse alături pe malul gârlei, se aşeză şi începu să se spele îndelung pe picioare.

- Polino! strigă Birică, când băgă de seamă lipsa ei. Tu ce tot faci acolo, nu vii să arunci pământul ăsta în căruţă? Sau crezi că o să se arunce singur?

Polina îşi văzu de spălat ca şi când n-ar fi auzit. Când se întoarse se rezemă de şuşleţ şi începu să se uite la bărbatul ei. El şi săpase să umble o căruţă, dar ea nici nu se gândea să pună mâna pe lopată. Se uita la el cu o ciudată satisfacţie; pe chip avea o expresie de parcă totul ar fi fost pus la cale de ea; până şi sudoarea pe care el şi-o ştergea din când în când cu cotul, şi mirosul puternic de pământ care parcă ţâşnea de sub târnăcopul lui, chiar şi acestea erau ale ei.

- Tu n-auzi, Polino? spuse el din nou, dar Polina nu se urni şi atunci el se uită la ea.

*UhlZU**u*
£, a. =r -a o 5
Mi C *a* M "CJ3 |

E E: 3 S Mi
3 O CL Ml - E
651 S ", S g-
o E. c *XS* "• _^ 3 Mi __
3 3>O g, £

f-l,8-
S
O! W fi)C
e.s. S
S. E.-o a « &«•« g-sr-S
< 3 cr- « £ £l 3 a-» Q 2 ffB„ffg;fi.|c32
' 3. M £• w Mi 6> O.
•s s !;^ , 2 âr "•p-rîi-B/3 2,
*" Mi Ml

■o s
O <S.
I- * s3.M srâs g. «8 g.a-s-0 : B g.-^ s e s;a-§;5>-"5'ă^.:- s
! fîFIIfII ffffIIfIffIIîHIfI Uf? f

care/i le pusese acolo colegul său Toderici Artur, băiatul directorului, învățătorul, care nu se avea bine cu directorul, îl pedepsise pe Toderici Artur şi acesta, ca să se răzbune, îl pândise pe colegul său Tugurlan şi cu ajutorul altor copii îl pusese jos şi îi băgase pământ în gură.

După se ascultase această poveste, Tugurlan îşi luase copilul între genunchi, se uitase crunt în ochii lui limpezi şi îl înfricoşase astfel: „Dacă mâine la prânz nu vii să-mi spui că i-ai spart capul ăluia care ți-a băgat pământ în gură, te omor cu bătaia", şi îi cârpise şi o palmă ca să-l facă să priceapă că în astfel de lucruri nu avea tată.

Copilul însă avea mamă şi s-a dus şi i-a spus ei şi ea l-a înțeles, iar de tatăl său a început să se ferească. Tugurlan a băgat de seamă şi pentru întâia oară s-a simțit cuprins de nelinişte: oare nu aşa trebuie crescut copilul, să învețe să se apere singur? Şi deodată Tugurlan s-a pomenit întrebându-se pe el însuşi de cine şi de ce s-a apărat el toată viața, şi unde a dus această apărare? Şi şi-ă dat seama că de fapt el crezuse până atunci că avea să ducă undeva.

Altă dată stătea la poartă şi a trecut cineva pe drum şi i-a dat bună ziua. Tugurlan nu dădea nimănui bună ziua şi nici nu răspundea când i se dădea lui. Nu i-a răspuns nici acestuia, dar s-a pomenit întrebându-se: „Pentru ce îmi dă el mie bună ziua? El nu ştie cine sunt eu şi atunci de ce... Dar, la urma-urmei, cine sunt eu?"

Iar acum, în legătură cu fierăria, din nou: de ce, ducându-se acolo, se purtase aşa cum se purtase? îl supăra mai ales faptul că Moromete nu se sinchisise deloc de înjurături. „Lasă, mă, Țugurlane, lumea să trăiască în pace", spusese el, iar la sfârşit nu se ştie de unde scosese Moromete că „trei chestiuni rezultă din cele spuse de Tugurlan".

Se sculă de pe prispă nemulțumit şi se duse în grădină să cosească iarbă pentru cal. „Sigur că da, gândi el întărâtat, când ai două loturi cred şi eu că nu-ți pasă când te înjură alde Tugurlan. Dacă ar mai fi să fie patruzeci de-moşii, în toate patruzeci v-ați repezi, lua-v-ar dracu pe toți!"

Tugurlan cosea iarba şi gândurile sale curgeau fără oprire, negre şi turburi. „Trei chestiuni rezultă din cele spuse de mine, *Chestiuni, ai?* Astea i la tine sunt chestiuni! Şi ce deştepți v-ați făcut voi! Se apucă domnul

' Moromete să-i spună lui Dumitru lui Nae cum a fost împuşcat frati-meu la Bucureşti! Parcă ar fi fost acolo al dracului! Şi când te gândeşti bine, habar n-are".

Tugurlan se şterse pe frunte cu mâneca, înfipse coasa în pământ şi se apleca să strângă iarba. „Ce bine mi-ar fi şi mie, gândi apoi mai departe, în grajd, în timp ce dădea cu ţesala pe spinarea calului. Ce bine mi-ar fi să ştiu acum că la deal îmi creşte porumbul pe şapte pogoane, iar pe alte şapte pogoane plesneşte bobul de grâu în spic. Aşi_sta şi eu iarja-după

164

«nhă, fa

Mnrnmrtp <ji asi şti pn şg-l pun pe Marin să

EQY£$ti!"

Tugurlan se opri din ţesălat şi rămase câteva clipe gâtuit de amintiri. Marin al lui se rugase într-o seară de iarnă să-l lase să se ducă pe la Niculae al lui Moromete, cu care era într-o clasă, să citească cu el poveşti. Nu-l lăsase şi această amintire îi făcu rău lui Tugurlan. La urma-urmei, de ce nu-l lăsase? La urma-urmei, Moromete...

Tugurlan se pomeni gândind fără voia lui că niciodată până acum nu se oprise atât de stăruitor asupra cuiva. îi dispreţuia pe toţi, fără alegere

e. f>-i răşnn^*- •"■""! pp Mnrr.rn.ptf 9 -Dă-l în rnă-sa, *n]* ţntnrilp.

P Dar ceva

şi cu chestiunile lui!" încercă Tupurlan să alnnpp, totul r)in cu neputinţă de explicat îi aduse în ureche glasul acestuia, parcă aievea, cum stătea acolo la fierărie şi citea ziarul... „Domnilor!... Aşa şi pe dincolo... Ocupaţiunea lor mintală..." Ce ciudat citea! „Vă rog să mă credeţi că nu eu am scris drăcoveniile astea", parcă vroia să spună Moromete tot timpul.

Nedumerit, Tugurlan lăsă ţesălatul şi se aşeză pe marginea ieslei. „Primul agricultor o fi având pământ?" îşi aminti el într-un fel uimitor discuţia lor despre rege.

„Are! zicea Cocoşilă. Are, aşa, cam vreun lot şi jumătate".

„Are mai mult, zicea altul, fiindcă trebuie să-l ţină şi pe ăla micu, pe Mihai... trebuie să-i dea să mănânce!"

„Eşti prost, zicea Cocoşilă. Ăla micu are lotul lui de la mă-sa!"

Tugurlan rămase o clipă cu privirea în gol, apoi deodată izbucni într-un ^ hohot furios: „Ptiu, fir-aţi ai dracului!" scuipă el în pământ şi rămase mai departe pe ieslea grajdului, negru la faţă. Dar dacă amintirea acestor lucruri nu izbutea să răzbată în afară şi să-i lumineze chipul posomorât, simţea totuşi cum ceva se topea în el. Cunoştea şi el starea în care mintea contempla în linişte lucrurile şi pătrundea dincolo de ceea ce arătau ele că sunt. Era o bucurie deosebită şi rară. El se înfuriase când Moromete citise discursul regelui, ei, dimpotrivă, se înveseliseră. Nu era oare înveselitor să descoperi că un rege părea mai puţin deştept decât Ion al lui Miai?

îngândurat, Tugurlan se ridică de pe marginea ieslei şi ieşi afară. Se duse în casă şi se întinse în pat.

„Da, aşa o fi, continuă el să se gândească, dar săracul Ion al lui Miai era un nevinovat, pe câtă vreme *primul agricultor* avea sute de mii de hectare - Ţugurlan ştia acest lucru de la fratele său care, înainte de a intra la Griviţa, muncise câteva veri pe moşiile Coroanei - şi când o ţară întreagă îl lasă să se lăfăie cu atâta pământ, nu-mi mai arde mie să mă înveselesc că e prost. Lasă că bine v-am făcut că m-am repezit în voi, gândi Ţugurlan mai departe despre cei de la fierărie. Să vă mai gândiţi şi

165

voi că nu toată lumea are timp să se înveselească; dacă de altceva nu sunteţi în stare, înveseliţi-vă barim mai puţin, fir-aţi ai dracului!"

După-masă Țugurlan se gândi să se ducă şi el la fierărie, să-§i dreagă secerile. Muierea îi spuse că au terminat mălaiul şi că trebuie să se împrumute de la cineva, altfel o să-i apuce secerişul fără nimic în hambar.

- Vezi la Ion al lui Miai, răspunse Țugurlan, îndreptându-se spre poartă.

- N-are nici el!

Țugurlan se opri o clipă fără să se întoarcă:

- Vezi la Tudor Bălosu! spuse el.

- Nu mai iau de la Tudor Bălosu! se feri şi se rugă femeia. O să ne cheme iar la secerat şi ai văzut ce ne dă el să mâncăm!

- Cere şi tu la cineva! se scutură în cele din urmă Țugurlan^şi porni pe lângă garduri cu secerile pe umăr. \

„Sigur că da, domnul Moromete! bolborosrapoi în gând. Tu n-ai nevoie să te împrumuți! Te găseşte secerea cu făină veche în hambar".

Țugurlan se pomeni ispitit să-i ceară lui Moromete să-l împrumute. în astfel de împrejurări el cerea ori de la cineva care rupea de la gură ca să-i dea, cum era Ion al lui Miai sau Marmoroşblanc, ori de la Tudor Bălosu sau Crâşmac, cărora le făcea zile la câmp; niciodată însă de la aceşti oameni ca Moromete, nici săraci, nici bogați şi cărora le tremura mâna până se hotărau să spună da sau nu. Lui Țugurlan îi veni un gând: să-i ceară lui Moromete să-l împrumute şi apoi, fiindcă era sigur că acesta n-avea să-i dea, să-i scoată pe nas deşteptăciunea de la fierărie. „Nu mai zici că rezultă trei chestiuni?" şi să-şi bată încă o dată joc de el.

X

Moromete era acasă, dărâmase poarta şi îşi făcea una nouă. După ce plătise cu bani de la Aristide partea de *fonciire* pe care i-o cerea Jupuitu şi amânase jumătate din ea până spre toamnă, se dusese a doua zi la gară şi cumpărase cu restul de bani o căruță de uluci. Nu se mai putea, atât poarta de la drum cât şi gardurile grădinii se înnegriseră şi putreziseră de tot, trebuiau altele. începuse întâi cu poarta de la drum, şi lucrase la ea două zile. Acum era pe sfârşite cu poarta şi nu se grăbea deloc să treacă la grădină: o poartă sau un gard le pui o dată la zece ani, dacă nu chiar la mai mulți.

- Asta depinde de ulucă, Dumitre, îi spunea Moromete lui Dumitru lui Nae care tocmai făcea observația de mai sus. Depinde de ulucă, repetă el. Asta care am luat-o eu, explică el, e ulucă bună. E fag!

166

- Nu prea ai stacheții buni! observă Dumitru lui Nae după câtva timp, şi glasul său făcu ca pe o distanță de zece-cincisprezece case toată lumea să audă ce fel de stacheți avea Moromete.

Era şi Cocoşilă acolo. Alături, cu un topor în mână, Paraschiv ascuțea ulucile pe un trunchi. Niculae stătea pe vine lângă tatăl său şi pândea când să-i dea cuie. Fără să se uite, Moromete lua cuiul din mâna întinsă a lui Niculae, îl potrivea îndelung, uitându-se de câteva ori în spate să vadă dacă ştachetele va fi prins drept în mijloc, apoi cu tesla împrumutată de la Dumitru lui Nae bătea adânc uluca, mai stăruind apoi şi cu lovituri nefolositoare asupra cuiului care pierise în lemnul alb vrând parcă să spună că e de dorit ca acest cui să nu mai iasă niciodată de acolo.

- Era unul al dracului, unul Nastratin, zise Cocoşilă scuipând subțire înaintea sa. Şi-a pus poarta pe foc şi pe urmă tot el s-a supărat!

- Niculae, adu ulucile! ceru Moromete.

Paraschiv se oprise din ascuțit. Ridică toporul şi continuă să ascută mai departe. Hotărâse plecarea la Bucureşti chiar în seara aceasta şi era supărat că Nilă întârzia să se întoarcă cu caii de la izlaz. Era furat de gânduri.

- Ce ziseşi tu, Cocoşilă? întrebă Moromete. Paraschive, bate tu astea care au mai rămas.

Moromete lăsă tesla jos şi se căută prin buzunare să găsească o hârtie. O găsi şi i-o întinse lui Cocoşilă sub nas.

- în locul unde e poarta asta era gol, spuse Cocoşilă în timp ce umplea cu tutun foița lui Moromete. Poarta mică o pusese şi p-aia pe foc şi venea cum aşi veni eu la tine, intra prin golul ăsta mare.

- Cine, mă?! întrebă Moromete sâcâit că nu înțelegea. Apoi înțelese: Aha, când venea cineva pe la el!

- Aşa, mă! Şi ăsta striga din casă, de la geam, că de ce intră pe poarta mare (adică prin locul pe unde fusese poarta mare!), să intre tot pe poarta mică! Cum e, Niculae?

- „într-o zi Nastratin Hogea, lemne de foc neavând", spuse Niculae începutul acelei poveşti.

- Păi ce dracu îi mai păsa lui pe unde intră?! se miră leneş Dumitru lui Nae.

- Păi îi păsa! zise Moromete aşezându-se jos, cu țigarea în gură. Să nu uite omul unde-a fost poarta! Nu trebuie să uităm ce-a fost, mai adăugă el. Poate facem la loc ce nu mai e...

Niculae îi dădea acum cuie lui Paraschiv. într-o vreme nu se ştie ce văzu el la fratele său că în loc să ție cuiele cu vârful în jos, cum le ținuse până atunci, le întoarse, şi zâmbind viclean, le ținu în aşa fel că Paraschiv când întinsp mâna se înțepă în ele.

167

J

- Mă, dar prost mai eşti! bolborosi Paraschiv cu dispreț îngăduitor. Nu aşa!

- Dar cum? întrebă Niculae nevinovat.

- Invers.

Dumitru lui Nae se ridică alene de jos, de pe iarbă.

- Mă duc acasă! spuse el parcă nemulțumit de ceva. Paraschive, vezi să nu ştirbeşti tesla aia!

Paraschiv ridică fruntea şi se uită la el:

- Păi dar ce, bă, nea Dumitre, eu bat cuiele cu tăiuşul?

înalt cum era, Dumitru lui Nae văzu peste garduri ceva care îl făcu atent.

"^

- Trece Țugurlan, spuse el şi rămase în picioare. Unde dracu s-o fi ducând?! se miră apoi fără nici un rost şi fiindcă nimeni nu zise nimic, îşi dezveli dinții şi mai adăugă: păzea, Cocoşilă!

Spre uimirea lor, Țugurlan, care se apropia încet pe lângă garduri, când, ajunse în dreptul porții lui Moromete, se opri şi se uită înăuntru.

- Ce e, Tugurlane, îl cauți pe Cocoşilă? zise Dumitru lui Nae destul de străveziu.

- Vezi să nu te caut eu pe tine, răspunse Țugurlan şi împinse poarta nouă a lui Moromete şi se apropie de locul de sub salcâm unde acesta şi Cocoşilă stăteau jos.

O clipă se uitară țintă la el, apoi îşi feriră privirile.

- Bună-ziua! zise Țugurlan cu glasul său neprietenos, şi ceilalți, de uimire, uitară să-i răspundă.

- Să trăieşti, Tugurlane! răspunse în cele din urmă Moromete cu un glas curat şi grăbit. Uite mai dăm şi noi din coadă până vine secerea; că după ce vine... Niculae, porunci apoi Moromete stăpân pe sine, adu un scaun lui nean-tău Țugurlan!

DujnițruJuiNae nu mai plecă, iar Cocoşilă arjuXga şi când nu s-ar fi întâmplat nimic între el si Țugurlan. (Jand Niculae adusescaunul, Țugurlan se~făcu că nu vede

şi se aşeză şi el jos pe pământ. Rămase apoi tăcut şi aşteptă tot aşa cum aşteptau şi ei, având aerul că a venit aşa degeaba şi că are de gând să stea aşa degeaba cât timp au să stea şi ei. Cineva trecu pe drum şi din pricina ulucilor albe nu-i văzu pe cei din curte.

- Ce mândreţe de om mai e şi Vasile ăsta al lui Tăbârgel! zise Moromete urmărindu-l cu privirea pe cel care trecea. Cică îşi bate muierea în curte să-l vază toată lumea, iar aia strigă în gura mare: „Aoleo, fire-al dracului, p-aici n-ai dat!"

- He, he, he! zise Dumitru lui Nae cu plăcere. Păi a prins-o de vreo două ori cu unul al lui Trăilă; şi cică îi zise „fire-ai a dracului cu..."

- Ţigani, întrerupse Moromete, şi schimbă repede vorba. Mai bate un cui în uluca aia, Paraschiv/. Jos mai bate un cui, că e stachetul mai gros.

Din curtea lui Tudor Bălosu se auzi glasul spălat al lui Victor, care îi spunea ceva lui tat-său.

- Am auzit că vecinul tău, Moromete, a mai cumpărat două pogoane! spuse Dumitru lui Nae, înţelegând că lui Moromete nu-i place să audă vorbindu-se deşuchiat.

- Aşa e vorba! răspunse Moromete. Hm! făcu el după câteva clipe de tăcere. Iar îi „amendează" alde Pisică pe copiii ăia ai lui. A trecut p-aici pe la mine după ce a vorbit cu Tudor Bălosu. Alaltăieri. „Ce faci, Traiane, iar vinzi pământ?" îl întreb. „Nu vând, zice, îi amendez iar pe copiii ăia." „Mai ai?" zic. „Ce?" „Pământ." „Gata! zice. Nu mai vând decât astea două pogoane. Mai am două, le păstrez pentru tutun."

Omul despre care pomenea Moromete era cizmarul satului. Avea o droaie de copii pe care cizmarul îi „amenda" mereu vânzându-le pământul.

- He, he, he! râse Dumitru lui Nae gânditor. Nu ştiu ce dracu are să ' facă el cu copiii ăia când s-or face mari.

- Păi ce vreai şa facă, Dumitre! se miră Moromete. Când s-or face mari şi le-o veni vremea să se însoare o să le spună alde tat-său: „De vândut pământul, vi l-am vândut, de învăţat să fumaţi, v-am învăţat, de băutură mai învăţaţi şi singuri!"

- He, he, he! râse Dumitru lui Nae, de astă dată cu satisfacţie, aşezându-- se mai bine pe pământ. Zău, mă? Ce vorbeşti!

între timp, aproape pe neobservate, mai veniseră vreo câţiva inşi care se aşezaseră pe iarbă fără să se anunţe prin bună-ziua; erau vecinii lui Moromete. După felul cum vorbise, Moromete părea să aibă ceva nou de spus despre Traian acela, deşi ceilalţi ştiau tot ce se putea şti despre el. Acest Traian Pisică nu vânduse din lot chiar îndată ce-l avusese. Dimpotrivă,^ambiţia lui fusese să-l mărească şi într-un fel chiar izbutise, plătindu-şi titlul de împroprietărire şi impozitele din cizmărie. Muierea lui însă îi strică planul; începu să-i toarne la copii. întâia oară îi făcu doi gemeni, apoi după aceea patru copii în mai puţin de şapte ani, apoi iarăşi doi gemeni şi încă timp de şapte ani, alţi cinci copii. în aceşti ani, iarna sau vara, pe vreme rea ori în zile frumoase de primăvară, cine trecea prin dreptul casei cizmarului trebuia să-şi pună amândouă mâinile la urechi şi să grăbească paşii. Zarva celor treisprezece copii ai lui semăna cu aceea pe care o fac ţiganii pribegi când chefuiesc ori se iau la bătaie. Pe seama gălăgiei şi urletelor care se" auzeau uneori din casa lui, femeile spuneau în mod Firesc când era vorba să fie pricepută mai bine neorânduiala sau dezmăţul din vreo familie: „Ca la alde Pisică".

169

- Cine? Pisică, mă Dumitre?! exclamă Moromete văzând că Dumitru lui Nae îşi întinsese picioarele lui lungi, pregătindu-se să asculte. Păi voi nu ştiţi nici unul cu cine avem noi de-a face aici în sat, anunţă el cu glasul acela nepărtinitor, care parcă nu era al lui. Să cauţi în toată România, de la munte la baltă, şi la turci să căutaţi şi altul

ca el nu mai găsiți.

Cocoşilă, gelos de ceea ce avea să urmeze, îl întrerupse pe Moromete spunându-i că minte, e prost. Moromete răspunse că nu-nu, nu minte! Şi ca să convingă pe ceilalți care ascultau, începu cu o falsă înflăcărare şi seriozitate să se înjure la persoana a treia că ceea ce spunea el e adevărat. Atunci Cocoşilă îi răspunse că dacă e vorba pe aşa, să răscoleşti în toată lumea şi unul ca Parizianul n-ai să mai găseşti! Moromete vru să-i dea lui Cocoşilă replica cuvenită, dar ceilalți îl apucară de mâini şi-i potoliră cu şiretenie falsa lui înfierbântare.

- Hai, Moromete, lasă-l pe Cocoşilă, spune de ce zici că nu mai găseşti altul ca Pisică...

- Nu există, domnule!... exclamă Moromete şi ridică mâna în sus şi se înjură din nou la persoana altuia că nu există.

Cineva care nu l-ar fi cunoscut pe Moromete, ar fi putut crede că între el şi Pisică s-a petrecut ceva neobişnuit. De fapt nu se petrecuse nimic. Moromete se dusese într-o dimineață să-i vadă pe-ai lui Pisică ce fac ei când dorm atâția "copii, cum se scoală, ce le spune Pisică, ce face el şi muierea, dacă se pun la masă şi în ge/ieral cu ce se ocupă această familie şi mai ales din ce cauză e atâta zarvă, şi zbierete, şi gălăgie, şi răcnete care se aud de la cinci kilometri.

- Am fost într-o dimineață la el!... Trebuia să mă duc în ziua aia pe la obor şi n-aveam cu ce să mă încalț, începu Moromete, mințind din capul locului.

- Ține, mă, cuiele aicea, Niculae, unde te uiți?! se răsti în clipa aceea Paraschiv.

- Ce faci, mă, acolo?! se miră Moromete, uitându-se la Niculae, care şi el se uita la tatăl său cu nişte ochi sticlind de nerăbdare. Muierea zice: „Ia cizmele şi du-te cu ele să ți se dreagă, le-au ros şoarecii acolo în pod". Iau cizmele şi plec spre Pisică. Erau ele bune, trebuia numai să le bată nişte cuie pe talpă, că aveau tălpile desfăcute. Intru înăuntru şi, bună dimineața, bună dimineața! Pisică cu ai lui în pat! „Uite, mă, Traiane, trebuie să mă duc pe la obor şi e noroi afară, nu e bun bocancul, bate-mi acilea câteva cuie şi unge-le cu ceva", îi spui eu. Nu ştiu dacă ați mai fost vreunul în casă la el. Tu ai fost vreodată, Cocoşilă?

- N-am fcist!

- Păi tu unde-ți pingeleşti bocancii?

- Eu mi-i pingelesc singur.

170

- Nu ştiu, dar eu n-am mai văzut paturi ca ale lui Pisică. Eu zic că zece paturi de-astea de-ale noastre nu fac cât unul de-al lui. Dar ca să nu zic zece, zic cinci. Erau aşezate acolo în magazia aia a lui, fiindcă aşa de mare e odaia unde stau ei, ca o magazie. Când să mă aşez pe scaun, o dată mă pomenesc că mă apucă cineva de gât şi se încleştează de spinarea mea; întorc aşa mâna spre ceafă, îl apuc de păr şi îl dau jos şi mă uit la el: un ăla ca un gherlan, de-o şchioapă, se uita la mine şi făcea au! ooo! au! ooo!

- Ții, mă, cuiele astea aici, sau acuma îți dau una după ceafă! amenință Paraschiv de lângă uluci.

- Ține cuiele acolo, Niculae, zise Moromete. Era băiatul ăla al lui, micu şi mutu. Pisică, din pat, când vede gherlanul ăla pe mine, bate din palme: „Sfârfâlică, zice, na la tata din țigare!", „Hai, mă Traiane, zic eu, scap oborul, vreau să cumpăr nişte cartofi, ce faci?" Traian în loc să răspundă îl văz că-şi umflă pieptul şi o dată urlă de răsună toată magazia: „Deştepta-rea!" Ştiți? Ca la armată! Ei! zic eu! Ce să-i faci? Aici trebuie instrucție'! Nici n-apuc eu să-mi vin în fire, că îl văz pe gherlanul ăla că sare de lângă tat-său! Aşa cum era, fără izmene şi cu burta goală, începe să țopăie şi să joace sârba peste spinările ălora care dormeau. Ştiți cum sărea? Peste nasurile

lor, peste ochi, peste capete, pe grumaji. Sărea şi mormăia! încep urletele! Au, chiu, jap! Ţin'te nene! începe păruiala! Mă uit la Traian şi la muierea lui... Nimic! Muierea căsca şi cu pieptenele în mână începuse să se ţesale. Traian îşi răsucea ţigarea şi numai aşa, din când în când, ridica fruntea: „Sfâr-fâ-li-că! zicea, na la tata din ţigare, lua-te-ar dracii!" Din paturile lor, copiii au sărit jos şi acolo în faţa mea a început o viermuiala... Trei-patru din ei, ăia mai mari, căutau să-i desfacă, dar ce să desfaci, că uite aşa le umblau cracile pe sus; şi se rostogoleau; şi se dădeau de-amboua; şi se loveau la burtă; şi pârâiau cămăşile de pe ei; şi se băşeau; şi le curgea sânge din nas! Traian, din pat de-acolo uite-aşa «punea, ştiţi, întâi încet şi subţire: ***„Sfâr,*** şi pe urmă tot mai gros, *fâ-li-că!"* „Traiane, strig eu, dă, mă, în ei, că-şi fac cămăşile ferfeniţă!" „Păi tot nu le iau eu altele", zice. „Bine, dar dă în ei, de ce îi laşi să urle aşa?" „Dacă dau în ei, atunci să vezi urlete, Moromete", zice el.

- Ce-ai cu mine, nene, eşti nebun? strigă Niculae indignat.

- Ce-ai cu el, Paraschive?! se miră şi Moromete, dar Paraschiv bătea în ulucă mânios şi nu răspunse. Ţine-i bine cuiele, Niculae! Auzi, Cocoşilă? Cum crezi tu că s-au astâmpărat cei treisprezece copii ai lui Pisică? Crezi că de bunăvoie? Nu, fiindcă unii intraseră pe sub paturi şi se gâtuiau pe-acolo; alţii pe după sobă, alţii puseseră mâna pe calapoade şi se pocneau cu ele... Şi în timpul ăsta muierea lui Traian taman se terminase de ţesălat. După ce termină ea aşa, o văzui că se ridică în picioare, înfige pieptenele

171

sub grinda casei, îşi duce o mână la ureche, îşi vâră un deget în ea şi începe să-l mişte aşa repede ca şi când i-ar fi intrat ceva înăuntru. „Ei, Ciulco, ia uite, ia! ia uite, ia!" La glasul ei văzu că una dintre fete se opreşte din zbânţuit şi când o vede pe mă-sa cu degetul în ureche rămâne cu ochii beliţi. Mă-sa, iar: „Ciulco, ia uite, ia!" Fata, e una mică de vreo şase ani, seamănă cu tat-său, se apucă cu mâinile de păr, se lasă pe vine şi începe să urle ca în gură de şarpe. De ce urla ea, exclamă Moromete nedumerit, n-am putut să pricep! Chestia e că s-a făcut linişte, muierea şi-a scos degetul din ureche şi fata a tăcut şi ea dintr-o dată. Ştiţi? Odată a tăcut!... îţi spusei adineauri, Dumitre, de tutun! Moromete se opri şi se uită la Cocoşilă: fiindcă veni vorba de tutun, spuse el cu alt glas, mai dă-mi o ţigare, Cocoşilă! Tu nu fumezi, Ţugurlane?

- Nu, răspunse Ţugurlan răguşit.

- Alde Traian Pisică, continuă Moromete, pune numai tutun pe pământul lui. Când am fost eu cu cizmele, după încăierarea de dimineaţă, care mi s-a părut că ţine loc de mâncare, îl văz pe Traian că se ridică din pat şi strigă: „Haida! gata! Toată lumea la păpuşit tutun". A ieşit liota afară, s-a suit în pod şi s-a întors cu şiruri de tutun; umpluseră casa; doisprezece inşi; făceau păpuşi şi fumau! Afară de doi mai mici şi de fete, toţi fumau. Traian zice că el câştigă cu pusul tutunului mai mult decât scot eu de pe un lot. Ei, pe urmă s-a aşezat el pe un scaun şi a început să-mi dreagă cizmele. îmi dregea cizmele şi îl chema pe ăla micu: „Sfârfâlica! Na la tata din ţigare!" Şi scotea ţigarea din gură şi-i dădea ăluia să tragă din ea.

Dumitru lui Nae îşi mişcă fălcile şi rămase cu dinţii dezveliţi, într-un râs mut, cu privirea sticlind de satisfacţie. După ce îşi mancă astfel plăcerea pe care i-o făcuse Moromete, se miră:

- Şi ce dracu face el cu banii de pe pământ?!

- Păi nu-i trebuie să-i bea, Dumitre? exclamă Moromete nedumerit că încă nu se înţelesese bine acest lucru.

- Gata poarta, Moromete! zise Cocoşilă uitându-se la Paraschiv, care bătea ultimul cui.

Moromete se uită şi el gânditor la Paraschiv. După câteva clipe de tăcere îşi lăsă fruntea între genunchii desfăcuți şi se îndoi.

- Nu e gata! spuse el. Mai trebuie un vițel care să se uite la ea!

Se ridică apoi să vadă cum a bătut Paraschiv ulucile; ceilalți înțeleseră că au stat destul şi se ridicară să plece.

- Hai, Țugurlane, mergi la fierărie? zise Dumitru lui Nae uitându-se la secerile lui Țugurlan.

- Păi, Țugurlan a venit pe la mine, ce să caute la fierărie? se miră Moromete cu spatele.

172

- Văz că e cu nişte seceri!

- Aia e altceva! zise Moromete. Dar cu tine ce e, Cocoşilă? îl întrebă apoi pe Cocoşilă. Parcă îți lipseşte ceva...

- Nişte parale! zise Dumitru lui Nae rar, şi cuvântul *parale* se urcă în salcâmi şi pluti limpede prin împrejurimi. He, he, he, uite la Cocoşilă, se înveseli el, parcă ar zice că nu-i trebuie!

- Fugi că eşti prost! mormăi Cocoşilă supărat nu se ştie de ce şi ieşi pe poartă agale, fără să-şi ia ziua-bună. De altfel tot aşa făcu şi Dumitru lui Nae, iar Moromete nici nu-şi întoarse spatele; se despărțeau ca şi când s-ar fi înțeles să se vadă îndată în altă parte. Cocoşilă era totuşi supărat. Moromete spusese: „Țugurlan a venit pe la mine", ceea ce însemna că se purta prietenos cu unul cu care el, Cocoşilă, era certat. Asta nu se făcea!

- Ei, ajunge! Strângeți de pe-aici!

Moromete lăsă poarta şi veni lângă Țugurlan. „Strângeți de pe-aici şi plecați", înțeleseră Paraschiv şi Niculae.

-/Ce mai faci, Țugurlane? zise Moromete în treacăt, aşteptând ca Paraschiv şi Niculae să plece de acolo.

Avea totuşi un glas deosebit pe care nu-l avusese mai înainte.

- Ce să fac! mormăi Țugurlan răguşit de atâta tăcere. Bine.

- Apucă-te de gardul de la grădină, Paraschive, că până mâine trebuie să-l terminăm şi pe el, mai spuse Moromete în timp ce Paraschiv se îndepărta.

„Până mâine ai să vezi tu ce-o să fie", îi răspunse Paraschiv în gând.

XI

Țugurlan continua să tacă. Ceea ce văzuse şi auzise aci era acelaşi lucru, aceeaşi vorbărie fără noimă pe care o mai auzise şi la fierărie şi fără de care aceşti oameni se pare că nici nu puteau trăi. Acolo, ziarul fusese acela în jurul căruia amețiseră învârtindu-se, aci, povestirea lui Moromete despre Traian Pisică. Ceea ce îl uimise însă pe Țugurlan şi îl făcuse să părăsească gândul de a-şi mai bate joc de ei, era faptul că ei pluteau pe apa aceasta a lor cu atâta seninătate, încât era cu neputință să nu-ți dai seama că acest fel de a fi era de fapt bucuria şi libertatea lor. Dacă ar mai fi avut şi nişte *parale,* cum spunea Dumitru lui Nae, n-ar mai fi dorit nimic nici pentru ei, nici pentru alții. Moromete cel puțin se pare că chiar ajunsese acolo, adică să-şi ajungă lui însuşi cu ce avea. Era sănătos, avea copiii sănătoşi, avea două loturi de pământ, era un om deştept care îți făcea plăcere să stai cu el de vorbă (Țugurlan trebuia să convină că un om supărat nu putea asculta povestirea lui Moromete despre Pisică fără

173

să nu uite o clipă de supărarea lui) şi pe lângă toate acestea mai era şi un om bun. Acum, la sfârşit, Țugurlan nu se mai îndoia că Moromete avea să-l împrumute cu bucate fără să stea pe gânduri. Ce om ciudat! Dar la urma-urmei, de ce se purta

el aşa de prietenos? se întreba Ţugurlan. Nici rudă nu era cu Ţugurlan, nici prieten, nici prieten cu un prieten de-al lui Ţugurlan!

- Ce e cu prostul ăla de Cocoşilă? se pomeni Ţugurlan întrebând. Tot el mă înjură, şi tot el e supărat?

Abia mult mai târziu avea să-şi dea seama Ţugurlan pentru ce simţise el nevoia să se împace cu Cocoşilă. Şi nu era vorba numai de Cocoşilă. întrebările lui din ultima vreme porniseră de fapt din această nevoie de a se împăca cu lumea, dar el încă nu-şi dădea seama de acest lucru.

- Păi nu, zice că tu l-ai înjurat întâi, explică Moromete cu o anume veselie care de fapt ţinea partea lui Ţugurlan.

- Păi aşa şi pe dumneata te-am înjurat şi dumneata de ce nu te-ai supărat? se răsti Ţugurlan şi în aceeaşi clipă se făcu roşu ca para focului.

- Nu, pe mine m-ai combătut, zâmbi Moromete, scuipând subţire printre genunchi. Aia e altceva!

Ţugurlan arăta cuprins de o puternică emoţie. Niciodată nu făcuse ceea ce făcea acum.

- Moromete, spuse el cu o voce scăzută, intensă. Uite, ascultă-mă aici... dumneata eşti singurul care meriţi loturile pe care le ai!

- Ei, nu mai spune, mă, Ţugurlane? se înveseli sincer Moromete.

- Da! Să ţii minte asta de la mine! spuse Ţugurlan cu un glas profetic care îl făcu pe Moromete să tresară. Acuma, uite de ce m-am oprit la dumneata... Imprumută-mă cu un sac de porumb.

- Mă, Ţugurlane, n-am porumb! exclamă Moromete. Grâu dacă vrei!

- Dă-mi grâu, că găsesc eu să-l schimb.

- Ai sac?

- Am acasă.

- Ia cu sac cu tot şi mi-l dai tu îndărăt.

Moromete se ridică în picioare. Ţugurlan apucă secerile şi porni spre poartă.

- Trec după ce mă întorc de la fierărie, spuse el şi se îndepărtă repede pe lângă garduri.

Iar spre seară, când plecă de la Moromete cu sacul în spinare, toată lumea află ^i se miră şi nu înţelese nimic din această neobişnuită purtare a lui Ţugurlan.

Acasă, el îl găsi apoi pe cumnatu-său Grigore Armearica^care îl căutase şi duminica trecută. MuiereaTTTntrebii pe Ţugurlan de la cine luase el un

174

sac cu grâu şi se îngrijoră: nu cumva s-a împrumutat iar la Tudor Bălosu sau Crâşmac?!

- Ei, ia spune, Grigore, ce s-a întâmplat? se adresă Ţugurlan cumnatului său după ce o linişti pe muierea lui spunându-i de la cine a împrumutat grâul. Am vrut să trec eu pe la tine, dar n-am avut vreme, am lucrat zilele astea la gară, la siloz.

Ţugurlan avea de la moşie doar două pogoane pământ, deoarece nu-i convenea să dea maiorului jumătate de pe un număr mai mare de pogoane. Alţii luau mai mult, Ion al lui Miai, de pildă, muncea vreo opt pogoane. Anul acesta Ţugurlan câştigase mai bine lucrând cu ziua la gară, unde se construia un siloz.

- Ascultă, cumnate, ce să fac eu cu ăştia ai lui Aristide? Alde Tache vrea să mă dea afară! spuse Grigore Armeanca după ce Ţugurlan se aşeză lângă el pe prispă.

Ţugurlan nu zise nimic. Cumnatul său era de mult mecanic la moară şi dm asta trăia, n-avea nici el pământ. Numai că dându-i această veste Grigore Armeanca, deşi îngrijorat, avea pe de altă parte aerul că nu prea îi vine lui să creadă că o să i se întâmple chiar aşa. Parcă ar fi vrut să-i spună Ţugurlan ce-o să i se întâmple.

- Ascultă, cumnate, te dă sau nu te dă afară? întrebă Țugurlan uitân-du-se la el curios. Ți-au spus ei că or să te dea afară?

- Nu mi-au spus ei, mi-a spus alde Isosică.

- Şi alde Isosică de unde ştie?

- I-a auzit vorbind.

Părea limpede, dar Grigore Armeanca ar fi vrut să nu fie adevărat.

- Uite de ce, explică el, dacă ei mă dau afară, eu pot să-i dau în judecată şi să-i pun să-mi plătească locul. Eu pot să nu cer bani pentru loc, şi atunci ce-au să facă, au să mute moara de pe locul meu?

- Nu înțeleg! se miră Țugurlan. Moara lui Aristide e aşezată pe locul tău?

- O parte.

- Păi atunci ce-ți mai pasă! se miră din nou Țugurlan. Dar tot nu înțeleg. Moara lui Aristide e chiar pe locul tău?

- A vrut el s-o facă dincolo în vale, dar la mine e taman locul unde se întâlneşte şoseaua de la Tătărăşti cu drumul dinspre Ciolăneşti şi pe vremea când a făcut-o el mai avea Crâşmac moara aia cu piatră. Nu s-a mai dus nimeni din partea asta la moara lui Crâşmac, a ştiut el Aristide ce face!

- Păi acolo parcă e o măgură! se miră mai departe Țugurlan.

- Păi partea aia de măgură e a mea şi Aristide credea că e a comunei; când i-am spus a zis că o să ne înțelegem noi, o să mă ia să lucrez la

175

/>

moară. Ei! Şi iese acuma fi-său, Tache, din şcoala de meserii şi vrea să fie el mecanic! Asta e povestea!

- Păi, Tache ăla parcă vrusese Aristide să-l facă popă! _

- A rămas repetent! spuse Armeanca făcând un gest de lehamite.

- E limpede, spuse Tugurlan după câtva timp de tăcere. O să te dea afară!

Nu era însă deloc limpede, Grigore Armeanca nu-i spunea totul. Era o poveste pe cât de simplă pe atât de uluitoare pe care n-o ştia decât Grigore Armeanca. El vroia acum să se folosească de ea ca să nu fie dat afară, dar nu ştia dacă o să izbutească şi de aceea venise să se sfătuiască cu cumnatul său. Era_mrba iie_faptul că proprietarii furau de mult grâul şi, floarea-sQareliii^din_ceie-trei sate „care;. măcinaut la ei. Ideea o avusese Nastase, fratele cel mare al lui Aristide. care era coproprietar.

Mpara avea o țeava de scurgere pentru rămăşițe (irimic) şi la început, pe*, când mai exista încă moara lui Crâşmac, acest irimic omuljijyuajLCasa la păsări, dar după~ce moara lui Crâjînac fusese~părăsită, Arişțidg,

.să

■ca^pe-jiesimtite irimicul acesta să fie considerat ca făcând parte djn_uium. v^_^^-- ^

Văzând că oamenii înghit mica hoție, Năstase plănuise pe cea mare, care îi izbutise pe deplin. Furtul se făcea sub ochii lor, printr-o a doua țeava de scurgere, nu prea ingenioasă, care pornea chiar de la coş. Oamenii care măcinau se sprijineau chiar cu mâna de ea, fără să le treacă prin cap ce fel de scurgere avea țeava aceea. Ei controlau doar irimicul, să nu fie prea mare, adică nu cumva ca proprietarii să tragă o dată cu irimicul şi boabe curate.

Țeava nu era prea ingenioasă, dar ideea era, fiindcă tragerea se făcea pe nesimțite şi cu anii devenise lege că la o moară cu valțuri nu iese sută la sută făină. Furtul se stabilizase cam la un kilogram din şaptezeci şi cinci şi aducea într-un an de zile câteva vagoane de grâu şi floarea-soarelui. Năstase nu ajunsese totuşi la acest

rezultat fără să lupte împotriva amenințării de a fi descoperit. Legând băierile sacului, țăranul avea nu o dată nedesluşita impresie că lipseşte ceva... Nu mult, era adevărat, dar de ajuns ca să-l facă să se uite dintr-o parte la coproprietar, să întârzie bănuitor ,< cu mâna la gura sacului... Dar Năstase, care avea grijă să fie totdeauna j acolo, devenea deodată grăbit, striga „altul la rând", îl înghesuia pe om 1 fie cu vorba, fie împingându-l uşurel să facă loc... '

- Eu zic că n-or să îndrăznească ei să mă dea afară. Dacă o să mă dea, am să spun la toată lumea hoțiile pe care le fac ei acolo de ani de zile, spuse Grigore Armeanca pe gânduri.

Tugurlan se făcu atent:

- Ce hoții? întrebă el.

176

- Cu cântarul... cu irimicul... se feri însă Armeanca.

- Prostii! spuse Țugurlan cu dispreț. Vreai un sfat de la mine? u" întrebă apoi scrutându-l liniştit.

- Da...

- Dacă te dă afară, dă-i foc la moară!

- Să mă bage în puşcărie?...

- Atunci... spuse Țugurlan şi dădu din umeri supărat. „Atunci du-te dracului, de ce mai vii la mine să-mi ceri sfatul?!" ar fi vrut să-i spună de fapt Tugurlan.

Grigore Armeanca încheie spunând că o să vadă el mai pe urmă. Tugurlan îl întrebă apoi ce-i mai fac copiii, mai vorbiră câtva timp, şi la plecare Armeanca îi aminti că vaca lui, care fătase nu de mult, continua să dea o grămadă de lapte. De ce nu-l trimite pe Marin cu oala să-i dea nişte lapte? Țugurlan răspunse că o să-l trimită.

Seara, Țugurlan întârzie iarăşi să adoarmă, dar de astă dată nu din pricina întrebărilor. întinzându-se sub aşternut el simți cum se întoarce în el acea linişte adâncă şi ocrotitoare a cărei bucurie, în cei peste patruzeci de ani pe care îi avea, Țugurlan n-o cunoscuse decât foarte puțin şi foarte rar: o simțise mai puternic astăzi, când întârziase de dimineață pe prispa casei. Această linişte nu adormea întrebările şi nici nu le dădea un răspuns, dar le dădea un înțeles. Pentru ce? Nu se ştie pentru ce, dar dacă aşa a fost făcut, aşa o să rămână şi n-are nici un rost să-şi spargă capul dacă asta e bine sau rău. Iar dacă vreodată o să afle şi de ce, o să fie cu atât mai bine!

XII

în aceeaşi seară, fără ca Moromete să bănuiască ceva, Paraschiv încălecase pe cai spunând că se duce să mâie noaptea cu ei pe câmp şi o luase pe drumul spre Bucureşti. Nilă îl aşteptase la Guica şi de acolo încălecase şi el şi porniseră împreună.

Era o seară cu un cer adânc, încărcat cu stele. Cei doi ieşiseră în goană la câmp şi se opriră abia când lăsară în urmă valea satului. Caii tropăiu şi sforăiau îndărătnici, neînvățați cu drumul pe care erau duşi; de nenumărate ori, din plină goană, căutară s-o ia pe drumurile lăturalnice ale câmpiei sau chiar înapoi, atraşi de zgomotele înfundate ale satului, de respirația lui abia simțită.

La un moment dat, Nilă se opri şi el, ținând calul pe loc. Tăcerea câmpiei era desăvârşită şi întinderea ei învăluită de întuneric. Ceva se pare că începuse să-l nelinişească; el şopti cu un glas turburat plin de îndoială:

177

- Paraschive! Stai!

Paraschiv se opri şi el. Aşteptă câteva clipe şi fiindcă fratele său nu spunea nimic, întrebă:

- Ce este?

Nilă tăcea mai departe. Atunci Paraschiv se apropie şi mai mult, strunin-du-şi calul şi întrebă iar, răguşit şi intrigat:

- Ce este, mă? De ce te-ai oprit?

Nilă se uită încet îndărăt, cu teamă, parcă s-ar fi aşteptat să fie urmărit de cineva. Şopti neliniştit:

- Mă, unde mergem noi?

Paraschiv îi răspunse printr-o smucitură a calului, pornind în goană înainte pe şosea. Calul lui Nilă porni şi el pe urmele celuilalt. Goneau unul lângă altul în tăcere, aplecaţi peste coamele cailor şi până aproape de întâiul sat prin care trebuiau să treacă, în afară de un automobil cu nişte faruri puternice, nu întâlniră pe nimeni.

Tot în aceeaşi seară, Vasile Boţoghină se pregătise şi el de plecare.

între timp copiii aflaseră şi ei de la mama lor despre boala tatălui lor şi despre vânzarea pământului. Vatică umbla tăcut prin curte, parcă rătăcind, nevroind să intre în casă, deşi Boţoghină îl strigase de câteva ori. Numai Irina se uita întristată la tatăl ei. Stătea pe prag cu umerii ei micuţi şi strâmbi şi îl urmărea cum înghite rar şi adânc dumicaţii. într-o vreme începuse să-i povestească despre ceea ce se întâmplase în timpul dimineţii la şcoală; cum la examen domnul învăţător Teodorescu o lăudase şi îi dăduse să înveţe o poezie; cum pregătiseră ei serbarea, care va avea loc chiar mâine, de Sâmpetru, şi sfârşise părându-i rău că el n-o s-o audă când o să spună poezia. Boţoghină n-o auzea nici acum; îi făcea rău glasul ei şi când Irina tăcu, el spuse:

- Anghelino, ia fata asta la culcare.

După aceea, Boţoghină ieşise afară şi începuse să se pregătească pentru plecare. Umpluse căruţa cu nişte paie de ovăz, apoi o chemase pe femeie să vie cu lampa lângă căruţă şi să lumineze roatele. Boţoghină îl strigase pe Vatică să-i aducă oala cu păcură din grajd, apoi amândoi începuseră să desfacă roatele şi să ungă osiile căruţei.

A doua zi dimineaţă, înainte de revărsatul zorilor, Boţoghină se deşteptă şi după ce îl sculă şi pe băiat, înhamă caii, se urcă în căruţă şi împreună cu el porni spre spitalul din Udup. înainte de plecare el scoase din brâu un teanc de hârtii, alese două de câte o mie şi i le întinse femeii. Anghelina le luă şi rămase cu ele în mână, uitându-sc nemişcată la omul ei care stătea pe cutia căruţei cu hăţurile pe genunchi.

178

- Până la Udup v-apucă prânzul! Cum o să se întoarcă Vatică singur? Dacă îi ia cineva căruţa şi caii? se temu ea.

Drept răspuns, Boţoghină apucă hăţurile în mâini. Simţind mişcarea curelelor, caii porniră şi trecură podişca de la drum cu zgomot. Femeia o luă în urma căruţei şi ieşi înaintea cailor, oprindu-i în drum. Se apropie apoi de loitră şi vorbi iar:

- Vasile, când ai să te întorci?

- Am să-ţi scriu eu d-acolo, răspunse omul cu grabă. Apoi adăugă: Vezi cum îi faci cu seceratul! Ia-o şi pe fata aia să v-ajute. Ai grijă să nu se taie cu secerea. Tăcu câteva clipe, apoi vorbi iar: La treierat, vezi că am aranjat cu alde Cocoşilă să vă ia în ceată cu el. Tăcu iar un timp, apoi vorbi din nou, de astă dată cu un glas care arăta că nu mai are nimic de spus: Vezi să nu se întâmple ceva p-aici! Şi ridică hăţurile: Haida! Hăţ! Hai! die!

Caii porniseră, dar femeia se ţinea mereu de căruţă. Mergea alături de răscruci şi se uita întruna spre bărbatul ei, vrând parcă să mai spună ceva. El ghici slăbiciunea şi frământarea ei şi îi spuse cu glas gâtuit, cu o asprime dureroasă:

- Fugi d-aici! Păzea că te calcă roata!

In clipa aceea, femeia nu se mai putu stăpâni şi izbucni scurt într-un plâns deznădăjduit:

- Vasile! Să nu mori p-acolo, Vasile! Boţoghină dădu bici cailor.

XIII

Aproape de prânz ajunse la Udup. Spitalul de plasă era aşezat la marginea satului şi de departe semăna cu un conac boieresc. Acoperişul lui de ţiglă se vedea de la cinci kilometri. Era înconjurat de o mulţime de salcâmi altoiţi, cu coroanele ca nişte măciuci uriaşe, şi de duzi stufoşi şi bătrâni din care se auzea de departe ciripitul gălăgios al păsăricilor...

Vasile Boţoghină opri sub unul din duzii din faţa intrării şi sări jos din căruţă. Vatică se uită mirat peste clădiri şi spuse arătând cu degetul înainte:

- De ce nu opreşti în dreptul spitalului?

- Asta e spitalul, nu acolo, răspunse Boţoghină. Aşa fac toţi care nu-l cunosc, se opresc dincolo. Acolo stă doctorul! E casa lui! Stai jos şi dă iarbă la cai!

Vatică sări jos, scoase căpestrele din capul cailor, le desfăcu şleaurile, luă din căruţă un braţ de paie amestecate cu iarbă şi îl puse înaintea vitelor. Boţoghină dădu câtva timp ocol căruţei, uitându-se pe sub

sprâncene să-şi dea seama de ceea ce se întâmplă în jurul lui, apoi intră încet în curte spitalului.

Ui Intrarea în clădire avea nişte scări de ciment negru care dădeau într-un ^^oHdor lung; atât scările cât şi coridorul erau înţesate de ţărani desculţi; cu chipurile galbene şi supte; de femei îmbrobodite strâns, cu privirile înţepenite şi dârze, cu câte un copil în braţe sau de mână; de lucrători istoviţi cu cămăşile rupte pe ei şi murdare; stăteau pe cele două bănci de lemn aşezate de-a lungul pereţilor şi aşteptau. în afară de cei de pe scări şi cei dinăuntru, pe lângă zidurile spitalului stăteau alţii sub umbra duzilor în grupuri mici. Era timpul prânzului şi unii întinseseră pe pământ legăturile cu care veniseră şi începuseră să mănânce.

Vasile Boţoghină văzu încă din poartă mămăligile întinse pe iarbă şi coridorul înţesat de oameni. Intră înăuntru şi fiindcă pe bănci nu mai era loc se rezemă de tocul uşii pe care scria *Consultaţii* şi începu să aştepte cu aceeaşi răbdare pe chip ca a celorlalţi.

La un moment dat uşa se deschise dinăuntru fără veste şi Boţoghină, care se rezemase puţin de ea, se clătină şi se izbi de umărul doctorului care tocmai ieşea.

- Ce te propteşti în uşă? Stai jos pe bancă! se supără doctorul. i Speriat, Boţoghină se trase într-o parte simţind cum obrajii îi ard dej

ruşine. Doctorul îşi roti privirea peste oameni şi spuse:

- Sunteţi prea mulţi azi, cine stă mai aproape să plece acasă şi să vie mâine dimineaţă.

Dar toţi parcă înţeleseră pe dos, adică să se apropie şi să-i spună ce-i doare.

- Domnule doctor, de trei zile nu vrea să mai sugă, stă în braţe şi doarme! Mi-e frică să nu-mi moară în braţe! I-au mai ieşit şi nişte pete roşii pe tot corpul. Nu ştiu ce să...

- Varsă mereu, domnule doctor, ce mănâncă, varsă! spuse altă femeie arătând copilul.

Alte glasuri se îngrămădiră strângându-se şi înconjurându-l pe medic. Toată lumea se sculase de pe bănci şi de afară câţiva chiar alergaseră înăuntru.

Medicul, un om scund şi cam gras, cu nişte trăsături înăsprite de soare t şi vânt, întocmai ca ale ţăranilor, stătea liniştit în mijlocul bolnavilor şi se f uita peste capetele lor, reţinut, cam aspru, cu o privire care arăta că ceea ce vedea el acuma era un

lucru obişnuit pe care îl vedea de mulți ani.

El apucă de cămaşă copilul uneia din femei, i-o ridică spre bărbie, dezvelindu-i burta şi după ce se uită o clipă spuse:

- Fă-i o baie cu flori de muşețel!

180

Apoi se adresă unei alte femei, spunându-i să se ducă la sanitar, să-i dea nişte *prafuri,* dar femeia cu copilul cu pete pe trup îi acoperi glasul:

- Domnule doctor, i-am făcut de trei ori, aşa cum mi-ai spus...

Un om care stătuse până atunci la o parte se apropie şi el de doctor, îl apucă de braț şi spuse şoptit, cu un glas insinuant:

- Domnule doctor!...

Dar doctorul nu-l luă în seamă. Boțoghină se vârâse şi el printre ceilalți şi se uita drept în ochii medicului, crezând că acesta are şă-şi aducă aminte de el şi are să-l cheme înăuntru. Doctorul deschise uşa fără să ia în seamă glasurile numeroase care îl chemau şi pieri înăuntru cu bolnavul care era la rând.

- Ce să-i faci, zise un țăran tânăr, posomorându-se şi căutând abătut un loc pe bancă. Un singur doctor la atâtea sate! De fier să fii şi tot nu pridideşti!

Cineva vru să răspundă, dar în clipa aceea un copil din brațele unei femei începu să țipe. Femeia ieşi repede afară. Un om oftă greu şi se sculă de pe bancă. O dată cu el se mai sculară încă vreo câțiva. După o jumătate de ceas, coridorul se goli mai mult de jumătate. Abia pornind prin curtea spitalului, oamenii şi femeile puteau fi văzuți că sunt într-adevăr bolnavi. Un țăran înalt ca o prăjină mergea încet, abia păşind, ținut de două rude de amândouă brațele: sudoarea îi năvălea des pe frunte şi gemea încet, cu gura deschisă, cu privirile rătăcite; un altul însă, era singur, şi cât se sculase de pe bancă, începuse să se clatine ca beat, mergea orbecăind, ținându-se de ziduri. Ieşi cu greu şi se aşeză pe iarbă aproape căzând pe brânci, în patru labe, ca şi când ar fi fost împuşcat.

- Omule, de ce nu intri acolo peste el? zise un muncitor, apropiindu-se de cel căzut şi ajutându-i să se întindă mai bine. Noi putem să mai aşteptăm, dar dumneata de nu intri peste el?

Omul vru să bâlbâie ceva, dar tot atunci curtea spitalului fu străbătută de un glas sfâşietor ca de cuțit. Privirile se întoarseră spre drum. Pe poarta spitalului se văzură intrând câțiva oameni care duceau o femeie pe o cergă. O dăduseră jos din căruță şi femeia țipase crunt. Ajunşi în fața scărilor, oamenii lăsară cerga cu femeia pe iarbă şi unul dintre ei se şterse pe frunte de sudoare şi intră în coridor. După câteva clipe,' doctorul ieşi afară şi întrebă scurt, din capul scărilor, spre oamenii care stăteau alături lângă bolnavă:

- Când a născut?

- Ieri dimineață, domnule doctor! răspunse unul din țărani, luându-şi pălăria de pe cap.

- Copilul trăieşte?

- Trăieşte, domnule doctor!

Medicul se apropie şi privi câteva clipe în jos spre bolnavă. Femeia stătea cu ochii închişi şi părea moartă; la soare, chipul ei arăta albastru,

181

livid. Doctorul se aplecă şi-i prinse încheietura mâinii între degete. Cât îi prinse însă încheietura, îi şi dădu drumul şi se răsti la oameni fără milă:

- A{i omorât-o! Ați adus-o în căruță şi i-ați mâncat zilele!

Unul dintre cei trei oameni care aduseseră bolnava, la auzul acestor cuvinte tăioase, nu se putu nici el stăpâni:

- Am adus-o în căruță? N-oi fi vrând s-o aducem cu aeroplanul!

- Haide, lasă vorba! porunci doctorul ca un militar. Băgați-o înăuntru. Abia spre seară îi veni lui Vasile Boțoghină rândul la consultație. El

intră în cabinetul doctorului şi spuse:

- Nu mă mai cunoaşteți?! Am venit acum vreo două săptămâni... Doctorul se apropie de el şi-l întrebă grăbit:

- Da! Ce ți-am spus că ai?

Boțoghină vru să răspundă, dar doctorul întrebă iar, cu aceeaşi grabă reținută:

- Cum țe cheamă?

Omul îşi spuse numele şi comuna iar doctorul îi întoarse spatele şi începu să răsfoiască un registru gros. Răsfoind, întrebă din nou:

- Când spui că ai fost aici?

- Acum zece-cin'şpe zile! răspunse Boțoghină nedumerit că doctorul nu-şi aduce deloc aminte de el.

- Vasile Boțoghină, din Siliştea-Gumeşti, zise doctorul cu un glas rece. Păi asta e a treia oară când te consult! Ai fost la raze?

- Da, răspunse Boțoghină vinovat şi-i întinse doctorului sulul negru al radiografiei, pe care acesta îl desfăşură la lumină şi îl cercetă multă vreme.

- Stai jos. De ce nu stai jos? se adresă el bolnavului la sfârşit. Boțoghină se aşeză pe un scaun rotund şi alb şi începu să urmărească

intrigat fiece mişcare a doctorului. Medicul, după ce îi arătase omului scaunul, se aşezase la birou şi începuse să scrie pe o foaie. Scria repede şi mult, şi din când în când se oprea, ridica fruntea de pe foaie pentru câteva clipe, apoi, începea iar să scârțâie din peniță. Acest lucru ținu multă vreme şi când doctorul se ridică de la biroul lui, Vasile Boțoghină se ridică şi el. Medicul însă nu mai arătă acum nici o grabă. El se aşeză pe un scăunel în fața omului şi-i făcu semn să stea jos. începu să-i spună rar, apăsând pe cuvinte, cu un glas care uneori era străbătut de urme de neîncre-dere, alteori de amenințare:

- Uite ce-ai să faci! Te duci acasă şi vinzi ceva: un cal, un bou, un pogon de pământ...

Se opri şi spuse după câteva clipe, amenințându-l pe om cu rețeta:

- Ai să te duci la farmacie cu rețeta asta. O să-ți trebuiască mulți bani, pentru că ai să iai doctoriile astea dt trei ori. Dar nu e vorba numai de doctorii. N-ai voie nici să ridici un pai de jos. înțelegi? Nimic. Să nu faci nimic. Şi în fiecare zi să mănânci ouă, să bei lapte mult şi să nu-ți lipsească găina de la masă. Să vorbeşti cu sanitarul din sat să-ți facă injecțiile şi să

182

te învețe cum să iai doctoriile. Asta e o boală grea, dar voi nu vă vindecați pentru că nu vreți să cheltuiți. Şi chiar dacă cheltuiți, cât vă simțiți nițel mai bine, gata, vă puneți pe muncă să vă scoateți pârleala pentru ce-ați vândut. După o boală ca asta nu mai ai voie niciodată să munceşti prea mult... Doctorul se opri o clipă: Vrei să nu mori?

Boțoghină făcu ochii mari, înspăimântat şi răspunse repezit, dar nu îndată:

- Da, domnule doctor!

- Atunci să faci aşa cum ți-am spus. începând de azi te întinzi cu burta la soare, mănânci bine, iai doctoriile astea şi după o lună de zile să treci iar pe la mine. Altfel să ştii că nu e glumă. Dacă ajungi să cazi la pat n-ai

. ce mai căuta la mine.

Medicul ieşi de după birou şi-şi puse mâna pe flanela cârpită a omului, care cât o simți se şi ridică în picioare.

- Să nu-ți pară lucru de glumă! că eu ştiu cum sunteți voi: „Lasă că-mi trece", până începeți să vă scuipați bojocii pe jos. Vă repeziți pe urmă la doctor şi când vedeți că nu vă mai poate face nimic, începeți să înjurați că nu e bun doctorul.

- Domnule doctor, îl întrerupse Boțoghină, nedumerit mereu că medicul uitase ce-i spusese data trecută, păi eu am făcut rost de douăzeci de mii de lei, că mi-ai spus că mă bagi într-un spital unde o să mă fac sănătos într-o lună, două...

Medicul tresări.

- Douăzeci de mii? întrebă el neîncrezător.

- Păi aşa mi-ați spus dumneavoastră!

- Ai la dumneata douăzeci de mii?! întrebă doctorul uimit, impresionat de privirea bolnavului, pe care abia acum i-o vedea. Era o privire lărgită, strălucitoare de viață şi de speranță, dar străbătută şi de umbre nedesluşite, umbre ale nopților de nelinişte şi spaimă.

- Păi am vândut din lot, domnule doctor! întări Boțoghină limpede şi uşurat, ca şi când ar fi fost de pe acum sănătos. Adăugă senin şi împăcat: Ce era să fac? Astă-primăvară au murit doi inşi la noi în sat, tot aşa au stat acasă şi...

- Uite ce e, Boțoghină, da, ştiu acuma... Aşa este, cu vreo douăzeci de mii de lei poți să intri într-un tratament supravegheat, bine că ai vândut. Eu ți-am spus data trecută să vinzi şi să faci rost de bani, aşa cum spun la fiecare. Dumneata, bine că ai avut ce vinde... Uite ce-ai să faci: ...ia spune-mi, eşti cu căruța?

- Cu căruța, domnule doctor. Cu băiatul.

- Dă drumul căruței acasă şi rămâi aici. Mâine o să te trimit la munte într-un sanatoriu...

183

XIV

A doua zi dimineața, Guica îşi luă ciorapul de gât şi porni spre casa fratelui ei să fie de față când Moromete şi cu toți ai lui au să bage de seamă că Paraschiv şi cu Nilă au fugit cu caii la Bucureşti. Se gândea încet, cu o bucurie care îi ungea inima, cum are să se întindă vestea numaidecât în sat că cei trei băieți ai lui Moromete au fugit câteştrei de acasă cu caii şi cu oile şi că asta s-a întâmplat - şi Guica avea să aibă grijă să se afle întocmai aşa - din pricina celor două fete ale lui Moromete, care vroiau ele să pună mâna pe averea fraților...

Plecarea aceasta se întâmplase cum nici ea, Guica, n-ar fi crezut că se putea mai bine; întâi Achim cu oile, acum două săptămâni; apoi seara trecută cu amândoi caii, Paraschiv şi Nilă; astăzi era zi de sărbătoare, Sfinții Petru şi Pavel; mâine toată lumea avea să iasă la secerat grâul. Mai întâi, Moromeții, rămaşi, adică cele două fete, Tita şi Ilinca, Niculae şi mama lor Catrina, cu Moromete în cap, n-au să mai aibă ce mânca în timpul muncilor, nu mai aveau laptele; apoi, nu vor mai avea cu ce să se ducă la deal, o să trebuiască să se ducă pe jos, cu secerile pe umăr; apoi, strânsul şi treieratul grâului, căratul lui pe arie şi celelalte munci: n-au să mai aibă cu ce le face, vor trebui să dea din colț în colț, să bată la porțile oamenilor după vite.

Acest dat din colț în colț îi săra inima Guichii. Şi mai ales dusul Moromeților la secerat pe jos. Şi încă: Niculae nu ştia să secere, Catrina Moromete trebuie să rămână acasă şi să facă de mâncare, să îngrijească de păsări, Moromete la fel, cu atâția copii, se dezvățase să muncească, stătea toată ziua pe mirişte, zicea că leagă snopii, fuma şi umbla încoace şi încolo; singurele care aveau să muncească rămâneau cele două fete.

„Na! Să vă săturați, gândi Guica, apropiindu-se de casa fratelui. Să munciți acum să vă iasă ochii din cap. Şi până să cumpărați voi cai şi oi, se întorc ăia cu buzunarele pline de bani! O să vedeți voi atuncea ce-o să vă facă ei, că v-ați făcut

stăpâne pe casa lor!"

Guica se apropie de podişca fratelui şi se opri pe ea, uitându-se în curte peste gard. Fata cea mare a lui Moromete, Tita, mătura bătătura cu un târn uriaş făcut din fire de rosmarin. Pe prispa casei stătea, într-o parte Moromete, iar în colţul dinspre drum Niculae şi cu sora lui mai mare, Ilinca. Niculae plângea încet, prelung, jelindu-se prosteşte şi spunând mereu unul şi acelaşi lucru:

- Hai, mă, Ilinco, dă-mi! Dă-mi, mă, Ilinco, n-auzi?! Hai, mă, Ilinco, aaaa! Dă-mi, mă, Ilinco, şi mie nişte flori!

Moromete bea tutun şi se uita spre şosea. Din când în când, cineva trecea pe drum şi îl saluta. Moromete răspundea tare, cu multe cuvinte,

184

spunând „bună să-ţi fie inima, cutare", sau „să trăieşti, mă, Dumitrache!". în acest timp Niculae bâzâia mereu, dar nimeni nu-l lua în seamă, ca şi când treaba lui ar fi fost să plângă aşa mereu, fără nici o socoteală.

Guica intră încet în curte, cu ciorapul de gât, şi apropiindu-se de prispă, dădu bună dimineaţa. Nu-i răspunse nimeni. Tocmai atunci Ilinca se răstea la Niculae:

■ - Mai taci, mă, din gură, dezghiocatule! Până mai alaltăieri te-ai ţinut de coada oilor şi acuma te găsi coroana. Să-ţi dau eu flori din grădiniţă ca să faci coroană altora! Păi dar!

- Dă-i, fa, şi lui nişte flori, dosădito, ce eşti aşa de cârpănoasă?! se auzi din casă glasul mamei.

- Ia mai taci din gură, mamă, aţi săpat vreunul grădiniţa? Să-i dau flori să facă altora coroană! Ia uită-te!

La auzul acestui răspuns, Niculae începu să urle de-a binelea. De astă dată el se ridică şi sări spre grădiniţă.

i- Să nu te prind că iei vreo floare, că-ţi rup zulufii, Niculae, ameninţă Iliiica de pe prispă.

Catrina Moromete ieşi afară, gătită pentru biserică. în clipa aceea, clopotele bisericii începură să bată. Femeia de închină şi se dădu jos de pe prispă. Chipul necăjit şi ars de soare al femeii era acum liniştit, plin" de bunătate. Ea îşi sumese fusta neagră de lână şi îşi ascunse pe la spate cine ştie ce albitură care nu trebuie să se vadă. Se uită peste bătătură şi văzând-o pe Guica aşezată pe prispă, cu ciorapul de gât, i se adresă cu multă evlavie:

- Mario, mai lasă şi tu ciorapul ăla, că o să te duci în fundul iadului! Cât e săptămâna de mare, umbli mereu pe la muieri şi spui că azi e joi-mari, mâine miercurea păsărilor, poimâine lunea verde! Şi acum, că e sărbătoare lăsată de Domnul Cristos, lucrezi la ciorap în loc să vii şi tu să asculţi baremi *Sfânta Evanghelie!*

« - Ei las' să mă duc eu în iad, răspunse Guica lucrând parcă înadins Îşi mai repede la ciorap. Ce e iadul? S-a întors cineva d-acolo? 1*1* Moromete îşi încreţi fruntea şi aprobă subţirel: \ *I* - Aşea-ie! j Guica continuă:

I - Că n-o fi mai rău ca p-aici. Că când oi muri, intri în pământ şi te f mănâncă viermii. Şi sufletul? Un abur care trăieşte şi el şi se tot plimbă... *I* - Păi se plimbă! aprobă Moromete, cu o indescriptibilă ironie. „Păi jda, n-are încotro, se plimbă, fireşte..."

! - Ei, he! făcu Catrina, pornind încet spre poartă. Ce trebuie să fie în ii inima voastră! Stăpâneşte ăla spurcatul! | - Păi, stăpâneşte! făcu Moromete din nou.

Î! 185

în acest timp, furat de starea ciudată a tatălui său, Niculae uitase să mai bocească. Deodată însă el îşi dădu seama că dacă mama lui se duce, nu mai e nimic

de făcut cu coroana lui. Sări de pe prispă şi se luă după ea şi îi ieşi înainte şi o apucă de fustă; se uită în ochii ei cu jale şi începu să verse lacrimi cât boabele de porumb de mari:

- Mamă, mi-a spus dom'nvăţător să fac şi eu o coroană, se jeli el deznădăjduit. Şi mi-a spus să veniţi şi voi la şcoală, mi-a dat să învăţ Ş» eu o poezie, hai, măi, maică, spune-i Ilinchii să-mi dea flori din grădiniţă... mi-a spus că o să mă treacă clasa şi că o să spui şi eu o poezie... dom'nvăţător Teodorescu mi-a spus să nu lipsesc, că am dat examen acu' o săptămână, m-a ascultat şi mi-a spus să-mi fac coroană... spune-i Ilinchii, mamă...

Băiatul îşi încleşta mâinile lui mici şi înnegrite de soare de fusta aspră a femeii şi n-o lăsa deloc să se mai mişte. El se uita în sus spre chipul ei şi vărsa lacrimi atât de copleşitor încât femeia îi puse mâna pe cap şi înghiţind greu îi mângâie urechile înnegrite cu palma ei aspră şi îi şopti:

- Du-te în grădinijă şi ia-ti flori, hai!

Apoi, se întoarse spre casă şi se uită spre fată. Dar Ilinca i-o luă înainte chemându-l pe băiat cu un glas înmuiat:

- Hai, mă, treci încoace, căpăţânosule, nu ti-am spus că-ţi dau, ce te jeleşti aşa? Plânge ca blegu!

Ilinca nu era mai mare ca Niculae decât cu un an, dar se purta faţă de el ca şi când ar fi fost cu cinci, cu toate că atunci când îşi amintea de această diferenţă atât de mică, Niculae o plesnea.

- Ilinco, Ilinco, ameninţă şi mama din poartă! Pentru nişte flori, fa? Te vede Dumnezeu de sus!

Moromete, auzind aceste cuvinte din urmă, îşi lăsă capul într-o parte şi întări cu fineţe:

- Păi te vede!

Guica stătea mai depărteze prispă, împletea la ciorap şi aştepta ca fratele ei să înceapă să se neliniştească de lipsa celor doi, Paraschiv şi Nilă. Moromete însă stătea mereu pe prispă, bea tutun, se uita din când în când spre drum răspunzând la saluturi şi nu se sinchisea că deşi soarele se ridicase sus pe cer, Paraschiv şi Nilă încă nu se întorceau cu caii de pe izlaz. Atunci Măria Moromete se întoarse spre Tita, care ajunsese cu măturatu aproape de scara prispei, şi întrebă într-o doară:

- Tito, unde sunt, fă, băieţii ăia?

- Ce mă-ntrebi pe mine? Cu caii pe izlaz, unde să fie?! răspunse fata în silă.

- Dar de ce n-au venit până acum? întrebă Guica iar, cu o bucurie ascunsă.

- Du-te şi-i întreabă, răspunse fata ursuză.

186

„He, o să vedeţi voi! O să te văd eu cum ai să te duci mâine pe jos la secere", gândi Guica.

- Dar de ce s-au dus amândoi? Ce i-a găsit? întrebă Guica iar. Că vorbisem cu ăla marele să vie să-mi dreagă podul, că s-a stricat la căpriori.

Fata nu mai răspunse. Moromete nici nu auzise schimbul de cuvinte, în grădiniţă, Niculae îşi terminase coroana şi se pregătea să plece la şcoală. El se apropie de tatăl său şi-i puse mâna pe umăr:

- Taicule, dă-mi şi mie pălăria ta, să mă duc şi eu la şcoală. Moromete se trezi din visare:

- Ce e, mă? Pleacă de-aici!

- Hai, tăticule, zău, dă-mi şi mie pălăria ta, se rugă băiatul încet.

- Hai, tată, dă-i pălăria să plece o dată, că iar începe să bâzâie, spuse şi Ilinca din grădiniţă.

Moromete îşi scoase pălăria din cap, se uită la ea cu atenție, parcă abia atunci ar fi văzut-o întâia oară, şi spuse:

- Na, mă, pleacă de-aici. Căpățânosule! Ai un cap cât o baniță! Unde te duci tu? Ce cauți Ia şcoală?

Băiatul tăcu, nu spuse nimic şi se îndreptă sfios spre drum. Moromete îl urmări câteva clipe, apoi îi strigă:

- Mă, n-auzi? Ia vin'ncoace.

Niculae se întoarse şi se opri în fața tatălui. Aşa cum se oprise, cu obrajii negri-galbeni de friguri, cu capul mare, peste care pusese pălăria destul de veche a tatălui, în cămaşă şi cu picioarele desculțe şi pline de zgârieturi, Niculae parcă era o sperietoare.

- Spală-te pe picioarele alea, îi spuse Moromete descingându-se de cureaua de piele care îi ținea brâul roşu peste mijloc. Spală-te cu săpun şi na ici, încinge-te cu cureaua asta peste cămaşă, că parcă eşti dăulat, parcă te-a prins cineva de pe gârlă.

Băiatul luă cureaua nemaiputând de încântare şi alergă spre troaca păsărilor să se spele. Tot atunci, de pe şosea, se auzi un tropăit zgomotos de cai. Guica sări în picioare atât de repede, încât s-ar fi crezut că a muşcat-o ceva de sub pământul prispei. Poarta se deschis e_sJLcei doi, Paras-rhjy QJ is^lă, intrară în gurte. Caii sforăiau întruna şi se vedea că aujxist goniți; dungi mari de umezeală Te brăzdau seinarca şi pulpele liTerau pline de spuma alba. Guica încremenise lângă prispă şi ghemuTnegru de lâna 1 se rostogoli în mijlocul bataturit "Jvloromete îşi ridică şi el privirea:

- Ce e, mă, cu voi?! Sunteți nebuni? Ce-ați gonit caii ăia aşa? '

Nu căpătă însă răspuns. Paraschiv descăleca repede şi avea buzele atât de ieşite în afară şi atât de încălecate una peste alta, încât de departe semăna cu unul care şi-ar fi agățat de gură nişte clape de gumă. Nilă era

187

posomorât şi se mişca mai greu decât oricând. Trupul lui gros alunecă de pe spinarea calului ca un sac cu picioare şi rămase tăcut, ştergându-se încet cu palma peste turul pantalonilor.

- Nilă! Ce, mă, tu eşti surd? Ce e cu voi? întrebă Moromete iarăşi. Atunci Nilă se întoarse spre tatăl său şi fruntea lui lată şi cu carne

multă pe ea se încreți şi se îngrămădi spre rădăcina groasă a nasului; răspunse mormăind, dar glasul i se auzi totuşi limpede:

- N-auzi, mă, că ne-a gonit nişte pândari? Ne-au intrat caii în nişte ovăz!

„Ce e cu ăştia? se întrebă Guica trăsnită de întoarcerea aceasta a celor doi. De ce n-or fi plecat?"

- Paraschjve! izbucni ea cu glas ascuțit, clocotind de furie acră şi nestăpânită. Bine, mă, ce e cu tine, fire-ai al naibii să fii?! D-aia îți fac eu ciorapi, mă? Ziceai că vii să-mi dregi căpriorile alea ale podului! Fire-ai al naibii să fii, cu botul tău!

Si fără să mai aştepte răspuns îşi culese ghemul din țărână şi porni cu paşii ei iuți spre şosea. Paraschiv se întoarse spre ea şi o strigă din urmă:

- Viu acuma, ga MarioL. Bagă, mă, caii în grajd, se adresă apoi lui Nilă, făcându-i un semn, adică să vie şi el la ga Măria.

Dar Nilă nu-i luă în seamă semnul, îi întoarse spatele şi intră cu cai cu tot în grajd.

XV

Paraschiv era atât de furios, încât intrând în bordeiul tuşei uită de şubrezenia patului şi aproape se aruncă pe el.

- Nu ți-am spus eu, ga Mario, că ăsta n-are să meargă? Fir-ar capul lui al dracului

de bou! Asta e bou! Bou de mere şi de pere.

Dar tuşa îl primi cu strigăte ascuţite:

- Si tu de ce n-ai fugit singur? Ce-ţi pasă ţie de el? Dă-te la o parte de pe pat, n-auzi că trosneşte?

Paraschiv se ridică şi se aşeză pe un scăunel. Tuşă-sa era atât de înăcrită, încât îi întoarse spatele şi nici nu vroia să-l mai asculte cum s-a întâmplat. Ea îşi scoase firul de lână de pe gât, aruncă ciorapul între sobă, în timp ce se uita în curte şi blestema; un câine al nu ştiu cui hlăpăia nişte mălai dintr-o strachină mică în jurul căreia piuiau jalnic vreo zece-cincisprezece puişori mici cât nucile.

- Nia d-acolo, plesni-ţi-ar ochii de potaia dracului! ţipă Guica ieşind afară. Mâncaşi mâncarea puilor, lovite-ar turbarea astăzi şi mâine!

188

Guica se luă cu bulgări după câinele care sări gardul vecinului şi-i arătă femeii o clipă coada şi picioarele dinapoi. Furioasă, Guica izbi cu bulgări în gard blestemând: *s*

- Mânca-ţi-ar coada cui te are, că nu-ţi dă să mănânci şi vii să faci burtă în curtea mea! Fă, armăsăroaicelor, legaţi-vă câinele, mânca-l-aţi fript!

De la vecin nu răspunse nimeni şi Guica se întoarse în bordei. Paraschiv stătea cu coatele pe genunchi şi o aştepta să se liniştească, deşi era şi el furios.

j - Plecasem, ga Mario, şi când am trecut de Tătăreşti n-a mai vrut Nilă ; să meargă, explică el. De la început se tot oprea şi se uita îndărăt... ce să * fac eu cu el dacă e tâmpit?!...

t - Păi, fiindcă sunteţi buni numai să vorbiţi! ţipă Guica scoasă din sărite.

j Toată iarna staţi pe la mine, şi ga Măria în sus, ga Măria în jos... fir-aţi

A ai naibii să fiţi că sunteţi mai proşti ca Năstase Besensac! Sunteţi buni

t numai să veniţi să vă fac ciorapi şi flanele şi să vă pui deoparte ce am şi

Jeu mai bun şi voi vă moşmoniţi de-un an de zile şi nu sunteţi în stare să

vă faceţi şi voi un rost!

- Hai, ga Mario, taci din gură şi ascultă aicea, nu mai ţipa aşa ca o coţofană. Dacă nu ştii, de ce vorbeşti? mormăi şi Paraschiv arţăgos.

Guica îşi ieşi din minţi.

- Ce să ştiu, mă, ce să ştiu? Cine e coţofană? Să nu-ţi dau acuma cu ceva peste botu ăla!

- Păi dacă te repezi şi nu vreai să asculţi! Ascultă aicea la mine.

- Nu vreau să mai ascult nimic. Am avut şi eu un loc acolo, în spatele casei lui tac-tău, se vaită ea pe neaşteptate. Ooof... o să iau pe cineva străin şi-o să i-l dau, că am avut şi eu nepoţi şi m-au făcut de râsul lumii! Un pogon de pământ am şi un cap de vie şi casa asta aşa cum e... am s-o iau pe fata aia mai mică a lui Ripitel, săraca, să-i rămâie ei bordeiul ăsta şi să se mărite şi ea cu pogonul meu, să nu stea ca mine nemăritată! Că alde frate-tău a rămas neînsurat, vai de capul lui, şi cine să-l ia aşa gol şi fără nimic?! Şi-o s-o dau aici, şi o să-i trec şi pogonul şi casa şi să aibă şi ea grijă de mine când o să închiz ochii... că frate-meu Ilie... că rudele... nepoţii...

Măria Moromete se făcu deodată moale şi se lăsă încet pe pragul bordeiului. Ea începu să se jelească lung şi fără lacrimi şi bocetul ei, deşi încet, împânzi aerul bordeiului şi al bătăturii şi se răspândi ca de mort pe toată întinderea uliţei:

- Ooof, nepoţii, nepoţii! Doamne, Doamne... eee... C-am avut şi eu o mamă, Doamne; şi a intrat în pământ îîî... î-îî... şi m-a lăsat singură-î! Că frati-meu Ilie s-a însurat a doua oară-î. §i soră-mea a făcut copil de fată mare iii! Şi dacă s-a dus din sat m-a lăsat pe mine singură, Doamne! Şi lui Ilie nu-i pasă de mine, Doamne! Of, Doamne, Doamne-ei!... eeeii!

189

Şi-am avut şi eu un copilîî... şi-a murit şi-ăla, că mi l-ai luat, Doamne! Şi m-ai lăsat singuricăăă! M-ai lăsat singurică, Doamneeei!... eeee! Singurică m-ai lăsat, Doamne, pe pământul ăsta! Că nici nepoţii şi nici fraţii şi nici rudele, că s-a dus cu toţi şi nimeni nu te ia în seamă şi toţi râd de tine, Doamne! Că am vrut şi eu să las nepoţilor bucăţica mea de pământ şi să-şi facă şi ei casă pe ea... şi să mă ţie şi ei în casa lor, că am îmbătrânit şi nu mai pot, Doamne... că am zis şi eu că să fie bine de ei, că sunt nepoţii mei şi am vrut să se însoare şi ei să-şi ia muieri şi dacă închiz ochii şi mor să aibă cine să mă spele, să nu mor cu ochii beliţi, Doamne... Of, Doamne, Doamneee!... eee... că n-am vrut răul nimănui şi i-am îndemnat şi eu să-şi facă rost de bani şi să-şi facă casă că sunt mari şi le trece vremea, Doamne! Că numai tu ştii ce e în inima mea, Doamne, inima mea friptă şi prăjită... că sunt singurică şi mi-e urât şi frică, Doamne! Of, Doamne, Doamneee, eee!... eeeee! Că dacă îi înveţi îţi ies fel de fel de vorbe, Doamne, şi lumea te porecleşte şi-ţi spune Guica... şi nimeni nu ştie cum îmi tremură mie inima, Doamne, şi picioarele mi s-au răcit, că nu mai poci, că o viaţă am avut şi s-a dus şi-aia, Dumnezeule!!

Paraschiv se ridică de pe scăunel şi îi puse mâna pe umăr.

în timpul cât tuşa lui jelise, el se uitase pe geam să vadă dacă aude cineva. Lumea care trecea pe drum, auzea, dar nimeni nu se oprea. întorcea doar capul şi apoi îşi vedea de drum; numai nişte copii se opriseră sfioşi şi ascultaseră un timp, cu gravitate, bocetele femeii.

- Ei, ga Mario, şopti Paraschiv încurcat. Hai, taci o dată, că nu e nimic. Ce te-a apucat? De ce nu stai să auzi cum a fost, că nu e vorba să...

Măria Moromete tăcu şi se ridică încet de pe prag fără să-l ia în seamă pe nepot. Ea merse şi ridică din mijlocul bătăturii strachina răsturnată de câine, o şterse cu mâna de mălai şi uitându-se în jurul ei începu să cheme puii cu un glas care nu mai amintea cu nimic de cel cu care se jelise puţin mai înainte. Ea chema puii şi risipea mălai, iar cloşca dădea târcoale cloncănind şi cârâind zgomotos. De pe cer soarele de vară începuse să verse cu putere o căldură înăbuşitoare.

Paraschiv ieşi din bordei şi plecă încet, cu umerii îndoiţi. Fuga nu izbutise, dar nu era nimic; trebuia căutat curând un alt prilej, până nu trecea vara. Şi altfel trebuia acum să procedeze.

XVI

Niculae intră în curtea şcolii, foarte mândru de pălăria pe care o avea pe cap şi de cureaua cu cataramă albă cu care era încins peste cămaşă. Se îndreptă spre grupul fetelor din clasa lui care făceau mare zarvă în curtea din spatele şcolii; nici nu apucă să se apropie bine şi se pomeni

190

arătat cu degetul de vecina lui, Bălosu Rafira, care cât îl văzu, începu să ţipe:

- Uite la Moromete, uite la Moromete! A venit cu pălăria lui ta-său! ăăă! Pălăria lui ta-său! Pălăria lui ta-său! Şi cureaua!

Niculae îngălbeni de furie, dar nu putu să spună nimic. Se linişti însă repede văzând că celelalte fete îşi văd de joc şi nu-l iau în seamă. El se opri în dreptul unui grup de trei-patru fete care jucau ceva sărind într-un picior printre nişte pătrăţele şi semne zgâriate în pământ. Boţoghină Irina stătea §i aştepta să-i vie rândul la sărit. Când o văzu Niculae cum stă, cu umărul ei stâng puţin ridicat, oacheşă şi cu coadele mici lăsate peste o bluză nouă, i se păru atât de frumoasă încât, uitându-se la ea, sângele îi împurpura obrajii şi inima începu să i se zbată în piept ca o vrabie. Aştepta ca ea să ridice ochii şi să-l vadă cu pălărie şi curea. Irina însă nu ridica deloc ochii spre el; aştepta cu nerăbdare să-i vină rândul la joc. Chiar îi veni rândul; luă bucăţica

de ciob în mână, se aşeză în dreptul pătratului, aruncă ciobul şi începu să sară printre pătrăţelele şi semnele jocului. Niculae o urmări cum sare şi după un timp nu mai simţi decât necaz. Când fata aruncă ciobul în figurile cele mai grele şi anume în *iad* şi în *cer,* Niculae făcu pe neaşteptate un pas, strică liniile şi o îmbrânci pe fată din mijlocul figurilor. Celelalte ţipară ascuţit şi tăbărâră pe el. Pălăria lui Moromete fu mototolită rău pe capul fiului. Niculae o luă la goană şi fetele îl lăsară în pace. Ele refăcură repede pătratul stricat şi Irina spuse că trebuie acum să dea din nou cu ciobul.

în ziua serbării şcolare, copiii veneau în număr mare. Veneau chiar şi cei care lipsiseră mai tot timpul anului; chiar şi cei care ştiau că au să fie lăsaţi repetenţi. -

în faţa intrăţ3fbăieţii din cursul complimentar ridicau o scenă. Băncile fuseseră scoase în curtea şcolii să se aşeze oamenii în ele. Din când în când, câte un învăţător ieşea afară şi bătea din palme să potolească zarva. Unii copii jucau *oină,* alţii chinuiau o minge de cârpe jucând forbal. Niculae era mare fotbalist, juca la becie, era vestit prin şuturile lui şi i se spunea Dobay.

Deodată un murmur începu să umble prin toată curtea. Un băiat care stătea la poartă strigase tare:

- Vine dom' învăţător Teodorescu cu doamna.

Vestea străbătu curtea prin toate colţurile şi zarva începu să se stingă. Cei care jucau *oină* lăsară jocul, iar fetele ieşiră din spatele şcolii şi trecură fuga în faţă. învăţătorul Teodorescu şi soţia lui erau însă departe de şcoală, abia puteau fi văzuţi. Un copil care stătea în poartă anunţă că cei doi au intrat în primărie. Copiii aşteptară în linişte, iar cei care încercau să facă gălăgie erau înghiontiţi.

191

- Bă, tu n-auzi? Vine dom' învăţător Teodorescu!...

în cele din urmă, învăţătorul fu văzut apropiindu-se de poartă. El mergea încet alături de o femeie mică şi grăsuţă, îmbrăcată în costum naţional şi încălţată cu nişte pantofi cu tocuri foarte înalte. Avea buzele rujate şi mărgele la gât.

Copiii se îngrămădiră de-a lungul drumului de la poartă până la scările de la intrare. învăţătorul pătrunse în curte şi se îndreptă spre şcoală. în clipa aceea, din capul şirului izbucniră câteva glasuri subţiri:

- Bună-ziua! Bună-ziua!

Şi pe măsură ce învăţătorul şi soţia lui înaintau erau urmate neîntrerupt de altele, din ce în ce mai puternice şi mai ascuţite.

Nu de aceeaşi primire se bucură însă învăţătorul în cancelarie. Directorul Toderici, cât îl văzu intrând, sări în picioare. Era îmbrăcat în uniformă de locotenent. El îşi desfăcu mâinile şi strigă:

- Haide, domnule Teodorescu, pleci din comună şi laşi situaţia elevilor neîncheiată! Am să fac raport la inspectorat. Ai plecat şi ai luat catalogul cu dumneata. Ce înseamnă asta?

în cancelarie era strâns întreg corpul didactic al şcolii. Parohul Petre Provinceanu şi parohul Andrei Bălan, dintre care primul cu soţia, învăţătoare în sat, erau şi ei aici. Preoteasa era numită doamna Lily. Apoi tinerii învăţători Bădilă Aurel şi Enăchescu Adrian, dintre care al doilea cu soţia, tot învăţătoare. Ea era numită doamna lui dom' învăţător Enăchescu.

învăţătorul Teodorescu trase un scaun şi se aşeză, puse catalogul pe birou. Doamna Lily schimbă o privire scurtă cu soţul ei, preotul, şi ieşi din cancelarie. Teodorescu răspunse atât de agresiv, încât toţi învăţătorii şi doamnele se ridicară în picioare.

- Situaţia elevilor mei e încheiată şi pe catalog eu sunt stăpân!

Se petrecea un lucru nemaipomenit. Teodorescu vroia să lase repetent pe fiul colegului său, Toderici Artur, care învăța foarte prost. De altfel, Toderici se resemnase ca fiul său să ajungă doar un bun proprietar de \ pământ, aşa zicea, dar nu chiar un analfabet.

- Am mai discutat o dată pe chestia asta şi ți-o spun verde, domnule director: am să-ți las băiatul repetent, aşa cum se cuvine, şi să nu strigi aicea la mine, pentru că nu eşti la instrucția cu premilitarii...

Directorul îşi muşcă buzele. El mârâi stăpânit, lăsând deodată la o parte formulele de politețe şi oficiale cu care îl întâmpinase mai înainte:

- Teodorescule, îți spun prieteneşte că cu mine ai s-o pățeşti urât de tot. Te răzbuni că ți-am luat locul de director?! Suntem aici cu toții de față: băiatul meu nu e cel mai rău şi mai prost din clasa ta; am să cer inspectoratului reexaminare şi am să te dau în judecată...

192

- De trei ani de zile ți l-am trecut clasa de ruşine, răspunse Teodorescu cu dispreț. Eram director pe vremea aia, aşa că vezi, nu e vorba de răzbunare. E un copil rău, pe care l-ai crescut obraznic... îmi terorizează clasa...

Se făcu o tăcere de câteva clipe, după care Teodorescu continuă:

- Şi ce mă sperii tu cu inspectoratul? Ce-mi pasă mie! Eu ți-l las repetent, îmi iau catalogul colea în fața satului...

- Te rog să predai imediat catalogul clasei a patra fiindcă eu sunt director şi eu prezint situația!

Toderici izbi cu un scaun în podea şi începu să urle soldățeşte şi să insulte cu grosolănie pe colegul său, fără să mai țină seama de doamne.

- Te găsişi tu, să-mi faci, în şcoala mea, pe grozavul.

Toderici izbi a doua oară cu al doilea scaun de duşumea şi ridică brațul în sus strigând cu o voce înaltă:

- Bagă de seamă, Teodorescule! Să-i... dumnezeul mă-sii dacă n-am să te fac eu pe tine să tremuri şi să mă ocoleşti zece kilometri când ai să mă vezi! Bagă de seamă! Vrei să te pui cu mine şi să mă muşti de c..., dar eu îți spun că am c... tare şi ai să-ți rupi dinții în el.

Parohul Petre Provinceanu interveni cu glasul lui bisericesc:

- Ascultă, Florică, nu striga aşa că te-aud copiii de afară.

- Lasă-mă, părinte, că am ajuns cu toții o adunătură de nebuni, nu de învățători, continuă să strige directorul. Nu te uiți la el cum stă şi se uită la mine ca un...

în clipa aceea soția învățătorului Teodorescu sări în sus şi începu şi ea să strige cu glas subțire, pițigăiat şi care se vedea că tot timpul se încărcase de revoltă:

- Păi să-ți fie ruşine, domnule director, cu înjurăturile şi mitocăniile dumitale. Am să te dau în judecată, toată lumea e martoră! Da, am să te dau în judecată şi n-am să te las până nu înfunzi puşcăria! Mocane! Ai venit aicea în ițari şi te-ai ghiftuit şi acum urli şi strigi la el parcă ar fi ordonanța ta! Mă mir că nu-ți crapă obrazul de-atâta neruşinare.

Glasul învățătoarei clocotea de atâta revoltă şi ură, încât directorul rămase încremenit şi prostit în fața ei. Ea îşi îndreptă privirea spre cei doi învățători Bădilă şi Enăchescu, şi li se adresă palidă, tremurând de indignare:

- Să vă fie ruşine că stați şi vă uitați la un astfel de spectacol. Ruşine! Huo!

Adevărul era că soția lui Teodorescu nu se putea împăca cu gândul că „mocanul" luase locul de director bărbatului ei. După prima izbucnire, Toderici îşi reveni din surpriză. El rânji cu grosolănie şi spuse:

- Măsoară-ți cuvintele, madam, să nu ți le măsor eu!

193

Nu apucă să termine. Soția învățătorului Teodorescu apucă strâns călimara mare şi grea de pe masa cancelariei şi o repezi drept în capul directorului. Acesta se feri şi călimara plesni în țăndări în portretul regelui Carol al II-lea de pe peretele opus. Geamul portretului se sfărâmă cu zgomot şi trăsăturile „primului învățător" fură boroşcoite de cerneală şi de lovitură. Portretul începu să se clatine în sfoara şi cuiul de care era agățat, fără să cadă însă, şi se clătina încet la dreapta şi la stânga ca şi când şi-ar fi mustrat părinteşte corpul său didactic din cancelaria şcolii, învățătoarea, văzând că dăduse greş, apucă în mână un scaun şi se repezi spre Toderici; se făcu o învălmăşeală mută şi încleştată; Toderici îi smulse scaunul cu uşurință; femeia apucă altul; soțul ei sări şi se repezi spre director; parohul Petre Provinceanu îi ținu calea; în cele din urmă învățătoarea, aprinsă la față, izbucni în plâns şi îşi apucă soțul de braț; îşi

pierduse firea.

- Haide d-aici! Ți-am spus de la început să nu vii astăzi la serbare! T? Teodorescu îşi desprinse brațul, deschise uşa cancelariei şi o împinse

uşor afară.

Rămaşi singuri, cei şase bărbați se priviră unul pe altul în tăcere şi pe nesimțite corpul didactic se împărți în două tabere. Singur parohul Andrei Bălan nu se amestecă; el porni spre uşă şi ieşi afară fără să scoată vreun

cuvânt.

- Domnule director, începu tânărul Bădilă, bagă de seamă că se aude! Şcoala asta nu e casa noastră particulară.

Toderici trase un scaun şi se aşeză oftând agresiv. El răspunse cu un glas care căuta să-l atragă pe tânăr de partea sa şi să-l izoleze pe fostul

director.

- Lasă-mă în pace, dragă Aurele, asta e curată bătaie de joc... Vezi ce-a făcut cu cerneala? Cum dracu să nu înjuri... dumnezeul mă-sii, când te scoate din sărite? Eu ştiu că nu învață bine, dar dă-l în mă-sa, n-o să fac din el un savant. Şi pentru asta trebuie lăsat repetent? Dă-o dracului, Teodorescule, că întreci măsura!

- De ce întrec măsura? întrebă Teodorescu aşezându-se şi el pe scaun. Eu nu pot să trec clasa un elev care îşi bate joc de carte. Pentru că băiatul tău nu e prost şi ar putea să învețe şi ți-am spus de atâtea ori să-l ții din scurt. El ştie că tat-său e învățător şi director şi în loc să învețe îmi terorizează clasa ca o bestie.

- Lasă, măi Teodorescule, zise parohul Petre Provinceanu/plimbându-se agale pe lângă biroul cancelariei. Ce dracu, parcă ai fi venit acum de pe băncile şcolii normale.

- Ca un *Apostol* de Cezar Petrescu, completă Enăchescu vrând să fie ironic. Domnule Teodorescu, continuă el, de fapt numai dumneata eşti

194

de vină, pentru că n-ai ştiut să sădeşti în el dorința de carte! Asta e! S-o ştii de la mine, nu te supăra.

- Lăsați-l, dragă, că eu nu mă supăr, zise directorul ridicându-se de pe scaun. Să-mi lase copilul repetent. Bine! Lasă-l repetent, Teodorescule! pe cuvântul meu de onoare! Şi ce-o mai fi pe urmă om mai vedea.

- Domnule Enăchescu! strigă fostul director furios. îmi spui mie că n-am ştiut să sădesc în el dorința de învățătură? Ai uitat că până mai anul trecut veneai aproape în fiecare zi la mine să te învăț cum să predai o lecție? Acum ți s-a îngroşat obrazul şi faci ironii.

- Teodorescule, linişteşte-te, dragă, murmură cu blândețe parohul Petre

Provinceanu. Ce-o să creadă lumea despre noi dacă ai să-l laşi pe băiatul lui Florică repetent? „Ia uită-te, o să zică, mama lor de învăţători, că proşti copii mai au". Gândeşte-te şi tu, ce dracu!

Teodorescu vru să răspundă, dar fu întrerupt de revenirea în cancelarie a celor care ieşiseră: parohul Andrei Bălan şi învăţătoarele Lily şi soţia lui Teodorescu.

- Haide că s-a strâns lumea şi aşteaptă, e curtea plină, spuse parohul Andrei Bălan lăsând uşa deschisă.

XVII

Spre prânz, Moromete se satură să stea pe prispă; ieşi la drum pe stănoaga podiştei. Ziua era frumoasă, deşi căldura năvălea din cer asupra ei. Pe stănoaga era la umbră, deasupra salcâmi înfloriţi, iar pe şoseaua curată, măturată din toate părţile de fete, treceau oameni. La a treia casă, înainte, ieşea din curte şi se ducea nu se ştie unde Matei al Barbului, care avea o gâlmă în gât şi care din pricina asta, când vorbea, îţi venea mereu să-i spui: „Tuşeşte, mă, Matei, să-ţi iasă gâlma aia din gât".

- Unde te duci, Matei?! îl întrebă Moromete anume ca să-l audă vorbind.

- ...ă duc înă la mnatu-meu, ă-mi dea un ăpăstru!

„Vedeţi? Din pricina gâlmei cuvintele lui sunt ciumpăvite, topite în omuşor", părea să spună Moromete prin întreaga lui înfăţişare. Vecinul din faţă, alde Udubeaşcă, ieşise şi el la poartă.

- Mă Udubeaşcă! chemă Moromete parcă prăpădit de uimire. Ce face, mă, Gheorghe ăla al tău?

Gheorghe acela al lui Udubeaşcă nu făcea nimic deosebit ca să se mire şi să fie atât de nemaipomenit de încântat Moromete, dar întreba de el tocmai de aceea, tocmai pentru că săracul Gheorghe al lui Udubeaşcă era un flăcău şters şi bun, ale cărui urme pe pământ nu le vedea nimeni.

195

- Gheorghe s-a dus cu caii pe izlaz! răspunse Udubeaşcă. „Vedeţi?! asta face Gheorghe al lui Udubeaşcă".

- Bună ziua, Moromete!

- Bună ziua, Nae!

Nae Boldeafă, un creştin! Vreţi să mai ştiţi altceva despre el? Nu e nevoie. Iată-l pe altul:

- Ce faci, Moromete? Hai devale!

Ei, ăsta da, om în toată puterea cuvântului: trece pe lângă tine, nu dă bună-ziua, te întreabă doar aşa, ce faci, hai devale, adică nu faci bine ceea ce faci, mai bine ai face dacă te-ai lua după el.

Trecând pe lângă el, unii încercau să-l ia cu ei la fierărie, la Iocan, dar Moromete le răspundea că nu merge, ce să caute el acolo? Şi spunea acest lucru cu un glas care vroia să însemne că el niciodată n-a fost pe acolo, ba chiar s-a ferit totdeauna să se ducă; altora le răspundea că *n-are timp;* unuia i-a răspuns chiar că nu poate, e *ocupat.*

Intr-o vreme, un vecin din fundul grădinii, care de cele mai multe ori trecea prin curtea Morometilor ca să iasă spre şosea, se oprise lângă el şi îi adusese aminte că astăzi după-masă popa Petrică are comitet la bancă şi că Moromete să fie şi el acolo, ca fiind membru în comitetul bisericesc. Moromete îi răspunse vecinului că nu merge şi, la întrebarea celuilalt că de ce nu merge, tăcuse câteva clipe, apoi răspunsese rar şi tărăgănat: „Nu viu, mă Ene; ce, tu nu ştii că eu nu mai sunt în comitet? Am fost *destituit!* M-a destituit popa". Vecinul nu înţelesese cuvântul *destituit,* plecase fără să mai spună ceva.

Moromete fu urnit de pe stănoagă de Cocoşilă. Dar nu fără cârâială şi discuţie.

Cocoşilă îi spunea să meargă împreună la serbare, că e serbare la şcoală, să vadă şi ei ce-o fi pe acolo; Moromete răspunse că nu merge, ce *să facă* acolo?

- Hai, mă, trecem pe la Aristide şi bem câte-o ţuică, fac eu cinste, spuse în cele din urmă Cocoşilă, ştiind că la această invitaţie celălalt n-are să se mai opună.

Moromete ridică privirea spre prietenul său şi întrebă cu neîncredere prefăcută:

- Zău, mă? Ce te-a apucat? Ce-ai păţit?

Cocoşilă se supără şi spuse că Moromete să nu facă pe deşteptul, că dacă e vorba să numere care a făcut cinste de mai multe ori, el, Moromete, iese prost. Moromete începu să râdă încet şi părea dispus să înceapă numărătoarea, dar Cocoşilă îi întoarse spatele şi se prefăcu că pleacă; fără folos însă, deoarece Moromete îl cunoştea şi ştia că totdeauna când Cocoşilă era atât de insistent, avea ceva de spus, ceva care îl rodea şi în care nu se poate descurca.

196

Porniră încet spre centru, răsucindu-şi ţigări.

- Moromete, ai auzit, mă? anunţă în sfârşit Cocoşilă. Am vrut să-ţi spun eu de ieri, dar a venit Ţugurlan şi... în fine, m-am gândit aseară, până să adorm... M-am gândit... am făcut la ţigări, iar m-am gândit... Mă, tu auzi? Am băut la tutun... stăm şi mă gândeam şi am băut tutun! Mă, am băut tutun!!! Ce să-ţi mai spun, până m-a luat dracu şi-am adormit.

- Ce, mă, la ce te-ai gândit? întrebă Moromete vesel.

- Am fost alaltăieri pe la gară şi am auzit doi inşi care vorbeau.

- Ce spuneau?

- Vorbeau de politică. Erau doi inşi nu ştiu de pe unde. Am vrut să-ţi spun eu de ieri, dar a venit Ţugurlan şi... Intrasem la Marinescu să iau o ţuică şi ei stăteau în picioare şi discutau; aveau o gabrioletă în faţa cârciumii. Nu-ş' ce-or fi fost ei, în tot cazul oameni deştepţi, nu proşti ca tine.

- Sau ca tine, completă Moromete neturburat.

- Da, şi vorbeau între ei. Vorbeau, vorbeau, uite aşa le mergea gura! Dar nici unul nu se lăsa! Amândoi deştepţi! Trebuie să fi fost niscai geam-başi sau negustori din ăştia care au magazii de grâne prin gări. Adică numai unul din ei, că avea ceafa groasă; ălălalt nu-ş' ce era, că era mai spălatei, aşa ca agentul ăsta al nostru de la C.A.M. La început n-am prea înţeles, că nu ştiam despre ce e vorba. Eu am cerut o ţuică şi m-am făcut că nu-i aud; şi pe urmă am început să prinz ceva. De fapt mâncau amândoi c.t, spuneau că o să vie legionarii la putere, că ţărăniştii nu sunt contra lor... Ei! au mâncat ei la c.t aşa cam vreo jumătate de ceas şi o dată îl auz pe ăla mai spălatu că dacă vin legionarii la putere, atunci e bine, s-a terminat cu partidele. Ălălalt, ăla borţosu, zice că nu se poate. Dacă e vorba aşa, atunci regele ce face fără partide? „S-a zis cu partidele, zice ălălalt. Ori aşa, ori aşa, partidele nu mai sunt în stare să guverneze: e limpede că partidele n-au să mai fie; au dus ţara la râpă şi trebuie oprită să nu se rostogolească. Numai legionarii pot s-o oprească." Aşa spunea ăla, trebuie să fi fost legionar... pe mă-sa, că avea pe sub haină o flanea verde.

- Şi ăla grasu ce spunea? întrebă Moromete cu interes.

- Dracu să-l ia, că n-am înţeles ce politică făcea. Ba spunea de legionari, că nu se poate, ba spunea de Maniu şi de rege. Spunea că Maniu şi cu regele, numai ei pot să mai facă un guvern care nu ştiu ce mânca el c.t că ţara românească este aşa şi pe dincolo. Eu ce mi-am spus? Dă-i în mă-sa, ăştia sunt legionari amândoi. Asta vream eu să-ţi spun ţie, că nu e de glumă cu legionarii ăştia, dar tu eşti capiu, nu înţelegi...

- Fugi, mă, d-aici! Dă-i în mă-sa de legionari! zise Moromete senin, mergând

agale, cu mâinile la spate.

197

Ajunseră apoi la centru, la Aristide, şi intrară în cârciumă. Cocoşilă făcu într-adevăr cinste, şi după aceea, fiindcă în cârciumă nu prea găsiră cunoscuţi, ieşiră şi se îndreptară spre şcoală.

Când intrară înăuntru, curtea şcolii era înţesată de oameni şi serbarea gata să înceapă. In faţa băncilor dinaintea scenei se aşezaseră un rând de scaune. Tocmai atunci pe aceste scaune începuseră să se aşeze fruntaşii comunei: notarul Istrătescu cu soţia lui, o femeie grasă, îmbrăcată cu o fustă uriaşă de catifea subţire; agentul C.A.M. cu soţia, o cucoană îmbrăcată în costum naţional şi cu o umbreluţă de soare pe care o ţinea deasupra capului cu un aer de mare doamnă; alături de ea se aşezase Aristide Rădulescu, fără soţie; apoi veneau la rând perceptorul cu soţia, agentul fiscal, Jupuitul, singur, cu pălăria lui de paie şi cu obrajii lui care păreau jupuiţi; şi în sfârşit inginerul agronom Ionescu cu toată familia, un student şi două eleve de liceu abia veniţi în vacanţă. în spatele acestora, în primele bănci, se aşezaseră Crâşmac, Tudor Bălosu şi administratorul moşiei Marica, Cristescu.

Scena din faţa şcolii ocupa intrarea în întregime. învăţătorii şi învăţătoarele, cu un grup de elevi, premianţii, stăteau în dosul scenei, pe coridor, fiecare clasă cu învăţătorul ei.

Moromete şi Cocoşilă se amestecaseră şi ei printre oameni şi, nemaiavând loc pe bănci, se aşezară jos pe pământ. După câtva timp, serbarea începu. Directorul şcolii o deschise cu o cuvântare. Când apăru pe scenă, în uniformă, se făcu în toată curtea o tăcere deplină.

- Domnilor! începu el cu glas tare, proptindu'-şi pumnii pe catedra de pe scenă şi rezemându-se în ei. Domnilor, repetă el nepoliticos, uitând că în faţa sa, pe scaune, se aflau şi doamne, serbarea şcolară din anul ăsta se serbează cu bucurie pentru părinţii care şi-au trimis copiii la şcoală şi fără bucurie pentru ăia care nu şi i-au trimis. Şi vă spun, domnilor, că din situaţia încheiată pe şcoală iese că oamenii nu-şi dau copiii la şcoală. Ştiţi şi dumneavoastră că cine are carte, are parte. Păi, să vă spun eu, d-aia n-aveţi parte fiindcă n-aveţi carte. Şi pentru mine, domnilor, să vă spun drept, că eu aşa am obiceiul să vorbesc, pentru mine, zic, după părerea mea, e cel mai prost ăla care nu-şi dă copilul la şcoală! Eu am aicea înscrişi patru sute cincizeci de elevi şi din ăştia patru sute cincizeci şi ceva, nu zic să fi venit toţi, că n-ai unde să ţii atâta mulţime de copii, şi la urma-urmii unii din ei sunt aşa de proşti că n-au ce căuta la şcoală; nu zic patru sute cincizeci, dar zic jumătate, ca să batem şi noi recordul pe toată România, fiindcă noi, domnilor, ăştia din Siliştea-Gumeşti suntem mai breji ca alţii din alte sate, şi am fi zis atunci că stăm bine, adică uite, fir-ar al dracului, ce spun ăia că suntem o ţară fără ştiinţă de carte? Păi foarte mulţumesc, dă-mi şi mie ici, României, nişte colonii, să trăiesc bine,

198

si să vezi cum învăţ carte. Aşa că dacă veneau două-trei sute aş fi zis că degeaba se laudă Franţa şi Anglia că la ei oamenii sunt bătuţi în cap de atâta carte; uită-te aici în România, uitaţi-vă, domnilor englezi şi franţuzi, sunteţi mai proşti ca noi, sunteţi proşti de daţi în găuri, noi avem cu ce trăi fără colonii şi învăţăm carte, avem daravelile noastre şi nu ne ducem la mama dracului cu vapoare şi cu submarine? Deşi am putea să ne ducem că avem ieşire la mare, dracu ştie de ce n-avem şi noi corăbii şi vapoare măcar ca grecii, dacă nu ca englejii. Numai dracu ştie cine ne opreşte să le fabricăm, că de fabricat am avea cu ce. Avem lemn, avem fier! Numai pe dracu în noi, care să ne înghioldească, n-avem! Suntem prea cuminţi, domnilor, suntem plini de cumsecădenie. Şi când nu suntem o nimerim prost ca Ieremia cu

oiştea în gard. Măcar dacă am învăţa mai multă carte, să-i tăiem pe toţi prin ştiinţă de carte! îi tăiem noi, dar nu cine ştie ce, se apucă unul ca Iorga şi învaţă prea multe, în timp ce altul nu ştie să se iscălească, asta e paradoxal, domnilor. De-aia ziceam adineauri că e cel mai prost ăla care nu-şi dă copiii la şcoală! Zice că n-o să-l facă popă şi nu-l trimite şi... Ia dă-mi, Enăchescule, situaţia aia, spuse directorul întorcându-se spre fundul scenei şi părăsind brusc incursiunile sale istorice şi geografice, care îi lăsau ca de obicei cu gura căscată pe părinţii adunaţi. Apoi continuă cu situaţia în mână: Pe clasa întâia au fost înscrişi o sută cincisprezece. Au frecventat regulat, câţi credeţi? Optzeci şi şapte, anunţă Toderici tare. Şi din ăştia au rămas repetenţi patru. Asta e cu clasa întâia, dar aici stăm bine, fiindcă pe clasa întâia tot mai vin ei! Şi stăm bine şi cu clasa a doua. Dar ce se întâmplă după aia, nici dracu nu mai poate să mai înţeleagă. Să vedeţi: clasa a treia înscrişi şaptezeci. Au frecventat cincizeci. Din cincizeci ce să scoţi? Mai poţi să laşi vreunul repetent? Cu clasa a patra...

Directorul întinse mâna înapoi:

- Dă-mi te rog catalogul şi situaţia clasei, domnule Teodorescu... Teodorescu îi întinse catalogul şi situaţia şi timp de un minut asistenţa

aşteptă ca directorul să continue. Toderici cercetă catalogul încordat şi când ajunse la sfârşitul lui, văzu că în dreptul partidei fiului său era scris absolvent. Ridică fruntea şi continuă:

- La clasa a patra situaţia e ceva mai bună pentru că domnul învăţător Teodorescu a fost mai aspru decât mine şi v-a trimis amenzi încă de la începutul anului. Că aşa e omul nostru, nu vrea să înţeleagă dacă nu-i trimiţi amenda pe cap. Eu am vrut să nu mă înjure oamenii, şi ca rezultat mi-au venit, mari şi laţi, douăzeci şi cinci copii la clasa mea. Dar de la anul încolo, uite, vă spun verde, să nu ziceţi că sunt al dracului: care nu $i-o trimite copilul la şcoală, o să-l amendez şi o să-l usture, pardon de expresie, ştiţi dumneavoastră unde. Clasa a patra au fost înscrişi cincizeci şi şapte, au frecventat patruzeci şi opt, dintre care trei repetenţi. Şi dacă

trecem la cursul complimentar, aici nu se mai poate discuta. Eu cam atâta am avut de spus. Acuma doamna Lily are să vă spună cum stă situaţia clasei întâia la fete...

Toderici se întoarse cu spatele spre asistenţă şi chemă:

- Unde eşti, doamnă Lily? Pofteşte, te rog, pe scenă!

După care directorul părăsi catedra şi coborî printre păturile scenei jos lângă fostul director Teodorescu.^El îl apucă pe colegul său de braţ, îl trase printre copii înăuntrul şcolii şi/rămaseră singuri, într-una din clase. Toderici îşi îndoi mâinile spre spate şi se miră:

- Măi Ionele, de ce mă pui în situaţia să facem scandal de pomană?! Dă-o în... mă-sii de afacere, biserica mamei lui de copil! Dacă nu învaţă, ce dracu vreai să-i fac? Eu te rog să mă scuzi, ştiţi cum e felul meu, roag-o pe soţia ta să nu se supere! Crucea lui de copil, că dacă mi-ar semăna mie, aş şti ce să fac, dar seamănă cu soacră-mea, fir-ar a dracului cu mama ei de soacră, că toată ziua îl ţine pe-acolo pe la ei; eu am treabă, n-am timp să-l învăţ carte! Pentru asta să ne certăm şi să mă faci să-mi ies din sărite? Te rog să mă ierţi şi să nu fii supărat pe mine!

- Să-i ceri scuze în cancelarie în faţa tuturor soţiei mele, zise Teodores-cu. E în tine un amestec de măgărie şi inteligenţă care mă scoate din sărite, într-o zi o să-ţi dau eu cu călimara în cap, da' am să te nimeresc. Păstrează-ţi pentru soacră-ta măgăriile şi la şcoală poartă-te ca un învăţător, nu ca un văcar.

- Am să mă port, am să mă port, mă, Teodorescule, răspunse directorul cu o

obidă amenințătoare şi patetică, dar scuteşte-mă şi tu de înțepăturile cucoanei tale, că n-avem timp de ele. Şi încă dacă s-ar rezuma la înțepături. Dar dacă nu eram eu ager, pe cuvântul meu că îmi spărgea capul.

Teodorescu nu mai zise nimic, se ridică şi ieşi.

XVIII

Afară, învățătorii şi învățătoarele îşi strigau premianții şi copiii spuneau poezii. Când veni rândul clasei a patra, fostul director se urcă pe scenă şi înainte de a începe să numească pe premianți, el se opri câteva clipe în fața catedrei, dând de înțeles că are şi el ceva de spus. Se făcu linişte, şi unii oameni care stăteau jos, tăifăsuind încet, se ridicară în picioare şi curmară şoaptele. Numai nişte babe surde, uitându-se la învățător, îşi aduceau aminte de părinții acestuia; fostul director era chiar de-aici din sat.

- Bietul băiat al lui Niță Teodorescu! îl căina una. E mereu slab, săracul.

200

- L-a supt învățătura, că ce mai învăța, eu îl ştiu de când era mic, zicea alta.

- Ia tăceți din gură, muierile alea d-acolo! se răsti un bărbat, întorcân-du-se foarte indignat încotro se auzeau şoaptele.

- Ei, mai vorbim şi noi, Ghiță, ce beleşti ochii ăia aşa? răspunse una din babe cu un glas nepăsător.

- Duceți-vă încolo, afară, dacă aveți chef de vorbă.

- Hai, nu-ți mai răci gura, Ghiță, că faci praf, spuse altă babă râzând.

- Tăceți din gură! Hei! se auzi atunci glasul poruncitor al directorului.

- Oameni buni! Domnul director a spus la început că e cel mai prost ăla care nu-şi dă copilul la şcoală. Dar eu ştiu de la părinții mei că nu sunt decât oameni care au cu ce să-şi dea copiii la şcoală şi oameni care n-au cu ce, nu pot să-i dea, că au nevoie de ei, n-au cu ce să-i încalțe şi să-i îmbrace, cu ce le lua cărți. Sunt şi oameni care nu vor să-şi dea copiii să învețe, dar nu sunt proşti, sunt neştiutori, şi dacă sunt neştiutori, sunt tot din cauză că părinții lor i-au ținut fără carte. Dar de ce trebuie să învățăm carte? Eu nu vorbesc numai de ăia săracii care nu pot veni. Dar sunt şi alții care mai au şi nici ăştia nu-şi dau copiii la şcoală. Iarna, copilul dacă stă în casă, îl scuteşte pe om de o treanță pe el şi de o opincă în picioare. Eu vă întreb, cui nu i-ar plăcea dintre dumneavoastră să-şi vadă copilul îmbrăcat şi încălțat şi să vie iarna să învețe, să nu rămână neştiutor?

- S-a făcut lumea rea, maică, spuse una din babe din fund cu busuiocul în mână (de la biserică venise şi ea la serbare).

O clipă se lăsă tăcerea peste toată curtea. în fată, Aristide stătea cu aerul său tineresc picior peste picior, îşi clătina pantoful în aer şi se uita intrigat la învățătorul de pe scenă.

- Aşa este, continuă Teodorescu, sunt țări care nu sunt aşa bogate ca a noastră şi trăiesc mai bine ca noi. Ei s-au lăsat de plugărie şi au început să facă industrie; în fabricile lor ei țes pânza şi ne ia grâul nostru pe ea, bucatele noastre. Dacă ați şti carte... Dumneavoastră ați primit pământ după război, dar viața nu s-a făcut mai bună. Dar unii n-au pământ deloc şi eu am vrut să vă spun că trebuie să vă dați copiii la şcoală, să învețe carte şi să apuce alte drumuri. Altceva nu e de făcut pentru copiii dumneavoastră, aşa a făcut şi tata cu mine, aşa că la toamnă lăsați-i pe copii, rupți, cârpiți, să vie la şcoală. Rupe de la gură şi ia-i numai o carte, două şi dă-i drumul să se ducă. Aici la Miroşi e o şcoală de meserii şi bursierii nu plătesc nimic. Am citit ieri în ziare (dumneavoastră dacă nu ştiți carte, nu citiți ziarele) şi am văzut că la Bucureşti, la Atelierele Grivița, s-a înființat o şcoală gratuită de ucenici, nu se plăteşte nimic, îl ține pe ucenic în cămin, îi dă mâncare şi îmbrăcăminte, dimineață învață

carte, după masă învață meserie... Stă patru ani, şi după patru ani iese din internat
201
şi intră la uzină. Pe urmă am citit iar că la Spanfov, pe domeniile statului, e o altă şcoală. înseamnă că dacă vă dați copiii să facă cel puțin patru clase primare, puteți pe urmă să-i da(i undeva să-şi câştige o pâine mai bună.

învățătorul se opri: sudoarea îi curgea pe obraji şi pe gât. Era foarte cald.

- Am să strig acum catalogul, încheie el. Veniți mai încoace, băieți. Premiul întâi la fete e Botoghină Irina! anunță el. Haide, Boțoghină, treci încoace!

Abia acum oamenii se destinseră din încordare; se pare că învățătorul fusese ascultat de oameni cu trupurile înțepenite. Fata lui Botoghină se urcă pe scenă şi se uită drept în sus spre învățător.

- Treci aici! îi spuse Teodorescu, luând-o de umeri şi împingând-o în fata scenei. Spune poezia!

Cuvântarea învățătorului făcuse însă o impresie care nu se ştergea şi oamenii nu mai fură atenți la poezia fetei.

- Lăsați gălăgia, domnilor, că nu se mai aude nimic! Prospectul cu Spanțov şi cu Gri vita a venit şi la primărie, o să fie afişat şi o să-l citiți, spuse directorul.

Pe scenă Botoghină Irina ajunsese la sfârşit cu poezia ei în care nişte pisici, certându-se pentru o bucată de brânză, se duseseră la un cotoi să le facă dreptate; cum acesta rupsese brânza în două, o pusese pe cântar şi tot muşcase din ea ca să facă părțile egale, până nu mai rămase nimic... Moromete nu prea asculta, dar deodată ochii îi rămaseră pironiți pe scenă. El murmură nevenindu-i parcă să creadă:

- Cocoşilă! Mă! Ăla nu e Niculae al meu?

- Prtmiul întâi la băieți, MjjrjojnețeJViculaeJ spuse învățătorul Teodorescu tare, apoi îl împinse pe băiat în fața scenei.

Moromete nu se mai îndoi, mai ales că îşi recunoscuse pălăria pe capul mare al fiului; gâtuit de emoție, tatăl strigă din coltul lui:

- Mă, n-auzi? Scoate-ți pălăria din cap. Şi adăugă încet, vorbindu-i lui Cocoşilă: Săracu de el, nu i-am luat deloc o pălărie şt uite că nu e învățat s-o poarte, stă cu ea pe cap.

Teodorescu aşteptă să se facă linişte, timp în care spuse şi el elevului să-şi ia pălăria de pe cap, apoi îi dădu o coroană şi câteva cărți şi-i şopti să spună poezia. Se făcu linişte, dar premiantul încă nu-şi spunea poezia; învățătorul îi tot şoptea şi se vedea că elevului i se întâmplă ceva. In cele din urmă, premiantul tuşi şi începu tare să spună o poezie, dar nu izbuti să recite decât două, trei versuri; elevul se opri şi se clătină; el se apucă de catedră cu o mână, şi încercă să spună mai departe. învățătorul, care pricepu ce e cu el, îl opri:

- Ajunge, Moromete! 202

Elevului începură să-i clănțăne dinții; mâna cu care se ținea de catedră îi tremura; foarte încăpățânat, el încerca totuşi să-şi spună poezia.

- Ce-are, mă, băiatul tău, de ce nu l-a lăsat să sfârşească? întrebă Cocoşilă.

Moromete nu-i răspunse. Se smulse din loc şi o luă repede spre poarta din dosul scenei. Din momentul acela el nu mai auzi nimic din serbare. Intră în coridorul şcolii şi se apropie de fiu-său atât de repede încât copiii din sală se speriară şi crezură că omul vrea să bată pe vreunul din ei. Niculae stătea rezemat de zid şi tremura; cu toate acestea el zâmbea fericit, cu coroana într-o mână şi cu câteva cărți mici şi subțiri sub braț. Moromete îl apucă de mână şi îl strânse; îl întrebă încet cu un glas apăsat şi greu:

- Mă, ce e cu tine? De ce tremuri?

Băiatul îşi desprinse cotul din mâna aspră a tatălui şi îngână, stins, clănțănind:

- Păi azi îmi vine rândul la friguri; nu ştii că două zile mă lasă una mă ia?

Nu ştia, de unde să ştie? Parcă frigurile erau o boală care să fie luată în seamă?

- Hai acasă, nu mai sta aici! spuse Moromete cu acelaşi glas apăsat. Băiatul se împotrivi, dar până la urmă se lăsă prins de mână şi tras

încet printre oameni, afară din curtea şcolii. Moromete îl ținea de mână şi îl îndemna:

- Hai, mă! Hai, mă!

Ieşiră la şosea. Copilul mergea zgribulit şi din când în când se oprea şi-şi strângea brațele clănțănind; se închircea şi dârdâia parcă ar fi suflat crivățul peste el.

- Uuuu! brrr! Taicule, mi-e frig rău, taicule!

- Hai, mă! Hai p-aici pe la soare, răspundea Moromete şoptit, într-o vreme, pe la jumătatea drumului, băiatul se lăsă deodată pe vine

şi dinții din gură începură să-i toace des, ca şi când fălcile i-ar fi fost puse în contact cu un motor; clănțănea acum neîntrerupt şi gemea; coroana de flori îi căzu în țărână şi cărțile îi alunecară şi ele de sub braț şi se împrăştiară pe jos.

Moromete se uită în jur zăpăcit şi nemaiştiind ce să facă se aplecă şi strânse lucrurile copilului; îi luă coroana de jos cu nişte mişcări sfioase, abia atingând buchetele de flori, apoi adună cu aceleaşi mişcări line cărțile împrăştiate; el se apleca încetişor, prindea cartea de coif şi o ştergea de praful de pe ea făcând-o să alunece uşor peste cămaşa şi izmenele sale, apoi o lua sub braț şi aduna altă carte; în acest timp băiatul încerca să se

ridice; el chiar se ridică pe jumătate, dar se adăposti numaidecât lângă genunchii tatălui:

- Taicule, uhuhu, amețesc... mi-e frig rău... mă duc în jos...

Şi se agăță de izmenele lui Moromete, cât era de mare, turtindu-şi pălăria de pulpele lui; atunci omul făcu o mişcare să-l apuce de subsuori, dar se opri şi-şi întinse gâtul în aer; sub bărbie i se ridicase şi rămăsese înțepenit mărul lui Adam; omul căuta aer cu buzele deschise şi înghiți adânc şi cu caznă ghemul care îi tăia răsuflarea; apoi se aplecă, vârî un braț sub picioarele chircite ale băiatului şi apucându-l cu celălalt peste mijloc îl ridică de la pământ. Se pare însă că această mişcare îi făcu rău bolnavului, pentru că el îşi încolăci strâns brațele de gâtul părintelui şi se lipi gemând de pieptul lui; brațele încolăcite de gât nu-i convenîră însă lui Moromete; glasul său se auzi bolborosind în liniştea de vară a şoselei:

- Hai, mă! Hai, mă! Prăpăditule! Lovi-o-ar moartea de treabă, vă îmbolnăviți aşa, fără nici o socoteală. Că eu când vă spui... voi...

Moromete porni cu băiatul în brațe şi mergând se ferea să se uite la copil; vorbea singur şi ca niciodată făcea paşi largi şi repezi. Părea nemulțumit şi dezorientat, atins tocmai în liniştea sa neturburată. Ce era cu Niculae ăsta? De unde mai răsărise şi el cu povestea asta a lui cu şcoala? Şi ce vroia la urma urmei? Când ajunse în fața porții el o împinse cu piciorul, intră, se apropie de prispa casei înălbită de soarele fierbinte al amiezii şi strigă supărat:

- Ilinco, Tito!

Fata cea mică, Ilinca, ieşi din tindă unde făcea mâncare şi când îl văzu pe tatăl ei cu Niculae în brațe, se sperie. întrebă ce s-a întâmplat. Moromete, în loc să-i răspundă că băiatul e prins de friguri, întoarse capul în altă parte, nemulțumit, şi spuse că băiatul a luat premiul întâi. Fata se apropie de tatăl ei şi îl apucă pe Niculae cu două degete de bărbie:

- Mă țestosule, ai luat primu întâi, mă? întrebă ea cu un glas batjocoritor.

Niculae gemu şi deschise ochii; se vede că el auzise cuvântul țestosule, care

însemna ceva în legătură cu capul lui mare; se zvârcoli m brațele tatălui şi încercă să dea în sora lui. Aiura:

- Stai tu, să trec eu valea... Să vezi cum o să vă duc eu cu o căpățână de usturoi... Iovi-te-ar moartea de Bisisică!...

- Hai, Ilinco, nu te mai uita, aşterne o pătură pe prispă, că mi-a rupt mâinile! se răsti Moromete, lăsându-l jos pe băiat.

Fata aşternu o bucată de cergă pe prispă, puse un căpătâi şi îl apucă pe Niculae de subsuori. îl urcă sus şi îl înveli. După aceea, Moromete îi întinse fetei coroana şi cărțile:

204

- Ia astea şi pune-i-le undeva... prăpăditul de el... când l-am văzut pe scena aia acolo, mi-a secat inima... că nici nu spune... eu ziceam c-o să-l lase repetent...

- Zău, tată? A luat primu întâi? Nu glumeşti? întrebă fata cu neîncredere.

De pe prispă, Niculae se uită la tată şi la soră cu nişte ochi arzători. Tremurul îi încetase şi el stătea nemişcat sub cergă şi asculta. Ilinca se întoarse spre el şi îl întrebă:

- Aşa e, mă?

Bolnavul însă nu răspunse. Fata intră în tindă, iar Moromete se aşeză tăcut lângă copil, care din nou începuse să aiureze.

4

PARTEA A TREIA

I

Timp de câteva săptămâni satele câmpiei rămaseră după aceea pustii. Căldura începea numaidecât după răsăritul soarelui, şi dacă în timpul nopții se mai întâmpla ca norii să acopere cerul, aceşti nori dimineața se făceau nevăzuți şi lăsau să se reverse din adâncurile limpezi dogoarea necontenită şi grea a zilei de vară. Tocmai în această vreme, când dobitoacele scurmă țărâna căutând răcoare, ori aleargă bezmetice după umbră, viata oamenilor iese afară din sat şi se mută cu totul sub soarele năprasnic al câmpiei. Căruțele încep să iasă din sat înainte ca luceafărul să fi pierit de pe cer. Oamenii se îndreaptă spre câmp întretăind izlazul pe numeroase drumuri ^şi poteci, şi pe aceste drumuri roatele pocnesc neîncetat şi câmpul e '"străbătut de glasuri răzlețe care se cheamă între ele ori se vorbeşte neobişnuit de tare şi de omeneşte unei vite care trage rău.

Dimineața e alburie şi satul răsună încă de cântecul cocoşilor. Omul se scoală, trezeşte copiii, înhamă caii şi umblă de colo până colo prin curte. Nu este nimic de făcut, plecarea în prima zi de secere pare să fie un lucru obişnuit, totuşi căruța şi caii înhămați aşteaptă în bătătură de mult timp; omul şi copiii sunt gata; secerile şi bota cu apă sunt puse în căruță; mâncarea gătită de cu seară asemeni; nu se ştie însă pentru ce căruța stă timp atât de îndelungat în mijlocul bătăturii. Omul se învârteşte pe loc, se uită prin grădină, străbate curtea, intră în casă şi strigă la femeie fără rost, întrebând-o dacă a pus mâncarea în căruță; muierea se supără şi-i răspunde că a pus-o demult, dar bărbatul nu aude, nu ascultă, iese afară cu un aer grav, foarte grăbit şi foarte îngrijorat. Se pare că s-a întâmplat ceva, a fost uitat cine ştie ce lucru. Omul se apropie de căruță, se uită la secerile vârâte între scoarțele loitrei, le numără, scoate una şi-i pipăie zimții, o bagă la loc şi începe apoi să caute sub cergă; dă totul la o parte şi se uită la oalele cu fiertură de buruieni, la mămăliga încă aburindă; le acoperă repede, nemulțumit parcă de faptul că totul e în ordine, şi trece la cai. Animalele aşteaptă liniştite, cu buzele în jos, şi când

206

omul se apropie de ele, se întâmplă ca unul din cai să ofteze adânc; omul se uită

la hamuri, apucă hățurile, bagă zăbala unuia din cai în gură; îi trage smocul de sub cureaua de pe frunte şi răzgândindu-se scoate zăbala din gura animalului. în această clipă muierea strigă din prag înfuriată: „Ce mai aşteptați? Ce vă tot învârtiți? Ei, cutare, ce stai cu capul între urechi?! Hei, voi! dați-i drumul odată!"

Căruța însă tot nu porneşte. A fost uitat ceva. Da! „Ăsta micu, să meargă şi el la secere", zice omul cu un glas pătruns de o neaşteptată gravitate, apropiindu-se de aşternutul de pe prispă. Acolo, în aşternut, doarme un copil de cinci-şase ani. Zgomotele acestea puternice şi îndelungate nu l-au trezit din somn. El doarme suflând rar, topit parcă în somnul lui greu. „Tu, mă! ScoaP în sus! Hai la deal." Femeia începe să strige: copilul să fie lăsat în pace. Are nevoie de el să-i toace la păsări, să-i culeagă ştevie, să-i aducă cutare şi cutare, să aducă mâncarea de prânz. Omul n-o ia în seamă. îi răspunde că să facă singură treburile astea, băiatul - trebuie să vie la câmp şi să pună poloage pe legături, să aibă grijă de cai şi să învețe să secere. Muierea încearcă să-l înduplece pe bărbat, dar omul n-o ia în seamă. El dă aşternutul la o parte, dezveleşte pe copil, care doarme mereu, îi vâră o mână pe sub mijlocul lui plăpând şi îl ridică în brațe; apoi.aşa pe brațe, pe sus, îl duce la căruță şi îl aşează înăuntru peste paie şi cergă. Băiatul se deşteaptă şi adoarme iar. „Gata! Plecarea! strigă omul. Hei, cutare, deschide poarta! Haide! Sus în căruță! Ia vedeți în cutie acolo, nu lipseşte nimic? Bota cu apă este? Tu, muierea aia, unde eşti? Ai pus, fa, mâncarea în căruță?"

Deschiderea porții se face cu repeziciune şi bătătura curge spre şosea, şoseaua pătrunde înăuntru prin golul căscat. Căruța porneşte zdroncăind rău peste podişca de lemn, iese în drum şi acolo se mai opreşte iarăşi. Uneori, se mai uită totuşi ceva. Muierea aleargă cu lucrul acela în mână, o bucată de brânză, o ceapă, un ou, o lingură care a fost uitată, sau chiar şi mai rău, sarea! A uitat să pună sare, legăturica mică de treanță cu sare în ea, şi muierea aleargă pierdută, străbate bătătura cu legăturica aceea în mână şi se apropie de căruță şi atunci omul strânge din pumni, înjură din gât şi se preface că dă în ea, dar muierea nu se sperie deloc, vâră sarea în coşnița cu mâncare şi îl învinuieşte tot pe om că se moşmondeşte_ atâta până pleacă, încât îți pierzi capul de atâta pregătire.

Căruțele ies din sat prin toate părțile lui, prin toate ulițele şi ulicioarele şi cu mult înainte de răsăritul soarelui casele rămân goale de viață şi drumul e pustiu şi tăcerea şi căldura domnesc peste tot timp de săptămâni întregi.

Căruța străbate câmpul şi se apropie de capul locului. Pe timpul drumului oamenii tac, nu prea vorbesc între ei şi în această tăcere îşi mână caii alergând unul după căruța altuia, fără să se privească, cu o grabă

liniştită în care se simte gândul stăruitor la întinderea de pământ peste care grâul s-a ridicat şi s-a copt.

Soarele începe să răsară; câmpia se limpezeşte de spuma argintie a aburilor de rouă şi întinderea ei care joacă acum în nemărginiri de foc rece pătrunde prin ochi înăuntrul omului, îl împrăştie afară, îl goleşte de frământările lui trudnice şi apăsătoare, pentru ca după aceea să-l adune la loc, într-un fel nou; florile albastre de cicoare, ale căror priviri mai curate ca adâncul cerului răsar din loc în loc pe marginea drumurilor înguste, şi vântul uşor al dimineții care face cu grâul valuri asemănătoare mării, şi ciocârlia care țâşneşte din lan şi urcă cu spinarea în sus spre cerul boltit şi albastru şi într-adevăr, pitpalacul turburător şi barza care păşeşte rar printre răzoare, şi floarea galbenă a spicelor de grâu care nu s-au copt încă şi se revarsă în aer din nimic, şi drumurile care lasă satul în urmă, şi ierburile groase de pe marginea drumurilor înțesate cu scaieți puternici a căror floare uimeşte ochiul de la

mare distanță, toate acestea răzbat cu putere din viața câmpiei şi pătrund înăuntrul omului subjugându-l. El încearcă să prindă vraja, s-o păstreze cu sine mereu, şi fiindcă nu izbuteşte loveşte caii cu biciul şi aleargă posomorât spre locul lui de grâu. Iată însă că animalele se opresc la pas, suflă cu putere pe nări, nu vor să mai alerge. Un mânz necheează undeva departe şi i se răspunde numaidecât cu îngrijorare; mânzul rămas în urmă aleargă voiniceşte cu coama lui mică înfoiată puțin în lături şi bate pe loc şi zvârle din copitele lui mici cât pumnul de copil, maimuțărind goana cailor mari; atunci omul râde încet, obsesiile lui se topesc şi o bucurie liniştită, aproape neştiută nici de el însuşi, dar luminoasă şi eternă ca şi cerul, se aşterne pe chipul lui.

Ajuns la capul locului se dă jos şi deshamă caii, copiii iau secerile în mâini şi încep să se învârtească pe lângă capul încărcat cu ierburi al pogoanelor de grâu. S-ar părea că nu se petrece nimic, că se vor apuca numaidecât să lucreze, dar şi aici se întâmplă ca şi acasă. Trece timpul şi ei tot nu încep; stau în fața locului şi se uită peste mărimea lui, se întorc spre soare, învârtesc secerile în mâini, spun câte o vorbă ca să facă totuşi ceva şi de început nu încep. Se ceartă pe seceri, fiecare dintre ei vrând să aibă pe cea mai bună; dacă i se pare cumva că secerea lui cutare e mai nouă şi cu zimții mai bogați, cel mai mare dintre copii i-o schimbă cu forța, atunci acesta o schimbă şi el cu altul mai slab şi de obicei celui mai mic îi ajunge în mână o ghioarsă subțire şi tocită cu care el va trebui mai mult să rupă decât să taie. Atunci el dă cu ea de pământ şi începe să plângă; secerişul ține multe zile şi în această vreme el se va chinui tot timpul cu unealta tocită şi bună de nimic. Amenință că nu va secera, dar nimeni nu-l ia în serios. „Haide, începeți odată, că soarele se ridică! strigă

omul necăjit, dar copiii nu-l iau în seamă nici pe tatăl lor. Ei aşteaptă ceva, smulg câte un spic, îl sfărâmă în palmă şi îi suflă pleava; aruncă în gură boabele pârguite, le mănâncă, vorbesc despre grâul vecinilor şi despre cei care încă n-au sosit la câmp şi de care îşi bat joc, se întind, îşi trosnesc unul altuia oasele apucându-se pe după gât şi lucrul tot nu începe. Atunci omul se apropie de ei şi strigă: „Bă, voi sunteți nebuni?" Cel mai mare râde cu toată gura şi le spune fraților: „Ia uitați-vă la tata, l-a găsit vrednicia". Copiii izbucnesc în hohote. Ei sunt aceia care vor munci, şi o dată lucrul început, nu va mai fi timp pentru vorbă şi glume. De aceea râd acum atât de zgomotos. De aceea în aceste minute de aşteptare caută să-şi amintească de trecut, să se pregătească pentru istovitoarea muncă, în această aşteptare cel mai vrednic dintre copii începe să măsoare cu pasul *stanțiile,* părțile de loc pe care fiecare va trebui să le ducă înainte până la terminare. De la această măsurătoare tatăl este scutit. El trebuie să lege snopii şi să-i aşeze în clăi. Odată măsurătoarea făcută, cel mai ^vrednic dintre copii începe deodată să taie spicele şi să arunce thănunchiurile în urmă. Pe toată întinderea câmpiei oamenii încep apoi să intre în inima spicelor: secerişul a început.

II

Soarele se ridică greu pe cer şi fot atât de greu se îndepărtează şi omul de capul locului. Uneori el stă aplecat timp de o jumătate de ceas, nevoind să se uite în urmă; chiaf când se ridică şi îşi îndreaptă spinarea înțepenită, secerătorul închide efchii; trage nădejdea că paşii lui stăruitori de melc se vor fi îndepărtat njult de capul locului. Cel mai slab însă nu se poate stăpâni. Din vreme îrivreme el se întoarce să se uite îndărăt. Şi <; cu cât se întoarce ş^se uită, cu atatsettpleacă mai greu la rădăcina spicelor. ? Uneori secerătorul izbeşte cu unealta lui bicisnică în pământ şi înjură

j crunt căldura năprasnică a soarelui;Xntră în porumb şi rupe foi verzi cu
s care îşi încinge mijlocul şi-şi înfăşoară capul. Acolo însă unde sunt copii
j mulţi, tatăl, care strânge poloagele şi face snopi, este înarmat cu vorbe
| usturătoare şi cu rafinate ironii. „Păzea, mă! Bă, ăsta, cutare!... Bă, n-auzi?
) Vezi că se ia locul după tine!" Ori i se spune cu o falsă bunăvoinţă şi
compătimire: „Mai stai jos, cutărică!" Sau omul îşi scoate, politicos, bo-
' iereşte, pălăria de pe cap, şi salută scurt pe cel ce se uită în urmă; atât
numai, îl salută scurt şi-şi vede de snopii lui. Alteori însă secerătorul este
cruţat în timpul lucrului, dar când toată lumea se aşează la masă, cel în
cauză înghite cu noduri în vreme ce fraţii lui se prăpădesc de râs. „Nu
ştiu ce să facem noi, că toată dimineaţa m-am gândit mereu la alde Badea
lui Modan, începe omul misterios. Badea lui Modan, continuă omul, ar
trebui să-l pună pe Bărăgan să sune cu goarna înainte de secere şi să cheme pe toată lumea la primărie. Eu i-am spus odată să facă treaba asta: bă, Modane, să-l... care te minte dacă nu-ţi spui drept! Strânge, mă, oamenii la primărie cu câteva zile înainte de secere!" „Nu, zice, cine are nevoie n-are decât să vie la mine acasă." „Păi nu prea ştiu oamenii, mă, de! De unde să ştie ei că unul ca tine nu se mai găseşte prin satele astea", îi spun eu. „Cine are nevoie află", răspunde el. Acum, eu am stat aşa, mai cu seamă ieri. Mă tot gândeam: „Mă, să-l trimet sau să nu-l trimet? Dacă îl trimet, trebuie să-i dau ăluia, lui Modan, un ciurel de mălai. Că nu *face* degeaba! Păi te gândeşti pe urmă şi altminterea: costă el un ciurel de mălai? Merită să dau eu un ciurel de mălai lui Modan pentru el?" „Pentru cine, tată?" întreabă unul din băieţi, neînţelegând aceste ocolişuri. „Cum pentru cine? strigă omul, prefăcându-se surprins că nu se pricepe despre ce e vorba. Cum pentru cine? Păi nu vă spusei? Pentru alde cutărică ăsta al nostru, n-auziţi? N-auziţi că mă tot gândeam dacă să-l trimet ori nu la Modan?" „Dar ce să caute acolo, tată?" La această întrebare omul se supără. Apucă un cocoloş de mămăligă în mână şi-l trânteşte între genunchi dezamăgit. Apoi în culmea uimirii: „Bine, mă, voi nu ştiţi că alde Modan ştie să taie de lene?!! Nu ştiţi că are nişte scule, acolo, la el acasă, cu care taie de lene?" în urma acestei izbucniri false, copiii fac ochii mari, încă nepricepând limpede despre ce e vorba, după care deodată înţeleg şi încep să orăcăie, să urle, să se tăvălească de râs. Secerătorul slab se face roşu. Râde şi el în silă, se preface că râde.

Toate acestea se întâmplă cu cei care au mult de secerat, care pot semăna de la trei pogoane în sus. Insă cei mai mulţi ar dori ca micul lor pogon să nu mai aibă sfârşit. Ei seceră încet, cu multă grijă, cât pot de jos de la rădăcină, adunând spic cu spic. în urma lor miriştea rămâne lucie, ca o perie tocită. Din cauza aceasta, pentru că zăbovesc prea mult secerând, mulţi dintre ei sunt socotiţi puturoşi, şi cei care au loturi întregi, cum sunt Moromete şi Dumitru lui Nae, îi iau peste picior cu întrebări usturătoare de soiul acesta: „Mă, alde cutare, mai ai, mă, mult de secere?"

Loturile lui Moromete aveau din două părţi astfel de vecini, iar din alte două părţi era înghesuit de moşia Marica şi de pământurile bisericii. El era văzut călcând încet pe mirişte şi trecând pe rând la vecinii săi. Se oprea deodată din legat snopii, îşi punea palma la frunte, rămânea astfel timp de aproape un minut, apoi striga tare şi lung, ca şi când vecinul s-ar fi aflat la o depărtare de mulţi kilometri: „Bă, Voicule, băăăăăăîîîî!"... Voicu lui Rădoi nu răspundea. I se vedea spinarea mişcându-se jos la rădăcina grâului. Târziu, el se ridica, se uita la vecinul său şi întreba scurt şi încet, ca şi când Moromete s-ar fi aflat acolo lâgă el: „Ce, bă?" Moromete începea iar şi mai lung: „Mai ai, mă, mult de secerat?". Voicu Rădoi se apleca iarăşi la rădăcina spicelor şi de astă dată nu mai răspundea. Şi atunci Moromete începea să păşească încet pe mirişte şi se pornea spre el. Până

ajungea acolo se putea în acest timp trage un pui de somn, deşi până la vecin nu erau decât patruzeci-cincizeci de metri. Moromete făcea un pas, se oprea; smulgea un spic rămas în urma băieţilor, îl ţinea în mână, se uita la el, făcea socoteli, chibzuia ce e cu spicul? A, da! Cine a secerat pe-aici? Nilă! „Bă, Nilă! Vezi, mă, când trece vreo barză pe-acilea, spunei să-ţi ajute să aduni spicele astea". Nilă, cu chipul aprins, se întorcea, se uita, îşi ştergea sudoarea, nu zicea nimic; se apleca să nu rămână cu postata în urmă. Moromete, cu spicul în mână, se întorcea şi păşea peste unul din snopi. Vâra spicul sub legătură şi pornea iar spre vecin. Călca chibzuit, să nu se înţepe în mirişte; dibuia cu talpa desculţă miriştea, făcea loc degetelor şi abia după aceea îi dădea pas. După vreo zece călcaturi se oprea. Era cald, aerul era aprins, soarele bătea în creştet cu puterea unui foc uriaş care ardea aproape de tot, la câţiva metri deasupra capului. Moromete se uita în sus, cu mâna la frunte; vorbea singur: „Mă, ce arde! Ne coacem! Murim!" Apoi tare: „Măi, Voicule, ce-i facem, mă, cu soarele ăsta? Arde de-ţi aprinzi ţigarea la el!" Vecinul nu se ridica şi nu răspundea, Moromete înainta, cucerea terenul încet şi sigur, pas cu pas. Din când în când se oprea, se apleca, răsturna un bolovan mai mare şi se uita la el pe gânduri. In golul de sub bolovan, pământul era negru şi gras; un vierme se zbătea pe toate părţile să se facă nevăzut. Moromete vâra unghia degetului său negru şi gros, strivea larva. Mormăia: „Strădania mă-tii! Stai la răcoare! Ar trebui făcute după secerea asta, nişte ogoare!" Pornea mai departe; intra în porumb; deodată îşi amintea de ceva şi exclama necăjit: „Na! Mă faci să mă întorc îndărăt!" Se întorcea îndărăt spre căruţă să-şi ia tutun! Vecinul n-avea tutun şi la căruţă chibzuia îndelung dacă să ia sau nu o ţigare şi pentru vecin. Se hotăra să ia şi pornea din nou. Nu făcea însă prea mulţi paşi şi se oprea ţintuit de un glas ascuţit şi necruţător; una din fete se oprea din secerat şi striga la el: „Haide, tată, leagă snopii ăştia că te-apucă noaptea cu ei! Unde tot umbli? Te învârteşti mereu ca un ou într-o căldare." Moromete răspundea necăjit, cu o mincinoasă obidă: „Hai, mă, ce strigi aşa? Mă speriaşi! Nu-mi dai voie să fumez şi eu o ţigare?" „Lovi-o-ar moartea de ţigare! Se usca legăturile colo şi te tot învârteşti!" Omul însă nu o mai lua în seamă. îşi continua expediţia sa spre locul vecinului.

III

în acest an la seceriş Moromete n-avea de ce să nu fie ca totdeauna el însuşi, adică nepăsător faţă de ceea ce se aduna în urma lui, uitând de toate şi pierzându-se pe mirişte în contemplări nesfârşite. Nu avea nici cea mai slabă bănuială că Paraschiv socotea acest seceriş ultimul la care

210

211

avea să ia parte şi cu atât mai puţin bănuia că o dată cu aceasta Paraschiv plănuia să smulgă familiei nu numai oile şi caii, dar şi ceva din acest seceriş. Dimpotrivă, Moromete constata că socotelile lui se împlineau cu prisos; făcuse aprecieri adevărate în dimineaţa aceea când se trezise din somn; recolta avea să fie deosebit de bogată. Pentru ce avea să se teamă?

Nu prea înţelegea, era adevărat, de ce Paraschiv, în loc să se bucure că grâul ieşise cum nu-şi aduceau ei aminte să se fi făcut vreodată, arăta mereu posomorât şi secera ca şi când ar fi tras la jug. De fapt, ar fi trebuit ca în toamnă, cum era un an bun, să se însoare şi el ca orice flăcău şi să intre în rândul lumii, dar pesemne că nu găsea fata care să-i convie lui, adică una care să aibă pământ mult, şi de aceea era

posomorât. Aşa îşi închipuia Moromete.

în schimb Niculae era, nu se ştie de ce, nemaipomenit de vesel, fetele se împăcaseră şi ele cu lipsa oilor, iar mama nu mai contenea să-l laude pe Dumnezeu pentru „mana cerească", cum îi spunea ea grâului, cu care îi milostivise cerul.

Ca întotdeauna, Moromete o încurcă cum putu cu legatul snopilor, dar când după câteva ceasuri soarele se urcă sus şi începu să-i apese ceafa, el înfipse liniştit secerea într-un snop şi se alungă singur cu un glas de parcă s-ar fi pedepsit:

- Mă duc încolo d-acilea! spuse el supărat şi o luă agale spre căruță (mai întâi la căruță, unde avea flanela cu tutun, şi abia după aceea spre vecini). Familia îl văzu întâi într-o parte, apoi se constată că de multă vreme se afla în partea astălaltă, apoi se topi nu se ştie unde şi când se făcu prânzul şi se pregătiră pentru masă trebuiră să-l strige de nenumărate ori. Niculae se urcă pe cutia căruței şi îl strigă în gura mare:

- Măi, tată-m'! Tată-ăăăL.

- Ce e, mă! răspunse Moromete deodată.

Era acolea cu vecinul, dar se aşezase jos şi nu se vedea din pricina spicelor. Fetele scoaseră mâncarea din cutie şi făcură umbră cu rogojina. Mama aprinse focul şi puse la încălzit o tigaie mare plină cu fasole scăzută. La lumina albă a zilei flăcările de paie pâlpâiau în culori când galbene, când în umbre albe de aer topit şi viu, care o înşelau pe femeie frigându-i mâna. în aşteptare, Paraschiv şi Nilă zăceau sub căruță cu fețele în jos. Chipul lui Nilă se făcuse parcă mai mare, şi aprins cum era, ai fi zis că flăcăul s-a îmbolnăvit, are temperatură şi suferă în tăcere cu mintea buimăcită.

- Domnule, una şi cu una fac două: murim! spuse Moromete apropiin-du-se de căruță. Alde Voicu spuse că să te uiți 1a noi când s-o ridica soarele la amiaz: ne topim!

Niculae behăi de pe cutia căruței ca un ied: he-he.

212

- Dă-te jos de pe cutie, te cocoțaşi acolo să te vadă lumea! se răsti la el soră-sa mai mare.

- Lasă-l, c-a fost vrednic, îl apără tatăl, aşezându-se sub umbra rogojinei. A fost vrednic şi la şcoală a luat premiul întâi şi e vrednic şi la secere, îl lăudă el.

- Ei, tată, se miorlăi Niculae, pe care glasul tatălui îl înşelase o clipă crezând că îl laudă. Dar ce, n-am învățat?! se revoltă el. Spune tu, Ilinco, nu secer eu bine?

- Da, ai învățat, spuse Ilinca. Țâi secerea în mână parcă ai fi o barză.

- La masă! spuse mama venind cu tigaia cu fasole sub umbra rogojinii. Moromete se uită o clipă la tigaie. Fasolea, cu boabele mari, parcă nu

fusese luată atunci de pe foc, prinsese pojghiță pe deasupra şi parcă era sleită, rece. Paraschiv şi Nilă se târâră de sub căruță şi se aşezară în capul oaselor.

nici o grijăjnghiti dumicatul. înjJipa următoare însă e,Ls£ carrMnțepeni peTocul_unde_se afla, se făcu roşii la față şi îi țâşniră lacrimile.J3for in loc sjibeajpă si să-sjjotolească arsura, el se^şjăpini şLş£ întoarse către fete.

- Voi de ce ziceți că n-ați încălzit fasolea asta? întrebă el în treacăt, cu o înfățişare de nepătruns şi nu prea tare, încât mama care scotea nişte ceapă din cutia căruței nu-l auzi, să-i răspundă că abia o luase de pe foc.

- Hai, mamă, tu ce faci acolo?! se miră Tita. Şi tu, Niculae, ce stai în spinarea mea? Stai jos, starea-i bumben!

- Bumben?! se miră Moromete. Asta ce-o mai fi?

Asta însemna că Niculae să fie bolnav şi să stea cu şezutul în sus. Paraschiv parcă era singur. Nu_mai asteptă_să_sg_ aşeze to^țfl ^ir"^ft.-r"Pfie pa g^atal_țaii_rtin n^mqlig? ^i răni r.n nădp.jnV, Hin tigaie. în clipa ag££a_ Moromete îşi pironi privirea

asupra lui şx^aşţgpT^ Paras£hiy^bujrjiav_5i--absenjrrn^ţidinţr_-odată~. dar apoi ochujjie~beUră si scoase un răcnet

- Na, Paraschive, bea apă, se precipită Moromete apucând bota în braţe şi întinzându-i-o grijuliu. Te-a^ars tău? Eli credeam că e.reşe,, mărturisi el naiv.

Cu privirea sticlind, Niculae se uita când la Paraschiv, când la tatăl său. Mama nu înţelegea.

- Ce să fie rece? întrebă ea.

- Fasolea asta! răspunse Moromete.

- Răj acu* o luai df pp focii ftr-T^/Vin'uVttti ea.

Fetele pufniră în râs, iar Niculae, înţelegând, începu să răcnească şi să dea din picioare, arătându-l pe Paraschiv cu degetul. Acesta, schimonosit, bând apă, aruncă deodată bota de la gură, se întinse şi îl

213

cârpi pe Niculae cu atâta sete, încât din pricina asta Niculae nici măcar nu simţi durerea, atât de mult îi plăcu furia cu care îl plesnise fratele său. Până şi Nilă râdea.

- îţi arde de prostii, se supără mama fără să se uite la omul ei. După ce că nu munceşti, nici nu taci!

- Dar ce-am zis eu, frate?! exclamă Moromete nedumerit, stârnind din nou hohotele care se mai potoliseră. M-am uitat şi eu la fasole şi când am văzut-o aşa încreţită pe deasupra şi fără nici un pic de abur care să iasă din ea, mi s-a părut că e rece şi v-am întrebat de ce n-aţi încălzit-o. De unde să ştiu eu că arde! exclamă apoi.

Tita, care tocmai se potolise din râs şi înghiţea un dumicat, izbucni din nou, şi se înecă, se făcu roşie ca focul. Mama dădu în ea, spunându-i că nu-i e ruşine?

(

Se liniştiră şi începură să mănânce în tăcere.

- Voicu lui Rădoi! afirmă Moromete după câtva timp. Vine şi el la secere, dimineaţa (nu prea de dimineaţă fiindcă dimineaţa somnul e mai dulce, şi de ce să se scoale el cu noaptea în cap? Nu e ziua destul de mare?). Si când opreşte căruţa şi se dă jos din ea, se uită lung peste loc şi zice:

„BunS-dimineaţa, locule!" ^

Iar locul răspunde: !

„Mulţumesc dumitale, Voicule!" \

Si după ce se uită aşa, Voicu întreabă:

„Să m-apuc de tine, locule?"

- Şi locul ce zice, tată? întrebă Ilinca văzând că tatăl ei nu se grăbeşte să spună ce mai răspunde locul.

- Păi locul ce să zică? explică Moromete. Crezi că se ceartă cu Voicu? *„Poţi să mă laşi si asa, Voicule!"* zice, „poţi să te duci acasă", adaogă

Moromete de la el.

Moromete nu avea dreptate, vecinului său îi plăcea să muncească, dar se învăţa greu cu faptul că lotul său se micşorase prin vânzare. De fiecare dată când se dădea jos din căruţă el se uita lung peste el şi nu începea de îndată munca.

- Acum cincisprezece ani era foametea aia, parcă îl văz şi acuma! Venea Voicu cu căruţa şi cu muierea, continuă Moromete după câteva clipe. Era mai în putere el, nu se cocârjase ca acuma. Mă! exclamă Mpromete aducându-şi aminte. Aoleu! se văietă. Se ridica soarele sus şi

"Ha te uitai că e prânzul, n-aveai ce mânca! Mâneai numai o dată pe '-^^nama asta a voastră (era aşa, după vreo două zile de secere), J că nu mai pot." „Mâncăm noi, îi spun eu ei, dar ce facem *jk.* în seară?" Voicu şi el, tot aşa, mai făcea ce mai făcea

uita la soare. Abia pe urmă am aflat noi că săracu Voicu cu muierea n-aveau neam de mâncare. Noi tot mai aveam aşa să ameţim o dată foamea. Ne aşezăm noi şi eu mă pomenesc zicând: Hai, Voicule, să mâncăm"!" Am zis aşa ca omul, dar Voicu nimic, să răspundă şi el cum e obiceiul: „Mulţumesc, am mâncat", nu! tăcea! „Fă, îi spun eu mă-tii speriat, să ştii că Voicu are de gând să vie la noi sg rnănânrp, d-aia îaffî f\ asa!" Dar

mă-ta zice: „Ei! Nu vine el, ştie că atunci când vreai să chemi pe cineva la masă trebuie să spui de trei ori." N-am mai zis eu a doua oară, dar degeaba, fiindcă zisesem o dată şi Voicu a aşteptat el ce-a aşteptat şi pe urmă îl vedem că înfige secera într-un snop: „Păi să viu şi eu să iau de. vreo_doiiă_ori^, ziceai când l-am auzit asa mi s-a făcut frig. Ne părea I Credeamjcăare mâncareajuisi că.vjneL I^ în

jumătate de palmă de mămăligă aveam. Şi acum râde-Voictrcând ft-aduc___

aHuîîteT

- Nu prea îi vine lui să râdă, că a vândut în anul ăla trei pogoane, spuse mama. Atunci am vândut şi noi un pogon...

Fiindcă veni vorba de acel pogon care fusese vândut să nu moară Paras-chiv, Nilă şi Achim de foame, fetele îşi aduseră aminte că pentru pogonul acela tatăl lor promisese să treacă pe numele mamei şi al lor casa părintească şi grădina şi că acest lucru nici până azi nu se făcuse.

- Să stăm acum să ne aducem aminte de boi bălţaţi! spuse fata cea mare cu un glas mohorât, aruncând o privire întunecată spre Paraschiv.

- Păi dacă avem vaci, de ce să nu ne aducem aminte! rânji Paraschiv şi privirea îi sticli de satisfacţie pronunţând cuvântul vaci.

Mândră, fata nu răspunse, se îndepărtă de căruţă să se odihnească undeva sub o tufă, pedepsind-o astfel pe mama să strângă singură masa. Ceea ce mama şi făcu în timp ce toţi ceilalţi se lungiră care încotro. Numai Niculae nu se simţea ostenit şi când maică-sa închise cutia căruţei, şi căută şi ea un loc cu umbră să se culce, el o luă pe urmele ei. Nici nu se terminase bine povestea cu Bisisica şi Niculae şi intrase în alta. Deocamdată sfios, necutezând. N-avea încă cu ce să răzbată spre atenţia mamei; ea nici măcar nu-l asculta, dar să-l mai şi înţeleagă.

- Mamă! mamă! şopti el în urma ei, şi când mama se întinse pe răzor sub o tufă, el se aşeză aproape de tot de ea şi îi şopti din nou numele.

Era linişte peste câmp, totul zăcea în căldură şi nemişcare. Niculae şoptea lângă capul maică-sii cu un glas în care voinţa şi teama îi făceau ruga atât de curată, încât mama deschise ochii:

- Ce e, Niculae, mamă?! îl întrebă ea copleşită de osteneală. Ce vreai tu, maică, de ce nu te odihneşti?

215

Niculae rămase cu privirea deschisă larg spre chipul ei, cu bulbii ochilor arzând...

- I-ai spus lui tata, mamă?! se rugă el sfios şi înspăimântat că mama s-ar fi putut să nu-i fi ascultat ruga.

- I-am spus, i-am spus, Niculae, lăsă-mă în pace, du-te de-aici! se rugă şi mama îngrozită parcă de neputinţa ei de a rezista acestui copil. Du-te de-aici, haide, lasă-mă să mă odihnesc!

Niculae nu se duse, iar ea nu se mai putu odihni. Băiatul stătea alături, cu labele picioarelor strânse sub el, cu mijlocul frânt într-o parte şi cu capul aplecat spre mirişte.

- Mă duc, zău că mă duc, dar roagă-l pe tata, începu el zgândărind pământul fierbinte cu degetul. Spune-i, mamă, că ai văzut că am luat premiul fără să mă duc prea mult la şcoală şi dacă tata vrea, n-o să mă coste nimic. Eu^am să învăţ şi ara să

am bursă. Zău, mamă, cejsăjfec eu

Jfiată iaraa_£casă? Am_jă_ynTîn vacantă şi o să fiu la secere ca şi voi!>i~ numai iftamMşjj3Ţ]^vara._n-o să fiu.. Şi toamna la arat eu tot n;am"ce~ să fac, iar primăvara când începe sapa, se .țsrmină anul şcolar; aşa cjTo Să fiu„§Lla_&apă... Şi nu_coiștă nimic, mamă, şi după opt ani... Niculae^şt~ întoarse fața din minsțe^ se holbă din nou la mama lui şi şopti cu patimă" mistuitoare: Mamă, după opf ani eu ies învățător şi... ~~~*—

- Tu ce tot vorbeşti acolo, Niculae? se răsuci atunci pe neaşteptate sora cea mare şi Niculae aproape că se înspăimântă de acest glas tăios şi necruțător.

- Vezi să nu te fac eu acuma popă, nu învățător, spuse Ilinca de pe undeva.

Ascultaseră amândouă şi Niculae *nu* se mai răzvrăti ca altădată împotriva lor. Erau rele şi atotputernice şi el înțelegea că împotriva voinței lor era cu neputință să se întâmple ceea ce dorea el.

vf- Hai, mă Ilinco, ce strigi aşa la mine? se rugă el. Şi Ilinca, uimită că arțăgosul de altădată s-a fleşcăit, îl luă peste picior, totuşi binevoitoare:

- Te faci tu învățător, un prost ca tine!

- Taci din gură, Ilinco, de ce îl faci prost? se supără mama.

- Păi n-ai văzut că am luat premiul întâi, Ilinco? se rugă Niculae mai departe.

- Şi dacă ai luat, ce?

- Bă, voi vă odihniți acolo, sau ce faceți? strigă Moromete de la căruță. Niculae arăta atât de întristat încât ți se făcea rău uitându-te la el. Când începură din nou să secere, Moromete, intrigat, o întrebă pe

mamă, în şoaptă, ce vrea băiatul acela. Nu uitase nicidecum întâmplarea cu premiul şi cu frigurile. Turburarea care îl cuprinsese în ziua aceea lăsase în el o urmă care nu voia să se şteargă. Era ceva de neînțeles aici.

216

Pentru întâia oară Moromete nu putea scăpa de un sentiment de vinovăție care îşi scotea capul ori de câte ori se uita şi vedea ochii mari şi aprinşi şi chipul galben-negru al băiatului. Şi se supăra fiindcă de muncit nu prea fl pusese să muncească, şi de mâncare nu ducea lipsă. Atunci ce avea? Şi cum de căzuseră frigurile taman pe el? Mama repetă noua poveste cu şcoala şi Moromete se înveseli:

- Aşa, mă, Niculae? D-aia eşti tu trist? Hai, mă, lasă, că te facem noi popă, nu învățător!

- Păi, dar! murmură Niculae cu buza în jos.

- Hai, mă, că e mai bine popă, ascultă aici la mine, a consolă tatăl, iai colivă şi leturghii de la muieri, mă!

Fetele râseră şi a îndemnară pe Niculae să pună poloage pe legături. Paraschiv rânji:

- Niculae, ia să vedem dacă eşti bun de învățător: spune, ce înveleşte pisica? Dacă ştii, atunci eşti bun! hotărî Paraschiv.

- Lasă băiatul în pace! zise tatăl.

Dar nu-l lăsară în pace, îl sâcâiră şi râseră de el din toate părțile, şi când Niculae se lăsă jos şi-şi ascunse fața cu brațul, fetele strigară la el ^ să se apuce de pus poloage. Dar el nu se ridică şi rămaseră cu toții foarte uimiți când auziră din locul unde stătea el jos izbucnind pe neaşteptate un hohot de plâns. încrederea înşelată şi dorințele călcate în picioare 3 chinuiau pe băiat şi aşa de cumplit îi învinovățea prin hohotele lui disperate, încât toți se supărară şi se răstiră la el să se ridice. Mama protesta şi închise gura fetelor, iar tatăl se apropie de băiat şi a apucă de braț. El se împotrivi şi atunci tatăl îl săltă de braț ca pe-o pasăre şi 8 sili să stea în două picioare, spunându-i că plânge degeaba ca un bleg care nu ştie de glumă.

- Nie, se smuci Niculae furios şi o luă din loc pe mirişte, îndreptându-se spre drum.

Va să zică aşa! Moromete porunci atunci unei fate să se ia după el şi să-i dea câteva la spate. Se duse Ilinca, cu intenția de a se întoarce cu el de urechi, dar când să pună mâna pe el, Niculae o plesni peste ochi, făcând-o să țipe.

- Mânca-te-ar câinii să te mănânce! scrâşni apoi Niculae repezindu-i-se în cap şi trăgând-o jos de păr.

- Ce e cu băiatul ăsta?! se miră tatăl stăpânindu-şi mânia. Ilinco, ia lasă-l în pace! Ia vin' încoace de acolo şi lasă-l în pace.

ÎUăsară, dar nici Niculae nu se dădu bătut. La distanță de ei, se aşeză rmirişte şi îşi puse capul pe genunchi. Trecură ceasuri întregi şi nu se mişcă din locul acela; se făcu amiază şi se aşezară din nou la masă, el nu se clinti şi nu veni să mănânce.

Moromete se supără de-a binelea, se duse la el şi îl întrebă uluit:

- Ce vreai tu, Niculae? Vreai la şcoală, am înțeles! Dar vreai acuma, azi? Sau eşti nebun? Şi începu să se închine: vine de dimineață cu noi cu toți în căruță, începe ca un băiat cuminte ce e şi învață să secere şi pe urmă, o dată îi trăsneşte că vrea să plece la şcoală. Vreai să pleci la şcoală, acuma?!!

- Nu ți-am spus de-alaltăieri ce zice domnul învățător Teodorescu de bursă? De ce n-ai zis nimic?

- Dacă ai fi băiat deştept, mi-ai plăcea mai mult, spuse tatăl. Un băiat deştept spune o dată lucrul pe care îl are de spus şi a doua oară nu-l mai repetă. Mi-ai spus o dată: gata!

Parcă era o promisiune în glasul tatălui! în orice caz, îl făcuse să înțeleagă că în familie nu există numai Paraschiv, Nilă şi Achim şi banca şi fonciirea, la care el, tatăl, să se gândească. Trebuie să se gândească de aici înainte şi la Niculae.

IV

în ziua când Boțoghină îi dăduse fiului său secerea în mână, băiatul, care avea atunci zece ani, se uitase la tatăl său nedumerit:

- Şi de cai cine o să aibă grijă? întrebase închipuindu-şi că problema cailor e fără soluție.

- De cai o să aibă grijă Irina, răspunse tatăl cu simplitate. Vatică făcuse ochii mari:

- Irina?! Păi are s-o calce pe picioare, tată.

Boțoghină îl apucase atunci pe fiu de umeri şi îl silise să stea jos cu umerii drepți.

- Ia stai aşa! Ține-te bine. Ține grumazul încordat! Şi spinarea. Apoi îi apucase în palme rotunzimea umerilor încă plăpânzi şi se lăsase

greu pe gâtul fiului. Ambițios Vatică rămăsese drept, simțind că e vorba să-i fie încercată puterea. Boțoghină începuse să râdă:

- Ia te uită ce măgar! Ar fi în stare să mă ducă în ciuş. De anul trecut ar fi trebuit să te pun la secere. Eşti bun de secere!

Irina avea atunci şapte ani şi Vatică a fost foarte mirat când a văzut cu câtă grijă se feresc caii să n-o calce pe sora lui pe picioare. Uneori Vatică încremenea când Irina se aşeza ca un nod între ei şi începea să-i împiedice la picioare. Caii stăteau liniştiți până ce fetița se ridica de lângă ei, apoi ridicau picioarele din față, împiedicate, şi săreau un pas mai încolo, sforăiau şi începeau să pască. Vatică striga de departe cu secerea în mână:

- Mă, păzea, mă! Păzea, mă, Irino, că dacă te loveşte unul o dată, vai j de pielea ta, vai de tine! îți plâng de milă, Irino, înțelegi tu?

' Nu se întâmpla însă nimic. Copitele cailor călcau aproape de tot de picioarele mici ale fetiței, fără ca s-o atingă vreodată.

în acest an, după serbarea şcolară, când Irina se întoarse acasă, Vatică stătea în mijlocul prispei şi dregea hamurile întocmai ca un om mare. Când o văzu pe sora lui, îşi ridică privirea şi spuse scurt:

- Hai mai repede, mă premianto! Ia să te văz mâine la secere, tot premiantă eşti?

- Da, păi dar, a plecat tata şi ai rămas tu să comanzi, răspunse Irina strâmbându-şi buzele spre fratele ei.

Vatică nu răspunse nimic. îşi plecă fruntea grav în curele şi continuă să înfigă sula. Anghelina ieşi în prag, se uită la fată, care rămăsese în soare cu coroana în mână, şi după un timp o întrebă:

- Ai venit?

Şi glasul i se păru fetiței aspru. îşi ridică privirea spre mama ei şi răspunse:

- Am venit!

Femeia îşi înmuie atunci glasul şi întrebă blând:

- Ai luat premiu?

- Am luat.

- întâi?

Fetița răspunse că da, a luat premiul întâi la fete. Atunci femeia se uită la coroana ei şi la cărțile de sub braț. întinse mâna:

- Alea ce sunt?

Irina răspunse că sunt cărți. Atunci femeia, după ce tăcu un timp, îşi înmuie şi mai mult glasul şi şopti:

- Bine! Treceți la masă că se răceşte mămăliga!

în tindă, înainte să se aşeze la masă, Vatică se apropie de sora lui, care stătea jos pe prag, îşi puse mâinile pe umerii ei şi se lăsă cu toată |' greutatea lui de paisprezece ani. Fetița se înmuie şi țipă: 3 - Vatică! Stai la-n loc!

| - Țin-te dreaptă, nu te moleşi! spuse el apăsând mai încet. Apoi hotărî:

î Eşti bună de secere, ce să mai vorbim!

A doua zi au ieşit la câmp. Lotul lor, prin vânzare, se înjumătățise. Deşi nu era deloc frig şi nici măcar răcoare, Irina tremura din tot trupul. Se dădu jos din căruță şi în timp ce deshăma caii, Vatică strigă la ea:

- Haide, Irino, pune mâna pe secere şi dă-i drumul!

219

Glasul aspru şi neînduplecat al fratelui, un glas necunoscut, parcă al unui om străin, o sperie; dârdâia; se uita la mama ei, aşteptând să audă de la ea un cuvânt bun, dar femeia tăcea posomorâtă şi nici n-o vedea.

Vatică luă repede o secere şi începu să taie cu iuțeală grâu amestecat cu iarbă. încarcă brațul şi dădu cailor să mănânce în spatele căruței. Femeia se pregătea şi ea de muncă. Irina îl urmărea pe fratele ei cu nişte priviri rugătoare, fierbinți. Vatică luă din cutia căruței o secere şi se uită spre sora lui cu asprime. O chemă:

- Treci încoace, ce-ai rămas înțepenită lângă cai?

Se pare că micul flăcău pricepu ceva în legătură cu privirea neclintită şi umedă a sorei lui pentru că se apropie de ea şl apucând-o de braț îi spuse frățeşte, mai înduplecat:

- Hai să te învăț, nu te speria aşa! Ia uită-te la ea cum tremură, ca proasta! Mă, ce moale eşti!

îi dădu drumul de braț şi-i puse secera în mână. Irina o apucă de coadă şi rămase cu ea în aer, neştiind ce mişcare să facă. în acest timp, mereu posomorâtă,

mama lor începuse să secere în tăcere. Vatică se apropie de grâu şi, înainte să se aplece la rădăcina spicelor, întoarse capul şi spuse cu mândrie:

- Uită-te la mâinile mele, Irino!

Fetiţa se apropie şi se uită. Vatică se aplecă, prinse un pâlc de spice sub încovoierea secerii, îl apucă cu cealaltă mână şi trase; paiele se rupseră toate deodată, ca tăiate de brici, si mănunchiul de spice se ridică în aer foşnind. în clipa următoare mişcarea se rep%tă, apoi iar şi încă de patru-cinci ori până ce mănunchiul se îngroşă. în acest timp paşii secerătorului înaintau în golul făcut, călcând uşor peste miriştea rămasă.

- Ai văzut? întrebă Vatică ridicându-se şi lăsând la pământ mănunchiul. Ei, ia apleacă-te. Treci aici lângă mine.

Atunci mama copiilor îşi ridică spinarea şi spuse:

- Vatică, vezi să nu-şi taie vreun deşti.

- Să nu-ţi tai vreun deşti, spuse Vatică uitându-se cu atenţie să vadă în ce fel vâră sora lui secera în grâu.

Fetiţa făcu aceleaşi mişcări pe care le văzuse la fratele ei, dar când trase, grâul, în loc să fie tăiat, se smulse cu pământ, cu nişte bulbi mari şi fărâmicioşi. Vatică se îndoi de spinare şi izbucni în râs:

- Bă, Irino, au! Bleaga mai eşti! Păi nu aşa! Nu trebuie să tragi de grâu, trebuie să tragi de secere şi să împingi spicele înainte.

Fetiţa se ridică şi rămase în picioare prostită, într-o mână cu secera şi în alta cu un mănunchi de spice smuls din rădăcini. Văzându-l pe fratele ei că râde, se simţi mai bine şi începu şi ea să râdă. Se prefăcu supărată şi ceru:

I

- Nu mai râde, parcă tu când ai secerat la început...

- Uită-te, mă, la mine, răspunse Vatică iar aplecându-se la rădăcina spicelor. Vezi? Uite! Tragi aşa şi ţii secera uite-aşa, nu ca tine, parcă ai ţine un băţ. Şi te apleci jos de tot, că n-ai oase în burtă! Şi până te-nveţi, apucă puţin, nu intra în grâu ca o barză! Ia treci acum!... Nu! Ce apleci spicele în jos? Apucă-le bine în mână! Şi când ai să tragi cu secera lasă mâinile moi, că pe urmă osteneşti şi faci bătături în palmă; lasă mâinile moi, ce, n-auzi? Aşa! Acuma, când ai să tai să nu tragi de spice, să le împingi înainte, dar fără să le calci. Acuma ia să te văz: taie!

Fetiţa tăie mănunchiul şi se ridică veselă. Privirile ei licăreau de bucurie.

- Ei, dă-i înainte! sfârşi Vatică mulţumit. Vezi să nu nimereşti în deşte. Ai grijă şi apucă doar atâta cât poţi lua cu mâna!

Se întoarse apoi spre mama lui, care între timp înaintase în grâu, scuipă în palmă şi se aşeză la lucru.

Irina puse mănunchiul jos şi vru să se aplece la rădăcina spicelor să secere mai departe, dar se opri. îşi duse mâna la frunte, ca şi când ar fi vrut să alunge vreo gânganie, se şterse apăsat, se uită la dosul palmei: nu era însă nici o gânganie. Fetiţa se şterse iar şi din nou se uită; nimic, în afară de câteva picături de umezeală, de sudoare limpede şi curată ca rouă; atunci copilul îşi trase un colţ al basmalei ei subţiri şi decolorate, îşi şterse cu uimire chipul ei micuţ şi oacheş, se îmbrobodi mai strâns în aşa fel ca fruntea să-i fie apărată de soare, se aplecă şi începu să secere.

4

în dimineaţa plecării la seceriş, Biricăpricepu în sfârşit ce era cuPc^^ la ce se gândise ea în ziua aceea candT întorcându-se de la văgaum cu pământ, spusese că au să-şi ridice casă fără să vândă nici un fel de jumătate de pogon: nici mai mult, nici mai puţin decât ca întreaga familie să meargă cu ea la seceriş pe *locurile ei,* să pună

astfel mâna pe grâul de pe pământul care i se cuvenea de la părinți şi din vânzarea lui să-şi ridice casă.

Birică-tatăl o auzi cel dintâi spunând aceste cuvinte, dar nu socoti că merită să le dai vreo atenție. între timp el înhămase caii. Căruța aştepta în bătătură. Unul din copii deschise poarta şi tatăl se urcă pe cutia căruței şi spuse cu glasul lui gros şi căptuşit de ani:

- Gata! în căruță! Vedeți să nu fi uitat ceva.

Atunci Polina se apropie de cai şi-i apucă de zăbale; ea se adresă bărbatului ei care se apropiase şi el de căruță:

- Ioane, tu ce faci? N-auzi ce zic eu, să mergem întâi să secerăm la noi!?

221

Aceste cuvinte i se părură socrului cu totul prosteşti şi din nou se făcu că nu le-a auzit. Câțiva dintre copii se uitară nedumeriți la cumnata lor. Birică însă îşi privi nevasta cu atenție şi rămase nemişcat lângă răscrucile cailor. El învățase s-o cunoască destul de bine pe Polina lui şi nu i se părură deloc prosteşti cuvintele ei.

- Haide, mă, păzea de acolo! Te sui în căruță, sau ce faci? zice Birică-tatăl cu un glas surd, adresându-se norei.

Polina se prefăcu şi ea că n-aude ce zice socrul. Continua să se uite stăruitor la bărbatul ei. Tatăl apucă hățurile şi învârti biciul. Caii porniră. Birică se smulse din loc şi sări în căruță. Atunci Polina apucă strâns de^ zăbale şi trase. Caii tropăiră pe loc şi se opriră. Mama rămăsese înlemnită pe prispa casei. Unul din băieți se ridică în picioare în căruță şi strigă:

- Hei, cumnată, ce e cu matale? Polina răspunse cu blândețe:

- Stai nițel! Sunteți surzi?

Deşi era liniştită, avea un glas care îi făcu pe toți să se ridice din căruță şi unii chiar să sară jos. Birică sări şi el de pe cutia căruței şi se apropie de nevasta lui. O întrebă:

- Ce e, fă?

- Să mergem întâi la *noi* să secerăm, că e grâul mai mare şi mai copt, răspunse Polina.

- Care la *noii* întrebă Birică puțin cam supărat. Eşti nebună? Sui-te în căruță că se face prânzul!

- Hai, mă! Hai, mă! Dii! strigă tatăl înfuriat, învârtind biciul pe deasupra cailor, dar Polina apucă iar de zăbale:

- Tată, n-auzi să stai?

- Ce vreai, mă, tu asta? Acu' îți dau una cu biciul! La cine strigi tu aşa?

Tânăra nevastă, când îl auzi, se făcu galbenă. Dădu drumul zăbalelor şi se trase în lături. Se apropie de bărbatul ei. Căruța porni. Birică vru să se urce, dar femeia îl chemă:

- Ioane, n-auzi să stai?

Birică o privi în treacăt, se urcă pe loitră şi spuse cu asprime:

- Urcă-te odată, ce dracu tot cauți ceartă?!

- Ioane, unde te duci? Vezi să nu te duci de tot! zise atunci Polina. Ea înfrunta acum ceea ce de obicei nu înfruntă femeile decât foarte

târziu. De pe prispă mama-soacră socoti că n-ar fi rău ca băiatul ei să-i tragă câteva Polinei, s-o învețe să nu mai poruncească peste el.

Polina aştepta şi ea acelaşi lucru, dar avea o privire care nu spunea nimic bun. Birică se dădu jos din căruță şi apropiindu-se de ea ridică pumnul.

222

- Vreai să dai în mine? îl preveni ea.

- Fă!

Dar nu lovi. Lăsă pumnul jos. Porunci:

- Hai la deal!

Femeia răspunse scurt, fără teamă, dar totuşi supusă: .   - Nu merg la deal!

- Atunci ce vrei?

- Hai la *mine* la deal!

- Ce, eşti nebună?

- Dacă nu mergi tu, mă duc singură. Eu am dreptul meu. Mie îmi trebuie dreptul meu, dacă e vorba că sunt măritată.

- Vreai să mă iau la bătaie cu ai tăi? N-am chef să mă fac de râs în sat că mă bat pentru averea ta.

- Ba să te baţi, ai auzit? izbucni deodată Polina cu un glas care parcă piui în liniştea dimineţii. Sunt muierea ta şi am dreptul la zestre. Tata n-o să-mi dea nimic dacă nu te baţi cu el.

Din glasul şi mânia ei se vedea pe de altă parte cât de mult ţinea ea la el. Birică izbucni şi el întărâtat:

- Fă, tu eşti sărită din balamale? Cum o să viu să secer pe locurile lui tac-tău?

- Să vii cu mine şi să seceri acolo! Secerăm grâul *nostru* pe care ai să-l cari pe urmă cu căruţa în aria *noastrăl*

- Să sară ăla cu parul!

- Să sari şi tu cu parul!

De astă dată Birică îşi ieşi din minţi, o înjură şi-i spuse că nu e vorba de par, ci de jandarmii cu care tatăl ei are dreptul să vină. N-ar vrea cumva să se bată şi cu jandarmii?

- O să vedem noi atunci ce e de făcut, răspunse Polina mai domolită, în timpul acesta căruţa ieşise în drum şi se oprise acolo. Toţi copiii

ascultau. Unii se dăduseră jos, se apropiaseră şi se uitau. Bătrânul ascultase şi el înmărmurit. Când schimbul de cuvinte luă sfârşit, sări şi el din căruţă şi se apropie de cei doi, dar fiul îl opri:

- Ia nu te amesteca, tată, lasă-mă dracului în pace!

Bătrânul dădu din umeri, se întoarse şi familia plecă. Birică şi Polina rămaseră. îşi luară secerile pe umăr şi porniră amândoi spre locurile lui Tudor Bălosu. Pe_drum, PojinajLşj?use din nou că nu se poate ajunge la o înţelegere cu tatăl ei dacă au să stea şi să-l aştepte pe el să se împace. Ea îl cunoştea bine. Pământul trebuie luat cu forţa. Birică îi răspunse că orice lucru se poate lua cu forţa cum ar fi să zicem un cal, o căruţă, o vită; îl iai cu forţa şi îl duci cu tine. Dar pământul n-ai cum să-l iai. Pentru

pământ trebuie forme la notariat şi numai atunci poţi să zici că e al tău. Spunându-i acest lucru, Birică îi atrase luarea-aminte cât e ea de proastă când îşi închipuie că nu s-a gândit în toate felurile la situaţia lor. Polina răspunse că ştie ea *de forme,* chiar mai mult decât crede el. Şi anume că dacă_teJfolose5tLds, im lucru,.maijnultf_am..§Lâduci pe urmă martori că atâţia ani lucrul acela a fost al tău, poţi să-i faci *forme* că e al tău_ch!ar dacă ^ftjDii_35sa_Birică îşi descreţi fruntea şi spuse cu multă mirare şi admiraţie că, zău, a dracului naţie de muiere mai este ea. Polina se făcu roşie auzindu-l cum o laudă şi îi răspunse că cu alde tat-său ea şi-a luat gândul de la omenie. Nu trebuie să se mai strice omenia pe el. Cât a fost fată mare nu i-a cumpărat nici o aţă, nici un petic, a umblat desculţă la horă; el, Birică, cunoaşte şi el bine povestea asta. Ar trebui să înţeleagă că altceva nu mai e de făcut. Merseră mult în tăcere şi el nu-i răspunse decât târziu. îi atrase luarea-aminte că tatăl ei îl poate da în judecată. îl dă în judecată şi iese rău. Polina îl întrerupse

spunând că asta n-are să îndrăznească el s-o facă. Ea s-a măritat şi are dreptul la pământul pe care l-a muncit. Şi dacă tatăl ei are să le facă proces, are să aibă şi ea grijă să-i scoată procesul pe nas.

- Cum de nu înțelegi tu, Ioane, că trebuie să-l faci pe tata să tremure când ți-o pomeni numele! Pe marginea satului să te ocolească, când te-o vedea! Să vezi tu atunci cum îi trece lui cheful să se mai bucure de zestrea mea!

Birică o înjură pe nevasta lui liniştit şi supărat, dar cu glas bun şi cald, ca şi când ar fi mângâiat-o, şi îi răspunse că abia acum înțelege el ce e cu ea şi anume că ei nici prin cap nu-i trece să trăiască fără pământul de la tatăl ei.

- Dar ce credeai? zise ea, şi apoi tăcu şi-şi lăsă pleoapele peste ochi. Cum nici el nu mai zise nimic, merse apoi tot timpul tăcută. Cine ar

fi văzut-o călcând alături de el, cu o jumătate de pas în urma lui şi cu pleoapele lăsate peste ochi, ar fi crezut că cine ştie ce palme i-o fi tras bărbatul; arăta acum supusă şi blândă. Se făcuse înțeleasă.

VI

Treceau pe lângă căruțele oamenilor mergând fără grabă, cu secerile pe umăr şi arătau amândoi liniştiți şi nepătrunşi. Birică ducea mâna la pălărie, spunea bună-dimineața şi trecea mai departe fără să se uite la cel pe care îl saluta. Din urmă se auziră de câteva ori şoapte pe care aerul liniştit al dimineții de vară le împrăştie până la urechile lor. Se spunea:

I

„Alde Birică a venit la socru-său!" Sau întrebări nedumerite: îmgăcaj^ăstia^cu Bălosu?" Un sinj;ujjglasj^£ye^ți2_jjSă_băgaj ca se încaieră!"_

Tudor Bălosu nu-i văzu pe cei doi apropiindu-se pe drumul de plan, deşi stătea cu fața spre ei; în clipa când Birică şi Polina intrară în mirişte, el se întoarse liniştit cu spatele şi continuă să pună poloage de grâu pe legătură; tresări speriat când auzi alături un glas şoptit, apăsat:

- Bună dimineața, nea Tudore!

Tocmai atunci mâinile omului se pregăteau să strângă snopul şi să-l lege. Ridică fruntea şi legătura se desfăcu; genunchiul care îndesa spicele se dezdoi; Tudor Bălosu se ridică în picioare. Cei trei oameni care secerau cu ziua grâul lui Tudor Bălosju _se opriră şi ei din lucru şi se uitau şi ei să vadă ce are să se întâmple. Pe drumul de plan, destul de departe, o pereche /de cai păşteau unul lângă altul ținuți în lanț de sora mai mică a Polinei.

Tudor Bălosu nu avu timp să răspundă la salutul ginerelui. Birică vorbi mai departe; vorbea încet şi apăsat, să nu se audă; spunea cuvintele cu buzele strânse, cu hotărâre:

- Am venit la secere, nea Tudore. Trebuie să ne înțelegem ca oamenii, că dacă nu, iese rău; iese urât! amenință el.

Tudor Bălosu era singur. Oamenii care îi secerau se uitau nemişcați, aşteptând. El nu răspunse nimic ginerelui. îi întoarse spatele şi se îndepărtă câțiva paşi. îndepărtându-se, îşi scoase pălăria din cap şi făcu semn spre partea unde se aflau caii şi fata; strigă:

- Firico, vino încoace! w

Şi după ce văzu că fata întoarce caii şi vine spre căruță, se apropie de snopul pe care-l lăsase nelegat, îl legă, luă secerea de jos şi, îndepărtându-se iar, îşi văzu de treabă. Birică schimbă o uitătură cu Polina, apoi se apropie iar de socrul său. Tudor Bălosu nu-l lăsă să se apropie; se întoarse şi porni spre căruță. Atunci Polina i-o luă înainte:

- Unde te duci?

- Firico, spuse Tudor Bălosu în loc de răspuns, du-te acasă şi spune-lui Victor să vie încoace!

Fetiţa, văzând-o pe sora ei mai mare şi pe Birică, înţelese repede despn ce era vorba şi o luă la goană. Atunci Polina strigă în urma ei:

- Hei, und'te duci? Stai locului! Te frâng cu bătaia, afurisito! Fata se opri fără voie, speriată. Polina ameninţă cu pumnul în aer:

- Stai aici! îţi rup părul!

Tudor Bălosu strigă şi el ridicând pumnul şi înjurând:

- Ia-o la goană, raiul mă-tii, de cine asculţi tu? Birică o apucă pe femeie de braţ şi o potoli:

- Las-o să se ducă! Ia secerea şi hai să măsurăm locul!

22

Nu trecu multă vreme şi se încăierară. Victor veni de acasă şi începu să înjure de departe. Se apropia pe drumul de plan şi înjura tare. Peste toată partea aceea a câmpului seceratul se opri. Unii copii, nefiind lăsaţi de părinţi să se apropie, se urcaseră pe cutiile căruţelor ca să vadă mai bine. După felul cum Victor Bălosu se apropia cu bocancii în picioare şi ce pantalonii lui bufanţi, înjurând şi ameninţând, s-ar fi părut că o dată ajuns în faţa duşmanului are să-l amestece numaidecât cu pământul. Călca cu paşi mari şi iuţi, ridica pumnul şi striga fără încetare. încă de pe când intrase pe drumul pe plan începuse să se aprindă; alături de el alerga Rafira, abia ţinându-se cu fuga de paşii mari şi iuţi ai fratelui ei. Mai întâi începuse să întrebe tare, să audă lumea, s-o întrebe pe fată ca şi când n-ar fi ştiut despre ce era vorba:

- ...şi au venit pe lotul nostru? Cum? A dat în tata? Cine, mă, al lui Birică? Păi ce să caute el pe lotul nostru... pe mă-sa şi tat-su de hoţ! Şi tata n-a pus mâna pe furcă? Bă, al lui Birică, ce cauţi tu, mă, pe locul nostru, hai? Cejjnă, e lotul lui tac-tu, fire-ai al dracului cu mama ta! Ai^ mă? Ce cauţi tu pe lotul meu, mă, al lui Birică? Ce, mă, mai stai şi te uiţi la mine? ~" ■ •.—-■-

Aceste cuvinte le spuse până în clipa când intră pe mirişte, după care urlă:

- Pune mâna pe-un par, ţaţă, ce, ţi-e frică de el... în paşti şi dumnezei de hoţ! Şi se repezi ca un uliu asupra cumnatului. ~

Toată povestea asta însă, cu înjurăturile şi strigătele lui ameninţătoare,- înfierbântate şi furioase, se sfârşi în momentul când se repezi în celălalt. El fl lovi pe Birică din zbor drept în obraz. Carnea lovită se auzi închis, ca de apă zdrobită. Birică nu se ferise de prima lovitură. La a doua însă el apucă braţul duşmanului cu mâna stângă, iar cu cealaltă îi dădu un pumn după ceafă. Un singur pumn; Tudor Bălosu nu avu când să sară şi el. Victor rămase în picioare, nu căzu: stătea doar năuc, înfipt în mirişte. Birică îşi descleştă pumnii şi porni încet spre Tudor Bălosu. Păşea cu braţele lăsate în jos şi se ducea drept spre socrul său. Atunci săriră cei trei oameni care munceau cu ziua pentru Tudor Bălosu şi îi ieşiră înainte, dar se dădură totuşi la o parte lăsându-l să treacă spre celălalt. Strigau numai ca proştii, aşa de pomană:

- Mă, Birică, stai, mă! înţelegeţi-vă ca oamenii! Măi băiete!

în acest timp, Victor Bălosu se împletici şi căzu pe mirişte. Căderea lui târzie îl făcu pe un băiat al unui vecin, care se cocoţase pe cutia căruţei, să înceapă să râdă în hohote şi să arate cu degetul în direcţia aceea. Unul din cei trei oameni îl lăsă pe Birică în pace şi se apropie de cel căzut.

- Să ştii că i-a rupt junghietura gâtului, spuse el uitându-se la Polina şi scărpinându-se la spate.

226

- Aşa-i trebuie, răspunse Polina cu mândrie şi ură urmărind să vadă ce se

întâmplă cu tatăl ei.

Tudor Bălosu apucase o secere în mână şi aştepta. Birică se opri înaintea lui şi bolborosi:

- Bă! Vă omor, fir-ați ai dracului! Vouă nu vă e ruşine, mă? Nu ți-e ruşine, mă? Nu e fata ta? Nu ți-a muncit? Nu ți-a muncit destul, mă? Că acum te fac morman!

Birică vorbi astfel în timp ce oamenii îl tot îngânau trăgându-l de mânecă:

- Măi Birică! Lasă, mă, astâmpără-te! Ajunge!

Birică se potoli şi îi întoarse socrului spatele. Se apropie de Polina şi îşi ridică secerea de jos. Nu se sinchisea de Victor; ştia că n-are să-şi vie repede în fire. Biricăjjrjmisael însuşi o astfel de lovitură dfi Ikiin plutonier când era militâr~şi învățase mai târziu să lovească, şi el cu_ chibzuială. în acest fel; ştia că o lovitură ca aceasta între ceafă şi osul.capului, dacă e dată pe neaşteptate şi cu putere, poate chiar să omoare pe cineva.

Totuşi Victor Bălosu putu să se adune de pe jos. Se împleticea însă. Se potolise cu totul, era galben şi liniştit. El se apropie de cumnatul său cu paşi rari şi încercă potolit şi în tăcere să se vâre în fața acestuia. Birică îi propti palma lui lată în piept şi îl opri, vorbindu-i cu milă, rugându-se parcă de el:

- Du-te, măi cumnate, nu căuta belea! Du-te, mă! Vezi-ți de voiajoria ta, nu mă face să-ți mai dau una!

- Zi, dai în mine, Birică! spuse Victor blând cu reproş parcă. Dai cu \ pumnii în mine!

- Du-te, mă, Victore, îl imploră Birică iarăşi.

- Va să zică dai în mine, Birică, sări la mine, pe locul meu! continuă Victor, în glas cu aceeaşi blândețe. Bagă de seamă, Birică, să ştii de la mine că...

Victor Bălosu se opri, îşi înmuie şi mai mult glasul şi vorbi şoptit, ca un guşter:

- Birică, mă, Birică! Dacă n-ai să spui tu, „aoleu, mamă, de ce m-ai făcut", ascultă tu aici la mine!

Birică scuipă, se îngrețoşă, făcu un pas îndărăt, îşi îndoi brațele şi spuse scârbit şi sâcâit:

- Du-te, mă! Pleacă, mă, dinaintea mea!

Victor Bălosu se retrase de sub ochii cumnatului şi se duse la căruță. Se ținea drept, dar nu mai era bun de nimic, îşi simțea junghietura gâtului fierbinte.

La capul locului, Birică şi Polina începuseră să secere, fără să se sinchisească de Bălosu, care îi lua martori pe oameni de cele întâmplate.

227

VII

în aceste zile oamenii lui Aristide pregătesc maşinile de treierat şi pe la jumătatea lui iulie ei le şi scot pe izlaz. începe să se care grâul la arii şi să fie aşezat în şire. Aceste şire nu sunt altceva decât însuşi satul, construit de astă dată din snopi de grâu.

La treieriş familia trăieşte aici câteva zile neobişnuite, care nu seamănă cu nici una din timpul anului; adus până aici numai de familie, snopul de grâu intră de astă dată pe mâini străine, pe mâinile cetei fără de care treierişul nu poate avea loc. O căruță străină va trage lângă şiră, o furcă necunoscută se va înfige în snopi, iar la batoză legătura snopului, legătura aceea cu răsucitura deosebită, care aminteşte

familiei de mâna puternică, a tatălui, e desfăcută acum de altcineva. Şi cu toate acestea, o bucurie necunoscută şi de neuitat stăpâneşte pe toţi.

Doi oameni la coş, în amândouă părţile maşinii, două căruţe cu alţi doi oameni, la şiră alte două căruţe care încarcă, la paie doi-trei care să le tragă în faţă, lângă hambar câţiva care vor duce grâul acasă. Timp de un ceas, sau poate un ceas şi jumătate, vor asuda numai pentru familie, vor glumi încărcând snopii, îşi vor şterge praful de pe faţă trăgând paiele familiei, se vor bucura pătrunzând în curte, trăgând la scara prispei, descărcând grâul... înainte de a fi pâine, grâul trece astfel şi prin mâinile altora şi sudoarea frunţii care l-a câştigat se şterge mai repede din amintire. Bucuria aceasta Ţugurlan o avea înjumătăţită, deoarece el trebuia să împartă grâul pe din două cu maiorul. Treierişul se începea de obicei cu grâul moşiei, fiindcă maiorul se grăbea să pună mâna pe recoltă şi cerea oamenilor să secere întâi grâul lui.

Avea administraţie puţină, nu ţinea recolta în magazii, o vindea repede şi pleca din sat. La treieriş stătea lângă maşină aşezat pe marginea hambarului, cu capul gol, într-o cămaşă colorată, cu mâneci scurte şi se uita cum curge grâul din batoză.

„înghite praful degeaba, domnul maior", spuneau oamenii parcă cu un

anumit regret.

în dimineaţa treierişului Ţugurlan se sculă mai devreme şi se apucă să golească odaia, să facă loc unde să pună grâul. Muierea se sculă şi ea şi îl sculă şi pe băiat.

- Stane, îl întrebă ea pe bărbatul ei, când ne vine nouă rândul la batoză?

- Nu ştiu, pe la prânz, răspunse Ţugurlan grăbit.

Femeia se vaită şi îl întrebă dacă nu s-ar putea cumva să-i schimbe de pe listă şi să le vină rândul după-prânz, sau înainte de prânz.

- Nu ştiu, înainte de prânz, după-prânz, când ne-o veni rândul atunci treierăm! De ce întrebi?

228

- Păi, pentru că dacă e la prânz trebuie să dăm de mâncare la mecanici

şi n-avem ce le da.

- De ce trebuie să dăm de mâncare la mecanici? întrebă Ţugurlan cam surd, deşi ştia că aşa era obiceiul, să se dea mâncare la mecanici de către cei care se întâmplau să treiere la ora mesei.

Nu-i părea nimănui rău din pricina asta, în general, în aceste zile toţi erau mai generoşi, şi cu anii devenise chiar un lucru de cinste pentru familia care se nimerea să treiere la orele prânzului în a găti pentru mecanici bucate cât mai bune şi mai din belşug. Toţi erau atenţi: cine dă

mâncare la mecanici?

- Dacă ne-o veni rândul la prânz să treierăm, să mănânce şi ei ce mănânc eu, adăugă Ţugurlan pregătindu-se de plecare. Marine, chemă el, hai, tată, şi tu la arie, să vii după căruţă după ce treierăm, să te uiţi să

nu curgă grâul pe drum!

La arie, Ţugurlan se uită pe listă. Ceata treiera de ieri de la prânz şi

/ astăzi până pe seară aveau să fie treieraţi toţi. Şeful cetei, văzându-l pe

/ băiatul lui Ţugurlan, se supără şi zise că de ce Ţugurlan n-a spus că are

un băiat aşa de mare? Ar fi trebuit să-l treacă şi pe el pe listă să tragă

paiele de la maşină.

Şeful cetei era unul de prin capul satului care nu prea îl cunoştea pe Ţugurlan şi trebui să-i facă cineva un semn să tacă din gură.

- Nu te apuca cu el, i se şopti când acesta se dădu mai la o parte. A avut o groază de copii şi i-au murit toţi şi d-aia îl ţine pe ăsta să nu

muncească.
Şeful cetei nu mai zise nimic, dar socoti că dacă aşa stau lucrurile, atunci Ţugurlan să se urce pe batoză la coş şi să muncească el mai mult. Ţugurlan nu zise nimic, se urcă la coş. Altă dată ar fi zis, nu s-ar fi urcat, deoarece în ce priveşte copilul nu era singurul dintre ei care şi-l cruța, iar cât despre urcatul la coş, se mai urcase şi ieri. Se pomeni spunându-i băiatului:
- Marine, pune, tată, mâna pe-o furcă şi dă şi tu la curul maşinii. Băiatului i se păru ceva vesel să se vâre cu furca acolo în praful şi pleava aceea. Mai erau şi alți copii, nişte fete ceva mai mărişoare decât el şi Marin învăță de la ele cât ai clipi din ochi cum să amestece paiele cu pleava, cum să se vâre chiar lângă sitele batozei cu lanțul şi să le țină din urmă cu coada furcii. Când caii traseră grămada afară, Marin trebui să se vâre pe sub gura maşinii şi atunci sitele scuipară peste el noi mormane de pleavă şi paie. Marin se despresura de ele râzând şi petrecu grămada vesel cu gura până la urechi ca şi când cine ştie ce ispravă ar fi făcut.
- Mă, n-auzi?! strigă Ţugurlan de sus de pe batoză. Ține-te departe de coarnele furcii, să nu dai cu burta în ele!
229
Batoza mormăia şi vuia ca o ursoaică hămesită. Glasurile oamenilor se auzeau numai strigând, iar praful se ridica sus de tot, întunecând lumina soarelui.
Tugurlan vâra snopii în batoză, stând în picioare. Nu se întreba pentru ce îşi schimbase gândul punându-l pe băiat la treabă. Nici pentru ce nu-l luase în seamă pe omul acela care era şeful cetei. Aşa simțise şi aşa făcuse. Că altă dată i s-ar fi făcut negru înaintea ochilor şi numai aruncându-i omului acela o.privire l-ar fi făcut să-i rămână vorba în gât şi să meargă de-a-ndăratelea, era adevărat, dar tot atât de adevărat era că de astă dată nici măcar prin minte nu-i trecuse să se supere. Şi apoi, la coş era parcă mai bine. Ce forță amețitoare se zbuciuma sub ochii lui, cum înghițea snopul şi îl făcea praf, cum se îneca şi tuşea şi cum vuia şi scuipa! . \
Tugurlan dezlega snopul, îl lua în brațe, îl răsfira de-a lungul coşului, îi dădea drumul în inima furtunoasă a maşinii şi propria lui inimă îşi mărea şi ea bătăile când câteva clipe mai târziu gura batozei îşi arăta, cu străluciri fulgerătoare, din nou zâmbetul ei metalic. Şi încă un snop, şi apoi iarăşi alt snop, şi mereu cu ochii pe vietatea aceea neostenită, mereu pe ea cu snopi, să nu i se mai vadă dinții, să înghită fără întrerupere şi să țină minte că la coş se află Tugurlan...
- Uăăăăăăaî... Pfiuu... Bagă mai încet!... Pfiu...
De ce să bage mai încet? Cine striga aşa? A, cel căruia i se treiera. Se îneca "maşina şi ieşeau paiele cu boabe! Tugurlan începu să bage mai rar şi inima lui începu şi ea să bată mai rar. Soarele înfierbântat îi dogorea în creştet, dar el nu-l simțea. Urmărind pulberea spicelor, ochii minții începură să vadă năluciri. El era aici sus, peste întreaga arie; în depărtare, lumea se pierdea în nimic. Cerul se împreuna cu pământul şi gândul se întorcea îndărăt, neputincios să străpungă orizontul închis. Acolo în depărtare exista ceva încuiat, ceva ca o părere, ca un gând întunecat. Acest lucru ar trebui apucat în mâini, ridicat până în dreptul frunții şi înfipt în măruntaiele sălbatice ale batozei. Ca în poveşti, ca în basme, ca pe tărâmul celălalt, s-ar auzi atunci o pârâitură asurzitoare. Ar ieşi poate flăcări şi fum. S-ar face poate o mare linişte şi s-ar face şi puțin întuneric. Uimit, Tugurlan îşi luă pălăria din cap şi-şi făcu vânt. Era foarte cald. „După ce o să treier trebuie să împart grâul cu domnul maior", gândi el foarte limpede şi se miră că acest gând, înfierbântat de căldura soarelui, se împrăştiase ca o nălucă spre zarea câmpiei şi îi turburase mintea.
Se uită peste câmpie cu mâna la ochi. Nicidecum, dincolo de orizont erau alte sate şi în partea asta se afla Bucureştiul. Acolo trăia domnul maior.

- Uăăăî... Pfiuuu... Urlă maşina în gol! Ce faci, mă, Ţugurlane, ai adormit?

230

începu din nou să dezlege snopii, dar ostenise. După câtva timp se uită jos să-l vadă pe şeful cetei şi să-i spună să vie cineva să-l schimbe. Dar nu mai era nimeni prin preajmă, numai femei şi fete şi câte-un flăcăiandru cu căruța. Ce-au făcut, l-au lăsat singur?

Tugurlan mai vârî câtva timp în batoză dar deodată inima îi zvâcni şi mintea i se întunecă de mânie. Adică cum, ei nu-şi dădeau seama că îl țineau prea mult la coş?

Dar punându-şi această întrebare Tugurlan se pomeni ispitit să afle dacă într-adevăr ei nu-şi dădeau seama. Fără să înceteze să fie mânios el continuă să bage snopi şi gândul care îl stăpânea, să afle ce era cu ei, i se păru atât de nou şi plin de atâta interes încât oboseala îi mai pieri. „Fir-ați voi ai dracului, 'ai să vedem cât o să mă țineți aici!" exclamă în

sinea lui.

Vârând snopii începu să se uite peste arie. Liniştite, mâinile lui îşi vedeau în acest timp de treabă, călăuzite de revenirea ritmică a snopului care urca spre aripa maşinii în vârful furcii celui care se afla jos în căruță. Alături de el, la celălalt coş, fusese mai înainte un om care nu aşteptase să fie schimbat şi plecase singur, nici nu băgase de seamă când. Da, iată că venea un altul în locul lui, dar să-l schimbe pe el, pe Tugurlan, nu venea nimeni. Tugurlan se şi văzu coborând, căutându-l pe şeful cetei, apucându-l de guler şi înjurându-l. „Să dea dracul, sau Dumnezeu, să încerce vreunul să țină partea şefului cetei", îşi spuse el.

Noul-venit se urcă la coş şi începu să bage snopi cu pofta celui odihnit. El chiar îi aruncă lui Tugurlan câteva priviri îngăduitoare şi într-o vreme

îi strigă:

- Mai cu viață, frate-meu, că nu eşti babă!

Tugurlan vru să-i răspundă printr-o înjurătură urâtă, să-l învețe minte cum să vorbească, dar în loc de asta, un zâmbet bizar îi strâmbă gura. „Tâmpitul ăsta nu vede nimic, gândi el, nu vede că sunt ostenit şi că stau aici dinainte de a veni el."

Se uită iar peste arie. Sub o şiră de grâu, la umbră, stăteau vreo trei inşi cu burțile la pământ. Tăifăsuiau. Ceva mai încolo, unul stătea foarte liniştit pe oiştea căruței şi mânca. Se vedea mămăliga galbenă într-o mână şi brânza albă în cealaltă. Era năbuşeală mare. Unul chiar adormise şi i se vedea trupul în cămaşă albă, zăcând nemişcat la umbră, ca şi când ar fi fost mort. „Fir-ați voi ai dracului să fiți!" exclamă Tugurlan stăpânit de-o veselie pe care nu şi-o înțelegea. Pe deplin liniştit, părăsi snopii şi începu să coboare încet scara batozei. Jos, se scutură de praf şi pleavă şi porni apoi spre grupul celor care tăifăsuiau. Nimeni nu-l văzu şi nimeni nu protestă.

231

Ajuns lângă cei trei, se întinse alături de ei §i deveni, pe nebăgate de seamă, al patrulea.

- Să se ducă cineva la coş că eu am ostenit, zise el. Am fost şi ieri! Auzindu-l, ceilalți tresăriră şi foarte mirați părăsiră tăifăsuiala. Unul

dintre ei chiar se revoltă:

- Păi ce dracu face şeful ăla de ceată?

- Tu de ce nu spui, Ţugurlane?!...

- Vasile, du-te la coş! porunci atunci un altul şi cel numit se ridică numaidecât în picioare şi plecă. O clipă, se făcu tăcere, apoi cel dintâi, uitându-se la Ţugurlan, se răsti la el:

- Şi tu ce mai stai, Ţugurlane? Du-te la şiră şi trage un pui de somn. Veselia de

mai înainte, pe care Tugurlan nu şi-o înțelegea, se încălzi

şi mai mult în inima lui şi toropit de bucuria aceasta bună şi răcoritoare, pe care n-o cunoscuse îndeajuns în viața lui, se propti în coate şi ridicân-du-se de jos, se supuse.

- Păi să mă duc, şopti el. Parcă m-a bătut cineva cu ciomagul.

La şiră, însă, după ce se întinse şi stătu câteva minute, oboseala îi pieri din trup ca şi când n-ar fi fost. îşi aminti că s-ar putea să-i vie rândul la treierat în timpul amiezii şi că trebuia să dea mâncare la mecanici. Se sculă şi îl căută pe şeful cetei să se uite pe listă. Fără să-i mai arate lista, acesta îi spuse că va treiera spre seară şi ceva din glasul lui îl făcu pe Tugurlan să înțeleagă că ordinea treierişului fusese schimbată.

- De ce, eu parcă eram înaintea lui Bălțoi?! se miră el.

- L-am trecut pe BălțoiJnainteaJa^cajjă dea el mâj răspunse, ssMxSH.

aicJd££um*£-««pă*ăTuguiJa/i Cinfit ți că n=

- Oamenii! răspunse şeful cetei.

- Nu, spuse *Tngur* iiTi

T cetei nu mai zise nimic. Tugurlan se apropie de spatele maşinii şi se uită la fiul său, care continua să muncească în pleavă şi praf ca şi când s-ar fi jucat.

- Marine, strigă Țugurlan, vin încoace! Du-te acasă şi spune-i mă-tii că treierăm la nimiez: să taie o găină... Fuga! Mă, n-auzi? Mai spune-i să caute în chichița lăzii şi să te trimită să cumperi o litră de țuică. Pentru mecanici. Ai ajuns?

Până la prânz, Țugurlan se plimbă încoace şi încolo pe arie. Nu făcea nimic. Se uita liniştit la oameni, la arie, la căruțe... Se uita cu atenție şi descoperea lucruri pe care niciodată nu le văzuse. Iată-l pe Sandu lui Troscot, era furios de ceva şi din pricina asta nu izbutea să prindă o vită;

232

umbla după ea şi vita sărea în lături chiar în clipa când omul vroia să-i pună lanțul în coarne. Curios, Tugurlan se dădu mai aproape.

- O, ho, ho, ho! făcea Sandu în şoaptă, apropiindu-se de vită cu lanțul în mână şi încercând să-şi stăpânească mânia. O, ho, ho, ho, ho, ho! şi când să-i pună lanțul izbucnea nestăpânit: Ho, aci! Vita țâşnea înapoi speriată şi Sandu o lua de la cap şi mai furios: Ho, ho, ho, ho! Şi iarăşi: Ho, aci! Până ce îşi ieşi cu totul din pepeni, nu mai putu să spună ho, ho, în şoaptă, începu să strige ho, fir-ai al dracului cu limba ta şi se luă după bou cu lanțul, lovindu-l groaznic din urmă peste şolduri.

„Tâmpitul, gândi Tugurlan înveselit, ce vinovată o fi fiind vita că e el supărat!" Şi ce înfățişare avea! Țugurlan îşi dădu seama pentru întâia oară că înfățişarea unui om furios nu era deloc ceva de lăudat. „Cine ştie de câte ori or fi râs şi alții de mine aşa", îşi spuse el şi această reflecție îl uimi prin adevărul ei neaşteptat şi nebănuit.

- Cornile! auzi apoi în spatele său glasul pițigăiat al unei femei.

Se întoarse şi o văzu pe Anghelina Şutică, îl striga pe Cornel, bărbatul ei, care era mecanicul batozei. Se fandosea strigându-l pe Cornel înadins, ca lumea s-o audă şi să zică: „Uite ce bărbat are Anghelina, e mecanic"... Cornel era ungur, fusese găsit de Anghelina la un târg, purta bretele şi vorbea stricat româneşte.

- Cornile! strigă Anghelina din nou.

- Ce vrei? răspunse Cornel cu un glas subțire.

- Cornile, iunde e fiurca? se izmeni Anghelina la fel de subțire.

- Uite-o în pelaria mea, răspunse ungurul furios, şi Țugurlan se întoarse cu spatele să nu-l vadă cineva râzând.

Avea o stare ciudată, parcă îi era lene. îşi aduse aminte că Dumitru lui Nae când râdea acolo sub salcâmul lui Moromete avea lenea aceasta în râs, he, he, o

moliciune aşa ca şi când ai pluti peste nişte valuri calde. Auzi parcă glasul lui Traian Pisică în urechi şi parcă îl şi văzu pe Traian Pisică cu mustăţile mari mergând pe drum şi cu bidigania după el mormăind printre picioarele lui: „Sfîrfîlică, lua-te-ar dracii, na la tata din ţigare".

Ţugurlan îşi dădu pălăria pe ceafă şi se uită lung spre aria învecinată. Acolo treiera batoza lui Iocan şi era sigur că Moromete treiera la el. Se urni din loc, porni într-acolo:

- Bă, Ţugurlane, bă! se auzi strigat din depărtare, din vârful unei şire mari.

Era chiar Moromete. Se apropie, dar încă de departe Ţugurlan rămase uimit de cât de mare era şira de grâu a acestuia. Tocmai terminase, îi făcea creastă ca unui acoperiş, şi Paraschiv se chinuia greu cu snopii din pricina înălţimii. Parcă era un palat şira lui Moromete, un acaret, faţă de colibele de prin preajmă.

- Faci vreo şase sute? întrebă Ţugurlan tare, de jos.

- Ce, duble? -Da.

- Nu, dar cinci sute tot ies, zise Moromete. Am avut o idee, Ţugurlane, explică Moromete de sus. „Mă, zic, ia să pun eu nouă pogoane de grâu!" Gata, Paraschive? Mai ai vreun snop?

Paraschiv mormăi că nu mai are şi Moromete începu să se dea jos. Ca -i ajute, Paraschiv se urcă pe patului căruţei şi înfipse furca în şiră, să se sprijine tatăl cu piciorul.

- Hai, bă, să fumăm o ţigare, Ţugurlane! spuse Moromete când ajunse jos. Se dădu mai încolo şi se aşeză la umbră. Ţugurlan se aşeză şi el. E topenie de grâu, Ţugurlane, continuă Moromete făcându-şi de ţigare. Uite aşa curge, pe toate drumurile. Ejijicjcăjţoată iarna o să mănânce

Ţugurlan nu zise nimic şi tăcerea lui îl făcu atent pe Moromete.

- Câte pogoane ai tu de la moşie? îl întrebă.

- Două, răspunse Ţugurlan.

- Şi din astea două, jumătate trebuie să-i dai maiorului?

- Mai îmi rămân şi paiele! zise Ţugurlan.

- Măi, Ţugurlane! exclamă deodată Moromete. De ce stai tu aici să munceşti pe din două pe moşia ciocoiului ăsta?!

- Dar ce să fac, Moromete?

- Du-te în lume, domnule! zise Moromete cu un glas din care se înţelegea că nu vorbea doar ca să se afle în treabă. Du-te în lume şi ai să găseşti tu să munceşti mai cu folos decât aici. Trăieşti în sat şi-ţi faci sânge ţăuj^Eu în locul tău aşi pleca, domnule, şi îndărăt nu m-âş măi uîtaT—"~

- Aşa zici acuma! şopti Ţugurlan nu prea turburat.

- De ce?! se miră sincer Moromete. Să stai aici în sat şi să te uiţi la mine că am o şiră cât toate zilele? Dar hai să zicem că treacă-meargă cu şira mea, e pe copii mulţi, abia dacă mi-o mai rămâne şi mie să am pâine până la anul, că am datorii multe, dar cum să împart eu, mă, munca mea^ cu unul care n-a muncit?! exclamă Moromete revoltat şi în acelaşi timp nedumerit.

Se uită la Ţugurlan cu o privire limpede, aşteptând răspunsul. Arăta cu adevărat uimit cum poate cineva să îndure aşa ceva.

- Cum adică, izbucni el de astă dată iarăşi într-o totală neputinţă de a înţelege, să-i dau eu jumătate din munca mea?! şi-şi arătă braţele şi-şi întoarse apoi capul în altă parte, vrând să spună că de fapt nici nu vrea |i să înţeleagă, lucrul fiind în însăşi esenţa lui cu neputinţă de înţeles.

Exagera, deoarece el însuşi, când era flăcău, muncise pe moşia ciocoiului şi ştia foarte bine cum era cu putinţă un astfel de lucru; totuşi nu glumea.

- N-auzi că-mi rămân mie paiele?! zise Ţugurlan cu un zâmbet ascuns, dând de înţeles că apreciază sinceritatea revoltei lui Moromete, dar obiectează împotriva faptului că acesta se prefăcea că nu înţelege de ce există moşieri.

- Adică vreai să spui că nu e pe din două, din moment ce-ţi rămân ţie paiele! zise Moromete.

- întocmai! confirmă Ţugurlan.

- Ei, atunci se schimbă socoteala! zise Moromete subliniind ideea cu sprâncenele.

Ţugurlan, pe care problema aceasta se pare că nu-l mai turbura deloc, începu să râdă cu poftă, spre uimirea lui Moromete, care acum cu adevărat că nu-l înţelegea pe atest om.

- Să-ţi spun drept, Moromete, îl bag în mă-sa de maior cu moşia lui! exclamă Ţugurlan. Mă uitam la el când m-am urcat la coş cum sta pe marginea hambarului, cu gâtul alb, descheiat. Ce-mi pasă mie de el! Dă-l în mă-sa! mai spuse Ţugurlan cu un glas curat şi schimbă vorba întrebându-l pe Moromete ce se mai aude cu guvernul: jCade,şavi:cedracu face? După glas întrebarea i se păru lui Moromete cam suspectă. Ţugurlan da de bănuit că în ce priveşte problema discutată, nu credea că Moromete poate să înţeleagă ce gândea de fapt Ţugurlan despre ea şi asta oricât de mult ar încerca Ţugurlan să-i explice: „Mai bine hai să vorbim despre lucruri care sunt la îndemâna amândurora, de pildă despre guvern", se înţelegea pe dedesubt din glasul lui Ţugurlan. Până să găsească Moromete răspunsul potrivit, acesta izbucni într-adevăr în râs. Il prinsese, îl atinsese bine şi Moromete râse şi el, dar nedumerirea tot nu se stingea de pe chipul lui. Ce era cu Ţugurlan? Şi apoi de unde şi până unde la el să facă glume atât de subţiri?

Când se întoarse îndărăt la arie, Ţugurlan se înveseli şi mai mult de mica întâmplare. Moromete, care avea acel fel uimitor al său de a fi, de a vedea lucrurile şi faptele oamenilor cu nişte ochi limpezi şi neturburaţi, se dovedea că nu înţelegea nimic când altcineva era la JsLcaxl- Credea că numai el putea fi aşa, sau în orice caz i se părea cu neputinţă să fie cineva aşa când trebuia să dea jumătate din munca lui altcuiva. „Aia e, Moromete, gândi Ţugurlan din ce în ce mai înveselit, aşa stau lucrurile, dacă vrei să ştii."

în urma lui, Moromete, întins la umbra şirei de grâu, se întreba şi el cu o vagă nelinişte ce-ar face dacă ar şti că din două pogoane pe care le-ar avea, jumătate din bucatele de pe ele ar trebui să le dea moşierului. Nu ajunse până acolo încât să răspundă, dar în cele câteva clipe cât acest gând stărui asupra lui, se făcu negru şi crunt la faţă.

VIII

A doua zi pe la prânz, după ce treierase şi îşi cărase paiele acasă, Ţugurlan se duse la Ion al lui Miai.

- Ioane, hai la moară să măcinăm de pâine, îi spuse.

- Taman asta vream să-ţi spun şi eu, răspunse Ion al lui Miai, care treierase şi el de dimineaţă. Mergem cu căruţa mea, sau să aduc calul la tine? mai întrebă el.

- Adu calul să mergem cu căruţa mea, hotărî Tugurlan. Tu du-te înainte şi pune-te pe listă, că o fi gloată la moară.

Era într-adevăr gloată dar foarte mulţi oameni măcinau puţin şi mergea repede, încât le veni rândul înainte de a se face seară. Se măcina necontenit, ziua şi noaptea.

Fiindcă tot era acolo, Țugurtau îl lăsă pe Ion al lui Miai la căruță şi se duse pe la cumnatu-său^țtjggre. Nu-l mai văzuse din ziua aceea şi era curios să ştie ce făcuse, daca^i lui Aristide îl dăduseră sau nu afară. Nu-l vedea pe acolo pe la moară şi bănuia că da, dar era mirat că judecând după îngrijorarea lui din ziua aceea, ar fi trebuit să vină să-i spună şi iată că nu venise. „Poate că nu l-au dat!" îşi spuse Țugurlan şi intră în curtea cumnatului.

Armeanca nu era acasă. Nevastă-sa, sora lui Tugurlan, era în curte, cocea pâine afară, în țest, se simțea mirosul de departe. Când îl văzu pe fratele ei, femeia se ridică în picioare.

- Bună ziua, didă! spuse Țugurlan apropiindu-se. Sora lui nu era mai mare ca el decât cu doi ani, dar el o respecta spunându-i didă, învățat de mic de părinți, şi cu anii respectul acesta nu scăzuse, ci dimpotrivă. Ce faci, coci pâine?

- Mai mult pentru copii, că pentru noi... răspunse sora şi se uită alături la copiii care stăteau pe lângă ea. Traiane, uite unchiul! spuse ea.

Avea o voce moale şi dulce şi nişte ochi negri. Lui Țugurlan nu-i scăpă felul cum rostise ea cuvintele „că pentru noi" şi nici privirea care completase: „s-a întâmplat ceva rău, am să-ți spun îndată".

- Uite unchiul! repetă ea cu vocea ei bogată, în care dragostea pentru copii căpăta o tărie care nu lăsa loc nici unei îndoieli: era o mamă care ar fi ştiut să-şi apere copiii tot atât de bine ca şi un bărbat.

Pe Traian, care îl arăta ea, şi care era cel mai mic, îl ținea în brațe o fetiță de vreo treisprezece ani. Se cam căznea cu el, era cam greu. Traian era aproape gol, cu burta neagră, arsă de soare; cu capul cât un dovleac şi cu nişte ochi de asemenea mari, larg deschişi, şi nemişcați; stătea cuminte în brațele sorei, cu mâinile încolăcite de gâtul ei.

236

- Traiane, unchiul, unchiul! zise şi fetița şi răsucindu-şi gâtul îl pupă pe copil pe obraji, apăsat, cu poftă.

în acest timp, se apropie o cloşcă croncănind, cu o grămadă de pui de rață care se şi revărsară printie picioarele lor; unii din ei se opreau pe labele picioarelor mamei, care aveau culoarea prafului şi o ciuguleau cu ciocurile lor late de unghiile degetelor.

- Vasilico, ia du-te tu pe măgură şi când o fi pâinea gata te chem eu, spuse mama. Hai că trebuie să vină şi tat-tău şi frati-tău şi te chem eu!

După ce fetița plecă, Tugurlan se aşeză jos pe troscotul verde al bătăturii.

- Da' unde e Grigore? întrebă el.

- E dus cu Pavelică la obor, să încerce să cumpere un cal, zise sora. Nu ți-a spus că l-au dat afară?!

- Nu, răspunse Țugurlan cu ochii mari.

- L-au dat afară şi pentru locul ăsta - femeia arătă cu mâna spre moară - ne-au scos ochii cu o mie de lei. Mai aveam strânşi vreo mie şi el s-a gândit să ia un cal. /

- Şi voi ce faceți, stați aşa? întrebă Țugurlan nedumerit.

- Nu ştiu ce e cu el... l-am spus să nu ia mia de lei şi nu ştiu ce mi-a bălmăjit, că ştie el ce face.

- A venit şi la mine şi mi-a spus şi n-am înțeles nimic! se miră din nou Tugurlan.

- Uite-l că se întoarce, zise femeia, şi o strigă pe fetiță să vină să mănânce pâine.

Armeancj se bucură când, fl_ văzu peJ^ugurlan^Se, aşezară,Jotj_ge iarbă şi femeia Jrâgă vătraiul în capul țestului. Când scoase pâinea aproape că se îmbătară.

Privirile li se lărgiră, chipurile li se făcură frumoase. Femeia se închină, iar Armeanca, fiul său cel mare şi Ţugurlan îşi luară pălăriile de pe cap. Femeia rupse pâinea şi le dădu bucăţi mari care în mâinile lor palpitară de dogoare şi abur, parcă ar fi fost vii. începură să mănânce cu o lăcomie curată şi reculeasă şi timp de câteva minute nimeni nu scoase

nici un cuvânt.

i - Mă, borţosule, îl mângâie apoi Armeanca pe Traian cel mic. E bună

; pâinea, mă? Dar la secere de ce nu vreai să te duci?

Nu putuse cumpăra un cal, erau grozav de scumpi. Ţugurlan schimbă o privirre cu soră-sa şi nu zise nimic.

- Şi acum ce-ai să faci, cumnate? se răsuci în cele din urmă Ţugurlan, ridicându-se să plece. Mi se pare că n-o să ai încotro şi o să trebuiască să iai pământ de la moşie.

237

Armeanca vru să răspundă, dar câinele începu să latre spre grădină şi se uitară toţi într-acolo. Ţugurlan rămase înmărmurit. Ion al lui Miai se apropie alergând şi strigând:

- Ţugurlane! Mă, Ţugurlane! Ha! Hai că m-au bătut ai lui Aristide!... Auzi tu, mă?!... M-au bătut!...

Săriră în picioare cu chipurile ţepene ca de lemn. Cu un glas încordat, dar păstrându-şi cumpătul, Ţugurlan întrebă ce este. Ion al lui Miai însă nu putu spune nimic limpede, numai înfăţişarea lui era grăitoare. Avea privirea înspăimântată şi buza de sus, cu mustaţa pe ea, i se strâmba într-un fel de neîndurat. Spunea ceva de nişte saci, adică chiar aceia cu care veniseră la moară, zicea că al lui e mai mare de cinci duble, a cerut să i-l cântărească şi i-a cântărit Tache.

- Ei, şi? întrebă Ţugurlan.

- {ŞHEâ-ce-am măcinat..am,cerut.să mi-l cântărească din nou, mi l-a^ cântărit şi era mai puţin. Eu am zis că de ce şi el s-a pus cu pumnii pe* mine... S-a pus cu pumnii pe mine, în dumnezeujpe mama lui! începu să urle Ion al lui Miai tremurând din tot trupul.

Atât glasul cât şi gesturile şi privirile sale aveau ceva care dovedeau că toată fiinţa lui era o rană vie de durere şi jignire. Se uita la Ţugurlan ca un copil şi uitătura sa disperată şi rugătoare îţi făcea rău.

Ţugurlan însă rămase nemişcat. „Săracul Ion al lui Miai, gândi el, a făcut-o fiartă şi acum vine la mine ca şi când eu aşi fi frate-său"...

- Mă, Ioane, încercă Ţugurlan să-l domolească. Tu cum ai obiceiul să-ţi dai drumul la gură, nu prea îţi dai seama ce faci! Nu cumva l-ai înjurat pe ăla?

- Mă, nu i-am zis nimic! se prăbuşi parcă Ion al lui Miai implorând. Ţugurlane, nimic nu i-am zis! Nimic!

„O fi având şi el dreptate! gândi Ţugurlan. Şi la urma-urmei, cine e Tache ăsta de crede că poate să dea cu pumnul în oameni?"

- Ia hai acolo! spuse el. Grigore, hai şi tu!

Până acolo Ţugurlan întrebă care era Tache. Tache, răspunse Armeanca, e acela mai mic care a ieşit acum din şcoală şi i-a luat lui Armeanca locul. E mare şi gras, are un cap cât ciutura şi nişte pumni ca baroasele.

- Să dea cu ei în mă-sa şi în ta-său, dacă are aşa pumni, nu în oameni, spuse Ţugurlan liniştit. Unde e? Arătaţi-mi-l şi mie!

Fără să bage ei de seamă, venise în urmă şi sora lui Ţugurlan cu băiatul. Când ajunseră printre căruţe, ea se apropie de fratele ei şi îl apucă de braţ.

- Stane! porunci ea.

- Nu, zise Țugurlan, vreau să văd dacă e adevărat că e făină mai puțină.

- N-ai să poți vedea!

238

- De ce?

- N-au să-ți cântărească.

- Ba trebuie să cântărească, spuse Țugurlan cu un glas înalt, făcându-i pe cei din jur să se înfioare. Ioane, hai încoace cu mine!

Mergeau printre căruțe cu paşi mari şi încordați. De câteva ori oamenii îl înconjurară, încercând să-l oprească, dar el le spuse că dacă sacii lui cântăresc atât cât trebuie n-o să fie nimic.

Auzi ce prostie! Vrea să cântărească făina când toată lumea ştie că fiii morarului „trăgeau" de mulți ani. Chestia asta n-o mai discuta nimeni.

- Ce! strigă Țugurlan uluit.

- Tu şi cuJon alJuJLMiâiJlU-Slisți de„chestia-asta?-.râsF cineva.

- Las-o moartă, Țugurlane!

- Cum?!

îl lăsară în pace. Ăsta parcă era căzut din cer, se mirau ei. Ăsta abia acum află cine erau ai lui Aristide. Ba mai rău: nu ştia nici ce putere aveau, că nimic bun nu ieşea dacă te ridicai împotriva lor. Dar dacă nu ştia aceste lucruri trebuie lăsat să le afle; nu te puteai numi un om întreg dacă nu ştiai cu cine trăieşti în sat.

Țugurlan într-adevăr nu ştia acestejucrurj. Dacjnj>_-arJî^p_us_că_av£rea lui Aristide şi a feciorilor~săi era de două ori .mai. mare dedtjnoşia maiorului ar fi rămas buimăcit. Şjji aj ,fi,<*ezut.âLnicLun.caz_că_oamenîi care munceau cu ziua pe, pământurile lui AristideJrăiau,tot ațâț de rău ca şi el. Faptul că Aristide avea trei maşini de treierat, o moară cu valțuri şi o fabrică de ulei aici în sat şi gata să fie terminată în Tătărăşti altă moară şi presă de ulei, aceste lucruri le ştia, nu i se părea de mirare; cineva trebuia să aibă maşini de treierat; maşina de treierat şi moara cu valțuri, care îți făcea făina albă de ți-era milă să pui mâna pe ea, erau nişte minuni. Altceva era cu pământul; un om singur să aibă sute de pogoane de pământ, cum evea maiorul, în timp ce Țugurlan să nu aibă nimic, asta nu mai era Q minune. Moara şi fabrica de ulei şi maşinile de treierat nu puteau fi împărțite. Dar moşia? Nu ştia că pe lângă moară şi maşini de treierat Aristide mai aveji cel puțin o sută de hectare de pământ şi mai mult de douăzeci de hectare de pădure şi vie...

încât faptul că Tache, feciorul lui Aristide, îl bătuse pe Ion al lui Miai pe nedrept i se părea lui Țugurlan ceva de neiertat, tot atât de grav ca şi când ai descoperi că într-o familie tatăl îşi leagă copiii cu capul în jos. Există o putere şi un drept al tatălui asupra copiilor şi există şi o putere şi un drept al celui care are moară asupra celor care macină la ea, ai putere ca la urma urmei, dacă nu-ți place de Ion al lui Miai, să-l goneşti de la moară şi să nu-i dai voie să macine, dar de unde dreptul să-l loveşti?

239

Țugurlan era foarte liniştit, dar aceste gânduri îl stăpâneau cu atâta putere încât nu vedea cum ar mai putea să rămână liniştit şi bucuros cu el însuşi, cum se simțea în ultima vreme, dacă ar lăsa lucrurile aşa cum se petrecuseră. Bucuria de a fi liniştit şi împăcat n-ar mai avea nici o valoare.

IX

îl căuta pe feciorul lui Aristide cu nişte priviri negre, strălucitoare, cu chipul alb şi înțepenit. Tache se afla la marginea poienii cu căruțe, împreună cu unchi-său Năstase. Venise un convoi dintr-un sat vecin şi u treceau pe listă pe aceştia care n-aveau moara lor în sat...

Țugurlan îl zări şi, cu Ion al lui Miai după el, se îndreptă într-acolo. Se apropia cu

paşi rari, cu fruntea sus, şi cei care îl văzură se înfiorară. Mulţi nu-l cunoşteau, şi întrebau cine era. De mult nu mai văzuseră un astfel de om şi faptul că ăsta, care arăta a fi unul stăpânit care ştia ce face, îndrăznea totuşi să nu se împace cu ceea ce de mult se stabilise în sat, îi făcură să uite ceea ce ştiau bine de ani de zile. Dacă el îndrăznea, însemna că el ştia ceva care ei nu ştiau şi înfriguraţi să afle acest ceva nou şi nebănuit care apăruse în mijlocul lor, lăsară căruţele fără pază şi începură să se apropie din toate părţile. Se apropiau însă cu grijă, mai mult la pândă decât hotărâţi la ceva. în orice caz, el avea dreptate, o ştiau % prea bine, şi dacă nu puteau face ceea ce făcea el, puteau totuşi să-l apere.

Tache §i Năstase se pomeniră fără veste cu Tugurlan lângă ei şi o clipă se mirară. Tache era aşa cum spusese Armeanca, adică foarte gras şi avea o frizură înaltă şi deasă. Mirarea lui de o clipă scoase la iveală ceva care statura şi grosimea sa ascundeau şi anume faptul că era mult mai tânăr decât s-ar fi crezut. Altfel, cu ceafa mare, cu guşa care îi apărea sub bărbie, cu grosimea de butuc a trupului, ai fi zis că are cel puţin treizeci de ani. Nu numai ochii, dar şi gura şi nasul şi urechile i se ascundeau în grăsimea chipului. Braţele piereau şi ele de asemenea în umeri, parcă avea mâini numai de la coate în jos. Pe lângă el, Ion al lui Miai părea o creangă lipsită de coajă şi frunze.

- De ce, întrebă Ţugurlan, l-ai bătut pe Ion al lui Miai?

Tache mai rămase o clipă cu ochii lui neclintiţi, nedumeriţi de apariţia lui Ţugurlan.

- Cine l-a bătut? întrebă Năstase.

- Dumneata l-ai bătut! afirmă Ţugurlan uitându-se la Tache. De ce? Ion al lui Miai ieşi în faţă cu chipul lui parcă strâmbat de lovituri, în

realitate de umilinţa aceea pe care o îndurase şi de care vroia să scape,

240

şi atunci Tache îşi aduse aminte. Văzându-l, deodată, fără nici un fel de semn de furie, se repezi în el şi îl lovi iar cu pumnul cu atâta putere, încât Ion al lui Miai se prăbuşi.

- ...Pe mă-ta să te... iar ai venit, dumnezăul... sughiţă apoi Tache cu un glas straniu, neaşteptat de subţire pentru gâtul şi pumnii lui înfricoşători. Iar ai venit, fir-ai al dracului, mă faci pe mine hoţ, dumnezăul... M-a făcut hoţ, strigă el mai departe cu glasul acela, adresându-se unchiului său.

- De ce te-a făcut hoţ? întrebă Ţugurlan liniştit, fără măcar să-i arunce lui Ion al lui Miai o privire, ca şi când ceea ce făcuse Tache, noile lovituri pe care i le dăduse prietenului său, nu prezenta pentru el nici un interes. De ce te-a făcut hoţ? repetă el, de astă dată apropiindu-se mai mult de Tache, venind chiar lângă pieptul lui.

Aştepta răspuns. Se făcuse linişte.

- Ce?! guiţă Tache.

- De ce te-a făcut hoţ?

- Şi tu ce vreai? Şi tot aşa pe neaşteptate, îşi făcu vănt şi-şi repezi pumnul în capul lui Ţugurlan.

Acesta se feri, se trase înapoi şi vru să repete întrebarea, dar Tache, înfuriat că lovitura nu-i izbutise, îşi făcu vânt din nou, năpustindu-se ca orbul înainte.

Oamenii ţâşniră în lături, lăsându-i lui Ţugurlan loc să se retragă. Ţugurlan se dădea îndărăt, repede, ferindu-se. Privirea sa strălucitoare nu-l slăbea însă pe fiul morarului şi se lărgea din ce în ce mai mult, fascinată parcă de ceea ce vedea. Tache devenise parcă un vierme monstruos, din faţa căruia ori trebuia să se dea mai repede îndărăt, ori să-l omoare cu scârbă, cu groază şi cu mânie. Şi nu putu să se dea mai repede şi se opri şi îl lovi în faţă, o dată, de două ori, una după alta. în

aceeaşi clipă sângele ţâşni din nasul şi gura lui Tache, şi acesta, buimăcit, nevenindu-i parcă să creadă, se uită zăpăcit în jur. Mugi şi se repezi iar înainte, dar de astă dată lovitura care o primi îl trimise de-a-ndaratelea şi îl culcă în cele din urmă la picioarele celor din jur. De acolo însă oamenii nu-l mai lăsară să se repeadă, nu mai putură îndura să-l vadă cu sângele acela cleios curgându-i din nas şi îl împinseră la margine şi umplură cu trupurile lor golul dintre ei şi Ţugurlan. Tache se zvârcolea însă mereu să se repeadă, dar oamenii îl ţineau uitându-se la el cu dispreţ.

Năstase fusese luat fără veste, n-avea în clipa aceea pe nimeni de-ai lui care să-i sară în ajutor, încât văzându-l pe nepotu-său trântit la pământ, nu îndrăzni să sară să-l răzbune, se smulse de lângă căruţă şi o luă spre şosea cu paşi repezi. Cineva băgă de seamă şi strigă:

- Fugi, Ţugurlane!

241

Se îngrămădiră toţi pe el şi-l îndemnară să urce în căruţă şi să fugă cât mai repede. Năstase avea să se întoarcă cu ai lui de prin Cotoceşti şi au să-l taie.

- Cum adică! strigă Ţugurlan. Ei sunt hoţi şi sar cu pumnii pe mine şi pe ăsta şi tot ei să mă taie? De ce să fug? Să cântărească sacii, să fiţi martori, am să-l dau în judecată! Adică cum...

- Ţugurlane, fi-ţi-ar cântăritul al dracului, îl întrerupse unul dintre ei, un om voinic pe care Ţugurlan nici nu-l cunoştea, fugi dracului de aici şi nu mai aştepta! Şi spunând acestea îl apucă strâns de braţ pe Ţugurlan şi îl trase cu el spre căruţă. Al lui Miai, strigă el, fără să-l slăbească pe Ţugurlan din strânsoare, înhamă caii, ce dracu te mai uiţi ca un prost!

Pe drum însă Năstase se răzgândise să se mai ducă în Cotoceşti la ai lui. Se duse fuga la primărie şi îi spuse fratelui său, care auzindu-l /îşi pierdu cumpătul şi chemă jandarmii.

Când şeful postului sosi, Ţugurlan şi Ion al lui Miai coborau cu căruţa spre sat şi, neprevăzători, trecură chiar prin faţa primăriei.

- Uite-i! strigă Năstase ţâşnind afară.

Văzându-l, Ion al lui Miai se sperie şi vru să dea bice cailor, dar era prea târziu. Năstase tăbărî peste saci şi sărind deasupra se prăvăli cu pumnii şi picioarele în capul lui Ţugurlan. Acesta nu-şi pierdu cumpătul, sări jos şi vru să întoarcă loviturile, dar în acelaşi timp o mână i se înfipse în ceafă pe la spate şi când se răsuci să vadă cine era, o palmă grea îl făcu să simtă flăcări înaintea ochilor.

Se trase înapoi şi se dezmetici. Era jandarmul. înghiţi greu şi se linişti.

- De ce dai în mine, dom' şef?

- Am să-ţi spun la secţie! răspunse şeful postului la fel de calm şi nu se mai uită la el. Se apropie de căruţă şi îi spuse şi lui Ion al lui Miai: Mergi şi tu la secţie.

Ţugurlan avu o presimţire fulgerătoare a tot ceea ce avea să se întâmple cu el de-aici înainte şi tot atât de fulgerător el se împacă pe deplin cu ceea ce vedea în această presimţire... Inima, pe care palma jandarmului o îngheţase ca de moarte, îi spunea că dacă o va lăsa aşa, îngheţată de palma aceasta, niciodată nu va mai bate cum bătuse. îndurată, palma jandarmului va stinge în el flacăra îndrăznelii şi nenorocirea aceasta ar fi mai mare decât orice închisoare (închisoarea fusese presimţirea care îi trecuse ca un fulger prin cap).

- De ce dai dumneata în mine, dom' şef, când nu ştii despre ce e vorba? repetă el cu un glas liniştit.

Jandarmul tresări. „Aha!" se miră el. Va să zică avea de-a face cu unul care vroia să ştie de ce. înainte de orice trebuia să afle că de aceea, pentru

242

că aşa vroia el, jandarmul, aşa judeca el, aşa socotea el că e bine, el era acela care judeca lucrurile şi nu Ţugurlan.

- Nu ştii despre ce/e vorba?! se miră jandarmul. Vrei să spui că nu tu eşti ăla care a sărit şi l-a bătut pe domnul Tache?

- Nu, el a sărit la mine, răspunse Ţugurlan.

- Şi de ce n-ai venit la mine să-mi spui? zise jandarmul împingându-şi puşca cu cotul spre spinare şi apropiindu-se din nou de Ţugurlan. Sau crezi că eu sunt pus aici de... mă-tii! zise aproape vesel şi de astă dată îl cârpi pe Ţugurlan din plin, aruncându-l pe picioare trei paşi mai încolo.

Ţugurlan scutură din cap, încordat, şi avu o clipă de spaimă. Această a doua palmă ameninţa să şteargă tăria celei dintâi: jandarmul lovea fără ură şi fără plăcere; se vedea cât de colo că el credea că aceste palme erau nişte fleacuri.

- De ce zici că n-ai venit la mine să-mi spui? repetă jandarmul apropiindu-se de Ţugurlan cu nişte paşi leneşi şi cam plictisiţi.

- Oamenii sunt martori, zise Ţugurlan cu răsuflarea şuierătoare. L-am întrebat de ce ne-a dat făină lipsă şi de ce l-a lovit pe Ion al lui Miai! A sărit la mine şi...

- Ia-l la post, jandarm! Ce stai la discuţie cu el? strigă atunci Aristide de pe treptele primăriei, şi acest strigăt alungă clipa şovăitoare care se strecurase hoţeşte în inima lui Ţugurlan.

- Da, da, şi? Spune! îl încuraja jandarmul pe Ţugurlan ca şi când n-ar fi auzit strigătul lui Aristide. Făină lipsă, zici tu, nu-i aşa? Spune! Va să zică îl faci hoţ pe domnul primar, cu alte cuvinte! Pentru tot satul domnul primar e domnul primar, dar pentru tine nu!

De astă dată şeful nici nu-şi mai ascunse mişcările şi Ţugurlan văzu din timp cum îi pregăteşte o nouă lovitură. O bucurie arzătoare licări în , privirea lui. Inima începu să-i bată rar, cu o putere copleşitoare: d-aici înainte nimeni şi nimic n-avea să-i mai îngheţe sau să-i încetinească bătaia.

- Da, pentru mine domnul primar e un hoţ! spuse el rar şi răspicat şi în clipa următoare sări asupra omului din faţa sa, a cărui mişcare de a lovi nici măcar nu se mai văzu.

Se prăbuşi cu jandarmul în mijlocul drumului, încalecă peste pieptul lui şi îl strangula izbindu-l cu capul de pământ. Mişcarea aceasta nu avea însă puterea care trebuia şi îndată ţâşni în picioare, apucă puşca de ţeava şi vru să lovească cu ea, dar o aruncă şi năvăli din nou cu picioarele lui desculţe peste pieptul şi faţa jandarmului.

Acesta se răsuci pe jos cu destulă uşurinţă. De uimire aproape că nici nu simţise cele câteva lovituri pe care i le dăduse Ţugurlan peste faţă.

Oamenii alergară de prin curţi, se auziră ţipetele înfricoşate ale muierilor.

243

- Puneţi mâna pe el! strigă Aristide şi se repezi el însuşi în Ţugurlan împreună cu fi-său.

Năstase sărise pe la spate şi încerca să-i prindă mâinile. Până să se apere, Ţugurlan se pomeni gâtuit şi izbit în faţă de primar. Îl lăsă pe Năstase să dea pe la spate şi gâtuindu-l la rândul său pe primar îl împinse de-a-ndaratelea spre primărie şi izbindu-l sălbatic, roşi zidul cu capul lui.

- A, domnul primar! gâfâia el. De ce pui jandarmul pe mine, dom'le primar? De ce, dom'le primar, faci una ca asta? Fiindcă eşti hoţ şi ţi-e frică să nu afle lumea, d-aia pui jandarmul pe mine? Păi tot hoţ rămâi şi aşa, dom'le primar, biserica şi crucea dumnezeului mă-tii! D-aia ai făcut tu moară, să furi bucatele oamenilor?

Şi în această clipă de buimăceală, în care nimeni nu îndrăzni să se atingă de el, Ţugurlan se îndreptă spre căruţă continuînd să strige:

- Şi-a pus copiii la moară să fure bucatele oamenilor şi să dea ci pumnul şi tot el cheamă jandarmul. Mama voastră de hoţi, lasă că v-arăt eu vouă!

Când să se urce alături de Ion al lui Miai, deodată Ţugurlan se opri, se întoarse înapoi liniştit şi trecând printre oameni, care îi făceau loc încă uluiţi, se aplecă, ridică de jos arma jandarmului şi se întoarse la căruţă cu aceiaşi paşi măsuraţi.

- Mână, Ioane! strigă el şi abia atunci şeful postului se dezmetici şi se repezi spre căruţă, dar era prea târziu. Să vii la mine acasă, dom" şef, să-ţi dau puşca! mai strigă Ţugurlan în timp ce caii cu căruţa se îndepărtau în goană, înecându-l pe jandarm într-un nor de praf.

Ţugurlan ajunse repede acasă şi o îngrozi rău pe muierea lui când o dată cu sacul de făină el dădu jos şi o puşcă. Ion al lui Miai nu era mai puţin îngrozit, dar Ţugurlan îl linişti spunându-i că n-avea de ce să se teamă:

- Tu n-ai făcut nimic, Ioane, îi spuse. Du-te acasă şi vezi-ţi de treabă. Ţugurlan deşertă sacul cu făină în hambar şi îl puse pe băiat să

pândească la poartă.

- Vezi dacă vine jandarmul cu soldaţi! îi porunci el. Muierea nici măcar nu-l mai întrebă ce s-a întâmplat.

Tocmai când se aşteptau mai puţin, tocmai acum când de câtăva vreme bărbatul ei arăta mai liniştit şi mai împăcat, se petrecuse nenorocirea. O presimţise de mult şi iată că acum era aici, în colţul tindei, având forma înfricoşătoare a unei puşti.

244

Ţugurlan scutură cu grijă sacul să nu pice făină pe jos, se întoarse în tindă şi se aşeză apoi pe celălalt prag, aruncând sacul în colţul unde era puşca.

- Nu-ţi fie frică, zise el. A dat degeaba în mine, n-are ce să-mi facă. Ea oftă resemnată, cu privirea pierdută parcă în nişte depărtări fără

sfârşit.

- Ei şi! zise el şi aceste cuvinte însemnau: „Şi dacă o să fie rău, ce? Nu te-ai învăţat încă cu acest gând?"

- Stane, ce-ai făcut? se auzi deodatăr un glas urcând pe prispă şi o clipă mai târziu intrară înăuntru Armeanca şi nevastă-sa.

- Ce să fac, didă, o întâmpină Ţugurlan pe soră-sa cu un glas firesc, de gazdă, şi-i dădu un scăunel mic cât şchioapa. Şezi, didă. Au vrut să mă ia la secţie şi jandarmul a dat în mine. I-am luat puşca! De ce nu şezi?

- Stane, spuse sora poruncitor. Lasă puşca aici şi fugi. Aştepţi să vie să te prindă, ori ai înnebunit?

Abia spuse aceste cuvinte şi se auziră alte glasuri la poartă. Era Ion al lui Miai cu fiu-său şi cu muierea şi cu încă vreo doi vecini. Le povestise Ion al lui Miai şi intrară peste Ţugurlan cu spaima în priviri, îndemnându-l să fugă numaidecât.

- Unde să fug? întrebă Ţugurlan supărat.

- în pădure.

- Şi acolo ce să fac?

Nu ştiau nici ei, arătau cu totul rătăciţi.

- Ce să fac în pădure, nu tot trebuie să mă întorc acasă? Şi pe urmă, dacă mă prinde, ce? zise Ţugurlan.

Nu-l înţelegeau. Ca să rămâi curat şi întreg trebuie să plăteşti. Şi dacă alţii trăiesc ca nişte iepuri, treaba lor. Trăieşte fiecare om cum poate. El, Ţugurlan, nu putea trăi ca un fricos. Copilul veni fuga, înspăimântat şi strigă că se vede jandarmul.

- E cu soldaţii? întrebă Ţugurlan.

- Nu, e singur.

Vecinii se împrăştiară. Ţugurlan se ridică de pe prag, apucă puşca şi se duse cu

ea în grădină, unde o piti sub şira de paie. Uniforma jandarmului se vedea de departe înaintând pe lângă garduri. El intră în curte fără grabă, închise poarta şi, fără să se uite la Ţugurlan, care îl aştepta în mijlocul bătăturii, urcă scara prispei şi pătrunse în tindă. Ţugurlan veni după el. Jandarmul intră în odaie, îşi luă capela din cap şi se aşeză pe pat. Ţugurlan rămase în picioare. Din toate acestea el înţelese îndată că a dezarma un jandarm nu era rău numai pentru tine, ci şi pentru el, dacă nu chiar mai rău pentru el.

- Ce e, dom'şef? zise Ţugurlan.

245

Fără capelă, şeful de post semăna cu un ţăran mai umblat. Era tuns ca şi ţăranii, fără frizură, şi la tâmple încărunţise.

- Uite, Ţugurlane, eu când întâlnesc dreptatea omului îl dau dracului, îmi scot capela! zise şeful uitându-se ţintă la Ţugurlan.

- Dar până o întâlneşti, îl loveşti pe om peste obraz! răspunse Ţugurlan aşezându-se pe celălalt pat.

- Vezi părul ăsta al meu! zise şeful arătându-şi tâmpla cu degetul. Al tău e negru! întreabă-mă pe mine şi o să-ţi spun multe! promise el cu un glas care nu minţea. Ce-ai avut de te-ai apucat cu ai lui Aristide?

- Nu puteai să întrebi aşa dinainte?

- Mai bine taci din gură şi ascultă-mă aicea, zise jandarmul supărat. Am dat eu, ai dat şi tu! Ce mai vreai?

Ţugurlan nu mai zise nimic. Şeful îşi lăsă capul cărunt în jos şi rămase astfel, cu coatele pe genunchi, câteva clipe lungi. Când îşi ridică faţa, expresia lui era ca şi mai înainte, aspră şi întunecată. Nici o urmă nu-i rămăsese pe chip de loviturile primite. Numai privirea îi era mai vie.

- Mă, băiatu-ăla, ia vin' încoace! spuse el uitându-se spre uşă, şi când băiatul lui Ţugurlan, uimit şi cam speriat, pătrunse în odaie, jandarmul se căută în buzunarul dinăuntru al vestonului şi scoase portofelul. Du-te la Crâşmac şi adu două kile de vin. Ia-o prin grădină, să nu te vadă cineva.

Marin se întoarse spre taică-său dar acesta, cu privirea neagră, se uita neclintit la jandarm şi nu-l vedea pe băiat. Marin ieşi în tindă cu bancnota în mână şi şopti maică-sii ciudata însărcinare.

- Du-te, oftă mama uşurată şi intră în odaia cealaltă după sticle. Armeanca plecase, dar sora lui Ţugurlan aştepta pe prispă să vadă ce-o să se mai întâmple.

Până veni Marin, şeful de post rămase mut, cu pleoapele peste ochi. Se gândea. Ţugurlan ieşi afară şi îl lăsă câtva timp singur.

- Să nu-i dai puşca! îi şuieră sora lui Ţugurlan, în tindă.

- O să vedem! răspunse Ţugurlan.

- Să nu bei cu el, spuse ea din nou.

- Şi asta o să vedem.

Nevenindu-i încă să creadă, nevasta lui Ţugurlan intră în odaie, aşternu o faţă pe măsuţa de la geam şi aduse pahare. Totul se petrecu în tăcere. Când Marin puse sticle pe masă, şeful de post se apropie şi trase perdelele de la geam, să nu se vadă în drum. Apucă sticla şi turnă hotărât, fără să-l prea ia în seamă pe Ţugurlan. Nu zise noroc, ciocni doar şi dădu paharul pe gât dintr-o singură sorbitură. Turnă iar şi paharul de vin tremura în mâna lui, dar nu de slăbiciune, ci de emoţie pentru vin. La al treilea pahar faţa aspră i se mai destinse şi se uită în sfârşit la Ţugurlan, care în acest timp nu-l slăbise nici o clipă din priviri.

246

- Bă, eu nu sunt jandarm al dracului! se răsti şeful de post rezemându-se cu cotul

de masă şi uitându-se drept în ochii lui Ţugurlan. Ai auzit tu de mine ceva p-aici prin comună? (Supărat, îşi turnă al patrulea pahar). Nimeni nu poate să zică de mine că am făcut ceva cuiva! Asta s-o ştii de la mine, că eu nu sunt prost şi n-am venit aicea să beau cu tine ca să mănânc c.t de pomană. Crezi că eu nu ştiu cine eşti tu? Ştiu, dar tu nu ştii cine sunt eu. Te-ai luat după palmele pe care ţi le-am dat, dar când ai fost în armată, ia să-mi spui, câtepalme de astea ai-mâncat? Şi acuma am să vin eu să-ţi pun ţie întrebarea şi să-ţi dovedesc că ţr-ai făcut-o singur cu mâna ta. Pentru că ţi-ai făcut-o singur, fiindcă dacă veneai la mine şi-mi spuneai: uite, dom' şef, aşa şLâ§a! eu te-aşi fi învăţat ce să faci, nu mjtcunoştij nu ştii pe câţi am scăpat.eu.de. la puşcărie. Uite al lui Baltag, să te duci să-l întrebi şi pe Lisandru Piţur. (Jandarmul îşi aprinse o ţigară, fuma, vru să continue, dar îl întrerupse tuşea, tuşi şi scuipă alături de masă şi şterse furios cu talpa cizmei ca şi când ar fi strivit ceva). Să nu crezi că am venit la tine să mă rog să-mi dai arma! spuse el aproape cu duşmănie, clătinând mărunt din cap şi ameninţând cu privirea. Să nu crezi chestia asta! Fac .un raport că am fost dezarmat prin atac de forţă majoră şi pe urmă tu beleşti coceanul, nu eu. Martor mi-e primarul şi lumea care era acolo! Dar eu vreau să-ţi pun ţie întrebarea de ce te-ai apucat tu cu ai lui Aristide? Şi la chestia asta să te vedem cum răspunzi!

Şeful de post, în timp ce vorbise, se aplecase din ce în ce mai mult spre Ţugurlan. Se retrase dintr-o dată şi puse din nou mâna pe sticlă. Ţugurlan tăcea.

- Eu am venit aici acum şapte ani! Eu numai o singură dată am fost mutat, şi de la Stoileşti de unde am venit le-a părut rău după mine. Eu n-am nimic pe conştiinţă! Dar ştiu cum să procedez, şi dacă beau acum un pahar cu tine (Ţugurlan nu se atingea de vin), mâine când ne-om întâlni pe drum, dacă vreai îmi dai bună ziua, bine, dacă nu, nu! Şi îi găsesc aici: pe domnul primar Aristide, pe domnul notar, pe domnul Toderici, pe domnul Crâşmac, pe domnul Stan Cotelici, pe domnul Tudor Bălosu! Şi veneau oamenii la mine: dom' şef, aşa şi-aşa, mi-a omorât un mânz, m-a bătut, nu mi-a plătit... Chem la anchetă: aduce martori că nu e adevărat. Poţi să-i faci ceva? Cu ce dovedeşti? Dragă Căciulă, nene Izmana, frate Peline, mi-a dat statul misiunea de jandarm, dar n-am ce să-ţi fac! Vino cu martori şi-ţi fac proces. Aude omul cum stă povestea, vine cu martori şi-i fac proces, dar are el bani să ia avocat, ca să-l apere? Domnul Crâşmac ia un avocat, iar domnul notar ia doi! Şi vine altul să-i fac şi lui proces. Şi mă uit la el şi-i spun! „Bă, ce vreai să faci tu?" „Să-l dau în judecată!" „Dar n-ai să mă înjuri pe mine?" „De ce?" „Că-ţi fac proces!" „De ce să te înjur?" „Păi fiindcă o să cheltuieşti degeaba şi o să mă înjuri pe mine

că te-am pus la cheltuială!" Se duce omul acasă. Mai vine el altă dată să-mi ceară să-i fac proces? Nu mai vine! De ce? Pentru că a băgat la cap că mai bine să se ferească de^ojnnuJL^rimar şi de domnul Crâşmac şi şă ţi-ajnngă r.i| ϱ\ )a_ prnr.e.s. Acum şase ani era unul al lui Ciucă, de acolo de la ei din Cotoceşti. Stătea toată iarna pe la ei prin curte, tăia lemne, vai de capul lui, avea o grămadă de copii. Vara muncea toată ziua pe câmp, cu muierea şi cu copiii (copiii şi muierea mai veneau acasă, dar el rămânea şi noaptea, dormea la vie, le păzea via aia cu struguri albi). Şi mă pomenesc într-o zi că vine la secţie. „Ce e, mă, Ciucă?" Aşa şi pe dincolo, s-a îmbolnăvit şi a zăcut în spital. Era alb la faţă. „Şi ce vreai de la mine? Vorbeşte şi tu mai tare, că nu se înţelege nimic", i-am spus eu (abia i se auzea glasul!). Hîr-mîr, abia am putut să pricep că domnului Năstase nu-i mai plăcea de el şi că tocmise altă slugă. Dar nu era aia, că mai găsea el unde să muncească, dar zicea că avea la el cinci mii de lei. Am rămas trăsnit. „Cinci mii de lei?" „Am adunat şi noi, zice, să cumpărăm un pogon de pământ". Avea două fete mari şi zicea că una să ia pogonul de pământ, alteia să-i rămână casa, iar băieţii când s-or face mari, e

mai lesne cu ei, că sunt băieți, dar fetele e greu să se mărite fără nimic. M-am dus la Aristide şi l-am întrebat. „Habar n-am, zice, fi-meu, Tache, se ocupă cu chestiile astea, întreabă-l pe el". „I-am dat toți banii, dă-l în mă-sa", mi-a răspuns Tache. Nici măcar n-a vrut să stea de vorbă. L-am chemat iar pe Ciucă: „Ai martori că ai muncit la el?" „Păi toată lumea ştie", zice. „Dar ai martori cājiuJisa_dat nimic?" „Păi el trebuie să aibă martori, nu eu", zice Ciucă. Hm! Avea şi el dreptate. M-am dus iar la Tache. „Ai chitanță că i-ai plătit cinci mii de lei?" „Care cinci mii de lei? zice Tache. L-am ținut pe mâncare şi îmbrăcăminte." „Domnule Tache, îi spun, omul a venit la mine şi declară că a muncit la dumneavoastră cinci ani de zile, cu o mie de lei pe an, cu mâncare şi un rând de haine pe iarnă. El aşa zice." „Minte, dă-l în mă-sa." „Are martori, zic, are să te dea în judecată." „Să mă dea, zice, şi eu am martori." Nu era de competența mea, aşa că nu i-am făcut eu procesul, i l-a făcut alde Dobrescu, avocatul. Il ții minte pe Ciucă? Era unul aşa, înalt şi slab, cu nasul mare, cam amelița de-un picior, îi scăpase odată securea în fluierul piciorului. Era pe primăvară. L-a apucat primăvara ailaltă şi procesul tot nu l-a câştigat. Pe toamnă a căzut iar la pat şi a murit în spital.

Şeful de post se opri şi-şi udă gâtlejul uscat cu un pahar de vin. Se uită la Țugurlan şi mormăi: - De ce nu beai?

Țugurlan apucă paharul şi îl dădu pe gât. Se înnoptase de mult şi între timp muierea aprinsese lampa şi o pusese în firidă.

248

- Acum trei ani, pe toamnă, vine la mine al lui Baltac cu falca ruptă. „Dom'şef, zice, dau declarație că aşa şi pe dincolo şi mă duc şi-l omor." „Pe cine, mă?" „Pe Tache al lui Aristide." „Ce ți-a făcut?" O chestie cu nişte lemne... într-o noapte Tache a trimis doi inşi cu tunicile în cap, i-au spart lui alde Baltac geamul, au intrat peste el şi l-au bătut numai în fălci. „Nu da nici o declarație, îi spun, du-te în... mă-tii, omoară-l, fă ce vrei, dar dacă te dovedesc cu martori, puşcăria te mănâncă." S-a pus alde Baltac la pândă şi l-a prins; a stat şi a aşteptat câteva luni până a crezut Tache că nu mai e nimic şi într-o noapte Baltac şi cu frate-său, şi ei tot cu tunicile în cap, l-au prins şi l-au bătut tot aşa, în fălci... Dar mai rău! Prinde orbul scoate-i ochii! Am anchetat cazul de față cu Tache şi cu tat-său, domnul primar: „Baltac, unde-ai fost în seara cutare, la ora cutare?" „în seara cutare, la ora cutare, zice Baltac, am fost la Pălămida să cumpăr nişte blană." „Blana mă-tii, zic, lasă că-ți arăt eu ție". „Am martori că am plecat / cu căruța şi dacă vreți uite şi hârtia de vânzare de la negustor cu data şi TV-ziua aiaj întrebați şi negustorul." (Dracu să-l ia pe Baltac, cum băgaseel / în cap sa se ferească! Chestia cu hârtia de laTneguştor nici eu n-aşi fi putut ' . să-TlnvaTmai bine; nu ştiu cum o fi aranjat el cu iigguşțgniLăi.Qirn. jle-a I pândit el ca chiar în ziua aia să-i prindă pe Tache!) L-am dat afară şi 1|' i-am spus lui Aristidej.jJDjamnulejmmar, vă spun etT["nu e ăsta!" Â scăpat I Baltac de puşcărie, căjlacăjvu_venea la mine^ ar fi^fost în stare să se ducă orbeşte peste ăla şi s-o pățească! Ei şi acum, azi pe seară aşa, stăm eu în secție şi-mi făceam rapoftuX"în*cepu şeful deodată cu alt glas, dând la o parte sticla goală şi turnând din cealaltă. „Țîrrr! Domnule şef, vino imediat . la primărie că a sărit unul să-l omoare pe fi-meu!" „Cine dracu o fi nebunu ăla? mă întreb eu. Unde domnule primar?" „La moară!" „Cine e?!" „Unul al lui Țugurlan!" Al lui Țugurlan! Cum să nu ştiu! Atunci, când cu chestia cu nunta, când l-ai bătut pe ăla la nuntă, crezi că n-am aflat?! Crezi^că n-a venit; ălaJajnine^^PăijdrjLaj^țe^a^us să zici ce i-ai zis? i-am spus eu. N-am dreptul să-l, chsmJa.jie.etie fiindcă .ULte.-ai fegatde el şi nu el îe tine." Dar cu.muier^a^lui^ta^^GQj£lici1_când i-ai turnat laptele în cap? Jpă-l în judecată", i-am spus lui Stan Cotelici, dar el nu vrea să te dea pentriTatâta lucru, că ar fi râs lumea

de el, ar fi j/ruj^şăj^gciiejne la „secție şi să te bat. Te-am chemat? Nu te-am cEemat! Puteam să te chem?! Puteam!!! Puteam să-ți trag, în mod legal, o bătaie a dracului, s-o ții minte cât oi trăi?! Cum să nu pot, d-aia sunt şef! N-am făcut chestia asta! Eu nu fac chestii d-astea! Dar acum, frate Peline, ai pus-o de mămăligă! încheie şeful de post pe neaşteptate cu un glas dramatic. Ai crezut că-mi bat joc de tine când ți-am spus acolo în fața primăriei de ce n-ai venit să-mi spui

- Chiar dacă ştiam, tot nu veneam, răspunse Țugurlan răguşit de tăcere.

mie!

Jandarmul se posomori şi nu mai spuse nimic timp de câteva minute. Rămase nemişcat, cu mâna pe pahar, cu pleoapele peste ochi. S-ar fi părut că acest răspuns îi amintea de ceva şi că amintirea aceasta îl uimea, de altfel ca şi răspunsul lui Țugurlan. îşi ridică încet pleoapele şi se uită la omul din fața sa cu privire străină, rece: nu mai înțelegea. Se posomori din nou şi turnă vin, de astă dată numai în paharul său, atât de mult îl stăpânea neînțelegerea. Nu se lipise oare nimic din tot ceea ce spusese el de Țugurlan? Se uită bănuitor la el şi îl întrebă:

- Unde e puşca?
- E la mine.
- Ad-o încoace!

Țugurlan se ridică, se duse la paie şi aduse arma. Jandarmul o luă şi o puse alături, lângă el. Se făcuse târziu. Jandarmul se ridică, mai turnă un pahar, pe care îl bău din picioare, apoi spuse:

- Eu n-am să-ți fac nimic, dar ai lui Aristide n-au să se uite la bani ca să te bage în puşcărie. Bună-seara!

- Bună-seara, dom' şef! răspunse Țugurlan, cu un glas curat şi ieşi \ după el să-l petreacă.

**■ Jandarmul nu-l mințise pe Țugurlan, tot ceea ce spusese era adevărat. Dar nu-i spusese totul. După ce Țugurlan fugise cu căruța, Aristide intrase în primărie..-furios, şi chemase la telefon pe pretorul plăşii, cu care era prieten, şi căruia îi ceruse să intervină la legiunea de jandarmi să vină cineva în comună unde şeful de post, ca un papă-lapte, a fost bătut şi dezarmat de oameni. Primarul avea de mult bănuiala că şeful de post îi ascundea unele lucruri, nu descoperise nici până astăzi cine îl bătuse pe Tache acum trei ani, şi vroia să scape de el, să fie mutat din comună.

Şeful de post înțelesese că dacă vine şeful legiunii şi îl găseşte fără armă o să fie sancționat şi încercase să-l îmblânzească pe Aristide, dar Aristide se făcuse că nu înțelege şi atunci jandarmul plecase spre Țugurlan, hotărât să facă orice ca să pună mâna pe armă.

Când îl văzuse pe Țugurlan în mijlocul bătăturii, înțelesese că acest om nu se sperie de el cu una, cu două, în primul rând era de mirare că nu fugise, şi că nu va izbuti decât cu vorbă bună să-i ia arma. Dacă Aristide

n-ar fi chemat legiunea, l-ar fi iertat pe Țugurlan, l-ar fi ținut câteva zile.__

la arest, i-ar fi tras de astă dată o bătaie pentru că sărise asupra lui şi i-ar_ fi .dat drujnuLfărăjsă-i maiiacă acte. încât nu mințise nici când îi spusese ~ la sfârşit că *el* n-o să-i facă nimic, dar ştia că în aceeaşi seară va trebui să se întoarcă şi să-l ridice şi acest lucru nu i-l spusese. ~~

Țugurlan era încă la masă când auzi poarta bătăturii deschizându-se.

- Tot eu sunt, Țugurlane, spuse şeful de post în şoapă (era acum însoțit de doi soldați). Ce faci, te-ai culcat?

- Nu, taman mâncasem.

T

Şeful de post intră în curte şi se aşeză pe prispă.

- Ţugurlane, Aristide a telefonat la legiune, îi spuse el. Când m-am dus la secţie şi am vorbit şi eu cu legiunea, dom' majur mi-a dat ordin să te trimit acolo cu escortă; aşa că îmbracă-te, ia-ţi ceva de mâncare, şi ceva bani dacă ai, şi hai să mergem!

- Dom' şef, dar dumneata de ce n-ai raportat cum s-a întâmplat? Dumneata ştii că eu nu...

- Lasă vorba, Ţugurlane! Ţi-am spus adineauri că n-am ce să-ţi mai fac! După ce că-mi sari în cap, mai vreai să te şi apăr.

- N-am nevoie de apărarea dumitale!

- Atunci îmbracă-te mai repede şi nu mă mai ţine aici! Ţugurlan intră în casă. îşi luă o flanelă. îşi puse pălăria pe cap.

Nemaiavând ce să ia, vru să iasă, dar avu o clipă de nelinişte. Rămase ţintuit în mijlocul casei şi i se păru că lumina lămpii scade şi se face întuneric. într-o clipă îşi aminti de arie, de snopii de grâu, de Moromete. („Ce-o fi făcârid Moromete?" îl fulgeră prin cap şi îi păru rău că n-are să mai poată să-i dea îndărăt sacul de grâu.) Apoi neliniştea îi trecu şi o strigă pe muiere din tindă. Ii spuse că are să se întoarcă, să n-aibă nici o grijă. Să nu i se întâmple ceva băiatului.

- Până mă întorc, mai du-te pe la soră-mea, sfârşi el şi ieşi şi trecu prin tindă, fără să se uite spre prag.

Acolo era băiatul şi simţise că era mai bine să nu-l vadă.

XI "

în acest timp, la Moromeţi era linişte. Mai târziu când întâlnindu-se cu Cocoşilă, cu Dumitru lui Nae şi cu Iocan, avea să afle că Ţugurlan a fost condamnat la doi ani închisoare, Moromete avea să întrebe: „De ce a făcut Aristide chestia asta? A înnebunit, sau ce e cu el? El nu-şi dă

seama că..."

Şi nu mai spusese restul gândirii, de uimit ce era...

La ora aceasta însă, când şeful de post încheia procesul-verbal pe baza căruia Ţugurlan avea să fie condamnat, Moromete dormea.

Erau istoviţi toţi, treieraseră chiar astăzi şi se culcaseră devreme ca să se poată duce dimineaţă din nou, la arie. Ceata nu terminase şi în afară de asta mai aveau de cărat paiele.

Cu toate că Niculae dăduse toată ziua cu furca la spatele maşinii şi se simţea zdrobit de oboseală, când se făcu linişte deplină peste sat el deschise din nou ochii lângă spinarea tatălui său şi, ca şi data trecută când se

hotărâse plecarea lui Achim la Bucureşti, bucuria îi luă cu mâna oboseala şi rămase treaz, cu privirea deschisă spre stelele de pe cer.

De astă dată tatăl său dormea dus şi putu să se gândească în voie la el însuşi şi la dorinţele lui arzătoare.

Din ziua aceea, de la seceriş, când plânsese pe mirişte fiindcă fraţii î§i bătuseră joc de el, înţelesese că într-adevăr tatăl său nu era un tată din aceia pe care un copil, ca să i se îndeplinească dorinţa, trebuie să-l sâcâie mereu cu acelaşi lucru. Tatăl său era un om care gândea şi gândirea lui era limpede, n-avea nevoie să se înghesuie în ea. Nu cu rugăminţi putea să-l facă să-l dea la şcoală, ci cu argumente...

Şi din ziua aceea începuse să le caute. Nu mai suflase o vorbă nimănui şi ori de câte ori avea prilejul să rămână singur (de obicei seara la culcare sau ziua în grădină sub dud, sau la câmp pe o brazdă), se retrăgea în sinea lui şi se gândea în linişte la acel lucru necunoscut care îi închidea calea: voinţa tatălui său. Aşezându-se jos cu

coatele pe genunchi şi cu fruntea aplecată spre pământ, încerca să-i pătrundă adănc taina, să afle cum şi în ce fel trebuie să procedeze pentru ca de acolo să ţâşnească hotărârea: „Pe Niculae am să-l dau la şcoală".

Prima descoperire pe care o făcu fu aceea că tatăl său nu spunea nici da, nici nu şi socoti acest lucru drept o victorie; tatăl său ar fi putut spune *nu,* din capul locului! Gândindu-se ce lucru turburător ar fi să plece din sat şi să înveţe mai departe la şcoala normală, nehotărârea tatălui său (el aşa credea, că era vorba de nehotărâre) căpătă pentru el proporţii nemăsurate: îi pândea expresia chipului, privirea, mişcarea cutelor frunţii şi îşi spunea: „Se gândeşte, ah, ce bine! Să nu spun nimic, să nu suflu o vorbă, să-l las să se gândească."

Şi între timp se gândea şi el şi în curând făcu altă descoperire, şi anume că pentru fraţii şi surorile lui şcoala era ceva absolut străin şi îndepărtat, al cărei rost pe pământ nu-l cunoşteau şi nici nu vroiau să-l cunoască. Descoperirea aceasta îl întrista puţin pentru mama lui. Ar fi dorit ca ea să ştie să citească şi să se bucure şi ea aşa cum se bucura el când îi cădea în mână o carte şi o citea. Descoperirea îl făcu apoi să simtă pentru fraţi şi surori dispreţ şi duşmănie. Ei nu numai că nu doreau cartea, dar încercau chiar să-i dea de înţeles că dacă el o doreşte, asta n-o să le schimbe lor părerea despre el, tot la muncă au să-l pună şi tot „ţestosul ăla de Niculae care trebuie luat de urechi" o să-l numească. Tatăl său preţuia cartea, dar nici el într-atâta încât să înţeleagă că pentru cineva ea putea însemna totul.

Ajuns aci cu descoperirile, Niculae îşi dădu seama că trebuie negreşit, cu orice preţ, orice s-ar întâmpla, să plece din sat şi să înveţe mai departe şi descoperirea i se păru atât de revelatoare încât i-o comunică fără şovăială tatălui său.

252

- Tată, eu trebuie să mă duc la şcoală! spuse el într-o după-amiază la arie, cu un glas dramatic şi ameninţător, în auzul întregii familii.

- Du-te, mă! răspunse Moromete cu simplitate, şi toţi, până şi maică-sa, izbucniseră în hohote.

Tatăl său avusese un glas din care înţelegea că era vorba de şcoala asta din sat.

- O să vedeţi că am să mă duc, răspunse Niculae, de astă dată fără să se mai tulbure, cu acea convingere care nu mai avea nevoie să fie dovedită.

Şi în clipa aceea se produsese desprinderea de familie, un sentiment tainic, care trebuia ascuns în adâncul sufletului: avea încă nevoie de ei, nu putea zbura fără ei.

începuse apoi atacul. Totul trebuia făcut prin mama, de ea se simţea încă legat şi fără ajutorul ei nu putea să înceapă lupta.

- Mamă, eu, dacă mă însor, am dreptul la două pogoane de pământ, nu e aşa?

- întâi să te faci mare şi pe urmă să te gândeşti la însurătoare, răspunse mama.

- Mamă, dacă ia Tita un pogon şi Ilinca un pogon, partea mea, mă lasă să mă duc la şcoală? Eu n-am nevoie de nici un pământ, să-l ia ele şi să mă ajute să plec.

- Niculae, Niculae, nu ne arde nouă de şcoală! răspunse mama după câteva clipe de uluială.

- Ba să le spui, mamă, să vorbeşti cu ele, că eu la toamnă plec! Zău că plec, fug!

Niculae nu ştia totuşi ce se petrecea cu mama lui. în duminica următoare ea rămase mai la urmă în biserică şi, când se termină slujba, îngenunche în faţa altarului. Preotul o văzu şi, deschizând mica uşă, o întrebă cu blândeţe:

- Ce este, CatriaOj vrei să te spovedeşti?

- Părinte, aş vrea să mă spovedesc, că iar n-am odihnă în somn! Parohul Petre Provinceanu nu era pentru mama un sfânt. Ştia că în

timp ce le îndemna pe femei, la biserică, să ţină post şi să nu păcătuiască, el mânca de dulce şi păcătuia. Când era mai tânăr era chiar hrăpăreţ, umbla după

muieri şi îi plăcea să tragă la măsea. Nu mai târziu decât cu un an în urmă săvârşise un mare păcat certându-se cu celălalt paroh mai tânăr, în altar, pentru leturghii. Toate acestea nu scădeau însă în ochii mamei „harul" preotului. „Părintele are copii în şcoli, o duce şi el greu!" spunea ea. Preotul se aşeză în strană şi o chemă pe Catrina sub patrafir.

- De ce nu dormi? o certă el. Să ştii că uneori când eşti prea ostenit, nu te odihneşti bine. Ați terminat de secerat?

253

- Am terminat, părinte, l-am cărat la arie.

- Ei, ia spune, ce mai este? Te-ai certat iar cu copiii, vitregi?!

- Nu, că eu de mult nu le mai zic nimic!

- Dar zic ei.

- Nu mai zic nici ei, că i-am lăsat să facă ce vor. Dumnezeu a avut grijă de mine şi m-a iertat din partea lor, nu mai visez nimic.

Preotul spuse o rugăciune scurtă, o închină pe mamă peste patrafir şi apoi se făcu tăcere.

- Părinte, începu mama într-o şoaptă reculeasă, am un băiat şi nu ştiu ce e cu el... A zăcut de friguri toată vara... Părinte, l-am crescut şi eu cum am putut şi de dat la şcolă l-am dat ca şi pe ceilalți... Ba se ducea, ba nu se ducea, că îl trimeteam cu oile şi iarna era desculț... Nu ştiu ce să fac, părinte, că tat-său nu se uită la el şi mi-e milă de el că slăbeşte şi plânge pe sufletul meu! S-a lipit învățătura de el! Ar munci el, săracu, dar e slăbuț şi fetele alea sunt rele. Că nici el nu e bun, dar îl doare şi pe el inima când vede alți copii prin şcoli. îi e necaz, râd de el şi n-am ce face... M-am gâdit, părinte, că ar fi bine să plece de-aici.

Mama se opri şi părintele nu întrerupse tăcerea ei dureroasă. Deodată mama oftă din adâncul inimii şi îşi acoperi fața cu palmele.

- Am avut un vis, părinte, şi nu pot să mă mai odihnesc. Cât pui capul pe căpătâi şi închid ochii, văd visul.

- Spune visul, şopti preotul ocrotitor.

- L-a prins odată frigurile pe mirişte şi în ziua aia eram pe terminate la secere şi se făcea seară şi fetele voiau să sfârşim până seara, să nu mai venim şi a doua zi şi s-au pus cu gura pe el ca să dea mai repede. El, săracul, a dat, dar e numai inima de el, părinte, şi a ostenit băiatul şi a doua zi l-au prins iar frigurile. Cum eram pe mirişte - că nu terminasem - tat-său l-a trimes acasă şi el s-a dus şi când am venit şi noi pe la nimiez, l-am găsit în mijlocul bătăturii, zăcea la soare. Nu ştiu ce mi s-a părut mie, părinte, că nu mai mişcă! „Niculae, scoal' că te calcă căruța!" M-am dat repede jos şi l-am tras de acolo. Noaptea am avut visul... Se făcea că îl luase sanitarul la spital - că aşa ne-a tot spus, să-l băgăm în spital - şi eu mă sculasem de dimineață să mă duc să-l văd. Mergeam spre spital aşa spre revărsatul zorilor şi ostenisem. M-am aşezat pe iarbă să mă odihnesc. Când mă uit pe cer, văd o stea. „E steaua lui Niculae",. am auzit un glas. M-am ridicat de pe iarbă şi se făcea că ajunsesem. Mergeam încet pe dealul ăla şi în vale se vedea spitalul. Când mă uit eu în curtea spitalului, văz o luminiță la morgă! O lumină mică şi albastră, ca o stea. Şi atunci am auzit glasuri cântând: „La Cristos împăratul!" „Doamne, a murit băiatul", am zis eu.

Mama se opri din nou şi tăcu câtva timp.

254

- Dar n-am simțit eu, în vis, nici o durere, părinte, continuă apoi cu alt glas, dar de câte ori îl văd cum se uită la mine cu ochii, mi se face rău şi-mi tremură picioarele. Că el nici nu mai îmi spune, dar eu îl simt după ochi şi mi-e frică să nu moară dacă nu se duce la şcoală. Ce-o fi steaua aia care am visat-o, părinte?

- E steaua-hu, răspunSELOteotul.
- Şi lumina aia de la morgă mi-e frică să nu fie moartea, părinte! mărturisi mama turburată. Că dacă nu-l lăsăm pe băiat să-şi urmeze steaua lui, moare!
- învaţă bine băiatul? întrebă preotul.
- Părinte, el a fost rar la şcoală, dar a luat mereu premiul întâi.
- Cât pământ aveţi?
- ŞJ-i ajute fetele şi să le rămână Jor^pariejaJuJLjie^r^jriânţ.
- O, părinte... murmură mama în prada unei mari turburări. Fetele trebuie să-l ajute, că e pământul meu, şi dacă vreau nu le dau, dar e tat-său care nu se poate înţelege nimeni cu el. Avem datorii mari la bancă şi la fonciire.
- Ai vorbit cu el?
- I-am spus o dată: „Ilie, fă şi tu ceva pe lumea asta, dă-l pe băiat la şcoală".
- Şi el ce ţi-a răspuns?
- Le-a spus fetelor: „Auziţi ce zice mă-ta, că să-l dăm pe Niculae la şcoală!" Râde, părinte, nu-i pasă!
- Nu trebuie să te superi pe el! o sfătui preotul cu blândeţe. Vreai să vorbesc eu cu el?
- Asta am vrut să te rog părinte, şopti mama cu un glas gâtuit, dar preotul îi acoperi şoapta cu o rugăciune şi după ce o închină din nou peste patrafir îi puse întrebările spovedaniei: A minţit? A furat? A făcut farmece?

Mama răspunse că s-a ţinut cât a putut să nu facă nici un păcat de la ultima spovedanie încoace, dar că i-a mai scăpat. Dar n-a făcut farmece şi n-a furat în viaţa ei!
- Ăsta e păcatul de care mă tem, să nu moară băiatul, spuse ea din nou şi începu să plângă liniştită şi uşurată, în timp ce preotul spunea rugăciunea de încheiere.

Acasă mama îi spuse lui Niculae, şi Niculae, oho! sărise în sus: era o idee grozavă. Şi pe loc îi venise şi lui una: să se ducă să vorbească cu învăţătorul. Se dusese şi vorbise chiar azi pe seară şi acum stătea în întuneric pe prispă la spatele tatălui său şi chicotea în sinea lui gândindu-se că tatăl nici nu ştie ce-l aşteaptă.

255

„Dar dacă nici aşa n-o vrea?" i se strecură apoi îndoiala în suflet. îl cunoştea bine! Era în stare să-i spună atât părintelui cât şi învăţătorului că dacă părintele şi învăţătorul îi dau nişte bani aşa de la ei, atunci el, Moromete, „consimte cu cea mai mare plăcere" să-l dea la şcoală.

„Ba o să consimţi tu şi aşa! gândi Niculae uitându-se supărat la spinarea lui taică-său. Păi sigur, dacă vouă puţin vă pasă ele" rrîine, credeţi că aşa merge! Să vedeţi voi cum vinde ea mama două pogoane ale mele şi mă dă! A, mamă! exclamă Niculae cu inima ticăind de recunoştinţă pentru ea. Când o să ies învăţător, o să-ţi cumpăr o fustă de catifea şi n-am să te las să mai munceşti. Iar tu, Tito şi Ilinco, mânca-v-ar câinii, ce-o să vă pară vouă rău când m-oţi vedea învăţător!" „Niculae, eşti învăţător?" o să spună Ilinca cu privirea plecată. „Păi sigur că sunt, ce credeai tu?" o să-i răspundă el băţos şi încă supărat de câte a îndurat din partea lor. „Nu-mi iai şi mie o rochie, Niculae?" o să se roage Tita. „Nu-ţi iau. Când eu spuneam să mă duc la şcoală, râdeai. Râzi şi acuma!" Iar lui Paraschiv o să-i spună aşa: „Bă, nene, ia spune, mă, ce înveleşte pisica?" adică o să-i aducă aminte de cuvintele lui tâmpite de la secere, când a plâns din pricina lui.

Astfel gândea Niculae, tremurând de bucurie, de speranţă şi de teamă, în timp ce liniştea nopţii cobora din ce în ce mai jos pe pământ. In salcâmi ţânţarii bâzâiau. Undeva în tindă cricăia un greier. Fără să bage de seamă, liniştea pământului se

strecură încet în inima lui Niculae şi privirea lui deschisă spre lumea fantastică a cerului plin de stele se închise pe nesimțite. Gândurile lui răzbunătoare se topiră şi ele ca şi când n-ar fi fost.

Niculae nu ştia că tatăl său se gândea la el mai puțin decât oricând.

Ştiri neliniştitoare îi veniseră lui Moromete la urechi. Ieri seara se întâlnise cu Scămoşu, negustor de găini, care îi._goyesti^e^£eya_d.6sgre Achim,Jar de dimineață auzise pe unii vorbind că ş-a dus cinevaJa^ohaL...„ să vândă grâu si că s-a întors cu căruța îndărăt:_n_e^U5țom_de cereale dădeau pe dublă nici mai mult nici mai puțin decât douăzecjLde lei.

Ştirea despre prețul pieței i se păru lui Moromete cam fără rost (cu toate că îngrijorătoare, deoarece pentru a urca în toamnă la cincizeci şi în iarnă la şaizeci-şaptezeci ar fi trebuit ca piața să ofere acum pentru dubla de grâu cel puțin treizeci-patruzeci de lei) şi nici nu vru să se gândească prea mult la ea, dar de-a dreptul de neînțeles i se păru ceea ce îi povesti Scămosu despre Achim.

256

Nu spuse nimic nimănui, încercând să priceapă singur, dar câteva zile mai târziu, după ce termină de cărat paiele şi macină, renunță să mai înțeleagă.

Era sâmbătă după-amiază şi mama făcuse pâine nouă. Fetele puseră pe masa o strachină cu borş de lobodă, dar nimeni nu vroia să strice gustul pâinii cu borşul acela, o mâncau goală, trântiți prin colțurile tindei. Singur Moromete stătea la masă cu o înfățişare nepătrunsă şi şi-l strica. După felul cum umbla în strachină ai fi zis că îşi alege gândurile cu lingura şi le mănâncă. Dar nu-i plăceau şi într-o vreme rotindu-şi privirea în toate părțile deodată lăsă lingura pe masă şi spuse:

- Să mă ierte sfânta pâine, că sunt cu ea în mână, dar eu vă spun că nu înțeleg care e situația. Adică cum, exclamă el în culmea nedumeririi, punând pâinea pe masă şi dând-o la o parte cu dosul palmei, d-aia te-ai dus tu acolo?!!

Niculae se uita la tatăl său cu un zâmbet uitat, cu o anumită superioritate înțepenită, vrând să spună că el ştie despre ce e vorba, dar că plăcerea de a aştepta să se confirme că el ştie e mai mare decât aceea de a anticipa pentru ceilalți.

- I s-a tăiat foamea lui tata, spuse Ilinca cu acelaşi zâmbet ca a lui Niculae, şi fiindcă Moromete apucă din nou lingura cu o grabă şi cu o enervare mincinoasă, ea puse mâna pe oală şi îl întrebă: „Mai vrei?" Şi fără să-i aştepte răspunsul, răsturnă toată oala cu borş în strachină.

- Cum, mă?!! D-aia te-ai dus tu acolo? repetă Moromete şi se uită țintă la Ilinca, supărat.

- Unde să mă duc, tată? întrebă fata.

- Cum unde? La Bucureşti.

Paraschiv tresări. Erajoxbajteci de Achim. Trecuseră aproape două luni şî AcTmirmTtrirrilsese nici un leu. Nu cumva tatăl a intrat la bănuială? După felul cum vorbea se înțelegea lesne că dacă n-a intrat la bănuială, în orice caz a aflat ceva, i s-a povestit ceva. Dar cine şi ce putea să-i povestească şi să-i trezează vreo bănuială? în afară de ei trei şi Guica nu ştia nimeni de planul lor. Se prefăcu că nu înțelege şi îşi luă o înfăţişare nepăsătoare, aşteptând însă la pândă să audă despre ce e vorba.

- Mă întâlnescjLU^alde găinaru ăsta, cu JSeămosu, înpepu Moromete şi-şi înghesui _de jajjun început umerii în sus» dândjde,Jnjt£les că. cele vor urma vor fi fapte, brute, neînsoțite de comentarii şjjsă înțeleagă cirjțe poate.

„Mă, zice, Moromete! Fi-tău ăla, Achim, e mare şi tare, mă, la Bucureşti. „Ce vorbeşti-m'?" „Păi dar!!!" zice. „Ei, cum?"

257

„Uite-aşa."

„De ce, mă, Scămosule?"

„Moromete, ascultă aici la mine, zice, vândusem găinile, eram la Obor şi ce zic eu: să intru nițel, să iau o țuică! Ei, intru eu şi iau țuica, o beau şi dau să plec. Era pe seară aşa. Ce să plec, că țuica veni şi-mi făcu foame. M-aşez la o masă şi cer o ciorbă, zic, stai să mănânc o ciorbă că n-o fi foc! (Aveam eu de mâncare, dar zic că stai să iau ceva cald.) Mi-aduce ăla ciorba, chelnăru ăla, mănânc eu şi mă ridic să plec. Când să plec, să ies pe uşă, cu cine crezi că dau piept în piept?"

„Cu cine, mă, Scămosule?"

„BăjJHiejCU aldejfi-tău, mă!"

„Ce vorbeşti, măi"

,jPăi dar! ÎJ^Cii Acbim^ină!.,CjijQ-tău Achim. Era cu o fată, .cujma.Xțu^, ştiu dacă îți mai aduci tu aminte de ea) fusese într-o vreme servitoare p-acilea pe la popa Provinceanu, una Nina de p_e la BalacJuJJă, Ilie, mă uit la ea, se făcuse frumoasĂ mă, a dracului. Parcă era cucoană. Cu buzele uite atâta date cu roşu, ca pe deşt şi cu rochie pe ea şi cujinghiile tot aşa, ascuțite şi roşii. Achim, şi el: cu haine pe el, aşaca la Bucureşti, de! Cu pantofi, cu cravată la gât... Mare şi tare, Moromete, era să nici nu-l mai cunosc. Bă, Moromete, o văz pe Nina aia că se apropie de tejghea, ia două ouă fierte, la taie cu cuțitu ca pe varză, le scobeşte acolo şi numaidecât le şi înghite. Achim al tău, cu chef! Mă apucă de mânecă şi nu, că să stau cu el la un pahar de vin. «Nu poci, mă, neică, trebuie să plec că nu mai am ovăz la cai.» Nina aia, o văz şi p_e_£a.că_Y.ija£_lâjigă.ȷ iî-tău Achim şi-l apucă de după gât: «Hai, mă, iubitule, zice, că mor de sete, lasă-l pe ăsta, dacă nu vrea» (adică pe mine). §i îl trăgea de gât să se aşeze la masă."

Moromete se opri. îşi aruncă privirea spre Paraschiv şi Nilă, o clipă, apoi se uită afară:

- Aia e! spuse el. Mai deştept ca voi.

- De* cenm*âT*âeşte~pl"câ" rîoîf! selumfla Paraschiv. Ce, n-are şi el voie să intre undeva şi să se aşeze la o masă?

'" Trebuia înlăturată cu hotărâre bănuiala. Acum că rămăseseră la secere şi munciseră, trebuiau să aştepte să se vândă jjjrâul; făcuseră aproape cinci sute de duble şi era o neghiobie să lase acasă atâta grâu, iar ei, ParaschivjiJ^iiăȷ.să. fugă la Bucureşti, fârj^săia nimic. De obicei grâul se vindea mai încolo, prin toamnă (îndată după treieriş, prețul era totdeauna scăzut), încât hotărâseră să aştepte până după Sfânta Măria Mică şi să plece înainte de culesul porumbului. Văzând că tatăl său tace, Paraschiv insistă:

§? j£ avea pantofi şi cravată, ce? Le-o fi găsit ieftin şi le-o fi luat. Că aşa e la Bucureşti, după ocazie.

- De ce, Paraschîve?! răspunse Moromete cu candoare. Am zis eu ceva?

- Nu, dar spui că Scămosu aşa şi pe dincolo! îl... pe mă-sa de Scămosu! Te iai după el?

Moromete se uită afară şi părea că se gândeşte acum la altceva.

- Cică odată, un om şi-a trimis băiatul la Bucureşti, spuse el. După un an vine cineva şi-i spune: „Mă, l-am văzut pe băiatul ăla al tău. E rău de el." „De ce?" „Mă, zice, înjura." „Nu e nimic", zice omul. După un an vine ăla iar: „E rău de băiatul tău, zice, l-am văzur cum se bătea cu unii, era plin de sânge!" „Nu e nimic, zice omul, trece." Când s-a întâlnit a treia oară, ăla n-a mai îndrăznit să-i spună. „Nu îndrăznesc să spun, zice, e rău de tot." „De ce?" „L-am văzut cum îl duceau legat, furase." „Da, nu e prea bine, a zis omul, dar trece şi asta." în fine, când se întâlnesc ei iar după un an, omul întrebă: „Nu l-ai mau văzut pe fi-meu?"" „Ba l-am văzut", zice. „Ei?" „Mă,

zice acum era bine! Ieşise din închisoare şi l-am găsit într-o cârciumă cu nişte muieri. Chefuia acolo cu ele, bea vin." Dar omul a dat din cap: „Nu, zice, acum e rău; asta nujnai trece^.

Moromete se uită câteva clipe în jos, printre genunchi, scuipă subțire printre dinți şi încheie:

- Aia e !

Se ridică apoi după prag şi ieşi afară. Ieşi întâi pe prispă, unde rămase câteva clipe pe gânduri, apoi se dădu jos şi nu se mai văzu. în tindă se făcu tăcere deplină. Povestirea scurtă a tatălui le uluise pe fete şi pe mamă. Niculâe rămăsese în colț, cu dumicatul uitat în gură. El nu înțelesese bine tâlcul celor povestite şi de aceea rupse tăcerea şi întrebă prosteşte:

- Cum? Ce-a făcut? Ce-a făcut, Ilinco? Fata, cu mătura în mână, îl înghioldi:

- ScoaP în sus d-aici, să mătur, şi mai taci din gură!

Uimit de tăcerea nefirească din tindă, Niculae se urcă pe prag şi făcu loc. Ilinca începu să măture apăsat, ocolind labele picioarelor celor doi frați vitregi. în cele din urmă li se adresă şi lor, scurt, întunecat:

- Dați-vă la o parte să mătur!

XIII

Moromete nu credea totuşi că era chiar aşa de rău, că într-un timp' atât de scurt Achim prinsese gustul să cheltuie banii pe care îi câştiga cu vin şi cu femei, dar nu-i plăcea ceea ce auzise şi mai ales nu înțelegea.

259

La urma-urmei pentru ce a socotit Achim că e mai bine să-si cumpere haine, pantofi şi cravată, când fusese vorba că primii bani pe care avea să-i câştige trebuia să-i trimită acasă? Nu fusese de față când tăiase salcâmul? Se împrumutase la Aristide cu o sumă neobişnuit de mare şi nu ştia Achim, nu presupunea, că acest împrumut, care avea să se facă în urma lui, trebuia acoperit tocmai de el, de Achim?

Punându-şi aceste întrebări, Moromete se văzu silit să răspundă că într-adevăr Achim nu ştia şi nu presupunea, altfel totul ar fi de neînțeles. Se pare că Achim luase drept bună ideea că dacă la toamnă aduce trei mii de lei, toată povestea s-a încheiat.

„Fie!" gândi Moromete şi îl scoase pe Achim din socoteli... Până la venirea lui n-avea nici un rost să mai pomenească de el. Bineînțeles însă că Paraschiv şi Nilă nu trebuiau nici ei să mai aibă pretenții la grâu, adică din vânzarea care se va face curând pentru târgul de la 6 august trebuiau să cumpere numai fetele, urmând ca la târgul de Vinerea Mare, când se va întoarce Achim cu bani, să-şi cumpere ei, să-şi ia numai ei de

îmbrăcăminte.

Fonciirea şi banca aveau să fie plătite tot din grâu, şi anume grâul care li s-ar fi cuvenit lui Paraschiv şi Nilă, dacă Achim ar fi trimes bani. Cum Achim n-a trimes, şi după cât se poate înțelege, nici nu va trimite, va veni la toamnă cu toți banii, e cât se poate de limpede că Paraschiv şi Nilă trebuie să aştepte ca Achim să se întoarcă.

Cu podul plin de grâu, Moromete simțea bine pământul sub picioare. Cinci sute de duble erau acolo, în pod, în mod sigur. Patruzeci pentru sământă, o sută şaizeci pentru făină până la anul. Rămâneau trei sute de

vânzare.

De pildă(gândea Moromete): Şi dacă: 300 x 60 = 18 000 lei!

300 x 50= 15 000 lei, era rău?! Dar dacă: 300 x 70 = 21 000 lei? Ei?! Era exclus?

Anul trecut în octombrie, oborul din Costeşti dădea 70 de lei/. In orice caz:

\

300 x 50 = 1.5 000. Admitem cazul cel mai rău!...
4 000 Aristide
5 000 banca (plus dobânda, n-are importanță!)
2 000 fonciirea
Total   11 000

Din cincisprezece mii rămâneau patru mii de lei pentru fete, adică exact cât aveau să primească şi Paraschiv şi Nilă când s-o întoarce Achim de la Bucureşti. „Dar prăpăditul ăla de Niculae?" se întrebă Moromete

într-o zi, aducându-şi aminte de el. Nu mai spun de mine şi de mă-sa, pe noi ne lăsăm la o parte, dar a secerat şi el anu ăsta, ar trebui să-i iau şi lui ceva! Dar ce să-i iau, că el vrea la şcoală! Auzi ce-i trece prin cap!"

- Vrei la şcoală, Niculae? îl întreabă pe băiat cu un glas ciudat, vesel, şi Niculae nu băgă de seamă această veselie ascunsă şi sări ars:

- Da, taicule!

Stătea pe prispă cu burta pe carte, iar tatăl său stătea mai încolo cu coatele pe genunchi. „Aşadar? Nu cumva?"... îi trecu prin cap lui Niculae. - Mă, Niculae, păi n-am cu ce, taicule! zise Moromete cu duioşie şi blândețe, dar totodată cu gravitate şi hotărâre. Era pentru întâia oară când îi vorbea astfel. Trebuie cheltuială şi de unde să luăm noi bani?! Spune şi tu! mai adăugă Moromete.

- A!... făcu Niculae stins şi chipul lui se lungi şi se îngălbeni. Dar îşi reveni curând. Tatăl său nu ştia pesemne de ideea renunțării lui la pământ. Nu zise nimic, nu i-o spuse de teamă ca tatăl său să n-o respingă imediat. Dacă şi această din urmă speranță s-ar prăbuşi? Ca să aibă puterea trebuitoare ideea trebuia să vină din partea învățătorului şi a preotului, aşa se înțelesese cu maică-sa, încât tăcu mâlc, se întoarse cu nasul în carte şi după ce oftă fără voia lui, îşi văzu de citit.

Era duminică după-amiază şi Moromete întârziase să iasă la drum pe la oameni din pricina socotelilor pe care şi le încheiase în cap. / Vru să se ridice şi să plece, dar ceva îl opri, şi anume tăcerea lui Niculae, faptul că acesta primise cu destulă resemnare, aşa i se păruse, ştirea că nu va putea să meargă la şcoală. Din nou acel sentiment de vinovăție îi dădu târcoale şi, neştiind ce să facă, se apropie de băiat şi se

aşeză lângă el.

- Ce citeşti tu? îl întrebă după câteva clipe de tăcere.

- O carte! răspunse Niculae cu totul absorbit.

- O carte!? se miră Moromete.

- Hai, tată, lasă-mă în pace! se încreți Niculae sâcâit. în viața mea n-am să mai vorbesc cu tine despre cărți şi nici să-ți mai citesc eu iarna...

- Şi dacă n-ai să mai citeşti, ce!

- Lasă-mă în pace!

- Niculae, tu te superi degeaba! se rugă parcă Moromete întristat. Dacă aş avea eu cu ce, crezi tu că nu te-aş da eu pe tine la şcoală?

- Nu m-ai da! răspunse Niculae arțăgos. Nu m-ai lăsat tu nici aci în sat! M-ai trimes cu oile. Şi când te rugam şi eu: „Tată, cumpără-mi măcar

Citirea", te răsteai la mine.

Niculae se foi cu burta pe prispă şi rămase apoi cu nasul în carte, nemişcat şi furios. Nu mai citea. Moromete se posomori şi nu ştia ce să

li-

mai zică. Avea dreptate Niculae, nici măcar nu-l auzea când se ruga să-i cumpere cărți.

- Dacă vreai, du-te şi la anul pe clasa a cincea şi am să-ți cumpăr cărți. Te las să faci şapte clase, încercă tatăl să-l îmbuneze, dar Niculae parcă nici nu-l auzea.

De lângă grajd, unde dormea la umbră, Duțulache ridică botul şi dădu veste că s-a oprit cineva la poartă. Niculae se uită şi sări în capul oaselor.

- Tată! Popa şi dom' învățător! şopti el.

Moromete se uită şi el la poartă, dar nu înțelese. Preotul şi învățătorul se opriseră într-adevăr în dreptul casei lui, dar ce căutau ei la el, pentru ce se opriseră? Se ridică de pe prispă şi rămase în picioare.

- Plecăciune, părinte! spuse el cu pălăria în cap. Bună ziua, domnule învățător! Mă căutați pe mine?

- Tată, du-te la poartă, ce mai stai? şopti Ilinca din odaie, închizând fereastra. Aoleo, uite cum stă şi se uită!

- Dă în câini, Moromete! zise părintele şi intră în curte însoțit de învățător. >
v

Mama dormea ostenită în odaie. Se trezi şi când văzu pe fereastră apropiindu-se de prispa casei pe părintele Provinceanu, se pierdu cu totul şi ceru fetei să-i dea fusta şi bluza cu care se ducea la biserică. Ilinca săltă capacul lăzii şi i le aruncă, iar mama şi le trase pe ea cât ai clipi din ochi. Era aprinsă la față de tulburare şi parcă îi tremurau mâinile.

- Ei, ho, că n-o să intre în casă! o linişti fata.

- Taci din gură, aşterne velința aia nouă pe pat.

Niculae intră şi el în casă şi sări în dreptul geamului unde se piti să poată auzi totul fără să fie văzut.

- Ce s-a întâmplat, mamă? Ce caută la noi? întrebă Ilinca.

- Nu ştiu, de unde să ştiu eu? minți mama. Niculae, fugi de acolo, nu ți-e ruşine?

Afară, Moromete tot nu se dumirea. îi ținea pe musafiri în picioare lângă prispă. învățătorul se supără şi îl luă peste picior.

- De ce nu ne dai ceva să şedem, Moromete? Sau te-am deranjat?

- Aoleo! se scuză Moromete tresărind. Poftiți în casă! Poftiți!

- Lasă, nu mai poftim, stăm pe prispă, zise învățătorul cu acelaşi glas. Arăta pentru gazdă un dispreț pe care înadins nu-l ascundea. Nici

măcar nu se uita la el, îi vorbea uitându-se în altă parte, iar când Ilinca aduse din casă două căpătâie înflorate şi le puse pe prispă, învățătorul refuză la fel de nepoliticos, spunând să i se dea mai bine un scaun. Zăpăcită şi roşie de ruşine, fata aduse un scăunel din acelea cât şchioapa (altele nu aveau) şi învățătorul se urcă pe prispă şi se aşeză pe el țărăneşte.

262

Preotul ceru şi el un astfel de scaun, peste care însă puse căpătâiul înflorat, să-i fie moale.

- Unde e băiatul? întrebă învățătorul.

Niculae se înfățişă în pragul prispei dar nu se apropie, rămase acolo tulburat, cu capul lui mare şi cu izmenele cu un crac mai lung şi cu unul mai scurt.

- Mai eşti bolnav? îl întrebă învățătorul.

- Nu mai sunt.

- De ce ții băiatul bolnav, nea Ilie? îl întrebă învățătorul pe Moromete fără respect. Sau crezi că frigurile nu înseamnă boală? Păi dumneata ştii că de friguri poți să mori? Sau unde dumneata eşti sănătos, puțin îți mai pasă de copil?! Nea Ilie, reluă învățătorul, strâmbându-şi buzele şi clătinând din cap fără considerație, am venit la dumneata fiindcă mi-a spus părintele, dar să ştii că n-aş fi venit! Du-te, Moromete, se adresă apoi lui Niculae, făcându-i semn cu capul. Să stăm nițel de

vorbă cu tac-tău.

Niculae pieri după colțul casei. Nu mai avea nici o îndoială: învățătorul avea ceva în felul lui de a fi care te făcea să înțelegi că ştie el lucruri pe care când i le va spune lui taică-său, acesta va rămâne mut şi nu va mai putea decât să zică: „Bine, domnule învățător, dacă aşa stau lucrurile, văd şi eu că n-am nici o ieşire şi că trebuie să-l dau pe băiat la şcoală." Şi Niculae era atât de convins că aşa are să se întâmple totul, că o luă încet spre grădină să se culce sub dud şi să trăiască singur bucuria acestor clipe hotărâtoare.

El se înşela însă. învățătorul avea acea înfățişare a cuiva care ştie că întreprinde ceva zadarnic; dacă ținea totuşi să-i spună omului ce credea, o făcea în nădejdea că poate va fi totuşi înțeles şi atunci, cine ştie, spusele lui vor pătrunde prin carapacea groasă pe care orice țăran o are, oricât ar fi de deştept, peste creierul lui.

Preotul însă era mai încrezător şi-i arăta lui Moromete mai multă considerație.

- De ce te-ai lăsat de politică, Moromete? întrebă el parcă încântat că Moromete făcuse această ispravă. Taman acum când a început mie să-mi placă, nu-ți mai place dumitale.

- Nu m-am lăsat deloc, sfinția-ta, răspunse Moromete. îi dau înainte!

- Atunci să te văd, ai să vii la întrunire?

- Care întrunire?

- Poimâne seară la Aristide, la bancă. Vine prefectul! .J^Jjic^rje Moromete._ajutor de primar", spunea Aj^şj^^zudiniuieaiâj,^

Moromete întoarse privirea să vadă dacă preotul nu glumeşte. Nu glumea deloc.

- Altă treabă n-am eu acuma, părinte, decât să fac politică cu Aristide! spuse Moromete enervat brusc.

Şi preotul începu să râdă:

- Păi ziceai că îi dai înainte!

- Ii dau eu, dar... spuse Moromete şi nu-şi termină gândul, se supără parcă şi mai rău şi-şi plecă fruntea. Şjjrit plin ^ jfornrji păringt,. continuă ajrjoyiupă_câte¥a clipe, ridicâîîdu-şi din nou fruntea. Am făcut şi eu câteva boabe de grâu §i mă gândesc cum să fac să-mi rămână şi mie să am de pâine.

- Lasă, nu te mai plânge cu cinci sute de duble de grâu» zise preotul, şi Mpromețe_Ji aruncă o privire bănuitoare, întrebându-se de unde ştie popa cât grâu„a făcut el

fi trecu prin cap că popa a auzit că are grâu mult şi că a venit după căpătat pentru biserică. vSe ştia că părintele Provinceanu avea de gând să strângă de la oameni să zugrăvească biserica, dar celălalt paroh strângea şi el pentru biserica lui care era neterminată şi oamenii nu vroiau să dea pentru două biserici.

- Păi, mai am altceva afară de dublele alea? zise Moromete cu un glas care dădea de înțeles că dacă părintele nu avea grâu, în schimb avea leafă şi leturghii la biserică.

-Nu te speria, că nujtj le iajiimeni, spuse învățătorulghicindu-igând.uL Uite_de_C£ am yenitJr ngji Ilie»,

Moromete asculta jupuind un ziar împăturit să-şi facă foiță pentru țigare.

învățătorul vorbi timp de câteva minute şi spuse că nu se poate ca un băiat aşa cum avea Moromete să nu urmeze mai departe o şcoală superioară. Nu luă în seamă nici un fel de împotrivire. Datorii a avut Moromete o viață întreagă şi va avea o viață întreagă. Nedându-l pe băiat mai departe la şcoală, nu va scăpa de datorii, dar de nenorocit îl,va nenoroci; băiatului îi place cartea şi va suferi cât va trăi din pricina asta, ft:.Q~Să„fie niciodată om întreg dacăjjimâne aci în sat. Asta s-o ştie de

la el, de la învățător, care îl cunoaşte pe băiat de patru ani!

- Dă-ți băiatul la şcoală, nea Ilie! porunci învățătorul cu un glas a cărui tărie îl făcu pe Moromete să tresară cu putere. Nu e băiatul meu, e al dumitale. Are frați, surori! Să-l ajute! Şi dacă îl dai la şcoală, n-o să mai aibă el nevoie de pământ, şi rămâne fraților şi surorilor partea lui de pământ. Şi dacă frații şi surorile nu vor să-l ajute, vinde partea lui de pănjânt!

învățătorul se opri şi urmară câteva clipe de tăcere. Atunci începu să vorbească preotul. El atrase atenția că învățătorul n-are nici un interes în chestia asta, dar îşi da seama că trebuie să-şi facă datoria şi să spună .părinților care e soarta care îl aşteaptă pe băiat. După care preotul începu

să dezvolte ideea învățătorului (de fapt a mamei) că adică băiatul nu e bun de muncă şi că s-ar puteaisăjTTnărăjj^rJi Jl. j

i

Moromete tăcea mereu şi continuă să tacă şi după ce preotul se opri. Se vedea că e cu totul copleşit de întâmplare. Niciodată n-ar fi bănuit că fiul său putea fi ceea ce spunea învățătorul că este. Pe neaşteptate, ceva nou, asemănător unei legi neîndurătoare, se ridica în fața lui şi îi poruncea: trebuie să faci acest lucru!

învățătorul rupse tăcerea:

- Hai să mergem, părinte! şi Moromete, la auzul acestui glas, se zăpăci şi se ridică în picioare.

- Domnule învățător, stai puțin... păi... problema asta... care şcoală şi cum să fac eu să...

- Te învăț eu ce să faci, nea Ilie, îl asigură învățătorul cu un glas mai binevoitor. Fă dumneata rost.de bani şi te învăț eu ce trebuiafăcuLBună

i şearal

\JL Ceea ce se mai petrecu nu dură mult. Ilinca auzise totul din casă, jpIzuse zăpăceala tatălui ei şi cum rostise el cuvintele din care se înțelegea că învățătorul şi preotul biruiseră şi, fără să spună vreun cuvânt, ieşi afară şi se întoarse repede cu soră-sa mai mare. Moromete intră în odaie, îşi desfăcu brațele şi rămase aşa, nemişcat, în formă de cruce, cu înfățişarea celui care n-are putere să se împotrivească soartei. Urmă o luptă scurtă şi îndârjită, cu zvârcoliri neputincioase din partea fetelor.

- Eu sunt stăpână! puse mama capăt strigătelor şi amenințărilor cu care fetele încercau s-o sperie. Nu vreți să-l ajutați, vând partea lui de pământ şi am terminat socoteala. Alegeți, una din două.

în grădină, Niculae citea întins pe burtă şi era atât de absorbit încât abia când amurgul îl împiedică să mai citească, îşi aduse aminte că acolo pe prispă soarta lui s-a hotărât de mult. Sări în picioare şi, alergând în casă, nimeri tocmai la sfârşit, când surorile, tăcute şi întunecate la față, ieşeau să aprindă focul. Vi

- Mamă!? strigă. /

- Taci din gură! porunci mama cu blândețe. Poartă-te bine cu tat-tău şi fetele...

XIV

Aşteptând vânzarea grâului, Paraschiv şi Nilă îngrăşau caii. Se duceau la câmp şi îi băgau în porumb, îi lăsau să jefuiască ştiuleții încă cruzi. Nilă nu zicea nimic, dar ceva dintr-însul se revolta totuşi când îl găsea pe fratele său dormind, iar mai încolo caii prăpădind firele negre ale porumbului.

- Şi ce-o să facem, bă, noi la Bucureşti? îl întrebă el pe Paraschiv într-o zi, încrețindu-şi în sus, a nedumerire, fruntea lui lată şi groasă.

- Cum ce-o să facem? îți spun eu ce-o să facem! răspunse Paraschiv mirat că Nilă nu înțelesese până acum ce aveau să facă ei la Bucureşti.

întâi şi întâi se vor întâlni cu Achim şi vor împărți banii pe care îi făcuse cu oile. Cu banii de la Achim, cu banii care aveau să-i primească de la tatăl lor din vânzarea grâului (Moromete nu le spusese că le destinase lor banii pe care îi aştepta de la Achim şi că nu le va da nimic din vânzarea grâului), cu banii aceştia, continuase Paraschiv, aveau să cumpere un camion şi să închirieze o casă cu grajd la'marginea Bucureştiujui, cum văzuse-el la manutanța armatei când fusese militar. Ştia Nilă că având cai buni (aşa cum erau ai lor) şi având un camion, puteau să câştige la Bucureşti o grămadă de bani? Nu ştia! Ei, atunci să afle! Şi ştia Nilă că apoi, strângând iar o sumă de bani, puteau mai pe urmă să închirieze o baracă la Obor, sau la Rond, sau la Piața Mare şi că având „transport propriu" puteau face comerț cu cereale şi alimente?! Nu ştia. Ei, păi dacă nu ştia, atunci de ce vorbea?

- Eu am fost, în armată, magazioner! explică Paraschiv supărat că Nilă uita acest lucru (în general Nilă uita mereu că Paraschiv nu era ca Nilă, să stea mereu cu capul în jos, cu fruntea încrețită şi să nu înțeleagă nimic!). Prin mâna mea treceau mii de kilograme de arpacaş şi de untdelemn şi de vite tăiate, eu mergeam în oraş şi achiziționam, continuă Paraschiv să-i explice.

Stăteau pe mirişte, la umbra căruței, şi coceau porumb. Nilă cu pleoapele peste ochi, mesteca rar, parcă în neştire şi asculta.

- Când venea majurul batalionului, poftim, dom' majur, bonurile şi se uita majurul şi cântărea. DjțrjmHeşea?_Păi sigur că îmi ieşea, fiindcă majurul, după ce făceam" predarea, poftim, dom' majur, trei sute de lei, patru sute de lei, cinci sute de lei. De ce? Pentru că socoteam la scăzământ şi putea să vie el mama intendenței, că socoteala ieşea aşa cum o făceam eu. Şi nu era numai scăzământul, pentru că, bă, pe mă-ta, Vasile, carnea asta nu face zece lei, dă-mi-o cu şapte lei, că dacă nu, iau de la altul. Il convingeam? Păi sigur că nu-i convenea şi mi-o dădea cu şapte jei, dar pe bon cât puneam? Cât puneam, mă, Nilă?

- De unde să ştiu eu cât puneai? răspunse Nilă tot aşa, mestecând în neştire porumbul copt -pe care îl mânca.

- Cum de unde să ştii? Păi dacă prețul aprobat de intendență era zece lei şi eu luam carnea cu şapte lei, cât puneam pe bon?

Nilă îşi închipuia că e vorba de o socoteală complicată de cifre, care ținea de ştiința de a fynagazioner, ştiință care dacă nu era învățată, n-aveai cum pricepe cât punea Paraschiv pe bon, şi nicidecum că era vorba de hoție, încât rămase cu fața vinovată sub privirea întrebătoare a fratelui său. Paraschiv însă crezu că el a înțeles şi dădu din cap cu reproş, adică să poftească acum Nilă să mai aibă îndoieli în ce priveşte priceperea lui Paraschiv în afaceri.

266

- Să mă văd eu la Bucureşti, că nu mi-e frică mie... mai spuse Paraschiv şi muşcă vârtos dintr-un porumb. Cu gura plină, el continuă apoi să-i explice amănunțit şi alte secrete ale comerțului.

Nilă nu dădea însă nici un semn de entuziasm şi nici măcar de acceptare înțeleasă a planurilor pe care le făcea fratele său. El continua să nu înțeleagă ceva şi Paraschiv ştia care era acel ceva: în primul rând Nilă nu înțelegea pentru ce toate acestea trebuiau făcute pornind de la furatul oilor şi cailor familiei. Altfel nu se putea? Paraschiv însă obosise să-i tot explice că altfel nu se putea şi nu-i explică nici acum. în al doilea rând Nilă nu înțelegea pur şi simplu ce însemna din punctul de vedere al legăturii lor cu familia ceea ce aveau ei de gând să facă; rupeau cu ea, fugeau, n-aveau să se mai întoarcă niciodată îndărăt, părăseau satul definitiv? Aici problema

era ceva mai neclară şi Paraschiv spuse ce gândea el.

- După ce ne ridicăm case în Bucureşti, ne însurăm, bă, Nilă, şi atunci venim în sat colea cu nevestele: „JHe-am însurat,.dă-ne partea noastră de pământ", o să-i spunem tatii şi vindem pământul şi cu banii deschidem prăvălii. ~ - - -

- Vezi să nu-ți dea tata pământ! mormăi în sfârşit Nilă, aruncând coceanul în foc.

- De ce să nu-mi dea pământ! Să îndrăznească să nu-mi dea pământ! zise Paraschiv amenințător. Crezi că mai merge aşa?

Nilă nu arăta că are de gând să mai spună ceva, şi Paraschiv, posomorât, nu mai zise nici el nimic, rumegă timp îndelungat din cotolanul copt pe care îl ținea în mână. La urma urmei, dacă Nilă nu înțelegea, treaba lui. Până la urmă, dacă o fi şi-o fi, poate chiar să nici nu mai meargă. Numai să nu spună, că atunci e rău. Dacă ar şti că spune, ar încăleca chiar acum pe cai şi ar pleca. Ar pierde banii pe grâu, dar n-ar pierde caii. Fără cai şi fără bani, numai cu cât avea Achim, ar fi fost aproape cu neputință să încropească ceva în Bucureşti.

- Şi ce face tata aici cu banca, bă, Paraschive? Că el aşteaptă să-i trimită Achim bani, mai spuse Nilă într-un târziu.

- Cum ce face cu banca? Dar grâul?! se miră Paraschiv. Treaba lui, să vândă din grâu şi să plătească.

- Şi fonciirea?

- Fonciirea?! Lasă să le ia țoalele din casă, răspunse Paraschiv cu satisfacție. Au făcut covoare din lâna oilor şi eu nici o pereche de ciorapi nu mi-am făcut. Să nu creadă Tita şi Ilinca că eu sunt prost!

Seara se duseră pe la tuşa lor, care îi primi cu gura pungă de satisfacție. Aflase ceva şi ştia dinainte că acest ceva când are să li-l spună nepoților, aceştia au să sară în sus.

- Veniți încoace că am să vă spun ceva. Vino încoace, Nilă, prostule, că eu când îți spuneam ziceai că aşa şi pe dincolo. Auziți voi?J^or^să-l^ facă boier pe ăla micu. Auzi, Paraschive?

r

- Pe cine să facă boier?

- Pe ăla micu, pe zgâmboiatu ăla de Niculae. Mă-sa vrea să-l dea la Scoală! Şi l-a pus pe tat-tău la cale. Voi nu ştiți nimic, degeaba stați cu ei în casă.

- Fuşi d-aici, ga Mario! zise Paraschiv care ştia că tatăl său nu dăduse nici un semn că s-ar gândi să-l dea pe Niculae la şcoală. Cine ți-a spus ție că vrea să-l dea?

- A venit popa Petre şi.cu un învățător, acum o săptămână, la ei acasă! Mi-a spus mie Marița lui Udubeaşcă! Dar nu ştia nici ea de ce şi am aflat. S-a lăudat Niculae la alde fata aia a lui Boțoghină, cu care e într-o clasă, şi aia a spus mă-sii şi mă-sa a spus ăsteia a lui Şutică, care are şi ea un băiat într-o clasă cu Niculae. „Mario, zice asta a lui Şutică, de unde are bia, frate-tău Ilie, bani să-l dea pe Niculae la şcoală?"

- Fugi d-aci, ga Mario, s-a lăudat Niculae la fata aia, se îndoi Paraschiv mai departe.

- Aşa am zis şi eu, dar ce, crezi că nu l-am întrebat pe popa? L-am întrebat, na! M-am dus să mă spovedesc şi l-am întrebat, răspunse Guica triumfătoare. „Părinte, zic, am şi eu un nepot şi aş vrea să se ducă şi el la o şcoală, dar nu vrea alde ta-său." „Cum nu vrea? zice. Când am vorbit eu cu el, a spus că vrea." Ei?! exclamă Guica vârându-şi fruntea sub fețele înțepenite ale nepoților. Ați văzut? Ai văzut, Nilă, unde o să se ducă grâuşorul vostru?

- Vezi, bă?! exclamă şi Paraschiv, uitându-se înfuriat la fratele său. Ei-he! exclamă apoi amenințător şi se ridică de pe pat. Să prind eu pe cineva că dă vreun

bob de grâu fără ştirea mea.
Dar Guica îi potoli repede mânia, spunându-i că nu e bine să arate că ştiu despre ce e vorba. Interesul lor e să pună mâna pe bani, nu să-i lasfe pe-ai lor cu podul plin de grâu!
- Lasă-l pe tat-tău să vândă, şi într-o noapte... puneți mâna pe bani şi fugiți. Tot eu să vă învăț?! ■
XV
Pe la începutul lui august, într-o după-amiază, Anghelina lui Boțoghină stătea în mica ei bătătură şi trăgea pe războiul de țesut nişte urzeală de cânepă. Vatică o ajuta să învârtească sulul, iar Irina şedea ca greutate pe scara de la pod de care se lega de obicei urzeala de țesut.
- Aştezău! strigă cineva la poartă, adică „aşa să vă ajute Dumnezeu" şi Anghelina răspunse fără să se uite:
- Mulțumim dumitale!
- O scrisoare! strigă atunci omul din drum. Fetița țâşni de pe scară şi alergă cu toate puterile spre poartă.
Era o scrisoare de la Boțoghină.
Mama şi copiii lăsară războiul. Tatăl scria că o duce bine, s-a făcut sănătos şi în curând avea să se întoarcă acasă. îi era dor de copii. Era îngrijorat ce-au făcut ei cu seceratul şi cum s-au descurcat la arie cu ceata. Spunea că arată zdravăn, a făcut o ceafă de boier. Povestea despre doctori şi spunea de unul care a zis că de o boală trebuie să şi vrei să te vindeci, că altfel nu faci nimic chiar dacă cheltui o groază de bani şi iai la doctorii toată ziua. Cât a stat la spital, mai spunea el, erau şi zile când se întorcea pe-o parte şi pe-alta. Se gândea la pământ, că a mai rămas doar cu jumătate; îi era milă mai ales de Irina, ce-o să se facă ea când o fi mare şi a întrebat pe o soră de acolo care îl îngrijea dacă fata lui n-ar putea şi ea să intre într-un spital şi să ia şi ea leafă? Sora a răspuns că se poate, mai ales dacă fata a fost premiantă la şcoală şi că în privința cheltuielii nu e cine ştie ce. I-a dat o adresă la Bucureşti, unde să se ducă după ce iese din spital, să vorbească cu cineva de acolo, o rudă de-a ei, şi să-i spună cum să facă.
Fetița citea şi chipul îi înflorise de fericire. Mama o domoli, spunând că unde să se ducă ea aşa mică, dar Vatică îi ținu parte, spunând că nu e aşa mică, e măgăreață mare, pleacă pe treisprezece ani. „Săracul Vatică, gândi mama, ar vrea să rămână singur pe cele patru pogoane".
- Treceți la război, spuse ea oftând. Irinico, treci pe scară!
De atâtea nopți cât suferise, scrisoarea bărbatului o făcuse să uite totul. Sărăciseră, dar erau sănătoşLCumplit lucru să sărăceşti, era adevărat: să te uiți că nu ai, să-ți dai se?(ma că nici nu poți avea şi să fii silit să înduri fără nici o speranță; dar ce-ar fi putut face? Să fi furat? Să nu fi vândut din pământ? Mai bine moartea decât pământul? Nu, au să se descurce, alții au ajuns şi mai rău. Şi apoi, d-aici înainte el n-avea să mai muncească aşa cum muncise, mereu cu gândul şi cu spaima la pământ. Grija l-a îmbolnăvit. Acum grija asta nu mai era şi nici fonciire mare nu mai aveau de plătit. Şi dacă n-o să le ajungă să aibă ce mânca, dacă are să fie rău de tot, au să lase mândria la o parte şi au să mai muncească şi pe la alții. La urma-urmei tot muncă e şi oamenii sunt oameni, chiar dacă unul e sărac şi altul bogat.
Astfel gândea ea: nu muncise niciodată la alții şi nu ştia ce înseamnă acest lucru.
O săptămână mai tărziu primi şi muierea lui Tugurlan veşti de la bărbatul ei, dar nu prin poştă, ci prin cineva dintr-un sat vecin, un soldat care se liberase din armată şi care făcuse parte din corpul de gardă al penitenciarului Jilava.

268

Ion al lui Miai era în curte şi văzând străinul avu bănuiala că trebuie să fie în legătură cu vecinul şi prietenul său Ţugurlan şi nu şovăi să afle ce putea fi.

O dată cu el intrară şi câteva muieri, care, tot aşa, avură şi ele aceeaşi bănuială. Ceea ce auziră semăna a poveste. Judecata lui Ţugurlan nu ținuse mult. Ajuns la închisoare el se pregătise dinainte pentru ceea ce ştia toată lumea că e o închisoare, adică o încăpere cu pereți întunecoşi unde erai băgat şi nişte oameni înfricoşători la vedere care te păzeau şi erau gata să te împuşte dacă ai fi încercat să fugi.

- Aşa mi-a spus el că credea, preciza fostul soldat având un aer vesel, lucru care i se păru atât nevestei lui Ţugurlan cât şi lui Ion al lui Miai şi celorlalte muieri de neînțeles, şi chiar straniu.

- Şi nu era aşa? întreabă Ion al lui Miai buimac.

- Nu e chiar aşa, nu e dracu chiar atât de negru, spuse omul. Adică e rău, ferească Dumnezeu să ajungi la puşcărie, o întoarse el clătinând din cap într-un fel care voia să spună că nu trebuie înțeles greşit. Dar, adăugă el din nou, sunt unii care stau acolo pe viață şi trăiesc!

- Ce trai o fi ăla-a! se strâmbă Ion al lui Miai nemaiînțelegând nimic.

- Ioane, biată Ţugurlănoaia arde sufletul în ea să afle ce-o fi cu rumânul ei şi tu... Lasă omul să-i spuie, se supără una din muieri.

- Asta mi-a spus să spun acasă, reluă fostul soldat adresându-se muierii lui Ţugurlan. „Spune-i muierii mele, zice, că e ca la cazarmă, dar că în loc de instrucție, dăm cu târnăcopul. Tot aşa, păduchi, goarnă, santinele şi mâncare proastă." Cănd a venit el acolo, începu fostul soldat să povestească, eu eram în schimb, era într-o duminică dimineață. Când vine unul nou se strâng ceilalți pe el şi-l întreabă la câți ani e condamnat, de unde e şi pe cine a omorât. Au râs de el când au auzit că numai dintr-atâta l-au condamnat. Stătea el cam retras şi când s-a adus mâncarea a început să mănânce. îi era foame. Numai că n-a luat el nici de două ori şi îl văz că lasă lingura şi se uită la mine. „Ehe, tată, zic eu în gând, asta e puşcăria! Dacă n-ai bani să-ți mai cumperi de-ale mâncării, te prăpădeşti." Vreo săptămână eu am escortat pe urmă nişte civili la Curtea Marțială şi când m-am întors, zic, ia să vedem ce-o mai fi făcând vecinul meu de sat? Stătea tot aşa retras. „Camarade, zice, de unde eşti?" „Lasă vorba!" zic (că n-avem voie să vorbim cu deținuții), dar el nu se sperie şi îmi spune că e dintr-un sat vecin cu al meu^nu/stiu cine i-o fi spus!). „Să fii sănătos", zic şi nu m-am mai uitat la eMEiau unii soldați care îi cunoşteau mai bine, le aduceau băutură şi *îA* de fel; aveau afacerile lor, dracu să-i ia. Eu am fost transferat de fa Compania administrația financiară şi nu prea cunoşteam serviciul penitenciar.

270

Fostul soldat se opri din povestit şi rămase câteva clipe gânditor, apoi îşi ridică privirea către muierea lui Ţugurlan şi-i ceru o cană cu apă.

- în seara aia i-am spus bărbatului dumitale dacă vrea să scrie vreo scrisoare acasă, continuă el, după ce bău apa. Dar n-am apucat s-o iau, fiindcă am fost chemat la companie şi nu m-am mai întors la penitenciar. Dar am vorbit cu el în seara aia şi m-a rugat să-ți spun să nu-i duci grijă. Doi ani trec ca două zile şi o să se întoarcă sănătos. Spunea că să te duci pe la cumnatu Grigore, parcă aşa a spus, şi să te rogi de el să vie cu matale la Bucureşti, că vrea să te vadă.

- Păi se poate? tresări nevasta lui Ţugurlan şi privirea ei lărgită de suferință se opri pe chipul tânărului.

- Se poate, spuse acesta, dar trebuie să fii acolo joia, că numai joia poți să-l vezi.

Se făcu tăcere. Nevasta lui Ţugurlan stătea dreaptă cu privirea pierdută în depărtări. Pe obrazul ei nemişcat începură să alunece lacrimi mari. Dar ea parcă nu ştia de ele, se uita mereu în gol, cu răbdare şi nădejde, aşa cum se uitase mereu toată viaţa.

întru târziu o întrebare apăru parcă în privirea şi pe trăsăturile ei. Era parcă o îngrijorare.

- Şi numai atât ţi-a spus? zise ea apoi.

Ar fi vrut să întrebe: omul ei nu se schimbase? Tot aşa curat rămăsese, cum îl ştia ea? Puşcăria nu-l speriase şi nu cumva uitase ce fel de om fusese?

- Ce să-mi spună? întrebă fostul soldat.

- Ştiu şi eu? Nu arăta speriat?

- Speriat? Hm! avea nişte ochi cu care parcă te apăsa.

- Slăbit nu era?

- Nu era neam! Adică, ce să spun, gras nu era, dar nici nu-i ieşeau ochii din cap de foame, ca la alţii. Ştia să rabde, alţii de foame se făceau ca animalele. El nu! Arăta bine! Păi de-aia mi-a şi plăcut de el şi am venit să-ţi spun. Că altfel, câţi nu sunt care îţi cer fel de fel de servicii.

- Of, Doamne, şopti tânăra muiere luptându-se cu greu să înfrângă încordarea care i se urcase în gât. Câte mai trebuie să pătimim! Taman în ultima vreme începuse şi el să se împace cu lumea şi taman acum a păţit-o. Dar bine că zici că se ţine tare şi nu şi-a plecat genunchii. Că nu e nimic mai rău decât să suferi degeaba. Ţi-o fi foame, se adresă apoi fostului soldat. Ai venit pe drum şi e departe de la Tătărăşti până aici.

în aceste zile Birică şi Polina primiră şi ei o veste. Le-o adusese la poartă şeful de post.

Birică Ion era citat la judecătoria de ocol să se prezinte la data de 2 septembrie, în calitate de inculpat în procesul de furt săvârşit asupra dom-

271

nului Ţudor Bălosu. Agenţii forţei publice erau obligaţi să ducă la îndeplinire numita citaţie.

Şeful de post îl puse pe Birică să semneze şi vru să afle şi despre ce furt e vorba, dar Birică nu-i dădu nici o lămurire. Vestea îl lua pe neaşteptate.

După bătaia de pe mirişte, nu se mai întâmplase nimic. Birică socotise că, din pământul tatălui ei, Polina avea dreptul la cel puţin cinci jgogoane TO jjămâţit, nu socotise pe cele patru de pădure şi tot atâtea de vie, şi nici pe cele cumpărate de curând de la Boţoghină şi Traian Pisică; de fapt socrul său avea vreo patruzeci de pogoane de pământ care dacă ar fi fost împărţite la toţi membrii familiei, cum se făcea de obicei ca să se afle zestrea de drept a unei fete, ar fi însemnat să i se cuvină Polinei cel putinoptjDogcang, dar Birică spusese că un tată are dreptul să dea unuia mmmuîtşi altuia mai puţin; cinci pogoane erau deci atât cât un tată părtinitor şi nedrept putea să dea, mai ales că nici vite, nici unelte şi nici altceva nu luaseră, şi Polina spusese şi ea la fel, şi măsuraseră şi seceraseră prin urmare cinci pogoane de grâu. Tudor Bălosu nu mai suflase un cuvânt, îi lăsase să secere, să care grâul la arie, să treiere şi să-l ducă acasă. Iată însă că îi dăduse în judecată.

Polina era în mijlocul bătăturii cu cumnatele ei, cu mâinile şi picioarele pline de pământ, făcea chirpici pentru casă. Se apucaseră de ea îndată după treieriş, cumpărând totul pe grâu, prin schimb direct, atâtea duble pentru salcâmi de

fundament, atâtea pentru şindrilă şi metri cubi de blană - metri cubi şi şindrila le luase Birică făcând două drumuri la munte -iar tâmplarului, căruia îi comandaseră uşi şi ferestre, îi plătiseră tot cu grâu. Polina se apropie şi, ferindu-şi brațele pline de pământ până peste coate, întinse capul alături de umerii bărbatului ei şi ceru să vadă şi ea hârtia. O citi şi rămase câteva clipe nemişcată. Se uitară unul la altul în tăcere.

- Hm! făcu după aceea Polina. Ce zici, Birică?

- Ce să zic! O să ne condamne să-i dăm grâul îndărăt, să plătim cheltuielile de judecată şi dacă vrea tat-tău, se poate să iau şi câteva luni de

puşcărie.

- Când zice că e procesul? întrebă Polina.

- Peste două săptămâni, la 2 septembrie.

Polina se uită iar la bărbatul ei şi încetul cu încetul ochii ei care erau ţţât de catifelaţi şi de frumoşi se micşorară şi căpătară culoarea oţelului clătină din cap cu îndoială: nu credea că la data aceea de 2 [tatăl ei se va prezenta la proces. Birică clătină şi el din cap. ipună? La ce se gândea?

2, '

- Nu, şopti Birică gânditor, înţelegând că soţia lui îi dă toată libertatea să ia orice fel de măsuri împotriva tatălui ei. Nu, să mergem întâi la proces, să vedem ce face, mai spuse el.

Ea îşi aplecă fruntea: avea dreptate omul ei, trebuia văzut... Nu se putea spune că tatăl ei nu avusese prilejul să-şi dea seama cât de hotărâtă era ea şi bărbatul ei să câştige această luptă. Dacă la proces el avea să îndrăznească să meargă mai departe, însemna că încă nu-şi dădea seama cu cine avea de-a face.

Polina gândea că nu mai târziu decât a doua zi după proces, el avea să afle o dată pentru totdeauna ce fel de fiică şi ginere avea. Se duse liniştită la cumnatele ei să facă mai departe chirpici pentru casă. Cumnatele auziseră totul şi nu întrebară nimic. în dimineaţa aceea a seceri̇şului înţeleseseră toţi că Polinei lui Bălosu nici prin gând nu-i trece să-şi lase bărbatul din pricină că tatăl ei nu vrea să-i dea zestre şi de atunci începuseră să ţină la ea. Era rău că Birică se bătuse cu ai ei pe mirişte, dar era drept; Birică nu vroia să se îmbogăţească din averea socrului; cerea cinci pogoane de pământ, dreptul cât de cât al Polinei; şi dacă acum venise citaţie pentru proces, ruşinea era pentru Bălosu şi familia lui, nu pentru Birică.

XVI

- Ei, Niculae, hai acum cu mine să vedem dacă poţi să mergi la şcoală sau nu. E nenorocire, Niculae! Am crezut că, hai, că n-o fi el preţul grâului ca acum un an, că piaţa mai scade când se face grâu mult, dar să scadă el la jumătate, asta n-aşi fi crezut niciodată că o să se întâmple. Sui-te sus şi fă-ţi cruce. Dacă ne întoarcem cu grâul îndărăt, n-am ce să-ţi mai fac, sărac de sufletul tău!

Moromete încărcase căruţa cu grâu şi se ducea să încerce piaţa de la Piteşti. La gară, la obor şi la oborul mare din Costeşti fusese lumea ailaltă, nu mai avea nevoie să se ducă şi el. Era de dimineaţă. Niculae se urcă în căruţă peste cergă, deasupra grâului şi, de înfigurat şi înspăimântat ce era, i se auzeau dinţii clăţănind în gură.

Nenorocirea de care pomenea Moromete ameninţase tot timpul satul. Cu toate că trecuse mai bine de o lună de zile de la treieriş, preţul grâului rămânea mereu acelaşi ca la început, adică scăzut la jumătate faţă de anul care trecuse. Cu toate că Moromete auzise mereu şi văzuse şi cu ochii lui cum oamenii, neliniştiţi şi furioşi, se întorceau cu căruţele cu grâu îndărăt, el nu luase în seamă ameninţarea, nu crezuse în ea nici o clipă. îşi spunea - şi avea dreptate - că fiind grâu mult, oamenii se repeziseră prea fără socoteală cu căruţele în oboare şi fireşte că negustorii ştiuseră să-i

primească cum se cuvine. Dar timpul trecea şi dubla de grâu nu urca nici măcar cu cincizeci de bani.

Nevenindu-i însă să creadă, şi cum septembrie se apropia şi Niculae trebuia să plece, Moromete încarcă şaptezeci de duble în căruță şi plecă spre Piteşti, o piață mai îndepărtată, al cărei preț se zicea că era mai bun. Trebuia să vândă negreşit, nu mai putea aştepta.

Plecaseră de dimineață de tot şi soarele răsări târziu în urma lor. Moromete ținea hățurile în mână, îndemna caii fără încetare şi timp de câteva ceasuri, trecând peste poduri şi bariere, prin sate şi păduri, urcând şi coborând vâlcele, el nu scoase nici un cuvânt, nici o exclamație, nici măcar atunci când ar fi fost trebuincios pentru cai; încorda doar brațul şi ridicând biciul lovea îndesat; odihniți şi graşi, caii duceau la trap căruța încărcată, sforăiau şi scuturau din cap.

Soarele răsărit îl lumina şi îl încălzea pe Moromete din spate, dar el nu-l simți şi nu-i văzu lumina. Nu văzu nici oamenii de pe drum şi nici casele-pejângă care treceau. Cu această grabă şi cu această orbire încerca să fugă el de un gând care îl urmărea: ce va face dacă la Piteşti va fi / aceeaşi piață? Niculae stătea şi el în căruță la fel ca şi tatăl său, mut, nemişcat, în prada aceleiaşi aşteptări încordate...

Multă vreme nu văzură nici unul căruțele cu care se întâlneau. Aceste căruțe semănau într-un fel izbitor cu a lor, adică aveau aceeaşi cergă de cânepă pe deasupra acoperind ceva. Dar, deodată, Moromete

le văzu şi trase de hățuri.

- O, hooo!... exclamă cu tot pieptul, mai lung şi mai tare decât era nevoie şi, deşi caii se opriseră, mai adăuga încă: Ho! Ho! Se răsuci apoi cu tot trupul şi strigă în urmă: „Bă, rumânilor!"

- Ce este, măi tăticule?

- Ia opriți nițel.

Era un şir întreg de căruțe şi se opriră uimiți la auzul acelui glas încordat care voia parcă să le dezvăluie o taină.

- De unde veniți, mă, voi? fură întrebați cu acelaşi glas.

- De la Piteşti, tăticule, răspunseră câțiva deodată.

- Cu ce sunteți?

- Cu grâu.

- Şi unde vă duceți?

- Acasă.

- De ce?

- E grâu mult.

- Ei, şi?

- Nu cumpără nimeni.

Aici întrebările se opriră. Se scurseră câteva clipe şi se auzi nesfârşită şi uriaşă tăcerea câmpiei, apoi sforăi un cal, îşi aduseră aminte de ei înşişi, şi cei cu şirul de care îndemnară vitele să pornească.

- Ce-i facem, Niculae?

- La Piteşti, tăticule! porunci şi se rugă Niculae şi glasul său, arzând ca o flacără, îl răsuci repede pe om cu fața înainte.

Merseră toată noaptea şi dormiră cu rândul. Când căruța ajungea la o răspântie de şosele şi se întâmpla ca tatăl să doarmă, Niculae îl deştepta să-i arate drumul şi tatăl spunea: drept înainte, sau hart caii, sau hăț. Mergeau din ce în ce mai greu, erau din ce în ce mai numeroase dealuri şi văi şi de la miezul nopții Moromete nu mai

dormi.

Dimineaţa, Niculae se deşteptă ud de rouă. Căruţa scârţâia pe o şosea necunoscută, cu pulbere puţină, albă ca sarea pisată, cu pietriş ascuns trosnind mărunt sub şinele roţilor. Moromete mergea pe jos şi ceva din înfăţişarea lui şi din felul cum mergea cu caii atrase băiatului luarea-aminte.

- Tată, unde suntem?

- Am trecut de Piteşti.

- De ce?

- N-avem loc de căruţe.

- Şi unde mergem?

- La munte.

- De ce nu m-ai sculat să văd şi eu Piteştiul?

- Ai să-l vezi când ne întoarcem. Uite, zise tatăl mergând alături de roată şi dezvelind un colţ de cergă. Ia şi mănâncă.

Lângă pâinea de acasă era un pacheţel cu ceva. Băiatul îl desfăcu, şi mirosul şuncii afumate făcu nările lui subţiri şi străvezii să palpite. începu să mănânce.

înainte ca soarele să apună, muntele începu să-şi dea de veste apropierea, între sate, şoseaua era mai puţin umblată ca la şes. Din depărtare , se făcea simţită răcoarea; privirea obosea, trecând de la un munte la alt munte, de la o râpă prăpăstioasă la un ascuţiş înalt, iar liniştea era aici mai aspră, mai lipsită de taine, ascuţea auzul şi înteţea bătăile inimii. Niculae băgă de seamă că tatăl său arată schimbat. în afară de faptul că tăcea, faţa lui se urâţise, fruntea parcă i se făcuse mai mică, nasul mai mare, părul tuns scurt se vedea de sub pălărie ca al unui străin...Niculae se simţi şi el străin în liniştea aceasta străjuită de munţi neprietenoşi. In curând însă îşi dădu seama de ce se schimbase tatăl său aşa: se întâlneau din când în când cu căruţe şi văzu cu ce ochi se uita tatăl său la ele. Erau căruţe de-ale lor, de la câmpie, se întorceau acasă goale. Veneau deci de la munte după ce vânduseră grâul. Niculae se uită din nou la tatăl său şi se sperie: niciodată până acum nu crezuse că el poate avea o privire atât de turbure şi de duşmănoasă.

275

- Tată! şopti.

- Ce vrei tu?

Niculae simţi cum inima i se micşorează.

- Ce vrei? repetă tatăl şi se uită înapoi şi privirea lui turbure îl zăpăci pe băiat.

Trecură astfel ceasuri lungi. Abia într-un târziu Moromete înfăşură capătul hăţurilor de vârful loitrei, înfipse biciul în grâu şi-şi plecă fruntea. Ce se petrecea? îi ura pe cei care cutreieraseră înaintea lui aceste râpe, în căutarea de preţuri mai bune, ca şi când dacă aceştia vânduseră n-ar mai fi rămas loc şi pentru el. Ce însemna acest lucru?

- Ce e, Niculae, tată? Te doare ceva?

- Nu...

Moromete se întoarse şi puse mâna pe piciorul slăbuţ al băiatului. îl strânse uşurel şi se uită la faţa lui. Cum stătea aplecat spre genunchii băiatului, acesta îi văzu întâi mustăţile şi se ruşina că i se păruse mai înainte că tatăl său era urât. Tatăl său semăna uneori cu Ştefan cel Mare (fără pletele acestuia), iar alteori, când purta căciulă şi era supărat, aducea puţin cu Matei Basarab.

- Atunci de ce mă chemaşi? Ţi-e foame? întrebă Moromete.

- Nu...

- Te-ai săturat de mers?

- Nu! protestă Niculae. Tată, de ce nu întrebi pe unul din ăştia care au vândut?...

Moromete îşi retrase mâna. Copiii pătrund în sufletul unui om repede şi necruțător. Abia auzind-l pe băiat îşi dădu seama Moromete că se ferise să intre în vorbă cu cei care vânduseră. Era furios pe ei, pe graba lor şi poate chiar pe norocul lor: dacă ei dăduseră grâul bine, luaseră caimacul şi acum poate că şi scăzuseră prețurile în urma lor. Opri căruța unuia care se întorcea gol şi îl întrebă până unde s-a dus şi cu cât a dat grâul. Omul răspunse că a fost cam departe, dar a dat grâul bine.

- Cu cât?

- Cu şapte lei.

—<**- Ce înseamnă asta? întrebă Moromete.

- Şapte lei peste Piteşti.

Moromete întoarse capul înainte şi porni caii. Asta însemna bine la omul ăsta? Pentru şapte lei la dublu să bați drumul prin creierii Carpatilor?

- Credeai că e mai mult? strigă omul din urmă. Moromete opri caii.

- Păi eu aşa credeam... mărturisi el cu o dezamăgire naivă în glas.

- N-au mocanii bani! explică celălalt. Iarna au ei mai mulți bani.

- Păi poate cineva să păstreze grâul până la iarnă, domnule? protestă Moromete către cel din urmă, ca şi când acela ar fi pretins contrariul şi din pricina asta se şi supără parcă brusc pe el şi-i întoarse spatele.

în sfârşit, după două zile şi-o noapte, Niculae, recunoscând vechiul ft de a fi al tatălui său, behăi de bucurie ca un ied în aceste locuri necunoscut şi se agăță şi-l trase fără nici o noimă pe tatăl său de flanelă. Moromet îndemnă caii şi râse pe sub mustață.

- Auzişi ce zicea ăla?! îl luă apoi martor pe Niculae. Un creştin şi e S-a dus la munte şi a dat grâul cu douăzeci şi şapte de lei dubla!

- Tată, dacă mocanii nu fac grâu şi porumb, de unde au ei bani?

- Păi tu n-ai învățat la geografie? Care sunt bogățiile țării? îl examin Moromete sever. Ia vezi, că dacă la examen nu ieşi bursier, n-am de und da şapte mii de lei pe an!

Niculae întâi râse, dar apoi începu să-i turuie gura de localități und se găsesc bogate zăcăminte de fier, aur, sare, aramă, var, aluminiu, c industriile lor cu tot.

- Oamenii ăştia de pe aici, îl întrerupse Moromete văzând că ştie, ma lucrează şi în păduri, fac şindrilă din brad, metri cubi de construcție, obez: fel de fel de putini şi butoaie, unii sunt zidari, alții sunt ciobani, au livezi fac țuică, fac drojdie, fac poame şi... ghici mai ce? Poşircă, mă, Niculae încheie Moromete cu dispreț binevoitor şi Niculae îl trase iar de flanelă

Când soarele apuse, Moromete îi făcu băiatului o destăinuire: aveai să tragă şi să mâie chiar la femeia aceea despre care povestise el acun două ierni, când fusese la munte cu Tudor Bălosu. îşi mai aducea aminte

Numai că Niculae fu cam dezamăgit de felul cum îi primi mocana. Di bucuroasă era ea bucuroasă, aşa cum povestise tatăl său, dar lui nu i-; plăcut nici pâinea, nici ciorba de fasole şi nici mâncarea de prune pe can le-o puse ea pe masă. Pâinea era parcă făcută din uruială, fasolea n-ave; nici un gust, iar prunele erau leşinate. Numai țuica era bună.

A doua zi vândură grâul în sat, iar pe la prânz, împăturind banii ş vârându-i la brâu, Moromete oftă cu tristețe şi-i spuse băiatului:

- Râdeam de ăla, Niculae, care a dat grâul cu douăzeci şi şapte dubla Noi l-am dat cu douăzeci şi şase!

Porniră îndărăt, iarăşi tăcuți şi tatăl şi fiul. Erau însă împăcați şi Moro mete ajunse chiar la concluzia că şase lei peste Piteşti e un preț destul di bun. Ce puteau

face?

La Piteşti tatăl arătă băiatului oraşul şi îi arătă oborul de cereale. Ni culae rămase buimăcit de mulțimea de oameni. Nu se vedea de la o margini la alta, iar înghesuiala căruțelor era de neînchipuit. Cum ele trebuiau si se mişte, unele să dea înapoi să iasă, altele să-şi facă loc să intre, roțili se atingeau, oiştile intrau una în alta, suşlețul uneia strivea capetele boilo din spate... Se auzeau îndemnuri mânioase, alteori cineva răcnea înjurânc înspăimântător... Şi aceleaşi cergi de cânepă cenuşie, întinse peste căruț;

276
Sat»»*
o*S- 3'
ti E o
P- le B? 3' 3
o-
T3 3 =i 3
a- 3
E B-
^1
o 3 S
8-8 i
<e F8
p(O "O O
a; c/i O ^
5[1] °* I'
=< 3 3'■§
■a g » 3 e.
JJ p> p> C p
o ^ o-
E-B.B" 8 S/3'
3, 3 p
p^ e-s
8
o 3
. P"T3
■•o E £*
a 8 3 »
I!
cr. O p, £
«O 05'
o 3
—• o p p
f Z.
%%.
I 8
5 c
B.£
O 5(
3 O
3
8

o
pe
C/J
P
5 «l
SC o =■ o -i
S c
2-
V pe
O P
•C/l *ţfi*
O pt
g a.
S"
-o
S- o
8
o"
o
P>
3
"2-P*
i
»«
nil.
3 a P P &. -> S'° B
t/i pe
g
2.8
E- P
p 3 CC O
p
' .cr. ~
^" cr-
• 3 S5(
P
P
&
2-c_
P o
o
%
p
I §
c/î cr.
sI
C/i
8-.
I
p

s
'I
3: Q. ^
S'i
. o 8
O [« pe
« S.ft
|B*8
^ = P
p H2. pe
o g. P<
3' P cr. O 3 "O
< *> S
^ 2 3
pe O-
3. C
8 2.«
5*Ş &
^ N05 5-
5 -' X ff
0 c
cn 3
p 3 H P<
<->■ *r*+ P< O
p &^ ^ 2-
OP p> e>
— <J c 2 2. ^ _ 8 ■a
a. S
p< o
11
.e/i "^ -• *O*
§■0-8 2- c?
2"- £
2. o
s5-3
1 8- <
o 5
■* cr.
e P o
*~<■ 3 cr p> 3 pe
3 e» LL
cn 'Cr
0 -5'
^. p:
I
s>'
fi, p "p pi O- 3. --O. e- »
r>. S P'
0 -S. p"
1 o

S-S' Q.
C/i
p
C 3
s
cr. p<
"o 3 pqs.
c p_r o
_ "O
330
•a S- o 2- S ^
3 cr O 3 12 p C-ṭtq
1.1 i
aii
III.
•-* »-t_t O c/i
3 = ^,
c
CL 3
r» 3
p> p
p O-
o
o o
2. «
■o
•'£. .cr. P C T3
g S
£'. o os n 3' P o o"
Or C 1 "
2 3
5 >
1=1
o o c o"
■a o-p o
o' o
«•1
-O *o*
_ P -• 2-0 S
■C/î
ă §
3l
11
e[i] -o J"[1] o
3 ^ pe
■ -- cr pe
5.3' e*. 8 8 »
I-8?[8]
P s-
8 E-5 05 3 o

<
P
ri 3
& § E-f
|§ |8
£.-• E- o _- P 3 ^
cr
1
3 *£.
I 8 p «-•
I*
11
0 8"S-.
No*»
■1 ^ 1
£; 3 ■«
■ p g. ff
O O 3
o P' E-
P ^
O o
3 O
-• p a- e 0 -a P 2.
II
. 3 o co P' .p ş
pe
P ·r ·
5» °
.8 &
3: n o
- P'OT
o 2- 2-o* ^* p » J* SL PJ.
o'
8.
" cs 2
8 St
, 1 a
O pe
3 3 3
p g.i^Sl
vw - —-
^* >C/5 "‾*
T3 o
|>-^ 3
S o <=»
cr 3 B' V* ~" ^J I-
U I 1 ^ ii- ,«i O- _
o — p p
r CT
^> »•

3 B" p pe
^ I 1.
cr P o"
-• o-
cr pe p
cn "S 3 P
ct — p p
II
3 1
p p cr *o* o
I § §
o-
o P* § wt o I
p> *a* o E. O .cr
P O
cr pe
pe
8 "
p" 3
a 2
S.8
o ■
o-n
o-
ct
cr
•8.
y 2.
3^ g,
3' ~
-.8
""^ ».
p. P< o n B ~ 5" P
^ fț pe
p 2
o.
3
&
'pe
p
O
n O
O
' o
gr
o-
8
s» 2-
§"s.g
3'§' * _-"H. 2. o 3' _ o O-2.

o o S
o
o
5 g-^5'2.1 E- ■ * fi « J n 3 1
p" 3 ^e 8. w
o> S ^
£. 5* H- o 1
C. o
8
fe ,ft §«
„, g 0=' o 8* o p- o « n a & E -; N < ~
E i. r; s1 B. & 05 §' ^ S 2. P & ; gl- s- B
05' pt fr Q. S 3 % ^ . — 3 o 2. o P.
Q. ",&>* cr r*5 o f ^ & ss-o fr Q sr
-o S
651 \ 1 S ^ B-
.£. ṭr. 5- s* P', 3 g.
-■S-la" S.s-l S-g'f g»

3
-IIlṭi|

p 3 " S- 3^ 3
»M> r^- p lm^
5
o=
-g
nS:g3
3 S.P»
P
B5' O t
o- 05 ft
§■ *1*1
V

1.1.
P
-• pe O- O

S os 3
g
i iflît
3
1 s< f I
cr „ g Si
& s- 2 ■*
g o.gS
«2
<£. 3

O pe
3 o C
& E
P cr er. "2
g.8
■3 8
SI
p< &
2-iS. P<

o
o-
% o
o"
I
pe
Q*.
8 3 Sf

O

c.

/i — -
.

~<

t p 3 ări
.
. n
/l

3 2- arcă ti în

Z.

0 "

; -I

^ i

i < &

i-"

r t l .
Ş "^
, 3 0
■ 0
P>
OS

-~

J Q e
3 -*O* g. 3
=• o o q
p *p*— \'
pe o.

- Vezi-ţi de deşteptăciunea ta, lasă-ne pe noi! mai spuse mama şi se închină la icoană. Abia termină însă crucile şi continuă: Banca să faceţi ce ştiţi, fiindcă voi aţi fost ăia care nu mai puteaţi cu gurile căscate după bani. ------

- Dar lâna de la oi a fost bună! Ehei! ameninţă Paraschiv cu glas acoperit, vrând pe de o parte să spună că iată cine a trăit şi trăieşte bine de pe urma băncii, dar lasă că de-aici înainte o să curme el acest trai.

- Ce-ai să faci? îl sfida mama ieşind în tindă şi apoi pe prispă. Uite colo lână, nişte velinţe şi nişte pături, ia-le şi sătură-te cu ele! Altceva mai ai ce să mai iai?

Şi se dădu jos de pe prispă şi porni spre grădină să nu-l mai audă. Ce ciudat lucru! Cât fusese tatăl aici, nu scosese un cuvânt şi iată-l acum ce ieşea din el! Ce-a vrut să spună cu banca si fonciirea? El vorbea ca şi când n-ar fi avut nici o legătură cu aceste datorii şi ameninţa fără ruşine. De unde răbufnirea asta? Achim fusese lăsat să se ducă la Bucureşti; ce mai vroia? I se spusese doar limpede că cheltuiala cu Niculae era din dreptul fetelor, din munca lor. Scăpată de grija lui Niculae, mama simţi acum că vechile ei temeri n-au părăsit-o deloc. îşi spunea iarăşi că de-ar fi să rămână singură cu copiii vitregi, n-ar avea nici o scăpare, ar arunca-o pe drumuri chiar a doua zi.

Mama avea două vieţi şi, adesea, cea din timpul nopţii era neliniştitoare. Cu ochii deschişi, nimic nu i se părea greu de îndurat, ar fi putut răbda chiar şi izgonirea din casă. Noaptea însă, în vis, faptele ei şi ale altora începeau din nou să trăiască şi în această a doua viaţă puterea ei de a înţelege şi a îndura se prăbuşea sau se înălţa fără voinţa ei. Trecuseră ani îndelungaţi şi nu izbutise să afle decât foarte puţin din taina acestei vieţi.

Adevărul unei bucurii sau liniştea unui gând curat erau deseori puse la îndoială în timpul nopţii, iar alteori îndoiala şi apăsarea din timpul zilei erau străluminate în somn de bucurii mari.

De câte ori avea ceva cu Paraschiv, chiar şi numai în gând, Catrina Moromete îl visa apoi toată noaptea, şi astăzi îşi aduse aminte de acest lucru abia după ce se certă. Era însă prea târziu să mai dreagă ceva, gândul rău îl avusese, nu se înşela faţă de ea însuşi, şi de frică se hotărî să se culce târziu şi sa se culce ostenită, poate că va trece noaptea fără să i se turbure sufletul.

Se apucă şi cară nenumărate căldări de apă, sapă şi udă straturile de zarzavaturi şi grădiniţa cu flori, făcu singură de mâncare şi tocă tot singură ierburi pentru păsări. Puse apoi mâna pe lopată şi curăţă coteţul de păsări, râni la porc...

Paraschiv stătea pe prispă şi juca tabinet cu Nilă, dar ea nu-i vedea pe nici unul şi nici la ea nu se gândea. Uitase de sine şi de toţi. Dădea

280

mişcărilor ei acea distanţă dintre ea şi lucruri în care trupul, dăruindu-se întreg mişcărilor pe care le făcea, ferea sufletul de urmările rele ale acestor mişcări cum ar fi fost gândul că munca este istovitoare sau murdară, nemeritată sau nepotrivită. Din pricina asta Nilă, de obicei mai atent, nu băgă nici el de seamă că mama umbla cu lopata în mână, un lucru faţă de care şi un străin s-ar fi simţit ruşinat; juca tabinet şi pierdea mereu şi fruntea îi era încreţită în sus, a uimire şi nedumerire că fratelui său îi veneau cărţile în aşa fel încât *lua* de jos tot ce dădea el.

Terminând şi cu coteţele, Catrina trecu în spatele casei şi începu să cureţe cu o săpăligă scaieţii care creşteau pe lângă gardul dinspre curtea lui Bălosu. Ostenise şi într-o vreme rămase nemişcată, cu palmele pe coada săpăligii. îşi apleacă urechea minţii asupra stării ei lăuntrice, dar nu putu să-şi dea seama dacă sufletul i s-a liniştit. Se uita în zare fără să vadă, trudită şi mâhnită. Cerul era larg şi lumea fără margini, dar viaţa omului se învârtea înăuntrul unei curţi ca într-o închisoare. Adânc şi luminos era cerul, dar aici jos era o casă împrejmuită cu gard şi sufletul omului se chinuia aci, întunecat şi orb. „Iisuse Cristoase, se rugă mama, luminează sufletul lui Paraschiv şi luminează-l şi pe-al meu."

Văzând-o aşa nemişcată, Aristiţa Bălosu se apropie încet de gard.

- Ai ostenit, Catrino! şopti ea. Eu zic că ai cărat mai mult de douăzeci de căldări de apă.

Catrina tresări.

- Ce să fac?! Omul e dator să muncească! spuse ea. Mai rău o fi când n-oi mai putea. Parcă nu auzii azi maşina, schimbă apoi vorba după câteva clipe de tăcere, nu mai ai ce coase?

Aristiţa oftă:

- Spun şi eu... să nu m-audă Tudor... Mi s-a urât, Catrino! Uite-l, mai adineauri a venit de la ocol... N-aş fi crezut, Catrino, să ajungem în judecăţi părinţi cu copii.

- A! se sperie mama. Ce judecăţi?

- Uite cu Polina! S-a măritat contra lui tat-său, tat-său nu vrea să-i dea pământ, s-au bătut cu al lui Birică... acuma, am ajuns să ne judecăm! Azi a fost proces! S-a amânat, continuă Aristiţa văzând uimirea vecinei. Noroc de judecător, cică ar fi unul bun care nu prea ia în seamă advocaţii, „împăcaţi-vă, zice, vă dau termen". Tat-său a sărit în sus, că nu vrea să se împace, şi Polina... Aristiţa făcu un gest şi oftă. Cică ar fi strigat acolo la alde tat-său: „Lasă că ai să te împeci tu, te fac eu să te împeci". Şi Victor mai rău ca tat-său: „Câtă viaţă oi avea, zice, cu mine n-ai să te împeci, Polino". Fratele îi spune sorii! exclamă Aristiţa îngrozită. Nu ştiu ce să mai fac cu ei! Văz că tu, Catrino, te mai duci la biserică, dar eu degeaba mă duc...

281

„La alţii mai rău ca la noi", îşi spuse Catrina, dar seara, când se culcă, simţi că truda din timpul zilei tot nu-i alungase neliniştea pricinuită de cearta cu Paraschiv şi îl visă numaidecât ce adormi. Se făcea că Paraschiv stătea în mijlocul bătăturii şi strângea de gât o purcea albă; o ţinea cu picioarele în sus şi o sugruma; purceaua ţipa ascuţit şi faţa ei cu rât alb şi cu ochii roşcaţi se schimba şi ba era purcea, ba era Ilinca... Se auzeau ţipete: „Mamă, mamă!"

- Mamă!

Catrina sări în sus înfricoşată. Era chiar Ilinca la căpătâiul ei şi în clipa următoare auzi ţipete undeva în noapte, parcă la spatele casei.

- Ce este?

- Arde casa lui Bălosu.

- Săriţi! strigă mama, uitând într-o clipă de visul ei urât.

Alergă în tindă după căldarea cu apă şi pieri pe după spatele casei. Paraschiv şi Nilă săriră şi ei. Casa lui Bălosu ardea dintr-un colţ cu o vâlvătaie care clătina rar şi liniştit întunericul nopţii; dacă ar fi fost vânt, s-ar fi întins numaidecât peste tot acoperişul. Dar şi aşa, în liniştea aceasta neagră, flacăra roşie amintea parcă iadul cum trosnea şi făcea să urce şi să coboare asupra ei grămezi uriaşe de întuneric.

<X - Săriţi, săriţi! ţipau femeile, deşi sărise să stingă focul aproape toată lumea din acea parte a satului.

Câţiva bărbaţi îndrăzneţi se urcaseră pe acoperiş, foarte aproape de flacără şi aruncau una după alta găleţile cu apă care erau aduse în goană de la fântână. Nu era prea aproape fântâna şi primejdia era mare, încât ţipetele şi îndemnurile nu mai conteneau. Ţipau mai ajes vecinii lui Bălosu, muierile care se temeau că focul s-ar putea întinde şi la ei. Temerea nu era fără noimă, cu toate că în aer nu se simţea nici o adiere, dar flacăra părea o fiinţă vie, un balaur ameninţător care printr-o voinţă duşmănoasă putea să-şi întindă limbile şi spre acoperişurile vecine.

Nu trecu însă multă vreme şi se văzu că flacăra ardea acolo liniştită.

Se aduseră scări şi în curând vâlvătaia începu să scadă. La întrebările oamenilor, Tudor Bălosu răspundea unul şi acelaşi lucru: nu ştia cum de i-a luat casa foc. Au scos cenuşa din vatră cu tăciuni în ea? Nu, cenuşa era scoasă dimineaţa şi nu la spatele casei, ci departe, în fundul grădinii, o duce muierea. Atunci, cum au ţâşnit scântei pe coş? Nu ştia nimic. Nu puteau ţâşni scântei tocmai spre colţul casei jos la tălpici; dacă ar fi ţâşnit de pe coş ar fi trebuit să ia foc acoperişul; şi acoperişul era de tablă şi cel mult la streaşină putea ajunge o scânteie; dar nu de la streaşină, ci de jos se aprinsese. Era limpede: cineva a dat foc casei.

282

Muierile îşi făceau cruce, obosite şi speriate. Se duceau acas întrebându-se în dreapta şi în stânga cine ar fi putut să dea foc.

Singură în odaie - fetele şi Paraschiv şi Nilă dormeau tot afară - Catrin Moromete îngenunche în faţa icoanei şi începu să se roage. Ea bănui cine a dat foc casei lui Bălosu. îşi aminti de ceea ce îi spusese Aristiţ de după gard şi se gândi la Birică.

De fapt, nu Birică, ci chiar Pjolina, cu mâna ei, pusese focul; venise p întuneric cu o sticlă de gaz şi fugise apoi prin fundul grădinii. Dăduse fo numai la un colţ. Tatăl şi fratele ei nu erau proşti să nu înţeleagă: eă dac nu sting procesul contra bărbatului ei, le va aprinde toată casa. Lupta n se mai dădea cu martori, ziua în amiaza mare, cum se întâmplase pân acum, ci pe ascuns, noaptea pe întuneric şi cu o îndârjire mai mare şi mj primejdioasă ca înainte.

„Iisuse Cristoase, se rugase mama în genunchi, ne-ai apărat până acun apără-ne şi de aici înainte. O fi el Paraschiv rău şi întunecat la suflet, da gânduri de astea, Mântuitorule, ştiu că nu l-ai lăsat să aibă."

Când peste câteva zile Moromete se întoarse de la Cîmpulung - Nicula era de-a dreptul fericit, reuşise la examenul de admitere printre prim din câteva sute de candidaţi - mama nu socoti că mai trebuie să-i m« spună şi bărbatului ei de răbufnirea lui Paraschiv. O stăpânea încă gândi acela că faţă de alţii, faţă de ai lui Bălosu de pildă, feciorul vitreg nu ei chiar atât de înfricoşător cum i se păruse ei. Visele sunt vise, uneori vise: rău şi nu se întâmplă nimic; visul rău e gândul care n-ai scăpat de el, cai ţi se cuibăreşte în suflet şi e numai al tău, venit din păcatele tale.

Catrina gândea astfel şi din pricină că Paraschiv se purta parcă m; bine cu ea, el arăta ca şi când s-ar fi temut ca mama vitregă să nu-l spuni şi Catrina gândea că dacă lui Paraschiv îi e frică de tatăl lui, atunci nii ea n-are de ce să fie îngrijorată.

Ea nu se înşela, dar n-avea de unde şti că teama lui Paraschiv era d altă natură; el făcuse o prostie lăsând să i se simtă o parte din gânduri se temea că dacă mama

vitregă vorbaşte, tatăl ar putea deveni bănuito în aceste zile el se arătă mai vorbăreț şi mai vesel şi se interesă chiar d examenul lui Niculae, întrebându-l de câteva ori cu bunăvoință:

- Ei, şi acuma când te duci la şcoală, Niculae?

- Peste două săptămâni, răspundea Niculae şi mama auzea şi îşi spune că, deci, făcea bine tăcând.

în duminica următoare, însă, dimineață, intră în curte Jupuitu. Nu era „nimeni" acasă, adică tatăl era pe la oameni. Dar agentul de urmărire se aşeză pe prispă şi porunci scurt:

- Să vie imediat aici!

Moromete nu era departe, era la Dumitru lui Nae, pe marginea şanțului, şi veni repede acasă.

- Moromete, \îl întimpină Jupuitu, ridicându-se în picioare, plăteşte fonciirea.
\

- Păi n-am plătit-o?! exclamă Moromete plin de uimire şi se opri la distanță, cu mâinile în şolduri.

Dar agentul, posomorât, nu mai stătu ca înainte la discuție. Moromete vroia să spună că dacă a plătit acum trei luni jumătate din ea, însemna că a plătit-o toată; începea iar comedia şi agentul se săturase.

- Dacă peste două ceasuri nu vii imediat la primărie să plăteşti, mă întorc cu şeful de post şi-ți iau vita din grajd, spuse el. Bună-ziua!

Moromete, ca de obicei, nu se sperie de această amenințare. E drept că niciodată nu se arătase Jupuitu atât de categoric, dar poate că îl lua şi pe el la rost perceptorul şi înțelese că trebuie să se ducă iar pe la primărie şi să facă ce-o face să amâie plata până mai încolo... Trebuia să vorbească cu perceptorul, numai acesta putea să-l amâie.

Plecă liniştit la primărie. Nu se putea, doar nu erau nebuni; la iarnă prețul grâului avea să se ridice de două ori cât acum, avea să vândă şi să plătească atunci, era limpede ca lumina zilei, doar n-o să-l silească să piardă jumătate din grâul pe care îl mai avea. Pierduse pentru Niculae fiindcă n-avusese altă scăpare, dar în chestiunea asta plătise totdeauna când îi venise mai bine.

-- A! Ce faci, Moromete, bine că te văd! exclamă primarul din biroul său, care avea geamul deschis spre şosea. Se apropie de geam şi îl chemă pe Moromete înăuntru: hai că am ceva de vorbit cu dumneata!

Moromete intră, dar primarul rămase în picioare: nu-i întinse mafia lui Moromete şi nici nu-i spuse să stea pe scaun.

- Am avut de două ori întrunire la bancă, spuse el. Credeam că ai să vii cu Cocoşilă şi cu Dumitru lui Nae, dar nu te-am văzut.

Moromete nu-i răspunse imediat şi Aristide îi întoarse spatele şi se duse la fereastră. Avea neplăceri.

întâmplarea cu Țugurlan se răspândise în tot satul şi de teamă să nu se repete şi cu alții, trebuise să-i poruncească lui Tache să se poarte cu grijă cu oamenii. Nu izbutise nici şeful de post, care negase că i s-ar fi luat arma în ziua aceea şi legiunea de jandarmi n-avusese ce să-i facă. Apoi, ce se întâmpla acum, de ce nu mai veneau oamenii la întruniri? Nu înțelegea, nu credea că din pricina scandalului de la moară cu Țugurlan.

284

Țugurlan nu plăcea la nimeni, era un om pe care îl înjurau mulți, iar cei care nu-l înjurau puțin le păsa de el. Nu asta era pricina. Cu o săptămână în urmă avusese loc o întrunire a țărăniştilor cu Crâşmac şi nici la ei nu veniseră cine ştie ce partizani.

Situaţia politică era turbure, circulau zvonuri ciudate despre legionari şi despre faptul că partidele aveau să fie desfiinţate. Pretorul îi informase că legionarii aveau să se prezinte şi ei în alegeri şi că, spre deosebire de alte daţi, nu-i mai împiedica nimeni să facă propagandă. Aristide, care găsise într-o zi o broşură legionară printre cărţile feciorului său Tache şi citind-o se îngrijorase, îl întrebase pe pretor ce fel de program aveau legionarii şi pretorul îi spusese că nici el nu înţelegea nimic, dar că din moment ce era vorba de acei oameni care îl împuscaseră pe Duca şi care umblau mereu cu pistoalele la ei, nici nu mai era nevoie să înţelegi. Toate acestea erau însă numai zvonuri: Aristide nu vedea cum ar putea partidul liberal să lase puterea din mână, să se lase adică desfiinţat de către rege... Dar atunci de ce se zvonea? Dacă partidul liberal cădea, cădea şi el, Aristide. Cine l-ar mai fi ales?

- Ai? De ce zici că n-aţi venit la întrunire?

Şi se întoarse de la geam şi de astă dată se aşeză pe biroul său.

- Adică cum, se miră Moromete, veniră alegerile şi nu ne văzuşi pe noi votând?!

- Da, dar de ce n-aţi venit la întrunire?! Era foarte important să veniţi la întrunire, să vă vadă lumea pe toţi, pe dumnatea, pe Cocoşilă, pe Dumitru lui Nae... în fine, ce mai faci? Ai vândut grâul?

Privirea lui Moromete se lărgi.

- Ce te uiţi aşa la mine?! zise Aristide fără chef. Ştii de ce te întreb.

- Păi tocmai asta bag şi eu de seamă, doar nu ţi-o fi venit în gând să-mi ceri banii ăia, se îndoi Moromete.

- Ba chiar mi-a venit, zise Aristide tăios. Nu pot să vând grâul la preţul ăsta şi îmi trebuiesc bani.

- Păi nici eu nu pot să vând, zise Moromete deodată întunecat şi hotărât. Cum o să vând?!

- Asta nu mă priveşte! replică primarul ridicând puţin glasul.

Era neprietenos şi se vedea că n-are de gând să ierte un om care nu-şi ţinuse promisiunile faţă de el. îl împrumutase cu bani, dându-i clar de înţeles că, la rândul său, Moromete să redevină ceea ce fusese odinioară, omul săujn politică. MjOTom^^rimise bani|_^.jnju^,ruş6,şe .şă vină la întrunire.

"~ - Nu mă priveşte şi nici nu vreau să am discuţie. Eu nu împrumut la nimeni; te-am împrumutat pe dumneata din prietenie dar acum am nevoie de bani!

- Domnule...

285

- Moromete! îl întrerupse primarul şi îl fixă cu o privire cenuşie. Nu mă face să-ţi spun încă o dată că în trei-patru zile trebuie să vii să-mi dai banii. Bagă de seamă! îl ameninţă.

Moromete avu un gest fulgerător de a vârî mâna la brâu şi de a arunca îndată banii, dar mâna înrămase încleştată acolo! întâi că nu avea toţi banii, avea doar trei mii da lei, şi apoi din aceşti trei mii de lei două îi trebuiau pentru Niculae. îşi plecă fruntea, se întoarse şi ieşi fără să dea bună-ziua. Pe coridor se clătină o clipă, dar îşi reveni. îşi ridică fruntea şi se îndreptă spre uşa pe care scria *perceptor.*

Când intră, perceptorul îşi ridică privirea din hârtii şi se uită ţintă la el. Se uită doar câteva clipe; aşa cum arăta, cu mustăţile mari şi blajine, părea un om cumsecade care va asculta cu bunăvoinţă şi înţelegere ceea ce i se va spune; dar deodată el izbucni:

- Ce e, bă, ce cauţi aici, de ce nu-ţi plăteşti impozitele? Ce, bă, vreai să ţi le plătesc eu din buzunar?!

Şi se mai uită odată furios şi apoi, pufnind, puse mâna pe toc şi îşi văzu de scris.

Moromete, după ce rămase o clipă locului, se urni spre biroul perceptorului şi se

aşeză pe un scaun în fața lui.

- Dom'le Lisandre, zise el reflectând, de ce oi fi zicând dumneata că trebuie să strigi aşa la mine? Crezi că sunt surd?

Perceptorul nu zise nimic. Tocmai termina, semna şi ştampila o hârtie şi arăta ca şi când n-ar fi fost nimeni în birou. Trase un dosar dintr-un raft şi vârî acolo copia hârtiei pe care o ştampilase.

- Vasile! urlă el apoi spre o uşă închisă. Adu nişte apă, Vasile... şi îl înjură pe Vasile de născătoarea mamei lui. Ce vreai, bă? se adresă apoi lui Moromete. Nu pot să te amân. Lasă-mă în pace că am treabă.

Moromete însă începu să-i explice că era cu neputință să vândă acum grâul şi că dacă îl amână cu vreo trei luni...

- Nici două zile, nici două ceasuri, izbucni perceptorul după ce bău cu sete apa pe care i-o adusese Vasile. Veniți aici la mine, urlă el, parcă eu aş fi statul, să vă scutesc de impozite! Statului trebuie să-i plăteşti, nu mie şi nu mai veniți voi la mine de pomană! Du-te acasă şi vinde şi plăteşte că n-am ce să-ți fac.

- Nu pot să plătesc, ce-ai să-mi faci?! se supără brusc Moromete.

- Bă! îți iau vita din bătătură!

- Cu ce drept?

- Trebuie să plăteşti!

- Nu se plătesc impozitele acuma! Statul nu-ți cere dumitale să-mi pui acuma sula în coaste, când eu n-am de unde să dau. Aşteaptă până la iarnă, că statul are destui bani, nu ca mine care...

286

- Te-am amânat cât am putut, Ilie, spuse perceptorul deodată cu alt glas, ca între țărani. Anu ăsta Finanțele e mai al dracului ca oricând, ascultă-mă pe mine. Nimic, nici o săptămână! Azi-mâine trebuie să plăteşti. Scurt.

Moromete se ridică şi plecă. Nu se putea, nu-i venea să creadă. Pe drum însă se nelinişti şi se întoarse îndărăt, dar nu la perceptor, ci la secretarul primăriei. Era adevărat că trebuia să plătească neapărat acuma? Cum adică, nu se putea să-l amâne cu vreo două-trei luni? Ce însemna funia asta cu care perceptorul vroia să-l strângă de gât tocmai acuma când grâul...

- E cam groasă, nea Ilie, mi se pare că nu se poate, îi explică secretarul. Dacă vrei, mă duc eu să vorbesc cu el, dar nu ştiu dacă... Stai aici, să vedem, că mie o să-mi spună.

Secretarul intră în biroul perceptorului şi se apleacă la urechea acestuia:

- Domn' perceptor, mai amânați-l pe Moromete până după culesul porumbului. Vă rog eu!

Mustățile mari ale perceptorului tresăriră. Se întrerupse din scris şi-şi ațînti privirea asupra tânărului. Deodată urlă:

- Du-te, mă, dracului, Oprescule, fir-ai al dracului să fii! Ieşi afară! Uite ici circulara 400 020. Ia şi citeşte... pe mă-ta de secretar!

Secretarul însă nu se sinchisea de toate aceste înjurături; rămase serios ca şi când ele nici n-ar fi fost pronunțate.

- Dom' perceptor, vă rog eu! insistă el. Perceptorul mormăi, cu fruntea în hârtii:

- Bine-bine! Vezi să nu te pomeneşti cu călimara asta în cap. Şi după ce mormăi astfel, deodată îşi ieşi iar din pepeni: Du-te, mă, dracului... pe mă-ta, Oprescule!

- Dom' perceptor, vă rog eu! zâmbi de astă dată secretarul. Perceptorul răspunse atunci prieteneşte, cu un glas binevoitor, ca între

funcționarii primăriei care îşi cunosc bine afacerile, se acoperă între ei şi se servesc unii pe alții.

- Nu se poate, mă, Oprescule. Zău nu se poate. Uite ici ordinul 400 020!

- Dă-l dracului de ordin, dom' perceptor, dacă vreți dumneavoastră! Perceptorul sări în picioare cu ochii holbați; mustățile îi tresăreau cu

nervozitate:

- Bă, fire-al dracului, nu mă scoate din sărite!

Perceptorul l-ar fi amânat direct pe Moromete, fără intervenția secretarului, deoarece Moromete era unul din acei oameni care trebuiau considerați. Dacă unul ca Moromete nu-l vorbea de rău pe perceptor, acesta putea să-şi vadă tihnit de treburile lui perceptoriale, care dacă ar

fi fost cercetate de cineva, multe pensii neplătite, sau impozite plătite de două ori, sau impozabili omişi din roluri, ar fi ieşit la iveală. Perceptorul făcuse însă destul pentru de-alde Moromete, îi amânase şi-i păsuise cât se putuse de mult, dar în ultima vreme sumele lor se îngroşaseră şi trebuia neapărat să-i execute.

XIX

întorcându-se acasă, Moromete se pomeni cuprins de mânie împotriva lui Achim. Faptul că acesta nu trimisese până acum nici un leu nu i se mai părea deloc firesc. Prețul grâului răsturnase toate socotelile şi ideea că banii câştigați de Achim li se cuvin lui Paraschiv, Nilă şi acestuia, nu numai că nu mai era bună, dar comparată cu amenințarea care se ivise fără veste asupra familiei i se părea acum lui Moromete nesăbuită. Achim stătea acolo cu mii de lei în buzunar, iar aici tatăl era silit să-şi plece fruntea în fața trufaşului Aristide. Pentru ce? Pentru că Achim chefuia în cârciumi cu muierile?

Nici nu ajunse bine la poartă şi Moromete strigă:

- Paraschive, Nilă!

Paraschiv nu se arată îndată şi atunci Moromete strigă din nou, de astă dată cu o voce mai joasă, mai turbure:

- Paraschive, Nilă!

- Ce e, bă? răspunse Paraschiv apărând din fanar, unde dormea (noaptea fusese la fete). Ce-ai cu mine? era cam supărat că îi strica somnul. Ce strigi aşa?

- Bă, zise Moromete cu aceeaşi voce joasă, apropiindu-se cu paşi măsurați şi amenințători de fanar, ce e cu Achim de nu trimite nici un leu? Ce face el acolo la Bucureşti de nu trimite nimic?

Luat fără veste, Paraschiv înlemni acolo sus şi în prima clipă nu fu în stare să scoată nici un cuvânt.

- Mă, tu auzi? -Aud.

- De ce nu trimete?

- Cum nu trimete?! făcu Paraschiv buimac.

- Mă, tu eşti nebun? exclamă Moromete uluit şi Paraschiv îşi veni în fire. înțelese din glasul tatălui că nu e nici o primejdie, că tatăl său era doar mânios, dar nu avea nici o bănuială.

- De ce să fiu nebun? zise el coborând încet din fanar. N-a fost vorba că când se întoarce o să aducă patru mii de lei?!

- Că când, o să se întoarcă mâncând, strigă Moromete. Aşa a fost vorba, dar vorba asta am spus-o eu! El trebuia să trimeată banii care a zis că-i trimete.

- Care bani a zis că-i trimete?

- Ăia care se lăuda! Ptiu! făcu Moromete spre pământ, detunând aerul cu glasul şi în aceeaşi clipă îi întoarse feciorului spatele şi porni spre poarta de la drum ca şi când l-ar fi chemat cineva. Acolo se opri şi aşteptă să se linişească. Simțea că e

nedrept, că la urma-urmei Achim n-avea de unde să ştie că prețul grâului a răsturnat toate socotelile şi că între timp se ivise Niculae cu şcoala lui.

- Ce adresă are Achim la Bucureşti?

- Adresa lui Achim la Bucureşti? întrebă Paraschiv, pălind. Nu ştiu, răspunse el, deşi ştia. Dar îşi dădu seama că nu foloseşte la nimic spunând că nu ştie, tatăl său va întreba la al lui Cătănoiu şi va afla. Mi se pare că suburbana Colentina, şovăi el, strada Nufărului. Mă duc s-o întreb pe muierea lui Cătănoiu. Dar de ce?

- Tu de ce crezi? zise Moromete cu dispreț.

- Să trimeată bani?

- Nu, să trimeată oase. Să se ducă la Chitila, să-şi pună vreo două de gât şi să vă trimeată şi vouă să vă plimbați cu ele prin sat, de deştepți ce sunteți!

Moromete intră în casă. Mama era la biserică, fetele nu se ştie pe unde, numai Niculae stătea în pat şi citea absorbit, nu-l auzi pe tatăl său intrând.

- Tu ce faci aici, Niculae?

Niculae, întins pe burtă, cu călcâiele bălăgănind în aer, sări sus şi-i arătă tatălui o față speriată de întrebare, dar şi luminată de bucuria aceea a lui care nu-l mai părăsea.

- Citesc, tăticule! se rugă el şi tatăl, posomorât, îşi luă ochii de la el, se întinse în pat şi îi porunci să se ducă în altă parte să citească.

Nu credea că perceptorul va da curs amenințării cu sechestrul chiar aşa cum spusese, adică azi sau mâine, dar peste o săptămână sau două era limpede că acest lucru se va întâmpla. Ce era cu ei? înnebuniseră? Ei (perceptorul şi cei cărora le varsă acesta banii) nu-şi dădeau seama că oamenii aşteaptă un preț mai bun pe grâu şi că neavând altceva ce vinde nu puteau plăti? „Asta e o crimă! exclamă Moromete cu glas tare, negru la față, dar totuşi cu ceva din glasul şi înfățişarea cu care citea la fierărie dezbaterile din parlament. E o crimă față de poporul ăsta, de țara asta!" adăugă el îndârjit.

- Moromete, ia ieşi, mă, până afară! strigă cineva din drum (era Cocoşilă). Mă, prostule, ieşi afară că ți-ai uitat urma la poartă!

•M'

ti ■■

Moromete tresări. Pentru întâia oară i se păru că Cocoşilă e necuvincios în limbuția lui tâmpită, că mai glumeşte omul, dar nici aşa să strigi să te audă toată lumea.

- Mă, n-auzi? Unde eşti, mă?! continuă Cocoşilă din drum. Nu mai aşteptă să i se răspundă, intră în curte şi se apropie de prispa casei. în dreptul ferestrei el ridică bățul şi bătu autoritar, gata să spargă geamul. Pațanghele, mă, prostule, scoaP că fată vaca!

Moromete deschise fereastra.

- Ce e, mă Cocoşilă? Ce bați în geam? întrebă el, şi Cocoşilă încremeni cu bățul în mână. Ce strigi aşa? Dacă nu-ți răspunde omul, pe tine nu te taie capul să-ți vezi de treabă?

Uluit, Cocoşilă îşi dădu vechimea lui de pălărie pe ceafă şi exclamă:

- Ia te uită la ăsta! Ce e cu tine?

Dar în clipa următoare uluiala îi pieri fără să mai aibă nevoie de răspuns. Ceea ce i se spusese era prea peste măsură ca să mai caute să dea cuvintelor şi alt înțeles pe lângă acela pe care îl aveau.

- Bună-ziua! spuse el cu demnitate şi răceală şi se îndepărtă țeapăn şi jignit fără să mai adauge ceva, dând de înțeles cu asta că dacă prietenia lor se va strica, vina o

să fie a lui Moromete.

Moromete închise geamul şi se lungi pe căpătâi cu faţa încordată. Nu simţea decât mânie şi plecarea lui Cocoşilă, aşa cum se petrecuse, deşi îl făcu îndată să-i pară rău, totuşi îl mai răcori: „Nici aşa să întteci măsura şi toată ziua bună-ziua, eşti prost, mănânci c.t! îşi spuse el în prada unei turburări negre. Mai gândeşte-te şi tu când scoţi vorba din gât! Avea dreptate Tugurlan!... Nu se poate, n-am să plătesc! se împotrivi apoi ridicându-se în capul oaselor şi strângând pumnii. Să prind eu pe cineva că-mi calcă bătătura!"

Ţâşni de pe pat şi ieşi afară trântind uşa. Se duse în grădină, rătăci pe lângă şira de paie, se întoarse îndărăt pe la spatele casei. Se aşeză pe tălpici, în locul unde se mai aşezase cu trei luni în urmă, dar zadarnic, nu mai găsi în el liniştea de atunci şi nu putu sta locului.

în aceeaşi dimineaţă el dădu o telegramă lui Achim: *„Trimite urgent toţi banii pe care îi ai".* Pe de altă parte, Paraschiv îşi dădea seama că a venit ziua hotărâtoare.

Situaţia în care ajunsese familia îl convingea atât de mult că a avut totdeauna dreptate să lupte împotriva ei, încât fu ispitit să nu plece fără a avea cu tatăl şi cu mama vitregă o ciocnire răzbunătoare. Mai ales tatăl era vinovat, Fiindcă el fusese acela care schimbase scopul împrumutului de la bancă, el făcuse din oi ceva care consuma şi se folosea în casă, iar din cai un prilej de a spune poveşti despre mocani. Fugind de acasă cu caii şi cu oile, Paraschiv gândea că nu face altceva decât să înlăture obstacolul care îl împiedica să fructifice împrumutul, adică să scape de

familia consumatoare şi de tatăl nepriceput în afaceri, căruia pe deasupra îi mai venise şi ideea nesăbuită de a-l da pe Niculae la şcoală; dar răzbunarea? Familia nu pierdea prin fuga lor decât ceea ce nu avusese, adică oile şi caii cumpăraţi prin împrumut, dar cine trebuia să plătească pentru munca zadarnică pe care Paraschiv o făcuse ani de zile pentru ei? Paraschiv gândea că nu era destul ceea ce vroia să facă şi dacă mai întârzia să fugă era tocmai din pricină că chibzuia şi se sfătuia îndelung cu Guica în ce fel să-i lovească.

Apoi, a cincea zi, mai devreme cu două luni decât anul trecut, Moromete primi din partea sucursalei judeţene a băncii Marmorosch-Blank înştiinţarea că are de restituit din împrumut lei 5 000, plus dobânda, în caz de nerestituire, banca atrăgea atenţia că se va folosi de formele legale pentru a intra în posesia banilor (era vorba de titlul de proprietate asupra pământului pe baza căruia banca acordase suma).

- Ilie! şopti mama înspăimântată. Ce-i facem?!

Era la prânz, se aflau toţi în tindă şi aşteptau masa. Hârtia o adusese poşta, o dată cu ziarul. Moromete nici măcar n-o citise, îşi aruncase ochii pe plic, văzuse titulatura băncii şi-l lăsase pe Niculae să-l deschidă. El răsfoia ziarul şi când mama puse întrebarea ei înspăimântată, se supără şi se răsti la ea:

- Ce e, fa, ce vreai tu? Nu ştiai? Sau credeai că ăia au uitat? Se supără şi mai rău şi continuă: Credeai că au pus lacăt la bancă şi s-au dus la secere ca tine?! Se posomori, îşi vârî fruntea în ziar şi încheie: Uite colo caii în grajd şi oile,.. Ne ducem la obor, vindem şi gata socoteala!

- Vezi, Niculae! exclamă mama cu disperare, neştiind ce spune. Uite câte îndurăm din pricina ta.

- De ce din pricina lui? tresări Moromete cu nedumerire furioasă. Ţi-a luat minţile biserica aia, sau ce e cu tine? Taci că îl găsişi pe Niculae cu pricina, lovi-te-ar moartea cu popa în braţe!

- Ho! se supără mama îndârjită şi ea. Am zis şi eu ca să ştie şi el ce greu n'e.

- De ce să ştie? Ce vină are el?

- N-o fi având, dar ce-o să ne facem acuma fără lâna şi laptele cu care mai

trăiam? O să curgă trenţele de pe noi şi-o să ajungem ca şofranul.

Moromete se posomorî, îşi vâra fruntea în ziar şi nu mai zise nimic.

Nimeni nu putea să-şi închipuie câtă bucurie simţea Paraschiv auzind toate acestea. Ar fi vrut să fie de faţă când avea să-şi dea seama că oile şi caii nu mai erau ale lor. Atunci ar fi vrut să-l audă pe tată dacă îl mai ţineau curelele să-l facă pe Niculae boier. Paraschiv vedea limpede dezastrul şi nu numai că n-avea nici o remuşcare dar socotea că tot nu era destul. Ar fi vrut ca lotul de pământ al mamei vitrege să fie înjumătăţit,

290

291

să nu se poată mărita Tita şi Ilinca decât cu câte un pogon, iar Niculae, căruia îi intrase în cap să ajungă boier pe spinarea altora, să rămână aci şi să muncească. în general să *muncească* toţi (adică să muncească din greu!) şi să se înveţe minte că nu merge aşa să-ţi baţi joc şi să te crezi mai deştept decât alţii (în mintea lui Paraschiv erau el, Achim, Parizianu şi Guica, pe linie de familie, şi Tudor Bălosu, din-afară; de aceştia toţi tatăl îşi bătuse totdeauna joc). Cu toate că Paraschv îşi dădea seama că tatăl său ar putea să se răzbune trecând pe numele mamei vitrege casa şi locul de pe ea şi chiar să vândă un pogon de pământ ca să-şi cumpere alţi cai (Paraschiv nu ştia că Aristide cerea şi el datoria tot acum), îşi spunea că făcea să se piardă din averea lor un pogon de pământ faţă de lovitura pe care le-o dădea. Tatăl n-avea să îndrăznească să se răzbune mai mult, deoarece fugind de acasă toată lumea avea să creadă (şi Guica avea să aibă grigă ca acest lucru să se întâmple întocmai aşa) că băieţii lui Moromete au fost „goniţi" de tatăl lor din pricina mamei vitrege şi a copiilor acesteia, care vor să pună mâna pe averea tatălui.

XX

După-prânz Moromete se duse la primărie şi-i dădu lui Achim o nouă telegramă: *întoarce-te acasă urgent"*^ se păru că nu-i de ajuns, şi mânios adăugă *„altfel vin eu peste tine".* "Pfecuseră destule zile pentru ca Achim să fi putut să trimită bani şi nu trimisese. Moromete nu înţelegea de ce, dar acum când se făcuse limpede că oile trebuiau vândute, banii pe care presupuneau că Achim îi avea, nu-l mai interesau.

De mânios ce era avea o dorinţă nemărturisită, asemănătoare aceleia de anul trecut când cu dusul lui Paraschiv la munte, când de-abia izbutise Paraschiv să nu iasă în pierdere cu porumbul: dorea şi acum ca Achim să nu fi făcut nimic la Bucureşti şi să-i piară lui Paraschiv pofta, o dată pentru totdeauna, de a-şi mai învinui tatăl că nu-l lasă să se pricopsească.

Ieşind din primărie, Moromete se întâlni pe scări cu Dumitru lui Nae. Dumitru lui Nae, un om care te făcea să te bucuri atât de mult văzându-l şi auzindu-l, de câteva săptămâni nu-l mai vedea şi nu-l mai auzea nimeni.

- Dumitre! îl strigă Moromete cu glasul său uluit de uimire, uitând numaidecât de el însuşi. Ce este cu tine, domnule? *yt* Cu statura sa înaltă şi dreaptă, cu bărbia pătrată şi frumoasă prin lăţimea *jŞ* bărbătească şi cu paşii săi largi, Dumitru lui Nae îţi făcea rău să-l vezi pacum ce fel de înfăţişare căpătase. Mergea cu fruntea în pământ şi arăta posomorât, copleşit de nelinişte şi tristeţe. Era greu să mai crezi că aveai în faţă acelaşi om al cărui râs se ridica leneş şi puternic prin coroanele salcâmilor lui Moromete când acesta povestea despre familia lui Traian Pisică.

292

- Dumitre, uită-te, domnule, la mine, când îţi vorbesc!

Dumitru lui Nae îşi ridică fruntea. Ochii lui erau şi ei pe potriva staturi şi când se uita undeva, erau largi şi luminoşi; o uriaşă lume nevăzută îş dezvăluia tainele în această privire; în clipa aceea, dacă spunea: „Are si plouă", vedeai parcă pământul

plutind în spațiu şi undeva pe rotundul lui deasupra câmpiei Dunării, nori îngrămădiți să se descarce; iar dacă spunea; „Uite-l pe Marmoroşblanc", milioane de marmoroşblanci îți apăreau călcând agale prin satele lumii.

Acum însă privirea lui era întoarsă în sine şi ceea ce vedea acolo înăuntrul său îl împiedica să mai înțeleagă ceea ce se petrecea în afară.

- Ce este, Moromete? şopti el.

- Păi se poate una ca asta, Dumitre?! exclamă Moromete supărat. Tu nu-ți dai seama? Nu este îngăduit! Nu se poate ce faci tu!

Exclamațiile lui Moromete aveau atâta căldură şi reproş încurajator încât în privirea mohorâtă a lui Dumitru lui Nae pâlpâi o rază de speranță.

- Nu se poate să meargă aşa, Dumitre, înțelege şi tu! exclamă Moromete mai departe. Dar cş, suntem copii? Unde te duci tu acuma?

- Să vorbesc cu perceptorul.

- Nu te mai duce, că te duci degeaba, nici măcar nu vrea să stea de vorbă. Dă-l în mă-sa de perceptor. Hai acasă şi vezi-ți de treabă... Ne strânge de gât, Dumitre! strigă deodată Moromete cu un glas înalt, iar Dumitru lui Nae tresări şi rămase hipnotizat de privirea cu care fuseseră însoțite aceste cuvinte, o privire pe care nu i-o cunoştea, bolovănoasă şi fulgerată de lumini amenințătoare. Crezi tu că un popor întreg o să rabde să ne ia bucatele pe nimic? continuă Moromete să strige. Fii liniştit, Dumitre! Te ştiam om în toată puterea cuvântului. Ori ridică prețul la grâu, ori scad fonciirea; până atunci să nu dăm ce e ăla un bob de grâu.

- Şi fonciirea cu ce-o plătesc?

- E vreme până la primăvară.

- Şi dacă îmi ia vita din bătătură?

- N-o ia, afirmă Moromete cu tărie. Ascultă aicea, nu se poate să facă ei una ca asta... Nu se poate, fiindcă e pericol, te rog să mă crezi... Cu mine e altceva, adăugă apoi după câteva clipe de tăcere, coborând glasul, am luat de la Aristide nişte bani şi mi-i cere acuma. M-am apucat şi cu o parte din ei am făcut gardul ăla, ți-aduci aminte. Toate alelalte le terminasem şi mai rămăsese gardul, observă el ironic. Dar Dumitru lui Nae nu numai că nu râse, dar nici măcar nu pricepu.

Perceptorul însă era departe de a fi de aceeaşi părere cu Moromete. Fără să se sperie de vreun pericol şi după ce lăsase mai întâi să se creadă că nu-şi va pune curând în practică amenințările, în dimineața următoare

293

întâlnirii lui Moromete cu Dumitru lui Nae el formă o comisie din ^funcționarii primăriei şi însoțit de şeful de post porni fără veste prin sat "si începu sechestrările. Singurul pericol de care se temea erau câinii. într-adevăr, aceştia urlau în voie; jandarmul amenința că va trage cu puşca în ei. Țăranul lăsa dulăul să urle cu tot gâtul, ca şi când asta i-ar mai fi folosit la ceva. Pe drum, în urma comisiei, veneau câteva căruțe. în ele erau puse covoarele şi velințele, hainele, lăzile de zestre, tot ceea ce comisia scotea la vânzare din casele impozabililor. O spaimă şi o zăpăceală cumplită le apucă mai ales pe femeile care aveau fete de măritat. Nu era însă greu de ascuns lada de zestre sau covorul, dar unde putea fi ascunsă căruța sau plugul, sau vita din grajd? Şi chiar dacă şi acestea puteau fi ascunse, unde putea fi atunci ascunsă casa în care stăteau? Se punea sechestru chiar şi pe casă, dacă omul avea datorii mari.

O femeie trecu prin fața porții Moromeților şi dădu de veste.

- Catrino, piteşte țoalele că a plecat percitoru prin sat!

- Ilinco! Tito! strigă mama speriată.

- Paraschive! strigă şi Moromete de pe prispă. Pune caii şi plugul în căruță şi du-

te la lot.

Aşadar zadarnic îşi închipuise că primejdia avea să-l aştepte pe el s-o întâmpine pregătit. Din depărtare se auzeau urletele câinilor.

Moromete plecă repede la Iocan să se împrumute de la el până venea Achim cu oile, dar Iocan îi spuse că n-a vândut nici el grâul şi că deci n-are de unde să-i dea. Nemaiştiind ce să facă, Moromete se întoarse îndărăt şi se duse la Scămosu. Acesta era negustor de găini şi nu se putea să n-aibă şi să nu-l împrumute.

- Moromete, ți-aş da, că am bani, spuse negustorul, dar banii ăştia sunt capitalul meu şi îmi trebuie să mi-i dai îndărăt repede.

- în cât timp?

- Maximul o săptămână, spuse negustorul. Peste o săptămână cumpăr iar găini şi plec la Bucureşti. Aşa că vezi...

- într-o săptămână ți-i dau! îl asigură Moromete. Eu am bani, am oile alea pe care trebuie să le vând şi îl aştept pe Achim; în două-trei zile trebuie să se întoarcă; mă duc cu ele la obor sâmbăta ce vine şi duminică ai banii.

Precupețul însă nu zise nimic. Auzind de Achim, el îl ascultă pe Moromete cu acea înfățişare a omului care ştia ceva tocmai pe dos decât ce ştia celălalt, dar care nu vrea să spună fiindcă n-are nici un interes s-o facă.

- Nu pot, zice. îmi trebuiesc banii. „Dacă e vorba că te bizui pe oi, nu pot să-ți dau" putea să se înțeleagă din glasul său, dar Moromete nu băgă de seamă în prima clipă. Se uită doar intrigat la precupeț.

294

- Păi n-auzi că dumin...

Si deodată avu o bănuială şi nu sfârşi cuvântul, văzu înfățişarea ciudată a celuilalt şi rămase cu privirea țintă pe chipul lui.

- Acuma de ce-oi fi crezând tu, zise, că nu se întoarce Achim cu oile de la Bucureşti?! Crezi că te mint?

înfățişarea precupețului se schimbă: la urma-urmei de ce să nu-i spună? Era mai bine să-i spună, de ce să creadă omul că nu vrea să-l împrumute?

- Eu îți spun, zise, dar să nu mă înjuri pe urmă dacă n-o fi adevărat. Ştiu de la Cătănoiu.

Moromete înțepeni.

- Ce ştii de la Cătănoiu?

- S-a certat cu Achim şi s-au despărțit. Achim al tău_3_jjl.ecaț_ui altă parte,' ni alt loc de păşunat (nu ştiu în care, nici al lui Cătănoiu nu ştie). înainte să se certe ei, al lui Cătănoiu ştia. ***'''' ~——

Negustorul şovăi şi nu mai zise nimic. Mororne|,e aşteptăjcâteya clipe cu gâtul întins, apoi deodată strigă:

- Spune, Scămosule! Ce zici că ştia al lui Cătănoiu? ; <r. — Dar n-o să mă înjuri pe mine?

»•'■ Moromete nu răspunse. Tăcerea mai dură câteva clipe, apoi negustorul /" coborî vocea:

- Ilie, spuse el cu părere >d^răjiịịbăiRtiLăiâ.-âJ ^Sîtel&jSHJSL^jiSlSâL între ei să fugă de acasă. Âchim nu se mai întoarce cju. ojle,-degeaba îl aştepți dumneata.

" *

- Cum? şopti Mqromel^aeîntelegânjLsiî]LliJ^^ Ce spui tu, Scămosule?

NegustoruTTepetă, dar Moromete tot nu înțelese bine şi negustorul trebui să repete încă o dată şi să-i dea amănunte, să-i spună ziua când a vorbit cu Cătănoiu, de ce s-a certat Achim cu Cătănoiu... în sfârşit Moromete înțelese. Rămase tăcut.

Stăteau jos pe prispa casei şi fiindcă Moromete tăcea mereu, negustorul se ridică şi îl lăsă singur câteva minute. Se întoarse şi îl găsi în aceeaşi nemişcare, cu fruntea în pământ, ţeapăn şi sumbru. Faţa i se înnegrise şi în cele câteva minute parcă şi slăbise; parcă se^ascuţise şi se subţiase. Negustorul se aşeză alături şi după ce mai respectă câtva timp tăcerea celuilalt, simţi nevoia să lărgească îndoiala pe care o anunţase la început:

- Poate c-o fi minţit ăla al lui Cătănoiu...

- Sunt trei luni de când a plecat, zise Moromete cu acel glas firesc şi în acelaşi timp straniu, pe care îl au oamenii când vorbesc despre lucruri practice în odaia unui mort. Nu mi-a trimes nici un ban! Nu mi-a trimes el nici un leu, Scămosule! adăugă Moromete cu jale şi tristeţe, dar tot aşa, cu o jale şi o tristeţe aproape duioasă, nepământească. El clătină din cap

şi uitându-se ţintă în pământ, şopti: Achime, AchimeL. Nilă, Nilă!... Paras-chive, ParaschiveL.

- Ilie! tresări Scămosu neliniştit şi parcă speriat de glasul lui Moromete. Eu nu cred să fie adevărat... Nu se poate ca băieţii dumitale...

- Băieţii mei! exclamă Moromete cu un glas de parcă n-ar fi ştiut că avea băieţi. Băieţii mei, Scămoşule, sunt bolnavi... Să fugă de acasă! De ce asta? Nu i-am"Tasât eu să facă ce"yof? Absolută, absolută libertate le-am lăsat! Dacă veneau şi-mi spuneau: „Mă, noi vrem să fugim de acasă", crezi că i-aşi fi împiedicat eu, Scămoşule!? „De ce să fugiţi, frătioare? le-aşi fi spus. încet nu puteţi să mergeţi?"

Moromete oftă din nou şi rămase iarăşi tăcut multă vreme. înţepenise pe prispa lui Scămosu şi nu mai zicea nimic şi parcă nu mai vroia să plece de acolo. Scămosu mai stătu cu el câtva timp, dar apoi îl lăsă şi îşi văzu de treabă, se apucă să cureţe de găinaţ căruţa-coteţ din mijlocul bătăturii. Abia mai târziu, când se uită spre prispă, văzu că Moromete nu mai era. Plecase nebăgat în seamă.

XXI

Se sculase deodată de pe prispă şi pornise spre casă cu nişte paşi nesimţiţi, Nu era grăbit, dar nici timp de pierdut nu avea. Avea o ţintă, trebuia să ajungă acasă, dar ceea ce avea acasă de făcut putea să facă şi pe drum. Mergea cu paşi egali, fără să greşească, un pas după altul, când pe marginea şoselei, când trecând podişca cuiva şi luând-o pe lângă garduri. Nu se uita şi nu vedea pe nimeni şi pentru întâia oară nu răspunse la salutul cuiva care trecu pe lângă el şi îi dădu cu glas tare bună-dimineaţa. Când ajunse în dreptul casei nimic din înfăţişarea sa nu se schimbă; ai fi zis că nu-şi va recunoaşte poarta şi că va merge înainte pe lângă uluci, împins însă ca de un resort mecanic, trupul său împinse mica poartă şi pătrunse în curte fără să-şi fi mişcat braţele: uşa se deschise şi se închise parcă singură. Cu aceiaşi paşi omul urcă scara prispei, străbătu tinda, de astă dată mâna i se întinse şi apăsă clanţa uşii de la odaie, trecu pragul şi se duse spre pat. întinse braţele şi ridică un genunchi, se urcă şi întinzându-se pe-o parte îşi aşeză tâmpla pe căpătâi şi palma sub tâmplă. ,ţnchise ochii şi rămase nemişcat ca şi când ar fi adormit de multă vreme. /■^Mama îl văzu din fundul grădinii unde culegea zarzavaturi într-o coşniţă. Lăsă coşniţa şi se grăbi să vie în casă. Le strigă şi pe fete şi pe Niculae. Ceva din mersul omului îi adiase a nenorocire, o nenorocire cu mult mai mare decât aceea pe care o aşteptau din partea perceptorului, în casă, mama şi copiii se apropiară de pat.

i

- Ei, tată, ce e cu tine?! spuse fata cea mare punând mâna pe umărul lui şi mişcându-l să se trezească.

- Ilie, şopti mama speriată, ce s-a întâmplat?! ScoaP în sus! Puse mâna şi îl hâţână de umăr, dar omul parcă era ţeapăn, parcă închisese ochii pentru totdeauna. Ce e asta la tine, Ilie? Scoal' în sus, n-auzi?! Am trecut noi prin altele mai rele... nu ca acuma că avem de dat câteva mii de lei. O să vindem şi-o să dăm! Scoal' în sus!

- S-o fi dus să împrumute şi n-a găsit la nimeni, spuse fata cea mare.

- Ei, şi din atâta lucru?! spuse mama. O să facem rost şi-o să scăpăm. Ilie, ridică ea glasul, n-auzi să te scoli odată?! Şi iarăşi puse mâna şi îl hâţână.

Fără să facă o mişcare, Moromete deschise ochii. Mama şi fetele amuţiră.

- Ieşiţi afară din casă! se auzi atunci glasul său încordat, care acuma era turbure şi însingurat şi pe care nu-l mai auziseră până acum.

Rămase cu ochii deschişi şi ţeapăn într-o aşteptare poruncitoare.

Nedumerite şi speriate, mama şi fetele ieşiră afară. Niculae se uita când la fete, când la maică-sa. El înţelegea cel mai puţin ce se întâmpla.

Curând câinii începură să latre prin apropiere şi ceva mai târziu căruţele comisiei opriră în dreptul Moromeţilor. Bătătura arăta pustie.

- Moromete! strigă unul din comisie.

Dar în locul lui Moromete ieşi mama, care fără să se uite spre poartă, se dădu jos de pe prispă şi îl goni pe Duţulache în grădină.

Perceptorul, agentul de urmărire Jupuitu şi şeful postului de jandarmi străbătură bătătura, intrară tropăind în tindă şi pătrunseră în odaie.

- Moromete, scoal' în sus! zise perceptorul aşezându-se grăbit pe pat şi desfăcând servieta. Dă-mi rolurile comunale! ceru apoi agentul. Are ceva la comunal?

- Are, spuse Jupuitu. Şase sute paisprezece lei.

- Plus două mii pe exerciţiul '36 - '37, scrie! plus trei mii pe prima parte a exerciţiului curent. Adică nu, pe exerciţiul curent îl mai amânăm. Auzi, Moromete? Te amânăm. Plăteşte restanţele, fonciirea şi impozitele comunale.

Moromete se ridicase în capul oaselor şi se uita la ei cu o nepăsare sumbră.

- Ei, Moromete, facem chitanţa? întrebă perceptorul binevoitor.

- N-am! spuse Moromete. Ieşiţi afară! Şi se întinse la loc cu tâmpla pe căpătâiul roşu-înflorat şi înţepeni cu ochii închişi.

Perceptorul, agentul, şeful de post se uitară o clipă intrigaţi, apoi perceptorul observă:

- E bolnav Moromete! Ţaţă Catrino, strigă el, ia vin încoace.

297

Mama apăru din tindă şi nu aşteptă să i se spună ceva; ridică fruntea la bărbaţi şi vorbi:

- Percitorule, nu ne lua cămaşa din spinare! O să vindem, o să plătim, dar nu ne jupui!

- Nu vă jupoi, vă amân, dar suma asta trebuie s-o plătiţi! Uite aici, spuse el bătând cu dosul palmei pe registrul deschis, în timp ce mustăţile îi tresăriră de nervozitate. Aveţi pământ, aţi făcut grâu, vindeţi şi plătiţi.

Glasul i se urca şi înăsprea. Era perceptor vechi şi ştia că dacă bărbaţii protestează în aceste momente şi înjură furioşi, femeile se pun pe plâns şi rugăminţi şi cu timpul începuse să nu mai poată suferi aceste lacrimi şi implorări zadarnice.

- Plătiţi sau nu plătiţi? strigă el deodată furios şi nu mai aşteptă răspunsul, se ridică în picioare şi îşi roti privirea prin casă.

Nu avea însă ce lua. Pereţii erau goi. Odaia mare cu două paturi largi, cu soba de cărămidă dată proaspăt cu var, cu icoana deasupra firidei dinspre tindă, cu cele două ferestre mari, una spre bătătură lângă patul în care stătea culcat Moromete şi

una spre drum, sub care se afla o masă acoperită cu o faţă brodată şi pe care se aflau cărţile şi caietele lui Niculae şi la care se mânca la Crăciun, Anul Nou şi Paşte, totul era gol, nu se vedea nimic de preţ nicăieri, în afară de un ştergar mare înflorat care încadra icoana şi de păturile cu bătătură din betelii colorate de cârpe, care nu valorau nimic, erau bune de pus pe jos şi nu pe pat.

Perceptorul se apropie de lada braşovenească aşezată la capul celuilalt pat - covoarele de pe ladă, lucrurile din ea, cât şi covoarele de pe paturi fuseseră pitite de fete la vecini - şi-i deschise capacul. Nu era nimic înăuntru şi perceptorul rânji; deschise uşa şi trecu tinda spre cealaltă odaie. Aci se afla o parte din grâu, cerga mare de cânepă, o mulţime de oale şi străchini, o damigeana, războiul de ţesut, desfăcut şi aşezat în cele două colţuri, sucala de răsucit, fusceii, parul de pus porumb şi încă ceva tare, acoperit cu saci şi peste care zăcea un balot de lână legat cu o basma neagră şi ruptă. Perceptorul se duse direct acolo şi dădu sacii şi lâna la o parte. Privirea mamei se lărgi: cum de uitase de lucrul acela de preţ cum era căldarea cea mare de aramă? Era căldarea în care fierbea apa de spălat rufe şi de lăut în timpul iernii şi în care făcea în fiecare an săpunul, mare cât un hârdău şi de nepreţuit pentru ea; o avea de optsprezece ani, de când se măritase, i-o dăduseră părinţii ca zestre. Ea însemna pentru mama nu numai curăţenia trupului, dar şi a sufletului. Lipsa ei însemna raia şi păduchii şi mirosul urât şi mai ales ruşinea de a fi murdar în faţa acelui sentiment de înălţare pe care îl trezise în ea biserica.

- Percitorule, nu lua căldarea! strigă ea speriată şi se grăbi şi puse mâna pe toartele căldării şi ieşi repede luptându-se cu mărimea şi greutatea

ei. Chipul i se făcuse dârz şi mai roşu decât strălucirea metalică a aramei. Luaţi orice, dar căldarea n-am s-o las! strigă ea. Tito, Ilinco, unde sunteţi? Ilie, scoaP în sus!

Mama vârî gâfâind căldarea sub pat şi se aşeză straje în dreptul ei. Jandarmul veni după ea:

- Leită, zise, nu te supăra, dar nu mă face să ţi-o iau cu sila. Văz c-aţi pitit tot, cine e de vină?

- Ia căldarea! porunci perceptorul.

Fetele şi Niculae intraseră şi ei în casă. Paraschiv şi Nilă plecaseră cu căruţa şi caii la câmp.

- Tată, ia scoaP în sus! strigă fără cruţare Tita. ScoaP în sus şi spune-le să plece de aici. N-avem acuma bani, să aştepte pân-om vinde oile şi-o să plătim. N-avem bani! strigă ea spre perceptor, fără respect, fără să se ruşineze că ea, o fată de optsprezece ani, striga la un bărbat care avea asemenea mustăţi. Ia uită-te cum intră ei în casă, nu le-ar fi ruşine! continuă ea să strige.

Moromete deschise ochii şi Niculae îl văzu. Il văzu şi pe jandarm şi pe perceptor şi înţelese că aceştia nu vor pleca, iar mama nu va lăsa să i se ia căldarea. înspăimântat, îl văzu atunci pe tatăl său ridicându-se încet în capul oaselor. Se ridica greu, cu trudă şi arăta într-adevăr doborât ca de boală. Era înspăimântător de posomorât şi de întunecat la chip.

- De ce zici, perceptorule, că nu poţi să mă amâi până la iarnă? întrebă el.

- Nu se poate, Moromete, zise perceptorul cu hotărâre, trebuie să plăteşti restanţele! Aşa am ordin, nu-mi plăteşti mie! Plăteşti statului, că statul te pune la impozite, nu te pun eu, mai adăugă el întorcându-se şi aşezându-se pe pat, furios că era silit să explice şi să piardă atâta timp. Plăteşti sau nu plăteşti? ameninţă el.

Niculae văzu cum tatăl său se apleacă şi saltă capacul lăzii, văzu cum din chichiţa ei el scoate un teanc de bani şi ceva rece îi săgeta de sus până jos spinarea.

Erau banii cu care peste câteva zile trebuia să plece el la şcoală. Nu mai era sigur că tatăl său va mai voi sau va mai putea să facă rost de alții. Nu putu să mai stea în casă, ieşi afară pe prispă şi se aşeză îndată jos. I se înmuiaseră picioarele. îşi plecă fruntea, umerii îi căzură, iar gâtul i se îndoi şi se lungi. Cum stătea cu fruntea în jos, fața nu i se vedea, dar ceafa îndoită şi labele desculțe ale picioarelor, atârnând fără vlagă pe marginea prispei, arătau că băiatul e stăpânit de o tristețe copleşitoare.

Perceptorul şi cei care îl însoțeau ieşiră. Căruțele se îndepărtară. O linişte grea se lăsă asupra casei. Mama îşi veni cea dintâi în fire.

299

- Unde-o fi băiatul ăla? întrebă ea şi ieşi repede pe prispă şi îl văzu. —Niculae! şopti ea turburată rău de înfățişarea copilului. Lasă, mamă, că

facem noi rost de alți bani, nu te las eu pe tine aşa! Avem oile alea, trebuie să se întoarcă Achim cu ele... Şi chiar dacă n-o vrea tat-tău vând eu un pogon de pământ şi tot nu te las... aide, scoală-te în sus şi nu mai sta aşa, că dacă te îmbolnăveşti...

După plecarea perceptorului, Moromete nu se mai culcă.

- Unde sunt băieții ăia? o întrebă el pe mamă.

- Au plecat cu căruța... Ilie, şopti ea uitându-se drept în ochi, ai aflat ceva de Achim?

Gândul țîşnise aproape fără voia ei şi în aceeaşi clipă înțelese că nu greşise. Moromete însă nu zise nimic, se sculă de pe pat şi ieşi.

- Ilie, vorbeşte odată! strigă mama ieşind neliniştită în urma lui. Despre Achim era vorba, nu se putea înşela, dar ce putea fi atât de

rău încât să-l dărâme şi să-l întunece atât de mult? Mai rău decât că Achim n-a izbutit să facă deloc bani, ce putea fi?

- Tu n-auzi, Ilie? strigă ea din nou, de astă dată cu un glas poruncitor, făcându-l să se oprească din drum. Tu n-auzi, Ilie?

- Taci! strigă deodată Moromete şi în aceeaşi clipă ridică pumnul. Taci din gură! aproape că urlă el schimonosit groaznic la față. Vă omor dacă nu tăceți din gură!

Mama amuți şi îngălbeni. Fiindcă nu înțelegea, o fluturare de spaimă trecu peste chipul ei. Moromete amuți şi el o clipă, dar apoi se smulse din loc şi amenință încă:

- Dacă mai văz pe cineva înaintea ochilor... Şi dacă mai aud o vorbă... Şi pieri cu paşi mari pe după colțul casei.

XXII

Mama se grăbi să pregătească prânzul, şi fetele, neliniştite şi ele, o ajutară amândouă în tăcere. Când mămăliga fu răsturnată pe masă, se auzi zgomotul podiştei peste care trecea căruța; Paraschiv şi Nilă se întorceau de la câmp.

Moromete apăru de după colțul casei şi, fără să se uite la cei doi care deshămau, intră în tindă şi îşi luă locul pe pragul lui. Se adunară apoi cu toții şi începură să mănânce într-o tăcere apăsătoare. Paraschiv şi Nilă înțeleseră de la ceilalți că nu e bine să turbure cu vreun cuvânt tăcerea tatălui. Toate privirile erau întoarse înăuntru: aveau toți pleopele trase în jos ca şi când un somn greu ar fi plutit peste întreaga familie.

300

Moromete avu astfel timp să cerceteze în linişte, de pe pragul li chipurile celor doi. Nu descoperi însă nimic. Paraschiv avea ca totdeaui aceeaşi înfățişare a lui, lipsită de lumină, dedesubtul căreia era greu i bănuieşti ce se petrece, iar Nilă aceeaşi frunte încrețită în sus, care dovede că cu greu ar fi putut avea el o voință vinovată. Pe Paraschiv însă pute; să-l vezi vinovat până în măduva oaselor, dar puteai să te şi înşeli. Şi î afară de asta nu cumva Paraschiv, văzând acum familia înconjurată d primejdia ruinei, să-şi fi schimbat sau să-şi schimbe gândurile?

Moromete lăsă lingura din mână şi-si puse coatele pe genunchi. Aceast mişcare făcu ca pleoapele celorlalţi să se ridice pe jumătate, la pândă. îş revenise tatăl? Avea să-i liniştească sau să-i îngrijoreze şi mai mult? Ii privinţa lui Niculae oare ce hotărâse?

- Am scăpat de perceptor! spuse Moromete cu un glas care putea îndreptăţi revenirea speranţelor, sau măcar o parte din ele. Dar mai avem banca, şi Achinvvăz^că^nu se întoarce. Pesemne că n-a primit telegrama. Paraschive7 du-te după ce mănancTpfc la primărie şi dă-i şi tu o telegramă, cheamă-l să se întoarcă îndărăt, că nu e vreme de pierdut.

Spunând acestea întoarse capul în altă parte, prefăcându-se că nu se uită la Paraschiv. Se feri însă zadarnic, pentru că Paraschiv nu se arătă nici uimit, nici potrivnic. A fi trebuit să se împotrivească, fiindcă telegrama pe nimiejejujj-ar fi adus,,fără doar şi poate, îndărăt pe Achim. Pe de altă parte mama şi fetele se cam mirară; înţeleseseră dinainte că Achim n-a trimis bani fiindcă nu i-a făcut sau dacă i-a făcut i-a cheltuit pe acolo, cum povestise Scămpsu, prin .cârciumi £U rnuieri §i că astăzLtatăl aflase, tot de la Scămosu, că nici acum n-are bani, că i-a cheltuit tot aşa, chefuind.

Dar telegrama? De ce s-o dea Paraschiv? .__»

- Eu l-aş lăsa să mai stea, fiindcă văz că a făcut treabă pe acblo, mi-a trimes patru mii de lei, dar banii ăştia i-am şi dat lui Aristide, aşa că tot n-avem cu ce plăti banca şi trebuie să se întoarcă repede să vindem oile, spuse Moromete după câteva clipe de tăcere.

Aceste cuvinte buimăciră întreaga familie. Dezorientată, mama se uită zadarnic la chipul nepătruns al bărbatului ei, iar Paraschiv aproape că se înecă cu dumicatul. El făcu o sforţare să înghită, îşi ridică privirea turbure asupra tatălui său şi bolborosi:

- Când ţi-a trimes Achim patru mii de lei?

în aceeaşi secundă Moromete îşi feri ochii. Ceea ce licărea în privirea lui Paraschiv era greu de îndurat.

- Azi, înainte să vie perceptorul, răspunse el cu un glas blând. M-am dus la Scămosu să mă împrumute el cu nişte bani, şi Scămosu taman se pregătea să vie pe la noi. S-a întors aseară de la Bucureşti şi Achim a trimes banii prin el. Dar ce folos! adăugă Moromete cu îngrijorare,

/

arătându-se stăpânit numai de gândul că Achim n-a primit decât prima telegramă. Tot trebuie să se întoarcă şi să vindem oile.

- Să vindem oile? nu se putu stăpâni să nu strige Paraschiv. După ce că ţi-a trimes patru mii de lei, mai vrei să le şi vinzi? Ce-ai făcut cu patru mii de lei? se stropşi el în pornirea şi mânia lui tulbure.

- N-auzi, bă, că i-a plătit lui Aristide? şopti Nilă speriat de ameninţarea nesfiită şi făţişă care se simţea din glasul fratelui. Ce-l mai întrebi?! adăugă el cu un reproş mic şi uimit.

- I-a plătit lui Aristide? Şi ce dacă i-a plătit? strigă Paraschiv din ce în ce mai furios şi mai surd. Ce-mi pasă mie că i-a plătit? îşi ieşi el din sărite, nemaiştiind ce spune. Deodată Paraschiv îşi întoarse capul spre Nilă şi urlă înfiorându-i pe toţi: îmi spui tu mie, că i-a plătit? Şi ce mă priveşte pe mine că i-a plătit? Când ţi-oi da un pumn după ceafă te podideşte sângele pe gură.

Faţa lui întunecată începuse să prindă pete albe. Nilă însă, de frică, se făcuse roşu şi nu îndrăznea nici să mai mănânce. Când, după câteva clipe de tăcere grea, Paraschiv puse mâna pe lingură să mănânce mai departe, Moromete, uitându-se la el cu o privire intensă, îi explică:

- Ai întrebat ce-am făcut cu patru mii de lei şi Nilă a spus că ai auzit că i-am plătit lui Aristide. N-a zis că te-ar privi pe tine ce-am făcut eu cu banii, aşa că nu văz de ce i-ai da un pumn după ceafă să-l podidească sângele pe gură!

Drept răspuns Paraschiv încetă deodată să mai facă vreo mişcare şi-şi ridică privirea amenințătoare şi spre tatăl său; dar numai atât, numai o clipă; nu îndrăzni mai mult; în clipa următoare îşi continuă mişcările mestecând furios.

- Degeaba te superi! observă Moromete cu aceeaşi blândețe nefirească în glas. A zis Nilă altceva?!!! se adresă el apoi către ceilalți, cu o uimire şi cu o înfățişare care aştepta cu tot dinadisul un răspuns.

Nu îndrăzni însă nimeni să deschidă gura. Un răspuns la uimirea provocatoare a tatălui putea fi primejdios; Paraschiv o dovedise. Tot aşa, pe neaşteptate, Paraschiv se satură să mai mănânce şi se ridică brusc în picioare. Scăunelul de sub el se răsturnă şi îl împiedică să plece; izbi în el cu bocancul lui milităresc, trimițându-l în spinarea lui Niculae şi părăsi tinda cu paşi grei.

în urma lui, Moromete îşi plecă fruntea. Nu mai putea fi nici o îndoială: al lui Cătănoiu nu mințise şi nici nu se putea spune că Paraschiv şi-a schimbat sau şi-ar putea schimba gândurile. Oftă îndelung şi greu şi o tristețe neagră coborî peste chipul lui.

Fetele adunară vasele în tăcere. Mama răsturnă masa şi Duțulache se repezi hulpav, tremurând din tot trupul, făcând ca într-o clipită să nu mai

rămână nimic pe jos. De undeva de afară Paraschiv chemă poruncitor tainic: - Nilă!

Iar Nilă se supuse şi ieşi din tindă. Niculae se retrase într-un colț grădinii pierdut şi uitat de toți, fetele plecară nu se ştie unde, iar mam care se gândea că s-ar putea ca omul ei să aibă nevoie de ea, nu pul totuşi să uite amenințarea nedreaptă care îi fusese adusă înainte de mas şi părăsi şi ea tinda.

^.Da, gândea Catrina ieşind din curte cu vadra sub braț, ani de zii te-ai uitat la ei şi în loc să pui mâna pe par şi să-i dai pe brazdă, i-ai lăsi să facă ce vor. Dormeai ca un buştean în pat când eu până în grinda casi săream din somn!... Ilie, mi-e frică! mă rugam în miez de noapte (cum s nu-ți fie frică când îi visam pe câteşitrei negri şi urâți!) şi tu nimic, sforăi; de putea să ardă casa şi să nu te deştepți! Ar trebui acuma să nu-mi pesi că după ce că ai ajuns în întuneric (că nici biserica nu poate să-ți m; ajute, prea ai râs de ea şi ai luat-o în deşert), tot la mine ridici pumni şi urli că să nu mă vezi în ochi! Da, gândi Catrina îndârjită şi ispitită s n-aibă nici un fel de remuşcări, ar trebui să te las să te chinuieşti singui să ştii şi tu câte-am îndurat eu lângă tine... «Ilie, de ce nu treci casa şi p numele meu? Are să mă dea afară Paraschiv» mă rugam. «Ce, zicțvcrej căjo^şă^jnor^eu înaintea ta?» Uite, n-ai murit, dar ParaschlvTot a ajun să nu-i mai fie frîcTcIe tine~şi dacă azi a îndrăznit să te înfrunte cu vorbî mâine o să te înfrunte cu parul. Ce folos că n-ai murit? Pe mine o să m dea afară, am ştiut asta de mult şi m-am rugat la Dumnezeu, dar tu ce-a să faci dacă te dă şi pe tine afară?"

Ajunsă aici cu gândurile, Catrina deodată se sperie. I se păru că îi timp ce ea îl judeca în inima ei şi îl găsea vinovat, acasă Paraschiv şi Nil; poate că au şi sărit cu parul la el. Grăbită, tremurându-i mâinile pi lumânarea fântânii, umplu vadra cu apă şi după ce o puse în cap porn repede spre casă. De obicei mergea cu vadra fără s-o țină şi fără s-o verse dar acum o ținea cu amândouă mâinile şi ajunse acasă leoarcă de apă.

- Tito! Ilinco! strigă de la poartă şi când ajunse lângă prispă pust vadra jos şi intră în tindă.

Neliniştea ei crescu: nu era nimeni. Se întoarse pe prispă şi le strigi încă o dată pe fete, atât de tare şi de speriată, încât Niculae veni el dir fundul grădinii şi spuse că fetele au plecat la vie.

- Unde e tat-tău?
- Nu ştiu!
- Paraschiv şi Nilă unde s-au dus? Nu l-ai văzut pe tat-tău? repeta mama.
- A ieşit pe poartă şi nu ştiu unde s-a dus, răspunse Niculae.

302

Dar neliniştea tot n-o părăsi pe Catrina. O turbura gândul că tocmai acum îşi găsise să-şi învinuiască bărbatul şi să-l lase singur când în fiece clipă putea să i se întâmple o nenorocire. Uitase că în noaptea aceea când luase foc casa lui Bălosu avusese gânduri mai bune despre Paraschiv; îl credea acum în stare de orice.

XXIII

Moromete însă era departe de neliniştea şi temerile mamei. Ceea ce se petrecea cu el îl împiedica să se mai gândească la soarta familiei.

Stătuse mult pe prag şi nu băgase de seamă cum ceilalţi se împrăştiaseră toţi. Văzuse afară bătătura şi ieşise. Văzuse poarta de la drum şi pornise într-acolo. Un om îi dăduse bună-ziua şi recunoscându-l nu-i răspunse. Era unul dintre aceia care mai credea că lumea era aşa cum şi-o închipuia el, care credea că speranţele sunt bucurii adevărate şi nenorocirile numai ale altora şi care în loc să se oprească pe loc, să se trezească şi să se înspăimânte, trecea pe drum liniştit şi încrezător şi dădea bună ziua.

Se aşezase pe stănoagă ca întotdeauna, dar se ridicase numaidecât şi pornise pe şoseaua satului. Mergea cu fruntea în pământ, nici încet nici grăbit şi nu se uita nicăieri, astfel că nu-l văzu pe Dumitru lui Nae când trecu prin dreptul casei lui. Dumitru lui Nae stătea rezemat de stachet, dincolo de poartă, şi arăta una cu ulucile, parcă ar fi crescut de la rădăcina lor ca un pom. Nici el nu-l văzu pe Moromete, nu zise nici el nimic.

în dreptul unei uliţi, Moromete păşi cu aceiaşi paşi egali şi ghicind de departe că un om care venea din direcţia opusă vrea să-l oprească, se feri din calea lui. Trebui totuşi să se oprească fiindcă celălalt nu înţelese că Moromete se ferea de el şi îi tăie drumul ieşindu-i înainte.

- Hai noroc, Moromete!

Ridică fruntea şi văzu un om liniştit şi parcă blând, cu mustăţi mari şi cu un copil în urma lui. Recunoscu întâi copilul, apoi omul: Traian Pisică. Sfîrfîlică scoase un scheunat mic de rugăminte. Traian Pisică îşi luă ţigarea din gură şi îi dădu să tragă, apoi îl întrebă pe Moromete prietenos:

- Ce mai faci, Ilie? Nu te-am văzut de mult.
- Bine, răspunse Moromete.
- Ce mai fac copiii ăia ai tăi?
- Bine.
- Tu ce mai faci?

Tăcere. Traian Pisică se uită la bocancii celuilalt:

- S-au rupt. De ce nu vii să le pun un petic?

304

între timp Sfîrfîlică, văzând că stănoagă podiştei lângă care se opriseră era puţin aplecată spre şanţ, se propti în ea s-o aplece şi mai tare" şi chiar se înfurie şi începu s-o zgâlţâie.

- Am auzit, Moromete, că vreai să-l dai pe băiatul ăla al dumitale, Niculae, la şcoală! Am şi eu unul de seama lui, învaţă bine, m-a chemat Teodorescu să-mi

spună că să-l dau şi eu. O fi scump? întrebă Traian Pisică.

Moromete nu răspunse. Traian Pisică trăgea din ţigare gânditor. Se auzi o pârâitură, apoi un bufnet din acela pe care îl face noroiul când primeşte un bolnav în el şi Sfîrfîlică fu văzut în şanţ cu stănoagă cu tot, plin de noroi până şi pe dinţi.

- Sfârfâlică, lua-te-ar dracii, rupseşi stănoagă, spuse Traian Pisică în treacăt, şi când Sfîrfîlică ieşi din şanţ orăcăind, scoase ţigara din gură: Na la... Dar uitându-se la gura lui plină de noroi nu mai putu pronunţa „na la tata din ţigare", se întoarse spre Moromete şi continuă: Teodorescu zicea că dacă ia bursă, n-ar fi aşa scump. Tu ce zici, Moromete?

- Nu ştiu, răspunse Moromete şi se îndepărtă cu fruntea în pământ, cu aceiaşi paşi, nevăzând şi neauzind nimic.

Ca şi mai înainte cu Dumitru lui Nae, trecu pe lângă doi inşi fără să le dea bună-ziua. Aceştia stăteau la umbra unui salcâm şi văzându-l nici ei nu-l opriră. Erau doi din cei care veneau la fierărie şi-l ascultau cu interes: Din Vasilescu şi Marmoroşblanc. Se uitară lung în urma lui.

- S-a întâmplat atunci cu conversiunea că i-a fost mai lesne lui Moromete să scape de datoriile de la bancă şi el pe urmă s-a împrumutat iar, a crezut că o să vie iar o conversiune, spuse Marmoroşblanc cu oarecare uimire. Acum uite-l că rămâne fără grâu şi tot n-o să-i ajungă.

- Păi tot aşa zicea el şi de fonciire! îşi aduse aminte şi Din Vasilescu. Zicea că nu se poate să nu vie el Iorga cu o lege în privinţa asta.

- Nu pricep, se miră Marmoroşblanc cu dispreţ, Moromete ăsta se pretinde om deştept; cum putea să creadă în prostiile astea?

Din Vasilescu se uită în pământ printre genunchi şi se gândi fără grabă. Marmoroşblanc însă rămase cu bărbia împinsă în sus, a dispreţ, vrând să spună că nimeni nu-l poate convinge că Moromete ar avea vreo justificare.

- N-ai dreptate, spuse Din Vasilescu. Banii de la bancă i-a băgat în vite, aşa că n-are decât să le vândă şi să dea îndărăt, totuna e, iar cu fonciirea, adu-ţi aminte ce ziceau liberalii când erau ţărăniştii la putere: că o să micşoreze fonciirea dacă vin ei în locul ţărăniştilor.

- Şi el a crezut?

- §i dacă nu credea era mai bine?! se înveseli Din Vasilescu.

305

- Da, dar nu te uiţi la el cum trece şi nu dă bună-ziua? zise Marmoroşblanc jignit, iar Din Vasilescu dădu din cap într-un fel din care se înţelegea că lui i se întâmplau altele şi mai şi, dar nu socotea că trebuie să se supere.

Moromete se îndepărtase pe o uliţă care dădea în valea satului şi care, sub forma unui drum îngust, urca printre dâmburi spre câmpie.

La ieşirea din sat, în colţul uliţei, era o poiană şi Moromete_nu băgă de seamă că acolo se afla strâns un grup de şapte-opt inşi care cât îl văzură se şi porniră pe exclamaţii. Unde se duce Moromete? „A! Moromete, Moromete!" se auzea.

- Moromete! strigă cineva.

- Ce faci, domnule?! se supără un altul. Stai puţin, unde...

De astă dată Moromete se opri, dar nu băgă nimeni de seamă că oprirea sa fusese bruscă şi neprietenoasă. Se sclifosiră şi mai mult, iar unul din ei, parcă râdea mereu (avea nişte dinţi lungi, rari şi galbeni), începu să spună că Iocan îl înjură pe Moromete de mama focului şi zice că dacă îl \ mai prinde pe la fierărie o să-i dea cu barosul în cap. Cum?! De ce?! întrebară ceilalţi intrigaţi.

- Zice că Moromete nu mai are facultăţi de încredere! explică omul, dezvelindu-şi până la urechi dinţii... Aşa zice! sublinie el rânjind leneş.

„jCică Moromete s-a dedat cu Aristide şi d-aia refuză să mai vie pe la fierărie.
Se făcu gălăgie şi iarăşi nu băgă nimeni de seamă felul cum ascultase Moromete aceste cuvinte. Rămăseseră consternați, când, făcând un pas spre cei adunați, acesta, cu pumnii strânşi, bolborosi:
- Voi nu puteți, mă, să vă mai vedeți de treabă? Altă treabă nu mai aveți?
" --■-■......."""".....■—"■"■■—-.■■■'..........—......-..
Şi deodată le întoarse spatele şi se îndepărtă mai bolborosind încă nu se ştie ce.
In curând ieşi din sat şi urcă dealul. La câmp înfățişarea sa se schimbă,
! căpătă iarăşi acea linişte posomorâtă şi închisă pe care o avusese când pornise din curte. Merse o vreme peste întinderea netedă a islazului, apoi intră pe drumurile de plan, printre porumburi şi mirişti şi se opri în sfârşit în dreptul unei pietre de hotar. Ajunsese la lotul său de pământ.
Moromete se aşeză pe piatra albă de hotar şi îşi luă capul în mâini. Era cu desăvârşire singur. Dacă n-ar fi fost miriştea locurilor sau urmele - roților de căruță, uscate adânc în pământul drumului, care arătau că pe aici au fost oameni, s-ar fi zis că porumburile au crescut singure, că au fost părăsite, că nimeni n-o să mai calce vreodată pe-aici şi că doar el a rămas ca un martor al unei lumi ciudate care a pierit.
306
Moromete însă era departe de a fi rupt de lume şi venise aici tocmai pentru că se simțea îngropat în ea până la gât şi vroia să scape. înțelegea că se uneltise împotriva lui şi el nu ştiuse - timpul pe care îl crezuse răbdător şi lumea pe care o crezuse prietenă şi plină de daruri ascuriseseră de fapt o capcană (fâlfâirea înceată a amenințărilor, întinderea lor de-a "*** lungul anilor şi de aici credința în fărâmițarea şi dispariția lor) - iar lumea, trăind în orbire şi nepăsare, îi sălbăticise copiii şi îi asmuțise împotriva lui.
Stătea pe piatra de hotar cu capul în mâini şi încerca să dea de curgerea până mai ieri a gândirii sale liniştite, îndârjit şi hotărât să nu cruțe nimic pentru a o regăsi, simțind că înstrăinarea de ea ar aduce întunericul şi că moartea n-ar fi mai rea decât atât. ,Cum să trăieşti Uăcă nu eşti lirxiştîjpî? Nu se întâmplase nimic atât de cumplit încât""sa~mrffe~rcpus"'toituî sub lumina vie a minții. Nu cumva timpul era undeva acelaşi? Nu cumva trecerea lui era egală şi dacă o dată te ocrotea fărâmițând primejdia, când te credeai scăpat îți distrugea de asemenea speranțele clădite peste legea lui? Nu cumva copiii de aceea sunt copii, ca să nu-şi înțeleagă părinții, fără ca mai întâi să se rătăcească, şi de aceea părintele e părinte, ca să-i ierte şi să sufere pentru ei? „Dar i-am iertat mereu", gândi deodată Moromete şi gândirea aceasta reveni şi nu mai fu urmată de alta, *i-am iertat mereu, i-am iertat mereu* şi rămase cu ea în cap până ce îşi luă seama şi o stinse.
După care nu mai fu nimic, se auzea numai foşnetul porumbului, vântul uşor care venea dinspre miazănoapte sporind parcă şi mai mult tăcerea omului şi a pământului. Un iepure ieşi la marginea unui lot şi îşi agită câteva clipe urechile, după care trecu drumul şi pieri în porumbul celălalt, începuseră să scârțâie greierii.
„Am făcut tot ce trebuia, reluă Moromete cu o sforțare, le-am dat tot ce era, la toți, fiecăruia ce-a vrut... Ce mai trebuia să fac şi n-am făcut? Ce mai era de făcut şi m-am dat la o parte şi n-am avut grijă? Mi-au spus ei mie ceva să le dau şi nu le-am dat? A cerut cineva ceva de la mine şi eu am spus *nul* Mi-a arătat mie cineva un drum mai bun pentru ei pe care eu să-l fi ocolit fiindcă aşa am vrut eu? S-au luat după lume, nu s-au luat după mine! Şi dacă lumea e aşa cum zic ei şi nu e aşa cum zic eu, ce mai rămâne de făcut?! N-au decât să se scufunde! întâi lumea şi pe urmă şi ei cu ea."
Şi această gândire sumbră şi trufaşă îl ridică pe Moromete în picioare, pregătit

parcă să facă faţă unei asemenea prăbuşiri.
Se apropia seara. Câmpia îşi lăsa în jos, nesimţit, pleoapa ei uriaşă. La răsărit era întuneric, se vedeau urcând nori de ploaie.
Când, într-un târziu, se uită în jurul său, îşi duse mâna la frunte, se clătină câteva clipe, apoi îşi reveni si porni încet să se întoarcă acasă.
307
XXIV
îndată după prânz Paraschiv se duse la Guica şi îi spuse să pregătească mâncarea de drum: aveau să plece neîntârziat, el şi cu Nilă, chiar a doua zi de dimineaţă.
Paraschiv nu mai dădu pe acasă toată ziua. Nu veni seara acasă să mănânce, mancă la tuşă-sa. După ce mancă, el plecă apoi prin sat. Era în vorbă de mult cu o fată, una Manda a lui Bodârlache, cu care vr'usese chiar să se însoare. Nu se însurase fiindcă îl împiedicase tatăl său şi acum îi părea bine că însurătoarea nu avusese loc - nu avea pe vremea aceea planuri atât de mari ca acum -, dar, mergând spre casa fetei, el îşi aminti din nou cum se întâmplaseră lucrurile şi ura lui împotriva tatălui crescu şi mai mult. Erau lucruri la care el niciodată nu putuse răspunde (cum era faptul că tatăl său îl lăsase să se ducă la munte fără a-l preveni că piaţa muntelui scăzuse), iar în pbvestea aceasta cu însurătoarea, tatăl îl „lăudase" atât de mult şi de insistent pe viitorul său socru, încât laudele acestea îl făcuseră de râs nu numai pe Bodârlache şi pe fata lui, ci şi pe el, pe Paraschiv. Era adevărat că Bodârlache, care avea multe pogoane de pământ, nu era un om prea deştept, dar în urma laudelor lui Moromete, oricărui flăcău i-ar fi pierit pofta să se mai însoare aşa de lesne cu Manda (Paraschiv descoperise cu acel prilej că Manda lui Bodârlache mai era şi foanfă).
Paraschiv n-o luă pe Manda lui Bodârlache, dar el nu-i spusese că n-o mai ia. Fata îl întreba câteodată ce are de gând, dar Paraschiv răspundea mereu că la toamnă, acum a trecut vremea; toamna se însoară lumea!
Manda avea nouăsprezece ani, abia ieşise în lume şi se ferea de aşa-zisul ei viitor bărbat. Când Paraschiv se aşeza lângă ea pe marginea şanţului, nu trecea multă vreme şi începea să se neliniştească. Atunci se ridica şi pleca. Paraschiv încerca s-o ţină, dar ea se zbătea crâncen, intra în curte şi se ridica peste gard. Dacă Paraschiv mai rămânea, fata stătea cu el de vorbă în acest fel, apoi după o vreme se dădea jos de pe stinghia ulucii şi ieşea iarăşi în şanţ, unde nu rămânea mult timp.
Felul acesta de a face dragoste îi amintea lui Paraschiv de vremea când avea el şaptesprezece ani, fapt care îl întărâta, îl scotea din sărite. Poate din cauza aceasta nu-i spusese fetei că n-o mai ia; n-ar fi vrut s-o lase aşa cum o cunoscuse.
în drum spre casa fetei el continuă să se gândească la ultimele întâmplări care avuseseră loc în familie. Căuta încet, fără grabă, feluri de răzbunare împotriva tatălui, ceva pe măsura lui, ceva care să lase urme adânci şi de neuitat. Tatăl său era nemaipomenit de puternic. Până şi acum, în ultima clipă, când perceptorul îi dăduse o primă lovitură, el găsise
308
puterea să se prefacă şi să-i întindă lui, lui Paraschiv, cursa aceea cu cei patru mii de lei trimişi de Achim. Se lăsase prins^Sţăpânit de aceste gânduri Paraschiv ajunse la casajui Bodârlache. El se opri şi trebui să facă o sfiartaxc&ăjasă pentru câtva timp din plasa gândurilor sale răzbunătoare. Deşi era târziu, fata ieşi la poartă. Ea îl întrebă însă de ce n-a venit mai devreme. Paraschiv îi răspunse că a avut treabă, că a stat toată seara de vorbă cu ai lui. La întrebarea fetei care voia să ştie despre ce au vorbit, el îi răspunse că despre ei au vorbit, adică despre însurătoarea lor.

Auzind aceste cuvinte, Manda se lipi de flăcău şi îşi vârî pentru întâia oară palma sub braţul lui. Paraschiv se făcu că nu bagă de seamă şi vorbi mai departe, se agăţă la întâmplare de ceea ce spusese chiar el mai înainte că adică s-ar fi prăpădit stând de vorbă cu ai lui despre însurătoare. începu cu un glas bun să-i spună o poveste lungă care ţinu multă vreme, şi în cuvintele „alde tata zicea că", „şi eu ziceam că" reveneau des în vorbirea lui.

- Da, încă de astă-iarnă alde tata zicea „ia-o, mă, ce mai aştepţi", dar eu ziceam că când să fac nunta? S-a mai pomenit să faci nunta în postul Paştilor? Alde tata zicea că n-are nimic, o iai acuma şi faci nunta la toamnă, ce mare brânză? Eu ziceam că nu, de ce să n-o iau cu nuntă! Ce, n-avem de unde? Tăiem douăzeci de găini, trei-patru oi şi facem o nuntă să pârâie satul! Şi în seara asta mă pomenesc cu alde tata că: „Ce faci, bă, Paraschive, uite, a venit şi toamna, nu te însori?" Eu zic că: „Stai, bă, să se coacă strugurii, să se facă vinul, vreai să cumpăr vin de la Aristide?" „Dar de ce să nu cumpărăm, zice alde tata, n-avem cu ce?" „Ba avem, zic eu, dar ce să dăm banii pe vin dacă avem vinul nostru?" Alde tata se răsteşte la mine, că: „Ce, nu cumva o să dau de băut vin din ăsta prostu de la noi? Luăm vin calitatea întâia de la Pălămida, parcă n-avem cu ce?" „Ba avem, zic eu, dar ce facem de ţuică?" „însoară-te tu şi nu-ţi fie frică de ţuică", zice alde tata. Şi pe urmă mama zice şi ea: „însoară-te, Paraschive, uite odaia, de când am spoit-o, de când te aşteaptă!" Frati-meu Nilă: „Bă, să-mi dai mie plosca să chem oamenii la nuntă. O să-l punem pe-al lui Briţă să-ţi spună oraţiile, că are cal frumos, ai văzut cum mergea călare prin sat cu bradul în mână, la nunta ăluia a lui Troscot"... Alde mama zice: „Dar trebuie să vorbesc şi eu cu cuscră-mea, să vedem câte găini tăiem! Trebuie vorbit din pripă, să nu te pomeneşti că s-a terminat mâncarea!" Şi d-aia am întârziat, uite, vezi şi tu! Şi eu zic să ne luăm de duminică într-o săptămână, să mă duc mâine să tocmesc lăutari, că vreau să avem la nuntă două tarafuri de lăutari şi Ilie Neaţă te pomeneşti că cine ştie cine pune mâna pe el...

Fata începuse de mult să tremure, dar nu se ridica să plece; asculta pierdută vorbele flăcăului şi din ce în ce se alătura cu mai mult curaj de

umărul lui. într-o vreme, cerul, care încă de cu seară se tot frământa, se întunecă de tot şi începu să picure. Paraschiv se ridică şi o întrebă pe fată unde să intre. Fata începu să tremure rău şi îi răspunse că poate să meargă

pe prispă.

- Pe prispă au să ne audă ai tăi; că vreau să stăm de vorbă cum aranjăm,

şopti Paraschiv grav.

- Atunci să mergem în şopron, răspunse fata luând-o înainte. Intrară în şopron şi acolo fata rămase mereu în picioare; Paraschiv se

prefăcu că nu se sinchiseşte de acest lucru. Se aşeză jos la picioarele ei şi cu acelaşi glas bun continuă povestea lui nesfârşită. Afară, ploaia se aşternuse stăruitor peste pământul întunecat şi din când în când cerul era sfâşiat de fulgere şi zgâţâit de bubuituri grele. Cu toate stăruinţele flăcăului, fata stătu tot timpul în picioare rezemată de unul din stâlpii vechi şi tari ai şopronului.

XXV

Paraschiv se întoarse acasă pe al doilea cântat al cocoşilor, aţâţat şi otrăvit de noaptea pierdută în zadar sub şopronul lui Bodârlache. Ploaia continua să cadă şi drumurile se umpluseră de noroi şi băltoace scârboase. Până ajunse acasă ploaia îl udă până la piele. în timpul nopţii Moromeţii mutaseră aşternutul de pe prispă în odaie şi cineva încuiase uşa de la tindă cu zăvorul. Paraschiv era atât de acrit încât pentru întâia oară nu mai ţinu seama de nimeni ai casei şi începu să izbească în uşă

furios. Izbea cu bocancii lui milităreşti, amenințând destul de tare şi fără teamă pe toți cei dinăuntru. Până să-şi făurească el un plan de răzbunare se simțea împins înainte de o pornire turbure pe care abia şi-o stăpânea.

Catrina se trezi din somn speriată de zgomote. Moromete se trezi şi el. Se trezi, dar când deschise gura şi vorbi în întuneric, avea un glas atât de limpede şi liniştit încât s-ar fi putut crede că nu dormise deloc până atunci; el întrebă neturburat din aşternutul lui:

- Care eşti, mă, acolo, de bați aşa?

întrebase cam încet, de aceea cel de afară nu auzi, bătea mereu.

- Du-te de deschide, trebuie să fie Paraschiv! îl îndemnă mama.

- Ce, m-am băgat slugă să deschid uşa înaintea lui? răspunse Moromete fără să se mişte din aşternut. Şi continuă să întrebe: Mă, n-auzi? Care eşti

acolo?

Tot atunci bătăile în uşă se opriră. Moromete repetă întrebarea lui

neturburată:

- Bă, surdule! care eşti acolo?

Nfi-'?iº .—vjâ^ <■ -.— — - ^ 'L V s *e-n*

Urmară câteva clipe de linişte, după care deodată se auzi un fel de urlet gros şi înfricoşător care spunea:

- Deschide, bă, uşa, că când i-oi da un picior o dărâm pe voi cu casă cu tot.

-Ci:"

- Nilă, şopti feraieTa-îngrozită, scoal' în sus şi deschide uşa!

- Ce spui tu? întrebă Moromete din aşternut. O dărâmi cu casă cu tot? Ia să vedem, baremi oi fi şi tu în stare de ceva.

- Tată, mai taci din gură! zise fata cea mare sărind iute din pat si ieşind în tindă.

Din aşternutul ei, femeia se văita în întuneric cu un glas rău prevestitor:

- Aoleu, Ilie, Ilie! Iisuse Cristoase! Apără-ne!

Din tindă se auzi scrâşnetul zăvorului apoi paşi şi smiorcăituri de încălțăminte fleşcăită. Fata se întoarse în aşternut, lăsându-l pe Paraschiv în întunericul tindei.

v - Aprinde lampa, Tito! şopti Catrina. Il laşi în întuneric? O fi ud! ', - S-o aprindă singur! Cine îl pune să se întoarcă la ziuă!? J - Ai să vezi tu, când ți-oi da eu un pumn, cum o aprinzi! se auzi glasul Vlui Paraschiv din întunericul tindei.

^ - Taci din gură! şopti mama cu groază, adresându-se fetei. O fi beat! îți dă una şi te achită!

Fata însă nu se sperie deloc. Bombăni în şoaptă, dar destul de tare ca să fie auzită de fratele vitreg!

- Achită! Achită un c.t!

Se pare însă că nu fu auzită, pentru că tăcerea continuă. Totuşi fata ținea să arate că nu-i e frică. De aceea continuă să bombănească în aşternutul ei:

- Când te porți bine cu el, e mai rău decât când te porți rău! Paraschiv aprinse lampa singur şi intră în odaie. Se aşeză pe un scăunel

şi începu să se descalțe. La lumina galbenă şi chioară din firidă, chipul lui arăta schimonosit şi crâncen. Descălțându-se, el ceru într-o vreme nu se ştie cui:

- Dă-mi o cămaşă şi nişte izmene uscate!

Nimeni nu-i răspunse. Abia într-un târziu, Tita spuse' pe neaşteptate, drept răspuns:

\ - Afară nu puteai să te descalți? Ai umplut casa de apă.

Glasul fetei era înțepat şi duşmănos. Paraschiv tresări şi cum tocmai îşi trăsese un ciorap din picioare, el îl mototoli în mână, se îndoi pe scăunel făcându-şi vânt şi îl

aruncă cu putere în capul fetei. Ciorapul fiind ud şi pun de noroi zbură cu putere şi se lipi ca o plăcintă în perete, împroşcând geamurile şi păturile cu nisip; nu nimerise unde trebuia; în perete, ciorapul stătu o clipă lipit, apoi căzu în pat alături de căpătâiul fetei. Tita se ridică

311

fulgerător în capul oaselor, îl apucă şi îl înapoie cu aceeaşi viteză ținând capul fratelui vitreg. Paraschiv se feri şi ciorapul plesni drept în mica icoană de pe peretele din spatele lui. Cum icoana avea geam, acest geam plesni şi căzu jos în bucățele mici.

- Tito, icoana! gemu mama înfricoşată. Ați înnebunit?

între timp toată lumea se deşteptase. Moromete se ridică într-un cot şi îl întrebă pe Paraschiv cu compătimire:

- Ce e, Paraschive, te-a mânjit proasta la care ai fost cu baligă pe la gură? Ai, mă? Săracu de tine! Eşti şi tu flăcău, de! Te întorci şi te iei la bătaie cu soră-ta!

- Ce mai flăcău! scrâşni Tita cu un glas aprins. Nu i-ar fi ruşine să spuie că e flăcău. E mai murdar decât ciorapii pe care îi poartă în picioare!

- Tito, vezi să nu sar eu acuma la tine! zise mama din patul ei, căutând prin aceste cuvinte să înlăture primejdia.

Paraschiv însă nu răspunse la batjocura fetei. Se ridică de pe scăunel şi trecu în tindă. De acolo, el luă lampa de pe firidă şi intră în cealaltă odaie unde se schimbă, îmbrăcându-şi singura lui cămaşă bună cu care ieşea în lume. Se întoarse şi se culcă alături de Nilă. în tăcerea care se făcuse, el mormăi cu o linişte în glas pe care nu i-o cunoşteau ceilalți.

- Bine, o să vă arăt eu vouă! O să vedeți voi!

Nu-i răspunse nimeni. Paraschiv îşi schimbă glasul şi mormăi adreS88du-se lui Nilă:

- Dă-te mai încolo, Nilă! Apoi după un timp spuse mai departe: Lasă! Stăm noi de vorbă! Vine ea murga la traistă!

Cuvintele din urmă n-aveau nici o noimă, deoarece Paraschiv nu fusese niciodată unul din aceia care să poată fi numit traistă şi la care să fi venit cineva să mănânce. La această socoteală se pare că se gândi şi Moromete, pentru că se mişcă în aşternut şi pregătindu-se să doarmă, rosti:

- Da, aşa mai zic şi eu!

- Ai să vezi tu, continuă Paraschiv. Să nu zici pe urmă că „uite, de ce nu mi-ai spus?!"

Moromete nu mai răspunse. J

Afară ploaia continua să cadă stăruitor. Din când în când izbea în geamuri cu putere. Când toată lumea adormi, mama se ridică din pat, se închină şi se dădu jos. Strânse bucățelele de geamuri care căzuseră de la icoană, ieşi în tindă şi mai rămase acolo multă vreme.

Catrina se întoarse din tindă, închise uşa încet de tot şi îhgenunche la pământ, în fața icoanei. în mâna stângă ținea un ciob de oală din care ieşea un firicel subțire de fum. Ea rămase mult timp în genunchi, închinându-se rar, pierdută în rugăciune. în micul ciob, trosnea şi sfârâia tămâia.

312

De prin paturi se auzeau uneori gemete grele. într-o vreme mama tresări speriată: Nilă avea obiceiul să vorbească în somn. Se opri din rugăciunea ei mută şi ascultă: Nilă chema încet şi cu o limpezire în glas care te speria:

- Bă, al lui Pipitel! Bă, n-auzi? Bă, Sandule: Te-n... pe mă-ta!

A Moromete, care abia ațipise, se deşteptă şi ridică fruntea de pe căpătâi,

începu şi el să asculte. De multă vreme nu mai vorbise Nilă în somn.

- Ce spune, fă? întrebă omul în şoaptă.

Femeia n-avu timp să răspundă. Nilă zise cu simplitate:

- Să încalice pe cai şi să fugă? Dă-i una după ceafă! Atâta spuse şi tăcu; i se auzea răsuflarea uşoară în somn. Moromete întrebă:

- Cui, mă? Cui să-i dea una după ceafă?

Nilă răspunse numaidecât cu un glas parcă supărat de întrebare:

- Ăluia care fură păpuşi de tutun. Pune mâna pe ea! Pune bă, mâna pe ea şi dă cu ea în pământ!... Am prins-o tăvălîndu-se în paie! gemu el. I-am dat cu ciomagul peste fluierele picioarelor.

- Bine i-ai făcut! şopti Ilinca încântată. Dar cine era aia, Nilă!

- I-a băgat mâna în buzunar, spuse Nilă supărat, apoi gemu foarte greu, se întoarse pe cealaltă parte şi nu mai spuse nimic.

Moromete se adresă mamei care rămăsese înghemuită pe pământ în fața icoanei:

- Hai, ajunge, spuse el cu blândețe, crezi că Dumnezeu n-are altă treabă, acuma noaptea, decât să te asculte pe tine?!

Mama nu-l luă în seamă. Se ridică de jos şi cu ciobul în mână începu să tămâie casa. Deasupra capetelor lui Paraschiv şi Nilă se opri mai mult şi făcu nenumărate cruci. Apoi ieşi în tindă, stinse lampa şi se întoarse în pat pe nesimțite. Afară, cu toate că ploua, cocoşii porniră să cânte a treia oară.

XXVI

Paraschiv Moromete stătuse doi ani de zile în armată, dar nu-şi aducea aminte ca cel puțin într-o singură dimineață să se fi simțit atât de rău din cauza goarnei care suna deşteptarea, cum se simțea acasă când tatăl său trezea pe toată lumea cu noaptea în cap, strigându-i cu stăruință şi pe fiecare în parte, să se scoale în sus. Se întâmpla uneori ca în ziua care venea să nu fie nimic de făcut, nimic de lucrat; cu toate acestea, Paraschiv auzea cu groază acelaşi glas înfundat şi stăruitor care punea în mişcare toată casa; era un glas care la început nu chema pe nimeni pe nume şi

313

de aceea era atât de chinuitor; intra în ureche şi turbura odihna dulce a somnului, fără să fie însă aspru ori hotărât; plutea în aer şi se prelingea în ureche dureros: „Mă, n-auzi? Scoal' în sus!" Doar atât se auzea la început, după care se făcea tăcere. Abia într-un târziu se auzea iarăşi, în acelaşi fel, tot aşa de îndepărtat şi fără nume: „Mă, n-auzi? Scoal' în sus, mă!" Şi după câteva clipe de tăcere, se adăuga: „Scoal' în sus c-avem treabă". Şi iarăşi se făcea tăcere. Şi din nou, după multă vreme, glasul relua necruțător: „Scoal' mă, în sus, n-auzi? Avem o groază de treburi." Nimic, însă; tăcere deplină! Nu se mişca nimeni. Atunci glasul întârzia mult timp, căutând nu se ştie ce şi deodată striga pe cineva pe nume, striga de astă dată cu asprime, cu o hotărâre neaşteptată, cu ceva apăsător în el, cu ceva rău prevestitor, cu un ce încordat, ca şi când s-ar fi întâmplat o nenorocire: „Ml

strigat şărea.ars,-xau.atins ci[fierul. înroşit. Buimac bolborosea crâncen: „Ce e, bă, ce?!JCe?4" Atunci se auzea din întunerie-tm raspunsuluitor de blând, de simplu şi de omenos: „Scoal' în sus c-avem treabă!"

Deşi dormise puțin, Paraschiv se sculă totuşi o dată cu toată lumea; pentru întâia oară însă, glasul tatălui se vedea că răscolea în el ura cea mai neagră; nu se dădu jos din pat numaidecât, aşa cum se întâmpla de obicei.

- Ce-ai, mă, de ce ne scoli? N-auzi că plouă afară? mârâi el fără teamă, ceea ce făcu ca foşnetele şi trosniturile de oase ale celor ce se sculau să se oprească.

Moromete nu zise nimic, cu toate că asemenea vorbe spuse cu un astfel de glas nu fuseseră niciodată rostite în fața lui. El se ridică doar pe jumătate în pat şi în linişte care se făcuse întrebă cu o bunăvoință de neînțeles pentru situația în care se afla puterea lui de tată:

- Ce-ai spus, mă, Paraschive? Ce zici că ai spus?

Auzind un astfel de glas, Paraschiv se porni deodată mânios şi nestăpânit:

- Ce tot ne scoli de pomană cu noaptea în cap? Mai lasă-ne dracului să dormim! în fiecare dimineață: „Mă, n-auzi? Mă, n-auzi? Scoal' în sus c-avem treabă!" Ce treabă avem?

Paraschiv tăcu o clipă: apoi se adresă lui Nilă:

ijJunde te ridici? Nu vezi că plouă?^^...

■Jimeni dintre copii nu înțelegeace se întâmpla cu tatăl lor. Totdeauna când se răzvrătea cineva în casă, din nepăsător şi liniştit cum era, tatăl deodată ridica un pumn în aer şi răcnea: „Bă! Smintitule! Te omor!" Răcnetul acesta înțepenea aerul, făcea să piuie creierul celui răzvrătit, iar groaza îi spulbera nemulțumirea ca şi când n-ar fi fost.

Astăzi, în fața revoltei lui Paraschiv, se pare că Moromete dădea înapo tăcea. Paraschiv bolborosi iar din aşternut:

- Am ajuns bătaia ta de joc; după ce că ți-am muncit o viață întreagj nici să dormim nu ne laşi!

Moromete răspunse fiului; glasul lui nelinişti pe mamă şi pe fete; er un glas blând, poate chiar fricos:

- De,

dacă ți-efsomn, dprmi, de! Poți să dormi! ^i după ce vorbi astfel se adres fetelor: Sculați-vă voi şi lăsați-l să doarmă. O fi ostenit, săracul, a trasTI jug toată noaptea!

-

Batjocura însă nu prea mai avea tărie, mai ales că Paraschiv răspuns numaidecât, devenind amenințător:

- Săjmnz„eu4?ejcineva că trage aşternutul; îi umflu botul! Nimeniiiu mai spusenimic. Ca niciodată însă, Moromete se dădu întâiu

jos din pat şi începu să se îmbrace, mama şi fetele săriră şi ele. Afară s făcuse ziuă de mult.

Nilă se ridicase în capul oaselor şi nu ştia ce să facă: să asculte di fratele lui mai mare, ori de tatăl său. Stătea ca o momâie în aşternu! căsca şi se scărpina. Moromete îl îndemna cu blândețe:

- Hai, Nilă, dă-te jos! Să te duci şi să mai dai cu țesala peste caii ăia Uite, s-a oprit ploaia, trebuie să mergem la moară!

- Stai, mă, acilea, nu fi prost! bolborosi Paraschiv lovindu-l cu cotu în burtă.

■

Moromete se îmbrăcă în tăcere. Tot în tăcere, după ce se îmbrăcă ieşi afară din casă. Ieşind, el lăsă uşa deschisă.

După plecarea tatălui, Paraschiv se dădu jos din pat, deşi mai înaintt amenințase că are să-l lovească pe cel care o să tragă aşternutul: arăt: obosit şi parcă încrețit, îmbătrânit. Tăcerea duşmănoasă din jurul lui se pare că îl răscoli rău, pentru că dându-se jos din pat el întinse o mâni spre uşa lăsată deschisă de tatăl său şi o trânti cu toată puterea în canaturile ei.

Zgomotul făcut fu neaşteptat de violent şi ochiul crăpat al unui gearr se desprinse din ramă şi căzu dincolo, spărgându-se cu un zornăit care nu suna a bine.

Catrina nu se mai putu stăpâni. Galbenă la față, ea 0 măsură pe fii de sus până

jos şi îl huidui scurt cu un glas întunecat:
- Huo! La oase! Sparge, mă! Trânteşte!
Paraschiv răspunse numaidecât cu un glas îngroşat de ură:
- Sparg! Le-ai făcut tu? E ale tale?
- Du-te, Ilinco, şi cheamă-l pe ăla de afară! porunci mama. Ie$i afară şi strigă-l să vie încoace.
Fata cea mică ieşi repede din casă. Numaidecât după aceea i se auzi glasul pe prispă, chemând:
- Tată! Ia vino încoace! Hai repede încoace.
Paraschiv se aşezase pe un scăunel şi se uita mohorât la ciorapii lui uzi, plini de noroi. într-o vreme bolborosi veninos:
- CJ^amăJ..liiCQa£eJjg^ aia!
într-adevăr Ilinca se întoarse în casă-şLadeveri:
- Nii ştiu ce" tot face în grădină, că nu vrea să vie!
- I-ai spus ce fac ăştia aici? strigă mama. Du-te şi spune-i, ce vii aici ca proasta! Ieşi afară!
- I-am spus! răspunse fata dârz.
- Şi acu' ce te uiți? Treci în tindă şi aprinde focul! Nu mai sta aici între ăştia! Niculae, ieşi afară pe prispă!
Niculae şi Ilinca ieşiră din odaie. Nilă stătea încă în pat, se uita la cei din casă, se scărpina şi rânjea prosteşte; rânjea şi el batjocoritor, simțind că s-a terminat cu puterea tatălui. Totuşi, rânjetul lui se stinse de ruşine când mama îl pironi cu privirea şi îi spuse:
- Şi tu ce-ți arăți colții, Nilă, îți pare bine că ai ajuns stăpân? O să ne f ducem de aici, să rămâneți voi cu tat-tău, să vă mănânce câinii!
Paraschiv, auzind-o vorbind astfel, mârâi:
- Unde o să vă duceți? La văgăuni?
La văgăuni însemna locul pHn de gropi de la marginea satului unde mureau sau erau omorâte animalele bătrâne.
- Nu ne lasă el Dumnezeu, răspunse mama cu obidă amară. O să fie vai de capul vostru, că mi-ați mâncat sufletul, câinilor!
- Hai, mamă, vezi-ți de treabă! spuse Tita liniştită. Te iei după capul lui?
Paraschiv se uită la sora lui cu îngăduință, ca la o muscă, şi buzele lui •împletite se întinseră a veselie; el aruncă ciorapii murdari sub pat şi porunci fetei:
- Ia bagă tu mâna în *lada aia* şi dă-mi *aici* nişte ciorapi curați, dacă vrei să nu-ți cârpesc una după ceafă.
Lada aceea era comoara casei; Paraschiv, Nilă şi Achim fuseseră învățați de tuşa lor, încă de mici, să creadă că *înăuntrul lăzii* se găseşte toată munca lor; că acolo ar fi ascuns mama lor vitregă şi surorile vitrege toată averea; că lada are fundul înțesat de icuşari şi mamudele, de bani de aur şi de argint. Era încuiată cu un lacăt destul de mare şi în afară de fete şi mama lor nimeni nu umbla în ea; pe fundul ei se aflau într-adevăr icuşari şi bani de argint şi anume doi icuşari şi trei lei monedă măruntă în valoare de o mie de lei.
316
Auzind glasul poruncitor şi obraznic al fiului vitreg, femeia o înghioldi pe fată cu pumnul:
- Ieşi şi tu afară d-aici! Nu mai sta aici!
Tita nu mai spuse nimic şi se îndreptă spre uşă; atunci Paraschiv lăsă din mână ciorapii lui murdari de noroi, se ridică de pe scăunel şi se apropie de ladă. Apropiindu-se, el apucă lacătul în mână şi îl răsuci cu putere; se auziră pârâituri de

lemn care plesneşte. Fata tresări şi se aruncă asupra fratelui, vrând să-l dea la o parte. ParaşcJyy^aJmJbrânci cu o mânăjjar_ciL ceajaltă răsuci balai»atete,jâ .smulse 4in lemnul jorJțivecEÎ^Jraş£deJadă răsturnând fflaîdarul de covoare de deasupra şi deschise capacul. în clipa când vârî mâna înăTOtruȚfata se reţjezî iarăşi la el; de astă dată ea se agăță de capac furio3Sâ"şi cu atâta violență, încât Paraschiv, prins cu mâna înăuntru, scoase un urlet. El se răsuci strâmb, îşî scoase laba de sub capae . şi o plesni pe fată djceptîn. obraz. Tita încercă în aceeaşi clipă să-i întoarcă lovitura, dar Faraschiv o izbi iarăşi, de astă dată în cap, făcând-o să se clatine, şi pentru că fata nu se lăsa, căutând să-l izbească şi ea, Paraschiv o trânti în mijlocul casei. Răzbită de lovituri, Tita încercă să apuce un scăunel, dar Paraschiv i-l smulse cu uşurință şi-i plesni o labă peste ochi. Cu toate loviturile primite, fata nu scoase nici un cuvânt, nu strigă şi nu se vaită; se ridică de jos şi se agăță din nou de capacul lăzii. Obrajii îi ardeau ca focul şi din ochi îi țâşneau fulgere de ură. în acest timp, Catrina ieşise de câteva ori afară şi strigase zadarnic spre grădină.

în casă, Paraschiv reuşise să răscolească în ladă şi să scoată din ea mai multe perechi de ciorapi. Când, în cele din urmă, Moromete deschise uşa tindei şi intră în odaie, Paraschiv tocmai îşi trăgea unul din ei peste talpa noroioasă a piciorului; ciorapul era însă prea lung, era femeiesc, căputa lui trecea dincolo de genunchi şi Paraschiv nu ştia ce să facă cu el, să-l îndoaie pe gleznă sau să-l tragă în sus pe toată lungimea lui. Din pat, Nilă se uita la el cu veselie.

Moromete închise uşa încet şi rămase nemişcat lângă ea; el văzu teancul de pături şi covoare răsturnate, îl văzu pe Paraschiv încălțându-se cu ciorapi albi şi curați, o văzu pe Tita cu chipul umflat de lovituri şi pe femeie plângând încet; îşi întoarse privirea spre pat şi îl văzu pe Nilă aşteptând în aşternut. Se desprinse de lângă uşă şi-şi îndreptă privirea spre femeia lui. între timp Niculae şi cu Ilinca intraseră şi ei în casă.

- Ce e cu voi?! întrebă Moromete.

Nimeni nu-i răspunse. Moromete întreba pe toată lumea, dar se uita nedumerit spre femeie.

- Uite unde am ajuns, se auzi glasul mamei, întrerupt de sughițuri. De ani de zile ți-am spus mereu: Ilie, Ilie, trece-ne nouă, ăstora, jumătate de loc de casă, să ne facem noi cocioaba noastră şi să-i lăsăm pe ei aici. Că

317

după ce că i-am crescut şi mi-au mâncat sufletul, acuma sar cu pumnul să mă omoare!

Omul se apropie de femeie şi îi puse mâna pe umăr cu sfială:

Fata cea mare nu se mai putu stăpâni şi țipă ascuțit:

- Ce tot mai întrebi, nu vezi?- întrebi de pomană! Parcă nu vezi!

Strigătul fetei clocotea. Moromete întoarse capul spre ea şi o privi adânc. Fata tremura din tot trupul. Ea strigă iară cu încordare, fără să ia în seamă privirea tatălui:

- Măcar dacă ne-ai fi spus dinainte, ne luam cămaşa pe noi şi plecam! Să nu ne laşi bătaia lor de joc!

Nu apucă să termine cuvintele din urmă, Moromete ridică mâna şi cu dosul palmei o izbi peste obraji cu toată puterea. Toată lumea tresări. Paraschiv ridică fruntea şi se uită cu un aer tâmpit la tatăl său. O umbră de teamă îi trecu peste chip. Lovitura o înspăimântă rău pe fată; ura şi furia care îi țâşneau din priviri se stinseră ca şi când n-ar fi fost şi în locul lor apăru groaza.

Moromete se întoarse spre femeie şi o întrebă iar cu acelaşi glas stăpânit şi care părea blând şi sfios:

- Spune, Catrino, ce ai tu? Spune, n-auzi? Vorbeşte o dată!

Pentru că mama nu răspunse, omul o izbi cu pumnul în cap de două ori, întrebând-o mereu ce are, să-i spună ce vrea. Ciudat însă: înainte de a fi lovită, ea plângea; întâiul pumn o făcu să plângă şi mai tare, dar la al doilea, deodată tăcu cu desăvârşire. Moromete u dădu al treilea pumn; la cel de al treilea, mama se lăsă în jos lângă pat, se ghemui cu capul între genunchi şi încetă chiar să mai sufle.

- Ce, tu n-auzi? Ce e cu tine? Ai amuțit?

După ce rosti aceste cuvinte întoarse spatele la toată lumea şi vru să iasă. în casă izbucni atunci deodată un plâns sfâşietor, greu de obidă şi de nedreptate, plâns care îl făcu pe om să-şi răsucească umerii şi să amenințe iar:

- Haide-hai! Tito! Pesemne că nu te doare!

în acest timp, Paraschiv se hotărâse să ridice totuşi ciorapii în sus peste pantaloni. Nilă se uită la el foarte intrigat; îi şi spuse chiar, în clipa când Moromete deschise uşa să iasă:

- Bă, Paraschive, trage-i sub pantaloni, peste izmene, că râde dracului lumea de tine!

Aceste cuvinte îl opriră pe tată să iasă. El începu chiar să-şi facă o țigară, în timp ce fata plângea şi urla chinuită de necaz şi de ură neputincioasă; ceilalți, în afară de Paraschiv şi Nilă, tăceau înspăimântați. Moromete linse țigara de la un cap la altul, o înfipse între buze şi murmură:

- Dă-i un foc, Niculae!

318

Băiatul țâşni ca un glonț şi se întoarse cu vătraiul plin de spuză şi de tăciuni. Moromete aprinse, trase un fum şi puse iar mâna pe clanță să iasă afară. în tăcerea în care nu se auzea decât plânsul rupt al fetei, Moromete se adresă celor doi cu un glas părtinitor şi spuse:

- Paraschive, Nilă, veniți cu mine în coşar! Ploaia asta a înmuiat acoperişul, mi-e frică să nu se dărâme!

Paraschiv se uită la tatăl său şi murmură cu nepăsare:

- Lasă-l să se dărâme!

Apoi se ridica 3e~pe~scaunel şi izbi pământul cu picioarele să-şi scuture bocancii de noroiul uscat. Noroiul însă se crăpă fără să cadă şi atunci Paraschiv mormăi:

-=Ja-£tă=ini».mă, ăsta micu, o treanță!

Niculae, speriat, se uită în toate părțile, neştiind ce să facă; se uită întâi la tatăl său, dar tatăl tăcea, apoi la maică-sa, după aceea la surori.

- Dă-mi, mă, o treanță, surdule! bolborosi Paraschiv. Ce.te uiți? ~Niculae se vârî sub pat, merse de-a buşilea până după sobă.

- Nilă, se auzi glasul lui Moromete blând, tu ce mai stai de pomană? Hai cu mine că s-au rupt căpriorile coşarului!

NÎlă răspunse şi el nepăsător, căutând să semene în totul cu fratele său mai mare:

- Dă-le dracului de căpriori! Moromete le explică:

- Dă-le dracului nu e greu de zis, dar vine pe urmă şi se dărâmă coşarul! Ce-i faci atunci? De undeJai altul!

Nilă nu îndrăzni să mai spună nimic şi atunci Paraschiv îl ajută: el se întoarse într-adins cu spatele la tatăl său şi în aşa fel încât se vedea limpede că mişcarea aceasta ținea loc de răspuns. Moromete se uită liniştit la spatele fiului, măsurându-l din ceafă şi până la călcâi, după care spuse cu glas senin şi împăcat, dezvinovățindu-se:

- Ce să-i faci! Au putrezit, în fiecare zi se strică! Ba aia, ba ailaltă!... Paraschiv se

întoarse şi răspunse sâcâit, cu dispreţ:
- Lasă-ne bă, în pace, că nu mergem!
Auzind acest răspuns, Moromete se întoarse spre uşă şi apăsă pe clanţă. Nimeni nu putu să-i vadă faţa; i se auzi totuşi după câteva clipe glasul, indiferent, poate puţin descurajat, lipsit de nădejde:
- Trgajîa_voastră! Să nit-ziceţi că nu v-am rugat şi nu v-am tras de mânecă!
După care omul deschise uşa încet, trecu pragul şi ieşi în tindă; ieşind în tindă, el închise uşa cu grijă şi cu chibzuială mare, în aşa fel că toţi cei din casă văzură cum se ridică limba clanţei în sus, apoi se lasă în jos aşezându-se cuminte în cleştele ei.

JL
XXVII
După ce omul ieşi, mama se ridică de lângă stinghia patului şi începu să-i înghiontească pe copii să iasă afară. Tita plângea mereu şi în acelaşi timp aranja covoarele la loc peste ladă. Niculae, la ghiontiturile mamei, se sclifosea şi nu vroia să iasă afară; Ilinca de asemenea. Nilă căsca mereu, se întindea sub aşternut şi se scărpina pe toate părţile. Paraschiv se aşezase pe un scăunel şi începuse să-şi cureţe pe îndelete noroiul uscat de pe bocanci.
Trecu astfel o bucată bună de timp; nimeni nu vorbea. După ce aranja paturile şi covoarele deasupra lăzii, fata cea mare ieşi în tindă şi de acolo cei din casă o auziră plângând mereu în faţa vetrei, plângând mai adânc şi mai afâşietor decât până acum: se simţea că loviturile primite peste chipul ei, de la frate şi de la tată, îi atinseseră adânc inima şi rana sângera fără oprire; cu cât plângea mai mult şi cu cât durerea se făcea mai cuprinzătoare, cu atât se simea că fata doreşte să plângă şi mai mult până la disperarea cea mai neagră, lucru care se şi întâmplă şi care îl făcu pe Nilă să se ridice din pat, şi să rămână încremenit, ascultând. într-adevăr fata plângea acum cu sălbăticie, ca şi când ar fi fost chinuită cu fierul roşu.
Mama ieşi în tindă şi la început o certă scurt, vrând s-o potolească: *~~~~~- Taci din gură! Fată mare eşti tu? Ce e ambiţia asta? Plângi din ambiţie!
- Ce i-am făcut eu lui?... De ce să dea în mine? O! Doamne! Ce i-am făcut? De ce-a dat?
Nu se ştia cine e acest *lui,* tatăl sau fratele vitreg...
- Taci din gură! I-ai răspuns! E tat-tău, zise mama, gândind că din pricina loviturilor tatălui plângea ea astfel. Să nu-i răspunzi părintelui. Că te-a făcut şi a pătimit cu tine!
Fata îşi încleşta pumnii în aer şi se chinui greu, rugându-se ca în faţa altarului:
- Du-te, mamă... lasă-mă... lasă-mă!...
Şi pentru că mama nu pleca şi încerca s-o apuce de umeri şi s-o mângâie, fata începu să tremure:
- Du-te d-aici şi lasă-mă! Mai bin^ nu m-ai fi făcut... lasă-mă! Du-te! O! O! O! Lasă-mă! Du-te!
Atras de aceste gemete, Moromete se apropie de scara prispei şi întrebă apăsat:
- Ce-are, Catrino, a înnebunit?
Mama se făcu că nu aude şi nu răspunse. Moromete tăcu câteva clipe, apoi strigă uşor, cu glas schimbat, fără acel ce apăsător cu care întrebase mai înainte:

f
- Bă, Nilă-m'!
Nu se auzi nici un răspuns. Omul strigă iar cu încredere:
- Bă, Nilă-m'!

- Ce e, bă? răspunse Paraschiv dinăuntru cu acelaşi „bă" de mai înainte.
- Hai, sunteți gata? continuă Moromete prins parcă de o mulțime de treburi. Hai că se înseninează, uite, să mergem la moară. Trebuie pus grâu în saci şi mers mai devreme, că e gloată, să măcinăm până în seară...
După ce spuse aceste cuvinte, care rămaseră fără răspuns, Moromete lăsă fruntea în jos şi începu să aştepte. Aşteptând, el începu să caute prin buzunarele flanelei, să-şi răsucească o țigare. Scoase o bucățică de ziar şi încercă s-o rupă, să-i dea forma unei foițe, dar degetul gros deodată porni să tremure şi hârtia se strică. Omul se stăpâni şi vru totuşi să-şi facă de țigare, însă acum îi tremurau amândouă mâinile de sus din umeri şi din spinare. Deodată trupul lui țâşni pe prispă, ca scăpat dintr-un arc întins prea mult; din tindă, mama îl văzu şi nu se putu stăpâni să nu exclame cu groază:
- Haiti! Ilie, stai la-n loc! Moromete se opri şi spuse apăsat:
- Nu mai plânge, fato, că te omor! Nu-ți fac altceva! Te omor! Moromete îşi schimbă apoi din nou glasul şi de acolo de pe prispă
chemă aproape duios:
- Bă, Nilă, tată, hai, mă, că s-a înseninat, până nu se face gloată la moară!
După aceea nu mai aşteptă răspunsul. Intră în tindă şi se opri lângă scara podului. Sub scară, în colț, se aflau rezemate de zid o grămadă de unelte: un topor mic de tăiat lemne, cărpătorul de băgat pâinea la copt, un răşchitor mic şi un par de pus porumbul în brazdă. .MxjtonieJte. luă parul, îl piti la spate să nu se vadă şi intră în casă. El deschise şi închise uşa în aşa fel încât să nu se bage de seamă ce ascundea în mâna dinapoi: făcea mişcări sfielnice şi dacă un străin l-ar fi văzut cum închidea uşa, ar fi crezut că omul se teme grozav să nu spargă ceva, ca şi când lucrurile pe care punea mâna ar fi fost făcute din ceva foarte plăpând, foarte fragil.
Când îl văzu intrând astfel, Paraschiv bolborosi mânios:
- Hai, bă, ce tot intri şîieşi p-acilea?! N-auzi că nu venim? Mai du-te şi singur!
Moromete se lipi de uşă şi se dezvinovăți numaidecât. Glasul însă îi tremura, cuvintele abia fură auzite:
- De, măi Paraschive, ziceam şi eu că...
Paraschiv, care stătea cu fruntea în pământ şi îşi curăța bocancii, îl întrerupse ațâțat, fără să bage de seamă, sau să audă cum uşa scârțâie din când în când din cauza spinării şi umerilor omului care tremurau:
321
JftL
- Ce ziceai, mă?J^e ziceai?. Nu-ți mai răci gura de pomană!
- Tu e§ti mâTcuminte, Nilă, spuse tatăl cu blândețe. Hai, dă-te jos din pat şi treci încoace!
Ruşinat, Nilă se posomori, dar nu răspunse şi nu se mişcă; se vedea că şi în el este ceva potrivnic (ceva prostesc însă, necugetat, deoarece nu răspundea nici într-un fel chemărilor tatălui), tăcea şi nu se mişca. Paraschiv se îndârji, simțind slăbiciunea fratelui mai mic, izbucni aruncând fulgere întunecate din priviri spre tatăl său:
- Da, Nilă e mai cuminte! V-a convenit vouă o viață întreagă cumințenia lui. Toți l-ați pus la ham şi i-ați dat cu biciul! în locul lui... hm!... Ştiu eu ce v-aşi face! Ă muncit ca un bou să vă ție pe voi! Ce stai, mă, prostule, acolo în pat? Pune mâna şi scoate din lada aia şi du-te şi vinde şi cumpără-ți haine! Umbli desculț şi cu izmenele rupte în c. şi lada zace îndesată cu *crepdeşin!*
Fără să se grăbească, Moromete ridică parul în aer şi îşi făcu vânt. Paraschiv văzu, dar în clipa aceea nu înțelese despre ce era vorba; se uită cu neîncredere la

parul ridicat în aer şi când primi lovitura în cap ridică zadarnic coatele în sus; se prăbuşi de pe micul scăunel şi se întinse la pământ cu o expresie de mare uimire pe chip.

După ce îl lovi, în timp ce Niculae şi Ilinca ţipară îngroziţi, Moromete se întoarse spre Nilă. La vederea parului, Nilă răspunse scurt, înspăimântat dintr-o dată:

- Aoleu, tată!

Strigătul arăta atâta spaimă, încât parul întârzie câteva clipe în aer, dar, ca şi când Moromete ar fi reflectat repede în aceste clipe, lovitura totuşi porni, abătându-se însă de la direcţia ei, capul, şi înfigându-se înăbuşit în spinare. Nilă se făcu ghem şi întinse mâinile să se apere, strigând mereu cu groază mare:

- Aoleu^taţă! JNu da! Nu maifac!

Moromete îl lăsă, nu pentru că u era milă, ci ca să se întoarcă spre Paraschiv. Se întoarse şi începu să-l lovească rar şi adânc pe unde nimerea. Loviturile îl dezmeticiră pe Paraschiv: el încercă să se ridice, să se împotrivească. Parul însă îi paraliza cu chibzuială mâinile, fluierele picioarelor, oasele şoldurilor. Gemea^nfundat, se tăvălea pe jos şi trupul lui de om în toată firea, întins şi făcând mişcări deşucheate, îi speriară pe copii.

Niculae începu să clănţăne din dinţi. Catrina năvăli în tindă şi se agăţă de braţul bărbatului; ea vorbi apăsat, cu un glas coborât, cu o neaşteptată linişte şi hotărâre:

- Ilie, nu te potrivi! Nu ţi-e ruşine să dai în ei?

322

Tocmai în acest moment Paraschiv se ridică în picioare şi clătindu-se greu izbuti să apuce în mâini parul tatălui. El vorbi gros, cu un glas turbure, abia ţinându-se pe picioare; lovitura în cap îi luase de la început orice putere de împotrivire.

- Nu mai da! Auzi? Nu mai da! gemu el.

Moromete întrebă cu încordare, gâfâind: Mili

Paraschiv nu răspunse.

- Mai faci? repetă Moromete.

- Nu mai fac! se auzi răspunsul. Dar nu era al unuiqm treaz.

Moromete aruncă deodată parul la pământ şi prea îndelungata lui stăpânire de sine se desfăcu într-un urlet:

-J^no-ro-ci-JjfcleLPa^

Apoi se întoarse spre Nilă, care între timp sărise din pat şi se ghemuise într-un colţ:

- Şi tu, Nilă? Tu, mă? E lume care aleargă din zi şi până în noapte pentru un pumn de făină! Şi voi ca nişte câini! Ca nişte câini turbaţi săriţi unul la altul! Vă omor! Cu-i nu-i place la târla mea, să se ducă! Să plece!

Moromete, după ce urlă astfel cu ochii ieşiţi din cap, făcu un pas repezit şi lung şi porni spre uşă. Apucă de clanţă violent şi vru să se ducă, dar din tindă se întoarse la fel de vijelios cum ieşise şi continuă să urle:

- Atâta timp cât mă vedeţi că trăiesc, ori faceţi cum zic eu, ori dacă nu, să plecaţi. Am muncit şi am trudit şi am luat pământul de la ciocoi ca să trăiţi voi mai bine! De ani de zile mă zbat să nu vând din el, să plătesc fonciirea fără să vând, să vă rămâie vouă întreg, orbilor şi sălbaticilor la minte! Şi am plătit mereu, n-am vândut nici o brazdă şi acum săriţi la mine şi la ăştia, că v-am furat munca voastră! Pământul rămas întreg, Paraschive, smintitule, acolo e munca voastră! Bolnavule după avere! Ai vrut să te însori cu a lui Bodârlache că avea pământ mult şi te-ai făcut de râs. O să-ţi mănânce capul averea, să ţii minte de la mine!

Cuvintele din urmă fuseseră rostite atât de tare, încât se pierdură într-o răguşeală stinsă şi neputincioasă. Omul era de nerecunoscut.

- Ce v-am făcut eu vouă şi ce nu v-am dat, Paraschive şi Nilă? Nu s-a muncit şi nu s-a împărțit aici în casă tot ce-am avut? De unde să vă dau eu mai mult dacă atâta e? Vreți să mă jupuiți pe mine de piele? An de an am dat din colț în colț când intra percitorul în casă. An de an m-am dat peste cap să nu vând din pământ! Am trăit cu toții desculți şi dezbrăcați, nimeni n-a avut mai mult! Ce vreți voi de la mine, nenorociților? Să ies la drumul mare şi să jefuiesc? Să iau vita omului din bătătură şi să mă țin de procese ca alții? Asta vreți voi?

Volumul II

I

în bine sau în rău, se schimbase Moromete? Cei care îl duşmăneau sau stăteau cu ochii pe el se potoliră sau îl uitară, ca şi când l-ar fi iertat sau l-ar fi dispreţuit. Ce putea să însemne asta?
Bălosu deveni chiar binevoitor faţă de vecinul său, iar Guica şi Parizianu le întrebau pe fete când le întâlneau pe drum dacă alde Paraschiv nu le-a mai scris. De Nilă şi Achim nu ziceau numic, ca şi când din partea ăstora doi n-ar mai fi putut prididi să citească atâtea scrisori. Arăta tăcută Guica, nu i se mai auzea deloc gura prin faţa casei, pesemne că nepoţii aveau alte griji pe-acolo decât să-i trimită scrisori. în acei ani muri părăsită în bordeiul ei şi fu dusă la cimitir de Parizianu. Moromete, cu toate că era vorba de sora lui mai mare, nu veni nici măcar s-o vadă, dar asta nu miră pe nimeni, se cunoşteau în sat altele de acest fel mult mai rele.
Cu atât mai puţin băgă cineva de seamă că fi-său cel mic, Niculae, nu se mai ducea nici el la şcoală; deşi maică-sa vânduse.şi ea un pogon din pământul ei sa-l ţină mai departe, totul se opri când trebuia să treacă pe al patrulea an: Moromete îi spuse, fără multă vorbă, că s-a terminat şi cu istoria lui cu ***studiile,*** să stea acasă şi să pună mâna pe sapă. Băiatul nu se mai zbătu nici el ca la început, nu se mai plânse nici pe lângă maică-sa, şi nici pe lână preot sau fostul lui învăţător ca să-l ajute; cu tatăl său se întâmpla ceva. Nu se mai putea vorbi cu el, spuneai una şi el asculta şi ai fi zis că înţelegea, ca să te pomeneşti pe urmă că răspunsurile pe care ţi le dădea veneau din altă parte... Devenise în mod ciudat întreprinzător şi în anul când nu-i mai dădu voie lui Niculae să-şi urmeze şcoala (an în care începuse şi războiul) îi mergea destul de bine, îşi făcuse un pridvor în faţa casei şi tot timpul umbla cu căruţa şi caii de la munte la baltă. Parcă chiar întinerise, arăta zdravăn, cu mustaţa mereu neagră şi când tot satul se pitea în casă şi coşurile fumegau sub gerurile năpraznice ale iernii, era văzut cu alţii mai tineri, cu săniile încărcate cu porumb, gata
k <
să plece să le vândă în creierul Carpaţilor, la mocani. Se întorceau cu purcei mici cât nişte gherlani pe care îi revindeau în sat, cu şiţă de învelit acoperişurile şi cu butoaie de ţuică. Poli galbeni îi umpleau buzunarele şi pe toate le vedea acuma din punctul de vedere al unui câştig eventual. El nu acea aşa, găsise un alt cuvânt pe care îl adoptaseră şi noii lui prieteni (căci cu cei vechi rupsese, cu Cocoşilă nu se mai împăcase nici până azi, iar de Dumitru lui Nae şi Iocan se îndepărtase de mult), acest cuvânt era ***beneficiu.*** Moromete îl folosi chiar şi când Niculae îl întrebă ce avea cu el de nu-l mai lăsa să meargă mai departe pe drumul lui, din moment ce nu era vorba de bani? Fusese singura întrebare pe care băiatul i-o pusese după ce aşteptase câteva săptămâni, şi el şi maică-sa, să se lămurească dacă nu cumva era vorba doar de o suceală a lui, sau poate de-o uneltire care îl izbise cu putere şi îl ridicase contra lor, temerea de totdeauna a mamei.
- De ce zici, tată, că nu vreai să mă laşi mai departe? întrebă fiul cu o voce în care cu trei ani în urmă speranţa legată de fapt de firea de atunci a tatălui avusese totdeauna un tremur cu care îi forţase acestuia gândirea lui întortocheată; acuma nu mai răzbătea din glasul băiatului decât o curiozitate rece.
- Şi ce beneficiu o să am eu, mă, de pe urma ta, dacă te las să te duci mai departe la şcoală? răspunse Moromete. Ce, nu-ţi place munca?!
Dacă îi plăcea munca lui Niculae? Sigur că nu-i plăcea, dar ce, asta era o noutate, nu se ştia încă de când era mic ce-i plăcea şi ce nu-i plăcea acestui băiat? Lui Moromete parcă îi zburase mintea din cap şi, cu bună ştiinţă, făcuse schimb cu a unui alt ţăran care vorbea cu tine aşa cum vorbeşti cu un cal sau cu o vacă. II puse pe Niculae la muncă şi când văzu că băiatul nu se mişcă îl lovi şi-l ameninţă: dacă nu vrea să asculte, să se ducă de-acasă, s-o ia pe urmele celor trei, care au ajuns bine, Paraschiv lucrează la ***ucebe,*** să se ducă şi el să intre acolo! Şi pronunţase cu atâta satisfacţie cuvântul, încât băiatul se înfricoşa, fiindcă era adevărat: Paraschiv nu făcuse nimic la Bucureşti cu ideea lui de comerţ, pierduseră şi oile şi caii şi ajunseseră toţi trei măturători de stradă. ***Ucebe-u*** acela (Uzinele Centrale Bucureşti) tocmai asta era, o instituţie binecunoscută în sat, unde ajungeau în cele din urmă cei care cădeau jos. La toţi li se părea că dacă zic ***ucebe,*** în loc de măturător de stradă, pot să ascundă în acest fel adevărul nenorocirii lor... Nu se ştie dacă Niculae avusese sau nu în primul moment gândul să fugă de-acasă, dar soarta fraţilor lui vitregi o sperie şi pe Catarina, care încercă să-l ţină pe băiat de rău... Nu era nimic,' zise ea, bine că învăţase şi ăia trei ani, să stea şi el să mai aştepte până ce se face mare şi atunci să plece şi el în lume... Şi până atunci să facă ce zice tat-său...
II
într-o zi se întâmplă însă ceva care dezvălui familiei că într-adevăr fusese vorba de o uneltire, dar nu din partea cuiva, ci se copsese singură şi îndelung în mintea tatălui.
Iată ce se petrecu... Primeau din partea celor trei câte-o scrisoare o dată sau de două ori pe an, în care unul din ei mâzgălea ca vai de lume că o duc bine... Anii care treceau micşoraseră parcă totul, ura lor că fuseseră bătuţi atât de tare înainte de a fugi, ruşinea familiei că fugiseră ca nişte hoţi... Scriau acasă ca şi când una s-ar fi

răscumpărat prin alta... Dar niciodată nu spuneau ce însemna binele acela, în timp ce acelaşi Scămosu povestea în sat că îl văzuse cu ochii lui pe Paraschiv în cunoscutul costum de culoarea prafului, pe care scria, pe spinare, cu litere mari şi albe acele litere ruşinoase.
în acelaşi an, când Niculae rămase acasă, primiră de astă dată o scrisoare în plic şi înăuntru găsiră şi o fotografie. Cei trei dădeau pentru întâia oară amănunte despre viața lor şi iată ce spuneau, că Paraschiv nu mai lucra de mult la *ucebe,* că acum trecuse la *setebe* (Societatea Tramvaie Bucureşti) şi că era sudor autogen, câştiga atât pe lună. Nilă lucrase în ultimul an la un bloc, cărând materiale cu spinarea şi inginerul îl lăudase şi îl recomandase proprietarului care îl luase pe urmă portar. Asta era în plin centru Bucureştiului, se numea Bloc-Algiu şi se afla pe strada Cheia Roseti. Iar Achim era singurul care reuşise totuşi în comerț, ținea pe Calea Colentina un *Consum alimentar.* Urma fotografia ca o dovadă. Paraschiv arăta bine îmbrăcat, cu o banderolă mică pe braț, pe care se vedeau într-adevăr limpede literele S.T.B., iar Nilă o şapcă pe cap pe care scria *portar.* Se strânseseră toți în pridvor, fetele şi mama. Niculae nu era acasă, era plecat cu caii. Se uitau la poză încercând să înțeleagă şi ceea ce în scrisoare nu se spunea. Nilă arăta mai gras şi avea ochii albiți, dați peste cap, stătea în mijloc cu o femeie cu gura strâmbată de o veselie a ei din momentul acela (sau poate că aşa era se strâmbă de felul ei), iar Paraschiv la fel, cu una cam neagră la față, putea să fie o țigancă (sau poate aşa era ea neagră de felul ei), veseli amândoi, în timp ce Achim era mai greu de recunoscut, cu beregata înainte, sub care atârna o cravată groasă, cu nodul cât un ghem, ai fi zis că se spânzurase cu ea şi îi ieşise în felul acesta ochii din cap.
Rămaseră cu toții tăcuți, atinşi de uimire. Va să zică ajunseseră bine până la urmă cei trei şi nu în zadar se zbătuseră ei să plece de acasă. Se vedea după haine, după chipurile lor şi se înțelegea şi din felul cum scriau că nu se mai gândesc deloc la ceea ce se întâmplase în dimineața aceea când fuseseră bătuți cu ciomagul şi tăvăliți pe jos: spuneau „dragii noştri,
dorim ca micile noastre rânduri să vă găsească în momentele cele mai ! fericite..." şi se deducea din aceste rânduri întinse pe mai multe foi că acum, după ce au ajuns şi ei cu meserii şi au devenit bucureşteni, vor să uite ce-a fost şi să se împace cu ai lor din sat, din moment ce soarta i-a despărțit şi nu vor mai trăi niciodată împreună. Rămânea doar ca cei de aici să uite, mai ales că întrebau şi de Niculae, cum merge cu şcoala, ceea ce putea să însemne că într-adevăr nu mai aveau nimic cu nimeni, fiindcă în nici una din scrisorile lor de până atunci nu puseseră asemenea întrebare. Nu însemna asta că ura lor contra mamei şi a fraților vitregi se stinsese? Ceea ce mama şi crezu, după obiceiul multor oameni care gândesc că dacă vezi tu lucrurile în bine, chiar dacă ele sunt rele, n-o să fie pe urmă vina ta că nu le-ai luat aşa cum sunt. Şi zise:
- Bine că au ajuns bine, că ajunseseră de râsul lumii cu *ucebe.*
Nu se ştie de ce, Moromete îşi ieşi din pepeni. Se uită la ea cu privirea sticlind de vrăjmăşie şi îi spuse:
- Taci că ai auzit şi tu de *ucebe,* lovi-te-ar moartea cu popa în brațe. Nu se înțelese de ce tatăl nu era pe față bucuros de aceste ştiri
neaşteptate, se gândiră însă toți că în sinea lui îi părea bine, fiindcă uite că se putea spune că scăpase de grija lor şi nu mai trebuia, ca până acum, să ia altă vorbă când cineva îl întreba ce mai fac copiii ăia ai lui pe la Bucureşti. Fetele chicotiră.
- Nilă parcă e adormit, zise cea mare observând cea dintâi poziția ciudată a ochilor acestuia în mijlocul fotografiei.
- Păi dacă e beat! izbucni deodată Moromete. Nu vedeți? Sunt beți toți!
- Ei taci că ştii tu, i-o întoarse mama. Ai fost tu acolo să vezi că erau beți! Aşa arată pozele.
- Nu, că ai fost tu, zise Moromete abia stăpânindu-şi furia. De multe ori te-ai pozat tu!
- Nu, că le ştii tu pe toate, zise mama pufnind în râs, fiindcă era adevărat că în viața ei nu fusese să se pozeze nicăieri, şi de ieşit din sat ieşise şi ea de vreo două, trei ori, până la oraşul cel mai apropiat, la Pălămida.
- Şi muierile astea cine-or fi, tată? zise cea mică, avidă să afle tot, uitându-se acum singură cu fotografia în mână.
- Muierile lor, cine să fie, răspunse Moromete ridicând fruntea din pământ şi țintind-o pe fată cu o privire la fel de albă ca şi a lui Nilă, deşi în ziua aceea el nu băuse nimic. Şi adăugă: sau crezi că sunt ale altora? Nu vezi cum se țin cu ele pe după mijloc, să nu se scape? Ce se fac ei unii fără alții dacă se scapă, nu cad jos şi-şi sparg capetele?
Mama intrase între timp în tindă şi vedea de foc, dar curând ieşi şi-şi făcu de lucru pe prispă, începu să scuture nişte țoale vechi. Moromete se ridicase, coborâse din pridvor şi pierise nu se ştie unde. Mama se aşeză apoi pe căpătâiul roşu plin cu foi de porumb, pe care şezuse înainte Moromete şi luă iar fotografia în mână, vrând parcă să descifreze în ea înțelesul purtării tatălui. Rămase multă vreme privind-o, în timp ce fetele intrară ele în tindă şi luară seama la ceea ce se fierbea pe vatră. în cele din urmă mama, cu o expresie senină, ridică din sprâncene ca şi cum ar fi înțeles şi puse fotografia de-o

parte... Nu era nimic, toane de-ale lui, cine ştie ce i s-o fi părut: cei trei arătau bine, fata cu care era Paraschiv pozat era chiar frumoasă, oacheşă cum arăta, o creştină şi ea, o fi găsit-o şi el pe-acolo şi s-or fi luat... Treaba lor, ce mai avea acuma cu ei? Bine că n-au ajuns ca alții care au murit pe acolo de oftică! O mică nedumerire tot mai stăruia însă pe chipul Catrinei. întră în tindă şi începu să vorbească cu fetele: Paraschiv era la ***setebe***, asta a înțeles. Nilă era portar. Dar Achim?! Era croitor?!

- De ce croitor? zise Tita.

— Păi parcă aşa am înțeles, parcă aşa zicea în scrisoare: costum... Fata însă se pare că se gândea acum la ale ei şi parcă nici nu auzi

ceea ce spusese maică-sa: nici nu-i răspunse şi mamă nu mai zise nici ea nimic.

III

Totul se stinsese deci acum, şi dacă n-ar fi fost Niculae care nu-şi revenea din starea în care îl aruncase hotărârea de neînțeles a tatălui (în ultimul an Moromete cumpărase de la cineva un pogon de pământ şi se spunea că mai avea bani de unul), totul ar fi putut să pară că era mai bine decât la mulți. Nu miră pe nimeni din familie faptul că puțină vrerrve după primirea acelei scrisori cu fotografia, tatăl (mereu posomorât însă. puse caii la căruță şi zise că se duce la Bucureşti. Era de înțeles, câtă vreme cei trei trăiseră pe-acolo, fără nici un rost, ce bucurie să te duci să-i vezi? Acum lasă să se ducă, sunt copiii lui, i s-o fi făcut şi lui dor de ei după atâția ani.

Moromete plecă cu băiatul lui Parizianu, care se ducea la Bucureşti ca să rămână acolo, făcuse şi el ca şi Niculae câteva clase de liceu şi, ca şi el, trebuise să întrerupă, tot în urma unei hotărâri a tatălui, cu deosebirea că Parizianu chiar că nu mai putea să-l țină şi îl rugase pe Gheorghe al lui „să se ducă şi el la Bucureşti şi să vadă ce-o face". Băiatul ăsta al lui Parizianu a fost de față la întâlnirea care a avut loc între tată şi feciori.

După întoarcerea acasă a lui Moromete, mama lui Niculae şi cu fetele trăiră multă vreme cu gândul că acolo nu putuse să se întâmple nimic deosebit mai ales că tatăl dădu din umeri când fu întrebat, ceea ce putea să însemne că nu era nici mai mult nici mai puițin decât puteai să-ți închipui. Al Iu' Parizianu povesti însă lui alde tat-său care venise de Crăciun la Bucureşti felul cum decursese revederea între unchiu-său şi cei trei. Şi Catrina şi fetele auziră. Fetele dădură din umeri, nu prea le pasară, dar mama căzu la pat săptămâni de zile şi începând din vremea aceea se petrecu între ea şi Moromete un lucru ciudat şi teribil, asemănător cu ceea ce se petrece de obicei numai între doi tineri care abia s-au cunoscut sau abia s-au căsătorit, şi nu vorbesc nimănui despre asta, da< din pricina acestui lucru se iubesc sau se urăsc apoi toată viața. Ce se întâmplase la Bucureşti?

întâi că, în timpul care se scursese de când cei trei fugiseră de acasă, Nilă îşi făcuse armata, ceea ce deodată arăta că situația lui bună în care îl găsise într-adevăr tatăl era de dată recentă, iar în ceea ce îi privea pe ceilalți doi, Paraschiv nu fusese măturător de stradă decât câteva luni şi Achim niciodată. Oamenii din sat, zise Paraschiv, rânjind cu buzele lui împletite, se opresc la un punct care le convine lor, să arate că tu eşti prost şi ei sunt deştepți. Sunt pe... măsii, 'le muma în..., că altă treabă" n-au când vin pe la Bucureşti.

Moromete tăcea. Dăduse de ei cu uşurință şi nu pățise nimic pe drum, fusese însă tot timpul, ca şi acum după ce îi întâlnise, tăcut. Se uita mereu drept înainte cu acea expresie des întâlnită la țărani când merg în căruțele lor prin oraşe, că sunt numai ei singuri pe lume cu caii lor chiar dacă trec prin mijlocul unei mari mulțimi sau pe străzile cele mai aglomerate: astea sunt aşezări efemere, ei sunt stăpânii pământului şi nu ăştia care au apă în perete şi nu mai văd lumina soarelui de-atâtea etaje. Numai la intrare, când dăduseră peste primele şine de tramvai oprise caii să întrebe, şi unul, care se vedea că nu e mare brânză de capul lui, tot aşa, avea şi el o curte aproape țărănească, în loc să le răspundă prin cuvinte făcuse un gest cu mâna, adică mergeți şi voi înainte, că tot n-o să înțelegeți dacă vă spun... Găsiră până la urmă acea stradă...

Nilă stătea în dosul biroului lui de portar şi se ridicase numaidecât când îl văzu pe tatăl său intrând cu biciul în mână pe poarta clădirii. Era tot Nilă, nu se schimbase deloc, tot stânjenit arăta, ca şi acasă, şi la fel de greoi, cu fruntea lui încrețită, sub capela dată pe ceafă. în sat avea un fel al lui de-a sta în picioare, cu mâinile în buzunar, lângă un salcâm, un om sau un cal, cu un aer nehotărât, gata să plece din locul acela, unde continua însă să rămână cu toate acestea mult timp. Aşa arăta şi acum în fața tatălui, şi abia după primele întrebări ale lui Moromete (unde e Paras-

chiv? ca şi când Bucureştiuf ar fi fost tot Tln sat, să ştii care pe unde e) se trezi că în holul blocului era o canapea de piele şi zise:

- Hai, mă, să stăm colea! Şi avu în glas o insistență bruscă de parcă tatăl s-ar fi opus. Apoi i se adresă băiatului: Şi cu tine ce e, mă? Ce cauți aici?

- Am venit la Bucureşti, răspunse al lui Parizianu.

Şi Nilă se agăță după aceea de el, cu vocea lui moale, cu toate întrebările pe care ar fi trebuit de fapt să i le pună

tatălui: Ce face Tita, ce face Ilinca, ce face Niculae? Dar ga Măria când a murit? Cu pauze mari între întrebări, aşa cum fac cei care nu vor să lase nici un înțeles să treacă prin mintea lor, fără ca ei să bage de seamă şi să-l păstreze, având însă, de câte ori deschidea gura, o mişcare greoaie a corpului, ca o respirație a gândirii lui încete, care tresărea şi renunța: asta e, ce să-i faci, ce poți să faci? Era acelaşi Nilă, cu aerul lui împovărat şi ziceai că îl ştii şi îl cunoşti. Dar se purta tot aşa de neaşteptat cu tine, ca sub pornirea unei răzvrătiri resemnate, pe care era bine s-o îndrepți contra ta. Deşi la mare pericol nu s-ar fi putut spune că te puteai aştepta din partea lui.
Moromete nu stătu mult să se mire de purtarea fiului său mijlociu şi întrerupse curând aceste întrebări fără noimă:
- Tu ce crezi, Nilă, că Paraschiv vine singur încoace, fără să te duci să-i spui? A ajuns el aşa de deştept că o să-şi dea seama de departe, prin tot Bucureştiul ăsta, că am venit eu pe la voi?
între timp, uşa cea mare de la stradă se deschidea, intrau sau ieşeau oameni. Se îndreptau spre unul din ziduri mai în fund, apăsau pe un buton, se aprindea o lumină roşie, se auzea un bâzâit, se vârau într-un fel de cutie luminată, trăgeau de grilaj, trânteau uşa şi cutia urca în sus, în timp ce nişte frânghii groase şi nişte greutăți" se mişcau cu aceeaşi viteză în jos. Nilă se ridică încet de pe canapea, cu mâinile în buzunare şi rămase mult timp nemişcat chibzuind. în cele din urmă avu o mişcare mică cu mâna spre stradă şi rosti:
- Mergeți şi voi şi plimbați-vă... Acum sunt în servici şi nu pot, dar peste un ceas sunt liber şi mă duc după Paraschiv şi Achim. Plimbați-vă p-acilea... Şi pe urmă vă întoarceți...
Şi le întoarse el însuşi spatele. Dar nu plecă, stătea mai departe, aşa întors, cu mâinile în buzunare, puțin aplecat înainte...
- Să nu vă rătăciți, zise el moale şi nehotărât, reflectând poate dacă n-ar fi mai bine să-i țină aci în hol, dată fiind primejdia aceasta care i-ar pândi lăsându-i singuri. Pe urmă însă se decise şi arătă cu mâna afară, încă îndoit dar venindu-i acum în minte o soluție care ştia el că e bună: uitați-vă şi voi acolo unde scrie Jamol, le zise el, pe blocul ăla! Şi adăugă: Vizavi e Cheia Roseti, strada noastră...
11
Adică să ia şi ei drept reper punctul acela pe care li-l arătase. Se vedea într-adevăr prin geamul mare al uşii o clădire uriaşă pe vârful căreia se aprindea şi se stingea neîncetat un cuvânt albastru, *Jawohl*. Pesemne că pentru Nilă însuşi, multă vreme, acest cuvânt cu litera m întoarsă pe dos fusese un punct sigur de orientare în marele oraş.
Paraschiv se schimbase, s-ar fi putut spune că mai îmbătrânise, iar Achim arăta parcă mai gras, sau poate era aşa din pricina hainelor orăşeneşti, pe trupul lui mic şi îndesat. Nu se mirară când îl văzură pe tatăl lor, sau poate se miraseră înainte, când le spusese Nilă. Veniseră cu pachete cu salamuri, cu franzelă şi cu sticle cu vin, înfăşurate în hârtie şi urcaseră cu toții sus, în odaia lui Nilă, la etajul al unsprezecelea. Erau toți flămânzi şi mai ales însetați. Moromete plecase pe la unu după miezul nopții cu căruța şi până ajunsese la Bucureşti nu pusese nimic în gură.
- Dar tu, Achime, zise al lui Parizianu, pe tine nu trebuia să te ia în armată? Parcă aşa ne-ai scris nouă ultima dată.
- Hai, mă, tăceți din gură, se răsti Nilă, ca şi când s-ar fi omorât cineva cu vorbitul, să mâncăm şi pe urmă...
Odaia lui Nilă era mică, dar aveau loc în ea, şi foarte curată. Avea un pat alb de fier, cu saltea şi cearceafuri şi o pătură cu dungi cafenii. Lângă geamul dintr-un singur ochi se afla o masă cu două scaune, pe care o traseră în mijloc şi puseră peste ea sticlele şi pachetele cu mâncare.
- Uite, zise Paraschiv, parcă l-ar fi contrazis cineva, pe Nilă o să-l ia în concentrare, pierde postul... Şi se întoarse spre frati-său: ce-i faci, măi Nilă, dacă primeşti ordin?
- Toarnă mai bine în paharele alea şi mai taci din gură, răspunse Nilă, care, nu se ştie de ce, vroia tăcere.
Lui Paraschiv s-ar fi zis că îi plăcea că frati-său o să rămână fără serviciul lui şi râse deodată de zăngăni fereastra.
- Am vorbit eu cu domnul Algiu, zise apoi Nilă. Măcar să mă întorc, să nu mă trimeată pe linia întâia...
Dar avu un astfel de glas că nici el nu credea în ce zicea, că domnul Algiu avea să-i păstreze lui postul de portar dacă nu l-ar trimite pe front...fncepură să rupă franzela cu mâinile şi s-o mănânce su salam. Nilă părea însă încrezător, aşa în general, deşi gândul acesta, că oricum ar fi rău de el, i se amesteca rar printre înghițiturile de pâine şi gâtul îi rămânea înțepenit, ca şi când s-ar fi uscat din timp în timp pe dinăuntru.
- Hai, mă, noroc, zise el deodată îndârjit, şi puse mâna pe un pahar, îl ridică şi îl dădu peste cap.
Apoi îl puse la loc gol şi i se văzură dinții sticlind: asta era, de aceea i se oprea lui îmbucătura în gât şi nimeni nu vroia să-i spună, ca să râdă
12
de el: nu băuse un pahar! Ei, acuma râdea el de ei! Şi avu un fel de scuturătură din ceafă şi îi dădu cu cotul lui al lui Parizianu:
- He! făcu, tu ai patru clase de liceu, mă?!
Asta părea să fie ceva de râs! Paraschiv se uită la el holbat şi buzele lui se învălmăşiră, parcă nu i-ar fi venit să creadă ce-i auziră urechile:
- Ce mă?! Şi ce dacă are patru clase de liceu?! Ştie carte, nu e prost ca tine.

- Ba prost eşti tu, rânji Nilă pe neaşteptate şi îi dădu iar cu cotul lui al lui Parizianu: hai, mă, nu te uita la ce spune ăsta, o să ajungă el să-şi facă casă în Colentina când mi-oi vedea eu ceafa fără oglindă.
Era ciudat că îi puteau trece prin cap lucruri atât de diferite şi totuşi limpezi. Nu se ştia ce era cu el, vinul parcă îi trezea mintea dintr-un somn adânc şi îl făcea mai deştept. Deci, dimpotrivă, în fotografie nu fusese câtuşi de puțin beat, ci foarte treaz, judecând după înfățişarea lui dezghețată de acum, după câteva pahare. Paraschiv se uită la el cu nelinişte.
- De ce să nu-mi fac casă în Colentina?! zise el. Că nu vreai tu? Nilă răspunse de astă dată cu un glas moale, şovăind:
- E mulți şomeri în Bucureşti, să te duci dimineața în Piața Mare să-i vezi.
- De ce să se ducă să-i vadă?! zise Achim. A dat examenul, are la mână carnetul, are leafă permanentă, nu ca tine.
- Cine are leafă? se întoarse Nilă ca un taur îmblânzit, dar care avea totuşi, coarne fioroase pe capul lui mare.
- Cum cine are?! zise Moromete mirat. Păi n-are?
- Are! exclamă Nilă cu gândurile în părți, fără să se uite la ce era înaintea lui şi cu cine şi despre ce vorbea.
- Cum, mă, n-am?! zise Paraschiv răguşit de furie că i se punea la îndoială tocmai ceea ce avea cu adevărat.
Şi scoase din buzunarul de la piept un portofel de piele, îl desfăcu, trase dintr-una din despărțiturile lui un carnet albastru, îl trânti pe masă şi răcni:
- Uite, na, deşteptule! Ce scrie aici? Ia şi citeşte, dacă eşti în stare, că n-am luat eu carnetul ăsta că l-am găsit pe stradă, i-am pus fotografia mea şi să zic că sunt sudor autogen, dar nu sunt, să mă laud ca tine...
Nilă nu se lăudase, dar nu mai zise nimic, tot nu părea convins, îşi turnă un pahar, bău şi rămase cu fruntea în jos.
- Să te fi văzut pe tine cum rezolvai, continuă Paraschiv ațâțat, dând şi el pe gât un pahar. Ai un cazan în perete şi s-a spart, ce faci? Ăla de lângă mine a stat cu gura căscată ca tine, l-au trimis la măturat tramvaiele şi eu i-am spus că mă bag înăuntru şi lucrez acolo. Şi inginerul ca să mă încurce, zice: de ce să te bagi înăuntru când poți să faci gaură în zid, şi

vezi despre ce e vorba. Cum să fac gaură în zid, îi spun eu, să se dărâme casa? Când s-a montat s-a avut în vedere calcarul de ani de zile de când fierbe, şi-l repari! Ei? se holbă Paraschiv la fratele său, cu o admirație de sine pe care nu mai putea s-o păstreze doar în mintea lui, din moment ce Nilă i-o refuza.
Şi potolit şi cu încrederea în planurile lui restabilită, continuă:
- Şi atunci, de ce să nu-mi fac casă în Colentina? Locul l-am cumpărat, încet-încet mai cumpăr pe urmă şi materiale şi cu cărămida de-acolo îmi fac casă. Peste un an, doi, tragem stâlpi de la rețea şi băgăm şi lumină electrică. Şi când vin acasă, pun mâna şi țac, se aprinde odaia. Şi mă duc şi la bucătărie şi țac, şi lumina la bucătărie... E?! Şi tu ce-o să faci?! O să te-ntorci la grajdurile lui Tirlică din Bolintin, să țeseli caii şi să umbli prin noroi până la genunchi.
Nilă se trezi la auzul acelui nume din Bolintin şi o secundă dinții îi sticliră din nou. S-ar fi zis că tot ceea ce spusese Paraschiv mai înainte avea în vedere pe un altul şi nu pe el, pe Nilă.
- Nu de tine ziceam, mă, murmură el, de ăsta al lui Parizianu. Adică? în care anume punct i se oprise fix gândul? Achim îşi înțepeni
şi el gârtejul cu cravata, neînțelegând nici el.
- Ziceam de ăsta al lui Parizianu că n-are leafă, explică Nilă, că e mulți şomeri în Bucureşti, să se ducă şi el dimineața prin Piața Mare şi să-i vadă. Nu de tine ziceam, i se adresă el fratelui cel mare.
Paraschiv îşi vîrî portofelul la loc în buzunar şi îşi turnă, lui şi tatălui, în pahar, cu un aer resemnat: nu era pesemne întâia oară când Nilă îi spunea lucruri de acest gen, ca să-şi dea pe urmă seama că el se gândise, de fapt, la altceva: trebuia să fii atent cu ăsta, că după ce spune, te lasă să vorbeşti şi mai se şi încontrează... Mâncaseră tot ce era pe masă şi Achim adună hârtiile, le mototoli şi le aruncă în colțul odăii.
- Ce face, mă, mama? zise el. Niculae mai merge la şcoală? Al lui Parizianu crezu însă că îl întreabă pe el şi zise:
- Ce să facă, bine.
- Nu, mă, se răsti Achim şi privirea i se ascuți, parcă ar fi avut spini în luminile ochilor: mama noastră!
Nu era neapărat o întrebare de bine, dar nici de rău, iar spinii din ochi îi țâşniseră din pricina precizării la care fusese silit: *mama,* cum întrebase el, era una, iar mama *noastră* era cu totul altceva, n-o cunoscuseră niciodată, poate doar Paraschiv, dar nici el nu-şi mai aducea aminte.
- Ce să facă, zise Moromete apăsat, bine.
Nilă desfăcuse o sticlă nouă şi umplea acum paharele la toți. Paraschiv mai mestica încă, fiindcă vorbind prea mult, uitase să mănânce. Se vedea însă că avea acum gândul la ceva nou, care îl ațâța mult mai rău ca înainte,

dar îi era foame şi nu biruia în el nici gândul, nici foamea, amândouă îi puseseră parcă gheara în gât. Deodată se opri şi sughiță. Ochii i se umflară în cap.
- Bea, mă, un pahar, zise Achim înfuriat.

Dar Paraschiv nu bău, dădu paharul la o parte şi cu buzele lui împletite se stropşi la Achim mâncând cuvinte; se ameţise şi îi juca beţia în priviri:
- De ce nu vorbeşti la...
Şi aici se poticni. înghiţi făcând ca toată osatura şi muşchiulatura chipului său să participe şi reluă:
- De ce nu vorbeşti la singu-ra-lal...
- Ce e, mă?!? se sumeţi Achim cu un glas la pândă.
- De ce nu vorbeşti la singlu-ral? repetă Paraschiv.
- Ce e, mă?!? se înfipse Achim iar.
- Vorbeşte la singur-lal.
- Păi cum vorbesc?
- Cum păi cum vorbeşti? De ce vorbeşti la plural?
Acum se înţelesese bine cuvântul, Achim rămase însă mai departe năucit între nesiguranţa dacă i se aducea o învinuire sau dracu ştie ce vrea acum frati-său şi de la el.
- Da' tu cum vorbeşti? sfârşi Achim prin a se răsti vizibil uluit de pornirea lui Paraschiv şi neînţelegerea cuvintelor care păreau să adeverească astfel că sunt făcute ca să-i încurce şi nu să-i ajute pe oameni să comunice uşor între ei. Tu nu vorbeşti la plural? mai zise el.
- Ce, urlă deodată Paraschiv, mă auzi pe mine?
De duşmănie îi stropi pe toţi cu vinul care îi gîlgâise în gât înainte de a vorbi.
- Şi ce? zise Achim, tot cu ochii beliţi de furie că nu înţelegea.
- Cum ce?
- Ce vreai?
- Cum ce vreau? E mama ta? urlă iar Paraschiv.
- Şi dacă nu e?! zise Achim.
- Atunci de ce zici?
Acum se înţelesese Achim spunând mama „noastră" mamei lor vitrege, vorbise deci la plural şi îi indusese în felul ăsta pe toţi trei, în loc să vorbească la singular, numai în numele lui, adică. Şi cu această rămăşiţă de gramatică, care era poate efectul prezenţei lui al lui Parizianu acolo, cu cele patru clase ale lui de liceu, reintrase Paraschiv în atmosfera de familie faţă de care se arătase atât de senin în scrisori.
- Eu n-am nimic cu ea, nu mă interesează, zise Achim.
- Dacă nu te interesează, zise Paraschiv, atunci de ce întrebi?
- Şi ce dacă întreb? Mă doare gura?
15
- Atunci nu mai zi că nu te interesează.
Paraschiv arăta parcă istovit de această înfruntare cu frate-său mai mic şi faţa i se scofâlcise şi fruntea îi prinsese pete albe. începu să tuşească fără veste, o tuse adâncă şi rea, care îi venea din piept şi nu din gât; răsuna odaia.
- Dă-i, mă, doi pumni după ceafă, îi zise Achim lui Nilă, cu o sticlire jucăuşă în ochi.
Paraschiv se linişti.
- Cui să-i dea? zise el. Mie?
Nu mai zise nimeni nimic câtva timp. Nilă se uita la Achim care băgase mâna în buzunar. Băgă şi el mâna în buzunar şi scoase un pachet de ţigări. Paraschiv întinse laba, dar Nilă întâi se feri, pe urmă, la a doua întindere de mână a celuilalt, îl lăsă. Paraschiv scoase din pachet şi puse ţigarea între buze.
- Şi ce mai face, mă, Manda lui Bodârlache? îl întrebă el pe al lui Parizianu. S-a măritat?
- Nu s-a măritat, îi răspunse băiatul.
- Ce e, mă, zise Achim, ţi-e dor de Manda lui Bodârlache?
- Din pricina ei am mâncat eu bătaie de la tata în dimineaţa aia, zise Paraschiv.
- Da' ce, numai tu ai mâncat?... Şi ce ţi-a făcut Manda lui Bodârlache? Paraschiv însă nu vru să spună, trase din ţigare cu sete, de i se văzură
dinţii, umplu odaia cu fum şi se întinse pe patul mic al lui Nilă, cu pieptul în sus. într-un târziu zise:
- Barim dacă...
- Ce-ţi pasă ţie acuma de Manda lui Bodârlache, zise Achim.
- Nu-mi pasă, dar când mi-aduc aminte de noaptea aia, parcă mă zgârie dracii în coşul pieptului.
Achim vru să-i spună iar nu se ştie ce, dar Paraschiv se ridică în capul oaselor. în colţ ziarul foşnise. Paraschiv duse degetul la gură, se îndoi ca o pisică şi ascultă la pândă. Ziarul foşni din noU.
- Să ştii că acuma îl prindem, şopti el, Nilă, ia dă-mi perna aia.
- Bă, să nu-mi murdăreşti perna, se împotrivi Nilă.
Paraschiv însă nu-l luă în seamă, trase singur perna, îi desfăcu nasturii, o despuie de faţa ei, şi făcu semn băiatului să se dea la o parte de pe pat. Vârî apoi mâna între perete şi deodată împinse patul. Prin golul făcut îi ţâşni aproape în faţă un şobolan mare. Paraschiv răcni: .
- Daţi-vă la o parte! Al lui Parizianu, ţine piciorul aici pe gaura aia să nu fugă.
între perete şi scânduri se vedea într-adevăr o gaură, dar mult prea mică faţă de grosimea şobolanului. Băiatul

puse piciorul pe ea. Paraschiv
16
desfăcu fața de pernă și pândea șobolanul care alerga tremurând ca o piftie pe la colțurile odăii, încerca să se urce pe pereți.
- Stai tu, fire-ai al dracului, dacă nu te prind eu acuma pe tine, zise Paraschiv.
Și într-adevăr, când bestia se repezi la un moment dat printre picioarele lui, Paraschiv îi puse înainte gura desfăcută a feței de pernă și îl văzură toți zbătându-se și chițcăind înăuntru, ca un purcel. Paraschiv ținea strâns fața de pernă, cu țigarea în gură, și pe chipul lui se așternuse o expresie schimonosită, dar nu pentru că prinsese șobolanul, ci pentru ceea ce tocmai îi trecea prin cap să facă cu el.
- Bă, zise Nilă amenințător, aruncă-l dracu afară pe coridor, să nu-l storcoșești în pernă, că...
- Cum afară pe coridor, strigă Paraschiv, să vie iar? Bă, da' deștept mai ești și tu, mă Nilă, mă mir cum dracu te țin ăștia pe aici și nu te dau afară. Ia deschide fereastra, al lui Parizianu!
Băiatul o deschise. Paraschiv ridică fața de pernă cu șobolanul, se apropie, scoase mâinile și urlă:
- Veniți, bă, să vă uitați.
Nilă nu veni, dar Achim și al lui Parizianu se lipiră cu burțile de marginea geamului și se uitară în jos să vadă ce-o să se întâmple. Bulevardul era înțesat de oameni, se mișcau încoace și încolo ca într-un furnicar. Paraschiv apucă fața de pernă de fund, o răsturnă și o scutură în capul lor, și șobolanul căzu în vid. îl urmăriră cum se rostogolea în aer cu burta în sus, făcându-se din ce în ce mai mic. Și când ajunse jos se auzi o izbitură, ca un plescăit într-o apă, apoi țipete de groază, urlete subțiri de femei. Se retraseră de la fereastră și Paraschiv râse gîfâit și îi aruncă lui Nilă fața de pernă în cap.
- Na, mă, zise el, te-am scăpat de gherlan!
- A căzut în capul cuiva? întrebă Nilă curios?
- Uite-al dracului că n-a căzut, zise Paraschiv, s-a făcut terci pe trotuar și i-a stropit pe ăia cu sânge!
Și râse iar și se trânti pe pat cu țigarea în gură și trase iar cu sete din ea, de i se văzură acum parcă și măselele, nu numai dinții.
- Și zi, mă, al lu' Parizianu, ce mai face tac-tău, strigă Achim, roșu la față și el de vinul băut, cu țigarea între degete.
- De ce-ai venit, mă, p-aici? zise și Paraschiv.
- A venit la București, îl informă Nilă, dar cu îndoială, urmând, după glasul lui, ca băiatul să mai spună o dată dacă e adevărat și, dacă vrea sau dacă poate, să mai spună și de ce a venit, că el nu prea înțelesese.
- Ai vreun servici pe-aicea, mă? zise Paraschiv cu respect.
17
Putea să aibă, avea patru clase de liceu și nu strica să vorbești cu considerație despre cineva care te uiți la el că e mai mic, dar nu știi ce ajunge și poți să ai nevoie de el.
- Sau ai venit și tu că ai auzit că pe aici umblă câinii cu covrigi în coadă? adăugă el, văzând că băiatul tace.
Deci se putea să ajungă și rău și atunci n-avea nici un rost tot respectul, cu toate clasele lui de liceu. Nilă zise:
- O să stea pe la mine dacă n-are unde, anunță și parcă se lăudă el, dar apoi tăcu, prins parcă de mari îndoieli.
- Cum să stea pe la tine, se zborși Paraschiv, și dacă pleci în concentrare unde mai stă?
- Treaba lui, ce-ti pasă ție?
- De ce să nu-mi pese, nu mi-e nepot de văr?
- Ce, o să-l iai tu la tine? se hlizi deodată Nilă și se uită în toate părțile atât de triumfător încât s-ar fi zis că aștepta să râdă pereții de pretențiile lui Paraschiv.
Achim se dădu pe spate și râse în felul lui, de parcă se înăbușea.
- Și tu ce râzi, mă! blodogări Paraschiv scos din pepeni, îl iai tu? Ia să vedem unde îl iai? Și adăugă pe deplin edificat: Deșteptule.
Se lăsă tăcerea și câtva timp toți trei fumară, pierduți în plăcerea pe care le-o făcea lor tutunul. Paraschiv rânjea mereu, trăgând din țigare și avea pe chip acea expresie amestecată a celui ce caută pe îndelete în creierul lui ce să mai scoată din ceea ce venirea atât a tatălui cât și a nepotului îi stârnea amintiri. Se uita la ei și toate se cântăreau în el și îi apăreau pe față cum se schimbă lumina când trec norii prea repede pe un cer nestatornic. Nu se topiseră prea mulți ani de când nu-l mai văzuseră pe tatăl lor, dar totuși erau ani și ce făcuseră ei trei fugind de acasă și furând, atât de nepăsători față. de o posibilă întoarcere, pe care fapta lor n-o mai îngăduia? Ce putea tatăl lor să înțeleagă din ceea ce ei îi arătaseră și ce trebuia el să ghicească din felul lor gâtuit cu care se răstiseră ceasuri întregi unii la alții? Ce să înțeleagă acum din tăcerile lor fără rădăcini, din fumul țigărilor lor? Că degeaba avea băiatul acela al lui Parizianu patru clase de liceu, că nu era adică, și n-avea cum să fie altfel decât ei, sau chiar dacă avea să fie, asta era ceva atât de îndepărtat încât până atunci totul avea să se uite, toate cuvintele și toate gândurile, spuse cu glas tare sau doar lăsate să fie înțelese dintr-o gâjâitură sau mârâitură? De asta le ardea lor acum, ce era cu al lui Parizianu?
- Paraschive, Nilă, Achime, zise deodată Moromete cu glasul lui de odinioară cu care îi scula dimineața din somn pe cei trei, Paraschive, Nilă, Achime, repetă ca și când cu adevărat urma să-i trezească dintr-un somn
18

în care însă trăiau cu ochii deschişi şi care le punea viaţa în primej ascultaţi... Ascultaţi că am ceva să vă spun o singură dată... Sunteţi ce mei orice-aşi face, şi eu sunt tac-tău, oricum aţi vrea voi s-o întoarce A venit timpul să recunoaştem fiecare... Greşit a fost că nu v-am lăsa sat să vă arăniţi... Greşit a fost că aţi fugit de acasă când puteaţi *st* faceţi rostul vostru şi să munciţi pământul... Dar dacă voi aţi uitat de ai lucru, eu n-am uitat... După fuga voastră n-am avut decât un singur g şi gândul ăsta a fost la voi... Cum să fac... Cum să procedez ca să a că muncesc pentru voi şi că puteţi să vă întoarceţi fără grijă şi să gi tot pământul la un loc cum fusese?... Şi mi-am reparat greşeala mea, muncit zi şi noapte să pun la loc pogoanele vândute... Şi am reuşit... mari speranţe, dacă nu-l mai dau pe Niculae la şcoală (şi n-o să-l mai fiindcă îi ajung şi lui clasele care le-a învăţat să se arănească şi el) să cumpăr un pogon şi să refac totul complect şi să-mi mai rămână si facem noi, adică eu şi mă-ta şi ăilalţi o cojmelie alături şi să vă răni vouă casa, s-o măriţi şi să vă însuraţi în ea... Paraschive, Nilă, Achim timpul să reparaţi şi voi greşeala voastră... Am la mine banii, nu vă vorl în vânt... întoarceţi-vă acasă... Ce vă aşteaptă pe voi aici, măi, copiii Să muriţi într-o odăiţă ca asta, în timp ce acasă aveţi bătătura larg pământul întins cât vezi cu ochii?... Să fie de aur meseria ta, Parascl şi tu să câştigi bani cu duiumul, Achime, iar tu, Nilă, să ajungi portal şi nu face să trăieşti printre oameni străini care nu te cunosc de când mic, cum te cunosc cei din satul tău şi te jucai prin ţărână cu ei...Un a ieşit pentru voi stând aici trei ani în Bucureşti, n-aţi pierdut tir degeaba, aţi învăţat ceva, ştiţi şi voi ce e lumea şi ce sunt oamenii, da atât încât să vă daţi seama că o clipă mai mult dacă mai staţi n-o s mai puteţi să vă întoarceţi înapoi chiar dacă aţi muri... Şi de ce să m când sunteţi băieţi tineri? De ce să pieriţi în floarea vârstei? Parase şi Nilă şi Achime? Ai?! De ce să vă prăpădiţi?!!...

Era ca şi când acest lucru nu mai putea fi înlăturat. Era adevărul se oprise deasupra lor la toţi, părinte şi copii, şi nu mai vroia să părăse odaia. Moromete tăcu. Peste feciori căzuse o tăcere împrăştiată în cuvintele tatălui, neputându- se despărţi în trei părţi, înţelesul lor îşi pie din putere şi ajungea la urechile celor trei micşorat şi demn de dis Ce mai vroia şi ăsta acum? Cine l-a pus să se răsucească aşa atâţia să mai muncească pentru ei, aşa cum zisese, când dacă i-ar fi întreb; ei mai din vreme... Era cel din urmă lucru care putea fi bănuit la ui cu o fire ca a lui pe care i-o cunoşteau de când erau mici... Veşnic istorie cu dusul la munte de care erau acum sătui după ce toată tine îşi bătuse joc de ei că nu sunt în stare de nimic şi că să fie eî^muntel de aur, şi degeaba se duce Paraschiv cu căruţa, că trece pe lângă nu-l vede. Ei, acum ce mai vrea? S-a răzgândit?! îi vrea îndărăt ai

Va să zică e bun acuma Paraschiv! Şi te pomeneşti că e bun şi Nilă! Mai târziu ei spuseseră ce mai gândiseră încă în clipele acelea: că aşa era, cât o duseseră rău prin Bucureşti, alde tat-său nu vrusese să audă de ei. Şi acum când le mergea bine, nu-i mai plăcea, venea el să-i aducă, iar acasă, să zică lumea că n-au fost în stare de nimic şi tot tat-său le-a făcut şi le-a dres. încât, nu văzură, după nesfârşita tăcere care se aşternu în odaie, cum pe chipul încordat ca de lemn al lui Moromete se rostogoliră broboane de sudoare.

- Nu vreţi, strigă în cele din urmă Moromete, cu un glas înalt. Nu vreţi nicidecum! Bine, Paraschive, bine, Nilă şi Achime. Bine! Mi-am luat mâna de pe voi. Mâna mea deasupra voastră nu mai există.

Şi cu aceasta se şi ridică, făcu din braţe gesturi ca şi când tot soiul de obstacole s-ar fi ridicat în calea lui şi el le dădea la o parte, cu mişcări exagerate şi teatrale, porni spre uşă, o deschise larg, o lăsă aşa deschisă şi începu să coboare scările. Dar cu toate că nu trântise în urma iui acea uşă, nimeni din cei trei nu se ridică să-l urmeze sau măcar să-l însoţească şi să-i bâlbâie vreo promisiune, semn că, măcar dacă nu mai putea să facă lucrul acela care li-l cerea el, ţineau la el şi-l înţelegeau...

...Şi se dovedi apoi, în anii care urmară, că el păstra mereu acea uşă deschisă în urma lui, doar-doar se vor întoarce băieţii lui acasă: nu-l dădu mai departe pe Niculae la şcoală, deşi ar fi trebuit, dacă ar fi înţeles că nu mai era pentru el, pentru Moromete, nici o speranţă... Cei trei erau duşi pentru totdeauna...

IV

înainte de a afla toate acestea Catrina avu timp de mai multe nopţi visuri neliniştite, pe care le povesti însă fetelor cu o expresie senină, fiindcă preotul cel nou, un tânăr care nu-şi lăsa barbă, îi spuse la o spovedanie că foarte rar se întâmplă ca un vis să însemne ceva. „Nici cele bune, părinte?" întrebă mama care aproape toată viaţa ei, de când se ducea la biserică, şi-o împărţea între visurile din timpul nopţii îi întâmplările de peste zi. „Ba, cele bune sunt bune, răspunse preotul, dar e mai bine să nu te gândeşti la ele".

Nu puteai însă să nu te gândeşti! Să visezi lângă prispă un om negru călare, cu o pălărie cu pană la cap şi alături o vacă şi ceva mai încolo un lup. Şi pe tac-tău pe prag, închinându-se înfricoşat: Doamne, Doamne! Doamne, Doamne! Ce poate să fie asta? Pe perioade lungi, mai ales în timpul iernilor, când nopţile erau nesfârşite, Catrina Moromete ducea lupta ei neslăbită cu „ăla spurcatu" şi semnele de izbândă erau chiar visele,

când îi apărea în somn Maica Domnului, sau Sfânta Vineri, sau când le auzea doar glasul. Apariţiile acestea erau cam aceleaşi, şi fetele nici n-auzeau ce spunea, în schimb „Cinenutrebuie" venea de fiecare dată în altfel, întrupându-se în cele mai ciudate animale şi behăindu-i din gură drept în faţă, de-o făcea să sară până în grinda casei de groază. Atunci se dădea jos din pat, aprindea veşnica ei tămâie, ieşea cu ea pe afară, pe la colţurile casei şi uneori se ducea chiar până în fundul grădinii, la dud şi tămâia şi împrejurul dudului, fiindcă o dată îl visase legat în lanţuri de trunchiul gros al acestui bătrân copac. Catrina era la poartă şi l-a văzut cum se zbătea să rupă lanţurile şi atunci ea i-a arătat pumnul şi l-a ameninţat stăpânită de o ură triumfătoare: „Acolo să stai, în vecii-vecilor!". Numai că în aceeaşi clipă s-au şi auzit lanţurile zornăind şi mama nu mai ştia ce s-a întâmplat, dar că a

chinuit-o rău cu coarnele. Şi adăugase apoi cu umilinţă că niciodată să nu te bucuri că l-ai răpus, fiindcă numai Dumnezeu e în stare, şi de aia trebuie să te închini, nu să arăţi pumnul.
După ce se ridică din zăcerea în care căzuse aflând cele ce se petrecuseră la Bucureşti, ea îl chemă într-o zi în odaie pe băiat, când nu erau acasă nici fetele şi nici Moromete, şi îi spuse că, dacă până acuma ea l-a ţinut de rău că o să fie bine, de aici înainte să ştie şi el să-şi ia gândul că mai e de trăit lângă alde tat-său. Nu poate să-i spună ce-a auzit, fiindcă îi este frică de Dumnezeu, sunt fapte care se pedepsesc şi Iisus Cristos nu dă voie să amesteci copiii în blestemul părinţilor, când s-o face mai mare o să audă şi el, dar atunci ei vor fi morţi şi cu răsplata dată. Dar nici să-şi prăpădească el viaţa, lângă un tată ca ăsta, nu e drept, aşa că i-a venit timpul să deschidă şi el ochii mari şi să fugă de lângă el, să se ducă în lume şi îndărăt să nu se mai întoarcă. Că nici ea n-o să mai stea mult şi o să se ducă şi ea.
Băiatul n-o întrebă unde şi s-ar fi părut că nici nu auzi bine ceea ce mama îi spuse, fiindcă nu zise nimic, se uita doar într-o parte, cu privirea rece şi neclintită, ca un animal tânăr adus din pădure, prea crud ca să înţeleagă că a căzut în cursă şi că nu mai e liber să sară gardul şi s-o ia la fugă acolo unde ar fi trebuit să audă chemarea. Dar nici îmblânzit nu părea să fie. N-auzea nimic, sau nu ştia încă să fugă, nu-l ţineau picioarele!
Un an mai târziu războiul izbucni la graniţa noastră de la răsărit şi ne luă şi pe noi... în sat începură să vină scrisori negre. în unele case se auzeau planşete, dar cum poţi să verşi lacrimi cu o hârtie în mână, nici măcar o fotografie? Suferinţa rămânea astfel închisă ca să trăiască apoi mulţi ani împreună cu cel rămas în viaţă, şi mai mult se plânse la moartea lui Boţoghină, care se vindecase de piept dar se apucase iar de muncă şi boala, revenind, nu-l mai iertase, decât de cei care se auzea la un moment dat că sunt daţi undeva departe, pe ger sau pe noroaie, morţi, sau dispăruţi,
21
sau prizonieri. Mulţi însă, înainte de a pieri pentru totdeauna, se întorceau de câteva ori pe acasă, îi vedeai veseli şi sănătoşi (le priia viaţa de cazarmă, unde mâncau mai bine decât ce le puneau ai lor în sat pe masă), în hainele lor verzi, cu tinerele lor muieri agăţate de gât, topite că îi aveau cu ele (nici nu se mai sfiau, se uitau la ei şi le curgeau lacrimile şiroaie), că permisia era lungă, de câte două, trei şi chiar şase luni şi că cine ştie dacă în acest timp focul negru nu se va opri şi bărbaţii lor vor scăpa astfel cu viaţă. Soarele strălucea luminos pe cer şi înfloreau salcâmii şi nu se putea ca oamenii să se omoare între ei, aşa tineri! Cine e mai bătrân şi a mai trăit poate să mai creadă, că lui nu prea îi mai pasă, dar cum să nu mai trăiască Gheorghiţă al ei, cu care nu e nici un an de când s-a măritat şi are de la el copil mic?... Nu e aşa, Gheorghiţă? Nu e aşa că n-o să te mai prindă până îţi trece ţie concediul? Că spunea Bibina, că spunea Cornel că e ori, ori, dacă nu-i bate nemţii acuma pe ruşi, până în iarnă, îi bate ruşii pe nemţi! Da, asta în orice caz, dacă nu-i bate ăia pe ăia, atunci îi bate ăilanţi pe ăştelanţi! Nu râde Gheorghiţă, nu râde, mă. ţipa atunci femeia, cuprinsă de groază, simţind că nu era nimic adevărat din ceea ce auzise, şi credinţele ei erau prea plăpânde. Şi într-adevăr lunile treceau, trecea şi concediul şi zadarnic se agăţau şi mama şi sora şi tânăra nevastă de tunica ostaşului, nici ele nu credeau că există cineva pe lume care ar putea să-l împiedice să se ducă şi mai ales să-l ferească dinaintea glonţului. Şi nu trecea mult şi era văzută pe uliţe femeia, galbenă de sus până jos, parcă şi picioarele ei tinere rămăseseră fără sânge. „Ce e cu tine, Tincuţo? Nu cumva a murit Gheorghe al tău?" „A murit, ţaţă Paraschiva!" „N-o fi şi el prizonier, Tincuţo?" „Nu, ţaţă Paraschivo, e mort, că am întrebat, când nu ştiu ei bine, îl dau dispărut sau prizonier dar nu zic că e mort dacă n-au văzut cu ochii!" „Şi tu eşti acum liniştită, biata de tine!" „Ce să fac, ţaţă Paraschivo!" „Ce să faci, eşti mai galbenă ca frunza când cade ea toamna din pom, vezi să nu te prăpădeşti şi tu!" „Ar fi bine să mă prăpădesc şi eu, ţaţă Paraschivo, dar uite că nu se poate, că nu eşti cu el acolo, să mori o dată cu el! Dacă o să trăiesc, o să am grijă de copil, dacă nu, e loc şi pentru mine în deal la cimitir." Şi luni de zile apoi privirea ei rămânea mai departe liniştită şi pustie pentru ca la un moment când auzea că a venit câte cineva de pe front să se îmbrace şi să se ducă la el. Nu era al ei, ştia ea, dar venea de acolo de unde al ei pierise şi vroia să-l vadă, să-l întrebe... I se făcea rău de pe la poartă, dar se ţinea bine până intra în casă şi îl vedea în costumul lui militar... Atunci se agăţa cu mâna de prag şi scotea un ţipăt care până şi pe soldat îl împietrea; parcă sfâşia lumina zilei glasul ei subţire...
Moromete primi şi el într-o zi cunoscuta hârtie cu chenar negru în care se spunea că Nilă pierise în luptă la Cotul Donului. Nu se ştie pe ce
22
căi se află mai pe urmă că regimentul lui de dorobanţi trăsese şi în ruşi şi în nemţi, care vrusese să-i vâre pe ei înainte într-o luptă grea, şi de aceea muriseră atât de mulţi. Se spunea că după luptă, alte unităţi îi găsiseră pe ai noştri aruncaţi într-o fîntână şi că printre ei fusese şi Nilă. Moromete stătu o jumătate de zi nemişcat în pridvor, cu fruntea plecată şi cu hârtia în mână şi nu se putu şti dacă în acest timp îi cursese vreo lacrimă sau rămăsese doar aşa învăluit şi parcă paralizat de mişcarea nevăzută a aripilor morţii, care se opriseră şi deasupra casei lui. Mama şi fetele îi făcură lui Nilă un parastas împreună cu muierea aceea din fotografie, cu care între timp se însurase şi avusese cu ea un copil; venise şi ea la socri cu acest prilej şi după parastas plecă.
în acest timp, aşa cum spusese, mama începu să se îndepărteze din ce în ce mai mult de casă, stăpânită acum de o ură care nu se mai vedea, însă mai ameninţătoare, fiindcă tocmai în acea vreme se mai petrecuse în familia ei,ceva care părea parcă menit s-o aţâţe şi mai tare. Războiul nu stinge nimic între oameni, aşa cum o flacără mai mare nu stinge una mai mică, ci dimpotrivă, parcă o înteţeşte. Ce se mai întâmplase încă?

în prima ei căsătorie Catrina se măritase cu un băiat de care nimeni nu-şi mai aducea aminte, unul al lui Năfliu, nu era nici el mai mare decât ea, nici nu făcuse armata, murise apoi repede de apă la plămâni, lăsând-o văduvă în plin război (era vorba de primul război) şi cu o fată pe care o născu după moartea lui. Se apucase, acest băiat, să sape un gropan, să-şi facă o fîntână în fundul grădinii şi nu-şi dăduse seama cum intrase răcoarea în el şi îl pusese la pat o oftică fulgerătoare, în câteva săptămâni se prăpădise. Catrina venea în Siliştea-Gumeşti dintr-un cătun vecin, dintr-o familie numeroasă dar nu săracă şi, după moartea tânărului ei bărbat, vru să se întoarcă la ai ei, şi să ia bineînțeles şi fetița cu ea, dar socrul, bătrânul Năfliu, care nici el nu era un om sărac, îi spuse să stea la el, sau în orice caz, dacă voia să plece şi să se mărite cu altul, ceea ce n-avea dreptul s-o împiedice sau s-o învinuiască, atunci să-i lase măcar fetița, nu imediat, se înțelegea de la sine, ci după ce avea mai întâi s-o alăpteze şi s-o înțarce. Catrina rămase, dar nu aşteptă prea mult cu alăptatul fetiței şi începu să lipsească nopțile de acasă, spre furia socrului, care era silit să tacă, de frică să nu rămână pentru totdeauna fără fetița fiului său (singurul pe care îl avusese).

Se află în curând cine era cel de la care se întorcea ea în zori şi cu care foarte repede de altfel născu un copil de văduvie: primarul satului, un bărbat şi el la fel de tânăr, pe care însă lipsa unei mâini îl scutise de armată şi de război. Nu fusese nici o înțelegere între ea şi primar, acesta nu-i făgăduise nimic în ceea ce privea căsătoria şi de altfel ea nu-i ceru nimic. El însă se purtă într-un fel neaşteptat, câțiva ani mai târziu, când

^p

se termină războiul şi se făcu reforma agrară, îl trecu pe bărbatul ei printre eroii căzuți pe front şi îi dădu un lot mare de opt pogoane ca văduvă de război, iar copilul, de astă dată un băiat, îl luă el, ca s-o lase liberă, să se • mărite fără copii - ştia şi el că socrul vroia fetița.

De ce se purtă primarul atât de neobişnuit cu ea şi n-o luă mai degrabă de nevastă din moment ce acceptă să-i ia copilul? Se spunea că el ar fi vrut, că ținea la ea şi la copil, dar că s-ar fi opus părinții lui, oameni într-adevăr foarte bogați, tatăl fiind unul din proprietarii mari ai pădurii Cotigeoaia şi al încă unui mare număr de pogoane de vie şi de câmp şi că trebuia să ia una la fel de bogată dintr-un sat vecin, cu amenințări că dacă nu se supunea îl goneau de acasă şi partea lui de avere i-o dădeau fratelui mai mic, la care de altfel părinții şi țineau mai mult. Se mai spunea că în ceea ce privea copilul, primarul se înțelesese singur cu viitoarea nevastă şi că în fața acestei situații părinții nu mai ziseră nici ei nimic...

Cu opt pogoane de pământ Catrina se mărită repede cu Ilie Moromete, proaspăt întors de pe front şi împroprietărit el însuşi cu un lot mare. Fetița rămase bătrânului Năfliu „în vale", adică acolo unde îşi trăise Catrina anii de dinaintea vârstei de douăzeci. în noua căsătorie născu două fete şi un băiat, adică pe Tita, pe Ilinca şi pe Niculae, iar între timp fetița „din vale" crescu şi ea şi într-o zi se mărită.

Măritişul acesta căzu ca un trăsnet peste capul mamei şi se petrecu în acelaşi an când cei trei fugiră de acasă. Fata nu spusese nimănui nimic şi pur şi simplu adusese într-o seară în casa bunicului pe unul Albei, un flăcău înalt şi spelb, cu mâinile lungi, dulgher de meserie, dar foarte sărac, lucru care aproape că o năuci pe Catrina. Se duse la ea în aceeaşi seară, intră în casă şi îi spuse fetei aceste cuvinte: „Bine, fă, Marițo, mă-ta sunt eu, fa, sau cine sunt?" Adică cum era cu putință să se ascundă până într-atât de mama ei că nici măcar s-o întrebe şi pe ea ce zice de flăcăul pe care vrea să-l ia nu vrusese, măcar aşa, de ruşine pentru mă-sa care o crescuse şi care îndurase cu ea s-o facă mare?! Or, tocmai asta era, că n-o prea crescuse, că socrul ei Năfliu era cel care avusese grijă de ea şi că fata se cam îndepărtase de maică-sa. „Ieşi afară că te împuşc", răcni atunci bătrânul ducând mâna la grinda casei şi într-adevăr luând de acolo o puşcă de vânătoare cu care se ducea el după iepuri, clămpănind din ea şi ieşind furios pe urmele fostei neveste a fiului său, a cărei purtare din tinerețe se pare că n-o putuse uita niciodată; acum însă venise ziua răzbunării.

Se luă după ea cu puşca aceea în mână şi de pe prispa casei ținti spre umbra fugară a mamei care alerga spre poartă să scape şi trase în ea bubuind în noapte, drăcuind şi înjurând. Toată partea aceea a satului se sculă în picioare în hămăitul câinilor şi bătrânul o urmări pe uliță şi mai

trase o dată în ea şi dacă ar mai fi avut cartuşe pe cele două țevi ar fi continuat s-o împuşte în felul ăsta până ar fi nimerit-o. Norocul Catrinei fusese că bătrânul era prea furios şi arma îi tremura prea tare în mâini, altfel nu se ştie dacă alicele lui pentru iepuri nu i-ar fi găurit cumva spinarea. Bineînțeles că mama veni acasă cu groaza în ochi şi îi povesti lui Moromete ruşinea, dar el nu se grăbi deloc să se ducă „în vale" şi să-l pedepsească pe bătrân. „Dă-l în masa de smintit, spuse Moromete flegmatic şi mai adăugă ceva care părea cu totul lipsit de noimă în clipele acelea: lasă-l că moare el mâine-poimâine şi te împaci tu cu Marița!" „Eu cu ea? strigase mama scoasă din minți. în deal la cimitir şi tot nu mă împac."

Se împăcase chiar înainte să moară bătrânul, se pomeniseră după vreun an cu Marița şi cu Albei la ei la poartă pentru împăcăciune, fiindcă Marița născuse un băiat şi vroia să facă nunta, şi nu se putea nuntă cu părinții certați. Bătrânul îmbătrânise rău de tot, tremurau nădragii pe el, avea peste nouăzeci de ani şi tot se mai uita chiorâş la nora lui, dar avusese loc şi nunta şi nici Marița nu prea îl mai lua în seamă, fiindcă bunicul e bunic şi mama e mamă, el avea să se ducă şi nu putea să trăiască certată cu neamurile.

Catrina se îmblânzi, mai ales că Albei îi săruta mâna şi nu era zi să nu trimeată pe cineva, sau să vie chiar el şi s-

o întrebe ce mai face.
V
Şi iată că Parizianu răspândi în sat ceea ce aflase de la fi-său. La început Moromete nu observă, dar zilele în care în casă începu să nu se mai facă ba focul în sobă, ba mâncarea să fie bună de dat doar la porci, ba să lipsească de dimineaţă şi până seara atât mama cât şi fetele, începură să se ţină lanţ. „Bă, strigă Moromete cu glasul lui cu care altădată băga groaza în toţi, ce e cu voi? Vă omor pe toţi." Dar nu se mai sperie nimeni, fetele îi arătau dosul, iar mama se îmbrobodea îndelung în faţa oglinzii şi rostea chiar înaintea lui, cu un glas în care răzbunarea ţâşnea cu violenţă ca dintr-o fântână, izmenindu-se ca să-i imite glasul lui din clipa aceea, topit adică de dragostea lui mălăiaţă pentru feciori: Măi copiilor! Măi copiilor!
Fetele însă nu se înţeleseseră cu mama, ele ştiau una şi bună că orice-ar fi zis tatăl lor acolo la Bucureşti, cei trei n-aveau să se mai întoarcă şi asta era singurul lucru care le interesa. încât după ce trecu un an, se potoliră şi începură să se poarte iar bine cu tatăl lor, cu atât mai mult cu cât, deşi era război, Moromete continua să câştige mereu cu drumurile lui la munte şi le dădea bani să-şi cumpere de zestre. Catrina însă continua

să spună că o să se ducă „la ailaltă în vale" şi cu timpul prinse ură şi pe fete. Cuvintele „mă duc la ailaltă în vale" începură să revină în gura ei încărcate de ameninţări întunecoase („o să vedeţi voi!"), stârnind până la urmă în cele două surori o înverşunare surdă împotriva „Alboaicei" care nu se ştie ce-i spunea ea când se ducea pe acolo de reuşea s-o tragă parcă cu aţa. „Mă duc la ailaltă în vale" începu să însemne în glasul mamei că se ducea la cealaltă fiică, spre deosebire de astea de aici, pe care le făcuse cu Moromete şi care „îi semănau" că primeau bani de la el în loc să-i dea peste mână.
Ce-o atrăgea acolo „în vale" atât de tare? Amintirea primului ei bărbat, cu care nu trăise decât câteva luni, a tinereţii care se dusese, a casei în care se întorcea în zori de la cel de-al doilea bărbat la care ţinuse şi unde născuse a doua oară? Sau cu adevărat ura ei împotriva bărbatului era aşa de mare încât chiar se gândea să spargă casa şi să-i lase? Chiar nu mai putea fi dres traiul lor nici cu preţul unei vieţi care îi lega şi care, orice s-ar fi zis, era acolo sigură în bătătură, cu casa şi cu cele două loturi şi fără cei trei? Cei trei nu mai erau, ce mai vroia? „Păi asta credeţi că e în toate ale ei?" se mira câteodată Moromete, dar răspunsul Catrinei care nu Citârzia arăta că tatăl se ferea şi că se simţea totuşi încolţit de ceva nemilos care nu numai că nu-l ierta dar ameninţa să se ţină de el cu o îndârjire din ce în ce mai mare şi să nu-l lase nepedepsit până în clipa morţii. „Ai crezut că n-o să auzim, spunea mama cu obrajii arzând în flăcări de duşmănie nepotolită. Toată viaţa ne-ai minţit până n-ai mai putut nici tu şi te-am crezut, şi ce ţi-ai zis: «Ia să mă duc eu la feciori, că a venit vremea!»" Ridica pumnul în aer şi ameninţa: „Nu scapi tu numai cu atât, că o să mă duc eu la ailantă în vale. N-o să mă duc acuma, ştiu eu când o să mă duc!" „Ei, când o să te duci?" mai răspundea Moromete curios, fără să-şi dea seama că nu mai avea în spate o familie în care cuvintele şi gesturile lui să fie încărcate cu înţelesuri cu atât mai adânci şi mai de temut, cu cât erau menite să ţină în cumpănă porniri atât de diferite şi de neîmpăcat venind de la nişte copii care ei înşişi aveau nevoie, chiar în fiinţa lor oarbă, de un stăpân care să nu ţină la nici unul din ei dar să-i ţină totuşi pe toţi în frâu. Acum însă, silit să ţină doar la cei care îi rămăseseră, nu ştiuse să ţină aşa cum ar fi trebuit şi cea dintâi care se răzvrătise împotriva lui era chiar mama, care ar fi trebuit să-l înţeleagă.
„O să mă duc când o să intri în anul morţii şi o să începi să zaci, răspunse Catrina speriindu-le până şi pe fete, care încercară să o potolească, dar nu cu prea mare convingere, fiindcă ştiau că pământul e în mâinile ei şi ţinea de puterea ei la care cât să dea. Iar fetele astea, să prind eu vreuna că stă lângă tine, o brazdă de pământ dacă o să vază de la mine!"
Moromete ieşea afară sau se ridica de unde era şi o lua spre poarta de la drum ca spre poarta mântuirii: dincolo de ea era lumea, mai blândă decât femeia pe care o lăsa în casă, putea să se ducă şi el în lume şi să scape...
Dar nu se ducea, cu toate că uneori întârzia până după miezul nopţii şi pe Catrina o apuca neliniştea îndîrjită, că putea în felul acesta să rămână fără el. Nu cumva s-o fi dus de tot? Dacă nu se mai întoarce? în asemenea clipe părea înghesuită de îndoieli dacă făcea bine ceea ce făcea. Tot amenihţându-l în felul acesta şi neascunzându-i ura pe care i-o purta putea într-o zi să-l facă să nu se mai întoarcă. Asta era una. Şi în afară de asta anul acela al morţii lui părea tot atât de îndepărtat ca şi al ei, zece ani diferenţă mai mult sau mai puţin nu mai însemnau nimic de la o anumită vârstă în sus, iar pe de altă parte, cum de uitase ce zicea Cristos, că trebuie să ierţi greşiţilor noştri de şaptezeci de ori câte şapte? încât valul de ură, fără să-şi micşoreze puterea, se retrase totuşi din purtările mamei şi fu acoperit cu rugăciuni, fără ca prin asta să devină mai blândă. Domnul Cristos nu i-a gonit pe negustori din templu lovindu-i cu frânghia? N-o îmblânzi nici măcar Alboaica (această fată care avea atâtea daruri) venind ea acum pe la Moromeţi, cu intenţia neascunsă de a o potoli pe mama ei la care ţinea.
Aducea cu ea ba un copil, ba altul, fiindcă ieşeau din fiinţa ei copiii cum ies fructele dintr-o ramură tânără (avusese noroc că Albei al ei nu nimerise pe front şi venea des pe acasă), făcuse vreo patru. Cabina rămase neînduplecată, dar cu atât mai statornică pe drumul bisericii şi când dintr-o vorbă a cuiva sau cine ştie din ce pricină, mai ales de pildă când îi ajungeau la urechi clevetiri că degeaba se duce ea la biserică, că n-o să ajungă ea în rai după cum a trăit când era tânără, aprindea candela sub icoana lui Cristos din perete, se lăsa la pământ şi îşi pleca foarte tare fruntea într-o umilinţă atât de totală încât se vedea că nu mai simţea şi nu mai auzea pe nimeni în jur; stătea aşa ceasuri întregi fără să i se audă glasul, cu umerii încovoiaţi şi cu trupul sprijinit în

genunchi şi în pumni. în acest timp fetele treceau prin casă cu treburi, dar n-o turburau din rugăciunea ei chiar dacă o căuta sau o striga cineva la poartă. Se ducea una din ele şi spunea că nu e acasă, să vie mai târziu, acuma e plecată... Duminicile arăta ea cel mai bine, îi străluceau ochii când se întorcea de la biserică şi adesea strălucirea aceasta ținea şi a doua zi şi a treia zi. A patra, a cincea şi a şasea zi se întuneca iar, dar venea iar duminica şi fetele o vedeau pe drum cum se întorcea cu alte muieri, veselă de parcă se întorcea de la o nuntă, ținând mănunchiul de busuioc în mână parcă nu ca pe o floare de evlavie păstrată în amintirea slujbei, ci de triumf, menită parcă altor amintiri. „Ce slujbă a ținut azi părintele Alexandru, spunea ea

adresându-se celor două fiice şi lucirea ochilor îi creştea brusc îhtinerind-o. în loc să stați aici cu ăsta bătrânul (ăla nu era deloc bătrân, dar ea se credea în acele clipe fată mare şi nu mai vedea în el decât un sfrijit care se mira că putea să-i fie bărbat), mai bine ați veni şi voi acolo să auziți şi voi cum arătă păintele Alexandru cu mâna spre cer!"
Acest părinte Alexandru de care vorbea ea şi care venise în locul părintelui Provinceanu, îmbătrânit, ținea, spre supărarea celor doi dascăli, slujba de la începutul până la sfârşitul ei, fără să sară nimic, şi nu înțelegea să revină asupra acestui obicei cu care el, încă de la început, preot tânăr şi neştiutor, venea de pe băncile facultății de teologie şi voia să-l introducă aici într-o biserică țărănească. Ajunseseră cu anii să se certe şi Catrina luă bineînțeles partea preotului. Dascălii săreau răspunsurile, preotul revenea asupra lor silindu-i s-o ia de la capăt, iar lumea din biserică băga de seamă şi la sfârşit se amestecau şi îl întrebau pe parohul cel tânăr: „Ce este, părinte, de ce nu vă înțelegeți? Fiți şi sfinția-voastră înțelegător, sunt şi ei dascăli bătrâni şi cântă amândoi bine". Asta era adevărat, cel puțin unul din ei avea un glas care vara se auzea prin uşa bisericii până la pod, ai fi zis că îngerul cobora asupra lui şi îl înzestra în orele acelea cu o astfel de voce frumoasă, înaltă. Ca om însă, acest dascăl era cam grăbit, avea treabă acasă, şi se învățase cu preotul cel bătrân să termine slujba în cel mult un ceas şi jumătate.
Pe de altă parte iarna nici femeile nu răbdau să stea mult în biserică şi preotul rămânea cam izolat, dar nu se dădu bătut. Făcu rost de lemne, încălzi soba de fontă şi continuă să țină slujba aşa cum înțelegea el. Când pleca, Catrina îl însoțea spre centrul satului, în văzul tuturor. „Frumoasă slujbă mai ții, părinte", îi spunea ea şi se mai descrețea la față şi se făcea şi el mai vesel. Mergeau împreună până în centru şi acolo Catrina se oprea, preotul o lua spre casa lui şi ea le aştepta din urmă pe muierile cu care venise, să continue drumul.
Cu timpul începu să cunoască bine viața părintelui cel tânăr şi aşa se face că într-o zi se întoarse cu obrajii roşii de indignare. Aflase chiar de la el că n-o ducea bine cu preoteasa, că o prinsese cu unul din învățători (era şi ea învățătoare) şi că se dusese la protopop şi îi ceruse să-l mute din Siliştea în altă comună, nu mai putea sta aici. „Părinte, şoptise atunci Catrina Moromete (şi povestind scena acasă, în clipa aceea îi țâşniră lacrimile), nu pleca, părinte, nu lua în seamă păcatul, o să treacă vremea şi lumea o să uite". „Nu se poate, răspunse hotărât tânărul paroh, trebuie să plec." Şi plecase. în locul lui veni altul, dar timp de câteva luni Catrina nu se mai putuse duce deloc la biserică. în ziua aceea, şi apoi în prima duminică după plecarea tânărului paroh, nu mâncase nimic şi stătuse toată

ziua în pat, potrivnică şi neclintită. După vreun an reîncepu să se ducă regulat la biserică şi apoi după încă un an starea de dinainte îi reveni. Din când în când însă tot o mai auzeau în casă, aşa din senin, cu privirea năpădită brusc de o lumină ciudată: „Ce-o mai fi făcând părintele Alexandru!" „N-o mai fi putând de dorul tău! îi răspundea atunci Moromete batjocoritor. în locul tău aşi pune caii la căruță, l-aşi lua pe Albei să-i mâie şi m-aşi duce după el: Părinte, uite-mă şi pe mine, i-aşi zice." Şi adăuga subliniind cu umerii neputința dar şi renunțarea lui de a înțelege ce e în capul unei femei: „Uite-aşa!" Fetele chicoteau şi aici parcă s-ar fi putut zice că dragostea mamei pentru părintele plecat i-a adus în suflet destulă lumină ca să-i ajungă toată viața şi să-l ierte deci pe Moromete pentru lucrul acela pe care îl făcuse în timpul războiului când se dusese la Bucureşti. Era neîndoielnic, mai ales când o auzeau spunând cât de frumoase erau odăjdiile acelui preot şi ce bine îi stătea cu ele, spre deosebire de cel care venise, care cu toate că nu era nici el bătrân, dar nu era aşa înalt şi subțirel ca părintele Alexandru şi nici n-avea ochi aşa mari şi frumoşi ca ai lui.
VI
în schimb însă, Niculae, fără să arate vreodată că ține cu maică-sa, începuse cam de pe atunci să facă aşa cum îi spusese ea, să se înstrăineze adică de tatăl său şi cu timpul chiar să vorbească din ce în ce mai puțin cu el. Trăgea cu urechea la vuietul întâi îndepărtat al războiului, apoi din ce în ce mai apropiat, pentru ca apoi chiar să vadă cu ochii trecând peste sat în valuri, unul după altul, rostogolindu-se spre apus, întâi nemții în fugă, şi apoi ruşii după ei... După care se făcu iar linişte şi contingentele mai vechi începură să se întoarcă în sat. Cei mai tineri rămâneau însă mai departe sub arme, fiindcă pentru ei războiul abia începea.
Când băgă de seamă, Moromete încercă să-şi recâştige fiul şi începu prin a-l lăsa în pace cu muncile, ştiind, desigur, cât de mult îl chinuia pe băiat să-l pui la muncă şi că era suficient să-i dai cartea în mână ca să faci din el un miel. Dar mai credea el oare în carte după ce atâția ani îl silise să nu se mai apropie de ea? Mai credea, sau mai bine zis nu încetase o clipă să nu creadă şi să nu citească pe furiş, fiindcă niciodată nu se petrecuse cu el acea

contopire cu lucrul pe care i-l dădeai să-l termine şi nu reuşise să facă din el un băiat priceput, asemănător cu alţi copii din sat care se dovedesc încă de la o vârstă crudă nemiloşii ţărani ce vor deveni nu peste mai mult de zece ani, adică să se însoare, să vorbească tare, să înspăimânte un bou cu un pumn făcându-l să scotă un răsuflu
29
scurt pe nări după o lovitură dată în spate, să-şi înjure nevasta cu acel amestec de sentimente în care autoritatea şi dragostea se schimbă în cursul chiar al unui singur cuvânt spus şi să facă să se afle că ştie, dacă o să fie nevoie, să pună mâna pe măciucă şi să dea fără şovăială la cap oricui ar îndrăzni să se lege sau să-i fure ce este al lui, chiar şi un cap de aţă.
îl trimitea de pildă să măture oborul şi să dea coceni la iapă, care fătase. Niculae se ducea în obor dar tatălui i se părea pesemene că durează prea mult acest măturat şi răcnea: „N-ai auzit, mă, să dai coceni la iapă?" Niculae lăsa maturatul şi se ducea după coceni şi la întoarcere, cu ei în braţe, ocolea o furcă aruncată acolo cine ştie de cine. „Ridică, mă, chiorule, furca aia de jos, nu vezi că o să te înţepi în ea?", se auzea iar de pe undeva de unde îl urmărea vocea tatălui şi Niculae se apleca să lase cocenii jos şi să ridice furca, şi atunci se apropiau paşii din locul unde se auzea vocea şi Niculae parcă ar fi avut capul de lemn, astfel de sunet scotea palma ca de curea lipindu-se de tidva lui.
îşi revenise cu încetul şi ajunse flăcău, şi îl sprijinea acum atent pe tată în toate treburile, dar tot nu se purta în mod obişnuit, în privire întârzia să-i apară, ca la ceilalţi, acea strălucire aprinsă când pe dinaintea lui îşi legăna trupul o fată sau o muiere tânără; rămânea umbrită ferind vechea strălucire de pe vremea când era elev şi ca nişte găini bete se învârteau fetele în preajma lui, fără ca el să le vadă. Iar cele care ştiau prea multe aveau expresii de nelinişte când îl priveau, ca şi când vederea acestui flăcău le-ar fi amintit cu spaimă că ele pierduseră de mult ceea ce el încă păstra, deşi era băiat: credinţa că dincolo de poartă se găseşte o grădină şi în grădină se găsesc încă neculese florile nevinovăţiei. Ele se tăvăliseră însă de mult în aceste flori şi ştiau că pentru ele grădina îşi schimbase pentru totdeauna înfăţişarea.
Cam prin vremea când Moromete începuse să-l lase în pace cu treburile, o fată îl prinse totuşi în capcană. Trecea într-o dimineaţă de sărbătoare prin Cotoceşti (cătunul în care erau adunate aproape toate neamurile lui Aristide), îl trimisese taică-său să ia un dublu de la cineva care nu vrea să-l mai aducă îndărăt, şi pe drum îl chemase la un moment dat peste o ulucă glasul şoptit al unei muieri care îl chema să intre înăuntru. Era în dreptul casei unuia dintre cei care aveau porţile mari; un om care nu era bogat dar trăia bine, îşi dăduse fata la o şcoală profesională... îl chema Costică Roşu... Era de Rusalii, sărbătoare în care morţii se cinstesc prin praznice date acasă fără slujbă şi la care se mânca pilaf din făină, din porumb dat la piatră ca să iasă doar un fel de grăunţe care erau fierte în lapte şi îndulcite cu zahăr, sau din orez. înainte de praznic, gazda spăla pe toată lumea chemată pe picioare, obicei rămas în sat din ceaţa
30
îndepărtată a timpului. Niculae ezită... „Păi, ţaţă Gherghino, se bâlbâi el, eu...", dar în cele din urmă intră. Bâlbâiala asta nu era numai a lui. Casa lui Costică Roşu fără să fie mai mare decât a altor oameni bogaţi din comună, cu trecerea anilor începuse totuşi să pară că e. în primul rând curtea era de trei ori cât una obişnuită şi era plină de fanare, hambare, coteţe, grajduri, pătuluri şi căsuţe mici de porumbei, ridicate sus pe un soi de prăjini înalte cât un salcâm sau lipite de acoperişurile pătulurilor. Porumbeii împânzeau aerul când zburau, Costică avea$_4$sute, de toate culorile şi de toate soiurile, jucători şi prăsitori, ştafete, dintre cei care cântă sau dintre cei care se giugiulesc tot timpul. Se ştie că rudele acestei familii mâncau cât voiau carne dulce de porumbel. Pe o rază mare a satului nimeni nu mai creştea aceste păsări, ştiut fiind că cei care aveau puţini îi pierdeau, fiindcă se lipeau în cele din urmă de un cârd mai mare şi se amestecau şi nu-i mai puteai pe urmă nici cunoaşte şi nici aduce înapoi. De prin aceste construcţii ale gospodăriei lui Costică se zăreau coşuri de locomobile, piese detaşate de batoze, grape şi boroane mari, rotile şi cormane cu care gospodarii îşi cultivau hectarele... Dincolo de curte se întindea grădina... Părea fără sfârşit, fiindcă pe lângă pomi şi zarzavaturi era plină şi de bălării, lipane cât roata căruţii şi bozi nemaipomeniţi, ai fi zis dacă n-ai fi ştiut ce sunt, că trebuie să fie un soi de struguri, cu fructul lor negru, pe care unii ţărani îi cereau voie lui Costică să-i culeagă şi să facă din ei ţuică (atât de rea încât era de mirare că nu mureau bând o asemenea distilaţie otrăvită). Grădina dădea în râul satului pe care îl împingea mult spre mijlocul văii spre care se trecea pe un pod de lemn, cu pilonii atât de vechi încât creşteau din ei, câteodată, firişoare de iarbă şi mici flori de câmp... Găinile lui Costică Roşu ouau pe sub aceste bălării şi bozi din grădină; umblau câinii după ele şi îi vedeai nu o dată cum fug pe vale cu ceva alb în gură. Tot atât de adesea însă se auzea din Cotoceşti şi câte un trăznet de puşcă de răsunau văile şi se ştia atunci că alde Costică Roşu a mai redus cu unul numărul câinilor care dădeau târcoale orătăniilor lui. De altfel nu numai jigodiile care se apropiau astfel de gospodăria aceasta uriaşă aveau un aer hăituit. Femeile sau copiii care din cine ştie ce pricini trebuiau să împingă marea poartă de la drum a curţii aveau în ei un aer nesigur, gata s-o închidă dacă cine ştie ce semn li s-ar fi părut că face ca intrarea lor, deşi cunoscută sau dorită de unul din membrii familiei, s-ar putea să nu fie dorită de ceilalţi, sau chiar de unul singur dintre toţi, şi-atunci cel mai bun lucru era să rămâi dincolo în drum şi să aştepţi acolo să ţi se spună ce să faci. Din pricina asta erau sărbători şi obiceiuri care ocoleau casa lor. Femeile se fereau duminica în zori la cimitir, după ce se termina jelitul morţilor, să
31
se apropie de înstărita muiere a lui Costică şi să-i ofere colacii lor mici, să nu se spună cumva că s-au dus să

primească colacii ei frumoşi şi mari, sau cozonacul cu care îşi umplea coşniţa. Unele se mai apropiau, dar nu dintre cele socotite sfioase sau cu ruşine şi tot aşa se întâmpla şi de sărbătorile Rusaliilor, când grupuri de băieţi şi fete intrau prin curţi la spălatul picioarelor. Le vedeai cum ocolesc două feluri de case: pe cele prea nevoiaşe, unde ştiau că gazda o să le dea păsat de porumb rău făcut, de nu puteai să-l mănânci (şi nu intrau câteodată chiar dacă femeia, cu o înfăţişare speriată, văzând că băieţii şi fetele nu vor, ieşea la poartă şi îi chema cu gura), şi pe cele prea bogate, să nu zică pe urmă că au intrat să mănânce străchinile lor dulci de orez cu lapte, fiindcă acasă nu aveau. Cutare putea să se ducă, nu era chiar cea mai mare necuviinţă, dar pe urmă acasă ai lui îi scoteau totul pe nas, nu-i fusese, i se spunea, ruşine să intre acolo, să creadă lumea că e nemâncat? Astfel că, bogatul şi săracul se pomeneau la sărbătoarea morţilor făcând amândoi acelaşi gest de umilinţă, ieşind lângă stâlpul porţii şi chemând în şoaptă: Florico, Gheor-ghe, hai veniţi!

Astfel intrase şi Niculae în ziua aceea în marea curte a lui Costică Roşu. Fusese ultimul chemat, în curte mai erau şi alţi băieţi şi fete, cei mai mulţi desculţi (Rusaliile cădeau în iunie), toţi foarte veseli şi gata să se supună obiceiului. In mijlocul curţii gazda pregătise două căldări mari cu apă fiartă, în timp ce rudele o ajutau pe muierea lui Costică aducând pelin din fundul grădinii. Presărară iarba argintie în jurul căldărilor şi făcură acelaşi lucru până la scara pridvorului, să calce băieţii şi fetele pe ea când aveau să urce şi să se aşeze la masă - şi spălatul picioarelor începu. Spălau cele două femei, bătrâna şi nora, şi trecu apoi la căldare, cu mânicile şi rochia sumese, şi fiica. Şcoala ei profesională n-o scutea de treburi în casă, asta nu însemna că ea se omora cu ele. Era o fată cu mişcări încetinite şi stăruitoare şi când începu să spele, după un timp bunica striga la ea cu acea voce parcă a altcuiva, care ştie dinainte că vorbeşte zadarnic, dar că nici altceva mai bun nu are d« făcut: „Hai, Ileano, dă cu mai multă apă, eu am spălat trei şi tu de-abia unul".

Ileana parcă nici nu auzi, dar nici bătrâna nu mai stărui, nu era acuma timpul, în zi de sărbătoare, să-i spună în faţa străinilor ceea ce îi spunea pesemne de mai multe ori pe zi la ei în casă. Niculae îşi scoase piciorul gol din sanda, îl puse pe buza căldării şi fata începu, cu mişcările ei moi, să-l spele şi pe el. Mâinile îi erau închise la culoare, cum îi era şi obrazul. Deasupra piciorului flăcăului întârzia îndelung, şi gâtul ei oacheş, pe care alunecau în părţi două cozi negre, cu străluciri de castană, stătea liniştit sub ochii lui. La al doilea picior se întâmplă ceva, fata scăpă săpunul din

32

mână şi se aplecă fără veste şi începu să-l caute, cu braţul dezvelit până la umăr, pe fundul căldării. Băiatul îşi pierdu echilibrul în aceeaşi clipă şi se feri să nu se sprijine de ea şi atunci mişcarea fetei se opri şi ea ridică privirea în sus şi se uită la el. Niculae puse din nou talpa pe buza căldării. Fata scoase săpunul, dar îl scăpă din nou şi din nou se uită la el. De astă dată lovită de o buimăceală care îi încetini şi mai mult mişcările, de parcă ar fi picnit-o somnul, şi păstrând o mână pe piciorul lui, fata se aplecă şi căutând săpunul îi atinse o clipă cu sânii coapsa. între timp mama şi bunica terminaseră cu ceilalţi şi care cum îşi scotea piciorul de sub braţul care îl scălda cu mici lovituri de apă fierbinte, călcând pe pelin, o lua vesel spre pridvor şi de acolo se uita în voie peste curtea aceasta întinsă în care poate nu intrase niciodată până atunci.

Niculae însă nu se grăbi să urce după ce fata îl lăsă, arăta parcă supărat de ceva, se încruntase, se dăduse mai la o parte şi stând aplecat peste genunchi se sprijinea de tulpina unui măr care crescuse chiar alături de pridvor şi îşi tot lega şi dezlega mereu curelele de la sandale. Parcă se cocoşase şi nu mai putea sta drept şi nu ştia ce să mai facă să nu bage cineva de seamă că nu-şi mai putea dezdoi spinarea. Gazdele chemară pe tineri într-una din odăile casei şi acolo se aprinseră lumânările înfipte în colaci, mama fetei intră cu o oală nouă în mână în care ardea tămâie, cu busuioc verde şi iarbă albă la măiiuşe, tămâie deasupra luminilor care în umbra dimineţii de vară a odăii tremurau în flăcările lor ca şi când ar fi ars direct din mierea galbenă din care fusese stoarsă ceara, picurau pe coaja pâinii şi îngheţau în şiroaie aurii; fetele şi băieţii se închinară toţi deodată şi vocea bătrânei spuse ceva de odihna şi pacea sufletelor celor morţi. Apoi se aşezară toţi la masă şi se aduseră străchini pline cu orez cu lapte şi apoi nuci şi covrigi.

Niculae amuţise şi după prânz se duse la horă şi rămase tot aşa mut, uitându-se la fata lui Costică Roşu dintr-o parte şi de la distanţă, cu luciri întunecate în ochii lui care până atunci fuseseră luminoşi ca o oglindă. •

Când soarele se lăsă dincolo de salcâmi şi începu să cadă amurgul se duse acasă, mancă şi după ce întunericul se aşternu negru peste sat, plecă şi se duse în Cotoceşti. Nu rămase însă pe uliţi, coborî în vale la pod şi acolo se aşeză jos şi începu să se uite în grădina lui Costică Roşu. Nu se vedea nimic, iar în întunericul nopţii, pătulurile şi toate acareturile abia zărite printre salcâmi şi pomi apăreau, pe cerul luminat doar de stele, mai îndepărtate şi mai mari, stârnind o clipă în băiatul singuratic care se uita la ele îndoiala că s-ar afla pe nişte locuri ştiute. Podul de lemn era însă acolo prezent şi sigur, ca şi apa râului care curgea susurând în liniştea nopţii.

33

VII

în seara următoare, Niculae se duse din nou în Cotoceşti, coborî în vale la pod şi începu să aştepte, urmărind ceasuri întregi tot ceea ce se putea mişca în grădină, tot ceea ce putea semăna cu trupul unei fete, copacii sau ierburile înalte şi negre, stâlpii de la poarta dinspre curte şi cei de jos care ţineau gardul la marginea văioagei. Oricând dintr-unul din ei se putea face doi şi asta ar fi însemnat că ea este. Dar nu se mişca nimic, totul zăcea în întuneric şi linişte. în ziua a treia, după un ceas de când

stătea şi se uita, Niculae văzu deodată cum se mişcă lipanele mari de după gardul peste care, de pe pod, se vedea bine deasupra vârfurilor lor ascuţite. Dintr-o săritură fu aproape şi se lipi de un copac. Se uită pe unde ar putea intra înăuntru şi fără cel mai mic zgomot desfăcu două uluci, le dădu într-o parte şi se strecură printre bozi. Acum însă nu se mai vedea nimic şi se opri, se aplecă pe vine şi căută cu privirea, răsucin-du-se încet în toate părţile. Atunci se auzi departe de el un clefăit, precedat de ceva asemănător cu plescăitul ouălor când sunt sparte şi golite de conţinutul lor şi flăcăul se ridică şi se apropie de locul bănuit de unde venea zgomotul. Un câine ridică botul dintre lipane şi în prima clipă se uită la Niculae ţintă, dar apoi se năpusti într-o parte prins de o groază nebună şi se repezi spre ulucile din fund, peste care zbură făcând o săritură de două ori mai mare decât era nevpîe ca să scape. Pieri ca o nălucă. Niculae ieşi şi puse la loc ulucile cum fuseseră.
în seara a patra era întuneric beznă, nu se mai vedea nimic pe cer şi după câtva timp începu să plouă. Flăcăul însă nu plecă şi, în curând, şiroaie de apă începură să-i curgă de pe pălărie ca de pe o streaşină. Stătea nemişcat şi se uita în grădina care vuia acum ca o pădure: era foşnetul bozilor şi mai ales al lipanelor care primeau revărsarea din cer pe toată întinderea palelor lor grase şi mari. Undeva, în stânga, se auzi o căruţă alergând, cine ştie cine avusese poate intenţia să mâie la câmp şi n-avea coviltir, îl apucase ploaia şi trebuise să înhame şi să vie acasă, sau poate venea de la gară, cu trenul de zece al cărui şuierat se auzea adesea în serile când toată lumea se culca devreme, precedând şi apoi încheind cu un ţipăt lung zgomotul locomotivei, parcă mult mai puternic, ca o rostogolire bruscă de drugi peste un acoperiş de tablă. Acum din pricina plou nu se mai auzise. Deodată flăcăul ţâşni de pe pod şi sări spre gard. Nu mai stătu să caute cele două uluci scoase seara trecută, sări pe deasupra lor şi din doi paşi se apropie de o mogâldeaţă care înainta repede spre el cu o haină în cap. Ii dădu haina la o parte: ea era. Rămaseră muţi amândoi şi un timp nu se mai auzi decât zgomotul ploii care potopise pământul. Apoi, din tăcerea care zăcea sub curgerea monotonă a averselor,

amplificându-se şi turburând parcă asemeni unor bolboroseli care puteau fi ale cerului tăcerea nopţii ploioase, murmure înăbuşite se răspândiră în grădina întunecată. „Nu e bine aici, să nu mai mă aştepţi. Dacă nu venea ploaia nu ieşeam. Trebuie să mă duc." „Am crezut că aici o să poţi să ieşi." „Nu pot să ies nicăieri seara, mai bine ziua. Am avut noroc cu ploaia, altfel n-aveam cum să ies." „în Cotigeoaia, în pădure!" „Nu, mă vede lumea; încolo, spre gară, o să spun că mă duc pe la Burdeni, pe la verişoara mea; treci mâine seară înainte să se întunericească şi îmi spui fără să te opreşti, am să fiu la poartă." Şi fata se smulse de lângă el şi începu repede să taie grădina în torentele care nu încetau să răpăie asupra ierburilor şi a pomilor.
Trei seri la rând trecu apoi Niculae prin faţa porţii ei, până o prinse şi îi spuse unde. Era chiar pe locurile lor, la jumătatea drumului spre gară, lângă fântâna nouă de la Şanea. Nu se ştia bine cine era acest Şanea, dacă era cumva numele celui cu lotul de lângă fântână sau dacă chiar micul deal care se face acolo purta această denumire. Era din piatră albă curată şi avea o cumpănă de o înălţime ameţitoare, ţi se ura până ajungeai cu ciutura la fund şi până trăgeai pe urmă îndărăt de lumânarea de lemn înădită în vreo două locuri cu lanţ. Lângă fântână era o cruce mare de lemn, pe care se scrisese odată cu fier înroşit ceva, dar nu se mai putea citi ce anume, ca şi când lemnul ar fi prins rădăcini în pământul bătătorit împrejur de vite şi, crescând, ar fi deformat şi crăpat scriitura. Era vorba de o rugăciune, cum se vedea adesea pe troiţele de la răspântia unor drumuri, sau era mormântul unui necunoscut?
Cine poate să cunoscă paşii unei fete care merge pe un drum de câmpie? Când din acest drum dau la dreapta şi la stânga intrări adânci spre locurile îndepărtate, printre porumburi? Ea poate să aibă o soră mai mare cu vitele, un tată sau o mamă la sapă, sau la legat via... Iar Costică Roşu avea pământ în multe părţi, nu avea un singur lot, să fie adică cunoscut pe câmp tot aşa de bine cum îi era cunoscută casa din sat. Fata lui se putea deci duce oriunde ziua în amiaza mare, şi era greu să ştii unde se duce. Ea se oprea însă întotdeauna la fântâna albă de la Şanea, punea mâna pe ciutura fântânii şi începea să tragă de lumânare să scoată apă. Se spăla pe faţă şi pe mâini, îşi scotea sandalele şi se spăla şi pe picioare, apoi vâra din nou ciutura şi o lăsa aşa răsturnată. La zece loturi distanţă Niculae vedea cumpăna şi ieşea la drum, se uita dacă nu era cineva, îi fiicea apoi semn să se apropie, să intre în grâu şi să aştepte să vie el s-o aducă.
Ileana însă nu era o fată dintre cele care ştiau multe, ci dintre cele care ar fi vrut să ştie, acuma cât mai avea timp, înainte de măritişul ei, care urma să aibă loc chiar în luna aceea cu un tânăr preot din Balaci.

35

Cum nu era fată mare şi bănuia că preotul, cu toată sfinţenia lui, n-o să fie foarte vesel când o să-şi dea seama de acest lucru, îşi spunea în sinea ei că măcar să ştie şi el pentru ce avea s-o pârască pe urmă părinţilor, fiindcă mai mult n-avea ce să-i facă, ştia ea că nu se hotărâse un popă să ia o fată fără multă carte (doar cu patru clase profesionale), dacă n-ar fi fost aşa bogată cum era ea.

Ajungând preoteasă ea nu se rupse de suratele ei din sat şi povesti mai târziu uneia din ele, cu care era prietenă, ce se petrecuse între ea şi băiatul lui Moromete în acele întâlniri pe care le avusese cu el pe lotul lor, într-o covergă, şi de ce totuşi se măritase, sau de ce totuşi, deşi urma să se mărite, se mai încurcase cu Niculae care nu ştiuse nimic de măritişul ei aranjat dinainte... Nu-l vorbi de bine, îl luă în râs, spunând că nu fusese nimic între ei şi că atunci când fusese se şi terminase. Nu putuse să spună de el că nu ţinuse la ea, fiindcă nopţi întregi o aşteptase în vale la pod, dar decât s-o fi aşteptat-o acolo în ploaie, mai bine ar fi fost şi el băiat când erau singuri în covergă. Şi tânăra preoteasă se hotărî cu greu să spună de ce îi purta pică şi nu înainte de a mai adăuga încă ceva pe seama lui, care se răspândi apoi în sat şi aflară, nu se ştie de ce, mai ales copiii, care se uitau apoi intrigaţi când Niculae trecea pe drum şi chicoteau după ce el se îndepărta suficient ca să nu le fie frică, să poată s-o zbughească dacă el s-ar fi întors să-i ia de urechi. Nu că nu i-ar fi plăcut şi ei de el, povesti mai departe preoteasa, era frumos când se uita la ea cu ochii şi părul lui pe care îl purta tăiat scurt şi dat într-o parte, nu cu claie mare cum aveau alţii, de ce să zică un lucru care nu e. Dacă ar fi lăsat-o tat-său ea s-ar fi măritat cu el şi nu cu un popă, care ştie ea ce face şi un popă, mai târziu, cu muierile în biserică... ‚A auzit ea... Dar cine a mai pomenit să facă un băiat ce-a făcut el? în loc să-i pară şi lui bine că s-a iubit cu o fată, a amuţit pe urmă alături de ea şi s-a făcut galben la faţă, de parcă nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat, ci i-ar fi dat cineva să bea un pahar cu cucută. „Niculae! zic, ce e cu tine? El nimic, Niculae, zic, eşti cumva bolnav, te doare ceva, ce e cu tine? Spune-mi să ştiu şi eu! Nimic! Tăcea şi parcă nici nu mă vedea. L-am luat de umeri şi zic, Niculae, uite, eu te las şi mă duc până la fântână, mă întorc acuşi. Ziceam că până mă duc eu şi până mă întorc îi trece, cine ştie, o fi aşa, că nu seamănă toată lumea unii cu alţii. Chiran cu care am vorbit eu întâi, mă ţinea numai în braţe şi tot timpul mă săruta, ziceam că mă înăbuşă. M-am dus la fântână, am scos apă cu citura, am băut, m-am uitat să nu mă vadă cineva unde mă întorc şi m-am întors. Tot aşa l-am găsit. Nu i-am zis nici eu nimic, l-am lăsat acolo şi am plecat..."

Câteva săptămâni băiatul lui Moromete umblă tăcut şi cu o expresie de suferinţă atât de neacoperită pe faţă încât ai fi zis că cerea ajutor celui

36

cu care îşi încrucişa privirile încărcate de o tristeţe grea. Catrina îl apucă de umăr speriată: „Maică, eşti bolnav, ce e cu tine? Nu mănânci, nu dormi..." Pe urmă Niculae îşi reveni şi privirea lui se făcu iar cum fusese înainte...

VIII

Tocmai în acel an şe mărită Tita, şi Niculae în loc să se apropie de tatăl său se lipi de proaspătul cumnat, pe care îl cunoştea de fapt de mic, îl chema nea Sandu (numele celălalt, Dogarii, fiind bun doar pentru cei mari şi pentru autorităţi), o luă pe Tita îndată ce se întoarse de pe front şi se termină războiul. Toată ziua Niculae era văzut pe la el prin curte, Sandu stând jos şi cioplind vreun ţăruş sau dregând vreo roată, sau vreun gard, sau lângă caii scoşi afară şi legaţi de un salcâm, pe care îi ţesăla şi îi buşuma îndelung până le făcea pielea ca mătasea. Era, acest Sandu, un ins cam mare, cu chipul cât un cărpător de vârât pâinea în ţest, dar cu arcuiri blânde ale gurii de îngăduinţă dispreţuitoare când se uita la un om, şi cu voce mai degrabă fără culoare, dar mult încetinită ca pentru a da timp fălcilor lui late să se poată pune în mişcare şi celui care îl asculta să se uite mai bine la el şi să vadă şi dincolo de ceea ce spuneau cuvintele. Fiindcă atunci când vorbea ai fi zis că i se făcuse milă de cuvintele pe care le spune, aşa mici şi bicisnice cum sunt ele, când trebuie să zici de pildă: dă-mi toporu ăla, sau mişcă roata asta mai aşa, hai să mâncăm. în felul ăsta chiar şi acţiunile implicate în cuvinte păreau parcă tot timpul puse sub semnul îndoielii, să-i dai un topor, dracul să-l ia de topor, să mişti roata, dacă vreai s-o mişti, că poţi s-o laşi şi aşa, sau să te duci să mănânci, mare brânză, ca şi când nemâncat nu poţi să stai! Şi din pricina asta cuvintele şi lucrurile din jurul său parcă se lipeau de el şi el, cu labele lui tinere şi blânde, le dădea parcă la o parte îngăduitor, conştient că nu le poţi alunga orice ai face, şi că cel mai bun lucru e să te foloseşti cât mai practic de ele şi să tragi de pe urma lor foloasele care-ţi revin. După aia le arunci dracului într-un colţ şi stai jos la soare pe iarbă cu picioarele desculţe şi vezi ce mai e. în asemenea clipe Sandu avea un fel de surâs care era atât de total, luau adică parte la el nu numai ochii şi obrajii, ci parcă şi picioarele, genunchii şi chiar spinarea lui imensă, lată ca un pat, •n comparaţie cu a lui Niculae, surâs care putea să dureze ceasuri întregi S« să nu dispară din fiinţa lui chiar dacă în acest timp s-ar fi înfuriat sau '■ar fi înjurat pe el cineva. Niculae şi toţi care îi erau apropiaţi puteau astfel să-l vadă adresându-se câte unuia cu care avea ceva: „Mă, al lui "oldeaţă, dacă te mai aud că te legi de mine, mai mă înjuri, pun mâna

37

pe tine şi-ţi rup junghietura gâtului". „Hai, mă, nea Sandule, că nu e adevărat", răspundea acela al lui Boldeaţă cu ochii răciţi de frică. „Eu nici nu aud ce spui tu acuma", zicea Sandu şi îl întreba apoi pe acelaşi ce se aude cu altceva, vreo treabă pe care o avea el cu altul pe care al lui Boldeaţă îl cunoştea. Astea erau cele două stări ale lui: în timp ce se ocupa de lucruri, şi după ce nu se mai ocupa. Niculae îl

ştia cam de pe când plecaseră cei trei de acasă, venea deseori pe la ei, scotea un pachet de cărţi din buzunar şi zicea: „Ce dracu-i facem, mă nea Ilie, noi nu mai jucăm un tabinet?" „Păi să jucăm, răspundea Moromete, dar cu cine?", „Păi mă duc eu să-i chem pe nea Costică al Joachi, pe nea Matei Dimir şi pe Nae Cismaru" (ăştia erau noii prieteni ai lui Moromete, nu cu mult mai tineri decât el, cu care se ducea iernile cu căruţele la munte). „Păi dacă zici că te duci,
du-te", zicea Moromete şi, la acest răspuns, Sandu îl descoperea atunci lângă el pe Niculae (în vacanţe, de Crăciun şi Paşti, sau în vacanţa mare). Se uita la el, îi băga un deget în burtă şi îl întreba: „Ce mai faci, mă Cioroşbulingă?" „Ce să fac, bine", răspundea Niculae.
De ce îi spunea el Cioroşbulingă şi ce însemna de fapt numele ăsta, nu ştia şi nici nu vroia să afle nimeni, dar de ce îi băga un deget în burtă asta da, era un semn de simpatie, dar nu la adresa lui, ci a soră-sii mai mari, după cum s-a şi văzut mai târziu.
înainte de asta însă Sandu Dogaru stătu în concentrare doi şi apoi încă trei ani pe front, de unde se întorsese cu o gaură în coaste lungă de aproape jumătate de metru şi cu tâmplele brumate, deşi nu avea încă nici treizeci de ani. Rămăsese însă acelaşi - sau cel puţin aşa părea - şi venise şi cu o explicaţie a lui despre războiul din care abia scăpase. I-o dădu lui Niculae îndată ce o luă pe Tita, chiar a doua zi după nuntă, când băiatul veni pe la el şi îl găsi pe Sandu în mijlocul curţii, aşezat jos şi scobind un trunchi de lemn uscat să facă piuă de zdrobit sare în casă. „Scăparăm, mă, Cioroşbulingă, de păsărelele alea care se ouau în capul nostru, să ne facă mai puţini. Asta e, când ne facem mai mulţi, mai vin nişte păsărele, ne mai micşorăm, şi pe urmă iar... Gaura asta a mea în coastă e de la un ou de-astea!"
Niculae era toată ziua pe la el şi cine trecea pe drum îi vedea stând jos pe iarbă, Sandu cu o enormă pălărie pe cap cu borurile trase în jos din toate părţile şi cu o cămaşă albă colilie strânsă de un brâu roşu, Niculae subţirel şi neămplinit, desculţ şi cu capul gol, cu o frizură tăiată scurt şi dată într-o parte. Din când în când tesla sau ciocanul din mâinile lui Sandu se opreau în lucrul la care meşterea, aşa înfipt, minute întregi şi în timpul ăsta el îi spunea lui Niculae fără să ia mâna de pe unealtă nu se ştie ce, vorbe îndelungi şi cu neputinţă de ghicit de nimeni, după care, cu un gest de parcă aceste vorbe s-ar fi prelungit prin mână spre lucruri, Sandu scotea

tesla sau ridica ciocanul de pe lucrul acela şi se ocupa cu scobirea sau rotunjirea lui iarăşi un timp nemăsurat de lung şi cu clătinări din pălăria aceea ca o roată care vroiau parcă să spună că lucrurile în existenţa lor sunt bine încleştate şi că numai omul nu se ştie ce mama dracului tot vrea... nişte ouă d-alea.. să-l mai potolească... Frânturi de cuvinte pe care Tita, curioasă, le auzea când trecea pe lângă bărbatul ei ca din întâmplare cu un vas sau cu un alt obiect în mână.
Spre toamna aceluiaşi an într-o dimineaţă spre prânz Catrina Moromete era în grădină şi îi ajuta feciorului cu furca să facă nişte glugi de coceni, tatăl plecase pe la gară să vândă ceva, le lăsase lor treaba asta s-o facă. Era ceaţă încă din zori, dar acum era aproape prânzul şi nu se ridica deloc, ba parcă chiar se făcea şi mai groasă, şi s-ar fi zis că ziua nu mai avea oră, cu lumina aceea a ei spălăcită şi cu salcâmii cu coroanele mâncate până la trunchi, înghiţiţi cum stăteau în negura deasă. Unda dealurilor care tăia domol săritura câmpiei peste sat nu se mai vedea nici ea deloc şi satul părea acum lipsit şi de spaţiu, nu numai de timp cu elementele plutind peste el într-o curgere de pulbere albicioasă care nu se mai ştia ce e, nu mai fusese văzută niciodată. O cioară fîlfâi pe deasupra grădinii numai cu zgomotul şi se pierdu pe deasupra caselor, urmată curând de o puzderie, ale căror ţipete o opriră pe mama cu furca în aer, ca la un semnal ştiut numai de ea, descoperit în aceste croncănituri care umpluseră cerul. S-ar fi zis că umblau în depărtare pe sub nori, zgâriind cu ciocurile lor ascuţite creierii liniştiţi ai negurii. Când năvăliră peste sat se păru că pustiul din ţipetele lor şi pâlcurile numeroase înghesuite ce se amestecau de-a valma vor împrăştia norii şi vor începe să smulgă crengile salcâmilor, acoperişurile caselor şi gardurile fumurii dimprejurul curţilor. împânziră satul şi se lăsară peste coşuri şi fanare. Altele se îngrămădiră prin cuibare ori prin podurile părăsite. Cârâitul lor făcu să nu se mai audă de nicăieri nici un alt zgomot şi tăcerea nu pieri din sat nici după ce ciorile se adunară de peste tot şi zburară mai departe.
- Ce-o fi?! zise mama şi deodată lăsă furca jos şi o luă spre casă.
Intră în tindă, trecu dintr-o odaie în alta, reveni pe vatră şi îşi aduse aminte: da, băgase pâinea sub ţest, povesti ea mai târziu, şi din pricina cocenilor o uitase, se gândise că trebuie să se fi ars, vârâse vătraiul în capul ţestului, îl săltase şi trăsese pâinea afară. Când o luase în mână să vadă cum e, i se rupsese în mâini în şapte bucăţi. O băgase din nou aşa ruptă, astupase marginile ţestului cu cenuşă fierbinte şi se întorsese în grădină să-i ajute mai departe lui Niculae la făcutul glugilor. Nu ştia cât trecuse de la

venitul ei în grădină şi o dată auzise în partea aceea a caselor unde stătea fiica ei măritată, ţipete. Nu sta departe Sandu, aci la pod, c   din colţul răspântiei. Lăsase furca şi alergase la drum şi de la drum

spre pod, lângă case se vedea lume adunată şi se auzeau mereu ţipete înalte. Era o căruţă care se opri chiar în dreptul casei lui Sandu şi mamei i se tăiară picioarele când văzu, se apropie şi se uită: întins între scoarţele largi ale căruţei, înroşite în câteva locuri de sânge, stătea Sandu galben, abia suflând. O luaseră caii cu el la vale şi îl călcase roata căruţei. Cine nu ţipa povestea cum se petrecuseră lucrurile, cum din pricina cetii caii s-au speriat de un câine care ţâşnise fără veste dintr-un şanţ unde mânca o cioară, şi el a sărit jos fiindcă nu mai putea să-i oprească din hăţuri, pusese piciorul pe răscruce şi alunecase înainte pe şleauri. L-au ridicat pe braţe şi când l-au văzut aşa mare şi prăpădit pe dinăuntru, dus pe mâinile oamenilor, cele două mame: a fetei şi a lui Sandu au leşinat, fiindcă de cinci ani îl aşteptase Tita să se întoarcă din război, se întorsese şi uite că nu era nici o jumătate de an de când se însurase. Niculae veni şi el la căpătâiul lui, şi Sandu îl recunoscu şi îi şopti înainte de a muri tot în felul acela al lui de parcă îi era milă de cuvinte, dar de astă dată cam supărat că i se luase puterea şi avea glas slab: „Uite, mă, Cioroşbulingă", îi zise şi renunţă să mai spună restul, zicându-şi poate că nici pe patul de moarte cuvintele sau lucrurile la care se referă ele nu merită să le spui numele şi să vorbeşti despre ele.

IX

La şase săptămâni familia şi rudele se gândiră din timp să-i facă lui Sandu un parastas mare. Timpul se răcise şi frunzele salcâmilor şi florile de prin grădini se îngălbeniseră, în dimineaţa aceea se întâmplă însă să fie soare şi cald. Familia şi rudele mari ale lui Sandu hotărâseră, pentru ca parastasul să fie aşa cum îl doreau toţi, să cheme să slujească la el patru preoţi, doi din sat şi doi de prin cele din preajmă, vroiau într-adevăr un parastas mare.

Totul era gata din timpul nopţii şi dimineaţa înainte ca lumea să înceapă să se strângă, fetele măturară bătătura şi întinseră chiar în mijlocul ei o masă atât de lungă încât cei care treceau pe drum şi nu apucau să vadă crucea albă de lemn bătută pe stâlpul porţii, cu numele lui Sandu şi anii la care se născuse şi murise scris pe ea, credeau că e vorba de vreo nuntă sau împăcăciune. Copiii, în număr mare, aşteptau zgribuliţi şi cu privirile mărite, nu atât de răcoarea dimineţii de toamnă care era dulce în ziua aceea, ci de mirosul de varză, fasole, friptură de pasăre şi ţuică fiartă care umplea aerul până departe.

Când soarele se urcă la un stat de om, *cei patru preoţi* coborâră în faţa curţii lui Sandu şi intrară doi câte doi în curte. Lumea se feri în lături

uitându-se în tăcere la patrafirele lor bogate care prin coloritul lor aduceau, aci printre salcâmi şi sub cerul limpede de toamnă, ceva din interiorul bisericii unde slujeau, din clipele de taină ale dimineţilor de sărbătoare când preoţii ieşeau din altare şi îmbrăcaţi în aceste odăjdii cântau ridicând ochii spre cer şi îmbălsămând aerul cu mirosul cădelniţelor lor încărcate cu tămâie.

înăuntru peste două paturi erau întinse *capetele,* nişte colaci împletiţi de o albeaţă moale şi învârfuiţi cu colivă amestecată pestriţ cu bomboane şi plointe. Cei patru preoţi deschiseră cărţile şi familia şi rudele, care niciodată nu sunt cu totul gata în astfel de momente, îşi făceau semne disperate şi şopteau: „aduceţi lumânările" şi apoi: „să se aprindă *capetele".* Unul din preoţii străini chiar vorbi gros, cu o voce sunând clar parcă a răspuns de liturghie:

- Aprindeţi capetele; aduceţi tămâie şi lumânări mari pentru slujbă. Se aprinseră lumânările, se înfipseră în colci, preoţilor li se dădu câte
un şervet lung şi alb în mână - pe care aceştia le ţineau agăţate de mânecă şi atârnând în jos - şi slujba începu. întreaga casă, curtea, grădina şi împrejurimile se umplură de cântecele ce se auzeau din odaia unde se slujea. Trecuse mai bine de un ceas şi preoţii tot nu ieşeau.

- De ce ţine aşa mult? întrebă cineva.

Slujba abia ajunsese la jumătate şi glasul unui preot tocmai cânta, poruncind: ...„Pentru ca să ne învrednicim noi ascultaţi sfânta evanghelie" şi toată lumea, cei dinăuntru ca şi cei de afară, se lăsară în genunchi şi îşi plecară capetele. în sfârşit slujba se termină şi cei patru preoţi ieşiră apoi afară în timp ce se adresau familiei şi rudelor de astă dată ca simpli oameni, spunând „Dumnezeu să-l ierte" fără să cânte. îşi scoaseră odăjdiile şi le dădură unui om de-al lor care le duse în trăsura cu care veniseră. Rudele şi cei care ajutau se mişcau acum de colo până colo aşternând pături pe mesele improvizate de brad din mijlocul bătăturii şi cărând în braţe şi cu coşniţele strachini şi linguri, pâine tăiată în felii, oale mari cu fiertură şi mâncare.

- Toată lumea să stea la masă! se auzi cineva spunând şi în aceeaşi clipă copiii se repeziră la coadă şi încălecară pe băncile lungi făcute pesemne anume pentru ei înghesuindu-se şi înghiontindu-se. Haide, reluă acelaşi glas, poftiţi şi sfinţia voastră.

Lumea începu să se aşeze şi cei patru preoţi luară loc în cap, pe scaune cu spetează, spre deosebire de ceilalţi

care stăteau pe scaune fără. Se începu împărțirea mâncării în străchini, în timp ce de o parte şi alta a şirului lung de mese doi oameni cu o damigeana în brațe împărțeau la rând câte o ceaşcă de țuică fiartă fiecăruia. Cei mai bătrâni şi rudele mari se aşezară în capul mesei, aproape de cei patru preoți, toată lumea începu

să mănânce şi preoții ridicară pe rând paharele pentru odihna celui dus dintre ei. începutul mesei trecu astfel repede, fiindcă de obicei la un astfel de praznic, după pomenirile preoților, reluate apoi de ceilalți mai săraci, străini de familia care prăznuia şi cărora li se dădea să bea la toți cu o singură ceaşcă şi ziceau „Dumnezeu să-l ierte" sau „să-i fie țărâna uşoară", începea să se mănânce bine şi mai ales să se bea zdravăn. Dar nu la toți li se dădea mult de băut, ci numai la cei chemați şi aşezați într-un anume loc al mesei şi aceştia nu erau prea mulți față de numărul celor obişnuiți să colinde nechemați la toate pomenile, copii zdrențăroşi şi cu ochii mari şi chipurile negre, inşi a căror ocupație principală era cum să-şi astâmpere foamea, bătrâni învechiți în sărăcie, văduve prăpădite, toți amestecați la un loc cu cei mici, mâncau până ce se umflau. La o astfel de pomană cum era cea dată de familia lui Sandu ei veneau şi cu trăiştile în care aruncau tot ce rămânea de la masă, pâine multă, bucăți de carne, felii nenumărate de mămăligă şi unii scoteau pe furiş şi câte o oală şi goleau în ea farfuriile copiilor care se saturau mai repede şi îi îndemnau să mai ceară ca să ia ei. Se întâmplau câteodată şi încăierări, repede stinse prin înhățarea celor în cauză şi gonirea lor prin grădină, să nu vadă lumea şi potolirea lor cu darea la fiecare din mâncarea pentru care se încăieraseră. La parastasul ăsta însă nu se întâmplă nimic, toți ăştia îşi înțesară tot ce aveau ca loc în care se putea pune, de la burți până la trăiştile lor jigărite. Nimeni nu-i luă în seamă. Niculae mancă puțin din ciorba de pasăre şi din friptura care se puse pe farfurii, bău însă de câteva ori din țuică, câteva ceşti mărişoare, şi de la un timp stătea şi se uita alături la masa preoților şi parcă aştepta ceva. Chipul lui îşi pierduse în aceste şase săptămâni de când murise cumnatu-său liniştea senină a trăsăturilor şi ochii îi rătăceau străini peste oameni. La cei din preajma lui acum la parastas, după ce dăduseră toți câteva ceşti de țuică peste cap, le pieri încetul cu încetul pioşenia aceea de la început şi deveniră mai voioşi, se uitau la el şi rosteau pomeniri ca şi când ar fi rostit urări, în timp ce Niculae nici nu-i vedea, atras din ce în ce mai mult de cei patru preoți, care mâncau în farfurii de marmură, şi cu tacâmuri de fier, spre deosebire de toți ceilalți care mâncau fără furculițe şi cuțite şi doar cu linguri de lemn din străchini smălțuite.

- Părinte, să vă întreb ceva, zise Niculae aplecându-se spre cei patru preoți şi, rămânând aşa aplecat, încât cel de lângă el trebui să se ferească mult ca să poată mânca mai departe, continuă: sunteți ca şi cei patru evanghelişti, patru, aşa că o să-mi răspundeți...

- întreabă, Liică, zice cel din sat, binevoitor: auzise că acest băiat fusese cândva elev şi îi răspunsese cu oarecare considerație...

- Părinte, reluă Niculae, cumnatu-meu a murit de şase săptămâni, fără să ştim pentru ce, nimeni nu ştie. Eu am să vă spun mai pe urmă ceva, dar sfinția voastră ce cfedeți?

- Nenorocirea, taică„.

- Nu, părinte, stai, să vedeți, să vă spun mai bine, zise Niculae repede. Oamenii vorbesc, adică un om poate să se gândească la orice...

Mâinile i se frământau pe masă şi urmăreau, vorbind, un anume lucru şi glasul îi era muncit şi privirea vie.

- Sfinția voastră, reluă el, ați îngropat o grămadă de oameni şi când îi îngropați nu vă e frică? Cum se poate să-i îngropați părinte? aproape că strigă el. Cum să bagi oameni în pământ şi pe urmă să-i acoperi cu lopata? Sunt câini, părinte?

- Aşa e osânda, taică, zise preotul căutând să se desprindă de acest tânăr care începea să nu respecte legea praznicului şi vorbea ce nu se cuvine, dacă ar fi după noi, n-am mai muri nici unul şi ne-am înmulți ca frunza şi ca iarba...

Dar băiatul nu se desprindea, atras de cei patru preoți cu o forță irezistibilă şi capete începură să se răsucească o clipă spre el, să audă ce spune.

- Părinte, mâncați şi beți la moartea unui om şi sfinția voastră chiar vă trudiți şi cântați şi primiți bani, iar ălora din fund chiar le pare bine când moare cineva, să poată să se sature şi ei din când în când. Părinte, strigă băiatul îndârjit pe neaşteptate, de ce a murit cumnatul meu? De ce l-ați băgat în pământ?

- Eşti ca o salcie primăvara, n-ai de ce să te vaiți, taică, zise unul din preoți, scuturând parcă din mustăți şi din barba lui neagră cu multe fire argintii în ea, vrând parcă să arate că iată cum se găseşte să cârtească tocmai unul aşa de tânăr care, cu toate că nu ştie ce e aia viața, gândul lui e la moarte.

- Nici unul nu s-a gândit, părinte, continuă Niculae, de ce a murit din senin un om, dar el ştia, mi-a spus-o de mai multe ori, zicea că e o boală, *anx să mor, măi Niculae,* aşa mi-a zis şi mi-a spus şi boala. Dar el mi-a spus, părinte, că pe toţi ne paşte boala asta, o să intre în sat pe furiş şi chiar despre un parastas ca ăsta a vorbit, *un parastas general, cu laude...*
- Nu înțeleg, taică, zise preotul mâncând înainte. Aşa e obiceiul, trebuie făcut parastas pentru odihna celui care e chemat de Dumnezeu.
- Landele ce ni se vor aduce vor fi un parastas, aşa mi-a spus şi mi-a i spus: „o să mor, măi Niculae, şi n-o să apuc parastasul ăsta!" Cum
să apuce el parastasul lui trăind? La cine se gândea el că o să-i facă parastasul înainte să moară? La cine se gândea el, părinte, sfinția voastră trebuie să ştiți.

M-
- Niculae, îi șopti atunci llinca aplecându-i-se pe la spate la ureche, du-te puțin în casă că vrea naşa să-ți spună ceva.
- Ce naşă, sări deodată băiatul desfăcând violent brațele şi ridicându-se în picioare. Ce, suntem la nuntă aici? Suntem la parastas şi fiecare trebuie să-şi aducă aminte cum vrea el de nea Sandu, că dacă nu, răstorn masa cu voi şi vă dau pe toți afară.
- Stai jos şi vorbeşte mai încet că se uită lumea la noi!
- Lasă să se uite.
- Nu ți-a făcut bine băutura. /
- Bine că ți-a făcut ție, du-te la locul tău...
- Maică, stai jos şi mănâncă, zise atunci şi mama lui, dar fără să se îngrijoreze, uitându-se la el cu privirea înotând în lacrimi de jale şi parcă înțelegându-l: îi era drag de el, zise ea clătinând din cap la dreapta şi la stânga într-un vaier mut, toată ziua se ducea pe la el şi stăteau amândoi în mijlocul curții şi vorbeau... Şi uite că plecă şi nu apucă şi el să-şi vază nevasta cu copil, că a lăsat-o cu copil în ea, săraca, cinci ani l-a aşteptat...
- După nuntă, zise Niculae parcă înnodând spusele lui cu ale maică-si, ieşeam într-o zi în grădină de dimineață, vream să-mi caut un ciomag să mă duc la el la deal, îmi spusese tata să mă duc să văz ce e cu nişte porumb care se veştejea, ziceam că să-l întoarcem şi să punem nişte otavă. Ia să mă duc cu nea Sandu, mi-am spus eu, poate merge şi el, nici nu răsărise soarele, era devreme şi senin. Mă duc la el şi intru în curte şi îl văz că dormea pe prispă singur, soră-mea era în casă, se sculase şi ea şi aprindea focul în vatră. Era cam la o lună după nuntă, cum v-am spus. „Bună dimineața, cumnate, îi zic, te-ai sculat?" El n-a răspuns. Dormea cu capul spre hambar şi era puțin întuneric. Mă aplec peste căpătâiul lui şi mă uit să văd ce face. Nu dormea. Stătea cu fața în sus, cu ochii deschişi şi se uita... O mână o avea scoasă afară cu o țigare aprinsă între degete şi care arsese singură: uitase să mai tragă din ea. „Ce faci, nea Sandule, mai dormi, i-am spus eu iar, vreai să mergem la deal?... Poate întoarcem nişte porumb, mi-a spus tata... n-ar fi rău..." El nu-mi răspunde, dar văd că se mişcă în aşternut şi se uită țintă la mine. Pe urmă se ridică încet şi-mi spune: „Ce să căutăm la deal, măi Cioroşbulingă, nu vezi că eu mă duc la vale?" „Dar ce ai cumnate, îi spun eu, te doare ceva?" „Hai că merg, răspunde el. Merg, merg, merg..." Aşa a spus de trei ori şi rar şi mişcând înainte din cap. Pe urmă s-a sculat, s-a îmbrăcat, a mâncat ceva şi am plecat. Pe drum şi-a făcut iar o țigare, a scos amnarul şi a încercat să dea foc la iască. Nu m-am uitat să văd ce face, dar când mă întorc să-l strig, chiar atunci lăsase mâinile în jos şi dăduse drumul pietrei şi amnarului... „Ce-ai, cumnate?" îl întreb eu. îl văd că începe să meargă şi tace. Am ieşit la mirişti şi ne apropiam de locurile noastre. Când ne-am

oprit, eu am vrut să merg peste răzor. „Niculae, zice, stai, unde te duci?" „Pe locuri", îi răspund. „Ce caiţji?" „Să văd ce e cu porumbul". „De ce?" |,Cum de ce? întreb eu. Ca să vedem!..." „Ce să vezi?" îmi ia el vorba din gură. Se uita la mine şi îmi strângea mâna. „Cumnate, îmi spune el, ascultă aici, mi-a intrat un vierme în os!" „Ce vierme, nea Sandule, ce vorbeşti?!" „Un vierme negru, pe măduva oaselor..." „Fugi de-aici cumnate, oi fi visat urât!" „Nu, nu, e un vierme, vezi, de când am venit de pe front îl simt cum se mişcă pe os, ascultă aici, stau eu şi mă gândesc, n-am nimic, nu e o boală pe care să ți-o îngrijească *altul.* începe întâi de pe os, pe urmă vezi o grămadă de prostii, de nimicuri. Cum te văd eu acum, că ai sprâncenele negre şi nasul ca o piatră albă, şi cum calci pe un muşuroi mic de furnici... Aşa începe: vezi o grămadă de fleacuri şi te gândeşti anapoda la ele. Si te tot uiți... Și tot uitându-te, le vezi că nu mai sunt ca la început. Se umflă, se fac mari, deschid gura şi parcă râd de tine; pui degetul alături jos şi nu vezi nici o deosebire: ce mi-e degetul, ce mi-e pământul. Altele se mişcă, ți se pare că nu mai ştii ce sunt, uiți de unde ai plecat şi stai aşa... Și pe urmă iar o iei de la cap. Cum sunt eu acuma, mi se pare că ce am de făcut, *n-aş vrea să mai fac.* Ăsta e începutul... Te uiți în sus şi nu înțelegi nimic... Și când te uiți în jos şi-ți vezi căruța în bătătură, parcă te trezeşti din somn şi nu mai ştii nimic..." „Cumnate, îi spun eu, dacă nu te odihneşti mai mult?!! Stai şi te odihneşte!" Ce vă uitați aşa, strigă deodată Niculae cu privirea scăpărând, dând scaunul la o parte şi ridicând brațul. Uitați-vă încolo, în sus, dacă e ceva, nu vă uitați la mine cu

îmbucăturile în gât. Ce mai vreţi? Asta e tot, sufletul lui era în trupul lui, s-a dus şi voi staţi aici cu fălcile mari şi mâncaţi... Şi dumneata, părinte, care le ştii pe toate, ce poţi să spui, de ce murim, de ce ne mai naştem dacă trebuie să murim?
Se opri şi se apropie de cei patru preoţi dând pe omul de lângă el la o parte, care nu vroi şi atunci se răsti la el:
- Dă-te la o parte de lângă mine... De ce ne mai naştem, părinte, dacă trebuie să murim, de ce s-a născut omul care îi facem acum parastasul, dacă într-o zi a trebuit să-l calce căruța? A scăpat cinci ani de gloanțe și bombe şi n-a scăpat de un câine care mânca o cioară şi i-a speriat caii. Asta era hotărât dinainte. Cine a hotărât, părinte, cine a luat decizia asta că el trebuie să moară?
- Cei ce nu mor, nici nu se nasc, taică, spuse preotul bătrân al satului bând foarte însetat, ca şi când tot ce se întâmpla nu-l surprindea cu nimic, văzuse el destule şi asta de acum i se părea cea mai în ordinea lucrurilor. Nu mor decât cei care se nasc, taică, şi întrebarea se pune cum e mai bine, să te naşti, dar să mori, sau să nu te naşti deloc, dar nici să nu mori.
45
Eu zic că e mai bine să te naşti; iar în ce priveşte decizia, când urmează să mori, nu cunoaştem decât puține din măsurile Domnului.
- A, răcni deodată băiatul şi apucă în aceeaşi clipă cu o mână masa s-o răstoarne şi cu cealaltă să tragă de pe ea fața încărcată cu străchini şi pâine. Afară cu voi, duceți-vă în pământ dacă v-ați născut ca să muriți, să arunc eu bulgării cu lopata peste tronul vostru. Afară, afară din curtea lui...
Se făcuse alb la faţă, îl luară repede de-acolo şi îi vorbiră la ureche, să nu mai strige, că se uită lumea. Şi unul din preoţi zise că băiatul ăsta nu trebuia să bea ţuică, a mai văzut el pe cineva, tot aşa, se tăvălea pe jos şi făcea spume la gură... Ăsta de aici nu e chiar aşa de rău, dar tot nu trebuie să mai fie lăsat să bea, să i se dea vin, că vinul e mai moale şi n-a auzit până acuma să i se facă cuiva rău de vin, dar de ţuică... O femeie se adresă alteia zicând să ţie minte şi să-i spună mamei lui Niculae ce zice părintele, să ştie să-l ferească de-aici înainte de ţuică. Auzi, Catrino, ţine minte ce-a zis părintele din Ciolăneşti...
După acest parastas - avusese dreptate preotul acela - Niculae zăcu vreo câteva zile şi crezură chiar că o să-l ţină şi mai mult, fiindcă nu putea să mănânce şi ce mânca cu sila îi făcea rău.. îşi reveni însă şi se întrema repede şi totul fu pus într-adevăr pe seama băuturii, a ţuicii şi că trebuie ferit de-acu' încolo băiatul să dea cu ochii de vreo astfel de sticlă şi să , mai bea, fiindcă ciudăţenia era că la întrebarea sanitarului pe care Moro- I mete îl aduse totuşi să-l vadă pe fiul său, dacă mirosul sau gustul de ţuică J îi face cumva rău la burtă, dacă îi vine aşa greaţă şi i se învârteşte capul, Niculae răspunse că nu, din contră, ar bea şi un kilogram şi că se simţea chiar foarte bine la cap, îi veneau aşa vorbele ca nişte lumini şi cu putere aşa în oase şi în mâini, nu vroia deci deloc să recunoască spusele preotului . acela, că aşa ceva nu e bine şi că nu trebuie să se mai întâmple. Complet restabilit, el dădu din umeri şi surâse cu blândeţe asemeni lui nean-său Sandu: „de ce să nu se mai întâmple?" întrebă el cu aerul celui care nu vede de ce n-ar fi cu totul fireşti astfel de întâmplări care te fac să vorbeşti deschis şi cu o mare putere de a dovedi ceva...
Şi se lăsă iar cu burta pe cartea pe care o avea cu el. Nu se ştia de unde făcea el rost de cărţi, fiindcă bani pentru ca să le cumpere nu cerea, (în general nu-i mai cerea nimic de multă vreme lui taică-său). Insă era adevărat că se ducea după ele şi preţ de două-trei zile, cum povesti la un 46
moment dat Moromete, când Niculae lipsi de acasă într-o sâmbătă şi reveni abia luni cu un pachet legat cu sfoară. „Unde ai fost, mă?" 8 întrebă el cu neîncredere, ca şi când s-ar fi ferit să nu-şi închipuie cineva că el, tatăl, credea că din pricina acelui pachet a lipsit el atâta de-acasă. „în satul cu oameni", răspunse Niculae fără să se uite la el şi se întinse în pridvor şi adormi îndată. Era plin de praf de sus până jos şi sandalele lui nici nu se mai cunoşteau în picioare. Moromete i le desfăcu de curele, i le trase şi ţinându-le într-un deget în aer, strâmbându-se, se uită la chipul băiatului. „Să-l fi pus la o treabă, povesti el mai pe urmă, să se ducă să zicem numai până la gară, du-te, Niculae, cu căruţa (nu pe jos!) că nu mai avem sare în casă, mai bine ţi-ai fi păstrat cuvintele în gură decât să-i spui, pe câtă vreme aşa... Cine ştie pe cine o fi cunoscând el pe aici prin satele astea de prinprejur, care, la rândul lor, cine ştie pe cine o fi cunoscând pe alţii, că cică tocmai pe la Popeşti-Palanga l-ar fi văzut cineva într-o zi. Mort era, ştiţi cum te pune jos somnul de nu se mai mişcă nimic în tine, l-am şi hâţânat, mă, tu, ăsta, Niculae, zic, ia şi mănâncă întâi şi pe urmă te culcă, dar cred că nici n-a înţeles, că tot dormea şi numai aşa s-a uitat la mine o dată. Ai fi zis că s-a dus şi el la bal, cum se duc băieţii de seama lui colea la bancă şi o fi dansat şi el cu domnişoarele cum fac unii până la ziuă şi se întroc dimineaţa, îi vezi descheiaţi la gât şi cu părul năclăit de năduşeală... rîzând... Acuma ce e drept nici el nu arăta trist..."

Erau în grădină sub dud şi Moromete se aşeză jos lângă el cu ţigarea în mână. Multă vreme nu zise nimic, rămânând liniştit în acea poziţie care parcă îi mlădiase cu anii trupul anume pentru a nu vorbi, dacă n-avea ce spune sau asculta pe celălalt de lângă el, dacă nu era singur, sau tăcea împreună cu el, dacă nici acela nu simţea nevoia să spună ceva. Dar tot aşa stătea şi când vorbea şi din pricina asta, văzut de la distanţă, era greu să ştii, când erau mai mulţi, care dintre ei vorbeau. Moromete avea cel mai mult aerul acesta că le spunea ceva celorlalţi, cum stătea jos cu un picior sub el, celălalt ridicat cu cotul sprijinit în genunchi şi cu ţigarea în mână lăsată spre pământ ca o creangă a unui pom a cărui nemişcare vie o împrumuta.
- Felul cum se poartă un om are totuşi rostul lui, domnule, rupse el tăcerea într-o vreme, cu acel glas al lui de odinioară care promitea mari dezvăluiri, fără să-şi dea seama, sau poate dându-şi dar prefăcându-se că nu observă că acum ceva suna în el nepotrivit.
O dată tot aşa vrusese să vorbească în felul lui cunoscut şi erau mulţi oameui adunaţi şi, fără nici o legătură, unul dintre ei l-a întrerupt, şi i-a spus cu un dispreţ zgomotos: „Taci mă, din gură, Moromete, tu vorbeşti, care n-ai fost la moartea soru- tii?" Moromete amuţise şi cât mai stătuse acolo nu mai scosese un cuvânt. Ar fi putut să-i spună aceluia că nici el,
47
care o înjura şi o trăgea pe masa de păr în mijlocul bătăturii, n-avea dreptul să vorbească, dar nu-i spusese aceluia nimic, mai stătuse acolo câtva timp, apoi se ridicase şi plecase. Nimeni nu băgase de seamă lipsa lui.
- Cu tine vorbesc, nu cu dudul ăsta, zise Moromete văzând că Niculae nu zice nimic.
*****
- N-ai ce să vorbeşti cu mine, răspunse Niculae cu totul în treacăt, aruncându-i tatălui o privire rapidă, de constatare, reluându-şi absorbit lectura.
- Te rog să mă crezi, continuă atunci Moromete cu un glas de parcă ar fi fost sătul de convingere şi nu mai făcea decât să aleagă cu uşurinţă lucrurile pe care avea să i le spună lui Niculae, te rog să mă crezi, repetă el, că sunt la curent cu tot şi nu zic nimic. Sunt la curent cu istoria cu fata lui Costică Roşu, cu dusul pe la nean-tău Sandu, care aşa e cum ai zis tu, nu muri atâţia ani pe front şi se prăpădi aci din nimica, auzi! hu-l călcară atâtea maşini pe unde fuse şi îl calcă în sat roata căruţii trasă de nişte prăpădiţi de cai! Am stat şi m-am uitat la tine cum îi întrebai pe cei patru popi pe care îi adusese rudele lui Sandu, cum devine cu omul pe care îl îngroapă ei ca pe-un câine şi dă pământ peste el cu lopata. Şi acuma viu eu şi te întreb: dumneata cauţi ceva pe lume! Ce?
Niculae nu răspunse, dădu foaia liniştit şi de plăcerea lecturii se foi pe pământ să-şi aşeze mai bine trupul lungit şi ca nu cumva să-l sîcâie vreun zgomot din afară, glasul cuiva, îşi acoperi cu podul palmelor obrajii şi în acelaşi timp şi urechile. Moromete îşi duse la gură ţigarea şi trase din ea îndelung. Urmă o tăcere, care fu la un moment dat turburată de un glas feroce, al cuiva, înjura de se cutremurau salcâmii.
- Mielule, unde eşti, treci încoace şi bagă boii înăuntru, fire-ai al drrracu' să fii, Mielule! Fire-ai al drrracii'!
Ăsta era unul mai rău decât fusese Ţugurlan odată, putea să te omoare cu ciomagul dacă te luai cu el. Era vecin doar de grădină cu Moromeţii, avea o bucată de pământ aci, casa era în altă parte. Punea pe ea fân, trifoi, sau lucerna şi venea cu fi-său Mielu des, cu căruţa cu boii şi îl coseau, dejugau în partea cealaltă, în măgură şi se puneau pe treabă. Nici pomi, nici nimic nu se vedeau pe acest loc împrejmuit însă ca o redută cu un gard de nuiele împletite prin care cu anii crescuseră pâlcuri uriaşe de cucută şi de mărăcini, adică două lucruri care îţi aminteau de otravă şi de înţepat, una o ajuta pe alta să te împiedice cumva să intri. Dar să furi ce? Fiindcă altceva decât trifoişte nu-i trecea prin cap să facă din acest loc de grădină, cu tot ceea ce însemna acest cuvânt ca bogăţie şi frumuseţe, el punea trifoi, atâta ştia atâta făcea.
48
Avea un nume oarecare, dar înfăţişarea lui nu era a unui oarecare. Se bărbierea atât de rar, încât în ziua aceea nu-l mai cunoştea nimeni fiindcă avea un păr negru care i se urca până sub ochi. Şi cum avea şi ochi negri şi purta şi-o căciulă neagră, ai fi zis că e dracu al cărui nume el îl folosea în aşa fel că te băga în răcori. Nimeni nu-l auzea niciodată vorbind, stătea între oameni fără să zică nimic şi când îi venea lui se scula şi pleca. O dată Niculae îl văzuse venind aci singur cu coasa, cu mâncare ca să nu se mai întoarcă acasă, pesemne stătea departe... Agăţase traista într-un mărăcine mai înalt. Niculae spunea că nici el n-a văzut cum a venit un câine şi a apucat-o cu dinţii si a tras-o jos de pe cracă. Era legată la gură, dar câinele trebuie să fi dârdâit de flămând ce era, că a desfăcut-o cu botul şi a mâncat tot ce era înăuntru, mămăliga, brânza, un ou, numai sarea şi ceapa nu le-a înghiţit. Nici nu se ştia al cui era, în orice caz un câine prost, fiindcă în loc să fugă după ce a mâncat, a rămas pe-acolo şi când a văzut că omul îl cheamă cu un glas aşa blând, a început să se gudure. Fapt e că l-a prins, l-a legat de gât cu un ştreang şi a început să-l bată cu un ciomag verde de salcâm. îl învârtea prin aer şi îl drăcuia: fire-ai al drrracu'... Fire-ai al drrracu'... Câinele a schelălăit el cât a schelălăit, dar pe urmă a început să sară la om, cu ochii roşii, turbat, până a murit cu capul plin de sânge.
Cât îşi ţinea Niculae urechile acoperite cu palmele, tot auzi glasul acestui om şi îşi ridică fruntea.
- Ţi-am pus o întrebare, zise Moromete.
- Ce întrebare? A, da! Să ştii, zise Niculae, că asta nu te priveşte.

- Asta, zise şi Moromete, e cel mai lesne, să-mi spui că nu mă priveşte.
- Şi cel mai greu care e?
- Cel mai greu e să-mi răspunzi.
- De ce?
- Păi fiindcă nici tu nu ştii.
Niculae se posomori. Răspunse cu o voce trufaşă şi îndepărtată, răsfoind cartea să găsească locul de unde se întrerupsese:
- Parcă dacă o să-ţi spun o să înţelegi tu mai mult de-o grămadă.
- Spune tu, zise Moromete liniştit, şi vedem noi cine înţelege mai bine
şi cine nu.
- Bine, zise Niculae, îţi spun, dar cu o condiţie, dacă n-o să înţelegi, să nu-mi ceri să-ţi explic şi să-şi vadă fiecare de treburile lui.
- Ei, spune, acceptă Moromete.
Urmă o nouă tăcere, după care Niculae deodată declară:
- Eu îmi caut eul meu.
49
Moromete se uită în altă parte. Era limpede că în ciuda simplităţii cuvintelor, totuşi nu înţelegea. Uitase însă că în acest caz trebuia să se ridice şi să plece.
- In căutarea de care zici, spuse el în cele din urmă, ai în vedere că mi-a spus Aristide că acuma după război dat fiind că mulţi învăţători au murit pe front, cu trei clase de şcoală normală cum ai tu poţi să fii învăţător suplinitor aci în sat şi examenele alelalte le dai mai încolo... Ai casă, ai masă acilea, te duci la şcoală acolo şi pentru diplomă stai şi înveţi liniştit. Şi leafa îţi merge, nu mai ai nevoie de nimeni.
Era cumva o declaraţie de vinovăţie, că atâta timp cât avusese nevoie, el, tatăl, nu-l ajutase? Niculae se întoarse la carte decis să-şi vadă de citit şi spuse:
- Şi-aşa nu mai am nevoie de nimeni!
- Asta nu se poate, zise Moromete, cu cine o să trăieşti?
- Cu nimeni, zise Niculae. O să mă duc în pustie, şi de acolo o să mă întorc şi o să propovăduiesc.
Moromete se uită la el cu atenţie. Ce era asta? Nu cumva Sandu se întorsese de pe front adventist şi îl făcuse şi pe Niculae să creadă? Mulţi băieţi se ţinuseră bine pe acolo, dar odată întorşi acasă îi apucase frica de grozăviile la care luaseră parte şi căzuseră într-o doagă. Cartea aceea pe care o citea acum Niculae nu era cumva o carte adventistă? Moromete întinse mâna şi o întoarse să vadă ce scria pe copertă.
- Crezi că ai să înţelegi din titlu ce-am spus eu? exclamă Niculae batjocoritor. Mai bine ţine-te de cuvânt şi lasă-mă să citesc.
- *U-manism,* citi Moromete lăsându-se în voia sunetului cuvântului, în speranţa că în felul acesta i se va dezvălui poate şi înţelesul, *u-umanism,* repetă el, în gândirea secolului... Aici, reluă Moromete, spune că trebuie să te duci în pustie şi să propovăduieşti?! Ce să propovăduieşti?! exclamă el redevenind stăpân pe situaţie, dar cu o alarmă şi în acelaşi timp cu o ameninţare în glas. Ce să propovăduieşti, Niculae, crezi că nu e lumea plină de propovăduitori? Numai la noi, în sat, sunt vreo şaptesprezece, să-i auzi ce spun şi cum stau şi se adună într-o casă cu lumânările în mâini şi cântă după o carte de-a lor. Dar alde Busuioc, care e un fel de şef, nici nu ştie să citească! Dar el stă cu cartea în mână şi se uită în ea! adăugă Moromete subliniind comedia cu sprâncenele.
- Busuioc e pocăit, nu adventist, zise Niculae.
- Tot aia e, zise Moromete, văz că-i ştii!
- Şi ce dacă îi ştiu?
- Nimic, zic şi eu, te întreb despre ce vrea} tu să propovăduieşti.
- Ţi-am arătat că nu înţelegi, zise Niculae liniştit şi îi făcu tatălui său semne să se ducă de acolo, adăugând că altfel, dacă mai stă şi o să-i spună
mai departe cuvinte pe care el nu le pricepe şi n-o să-i explice ce înseamnă, o să moară de poftă să afle şi n-o să aibă cum. Mai bine să rănească la cai, fiindcă la asta se pricepe, s-au dus vremurile alea când stătea cu e^
şi îi explica...
— S-au dus? murmură Moromete.
- Da, s-au dus, afirmă cu tărie Niculae. Şi după câteva clipe adăuga* de parcă i-ar fi fost milă să-l lase pe taică-său chiar de tot în întuner^r" Nu mai e nici-o speranţă cu voi! Asta vorbeam şi cu bietu nea Sandul cum putu, mă, zice, Cioroşbulingă, alde socru-meu să nu te mai lase la şcoală? Că îmi scria Tita că vă merge mai bine ca niciodată. Şi eu zic, păi' tocmai d-aia, nea Sandule, că dacă ne-ar fi mers rău ar fi făcut orice, cgu să termin şcoala, pe câtă vreme aşa, când a început să trăiască bine a scuipat pe carte. La ce mai trebuie cartea dacă trăieşti bine! *y*
- Şi nu e aşa? zise Moromete cu o mică energie de protest, mai degrabă"'* vrând să-l împiedice pe fiu să-i dea înainte în felul cum începuse decât că credea cu adevărat că făcuse bine oprindu-l să înveţe. Spune şi tu, nu e aşa? Din moment de trăieşti bine, la ce-ţi trebuie cartea?
Voia să-l înfunde sau să audă de la el răspunsuri mari? Niculae îl fulgeră cu privirea ochilor lui redeveniţi

limpezi:
- Şi viermii trăiesc bine, zise el scuturând în acelaşi timp din cap ca şi când ar fi vrut să alunge astfel beţia pe care o simţea pronunţând aceste
cuvinte.
Dar n-avea decât să le îndure tatăl dacă îi plăcea să afle ce gândea el, Niculae, despre faptele lui trecute. Moromete însă se ridică şi plecă destul de mulţumit. Nu putea fi încă vorba de o apropiere, dar tot aflase ceva care îl liniştea, băiatul nu-i purta pică din pricina şcolii întrerupte, oricâte vorbe ar fi spus el că aşa şi pe dincolo! Bine că îi plăcea mai departe cartea, fiindcă nu se poate să nu-l ispitească pe el faptul să fie învăţător suplinitor şi să-şi dea pe urmă examenele. Nu vrusese el asta de când era mic?! Să ajungă învăţător pun!?
XI
Dar, ca printr-o spărtură care nu mai putea fi dreasă, începură să năvălească în acest timp pe scena satului oameni şi întâmplări care îl smulseră pe Niculae de acasă, înainte ca Moromete să vadă reparându-se greşeala lui faţă de acest băiat. Erau evenimente pline de viclenie, care nu se îndreptară de pildă, cum credeau unii, spre Tugurlan, care s-ar fi zis că le aşteptase şi nu fără noimă spunea câte cineva prinzând parcă din zbor înţelesul întregii lui vieţi: domnule, Tugurlan e vechi comunist. Aşa
51
50
„vechi" cum era, trecerea lui prin întâmplările care urmară fu efemeră şi, s-ar fi zis, văzând ce oameni ieşeau acum la iveală, că un sat parcă nu era o aşezare de cel mult două mii de case adunate într-o vale a unui râu şi ascunse sub salcâmi, ci o groapă fără fund din care nu mai încetau să iasă atâţia necunoscuţi! Cine erau toţi ăştia? Cei mai mulţi erau băieţi aşa ca Niculae, şi nu se ştie cine le spusese lor că pot să se ducă la primărie, să se urce pe trepte şi să înceapă să vorbească. Intr-o zi Moromete se întoarse din sat strâmbându-se de nemulţumire şi spuse că se întâlni pe drum cu Radu Lungu, zice, mă Moromete, vreai să-l vezi pe dracu? Ei cum, zic. Du-te la primărie, zice, şi uită-te la Marin al meu. M-am dus, adăugă Moromete, şi aşa era: ori îl vezi pe ăla cu coarne, ori pe alde Marin al lui, tot aia e.
Intrigat, Niculae se încălţă şi se duse şi el acolo. Judecând după timpul pe care îl avusese atât Radu Lungu cât şi Moromete ca să se ducă şi să-l vadă pe acel Marin s-ar fi putut crede că era acum prea târziu să-l mai găseşti în aceeaşi situaţie, adică urcat pe treptele primăriei şi vorbind. Fiindcă ăsta era lucrul drăcesc la care se referise alde tat-său când se întorsese, oprindu-i pe toţi cei pe care i întâlnea pe drum şi spunându-le acelaşi lucru. Dar nu, Niculae îl văzu de departe cu un cap mai sus în faţa unei mulţimi de oameni şi grăbi paşii să-l mai prindă. Oratorul însă nici n-avea de gând să se oprească, vorbea înainte şi da din mâini în faţa unei adunări de inşi care nici ei nu tăceau din gură şi vroiau parcă cu tot dinadinsul să-l facă pe ăla să se dea jos de acolo, dar nu ştiau cum să-l înfunde. De ce se adunaseră de fapt? Ce vroia al lui Radu Lungu şi mai ales ce nu-i plăcuse lui alde tat-său în toată istoria asta? într-adevăr i se rostogoleau ochii în cap lui alde fiu-său şi îi dădea cu gura cu atâta pornire încât nu-şi mai putea acoperi dinţii lui tineri şi când răspundea câte unuia se răsucea spre el atât de repezit încât ai fi zis că e un câine întărâtat scăpat din lanţ care nu sare la tine să-şi înfigă dinţii doar pentru că urmele curelei cu care a fost ţinut până acuma la respect le simte încă proaspete în jurul gâtului.
- Şi ce vină are, mă, tac-tău, că ai fost tu de nevoie şi ţi-a fugit muierea de acasă? Alţii cu pământ mai puţin ca tine şi nu le-a fugit nevestele, au stat şi-au muncit amândoi şi şi-au făcut.
- Dă-mi dumneata unul singur care a muncit şi şi-a făcut! Hai, dă-mi! strigă al lui Radu Lungu.
Şi îi săreau stropi din gură când spunea, hai, dă-mi, parcă ar fi spus, ham, ham!
- Uite al lui Birică!
- Al lui Birică? Care dintre ei?
- Alde Ion.
52
- Birică a pierdut procesul cu alde socru-său, domnul Bălosu, şi dacă nu ar fi avut noroc când îl concentrară să rămână la Manutanţa Armatei şi pe urmă să se reangajeze, nu ştiu ce ar fi făcut el cu trei copii şi cu nevastă care îl împungea cu fusul în spinare, cu partea aia ascuţită.
- Ei şi ce vreai tu, mă, să spui cu asta? Du-te şi tu la Bucureşti ca al lui Birică, dacă te ţin curelele, sărea altul. Pe acolo umblă câinii cu covrigi în coadă.
în spatele lui, în picioare, stăteau şi ascultau liniştiţi trei inşi, dintre care doi din sat, Niculae îi cunoştea, unul era primarul care venise îndată după 23 August, un oarecare Pascu, poreclit nu se ştie de ce încă de când era mic, Terente (numele vestit al unui bandit), celălalt primarul de acum, Gavrilă al lui Miai, iar al treilea nu ştia cine e. Niculae nu avu timp să-şi dea seama ce era cu această adunare că necunoscutul se şi desprinsese dintre cei doi, coborî treptele şi o luă chiar spre el.
- Nu mă cunoşti? îi zise lui Niculae. Sunt noul notar.
„Cum de nu mă cunoşti, se ghicea în dosul cuvintelor lui, mulţi mă şi cunosc, cu toate că sunt numit de puţină vreme."
Era de prin Slăveşti, o comună cam la douzeci de kilometri de Siliştea şi se aflase repede cine era tat-său, subchirurg de spital cu o grămadă de fete, nu-l putuse ţine pe băiat mai mult de şase clase de liceu şi fiul, foarte

practic, dăduse examene de notar. Venirea lui în Siliştea stârnise un interes atât de mare că vechiul notar fu repede uitat, mai ales că de foarte mulţi ani nu mai auzea bine şi dacă vorbeai încet cu el nu te înţelegea, iar dacă ridicai glasul te înjura şi te dădea afară din birou. Cel nou era o plăcere să-l vezi, curat îmbrăcat cum era şi cu privirea vie, nu adormită ca a surdului scos la pensie. îşi ţinea mâinile în şolduri când vorbea cu oamenii şi avea aerul că se află cu toată lumea înhămat la o treabă care îl ţine tot timpul cu mânecile sumese, dar că lui îi plăcea munca, de aia era plătit, să le stea la dispoziţie. Politică făcea? Cum să nu, răspunse tânărul şi spuse că el era liberal tătărăscean, spre încântarea lui Aristide, care era liberal brătienist, dar spunea că nu mai contează acum ce fel de liberal eşti numai să nu fii în cine ştie ce alt partid din astea colorate, care apăruseră ca ciupercile după război, cu fel de fel de denumiri, social- democrat, naţional popular, F.N.D., sau alte litere. Pe la orele unsprezece când sosea poşta, se strângeau toţi şefii comunei în biroul noului notar. Aveau toţi aerul că în curând vor veni alegerile şi oamenii or să-l aleagă iar primar tot pe Aristide, după ce au văzut de ce sunt în stare ceilalţi. Deschideau ziarele, citeau cu glas tare articolele care apăreau în ziarele partidelor lor „istorice" şi făceau pronosticuri cine o să vie întâi în ţară să-i gonească pe ruşi, englezii sau americanii? Până într-o vreme când pe lângă ei începu să intre în acelaşi birou şi unul al lui Gogonaru, un băiat cam de vârsta
53
notarului care nimeni nu înţelese ce căuta el acolo, fiindcă nu vorbea nimeni cu el.
La al lui Gogonaru se mai adăugă apoi acolo în birou, tot aşa, pe nesimţite şi fără nici un rost, unul numit Ouăbei, un flăcău înalt şi parcă îndoit de umeri şi de spinare de greutatea unei cobiliţe purtată permanent, în timp ce el n-o purta de fapt decât din timp în timp, când pleca prin sat după ouă, pe care le precupeţea pe urmă singur, cine ştie cum, la Bucureşti sau la prăvăliaşii comunei, nimeni nu ştia. Purta într-adevăr o cobiliţă cu două coşniţi la capete, într-una punea ouăle şi în cealaltă marfa cu care le obţinea, alviţă şi bomboane; avea în acest sens un strigăt care îi adusese porecla: „Ouă, bei, care mai vinde ouă?!" El vroia adică să spună, ouă, bă, care mai vinde ouă, dar în loc de ***bă*** zicea ***bei*** ca să i se subţieze glasul mai boiereşte şi să fie şi auzit mai bine de urechile muierilor. Ouăbei pierduse cu inflaţia recentă bruma lui de capital şi se lăsase de precupeţie. Nimeni n-ar fi crezut că ar fi putut să joace un anumit rol în următoarea scenă care se povestea că a avut loc la un moment dat în biroul notarului:
- Bă, poştaru-ăsta, spuse Ouăbei adresându-se aceluia în timp ce notabilităţile răsfoiau ziarele cu nasul în ele, de ce n-aduci tu la primărie toate ziarele?
Poştarul nu-l luă în seamă, nu era el învăţat să dea socoteală oricui, îşi golea geanta şi sorta hârtiile şi scrisorile cu grija cuvenită. Ouăbei repetă de astă dată cu o vagă ironie:
- Dom' poştar (nu mai zise „bă poştaru-ăsta"), de ce nu aduci, dom' poştar, toate ziarele?
Poştaşul se învioră, se uită la Ouăbei şi se făţoi devenind pe neaşteptate foarte nervos:
- Lăsaţi-mă dracului în pace, că am treabă, aşa mă faceţi voi de plătesc din buzunar...
- De ce nu aduci toate ziarele? îl chestiona Ouăbei scurt.
- Dom' director, spuse atunci poştarul respectuos, adresându-se directorului şcolii primare, Toderici, uite, v-am adus ce-am vorbit...
Ouăbei se înţepeni şi deodată ridică glasul:
- Ce, bă, tu eşti surd, eu îţi vorbesc aicea cu frumosul şi tu te faci că nu auzi? Ai vată în urechi? De ce nu aduci toate ziarele?
- Care ziare? întrebă în sfârşit poştarul, din ce în ce mai nervos.
- Ziarele care sunt abonaţi. Uite colea, Gogonaru e abonat la ***Scânteia*** şi mai sunt şi eu... De ce nu-mi aduci ***România liberă?*** Dacă de mâine încolo nu aduci toate ziarele să ştii că te reclam domnului primar pentru fraudă în acte publice şi cu mine o păţeşti. Apoi deodată adăugă, cu reproş sincer: De ce opreşti, mă, ziarele, nea Stane? Cu cine eşti înţeles?
54
- Eu?! sări poştarul afectând nepăsarea. Eu le aduc şi le las acilea, dracu ştie cine le ia.
- Să mi le dai mie în mână, spuse notarul intervenind împăciuitor, o să am eu grijă de ele.
Şi în urma acestor cuvinte care fuseseră rostite ca să se înţeleagă că el îl pusese pe Ouăbei să-i vorbească aşa poştarului, cei adunaţi îşi spuseră că ori i se întâmplase ceva între timp notarului şi încerca să schimbe macazul după politica guvernului, ori de la bun început minţise că era liberal şi în realitate era cu totul altceva. Să admitem, spuse Aristide, că simpatizează cu comuniştii. Uite şi gineri-meu, inginer agronom, s-a înscris la socialişti. Foarte bine, astea or fi vederile lui, dar de ce îl aduce el pe Ouăbei în primărie? Şi se neliniştiră toţi şi începură să vină tot mai rar în biroul notarului. în scurtă vreme nu mai veniră deloc, începură să-l ocolească. Tânărul notar era însă din ce în ce mai activ şi în duminica următoare el puse pe Bărăgan să sune cu goarna în sat şi să spună să se adune toată lumea la primărie că erau de citit nişte dispoziţii. Şi oamenii veniră şi el le citi nişte ordine oarecare, dar apoi începu să vorbească despre altele şi să cheme şi pe cine vrea din rândul lor să se ridice şi să vină în faţă să ia cuvântul. Atât a trebuit! în fiecare zi se strângeau acolo câte o sută şi chiar două sute şi numai căderea nopţii îi împrăştia, fiindcă n-aveau lumină şi nu mai vedeau pe cel care se ridica acolo şi începea să le spună pe ale lui: trebuia văzut cine e, altfel toată chestia n-ar mai fi avut nici o noimă. Un cuvânt străin de vorbirea lor, uşor de ghicit că venea de la notar, revenea din când în când ca o oaie brează, în cele ce spuneau:

fericire! , Că să ne facem o viață fericită, că destul cu ce-a fost, că vechile regimuri n-au făcut nimic şi tu nea Ioane cum ai trăit că n-ai o cămaşă pe tine şi tu nea Vasile că muri frati-tău nebun de peleagră, dar tu Ilie al lui Cocoşilă, ce-ți dădu nea G4ieorghe când te însuraşi? Ei singuri îşi spuneau tot lor lucruri pe care le ştiau tot de la cei pe care u pomeneau şi în toate adunările acestea plutea o promisiune bizară, nelămurită, mereu reaprinsă cu fiecare vorbitor care se ridica acolo pe trepte. Ce li se întâmpla? Nu era pentru întâia oară când stăteau țepeni şi se ascultau aşa unii pe alții, dar acum erau adunați şi le luceau ochii turburi de speranțele aprinse cu o putere crezută de ei înşişi stinsă. Fiindcă ce mai putea fi? Pământ nu mai era de împărțit, vitele nu le spusese nimeni că or să fie mai ieftine, bani nu le fluturase nimeni pe sub nas... Era de necrezut că tocmai ei, arşi de atâtea dorinți înfrânate, se îmbătau tocmai cu acest cuvânt care nu spunea nimic. Fiindcă cei bogați stăteau şi se uitau la ei tăcuți, cu mâinile lor puternice încleştate pe goga bastoanelor, nedumeriți că uite-l pe cutare, care dacă nu-i dădeau ei un sac de porumb pe iarnă îi murea copilul de foame, se

înghesuie acum acolo şi strigă şi el câte un cuvânt şi ridică şi el câte un braț cu pumnul cât o buturugă, dar cu umerii prăpădiți... Ce crede el, adică, săracul, că fără muncă o să vie fericirea aia peste ei, fiindcă clănțăne unul şi altul din gură? Ce crede el, tineretul ăsta, că o să se umfle pământul ca să se facă mai mult? Ăsta e, care e, altul nu mai e, să pună mâna să-l muncească. Alte țări au pământ sărac şi ca să-l îngraşe umblă cu căldarea cu căcat şi pune la rădăcina legumii, în timp ce ăştia țin băligarul curat de vită lângă grajd, că le e lene să-l ducă şi să-l împrăştie pe mirişte... Degeaba vorbesc ei de fericire, că n-o să le dea nimeni pe degeaba! Vorbitorii nu se legau însă de cei bogați încât aceştia, în cele din urmă, se liniştiră şi îşi văzură de treburile lor, lăsând doar printre cei adunați pe câte cineva care să le povestească.

Aşa se află la un moment dat că noul notar, cu Ouăbei şi cu al lui Gogonaru s-au constituit într-o aşa zisă *celulă* şi că poate să se înscrie şi să intre în ea oricine, n-avea decât să se ducă la primărie la notar, să iscălească o ***adeziune*** şi devenea astfel comunist.

Se găsiră, dintre cei care se adunau pe acolo zilnic, destui, şi nu numai tineri ca Ouăbei sau Marin ăla al lui Radu Lungu, veni, de pildă, unul mai bătrân, numit Adam Fântână, un lipovean rătăcit de ai lui şi străin de obiceiurile acestui sat prea mult îndepărtat de Dunăre ca să mai semene cu ale lui de-acolo din bălți. Totuşi rămăsese în el, se spunea că ar fi fugit de cineva şi că pe vremea aceea avea aci un prieten care era şef al postului de jandarmi şi îşi pierduse deci urma cu ajutorul acestuia. Astea erau poveşti, dar faptul că era lipovean se adeveri prin aceea că îşi lăsase curând barbă, şi mai ales prin aceea că bețiile lui nu semănau cu ale nimănui din sat, fiindcă de pildă se îmbăta Stan Moameş - şi asta se întâmpla de fapt aproape în fiecare zi - şi se întorcea seara târziu acasă, nu făcea decât să strige din când în când foarte vesel: hei, bă, hei, bă! şi prin dreptul casei vreunui prieten să-i spună acestuia pe nume şi să-l întrebe hei, bă, ce mai faci? Ceea ce însemna că oricât era el de beat, tot mai cunoştea el casele, pe câtă vreme Adam Fântână, ăsta nu mai recunoştea pe nimeni, dar chiar zăcea şi nu-şi venea în fire nici după o săptămână. E- drept că nici băutura lui nu era ca a altora, era mult mai tare, şi-o cumpăra singur de pe la Pălămida sau Turnu şi avea o culoare albastră. Odată cineva îi spusese că băutura asta este „extrem de dăunătoare", că făcea rău, şi atunci Fântână, auzind acel calificativ atât de categoric îi arătase ce scria pe sticlă, spirt medicinal, cum putea ăla să spună o astfel de vorbă, dimpotrivă, cel pe care îl beau ei e dăunător, ăsta al lui fiind ***medicinal,*** cu alte cuvinte văzut de medici, puteai să-l bei liniştit... Veni apoi unul Mantaroşie, şi ăsta străin de sat, moldovean de prin Huşi, gonit de seceta

şi intrat slugă la cineva, nu avea pe nimeni acolo la el în sat şi se oprise aici, zicea el, definitiv.

XII

Cum trăsese cu urechea la zgomotele războiului tot aşa ridicase Niculae, atent, fruntea din cărți auzind cum unul cam de seama lui, mai apropiat de astă dată de el decât tunetele din cer ale luptelor, agita aci satul răscolindu-l în adâncuri. Şi iată-l acum chiar alături, îi lăsase pe cei cu care sta în fața primăriei şi în văzul la toți se dăduse jos să vie tocmai spre el.

- Cum să nu vă cunosc, zise Niculae, a avut grijă Bărăgan...
- Nu vrei să trecem colea la nea Valache să facem cunoştință? zise notarul.

Niculae nu zise nimic, dar se urni din loc alături de celălalt. De dincolo de podişca de ciment din fața primăriei de pe o terasă impunătoare pentru o cârciumă (ai fi zis că e o mică vilă a vreunui boier de țară, dacă n-ai fi zărit la geamul ei drapat de viță agățătoare sticle şi clondire expuse pe un raft) un om foarte vesel ridică o măsură de vin în aer şi strigă cu gura până la urechi de voioşie şi plăcere:

- Să trăiți, domn' notar!

Apoi ridică brațul şi mai sus spre cei pe care notarul îi părăsise:

- Să trăiți, dom...

Dar vocea i se frânse de şovăială, nu spuse şi restul, domn primar, după cum îi trădase intenția gestul. Ăsta era Valache, care ținea a doua cârciumă din sat, dar toată lumea ştia că băutura din ea o bea mai mult el şi cu prietenii lui, care erau totdeauna primarul şi notarul, oricare ar fi fost ei. Valache era şi grădinar, dar nu era văzut pe acolo decât la cules toamna sau când trebuia, de obicei sâmbăta, să plătească celor care îi munceau cu ziua. Aveau grijă de toate copiii şi muierea, el stătea până şi diminețile şi juca table, de obicei pe țuici şi le-ar fi fost

greu puținilor care se întâmplau să fie pe acolo să spună că Valache ar fi ieşit vreodată câştigător. Făcea însă să-l vezi ce vesel era când îi ieşea şi lui câte o linie, cum i se întindea gura literalmente până la ceafă, cum cerea de băut ridicând mâna şi pocnind dintr-un deget în podul palmei fără să se uite, făcând pe marele client la propria lui cârciumă. Acum unii spuneau că Valache avea dificultăți cu primarii, că se schimbau prea des, şi că îi venea greu să spună să trăiți dom-primar unui țăran care se numea Terente de care n-auzise în viața lui şi care pe deasupra nici el nu părea să-l cunoască pe Valache... Adică cum să nu-l cunoască? Nu era nici o îndoială că îl
57
duşmănea (cum să nu-l cunoască, până şi copiii ştiau cine e Valache) dar ce-i făcuse el ăluia de se uita chiondorâş la el?
- Nea Valache e un om foarte serios, zise tânărul notar după ce se aşeză cu Niculae pe terasă şi cârciumarul grădinar intră înăuntru să aducă o sticlă cu vin. A fost primul om care m-a primit cu brațele deschise când am venit aici. Nu e aşa, nea Valache?
Cârciumarul nu auzise ce se spusese despre el, dar nu în zadar îi cunoştea el atât de bine pe notari, puse sticla şi paharele pe masă cu unul şi pentru el, se aşeză în fotoliul solid de răchită albit de ploi care trozni sub greutatea cam mare a omului şi începu să toarne în pahare cu gura strâmbată într-o parte de plăcerea pe care i-o stârnea gîlgâitul vinului.
- Bine faci că stai de vorbă şi cu băiatu-ăsta, zise el, să-l cunoşti pe tat-său, pe Moromete, ar trebui susținut să vie el primar.
- Cum e, nea Valache?
- Cine?
- Domnul Moromete!
Se vedea că tânărul notar cunoştea deja ticurile verbale ale cârciumârului şi sconta un anumit răspuns din partea lui:
- E un om foarte serios! zise Valache. Hai să trăiți! Să trăiți, domn' notar! Să trăieşti, Niculae.
în acest timp alt vorbitor îi luase locul lui Marin acela al lui Radu Lungu care văzându-l pe notar unde şi cu cine se dusese mai aşteptase puțin şi venise şi el acolo.
- Nea Valache spune că e serios orice lucru bine făcut, zise notarul golind paharul. Nea Valache, să ştii că ăsta e un vin foarte serios, care îl bem noi acuma.
- Dar ce crezi că eu dau din el de băut la toată lumea? Tu ce vreai, mă Marine? Ei, uite, ție n-o să-ți dau din ăsta, că l-ai supărat pe tact-tău, îl văzui cum plecă cu capul în jos când auzi prostiile tale.
Al lui Radu Lungu se făcu galben şi nu se aşeză, rânji la Valache şi rămase cu mâna pe scaun:
- N-am nevoie de vinul dumitale!
Şi se întoarse cu spatele şi se dădu jos din cârciumă cu nişte paşi tărăgănați, vrând să arate că a plecat de voia lui de pe terasa lui Valache şi nu că l-ar fi gonit cineva. Cârciumarul se zbârlise de furie şi îl înjura, dar furia lui era atât de inocentă prin lipsa de răutate pe care n-o putea avea, că notarul începu să râdă.
- Lasă-l, nea Valache, că e băiat bun, ascultă-mă pe mine...
- E băiat bun?! se miră Valache.
- E un băiat foarte serios, zise notarul.
- Bine, atuncea să-l chem îndărăt. Marine! Mă al lui Radu Lungu!
58
Dar ăsta ori nu auzea, ori se făcea că nu aude, fiindcă nu întoarse capul şi în curând chiar dispăru din mulțimea care la apropierea serii începuse şi ea să se împrăştie.
- Am auzit că ai înghesuit acum câtva timp patru preoți şi că nici unul n-a ştiut ce să-ți răspundă, zise notarul după ce şi Valache îi lăsă singuri. E adevărat?
- M-au scos din sărite cum mâncau toți după ce îl îngropaseră pe cumnatu-meu, zise Niculae senin, dar parcă retrăind şi în orice caz fiind pe deplin de acord cu ceea ce făcuse el în ziua aceea. Ai fi zis că din pricina lui cumnatu-meu nu putuseră ei să mănânce până atunci şi că acum, după ce au scăpat de el, pot şi ei să se aşeze la masă şi să înfulece cu gurile pline.
- Aşa e obiceiul, zise tânărul notar. Unii fac colivă şi îți dau să mănânci şi ai impresia că mănânci chiar din trupul celui mort. Dar ia spune-mi, continuă el, în fond ce întrebare le-ai pus?
- M-au scos din sărite, reluă Niculae aprins de vinul bun pe care îl băuse, fi vedeai cum vor să uite mai repede şi cum turnau țuică în ceşti cu figuri cucernice, crezând că or să mă păcălească pe mine. Parcă nu-i ştiu eu cum înjură de pârâie căpriorile şi cum îşi lovesc fetele peste gură cu dosul palmei şi le lasă fără dinți toată viața. Şi pe urmă mai târziu se dezvelesc la piept ca nişte smintiți şi se zgârie cu

unghiile că fi-sa s-a măritat şi nu vrea să-i mai calce pragul.
Niculae se mişcă în fotoliu de răchită şi întinse brațele înaintea lui ca şi când ar fi vrut să ridice de jos o greutate imensă.
- fn loc ca forța asta uriaşă care zace în ei, continuă el în timp ce notarul îl privea foarte atent aprobându-l cu acea tăcere vie care ne îndeamnă întotdeauna să vorbim tocmai despre lucrurile care constituiesc secretul ființei noastre şi când dispare nu numai orice reținere, dar apare în acelaşi timp şi o dorință imperioasă de a spune tot, ca şi când tocmai aceste lucruri ne-ar împiedica să ne gândim la altele noi spre care ne cheamă de fapt soarta, - în loc ca mintea lor să fie la înălțimea puterii cu care sunt dotați (fiindcă sunt foarte puternici, uite, aşa şolduri au cu oasele mari ca de bou) şi să sece ca într-o clipire noroaiele astea nenorocite care încep de prin noiembrie şi țin până se face primăvară, dacă nu cumva ninge şi îngheață, să pietruiască drumurile, să ridice stâlpi de lumină, să-şi sape grădinile şi să le umple de pomi şi de tot ce au nevoie ca să uite că mai au şi altceva de făcut pe lumea asta decât să-şi lărgească chimirile cu burta plină de mămăligă... în loc să scoată din pământul care e al lor toate darurile şi când te apropii de-un sat să zici că e grădina paradisului plină de copii, de flori înalte până la vârful casei şi de animale de toate soiurile care se pot imagina, cum vezi că e la alte popoare, el zace vara sub umbra
59

salcâmului în timp ce soarele arde miriştea şi seacă râul care luni de zile a curs de pomană pe la capetele grădinilor lor. Iar iarna stă după sobă în timp ce vita mugeşte jalnic în grajd lihnită de aceleaşi şi aceleaşi paie pe care i le dă mereu să mănânce până începe să-i crească părul în smocuri mari că zici primăvara când o scoate la iarbă verde că e oaie nu mai e vacă. Ai să vezi că o să vie timpul când n-or să mai aibă ce să mănânce şi or să pornească în haite asupra oraşelor, cu țăpoaiele în mână, că adică oraşele sunt de vină că trăiesc ei aşa cum trăiesc.
Niculae se opri. Se simțea că nu atât adevărurile pe care le spunea îl obsedau, ci o dezamăgire ascunsă care le inventa şi îl făcea neiertător. Notarul nu lăsă să dureze prea mult tăcerea care urmă şi spuse fără şovăire:
- Trebuie să-i ajutăm. Datoria oamenilor luminați dintr-o țară e să-i ajute pe cei din mijlocul cărora au ieşit.
După care nu mai zise nimic, având chiar o expresie ciudată pe chip, care nu excludea mulțumirea că el şi celălalt cu care stătea acolo la masă erau astfel de oameni, cum zisese. Asta era suficient şi era foarte mult, să ai conştiința că eşti un om luminat şi ai mai întâlnit încă unul ca tine.
- Gândeşte-te, reluă el, ce-i rămâne unui om care vede starea de lucruri din jurul său? Ori tocmai că noi vrem să schimbăm starea de lucruri.
- Starea de lucruri o schimbă omul, nu poate s-o schimbe nimeni din afară, strigă Niculae.
Şi avu o astfel de intonație în glas, încât s-ar fi putut crede că se bucura dacă nu chiar era pe deplin satisfăcut că nu poate nimeni să schimbe ceva din exterior. Se vedea că citise de toate, tocmai despre aceste lucruri.
- Uite la noi, continuă el, cât am trăit rău, tata, am ținut toți la el şi a făcut ce a putut pentru fiecare. Cât s-a înstărit, n-a mai fost capabil de nimic, şi nu pentru că nu mai putea, strigă Niculae. Bunăstarea ne îngraşă după aceleaşi legi ca şi pe-un animal şi numai dacă îl aduci iar la rostul lui pe lume îşi mai aduce aminte că e om.
- Te contrazici, spuse tânărul notar net, uitându-se la el atât de nemişcat încât ai fi zis că vrea să-i bată lui Niculae un cui în creştet.
- Ba nu mă contrazic, răspunse Niculae cu o expresie triumfătoare, lucru care spori brusc atenția concentrată a privirii celuilalt, ascultându-l. Noi trăim din umanismul secolului trecut, continuă Niculae, şi n-am fost în-stare să descoperim un nou umanism. Dovadă cele două războaie, mai rele decât pe vremea hunilor.
Ce ştia el despre aceste două războaie? Notarul se mişcă şi turnă hotărât în pahare păstrând pe chip acea expresie gravă a unuia mai în vârstă, care deşi îşi dă seama că spusele celuilalt sunt împrumutate din cărți, vede că nu e mai puțin adevărat că aceste cărți i-au vrăjit mintea şi i-au pregătit-o
60
fie să gândească cu totul deosebit de cei din jur, fie să primească de la unul din ei o gândire nouă, apropiată de soarta lui de om tânăr, în fața căruia stăteau deschise atâtea drumuri.
- In lume, continuă Niculae, a sporit cantitatea de rău, în special trufia, ceea ce pe vremea înfloririi religiilor nu se întâmpla. Vechiul umanism se baza pe religie.
Nici o dovadă nu exista însă că tânărul notar urmărea toate acestea cât de cât ca un cunoscător, dar aici Niculae nu se înşela, cineva care vorbeşte de starea de lucruri în care se află omul nu se poate să nu fi citit şi să nu ştie nimic. Cât despre Valache, el se ocupa să le mai aducă vin, să le aprindă petromaxul şi să li-l pună în perete şi numai într-un târziu îşi dădu pesemene seama că între cuvintele acelea ciudate care se rosteau acolo la el pe terasă şi cutia de table pe care crezuse că o s-o deschidă în cele din urmă şi să joace cu notarul o partidă nu exista nici cea mai mică legătură şi la un moment dat o luă de-acolo şi o duse înăuntru.
- Omul era în stare altădată să cucerească alte teritorii decât cele terestre, continuă Niculae. Victoriile lui se

întindeau dincolo de spațiul pe care îl vedea cu ochii, şi dincolo de timp, nu-i mai trebuia chiar toate aceste plăceri mărunte care li se par acuma unora atât de mari încât bucuros îl strânge de gât pe frati-său ca să le aibă. De mult au început să-şi vândă sufletul pe nimic. Tata a uitat sau se preface că a uitat, dar tot de trufie m-a oprit de la şcoală, credea că el e centrul universului, şi cum le aranjează el aşa e bine, toată lumea trebuie să-l asculte... Nu-l cunoşti, dar să-l fi văzut ce-a fost el odată. Ştii cum se adunau oamenii când îl vedeau că iese la drum şi se aşează pe stănoagă? Ii vedeai cum o iau agale, unul de la o poartă, altul de dincoace, unul din fundul grădinii! Şi să ştii că nu le spunea nimic! Ei spuneau! Dar ştiau că el îi ascultă şi... Ei! acuma s-a terminat, îl vezi cum îi ia altul vorba din gură fără nici un respect şi el lasă fruntea jos şi nu mai zice nimic. De ce? Aici s-a întâmplat ceva şi nimeni n-o să ştie vreodată ce-a fost cu el, poate doar mama, dar eu nu cred!... Și iată cum uitarea le alină pe toate şi poți să te duci să te îngropi, n-are rost să mai faci atâtea încurcături, cauți un gâldău în pădure, îți pui două pietroaie de gât şi te arunci în el, măcar nu mai ştie nimeni...
- Dar ce ți-a făcut tatăl dumitale? zise tânărul notar clipind acum rar, vizibil alarmat de această destăinuire repede reprimată, căci Niculae se oprise.
- Nu mi-a făcut nimic, dar omul are nevoie de o nouă religie a binelui şi a răului, fiindcă răul din icoane nu-l mai sperie, iar de bine a ajuns să rânjească drăceşte când îi aduci aminte de el.
- Noi venim cu o religie nouă, zise notarul practic, aşezându-se mai bine în fotoliu, cu umerii mai aproape, să poată fi auzit mai bine.
61
îşi scoase un ciubuc din buzunar, suflă în el şi strigă la Valache să-i aducă un pachet de țigări.
- Am să-ți spun în ce constă această religie, continuă tânărul notar, şi sunt convins că vei deveni nu primul apostol, fiindcă nu vei fi primul, dar unul dintre cei mai buni. Fiindcă şi eu mi-am pus aceleaşi întrebări, eram elevi şi mai ales pe ultimul an toată ziua discutam fiindcă eu ştiam că o să plec şi n-o să mai pot să-mi dau bacalaureatul decât în particular... Ce e omul şi cum ajunge el pe culmi sau se prăbuşeşte în prăpastie! în realitate mama îndopa toată ziua curcani cu făcălețul şi când eram mic verile noastre erau un chin, trebuia toată ziua să culegem urzici şi să le tocăm. Şapte fete şi un băiat!... Ce părere ai? E adevărat că omul dacă nu obține victorii, aşa, în intemporal, cum bine zici, se târăşte cu burta pe pământ. Dar cum? E adevărat că sfinții părinți erau nişte oameni foarte serioşi, dar mi-aduc aminte de orele noastre de religie, aveam profesor un preot foarte deştept şi nu pot uita cum într-o zi nu ştiu ce lecție aveam şi ni se povestea în manual despre Ian Huss, cu litere mărunte. Ăsta, zice părintele nostru, a fost un adept al lui Wiclef, care a negat transubstanța, adică schimbarea pâinii şi vinului în trupul şi sângele lui Cristos. După care părintele odată a luat alt ton şi a făcut şi aşa din mână: A fost ars pe rug! Parcă ar fi zis: i-au dat două picioare în spate. Dar ştiți voi, zice, ce-a pățit când a început să-l învăluie flăcările? S-a apropiat de el o babă cu o surcea în mână şi a aruncat-o şi ea în rug şi reformatorul cică ar mai fi avut timp să zică: *Sancta simplicitas.* Idioată babă, a spus părintele, şi noi iar am râs. Dar într-adevăr cine îi băgase ei în cap că dacă un om nu crede că în timpul slujbei pâinea şi vinul se transformă la un moment dat în trupul şi sângele lui Cristos trebuie ars de viu? Aici, nu te supăra, dar nu mai e nici o victorie, e o degradare!
- Sunt de acord, sări Niculae.
- Eşti, dar mi s-a părut că spui că dacă oamenilor le-ar mai fi încă frică de răul din icoane şi s-ar strădui să facă bine tot după aceleaşi principii, atunci omul nu şi-ar mai vinde sufletul pe nimic şi n-ar mai trăi din trufie. Şi eu sunt de acord că dacă omul nu mai are nimic sfânt se sălbăticeşte şi degenerează, dar omul poate fi o ființă morală şi fără religie. Religia, eu n-aş zice că e opiul popoarelor, ci expresia spontană a năzuinții morale a omului.
Auzindu-l vorbind astfel, Niculae nu mai zise nimic, prins poate de uimire: nicicând, pe terasa lui Valache nu fuseseră emise asemenea idei cu atâta claritate şi siguranță. între timp se făcuse de mult întuneric şi Valache se aşezase la el în odaie, cu familia, la masă. La un moment dat reapăru cu o farfurie cu bucăți de friptură şi pâine şi le puse pe masă.
62
Cei doi tineri începură să mănânce fără măcar să-i mulțumească atât de prinşi erau în discuția lor.
- Ei, şi care e noua religie cu care ziceți că veniți voi? întrebă Niculae cu o privire avidă, fiindcă întrebarea lui nu era izvorâtă din neîncredere, ci dintr-o adâncă şi flămândă curiozitate.
- Lupta pentru existență, zise notarul, împinge pe om la multe înfrângeri. Dar ia gândeşte-te, omul luptă să-şi țină copiii, nu e ăsta un scop? El poate ieşi ca vai de capul lui din această luptă. Dar ia gândeşte-te, ne-a făcut pe noi! El ne-a făcut, nu Dumnezeu. Şi de suferit tot pentru noi a suferit, în ultima instanță, mă gândesc la mama! Parcă ei nu i-ar fi plăcut să ducă o viață mai spirituală, dar cum să ducă? Ori, după părerea mea, de-aici trebuie să pornească orice religie. Dar de ce să-i spunem religie şi să nu-i spunem revoluție? Fă-ți din eliberarea omului de sub povara luptei pentru existență un crez şi ai să vezi că, realizându-l, o să ai înaintea ta un om nou. Fiindcă omul trăieşte urmărit de acest blestem al sudorii frunții şi aici eu nu mai sunt marxist şi cred în blestem. Şi am să-ți explic de ce. Ai băgat de seamă că un om preferă să se arunce cu gâtul sub o roată decât să asculte un sfat înțelept? De ce face el chestia asta? Aici îmi place mie omul cel mai mult, încăpățânarea lui de a gândi liber, dar tot aici, să-ți spun drept, mă scoate şi din sărite. Nu acționează spre binele lui decât dacă nu mai are încotro. Ce vreau să spun? Cât timp are o poziție de retragere, nu va voi să iasă din starea foarte rea în care de altfel

recunoaşte şi el că se află. Cu nici un chip. Ba chiar îți oferă un spectacol de lașitate de care până şi lui îi e greață. înțelegi că mă refer la țărani, pe care amândoi îi cunoaştem din experiență. în prezent ei circulă pe un drum liber, în sus, în jos, săracul poate ajunge bogat, bogatul poate ajunge sărac. Chiar ăştia care îi vezi că se adună aici şi strigă şi ei unii la alții că nu e bine cum trăiesc, ferească Dumnezeu să crezi că se gândeşte vreunul că tocmai poziția lor e cauza răului. Dar aici e paradoxul, ei ştiu în acelaşi timp că nu e bine şi vor o mare schimbare. Dar o mare schimbare la care ei să participe eventual doar ca beneficiari. Nu merge aşa! Eu nu le spun nimic, îi las să vorbească, fiindcă pe mine mă interesează primul pas: sporirea rândurilor noastre. Pe urmă mai vedem noi!
De mult Niculae nu mai făcea decât să asculte. Se vedea că îi plăcea acest om foarte tare şi doar o expresie de nelinişte, dar şi de fascinație, mai acoperea în privirea lui bucuria că îl cunoscuse, că timpul trecea şi că celălalt nu făcea nici el nici o mişcare să se ridice şi să plece: simțea şi el pesemne aceeaşi atracție pentru ascultător. întrebarea care însoțeşte de obicei astfel de întâlniri hotărâtoare nu părea să se pună pentru nici unul din ei: dacă nu cumva era vorba aici de una din marile ispite ale vieții despre care nimeni nu-ți putea spune unde te poate duce dacă o

urmezi, pentru Niculae; şi ce rol va juca acest băiat în viitorul lui, îi va fi credincios sau dimpotrivă îl va trăda ca Iuda, pentru tânărul om pasionat de politică şi de revoluție, care nu era deocamdată decât un notar dintr-o comună oarecare.
- Şi dacă vrei la un moment dat să nu mai faci parte din partidul comunist, ce se întâmplă? zise Niculae întru târziu.
- De ce să nu mai vrei să faci parte?
- Aşa, să nu mai vrei!
- Foarte simplu, zise notarul, şi-şi vârî mâna în buzunarul dinlăuntrul hainei, de unde scoase un carnețel mic, cu scoarțe roşii: te prezinți cu ăsta la cel care ți l-a dat - sau la altul! exclamă notarul râzând - şi îl predai. Nu e o problemă!
Spre ziuă, Niculae se întoarse acasă şi se culcă. El nu ştia că toată lumea îl văzuse pe el şi pe notar pe terasa lui Valache şi că mulți spuseseră şi aflase şi taică-său că „şi ăsta micu al lui Moromete s-a înscris în partid". Fie că îl aşteptase să se întoarcă, fie că se deşteptase doar auzindu-l, Moromete se foi în aşternut şi când Niculae se linişti !a rândul lui, deodată îi spuse: t
-Ei, ți-ai găsit eul tău?
Tăcerea care urmă arăta surprinderea, sau lipsa de obişnuință de a comunica dintre tată şi fiu? întru târziu Niculae răspunse:
- Mi l-am găsit! Şi ce te miri aşa?
- Eu?!! făcu Moromete umflând parcă aerul negru din odaie cu mirarea lui. Apoi adăugă cu totală nepăsare: Dacă asta e calea care crezi tu de cuviință, să te pui cot la cot cu Ouăbei, eu ce pot să mai zic?
- Nimic, ce poți să mai zici, mai răspunse Niculae, după care tăcură amândoi şi lăsară liniştea zorilor care învinețea geamurile să recadă asupra casei.
XIII
Astfel dispăru Niculae din sat, chemat repede la județeană şi trimis apoi de acolo undeva la o şcoală de partid, după cum declară notarul. în urma lui îşi mai dădură şi alții adeziunea şi tot în acea perioadă se mai întâmplă ceva. Aristide chemă într-o seară la el pe frati-său, Năstase, pe gineri-său, inginerul agronom, domnul Petrică, pe unul din prietenii lui Moromete, Nae Cismaru, care tocmai fusese şi el numit primar, dar nu stătuse nici măcar o zi întreagă, fiindcă dimineața îl numiseră şi pe la prânz venise cineva de la prefectură şi îl schimbase cu altul. Năstase era cu cei doi băieți ai lui, Dan şi Ştefan, şi un nepot de soră, unul Vasile al

Moaşei, cam de seama lui Niculae, şi Aristide mai chemă pe cineva şi anume pe unul al lui Ilie Tăbârgel, Isosică. Se spunea despre acest Isosică - de fapt îl chema Tăbârgel Gheorghe, după numele lui tat-său, dar nu se ştie cine îi scornise această poreclă, care oricât te-ai fi gândit tot n-ai fi putut să-ți dai seama ce putea să însemne - că maică-sa l-ar fi făcut cu Aristide, de fată mare, nu că l-ar fi născut, ci că înainte de a se fi măritat, Isosică ar fi existat deja în trupul ei şi că n-ar fi ştiut nimeni. Altfel cum s-ar fi putut înțelege de ce de la o vreme Aristide îl tot chema pe la el pe acasă şi se purta cu el cum nu prea avea cineva obiceiul să se poarte cu copilul altuia? Asta însă era greu de crezut de cei care îşi aduceau aminte de felul neobişnuit în care cu douăzeci de ani în urmă se măritase mama lui.
Se dusese pe atunci zvonul că o fată de pe la marginea satului, una Sita lui Ciucă, a vorbit cu Maica Domnului pe izlaz. Lumea, adică întâi femeile şi copiii se duseseră numaidecât s-o vadă. Cine sunt mai bine pregătiți, pentru astfel de evenimente, decât femeile şi copiii? Sita stătea pe prispă - era o toamnă blândă când se întâmplaseră toate acestea -întinsă pe o velință şi un căpătâi înflorat şi povestea. Că stătuse aşa ca şi acuma pe izlaz aproape de loturi şi păzea vacile şi odată a văzut o femeie mergând pe deasupra vârfurilor porumbului. Era îmbrăcată în alb şi în beteală şi cu cununiță pe frunte. Şi era aşa de frumoasă că ea şi-a dus mâinile la ochi, crezând că pe urmă

când o să se uite iar, Maica Domnului o să piară. Atunci i-a auzit glasul: „Siţo, ia-ţi mâinile de la ochi". Şi atunci Sita i-a spus: „Maica Domnului, ce-ai cu mine?" „Am venit la tine că te-am văzut cum stai tu pe izlaz singurică", i-a răspuns Maica Domnului oprindu-se înaintea ei, în aer, să fi fost picioarele ei cam la o şchioapă deasupra pământului. Şi Sita nu mai ştia pe urmă ce a fost; ajunsă cu povestirea aici abia putea să se mai ţină în capul oaselor. Mai apuca să spună că îi e somn şi într-adevăr adormea numaidecât, un somn de se vedea parcă pe obrazul ei tot ce se petrecea cu ea dormind; i se mişcau ochii sub ploapele închise, se ridica în capul oaselor şi din gât îi ieşea un şuierat îndelung şi subţire de înmărmurire, după care recădea pe căpătâi şi dormea apoi ore întregi. La trezire, la rugăminţile acelor femei care nu fuseseră acolo când povestise ea vedenia, o spunea din nou, şi în câteva zile prispa, curtea şi ograda lui Ciucă începură să nu se mai golească de lume.
Interesul stârnit de vedenia ei de pe izlaz n-ar fi ţinut mai mult de câteva ceasuri şi n-ar fi trecut de capătul uliţei dacă n-ar fi fost somnul acela al ei ca o mărturie. Şi nu se ştie cine aprinse lângă ea o lumânare şi o lipi de stâlpul casei, dar fu de ajuns ca să facă toată lumea la fel, mai ales când ea începea să povestească. Cum numărul celor care veneau s-o
65
vadă creştea şi nu se găseau lumânări, o rudă a lui Ciucă se duse la Pălămida şi aduse o ladă plină din care începu să vândă la poartă, unde o altă rudă ridică o cruce mare, pe care bătură o candelă sub icoana Maicii Domnului, pe care o lipiră pe lemn. Veneau acum şi bărbaţi şi flăcăi curioşi, fiindcă cei mai mulţi n-o ştiau decât după nume şi după o infirmitate a ei din naştere, era şchioapă; şi când o vedeau pe drum o recunoşteau după mişcarea şoldului: Sita lui Ciucă, fata aceea cu un picior mai lung şi unul mai scurt. Apărură apoi oameni şi din satele vecine şi în curând atraseră atenţia în special doi, îmbrăcaţi în flanele cărămizii ca orice ţărani, dar care la o privire mai apropiată se vedea că aveau şi ei ceva, unuia i se făcea o băşică în frunte, aşa cât un ou, când vorbea şi celălalt era ciung de-o mână şi avea şi gâtul strâmb, dar nu într-o parte, ci dus înainte încât de departe ai fi zis că se uită la ceva şi nu vrea să-şi mai tragă capul îndărăt. „Fraţilor, zise într-o zi cel dintâi, şi numai la unele cuvinte - şi asta era cel mai ciudat la el - u ieşea pentru o clipă băşica aceea în frunte. Fraţilor, repetă el până ce toată lumea auzi şi se opri orice mişcare, să ridicăm aici, fraţilor, un mic lăcaş al Domnului şi să ne închinăm şi să ne rugăm. Poate să vină ploaie şi vreme rea, şi omul ăsta sfânt, care e părintele acestei fete, trebuie ajutat să poată să-şi vadă de gospodărie, căci noi, fraţilor, îl stingherim de nu mai poate să se mişte, să dea la vite şi să-şi vadă de copiii pe care îi mai are."
Ciucă mai avea încă trei copii în afară de Şiţa, cel mai mic umbla încă doar în cămaşă şi izmene, destul de gras însă, cu capul mare, cu ceafa umflată ca o tigvă şi puţin cam sâsâit. Oratorul ăsta necunoscut vorbi apoi mai departe arătând că lesne s-ar putea ridica acel lăcaş al Domnului dacă fiecare care ar veni aici ar da la poartă numai câte un franc. Nici n-ar trece trei zile şi s-ar înfăptui cuvintele lui Cristos, fiul Maicii Domnului, care a spus duşmanilor: Dărâm acest templu şi în trei zile îl ridic din nou.
Iată deci cum puteau fi răstălmăcite cuvintele Nazarineanului. Supărat, preotul se ridică în biserică împotriva acestor doi necunoscuţi care se îndepărtaseră de pe drumul adevărat al lui Cristos şi ceru oamenilor şi muierilor să nu-i asculte şi să nu se mai ducă în curtea acelei fete, dar fu zadarnic, nu trecu mult, nii chiar trei zile, dar nu mai mult de câteva săptămâni şi lăcaşul fu ridicat.
Nimeni nu mai ştia bine ce se mai întâmplase după aceea, cum ajunsese fata să spună la un moment dat că peste trei zile o să zboare. Să fi fost **unul din** cei doi străini care o îndemnase, sau poate gândul să se fi născut în chiar mintea ei, în timp ce cădea în somnul acela sub ochii celor adunaţi? **Faptul ului** pe mulţi, fiindcă, ziceau ei, dacă zboară, nu era ăsta semnul că a venit sfârşitul lumii? Totuşi nu era prea multă lume în curtea lui Ciucă în după-amiaza acelei zile când fata trebuia să facă minunea, erau
66
însă cei care nu se îndoiau, şi care sunt totdeauna destui ca să susţină **orice miracol. Fata, ca de** obicei, dormea şi vorbea în somn şi la ora **anunţată, când se trezi, ea declară foarte** senină că Maica Domnului i-a **spus că n-are voie să zboare până nu se** face mireasă. Mama şi cu omul **acela care făcea băşică la frunte când** vorbea, însoţit de cel cu gâtul **strâmbat, intrară ui casă şi se sfătuiră cu rudele** ce să facă; nu se înţelegea **bine ce vroia fata, să fie** îmbrăcată **în** rochie de mireasă sau chiar vroia să **fie mireasă de adevăratelea? Aţâţat** de această aşteptare, de luminile de **lumânări, de ceea ce** avea **să** se întâmple, frăţiorul cu ceafa rotundă ca **o tigvă năvăli deodată în casă** peste ei şi cu braţele întinse începu să **ţipe sâsâit la tat-său: „Eu spor, tete, eu** spor!" Adică el zboară! îngrijorat **şi blând Ciucă îl apucă duios de mâini** şi **îi** zise: „Măi Nilă, stai aci, tu **zbori, Sita zboară, eu cu cine mai** rămân?". Copiii auziră şi răspândiră în **sat aceste cuvinte ale omului** şi ceea ce nu reuşise să facă popa în biserică, **reuşiseră ei: alergau prin curţi sau pe drum** ca nişte smintiţi şi cu braţele **în aer, aşa cum ţin păsările aripile, răcneau** sâsâit: „Eu spor, tete, eu spor!". **Şi pelerinajul în curtea Sitei se opri.**
Printre dulgherii care lucraseră la ridicarea acelui lăcaş, numai unul **nu vrusese să primească bani şi** ăsta era **Ilie** al **lui** Tăbârgel. El se însura **su Sita în aceeaşi toamnă** şi **o luă** cu nuntă, la dorinţa ei, care ţinuse ca **lumea să ştie că atâta vreme** cât **a** fost **la** părinţi a fost fată mare. Nu se **lămuri însă în noaptea nunţii** dacă într-adevăr fusese, nu prea se mai ţinea **seama de acest obicei, fiindcă se** dovedise în ultima vreme că nu aşa încep **cele mai bune familii, ci întâi fata se ia** cu băiatul, să trăiască doi-trei ani **fără cununie şi fără forme şi dacă**

după acest timp băiatul care a luat-o **n-o goneşte, sau fata nu fuge, tânăra familie,** adesea cu un copil destul de **mare ca să-şi aducă aminte mai târziu** ca de ceva din poveşti, când maică-sa **era îmbrăcată în alb de sus până** jos, face la **un** moment toate acestea, **adică formele la primărie şi cununia** religioasă, cu marea ei petrecere; era **semnul că însurătoarea băiatului** şi **măritişul** fetei au reuşit şi că de aici **înainte nu se vor mai despărţi toată viaţa.**
După însurătoare, Ilie Tăbârgel se certă cu socrul, care se dovedi că **nu era el chiar aşa de blând cum** părea şi trebui să-i ia din târla lui, cu **forţa, lăcaşul la care el lucrase pe** degeaba şi considera că i se cuvine; **nici vorbă să i-l lase, îl dezveli la** tălpici, **îl** puse pe roţi, fl scoase cu **patru boi şi îl duse în curtea părinţilor lui;** bineînţeles că îi luă şi cărămida de **postament şi luă şi crucea cea mare din** curte, pe care tot el o făcuse: era **din lemn bun şi îi trebuia. Ciucă îl înjură în chiar** momentele când o scotea **din pământ, şi îi spuse să se** îngroape cu ea, şi să i-o pună el, Ciucă, la **cap, chiar în ziua când o credea el,** adică gineri-său, că îi e cel mai bine. **Atunci să i-o pună!**

Ilie Tăbârgel şi Sita se arătară mai târziu că nu erau nici credincioşi nici eretici, cum le spusese preotul, nu se duceau nici la biserică şi nici cu cei doi străini, cel cu gâlmă la frunte şi cel cu gâtul strâmb, nu mai avură de-a face. Avură un singur copil, pe acest Isosică şi nu stătu nimeni să le numere lunile de când se luaseră, pesemne că nu bătuse nimănui la ochi. Ţineau amândoi foarte tare la băiat, şi ştia toată lumea că la ei în casă Isosică era cel care făcea ce vrea şi nu tatăl şi cu atât mai puţin bunicul. In loc să-l strice însă ca pe alţi copii, pe Isosică situaţia asta îl făcuse doar vesel şi se apucase doar de fumat. într-adevăr fuma mereu, dar nu cu lăcomie, ci lăsa ţigarea să-i ardă îndelung în colţul gurii în timp ce el arăta învăluit în fumul ei pe gânduri şi o lua din când în când în mână şi scuipa mărunt pe cotorul ei ca şi când foiţa de atâta stat între buzele lui s-ar fi tot desfăcut. I-ar fi fost greu cuiva din sat să spună dacă atunci când stătea el aşa şi fuma,, se gândea la ceva, dar nici să spună că *l* nu se gândea nu putea. De când ajunsese flăcău, adică nu de mult, intrase ' în vorbă cu una a Ciulchii, cam de .seama lui, o fată foarte frumoasă, dar foarte săracă şi mai ales rea, dintre cele care nu se feresc de cuvinte şi când se lega cineva de ea le folosea ca pe nişte cuţite, aşa limbă ascuţită avea. îi plăcuse lui fata asta, se înţelegea pesemne bine cu ea, fiindcă erau în vorbă de vreun an de zile şi Isosică nu mai fusese văzut cu nici o alta, cum aveau obiceiul flăcăii cât erau flăcăi, cei mai mulţi, chiar când ţineau • cu adevărat la una şi aveau de gând să se însoare cu ea. Se pare că pe Isosică nu-l interesa acest gen de isprăvi, deşi îi asculta şi el, ca şi alţii, pe cei care se lăudau şi vroia şi el să ştie, ca şi ceilalţi, cine era fata care | zicea ăla că i-a făcut şi i-a dres. El arăta ca şi însurat cu Ciulea, fiindcă) erau văzuţi împreună chiar şi ziua, la câmp sau prin sat. Nu prea se înţelegea s totuşi ce e între ei şi Ilie Tăbârgel se supără într-o zi şi îi spuse feciorului^ său că n-avea nimic contra Ciulchii - cu timpul fata avea să poarte numele j maică-sii şi avea să i se spună simplu Ciulea, - cu toate că n-avea decât un pogon de pământ, şi, zise tatăl, nimic de la mă-sa, dar, adăugă el, ştiind! că tot vorbea degeaba, „dacă ţineţi unul la altul, de ce nu vă luaţi?" adică;; măcar să se cheme că s-au luat din dragoste. N-avea însă de ce „să sej cheme", fiindcă cu adevărat Isosică nu mai putea nici ziua fără s-o vadă pe fată. Trimitea pe cineva după ea mai ales când era la câmp, şi nu făceau nimic izbitor, nu se piteau nici în porumburi şi nici în cine ştie ce văgăună ca alţii, ci stăteau liniştiţi în văzul la toţi, fata cu ceva de lucrul în mână, de obicei o iie, iar el cu capul în poala ei, cu ochii închişi, ai fi zis că era nedormit; dar nu dormea, deşi aproape în fiecare noapte se întorcea de la ea la ziuă. în asemenea clipe, dacă vorbea, Ciulea avea alt glas, fără nimic ascuţit în el şi după un timp începea fără veste să cânte

XIV
Când Aristide trimise pe cineva să-i spună să vină seara la el, Isosică nu era acasă, plecase cu caii pe izlaz. Ceilalţi băieţi jucau bobicul, el însă sta întins pe dulamă şi se uita neclintit la ei, dar această privire a lui nu-i vedea şi se pare că nici veselia şi glasurile lor nu-i atingeau auzul, fiindcă nu zise nimic când unul dintre băieţi îl strigă întrebându-l dacă nu vrea să joace; le trebuia unul ca să fie cu soţ. Isosică se uita la ei, dar nu răspunse. Nici ei însă nu-l mai luară în seamă şi îşi văzură mai departe de joc. Cel care era *la blană* se aplecă, puse bobicul pe ea, apoi se trase într-o parte cu pălăria în mâini, întoarsă cu fundul în jos şi făcu semn celui care era la rând să-i dea drumul. *Blana* era de fapt un ciomag mai gros de corn, potrivit ca unul din capete să fie neted să poată sta pe el bobicul şi să poată în acelaşi timp să fie puţin vârât şi în pământ, să nu sară în sus. Cel care lovea se dădu mult înapoi, îşi potrivi distanţa din ochi, apoi prin trei salturi îşi luă vânt şi ţinti lăsând să-i zboare ciomagul din mâini cu un vuiet scurt. Şters fulgerător de pe *blană,* bobicul avu o pornire care nici nu se văzu şi se topi în depărtare în văzduh cu un piuit. Cei din fund se dădură cu repeziciune de-a-ndaratele să-l poată prinde şi zvârli în pălăria celui de la *blană* cu care ţinea în echipă, înainte ca jucătorul să se întoarcă cu ciomagul. Dar cu ochii prea mult în sus, picioarele desculţe ale unuia din ei nimeriră drept într-un scaiete şi băiatul scoase un răcnet şi începu să înjure. în acest timp, maimuţărind cine ştie pe cine văzuse el că aşa se mânuie un baston, jucătorul se înapoia triumfător după ce şi-l culesese, după lovitură, mergând la pas cu el în mână ca la plimbare: adică ăia din fund aveau mult de alergat până să zvârle ei bobicul şi să-l prindă ăsta în pălărie, nu trebuia să fugă ca de obicei.
- Brava, mă, Tilimplă, zise Isosică. Acuma ia vin încoace!
- Pe mine mă chemi, nea Gheorghe? zise băiatul mirat.
- Da, pe tine, zise Isosică. Câte mai ai?

- Păi în afară de asta de-adineauri, mai am patru.
- Bine, zise Isosică. Dă-le şi pe-alea patru şi pe urmă vino încoace. Şi îşi vârî faţa în haină ca şi când şi-ar fi continuat un somn întrerupt.
- Ce e, nea Gheorghe? zise băiatul pe urmă, apropiindu-se şi şezând jos.
- Mă Tilimplă, zise Isosică şi se opri, rămase câteva clipe nemişcat. Nu se uita nicăieri, îşi ridicase faţa şi tăcea. Alături de el, la câţiva
paşi, trei fete stăteau cu frunţile plecate în mica pânză pe care o brodau şi se putea ghici după mişcările rare ale acului invizibil că, înainte de a spune ceva, fiecare avea timp îndelung să se gândească. Jocul băieţilor nu le turbura, dar când Isosică îl chemă la el pe unul din ei, cea care părea
69
mai mică dintre fete lăsă acul înfipt pe jumătate în pânză şi mişcările i se opriră. Nu-şi ridică privirea, dar se vedea că urechea stă la pândă şi că se străduia să biruie răcnetele băieţilor şi să audă de ce îl chemase Isosicg pe acela. Câmpia era plină de toate vitele pe care le putea avea un sat de la cârduri de oi până la capre, se vedea câte o babă cu astfel de animal! Şi pe lângă băieţi erau şi oameni mari, cu câini, şi grupuri de fete.
De jur-împrejurul izlazului şi al miriştii în care se prelungea, se vedeau porumburi înalte cu foile frânte, cu ştiuleţi umflaţi, cu mătasea roşie. Soarele stătea într-o parte pe cer şi un străin n-ar fi putut şti dacă lumina lui, care dădea fiecărui om sau animal o umbră, e spre apus sau spre răsărit, şi nici dacă iarba de un verde crud care învelea pământul e de primăvară sau de toamnă. Numai miriştile rase şi galbene din depărtare arătau că oricum grâul fusese secerat de mult iar mătasea roşie, uscată, a ştiuleţilor, că putea fi sfârşitul lui septembrie.
- Du-te mai aşa, treci în partea asta, zise Isosică în şoaptă, întorcându-şi faţa în aşa fel încât se vedea că nu vroia să fie auzit de cele trei fete de alături. Dacă eu o să-ţi spun ţie să te duci undeva, tu o să ştii ce să spui, sau o să mă faci de râs şi mai bine nu te mai trimit?
- Nea Gheorghe, zise băiatul cu aerul că ceea ce avea să spună el acuma era un obstacol care nu vedea cum putea fi trecut. Eu mă duc, dar cine o să aibă grijă de caii mei?
- Lasă, mă, îl linişti Isosică. Eu o să am grijă. Care sunt caii tăi?
- Uite ăia doi de colo, ăia negri cu chişiţa albă şi cu căpăstru în cap.
- Ei, acolo ai să-i găseşti, zise Isosică. Uite ici, continuă el scoţând dintr-un buzunar al pantalonilor o grămadă de obiecte mici, o piatră de cremene, un amnar, nişte iască, nişte nasturi de flanelă, nişte acare şi printre ele câteva monezi mici şi galbene.
Dar nu se mai auzi nimic din ce îi spuse el băiatului, care după câteva clipe o şi luă din loc. Isosică îşi întoarse faţa înainte uitându-se ca şi la început la jocul băieţilor şi într-o vreme i se auzi din nou glasul. îi cerea unuia să aibă grijă şi de caii celui plecat, să nu le fure cineva căpestrele... De undeva din fund unde stăteau cei care prindeau bobicul se auzi toi atunci un fluierat lung şi o voce care strigă:
- Bă, al lui Pretorian, se bate berbecul tău cu al lui Gavrilă, vino dracu şi-l goneşte că-l omoară ăla, îţi rămân oile nemârlite.
Se vedea într-adevăr în stânga un cârd de oi fugind de parcă s-ar fi năpustit un lup asupra lor şi în spate, la o distanţă de aproape o sută de metri alergând unul spre altul, se făcură văzuţi doi berbeci cu coarnele j mari cât ale unor cerbi şi răsucite în spirale largi şi cu gâturile groase ca j de boi.
70
,. Fugi, mă, şi desparte-i, răcni acelaşi glas, dar nu mai era timp şi cei cu bobicul se opriră şi ei să se uite.
La zece metri de ciocnire unul din berbeci şovăi. într-adevăr, celălalt yeoea în salturi cu fruntea în sus şi neînfricat, dar şi cel de-al doilea îşi fpvinse şovăiala şi se izbiră în capete cu atâta violenţă încât lovitura îi ridică pe amândoi în aer aproape un metru. Băieţii săriră numaidecât şi 8 despărţiră cu lovituri de ciomege, apoi se întoarseră la bobic.
_ E cel mai al dracului berbec, zise unul, dacă îl mai lăsam o dată, cădea al lui Pretorian de-a berbeleacul.
- Ăsta era să omoare căţeaua lui al lui Dumitru lui Nae, mă, zise altul cu admiraţie. Cât intri în cârdul lor, îl vezi cum ridică coarnele în aer... Cică Lisandru l-a învăţat de mic, îi dădea porumb din mână.
Departe de cei care jucau bobicul alţi băieţi stăteau câte trei sau patru, întinşi pe burtă, unii singuri, fără fete prin preajmă, având în schimb, foarte aproape de ei, vitele. Erau pe lângă porumburi şi pesemne că le păzeau să nu intre şi să-i prindă pândarul. Unii stăteau chiar într-un lan sub o tufă şi coceau dovleac. Prin preajmă se vedeau azvârliţi şi coceni fără boabe, semn că copseseră mai înainte şi porumb şi se saturaseră de el. Venind dinspre cei care jucau bobicul un băiat se apropie de cei de lângă tufă şi se aşeză şi el lângă foc. Se întinse apoi şi luă un cotolan de alături şi 3 desfoi. îi rupse cotorul încă crud şi vârful, care îi lăsă în palme lapte din boabele strivite, şi fl puse la foc. între timp un cal se apropia atras de mirosul de porumb jupuit şi îşi mişca în sus şi în jos gâtul lui lung, cu urechile întinse îninte, semn de prietenie şi de întrebare dacă nu i se putea vârî şi lui în gură un cotolan.
- Du-te, bă, de-aici, zise cel numit mai înainte Pretorian şi puse mâna pe un ştiulete şi dădu cu el în cal.
Ştiuletele căzu alături, se lovi de burta animalului care se dădu înapoi 5i începu apoi să-şi înfigă dinţii lui mari în el.
- De ce dai, mă, în el, zise un altul, nu e al tău? Şi vezi dracului dacă s-a copt dovleacul ăla, să plecăm, că dacă dă peste noi vreunul de-al lui Năstase ne rupe junghietura gâtului.

- Da' de ce, râse al lui Pretorian, ăsta e pământul lor?
- Dar al cui!
- Calul ăsta al tău mai e armăsar, mă, al lui Pretorian? se miră un altul uitându-se curios cum calul dădea acum foarte zgomotos târcoale "••ei iepe, şi cum la un moment dat se şi aruncă pe ea fără veste.
Băieţii lăsară jocul şi se răsuciră să vadă. Calul începu să scoată din gâtul lui cabrat, printre dinţii lui laţi cu care o apucase pe iapă de coamă, JUşte nechezaturi aşa de ciudate, încât ai fi zis că e un om din gâtul căruia >es rugăminţi pline de umilinţă şi de recunoştinţă. îşi luă şi mai mult vânt,

L

71
dar apoi totul se termină cu o renunţare de neînţeles, se dădu jos după ea şi începu liniştit să pască.
- Ce rău era ăsta până l-am jugănit, zise al lui Pretorian, odată era să mă mănânce.
- Ce vorbeşti! Şi mânzul ăla îl are iapa de la el?
- Aha!
- Şi de ce dracu arată aşa de puchinos?
- Să vă spui de ce, tata mi-a zis să-l las dracu pe câmp, dar el vine mereu acasă, ne pomenim cu el Ia poartă, nu putem să scăpăm de el.
- Dar ce are?
- L-a mursicat într-o zi un lup, zise al lui Pretorian, eram cu tata cu căruţa în Frunzări. A ieşit din Cotigeoaia, dracu să-l ia de unde! Dacă ne trezeam mai devreme îl omoram cu furcile. La iapă şi la cal nu s-a dat, i-a fost frică, o fi fost ogârjit de nemâncare, s-a dat şi el la mânz şi l-a mursicat uite aici.
Şi al lui Pretorian le arătă cam pe unde, prin preajma inimii.
- Şi? zise unul din băieţi.
- Şi a făcut viermi. Noi am zis că o să-i treacă, dar n-avem ce-i mai face, şi tata l-a lăsat odată legat lângă pădure, să vie iar lupul ăla să-l mănânce. N-a mai venit nici un lup, l-a dezlegat şi îl mai ţinem de mila iepii. Dar îl mănâncă viermii de viu...
- Păi hai să-l omoram, zise atunci un alt băiat, după ce stătuse cu gura căscată câteva clipe lungi.
Al lui Pretorian nu zise nimic, dar se uită în jurul său căutând ceva. Apoi se proptiră amândoi în ciomege şi se ridicară lăsând dovleacul îp spuza fierbinte; ieşiră pe mirişte. Cel care propusese să-l omoare prins^ mânzul de mica lui coamă de pui de cal, şi cu ajutorul celorlalţi, îl pusţ jos pe partea unde nu era rănit şi se uitară toţi să vadă cât era de adâncij mursicătura. Era foarte adâncă, şi băieţii se înghemuiră pe rând, cu chipurile vii, aprinse de curiozitate. Unul din ei zise:
- De ce nu i-aţi turnat creolină?
- I-am turnat şi s-a închis şi credeam că i-a trecut, răspunse al lui Pretorian. Când colo, degeaba, i-au deschis-o iar viermii.
Se lăsă o tăcere. Undeva în zarea îndepărtată fluieră prelung ceva, ca un avertisment de neînţeles şi se văzu apoi năvălind peste cerul senifc aplecat mult în partea aceea, o coloană de fum gros şi urât ca de incendii Mai încolo alţi cai păşteau neturburaţi şi prin apropierea lor păştea « cârd de oi.
- Ei, îl omoram?! zise băiatul care venise cel dintâi cu ideea asta. Părea foarte dornic să treacă la faptă.
72
_ Hai să-l omoram, se hotăra atunci al lui Pretorian. Şi tata mi-a spus je câteva ori, dar mi-a fost milă: omoară-l, mă, zice. îl omoram, dar cum?
Băiatul care dăduse ideea stătea pe vine şi se uita. Nici el nu ştia cum. jvlânzul clipea rar din ochii lui mari şi negri şi respira cu burta, i se urca şj i se lăsa în jos tot trupul, abdomenul lui mititel, acoperit de păr mare şi pufos. Băiatul acela se uita ţintă la burta lui mişcătoare şi deodată înţelesese cum. îl apucă pe mânz de nări şi i le strânse. Mânzul zvâcni şi începu să se zbată. Era aşa de voinic acest băiat pentru cei cincisprezece sau şaptesprezece ani ai lui încât el nici măcar nu spuse celorlalţi să-l ajute, să-i ţină mânzului picioarele. Cuprinsă de o bănuială nelămurită, iapa veni până în apropiere, dar o alungară cu fluierături. Ea întorcea însă capul cu urechile în faţă parcă i-ar fi întrebat: ce fac ei acolo cu mânzul ei?
- Dă, mă, în ea, zise al lui Pretorian.
Şi o goniră iar. De prin toate părţile începură să se apropie şi alţi băieţi, dar între timp totul se terminase, nu mai apucară să vadă nimic, băiatul acela şi cu al lui Pretorian omorâseră mânzul înăbuşindu-l, îl trăgeau acum de picioarele dinapoi şi îl duceau undeva în porumb, în timp ce alţii goneau mereu cât mai departe iapa, ca să nu-l vadă.
XV
Băiatul pe care îl trimisese Isosică undeva nu se întoarse prea curând 5i când apăru în sfârşit în depărtare pe tipsia fără obstacol a câmpiei nu se grăbea să se apropie ca şi când ar fi vrut să spună prin mersul lui parcă

stânjenit, că n-a făcut nimic şi nu prea se simte îndemnat să vie mai repede de vreme ce lucrul acela pentru care fusese trimis tot nu s-a putut face. Isosică însă nu-şi luă ochii de la el până ce nu-l văzu alături.
- Ce e, bă, de ce întârziaşi atâta? îi zise.
Vorbise ca şi mai înainte, cu spatele la fete şi cu voce coborâtă. Băiatul nu răspunse de ce întârziase, dar de astă dată privirea lui spunea °* a făcut tot ce i s-a spus şi că a ieşit aşa cum trebuia să iasă.
- Zi-i, bă, se supără Isosică abia ridicând glasul.
, - Am fost, nea Gheorghe, se apără băiatul, dar nu mai adăugă apoi n"nic şi rămase în aşteptare, cu privirea însă mai grăitoare decât cuvintele.
~ Ei, ce ţi-a zis?
~ A zis, răspunse băiatul tărăgănat, că de ce nu vine persoana asta s-o cunosc şi eu. „Cine e, mă?" mi-a zis.
~ Şi i-ai spus?
- Păi nu mi-ai spus să nu-i spun? zise băiatul.
73
- Păi ţi-am spus eu, dar... **Mai era cineva la el în birou?**
- Mai erea, dar i-am spus aşa **cum m-ai învăţat: „Domn notar, vreau** să-ţi spun ceva personal". „Spune, mă", zice. **„Nu acum, zic, mai pe urmă."** „Când mai pe urmă?" Şi el a înţeles şi am aşteptat **până nu mai era nimeni.** Că era multă lume la el acolo...
- Şi altceva n-a mai zis?
- Aşa a zis: spune-i persoanei **care te-a trimis să treacă pe la mine,** că am şi eu ceva să-i spun.
- Ce? zise Isosică.
Băiatul ridică din umeri: asta **chiar că n-avea de unde să ştie.**
- Bine, reluă Isosică, dar **când i-ai spus ce vor ăia să facă cu sediul nu** te-a întrebat de unde ştiu eu?
- Ba m-a întrebat, îşi aduse **aminte, cam agasat, băiatul. „ De unde** ştie nean-tău Isosică, zice, chestia asta?" **„Chiar de la ăia care vor** să spargă sediul, de la alde Pătăleaţă...", i-am spus.
- Bine, zise Isosică mulţumit. Şi **la** Ciulea ai fost? Băiatul dădu din cap de sus în jos: **a** fost!
- Bine, mă, Tilimplă, mai zise Isosică **şi se ridică în picioare şi îşi** scutură tunica. Uitc-ţi colo caii şi **bagă de seamă să nu sufli cuiva...**
Dintre băieţii care **jucau bobicul pe izlaz se desprinse la un moment** dat de grup **unul** de la *blană*, şi **o luă pe acea parte a câmpiei opusă** satului, adică spre Cotigeoaia, **alături de care se vedeau în zare alte** vite păscând, mai ales numeroşi cai. Nu se **ştia de ce băiatul acesta era însufleţit** de ceva care parcă n-avea nici **pentru el nume, fiindcă sărea din când în** când în ciomag. îl proptea la marginea **unui obstacol care însă putea fi şi** ocolit, un grup de scrieţi, o **crăpătură de pământ, sau dacă drumul era** prea mult timp neted chiar un obstacol **imaginar. Mai putea fi mult până la** apusul soarelui, fiindcă **drumul lui pe cer spre marginea orizontului era** mereu greu de ghicit şi nu dădea nici **un semn izbitor că în curând avea** să se facă roşu. Numai cine îl **cunoştea bine putea să simtă în raza lui o** foarte puţin tremurată îngălbenire, **deşi miezul îi era mai departe alb.**
Când nu sărea, băiatul *retezai* **cu ciomagul lui ager vârfurile înalte,** cu măciuliile încă violete ale **scaieţilor sau izbea în câte o piatră pe care o** smulgea din locul ei **cu atâta precizie şi putere că o făcea să zbârnâie ca un** proiectil trimiţând-o **cu** o traiectorie **înaltă în văzduh. Din aceeaşi pricină** se luă după un cârd de oi ca **un** căţelandru **cu limba scoasă şi le goni** aiurea, stârnind undeva într-un **grup îndepărtat de băieţi fluierături** şi înjurături furioase la adresa mamei şi **tatălui său.**
Când se întoarse acest băiat, **Ciulea** venise **şi Isosică stătea cu capul în** poala ei. Soarele nu mai avea raze **împrejur, se făcuse ca un talger roşu** şi atingea buza orizontului gata să înceapă **să se ducă. Băiatul se apropie**
74
de una din fete şi începu să-i spună ceva la ureche. Ea îl ascultă câteva clipe cu acul uitat în iie, apoi fl ascultă împungând mai departe, rar, cu scurte opriri, cu fruntea plecată, încât nu i se vedea faţa şi nu se auzea dacă doar ascultă sau mai întreabă şi ea din când în când câte ceva. Apoi băiatul nu mai zise nimic, se sculă şi se îndepărtă.
- Unde-ai fost, mă, ce-ai văzut? se lipi unul de el, dar băiatul îşi smuci braţul şi nu vru să spună nimic.
- Pe cine ai văzut, mă, hai spune, se apropie un altul.
In clipa aceea Ciulea îşi ridică fruntea din iie, pândi câteva clipe ce îşi spuneau băieţii şi apoi deodată rosti:
- Ia ascultaţi, mă, vouă nu vă e ruşine, măgarilor, dacă mă scol acuma la voi şi vă dau câteva peste nas, vă învăţaţi voi cum să vorbiţi, când e de faţă fete. Ia fugiţi de-aici!
Băieţii se supuseră imediat, cu toate că s-ar fi părut că nu aud ce li se spune, se sculară în ciomege şi se duseră mai încolo. Fata care aflase despre ce era vorba stătea tot cu fruntea plecată şi acum soarele apunând îi roşea faţa atât cât se vedea, sau poate că era roşie de ceea ce auzise. Mâna i se mişca în aer parcă ar fi făcut nişte semne când într-o parte, când puţin mai în alta, ca şi când ar fi respins mereu cu blândeţe ceva care i se oferea stăruitor şi ea nu vroia să primească. Celelalte tăceau şi ele îşi vedeau de cusături, numai Ciulea arăta parcă mai aţâţată de ceva, întindea iia pe genunchi, băga degetul în ea şi apăsa, descosea rupând firele cu dinţii şi scuipând alături. Amurgul începea să coboare venind de sus cu răcoare în timp ce pământul mai era încă luminat şi cald, se mai vedeau încă firele de iarbă şi scaieţii îndepărtaţi cu măciuliile lor colorate şi florile de câmp ale trifoiului de

toamnă, ca nişte dude roşcate căzute pe jos. Caprele treceau spre sat cu iezii lor lânoşi cu mersul săltăreț şi oile, în cârduri mari, începeau să tragă şi ele spre casă, mai păşteau încă, dar cu capetele spre salcâmii stufoşi ai satului din depărtare, pe care apusul soarelui îl îndepărta parcă şi mai mult. Deodată fata care primise o veste de la băiatul acela îşi ridică fruntea. Avea ochii aprinşi de lumina asfințitului la care se uita nemişcată. Cum stătea aşa, începu fără veste să cânte. îşi reluă cusătura şi cu fruntea aplecată cântecul ei se ridică în înserarea care se lăsa,, nefiresc de subțire, înalt și cu mare putere, parcă ar fi cântat ajutată de o foiță de leandru sau de păr, cum făceau băieții când se duceau sau se întorceau noaptea de pe la fetele lor. Dar era glasul ei, nu al foiței, îi strângea sau îi umfla gâtul, țipând cu întreruperi de-ai fi zis că vocea i se frângea sugrumată. Era în cântecul ei o credință potrivnică oricărei gândiri, pe care o au numai fetele și o pierd muierile, că **e** aşa cum ştie ea, orice i-ai spune, chiar dacă ai lua-o de mână şi ai duce-o să vadă cu ochii ei pe băiatul la care ține, peste fusta ridicată a alteia...

Când soarele se dusese de tot fata se oprise de mult din cântat şi începuse Ciulea. De la locul lor de acolo unde stăteau ai fi zis că fetele n-au sim(it că se apropie întunericul fiindcă ele continuau să împungă cu acul în iile lor şi te mirai cum de mai vedeau să coasă înainte. în curând însă se ridicară toți şi băieții încălicară pe cai şi o luară spre sat. Cârduri de oi şi de vite behăiau neîncetat, prinse de excitația asfințitului, sfârşitul unei zile, mulsul şi domnia tăcută a nopții.

XVI

Isosică nu apucă să intre bine în curte cu caii că alde tat-său îi şi spuse că Aristide trimisese pe cineva după el să-l cheme.

- Ce-are cu mine? zise Isosică fără să se mire.
- El ştie, de unde să ştiu eu, răspunse şi tatăl tot aşa.

Și adăugă amănuntul că să se ducă nemâncat, de astă dată cu oarecare nedumerire, ca şi când s-ar fi găsit mulți oameni în sat care să nu poată mânca de două ori la rând. Pesemene că de atâția ani de când trăia bine Aristide ajunsese să creadă că şi alții o duceau tot aşa şi că nu le priia două mese una după alta, cum nu i-ar fi priit lui. încât Isosică făcu ceea ce ar fi făcut şi tat-său, se aşeză la masă şi abia pe urmă se spălă pe mâini, îşi puse o cămaşă curată şi plecă la Aristide.

Se înserase bine peste tot, se vedeau luminile din vetre şi acea mişcare înceată a umbrelor din fața uşilor deschise spre bătătură, din care se putea ghici că toată lumea începuse, sfârşise sau era încă la masă: întunericul se clătina străpuns de razele tremurătoare care veneau din tindă şi care lăsau să se vadă câinele aşteptând pe prispă aşezat în fund, sau umbra unei mâini mărită până la grajd, a cărei sursă putea să fie acolo în tindă între cele două odăi, a unui copil care ducea lingura la gură, sau a unei fete care spăla vasele şi le punea curate la locul lor pe poliță. Salcâmii, nemişcați şi întunecoşi, păreau fără frunze, uriaşi tăcuți şi negri care poate că dormeau şi ei sporind astfel liniştea care atrăgea animalele să se lipească cu burta de pământ şi pe oamenii care îşi mai purtau încă ființa cine ştie pe unde şi încotro, să se grăbească să facă acelaşi lucru: somnul era o taină de aici de jos, nicăieri sus cerul nu se oprea să doarmă, se schimba * mereu până la ziuă şi poate doar soarele mai apropiat de oameni dormea şi el în timpul nopții... Era însă greu de lămurit cum ajungea el totuşi dimineața pe dedesubt să răsară din nou tocmai în partea cealaltă...

- Vorbeam cu nean-tău Năstase şi cu gineri-meu, zise Aristide când Isosică intră în odaie şi fostul primar de dinainte de război îi arătă cu mâna un scaun lângă el, să se aşeze. Că el zice că comuniştii n-or să țină

mult, că n-o să-i sprijine nimeni. Şi eu îi spuneam că se găseşte, găseşti * să-l omori şi pe tac-tău. Dacă chem eu aici la mine pe Badea lui Ilie Cârcâdaț şi-i spun, bă, îți dau un pogoa de pământ, dă-i una în cap lui alde tac-tău! Ai să vezi că-i dă!

Năstase ascultă toată chestia asta tăcut şi scârbit. Era neras şi arăta mult mai bătrân decât era, în timp ce frati-său Aristide, care nu era decât cu doi-trei ani mai tânăr decât el, arăta cu mult mai puțin. Pe pat fiul cel mare al lui Năstase, Dan, tăcea şi el şi fuma cu țigarea în mână în timp ce Isosică o ținea între buze şi umplea odaia de fum.

- Cum dracu de nu se dădu, mă, câinele ăsta al lui nean-tău Aristide la tine? se miră Năstase uitându-se la Isosică. Pe Dan era să-l muşte de picior!

Isosică avea într-adevăr acest dar ciudat că trecerea lui prin sat şi chiar prin curțile altora nu era nici anunțată şi nici însoțită de lătratul vreunui câine. De aceea şi drumurile lui erau greu de urmărit, trecea pe uliți agale învăluit în fum şi nu o dată unii se certau că l-au văzut în acelaşi timp în locuri diferite, cu martori. Când pleca dintr-un loc parcă pierea, cu toate că se putea întâmpla să stea în locul acela ceasuri întregi. Dacă ar fi fost întrebat cel care îl văzuse stând, să zicem pe o podişcă împreună cu cineva, încotro a luat-o când a plecat, acela n-ar fi ştiut să spună precis, chiar dacă drumul n-ar fi avut decât un încoace şi un încolo, adică n-ar fi fost o răspântie de uliți, ci un drum drept şi fără cotituri. Numai taică-său băgase odată de seamă că nu-l lătra un câine, care tot aşa, cum zisese şi Năstase, la el se repezise să-l sfâşie. „De ce, măi Gheorghe, nu se dau câinii la tine când intri într-o curte?" „Mă cunosc, dă-i dracu", răspunsese Isosică nepăsător. Dar nu era adevărat, fiindcă chiar dacă nu-l cunoştea, cel mai învrăjbit câine se potolea deodată la vederea lui sau doar la auzul glasului lui, iar alții începeau

chiar să se gudure, cădeau pe spate cu labele în sus şi Isosică se apleca în treacăt, îi gâdila pe burtă şi îşi vedea de drum.
- S-o fi culcat şi el, îi răspunse Isosică lui Năstase. Mai dorm şi câinii! în odaie era lumină albă, frumoasă, de petromax, însă la geamuri
fuseseră închise pe dinafară obloanele. Toată casa mirosea a pâine proaspătă şi a friptură pe jărăgai. Velinţele roşii de pe pat şi şervetele mari de la ferestre cusute cu şabace de mătase împodobeau odaia ca la alţii la botez sau la Anul Nou.
- Bea, mă, Isosică, zise Aristide turnând dintr-o sticlă într-o ceaşcă mică şi înflorată de porţelan.
Parcă turna doctorie, aşa grijă avea să nu pice ceva pe jos. Băiatul gustă şi se îndreptă în scaun, cu ochii mari. Aristide nu bea ţuică obişnuită, ci dintre acelea în care nu se pune deloc apă când se distilează în cazan,

/•*> iese de prună curată, de struguri sau de ce e, **cu un grad mare: ce scot** al(ii dintr-un cazan, dintr-o astfel de **fierbere iese de trei patru ori mai** puţin. Trebuia să fii însă ca **Aristide** să **te înduri să scoţi atât de puţin.**
- Aşa că asta e, continuă **Aristide adresându-se lui frati-său.**
- Nu e aia, zise Năstase **tărăgănat şi cu dispreţ. Ala care** zici **tu,** Cârcâdaţ, e un beţiv!
- Ăla e un beţiv, ăla e **un curvar, ăla e un hot, zise Aristide. Eu nu** guvernez numai pe **unii,** toţi **sunt sub autoritatea mea.**
Năstase nu mai răspunse **prin** cuvinte, **ci prin clătinaturi din cap: nu** era aşa, **nu** se poate susţine pe baza **asta** că **poţi să guvernezi.**
- **îi** guvernezi pe toţi, sigur că **da,** zise **gineri-său, inginerul agronom,** dar trebuie să faci deosebirea, aşa **am eu impresia...**
- Cum mă dădură ei pe **mine** jos, se **minună atunci Nae Cismaru şi se** mişcă pe pat ca sub stăpânirea **unei mari emoţii. Vine la mine cum ar fi** seara, alde băiatu ăsta, notarul, şi zice **domnule Nae Cismaru, nu vreai** dumneata să fii primar? Vreau, Nică, zic, **cum dracu să nu vreau, şi** zice, vino mâine **la** primărie să te instalezi, **am ordinul respectiv, o să fii primarul** comunei. M-am dus eu dimineaţa, - **m-am dus de dimineaţă, că noaptea uite** aşa **m-am întors şi pe-o parte şi pe alta, mă, zic, ce-o fi, şi spre ziuă n-am mai putut să dorm neam - şi când am ajuns la primărie, aşa erea, a** venit pe urmă notarul şi am citit şi **eu, scria negru pe alb: „Nae Cismaru** e numit primar". Am stat eu pe acolo **până la prânz până am luat în** primire de la Cochintu şi nu plecă bine Cochin(u că **văz că intră unul aşa** cu şapcă în cap şi zice: „Cine e primar aici?" **„Eu sunt", zic. „îmi pare rău,** zice, dar nu mai eşti. **O** să **dai în primire lui Ciocotă." „Cine dracu** e ăsta?" zic. „Dracu, cine să **fie, dacă dumneata că eşti de aici, şi nu-l** cunoşti, de unde vreai să-l cunosc eu?" **Pe urmă am aflat cine era Ciocotă,** e de pe la vale, tine pe-a **lui Ion Ilie Albuleasa, care are un băiat la** Bucureşti, **la** Pirotehnie, dracu **să-l ia.**
- Cât o să stea şi Ciocotă, zise **Aristide. Dacă o să înţeleagă o să stea mult!**
- Ce să înţeleagă? întrebă Nae **Cismaru, cu îndoiala celui care n-a** înţeles şi căruia îi e frică să **nu** descopere că **ar fi trebuit sau ar fi putut** totuşi să înţeleagă. Ce să înţeleagă, **Aristide,** ce e **de înţeles aici?**
- Asta nu ştiu, zise **Aristide. Presupun că e ceva de înţeles şi că nimeni nu** înţelege, altfel nu s-ar perinda ei primarii câte şase pe **an.**
Nu vroia să-i spună sau poate **nu ştia nici el, însă cuvântul *perinda*** arăta că observase totuşi acest **fenomen şi că** se **gândise la el, deci ceva tot** ştia.
- Tată, deschide uşa, se **auzi din tindă glasul unei fete, şi sări Dan şi-i**
deschise.

Maică-sa venea din urmă cu farfurii şi cu pui fripţi şi fata se întoarse şi aduse sticle de vin, pahare şi furculiţe. Pe urmă ieşiră amândouă.
- Ia hai să luăm ceva, zise Aristide, şi traseră toţi scaune de pe lângă pereţii albi, încărcaţi de jur-împrejur până la brâu de velinţe bătute în cuie nevăzute şi se aşezară. De ce plecaşi, Lenuţo, zise Aristide tare, ia treci încoace şi bea şi tu un pahar de vin.
- Păi noi am luat în tindă, zise atunci fata reapărând în odaie cu cozile ei negre şi groase pe spinare.
Rămase în picioare lângă taică-său, puse mâna pe un pui, îl rupse în două, apoi îl rupse iar şi începu să mănânce împreună cu ceilalţi, deşi zisese că luase în tindă. De ce o chemase Aristide numai pe ea şi nu şi pe maică-sa? Năstase, frate-său, mânca cu poftă, dar parcă şi cu silă pentru pofta pe care o simţea, sau poate rămăsese cu dispreţul dinainte în sine, când spusese frate-său că se găseşte ce vrei, chiar să-l omori pe tac-tău.
- Toarnă, mă, tu un pahar de vin, spuse el lui fiu-său Dan, ca şi când numai în el ar mai fi avut încredere, după care îşi luă seama şi adăugă: toarnă la toată lumea.
Isosică mânca la fel cum fuma, îndelung şi pe gânduri, mesteca atât de minuţios, că în cele din urmă te puteai întreba dacă mai avea ce înghiţi; înghiţea totuşi, cu pregătiri care făceau ca fălcile lui să se mişte foarte vizibil în sens diferit, una spre urechea dreaptă şi cealaltă spre urechea stângă; când se uneau egal, mestecatul se oprea şi gâtul lui Isosică se îndoia înainte ca la cocoşi. Se vedea că îi plăcea, arăta şi el mirat de cât de buni pot fi nişte pui de găină cruzi, cu mujdei şi pâine caldă din ţest, îi mâneai întregi, cu oasele lor cu tot.

- Eu m-aşteptafn ca Moromete, zise Aristide punând mâna pe pahar. Hai să bem!
Nu-l ridică însă să-l ciocnească, fiindcă nici ceilalţi nu puseseră mâinile pe pahare, aveau gurile pline. Apoi ciocniră şi duseră paharele sub nas şi dădură fiecare, pe rând, şi cu o îndoire înceată, de parcă s-ar fi uitat buimăciţi în tavan, capetele pe spate. Unii chiar clănţăniră dinţii pe pahar şi nu-şi reveniră din uimire şi trecu multă vreme până îşi aduseră iar aminte de mâncare.
- Mă, bun mai e vinu ăsta, unchiule, zise Dan copleşit. Ziceam anul trecut că s-au stârpit aracii ăia şi n-o să mai culegi matale nimic de sub ei.
- Păi de ce am ginere agronom? zise Aristide cu o expresie rece de triumf.
- îţi vine să înghiţi şi paharul, zise Nae Cismaru, uitându-se la pahar cu frică parcă, drept care ezitând, mâna lui se întinse şi îl puse pe masă la distanţă, ca să nu mai aibă de-a face cu el.
79
Numai lui Năstase nu-i era gândul la gustul vinului.
- Te-aşteptai ca Moromete, ce? zise el.
- Să facă ceva, răspunse Aristide.
- Ce să facă? murmură Năstase cu o iritare ascunsă şi posomorâtă. Aristide însă nu era atent la starea fratelui său şi se vedea limpede că
nu-i spusese nici lui la ce se aşteptase el de fapt din partea lui Moromete. Umplu din nou paharele şi rosti:
- Hai noroc! Şi după ce băură iar, continuă: M-aşteptam ca Moromete să se dea de partea notarului cum a făcut lipoveanul de Fântână, când colo, i-a luat-o fi-său înainte! N-am nimic cu fi-său, e băiat cu carte şi dacă n-ar fi venit vremurile astea, îl luam cu mine... Aşa, s-a dus la comunişti. Treaba lui! Dar nici să ajungă comuna pe mâna lui Ouăbei! Fiindcă Niculae al lui Moromete am auzit că spunea notarul că o să plece la o şcoală unde o să-l trimeată partidul lor, poate să-l trimeată, sunt la putere, şi eu aş fi făcut la fel în locul lor, şi mi-aş fi făcut om pe care ma bazez, dar pe Ouăbei poate să-l trimeată oriunde vrei şi tot Ouăbei rămâne şi o să mi-l trimeată tot îndărăt în sat, să fie el primar! El şi cu nenorocitu ăla de Mantaroşie şi care s-or mai ivi... D-aia trebuie să vedem ce-i facem! Moromete primar, n-am nimic de zis, sau Nae Cismaru, dar uite că pe alde Nae s-au şi repezit să-l dea jos, nici n-a apucat bine să se iscălească dedesubt, şi i-au şi luat tocul din mână.
- Aşa e, mă, exclamă Nae Cismaru uluit, taman vream şi eu să mă iscălesc sub un act şi ţineam tocu în mână şi îl văz pe ăla că întinde mâna şi mi-l ia, aşa uşurel, din mână, ca la copii: lasă ăsta, zice, să nu oboseşti, să te-apuce durerea de cap!
- Chiar aşa ţi-a zis? întrebă Aristide şi în ochii lui mijiră lumini ironice. îi era milă de tine?
- Da, mă, îl apucase mila de mine, auzi! Moromete zice: mă Nae, unii tot se cheamă că au fost primari, există acolo la arhiva lui Oprescu iscăliturile lor negru pe alb, dar tu cu ce poţi să subţii că ai fost, din moment ce semnătură ta nu figurează la dosar?
Aristide începu să râdă, gineri-său însă, deşi rămăsese tot timpul grav şi atent, auzind ceea ce povestise Nae Cismaru, deveni şi mai serios.
- Mă mir, zise el, că notarul nu şi-a îndreptat privirile şi spre Moromete şi atrase doar pe fi-său. Şi cum ziseşi şi dumneata, tată socrule, fi-său e băiat cu carte, dar pe urmă domnul notar îl primi în birou pe alde Ouăbei.
- Acum şi-au făcut şi un sediu, zise Aristide, au pus mâna pe prăvălia aia părăsită a lui Ionel, le-a dat-o Ciocotă, în calitatea lui de primar, şi au scris pe deasupra, ***P.C.R. Siliştea-Gumeşti.*** Spunea ăsta al lui Jugravu că cică l-ar fi întrebat cineva pe Ciocotă "Păi bine, domn primar, dacă se întoarce Ionel şi vă dă afară?" „Ordin de rechiziţie precum că susnumitul
80
nu mai locuieşte de mult în Siliştea-Gumeşti", a răspuns Ciocotă. „Nu mai locuieşte, dar e a lui!" „A lui o fi, zice, dar am rechiziţionat-o noi!" îl învaţă bine notarul, zise Aristide cu admiraţie. Până pleacă, fiindcă am auzit că pleacă şi el. Iar voi, cu partidul vostru social-democrat, se adresă el ginerelui, o să vă dedaţi şi voi cu comuniştii, fiindcă n-o să aveţi încotro, aşa spunea domnul Tache Mărăcineanu, fost prefect, m-am întâlnit ieri cu el pe la gară şi ne-am dus pe la Balaci, pe la Slăvescu. Tot aşa zicea şi el: am intrat în zona limitrofă, regele nu mai semnează decretele constituţionale, iar miniştrii liberali din guvern n-or să mai stea nici ei mult.
- Dar de ce? zise ginerele lui Aristide potrivnic, dar şi neliniştit, atins de bănuiala că împotrivirea lui s-ar putea să nu-i mai ajute Ia nimic din moment ce întâmplarea sau fatalitatea a şi hotărât dinainte pentru el. Nu înţeleg, zise el mai departe, fără să tresară la ideea că regele va fi înlăturat, ce zonă limitrofă?
Asta era, nu vedea care era legătura între zona aceea limitrofă, soarta regelui şi a întregului său sistem legat de monarhie, cu soarta partidului său social-democrat. Nu înţelegea să fie împins pe acelaşi drum cu cei legaţi de monarhie şi îi spuse lui Aristide că nici nu credea, din moment ce social-democraţia urmărea, aşa cum ştia toată lumea, acelaşi ţel ca şi comuniştii, cu deosebirea că ei, socialiştii, preconizau alte mijloace.
- Socialismul e salvarea omenirii, zise el patetic, restul sunt chestiuni în litigiu, discutăm, guvernăm pe rând şi vedem care realizează mai bine acest ţel.
- O să guvernaţi voi la rând altă dată, dar nu acuma, răspunse Aristide cu o ironie atroce. Şi adăugă: faceţi politica struţului (expresia asta o auzise probabil tot de la acel fost prefect, Tache Mărăcineanu, sau chiar de la fostul pretor al plăşii, Ilie Slăvescu, cu care era prieten), credeţi că dacă nu vă uitaţi voi la zona limitrofă, nici

zona limitrofă nu se uită la voi. Asta vă priveşte, dar eu sunt obligat să nu las satul în părăsire, şi să aştept să-l salveze socialismul vostru.
- Şi oe vrei să faci? zise ginerele nedumerit.
- Aici e toată chestia. De-aia v-am şi chemat, răspunse Aristide. Asta cu sediul e un fleac, n-o să aibă ei sediu în Siliştea-Gumeşti, nu e aşa, Isosică?
Isosică nu răspunse nimic, tocmai termina de ros un ciortan şi s-ar fi zis că acum o să răspundă, dar parcă nici nu auzi că despre el era vorba şi luă din farfurie alt ciortan.
- Toată chestia e să te retragi la timp, asta în ce vă priveşte pe voi, reluă Aristide adresându-se mai departe ginerelui. Dar asta e, că n-ai cum să te retragi... Povestea domnul Mărăcineanu că prin 1944, când au început

ruşii să-i împingă pe nemţi îndărăt, mareşalul Antonescu era pe linia frontului şi primeşte o telegramă de la Hitler să vie urgent la Berlin să discute cu el situaţia militară. Antonescu se urcă în avion, dar la aerodrom îi spune serviciul meteorologic că în aer e furtună mare la o oră de mers cu avionul şi că e pericol să cadă. Cât ţine furtuna? întrebă Antonescu. Nu ştiu, zic ăia. Ei, dacă nu ştiţi, eu dau ordin de plecare, zise Antonescu şi pilotul n-a avut încotro şi a trebuit să execute. Şi nu era numai Antonescu singur, a trebuit să se urce în avion cu el şi statul major şi alţii care mai erau de la guvern. Chestia asta, zicea domnul Tache, i-a povestit-o cineva care era prieten cu medicul personal al lui Antonescu care era şi el în avion. N-au mers ei nici un ceas şi aşa era, cum a zis serviciul meteorologic, au intrat în furtună şi avionul a început să-i răstoarne pe toţi când în gât, când în cur. I-a învălmăşit pe toţi, abia au scăpat, se mirau şi piloţii pe urmă... Ei, când au ieşit din furtună, toţi prăpădiţi, galbeni la faţă, le-a venit inima la loc şi arătau şi ei mai veseli, au început să-şi dreagă hainele şi craveţile... Şi Antonescu odată se uită la ei şi le zice: „Ei, ce râdeţi, vă pare bine că aţi scăpat?... Ce vă pare aşa bine? Dacă muream nu era mai bine? Am fi fost plânşi de toată lumea, ziarele ar fi fost pline de doliu, ni s-ar fi făcut funeralii naţionale... Am fi fost nişte bărbaţi de stat care am guvernat ţara într-un moment al ei greu (când toţi au fugit şi s-au ferit) şi care am căzut la datorie ca nişte eroi. Dar aşa?! O să pierdem războiul şi cine ştie... O să mai avem noi parte de onorurile pe care le-am fi avut acuma? Aşa că degeaba râdeţi, mai bine aţi plânge!"
- Om deştept, zise Năstase parcă mai înviorat în scârba aceea a lui care nu-l părăsea. Aşa s-a şi întâmplat, cum a zis el, i-a judecat pe toţi ca pe nişte trădători, avea dreptate!
- Asta ziceam şi eu, reluă Aristide, dar omul nu vrea să creadă, zice că n-o fi chiar aşa cum îşi închipuie el.
- Nu cred eu că Franţa şi Anglia... zise inginerul agronom.
Dar nu-şi duse gândul până la cap, se opri şi-şi arătă în chip mai elocvent braţele desfăcute.
- Ce? insistă atunci Aristide.
- Că n-or să intervină ei în zona asta limitrofă, zise agronomul.
- Ce vorbeşti tu, mă Petrică, zise atunci Năstase clătinând din cap, sceptic, aici are dreptate Aristide, nu există ajutor de nicăieri când vin vremuri din astea! A sărit cineva să-l ajute pe Franţuz când intră Neamţul peste el şi când ne luă şi nouă o parte din Ardeal de-o dete Ungurului? Ia adu-ţi aminte!
Se lăsă o tăcere, fiindcă toţi care erau acolo îşi aduceau bine aminte. Era pe la sfârşitul verii lui '40 şi citiseră în ziare că Hitler a dictat ruperea unei părţi din trupul ţării şi cum ministrul nostru de Externe, văzând harta, a leşinat. în aceeaşi zi Toderici a pus să sune goarna şi în ziua următoare s-a adunat lumea la şcoală. Copiii recitau poezii §i când unul a început să spună cu glasul lui nevinovat, Clujule, Clujule, mulţi au început să plângă. Nimeni nu înţelegea de ce ţara nu intra atunci în război să-şi apere pământul. Era tocmai ceea ce vroia să spună acuma Năstase, că rămăsesem adică singuri din toate părţile, în faţa neamţului.
- N-a sărit nimeni, continuă el, din contră şi dacă nu întorceam noi armele în 44 şi nu luptam, cine ştie ce-ar mai fi fost... Anglia şi Franţa abia dacă sunt în stare să-şi apere zonele lor limitrofe, dar să mai aibă grijă de-ale altora.
- De ce, zise agronomul, uite, în Grecia s-a oprit zona limitrofă! Dacă nu era Anglia acolo, nu se oprea.
- Asta aşa e, zise Aristide, dar dacă mai trăia paraliticul ăla de Roosevelt trecea şi peste Grecia.
- De ce? zise inginerul agronom. Nu văd legătura.
Aristide nu răspunse, se uită însă cu o privire trufaşă peste toţi cei adunaţi, ca să se vadă încă o dată că puterea lui asupra altora nu ţinea de avere, ci de ceea ce avea în cap; iată, gineri-său, om cu carte, declară singur că nu ţnţelegea, în timp ce el, Aristide, de unde de neunde, înţelegea perfect. Şi ca dovadă că era aşa, iată că n-avea să-i spună care era legătura între Roosevelt şi zona limitrofă; numai proştii se grăbesc să se arate că sunt deştepţi.
- Nu mă doare pe mine capul de Grecia, zise el râzând ca de ceva demn de dispreţ. Pe mine mă doare ce facem aici cu Ouăbei!
Şi zicând acestea bătu insistent cu dosul palmei într-un anumit punct al mesei, ca şi când Ouăbei s-ar fi aflat

chiar acolo pitit dedesubt şi ei nu vroiau să creadă. în acea clipă se auzi o bătaie afară în oblonul ferestrei. Aristide nu se miră. Se întoarse spre fi-sa şi-i spuse să se ducă până afară şi să vadă cine era.
XVII
- Fiindcă pe mine nu mă interesează să conduc numai eu comuna, continuă el după ce fata ieşi, am fost primar zece ani, a venit războiul, am scăpat pe mulţi de rechiziţie şi de front, n-am nici o pretenţie! Când se termină războiul şi veni ordinul cu animalele de captură, să le dăm ruşilor îndărăt, i-am băgat în mă-sa pe-ăia cu comisia lor de armistiţiu, să se ducă la domnul general cutare sau la domnul moşier cutare (care i-a trimes fi-său maior sau colonel cai şi vaci de captură), nu să-i ia tot văduvei vaca din bătătură, că n-are bărbat s-o apere. Să spuie domnul Terente,

băga-l-aş în mă-sa şi pe-ăsta, care veni primar după mine când se termină războiul, cum era gata să semneze ca un bou lista cu care venise nişte hoţi de pe la plasă. Ţugurlan, care a fost şi el primar o zi ca şi tine, Nae, i-a dat afară din primărie... Terente, care a fost numit în locul lui, nu! Zicea că e comunist domnul Terente, dar prima lui iscălitură de primar „comunist" era s-o pună pe vacile unor nenorociţi. Bagă de seamă, domnule Terente, îi zic, că o să răspunzi de ce iscăleşti... Ce e, mă, ce cauţi aici? se întrerupse Aristide văzând că pe uşă fata lăsase să intre cineva.
Era un flăcău cu o căciulă mare cât o baniţă pe cap şi cu o dulamă cu guler de oaie tot aşa, deşi toamna abia începuse şi nopţile erau încă dulci.
- Ce te-ai încotoşmănit aşa?
- Nea Aristide, zise flăcăul cu îndoială, văzând atâta lume adunată acolo...
- Zi-i, bă, dă-i drumul, ce s-a întâmplat? aprobă totuşi Aristide.
- Au vrut unii să spargă sediul partidului comunist.
- Ei, şi?f
- I-au găsit acolo pe-al lui Gogonaru, pe Mantaroşie şi pe Ouăbei, cu felinarul aprins. Şi ăsta, Ouăbei, le-a strigat, bă, zice, eu ştiu cine sunteţi, ne-a spus tot unul dintre voi, mă, a venit azi un băiat la primărie şi i-a spus pe toţi notarului. Daţi de dracu, dacă nu vă vedeţi de treabă.
- Şi? întrebă Aristide.
Flăcăul rânji ca un tâmpit şi apoi dădu din umeri, dar nu fiindcă îi ardea să dea din umeri, şi era el atât de nepăsător pe cât vroia să pară; era mai degrabă speriat de ceva.
- Vreai să spui, se dumiri Aristide ajutându-l, că ăia care veniseră să spargă sediul fu fugit...
- S-au dus dracu'! exclamă şi flăcăul venindu-i deodată inima la loc.
- Bine, mă, Pătăleaţă, bine că mi-ai spus şi mie, să ştiu şi eu! Ia bea şi tu ici un pahar de vin şi du-te şi-ţi vezi de treabă.
Şi îi turnă unul plin, pe-al său, şi i-l întinse flăcăului.
- Tu de unde vii? îl mai întrebă, ca să zică ceva.
- Eu sunt de gardă în noaptea asta cu alde Marin al Măriei lui Usturoi.
- Bine, zise Aristide, dă-l peste cap şi vezi-ţi de garda ta.
După plecarea flăcăului, Aristide îi ceru fetei un pahar curat şi îi porunci să-i spună maică-sii să stea afară pe pridvor să aibă grijă să n-asculte cineva la geam.
- Iar tu du-te în prăvălie, şi adu-mi mapa cu hârtii şi un creion chimic... Isosică, zise apoi Aristide în timp ce umplea iar paharele, cu începere de-aici înainte mă înjuri prin sat şi spui că sunt aşa şi pe dincolo. Fiindcă zise el, adresându-se la toţi, trebuie să ne gândim la nişte inşi pe care să-i

văpsim comunişti, să^i alegem noi să intre în partid, fiindcă nu putem să lăsăm comuna să ajungă pe mâna ăstora. De-aia v-am chemat! Fiindcă până vine Anglia şi America să facă şi să dreagă, noi stăm aici în zona limitrofă şi o să pună mâna pe sat drojdia de dedesubt, nu e de glumit, înţelegeţi? Tu înţelegi, mă, Isosică? Adică de ceilalţi nu se îndoia, fiindcă erau toţi rudele lui, iar Nae Cismaru era un om cu mintea coaptă şi sigur că înţelegea, dar el, Isosică?
- înţeleg, zise Isosică după ce lăsă să se scurgă clipe lungi, învăluit în fum de tutun şi dus parcă pe gânduri de greutatea întrebării.
Fata tocmai se întorcea de-afară.
- Era cineva? zise Aristide.
- N-am văzut pe nimeni.
- Spune-i mă-tii să stea pitită în pridvor, repetă el. Eu n-am nimic contra comuniştilor, dacă vor să guverneze... Şi noi am guvernat, continuă Aristide. Dar ei în loc să stea de vorbă cu oamenii care sunt ceva în comuna asta, nu zic să stea de vorbă cu noi, că n-am pretenţia, dar sunt atâţia inşi care nu ţi-e ruşine să le zici dom' primar, şi să-ţi scoţi chiar căciula înaintea lor fiindcă unii sunt bătrâni şi chiar şi părintele are pentru ei cea mai mare consideraţie... Dar cum să-ţi scoţi căciula în faţa lui Ouăbei? N-am nimic cu el, să-şi vadă de cobiliţa lui, dar să nu intre el în primărie cu ea şi să aibă şi pretenţia că merită. Asta e chestiunea!
Pe masă nu mai rămăsese nimic, nici fărâmituri de pâine şi nici măcar urmă de oase, totul fusese mâncat şi fata

scutură şi luă farfuriile şi tacâmurile (de care de altfel nu se servise nimeni). Mai aduse însă sticle de vin, de aceeaşi culoare porfirie şi turnă ea în pahare, în timp ce tatăl se ştergea pe mâini cu un şervet.
- Ia dă-mi acuma tu linia aia de liniat, zise el.
Şi cu linia în mână făcu pe hârtie un tabel pe care scrise şi apoi citi la toți cu glas tare, însă în mod consultativ.
Tabel nominal de locuitorii din comuna Siliştea-Gumeşti care se vor înscrie în Partidul Comunist...
- E bine aşa?
- E bine, aprobă Năstase mai mult curios decât convins. Şi întrebă: Adică ce vreai tu să faci?!
Sub întrebare se ghicea totuşi o îndoială, fiindcă rămăsese în aer o neîncredere pricinuită de apariția ciudată a flăcăului îmbrăcat toamna cu dulamă şi căciulă de iarnă. Cum era cu ceea ce zisese el atât de hotărât mai înainte că n-or să-şi facă ei, comuniştii, sediu în Siliştea-Gumeşti? Uite că şi-l făceau.
- E clar ce vreau să fac, răspunse Aristide neturburat, cu atât mai mult cu cât se dovedeşte că au şi început să aibă şi oamenii lor ascunşi, nu numai pe față, cum văzurăți şi voi ce zicea băiatu-ăla al lui Pătăleață că

s-a întâmplat chiar în seara asta cu sediul. Mai clar nici că se mai poate! Aflăm noi totul! Nu asta e important că au pus ei o tablă pe prăvălia lui Ionel. Ia scrie tu aici, Isosică. Numărul curent, numele şi pronumele, comuna şi județul, ocupația şi p... mă-sii! Ai scris? Unul câte unul or să se ducă fiecare nevorbiti între ei şi neştiuți, azi unul, poimâine altul şi să se înscrie în partidul comunist. Scrie, Isosică.
Isosică puse mâna pe creion şi hârtie, dar finea tigarea în gură şi când se aplecă să scrie se înecă cu fumul şi începu să tuşească, se făcu roşu ca sângele.
- Lapădă dracu țigarea-aia, zise Aristide cu dispreţul curat al celui care nu fuma. Scrie: 1. Cârcâdaț I. Badea.
Se lăsă o tăcere. Isosică aşteptă cu creionul în aer. Ce se întâmpla acum? Ce era cu această listă care devenea un fapt, o probă? Tăcerea fu ruptă de Năstase.
- Parcă ziseşi că să nu pună mâna pe sat drojdia de dedesubt.
- Da, dar nici să intre cine vor ei, îi alegem, zise Aristide.
Vroia adică să spună că ațâți câți erau drojdie din cei care urmau să fie aleşi, ascultau de ei, de Aristide şi cei care erau acolo.
- N-oi fi vrând, zise Aristide iar, să băgăm oameni care să devină comunişti convinşi!
- Dar nici aşa de-ăştia n-or să primească, zise agronomul.
- Trebuie să căutăm numai de-ăia care îi ştim noi şi o parte din sat, dar nu tot satul, zise Aristide. De-aia e bun Badea al lui Ilie Cârcâdaț.
- Bine, zise Năstase. Ei, altul, mai zise el, cu un glas de parcă ar fi fost cu neputință să se mai găsească unul ca ăla care fusese pomenit.
- Păi spune tu acuma unul, zise Aristide. Ai scris, mă?
Isosică nu scrisese. Rămăsese cu creionul în aer, nemişcat. Avea să scrie, dar parcă vroia să se țină minte că scrisul lui era pe hârtie, nu al lui Aristide sau al altuia. Se gândea: da, bine, avea să scrie. Dar... Şi se aplecă hotărât. înainte de a începe avu un gest de şcolar sau de tâmplar, înmuie întâi vârful creionului în gură, apoi începu să facă prima literă. Fiindcă dedesubt nu era nimic, creionul găuri hârtia chiar în clipa când să rotunjească prima literă a numitului Cârcâdaț.
- Pune-i un caiet dedesubt, Lenuțo, zise Aristide. Ei, Năstase! Până zici tu, ia trece-l, mă, acolo pe Neagu Postu.
- Da, zise Dan nu se ştie de ce, ăsta e bun.
- Ăsta e un om blând, lucrează la mine, când vorbeşti cu el trebuie să spui de două ori o vorbă ca s-o înțeleagă, zise Aristide.
- Păi o vrea? se îndoi Dan.
- Dacă îi spun eu, vrea, zise Aristide. Nu e prost, face el pe prostu, chestia asta cu spusul de două ori se mai şi preface. Mă, Neagule, îl întreb

eu într-o zi, e adevărat, mă, ce ți s-a întâmplat astă-primăvară la deal? mi-a răspuns numaidecât, a râs: e adevărat, domnu Aristide, zice. Şi la te gândeai? zic. Mă gândeam şi eu la multe, zice. Aşa că vezi, e foai bun...
- Da' ce-a pățit la deal? zise Nae Cismaru care tot timpul fusese ochii pe toți, care cum deschidea gura se uita la el şi asculta.
- N-a pățit nimic, zise Aristide şi privirea îi sticli de simpatie pent omul Iui. Sta şi el răzimat în bâtă, pe câmpul mare şi păzea caii... Şi cu sta el aşa nemişcat, cine ştie cât o fi stat, s-a pomenit cu o barză pe ume A scos un urlet şi a dat aşa din mâini, s-a speriat şi el, l-a luat barza dre pom... Scrie-l acolo, Isosică. Neagu Postu.
- Ăsta e numele lui adevărat? zise Isosică.

- Ăsta e!
- Şi ce să facă ăsta la comunişti?! se miră Năstase.
- Să nu facă ce i-o spune, zise Aristide.
- Păi îl dă afară.
- Până îl dă afară mai vedem noi, venim cu alţii.
- Atunci, zise Năstase, trece-l şi pe Nicu-Canel.
- Nicu-Canel, zise Aristide, da, dar ăsta e prea bun, nu e bun!
- Beşleagă, zise Năstase.
- Beşleagă, strigă Nae Cismaru surprins, vecinul meu.
- Ăsta e bun, zise Aristide, dar n-o s-o ia razna pe urmă?
- Nu, zise Năstase, numai când bea, dar bea rar, aşa că... îl cuno eu, suntem prieteni de la şcoală... Stăm într-o bancă. Scoate căciula înaint ta, are şapte copii, i-am dat pe iarnă vreo zece saci de porumb împrumi
- E rău când bea, zise Aristide, astă-iarnă când zici tu că i-ai d sacii-ăia de porumb a vândut el ce-avea în pod şi trei zile şi trei nopţi băut uite aici la mine, nu vrea să iasă afară la miezul mopţii... Mi-e fri să nu spună la o beţie că noi l-am îndemnat şi atunci nu e bine.
- Aşa e, conveni Năstase şi se scârboşi iar şi nu mai zise nimic.
- Mă, Aristide, ce-ar fi să vorbim cu Cornel? zise Nae Cismaru.
- Cine, ungurul? -Da.
- Foarte bun, zise Aristide. Omul nostru. Şi nu ştie nimeni. Pe-ăsta îl adusese în sat Anghelina Neacşii lui Tărăboanţă, îl găsise
un târg, era mecanic de batoze şi nu prea înţelegea bine româneşte, d îşi făcuse mulţi prieteni în sat. Cu Anghelina se certa în fiecare zi, dar se despărţeau, bătrâna, Neacşa lui Tărăboanţă, căreia i se spunea, ninu nu ştia de ce, Bibina, povestea că după ceartă îi apuca pe-amândoi, Con striga la ea, ieşi afară, Tărăboanţo, şi o dădea afară şi încuia uşa. Prieter lui cel mai bun era unul Călin Dogaru, tot un fel de lăcătuş-mecanic,

i

într-o zi ungurul a venit la el foarte nedumerit. „Ma, Caline, zice, An-ghelinul ăsta al meu strigă la mine, ma, Stoica Mucedu... Cine pastele la mama al lui e Soica ăsta Mucedu?" „Un prost, mă,Cornele, cine să fie, i-a răspuns Călin râzând", şi atunci ungurul a zis, „Păi cum, ma Caline, eu sunt prost, ma Caline", şi s-a dus peste Anghelina şi a luat-o la bătaie. Când o bătea se auzeau ţipetele muierii până afară din sat.
- Câţi sunt, mă, ia citeşte, zise Aristide. Şi după aceea adăugă: Scrie acum la numărul curent care urmează pe Fane-Marin Bâznae.
Rămaseră tăcuţi. Nae Cismaru zise:
- Cum, Aristide, nu ştii? Păi ăsta e!
- Ce vorbeşti? De când?
- De curând: ăsta şi cu ai lui Ghice, fraţii ăia doi. Ăştia au fost şi legionari, i-am văzut eu când au venit odată în sat, nişte legionari de la Pălămida, la un Crăciun.
Şi Nae Cismaru le povesti la toţi dacă îşi mai aduc aminte cum au intrat atunci în lunile alea cât au stat ei la putere în sat, aşa cam vreo zece inşi în formaţie de câte doi, erau şi din Pălămida şi din Turnu, era printre ei unul cu piciorul drept răsucit şi mai scurt decât celălalt. Era noroi şi ningea, dar ei au început să meargă prin mijlocul drumului şi să cânte, ca un pluton de soldaţi, ţineau bine pasul şi aveau voci puternice, învăţaseră bine cum să cânte în marş. Au intrat pe şoseaua mare, au străbătut satul de la un cap la altul, pe urmă au pierit nu se ştie unde.
- Şi? zise Aristide.
- Şi la coada lor, în spatele ăluia şchiop, era fane Marin Bâznae şi Victor Bălosu, şi la coadă ăştia doi ai lui Ghice.
- Nu ştiam, zise Aristide. Mama lui de Bâznae. Şi acum s-a repezit la comunişti! Nu mi-a spus nimic, mai zise Aristide, şi privirea lui avu o secundă o lucire îndârjită ca de oţel. Mi-e dator cincizeci de mii de lei, i-am dat să-şi cumpere nişte cai, zălog un pogon de pământ, s-a rugat de mine cu căciula în mână. Hm! vedem noi! Mama lui de Bâznae. Spuneţi şi voi altul.
Fiindcă fusese vorba de Bâznae, lui Dan îi veni şi lui în minte unul şi îl numi, Ţondrică Anton, şi spuse că ar putea să fie bun. Era un prieten de-al lui, un băiat blând -, fiindcă zisese Aristide că ăştia sunt buni să nu facă ce-o să li se spună. Ţondrică, zise Dan, taman se însurase acum o săpătămână, cu nuntă, adică pe baza că mireasa e fată mare şi seara când lăutarii l-au dus cu ea în odaie, blândeţea lui l-a cam făcut de râs.
- De ce? zise Aristide.

- Nu se auzea strigătul miresii dinăuntru şi taică-său s-a înfuriat pe-afară, Antoane, zice, dacă mai stai mult intru eu şi pun mâna pe ea. Până la urmă a ieşit bine, a ţipat mireasa, şi Anton când a dat cu ochii de
88
tat-său în tindă l-am auzit eu cum l-a înjurat; era galben de furie alde Anton, dar tat-său a râs şi nu s-a supărat de înjurătură în faţa oamenilor, mai bine aşa decât să creadă lumea că fi-său...
- Numai să vrea ăsta, zise Năstase clătinând din cap, adică: e el blând, dar o să vrea să se bage?
- Vorbeşti tu cu el, Dane, zise Aristide. Spune-i că e nevoie. Hai noroc, hai să mai bem.
Isosică lăsă creionul jos şi puse şi el mâna pe pahar.
- Mă, zise Aristide, cu un glas ca de fier, hai noroc! Aveţi grijă să nu vorbiţi cu oricine, orice. Nu e glumă!
Paharele erau adunate în aer ca un buchet mare, aşa de rubiniu era vinul în ele, la lumina albă a petromaxului care sfârâia nesimţit în perete. Apoi buchetul se rupse şi duseră paharele sub nas.
- Aşa, făcu Aristide aşezându-se la loc. Lenuţo, mai adu vreo două sticle din vinul ăsta, poate ni se mai face sete. Ce zici, Năstase?
- Să mai aducă, se strâmbă Năstase, ca şi când pentru el totuna era dacă bea vin sau apă.
Totuşi parcă se mai înseninase de când începuseră cu lista: vedea parcă o speranţă clară.
- Mai departe, Isosică, spuse Aristide, ia trece-l tu acolo pe Ilie al Măriei lui Usturoi. Ce ziceţi de-ăsta?
- E bun, se strâmbă Năstase pufnind, parcă ar fi vrut să spună: dacă prin bun trebuie să înţelegem rău.
- De ce, surâse Aristide, Ilie al Măriei lui Usturoi lucrează la mine la pădure, băiat bun...
- Bun la ce? zise Năstase.
- Aşa, bun să fie văpsit comunist.
- Băga-l-aş în mă-sa de nerod, de cine a găsit el să-şi bată joc..., zise Năstase.
Toţi ştiau despre ce era vorba. Unul de prin Cotoceşti, de unde era şi Năstase, avea o fată fără degete, băgase, când era mică, mâna sub ţest să scoată pâinea (maică-sa ţinea vătraiul şi dădea nişte oale la o parte) şi atunci s-a rupt vârful ţestului, care nu se vedea că se crăpase şi a căzut cu buza pe degetele fetiţei, care a leşinat. A făcut arsuri şi a rămas numai cu podul palmelor, dar asta n-ar fi fost nimic, nu-i trecea sperietura nici când s-a făcut mare şi din pricina asta avea voinţa slabă, tremura dacă se răstea cineva la ea. Şi odată a trimis-o maică-sa după bureţi în pădure, că nu avea ea degetele topite de tot şi a dat peste ea ăsta al Măriei lui Usturoi. Nu era nimeni prin preajmă şi s-a răstit şi el la ea şi a pus-o pe urmă jos... S-au pomenit cu ea că a rămas însărcinată. Fata era şi jumătate mută, şi îi era frică numai de cel care se răstea la ea în prezent, încât nu
89
le-a fost greu la ai ei s-o facă să spună cine a fost. S-au dus cu şeful de post peste băiat.
- Cum a scăpat el atunci de nu l-au băgat la puşcărie? întrebă Năstase.
- A venit la mine şi mi-a spus: domnu Aristide, toată viaţa o să fac ce-o să-mi zici, spune-i lui dom' şef să nu mă ia la secţie să mă bată. „Bine, mă, am zis, da' te-ai făcut de râs, altă fată n-ai mai găsit şi tu să pui jos?" „Domnu Aristide, zice, n-am vrut, nu ştiu cum s-a întâmplat..." „Bine, zic, du-te 'acasă şi-ţi vezi de treabă, dă o declaraţie că nu e adevărat şi pe bază de martori te lasă şeful în pace, îi spun eu, dar înţelege-te şi cu părinţii fetei." S-a înţeles cu ăia să-i dea fetei, pe numele copilului, o juma' de pogon de pământ şi a scăpat. Altfel intra la beci. ia mai pune, Dane, din vinu ăsta, că mi s-a făcut sete.
Şi Dan umplu paharele şi ciocniră iar.
- Tu de ce ţii, Vasile, paharul gol? zise Aristide adresându-se acelui nepot care nu scosese până acum nici un cuvânt.
- Nu, eu nu mai beau, zise Vasile răguşit de tăcere.
- Ce, zise Aristide, nu te mai ţin balamalele?
- Nu, am ameţit, răspunse flăcăul.
- Păi uite, Ştefan, de seama ta, parcă nici n-ar fi pus picătură pe limbă. Trufaş, fiul cel mic al lui Năstase râse încet, cu o semeţie care se vedea
că o împrumuta nu de la scârbitul de taică-său, ci de la unchiu-său Aristide. Afară, cocoşii se porniră să cânte întâia oară. Era miezul nopţii.
- Isosică, ia du-te tu acuma pe-afară, zise Aristide, o fi adormit ţaţă-ta Paraschiva în pridvor şi o fi ascultând cineva la geam. Ieşi tu întâi, Lenuţo, şi te uită şi pe urmă Isosică să dea târcoale casei.
Fata deschise înainte uşile şi Isosică ieşi pe urma ei, întâi cea din tindă, apoi de la pridvor şi pe urmă de la grădiniţă. Mergea înaintea flăcăului cu cozile pe umăr şi' la colţul dinspre drum al pridvorului se lipi de perete şi-şi răsuci, în tăcere, capul şi se uită spre bancă. Paraschiva, era adevărat ce spusese Aristide, se întinsese în pridvor şi se învelise cu cojocul, dormea de s-auzea din drum. Isosică se lipi şi el de perete lângă fată şi atunci ea se trase repede îndărăt şi se întoarse în casă. însemna că văzuse pe cineva şi se speriase. Isosică se uită mai bine, se dădu jos în grădiniţă şi ieşi sub acoperişul cârciumii. în spate, spre drum, se vedeau obloanele ferestrei odăii de unde ieşise. Nici un fir de lumină nu se zărea pe sub ele. Dar nu era nimeni şi nici nu putuse fi, chiar dacă ar fi fost şi-ar fi fugit, s-ar fi văzut, n-avea pe unde s-o ia ca să se topească. Isosică rămase câtva timp în mijlocul grădiniţii, ca o umbră. Pe lângă el i se ridicau până la genunchi flori mari, cârciumărese cu tija grasă şi zorele care se urcau peste toţi stâlpii casei lui Aristide, până la acoperiş. Nu era absolut nimeni şi cerul de miezul nopţii

era plin de lumină, cu toate că luna lipsea, iar
90
satul, după ce foşnise la cântecul cocoşilor, căzuse acum în tăcere. O singură dată se auzi de pe undeva de departe un șuierat lung şi gâlgâit, care se stinse şi el şi liniştea recăzu.
Pe la al doilea cântat al cocoşilor terminară lista, şi Aristide o luă şi făcu o copie după ea, pe care i-o dădu lui Isosică. Originalul cu scrisul lui Isosică rămase la el, la Aristide, şi îl vârî în portofel. Pe aceste liste Isosică fusese şi el trecut, deşi el spusese că nu e nevoie, se ține el minte şi fără listă, nu e nevoie să se citească acolo ca să-şi aducă aminte cum îl cheamă.
- He, he, he, râsese Aristide, he, he, he, auzi ce-a zis, băiat deştept. Nu degeaba spune lumea că e al meu, he, he, he... Mai deştept decât fi-meu Tache, care nu ştie decât să guițe şi să dea cu pumnii în oameni la moară.
Cu toate că trecuseră aproape zece ani şi în răstimp se rostogolise peste toți un război, Aristide nu uita nici acum istoria din anul acela, cu bătaia lui Tache la moară. Ţugurlan se întorsese de la puşcărie după câteva luni: Aristide plătise un avocat să-i facă recurs după ce se împăcase cu el tot prin intermediul avocatului, iar unii tot îl mai înjurau pe Aristide că nu trebuia el, pentru fi-său Tache, să-l pună pe domnul Florică să-i facă lui Ţugurlan proces. Numai puțini ştiau - şi îi dădeau dreptate - că nu din pricina lui fi-său Tache nu-l iertase el de la bun început pe Ţugurlan, ci pentru că ăla sărise la el în fața primăriei şi îl dăduse cu ceafa de perete şi îi crăpase pielea capului. „De ce, întreba Aristide când venea vorba despre asta şi cineva îi spunea că n-a făcut bine ce-a făcut, de ce să sară la mine? Că nu-i făcusem nimic, pusesem doar jandarmul sâ-l ia şi să-i dea câteva de ochii lumii, că nu mi-era mie că îl umpluse pe Tache al meu de borş, şi Tache mai da în unii şi eu i-am spus mereu să se astâmpere, că o s-o pățească într-o zi. Dar el a sărit atunci la mine, mi-a înfipt mâna în beregăți şi a început să mă înjure. De ce? îi făcusem ceva? Nici nu mă gândeam să-l bag la puşcărie, m-ați văzut voi vreodată că am băgat pe cineva la puşcărie? Din contră i-am scăpat pe toți care au venit la mine şi m-au rugat..."
Aici aşa era, şi faptul că întorcându-se de la închisoare Ţugurlan nu-l amenințase şi nu-i făcuse nimic lui Aristide arăta că într-adevăr cei doi, chiar dacă nu se împăcaseră în fundul sufletului, încercau să se uite unul pe altul ca şi când n-ar fi fost nimic între ei...
XVIII
Amintirea preotului plecat se şterse însă curând din sufletul Catrinei şi ura ei împotriva lui Moromete ieşi iar la suprafață. Drumul pe care apucase Niculae nu-i plăcea şi îl învinuia de acest lucru pe taică-său, dacă
91
nu s-ar fi dus în anul acela la Bucureşti... Şi întâmplarea de atunci, după ce stătuse atâția ani la întuneric, izbucni iar la lumină cu o forță sporifâ. Vrând să se apere, Moromete se prefăcu că nu înțelege legătura şi spuse că de ce, drumul era foarte bun, se spunea înainte că dacă vin comuniştii la cârma țării o să mănânce lumea. Uite că au venit şi...
într-o zi însă Niculae se întoarse în sat şi dezminți această părere naivă a tatălui său. Iată ce se întâmplă... Sunase Bărăgan cu goarna să se strângă lumea la primărie că are iar notarul nu ştiu ce să le spună. (Nu plecase încă din sat acest notar.) Moromete, ca de obicei, nu se duse, deşi Bărăgan, trecând prin dreptul porții lui, îi spusese cu glasul lui spart, pe lângă care al lui Dumitru lui Nae părea cu totul obişnuit, ca al oricărui om, iar al oricărui om părea o şoaptă pipernicită:
- Du-te, bă, Moromete, pe la primărie, că a venit alde fi-tău să țină un discurs!
- Şi ce, bă, Bărăgane, răspunse Moromete din curte, fără mine nu poate să-l țină?
- Ordin de la notar să se strângă toată lumea, zise Bărăgan fără să fi auzit, căci forța glasului lui şi a goarnei în care sufla micşora pesemne atât de mult tăria vorbelor altora, încât urechea lui nu le mai prindea înțelesul.
Drept care Moromete îl înjură din curte cu admirație şi pe el şi pe notar fără teamă că Bărăgan l-ar putea auzi.
într-adevăr, de când plecase, nimeni nu-l mai văzuse pe Niculae prin sat, dar nu numai pentru asta lumea se adună la primărie în număr mare. Erau, de la o vreme, din ce în ce mai atenți cu aceşti trimişi fiindcă unora începuse să nu le placă deloc ce făceau alții şi altora nu le plăcea câtuşi de puțin ce făceau unii. Partidul comunist avea el sediu aici şi mai erau şi alte partide cu fel de fel de denumiri în care se înscriau mulți, dar adevăratele partide de dinainte de război nu mai erau şi nu prea înțelegeau unii cum se întâmplase acest lucru. Mai mult chiar, nu înțelegeau nici cum vechii țărănişti şi liberali stăteau cu mâinile în sân şi se uitau la valul care îi îneca fără să facă nimic... Aristide, nu se ştie de ce, îşi vânduse moara şi îşi cumpărase un restaurant la Bucureşti, se lăsase de politică, nu mai ştia nimeni ce e cu el... Trebuiau deci ascultați cu grijă mare aceşti tineri ca alde Niculae ăsta, fiindcă trebuia descifrat totul mai dinainte, pentru a preîntâmpina pregătiți răul, sau, dacă va fi cumva cazul, de lilat parte cât mai mult la eventualul bine, cum făcuseră cu moşioara Episcopiei, care e drept că abia le ajunsese pe-o măsea, dar oricum fusese şi asta ceva... Numai un prost ar sta acasă liniştit, după un război în care Neamțul a încercat să dea şi până la urmă a mâncat bătaie de la Rus şi când un comunist vine aici înaintea ta şi zice:
92
puteți să luați pământul care mai e al vreunui moşier, şi pământul să fie luat şi să nu vie nimeni, nici armata şi nici jandarmii să te împiedice. Poți afla multe de la un băiat cu caş la gură, dacă ai puțină minte, şi poți ghici din vorbele lui, cu mult înainte, la ce te mai poți aştepta în viitor. Aşa că veniseră în număr mare, în cămăşi şi

izmene, unii desculţi şi alţii încălţaţi şi cu chimire sau brâie roşii cu o simplă curea peste ele, cu pălării care fuseseră odată negre, unii cu bastoane cu gogă la cap, solemni, alţii mititei, slabi şi cu o licărire atât de mică de speranţă în luminile ochilor încât semăna mai degrabă a disperare, şi stăteau toţi împrăştiaţi în faţa acelui băiat, fiecai-e având aerul că s-a oprit aici ca din întâmplare şi că nu va asculta mult şi îşi va continua drumul spre treburile lui care poate că nu păreau unora aşa de importante cum erau cele de genul celor de faţă, dar erau în orice caz mai stabile şi mai durabile, pentru că fără ele nimeni, de nicăieri, nu putea trăi... Şi atunci sigur că n-aveau să piardă aci decât câteva minute, să mai vadă şi ei cine ar putea crede că îi poate învăţa pe ei ceva, afară doar cum să-i tragă pe sfoară, să le ia produsele şi vitele dacă s-ar putea, pe nimic: dar de stat să audă ce e, or să stea! Iar locul era acelaşi de aproape o sută de ani, cam de când se ridicaseră, aşa cum arătau acum, biserica, şcoala şi primăria, aceste trei puncte de sprijin ale satului, toate trei având pământul foarte bătătorit la intrare, biserica şi şcoala mai mult, fiindcă aveau curte, primăria însă n-avea decât una mică în care era ţinută şareta primarului şi un obor necesar închiderii vitelor contraveniente sau sechestrate pentru impozite, încât adunările de la primărie aveau loc chiar în mijlocul drumului, cele mai scurte bineînţeles, cum era cea de faţă, cu un caracter oficial sau semioficial, cele electorale sau culturale fiind înghesuite tot la şcoală.
Niculae începu să vorbească şi unii plecară aproape imediat, lămuriţi: băiatul vorbea ca şi notarul, doar poate cu mai multă patimă, că au făcut reforma agrară (ce reformă? care reformă?), că au răsturnat dictatura fascistă şi altele de acelaşi gen. Cei mai mulţi însă rămaseră fiindcă nu era deloc limpede unde vroia el să ajungă, şi nu trecu mult şi aflară ce era: cu toate ocolişurile pe care le făcu vorbitorul, el nu putu să-i facă să nu priceapă că nu era la mijloc nici o neînţelegere care în cazul de faţă ar fi putut îndulci lucrurile. Dincolo de frazele lui acaparatoare reieşea că partidul comunist consideră că nu era deloc bine ce se petrecea aici prin satele astea cu moldovenii goniţi de secetă, rătăcind şi dându-şi haina din spinare pentru o bucată de pâine. Şi nu numai că consideră, spuse băiatul, dar chiar se opune şi face apel la toţi să se prezinte şi să vândă la preţul oficial cerealele destinate acestor oameni bătuţi de soartă, la centrele ce se vor forma în acest scop şi că să se gândească fiecare ce-ar fi dacă lucrurile ar sta invers şi ar fi ei în locul moldovenilor şi moldovenii
93
în locul lor? Vorbea bine şi dacă n-ar fi vorbit exact despre ceea ce vorbea, mulţi s-ar fi minunat, după cum chiar se întâmplă, dar aceştia fiindcă nu înţelegeau sau nu se considereau practic în cauză, fiindcă nu le prisosea nimic, abia le ajungea lor din cât făcuseră. Dar nu erau numai dintre ăştia adunaţi acolo.
în acest timp apăruse pe dealul care urca cu zece cincisprezece metri satul mai sus, şi la poalele căruia se afla primăria, un car cu boi. în el stătea un flăcău şi el intră liniştit în mulţime, silind toată lumea să se desfacă şi să-i lase drumul liber. Un om mai în vârstă, adică cu o experienţă oarecare în ceea ce priveşte autorităţile, ar fi înţeles ce era acolo şi ar fi ocolit din vreme pe o uliţă dosnică.
- Treci, mă, şi tu cu boii mai repede, zise şeful postului de jandarmi, unul nou, cel vechi, căruia îi luase Tugurlan puşca, ieşise la pensie şi plecase din sat.
Părea în trecere pe-acolo, dar nu era, avea şi el ordinele lui, însă nu prea hotărâte, cum învăţase el înainte. Ce era asta? O întrunire legală sau una particulară? Şi contra cui se apăra aici ordinea, în caz de dezordine, contra ţăranilor, sau a băiatului ăla care nici nu se legitimase? încât el se adresase celui cu boii cu îndoiala şi pe chip şi în glas, care de altfel tot nu înţelesese, zdroncănitul căruţei, boii uriaşi din faţa sa şi vederea simplă a mulţimii fiind de ajuns pentru înţelegerea lui, că adică toate acestea existau şi mai mult decât atât ce mai putea fi? Oameni adunaţi acolo de pomană, care făceau totuna cu galbenul de miere al luminii soarelui, care bătea din plin la ora aceea peste întreg pământul.
O babă profită şi ea de această spărtură făcută în mulţime de carul cu boi şi trecu cu nişte pui de gâscă, cu o expresie la fel de călătorită ca şi a feciorului, deşi ea mergea desculţă pe jos... Iar şeful postului de jandarmi se îndepărtă şi el, având aerul că aceste întruniri civile erau totuşi | perfect legale şi nu-i inspirau nici un fel de nelinişti, fiindcă era de faţă notarul şi asta însemna că şi el şi primarul ştiau ei ceva, altfel n-ar fi sunat cu goarna.
- Om vedea noi atunci ce-am face, ne-om descurca noi şi fără tine, zise deodată, cu o voce spartă, unul dintre cei cu chimir. Şi se adresă apoi celorlalţi: ia daţi-l jos de-acolo pe băiatu-ăsta a lui Moromete. Alde tat-său s-a procopsit chiar de dimineaţă cu o pereche de cizme noi pe un dublu de porumb şi fi-său ne face propagandă să dăm partidului comunist să împartă el egal la toată lumea. Du-te, măi băiatule, şi vezi-ţi de treabă, nu veni tu aici să ne înveţi pe noi cum să trăim, oameni bătrâni.
- Foarte rău că şi tata s-a luat după alţii, fără să-şi dea seama că cu o cizmă nu te procopseşti, dar pe ăla îl faci şi mai nenorocit...
- Dacă are cizme noi, nu e el aşa de nenorocit, zise unul desculţ, având aerul că nu s-ar da nici el în lături până nu l-ar vedea pe acela cu totul
94
nenorocit, desculţ şi fără cămaşă pe el, adică fără nimic de tot, să-i mai rămână doar sufletul, atunci poate că nu i-ar mai lua nimic...
Câteva râsete arătară că deşi oamenii nu au fost câştigaţi de partea vorbitorului, totuşi n-au fost îndepărtaţi, li se mai putea vorbi încă, ceea ce tânărul activist şi făcu.
- Domnilor! răcni atunci unul din ei, ca şi când spusele oratorului ar fi ajuns la acea margine unde lucrurile,

nemaiputând fi întinse mai departe, trebuiau oprite cu orice preț, permiteți-mi, domnilor!
Și cum nimeni nu se grăbi să-i facă locul pe care și-l pretindea înaintând, începu să și-l croiască cu bastonul în mână, dând pe unul și pe altul la o parte și oprindu-se în mijlocul adunării. Era un ins cu fața trasă, ras complet și îmbrăcat într-un costum negru, cu pălărie bună, pe care când scoase răcnetul o dădu pe ceafă cu mâna în care ținea bastonul. Părea să fie prăvăliaș, funcționar sătesc, sau chiar învățător și chemarea să i se permită să vorbească o făcu cu o voce cu prelungiri oratorice gâtuite, parcă de nebun, pe care de altfel le și reluă și le păstră tot timpul cât vorbi, producând asupra celor adunați, așa cum se dovedi, o adâncă turburare.
- Domnilor, zise el ridicând bastonul în aer și subliniind cuvintele zgomotos și agitat din tot trupul și mai ales cu pieptul și brațele cu care descria prin aer gesturi ca de prooroc care anunța venirea apocalipsului, astăzi, domnilor, nu trebuie să fii comunist. Trebuie să fii... trebuie să fii... anti-comunist!!!
Asta era tot ce avusese de spus și îi lucea în priviri o convingere holbată că a spus ceva atât de important și hotărâtor încât după aceea nu mai era voie să nu se mai întâmple o dărâmare. Și într-adevăr horcăitul lui demențial stârni îndată tumult și începură să se audă glasuri care cu greu ar fi putut fi închipuite cu câteva clipe mai înainte. Parcă erau zbierete de măgari furioși, loviți de strechie, sau lătraturi de câini flocoși, întărâtați cu ciomagul de-a lungul gardurilor. N-or să dea nimic, se auzeau glasurile lor urlate atât de tare că se pierdeau în propria lor răgușeală furioasă, nimic nu vor da, nici un bob, știu ei ce fac, treaba lor, sunt stăpâni pe târla și pe pământurile lor, să se ducă în p... mă-sii toți ăia care fac pe deștepții cu centrele lor de colectare cu tot. Să nu îndrăznească să vie cineva să le spună lor ce au de făcut, să facă la ei acolo la oraș, dacă vor să fie mai cu moț și să le dea ei moldovenilor să mănânce, și să-i țină la ei, dacă sunt așa deștepți. Ce e asta, să facă ei astfel de centre, cine le-a spus să le facă, i-a rugat cineva? Păi dacă nu i-a rugat nimeni, de ce se amestecă, de ce nu-și văd de treburile lor, cu politica lor? Au politica lor, au ajuns la putere, ce mai vor? Să-și vadă de partidul și de ce mai au ei acolo la oraș, sindicatele-alea, și ce mai au... Taci că se găsiră miloșii să vină aici și să facă ei pomană altora, dar nu din buzunarul lor. Uitaseră

parcă de Niculae, băiatul lui Moromete, și mai târziu, dezmeticindu-se, cei cu scaun la cap spuseră că dacă au fost ei vinovați că și-au pus mintea cu el, și el dacă ar fi înțeles în minutele alea că tot ceea ce auzise nu i se spunea lui personal, ci celor care îl trimiseseră și că ei făceau asta acum fiindcă își dădeau foarte bine seama că nu mai au pe nimeni stăpân, și că și lui Aristide i se mai tăiase nasul și nu vroiau să vie alții noi peste ei nu s-ar fi întâmplat nimic, s-ar fi putut cel mult retrage din fața lor și să se facă astfel nevăzut, lămurind, fără o înfruntare nelalocul ei, această ieșire a lor care „depășise marginile", era adevărat, dar începuse și lor să le fie frică de ce se spunea, că o să li se ia pământul și trebuiau să se opună acuma, cât mai aveau timp. Niculae însă se încorda ca un arc în fața lor, și deodată răcni el însuși cu o voce parcă plină de triumf:
- Ba o să dați!
- N-o să dăm! urlară atunci și ei, cu ochii roșii și îngrămădindu-se amenințători și ațâțați cum nu se mai poate.
- Ba o să dați, strigă și Niculae cu vocea ca o lamă sclipitoare.
- N-o să dăm!
- Ba o să dați!
Atunci ei se îmbulziră pe scări și puseră mâna pe el. îl traseră în jos de pe trepte, îl înghesuiră cu burțile lor revărsate peste chimir și începură să-l lovească. Individul în negru îl izbi cu bastonul în gât și numai o mână ridicată în aer, care ea însăși vroia să dea, feri capul băiatului de o nouă lovitură de baston care poate că l-ar fi dat gata. Stătea mai departe între ei, înfipt ca o vergea, cu chipul ca piatra albă, cu privirea lucind și repetând din pricina surâsului care îi înțepenise pe figură, prevestitor și sarcastic:
- Ba o să dați! O să dați!
- Uite că dăm! strigau ei înăbușindu-l cu suflarea gurilqr lor deschise, înghiontindu-l, împingându-l, plesnindu-l peste obraji, uite că dăm, să te săturăm, să te înveți minte altă dată să mai vii în mijlocul nostru să ne spui tu ce trebuie să facem.
Sări notarul și îl trase din mijlocul lor, îl vârî în biroul lui și încuie ușa cu cheia. Nu era însă nevoie, nimeni nu urcă treptele primăriei să-l urmărească, se potoliră repede și o jumătate de oră mai târziu putu să iasă și să treacă chiar printre ei, fără să-i mai facă nimic, păreau că nici măcar nu se uită la el, parcă ar fi trecut nimeni printre grupurile lor dese și nemișcate.
- Sări, mă, Moromete, și du-te și apără-ți băiatul, strigase din drum Stan Moameș, cu un glas de parcă ar fi fost vorba nu de băiatul altuia, ci chiar de-al lui.
- Da' ce, mă Stane, l-am trimis eu acolo? răspunse Moromete înfuriat. Bine i-au făcut, să se învețe și el altă dată să-și mai pună mintea cu toți

proștii. Vor ei să schimbe lumea, că n-o schimbară alții mai deștepți, o s-o schimbe Marin al lui Radu Lungu cu Ouăbei! Uită-te și tu la el faptă, vine în sat și nu dă și el întâi pe-acasă, că are și el o casă aici unde a copilărit și a învățat carte, i-o fi și lui dor de ei, de mă-sa și tat-său...
Când dăduse acest răspuns Moromete crezuse că Stan Moameș vrusese adică să spună nu că Niculae ar fi pățit ceva la propriu, ci l-o fi încolțit cineva cu vorba, din ăștia colțoșii fără nimic în cap care n-au altă treabă decât să

ia seama la ce spune un copil. Când însă auzi ce s-a întâmplat ^alergă acolo oprindu-se în drum pe la Parizianu, luându-l cu el, dar Niculae nu mai era de mult la primărie, iar cei adunați acolo aveau chipurile tăcute şi trase în jos şi arătau acum ei înşişi trişti şi întunecați de pornirea care ' îi împinsese până acolo încât puțin le lipsise să nu devină nişte ucigaşi...
- Frumos vă stă, mă, vă muma în... de nenorociți, spuse Moromete rostogolindu-şi ochii în fundul capului. Şi proşti sunt şi ăştia, 'le muma în... şi lor, că vă cheamă pe voi să vă spună cu frumosul, în loc să pună parul pe voi să vă sature!
- Asta ai făcut din copilul fău, strigă Catrina fără cruțare. Să ajungă să fie omorât de oameni, că n-ai vrut tu, de dragul ălora, să-l mai laşi să-şi urmeze darul cu care l-a înzestrat Dumnezeu... Dar nu e nimic, mă duc eu şi-i spun, că el nici nu ştie, şi să nu te mai vadă pe urmă la față câte zile ai avea... Te-aranjez eu pe tine, n-ai nici o grijă...
într-adevăr, nimeni nu putea s-o împiedice să facă ceea ce spunea... Moromete arăta îngrijorat... Asta ar fi fost cu adevărat o lovitură... Tăcea, şi chipul lui, care se trăgea parcă în jos, arăta că rezistența lui slăbea şi că îndura din ce în ce mai greu această luptă în care mama dovedea dimpotrivă din ce în ce mai multă putere. Nu se mai temea nici de plecările lui de-acasă, căci întoarcerile îi erau din ce în ce mai puțin târzii şi îl aduceau îndărăt din ce în ce mai mult la fel cum plecase. Intr-o zi îşi rupse cămaşa de pe el şi începu să se vaite cu un glas plin de jale zicând că mai bine ar veni o moarte să-l ia şi să scape... Şi se puse la pat, nu se mai sculă şi nu mai vru să mănânce.
XIX
- Am simțit eu, zise atunci Catrina cu un glas înalt în care răzbunarea se hrănea acum cu nesaț parcă chiar din spinarea lui Moromete întors cu spatele spre uşă. Ai intrat în anul morții! Mă duc la ailaltă în vale şi o s-o iau cu mine şi pe Ilinca, iar Tita s-o prind că îi calcă talpa pe-aici. Că o să mori şi nu te-ai îndurat să ne treci casa pe numele nostru, o să aibă acum grijă de tine Guica, o să vie din smârcurile iadului să-ți ție lumânarea.
97
Şi începu să dea jos păturile şi velințele de pe lada cea înflorată în care, după părerea lui Paraschiv, Nilă şi Achim, zăceau pe fund mamudele şi icuşari de aur din munca lor, scoase din ea hainele ei bune, se îmbrăcă cu ele, făcu un pachet din altele şi plecă lăsând totul vraişte, să se uite mai bine cel ce zăcea la acest dezastru şi să vadă şi el cu ochii soarta pe care singur şi-a pregătit-o. Veniră fetele şi aranjară totul la loc, se apropiară de tatăl lor, îi puseră mâna pe umăr, îl hâțânară: Tată, ziseră, să chemăm un doctor, ce te doare?
- Nu mă doare nimic, răspunse el cu un glas stins şi senin, de om care n-o mai duce mult şi nici nu mai ştie ce spune.
Şi în prima noapte când Catrina lipsi de-acasă el o întrebă pe Ilinca în acelaşi fel pierdut în neştiința mintii în care cad, după cât se pare, toți cei cărora li se apropie ceasul:
- Unde e mă-ta?
- La Alboaica, răspunse fata înfuriată.
- Şi ție nu ți-a spus să te duci cu ea? se milogi subțire glasul stins al lui Morotnete.
'
Fata nu înțelese:
- Ce zici, tată?
- Tu nu te duci şi tu după ea? Nu ți-a spus să te duci?
- Ba mi-a spus, da' ce eu mă iau după capul ei?!
- Aoleo cum mă dor oasele, gângavi Moromete şi cuvintele i se pierdură într-o tuse de moşneag prăpădit care ştii când începe, dar nu ştii când se termină, ahî, ahî, poate s-o țină şi până dimineața.
îngrijorate, fetele se sfătuiră între ele ce să facă, fiindcă le era frică de maică-sa... Cea mare, Tita, primise ea două pogoane când se măritase, dar Catrina, prevăzătoare, nu i le trecuse pe nume nici până acum şi nu vroia să se certe cu ea fiindcă Niculae, plecând de-acasă, declarase că el n-are nici-o pretenție la pământ şi deci puteau spera ca mama să le mai dea câte-un pogon în folosință, adică fiecăreia câte trei, dacă nu-i ieşeau din vorbă. Dar cum să nu-i iasă din vorbă fără să se facă de râs în sat că au avut dreptate cei trei când au fugit de-acasă şi Guica, toată viața, că sunt nişte cățele care le-au mâncat munca şi averea ălora şi acuma uite că se adevereşte, l-au lăsat acolo să moară singur? în acest timp Moromete zăcea nemişcat în pat, îi crescuse barba mare şi abia mai putea ieşi până în grădină sprijinindu-se în ciomag şi ținându-se de uluci. Tita şi Ilinca se hotărâră să facă aşa: să se ducă peste mama lor la Alboaica şi să-i arate că lumea abia aştepta să le vorbească de rău; că dacă pentru Tita nu mai e vorba de măritiş, Ilinca e nemăritată şi ajunge câți băieți i-a gonit până acuma de la poartă, nu mai are chef să i-l gonească şi pe-ăsta de-acum, mai bine se lipseşte şi de pământ şi de tot, îi spune băiatului ce fel de mamă are şi dacă el nu zice nimic şi o ia şi fără, se duce după el acolo la Ploieşti şi îndărăt s-o- mai vază nu se mai întoarce niciodată.
Ilinca avea acum aproape douăzeci şi opt de ani şi într-adevăr viața ei de fată nu fusese uşoară, din pricina mamei, care sărea cu gura pe ea de fiecare dată când băiatul cu care era ea în vorbă venea seara la poarta lor şi fluiera s-o scoată din casă. I se făcea rău mamei când auzea acest fluierat, şi parcă i se aprindeau flăcări de ură în ochi când se uita la ea şi o vedea repezindu-se la oglindă să se dreagă înainte de a o zbughi pe uşă: „Du-te la şanț, îi spunea, să te întinzi în el ca Sora lui Ilie Pipa... Că numai asta ştiți, şi la Dumnezeu nu vreți să vă

gândiți!" „Da, răspunse în cele din urmă fata, scoasă din minți de îndărătnicia smintită cu care maică-sa i se punea înainte în prag şi nu vroia s-o lase să iasă, parcă tu mult te-ai gândit la Dumnezeu când ai fost fată. Dacă nu mă laşi în pace să ştii că mă mărit ca Alboaica fără să te întreb şi n-o să mă împac cu tine câte zile oi avea!" Dar mama nu se sperie şi greu de spus dacă anii care trecuseră şi nehotărârea fetei nu aveau ca prifină şi persecuția aceasta a ei fără măsură, ațâțând-o pe fată neîncetat cu vorbe care nu o dată o făceau să i se aprindă obrajii de ruşine, sau s-o apuce plânsul şi să țipe în gura mare: că o să fugă de-acasă cu primul care avea s-o ceară, sau să înceapă cu maică-sa o luptă fără milă şi întâmplă-se pe urmă ce s-o întâmpla, chiar dacă una din ele avea să intre în mormânt. Aşa de tare ajunseseră să se urască. Avu însă noroc, băiatul pe care îl cunoscuse în ultima vreme, deşi nu avea mai mulți ani decât ea, era un înțelept, cum se întâmplă nu o dată, şi el nu fluieră seara la poarta ei, ci pur şi simplu intră în casă şi făcu acest lucru ziua, şi zise „sărut-mâna" mamei şi se purtă nu se ştie cum că rămaseră toți înmărmuriți: mama se potoli deodată ca un cazan în care ai fi vărsat o căldare de apă rece, ura fetei se topi şi ea, iar Moromete începu să discute cu acest străin ca şi când l-ar fi cunoscut de mult, deşi el era de pe undeva din Ploieşti, lucra la aviație, pe la magaziile de scule... Fiindcă în apropierea gării, pe întinderea netedă a câmpiei se construise un aerodrom pentru avioanele astea noi care zburau ca glonțul.
Amenințarea fetei celei mici îşi făcu efectul, şi mama se întoarse acasă, dar nu trecu bine pragul că din pat se auzi o voce înăbuşită care nu mai avea de mult puterea să facă frică, dar al cărei gât păstrase totuşi bine amintirea sunetului care făcea teamă:
- Cine e?
- Eu sunt, zise mama sfidând, nu pentru tine am venit, pentru fata asta care se mărită, da' să nu te-aştepți că o să murim de grija ta.
- De ce să mori de grija mea, zise Moromete distinct, ți-a cerut cineva să mori? Te-ai dus la ailantă în vale, de ce te-ai întors?
98
99
Şi spunând acestea se mişcă încet în pat, ca şi când ar fi vrut să sej culcuşească mai bine şi să bolească mai departe, fără să-şi arate fata'] bărboasă.
- Ştiu, zise el, că dacă n-ar fi fetele astea nu mi-ai da nici o cană cuj apă. Aşa că...
Se făcu tăcere. Mama se dezbrăca de hainele bune cu care venise şij nu răspunse decât târziu:
- Aşa că ce!? Le-ai făcut şi le-ai crescut tu? Ce le rămâne lor de pej urma ta? Vezi bine că ai intrat în anul morții şi nu te gândeşti să le dai şi lor câte-un pogon de pământ!
- De unde ştii tu că am intrat în anul morții?
- După fapte, răspunse Catrina fără şovăire; şi adăugă: faptele te-au pus la pat!
In clipa aceea Catrina nici nu se uitase la el, şi nu văzuse cum Moromete făcuse unul din marile lui gesturi de odinioară, pe care ea i le cunoştea totuşi atât de bine. Ridicarea brațelor spre cer, întinderea lor îo formă de cruce, pornirea bruscă din loc cu paşi înfricoşători prin disperarea care le dădea un impuls atât de încordat, sau mişcarea care îi înmuia ei totdeauna inima altădată şi îl ierta de tot ce făcuse şi avea să mai facă: izbirea genunchilor cu amândouă palmele, însoțită de un geamăt adânc de suferință...
- Faptele mele crezi tu că sunt'rele ca să mă vezi murind? strigă el cu o voce de o tărie uluitoare. Eu să mor din pricina faptelor mele? Atunci toată lumea să moară şi să mori şi tu, n-ai mai ajunge să treci pragul.
Şi deodată se dădu jos cu mişcările vânjoase ale unui om pe deplin sănătos şi sigur de sine şi se ridică în picioare cu amândoi pumnii încleştați ridicați în sus să lovească. Catrina țâşni spre uşă, şi ieşi afară ca şi când n-ar fi fost în odaie. Moromete ieşi după ea cu paşi care făceau să duduie pământul, dibui după scară după acelaşi par de porumb cu care îi ciomăgise pe cei trei înainte de a fugi şi se luă după ea.
- Stai pe loc că te omor, strigă el alergând. Ai zis că te duci la ailaltă în vale şi mă laşi aici să mor singur. Du-te la ailaltă în vale, mâncate-ar pământul!
Şi ridică ciomagul să-i reteze picioarele. Catrina îşi pierduse firea, fiindcă în loc să iasă la drum, unde ar fi scăpat, o luase pe după colțul casei, dar nu-şi pierduse şi instinctul, căci fugea ca o fetiță de doisprezece ani, îi sfârâiau călcâiele. Moromete alerga şi el din răsputeri, cu parul în aer, dar era departe de a o prinde, însă era limpede că o zăpăcise, nu vroia deloc să părăsească împrejurul casei, cu toate că de câteva ori
100
Moromete fusese gata să arunce după ea cu parul; dar în aceeaşi clipă ea pierea pe după colț...
Lumea ieşise într-o clipire la porți şi se uita şi unii aveau pe chip uimire: nu le venea să-şi creadă ochilor. Şi în casa asta, parcă spuneau ei cu tristețe, se întâmplă astfel de lucruri? Nu s-ar fi putut să nu se fi întâmplat? Bietul nea Ilie, a căzut şi el odată bolnav şi uite ce-a pățit, nici să bolească liniştit nu l-a lăsat asta care se duce în fiecare duminică la biserică. De ce s-o mai fi ducând! Unul dintre ei, un bărbat aproape mic de statură, tânăr să fi avut treizeci şi cinci de ani, cu o privire de om atât de bun, încât te întrebai dacă nu cumva el e aşa de bun fiindcă nu e în stare să fie rău, intră hotărât în curtea vecinului Icăci era un vecin, îl chema Cârstache al lui Dumitrache) şi îi tăie drumul lui Moromete desfăcând brațele ca să nu-l mai lase să treacă.
- Nea Ilie, măi nea Ilie! se auzea glasul lui cu o tonalitate egală şi insistentă. Nea Ilie, măi nea Ilie. Nea Ilie, măi nea Ilie!

Moromete aruncă din mâini, cu o vigoare iarăşi de neînţeles pentru un om bolnav, parul, şi gemu:
- O, zise el, mă Cârstache, mă! Mă Cârstache, mă! Mă Cârstache, mă! Apoi după o lungă tăcere continuă: Mă, nu mai vreau decât un singur lucru, altceva nu doresc: să se ducă, să nu-i mai aud glasul, să plece...
- Ei, ho, c-o să plece, nu era nevoie să se uite lumea la noi ca la ţigani, spuse Ilinca din pridvor, supărată pesemne numai din pricina asta. Ziceam că eşti bolnav şi tu te prefăceai! Mă miram eu cine umbla în cuşniţă după pâine şi lua brânza din borcan. Că mie îmi spuneai că nu suporţi decât „puţin lapte", se maimuţări Ilinca. Ie-te-te!
Catrina însă plecă de-acasă şi nu mai ţinu seama de ameninţarea de mai înainte a Ilinchii şi îi spuse că ori merge cu ea la ailaltă în vale până se mărită, ori nu-i dă nimic ca zestre, şi o să le dea pământul copiilor Alboaicii, că tot are ea mulţi şi bietul Albei munceşte din zori şi până în noapte ca să-i ţie. Să aleagă.
Speriată de astă dată, Ilinca spuse că o să vină, gândindu-se în acelaşi timp cum să facă să nu se certe cu maică-sa pentru totdeauna. Fiindcă n-avea două, avea una singură şi nimănui nu-i e uşor să rămână fără mamă, oricât de mari şi de îndreptăţite ar fi pricinile care ar îndemna-o să rupă cu ea. Şi atunci se gândi la Niculae. Să vie Niculae pe-acasă şi să încerce el să-i împace pe părinţi. El era bărbat şi după câte ştia ea pe tatăl ei îl durea faptul că el, Niculae, nu venea pe-acasă decât o dată pe an, când avea concediu, deşi ar fi putut să vie aşa cum făceau alţii în fiecare duminică, nu era decât un ceas de mers cu trenul de la Pălămida până Ia gara Balaci.

XX
Fata avea planul ei... Se urcă în tren, ajunse la reşedinţa de raion, îl căută pe Niculae şi îi povesti tot. Şi ca el să înţeleagă bine despre ce era vorba, îi povesti şi ceea ce mama o oprise până acum să-i spună şi anume ce se întâmplase de fapt la Bucureşti în anul acela când el se dusese pe la alde Paraschiv, Nilă şi Achim, după primirea scrisorii cu fotografia. Din pricina acestei călătorii nenorocite se iscase ura aceasta a mamei lor, şi din pricina, zise fata, a zâmbatului ăla de Gheorghe al lui Parizianu, care s-a apucat să-i spună lui tat-său şi ăla să povestească în sat. Bine era acum că s-a ajuns aici, să te arate lumea cu degetul, că uite-o pe-aia, care alde mă-sa a fugit de la alde tat-său, oameni bătrâni amândoi.
— Ei, ce s-a petrecut la Bucureşti, o întrebă Niculae, ia să vedem!
- Păi n-a fost de glumă, răspunse Ilinca, acuma că ţie nu-ţi mai pasă, putem să-ţi spunem. S-a dus la ei cu chimiru plin de bani şi le-a spus măi Paraschive şi Nilă şi Achime, uite aici miile, pentru voi le-am strâns, am cumpărat şi un pogon de pământ îndărăt din cele două vândute şi de-aia l-am oprit şi pe Niculae să se mai ducă la şcoală, ca să vă întoarceţi voi îndărăt. Vă fac case la toţi, muncim împreună. Ce vă aşteaptă pe voi aici? Ce vreai tu să faci, Paraschive? Ce casă poţi tu să-ţi faci? Şi tu, Nilă? Am făcut cum aţi vrut voi, am bătut toate drumurile muntelui, nu e piatră pe piatră pe care să n-o fi călcat-o copita calului. Vă dau tot, şi casa şi pământul pe care le am, îl trec pe numele vostru, că sunt şi ale voastre de la mă-ta, a muncit şi ea pe ele înainte să moară şi noi o să ne facem o cojmelie alături, că fetele alea o să se mărite şi ele şi or să plece de- acasă şi Niculae o să găsească şi el pe undeva să se arănească. Astea le-a zis, încheie Ilinca, şi noroc că ăia n-au vrut, că nu ştiu ce-ar mai fi ieşit. Ei, şi mama când a auzit din ce pricină nu te-a mai dat el pe tine la şcoală şi cum plănuise el să ne bage şi pe noi într-o cojmelie cum făcuse şi cu Guica pe vremuri, i s-a făcut rău, a căzut la daruri la biserică, a dat acatiste... Nimic, mânca şi i se făcea rău, se vărsase, de, fierea în ea. Pe urmă s-a mai potolit şi eu am crezut că s-a isprăvit. Cât a fost în sat popa Alexandru îi năzărise pe el, ţii şi tu minte, de-aia nu-i mai ardea ei de tata... Dar pe urmă, când a văzut că din pricina lui ai apucat-o tu pe drumul „celor ce n-au credinţă" şi mai întâlnea şi copii care de Paşti ziceau bună-ziua în loc de „Cristos a înviat", a început iar să i se facă ochii turburi. îi oprea pe drum şi îi întreba: „Cristos a înviat nu ştiţi să ziceţi? Ce păgâni vă învaţă la şcoală că nu mai ştiţi religia!" Aia ce să zică şi ei, puţin le păsa lor de ce le spunea nu ştiu ce muiere în mijlocul drumului. Şi a căşunat iar pe tata. Vin tu acasă şi spune-le să se împece, nu le e ruşine oameni bătrâni, să vorbească satul despre ei parcă ar avea douăzeci şi cinci de

ani şi s-au însurat şi ei de câtva timp şi nu se înţeleg, să stea acolo amândoi în casă şi n-au decât să nu-şi vorbească, dacă nu se mai pot suferi, dar nu să te prefaci bolnav ca să te iai pe urmă cu parul după ea. Să nu spui că am venit pe la tine, mai zise Ilinca.
Niculae răspunse că el a bănuit toate astea chiar din $pa când tatăl l-a oprit să urmeze mai departe şcoala normală, dar că n-are nimic cu el, bine că s-a trudit şi l-a ţinut şi cei trei ani, alţi ţărani nici măcar a zecea parte din asta nu fac pentru copiii lor. E drept că sunt şi unii care fac de zece ori mai mult, prin urmare la o medie iese totul normal, n-ai ce să-i faci, bine că alde Paraschiv şi Achim n-au vrut să vină, că atunci chiar că ne-ar fi aruncat pe toţi pe drumuri, adică ăia ar fi făcut-o şi tata n-ar mai fi avut puterea asupra lor, aici are dreptate mama că nu poate să-l ierte. I s-o fi părând şi ei că toată viaţa a minţit-o. Dar ce-a putut şi el să facă? A crezut că le aranjează el iar cum au fost, n-a vrut să se împece cu gândul că i-a pierdut pe cei trei...
- Cine ştie! mai zise Niculae. Poate că şi tu şi eu am face la fel dacă am fi în locul lui, de ce să nu crezi că nu se poate să recâştigi ce-ai pierdut?
- Crezi, nu crezi, asta e situaţia, reluă Ilinca, în tine a rămas toată speranţa, şi mama şi tata ţin la tine şi dacă le spui tu, or să facă aşa cum le spui.
- Da, numai că eu nu pot veni până la toamnă, răspunse Niculae, aşa că deocamdată nu e nimic de făcut, n-am

timp de chestii de-astea, dar să sperăm că până atunci or să se împece singuri.
- Niculae, mai zise Ilinca, eu la toamnă mă mărit şi dacă rămân cu tata în casă, cine ştie ce e în stare să-mi facă mama cu pământul.
- Ai şi tu dreptate, zise Niculae. Nu ştiu ce să-ţi răspund, fiindcă dacă aşi putea, îţi închipui că aşi veni.
XXI
Era pe la sfârşitul lui iunie. începea campania de strângerea recoltei şi în această perioadă activiştii erau mobilizaţi chiar şi duminica şi uneori şi noaptea, se sculau din somn, se urcau într-un *Gaz* şi alergau în cutare comună unde era nevoie de ei. De aceea Niculae îi spusese sorei lui că nu putea. Avea comunele lui, cu totul opuse ca aşezare în raion faţă de Siliştea, de care de mulţi ani se ferea.
într-o seară cineva deschise uşa încăperii comune în care dormeau el şi cei fără familie sau cu familiile prea depărtate de oraşelul raional de reşedinţă şi întrebă dacă tovarăşul Moromete era acolo. Era o oră nu prea
103
tei.
târzie pentru aceea la care dormea oraşul, nu prea devreme însă pentru aceşti tineri ţărani care se învăţaseră de mici ca ziua să înceapă o dată cu revărsatul zorilor şi să se încheie cu căderea întunericului: stinseseră becul din tavan şi numai minuscule puncte roşii arătau că o parte din ei erau încă treji şi că îşi fumau ultima ţigare înainte de a adormi.
- Ce-ai cu el? zise o voce din întuneric, fără să răspundă dacă cel căutat era sau nu acolo, dacă adormise sau încă nu venise.
- Mâine dimineaţă la ora opt, zise umbra din prag, să treacă pe la tevarăşul prim pe la comitet.
- Să nu se mai ducă la Broşcoşeşti? reluă cel dintâi.
- La ora opt fix să fie la tovarăşul prim, repetă atunci celălalt făcând să se observe printr-o uşoară înăsprire a vocii că era de la sine înţeles că la tovarăşul prim trebuie să treacă înainte de a pleca la Broşcoşeşti şi o să vadă el atunci dacă plecarea aceasta mai rămâne valabilă sau nu.
Şi, fără să mai adauge ceva, umbra se retrase. Abia acum se vedea că încăperea era un sfert luminată de stâlpul de afară, lumină însă care nu se ştie de ce balansa, ca şi când firul electric ar fi fost agăţat de un pom ale cărui crengi le-ar fi bătut uşor vântul. Se auzi chiar în clipa aceea foşnetul apropiat, lângă ferestre, al unor plopi cu frunză bogată, care se opri curând fără ca o dată cu acest foşnet să se oprească şi mişcarea de plutire a luminii electrice. Uşa se deschise şi intrară doi inşi care se strecurară în tăcere printre paturile suprapuse. Unul lepădă ceva din picioare: nişte pantofi de aba cu tălpi late, aşa cum sunt cei tălpuiţi cu cauciuc de roată de automobil, care se zăriră o clipă, mari cât nişte pepeni la lumina ferestrei - şi se urcă sus. Câteva clipe după ei prin uşa rămasă deschisă mai intră cineva şi i se auziră şi lui pregătirile de culcare undeva în colţul opus ferestrei, dar mai îndelungi şi mai micoşite...
- Pe unde umbli, Moromete? zise-din aceeaşi direcţie aceeaşi voce. Tovarăşul prim-secretar te caută personal prin toate părţile şi tu umbli cine ştie pe unde.
- Am fost la cantină, zise Niculae cu glasul celui care crezând o clipă că faptul era adevărat, reproşează celorlalţi că au fost pasivi şi nu i-au spus tovarăşului prim să-l caute în cel mai uşor loc unde putea fi găsit de oricine, adică la cantină, după care însă îşi reveni şi se indignă: hai, mă, Iosife...
- Ce, hai, Iosife, zise atunci o voce groasă şi rece, mâine dimineaţă la opt să treci pe la tovarăşul prim-secretar. Faptul părea neîndoielnic, era o voce care nu îngăduia confuzii pe astfel de teme. Urmă o tăcere.
- Aşa e când nu pui mâna şi nu studiezi temeinic, reluă cel dintâi numit Iosif. Şi fiindcă nimeni nu zise nimic, continuă: A aflat tovarăşul
104
prim ce răspuns ai dat tu azi la cabinetul de partid şi a trecut pe-aici să întrebe cum e, măi frate, chestiunea asta că nu ştiţi lucrurile de bază, dacă mergeţi pe teren şi aplicaţi în felul ăsta! Aşa a zis!
- Ce răspuns am dat? întrebă Niculae.
- Cum ce răspuns ai dat, reluă Iosif, n-ai spus tu azi că în problema alianţei trebuie să ne sprijinim pe mijlocaşi?
- Eu am spus aşa?! N-ai înţeles tu bine. Am spus că am avut o discuţie cu unul Bâznae de la direcţia regională a comerţului care susţinea că în actuala situaţie sprijinul cel mare e pe mijlocaşi şi că asta e o linie foarte greşită.
.
Urmă o clipă de tăcere fiindcă răspunsul lui Niculae abia că întărea ceea ce spusese mai înainte cel numit Iosif, nu se înţelegea cine a zis că asta e o linie foarte greşită, acel Bâznae sau Niculae?
- Lasă, mă Moromete, n-o mai întoarce tu acuma, că nu venea el tovarăşul prim să te caute pe tine la locul de dormit, zise a doua voce joasă în timp ce se foia energic, pregătindu-se să-şi întindă corpul şi să-şi pună capul pe căpătâi. Are el destule sarcini să nu-şi piardă timpul dacă n-ar fi pe ici pe colo şi câte-un caz izolat...
- Ce caz izolat? tresări Niculae.
- Să spui tu că trebuie să ne sprijinim pe mijlocaşi! zise acel Iosif parcă copleşit de eroarea comisă care se abătea şi asupra lor. E o problemă foarte nesănătoasă, să vezi tu ce-ţi face mâine tovarăşul prim.
- Şi cine s-a apucat să se ducă şi să-i spună ce răspuns am dat eu? zise Niculae cu o voce brusc schimbată.
Asta aduse iar câteva clipe lungi de tăcere în încăperea semiluminată.
- Cine, necine, uite că a aflat, zise Iosif.

- A aflat greşit!
- Spune-i tu asta mâine dimineaţă tovarăşului prim, c-o să-ţi priască ţie cafeaua cu lapte.
- Nu ştii că nu-i face bine cafeaua cu lapte? zise o altă voce de lângă peretele uşii.
Şi în aceeaşi clipă o traiectorie roşie străbătu din direcţia aceea încăperea şi ieşi pe fereastra deschisă, în noapte. Urmă imediat o a doua de alături, dar asta nu nimeri afară şi căzu în patul suprapus care acoperea fereastra pe jumătate. Cineva din acel pat care nu adormise încă se mişcă tocmai atunci, dar nu din pricină că ar fi simţit ţigarea aprinsă, şi se întoarse pe partea cealaltă oftând greu, ca un om trudit, dar bine hrănit şi împăcat cu soarta lui. Un altul de-alături îi atrase atenţia, cu o voce parcă cu totul străină de a celorlalţi care vorbiseră înainte, că o ţigară aprinsă a fost aruncată în aşternutul lui.

- Tovarăşul Braga, de la cabinetul de partid, nu era acolo?! întrebă cineva.*
j
- Sigur că da, zise Iosif, prinzând ideea din zbor. Era acolo şi era obligaţia Iui să raporteze imediat tovarăşului prim- secretar ce s-a întâmplat la învăţământul politic, nu era nevoie să se ducă cineva special să-i spună, cum crezi tu, mă Moromete.
- Eu nu l-am văzut pe tovarăşul Braga acolo, zise Niculae.
- Nu l-ai văzut tu, dar i s-a raportat...
- Mai bine să dormim, zise Niculae afectând că nu-i pasă de toată întâmplarea sau în orice caz importanţa acestui incident în care era implicat era mult mai mică decât aceea a somnului.
Drept care, după un asemenea răspuns, care era parcă scontat şi care de astă dată fusese peste aşteptări, se făcu o mare linişte în dormitor, nu mai zise nimeni nimic şi în clipele următoare toată lumea adormi.
XXII
Dimineaţa Niculae se duse cu un sfert de oră mai devreme la sediul comitetului raional de partid, intră în biroul secretariatului şi se aşeză să-l aştepte pe primul-secretar. Ar fi putut să vină la opt fix, aşa cum i se comunicase, dar ora care se comunică e ora celui care te cheamă, în timp ce a celui chemat nu pote să fie aceeaşi. Odată Niculae uitase şi venise la o şedinţă lărgită a comitetului regional de partid la ora la care li se spusese şi s-a apropiat de el cineva şi i-a atras atenţia că a întârziat. „De ce îmi faci dumneata observaţie, i-a replicat Niculae, am venit la ora fixată." „La ora asta vin conducătorii, i s-a răspuns, dumneata trebuie să vii rriult mai devreme."
- Tovarăşe prim-secretar, m-aţi căutat dumneavoastră aseară?! îl întrebă Niculae când acesta intră pe uşă.
Primul-secretar îi făcu din cap un semn de confirmare şi în acelaşi timp de liniştire, că adică da, fireşte că îl căutase din moment ce i se comunicase acest lucru.
- Nu mai pleci la Broşcoşeşti, îi comunică el. Ia loc, tovarăşe Moromete. Dumneata eşti din Şiliştea-Gumeşti?
- Da, tovarăşe prim-secretar.
- Şi de ce te-am repartizat noi pe timpul campaniei la Broşcoşeşti?. Nu e mai normal să te duci la Siliştea?
Niculae avu o tăcere care nu confirmă această descoperire a primului-secretar.

- Cum, reluă acesta, nu e mai normal să te duci acolo unde cunoşti mai bine oamenii şi unde poţi să te orientezi mai uşor?
- Tovarăşe prim-secretar, noi trebuie să ne orientăm oriunde în munca de partid, zise Niculae.
- Nu chiar oriunde, că dacă te trimit eu acum la Moreni, la sondele petrolifere, n-o să zici că te orientezi... Şi atunci e normal ca un activist să se orienteze mai bine pe un teren cunoscut de el, ca unul care a copilărit, aşa că te duci la Siliştea.
în timp ce vorbea secretarul tot ridica de pe birou un dosar subţire, un fel de tabel, pe care ca pe o piesă de argumentare îl tot vâra înainte în spaţiul de aer care revenea activistului. Se vedea pe el scris cu litere mari de cerneală: *Evidenţa* şi dedesubt încă ceva cu litere mai mici, pesemne evidenţa adreselor activiştilor şi a locurilor lor de naştere.
- Aseară m-am uitat şi când am văzut, am trimis să te caute.
Şi, spunând acestea, secretarul puse undeva mai la margine, la un loc mai nefolositor, dosarul acela pe care scria *Evidenţa* şi pe chipul lui se intensifică o lumină satisfăcută de destindere. S-ar fi zis că rezolvase în sfârşit o problemă care chiar dacă nu se putea spune că îi stătea pe gât, îl sâcâia cam de mult şi iată că dosarul acela îl ajutase să găsească soluţia: fiindcă era clar că nu atât evidenţa aceea concretă de pe tabel îl nemulţumea, aia nu spunea nimic, orice om are un nume şi un loc de naştere, ci aceea abstractă, că adică era o evidenţă că Moromete n-avea de ce să nu se ducă tocmai acolo unde era cel mai indicat să se ducă, adică la el în sat şi nu în altă parte şi să stea să sprijine acolo desfăşurarea în bune condiţiuni a campaniei.
- Tovarăşe secretar, zise Niculae, eu n-am mai fost pe la mine prin sat de multă vreme...
- Cu atât mai bine, răspunse secretarul, te duci acuma! Ce, vrei să spui că nici părinţii nu i-ai mai văzut de multă vreme?
- Ba nu, eu vorbesc de sat... Secretarul nu înţelese:
- Din moment ce te-ai dus să-ţi vezi părinţii, n-ai trecut şi prin sat? Sau ai aterizat cu avionul drept în bătătură?
- Ba am trecut, tovarăşe secretar, răspunse Niculae ridicând vocea, dar n-am stat acolo să activez cu o sarcină de

partid şi mai bine cunosc de exemplu oamenii şi problemele din Broşcoşeşti sau Scrioaştea sau oricare sat vreţi dumneavoastră de prin apropierea raionului, decât din Siliştea, Surduleşti, şi toate alea de pe-acolo...
- Şi ce e cu asta? zise secretarul ridicând la rândul său puţin vocea. Singur spuseşi adineuri că noi trebuie să ne orientăm oriunde în munca
107
de partid. Sau asta e valabil doar în vorbe, să stăm pe-aici pe lângă raion, că nu e departe? continuă secretarul cu o licărire triumfătoare în priviri.
- Tovarăşe secretar, dar eu n-am spus că refuz sarcina de partid, sări atunci vocea lui Niculae parcă l-ar fi înţepat cineva fără veste cu un ac, de ce îmi atribuiţi dumneavoastră că vreau să stau pe lângă raion când eu mă duc oriunde îmi trasaţi să mă duc?
- Păi dacă te duci, atunci ce mai stai la discuţie, tovarăşe Moromete, sări atunci şi secretarul eliberând brusc parcă o veche şi turbure indignare care nu se ştia dacă era o trăsătură a lui care se manifesta pe neaşteptate fără legătură cu persoanele, sau numai cu acest activist din faţa lui şi numai pentru că socotea că atitudinea acestuia îl îndreptăţea. Poţi să pleci, zise apoi cu un glas deodată binevoitor. Şi continuă în acelaşi fel: ţineţi legătura cu raionul şi nu luaţi măsuri înainte să raportaţi tot ce survine. Cum stai cu stomacul, am auzit că nu prea te simţi bine, ai fost la spital? Dacă vrei telefonăm la spital să te consulte doctorul Gafa, poate ai nevoie de regim.
- Apa minerală îmi face bine, zise Niculae.
- Ţi-o fi făcând bine, dar doctorul poate să-ţi prescrie un tratament şi să n-ai nevoie de apă minerală. Te duci acuma într-un sat şi stai vreo patru-cinci săptămâni cât ţine campania, de iinde o să găseşti acolo apă minerală?
- Tovarăşe prim-secretar, zise Niculae ca şi când n-ar fi auzit, am o rugăminte să vă adresez, spuneţi-i dumneavoastră tovarăşului Iosif că eu nu sunt obligat de fiecare dată când e vorba de unele sarcini sau altceva şi se întâmplă să executăm amândoi un ordin sau cu ceilalţi, dar e şi el acolo, să stăm pe urmă să iasă unele încurcături care pe urmă alţi tovarăşi să spună că a fost din pricina mea. Să mă lase în pace!
- Am auzit, zise secretarul şi deodată surâse. Ce s-a întâmplat?
- Nimic, dar îmi spune el că a venit la dumneavoastră tovarăşul Braga, de la cabinetul de partid, nu vă mai spun, tovarăşe prim-secretar..
- Ce este, zise însă secretarul abia alarmat şi dorind acum să ştie ce era. Spune.
- Că eu nu studiez bine şi că dau răspunsuri greşite la învăţământul politic...
- Nu ştiu nimic, zise secretarul, ce răspunsuri greşite?
- Că am zis eu că în etapa actuală ne sprijinim pe mijlocaşi.
- Nu ne sprijinim, zise secretarul, facem alianţă, ne sprijinim pg^ sărăcime şi lovim în chiaburi, cum ai putut să faci confuzia asta?
- Păi n-am făcut-o, tovarăşe prim-secretar...
- Ei cum, îi luă secretarul vorba din gură, îşi permite el aşa...
108
Era o îndoială că tovarăşul Iosif şi-ar putea permite fără să fie la mijloc un sâmbure de adevăr.
- îşi permite, tovarăşe secretar, zise Niculae hotărât şi adăugă fără să-şi dea seama că uita să redea detaliul important referitor la faptul că dimpotrivă, tocmai el Niculae fusese acela care combătuse o asemenea idee într-o discuţie cu acel Bâznae de la direcţia regională a comerţului şi că secretarul n-avea de unde să deducă în ce sens speculase pe urmă Iosif răspunsul său la seminar, şi că n-avea prin urmare de ce să se arate atât de convins că, o dată cu această convorbire, situaţia se va schimba şi Iosif o să înceteze să-l mai persecute în felul acela al lui: şi mai erau şi alţii de faţă, tovarăşe secretar, când a spus...
- Trebuie să studiem cu atenţie tezele şi bibliografia care ni se indică, tovarăşe Niculae, zise secretarul sever, fără studiu teoretic nu e suficient, aşa spune tovarăşul Stalin, practica fără teorie este oarbă. Nu pierdeţi vremea, când aveţi timp liber puneţi mâna şi studiaţi temeinic, altfel n-o să putem face faţă sarcinilor tot mai complexe pe care le ridică înaintea noastră construirea socialismului.
Reieşea că tot Niculae era vinovat şi că nu putea avea sprijin într-o chestiune de principiu cum era cea de mai sus, primul secretar neputând decât să repete şi el ceea ce spusese şi Iosif ieri-seară în dormitor, că adică Niculae n-ar studia temeinic şi de aceea a putut susţine o teorie greşită.
- Tovarăşe prim-secretar, dar nu e adevărat că am susţinut eu ce a zis Iosif, sări el din nou şi de astă dată i se urcă sângele în obraji. Dacă e vorba de studiat să studieze el, care îl picneşte somnul în timpul referatului, s-a învăţat să ţină ochii deschişi şi în timpul ăsta să doarmă pe el, trebuie să-l hâţâne cineva când se termină lecţia...
Primul-secretar puse mâna pe buton şi apăsă:
- Tovarăşul Iosif a plecat? o întrebă el pe fata care intră.
- Nu, e cu tovarăşul Nistorescu.
- Să vină aici.
Fata vru să iasă, secretarul o opri cu un gest şi adăugă:
- Spune-i şi tovarăşului Nistorescu să vie şi să-mi aducă procesele-ver-bale ale organizaţiilor din Pereţi şi Smîrdioasa. Mi-ai bătut situaţiile acelea?
- Mai am.

- Dă-le drumul şi spune-i lui Merdescu să fie gata cu maşina că plecăm imediat. E gata?
- Nu e gata, e plecat şeful Atelierelor Mecanice la Bucureşti şi maistrul nu ştie nimic, zice că habar n-are despre ce piese e vorba.
- Dă-mi Atelierele la telefon şi spune-i lui Merdescu să vină la mine.

După un sfert de oră ieşiră din biroul primului secretar şoferul, apoi Nistorescu, apoi secretara care îi adusese o parte a situaţiilor şi rămaseră Iosif şi Niculae.
- De ce dormi la învăţământul politic, tovarăşe Iosif? zise secretarul tăios făcând să piară brusc de pe chipul aceluia o bună dispoziţie complice la care se pare că el credea că o să-l asocieze şi pe primul-secretar şi să anihileze astfel posibila plângere a lui Moromete; dar întrebarea directă parcă îi dăduse una în stomac.
- Nu dorm, tovarăşe secretar, protestă el, la fel însă de neconvingător cum fusese Niculae mai înainte, cum o să dorm tocmai la învăţământul politic?
- Tocmai asta te întreb şi eu, cum te gândeşti să dormi în ceasul-ăla când trebuie să fii atent şi să înveţi, tovarăşe Iosif, nu dormi noaptea destul, nu te culci devreme, pe unde umbli, tovarăşe Iosif, de n-ai când să dormi şi-ţi alegi tocmai ora asta?
- Nu dorm, tovarăşe prim-secretar...
- Păi sigur că nu dormi când te ştii cu ochii deschişi crezând că nu te vede nimeni, lasă că îi spun eu tovarăşului Enache şi adio somn în timpul orelor de învăţământ, tovarăşe Iosif. Au reparat ăia din Belitori sitele alea stricate de batoză?
- încă nu, tovarăşe secretar, aşteaptă să vie şeful Atelierelor Mecanice de la Bucureşti şi le trimite la reparat.
- Hai, la treabă, şi aveţi grijă să nu mai repetăm greşelile*de anul trecut şi să îndeplinim planul la colectări de cereale în timpul iernii, când puteam foarte bine să-l îndeplinim chiar în timpul treierişului.
- Ba la floarea-soarelui nici acuma nu l-am îndeplinit total, tovarăşe prim-secretar, zise Iosif parcă cu duioşie, şi la porumb la fel...
Şi privirea îi strălucea ca de o mare minune uitându-se Ia secretar şi aducându-i toate acestea la cunoştinţă. Dar secretarul nu-i mai vedea pe nici unul şi le făcu semn să plece şi să-şi vadă de program.
XXIII
Cei doi activişti ieşiră şi dincolo de uşă paşii lor avură parcă o ezitare, dacă să continue sau nu drumul împreună, dată fiind scena care avusese loc în biroul pe care tocmai îl părăsiseră, sau să se îndepărteze chiar acolo unul de altul în semn de răceală reciprocă? Continuară însă să meafgă alături părând să fie amândoi de acord că împinseseră prea departe această istorie care privea un lucru atât de important cum era învăţământul de partid, şi care nu putea fi deloc fără urmări în asemenea situaţii când o

vorbă aruncată în vânt putea să-i determine pe cei în drept să-ţi oprească drumul la alte studii şi să-ţi schimbe deci cu timpul şi natura sarcinilor în cadrul comitetului. Niculae mergea cu capul în jos şi tăcea, Iosif însă arăta parcă înmuiat de ceva şi vorbele îi veneau parcă din creier atât de aproape de exprimare încât îi forţau deja un surâs care cerea celuilalt să treacă repede peste tot ce se întâmplase întrucât iată că el... Şi îl întrebă pe Niculae de ce l-a chemat tovarăşul prim-secretar, recunoscându-se astfel vinovat că a minţit aseară când i-a spus ceea ce i-a spus. Niculae îi răspunse că nu se mai duce la Broşcoşeşti pe timpul campaniei, se duce la Siliştea..,
- Aha, făcu Iosif, şi când pleci?
- Acuma plec... ^ ,
- Bine, să trăieşti!
- La revedere, răspunse Niculae şi se despărţiră.
Se spunea despre ei doi că sunt prieteni, fiindcă nu puţine erau momentele când acest lucru părea evident pentru mulţi, dar pentru şi mai mulţi era tot atât de evident că nu se aveau deloc bine, în special despre Iosil exista această părere, că ar avea ceva împotriva lui Moromete. Nu farse cum era cea de azi, ci întâmplări care înlătură orice dubiu, nemailăsând celorlalţi posibilitatea nici uneia dintre acele interpretări care au în vedere caracterul capricios al acestor relaţii şi despre care, dacă vrei să nu te înşeli, e mai bine să păstrezi o imagine globală care să includă în acelaşi cerc sinuos al prieteniei atât certurile căt şi împăcările. Multă vreme, de pildă, şi anume la început când Niculae venise la comitetul raional de partid, fuseseră văzuţi împreună la şedinţe, cu scaunele alături sau plecând în oraş de la cantină, şi de câteva ori chiar aranjându-se să fie trimişi să activeze prin aceleaşi localităţi. Fuseseră văzuţi împrumutându-şi bani. Dai nu mai mult decât atât, de pildă să se apere în şedinţe unul pe altul, ev toate că de câteva ori s-ar fi putut foarte bine să se întâmple, în special o dată când i s-a adus lui Niculae o învinuire că din pricină că nu fusese el destul de vigilent, nişte chiaburi sabotaseră undeva electrificarea une; comune, în realitate sabotorii fiind organele locale, care sustrăseserî cerealele date de ţărani în acest scop şi organele acestea întocmiseră apo un dosar în toată regula înaintându-i pe acei chiaburi justiţiei (care de altfel îi şi condamnase). în comuna aceea activase atunci şi Iosif şi e cunoştea foarte bine care era adevărul şi

în timpul şedinţei tăcuse toi timpul şi abia când văzuse că majoritatea îl apăra pe Niculae de critici nedreaptă care i se aducea, se ridicase şi el şi spusese că nu era adevărai şi că vinovaţii erau alţii. Cei care crezuseră până atunci că Moromete ş Iosif sunt prieteni, nu mai crezură din clipa aceea.
Continuau totuşi să fie văzuţi împreună şi opinia reveni, fiindcă dintrt două fapte mai puternic e cel care nu mai poate avea şi o altă interpretare

decât cea conformă cu faptul însuşi. A nu lua apărarea unui prieten într-o şedinţă putea avea şi alte explicaţii decât aceea care se impunea la prima vedere, ce putea să însemne în primul rând? Câtva timp prinse deci consistentă această impresie, dar când fu pe punctul să devină un fapt cert Iosif începu deodată să facă dezvăluiri: ştiau ei oare ce fel de om era Moromete ăsta? Da, ştiau, i se răspunse, aşa cum ştiau despre fiecare, conform comportării lor în cadrul muncii în comitet. Ei nu, râse Iosif, să vedeţi... Şi începu să dea la iveală acele lucruri care se spun între doi prieteni în faza de început, acele destăinuiri care sunt de obicei reciproce şi tocmai de aceea nici nu se divulgă. Şi din felul cum le povestea Iosif reieşea tocmaţ acest lucru neaşteptat, că aceste destăinuiri nu le făcuse decât Moromete şi că Iosif se mulţumise doar să le asculte.
Şi astfel se află că Moromete era odată la vie şi că i s-a făcut sete şi s-a dus mai încolo la o covergă să ceară apă celui dinăuntru şi când colo a dat peste două fete care nu se ştie ce făceau acolo împreună, dezvelite şi una cu trupul peste cealaltă. Şi numai atât? întrebaseră unii plictisiţi. Ce-a făcut Moromete? A luat-o la fugă, le-a răspuns atunci Iosif, şi în clipa aceea aşa înalt şi voinic cum arăta el cu statura lui, s-a frânt brusc pe spate şi s-a cutremurat de râs de parcă ar fi trosnit un pălimar. într-adevăr, au convenit ceilalţi, era ceva vesel aici... Şi încă ce? Că altă dată tot aşa într-o seară la un clic, l-au scos pe Moromete nişte băieţi în tindă. Cum* s-au mirat cei care îl ascultau, pe el l-au scos, nu pe fată? „Nu, fata l-a scos", a răspuns Iosif şi în clipa aceea s-a opintit iar în râsul acela al lui scurt ca un pârâit de gard. Şi? Şi acolo în tindă, în paie, Moromete a stat şi el cu ea de vorbă pe întuneric. Pe urmă s-a dus zvonul în sat că fata respectivă nu mai e fată mare. Şi nu era adevărat? au întrebat ceilalţi. „Nu!", a răspuns Iosif. „Te pomeneşti, a zis atunci un activist minunându-se, că Moromete ăsta n-o fi având..." „Ba nu, a spus altul, o fi având, că altfel s-ar bolnăvi, dar n-o fi având..." „Le-o fi având pe toate mici", a zis altul şi au râs toţi şi cel mai tare se auzea răcnetul ca o rostogolire de buturugi a lui Iosif, după care tot el a restabilit lucrurile afirmând că Moromete le are pe toate în regulă, dar aşa e el din firea lui. Fiindcă iată de pildă tot la un clic ce i s-a întâmplat în altă seară, se juca ghicitoarea-n poezie, ştiţi cum e asta, unul zice aşa: „Mă cutare, ştii că alde cutare mi-e frate?" „Unde l-ai găsit?" zici tu şi atunci ăla răspunde: „L-am găsit sub podul de aramă, îl făcea dracii pastrama", sau altele, dar trebuie să ai grijă că poate să spună de tine în loc de el, l-am găsit pitit între sobă, îţi făcea spinarea tobă, sau altele mai rele, dacă aveai vreo soră sau vreo fată la care ţineai. Aşa i-a spus lui Moromete, dar nu că ţinea el la ea, hi, hi, zice „Măi cutare, ştii că al lui Moromete mi-e frate?" „Unde l-ai găsit?" „L-am găsit în pod sub o grindă", şi a spus ceva de una Sanda că nu ştiu

ce-i făcea acolo Moromete. Şi Sanda asta în loc să se supere a chicotit, dar Moromete n-a auzit-o, n-avea nimic cu ea, s-a făcut roşu şi a sărit la ăla că de ce să zică de el şi de Sanda... Şi aici, terminând relatarea, ochii lui Iosif, uitându-se la ceilalţi, îşi măriseră vizibil prunele, şi în clipa următoare gura i se strâmbase cu limba afară într-o descărcare de râs de astă dată parcă chinuită. Nimeni nu observa că era greu de crezut sau cel puţin greu de închipuit cum ar fi putut Moromete să povestească chiar el despre sine nişte lucruri din care să iasă el chiar aşa cum ieşea din gura lui Iosif. Ceea ce era însă neîndoielnic era că totuşi povestise ceva şi, mai mult, continua încă să povestească...
Fireşte că se găsiră curând destui cărora nu le plăcu deloc toată istoria acestei prietenii şi îl luară pe Niculae de o parte şi îi spuseră să nu se mai încreadă şi el atâta în Iosif şi să-i spună chiar tot ce-i trece prin cap, că ăla dă pe faţă la toată lumea şi îl face dracului de râs. Niculae îl evită şi drept răspuns într-o şedinţă îi trase lui Iosif una în cap de-l turti, relată sub forma unei întrebări o istorie cu o petrecere de lăsata-secului, în ale cărei dedesubturi intrase cu totul întâmplător fiind în satul lui Iosif şi nimerind peste un duşman al acestuia, de altfel un element dubios, când Iosif era acolo secretar de organizaţie, şi neputându-se descotorosi de acest element care avea rude în locuri sigure şi îl susţineau în funcţia de preşedinte, îl îmbătase cu frate-său la petrecerea aceea, îi sustrăsese carnetul de partid din dulamă şi îi dăduse foc cu chibritul; figura îi reuşise din plin, acela fusese dat jos şi din funcţia de preşedinte şi exclus şi din partid. „Să spună tovarăşul Iosif, formulase Niculae întrebarea sa, ce e cu istoria unuia I.P. Neacşu de la el din sat care mi-a povestit mie felul nestatutar cum a fost exclus din partid?" Iosif se făcu galben, se ridică în picioare şi, bâlbâindu-se cât era de mare, răspunse că nu ştia absolut nimic, cine ştie ce beţiv o fi fost cel care... Şi îi veni în ajutor tot Niculae confirmând că într-adevăr individul părea cam deochiat, dar că i s-a părut că totuşi omul a fost nedreptăţit. „Nu, nu, n-a fost nedreptăţit, ezistă proccsele-ver-bale", răspunse Iosif nemaidându-şi seama cum îi ies cuvintele din gură şi ce înţeles mai are răspunsul său, cu o voce împiedicată de parcă i se lipea limba de dinţi, în timp ce îşi ştergea cu cotul fruntea umedă. Niculae, văzându-l căscând ca peştele pe uscat,,renunţă, adăugând că el a pus doar o întrebare, i s-a părut că omul a fost nedreptăţit, dar dacă tovarăşul Iosif susţine că nu, el îl crede, bineînţeles, pe tovarăşul Iosif, nu pe un beţiv dubios.
Câteva luni Iosif nu mai scoase un cuvânt despre Moromete, cu toate că acum erau văzuţi împreună parcă mai

des decât înainte. „Ce mai face Moromete, Iosife?" îl întrebau câteodată. „Ce să facă, bine!" răspundea Iosif fără echivoc şi celălalt relua: „Ce mai zice?" „Ce să zică, răspundea
113
Iosif, şi el ca omul". „Adică? Ce mai povesteşte?" „Ce să povestească, de-ale lui!" Dar nu mai spunea ce. în schimb însă apărură după câtva timp aceste farse, la început mici de tot şi apoi din ce în ce mai groase, la care Iosif încerca şi uneori reuşea să asocieze şi pe alţii care se nimereau prin preajmă...
De la comitet Niculae trecu pe la dormitor, îşi luă servieta în care vârî din cufărul de lemn pe care îl păstra sub pat. câteva cămăşi şi obiecte de toaletă şi o jumătate de oră mai târziu se afla la gară, unde luă cursa care îl lăsă, după un ceas de mers peste câmpie, la patru kilometri de Siliştea-Gumeşti.
PARTEA A DOUA
114
I
Prima care află în sat că Niculae al lui Moromete o să vie acasă pe tot timpul cât o să ţină secerişul şi treierişul fu Marioara lui Fântână, fata lipoveanului; află vestea chiar de cu seară, cu multe ceasuri înainte ca Niculae însuşi să fi ştiut unde avea să se ducă el a doua zi.
Dimineaţa fata se trezi povestind mamei că visase că era la deal la secere şi că începuse o ploaie mare şi cineva o chema să se adăpostească sub un pom sau sub o covergă între nişte pepeni, dar pentru că nu ştia cine era sub coviltirul acela, ea nu se ducea şi ploaia o ploua şi de frică începuse să strige. A strigat în somn. S-a auzit sau nu s-a auzit?
- Nu s-a auzit, zise mama, a plouat niţel azi-noapte spre ziuă, a dat câteva picături, d-aia ai visat ploaia.
Fata însă întârzia în aşternut fără să-şi dea seama, prinsă poate de ceea ce numai ea ştia că mai simţise încă în vis şi maică-sa se răsti la ea să se dea mai repede jos de pe prispă şi să se apuce de treabă, n-auzea că vaca aia a început să mugă? Fata tresări, se dădu repede jos, îşi spălă mâinile cu săpun (pe faţă nu se spălă, se drese numai cu un fel de preparat vâscos de glicerina), îşi trase rochia pe cap, îşi puse un şorţ cnrat şi, cu mânecile sumese, cu un vas mare de lut într-o mână şi o copaie mică de lemn plină cu tărâţe în cealaltă, o luă spre şopron unde într-adevăr se auzea mugetul parcă nedecis al vitei; era o chemare să i se dea să mănânce şi să i se ia laptele care îi presa ugerul, nervoasă însă în acelaşi timp că avea să rămână fără el, amintire poate a viţelului care dispăruse nu se ştie unde şi nu-l mai vedea în fiecare dimineaţă alergând cu botul întins spre ea şi înghesuindu-i-se sub burtă în timp ce ea îl lingea sub coada îmbârligată de plăcere.
Răsărea soarele, norii se topeau în zare. Ploaia care întâmpinase revărsarea zorilor scuturase copacii de flori. Marioara străbătu curtea desculţă, cu un mers care nu era cu nimic turburat în legănarea lui firească de vasele pe care le ducea sprijinite cu mâna de şold şi de subţioară.
115

I

f

Tălpile ei desculţe lăsau urme nestricate pe bătătura înmuiată. Călca fără să se uite, peste petalele mici şi albe împrăştiate pe pământ.
Sub şopronul deschis vaca se nelinişti, suflă puternic pe nări şi schimbă agitată locul, biciuind aerul cu coada ei lungă. Marioara n-o luă în seamă, îi puse copaia înainte şi din vasul cu care venise turnă de câteva ori în mână şi îi spălă ugerul, dar ceva nu era în ordine, vita schimbă iar locul, de astă dată fără veste, şi îi trânti vasul sub care fata se pregătea să înceapă mulsul.
- Şi tu ce-oi fi având, fire-ai afurisită să fii, era să-mi spargi oale, zise Marioara tare. Nu ţi-am dat tărâţe, ce mai vreai?
Vaca lingea într-adevăr cu lăcomie din copaie, dar cu capul dispus în aşa fel încât ochiul ei mare să vadă şi ce se petrece sub uger şi pesemne că era ceva care nu-i plăcea fiindcă şi pielea de sub burtă avea cutremurări dese şi prelungi, deşi în staul nu se trezise încă nici o muscă.
- Of, cum te prosteşti tu şi când ţi-oi da eu acuma câteva, zise Marioara în şoaptă, nervoasă; mamă, nu ştiu ce-are vaca asta astăzi, dă cu piciorul, ce să-i fac eu?!...
- Vorbeşte-i frumos şi stai liniştită, răspunse mama. Sare mai are?
- Are.
- I-ai spălat ugerul cu apă caldă? -Da.

- Spune-i pe nume, şi nu mai ţipa aşa ca o nebună, zise mama într-un târziu, prinsă de altele.
Acest dialog potolise vita şi Marioara îi apucă ugerul şi apropiind oala apăsă. Laptele ţâşni cu putere în pereţii smălţuiţi ai vasului împrăştiind spumă albă şi miros crud de ierburi. Fata avu în aceeaşi clipă un surâs strâmb şi cu amândouă mâinile pe uger izbucni brusc în plâns, şi lacrimile îi năvăliră peste obraji în boabe mari şi repezi udându-i şorţul şi genunchii dezveliţi. Vaca suflă pe nări, răsturnând copaia, care de altfel era goală, izbi cu coada, dar nu se mai mişcă şi Marioara ştergându-se la ochi continuă mulsul. Ca o răpăială de primăvară, plânsul îi trecuse...
Ea era fata care îl aşteptase, făcându-se de râs, pe Niculae al lui Moro-mete în paie în tindă. Despre ea se spusese pe urmă că ar fi rămas borţoasă cu el. Era mică atunci, abia împlinise paisprezece ani, şi se duse la clic^ pe furiş (mâncase pe urmă bătaie îndesată când se întorsese acasă), vea^^ la ea o surată şi îi şoptise la ureche că la alde cutare e clic şNtaifjWt ea cu un băiat să-l aducă şi pe Niculae, şi acolo tot băiatul aţgjjfsSftă stingă lampa şi o s-o scoată pe ea cu el în tindă. Asta era cevagMBhii prea s^ făcea la un clic (stinsul lămpii), de obi4dMAkînjtfffi2n7iJ fără să se bage de seamă cine e şi pentru asta ieşeai|JwH|HjBflR?şi numai uriul din ei rămânea pe întuneric în paie şi abia pe urmă CTa scoasă şi fata, dar
116
asta în văzul la toţi şi silită, împinsă cu forţa şi ea trebuind să se zbată şi să se proptească în prag cu picioarele, să nu se spună după aceea că a ieşit cu voia ei. Nu erau însă siguri de Niculae şi de-aia se hotărâseră să stingă lampa ca să nu se vadă că băiatul n-ar vrea, ceea ce ar fi fost nemaipomenit, s-ar fi băgat de seamă că de fapt fata e aceea care vrea, şi s-ar fi făcut în felul ăsta de râs. Se şi făcuse, dar nu pentru mult timp şi nu intrase chiar în gura celor mari, ci tot a celor de seama ei care şi aceştia uitaseră repede întâmplarea, mai ales după ce se dovedise că acolo în paie nu se întâmplase chiar nimic (nici măcar nu legaseră vorbă, să se ducă pe urmă el singur pe la ea şi s-o fluiere seara să iasă la poartă). Bătaia primită pe urmă dimineaţa acasă, aşa după cum îi spusese chiar mama târând-o de păr, nu fusese din pricină că se dusese la clic. La clic putea să se ducă, dar la ce clic şi cu cine? Acela la care fusese ea nefiind clic de fete mari, iar cea cu care se dusese nefiind în orice caz, dacă erai să te iai după ce zice lumea, fată mare. Se spunea că văduva lui Ilie Pipa, mama acelei fete, se culca ea cu un băiat într-un pat şi în patu ălălalt fata ei, pe care o chema Sora, cu alt băiat şi că mulţi flăcăi furau noaptea din podul casei părinteşti duble de grâu sau kile de tot felul de alimente fără de care muierea şi fata ei nu le deschideau uşa şi că se duceau acolo şi petreceau, muierea aprinzând focul şi făcând gogoşi calde în untdelemn, iar flăcăii venind pe lângă altele şi cu ţuică în tunică, sau cu vin, care mergea bine cu gogoşile. Ceea ce nu ştia însă mama, dar ce ştia foarte bine fata lipoveanului (şi de aceea poate tăcuse mâlc în timpul păruielii) iar Niculae ştia şi el, era că vara Marioara se întâlnea cu alte fete după-amiezele să păzească via şi în covergă unde stăteau pitite se petrecea numai ele ştiau ce. Târnuiala mamei şi vorbele care îi ieşiseră după acel clic curmaseră, după câte se părea, prietenia ei cu Sora, dar ceva se întâmplase totuşi între ea şi Niculae al lui Moromete, şi anume nu ceva de care ştiau numai ei doi, de vreme ce venise cineva să-i spună că Niculae o să-şi petreacă secerişul şi treierişul aici în sat. Nu răsuflase însă nicăieri nimic care să dea de vorbit.
jf Marioara terminase de mult, şi când se ridică şi ieşi cu vasul plin, */* surâsul ei strâmb era acum vesel şi mama îi urmări pe furiş, cu o privire bănuitoare, paşii şi mişcările cu care urcă scara prispei şi intră în tindă. Nu se ştie ce nu-i plăcu, fiindcă deodată ridică braţul şi o lovi în cap... In loc să se arate surprinsă şi să se indigneze, fata se feri şi se îndârji doar cu o împotrivire care nu mai avea în ea nimic spontan:
- Stai, mamă, la'n loc, vreai să-mi cadă laptele din braţe sau ce te-a apucat?!
Ca şi când asta ar fi fost grija ei, să nu-i verse mama laptele, pe care de altfel foarte grijulie îl puse jos şi începu să se îndeletnicească cu vărsarea

<L

117
lui în diferite oale mai mari sau mai mici, la prins, la fiert, sau la dubă pentru strâns de vânzare.
- Când ţi-oi rupe eu ţie moalele, şuieră mama.
- Ce-ai cu ea, fă, interveni Adam Fântână de pe prispă, unde îşi făcea, pe îndelete, bocancii albi de pospaiul de la moară (el era responsabilul morii naţionalizate a comunei). Ce tot o înghionteşti?
- Stă în aşternut dimineaţa şi acum uită-te la ea, zise mama, dar omul ntf se uită, îşi văzu mai departe de periat.
- Ce făcu, îti sări ţie în cap? continuă el. E fată mare, nu mai are paişpe ani, se mărită mâine, poimâine... când o să te duci pe urmă pe la ea o să te dea bărbatu-său afară din casă.
- O să vezi tu ce-o să facă asta, las-o tu în voia ei, să vezi cum o să ia câmpii. Şi tot eu o să pătimesc, n-o să pătimeşti tu care stai toată ziua la nenorocita-aia de moară şi nu mai ştii nimic.
- De ce nenorocită? exclamă lipoveanul. Şi continuă îndată: nenorocită eşti tu, că stai toată ziua cu gura pe fata-

asta, în loc s-o laşi în pacea ei să-şi vadă de tinereţe!
- Unde vezi tu că n-o las?! Vorbeşti şi tu fără nici-un rost, răspunse mama cu un dispreţ acum liniştit şi prinsă de alte griji, în timp ce într-adevăr rostogolea de undeva din pod pe o scară o cergă uriaşă şi cam ruptă pe care vroia pesemne s-o cârpească. Vezi mai bine, adăugă ea cu un fel de exemplificare, că ş-a oprit ăla la poartă, Vasile al Moaşei din Cotoceşti, ce-o mai fi vrând şi ăsta, a trecut şi aseară pe-aicj. „Du-te la moară, îi zic, acolo îl găseşti." Nu, că nu vrea să se ducă la moară.

II

Lipoveanul ridică barba de pe genunchiul frânt şi se uită. Nu zise nimic când văzu într-adevăr un om la poartă, nu dădu nici o încuviinţare, îşi reluă văxuitul şi abia într-un târziu întrebă:
- Ce este, Vasile, intră în curte, ce aştepţi acolo? Ce, eşti milog de stai aşa dimineaţa la poartă şi nu zici nimic?
- Bună-dimineaţa, zise Vasile apropiindu-se şi continuă să nu zică nimic, când ar fi putut să răspundă, dacă ar fi fost vorbăreţ, că milogii vin ei la poartă, dar nu tac din gură, se milogesc de se-aude din capul satului.
Adam Fântână intră în tindă, se aşeză la masă şi începu să mănânce. Vizitatorul rămase afară, dar în apropierea pragului tindei şi de acejp începu să spună ceva cu un glas înăbuşit şi monoton. Era un bărbat foarte tânăr, cu trupul subţire, aproape delicat, dar cu mâinile lungi, cu labele mari, crescute parcă la alt trup, groase şi negre ca nişte cazmale. în spusele

lui reveneau des nişte inşi care se numeau ba Isosică, ba Plotoagă, ba Mantaroşie, ba Zdroncan şi încă alţii, pe care îi învinuia în linii generale că după ce singuri au vrut să facă anul trecut aici în sat o gospodărie agricolă colectivă, tot ei pe urmă s-au apucat şi au împiedicat-o să ia fiinţă, pe motivele că nu le convine, dar fiindcă i-a apucat raionul de lucrul ăsta, să nu zică cineva că n-au făcut, dar uite că nu vor oamenii...
- Şi oamenii vor?! îl întrerupse brutal Fântână, înghiţind flămând mari bucăţi de mămăligă dumicată în laptele proaspăt. Oamenii vor, 'le mama lor de oameni, când m-am ridicat eu în şedinţă - şi aici lipoveanul ridică un braţ în sus drept ca lumânarea - am strigat, fraţilor, cine vrea să se înscrie să rămână aici cu mine în clasă, n-a rămas unul, am rămas eu singur, să spună pe urmă domnul Isosică la raion că eu am gonit oamenii să nu se înscrie! Şi când am ridicat pe urmă chestiunea în organizaţie, de faţă cu instructorul Filip de la regională, aţi tăcut toţi din gură, ca să poată să zică Bilă despre mine că visez! Va să zică eu visam şi voi toţi, ca nişte deştepţi, eraţi treji. Acuma veniţi la mine să-mi spuneţi, dar aşa pe furiş, până şi la moară vă e frică să veniţi, să nu vă vadă cineva şi să-i spună lui alde Isosică sau Plotoagă că aţi venit la mine fără măcinat, adică să-mi spuneţi mie cine ştie ce şi să vă ia aşa Ia ochi. Ce să-mi spuneţi, mă, voi, mie? Ce să-mi mai spuneţi?
- Dar ceva care e în interesul dumitale eşti dispus să asculţi? zise vizitatorul.
- Spune, zise responsabilul morii mai încrezător, având de astă dată în glas o suspiciune de altă nuanţă, una cronică, devenită parcă a doua natură.
Şi continuă să mănânce, în timp ce tânărul vizitator matinal continuă să vorbească.
- Şi tu de unde ştii de chestia a£ta? spuse în cele din urmă Fântână cu un glas din care se vedea că cn«e tot ce i s-a spus, mai rămânând de lămurit doar acest amănunt în cpea ce privea sursa.
- De la unul din ei, zise
- De la care?
- De la Plptoagă, Isqş^pTBilă sau Zdroncan. S-ar putea să fie amestecat şi Mantaroşie, _
iintele sfatului, Isosică secretar de organizaţie de Bilă nu era nimic (adică nimic plătit, îl aleseseră pea de *Arlus,* - Asociaţia română de strângere a Sovietică - el era cu această sarcină, de care de L că era foarte mândru), Zdroncan secretar al sfatului, iar Waritaîoşfe cantaragiu la moară.
- Va să zică nu vreai să spui, zise lipoveanul.
- Ţi-am spus, repetă tânărul, ştiu asta de la Isosică, Zdroncan, Plotoagă j sau Bilă.
Nu-i mai spusese pe cei patru în aceeaşi ordine, ca şi când s-ar fi ferit ca nu cumva să lase un indiciu oarecare despre cel de la care ştia secretul dezvăluit.
- Şi ce interes are unul din ăştia ca eu să ştiu ce-au pus ei la cale în privinţa mea?! zise din nou lipoveanul neizbutind să dea de firul tainei.
Vizitatorul tăcea.
- Spune, mă Vasile, tu n-auzi ce te întreb?
- Ce să spun?
- Eşti surd? Ce interes are unul din ăştia patru, care sunt împreună, ca eu să ştiu ce pun ei la cale în privinţa mea?!
- Ce interes? întrebă Vasile curios.
- Da, ce interes.
- Nu ştiu, zise Vasile mirat. De unde să ştiu? Şi adăugă cam supărat, ca faţă de cineva care tot nu aprecia valoarea dezvăluirii care i se făcuse: Prea multe vreai să ştiu!
- Bine, Vasile, zise lipoveanul cu o voce deodată caldă, o să văd eu, bine că mi-ai spus! Dar şi mai bine ar fi fost, adăugă, dacă veneai la moară şi-mi spuneai, te-aş fi crezut şi mai mult, pe câtă vreme aşa, ce ştiu eu ce mai puneţi la cale.

- Nu te costă nimic c-ai aflat, zise tânărul rece.
- Şi pe tine ce te costă că mi-ai spus?
- Tovarăşe Fântână, zise tânărul posomorât, eu nu ţi-o dau asta ca bună, ţi-o dau s-o ştii, nu ştiu dacă trebuie să crezi sau să nu crezi.
- Asta nu mai era nevoie să mi-o spui tu, d-aia te-am întrebat de unde-o ştii şi ce interes are ăla care ţi-a spus să ştiu eu din moment ce el e cu ei. Plotoagă nu poate să fie, fiindcă el fără cumnatu-său Zdroncan şi fără Isosică, n-ar fi nimic, Zdroncan nu poate fi contra lui cumnatu-său Plotoagă (contra ălorlalţi doi, Isosică şi Bilă, poate) dar numai ei doi, fără Isosică, nu poate el, cumnatu-său Plotoagă, şi atunci tot nimic n-am făcut. Mai rămâne Isosică şi Bilă. Bilă poate fără Plotoagă şi Zdroncan, dar nu poate fără Isosică şi iar n-am făcut nimic. Ar însemna că e Isosică. Isosică este? se holbă Fântână cu barbă cu tot ca şi când o astfel de idee l-ar fi pocnit în cap şi l-ar fi căpiat chiar şi ca ipoteză.
- Nu ştiu, zise Vasile supărat. Şi repetă: Prea multe vreai să ştiu!
Şi se ridică, îşi luă băţul pe care îl lăsase răzimat de zidul casei şi plecă încet, cu spatele la cei din casă şi i se văzu îndelung mersul până la poartă, egal şi impenetrabil ca şi dezvăluirea pe care o făcuse.
In acest timp Marioara dispăruse în odaie şi când acel Vasile se duse ieşi în prag gătită de plecare.
120
- Unde te pornişi tu acum de dimineaţă? sări maică-sa.
- Mă duc niţel pe la surata Ilinca, răspunse fata cu o sugestie în glas a unei neînsemnătăţi atât de mari a ceea ce urma ea să facă la surata ei, că abia aşa o făcu pe mamă bănuitoare şi o alarmă mai rău decât dacă ar fi spus că se duce să se mărite pe furiş.
Mama puse mâna pe vătraiul din vatră şi îl ridică crâncenă în aer:
- Dezbracă-te şi stai acasă că-ţi rup spinarea!
- N-auzi că mă duc niţel şi mă întorc acuşea, ce tot ridici vătraiu-ăla la mine?!
- Păi ce, asta e în firea ei! zise tatăl ridicându-se de la masă şi făcându-şi cruce. Lasă, fă, fata în pace, să se ducă, nu rămâne acolo, n-o mănâncă nimeni şi dac-o s-o mănânce o să strige şi ea, e lume... Du-te, Marioara, hai, dar întoarce-te repede, că nu sade bine să pleci de dimineaţă de-acasă, râde lumea...
Fata trecu pragul şi se dădu jos de pe prispă. Schimbase rochia, se spălase pe picioare şi încălţase nişte sandale, dar se vedea că nu erau cele mai bune lucruri pe care le avea, să nu se spună pesemne că s-a dus la ai lui Moromete de dimineaţă gătită, când lumea are treabă şi poartă alte haine. Cu o expresie buimăcită mama lăsă vătraiul din mână şi se luă după ea. O strigă cu vocea ei de mamă blândă şi înţelegătoare:
- Marioara.
Şi când fata se întoarse, deodată o implora:
- Marioara, nu te duce tu la ăla, maică, acum de dimineaţă, fă şi tu o dată cum te rog eu, dezbracă-te şi treci în casă că avem treabă să cârpim cerga-aia, vine seceratul şi treieratul şi n-o să avem cu ce înveli căruţa şi pune grâul...
Dar abia aceste implorări o scoaseră deodată şi pe fltă din ale ei şi scrâşni din dinţi şi chipul i se schimonosi de o împotrivire fără măsură, aproape sălbatică:
- Lasă-mă, mamă, în pace, ţi-am spus că mă îryi6rc repede, ce tot îi dai zor cu treieratul şi seceratul...
Şi îi întoarse spatele şi se duse, deschise Djpta şi i se văzu capul pe lângă vârfurile ulucilor, mergând grăbită dagftŞ pas măsurat, ca orice faţă care a plecat într-un loc unde are treaj^^pu unde se pierde timpul. în casă, Adam Fântână, cu un picior pe muierea lui ce-are cu fata. Femeia să dea pe faţă, că aseară sau băiat, n-a înţeles bin Moromete în sat şi stă pJJPHWFJfină
- Şi? întrebă omul neînţelegând.
mai întrebă totuşi o dată pe ceea ce înainte nu vrusese a la poartă pe Marioara, fată mâine vine Niculae al lui Ilie treieratul.
121
- Şi! făcu femeia. Vezi-ti de-ale tale, când ai s-o vezi aci în casă cu burta la gură să nu zici că n-am ţinut-o din scurt.
- Da' ce e între ea şi Niculae al lui Moromete?
- Nu e nimic, răspunse femeia după o ezitare.
- Păi dacă nu e nimic, ce-ai cu ea, creştino, nu poţi s-o laşi în pace? Unde vreai să găsească un bărbat, la tine în vatră?
- Ăla nici nu se uită la ea şi ea de cinci-şase ani...
- Ce e de cinci-şase ani?! se miră tatăl, coborând de pe prispă şi luând-o şi el spre poartă. De ce nu zici tu de zece ani, ce mi-e cinci-şase ani, ce mi-e zece.
Şi se îndepărtă şi el pe lângă garduri, asemeni fetei, luând-o însă spre acea parte a satului dinspre care se auzea cântecul rar al motorului morii, care pe vremea aceea mergea cu uleiuri grase, scoţând pe un burlan rupt, în acelaşi timp, zvâcnituri de fum şi un zgomot ca de jucărie, care izbea într-un fel vesel urechea celor care treceau prin apropiere. Iar muierea rămase acasă singură, să coasă cerga, şi cu gândul în două părţi: cu grija spre fată care se făcuse mare şi nu mai vroia să mai asculte şi cu pornirea spre bărbat care, în loc să sară şi s-o oprească, o

lasă să plece dimineața spre casele altora, să se facă de râsul lumii...
III
Casa Moromeților era așezată la șoseaua mare şi se putea ajunge la ea uşor din orice parte a satului. Casa era veche, dinainte de primul război, şi numai pridvorul, grajdul şi fanarul erau făcute mai de curând. în pridvor era văzut de obicei Moromete, care părăsise prispa de dinainte de cel de-al doilea război şi dormea acum aici şi ridicase în acelaşi timp de-a lungul prispei un parmalâc cu câte-o floare romboidală tăiată în mijlocul fiecărei scânduri. Sub pridvor îşi construise o pivniță plină cu butoaie şi putini în care intrai ridicând o trapă chiar de lângă pridvor, de pe prispă, care acum era din scânduri, ca şi duşumeaua celor două odăi din casă, altădată din pământ.
Aici, în pridvor, veneau la el de câte două-trei ori pe săptămână şi câte unul aproape în fiecare zi - uneori chiar şi de două ori pe zi - prietenii lui politici de după Iocan, foşti liberali ca şi el, Nae Cismaru, Costache. al Joachii, Matei Dimir şi Giugudel. Cu ei bătuse muntele ani în şir. Cu Cocoşilă se împăcase într-o vreme, dar nici unul nu mai reuşise să facă să fie între ei ceea ce fusese pe vremea lui Iocan şi se vedeau rar şi pentru scurt timp, cu toate că încet, ca dintr-o lungă boală, Moromete îşi revenise.

Arăta mereu în plină putere, și se găsiră destui care să spună că anume jucase el comedia cu căzutul la pat, ca s-o poată goni pe Catrina de-acasă şi să se însoare cu alta. Presupunerea nu se confirmă atunci, dar se adeveri mai târziu. într-adevăr arăta iarăşi senin şi se uita pe drum ceasuri întregi exact ca pe vremuri, fără să aibă adică nevoie de nimic din afară ca să se simtă trăind, deşi dintre copii, lângă el nu mai era decât Ilinca. După măritişul ei cu Sandu, Tita nu se mai întorsese în casa părintească fiindcă avea de la bărbatul ei un băiat care moştenea casa lui. Moromete nu găsea în el nici o frică față de trecerea anilor. Când Ilinca alerga la poartă şi striga: „Tată, a murit cutare!" ai fi zis că la această ştire Moromete avea să tresară şi măcar din gură să spună ceva de bine de cel care nu mai era. „...Pe mă-sa, răspundea el într-adevăr după un moment de reculegere. A murit fiindcă n-a mai avut zile!" „O să ai tu mai multe, o să trăieşti cât lumea", răspunsese într-o zi Catrina cu un glas înfiorat, de teamă şi de îndoială, fiindcă de atâția ani de când se ducea la biserică ea aflase nu fără nelinişte că în ochii Mântuitorului păgânul e mai nevinovat decât cel ce cunoaşte învățătura, dar n-are destulă credință. Ea n-avea destulă credință, nu se putea înşela, în timp ce el era păgân. „Nu, că o să trăieşti tu cât lumea, îi răspunse şi Moromete cu nepăsare. Crezi că dacă te duci la biserică o să trăieşti mai mult ca alții!" „Nu, zise şi mama, dar barim cât trăiesc să nu trăiesc în întuneric! Ce-o fi pe lumea ailaltă o să vadă Domnul Cristos!"
Adică o să-şi dea el seama cine merită să fie ales să trăiască alături de el şi cine trimis în smârcurile unde domneşte *Cinenupoate.* Astfel îi spunea ea adesea diavolului ferindu-se să-i rostească numele: dar de ce considera ea că diavolul e „Cel ce nu poate", era greu de înțqfes, când ştia bine ce putere avea el asupra oamenilor, vroia poate să spi/nă că nu avea şi asupra lui Dumnezeu şi a celor ce urmau învățătura hu Cristos? Aici Moromete ridica din sprâncene şi le dădea într-o parte/confirmând subțirel: „Aşa e!" făcea. Şi se înghesuia singur în sine cy*un gest care vroia să spună că nu e rău ce zicea ea, aşa o fi, gest zadarnic de bunăvoință menit s-o domolească şi s-o facă să uite cu timpul istria dusului lui la Bucureşti...
Revenindu-şi, lui Moromete îi revenise şi uita foarte intrigat la aceşti oameni noi de pe. spunea primărie) care îi intrau în curte şi îi cunoscut şi n-ar fi ştiut cine e. El nici nu le se urcau pe scara podului, cum apr* acolo şi cam cât trebuia să de stat. Avea aerul că dacă ar vorbi Jrstrica totul, în timp ce, după el, făcea să stai şi să te uiți la ei fără să te saturi cu riscul că puteai după aia să
entru politică şi se popular (nu se mai u ca şi când nu l-ar fi jmic când îi vedea cum xe cam cât porumb era 1 oficial drept cotă către

pierzi câteva coşuri de porumb. Fiindcă nici măcar nu dădeau bună ziua când îi intrau în curte! Ii făceau apoi o hârtie, i-o lăsau pe pridvor şi plecau, atrăgându-i doar atenția că dacă nu se duce singur cu porumbul vor veni atunci tot ei, de astă dată cu căruțele. S-a dus vremea, ziceau ei, când cu porumbul acela domnul Moromete cutreiera munții şi făcea negustorie (ca şi când cuvântul negustorie ar fi fost ceva de ruşine!).
Moromete surâdea: „Auzi, mă, Matei, ce zice lipoveanul-ăsta, că tu şi cu Giugudel (şi l-a mai adăugat şi pe Cârstache la rând) cică sunteți uneltele mele. Adică cum *unelte?"* (Era un cuvânt din ziare, prin care erau desemnați astfel acei țărani care continuau încă să fie în relații paşnice cu chiaburii, alt cuvânt necunoscut în sat prin care erau desemnați cei cu stare.) Prin unelte, Moromete dădea de înțeles că se gândeşte la o furcă, o sapă, o greblă... Iar în ceea ce priveşte porumbul nu zicea nimic. Cum o să se ducă să-l dea?! Asta ar fi fost culmea. Să vină ei să vedem o să i-l ia cu forța?!
Şi într-adevăr nu veniră. în anul acela. Dar în anul următor i se urcară liniştiți în pod şi îi luară câteva zeci de coşuri, din cele câteva sute, eliberându-i şi o hârtie pe care îl puseră s-o semneze şi îi dădură şi nişte bani, cam a zecea parte din prețul cu care se vindea porumbul pe piață, la munte ca şi la baltă. Nu reieşea de nicăieri că i s-a luat ceva, ci pur şi simplu *s-a predat* cantitatea cutare contra cost, ca orice marfă. Nu era cine ştie ce, dar se zvonea că nici la munte nu mai avea voie să se ducă.
„Ce-i facem, mă, Costache, îl întrebă el pe Costache al Joachii îndată după aceea. Ce facem, mă, Nae?!" „Ce să facem, răspunse Nae, întreabă-mă să te întreb! întreabă-l mai bine pe băiatu-ăla al tău, că el trebuie să ştie."

Costache, fără să se omoare cu firea, se arătă nepăsător şi spuse că probabil sunt tot chestii de-astea care semănau cu istoria cu seceta din Moldova, cu deosebirea că acum n-aveai încotro şi trebuia să dai ceva. Din zece duble dintr-o sută nu sărăceşte nimeni.
în anul următor însă istoria se repetă, de astă dată nu numai la grâu şi la porumb ci şi la floarea-soarelui, la carne, la lapte şi la lână. Mai mult, se judeca numărul de oi după suprafaţa de pământ, chit că Moromete, de pildă, mai rămăsese doar cu o oaie. Păştea pe-acolo prin grădină, și nu înțelegea nimeni de ce n-o dăduse o dată cu celelalte şapte-opt pe care le vânduse, după cum spuse el, din pricina ciobanilor, care le mulgea pe izlaz și nici lână nu-i ieşea cine ştie ce. El nu spunea că stofele se găseau acuma la un preţ mai ieftin la cooperativă şi că fetele şi mama nu prea se mai arătară dornice ca altădată să mai întindă războiul de ţesut în casă în timpul iernilor (singure velințele mai rămâneau). „Ce zic, mă, Matei, ăilalţi oameni?" îl întrebă el pe Matei Dimir, ca şi când asta l-ar fi interesat mai mult, ce ziceau alții, decât faptul în sine că nu mai putea

merge la munte. „Ce să zică, se răsti Matei (aşa era felul ăstuia, semăna pe undeva cu Cocoşilă, cu deosebirea că totul la el rămânea la răsteală, nu ieşeau prea multe cuvinte din creierul lui) nu zice nimic, ce să zică." „Cum, mă, nu zice nimic! sărea Moromete ca şi când nu i-ar fi venit să-şi creadă urechilor, adică cum nu zice nimic? Păi ei nu văd?" „Şi ce dacă văd?" „Cum ce dacă? Adică cum?! Ce treabă e asta?!" „Treabă, ce să fie?!" de răstea Matei Dimir silindu-se ca răsteală lui să se transforme într-un răspuns, adică asta era, vedeau, dar nu ziceau nimic, ce puteau să zică la urma-urmei, că le place? „Cum, mă Matei, revenea el după câteva zile, pe altă cale, când se vedeau din nou, să dau eu cotă de la o *oaie,* mă?!! Ce e aia, oaie sau magaoae?" în ce lume adică intrau ei în felul ăsta şi care era partea lor în ea, să fie cei cu oaia, adică cei cărora avea să li se ceară în Viitor altele şi mai gogonate decât li se cereau acum, şi la asta *să se rezume* tot rolul lor, sau într-adevăr avea să se schimbe lumea din temelii cum se zicea şi să fie chemaţi să ia şi ei parte la ceea ce avea să aducă în bine această schimbare? Fiindcă iată de pildă *fonciirea,* acum că Moromete nu mai avea bani, revenise, o simţea... I se trimeteau prin Ilie Micu, piticul satului, care mai era încă ţinut pe-acolo pe la sfat, singurul care mai rămăsese dintre slujbaşii vechii primării, nişte hârtii în care i se spunea că pentru fiecare zi de neplată a fonciirii i se majora cu nu ştiu cât zero virgulă zero cinci, şase sau zece la sută din suma totală şi că asta mergea crescând... Mai bine, i se spunea cu nepăsare, să se ducă la sfat şi să-şi achite ce avea de achitat că altfel suma se îngroşa singură „în detrimentul dumitale, ţi-o spun cu lacrimi în ochi", zicea unul Bilă care nici măcar nu se ştia ce rol avea pe-acolo, dar care totuşi se dovedea că era el la curent şi ştia ce spune. Bineînţeles că Moromete nu se duse, cum să se ducă chiar aşa de la începutul anului, era destul timp până la toamnă, dar ajunse curând să nu mai ştie nici cât avea de plată şi nici dacă, aşa în general, se putea plăti, dat fiind că aceste majorări la rândul lor se majoraşi şi ele şi acestea la rândul lor sufereau şi ele de-o majorare la majorare, sf aşa mai departe.
„Ce fac eu aicea, domnule?" zise el ducându-se tot/şi la sfat cu aceste hârtii, uitându-se nedumerit la Zdroncan, unul din băieţii lui Traian Pisică ajuns secretar în locul lui Oprescu. „Ce este, nea Iliy?" îl întrebă Zdroncan fără să-şi mişte ochii din hârtiile în care scria cu^erneala lui violetă. „Mă Zdroncane, păi eu degeaba plătesc acum în fa^r ta, fiindcă până îmi faci tu chitanţa, suma s-a şi majorat şi trebuie^#ţi plătesc din nou, şi până îmi faci iar chitanţa, iar s-a majorat, şijwnHai departe."
Dar nici o tresărire din partea capaJț. Şi doar se spuseseră în faţa lui cuvinte uneori menite să-i întindăJnKr un zâmbet, şi un zâmbet face uneori pe doi oameni să treacă pesteePllip. care altfel nu se trec niciodată.

i
„Nu-mi plăteşti mie, du-te la referentul încasator principal", răspunse Zdroncan fără să-l audă bine, nu-i ardea lui de dedesubturile lui alde Moromete, nu era acum timp de dedesubturi de-astea. Astea erau bune pe vremea lui Aristide.
Moromete se duse la referentul încasator principal, care luase locul atât vechiului perceptor cât şi agentului său de urmărire, Jupuitu, scoşi la pensie sau daţi afară, nu le ducea nimeni grija, se aranjaseră ei bine cât fuseseră la putere. Ăsta se uită la Moromete tot fără să-l vadă şi nu vorbi cu el până nu-şi aruncă întâi o privire în vraful de hârtii cu care omul venise nedumerit de-acasă. îi arătă apoi şi el ceva tipărit, cu pasaje subliniate cu cerneală roşie, zicând că după ele şi-a orientat şi el calculele, nu le-a făcut din capul lui. Şi îi făcu semn spre uşă: mai mult n-ar avea ce să-i mai spună, nici măcar nu-l interesa dacă ţăranul plătea sau n* plătea.
IV
„Bine, continuă Moromete adresându-se prietenilor lui liberali, dat fiind că statul are nevoie de parale fiindcă nu mai suntem ca pe vremea regimului burghez al moşierului ...de moşieri, cu sămânţa lor, de unde i-au mai scos şi pe-ăştia, care ştiţi şi voi alde Costache şi alde Matei că se luă moşia mare a coanei Marica îndată după ălălalt război, şi nu acuma, dar dat fiind că numai ei au nevoie de bani, noi n-avem, să zicem că fonciirea trebuie achitată. Orice stat, nu aşa, are funcţionărime de plătit şi toată lumea e datoare. Dar Valache a dat tot ce i se cuvinea şi n-a zis nimic nici de cârciumă, când i-a

închis-o, ştiţi cum îi plăcea lui să bea cu notarul şi primarul. Le făcurăm bine pe toate alelalte şi rămase nerezolvată cârciuma lui Valache. Nu zic de moară şi de păduri, trecură la stat, aşa consideri dumneata din punct de vedere că să nu mai existe oameni cu averi, foarte bine, dar Valache ce bogat îl găsişi? în fine, să zicem că alcoolul fiind monopolul statului, eu, stat, ţi-am dat autorizaţia' de desfacere, eu ţi-o retrag, am eu alte planuri cu meateurile, mă priveşte! Dar ce-i făcură ei cu alde Gae şi ăia care mai erau cu ei? Că Valache nu plânge el după cârciumă, ce cârciumă, avea acolo câteva sticle, îi plăcea şi lui pe vremuri să stea cu alde notarul şi primarul care era, sau când ăştia aveau treabă, cu domnul Gogu Pişculescu, săracul, pe unde o fi şi ăsta, dar aţi auzit şi voi cum au intrat peste el, şi alde Gae a ridicat ciomagul lui cu care păştea altădată oile oamenilor pe izlaz, şi a izbit cu el în masă... Că pe mă-ta de chiabur, scoate şi plăteşte impozitele! Valache, spun unii

care l-au văzut, cum era el cu obrajii cam graşi, uite-aşa au început să-i tremure fălcile şi se uita aşa la ei şi asculta cum înjura Gae, ţi-nchipui, om care nu-i făcuse nimic, că i-ar fi spus el dacă era la mijloc o răzbunare şi zice Valache, de ce mă înjuri dumneata, ce ţi-am făcut eu ţie, scoate şi plăteşte, zice, facu-ţi şi dregu-ţi de chiabur, te învăţăm noi minte să mai unelteşti... Am plătit, zice Valache, şi-i arată chitanţele, dar ăla care nu ştie carte ce să înţeleagă el, nici n-a vrut să se uite, îi da zor că îi arată el... Pe urmă au ieşit de-acolo şi au plecat. Ştiţi şi voi ce i-au făcut pe urmă: tot Gae l-a dat în judecată pentru că nu şi-a achitat impozitele, s-a dus Valache la Pălămida la înfăţişare, cu avocat. Onorată instanţă, c-o fi c-o păţi, uite chitanţele că învinuitul şi-a plătit îndatoririle care i se cuvin, cerem achitarea. Atunci s-a ridicat judecătorul şi, zice, probele sunt necorespunzătoare, drept care urmează să fie condamnat. Asta e! Săracul Valache! Nu le zisese nimic în timp ce alde Stan Ciocea l-aţi auzit şi voi cum spunea cu gura mare ca nu vin ei mai repede americanii ăia să-şi facă un tâlv şi cu ci să bea sângele lui alde Isosică şi Adam Fântână. Şi n-a venit nimeni să-l aresteze! L-au ridicat ei mai pe urmă, dar nu din pricina asta. Şi îl băgară la beci pe Valache..." „Cică e să iasă acum, lunile astea", a zis atunci Giugudel, care era totdeauna cel mai bine informat... „O să iasă, dar cum să mai trăiască acum omul ăsta în sat? răspunse Moromete. Fiindcă eu înţeleg, dacă vii dumneata la putere, să te răfuieşti cu ăl care a făcut rău, ţineţi minte cum îl scoaseră legionarii pe alde Ilie Pârvu şi îl bătură cu funiile ude în faţa primăriei. A şi murit pe urmă... Nu era normal ca ăia doi legionari care au dat cu frânghiile şi nu numai pe Victor Bălosu, care e la beci, să pui acum mâna pe ei şi să-i beleşti, nu pe Valache? Aşi! Unul din ei e pe la Bucureşti, tramvaist, iar ălălalt îşi vede de treabă aici în sat, are chiar onoarea ca uliţa aia din deal, de la marginea satului unde stă el, să-i poarte chiar numele, uliţa legionarului, aşa îi spun muierile." „Cică l-ar fi întrebat alde ăsta al lui Bragadiru pe, Gae, spuse iar Giugudel, care e fapta de care se face vinovat Valache. faptă, zice Gae, vezi să nu te trimit şi pe tine după el. Accept să mă zice al lui Bragadiru, dar mult nu pot să stau acolo şi când ies dracu' care nu-ţi roade beregata." „Asta nu ştiam, zise Moromet ce i-a răspuns?" „Singur, zice, ai intrat la ascuţirea luptei de clj Gae. Să nu crezi că mi-e frică mie de tine. Şi l-a luat şi; la raion." „L-au băgat la zdup?" întrebă Moromete. puşcărie, mă, stă acolo alde al lui Bragadiru, îi pufî alde muierea aia a lui şi-i duce de mâncare să ţie lWmetri cubi, că aşa cică, are de săpat atâţia metri cubi, dacă îi face, îl eliberează înainte de termen. Şi cică îi mai dă şi nişte bani!" „Aşa închisoare zic şi eu, exclamase

hfcl

Moromete cu un entuziasm probant. Şi crezi tu că ăsta al lui Bragadiru o să-i roadă beregata lui alde Gae după ce iese? Aşa se lăuda şi alde Nae Marinescu că dacă el îl prinde pe Gae că-i intră în curte şi i se urcă pe scara podului îi dă una şi îl lasă lat. Ei, şi când veni Gae şi intră în curtea lui fără măcar să bată la poartă şi îl puse să dea două căruţe de porumb cotă, nu mai zise alde Nae nimic. E drept că Gae nu s-a ostenit să se urce el pe scara podului şi zice, de-aici se predă imediat două căruţe, taie-i domnului Nae Marinescu chitanţa de încasare la preţ oficial şi să mergem mai departe. «Bine, mă, Nae, zice alde Boldeată, după câteva săptămâni, că n-ai putut să-i tragi una lui Gae atunci pe loc, mai înţeleg, că era miliţianul cu el, dar spunea alde Tănăsache al Gârii că v-au văzut pe urmă pe-amândoi la *meati,* tu plăteai». «Minte al lui Tănăsache al Gârii, eram acolo întâmplător, n-am şi eu voie să beau o ţuică?» «Ba ai, dar Gae cică era singur, de ce nu i-ai tras una?» «Ce să-i tragi, mă, zice, ăsta a înnebunit, nu e zi să nu trimeată câte doi-trei cu miliţianul la judecată». «Mă Tănăsache, aşa e cum zici tu, ce dai acuma ca cote e un zero pe lângă ce dai pe urmă dacă te trece la chiaburi. Nici nu ştii ce frică mi-e, îmi rămân copiii neînsuraţi...» Mira-m-aş să scape el multă vreme, mai spusese Moromete. Dar nu asta e problema! Că dacă azi îi faci ăstuia şi ăluia ceea ce îi faci, cine te mai împiedică să vii şi peste alde Costache al Joachii şi să-i faci şi lui la fel, chit că el n-are nici în clin nici în mânecă cu ceea ce se cheamă un chiabur!? Nu mai vorbesc de mine care am două loturi, încheiase Moromete cu un glas totuşi foarte liniştit. Dacă n-ar fi Niculae, mai spuse el, de mult aşi fi luat-o şi eu pe urmele lui Valache!"

Era exact ceea ce gândeau şi prietenii lui în clipa aceea. Asta nu-i împiedica însă pe nici unul dintre ei să vină mai departe la Moromete în pridvor. Li se părea că dacă şi pe ei ar fi început acel Gae să-i ia la ochi, asta ar fi fost sfârşitul lumii. Iar dovada că nu era totuşi sfârşitul lumii erau chiar adunările acestea ale lor, în ciuda ameninţărilor lipoveanului sau ale acelui Gae; nu li se întâmpla nimic şi se reîntâlneau totdeauna liniştiţi, luând-o de unde rămăseseră.

într-o zi însă Giugudel le spuse celor care arătau că nu de mult timp | se vor mai bucura ei de libertatea lor de acum: noul preşedinte, Plotoagă, 1 şi noul secretar de organizaţie, Isosică, pariaseră între ei că nu le e lori frică de Niculae şi că pe-o vadră de vin, zicea Plotoagă, că îl va lua pe ? Moromete şi îl va băga la beci pentru agitaţie împotriva regimului (Isosică| paria că Plotoagă nu va îndrăzni) şi că Isosică îl va doborî pe Niculae î (asta era mai greu, şi Plotoagă paria că Niculae îl va doborî el pe Isosicăf în clipa când va mirosi cine din comună unelteşte contra lui). MorometeJ se posomori: nu era de glumit cu smintiţii ăştia... Dae nici o clipă nu se] feri să se vadă mai departe cu prietenii săi...

Nemaiputându-se duce la munte, Moromete, după oarecari ezitări, îi ceru bani feciorului, lui Niculae. De la cei doi, Paraschiv şi Achim, n-avea ce să ceară. Paraschiv izbutise într-adevăr să-şi facă o casă în Colentina şi izbutise chiar să tragă şi lumină de la stâlpi şi să facă pac, cum zisese el, când intra în ea, dar se îmbolnăvise de oftică, tuşea de răsuna casa aceea a lui pe care şi-o ridicase mâncând numai pâine cu cartofi. Moromete fusese la el o dată s% vadă cu Niculae. îl pensionaseră pe Paraschiv care era şi el în partid, cu\oate că după un pahar de vin începuse să-i spună lui tat-său şi lui frati-sau vitreg că nu le dă comuniştilor nici un an. Era înainte de abolirea momrhiei şi Paraschiv, nu se ştie de ce, era regalist şi arăta indignat că se zicea despre rege că nu mai face nimic, că ar fi adică (şi asta îl supărase j|g el cel mai tare) un *manochin. De ce manochin?!*

pă zic ei? (comuniştii adică, din rândul cărora $_t$ prins de o pornire ciudată se înroşise de furie te în sat, a continuat el adresându-se tatălui, eu ţin cu el. (Asta era un fruntaş ţărănist Ariştide). De ce credea Paraschiv că îl ţinutul ăsta al lui tocmai de-acolo de ce pierduseră puterea şi nici nu erau şa vreodată? Nu era de-a bună cu tuşea ... însemna că nu mai putea munci, deşi Jecă de tot cu o doctorie nouă care se ' Achim, îi dădea înainte cu „Consumul lui lipsă de capital, că altfel... ar ajunge adică

se stropşise el la Niculae] făcea şi Paraschiv parte), şi începuse să tuşească, şi spune-i lui Stan Ciocej care avea cârciumă apro| mai poate încălzi pe Sta£ unde era şi mai ales acur semne că ar mai fi putut-o asta a lui, om tânăr scos la se spunea că acum numea penicilină... Cât alimentar" dar zicea

mare negustor!

Spre bucuria lui Moromete, Niculae îi trimise numaidecât bani. însemna că avea, că era adică bine plătit acolo la Pălămida şi Moromete nu aşteptă să treacă prea mult timp ca să-i ceară iar. „N-am bani, domnule, îi scria el ca să se justifice, cu ortografia lui din 1900, mă apasă lipsa de bani şi ăştia de la sfat mă apucă de sume mari... Dacă îmi dai o mie de lei, se plângea el, şi îmi ceri să-ţi dau ţie pe ea un leu, pierd mia, că n-am de unde să-ţi dau leu-ăla!" La început răspunsul lui Niculae nu întârzia şi îi trimetea suma cerută, dar fiindcă scrisorile deveniseră pe urmă prea dese, nu-i mai răspunse la ele prin mandat ci prin tăcere, lăsând să se scurgă cel puţin o lună până să-i expedieze ceva. Moromete se făcu că nu înţelege şi începu să ia trenul spre Pălămida. „N-ai primit scrisoarea mea?!" îl întreba pe Niculae fără prea multe ocoluri. „Ba am primit-o!" răspundea Niculae. „Păi dacă ai primit-o, atunci de ce..." Dar nu îndrăznea totuşi să-l ia direct la rost, luându-l totuşi în felul acesta.

128

129

Niculae, când îl vedea la poarta Comitetului de partid aşteptându-l, abia izbutea să-şi ascundă nemulţumirea. Nu înţelegea, îi spunea el tatălui, de ce îl căuta? Din moment ce el nu-i trimisese bani, nu era limpede că nu putuse, că n-avusese? Ce adică, credea că a uitat?!

Şi într-o zi îşi ieşi din pepeni şi îi spuse că s-a săturat, pentru cât l-a ţinut el în şcoală, i-a trimis bani destui şi de-aici înainte n-o să-i mai dea nici un leu. Nu există scrisoare pe care să fi primit-o de la el şi în care să nu fie vorba decât de bani şi niciodată nu l-a întrebat şi pe el ce mai face şi cum o mai duce, cel puţin cât a fost militar a primit o singură scrisoare, fiindcă ştia şi el că acolo n-ai leafă, n-ai ce să ceri. Gata, s-a sfârşit şi cu istoria asta. De-aici înainte n-are decât să facă ce-o vrea, dar să-şi ia gândul că o să-i mai trimită vreun sfanţ!...

„Sfanţ! şopti Moromete deodată înmuiat şi începu să clatine din cap a reproş. Păi, mă Niculae, exclamă el cu o duioşie care îţi chema înţelegerea pe-aci pe-aproape, pe lucruri mici, dar adevărate şi de neînlăturat, dacă eu aşi avea, crezi că ţi-aş cere eu ţie?!"

Dar nu-i mai merse comedia aceasta a uimirii totale nici faţă de fiul său. Niculae continuă să strige că îi ajungea, şi că dacă până acum i-a tot dat, a fost din pricina mamei, că s-a gândit la ea că n-are. Ei, o să-i cumpere de-acum încolo tot ce-i trebuie ei de îmbrăcăminte şi încălţăminte şi lui n-o să-i mai dea absolut nimic. Asta era, şi să nu-l mai vadă pe-acolo, că n-avea ce să mai caute.

în tot timpul acestei ieşiri nestăpânite Moromete se fâţâise pe scaun ba înainte, ba îndărăt, şi pe chipul lui apăruseră şi se topiseră rând pe rând ba mânia şi protestul, ba rugămintea prefăcută naivă, însoţită de încercarea, repede curmată de mânia mai mare a fiului, de a o da pe glumă, ca să-i alunge băiatului supărarea. Erau la restaurant şi mâncaseră împreună şi aveau între ei şi o sticlă de vin şi totul începuse de la o vorbă a tatălui, care spusese la un moment dat fără nici o urmă de bucurie că îşi vedea fiul şi se afla cu el la un pahar de vin: „Veni pe

la tine zilele trecute Enache al Cârstichii!" „Ei şi?" răspunsese Niculae. „Nu puteai să ne trimiţi şi nouă o sticlă de untdelemn?!" „O sticlă de untdelemn! îi sărise atunci lui Niculae ţandăra, au ajuns ţăranii să ia untdelemn de la oraş, mâine-poimâine o să aveţi pretenţia să ieşim noi la plug şi să vă dăm şi pâine! Ei, uite, eu n-o să-ţi mai dau nimic, dacă e vorba pe-aşa!"
Şi o ţinuse aproape o jumătate de ceas în acelaşi fel şi din ce în ce mai aprins de furie. Că nu le mai plăcea să muncească pământul, că altădată făceau câte cincizeci-şaizeci de kilograme de untedelemn pe an şi că acum nu mai făceau nimic, le plăcea să le dea alţii de-a gata (nu spunea că untdelemnul şi împreună cu el şi floarea-soarelui constituia acum monopolul statului, sământa trebuia predată, contra cost, fireşte, şi că din pricina asta nu mai semănaseră nici ei, în anul care venise, floarea- soarelui sau semănaseră prea puţină), că nu mai vor să hrănească păsările cu urzici
130
cu mălai şi porcii cu lături, le dă acuma făină de grâu amestecată cu lapte, să facă porcul carnea dulce, şi pe de altă parte se plâng că n-au pâine în casă, iar porcul îl vând la speculă pe pieţele Bucureştiului să-şi cumpere aparate de radio şi butelii de aragaz, că asta le lipsea, încolo le făcuseră bine pe toate! La cooperativă le place că sunt mărfuri şi unelte agricole ieftine, dar cerealele ei ar vrea să le vândă de zece ori mai scump profitând de faptul că statul n-are încă rezerve ca să desfiinţeze de tot cartelele şi să-i scoată din circulaţie cu produsele lor pe care le vând la astfel de preţuri. Gata, nici nu vrea să mai audă de % hai să plece chiar atunci şi să mai vie când l-o chema el!
Moromete se resemnase de mult să lase să curgă aswel peste capul lui această ploaie de ameninţări şi învinuiri. Nu mai zictla nimic, tăcea şi asculta cu privirea albă, rătăcind pe lucruri care nu emu acolo şi nu se vedeau şi din când în când doar tresărea, dar foartelslab, luptând cu mâhnirea şi tristeţea. Ce mai putea să-i facă acestui tăiat? Avea şi el dreptate, leafa lui n-o fi nici ea cine ştie ce, i-o fi trebuiiH şi lui, nu poate să trăiască aici fără haine bune şi să umble desculţ varaftumai în cămaşă şi izmene, ca în sat. Dar de ce striga el aşa de tare?JŞu ce îl supărase de-i sticleau aşa ochii? Că nu-i zisese nimic...
Când Niculae se opri, Moromete îşi îndreptă în< vadă dacă s-a oprit, sau se odihneşte s-o ia iar de la coloraseră obrajii şi nasul lui alb ca de piatră i se fă© era. Se uita într-o parte şi se uita şi la îndârjirea din nu-i trecea, dar nici nu mai ţâşnea în afară să se „Lasă, mă, Niculae, zise atunci Moromete oftân soleze. O să-mi dai tu, că ai inimă bună!" Şi oft; fost o mare nenorocire că fiul avea o astfel de in[j] se agitase pe scaun şi flacăra din el se aprinsese parcă şi mai tare, dar nu mai zisese nimic şi încetul cu încetul se stinsese, lăsând doar tăciunii aprinşi, fiindcă tot nu-i vorbi în ziua aceea. Dar într-adevăr continuă să-i trimită tatălui bani, ca şi înainte.
VI
Cu toate că în munca lui de activist avea concedii foarte neregulate, totuşi o dată pe an tot venea pe-acasă şi stătea câte-o săptămână două. Nu era însă chip de odihnă cât stătea, fiindcă de îndată ce sosea îl şi luau în primire... Că ce se mai aude? E adevărat că americanii au o bombă care dacă dă cu ea la Bucureşti omoară şi pe-aici? Nu e adevărat?! Dar e adevărat că ruşii nu au o astfel de bombă şi că dacă ar vrea americanii
131
spre el, să oprise, i se alb decât pesemne că în cuvinte, larcă să-l con-ca şi când ar fi Auzindu-l, Niculae
le-ar face şi le-ar drege? Nu e adevărat?! Atunci ce zice alde ăla al Măriei lui Trăilă care are un radio mic, cu căşti şi aude în fiecare seară... Minte ăla?! Aveau o curiozitate lacomă şi, cu toate astea, nu mai citeau ziarele ca pe vremuri, nici măcar Moromete. „înainte ne adunam la Iocan şi vorbeam ce vream noi despre rege şi nu ne zicea nimeni nimic, îi spunea tatăl fiului. Dar ăsta al vostru, Goe, crede că acuma de-aia l-au dat ei pe rege jos ca să nu mai zică nimeni nimic de ei." „Ăştia sunt mai mari ca regele, mă Ilie, ascultă şi tu aici la mine o dată!" răspunse Nae Cismaru cu indignarea celui care, ştiind mai multe, nu înţelege de ce totuşi oamenii se uită în gura celui care ştie mai puţine, unul din ăştia fiind de pildă Moromete, ale cărui uimiri, ce puteau să însemne decât că nu ştia? „Mă, eu zic că ei n-au pretenţia asta!" răspunse Moromete cu un bun-simţ care trebuia negreşit să fie şi al acelora din moment ce el îl avea şi erau şi ei tot oameni ca şi el. „Ba au! strigă Nae Cismaru. Ascultă aici Ia mine: au! ai să vezi tu că au pretenţia. Mai vorbim noi!"
Ceea ce îl făcea însă pe Niculae să-l ameninţe pe tatăl său că n-o să mai vie deloc pe-acasă era faptul că o chestiune considerată bine lămurită azi era luată a doua zi de la cap. în tot acest timp cât fiu-său stătea în sat cu ai lui, tatăl dormea puţin şi nu-l lăsa nici pe el să doarmă. S-ar fi zis că totul îi zbura din minte îndată ce discuţiile se terminau şi trebuiau să se ducă să se culce. Pe Ia orele trei dimineaţa, când la răsărit cerul vestea apropierea zorilor, Moromete se scula, se ducea prin grădină, se întorcea îndărăt, se aşeza în pridvor şi începea să fumeze. Nici măcar nu încerca după aceea să-şi înnoade somnul întrerupt, intra în casă uşurel şi se aşeza la fel de grijuliu pe marginea patului în care Niculae dormea cu pumnii încleştaţi.
Era deplină linişte peste sat, cerul abia se lumina, toată lumea dormea încă şi în tăcerea odăii Niculae auzea un foşnet reţinut de ziar jupuit de o mână liniştită şi trează; deschidea ochii şi alături de căpătâiul său, uneori pe un scăunel, răsucindu-şi ţigarea, gata îmbrăcat, stătea tatăl. „Ce vreai?" îngăima fiul. „Eu?! se mira Moromete. Nimic." „Atunci ce te-ai sculat şi ai venit la capul meu?" „Şi dacă am venit, ce? Nu poţi să dormi?" „Cum o să dorm dacă stai aici şi-ţi faci ţigare? Ce vrei de la mine? zicea Niculae cu o voce îngroşată, care abia se stăpânea. De ce nu mă laşi să dorm?" „Păi cum, domnule, să suprimi dumneata comerţul liber?!" izbucnea atunci

Moromete ridicându-se imediat după scaun şi ieşind cu paşi mari afară, cu ţigarea în gură. Ca şi când n-ar mai fi putut suporta discuţia, care avusese loc tocmai aseară şi nu numai aseară. Avea în glas un refuz de a înţelege atât de total încât îl împrăştia parcă în jur... Niculae arunca pătura de pe el şi înjura cu acea expresie chinuită a tinerilor pentru care somnul e ca o naştere din nou dimineaţa şi trezirea silită din el ca o tortură:
132
„Mama lui de comerţ că vii aici şi mă scoli la patru diminejga după ce ţi-am spus aseară de zece ori cum e cu comerţul..." „BineJfnţeleg", se întorcea tatăl blând şi se aşeza iar pe scăunel şi în mod <âfHat îl apuca veselia, zâmbea deodată sub mustaţă, se vedea că nu era^Rmai discuţia care se amesteca aici; întindea mâna şi îl împingea pe ft£wHimăr, ca şi când prezenţa acestuia acolo ar fi fost ceva de râs, *câmmm* fapt nu se mai putea stăpâni. Zilele treceau, el avea să îmbătrâneascăS8P*> poimâine şi bărbatu-ăsta stătea puţin pe-acasă, cine ştie dacă aveamHNnai vadă... Şi atunci trebuia venit lângă el şi trezit din somn, săsaH^la el şi să-l audă vorbind, să-i vadă chipul lui tânăr, cu orice risdji^Bjnbă se supără... Era singurul fecior care îi mai rămăsese, după qjflHRtznise o viaţă să-i aibă pe toţi în jurul lui... „Aşa e cum spuneţi voi, iSyicepea el continuând să surâdă ca de o mare năzdrăvănie, dar dacă dumneata cu mijloacele de care dispui, care le ai acum în mâinile tale, căi ferate, uzine, mine de sare, nu aşa, mine de cărbuni, ai aurul, domnule, ai argintul, ai fierul... De ce te legi de căruţa mea când mă duc şi eu până colea şi vând nişte porumb la mocani şi pui miliţianul pe urmele mele, să vie şi să se uite în căruţă şi să-mi confişte porumbul? Ai tu nevoie să mă împiedici pe mine să vând şi eu câteva duble de porumb, să trăiesc şi eu? Din ce trăiesc eu dacă dumneata îmi iai posibilitatea asta? De unde fac rost şi eu de-un ban să-mi iau o cămaşă pe mine? Tu îmi spui să vând statului că asta e o datorie patriotică - adică nu tu, că tu nu poţi să spui aşa o prostie, dar ăştia de pe-aici... Ei! De când sunt eu pe lumea asta, şi nu sunt de puţină vreme şi am auzit şi eu vorbind multă lume, dar una ca asta nu mi-a fost dat să aud." „Ei, auzi acum, răspundea fiul sarcastic, n-ai auzit-o până acum, o s-o auzi de-aici înainte. Faceţi gospodărie colectivă dacă nu vă convine. Scăpaţi atunci de toate." „Da, atunci o să ne ia bucatele direct dintr-o magazie mare, ce să mai stea să se mai chinuiască alde Cristache degeaba cu cotele!"
Cristache acela era în ultima vreme colector, adică „împuternicitul comitetului de stat pentru colectarea produselor agricole", funcţie nouă în sat şi de care Cristache, după felul cum pronunţa el însuşi această denumire, se arăta foarte mândru.
„Bineînţeles, relua fiul, cât despre rest, dacă o să vreţi să faceţi comerţ, o să contractaţi cu statul şi o să câştigaţi după cum o să munciţi". La astfel de răspunsuri se vedea că Moromete se stăpânea din răsputeri să nu uite că era fiul cel care îi spunea aceste lucruri, şi nu un străin şi ca urmările schimbului de cuvinte să nu ajungă acolo în adâncul lui unde totdeauna se luptase să fie linişte şi nu cumva din pricina a ceea ce se întâmpla pe lume să-şi îndepărteze de tot şi pe acest băiat, desfăcea braţele ca şi când s-ar fi lăsat răstignit pe aceste mari neînţelegeri ale acestor timpuri, numai să nu se supere copilul şi spunea: „Nu ştiu! Dacă nu ştiu,
133
nu ştiu! De ce să zic că ştiu când nu ştiu!" Şi părăsea odaia să nu audă răspunsul fiului, care îl biciuia totuşi din urmă fără cruţare şi fără pic de încredere că chiar aşa gândea tatăl în clipa aceea: „Şi poimâine dimineaţă iar ai să vii aici la capul meu să jupoi jurnalul şi s-o iai de la început... Zic şi eu că vin în concediu acasă şi când colo mă scoală din somn la ora patru dimineaţa, că nu vrea el să înţeleagă cum devine cu comerţul! Să te prind eu că mă mai scoli din somn!"
îl prindea chiar după un ceas când readormea. De astă dată nu mai intra în casă, se chema că îl lasă să doarmă, dădea însă târcoale pe-afară şi se oprea de-atâtea ori în dreptul ferestrei, unde îl apuca tuşea şi începea să vorbească singur (ca altădată) încât Niculae arunca iar pătura de pe el şi se da jos din pat. Atunci pierea, o lua spre grădină, dar reuşise deci să-l facă pe băiat să nu mai doarmă. „De ce nu mă laşi să dorm? îl întreba Niculae ascunzându-şi chinul oboselii sub această curiozitate de suprafaţă, să afle adică, chipurile, ce vroia la urma urmei tatăl său de la el. Ia spune-mi!" „Nu e timp acuma de dormit", răspundea Moromete cu ceva în mână, o furcă sau vreun lanţ, parcă ar fi fost ca pe vremea când Niculae era mic, şeful unei familii numeroase pe care trebuia s-o ţină bine în mână şi s-o îndemne la treabă dând el cel dintâi exemplu. Numai că acum era cam târziu şi se uita la Niculae cu teamă: s-o fi supărat sau l-a înţeles? îi dădea oricum înainte şi fiul sta lângă el jos pe pământ cu genunchii la gură şi îl asculta. Şi totul părea aşa cum trebuia să fie: tatăl cu fiul alături, acolo în ograda părintească, dimineaţa în zori, cum se scoală oamenii de când sunt ei pe pământ...
VII
Niculae ajunse în sat pe la zece dimineaţa, dar înainte de a veni acasă trecu întâi pe la sfat, unde întârzie câtva timp, fiindcă tocmai atunci se anunţase şi vizita secretarului doi al raionului de partid, care sosi împreună cu preşedintele comitetului executiv raional.
Pe la prânz Niculae intră pe poartă şi îl găsi pe tatăl său în pridvor cu cineva (totdeauna era cineva în pridvorul lui), meşterea ceva cu sula în căputele unui bocanc. Când îl văzu, Moromete se miră:
- Păi, parcă ziceai că în sectembre îţi iai concediu.
Ai fi zis că totul e în regulă în casa şi în familia lui, ca şi când să-ţi fugă muierea de-acasă pe la şaizeci de ani ar fi fost ca şi la douăzeci, aveai viitorul înainte... Şi numai venirea fiului i-ar fi stricat lui vreo socoteală prin faptul că sosea în iunie şi nu în „sectembre"...

- Nu sunt în concediu, zise Niculae trecând pragul şi intrând în casă, am venit în sat cu campania.
134
ugă: aha! auzi, bă, adică el personal şi să ajute? Asta
când n-ar fi văzut k de vorbit, ei doi, mult ascultând teni şi Moromete
- Cu campania, repetă tatăl după o pauză. Şi adf alde Nae! Adică ce-o mai fi şi aia campanie, ce să fal în această aşa-zisă campanie, să pună mâna pe sec ar fi ceva...
Alde Nae nu zise nimic când apăru Niculae, şi nici n-ar fi auzit cine venise şi ce zisese. Aveai şi după câtva timp îşi continuară spusele, MoronîS cu fruntea în bocancul de pe genunchi. în casă nu el ridică fruntea şi strigă spre grădină:
- Ilinco, unde eşti?
- Ce-ai cu mine, tată?
- Treci încoace c-a venit Niculae şi pufTe mâna şi fă mâncare, taie o pasăre şi pune-o la foc. Ce faci tu acolo?
Ilinca nu răspunse, dar i se auziră paşii grăbiţi şi apoi şi glasul, se vedea că ştie ea de ce se bucura.
- Ai venit, mă! zise ea urcând scara pridvorului. Hai încoace în casă.
- Uite-l pe Costache al Joachii, zise Nae din pridvor, fără să arate cu vreun gest unde e Costache. O fi auzit şi el că a venit Niculae. Te întâlnişi cu el, mă, Niculae?
- Mă întâlnii, răspunse Niculae din casă.
- Acuşi pică şi alde Matei, zise Nae iar.
- De unde ştii? îl întrebă Moromete fără curiozitate.
- Mă întâlnii eu cu el înainte să vin la tine. „Unde te duci, zise, te duci pe la alde Moromete ?" „A-ha!" „ Du-te, zice, că viu şi eu acuşi."
- Ce e, Costache, zise Moromete, fără să ridice glasul, în timp ce Costache intra pe poartă parcă alene, şi cu o înfăţişare liniştită de proprietar ca şi când ar fi intrat în curtea lui. Ce te-a apucat de te-ai sculat aşa de dimineeaţă?
Era ceasul aproape douăsprezece şi de la o vreme Costache al Joachii se scula la această oră târzie, îl cam dureau oasele şi până i se deşţepeneau şi se înmuiau, se urca soarele sus. în pridvor se opri şi duse două degete la pălărie:
- Bună-dimineaţa. .
- Mai trăieşti, mă? zise Moromete. Mai apuci să-i vezi pe comunişti daţi jos?
- Eu zic că îi apuc, răspunse Costache cu capul într-o parte, semn că începuse să nu mai audă nici bine, după ce că mersul îi era stingherit.
- Ai surzit de tot, mă, zise Nae' cu afecţiune.
- De unde, zise Costache încrezător, de auzit aud bine, mai rău e că ţigarea nu prea mai îmi place; eu zic că am fumat în viaţa mea un vagon de tutun.
135
- Care va să zică zece mii de kilograme împărţit cam de la câţi anî zici tu că ai început să-l bei? socoti Morometc.
- Păi de la doişpe ani...
- Să zicem de cincizeci de ani, zece mii de cincizeci, cincizeci într-o sută fac doi, adăugăm două zeruri, două sute de kile pe an, cam o jumătate de kil de tutun pe zi! Păi nici nu e aşa mult! exclamă Moromete.
Se lăsă apoi o tăcere nestingherită de nimic, Moromete îşi vedea de bocanc, Nae fuma stând alături, Costache luând şi el loc tot alături.
- Mă întâlnii cu alde Pavel Titică, continuă Costache, se ducea încoace, căuta ziua de ieri. Zicea că e de rău că ăia care au împrumutat grâu de sământă de la stat, le-a crescut nişte neghină d-aia mare, cu şapte măciulii. Umblă după ei prin sat să-i scoată la *privit.*
- Cine, Costache? întrebă Moromete, fără să acorde spuselor acestuia încrederea cuvenită.
Nu Costache era cel care le ştia cel mai bine, ci Giugudel, care însă nu sosise şi Moromete primea de la ceilalţi cu rezervă orice ştire, lucru care pe Costache nu-l supăra, dar pe Matei Dimir de pildă îl scotea din sărite. în realitate, Matei Dimir, după cum o ştiau toţi, nu se pronunţa niciodată asupra a nimic important, avea doar o intenţie, dar din care nu ieşeau decât răsteli, ce faci, bă, ce ziseşi, bă, sau ce v-am spus eu atunci, bă, pe tonurile cele mai diferite cu putinţă, de la uimirea scandalizată, până la cea mai violentă furie prefăcută; această furie fusese cândva adevărată, şi era adresată celorlalţi trei, lui Costache al Joachii, lui Giugudel şi lui Nae Cismaru, care nu-l luau în seamă şi continuau să vină la Moromete în loc să se ducă la el, pentru ca în cele din urmă să se împace cu situaţia şi să vină şi el Ia Moromete. Dintre toţi patru, singur Giugudel n-avea nici o pretenţie, deşi într-adevăr afla cel dintâi faptele cele mai izbitoare din sat şi le povestea, cu aerul că el nu se întreabă dacă ceilalţi ştiu sau nu, ci el le spune, şi pe urmă o să se vadă dacă sunt sau nu cunoscute. Plăcerea lui vizibilă era să-l audă câteodată pe Moromete reflectând pe neaşteptate, când toată lumea vorbea despre altceva: „Degeaba vorbiţi voi, chestia asta care o spuse Giugudel adineauri..." „Cum? Ce chestie? Care chestie?" se răstea atunci Matei Dimir şi Moromete spunea ci din nou ceea ce le spusese mai înainte Giugudel şi lor nu le sărise în ochi.
- Ăştia de pe la sfat, zise totuşi Costache. Le-a dat grâu de sământă cu neghină.

- Când? întrebă Moromete.
- Astă-toamnă.
- A! Ăia care au luat grâu cu împrumut de la stat! Păi bine le-a făcut, zise Moromete, să se învețe minte să se mai încreadă în stat.
136
- Da, şi ăştia nu vor să iasă. Panfe poți să mai smulgi acuma neghina? Şi pe urmă chiar dacă o smulgi răijjii cu grâu puțin. Uite-l pe Giugudel. Giugudel, fuseşi pe la deal? O fi fjbuat şi pe acolo pe la noi?
e Niculae pe drum şi o pornise spre |ună-ziua şi la întrebarea despre ploaie iă, dar n-a dat nici o picătură, m, ar trebui o ploaie zdravănă acuma
ge că plouă în Uniunea Sovietică? Ce
Giugudel îl văzuse şi el pese Moromete. Urcă pridvorul, dă răspunse că a fost, şi s-a dus
- Nu mai plouă! Ce dracu după rărițat, încheie el.
- De ce? zise Moromete. nevoie e să mai plouă
Costache îl întrebăjflflpQalel dacă a luat astă-toamnă cu împrumut grâu de sămânță de lanST Giugudel răspunse că a luat. Cu neghină? Da, cu neghină. L-a dat la trior? Nu. A auzit că trebuie să iasă să smulgă neghina? A auzit, cum dracu să n-audă tocmai el, dar ce, e nebun s-o smulgă? îi trebuie.
- Ce faceți voi acolo? se auzi apoi vocea unuia care, trecând pe drum, se oprise în dreptul podiştei lui Moromete cu un băț în mână şi se uita la cei din pridvor, dintr-o patte, grăbit parcă după ce va fi auzit răspunsul să-şi continue drumul.
Dar nu-i răspunse nimeni nimic, ca şi când nu l-ar fi văzut şi atunci omul se urni de pe podişcă şi intră în curte să vie peste ei. S-ar fi zis că urcă să atingă pe vreunul cu bățul. Avea bocanci buni în picioare, pantaloni şi flanelă fără petece sau rupturi, spre deosebire de ceilalți care cam aveau.
- Ce cauți, mă, aici, Giugudel? se răsti el când fu sus.
- îl văzui pe Costache acilea şi venii şi eu. Tu ce faci? zise Giugudel.
- Pe dracu fac, se răsti iar noul venit şi rămase mai departe în picioare cu bătu acela în mână, pe care îndată după aceea îl ridică şi îi luă lui Moromete pălăria din cap cu el şi i-o puse jos, descoperindu-i părul cu fire amestecate tăiat scurt şi fruntea albită parcă de şederea îndelungată a pălăriei.
Moromete nu zise nimic şi noul venit se aşeză.
- Ție tot nu-ți vine mintea la cap, Matei?! zise în cele din urmă Moromete cu un glas ca pentru el. Sau te pomeneşti că iar s-a însurat alde Gheorghe al tău şi nu mai poți de bucurie?
Ăsta era Matei Dimir. Avea copii mulți şi unul dintre ei se însura des, se mira lumea cum de găsea el fete de le schimba parcă de două ori pe an.
- Ce-a avut, mă, cu asta a lui Trăilă, de,-a gonit-o? reluă Moromete.
- A fugit ea singură, dă-o dracului, zise Matei cu un glas parcă şuierând de admirație sau de încântare. Bine că s-a dus, mi se făcea rău la masă.
- De ce, Matei? zise Moromete.
137
- Clefănea, dă-o în pastele mă-sii, răspunse Matei cu acelaşi şuierat, în acest timp în casă Ilinca îi povestea lui Niculae că nici gând n-avea
mama lor să se întoarcă şi că îi pare bine că a venit, că pe măsură ce trece timpul în loc să-şi vie în fire, mai rău e pornită contra tatei. Şi tata nici el nu înțelege să se ducă pe la ea şi să încerce să se împace. Bine, zise Niculae, lasă că se ocupă el de chestia asta, vede el ce e.
- Nu ştiu, Niculae, că parcă e un făcut, acuma când am găsit şi eu un băiat şi mi-a venit sorocul să mă mărit, n-ajunge câte mi-a făcut până acuma, parcă expre a fugit ca să n-am eu parte de un măritiş ca toate fetele. Şi, dacă n-ar fi pământul, m-aş duce şi, în viața mea, nu m-aşi mai întoarce.
- Hai, lasă, nu te mai văita şi tu, că sunt destui care se ocupă cu chestia asta, zise Niculae ironic. Știi şi tu bine că are dreptate mama.
- Are, dar ce vină am eu? zise Ilinca. în fine, dacă zici tu, zic şi eu ca tine, dar nu e seară să nu-l trimeată pe Sande să viu la ea şi să-l las pe i| tata singur. Ei, cum să-l las? Ce-ar zice lumea? Eu îi spun că o să viu, dar cât o să-i spun? Dacă îi vine într-o zi nebunia şi mă lasă fără pământ?
- Nu te lasă! o linişti Niculae şi se apucă să-şi desfacă valiza. Marioara Fântână ajunsese la Moromeți prin fundul grădinii şi nu intră,
se opri lângă dud şi o strigă de-acolo pe Ilinca. Sora lui Niculae lăsă puiul în grija Titei, care venise şi ea între timp, şi se duse să vadă ce-avea cu ea fata lipoveanului.
- Nu, domnule, nu asta e problema, i-am spus eu lui: să fie al dracu dacă nu-ți dau o vadră de țuică, o bem împreună, dacă tu îmi răspunzi j mie la următoarea întrebare: Care ar fi cauza...
Cineva întrerupse însă acest glas cu o voce mormăită, se auziră alte vorbe şi apoi nu se mai auzi nimic, o tăcere.
- Unde e el, surată? o întrebă Marioara pe Ilinca.
- în casă, unde să fie.
- Şi ce face?

- Ce să facă, se rade.
- Neras nu stă?
- ...Care ar fi cauza faptului că nemții când au început războiul n-au stat să-și pună întrebarea: „Domnule, ce fac eu, mă iau la bătaie cu *tot* globul?" Aicea să te văd dacă ești deștept.
- Și? A știut?
- N-a știut.
- Și ai dat vadra?
- Păi dacă n-a știut cum să i-o dau?
- Ascultă... spune-mi, mă, băiatu-ăsta...

un război în Est. filaturi și împunse cu acul.
5U zicea nimic. Moromete
- Asta e nea Costache, zise fata lipoveaigilui. O fi ieșit Niculae în pridvor, s-o fi ras.
- Asta... Uite c-am uitat, zise Costach^Stai. Așa! Spune-mi, mă Niculae, ce este în... Cum îi zice... în Est.
Moromete scoase sula dintr-o curea, o
- în Coreea, Costache, interveni el.
- Așa, în Coreea!
Se făcu tăcere. Costache stătea linifi ridică fruntea și se uită o clipă la
- Ei, și ce vreai să știi tu, Cosi
- A! Da, tresări Costache. Spune-mi... ruși sunt acolo?
- Nu, răspunse Niculae.
- Domnule, sări deodată Moromete ca și când ar fi băgat de seamă că toți ocolesc înadins ceea ce nu mai putea fi ocolit. El ridică fruntea, și aruncând bocancul undeva tocmai în fundul pridvorului, continuă: Ia să-mi spui dumneata mie aicea...
Și mai venise acolo în afara importanților liberali ai comunei și un membru de partid, același Vasile care trecuse de dimineață și pe la Fântână; intrase în curte, urcase și el în pridvor și se așezase să asculte; Moromete îl cunoștea și îl vorbea de bine, din pricina maică-sii care murise, și îl lăsase mic printre neamuri...
- Ia să-mi răspunzi dumneata aicea la următoarea întrebare, da' să-mi dai un răspuns de om în toată puterea cuvântului, nu să te joci cu mine... Cum poți dumneata să guvernezi fără opoziție?!!
Niculae într-adevăr se răsese și ieșise în prag și, la întrebarea tatălui, în loc să vie acolo unde i se spusese, se lăsă jos și se așeză pe pragul tindei cu genunchii la gură. Liberalii își scoaseră pungile de tutun și începură să-și facă țigări groase ca degetul...
- Măi nea Ilie! strigă cineva de la poartă.
- Vino, mă Cârstache, că nu se dă, zise Moromete în treacăt.
Ăsta era Cârstache al lui Dumitrache, acel vecin al lui Moromete care i se pusese înainte când îl văzuse alergând cu parul în mână după Catrina, venea și el pe la aceste adunări și totdeauna după ce striga la poartă și Moromete îi răspundea, Cârstache zicea: „Ce face câinele ăla al dumitale, nea Ilie?". Moromete n-avea câine rău, dar așa intra Cârstache în vorbă cu el și, cu timpul, Moromete nu mai aștepta să-l audă întrebând, îi răspundea direct.
>
- Guvernez foarte bine, răspunse Niculae, ce-mi trebuie mie opoziție?
- Adică da, conveni Moromete, cu o voce micșorată ca și când la asta nu s-ar fi gândit. Dar apoi deodată își reluă strigătul: Și crezi dumneata

că e bine așa? Crezi dumneata că numai dumneata ai dreptul să vorbești în numele tării și ăilalți să nu zică nimic?
- N-ai decât să zici, înscrie-te în partid, du-te la ședințe și ia cuvântul, zise Niculae. Dar în realitate la toți vă e gândul îndărăt, la vechiul sistem de guvernare. Ei, ați guvernat destul după sistemul vostru și știm ce-a ieșit.
- Ei, exclamă Moromete curios cum nu se mai poate, ce vorbești! Ia spune-ne și nouă ce-a ieșit, că noi toți ăștia care suntem aicea - și el îi arătă pe toți cu mâna și le spuse pe rând și numele, - nean-tău Costache, nean-tău Matei, alde Giugudel, alde Nae, nu știm!
Dar Niculae se uită la ei cu ochii abia crăpați, cu o lamă de lumină între gene de parcă s-ar fi uitat ia niște salcâmi sau la stâlpii pridvorului și răspunse cu îngăduință:
- întâi că i-ați băgat pe toți comuniștii în pușcării și cu asta ați guvernat fără nici o opoziție. Fiindcă n-o să-mi spui că era vreo deosebire între țărăniști și liberali când avea loc vreo grevă, și când și unii și alții scoteau armata și trăgeau în ei.
- Și a fost bine așa?!! protestă Moromete indignat.
- Asta urmează să vă întreb eu pe toți, zise Niculae. Nu vă păsa că alții erau la pușcărie.
- Să știi, Niculae, zise Cârstache luând cuvântul, că absolut nimeni p-aici n-avea idee de ce zici tu acuma. Eu, și aici chipul bun al lui Cârstache se însufleți ca și când i s-ar fi aprins pe dinăuntru o lumânare și se uită la Moromete cu dreptul celui care respectă atât de tare pe cineva încât poate să recurgă la el să-i fie martor la ceea

ce avea să zică şi care putea să-şi permită să creadă că le gândea la fel şi Moromete, eu, repetă el, citeam cărţi din scoarţă până în scoarţă şi ştii că ţi le dădeam şi ţie, Niculae, când erai mic, niciodată să zic că am găsit în vreuna aşa ceva.
Şi Cârstache se opri şi se uită iar la Moromete: vorbise bine?
- S-ar fi auzit, mă, Niculae, zise atunci Giugudel. Suntem oameni bătrâni.
- Domnule, eu admit, strigă Moromete dând peste cap teza aceasta, că dacă n-au auzit ei nici n-a fost nimic. Dar acuma vii dumneata la putere şi frânele guvernului sunt în mâinile tale. Ce-ai cu mine? De ce te legi de mine, când eu nu-ţi fac ţie nimic, stau colea liniştit şi mai vorbesc şi eu cu alde Giugudel, că de-aia mi-a lăsat Dumnezeu gură?
Niculae începu să dea din cap uitându-se demonstrativ în altă parte: adică n-ajungi la nici un rezultat dacă într-o discuţie vii şi spui că nu ştiu cine ţi-a spus nu ştiu ce...

- Lasă că ştiu eu cum era când vă adunaţi toţi la Iocan, şVaprinse şi Niculae, nu ieşea nimic din ce discutaţi voi acolo, şi alţii în tfioul ăsta vindeau bogăţiile ţării peste hotare.
Se lăsă o tăcere şi Moromete deodată începu să dea şi el I uitându-se în altă parte: adică degeaba vorbeşti dacă nu vreai si ce ţi se spune, degeaba spui tu pe urmă lucruri adevărate, la ce folc
- Tu nu trebuie să mai faci ce-a făcut ăla, domnule, strigă el prinz de prin aer cu un gest larg acest adevăr care plutea parcă pe '*—* înţelegi dumneata?
Niculae se gândea. întru târziu se hotărî, nu fără o privire bănuij să răspundă.
- S-a făcut o experienţă, zise el, s-au adus într-o sală o mie de oameni şi li s-a spus să strige un cuvânt, dar fiecare pe contul lui. S-a făcut un fel de gălăgie... Pe urmă li s-a spus să strige acelaşi cuvânt dar toţi odată, la un semnal. S-au spart geamurile!
- Ce vreai să spui cu asta? zise Moromete,
- Asta vreau să spun: noi acuma avem un swgsr ţel, să construim socialismul şi n-ar ieşi decât un fel de gălăgie dacă ar fi să facem cum ziceţi voi.
Costache al Joachii îşi arcui sprâncenele spre Moromete: Ei, ce zicea de chestia asta?! Moromete îşi adunase între timp bocancul de pe unde îl aruncase şi îl cerceta acum foarte atent pe dinăuntru şi pe dinafară, băgase mâna în el şi tot dibuia după ceva. începu să tragă de acest ceva şi în cele din urmă se auzi o pârâitură, fapt care îl enervă pe Moromete şi trase mai tare, până scoase afară un fel de limbă uscată şi crestată de mâncărimea cuielor în care fusese, cine ştie de când, prinsă.
- Bocancu ăsta, zise el scârbit, e bun acum să-l roază câinii!
Şi zicând aceasta îl şi aruncă peste pridvor drept în mijlocul bătăturii, speriind câinele, care se apropie, îl atinse cu botul şi, într-adevăr, simţind pesemne mirosul de grăsime de picior de om care intrase în el cu timpul, îl apucă foarte delicat de o ureche şi porni cu el spre grădină, cu capul sus: era doar ceva care i se aruncase, nu era de furat...
- Noroc, zise Moromete, că mai e mult până la iarnă şi poate îmi dă şi mie Armeanca ăsta de la cooperativă unii noi.
- Pe gratis! zise Costache.
- Păi dar pe ce!? zise Moromete. Eu nu le dau cote tot pe gratis? Apoi i se adresă lui Niculae: şi unde zici că s-a făcut experienţa aia cu ăia care au spart geamurile, Niculae?
- Acolo unde s-a făcut, i-o întoarse fiul. Parcă dacă îţi spun o să înţelegi tu mai mult de-o grămadă!
- Păi nu zic eu, i-o întoarse şi Moromete, le înţelegeţi voi pe toate, ce trebuie să le mai înţelegem şi noi!

VIII
Ilinca îşi luase ceva cu ea, o bluză de fir spumos în care lucra cu mătase după un caiet cu desene pe pătrăţele.
- Şi când ajungi aici cum faci? zise Marioara arătând cu unghia un punct pe desenul colorat.
- Tot în patru, răspunse Ilinca.
- Şi cât stă, bia?
- Până se termină treieratul. Uite-o pe Sora, ce-i facem?
- Păi ce să-i facem?
- Dacă se aşează şi ea jos?
- Nu-i nimic, că noi plecăm pe urmă, mai stăm aşa niţel şi mergem. In fundul grădinii era un şanţ care despărţea gospodăria Moromeţilor
de a vecinului din partea aceea, dar toţi aveau acelaşi şanţ şi pe lângă el, printre ierburi mari şi grase de nalbă şi lipane, se ghicea o potecă pe care treceau adesea cei care vroiau să scurteze drumul spre cine ştie ce uliţă.
- Stai jos, Soro, unde te duceai? zise fata lipoveanului.
- P-aici prin grădini, răspunse Sora şi se aşeză. Vă văzui de pe viroagă. îşi luase şi ea ceva de lucru în mână, dar bumbac. Marioara se uită la
ea cum îşi aşează ghemele, neclintit la fruntea ei, la mâinile şi genunchii ei ca la o ciudăţenie. Fuseseră ele prietene, dar nu mai erau, cu toate că nimic nu se întâmplase între ele, nu se certaseră şi nu umblaseră una contra

alteia cu vorbe... Ilinca se ridică imediat ce Sora se aşeză şi rămase în picioare cu lucrul în mână, dar fără să plece.
- Ce mai faci, Soro, zise Marioara rămânând jos, răsfoind rar şi atentă caietul cu modele. Ce mai face mă-ta?
- Bine, răspunse Sora cu o veselie parcă doar a dinților (ținea gura uşor întredeschisă şi printre buzele groase i se vedea şirul de dinți mărunți cu creşterea parcă neterminată). Bine, ce să facă...
- Vă duceți şi voi la secere?
Parcă ar fi spus: mai e nevoie să vă duceți la secere? Sau: Sunteți şi voi în rândul oamenilor şi faceți o astfel de muncă?
- Nu, că l-am pus porumb, avem şi noi un pogon şi mama a zis că îi trebuie porumb să dea la gâşte.
- Ia spune, Soro, tu când ai de gând să te măriți? Sau nu te mai măriți?
- De ce să nu mă mărit? se miră-Sora.
- Păi maică-ta de ce nu s-a măritat?
- Ea zice că n-a vrut.
- N-a vrut?... Dar tu vreai, Soro?
în picioare, Ilinca avea sprâncenele una şi o înfățişare mai mândră decât ar fi putut ea însăşi să-şi închipuie că putea fi vreodată. Cosea şi
142
nu scotea un cuvânt, cu toate că o anume nervozitate cu care t/ arăta că tot ceea ce se petrece e pentru ea o întâmplare de neînțe fără rost, să-i tai cuiva limba şi n-ar putea să fie în stare să spunea surata asta a ei, Sorei. Ce nevoie avea să vorbească cu unaj
- De ce să nu vreau, zise Sora.
- Păi bine, Soro, cum o să te măriți tu, dacă vorbeşti aşa cu toți 1 Trebuie să pui şi tu ochii pe unul şi numai cu ăla să vorbeşti. Pe urmă t£ măriți şi tu cu el!
Sora lăsă lucrul din mână şi se uită rânjind la fata lipoveanului. Se uite neclintită, în timp ce Marioara, cu pleoapele lăsate, întinsă jumătate pe iarbă, continua să răsfoiască absorbită caietul lat cu desene.
- Până acuma, bia, ar fi trebuit şi tu să te măriți, continuă Marioan ca de departe. Nu te-a cerut nimeni?
Sora clătină din cap mută: nu.
- Păi vezi! exclamă Marioara din ce în ce mai absentă, şi câtva timf nu se mai auziră decât vocile din pridvor şi ciripitul vrăbiilor din dudu gros sub care Marioara şi Sora continuau să stea.
- Ce faceți voi aici? se auzi glasul cuiva care trecea.
întrebase şi el ca să se afle în treabă, n-avea de ce să se oprească, dai îi răspunse Sora şi răspunsul ei îl făcu, după cum se văzu, să se abată dii drum. Era un flăcău de prin vecini, şi se ducea undeva, avea o dubă mici de tablă în mână.
- Ce faci, Soro, zise el, au dat platagelele lui nea Valache? ,
- Nu ştiu, zise Sora, eu nu lucrez la platagele.
- Dar cine lucrează? zise flăcăul curios.
- Mama.
- Ea lucrează la platagele? Şi tu la ce lucrezi?
Ceva se înțepenise în mintea Sorei şi deşi se uita în sus țintă la flăcău nu răspunse, dar nu pentru că ar fi împiedicat-o vreo pricină, ci fiindd întrebările băiatului şi răspunsurile ei fuseseră parcă prea repezi şi acum; nu mai ştia ce spusese mai înainte.
- Da, sunt mari, zise ea anapoda, uite aşa sunt de mari, şi-i arăți flăcăului pumnul ei rotund.
- Sunt mari? zise el, şi ție îți plac mari? Mici nu-ți plac?
- Nu, zise fata şi privirea îi rămase agățată de a lui, complet deschisă în timp ce mâinile dădeau drumul în poală ghemelor şi iglițelor.
- Ia plecați voi de-aici, zise atunci flăcăul cu un glas gutural şi imperios Şi era limpede că nu se va sfii, dacă ele nu fug imediat, să facă di
îndată ceea ce îi trăznise chiar sub ochii lor la lumina amiezii... Şi într adevăr, când, după o clipă de uluire nu prea mare, ele plecară, fără s fugă însă, dar şi fără să se uite înapoi, flăcăul se apropie de Sora, se lăs
14

r

în genunchi, o întinse pe iarbă şi îi ridică fusta. Mişcările lui nu erau grăbite, dar erau foarte decise şi se vedea că în clipele următoare nu-i va mai păsa de orice s-ar întâmpla în jurul lui... Părul fetei se amesticase cu iarba...
IX
Marioara urcă pridvorul cu surata ei înainte, dădu bună-ziua şi îşi continuă drumul spre uşa de la tindă Niculae stătea în prag şi fără s-o vadă îi făcu loc.
- Bună-ziua, Niculae, strigă ea ca unui surd, şi pieri în casă, de unde i se auzi încă glasul subțirel şi tremurat, ce e, surată, cu Niculae, nu vede, n-aude, ce-o fi cu el săracul, să chemăm un doctor de la dispensar... Niculae, ia

vino, mă, până aici, să te întreb ceva. Spune-i, surată, să vie, că eu pot să-l rog până mâine şi el tot nu...
Niculae intră în odaia cea mare a părinţilor şi rămase nemişcat alături de prag.
- Eu zic că eşti cam surd, mă Niculae, după ce că nu vezi, nici n-auzi bine.
- Ce este? întrebă el.
- Trec pe lângă tine, mă uit la tine şi tu te uiţi la mine ca mutul lui Ciucă. Du-te şi tu acolo la raion să-ţi dea ceva de ochi, că ai ponogul găinilor.
- Ba te-am văzut foarte bine, zise Niculae brusc supărat, ce mai vreai, ai ceva să-mi spui sau vorbeşti şi tu ca să te afli în treabă?
Şi ieşi afară şi o lăsă singură în odaie fără să-i arunce măcar o privire. Marioara se duse la oglindă şi îşi desfăcu şi înnodă barişul cu mişcări îndelungi. Deodată îşi prinse buza de jos cu dinţii şi ceea ce fusese de dimineaţă când mulsese vaca doar o ţâşnire acum fu un adevărat potop de lacrimi, şi aşa de tare o picni încât tot chipul i se schimonosi ca şi când ar fi fost pus pe foc ca o mască vie care ardea şi înainte de a pieri se strâmba de groază. Simţind ceva, surată-sa Ilinca intră înăuntru şi se apropie repede de ea şi o luă în braţe.
- Fată eşti tu, sau ce eşti? îi spuse ea.
Marioara arătă cu mâna spre uşă făcând semne disperate, adică să nu intre cineva peste ele şi s-o vadă aşa, şi Ilinca se duse şi trase zăvorul. Marioara se întinse pe pat cu trupul frânt doar pe jumătate şi umerii începură să i se zgâlţâie şi de sub braţul sub care îşi pitise faţa se auzi apoi un ţipăt neaşteptat de puternic, un adevărat urlet, care trecu prin ferestre şi tindă până-afară. Se pare însă că fu luat drept un chiot de râs, cum le apucă pe fete cine ştie din ce pricină, fiindcă Moromete zise:

- Mă, ce faceţi voi acolo!? Vedeţi că se strică vremea.
Adică se strică vremea, se încurcă măgarii, în cazul de faţă măgăreţele. Tita puse mâna pe clanţă să intre dar Ilinca îi făcu semn prin perdeaua de deasupra jumătăţii geamului uşii să stea niţel în tindă. Toată odaia mirosea a leşin de fată, şi Ilinca crezu că Marioara chiar a leşinat şi se apropie şi o ridică în capul oaselor. Nu, părea liniştită şi se dezbrobodi cu mişcări scurte, şi numai faptul că se dezbrobodi şi îmbrobodi astfel de câteva ori arăta că mintea îi rătăcea aiurea şi nu mai ştia ce face.
- Surată Ilinco, zise ea abia deschizând gura, să ştii că dacă îi spui lui Niculae, mă omor.
- Da, că altă treabă n-am eu, decât să mă apuc să-i spun lui Niculae, răspunse Ilinca. Şi tu de ce eşti proastă? Nu că mi-e frate, zise ea, dar oricine ar fi, în locul tău nici nu m-aşi uita la el.
- îmi place de el, surată, ce să fac, răspunse Marioara. D-aia am stat aşa mult în grădină, ziceam că să-mi treacă şi când urcai adineauri scara pridvorului şi îl văzui, mi se tăiară picioarele.
Fata cea mică a lui Moromete rămase şi ea tăcută în faţa acestei mărturisiri. Dar apoi se încruntă împotrivindu-se parcă gândului că aşa ceva i s-ar putea întâmpla şi ei vreodată şi zise:
- Orişicât!
Marioara, însă nu părea să poată auzi pe cineva orice i s-ar fi spus. Se uita înaintea ei cu ochii înotând în lacrimi şi cu obrajii fripţi de rostogolirea lor fierbinte pe chipul ei, pe care lăsau dâre ca de cenuşă.
- Eu sunt mai mare ca tine, continuă Ilinca în glas cu o mândrie de nezdruncinat, şi nu-mi pasă, pe câtă vreme tu...
- Păi pentru că al tău ţine la tine, surată, d-aia nu-ţi pasă, răspunse Marioara. La toamnă te măriţi, şi eşti în vorbă cu el abia de un an, doi... Iar eu...
- Mărită-te şi tu!
- Tu de ce nu te-ai măritat până acuma?
- Dacă nu mi-a plăcut! răspunse Ilinca.
Vroia, adică, să spună că nu i-au plăcut toţi cei care au cerut-o, dar nu spuse că aşa cum zicea ea că nu-i păsese, nopţi în şir se perpelise şi pe-o parte şi pe alta de fiecare dată când, din pricina mamei, băiatul cu care era în vorbă întârzia s-o fluiere la poartă. Acum uitase, făcea pe viteaza.
- Dacă o fi să fie, surată, zise Ilinca, trebuie să te măriţi cu cine îţi place, dacă nu, ce rost are!? Să te măriţi cu el şi să-ţi placă numai ţie, iar el nu? Ce viaţă e aia?
Şi zicând acestea Ilinca se duse să deschidă fereastra, fiindcă prea tare mirosea în odaie a plâns. Şi atunci se auziră iar glasurile celor adunaţi în pridvor.

- Alege-mă pe mine ministru şi atunci o să vezi ce bine o să-ţi fie!
- Ce-ai face, nea Matei? zise Ilinca din odaie.
- în primul rând l-aşi pune pe Gheorghe al meu subsecretar de stat la Finanţe, că tot îl omoară pe el lipsa de bani, răspunse Matei Dimir.
- Eu aşi face cotele de două ori mai mari, să te bag în draci, zise Costache al Joachii cu o însufleţită satisfacţie, uitându-se băţos peste capetele a toţi, ca şi când l-ar fi şi făcut ministru şi le-ar fi arătat el cam cum ar fi.
- Am auzit acuma că şi Bilă o să ia leafă, zise Moromete.
- N-o să ia, dă-l dracului, zise Giugudel cu invidie şi nu mai adăugă nimic, se încreţi fumând şi aruncând ţigarea

din mână ca şi când i-ar fi fost silă că trebuia să fumeze şi mai ales să şi audă istorii de-astea cu de-alde Bilă.
- Văd că şi-a pus nişte creioane în piept, umblă cu ele în piept, vreo cinci are, zise Giugudel.
- Dă-l dracului, nu ştie nici să se iscălească, spuse Costache al Joachii cu dispreţ.
După câtva timp de tăcere, Nae Cismaru, care se vede că era şi el intrigat de ceea ce se spusese despre Bilă, întrebă:
- Atunci ce tot umblă el pe-acolo pe la sfat, cu creioanele alea? Că şi eu l-am văzut!
- Cum! făcu Moromete. Păi Bilă ține legătura cu Uniunea Sovietică, nu ştiați?!
- Mă al dracu! râse Costache.
- Acum vreo cinci-şase ani, continuă Moromete, Bilă striga pe toate drumurile cu gura la ceafă: „Domnule, zicea, astăzi nu trebuie să fii comunist! Trebuie să fii anticomunist!" După vreo doi ani îl văz că se înscrie în partid. „Păi ce faci tu, Bilă, îl întreb, ce fel de comunist eşti tu?" „Nu mă cunoşti, domnule Moromete, zice. Eu sunt comunist anticomunist.."
- Şi acum ține legătura?!
Dar Moromete chiar se supără că era luată în derâdere funcția lui Bilă şi începu să dea din cap: nu se făcea!
- E om greu, domnule, protestă el.
Soarele se urcase sus de tot pe cer şi căldura începuse să vie şi la umbră în pridvor. Foştii liberali tăcură îndelung ca şi când existența şi devenirea lui Bilă i-ar fi dat gata pe toți. Fiindcă Bilă era un ins mai degrabă blând şi numai când i se dădea un pahar începea el să urle şi ridica chiar bastonul (umbla cu un baston). Era „sărac", dar purta haine negre ca şi când ar fi fost învățător sau notar şi acum trăia din trei pogoane de pământ pe care i le munceau muierea şi copiii. Nimeni nu-şi amintea să-l fi văzut vreodată la câmp. Cum umbla mereu printre autorități, le transmitea dispozițiile fără însărcinarea cuiva... „Bagă de seamă, cutare,
146
spunea el cu blândețea aceea a lui din glas sub care zăcea însă ceva neliniştitor, nu vreai să vii la sfat şi să *lichidezi* afacerea-aia. Vino, domnule, şi aranjează lucrurile, preşedintele e supărat, zău, ți-o spun cu lăcrămi în ochi." Dar nu-i văzuse nimeni niciodată vreo lacrimă.
- Ăştia ca ăştia, zise Giugudel cu vocea lui înceată şi cam pe nas -din pricina asta nu prea erau atenți ceilalți când vorbea el, însă Moromete era -, dar spuse Ilie al Pinții că se pune pe ei anu-ăsta. Sta de vorbă cu alde Năstase şi trece Arghirescu, de la sfat, care e cu impozitele, referentul încasator, cum îi spun acuma. Fiindcă l-au chemat la raion săi ia la rost şi ăsta, ce să zică, zice şi el, tovarăşe, chiaburii sabotează. Se lăuda cum a ieşit el din încurcătură cu vorba asta, spuse alde Geacă şi Dănălache, că ăştia umblă pe-acolo, mă întâlnii eu cu ei. Cică i-a plăcut foarte mult preşedintelui de la raion când a auzit vorba asta şi zice, păi mă, tovarăşe, dacă chiaburii sabotează, noi ce mama dracului păzim aici, ordin scris să li se ia declarații că într-o lună vor achita impozitele şi dacă nu, pe ei! Şi trece Arghirescu prin dreptul bisericii şi se opreşte, povestea al Pinții, nea Năstase, zice,'nu ştiu cum să subliniez mai mult cotoioşenia situației în care, conform ordinelor, o să te punem. Băga-l-aşi în mă-sa, zice al Pinții că a zis alde Năstase, au ajuns toți nenorociții să-mi vorbească ca la uşa cortului. O sută optzeci de mii cică are de plătit.
- Şi tu ce crezi, Giugudel, zise Moromete, că alde Năstase o să dea dosul să plătească?
- Mă, nu ştiu! zise Giugudel. Când aveai tu datorii înainte de război, mai te ciorovăiai şi mai scoteai ăluia ochii cu câte-o mie de Ici, acuma...
Adică acuma timpurile se schimbaseră de aşa manieră, că nu mai ştiai dacă un lucru de necrezut, cum era cel care îl privea de pildă pe Năstase, n-avea să fie dus la îndeplinire fără nici un fel de şovăire.
- Aşi vrea să trăiesc s-o văd şi pe-asta! zise Moromete. Cine o să îndrăznească să intre în curtea lui Năstase?!
- Păi nu intrară, mă, astă-iarnă şi îi luară vreo cinci căruțe de porumb? zise Costache. Ai uitat?
- Nu prea îmi aduc aminte, zise Moromete. Şi Năstase n-a zis nimic?
- A zis el, dar cine l-a crezut!...
- Ce-a zis?
- Că n-are! Şi atunci i s-au urcat în pod şi alde Cristache, colectorul, zice da' ăsta ce e? Du-te, domnule, dracului, că-mi mor porcii de foame, cică ar fi răspuns Năstase!... Da' aia bătrână, povestea alde Ilie Brutaru că ar fi visat noaptea dracu ştie ce, că i-a sculat pe toți din somn şi i-a băgat în sperieți, cică îl asmuțea pe nepotu-său: Păzea, păzea! Dane, pune mâna pe el!"
147
- Şi crezi tu că Isosică şi Plotoagă or să se ducă ei peste Năstase să-i încaseze o sută optzeci de mii de lei, Giugudel? reluă Morometc.
- Mă, nu ştiu cine o să se ducă, răspunse Giugudel, dar de dus îți garantez eu că cineva tot se duce.
- Asta, ce e drept, aşa e, recunoscu Moromete, uitasem că mai e şi plutonierul Moise care nu stă el cu tine la discuție cum stătea săracu Florică, pe unde-o fi, şi-acum mi-aduc aminte când veni el să-l ia pe alde fî-meu Achim la post şi Achim taman plecase cu oile la Bucureşti. Da' şi pe Nilă săracu, a vrut să-l ia de la premilitară, că îi băgase mâna în gât lui Toderici. A mers şi el cu el până la marginea satului şi zice, du-te, mă băiatule, şi vezi-ți de treabă, ai noroc că îl cunosc pe domnul Moromete, un om, nu aşa, care nu face să-i iai băiatul la secție. A! făcu deodată Moromete cu gura plină, semn că distincția pe care avea s-o facă aproape că nici nu mai intra în

discuție, păi ăsta crezi că se mai uită și el să vază cine ești? Ești chiabur, chit că tu ești desculț și n-ai după ce bea apă, și imediat îți face hârtie și te trimete la raion.
- Mă, da' Ștefan dădu norocul peste el! zise atunci și Costache al Joachii.
- Da' ce noroc! se răsti Matei.
Nu se mai gândeau acum la Năstase, ci la băieții lui. Erau încă neînsurați, de la Dan fugiseră vreo două, Ștefan nu luase încă nici una, era foarte tânăr, abia se întorsese din armată, pe care însă n-o făcuse ca toată lumea, era printre cei dintâi fii de chiaburi care fusese exclus de la acest drept, în loc să învețe să mânuiască armele de foc învățase să mânuiască doar armele albe, lopata, târnăcopul, roaba și cărămida - dacă și asta putea fi numită armă albă. Se întoarse într-o bună zi, venind pe jos de la gară, prăfuit, cu lada în spinare, cu sudoarea șiroaie pe gât, dar bucuros că scăpase, deloc îmbătrânii de cei trei ani cât lipsise din sat, ca și când s-ar fi întors doar dintr-o lungă călătorie. „Cum e, Ștefane?" îl întrebase cel care îl văzuse și care povestise apoi în sat ce îi răspunsese flăcăul. „Cam albastru, nea Gheorghe", zisese Ștefan uitându-se drept înainte și ducându-și cu nădejde cufărul în spinare, ca pe o povară cu a cărei apăsare se obișnuise și nu credea că o s-o mai poată arunca jos. De atunci de când venise nu mai vroia să știe de nimic decât de cai, care îi plăcuseră de mic și pe care îi îngrijea de dimineață până seara, mereu era văzut cu țesala pe ei, sau bușumându-i cu un șomoiog de paie pe sub burtă, să le pună sângele în mișcare și să fie iuți și frumoși. Și într-adevăr erau, se ridicau pe două picioare atât de sus și nechezau atât de pătrunzător încât ai fi zis că sunt sirepi și ar putea, luând-o la goană, să te pomenești cu ei sărind în zbor peste garduri și case. Se spunea că dacă n-ar fi fost el să-l țină de rău pe frate-său Dan, multe s-ar fi întâmplat în familia lor
148
și astăzi ar fi fost cu toții închiși. Era mai ales vorba de o istorie de anul trecut cu vărul lor Vasile (care era aci d& față și nu scotea un cuvânt), se spunea că dacă n-ar fi fost Ștefan care să fî știut <;IHK să vorbească la anchetă, n-ar fi scăpat Dan.
- Niculae, zise Ilinca din tindă, tată, hai la masă.
Și o dată cu vocea ei ieși în pridvor și apoi începu să coboare treptele Marioara lipoveanului. Se zăpăcise de tot și pesemne că tot nu-și revenise, fiindcă nu se uită la nimeni trecând pe lângă oameni și nu dădu, plecând, bună-ziua la nimeni.
- Uite, mă, că se făcu târziu, se răsti, scandalizat, Matei Dimir. Hai, mă, încolo d-aici! Hai, Costache, hai, mă Giugudel!
Plecară toți... Era bine! Dacă ar fi fost rău, le-ar fi spus băiatu-ăsta... Plecară deci încă o dată liniștiți, așa cum li se întâmpla de fiecare dată când se adunau toți patru și spuneau care ce știa, celorlalți, să vadă ce se potrivește și ce nu din ceea ce auziseră sau li se întâmplase lor înșile în răstimpul de câteva zile cât trecuseră de când nu se mai văzuseră... Veneau la Moromete cu o neliniște nedeslușită. Se întorceau acasă cu ea alungată, sau limpezită: aia era... pe mă-sa, ducă-se, n-au decât să se descurce ăia care au luat grâu de sământă cu împrumut... Și așa mai departe... Și în felul ăsta... Iată că Plotoagă n-avea curajul să se lege de Moromete și dacă nu se lega de el, nu se lega nici de ei... Cât timp?!... Mai rămase în pridvor doar Vasile al Moașii din Cotocești. Moromete intră în tindă.
- Ași vrea să vă spun și eu niște aspecte de-aici din sat, zise Vasile. Nu cumva, când aveți timp...
- Le-ai spus întâi în organizație? îl întrebă Niculae.
Vasile, fără să-și facă mai mare privirea micșorată de soarele care bătea acum din plin în pridvor, tăcu, drept orice răspuns. Și atunci Niculae ridică puțin glasul și repetă că de-aia există organizație de bază, ca să se discute acolo orice aspecte ar apărea în activitatea oricărui membru de partid. Nu era el, Vasile, membru de partid? Atunci de ce venea el aici în pridvor cu lucruri de-astea? Vasile nu mai zise nimic, își puse pălăria în cap și plecă și el ca și Marioara, fără să dea bună-ziua.
Despre ce aspecte vroia el să-i vorbească? în orice caz cu Fântână își atinsese scopul: cât ajunse la moară responsabilul începu să strige furios la cei care măcinau că unde era cantaragiul Mantaroșie, și că să se ducă cineva imediat să-l caute, ca și când cei care măcinau ar fi fost salariații morii și nu clienții ei.
149
Fiindcă una din mori fusese desființată din lipsă de piese de schimb și piesele celei desființate le folosiseră la cea rămasă, tot timpul era aglomerație la moară. Unde să se fi dus deci omul să-și macine, în cazul în care ar fi avut chef să nu înghită aceste țipete? în altă comună? Dar și acolo puteai să dai tot peste unul căruia să nu-i pese dacă ție îți plac sau nu-ți plac strigătele lui. înainte se întâmplase odată să se strice moara lui Aristide și atunci se formase un convoi întreg de inși care și-au pus caii la ham și s-au dus zece kilometri în comuna învecinată decât să macine la morarul celălalt, cu care erau certați. Acuma însă, nu se știe de ce, înghițeau și se găsi chiar unul care zise foarte entuziast că se duce el să-l caute pe Mantaroșie.
- Spune-i să se prezinte imediat la mine în birou, că am treabă cu el, mai spuse Fântână, fără măcar să-i arunce o privire de bunăvoință celui atât de dispus să-l servească.
Și o luă spre fundul curții unde avea într-adevăr o odăiță lângă un șopron, pe frontispiciul căruia scria cu litere mari de păcură: BIROU. Nu era însă nici un birou înăuntru, doar o masă de brad cu o bancă lustruită drept scaun, cu un sertar ruginit în care responsabilul morii vârî o cheie și scoase de-acolo un dosar jegos. Trase mai aproape

banca şi cotrobăi în sertar după un creion chimic şi desfăcu dosarul, care conținea bonuri diverse, chitanțe şi tot felul de procese-verbale, toate amesticate varză sub aceleaşi coperți şi se făcură şi mai varză sub mâinile late ale lipoveanului, care căuta ceva. In cele din urmă găsi, şi anume o coală curată de hârtie. O luă, o puse deasupra dosarului şi gemând de efort se aplecă foarte tare asupra mesei şi începu să scrie. Dar trecură mai bine de două ceasuri de când responsabilul buchisea la scrisoarea lui şi Mantaroşie tot nu venea. La cântar îi ținea locul ajutorul de cantaragiu, un băiat sub douăzeci de ani, rudă a lui Fântână, nepot al nevesti-sii şi care stătea lângă cântar chiar şi când era Mantaroşie acolo. Aşa primise ordin de la responsabilul morii.
Adam Fântână îi spuse să aibă grijă că el se duce prin sat şi dacă vine cumva Mantaroşie să-i spuie să-l aştepte, să nu plece nicăieri până nu se întoarce el. Şi plecă.
La sfat el găsi oarecare agitație (Mantaroşie însă nu era pe-acolo), iar un oarecine îi spuse că se aşteaptă sosirea unuia din secretarii de partid de la raion, tovarăşul Sârbu Ion, şi a încă unuia, tot activist la raion, Niculae al lui Ilie Moromete, care o să stea până după treierat.
Adam Fântână se îndepărtă de clădirea sfatului luînd-o spre centru, unde erau grupate cooperativa, un M.A.T. *(meate,* cum îi ziceau oamenii), un cămin cultural şi mai la vale o stațiune de montă. Aici îşi aduceau unii iepele, în fața unui armăsar voinic şi gălăgios, căruia nevasta tehnicianului, care asista adesea din pragul casei la şedințele de reproducere - locuiau
150
chiar în aceeaşi împrejmuire cu monta, într-o fostă casă boierească (a Coanei Marica), odinioară frumoasă, astăzi cam dărăpănată - îi vorbea ca unui om, adresându-i îndemnuri să fie mai potolit şi să nu-i sperie pe țărani cu sforăiturile şi nechezaturile lui de nebun. Adam Fântână se întoarse însă repede înapoi întețind paşii şi intră în clădirea sfatului, unde de fapt nici nu intrase, trecuse pe lângă şi se oprise doar în fața treptelor, unde ascultase informațiile servite de acel oarecine.
Fântână intră în biroul secretarului unde Zdroncan stătea cu telefonul la ureche şi lua o notă pe care o scria şi o verifica în acelaşi timp citind cu glas tare fiecare cuvânt care i se transmitea.
- Da, punct, fire-al dracu, zî-i mai departe, lua-te-ar dracii, spunea el celui de dincolo.
Zdroncan era al noulea băiat al lui Traian Pisică, vestit prin nepăsarea totală cu care îşi crescuse el copiii, lăsându-i să facă absolut ce vroiau, să bea, să fumeze, să-şi spargă capetele, să umble cu muieri, să nu se ducă la şcoală, să nu-şi respecte părinții, să nu se respecte între ei, orice, chiar să meargă şi la puşcărie. Unul dintre ei chiar fusese plimbat prin sat cu cătuşe la mâini, furase o oaie şi o vânduse şi fusese prins, era iarnă, şi mâinile la spate ale băiatului se făcuseră negre de ger şi lumea, uitând fapta, îl căina în gura mare, mai ales femeile, cătuşele acelea fiind o nenorocire care nu se mai putea repara cu nimic, în timp ce o oaie, dă-o dracului, o dai îndărăt şi ai terminat... Dar în afară de acest fiu apucător şi de Sfîrfîlică, rămas mut şi după ce se făcuse mare, Pisică avusese totuşi noroc cu băieții lui, se descurcaseră bine şi fără pământul care nu le revenise la însurătoare, iar unuia din cei mai mici îi plăcuse chiar şi şcoala şi după ce terminase şapte clase primare îl luase Aristide pe lângă el să-l învețe secretele scriptelor, prea sătul probabil de secretarul existent, Opres-cu, ale cărui beții ajunseseră, treptat, să nu mai poată fi comparate decât cu ale lui Fântână. Cu ceva însă tot rămăseseră băieții lui Pisică de pe urma prea marii libertăți acordată de tatăl lor: înjurau. Zdroncan cel puțin - de fapt îl chema Fănică, porecla i-o dăduse maică-sa când era mic fiindcă alerga toată ziua prin pat: „mai stai dracului locului, nu mai zdroncăni blănile astea ale patului, Zdroncane"; şi aşa îi rămăsese şi numele şi pronumele - ajunsese să înjure aproape la fiecare cuvânt şi dacă cineva se supăra arăta foarte mirat şi se ruga de acela să n-o ia de bună. De fapt, nu se mai supăra nimeni, fiindcă înjurăturile lui erau atât de strâns legate de firea lui care era aceea a unui băiat cumsecade, încât îşi pierduseră de mult înțelesul lor urât şi omul înjurat mai degrabă îşi descrețea fruntea decât se supăra. în privința asta, Zdroncan se deosebea total de Cocoşilă, a cărui fire era departe de a fi aceea a unui om deschis, cum era de fapt Zdroncan.
151
- Va să zică să-ți citesc ce-am scris, fii atent, fire-al dracu, să nu zici pe urmă că am greşit eu nota.
Şi Zdroncan începu să citească cu un glas monoton o lungă circulară administrativă şi Fântână auzindu-l vru să plece, ca şi când ar fi uitat de ce se întorsese. îl căuta pe Mantaroşie, şi îl întrebă pe acelaşi oarecine dacă nu-l văzuse, deşi acela îi spusese o dată că Mantaroşie e la *meate.* Par secretarul sfatului îi făcu semn să rămâie, cu o gesticulație că ceea ce o să audă acum îl priveşte:
- ...Da, a, arde-te-ar dracii peste urechea aia surdă, să se ceară concursul mă-tii pentru a controla în mod eficace strângerea recoltei sub supravegherea directă a organelor locale, organele...
Urmă o groaznică şi minuțioasă înjurătură... Şi astfel continuă secretarul sfatului până termină toate paragrafele, a, b, c, d, e, f, inventând pentru fiecare noi măscări la adresa celui care îi dicta nota, pesemne un prieten.
- Dă-mi, mă, o țigare, fire-al dracu', nu Vezi ce muncesc eu aicea? zise apoi agățând receptorul în furcă. Du-te unul şi cheamă-l încoace pe tovarăşul Isosică, n-oi fi vrând să mă duc tot eu? Vezi dacă tovarăşul preşedinte e la el în birou... Ai auzit, tovarăşe responsabil al morii, citeşte ici şi semnează că ai luat cunoştință, ce să-ți mai trimit copie, că n-am timp de copii, nu macini în timpul strângerii recoltei fără chitanță de predare, dă-mi, mă, şi-un foc, fire-al dracu'!
Telefonul târâi absorbind din nou atenția secretarului la treburile curente. Fântână citi nota, înmuie tocul în

cerneală şi semnă pe marginea ei, în colţul de sus şi nu mai ascultă observaţia lui Zdroncan că nu acolo trebuia semnat, acolo se pune rezoluţia, ci jos, sub textul citit... Se grăbi să iasă şi s-o ia din nou spre centru.
- Nu l-aţi văzut trecând pe-aici pe Mantaroşie? întrebă el a treia oară pe unul de-afară.
- Ba a fost, dar a plecat cu Isosică şi cu Bilă ***lameate,*** răspunse Zdroncan tare, n-auzişi că îţi mai spuse ăla de două ori? S-au dus să bea, lua-i-ar dracii, mai adăugă el, dar se vede de-acolo când vine maşina tovarăşului secretar Sârbu, de-aia!
XI
Se explica deci de ce plecase Mantaroşie de la moară: fiind membru în biroul organizaţiei trebuia să fie şi el acolo la răspântie în centru, alături de Isosică. Era lume multă. Cele câteva zile care îi despărţeau de seceriş, unii le omorau la *meate,* dar nu neapărat consumând ceva, mai mult J fumând...

Fântână îi zări numaidecât pe Isosică, Bilă şi Mantaroşie, lângă geam, la singura masă din *meate* cu o sticlă mare înainte, beau din pahare mici ţuică bună, se vedeau de departe prunele vinete pe hârtia-etichetă.
- Mantaroşie, vin până aici, că n-am timp să stau, plecaşi de la moară şi lăsaşi cântarul singur, nici măcar nu m-aşteptaşi să vin eu.
- Lasă, că ştie el nepotu dumitale ce face acolo, răspunse Mantaroşie, schiţând totuşi un gest să se ridice.
Dar nu se ridică decât după ce se uită întâi la Isosică.
- Ce este? întrebă cantaragiul şi se opriră amândoi în mica poiană bătătorită din faţa ***meati-ului.***
Avea o sclipire jucăuşă în privirea lui mijindă de moldovean învăţat de mic cu vinuri bune care înmoaie sufletul şi părea dispus să dea totul pe faţă dacă un duşman mai primejdios l-ar fi înhăţat brusc de guler şi să scape vânzându-i astfel pe ceilalţi, dar nu se sfia în acelaşi timp să se arate şi sfidător, simţindu-se pesemne cu toate cărţile mari în mână.
- Gheorghe, zise lipoveanul, ai auzit ce plănuieşte Isosică?
- Ce să plănuiască?
- N-ai auzit nimic?
- Nu, răspunse Mantaroşie, schimbâhdu-şi brusc înfăţişarea şi având un glas mic şi curat care însemna: „N-am auzit şi sunt mirat şi nici nu cred, dar dacă tu ai să-mi dezvălui şi să-mi dovedeşti cu fapte că Isosică e altfel decât îl ştiu eu, am să cred şi am să cad pe gânduri". Nu, repetă, el, ce să plănuiască, spune!
- S-au înţeles între ei, Isosică, Plotoagă, Zdroncan şi Bilă, să ne dea pe amândoi afară de la moară şi să vie el în locul meu, iar pe Bilă să-l ia cantaragiu, zise Fântână cu glas scăzut.
Când fusese de dimineaţă la el, Vasile din Cotoccşti nu-i spusese şi cum v-a decurge redistribuirea funcţiilor rămase libere, el îi spusese doar ce pericol personal îl pândea pe el, şi nicidecum că va fi dat afară Mantaroşie şi înlocuit cu Bilă.
- De unde ştii? întrebă moldoveanul brusc bănuitor, dar nu numai în ceea ce privea spusele lui Fântână, ci şi bănuitor la adresa celor doi pe care îi lăsase la masă, cine ţi-a spus?
- Prea multe vrei să ştiu, îl parafrază atunci lipoveanul pe acel Vasile. Şi tu stai la masă cu ei şi beai! Trebuie, măi Gheorghe, să terminăm odată cu atmosfera din satu ăsta!
- Da, ai dreptate, murmură celălalt, dar nu mai adăugă nimic.
- Las-o dracului de băutură, zise Fântână avansând („auzi cine vorbeşte!" se miră Mantaroşie în gând), nu te mai întoarce la ei şi hai să-i spunem şi lui Niculae Moromete, băiatu ăla^-am auzit că a venit şi el şi o să stea aici până după recoltă. Să-i cerem să convoace o şedinţă şi în şedinţă...

- Spune-mi şi mie un singur om care să aibă curajul să ia cuvântul contra lui Isosică, zise Mantaroşie dând din cap supărat mai mult pe Fântână care nu vedea acest adevăr, decât pe lipsa de curaj generală a oamenilor. Şi reluă: Cine ţi-a spus ţie că Isosică vrea să ne dea afară? Nu pot eu, continuă apoi dându-şi pesemne seama că mai pusese o dată întrebarea aceasta şi nu primise un răspuns care să-i alunge ezitările, n-am eu cum să mă bazez pe spusele unuia sau altuia şi să-i spun lui Niculae cine ştie ce. Nu pot, ţi-o spun sincer, ce-o să zică ăla, visezi cai verzi pe pereţi, nene? Şi te sfătuiesc şi pe dumneata să nu te mai iai după oricine, fiindcă mă mir, Isosică te vorbea de bine, când te văzu intrând zice, ia cheamă-l pe Fântână să bem câte-un rachiu. Să ştii că mă mir!
- Lasă, măi Gheorghe, văz eu că nu vreai, am să vorbesc eu cu tovarăşul secretar Sârbu, zise Fântână.
- Vorbeşte, îl îndemnă Mantaroşie aprobând, parcă de aprobarea şi nu de participarea lui avea nevoie celălalt. Vorbeşte, ai tot dreptul, dacă crezi în ideile dumitale, dar să ştii, ţi-o spun, vorba lui Bilă, cu lacrimi în ochi, eşti în eroare.
- Gheorghe, îl strigă lipoveanul parcă fără voia lui, stai puţin, Gheorghe. Mantaroşie se opri dar nu se întoarse, nu reveni asupra distanţei parcurse şi Fântână o parcurse el înaintând.
- Gheorghe, spuse el în şoaptă, ce ţi-am făcut eu ţie?
Şi se uită la celălalt cu o privire întristată din ochii lui albaştri şi curaţi încă, neobosiţi, de om ai cărui părinţi îl crescuseră în apele bălţilor şi care bălţi îl împiedicaseră să ştie prea multe despre oamenii de prin sate...
Mantaroşie se posomorî şi alungă parcă cu mâna o viziune:
- Mi-ai făcut pe dracu! Nu mi-ai făcut nimic!

- Nici eu nu ți-am făcut ție şi, Gheorghe, atunci de ce...
Dar nu mai spuse nimic, se opri ca în fața unei porți închise. Mantaroşie se smulse cel dintâi cu hotărâre şi se întoarse şi intră la loc unde îl găsise celălat mai înainte. Fântână se smulse şi el în aceeaşi clipă cu aceeaşi hotărâre şi o luă înainte pe şosea, dar îndată se văzu că la el hotărârea paşilor nu era susținută de o hotărâre dinlăuntru la fel de clară, pentru că după câteva zeci de metri parcurşi în acest fel deodată se opri şi după câteva clipe de ezitare o luă înapoi într-o direcție contrarie, pentru ca după alți treizeci de paşi să se răsucească iar pe loc şi s-o ia pe un alt drum care se deschidea aici în răspântie în trei direcții. S-ar fi zis că discuția cu Mantaroşie îl zăpăcise şi nu mai ştia încotro e moara, spre care se îndreptă de fapt după această împleticeală de bețiv, cum o socotiră cei care îl văzură în acele clipe, spunându-şi unii altora că iar a băut Fântână din spirtul lui „medicinal", şi se învârteşte pe loc ca oaia capie. N-aveau cum să ştie că de la o paralizie a unui picior care îl lovise pe iarnă, speriat, lipoveanul nu mai pusese nimic în gură, nici medicinal nici din cel obişnuit şi că astăzi era treaz ca orice om.

XII

In acest timp Isosică şi Bilă (cu creioanele în piept) ieşiră fără să plătească şi o luară spre sfat: secretarul Sârbu nu mai venea şi Zdroncan trimisese pe cineva după ei. în drum se opriră un minut în curtea şcolii. Aci, copiii, cu toți învățătorii de față, erau vaccinați şi unii urlau cuminți şi resemnați, trecând prin fața borcanelor cu ser, cu ferma convingere în urletele lor supuse că nu vor mai trece teferi dincolo.
- Toată lumea la vaccinat, zise Bilă cu blândețe, deşi nu era nimeni care să nu stea la rând şi să aştepte să ajungă în fața sanitarilor.
- Mergem, zise Isosică şi îşi duse două degete la pălărie în semn de salut global şi o luă spre ieşire.
Ajunseră apoi la sfat şi intrară în biroul lui Zdroncan. Secretarul, cu capul în hârtii, îşi duse mâna la gură şi tuşi răguşit, apoi se întoarse spre telefonul agățat la perete şi, tuşind mereu, ceru drăcuind oficiul.
- Ia şi citeşte astea, Isosică, fire-ai şi tu al dracului, să nu zici pe urmă că n-ai ştiut. Citeşte şi semnează. Alo, Broşcoşeştii?
Isosică se uită peste hârtii fără să le citească, se iscăli şi el sus în colț, alături de Fântână şi ieşi.
- Ascultă, Plotoagă, zise el întâlnindu-l pe preşedinte pe coridor, dacă îl vezi cumva pe Fântână că vrea să vorbească cu Sârbu ai şi tu grijă, că o să am şi eu, îi dai cu gura şi nu-l laşi pe-ăla să audă.
- Bine, zise preşedintele, n-ai nici o grijă.
Tocmai se auzea zgomotul unei maşini şi ieşiră pe trepte. Era chiar maşina raionului, ***gazul,*** şi Bilă şi țâşnise înaintea la toii şi se plantase alături deschizând uşa şi ieşindu-i în întâmpinare secretarului. Secretarul nu era singur, îl culesese pesemne pe Niculae chiar de pe drum, se dădu şi el jos de pe partea cealaltă împreună cu încă cineva, un ins scurt şi îndesat, cu ochii vii şi cu sprâncene groase.
- Du-te cu maşina acolo şi pune-o la punct, întoarce-te, că nu stăm mult aici, spuse secretarul adresându-se şoferului. Cât îți trebuie? Intr-o oră eşti gata?
- Imediat, zise Bilă care era alături, într-o jumătate de ceas e aici. Şoferul însă clătină negativ din cap şi îşi tăie stomacul cu palma, adică
trebuie să şi mănânce, nu numai maşina avea nevoie de combustibil.
- S-a făcut! Gata, tresări Bilă din nou, urmărind cu o atenție parcă absentă tot ce îşi spuneau cei doi, fiindcă era vădit că practic nu auzea prea bine, sau trecea sub tăcere această latură a traducerii în fapt a lucrurilor, dar vroia să se audă totuşi înlot momentul că el era acolo, glasul lui, persoana lui, şi gata să facă chiar şi ceea ce nu era cu putință, nu i se cerea sau nu era nevoie să se facă.

L

- îi serveşti tu micul dejun, Bilă? îl întrebă Plotoagă coborând şi ieşind în întâmpinarea activiştilor.
- Numaidecât, făcu Bilă, şi în ochi îi licări ceVa parcă amenințător şi pe chipul lui negru şi osos apărură broboane de sudoare ca sub stăpânirea unei adânci trude interioare.
Toată lumea ieşise în fața sfatului. Maşina se răsuci, întoarse şi plecă. Secretarul Sârbu, Niculae şi celălalt activist intrară în clădirea sfatului şi Isosică şi Plotoagă îi însoțiră în biroul din fund pe uşa căruia scria: *Organizația de bază P.M.R.* Bilă intră şi el, deşi Isosică şi Mantaroşie îi făcură amândoi semne de interdicție şi în acelaşi timp de încurajare, să stea adică afară şi să n-aibă nici o grijă, totul e cum nu se poate mai bine, dar nu e cazul să vie şi el acolo... Bilă însă se făcu că nu înțelege, era doar membru în birou. în acelaşi timp în depărtare se văzu pe drum apropiindu-se silueta voinică şi barba de preot a lipoveanului. Se grăbea să vină şi el să-i întâmpine pe activişti, dar scăpase momentul şi chiar după felul cum nu se mai grăbea nici el, se înțelegea că renunțase la acest gând şi că paşii îl aduceau încoace fără nici o convingere, în virtutea inerției.
- Cum stăm cu pregătirea campaniei, tovarăşe preşedinte? intră secretarul direct în subiect, aveți ceva probleme

pe-aici, cum stați cu batozele? Băgați de seamă să nu repetăm greşelile care s-au făcut anul trecut în chestiunea colectărilor. Anul ăsta avem o recoltă bogată, planul trebuie împlinit sută la sută. Restanțe aveți?
- Avem, tovarăşe secretar, răspunse preşedintele.
- Ați primit circulara cum să se desfăşoare recoltarea şi predarea cotelor?
Isosică se uită cu o mică răsucire a capului la Plotoagă.
- Am primit, tovarăşe preşedinte, am şi luat măsuri înainte să primim circulara, conform instructajului dumneavoastră, răspunse Plotoagă.
însemna că acesta era preşedintele raionului.
- Membrii de partid să fie în frunte la predarea cotelor. Vă luați angajamentul să obțineți chitanța numărul 1? Ai, ce zici, tovarăşe Isosică? zise acum secretarul de partid.
- O luăm, tovarăşe secretar, răspunse Isosică abia stăpânindu-şi vocea flegmatică de siguranță că vor lua şi răslua chitanța aceea.
- O luăm, o luăm! confirmă şi Plotoagă cu un glas administrativ şi tocmai de aceea adăugă strecurând un cuvânt care în alte împrejurări avea un înțeles de îndoială: *Cred* că o luăm, tovarăşe secretar, fiindcă la noi totul e organizat.
Discuția continuă în acelaşi fel până se întoarse şoferul cu maşina. Nu existau probleme, toate măsurile fuseseră luate sau se vor lua, totul era sau va fi organizat. Numai cu neghina era ceva, nu ieşeau oamenii s-o

smulgă, încolo totul era în ordine, încheie Plotoagă şi se ridicară toți mulțumiți, bucuroşi şi satisfăcuți, ca şi când secerişul şi recoltatul erau ca şi terminate, planul de colectări îndeplinit, țăranii cu grâul în hambar şi acum puteau şi ei, tovarăşul secretar Sârbu, tovarăşul preşedinte de sfat raional, tovarăşul preşedinte sătesc Plotoagă, tovarăşul secretar de organizație Isosică, tovarăşul Cristache colectorul caic nu era de față, dar care iată-l şi pe el şi pe responsabilul morii, Fântână, aşteptând afară cu Zdroncan, puteau să răsufle puțin şi să se bucure în voie de rezultatele activității lor organizate.
Cu o mână ținând larg deschisă uşa maşinii, stătea Bilă, cu aerul cel mai decis că le-a aranjat el pe toate, a vorbit el cu tovarăşii ăştia, şi ce era de spus le-a spus el, pe-ăi care i-au făcut lui un bine i-a vorbit şi el de bine, iar pe cei care s-au ridicat contra lui, n-or să mai aibă ocazia să se ridice de-aici înainte fiindcă i-a zdrobit el pe toți...
XIII
După plecarea maşinii, Isosică nu mai vru să sica ele vorbă cu nimeni, deşi atât Plotoagă, cât şi Bilă şi Mantaroşie se uitau la el întrebători: ce facem, mergem iar pe la *meatel* Ar fi cazul după succesul cu secretarul Sârbu! învăluindu-se în fumul țigării secretarul organizației le întoarse spatele drept răspuns şi o luă încet spre casă.
- Lăsați-l spuse Zdroncan tare din biroul lui, prin geamurile deschise, şi continuând să scrie, fără să se uite însă afară, nu vedeți că se duce să nu-l ia Ciulea la bătaie cu vătraiul? Lasă că mergem noi, viu şi eu acuma, stați nițel să termin actul ăsta!
Nu era adevărat că lui.Isosică îi era frică de muiere, sau cel puțin nimeni nu auzise şi n-o văzuse pe Ciulea punând mâna pe vătrai. E drept că nici pe Isosică ridicând vreodată mâna la ea, ceea ce era neobişnuit după atâția ani de când se luaseră.
Fiindcă Ciulea cea bătrână murise, Isosică, la îndemnul tetei, se mutase la ea, să fie ei singuri în casa lor, să nu se certe ea cu soacra, şi Isosică, cine ştie, să se apuce să-i țină mă-sii partea. Zonzi, singurul frate al Ciulchii, îşi făcuse o casă a lui în altă parte în înțelegere cu ca. Tăbârgel şi Sita nu se supăraseră, dar rămaşi singuri luaseră o fetiță de suflet, a unei rude, bineînțeles, fiindcă, ziceau ei, aveau să îmbătrânească şi cine să aibă grijă şi de ei, acolo în casă? La rândul lui, nici Isosică nu se supără, fiindcă un copil de suflet însemna un moştenitor şi trebuia deci să i se lase casa după

moartea părinților adoptivi şi o parte din pământ. înțelegerea aceasta dintre Isosică şi părinți stinse zvonul că el ar fi fost făcut de Sita cu Aristide şi că toată istoria mamei lui cu Maica Domnului pe izlaz s-ar fi născut în capul ei, speriată de frică să nu afle lumea că a rămas borțoasă de fată mare. La asta ajutase şi plecarea lui Aristide din sat. în casa lui dormeau acum diverşi funcționari ai sfatului raional sau instructori şi activişti de partid în trecere. Nimeni nu mai ştia unde e acum Aristide, fiindcă i se luase şi restaurantul din Bucureşti, unii spuneau că ar fi închis, alții că ar fi spion şi ar fi izbutit să fugă peste hotare.
în timp ce stătea la masă, Ciulea îi spuse bărbatului ei ce se mai aude prin sat, acele lucruri care din diferite pricini un secretar de organizație cum era el le auzea ceva mai târziu decât le poate auzi o femeie şi uneori chiar „prea târziu". Ciulea făcea parte dintre puținele fete din sat care absolviseră cursul primar complet, adică şapte

clase, şi care ştia să ţină în mână un jurnal şi să-l citească singură pentru sine, pentru curiozitatea ei şi fără să facă din asta caz, să arate adică la toată lumea că ştie carte, cum vroia să arate de pildă Bilă cu creioanele lui în piept că ştie să scrie (şi abia că lumea spunea că nu ştie, deşi ştia). Ciulea era asesoare populară şi în fiecare marţi şi vineri se urca într-o căruţă, se ducea la gară, lua cursa de dimineaţa de la ora şase şi se ducea la raion, la tribunal şi îşi ocupa locul la dreapta sau la stânga judecătorului şi stătea nemişcată ore întregi ascultând astfel, împreună cu un alt asesor popular, de astă dată un bărbat, un mecanic de la atelierele de reparaţii din oraş, scurgerea proceselor.
La plecare îi făcea rost Isosică de căruţă s-o ducă la gară, dar la întoarcere nu ştia când vine şi atunci Ciulea se descurca singură, se urca în vreuna de ocazie şi venea astfel acasă. Ciulea ar fi rămas multă vreme o femeie frumoasă dacă de la un timp n-ar fi început să se îngraşe. îi plăcea să mănânce bine, gătea singură după nişte reţete aduse de la oraş şi ea fu prima gospodină din sat care făcu rost pe-acolo pe la raion de o butelie de aragaz şi se lipsi astfel pentru întâia oară în bucătăria satului de paiele tradiţionale, sau de lampa de gătit cu petrol. Casa lor nu era dintre cele mici, dar nu prea avea acareturi, semn că gospodarul nu prea se ocupa cu agricultura şi n-aveau nici vite, nici nutreţuri, Isosică fiind, înainte de a fi fost numai referent la sfat, agent agricol, sau achizitor la cooperativă. Cât fusese flăcău acelaşi Aristide îl ajutase să câştige bani pe la gară, pe la negustori, stătea la gura magaziilor cu un plaivas la ureche, scria dublele care le dicta negustorul, în timp ce cu mâna stângă rădea dublul ţăranului cu o râzătoare.
158
- Ei, ia spune, Ciulco, zise el aşezându-se la masă şi gâlgâind un gât de ţuică din sticla mare pusă pe masă lângă mămăliga fierbinte. Tu ce-ai, mă, de te strâmbi aşa? se adresă băiatului.
Aveau imul singur, era pe clasa a patra, Ciulea nu mai putuse rămâne însărcinată după prima naştere. Fusese gata să moară la a doua, după cum povestea Isosică, căzuse noaptea în grădină şi îl scârbise până şi pe Zdroncan cu amănuntele acelei nenorociri, pe care Isosică le dădea însă cu un glas speriat şi înduioşat, fără să-şi dea seama că asemenea lucruri nu se spun, aşa de mare fusese mila de muierea lui în acele clipe, să nu moară şi să rămână fără ea.
- Păi nu văzuşi că ne-a vaccinat la şcoală, nu trecuşi pe-acolo? zise băiatul gârâind cu dispreţ că cineva care e tată poate să nu-l vadă pe fi-său în rând cu alţii aşteptând să fie vaccinat.
- Şi te-a vaccinat şi pe tine?
- Dar pe cine!
- Bravo, mă tilimplă, zise Isosică cu o falsă admiraţie folosind acest cuvânt cu care se adresa el în general de mult tuturor băieţilor, numai el cunoscându-i înţelesul şi se puse să mănânce pui fript cu mujdei, în timp ce Ciulea nu se lăsa nici ea mai prejos şi topiră astfel toţi trei o mămăligă întreagă cât ai clipi din ochi.
Câinele stătea pe prag şi îi era parcă frig uitându-se la ei, bâţâia pe picioare şi când femeia îi aruncă un os nici nu se văzu ce se întâmplă cu el, nici nu căzu jos şi câinele nu făcu decât un singur hap şi îl şi trimise în el între coastele lui tremurânde.
- Astăzi iar s-au strâns la Moromete o grămadă de oameni, zise Ciulea, şi domnul Ilie Moromete iar ne-a înjurat cu gura mare, auzea şi lumea de pe drum...
- Ce zicea? se interesă Isosică.
- Zicea că o să vedem noi când n-o să mai fie comuniştii la putere.
- Ce-o să vedem?
- „Când o să-i văd pe americani colea pe izlaz, a zis el, sarcina mea proprie e să belesc zece comunişti."
- Ie-te-al dracu! exclamă Isosică parcă înveselit de această perspectivă, dar nu prea interesat să se convingă că Moromete spusese cu adevărat acele cuvinte. Şi ăilalţi ce ziceau? Cine mai era?
- Păi era fi-său Niculae...
- Aha, făcu Isosică de astă dată cam uimit, va să zică era şi el de faţă? Şi n-a zis nimic?
- N-a zis. Era Nae Cismaru, Matei Dimir, Costache al Joachii, Giugudel, -Cârstache, era şi Vasile...
159
- Era şi Vasile? Ei, mânca-ti-aşi ochii, Doamne, era şi Vasile care va să zică! Şi n-a zis nimic domnul Vasile?... Asta era în sfârşit un lucru care merita să-l auzi.
- Nu, n-a zis nimic, nici el nici nimeni care mai erau acolo. A fost întâi de dimineaţă pe la Fântână, l-a văzut Aneta lui Dănălache.
- Văd eu, zise Isosică reflectând, că trebuie să trecem de la pariuri la fapte. Pe mine nu mă interesează considerentul că din punct de vedere că fiul lui e activist la raion noi trebuie să închidem ochii şi să nu raportăm partidului cine întreţine aici o agitaţie contra-revoluţionară. N-are decât să-l apere pe urmă, fi-său. Eu îl arestez.
- Nu numai pe el, zise Ciulea mai domoală, ca şi când ar fi vrut să-l apere pe Moromete.
- Nu, eu pe el îl arestez, fiindcă una, el îi strânge la el şi al doilea mi-a spus mie Zdroncan, rânjind, că niciodată nu voi avea eu cu Plotoagă curajul necesar ca să-l arestăm pe Moromete.
- De ce n-aţi avea curajul? se interesă Ciulea.
- Păi de-aia, că fi-său e cine e... Dar el mai vrea să spună că nu numai din pricina asta, ci şi aşa, că ne-ar fi ruşine...

- Are dreptate, zise Ciulea, nu trebuie să te bagi într-o chestie ca asta.
- Am pariat, răspunse Isosică fără nici o urmă de înverşunare. Eu pe-o vadră de ţuică că îl dobor pe fi-său, Plotoagă pe una de vin că îl ridică pe tat-său. Dar nu pariul mă interesează. Eu trebuie să-l arestez, să nu mă pomenesc cu Fântână că raportează el la raion de atmosfera nesănătoasă pe care o întreține Moromete în sat şi atunci cad eu foarte prost...
- Ai dreptate, zice Ciulea pe gânduri.
- Și altceva? reveni Isosică.
- Alde Ilie al lui Trascot, veneam ieri de la raion şi el venea de la gară cu căruța şi-i zic: „Ia-mă şi pe mine, nea Ilie!" dar el, „Te iau eu, dar caii-ăştia mănâncă şi ei ovăz". „Păi tot te duci acasă", îi zic. „Da, dar năduşeala care le-o scot în spinare, dacă te iau şi pe tine, face exact două trăişti cu ovăz."
- Ie-te-al dracu! exclamă Isosică din nou înveselit parcă de capacitatea aceluia de a calcula exact sudoarea cailor lui. Și? Ce-a mai zis?
- Pe drum prindem din urmă doi tractorişti în salopete, mergeau pe jos şi veneau spre sat sau doar treceau, că n-au vrut să spună (nu erau tractorişti, erau securişti, ofițeri de la raion, îi cunoşteam) şi când i-am văzut, aşa, numai de-a dracului îi spun lui Vasile: Opreşte să urce şi tovarăşii.
- Și? făcu Isosică.
- A oprit, ce era să facă?!
160
11 ~ Si n"a ma' zis nimic?
- Ce era să mai zică!
Povestind, Ciulea trăsese de câteva ori cu urechea spre uşă şi Isosică se miră:
- Ce este?
Tânăra femeie nu răspunse, dar îi porunci băiatului:
- Mă, ai mâncat? Ei, ia du-te şi te joacă. Apoi după ce rămaseră singuri: Fântână i-a dat azi la prânz poştarului un plic către raionul de partid, şi pleacă cu şareta la gară abia pe la cinci, după-masă doarme. Mi-a spus nevastă-sa: „Fă, zice, dacă mi-ați ajuta să cumpăr şi eu o butelie de aragaz îți spus un mare secret".
Zicând acestea Ciulea luă de pe poliță un plic şi i-l întinse bărbatului.
- L-am dezlipit eu la aburul mămăligii, îl lipesc pe urmă la loc cu gumă arabică; citeşte şi ai să vezi; mă uitasem să nu vie aia după el înainte să-l fi citit.
Isosică pufni din ce în ce mai vesel şi ar fi fost greu de spus ce îl bucura mai mult, abilitatea muierii lui sau pățania expeditorului. începu să citească cu voce tare, cu pauze şi exclamații de uimire.
- „Tpvarăşe prim-secretar Ghimpețeanu («ie-te-al dracu!»), astăzi 28 iunie a.c. a venit la domiciliul meu Vasile al Moaşei, membru P.M.R. şi mi-a declarat următoarele că tov. Isosică secretarul organizației cu preşedintele Plotoagă membru şi în birou cu cumnatu-său Zdroncan secretarul sfatului, cu Bilă membru B.M.R., responsabil *Arlus* şi cu cantaragiul meu Mantaroşie, membru în birou organizației P.M.R. Sare li s-a alăturat, vor să mă destituie si asta n-ar fi nimic. Dacă partidul hotărăşte eu mă supun bucuros («ie-te-al dracu!»), dar vor să mă scoată de hoț să-l puie pe Mantaroşie să-mi sustragă din convoiul care va pleca la baza de recepție recent cu uiumul de cereale 3 (trei) saci pe care să-i pitească în pădurea Cotigeoaia, şi ei să vie cu milițianul din partea opusă, să oprească convoiul şi să controleze după borderou («Hm!»). Constatând lipsa a trei saci, să-mi încheie proces-verbal de sustragere din avutul obştesc şi în felul acesta să pună ei mâna pe moară s-o jefuiască, să introducă irimicul şi să înşele lumea la cântar («Ce vorbeşti, mă!»). Când l-a întrebat odată cineva pe Plotoagă când era el la moară, ce e cu irimicul, el i-a răspuns da' ce te interesează, bă, pe tine («uite la el al dracului cum le născoceşte!»). Tovarăşe prim, eu v-am mai spus dumneavoastră anul trecut că ei vor sabota gospodăria colectivă să nu ia ființă şi dumneavoastră mi-ați spus baliverne, nu e adevărat aşa şi acu' eu îmi declin orice răspundere dacă partidul nu mă vrea, eu nu insist («Păi nu insista, fi-ți-ar barba a dracului, cine te pune să scrii scrisori?»). Singur am rămas pe poziție când s-a
161
constatat că oamenii adunați de Isosică să se înscrie în colectiv nu vor si am strigat fraților, cine vrea, să rămână cu mine în sală. N-a rămas nimeni, au ieşit toți, numai eu am stat zadarnic cu mâna ridicată şi la prezidiu Isosică i-a dat cu cotul lui Plotoagă să se uite la mine şi să-şi bată joc («Păi dacă ai fost bou! Ai crezut că-ți merge figura»). Tovarăşe prim, eu mai mult nu vă spun, că e şi cu campania şi sunteți ocupați dar am conştiința curată şi martori pe Vasile al Moaşei şi o să iau şi pe alții când o pleca convoiul ca să vă convingeți."
Și scrisoarea se încheia cu o urare la adresa partidului şi era semnată Adam Fântână, P.M.R., responsabil al morii din comuna Siliştea-Gumeşti. Isosică vârî hârtia la locu ei în plic de astă dată fără nici o urmă de veselie, iar Ciulea o lipi la loc şi o puse pe poliță.
- Nu pot să înțeleg, zise Isosică, de unde ştie Vasile ăsta toată operația!
- De! zise şi Ciulea, nici eu nu pot să pricep. De ce, ăla care i-a spus, i-a spus tocmai lui Vasile şi nu direct lui Fântână. Fiindcă de spus i-a spus unul din ei, Plotoagă, Zdroncan, Bilă sau Mantaroşie. Să-i luăm pe rând: Plotoagă nu putea, fiindcă şi el vrea să nu mai fie Fântână acolo, Zdroncan e cumnatu-său; Bilă îi vrea locul lui Mantaroşie... Mantaroşie să-i fi spus?

- Să zicem, dar de ce nu i-a spus direcl?-E clar că aici s-a întâmplat ceva care, dacă mă gândesc bine, nici n-ar trebui să mai dorm până nu aflu ce e. Ce caută Vasile aici? strigă Isosică izbind cu palma în masă.,
- Aşa este, zise Ciulea rânduind prin diferite cuie şi policioare vasele pe care le spăla şi le ştergea. Două lucruri sunt rele aici, cine dintre voi i-a spus lui Vasile şi de ce tocmai lui Vasile.
- Ciulco, spuse Isosică întru târziu ridicând ochii spre ea şi privind-o lung şi cu admirație, ca pe-o preoteasă a secretelor, tu n-ai putea să afli ce e aici?
- Ba cum să nu, spuse Ciulea, dar cu o condiție!
- Las-o dracului de condiție, spune numai dacă poți.
- îți spun că o să mă interesez şi până la urmă aflu absolut tot. Dar cu o condiție...
- Ei, spune condiția.
- Să-l iai pe frati-meu, Zonzi, cantaragiu.
Isosică se încruntă, dar repede ridică fruntea şi spuse că asta n-o să se poată, că o să bată la ochi şi ce-o să zică luniea, dar Ciulea parcă nici nu-l auzi şi nici nu insistă, dar nici nu luă altă vorbă. Femeile nu prea au obiceiul să-şi argumenteze dorințele şi nici nu prea le aud pe cele care li se opun. Dar au aproape totdeauna în mână mijloacele de presiune. Şi Isosică înțelese.
- Bine, zise el, dar află cât mai repede. Mă calcă pe ceafă când mi se întâmplă să orbecăiesc cu mâinile înainte în întuneric!
162
XIV
După-masă Niculae se îmbrăcă şi ieşi din curte cu paşii decişi ai celui care pleacă în sat chemat de tot felul de treburi. Ilinca se luă după el şi îl prinse pe podişcă.
- Niculae, şopti ea.
- Ei, ce este?
- Unde te duci?
Niculae se uită îndelung pe cer ca şi când ar fi depins de starea timpului dusul lui încotro avea de gând, apoi se uită lung înspre partea dreaptă a şoselei, pe lângă gardurile a căror potecă da, după douăzeci-treizeci de case, în fierăria lui Iocan, unde lucra acum unul din băieții lui, chiar se auzeau dintr-acolo slabe piuituri, îndepărtate, ca o părere. Niculae se uită brusc în pământ şi se posomori, în timp ce gândul îi relua mişcarea îndreptându-i privirea în partea opusă a şoselei, care ducea *devale,* se vedea țărâna albă printre şirul de salcâmi şi podişti cu stănoage până jos la pod, unde se făceau două uliți la dreapta şi la stânga, prima mai mică urcând spre măgură şi apoi spre cimitir, a doua mai lată, spre vale, unde erau râul şi trecerile spre izlaz.
- Mda, făcu Niculae fără grabă şi abia în clipa când avu această exclamație, se văzu că toate aceste mişcări şi uitături, împreună cu acest *mda* care voia să spună că lucrurile sunt ele încâlcite dacă stai să te gândeşti, dar nici mintea care le vede aşa nu se sperie cu una cu două, erau curat Moromete, cu care Niculae, în mod ciudat semăna la fire, dar nu şi la față, care era în întregime a mamei.
- Ei, făcu soră-sa batjocoritoare, ce văzuşi?
Drept răspuns Niculae se urni din loc şi o luă spre pod.
- Unde zici că te duci? repetă Ilinca.
Niculae merse câtva timp pe lângă garduri, după care răspunse ironic, fără să se uite îndărăt:
- La ailaltă, în vale!
Alboaica stătea într-adevăr în valea satului cu o grădină distanță de gropile pe lângă care şerpuia râul şi se intra la ea printr-o uliță pe care n-o foloseau decât ea şi încă un vecin. Era, timp de trei anotimpuri, plină de ierburi grase şi de puieți de salcâmi care o țineau veşnic în întuneric şi răcoare, în timpul căldurilor.
Când intră în curte, Niculae văzu de departe casa împrejmuită cu meri şi prispa de lut cu stâlpi vechi şi cu scară înaltă şi în mijlocul bătăturii pe Alboaica. Ea întoarse capul în felul acela al ei care o făcuse pe maică-sa să-i spună că e *poancă,* un cuvânt născocit de ea pentru felul cum fata ei, când se uita undeva, nu întorcea liniştită fața într-acolo, ci parcă o arunca,
163
pentru ca după aceea să şi-o aducă îndărăt sau chiar într-o direcție cu totul opusă, cu aceeaşi mişcare. Nu-i stătea deloc rău AÎboaicii uitătura aceasta a ei pornită parcă dintr-un elan de bucurie pe care anii şi atâția copii câți î născuse nu-l stingeau, ținându-l subjugat şi acum pe Albei al ei care toată ziua era prin sat cu tesla în mână să câştige şi să-şi țină familia.
- Mamă, strigă ea, uite-l pe Niculae!
Şi în aceeaşi clipă surpriza îi smulse nu numai aruncarea înapoi a capului spre casă unde pesemne era mama, ci şi un soi de încântare speriată, că îşi dădea seama de ce a venit el şi cine ştie ce-o să iasă acum de-aici. în ce-o privea, orice s-ar fi întâmplat era bine, fiindcă ea n-a avut şi n-o să aibă nici de-aici înainte nici un amestic în hotărârile mamei ei, n-avea atâta putere asupra ei ca s-o îndemne în vreun fel sau în altul.
Catrina Moromete ieşi întâi pe prispă, dar apoi nu mai putu să stea să aştepte şi se dădu jos şi o luă spre băiat, călcând cu acel mers ezitant al mamelor în astfel de clipe când li se turbură cu adevărat mintea cum nu li se întâmplă în nici o altă împrejurare a vieții, căci rămân totdeauna pe deplin stăpâne pe ele, chiar şi în fața morții

părinților, şi cu atât mai puțin în fața flăcăilor când sunt fete sau în fala altarului când sunt mirese. Rar se văd însă printre ele care să-şi țină firea în fața copilului lor ajuns bărbat:
- Niculae, mamă, zise ea cu o astfel de voce tărăgănată că se umplu parcă tot aerul de dragostea ei fără margini şi nu mai era în văzduhul alb de iunie loc pentru astfel de cuvinte şi repetă, Niculae, mamă, adică ea şi el, mai mult nu se mai putea spune.
Şi când se apropiară de tot unul de altul ea îi luă mâna dreaptă şi începu să i-o sărute, în timp ce Niculae îşi apropia fața, fără să se oprească, silind-o astfel să meargă alături de el şi să renunțe la alte gesturi pe care dacă i le-ar fi încurajat ar fi sfârşit prin a cădea în genunchi înaintea lui.
- Ei, mamă, o luă apoi Niculae repede, parcă ar fi vrut să speculeze aceste clipe ale ei de părăsire şi să-i smulgă astfel făgăduiala că se întoarce acasă, ia să-mi spui mie acum, tu de ce ai plecat de-acasă, că ştiu de ce ai plecat şi îți dau dreptate, dar de ce nu te-ai întors, fiindcă aici nu-ți mai dau...
- Niculae, mamă, zise atunci Catrina parcă tânguindu-se şi ai fi putut crede auzind-o că ochii îi înoată în lacrimi şi de aceea glasul îi e aşa de sugrumat, când de fapt nici o lacrimă nu se zări apoi sub genele ei în timp ce îi răspunse fiului. Niculae, mamă, repetă, cum să te oprească el, maică, pe tine să urmezi la şcoală numai ca să le cumpere ălora pământul îndărăt şi să ne dea pe noi afară din casă? De ce să facă el asta?
- Mamă, dar el n-a făcut, a vrut doar să facă.
164
- Ba a făcut, ani de zile a umblat pe la munte cu gândul ăsta.
- Bine, mamă, exclamă Niculae râzând, dar sunt copiii lui, trei copii, cum ții tu la noi, care ne-ai făcut, n-are şi el dreptul să țină la ai lui?
- Eu nu zic, mamă, să nu țină, dar când am venit la el demult, când nu vă născuserăți voi, şi i-am spus, mă, tu ai trei băieți, ăştia când se fac mari mă dau afară din casă, ce-ai de gând? Eu la tine nu stau, dacă nu treci casa şi pământul şi pe numele meu. Bine, o să-ți trec, zice, n-ai nici o grijă. Şi nu mi-a trecut, Niculae, şi am vândut şi-un pogon de pământ pe timpul foametei după războiul ălălalt, că o aveam pe Tita şi pe Ilinca şi mi-era frică să nu moară de foame. Şi le-am- dat să mănânce şi la ai lui, că nu puteam să nu le dau... Mă, zic, trece-mi măcar o jumătate de pogon pe numele meu, să fie jumate-jumate, lasă, zice, că i-l dau fetii când s-o mărita, adică Titei. Abia când fu de te dete pe tine la şcoală vându două pogoane, pe care pe urmă le cumpără la loc, să-i aducă pe-ăia îndărăt, iar Titei când se mărită nu-i dădu nimic. Spune şi tu, maică, ăsta e om? Să nu-l laşi singur şi să moară cu păcatele în spinare?!
- Da, dar nu înțelegi că îi faci Ilinchii rău, taman acum când îl găsi şi ea pe aviatorul ăla de la aerodrom? zise Niculae.
Aici interveni Alboaica dându-şi cu o mişcare parcă de încântare extremă capul întâi într-o parte, apoi în cealaltă şi zise că aşa i-a spus şi ea, măcar până se mărită Ilinca şi pe urmă n-are decât să stea aici, dacă nu-l mai poate suferi.
- Dar i-a căşunat rău pe el, Niculae, zise ea mai departe aproape râzând, deşi nu era nimic de râs aici.
- Nu pot, Niculae mamă, să mai mă uit la el, zise Catrina parcă şi ea curioasă de acest fenomen. Să nu-l văz în ochi. Şi nici Ilinca să mai stea acolo: eu am pătimit cu ea şi dacă nu mă ascultă, dau pământul ei didă-tii!
- Fugi de-aici, mamă, şi nu mai vorbi aşa, că Niculae o să creadă că eu te îndemn, Doamne fereşte, exclamă Alboaica şi de astă dată rămase cu capul cu uitătura puțin poncişă, de unde îi venise pesemne mamei ei cuvântul de poancă cu care o poreclise.
- Dar ce sunt eu, mă-sa sunt sau o miloagă de pe drum să mă rog de ea! continuă Catrina cu aceeaşi voce duioasă pentru Niculae, dar neîmblânzită penfcru bărbat şi fiică.
- Bine, mamă, zise iar Niculae uitându-se acum în sus printre salcâmi, semn că nici el nu putea trece peste ceea ce nu înțelegea, dacă mie nu-mi pasă de ce mi-a făcut tata, cum de îți pasă ție? dacă eu m-aşi plânge aşi mai zice, dar eu nu zic nimic, şi ca o dovadă că e aşa, e că nu mai mi-a plăcut să fiu învățător, că aşi fi putut să fiu după război. înțelegi?
165
- Lasă că ştiu eu, zise mama cu o voce din ce în ce mai dură şi mai întunecată. Dacă te duceai la şcoală mai departe, n-ai fi Iuat-o pe urmă contra Domnului Cristos.
- Unde m-ai văzut tu că am luat-o contra Domnului Cristos? zise Niculae râzând.
Alboaica începu şi ea să râdă şi mama, încolțită, nu mai zise nimic şi câteva clipe rămase tăcută şi cu o expresie încremenită.
- Lasă asta acum, porunci Niculae, dacă vrei să mai viu pe-acasă de-aici înainte, fă cum zic eu şi nu-i strica Ilinchii măritatul. Şi cu tata vorbind, ori îți trece casa şi pe numele tău, ori dacă nu, îi spun că nici eu n-o să mai viu să-l văz şi n-are decât să rămână singur şi să-i cheme pe Paraschiv şi Achim de la Bucureşti. Vrei aşa?
- Nu, mamă, zise Catrina cu o voce blândă dar neînduplecată, nu-ți amestica tu tinerețile cu păcatele noastre, cine ți-a spus să vii?
- Nu mi-a spus nimeni, am venit pentru treieriş, cu treburi.
- Şi cât stai? Niculae spuse cât.
- De ce nu stai tu aici la didă-ta Marița?

Aşa deci! Niculae se ridică supărat, plecă, ajunse acasă şi se repezi fără milă în tatăl său; să-i spună ce i-a făcut el mamei de s-a născut ura asta în ea, fiindcă nu se poate să fie numai istoria cu dusul lui li Bucureşti, altceva mai grav poate s-a întâmplat. Ce? Moromete avu nevoie de un timp destul de lung ca să se desmeticească. Apoi zise:
- Păi, nu ştii?
- Nu! zise Niculae, de unde să ştiu!?
Şi se pregăti să asculte. Moromete se pregăti şi el să-i spună, dar apoi se întâmplă ceva de necrezut. Deodată el începu să nu mai vrea să spună, se posomorî, îşi lăsă de câteva ori fruntea în pământ, pentru ca în cele din urmă să rămână tăcut de tot. Semăna în clipele acelea cu un bolnav care s-a însănătoşit, dar n-a scăpat neatins. Cu toate străduinţele lui, Niculae nu scoase de la el nici un cuvânt de părere de rău, sau de recunoaştere că le-ar fi greşit cu ceva... Nu zicea nimic şi puteai să crezi că da, se gândise, îi trecuse prin cap să le facă rău, sau dacă nu chiar rău, pur şi simplu nu-i pasase, trecuse peste toţi fără să dea socoteală cuiva şi îşi urmărise gândul aşa cum vrusese el. Tăcea şi îşi ţinea fruntea în jos ca un vinovat, dar se vedea că în sinea lui nu se simţea aşa, dar nu era nici senin. Era o tăcere fără scăpare. Fiindcă pe urmă ridică privirea şi, redescoperind lumea, Niculae se pomeni cu el că ia altă vorbă; cu veselie, cu îngrijorare sau cu vechea lui uimire, dar fără să fi răspuns la ceea ce se aştepta de la el.
- Mă, exclamă el, fata asta a lui Niculae al Niculii! 166
- Ce e cu ea, tată? întrebă atunci Ilinca, zgâindu-se spre drum să vadă şi ea ce era cu fata aceea care într-adevăr tocmai trecea pe lângă garduri fâţâindu-şi fusta.
- Picioarele ei, zise Moromete, trece porcul cu jijeu printre ele. Asta însemna că fata aeea a lui Niculae al Niculii avea picioarele aşa
de curbate în afară, încât porcul, căruia i se pune de obicei la gât un jijeu să nu poată trece printre spărturile gardurilor, printre picioarele ei putea totuşi trece. Ilinca chicoti înainte să-şi dea seama că Niculae aştepta de la el un răspuns. Şi pe chicotul ei, Moromete părăsi locul, se sculă şi o luă încolo spre grădină. Nehotărât, se întoarse în mijlocul bătăturii. Acuma ce să fac eu, părea să spună, încotro s-o iau, spre poarta de la grădină, sau spre poarta de la drum? Paşii i se mişcară şi în cele din urmă o luă spre cei doi salcâmi care străjuiau ieşirea din curte. Iar Niculae rămase cu privirea după el până ce nu-l mai văzu. Ai fi zis că nu se întâmplase nimic dacă n-ai fi ştiut că nu era nici o lună de când acest om paşnic şi înţelept alergase cu parul după muierea lui, urlând la ea să se ducă din târla lui.
- Ce făcuşi, Niculae? şuşoti Ilinca apropiindu-se.
Adică ce-a făcut cu mama, a izbutit s-o facă s-i vină mintea la cap? Dar Niculae nu înţelese şi se dezvinovăţi învinuind:
- Eu, ce făcui?! Voi, ce făcurăţi! N-aţi putut, tu şi cu Tita, să-i ţineţi de rău mai din timp?
- Nu ştiu, dădu Ilinca din umeri cu nepăsare. Mie să-mi dea partea mea de pământ şi să nu dea Dumnezeu să mă stric şi cu băiatu-ăsta din pricina lor, că...
Şi nu-şi termină vorba, nici măcar nu voia să se gândească la ce s-ar mai putea întâmpla în asemenea caz.
- Ce stai, zise ea, du-te după el.
Adică mai era vorbă că nu trebuie lăsat să tacă şi să se ferească?
- Aşa face şi cu noi, nici nu-ţi dai seama cum te păcăleşte: tu îi spui şi el tace şi o dată îl vezi că ia altă vorbă. Niculae se dădu jos din pridvor şi din drum se uită apoi să vadă încotro o luase taică-său.
- A intrat la Iocan, Niculae, spuse Cârstache din curte, unde dregea
un patul de porumbei.

XV

Soarele trecuse de cealaltă parte a şoselei, printre salcâmii lui Cârstache. Era parcă amiaza după-amiezii. Umbrele gardurilor şi ale caselor începeau să crească spre răsărit, după ce câteva ceasuri stătuseră pe loc. Nu se ştie
167
de ce la ora aceea se vedeau mereu pe drum fete sau muieri tinere, după a lui Niculae al Niculii apăru acuma una însărcinată. Nu mergea pe poteca de pe lângă garduri, mai ferită, ci pe cea de pe marginea şoselei, în plină lumină, cu burta înainte, fără nici o sfială. Se şi vedea copilul în ea rău pus, parcă de-a curmezişul, te mirai că n-o durea... In spatele ei, parcă pitindu-se, una veselă, se opri, îi dădu bună ziua lui Niculae şi îi şopti ceva. Niculae murmură un răspuns şi tânăra femeie îşi văzu apoi mai departe de drum, sărind sprintenă şanţul şi luând-o acum pe lângă garduri, cu aerul că trupul ei nu ştie nimic din ce-a făcut capul, ce i-o fi spus lui Niculae, iată, şi-l leagănă cu nepăsare în mers şi simte din plin bucuria de a sări un şanţ fără să mişti o pietricică din locul unde laba desculţă a piciorului a atins ţărâna pământului.
- Bună ziua, nea Ilie, i se auzi apoi glasul subţire şi cântat, fiindcă într-adevăr Moromete se întorcea acasă şi tocmai se întâlnea cu el.
Nici Cârstache şi nici Niculae nu-l văzuseră când se apropiase pe lângă garduri. Venea cu oarecare grabă, ca omul prins înlr-o treabă pe care ca s-o facă trebuie să umble de colo până colo până îi dă de cap. Niculae îl lăsă să treacă şi în curând se auzi uruind poliţa de deasupra uşii... Căuta ceva, cine ştie ce îi trebuia...
- Lasă mai bine să dregem altceva mai greu de reparat, zise Niculae când Moromete se dădu jos de pe scară şi

ieşi din nou pe poartă.
Se luă după el. Moromete nu înteţi şi nu-şi micşoră paşii, totuşi se opri deodată nedumerit:
- Tu ce treabă oi fi zicând că ai încoace? Sau n-ai nici o treabă?
- Cu tine, zise Niculae, nu se poate discuta decât de pe poziţii de forţă?
- Adică cum? se miră Moromete. Vreai să spui că o să mă sforţezi tu pe mine?
- Eu nu vrea, să te forţez, dar pot să mă pun pe o poziţie de forţă şi atunci să vedem ce-ai să faci.
- Ei, pune-te, zise Moromete.
- Uite, n-o să-ţi mai trimet bani. Şi să ştii că nu glumesc oricât de bună inimă crezi tu că am!
Moromete nu şovăi, dar ridică sprâncenele; nu-i plăcea totuşi ce auzea şi se vedea că îşi dă seama că Niculae nu glumeşte.
- Noroc, nea Ilie, zise unul grăbit trecând pe lângă ei cu o nuia verde subsoară; noroc, Niculae!
- Bine, zise Moromete. Dar fă-mă să înţeleg ce vreai tu?!
- Hai cu mine până la mama, zise Niculae.
- Bine, zise Moromete, hai.
168
Şi se întoarseră din drum şi o luară devale. Moromete arăta foarte senin şi mergea cu mâinile în buzunarele din fată ale pantalonilor şi cu paşi rari şi lungi. Astă era la el semn că, fără să fie îngrijorat de ceva, era totuşi preocupat, dar parcă în mod plăcut şi singura dificultate era o anumită alegere care trebuia făcută din mai multe lucruri deloc rele. Deodată pufni într-un fel de râs care era mai mult o înduioşare pe care o prelungi cu dări din cap de protest că a putut cuiva să-i treacă prin cap că...
- Ei! zise Niculae.
- Să zici tu, că... Hm... Auzi... Păi, mă, Niculae, crezi tu că dacă aşi putea eu să înham căişorii mei colea şi să fac nu zece, câte făceam altădată, cinci, hai trei, drumuri la munte, aşi mai avea eu nevoie să-ţi cer? Sau tu crezi că eu îţi cer fără să am nevoie?!! zise el parcă s-ar fi pomenit trăsnit că la asta nu se gândise.
Şi se şi opri în mijlocul drumului uitându-se la fiu să-şi dea seama dacă nu cumva era adevărat. Dar Niculae nu se opri şi Moromete trebui să se mişte din loc şi să-l ajungă din urmă.
- Eu nu ţi-am spus că aşa o să fac, zise Niculae. Eu te întreb ce s-a întâmplat între tine şi mama de aţi ajuns în siluaţia asta şi tu iai altă vorbă profitând de faptul că nu poate să-ţi smulgă nimeni vorbele cu cleştele din gură. Nu e o modalitate de a rezolva o problemă.
- Bine că venişi tu cu alte modalităţi, zise Moromete cu un glas cât p-aci să te facă să crezi că într-adevăr se bucura de posibilitatea asta. Noroc, bă Stane, răspunse el unuia care se apropiase şi trecuse pe lângă ei cu nişte paşi atât de regulaţi că ai fi zis că drumul de unde vine şi se duce el nu are nici început nici sfârşit şi n-are deci rost mergând pe el nici să mergi iute nici să te precipiţi. Araşi alea patru pogoane care ieşiră prost cu porumbul pe ele? mai întrebă Moromete.
- Le arai, zise celălalt (şi răspunsul lui nu veni imediat).
- Şi ce puseşi în loc? mai zise Moromete.
între timp, celălalt, cu mersul lui nezgâlţâit, se îndepărtase mult şi i se vedea turul pantalonilor mişcându-se în ritmul adormitor al paşilor. Era prea departe ca să mai răspundă şi timpul se scurgea în urma lui în valuri 1 de aşteptare pe care nu le turbura nimeni. Iar în urma lui rămânea o - enigmă: într-adevăr, ce pusese el pe cele patru pogoane ale lui pe care le *l*întorsese?
■■; - ... pe mă-ta cu spinarea aia a ta lată cât o uşă, după ce că eşti surd, ′ eşti şi mare! mai zise Moromete fără să-şi micşoreze cine ştie ce glasul, încât te apuca frica să nu fi auzit cumva ăla şi să se întâmple ceva cu totul neplăcut.
169
- Tot porumb, răspunse atunci celălalt foarte distinct, dar fără să fi ridicat glasul.
- Fiindcă îmi spuse al lui Niculae al Pinţii că ai pus otavă, zise Moromete strigând. E bine că l-ai pus tot porumb, fiindcă acuma o să se facă, atunci când veni şi araşi tu în primăvară căzuşi pe seceta aia! şi de-aia nu-ti crescu.
- Deşteptu de fi-meu! se mai auzi în dosul spinării celuilalt, tot fără să fi întors o clipă capul sau să-şi fi schimbat o secundă ritmujbpâşîlor.
După care nu se mai auzi nimic şi Moromete, care între timp se întorsese cu trup cu tot spre cel cu care schimbase aceste cuvinte, reveni cu fata spre fi-său.
- Avem de mers undeva, zise Niculae fără bunăvoinţă. Mergem acuma la mama. Dacă vrei să poţi să stai de vorbă cu oamenii pe care îi poţi întâlni pe drum, fă în scopul ăsta un drum special şi distrează-te.
Moromete se opri pe loc alarmat, ameninţând astfel că dacă fiul continuă să se poarte cu el în felul acesta, s-ar putea, cu orice risc, să nu mai meargă acolo unde se duceau. Dar Niculae nici măcar nu se uită şi din nou Moromete trebui să-l prindă din urmă.
- Cu toate că s-a dovedit că a fost în detrimentul meu, continuă Niculae, nu pot să nu recunosc că nu-ţi stătea deloc rău pe vremea când ai câştigat atâţia bani că ţi-ai cumpărat la loc cele două pogoane vândute după fuga lui

Paraschiv, Nilă şi Achim. Toată activitatea ta de-atunci avea la bază o idee greşită! şi te purtai foarte urât. Crezi că nu se poate să devii activ decât pe baza unei idei greşite? ,
- Păi uite, aţi venit voi cu idei bune, zise Moromete prompt, ne-aţi interzis orice mişcare, nici până la gară nu poţi să te mai duci cu o căruţă că şi găseşti un miliţian acolo care te caută sub ce"rgă.
- Acuma mergem la mama, repetă Niculae.
- Şi nu putem şi noi să vorbim aşa ca doi oameni...
- Cum să nu. De ce nu treci casa şi pe numele mamei? Dacă asta îţi cere ea, ce te costă, crezi că mai are acum nevoie Paraschiv de ea, când o are pe-a lui? Tu ţi-ai cumpărat la loc cele două pogoane, ai un lot întreg, în timp ce mama a vândut un pogon pe vremea foametei de după primul război şi a mai vândut pe urmă încă unul ca să am eu bani de cărţi şi de taxe. Pentru aste două pogoane nu face un loc de casă? La ce te gândeşti, că s-ar putea să vie Achim în sat şi să se apuce iar de plugărie şi ai vrea să-i dai casa? Foarte bine, dar cine vă împiedică să vă faceţi în cazul ăsta tu cu mama alta alături şi să trăiţi liniştiţi?
- Locul ei, zise Moromete, l-am vândut lui Tudor Bălosu să te ţin pe tine la şcoală.
170
- Nu-i a asemen înt
7osti Niculae indignat. Mă mir cum poţi să spui o n. Cu cine crezi că vorbeşti? Locul ăla era al Guichii, ^^ e destul de mare s-o împărţiţi în două şi unde e acum „„ Jărâmaţi şi să vă faceţi o casă nouă.
gf-- ivià Niculae! Mă Niculae! strigă Moromete deznădăjduit, tu crezi că eu nu vreau?! Mâine, domnule, mă duc la sfat şi îi trec şi casa şi locul pe numele ei inclusiv! Dar crezi tu că asta e?
- Asta e! afirmă Niculae fără înconjur. Fă tu chestia asta şi ai să vezi
că asta e.
- Păi atunci, zise Moromete oprindu-se şi dându-şi pălăria pe ceafă, ce mai căutăm acolo, hai încoace spre sfat să facem actul.
Adică, dacă era vorba numai de-atât, în ceea ce îl privea, socotea intrarea aceasta în domeniul simplităţii practice a vieţii drept cel mai precar lucru care se putea închipui, era gata oricând să facă tot ceea ce se cerea de la el.
- Nu, zise Niculae, asta e o altă modalitate de a te abate din drum (se uită la ceas), mergem întâi la mama şi pe urmă de-acolo, dacă mai avem timp, mergem şi la sfatul popular.
- Mergem, conveni Moromete cu o tristeţe duioasă, abia simţită şi ochii mari deschişi îi înotau parcă în nişte lacrimi care nu se scurgeau, dar care nu-i înecau mai puţin vederea. Mergem, Niculae, zise el cu un^ glas %mic şi curat, ca să nu se bage pesemne de seamă ceea ce îl copleşea pe el în clipele acelea, mergem unde zici tu, întâi la mă-ta şi pe urmă dacă nu mai avem timp, mergem mâine la sfat, că e timp şi mâine...
Aproape că nu se putea îndura acest glas şi aceste cuvinte cu duioşia lor asemănătoare unei rugăminţi voit inocente ca să nu sufere pedeapsa teribilă care se pregătea sub ochii lui înspăimântaţi. Niculae însă mergea înainte cu privirea ţinta la ceva care numai el ştia ce era, şi nu băgă de seamă şi nu i se păru foarte ciudat nici glasul şi nici supunerea atât de totală, de neînţeles a tatălui care primea tot ce i se spunea.
- Dacă zici tu că aşa e bine, continuă el, zic şi eu ca tine, poate ştii tu ceva...
- Ce spui, tată? zise Niculae, cu glasul celui care n-a fost atent fiindcă
n-a auzit bine.
- Zic că poate, că e bine aşa cum zici tu, să nu-ţi închipui că ai venit 5i tu pe la noi, ai văzut sau ţi-au spus fetele astea ce s-a întâmplat şi n-am ascultat şi de vorba ta. Să trăieşti, Anghelache... Uite, plecai şi eu cu băiatul-ăsta prin sat...
- Ia-l la secere, nea Ilie! zise acel Anghelache voios.
Moromete redevenise între timp stăpân pe sine şi se uită dintr-o parte la fiul său: dădu din cap ironic arătându-l pe cel care trecuse:
171
- Acuma eu ăstuia, după teoria ta, nu trebuia să-i mai răspund la ce-a * zis, fiindcă mă împiedică să merg!
];
- Nu să mergi, să ajungi, zise Niculae. >
- Adică cum, zise Moromete cu o dorinţă sinceră de a înţelege. întrucât mă poate împiedica cineva să ajung unde mi-am propus dacă...
- N-am timp să-ţi spun şi nici nu mă interesează îl întrerupse Niculae, mai bine gândeşte-te ce-o să-i spui mamei când o să te întrebe de ce ai gonit-o de-acasă, nu că stai la taclale cu alde Anghelache!
- Cine a gonit-o de acasă?
- Tu ai gonit-o, răspunse Niculae, fiindcă una e să spui nişte vorbe care poate să nu-ţi placă şi alta e să te prefaci bolnav zile întregi, ca să poţi pe urmă să pui mâna pe par şi să te iai după ea ca s-o goneşti. Astea sunt faptele, n-ai cum s-o cârmeşti orice ai zice şi asta trebuie să rezolvi, nu altceva.
- Mă copilule, exclamă iarăşi Moromete, de astă dată însă mai ferm, dacă din pricina vorbelor s-ar fi întâmplat tot ce ştii, nebun să fiu eu şi să nu fac orice ca să nu fie aşa. Dar nu e vorba de vorbe!
- Dar despre ce e vorba? zise Niculae cu acel glas plin de siguranţă pe care îl avem totdeauna când suntem încredinţaţi că întrebarea noastră va rămâne fără răspuns. Mama se întorsese de-bine de rău acasă, şi nu zice

nimeni să-ți fi părut bine de fapta ei, dar era acasă, şi era acasă *în dreptul ei,* ai înțeles vreodată lucrul ăsta? Mie să-mi răspunzi direct la întrebare.
*- Am înțeles, că nu e aşa mare filozofic ce spui tu, zise Moromete supărat. Dar...
Şi nu mai complectă şi restul gândului. Niculae aşteptă.
- Ei, zise el în cele din urmă, vezi că de fapt n.ai înțeifes bine despre ce era vorba? înțelegi abia acum, dar atunci nu ți-a trecut prin cap că n-ai dreptul să recurgi la forță. Să te văd acum cum te descurci.

XVI

Ajunseră şi intrară în curtea Alboaicii. Ca şi mai înainte Marița era, tot în bătătură şi îi văzu nu pentru că se uită la ei, ci pentru că prin-mişcarea pe care o făcea capul pe gâtul ei zărea tot timpul totul şi nu seî putea petrece nimic chiar şi în spatele ei fără ca ea să nu-şi dea seamal în aceeaşi clipă:
- Mamă, strigă ea, păzea, a venit tata în pcțit.
îi convenea să râdă, vroia parcă să spună că Albei al ei n-avea s-ol gonească niciodată de-acasă orice i-ar face. Catrina fie că nu se aşteptase! să-l vadă pe omul ei venind după ea chiar în aceeaşi zi în care venisefj

Niculae, fie că nu ştia cerifflSftacă văzându-l că se apropie de prispă, rămase câteva minutaLJufXflffiaucită, timp în care toată lumea se aşeză pe-aproape. Alboaji^jțwRt^uşte scăunele mici pe care le puse pe jos printre troscotulJ^Tde, care la ei se apropia până la marginea de .lut a prispei. Dar *&&i* Catrina îşi reveni, se ridică fără veste de la locul ei, şi pieri în caj^srin tinda deschisă. Să fi fugit astfel fără să spună nimic? Moronjjpffe se uita în pământ mohorât.
_. ..lamă, strigă Niculae încet, să ştii că stăm aici şi te aşteptăm. Alboaica, parcă râzând, îşi dădu capul pe spate cu o mişcare de parcă s-ar fi ferit de-un fluture care zbura prin preajmă şi zise în şoaptă:
- Lasă, Niculae, că iese acuşi. Apoi adăugă şi mai şoptit: Dar să ştii, tată, că nu e de-a bună, mai bine o mai lăsați şi veneați peste vreo lună...
- De ce peste vreo lună? zise în clipa aceea Catrina prin geamul deschis al odăii.
Se vedea că se drege în oglindă şi când ieşi chipul ei, sub o broboadă nouă, arăta ca para focului iar din ochi îi scăpărau lumini verzi.
- Ce cauți aici? zise ea rămânând în picioare pe prispă, adresându-se bărbatului care stătea jos pe scăunel, afară din curte! Să nu stai tu aici în fața mea şi să vii cu Niculae după tine! Hai, afară din curte! Şi dacă Niculae ține cu tine şi îți caută în coarne, să plece şi el! N-am nevoie de feciori care umblă contra Domnului Cristos şi îndeamnă lumea să nu se mai ducă la biserică.
Stătea mereu în picioare şi din când în când îi dădea îndărăt pe tată şi pe fiu cu dosul palmei, cu mişcări care n-aveau în ele nici o ştiință a efectului, dar erau totuşi cumplite, fiindcă arăta în clipele acelea tot atât de tânără şi pătimaşă ca şi una de treizeci de ani care avea de mult bănuieli că viața ei e greşită, dar i-a trebuit totuşi o dovadă a trădării, ca să rupă cu cel care totdeauna a înşelat-o.
- Tu, zise ea dându-şi o dată cu vorba brațele îndărăt, ca o pasăre gata să zboare sau să atace, azi dacă ar veni feciorii, azi ne-ai arunca pe drumuri. Că nu-ți ajunse că fugiră cu caii şi cu oile şi sparseră Iada şi luară din ea banii cu care trebuia să meargă Niculae la şcoală!
- Pe unul din ei, măcar, zise Moromete, iartă-l, c-a murit. Au mai rămas doi: unul e bolnav şi o să moară şi ăla mâine-poimâine. De cine mai ți-e frică?
- Mai bine ai fi murit tu, spuse Catrina cu mintea rătăcită. Că eu cu ei n-am nimic, i-am crescut şi m-am trudit cu ei şi i-a bătut Dumnezeu după păcatele lor, dar tu...
Vroia adică să spună că el a rămas singurul nepedepsit şi că trebuia deci să moară şi el pentru ca astfel să ispăşească. Ea era singura care n-avea nici o vină şi deci nimic de ispăşit, deci singura care merita să trăiască.

- Mamă, rupse Niculae tăcerea încărcată de aburii înfierbântați de ură care otrăviseră numaidecât tot aerul din jur şi era greu de văzut cum se mai putea vorbi mai departe fără să fie împrăştiați de cineva cu hotărâre. (Moromete tăcea hotărât, şi nu ştia dacă venise aici cu gândul să rabde sau să dea lupta în fața lui Niculae şi să încerce să câştige în felul acesta.) Uite, mamă, zise Niculae cu un glas care arăta că era singurul care putea să-şi păstreze aici o judecată limpede, deşi necoaptă şi poate neştiutoare. Tu ai fi vrut ca tata să moară şi, din câte am înțeles eu, el chiar a vrut să-ți facă pe plac şi s-a pus pe pat şi n-a vrut să mai mănânce. (Aici Niculae îi aruncă Alboaicii o privire, şi sora lui vitregă înțelese că nu trebuia să râdă.) Cine din sat de la noi sau chiar şi din alte sate ar fi fost în stare să facă una ca asta? Că până la urmă tata n-a reuşit, asta e adevărat, dar şi tu te-ai grăbit să-l laşi să se chinuiască singur şi ai vrut s-o iai şi pe Ilinca după tine. Cred şi eu că lui tata i-a pierit atunci cheful să moară de d/agul tău.
în clipa aceea Moromete se agită pe scăunel şi deodată se ridică în picioare. îl trânti fără să vrea, bâjbâind din

mâini şi împiedicându-se în propriii genunchi până porni împleticindu-se şi făcând totuşi paşi mari. Ce era cu el? Nu cumva e adevărat, gândi Niculae, ce i-am spus eu mamei doar în glumă, ca să-i arăt că nu e nimic de lăudat nici în fapta ei, care la drept vorbind nu prea se deosebeşte de a celor mai rele muieri din sat când ajung şi ele la astfel de răscruci ale vieţii? De ce fugea el iarăşi şi nu stătea aici să meargă până la cap? Putea să fie adevărat acest lucru de necrezut, că nu vrusese să mai trăiască? Dar de ce oare? Se simţise el aşa de tare chinuit de remuşcări? Sau într-adevăr răutatea răzbunătoare a mamei îl împinsese atât de departe? Oricum, chiar dacă nu se gândise să moară, bine nu-i făcuse, prin urmare ştia singur să ispăşească şi nu trebuia să vie ea mama să-i dorească sfârşitul, când el se'ţinea mereu aşa de voinic şi mintea lui era atât de vie!

- Tată, strigă Niculae cu glas răguşit, tată!

Dar el nu se oprea şi mergea din ce în ce mai dezordonat şi Niculae fugi după el şi îl ţinu.

- Tată, zise Niculae, unde pleci fără mine? Cum ne-a fost vorba? Moromete se opri şi glasul tânăr care îi pronunţa numele îl făcu să-şi

adune în sine patimile răscolite cum îşi adună un cal puterea să se oprească înainte de a-şi trânti călăreţul. Se descotorosi cu blândeţe de braţul băiatului şi îşi continuă mersul, acum regulat şi sigur de sine. Niculae îl urmă.

- Ei, zise apoi Moromete pe uliţă, ai văzul şi tu? Că vii şi-mi spui că de ce nu fac şi nu dreg. Uite, am făcut şi-am dres, spune şi tu acuma dacă asta merită să se mai numească femeie, că e mă-ta şi n-ar trebui să-ţi spun 174

aşa. Ca să crezi că ai nebuni, mă

- Da, dar t mohorât. Trebu:

Moromete să afle de ce.

- Pune-te în cu gândul că într timp a văzut că dar pe urmă tu t Sau în orice caz,

cum e, am zis ca tine să viu să stau de vorbă. Păi vezi că nu e în toate minţile? Lumea e plină de _iai încape!

lie să-i treci jumate din locul de casă, zise Niculae Aci chestia asta mai demult. De ce n-ai făcut-o? ipunse şi nici Niculae nu avea aerul că ar mai fi doritor

continuă:

„1 ei, de la început de când noi nici nu eram trăieşte zi s-ar putea ca Paraschiv s-a arunce pe drumuri. Cât ţii nici cu noi nici cu ei, a mai fost cum a mai fost, ii apucat şi te-ai dus la Bucureşti... De ce te-ai dus? oau tu un^w ~>^ ..w ce te-ai dus cu căciula în mână, când din contră, ei trebuia să te prinjească pe tine smeriţi, că doar ei erau vinovaţi. Când colo, tu le-ai dat tclt! exclamă Niculae cu o nedumerire împrăştiată şi cam absentă, din care Iu lipseau însă unde reci de neînţelegere.

Ajunseseră la iapătul uliţei şi Niculae o coti spre văgăuni, şi nu îndărăt spre casă, cu o ^nfăţişare nemulţumită şi iritată. Moromete făcu acelaşi lucru. îi trecuse duioşia aceea tremurătoare cu care venise, nu era nici un ceas, mai înainte, la Alboaica.

- Aţi fost şase copii, zise el crezând că Niculae nu mai avea mai multe de spus. N-am putut să mă rup în şase părţi că mi-aşi fi rupt şi aşi fi zis, na ţie cutare, na şi ţie cutărică, tu ăsta du-te la şcoală şi studiază, tu Paraschive ia şi te însoară cu Mahda lui Bobârlache, tu Nilă aranjază-te şi tu cum te taie capul cu ce-ţi dau, tu Achime ia-ţi oile şi fă ce vrei cu ele, voi, fetele astea, vedeţi cu ce vă mai dau eu şi cu ce vă mai vine de la mă-ta arăniţi-vă şi voi pe-acolo prin târla ăluia cu care o să vă măritaţi!... Iar eu părintele să ajung la mila voastră, să mă trimiteţi de la unul la altul cu mămăliga în mână, că n-o să am cu ce s-o mănânc. Ei, chiar dacă făceam aşa, tot n-aţi fi fost mulţumiţi!

- Sigur, de-aia păstrezi tu lotul numai pentru tine, ca să n-ai vorbe! zise Niculae sarcastic. De ce nu le-ai dat lui Paraschiv, lui Nilă când trăia şi lui Achim partea lor, dacă zici că de dragul lor te-ai dus după ei la Bucureşti?

- Ca să-l bea pe-acolo cu muierile! zise şi Moromete la fel de sarcastic.

- Care muieri? Când începu Paraschiv să-şi facă economii pentru casă, nu mai era vorba de nici un fel de muieri.

- De unde să ştiu eu? făcu Moromete sumbru. Câte n-au început ei, şi n-au dus nici una la cap!

- Dar nu despre asta era vorba, zise Niculae cu un glas mai înalt şi mai curăţit de o împotrivire ascunsă care nu întârziase să apară câtva timp la adresa tatălui, când îi auzise primele cuvinte în uliţă, după ce plecase

175

împleticindu-se de Ia Alboaica. Când te-ai dus la Bucureşti aşa cum te-ai> dus, i-ai arătat mamei că n-ai de gând să te ţii de cuvânt. Ce-ai fi vrut' atunci să facă ea în cazul de faţă, să bată din palme? Acum ai să-i treci din locul de casă.

- De ce, că vreai tu? zise Moromete foarte mirat.

Niculae tăcu o vreme în faţa acestei reveniri neaşteptate. în cele din urmă pufni cu nepăsare, deodată străin de toate acestea:

- Nu pot să sufăr oamenii care nu e un ceas de când au promis un lucru şi pe urmă uită despre ce e vorba.

- Ba asta s-o crezi tu că am uitat, răspunse Moromete şi el cu aceeaşi; nepăsare cu care vorbise fiul. Ca să nu ziceţi că am gonit-o pe mă-ta de ■; dragul ălora de la Bucureşti, trec jumătate din locul de casă, dar nu ei, * ci Ilinchii şi cu condiţia expre să nu-i spui nici tu nici Ilinca până Ia moartea mea. Şi nici să-i mai văd picioarele prin curte de-aici înainte. *•

Şi cu acestea Moromete se răsuci brusc cu faţa spre sat şi o luă singur pe drumul de întoarcere, fără să se uite dacă fiul avea de gând să-I urmeze. Niculae nu-l urmă, se îndepărtă şi el în acelaşi timp, grăbit, ocolind s

văgăunele pe acele poteci care duceau tot spre sat, dar cu totul în altă *]* parte.

XVII

Ce putea să răspundă Marioara, fata lipoveanului, dacă ar fi fost întrebată unde se duce în ziua aceea când plecând de la surata ei, Ilinca lui Moromete, o pornise pe drum? încotro se ducea? Fiindcă un om sau ■ o fată într-un sat trebuie să se ducă undeva dacă picioarele Ii s-au urnit *t* din loc şi au început să le calce pământul. Poate să meargă la apă, la fântână cu o găleată, sau se poate duce undeva departe, în altă parte a ■ satului unde are o rudă; şi aici mersul e ghicit de toată lumea, e rar, : *aşternut.* Se poate duce până colea peste drum, la cineva cu care are puţină treabă, sau fără treabă; şi atunci mersul e liber, gata să mai piardă cu altcineva din timpul destinat să-l piardă cu cel la care se gândise de Ia început; şi în afară de sărbători când toată lumea părăseşte casa şi se strânge ba pe marginea şanţurilor, femei şi bărbaţi deopotrivă, sau Ia horă şi la plimbări prin pădure, băieţi şi fete tinere, un om într-un sat nu se j mai poate duce nicăieri unde să fie văzut şi să nu se ştie ce e cu dusul J lui şi ce rost are. Este cunoscut şi mersul nenorocirii, când un bărbat trece cu capul gol pe drum, cu nişte paşi rari şi cu fruntea plecată şi tăcut, strivit parcă de fâlfâitul morţii care i-a intrat în curte şi i-a răpit fie copilul, fie mama bătrână, sau chiar femeia încă tânără... Mersul acesta însă *nicăieri,*

tărăgănat, care seceriş al Mano cu asta? Unde se curtea cealaltă şi liniştea zilei: „Uite-l Şi nu trecea mult duce acuma să jo, fată!" o apăra câte-dea bărbatul, să nu Se auzea protestul s< măsură la vorbă. Di interes, a unei surate - Unde te duci,

;t în după-amiaza aceea cu câteva zile înainte de antână, stârni vorbe pe tot parcursul lui... „Ce e Şi trecută de o casă silueta fetei era zărită din câteva clipe lungi de tăcere se auzea şoapta în Marioara lui Fântână, de unde o fi venind?" uzea altă voce: „Asia le-a terminat pe toate, se „Ce-aveţi cu ea, s-o fi ducând şi ea pe la vreo ;las de femeie. „Pe la vreo fată n-ar fi nimic, răspun-rească ea în altă parle." Unde ar fi putut nimeri? it al muierii, amestecat cu râsul scurt al celui fără ltă curte ţâşni chiar întrebarea curată, plină de re nu-şi arăta însă faţa. rioară? Marioara tresări, sil uită într-acolo şi timp de câţiva paşi nu zise nimic. Pe urmă răspunse tari, foarte răspicat şi explicativ. - Mă duc la pădu/e după bureţi.

Da, asta ar puteai fi adevărat, plouase puţin azi-noapte şi puteau fi căutaţi bureţi, mare minune să-i găseşti însă după o ploaie atât de mică şi care nici nu se ştie dacă o fi ajuns prin pădure... Dar puteai să-i cauţi, bureţi, sau melci, sau chiar peşte, dacă te mai duceai cu cineva, cu o plasă să dai pe la fundul râului, aici la intrarea în pădure, sub deal. „Se duce ea după bureţi, cum mă duc eu acuma, de Sân-Petru, după iepuri", se auzi alt glas, ca şi când de Sân-Petru vânătoarea de iepuri ar fi fost la fel de lipsită de noimă ca şi mersul pierdut al acestei fete.

Pe urmă Marioara ieşi din.sat şi scăpă de sub ochii oamenilor. Ajunse în Valea Morii unde se vedea podul cel vechi de lemn, cu schelăria lui care în singurătatea care năvălea parcă din pădure asupra râului, părea, împreună cu o cruce şi o fântână de prin apropiere, la fel de veche că s-ar fi zis că e părăsită dacă jgheabul ei uriaş cu scoarţa de muşchi crescut din coaja fostului copac din care fusese făcut n-ar fi arătat că vitele şi poate oamenii continuau să bea din ea. O rămăşiţă a unor timpuri de mult uitate, singura mărturie că în acest sat au mai trăit cândva şi alţi ţărani şi că cei din prezent vor pieri într-o zi toţi şi numai astfel de urme cum sunt podurile, fântânile, crucile, făcute de mâna lui, sunt o mărturie de om, restul, pădurea şi ierburile existând şi singure, iar casele şi drumurile fiind mai mult decât acestea din urmă ameninţate de târnăcopul care le dărâmă sau le desfundă.

Marioara coborî încet pe spinarea domoală a micului deal în coasta căruia curgea râul şi ajunse, trecând pe pod, în poiana de lângă marginea pădurii. în depărtare se vedea albia râului cotind lin, cu apă bogată, printre sălcii plângătoare şi ierburi înalte. Soarele bătea din plin peste lăstăriş şi

era linişte mare. Pădurea se întindea dincolo de lăstăriş plină de răcoare şi umbră. Când Marioara trecu podul un strigăt din lăuntrul pădurii răsună ca dintr-o casă uriaşă al cărei acoperiş era cerul. Marioara se opri şi se uită într-acolo, cu mâna pe frunte şi cu privirea sticlind. Se auziră glasuri limpezi foarte apropiate. Un zgomot puternic de cai, trecând vijelios peste pod, îi întoarse privirea înapoi şi curând caii zburară prin fata ei şi pieriră în adâncul pădurii. O clipă doar zări fâlfâind cămaşa albastră a călăreţului pe fondul verde-crud al lăstarilor şi după aceea nu se mai auzi decât tropăitul care se depărta sporindu-şi enorm viteza din pricina ecoului care dubla repede cele opt răpăituri de copite peste pământul bătătorit. Apoi tropăitul păru că se domoleşte şi se îndepărtează, dar reveni cu forţă sporită parcă de sub pământ şi umflându-se din ce în ce, până ce deodată se stinse de tot şi liniştea recăzu. Soarele cobora deasupra pădurii şi părea mai puternic decât era în înaltul cerului, lumina mai tare, văile mici şi câmpia îndepărtată zăceau scăldate în lumina coborâtă jos, încă albă, deşi galbenul din ea putea fi ghicit în strălucirea aparte a unor ierburi, în reflexul apei, sau în umbrele sălcilor răsturnate cu capul în jos în dreptul gâldaelor adânci unde râul îşi încetinea scurgerea şi îşi sporea adâncimea şi suprafaţa. Marioara reveni parcă indecisă, intră sub pod şi după ce rătăci câtva timp pe sub stinghiile lui de dincoace de apă, pline de cuiburi de rândunici şi pânze uriaşe de păianjeni, o luă încet înainte pe albia râului pe o potecă de sub mal. Poteca făcea o buclă de-a curmezişul malului înalt, ajungea jos şi acolo dădea în altă potecă, chiar lângă apă, pe un mal mai jos, plin de ierburi cu firul subţire şi roşu, ardeiul şerpilor. Faţa apei strălucea ca argintul, iar de o parte şi de alta, pe maluri parcă ardea un foc rece. Marioara îşi scoase sandalele şi intră în apă, într-un loc unde curgerea râului se

subția și se vedea la fund pietrișul alb, trecu pe malul celălalt și se încălță la loc. După o vreme de mers intră -din nou în apă și trecu iar pe malul celălalt, ca și când spre locul încotro vroia ea să se ducă nu se ajunge decât așa. Ocolind valea cu o mișcare largă albia râului o lua acum pe la marginea pădurii, pregătindu-se pentru un drum lung. într-o parte se înălța pădurea iar în cealaltă zarea fără sfârșit a câmpiei. Grânelc creșteau până aproape de mal și nimic nu se mai vedea sub cerul albicios în afară de ele, nici un pom, nici o ridicătură, doar soarele singuratec deasupra și Cerul înecat în ' lumină. Undeva în pădure, prin apropiere, se auziră din nou glasurile de la început și bălăcărit de apă. Râul, ocolind pădurea, intra pesemne în ea și băieți sau poate și fete se scăldau sau prindeau pește cu plasa. Marioara trecu râul și o luă într-acolo printr-o potecă. După câtva timp de mers se făcu deodată o poiană largă și se văzu din nou râul oprit aci parcă definitiv, atât de mare era gâldăul în care se împotmolise. Nici poiana nu era dintre

veo

cele obișnuite, din cariere de piatră, pământ humos de cară lor roșietice cu mușuro; apropiere putea fi văzut sau mai mic al vreunui

Undeva înapoi, se ea fosta primărie, acum zărea roata bulgărească într-adevăr se prindea pe: zarvă câțiva copii printre apropiere, le strigau de au treabă, nu e vremea aci se uită și ea în apă, unde o plasă cu apa până aproa

- Ați prins ceva, țață

- Am prins ceva, zise

dea în depărtare, dincolo de râu, un crâng și unde se lua pietriș pentru bătături, nisip și i căscau, aceste văgăuni, de departe gurile . e; acolo era și cimitirul animalelor, din nul uscat sau capătul mare al vreunui cal,

pri

lua

ăMj *ii*

irintre copaci casa lui Valache și dincolo de sfatului popular, iar în vale spre râu, se re își uda Valache grădina lui de zarzavat, și cineva își scălda caii, iar pe mal făceau re și flăcăi mai mari și câteva fete de prin fundul grădinilor mamele să vină acasă că a de stat la gâldău. Marioara se apropie și muieri îmbrăcate în pantaloni trăgeau de de subsuori, ițo? zise Marioara.

eia după câtva timp și se apropiară de mal

și vărsară pe el mâl, broaște groase, mormoloci și nici un pește, nici măcar de sământă.

- Au prins mai mult de-o grămadă, spuse un flăcău care stătea pe vine pe creasta dealului și trăgea din țigare cu aerul că mai bine s-ar duce acasă cele două muieri și ar lăsa apa în pace. Vasilico, zise el mai departe uitându-se neclintit la nădragii rotunzi pe care apa îi lipea pe trupul muierii, ce-a spus nea Ilie al tău când te-a văzut că ai băgat-o în nădragi?

- Mă, ăsta al lui Udubeașcă, Gheorghe, când oi băga eu mâna în nămol și ți-oi da una în ochi, ai să vezi tu ce-a spus.

Nu arăta prea grozav Gheorghe al lui Udubeașcă, desculț și cam gălbejit cum era și cu cămașa ruptă în spinare, dar el nu părea să se fi văzut vreodată cu ochii lui.

- Păzea, Gheorghe, îl preveni una din muieri cu un glas binevoitor și matern, fiindcă Vasilica aceea se și aplecase în apă și ținea în mână nămolul să dea în el.

Dar nu dădu, îl lăsă în apă și își văzu de plasă. Mai încolo se zărea pe mal peste ceva negru o cămașă albastră a celui care, în mijlocul apei, își spăla cu multă ardoare caii. Era Ștefan al lui Năstase din Cotocești.

- Uitați-vă la Vatică și Sora cum vin cu săpăligele pe umăr, băgă de seamă un flăcău care stătea lângă cel numit Udubeașcă și care arăta și mai bățos decât acesta, n-avea nimic rupt pe el, iar în lobul urechii stângi îi strălucea un nit de argint de forma unei mici steluțe. Vatică, strigă el, mă, tu știi că Gheorghe al lui Udubeașcă mi-e frate?

- Ce vorbești, unde l-ai găsit? zise Vatică de departe cu un glas subțirel §i cu un suflu slab, dar bucuros că era întâmpinat astfel de un flăcău cum

era cel cu nit în ureche, pesemne mai ceva decât alții și în orice caz decât cei de acolo.

- Că, răspunse celălalt, l-ar fi găsit pe-al lui Udubeașcă undeva într-un pat, îi dădea lui (lui Vatică adică, al lui Boțoghină) cu ceva în cap, și spuse cu ce, o denumire restrânsă a ceva cunoscut numai de ei: cu ștremeleagul. Sora își ținea fusta cu o mână și trecea uitându-se în jos la apă, iar Vatică venea în urma ei trecând prin apă fără să-și ridice izmenele, și se uita spre mal cu un zâmbet încrezător... Când ajunseră lângă ceilalți umărul pe care ținea flăcăul săpăliga i se arcui lin spre pământ și o dată cu unealta se așeză și el jos pe-o parte, sprijinindu-se în cot. Arăta trudit dar zâmbea mereu, cuprins de nu se știe ce fericire lipsită de sens, dintre cele ușor de stins printr-un cuvânt sau printr-un gest. Ceea ce se și întâmplă: cel cu nit la ureche îi făcu cu cotul lui al lui Udubeașcă și ăsta apucă brusc de marginile pălăriei lui Vatică și i-o trase astfel pe ochi. Fără să se supere acesta își dădu pălăria la loc și protestă:

- Stai, mă Gheorghe, că-mi rupi pălăria!

Nu se știa de ce nu crescuse ca lumea și nu se însurase băiatul Iui Boțoghină, avea peste douăzeci și cinci de ani și arăta ca de nouăsprezece. Unii spuneau că ar fi luat boala de la tat-său, dar nu-l auzise nimeni tușind sau

văietându-se. Se ştia doar ce-i răspunsese el lui Fântână anul trecut când venise la el să-l înscrie în gospodăria colectivă. „Mai bine mănânc mămăligă cu cenuşă decât să mă înscriu acolo!" Ca şi când cine ştie ce avere ar fi pierdut dacă se înscria acolo, cele două pogoane care îi rămăseseră de la taică-său (soră-sa Irina plecase din sat de la paisprezece ani, când mai trăia încă Boţoghină, care o ajutase să intre într-o şcoală la Bucureşti).
- S-au făcut roşiile, Vatică? întrebă o muiere din gârlă.
- De mult, răspunse Vatică.
- Cât îţi dă pe zi Valache?
Vatică vru să răspundă, dar din nou Gheorghe acela aj lui Udubeaşd îi trase pălăria pe ochi, de astă dată mult mai tare, încât muşamaua veche a pălăriei se rupse şi prin ruptură i se'văzu lui Vatică părul răvăşit. El muncea acolo la grădină şi sta în soare şi pălăria lui era cam arsă, nu ţinea dejoacă. Se făcu roşu de necaz, îşi smulse pălăria din cap şi trântind-o alături de săpăliga izbucni:
- Mi-ai rupt pălăria, Gheorghe... Mai şi râzi... Du-te dracului cu dinţii tăi...
Şi se repezi să facă şi el la fel cu pălăria celuilalt, dar acela se răsturnă pe spate şi se feri forfecând în aer ca un câi caiac din picioare.
- Fire-ai al dracului de cloncan, mai spuse Vatică lăcrimând.
180
Stătea abătut şi răsucea păi sări:
- Ce-aveţi, mă, cu el? Bă,
Se dădu aproape de Vatică, îl ci apropiat, ca între prieteni:
- Ce mai faci tu, Vatică? Cum 1 odihneşti şi tu din când în când în mai pune Vatică capul din când în
- Nu şi-l pune, zise Sora zâmbin
- Nu şi-l pune. Pă-i de ce, măi V;
- Ia du-te şi tu în mă-ta, zise deo< pe umerii săi braţul lung al celuilalt...
Era tot ceea ce se ştiu de drumul f amiaza acelei zile, când plecând de la loc s-o ia spre casă, o luase în neştire pod, şi cum se auzise tropăitul cailor lui de-a lungul apei, trecând când de o par Fusese văzută de sus din grădinile oa unde se prinde peşte şi mai erau şi a)
în mână şi atunci cel cu nit în ureche
^ubeaşcă!
umeri şi începu să-i vorbească
fu cu Sora la grădină? Te mai "ei? Ai? Tu ce zici, Soro? îşi
poala ta? "dinţii ei mărunţi. *p* A? Ia spune! Vatică, încercând să scuture de
ut de fata lipoveanului în după-
urata-sa Ilinca lui Moromete în
re pădure şi cum trecuse peste
tefan şi cum ea o luase pe urmă
când de alta a malurilor râului.
enilor. Iar de la gârlă, din locul
băieţi şi fete, plecase înaintea lui
Ştefan şi o luase de astă dată prin pădure şi nu pe marginea râului, de unde venise.
Dar nu se întorsese atunci în sat, ci abia târziu de tot, spre seară, fusese văzută din nou pe uliţa de la pod... Acasă mama n-o întrebă nimic, dar o întâmpină mai tăcută decât întunericul care se lăsase. Fata însă n-o luă în seamă, aprinse focul în vatră, puse de mămăligă, apoi se duse la fântână după apă proaspătă şi în drum se opri în dreptul unei porţi, fără să lase toarta căldăroiului din mână. Acolo şopocăi ceva cu o fetiţă, repede să n-o audă cineva, după care se întoarse acasă şi se aşeză pe vatră. Nu-i păsa ei de aceste tăceri din casă, fiindcă o tăcere voită e mai slabă decât una adevărată şi ea tăcea fiindcă chiar n-avea în seara aceea ce vorbi cu maică-sa. Ori, maică-sa, dimpotrivă, alesese tăcerea ca să poată opri urletele care i-ar fi ieşit din gât dacă ar fi deschis gura, şi păruiala pe care i- ar fi tras-o fetei ca urmare. Ori, tocmai asta era, cum să mai păruieşti o fată care a trecut de douăzeci de ani? Cine poate să-ţi spună dacă mai faci bine purtându-te cu ea ca şi când ar avea tot paisprezece?!
Fetita cu care vorbise Marioara în întuneric se urni de lângă poartă şi o luă fuga pe uliţi. Ieşi la şoseaua mare şi în curând ajunse în dreptul unei porţi, unde se opri şi strigă:
- Ţaţă Ilinco!
Ilinca lui Moromete ieşi în pridvor şi întrebă în noapte:
- Cine e la poartă?
181
- Vin' până aici, tată Ilinco, vreau să-ţi spun ceva. Şi când Ilinca fu la poartă ea îi şopti:
- Tată Ilinco, m-a trimes tata Marioara să-ţi spun să-i spui lui nea Niculae să se ducă în seara asta pe la ea să-i fluiere la poartă, că vrea să-i spună ceva.
Vorbise dintr-o sufare. Şi mai mult nu spuse, se întoarse şi dădu dosul acasă, să nu fie cumva băgată de seamă şi lipsa ei şi păruită de maică-sa, aşa mică cum era...
XVIII

Pe Niculae însă se grăbise să-l cheme înaintea Marioarei, Ileana lui Costică Roşu, preoteasa din Balaci, care venise pe la părinţi de vreo câteva zile, fiindcă la ea se spoia. Prietena căreia ea îi povestise cu şase-şapte ani în urmă ce se întâmplase lângă fântâna albă de la Şanea în coverga de pe lotul Morometilor, se măritase şi ea între timp şi făcuse şi copii, de altfel ca şi preoteasa. Neavând timp, Ileana lui Costică Roşu trimisese după ea şi aşa află că venise în sat şi Niculae.
- Ia spune, fă, zise ea, cum arată? Că de-atunci nu l-am mai văzut, s-a schimbat?
Ba îl văzuse de mai multe ori, mintea...
- Nu s-a schimbat neam, răspunse cealaltă, tot aşa e cum îl ştii, numai că s-a făcut şi el mai mare. Dar nu cine ştie ce!
- Tot aşa e tuns?
- Tot aşa.
- Şi ce spune lumea, s-a însurat?
Prietena răspunse că lumea nu prea ştie, numai unul de pe la vale, alde Voicu Iancu, ar fi vrut într-o vreme să i-o dea pe fi-sa aia mare, Afrodita, care era studentă pe undeva. Nu învăța ea prea bine şi tat-său zicea că ar fi mulțumit s-o vadă învățătoare pe-aici prin sat, dar pesemne că nu credea nici el şi de-aia i-ar fi plăcut s-o ia Niculae, s-ar fi dus după el la raion şi ar fi scăpat de ea, că mai avea două. Când îl întâlnea pe tatăl lui Niculae pe drum îşi scotea respectuos pălăria şi, după ce spunea că are marea onoare să-l salute cu toată cinstea şi considerația pe domnu Ilie Moromete, îl întreba ce mai face băiatu-ăla al dumitale, că nu l-a mai văzut de anul trecut... Pentru ca pe măsură ce însurătoarea dorită de el se îndepărta din ce în ce mai mult de casa fetelor lui, acest respect să se răcească şi în locul lui să apară un fel de duşmănie vinovată, amestecată însă cu un soi de tristețe răcită, ca o dimineață de toamnă despuiată de frunze. Ar fi fost bun Niculae, băiat cu ceva carte, cu funcția lui (oricare
182
ar fi fost, acolo la Pălămida, numai leafă să i se fi dat), le-ar fi făcut o casă cu mobilă bună de cireş, şi ar fi intrat amândoi în rândul lumii...
care
preoteasa, şi cum aşi face eu, bia, o foloseau mai ales fetele între imn că în clipa aceea Ileana lui oaie de amintirile ei de-atunci, Să stau şi eu nițel de vorbă cu
avu o astfel de voce plină de că dacă era adevărat că numai totuşi se afla ceva, fiindcă ziua, intri într-o casă, dar seara, adică dus şi tu cine ştie de ce. Seara ea de ce" şi n-veai ce să mai zici. vadă nimeni?! se miră Ileana.
- Va să zică nu s-a însurat, adăugă folosind această expresi ele şi mai puțin sau deloc mui Costică Roşu era stăpânită fără să mă întâlnesc cu el şi să nu afle el!
- Păi asta numai seara, zise cea preveniri încât Ileana trebuia să în aşa se putea, era cu atât mai rău treacă meargă, dacă te vede cineva noaptea, nu se mai putea spune că 1] acest cine ştie de ce se schimba în „ş
- Ei, şi nu poți tu să faci să nu ir]
Cealaltă repetă atunci că numai pi întuneric se putea şi spuse şi cum, o ducea mai din vreme pe la Stela luilJugravu şi sta acolo până se întune-ricea, până nu mai băga nimeni de sJamă dacă a ieşit de-acolo sau nu. Şi se ducea ea pe urmă după Niculae aa-l cheme.
- Dar dacă nu vrea să vină? ma/zise ea.
La care Ileana dădu un răspur# care nu se potrivea deloc cu ceea ce povestise ea despre Niculae cu ani în urmă:
- Lasă că vine el!
Adică ştie ea ceva care o îndreptățeşte să nu se îndoiască de puterea pe care această chemare avea s-o aibă asupra lui.
- într-adevăr, când auzi cine îl cheamă, Niculae se uită cu ochii mari la muierea care trecuse după-amiază pe la poartă şi murmură uitându-se uimit la ea: „Bine, spune-i că am să vin!"
Cele trei muieri aranjară astfel lucrurile încât să se poată spune că Niculae dăduse cu totul întâmplător peste ele, el căutându-l de fapt pe Jugravu, care era plecat la gară pe şantierul aviatic şi venea târziu acasă cu vreuna din căruțele care aşteptau „trenul de doişpe", de miezul nopții.
- Ei, spune, Niculae, zise gazda, Stela lui Jugravu, cu o uimire care îi sticlea în ochi, ce zici tu de Ileana cum ajunse ea preoteasă?
Ce zici tu, adică, mai însemna întrebarea ei, cum veniră de trecură anii. si nu că îmbătrânirăm, dar uite că ne măritarăm, făcurăm copii şi numai tu ramaseşi neînsurat, cu toate că pentru un băiat asta nu e totuna cum e pentru o fată, dar oricum, e atâta vreme de când ar fi trebuit şi tu să ʳămâi în rând cu fetele de seama ta...
- Ce să zic, răspunse Niculae, îmi pare bine.
183
Dar vorbiseră ca şi când Ileana n-ar fi fost de față şi Niculae se uită chiar în pământ. După ce răspunse avu apoi unul din gesturile de pe atunci pe care fetele i-l cunoşteau, gest de copil care nu ştie încă să dea din amândoi umerii în semn de manifestare plină a unei gândiri sau simțiri \ mature, ci numai dintr-unul, în mod spontan, plin de rezervele pe care un băiat neştiutor le are în sine şi care constituie deocamdată singura lui > avere: nu ştie, dar nici nu-i pasă.

- Ia uite cum dă din umăr, zise tânăra muiere minunându-se, şi avu ea însăşi în aceeaşi clipă acelaşi farmec ca şi el, cu deosebirea că îl chema parcă pe Niculae la judecată; ce făcea el în acest timp, unde îi era gândul şi ce înțeles avea el pentru tinerețea, dacă nici acum el nu ştia ce să facă cu ea?
- Uită-te, mă, şi tu la ea, Niculae! se minună mai departe Stela Jugravu, ce stai cu capul în pământ?
Ca şi când tinerețea aceasta era chiar Ileana, chiar dacă era preoteasă, şi trebuia măcar să apuce ce-i scăpase altădată. Niculae.se foi pe pat într-o parte şi alta, îşi ridică fruntea şi se uită spre fereastra neagră în întunericul de-afară. Zise:
- Intr-o zi vine la raionul de partid un om care ne spune că vrea să-l ajutăm să se facă şi el tractorist. Avea palton bun pe el şi era aşa, ras şi cu cravată. De ce vrea ăsta să se facă tractorist?! O fi fost la canal... Ce meserie ai dumneata, îl întrebăm noi.
Aici Niculae se uită în jurul lui la cele trei muieri din odaie care stăteau ele pe-un pat şi el pe celălalt şi începu să râdă behăind ca un ied, cu ochii sticlind şi cu nasul lui mic albindu-se ca o piatră spălată îndelung de apele unui râu:
- He, he, he! He, he, he! Erea popă! He, he, he! vroia să se facă tractorist! He, he, he!
- Aoleo, Niculae, se vaită deodată cealaltă muiere, prietena preotesei, ce bătaie ți-ar trebui ție!
- Păi l-au mai bătut pe el o dată oamenii, zise Stela lui Jugravu, cu un glas care arăta că dacă atunci când i se întâmplase lui Niculae acest lucru îi păruse rău, acum îşi spunea că bine i-au făcut.
- Şi ce, mă, dacă vrea să se facă tractorist! zise iar prktena Ilenii. Adică de ce râde el de un lucru care nu era de râs...
- E bine că au ajuns preoții să-şi lase patrafirul şi să se urce cu de-alde voi pe tractor?
Niculae râse din nou, dar fără să mai behăie.
- Mă auzi pe mine că zic că e bine?! zise el. Sau eşti țicnită?
184
la soarta preoților, gândea d de la ea atunci nu-şi tricase cu râsul lui ceva şi ă. Vorbele nu se mai lipeau să se topească în ele, pluteau trecea; se apropia ceasul când u trebuia să-şi găsească muierea plus, cu atât mai ciudată i-ar fi ete la el în casă. noi biserica, zise prietena Ilenii,
Muierea avu o mişcare de dare înapoi ca şi când ar fi fost împinsă în piept cu un pat de armă. îşi pierdu glasul şi câteva clipe se aşternu o tăcere stingheritoare.
- Atunci de ce râzi? zise gazda. . - Da' ce vrei să plâng?
- Să nu plângi, dar nici să nu râzi, Stela lui Jugravu părea mai puțin simții
doar că nu e bine, şi că nebinele ăsta spărgea capul să vadă ce şi cum. Nicula< zadarnic o luară iar de unde se întren aşa bine de lucrurile despre care vorl prin odaie fără folos, cu toate că tim Jugravu trebuia să se întoarcă de la gară aşa de târziu stând la taclale cu altele;, părut prezența lui Niculae al lui Mor
- Fiindcă acuma trebuie să ține înainte o ținea statul.
- Ți se părea ție, zise Niculae, t#t noi o țineam şi pe preoți tot noi, dar prin buzunarul guvernului. De ynde crezi tu că avea guvernul bani?
Muierile însă n-aveau gândul lafistorii de felul ăsta şi nu mai zise nici una nimic, de unde cineva ar fi patut crede că răspunsul lui Niculae le-ar fi convins.
- Şi ce faci tu, Niculae, acolo la raion?! îl întrebă acum chiar Ileana. Rămăsese aproape neschimbată fata lui Costică Roşu, ba s-ar fi putut
chiar spune că acum arăta mai fată ca atunci, numai că era mai bine îmbrăcată, purta o rochie de culoarea crinului, în pantofi de vară fără tocuri, cum era moda pe atunci şi cu părul ei negru, bogat, strâns într-un coc care o făcea să semene cu o tânără învățătoare care înțelege să rămână bine îmbrăcată şi îngrijită, în ciuda faptului că va trebui de-aici înainte să trăiască la țară; asta n-avea nici o importanță, fiindcă şi la țară e viață, numai dacă nu te apuci să umbli şi tu murdar şi să începi să miroşi a sudoare de vită, sau a cocenii pe care îi mănâncă ele; nu că ar fi un miros urât, dar atunci care e mirosul tău, de om?
- Ce să fac, zise Niculae, tai şi eu frunză la câini!
- Ce vorbă ai şi tu, zise Stela lui Jugravu. Ii e drag omului să te asculte.
- He, he, he, behăi Niculae iar, he, he, he!
Şi nu mai zise nimic, să spună adică ce găsea el de râs în reproşul deloc glumeț al muierii.
- Şi barim voi sunteți mai ceva decât un popă? zise prietena Ilenii. Ori 'ot popa o să vă îngroape şi pe voi?
- De ce popa, zise Stela lui Jugravu, pe ei îi îngroapă fără popă.
- Uitasem, zise cealaltă. Şi copiii tot nebotezați îi cresc.
185
- Ia spune, Niculae, reluă Stela lui Jugravu, aşa e cum se aude, că Ouăbei a ajuns director mare?
- Ce director? zise Niculae.
- Păi nu ştii, tu trebuie să ştii!
- Altă treabă n-am, răspunse Niculae.
- Da' ce treabă ai tu, mă, zise prietena llenii, că văz că aia nu, ailalt nu, de însurat nu te însori, ce răilor e în capul ăla al tău? Uite cum tac ca un mut... Tu îi vorbeşti şi el nici n-aude!

- Numai cu alde tată-său, bia, stă el de vorbă, zise Stela lui Jugrav părând că se minunează iar de felul de a se purta al lui Niculae. Câne vine pe-acasă îi vezi adunați pe toți în pridvor...
- Dar Ilinca de ce nu se mărită, Niculae? zise prietena llenii. Cej aştepată, s-o ia prințul, sau pe cine?
Niculae rânji:
- Care prinț? Prinții...
Avea aerul că ştie el şi despre prinți lucruri şi mai vesele decât despre| preoți petrecute tot pe-acolo pe la raion, dar nu mai vroia să povesteasc nimic, păstra adică numai pentru sine aceste lucruri de care muierile nii râd cătuşi de puțin! Prinții, de pildă, lor le plac şi de-ăştia, chiar dac n-au auzit de când sunt ele să fi luat vreuna unul de bărbat, sau măcai| să-l fi văzut cum arată la față.
- Ea e mai mare ca tine, Niculae, sau e mai mică?
- Cine, bia?
- Ilinca.
- E mai mare cu un an! zise Niculae.
- Auzi, e mai mare, ce-o fi aşteptând...
- Se mărită în toamnă, zise Stela lui Jugravu, a găsit un băiat pe aerodrom, cică e subofițer... Aşa e, mă, Niculae?
- Aşa o fi! zfse Niculae cu aerul unui fumător, cu coatele pe genunchii dus pe gânduri, cum arată toți aceşti băutori de fum în clipele lor de[părăsire...
Niculae însă nu fumase niciodată şi nu fuma nici acum.
- Parcă el ştie, zise prietena llenii, îi pasă lui de soră-sa cum îmi pas mie de vara trecută.
- De ce să nu-i pese, îl apără gazda, e soră-sa, dar aşa e el, îi e lene] să deschidă gura... Ia să intre acuma aici alde Costache ale Joachii!
Niculae se uită cu o mişcare cu totul discretă la ceasul de la mână gest învățat la oraş, dar nu apucă să vadă ce oră era că prietena llenii şi împunse:
- Sigur, acuma vrea să plece, se uită la ceas, nu mai vrea să stea vorbă cu noi! ■
186
- Vorbim duminică, răspunse Niculae absent, uitându-se într-o parte cu un surâs uitat în colțurile gurii, dar fără să arată că ar fi chiar grăbit să plece.
Aştepta şi el să rămână singur cu Ileana?
- Uite al răilor ce colțat e! se miră prietena llenii, fără să dea însă vreun semn că ar avea de gând să se ducă. De ce duminică, mă, acu ce treabă ai?
Asta o auzise Niculae în familie, spusă odată de taică^ău, să vorbeşti adică în ziua când tot n-ai ce face, şi nu în celelalte zijJkând trebuie să munceşti, ca de obicei tocmai el se găsise să spună uiMfenenea lucru, care făcea din orice zi de duminică, chiar când nu vorbe3j|^Bfcă revenind la felul lui de-a fi de altădată revenise şi cu năravurile: tn^DB|fe pe care punea el mâna mai bine le-ar fi lăsat aşa, să le facă Ilinca saulKhf-Cat rina: mai mult le încurca, le lăsa neisprăvite şi se pomeneau cuiiKfe<se ducea nu se ştie unde şi nu se mai întorcea decât seara.
- Vrednici vă găsirăți voi toți ăştia ai lui Moromete cS>iHReți timp de vorbit decât duminica, reluă prietena llenii văzând că NictaVnu răspunde. De-aia fugiră ăia trei de-acasă, şi cu tine al patrulea, ffjrâ plăcură să munciți!
- Cine ți-a spus ție că am fugit? zise Niculae.
- Dar ce-ați făcut, n-ați fugit?
- De ce, zise Niculae. Am mers încet!
- Aoleo, se vaită iar tânăra muiere, o să ajungeți bile, m'.! Am auzit că Paraschiv e pe moarte şi tat-său habar de grijă, să fje ducă şi el pe la el pe la spital să-l vază!
- Nu se mai moare acum de oftică, zise Niculae, rj^-a sens o scrisoare, i-am trimis nişte bani...
- Şi Achim ce face la Bucureşti, Nicolae? îl întrebă Stela lui Jugravu cu un glas din care puteai să înțelegi că Achim era cam de seama ei şi că îl cunoscuse bine când fusese fată.
- Ce să facă, lucrează acuma în comerțul de stat.
- Şi are leafă?
Era o îndoială în felul cum întrebase, ca şi când statul n-ar fi putut decât să-l pună pe Achim la corvezi şi în schimb să nu-i dea nimic. Niculae se îndoi şi el:
- O fi având, de unde vrei să ştiu eu, că nu m-am dus să-l controlez.
- Păi nu e, mă, frati-tău, fire-ai al răilor, îşi ieşi prietena llenii din tațâni, şi întinse o mână, o înfipse în umărul lui Niculae şi cu cealaltă 'ncepu să dea în el, cu o sete ciudată, scrâşnind din dinți.
Niculae nu se apără şi începu să râdă, ca şi când loviturile, altfel date ᶜu toată puterea, l-ar fi gâdilat. Atunci muierea întinse mâna să-l apuce
187
de păr, dar el dându-se într-o parte cu o mişcare rapidă, ca de şopârlă, se feri şi îi puse mâna în piept, nimerind drept în sânii ei bogați. Odaia se umpluse de gâfâitul muierii, nu se sinchisea de obstacol şi se lupta mai departe năvălind asupra lui cu toată greutatea trupului, brusc sălbăticită şi mereu cu ghearele țintind să i le infigă în cap.
- Dacă nu-ți smulg eu ție părul ăla aşa mic cum e...

Dar se potoli la fel de brusc cum se pornise şi reveni la locul ei.
- Fii mă, serios, Niculae, zise acum muierea cu un glas aşezat, că te întrebăm şi noi să ştim! Am auzit că nevasta lui Nilă a venit pe-acasă pe-aici cu copilul după ea, ca să-i dea alde tac-tău partea lui Nilă de pământ. Şi că nea Ilie ar fi gonit-o! Aşa e?
- Aşa e, ce-l mai întrebi şi tu, zise Stela lui Jugravu, l-a auzit al Tinchii că era pe la ei: „Du-te creştino, şi vezi-ţi de treabă, cine ţi-a spus ţie că Nilă are pământ pe-aici? Am dat eu cuiva pământ şi l-am uitat pe Nilă?!"
- Aoleu, ce i-aşi mai fi făcut eu în locul ăleia! ameninţă prietena Ilenii, după ce că a murit, săracul Nilă, pe-acolo pe front, alde Moromete nici măcar să zică şi el că i-a lăsat fi-său un nepot, să-i dea şi el noră-sii nu zic trei pogoane, cât avea dreptul, ci barim unul! Vrea s-o facă pe Ilinca cocoană!
Niculae înclină capul şi aprobă în felul lui taică-său subţirel şi ironic:
- Păi o face! \
- Nu vezi, bia, că el nu ştie nimic, îţi răceşti gura degeaba, zise Stela lui Jugravu.
Şi se lăsă iar o tăcere, care de astă dată se lungi destul pentru ca în clipa când oricare dintre ele ar fi deschis gura, să poată să spună că e târziu şi că era timpul să se ducă fiecare la casa ei. Dar nu spuse nici una nimic, ca şi când, ehe, mai era destulă vreme să rămână Niculae cu Ileana în odaie. Până se făcu miezul nopţii şi preoteasa trebui să se ridice ea cea dintâi şi să plece. Se vede că renunţase la gândul că ar mai fi timp să rămână în seara aceea singură cu el, dar asta nu însemna că nu mai erau seri şi că îi păsa ei de nu mai putea de ce-or să zică cele două când or s-o audă spunând ceea ce avea să-i spună:
- Bine că te văzui, Niculae, zise ea luând-o spre uşă, bine că stai mai mult pe-aici... O să stau şi eu vreo săptămână... Apoi adăugă ceva menit să nu fie înţeles decât de el: e vreme frumoasă, nu mai plouă să te ia pe dedesubt...
Adică, dacă îşi mai aducea aminte de nopţile când el o aşteptase în vale la pod şi ea ieşise la el în grădină în timp ce de sus ploua aşa grozav, să vină iar acolo, fiindcă de astă dată ea o să iasă şi pe vreme bună, nu-i mai era frică de părinţi ca atunci.
Şi nu mai aşteaptă răspunsul lui, zise la revedere şi ieşi.

Acasă, Niculae tocmai se pregătea să adoarmă (de prin iunie tatăl se culca şi el ca toată lumea afară, înjpridvor) când o văzu pe Ilinca intrând încet în întunericul din cameră. Se aşeză lângă el pe scaun.
- Niculae, zise ea, nu ţi-am spus, mă, că Marioara lui Fântână o trimis pe cineva pe seară, după tine?
- Da, mi-ai spus, zise Niculae. Şi?
- După ce ai plecat tu, a trimes iar pe cineva. Nu te-ai dus la ea. -Nu.
- Păi de ce?
- De ce, de nece, nu m-am dus, răspunse Niculae după un timp care se scurse liniştit în tăcerea nopţii. Dar de ce? zise el la rândui""
- Păi, zise sora cu o voce şoptită şi cu glas mut, ca sub ceva mare la care n-aveai ce să mai faci, sunteţi în vorbă de-a«
a venit şi ea azi pe-aici şi tu nici nu te-ai uitat la ea. Mi-e milă ş? ea, că... Treaba ta, faci ce ştii, reluă Ilinca. Nu-mi place să mă ar nu ştiu de ce o fi trimis vorbă, dar mie la prânz mi-a spus că mai Jj omoară decât ce crezi tu că se ţine de tine. Dar o fi vrut şi ea cţ ce să-ţi spună la poartă. Te dureau picioarele dacă te duceai?
- Ia întinde-o de-aici, zise Niculae, drept orice răspuns. Ha
XIX
Şi îşi trase pătura peste cap şi închise ochii să adoarmă. Ştii ce vine şi nu mai putea de bucurie: i se făcea lumină sub ochi ca şi cârB ziua ar fi luat-o iar de la cap. Dar era o lumină şi o zi mişcătoare şi ni/neapărat aceea care tocmai se încheiase. Nu era o părere, se uita plin *ăl* uimire la oamenii şi lucrurile care îşi vedeau de mersul lor ca într-o viat/adevărată, scăldaţi adesea în culori niciodată văzute pe pământ, totuşi întâlnite undeva, fiindcă nu se mira de ele. „Că el vede aşa nişte chestii înainte să adoarmă, spunea Iosif pregătindu-se să-şi îndoaie de râs trupul lui ca un pălimar, dar adesea uita de această intenţie (de a râde) şi prins el însuşi de cele ce spunea numai trupul îşi făcea mişcările lui de rupere, în timp ce gura » dădea înainte... Odată a văzut un cal prin sălcii, cu frâu la gât şi şi-a întors gâtul la el şi a făcut hi-ha-ha! (şi aici Iosif imitase aşa de bine cum 'acea un cal, încât unul care era înăuntru în clădirea comitetului a pretins "ai târziu că s-a dus Ia geam şi s-a uitat în curte şi a fost foarte mirat că °-a văzut ce credea el, adică vreo gloabă intrată cine ştie cum pe poarta ʳămasă deschisă). Şi Moromete a sărit de pe perină şi s-a izbit cu capul de patul lui Zdrăboajă, de deasupra. L-a sculat pedala din somn, ho, ho, "°-.. Să spună şi Zdrăboajă când a auzit bufnitura, nu-i aşa, Zdrăboajă?!...

Altă dată, a văzut Moromete o poiană cu muieri goale la el la Siliştea, la marginea pădurii, jucau singure, fără fluier şi a doua zi şi s-a dus acolo să vadă ce era şi a găsit iarba uscată, aşa ca un cerc!..." Lui Iosif i se păreau toate acestea nişte lucruri atât de năzdrăvane, încât toată fiinţa lui de zbanghiu se cutremura de încântare povestind, el care dormea ca un buştean fără nici un fel de vedenii şi se trezea dimineaţa vesel îndată ce deschidea ochii. Era primul căruia i se auzea gura şi care sărea jos din pat, în ciuda staturii lui mari, în timp ce alţii, printre care şi Niculae, se sculau nu totdeauna bine dispuşi, istoviţi de odihna care le dezgropase în timpul

nopții oboseala ascunsă în timpul zilei prin comunele pe unde de cele mai adeseori treceau străbătând zeci de kilometri pe jos... Bineînțeles că nu credeau nici ei o iotă din cele spuse de Iosif, gândind însă în același timp că ceva trebuie să fi fost, că nu putea el Iosif să le scoată pe toate din cap... în casa în care își aveau dormitorul lor comun găsiseră la un moment dat o carte rătăcită de proprietarul ei printr-un fund de dulap și Iosif o luase și se întinsese cu ea deasupra pieptului, foarte grav, s-o citească. Fusese un moment ciudat, care le arătase la toți că Moromete ăsta avea el tot dreptul să vadă sub pleoape ceea ce vedea și că degeaba râdea Iosif de el, fiindcă aici nu era de râs, ci de scos căciula din cap și salutat Moromete ca pe unul care avea și alte merite decât ei. Iată ce se întâmplase. Cu gura puțin întredeschisă de o spaimă care îi îmbrobodea fruntea, Iosif silabisea din cartea aceea și nu izbutea, după cum povesti el, să treacă nu numai de prima pagină, dar nici măcar de primele cuvinte și îl apucase frica să nu se fi zăpăcit de cap din pricina atâtor lecții pe care le ținea cu ei tovarășul Enache, unde e drept că el dormea cu ochii deschiși, dar tocmai asta era, să nu i se fi întâmplat ceva cu creierul și să ajungă ca nelumea... „Mă, Moromete, zisese el, ia vin încoace! Tu înțelegi ce scrie aici?" Niculae se apropiase și se uitase și chipul lui rămăsese neschimbat, dăduse din umeri §i răspunsese: „Sigur că înțeleg, că doar nu sunt chior". „Titlul îl înțeleg și eu, spusese Iosif (și el citise fără îndoieli, deși prima literă ***e*** avea o liniuță deasupra, ***i,*** ceea ce, după câte știa el, nu trebuia să fie, *La mire,* adică la mere, la cules de mere pesemne...) dar, spuse Iosif, mai departe, mai încolo mi se produce așa o încurcală înaintea ochilor și nu mai înțeleg nimic." „Ba cum să nu, de ce să nu înțelegi, răspunse Niculae, uite să-ți citesc eu, ține cartea la tine", și Niculae începuse sâ citească foarte firesc, deși cu oarecare poticniri, niște cuvinte care, ce e drept, nu semănau chiar cu cele din vorbirea obișnuită, ci erau doar mai frumoase, așa cum sunt ele în cărți, când se începe o povestire lungă. Pe urmă Niculae îl bătuse pe Iosif pe umăr și îl liniștise: „Nu e nimic, o să-i raportăm noi tovarășului prim-secretar că ești cam surmenat și să-ți dea un concediu, să te mai duci și tu pe-acasă, să te mai recreezi. Sunt sarcini

mari aicea și nu e ușor să le Faci față". Asta a fost una din figurile bine plătite de Niculae, mai ales că unul din activiști care și-a dat imediat seama că e vorba de o carte într-o limbă străină și din care Moromete citise traducând, l-a sprijinit cu multă îngrijorare zicând că nu e bine că Iosif mai stă acolo în pat și nu se duce imediat să-l consulte doctorul Ivănescu de la spital... Oboseala creierului nu e de glumă, adăugă activistul, cunoaște el un caz la Buzău cu un lector de la școala df partid, unul Diaconescu, foarte bun tovarăș, care într-o zi a căzut în genunchi în timp ce citea ceva despre economia politică, i se înmuiaseră picioarele. Dar nu era de la picioare, ci de la creier, că picioarele cu creierul devine de sunt în legătură și asta era... S-a internat în spital... E o situație grea... Se întâmplă... Dar să sperăm că nu e grav și o să te întorci curând iar în mijlocul nostru, tovarășe Iosif... Mai curios a fost faptul că pAirmă tocmai el, Iosif, care râsese atâta pe seama lui Niculae, după întânBfe^șta a umblat câteva zile supărat pe toți care fuseseră atunci de fa^^H

XX

Niculae se foi în așternut și deschise ochii. Nu-i plaSOT ce vedea sub pleoape (era porcul care intrase în grajdul cailor și grohaWJfi ei cu râtul în sus, disprețuitor și familiar, parcă ar fi vrut să-i întrebe: e\cine sunteți voi, sunteți cai, ei și ce dacă sunteți cai, care e deosebirea dMre mine și voi și în general dintre mine și restul lumii, nici una!) și se «toarse pe partea cealaltă, și își aranja altfel palma sub obraz ca să nu *ai apară ceea ce nu dorea. într-adevăr întunericul se despică încet, asenVni unei perdele, și înaintea lui se întinse o uliță a satului care ducea spreVi- Da, asta era ceva în care puteai adormi ca la cinci ani, iată lumina sparelui cum scaldă drumul și totul zace în liniște și nemișcare. Cunoștea fceastă uliță cel mai bine, ani de zile mersese pe ea, iată gardul negrii al lui Gavrilă, cu ulucile neregulate, pe urmă poarta mare a lui Ion al lui Iacov, unde sta nașa... Nașa asta îl adusese odată în brațe când mergea jumătate m picioare jumătate de-a bușilea, și mama povestea că rămăsese o taină Pe unde putuse el să iasă din curtea închisă și să ajungă tocmai pe ulița aceea... înnebunise când văzuse că nu mai era pe prispă (și cum se dăduse «jos de pe ea și nu căzuse) și a ieșit la șosea și a început să alerge când 'ntr-o parte când în alta, strigând zadarnic pe la curțile vecinilor. Dar nu-i raspundea nimeni, fiindcă satul era pustiu, toată lumea era Ia secere... Se aPnnsese cămașa pe ea de spaimă, nu era nicăieri și îi trecuse prin cap să nu fi căzut în vreun gropan și să se fi înecat... Atunci a auzit niște r°pote de cai dinspre ulița aceea și s-a liniștit, fiindcă l-a și văzut strivit

sub copite și și-a zis că acuma gata, copilul ei e mort și i-a și trecut prin cap de, unde să facă rost să cumpere niște pânză să-i facă o cămășuță pentru înmormântare... A luat-o spre ulița nașei și când l-a văzut în brațele femeii, cu mâinile încolăcite de gâtul ei, abia atunci i s-a făcut rău și a leșinat în mijlocul drumului, fiindcă presimțirea ei n-o înșelase, aflase pe urmă că într-adevăr caii aceia trecuseră peste el sub ochii îngroziți ai nașei, care taman venea de la fântână cu o căldare de apă și îl zărise pe sub burțile lor. Ca să vezi, că și vitele astea, cât sunt ele de mari și aleargă de zici că nu le mai poate opri nimeni, văd și ele ceva când dau de-un copil și îl feresc...

Un om ieși dintr-o curte și o luă înainte pe uliță cu spatele întors la Niculae, un spate lat ca o ușă și un fund și mai lat, încins cu un chimir peste un brâu roșu, cu vestă și cu pălăria în cap. «Mergea liniștit pe lângă uluci, și nici nu se uita îndărăt. „Cine p... mă-sii o fi și ăsta?! se miră Niculae chicotind. întoarce-te, mă, să te văd și eu, fi-ți-ar fundul al dracului", dar omul nu vru să se întoarcă, își văzu de drum înainte cu același mers egal până pieri

la capătul uliței, se topi la răspântia de unde porneau atâtea uliți că Niculae nu le învățase încotro se duc nici până acum, ştia doar că la stânga una da spre măgură şi măgura spre vii, unde pe-aproape se afla cimitirul satului, iar cealaltă spre ulița Alboaicii. He, făcu Niculae văzând că deodată îi apare în fața ochilor vâlceaua plină de sălcii care tăia viile şi se pierdeau în zarea îndepărtată unde se aflau Pământurile. Fiindcă ghicise unde îl ducea gândul, la Marioara, şi parcă o vedea pe ea, ca şi pe Stela lui Jugravu... „Ale dracului muieri, ce-or fi având cu părul meu! Noroc că mie îmi place să-l tai scurt, nici măcar n-au de ce să apuce..." Dar Marioara nu apăru, vâlceaua rămase pustie şi verde, adormită sub cerul alburiu de vară, cu sălciile plângătoare aplecate peste curgerea subțire a unui pârâu cu apa aşa de limpede că ar fi fost bună de băut dacă totuşi nu s-ar fi spus, nu se ştie de către cine, că înainte de a ajunge printre vii undele lui cristaline treceau pe undeva pe sub iarba şerpilor şi că erau otrăvite... „Ei, zise Niculae, hai să le văd, ce vreai de la mine, arată-te la față şi spune-mi ce-ai de spus... Că văd că te ții de mine de ani de zile şi până şi pe Ilinca o găsi mila de tine că suntem în vorbă... în care vorbă? De când eşti tu în vorbă cu mine? De-atunci? He! Asta e bună! Să nu zici tu că d-aia nu te-ai măritai tu până acuma că ți-am spus eu vreodată măcar un cuvânt din care să înțelegi că trebuia să mă aştepți— Ți s-a năzărit că eu aşi fi bun de bărbat pentru tine şi ți-a intrat în cap chestia asta... Cred şi eu... Să mă însor eu cu o proastă ca tine... Cam ghiceşti tu ce-o să fie mai târziu, să pleci din sat şi să ajungi pe unde o să ajung şi eu, poate chiar la Bucureşti, să nu mai dai cu sapa... Crezi că dacă te uiți la mine şi-ți curg lacrimile, nu mai pot eu de lacrimile tale,

(nai bine te-ai mărita şi ai lua un *aliat* de pe-aici, ai încheia socoteala... Ei, ia arată-te să te văd... Cred şi eu, nu-ți convine când ți se spune în față, lasă că dacă eu nu vă cunosc pe voi, atunci nu vă mai cunoaşte nimeni, ca şi Ileana... Ileana barim m-a iubit şi am iubit-o şi eu pe ea... Nici nu mai simțeam apa că era fierbinte, cum îmi ținea ea piciorul sub braț şi mi-l spăla şi se lipise de mine... O, ce dor mi-a fosele ea, a fost prima fată care mi-a plăcut şi mie... îmi bătea inima de mă înecam când vedeam cumpăna fântânii de la Şanea ridicată cu greutățile în cer şi stând aşa, cu ciutura înecată în adânc... Era ea, venta^a mine şi stăm jos în covergă pe tunica mea şi ne luam obrajii în paftj99^^>iu'utam până se învârtea coverga cu noi... Mi-a fost foarte frică Ş< e^dHl^uit să plece în ziua când s-a întâmplat, ce puteam să fac, aşa a fosf^Satri nu-i aduc nici o vină, cum să-i fi cerut eu să înțeleagă când nici eu n-aQlB(!les...Puțin îmi pasă cum se întâmplă cu alții, dar mie îmi venea de MțMfre dată să leşin că nu mai vream pe urmă nimic decât să mă uit de-Mwe în ochii ei... Nu-mi venea să cred că o fată are în ea pe dracu, când o vesiMe-aproape cum i se zbat genele şi mâna ei îți umblă pe gât şi îți vârjfiw neştire degetele pe sub nasturii cămăşii... Nu trebuia ea să plece alunctisi să mă lase singur în covergă... Că eu n-aveam nimic cu ea, ar fi putut !*şi dea seama... Adică n-avea de ce să-şi dea seama, dar ar fi fost aşa d\ bine dacă nu pleca, cu toate că, dacă e să mă gândesc drept, nici n-\ mai vedeam, aşa de... Da, chestia aia nu pot s-o uit, m-a trecut sudoarea\ece de trist ce eram... Şi nu ştiu de ce... După zile întregi când ne vedeanY a patra sau a cincea zi, nu mai țin minte, nu mai i-am dat drumul din brlțe şi nici ea mie şi atunci s-a întâmplat... A fost o zăpăceală, şi ea a înccjjut aşa să țipe încet şi să mă sărute orbeşte... De fapt zăpăcită era ea, îi sufla gura foc, stătea cu fața în sus, cu capul dat puțin pe spate, cu ochii pe jumătate închişi şi pieptul i se ridica şi cobora de ziceai că trage să moară... Mai ciudat a fost că... hm... tocmai în ziua aia eu eram pentru prima dată, de când ne întâlneam, foarte liniştit şi numai când am luat-o în brațe şi m-am trezit că eram în ea şi a început să mă legene rar în sus şi în jos [m]i s-a părut o clipă că amețesc. Pe urmă, vezi, asta e, am simțit întâi că «nai bine ar fi fost dacă nu s-ar fi întâmpat, cu toate că în ziua aceea de spălatul picioarelor mi-a fost aşa de dragă şi aş fi iubit-o aşa de tare... Acum nu puteam s-o văd cum mai stă încă întinsă şi nu se înveleşte imediat $i din apropierea ei venea un miros ca de iapă, dracu să le ia de muieri, [c]â... Dar Ileana n-avea nici o vină, tare aş fi vrut ca în seara asta să rămân singur cu ea... Nu s-a schimbat deloc, ba parcă s-a făcut... Şi atunci era." Mi-aduc aminte de umerii ei, când i-am dezvelit odată, nici o fată nu cred [s]ă aibă umeri aşa de frumoşi, rotunzi şi cu oasele care se îndoiau sub [m]ână şi aluneca palma peste claviculele ei dulci şi catifelate. Pe câtă vreme

tu ce vreai? Nu ți-e ruşine? Ştii bine că m-ai văzut când eu credeam că nu e nimeni şi stăm eu singur... N-am obiceiul ăsta, nu puteam să-i sufăr pe băieți la gârlă cum se aruncau în apă goi... Pe urmă umblau cu... prin apă, şi vedeai câte unul. Zicea altuia... că ba pe soră-sa, ba pe verişoară-sa... în timp ce în preajma fetelor odată îi vedeai cum se învârtesc ca nişte oi capii şi nu mai îndrăznesc să spună nimic... Adică unii mai îndrăzneau, se mai culcau pe câte una şi se tăvăleau cu ea prin iarbă, dar aia nu prea era fată cine ştie ce, era din astea proaste, ca şi ei... Dar asta... He! O figură... Eşti curios să ştii cât... Du-te, mă dracului, dacă ar fi aşa, te-ai împletici în mers şi ai cădea în nas, tâmpitule... Nu că, zău care minte... 'Te mă şi te-nsoară, ce mai aştepți, nu, că nu vrea tata să-mi dea pământ, cică să fac întâi armata, da' câți dracu ani ai tu, păi şaisprezece, aoleo, mai ai patru ani până la armată... Şi tocmai atunci te-ai găsit şi tu să treci, să zic că n-ai văzut nu-mi vine să cred, că doar te uitai drept la mine şi te oprisei la trei paşi... Iar eu să nu mai vorbesc, cum slam întins sub salcie... De unde să cred eu că la nimiez, pe via noastră, o să treacă cineva... Cine să treacă, lumea stă la masă, mie nu mi-era foame, mâncasem de dimineață şi nu vream să mai vin acasă, luasem cu mine teancul de foiletoane de Ia Cârstache cu *Izgonită în noaptea nuntii sau Frumoasa Renala* şi vream să citesc până se făcea întuneric... Fiindcă tata n-aştepta să mă vadă că n-am ce face că găsea el ce să-mi dea, ba ca să încarc căruța cu băligar şi să mă duc la deal, ba să fac şi să dreg, aşa că...

Cine să dea peste mine la vremea aia? Mai târziu încolo, când trece soarele pe partea ailaltă, vin oamenii pe la vii şi cine are prepeleac m-am uitat eu să nu fie vreunul prin apropiere, că din prepeleac vezi departe... Ce căutai tu pe-acolo? Că via voastră e spre ăia de la vale şi dacă veneai de-acasă n-aveai ce să cauţi pe-aici. Când aud iarba foşnind aşa uşor, ca de paşi de pisică, şi când mă uit sar în picioare... am crezut că şi tu o să iai la fugă urlând... Da' de unde, ca şi când m-ai fi văzut că ţin în mâini un buchet de viorele, pe care abia aşteptai să ţi le ofer, poftiţi domnişoară, în semn de omagiu si nu... Veselă, fata noastră zice ce mai faci, Niculae?... Ce citeşti... Parcă citind m-ai fi găsit tu pe mine! Dacă îţi fură cineva struguri din vie... Cine să-mi fure... Eu să-ţi fur... Ie-te-te! Pe urmă nu că să mă scoată ea în tindă, pesemne nu mai avea altceva în minte decât ce văzuse ea în viroagă că ţineam eu în mână stând cu faţa în sus şi ar fi vrut din fată să devină muiere... Noroc că n-am înţeles... Numai la asta vă gândiţi, sau dacă hai să zicem că nu vă gândiţi, asta faceţi, sau hai să zicem că nu chiar aşa, dar asta ştiţi şi voi bine, că la altceva nu vă pricepeţi...Mă duc şi eu într-o zi Ia o covergă să cer apă, că mi-era sete şi nu mi-a plăcut niciodată să iau apă cu mine... Nu ştiu de.*ce, dar beam apă acasă şi la plecare mi se părea că n-o să mi se mai facă mie sete până
194
în seară, ce să mai iau cu mine urciorul, mi-ajungea că trebuia să alerg după Bisisica, mânca-o-ar câinii, bine că s-a dus dracului Achim cu ea la Bucureşti, o fi belit-o cineva pe-acolo... Şi nu trecea mult şi mi se făcea o sete de tânjeau maţele în mine şi soarele, ehe, era sus... Că pe vremea aia nu se făcuse fântâna de la Şanea, şi până în Frunzări, unde era o fântână, cum să te duci, că n-aveai cui să laşi oile... Noroc că uneori mai trecea câte-un om cu căruţa şi alergam la Capătul lotului şi-Bfcjlteliam ca un milog: ai, mă nene, apă? Şi ăla zicea: am, taică, am! Şi marginea căruţii, ca la viţei şi scoteai firul de porumb din lemn şi începeai să bei până i se ura omului care se oprise pentru tin nu vreai tu să umbli cu urciorul... N-am putut să sufăr să duc în m ceva, când dam cu sapa îmi venea să mor, fiindcă din palme mă apu îmi venea să urlu, eu cred că aici e ceva, fiindă la armată am făcut m-au pus să duc o piesă de mitralieră şi am dat cu ea în pământ... M-a scos sublocotenentul la raportul colonelului, pentru neexecutare de ordin, perfect, grupa e împărţită în cei ce duc în spinare piesele de mitralieră şi cei ce nu le duc, de ce să fac eu parte din prima categorie, noroc că au vrut să mă facă ofiţer fiind membru de partid, dar altădată i-am lăsat fetei geamantanul în stradă, găsise cavalerul... Şi m-am dus spre coverga aia să cer apă... Când mă uit înăuntru, două dezvelite, nu ştiu ce făceau acolo, a doua erai tu! Cauţi apă şi dai de dracu în chip de fată... Cine ţi-a băgat ţie în cap că eşti în vorbă cu mine!? Ti-am spus eu ţie vreodată ceva? E adevărat că te vedeam pe-aici de câte ori veneam în concediu şi una-două ce mai faci, Niculae, ce mai dregi, Niculae, când mai vii pe la Siliştea... Eu abia venisem şi ea mă întreba când mai viu... Nu vezi că nu ştii nici să deschizi gura şi să legi şi tu două vorbe? Nici măcar nu ştiu cum arăţi, eşti frumoasă, eşti urâtă... Cred că eşti urâtă, că dacă erai frumoasă aşi fi băgat eu de seamă... Ia să te văd..."
De mult pierise vâlceaua de sub ochii lui Niculae si el se răsuci iar şi reveni cu faţa de la perete pe obrazul celălalt... Când se gândea, lumina aceea de sub pleoape se stingea sau se amesteca fără formă, cu spirale şi fluvii unduioase pe măsură ce amintirea punea din ce îm ce mai mult stăpânire pe el. Acum se făcuse linişte, de-afară se auzea sforăitul rar şi regulat al tatălui din pridvor şi cântecul întrerupt, ezitant, ca un plâns singuratic de fiinţă părăsită pe lume al unui greier vârât undeva jos pe după sobă. Niculae chicoti pregătindu-se de astă dată să adoarmă cu adevărat si închizând ochii o chemă pe fată s-o vadă cum arăta ea de fapt, Prins de o curiozitate vie şi veselă: „Ei, ia să te văd!" Şi întunericul se dădu iar la o parte ca un zăbralnic sfâşiat şi Niculae văzu un om fumând dus pe gânduri si undeva, mai încolo, pe preşedintele Plotoagă, făcându-i acestui om un semn imperceptibil, cu ochiul. Acela care fuma era Isosică.
195
„Să spună şi tovarăşul Niculae, că e de-aici din sat", zise Isosică şi îşi luă (igara din gură şi începu să scuipe mărunt pe ea, învăluit în fumul ei albastru, care brusc se transformă în fum de horn, şi alături de horn apăru o barză cu piciorele ei ca nişte catalige... „Te-n... mă-tii", se supără Niculae, şi alungă barza şi se gândi insistent la Marioara lui Fântână, aşa cum o văzuse el de dimineaţă, dar de fapt n-o văzuse, nu-şi amintea cum arăta. Culorile însă se turburară fără ca să mai iasă ceva din ele, fata nu vroia să apară şi Niculae se gândi că peste câteva zile avea să înceapă secerişul şi mâine şi poimâine trebuia să ţină şedinţe cu toţi cei care urmau să fie mibilizaţi să ajute la strângerea recoltei, copiii de vârstă şcolară, cu cadrele didactice locale, cu preşedintele Plotoagă, cu Fântână, să stabilească exact şi amănunţit cum urma să se macine după seceriş conform situaţiei existente şi în general... aşa... să-i cam... pe toţi ăştia din satul lui... care... hm... să nu creadă ei că... Dar nu mai avu timp să gândească ce anume nu trebuia ei să creadă şi nici să apară Marioara s-o vadă şi el cum arăta că începu să respire abia simţit, cum e somnul celor foarte tineri, şi adormi fără să mai viseze nimic. Se trezi dimineaţa în zori, prea devremne, fără să ştie de ce, nedumerit el însuşi... Dar pe urmă îşi dădu seama că fusese din pricina gândului că iar o să vină taică-său la capul lui să jupoaie jurnalul şi se uită pe geam spre pridvor: nu, de astă dată Moromete dormea şi el... Niculae îşi trase iar pătura peste cap...
PARTEA A TREIA

196

I

în acel an secerişul începu tot după legile agrotehnice nescrise ale satului, adică îndată după Sân-Petru, cu toate că, după părerea specialiştilor de la raion, grâul era deja copt şi trebuia secerat puţin verde, să nu se scuture. Oamenii însă rămăseseră la a lor, deşi cădeau şi ei de acord că aşa e, se cam scutură el... Şi nu mai adăugau: lasă să se scuture, ce atâta grijă pe voi că se pierde acolo un dublu de grâu ia cinci pogoane, mănâncă şi păsările cerului, ele nu trebuie să mănânce, să trăiască şi ele, numai voi vreţi să trăiţi? Ele tot sunt bune la ceva, curăţă pământul de gângănii, dar voi la ce sunteţi buni? Luaţi lefuri degeaba să bateţi drumul pe la porţile oamenilor, păcat de încălţăminte. Şi în afară de toate astea, pământul e al nostru, aşa că mai duceţi-vă şi dracului până una alta, îl secerăm noi când credem noi de cuviinţă, după agronomia nostră proprie.

în curtea lui Moromete căruţa aştepta cu oiştea spre drum, era răcoare, luceafărul strălucea pe cer. Era ora somnului cel mai dulce, cel mai adânc şi mai odihnitor, când oboseala care doboară fiinţa omului seara e dată afară de respiraţia lui profundă şi totală, rară şi regulată. Iar această moarte care nu sperie pe nimeni începe, o dată cu subţierea cerului şi cu sporirea limpezimii stelelor, să-şi subţieze şi ea stratul gros de întuneric şi omul să pornească în zboruri cu neputinţă de realizat în viaţa lui trează, şi să-şi atingă dorinii neîmplinite, să-şi vindece răni care îl dor... Corpul începe să geamă, braţele izbesc pe cel de alături peste faţă într-o răsucire violentă, din pieptul unuia iese chiar un şuierat vesel, un râs singuratic care răzbate din lumea lui tainică. Cei în vârstă nu mai au însă somn lung. Grijile unei [y]ieţi s-au lipit prea tare de ei şi odihna lor c mai scurtă.

Cu toate acestea un băiat de vreo cincisprezece ani îl trezi în dimineaţa aceea pe Moromete. Intră uşor în curtea tăcută, se urcă pe scara pridvorului Si se opri în dreptul căpătâiului său. Ilinca şi Niculae dormeau în casă cu ferestrele deschise. Era desculţ şi în izmene, cu cămaşa larg desfăcută Până la genunchi, fără curea, aşa cum ară ţăranii în vâltoarea lucrului

197

în timpul verii, să poată munci nestigheriţi în mişcări. Până şi pălăria o purta la fel, cu borurile trase în jos de jur-împrejur, să nu păstreze apa ploilor sau praful şi pleava ariilor. El puse fără nici o sfială mâna pe umărul lui Moromete şi îl mişcă energic.

- Bâtule, zise, scoal'! ■ . Moromete se trezi şi se uită nedumerit la el.
- Ce e, mă, cu tine, Sande? Ce cauţi aici?
- Bâtule, zise băiatul aproape poruncitor. Scoal' în sus şi hai la seceră.
- Ce vorbeşti, mă! zise Moromete. La care secere?
- Hai la deal la secere, zise băiatul ca un surd...
- Da' ce, zise Moromete minunându-se, terminaşi tu la tine de secere şi venişi la mine că nu ai ce face? Cine te-a trimes?
- Bâta, zise Sande la fel de tare ca înainte şi cu un astfel de glas că reieşea că bâta asta e mai mare peste toţi şi nu se stă de vorbă despre spusele ei: se face cum zice ea şi gata.
- Da' ce, zise Moromete în acelaşi fel, bâta se boieri şi te trimise pe tine în locul ei?
- Bâta se duce cu mama şi m-a trimes pe mine în locul ei.
- De ce nu te-ai dus tu cu mă-ta! se miră Moromete.
- Hai, bâtule, hai, că acuşi se face ziuă şi ne prinde soarele în sat, zise Sande fără să fi auzit ultimele cuvinte ale lui Moromete care între timp se sculase şi începuse să-şi jupoaie o foiţă de jurnal să-şi facă o ţigare.

Băiatul Alboaicii se dădu jos în bătătură şi o luă spre grajd. Casa era aşa de liniştită, încât părea pustie, Ilinca încă nu se sculase. Moromete se dădu jos şi o luă încet spre grădină. Era noapte plină, nici vorbă de apropierea zorilor, stelele nu se răsuciseră în felul în care se văd ele când începe să se albească de ziuă, să fi fost la unul sau două ceasuri după miezul nopţii.

- Mă, ăsta, Ţugurlane, zise Moromete întorcându-se din grădină, lasă tu caii în pace, că nu asta e ăl mai greu în dimineaţa când pleci la secere, să pui caii la căruţă. Ia tu mai bine oala aia cu păcură de-acolo din cui $i vin cu ea încoace să ungem căruţa. Pe urmă mai vedem noi ce mai e de făcut. Sau pe tine nu te cheamă Ţugurlan!? zise Moromete cu aerul că în acest caz se schimbă socoteala.
- Pe mine mă cheamă Sande, bâtule, zise băiatul şi el cu aerul că asta înseamnă mare lucru.

In acest timp Ilinca se trezise şi ea; avea o căldare neagră în mână şi o vărsă de pe pridvor drept în mijlocul bătăturii; Moromete, care fuses$ cât pe-aci să fie înmuiat de sus până jos, nu zise nimic, nici nu se uită. «1^

- Tu ce cauţi, mă aici? se răsti ea la Sande. Cine te-a trimes? Alboaicş sau mama?

ii

198

- Cea mai bună socoteală, Ilinco, e sg-mi arunci apa direct în cap, de ce s-o mai prăpădeşti pe de lături, zise
- Păi mişcaţi-vă mai repede, că acuşl^^BPBffi^ $' parcă văz că tot vă moşmondiţi, zise Ilinca.
- Auzi, mă, Sande, cică noi ne moşmondim! laVN^gu şi pune oala colea.
Ilinca îl trezise şi pe Niculae, care spusese de cu^JSJK că vroia să meargă şi el, nu să secere chiar până la sfârşii, ci să dea şi eFwfcva ceasuri şi pe urmă să plece peste loturi, să vadă care era situaţia şi satopată pe urmă să raporteze ce văzuse la raion. Fumul alburiu ieşea nesViţit pe coş, undeva în grădină se auzi un cârâit de păsări, apoi un erau scWt şi fata, cu cuţitul în mână, intră în curte şi porunci tatălui să vină să c^ie pasărea. Liniştit şi important, Moromete îl lăsă pe Sande la căruţă şi pu mâna pe cuţit, apoi, întorcând spatele găinii care sărea în sus parcă veselie că nu mai avea cap îl salută de jos pe Niculae ridicându-şi pălăria şi nu se turbură când fata îi spuse să lase parascoveniile şi să calce de două ori într-un loc că acuşi se face lumină şi nimic nu e gata. De mult trebuia să fi fost plecaţi, se şi aud căruţele oamenilor.
- De mult trebuia să fi şi secerat, ce zic eu, să-l fi şi treierat, zise Moromete.
- Vorbim duminică, zise fata luând pasărea şi urcând vioaie pridvorul. Aprinse apoi focul, puse de mămăligă, opări găina.
- Niculae, zise Moromete cu intonaţiile de autoritate de altădată, vino tu să ungem căruţa, că băiatu-ăsta mi-e frică să nu se boşorogească p-acilea, mă omoară pe urmă Alboaica, mă pune să-l plătesc ca pe-ăl bun.
în sfârşit Sande de hlizi, înţelegând şi el că bâtu-său glumea. Totuşi ţinea cu nădejde cu umerii şi cu spinarea căruţa, în timp ce Moromete trăgea roata până la marginea osiei şi cu şomoiogul înmuiat în păcură ungea întâi bucceaua şi apoi fierul albit de frecatul lui cu lemnul. Se opintiră apoi amândoi şi roata alunecă pocnind la locul ei.
- Hai să trecem acum la cealaltă, spuse Moromete cu un glas de parcă l-ar fi invitat la ceva extrem de plăcut. Să trecem s-o ungem şi p-aia! Mă Niculae, tu ţii minte căruţa asta?
- Cum să nu.
- Ei, tot aia e! Ce căruţă, a făcut-o săracu Iocan înainte de a muri acum zece ani şi mai ţine zece ani! N-am schimbat eu la ea o piuliţă. Era gata să rămân fără ea, taman o adusesem nouă de la fierărie şi se opriră doi la poartă: nu, că să mă prezint cu ea la rechiziţie. O să mă prezint, zic, dar nu acuma. Fiul meu şi-a dat viaţa pe front, pentru ţară, acuma veniţi să-mi luaţi şi căruţa din bătătură. Nu credeţi că aţi depăşit marginea?
între timp trecuse la roţile din urmă; se opinteau, trăgeau roata afară că ai fi zis că o să cadă cu căruţă cu tot, Moromete fleşcăia cu şomoiogul
199
de-a lungul ei, apoi făcea acelaşi lucru cu bucceaua pe dinăuntru şi apoi pac, o împingea să alunece la loc cu căpăţâna sub loitra. în aer nici gând să se lumineze. Undeva într-o grădină îndepărtată se auzi un pâlpâit de aripi şi un cocoş dădu un semnal lung şi insistent. Răspunsul care urmă umplu văzduhul de ţipete ca şi când corul păsărilor ar fi vrut să alunge astfel din aer umbrele nopţii.
- Gata, strigă Moromete cu o bruscă spaimă în glas. Mâncarea în căruţă, bota cu apă. Secerile în cutie, hai, Niculae, să punem caii.
Dar mai era până la cai, nu se nelinişti nimeni de glasul lui. Când fu gata, Ilinca se apropie şi începu să pună mâncarea în cutia desfăcută a căruţei. Oala stă bine? Să nu se verse. Vezi că se clatină cutia, înţepeneşte-o cu ceva, că tata ştie doar să comande, dar să dreagă o cutie nu vrea. Stai să mai leg încă o dată oala, ţine-o bine, Sande. Vezi că se freacă tigaia de străchini, au să se spargă, pune sacu ăla între ele. Ce e cu tigva asta? Urcă-te în pod, Sande, şi ad-o pe-aia mare, dar mai repede că au şi început căruţele să treacă... Pune şi ghioarsa asta de secere, că e bună să strângă tata cu ea snopi. Rogojina n-o luăm? Dacă vine o ploaie? Pune căpătâiul pe cutie.
Moromete şi fiul scoaseră caii din grajd şi îi înhămară. Nu erau grozavi caii, erau cam mititei şi cam de timpuriu băgaţi în ham, dar erau buni, erau vioi şi bine îngrijiţi. Unul din ei îşi ciuli urechile şi Moromete îl apucă de nări şi îl trase în jos şi câteva clipe capul lung al calului rămase lipit de burta omului în timp ce primea palme posesive pe gâtul lui cam subţirel dar tânăr şi plin de vigoare.
- Dă, Doamne, vreme bună, spuse Ilinca băgând printre străchini şi linguri nişte ceapă smulsă din grădină. Gata, tată! Hai, toată lumea în căruţă.
Capacul cutiei fu închis, se urcară, Ilinca şi Sande în spate, pe o cergă sub care puseseră paie, tatăl în faţă pe cutia căruţei, cu hăţurile şi biciul în mână. Niculae deschidea poarta mare. Căruţa ieşi, Niculae închise la loc şi punând cu grijă un picior pe bara răscrucilor se urcă şi el alături de tatăl său.
Se grăbiseră bine, nimeni nu ieşea încă de prin curţi... Coborâră spre râu, îl trecură pe undeva pe unde era mai mic, unde apa ajungea doar până la căpăţâna roţii şi începură pe urmă să urce dealul spre câmpie. Moromete lovea din când în când caii şi nu vorbea. După atâţia ani de viaţă pleca la secere fără Catrina şi dacă în timpul pregătirilor până să iasă din sat, s-ar fi putut zice că mai era o speranţă ca în dreptul uliţii Alboaicii s-o vadă ieşind şi în felul ăsta simplu să se întoarcă ca acasă şi să uite cu toţii ceea ce se întâmplase, urcând dealul această speranţă se spulberă, fiindcă uliţa Alboaicii era pustie şi nici urmă de muierea lui, se uită zadarnic de-a lungul uliţei. Moromete ţinea mereu fruntea în jos.
200
în spatele lor se putea în sfârşit^BM|ăsăritul, stelele luceau mai tare, cerul începea să se albăstrescă pe

oHiBndere care cuprindea jumătate din el, în timp ce cealaltă dormea încifcBSfcegură groasă. Moromete arăta că anume nu vrea să se uite şi să vadă rasawB cum făceau Sande şi Ilinca, stând puţin într-o parte, cu faţa într-acolo, cRyjţineau capetele în jos, cu acea expresie a tuturor care se aştern la o trSuă de durată şi pe care numai gândul care o ia înaintea acelei trude cu ewţct timpul şi măsura ei, face posibilă ducerea până la cap a efortului. Morwmete începu deodată să dea din cap, aşa cum faci când cineva spune cev\ şi îţi pare rău că trebuie să auzi asemenea cuvinte care nu sunt câtuşi (\ puţin apropiate de adevăr.

- Ei, ce e? făcu Niculae intrigat, după o lungă tăcere pe care nimeni n-o turbura.

Expresia lui Moromete se schimbă; se întoarse spre fiul său cu o înfăţişare explicativă:

- De la bogat ia tot, iar săracului nu-i dă nimic! zise el.
- Asta ce mai e? zise băiatul.
- Păi ăsta e socialismul vostru! Fiindcă noi ne ducem acum să secerăm, zise Moromete, dar nu mai e rodul muncii noastre al nostru, şi nici să zici că ni-l ia şi îl dă ăluia care n-are. înţelegi dumneata?

Niculae tot nu răspunse, se vedea că el însuşi se gândea la ceva şi că spusele tatălui nu-l stinghereau, putea să asculte şi în acelaşi timp să le aibă în minte apropiate pe-ale lui... Peste câmpie, totul era nemişcat şi curând intrară pe un drum de plan, printre ziduri galbene de grâu şi după o vreme oprimă. Ajunseseră. Grâul, cu spicul plecat, parcă îi aştepta. Moromete lăsă caii pe seama băiatului şi începu să jupoaie iar o foiţă de jurnal. Sande şi Ilinca se dădură din căruţă şi îşi schimbară îmbrăcămintea cu haine proaste. Nimeni nu vorbea. Numai caii turburau liniştea câmpiei sforăind din când în când cu botul în grâul crud, amestecat cu iarbă, pe care Niculae îl tăiase repede şi li-l punea la spatele căruţei. Când nu sforăiau, tăcerea câmpiei nemărginite era aşa de mare că li se auzeau fălcile măcinând.

- în tot ce spui tu, zise întru târziu Niculae, un singur lucru scapi din vedere.

Moromete nu se grăbi să întrebe care. Era chiar posibil ca să-i scape lui ceva din vedere şi mai ales un singur lucru, şi anume, pesemne, cel •nai important?

- Ei, care? zise el în cele din urmă, curios mai mult de formă.
- Faptul că pământul ăsta pe care calci nu e al tău, zise Niculae.
- Dar al cui?! zise Moromete deodată alarmat.

201

- Tot ce e proprietate se desfiinţează, inclusiv pământul, tăie glasul lui Niculae, şi pronunţă aceste cuvinte el se uită în zare posomorât, ca un emisar care ştie dinainte ce vaiete şi plâns de femei aduce el cu sine; dar tot ceea ce ţinea de puterea lui era doar să fie drept, să desfiinţeze adică peste tot fără excepţie proprietatea, pentru ca durerea şi izbăvirea să fie generale. Sau crezi, continuă el, că la oraşe construim socialismul şi desfiinţăm proprietatea şi la ţară vă lăsăm pe voi de sămânţă!? Nimeni n-are drept asupra a nimic, decât asupra muncii braţelor sau a minţii lui. Iar pământul a fost la început liber ca şi omul şi trebuie să redevie liber.
- Crezi, zise atunci Moromete, că omenirea asta, de când e ea pe pământ, n-a ştiut să trăiască şi venirăţi voi s-o învăţaţi?!
- Asta în orice caz! răspunse Niculae.
- Adică voi sunteţi mai deştepţi decât tot globul?

Ştia bine acum cum era cu rotunzimea planetei, tot se alesese şi el cu ceva că îl ţinuse pe Niculae la şcoală, atât cât ţinuse. Niculae pufni:

- Şi ce te miri aşa? Sigur că suntem mai deştepţi.
- Cu Stalin în cap?... zise Moromete şi pronunţă numele cum ar fi zis Marin.

Şi se enervă brusc şi porni din loc, o luă încolo pe drumul de plan cu o ţintă foarte precisă; se opri la marginea unui lan de porumb şi rămase câtva timp cu spatele întors. Când reveni, fata îl luă la rost:

- Hai, tată, lasă acuma discuţia, îi zise, pune mâna şi taie de legături, cât e grâul jilav, ce aştepţi, să se urce soarele la nimiezi?
- Unde-o fi văzut fata asta soare, eu nu înţeleg! răspunse Moromete. Dar se urni şi puse mâna pe secere.

Moromete se uită lung la fata lui

cum făcea pârtie cu Sande în zidul des. începuseră, fără codeală, secerişul. Niculae legase caii cu opritorile şi le tăia înainte grâu verde, de pe margine, amesticat cu iarbă.

- Păzea! exclamă în sfârşit Moromete, dar tot fără să se uite. Ilinca şi Sande se uitară înapoi. într-adevăr, la răsărit norii se dădură

la o parte şi la marginea orizontului apăruse buza roşie a discului solar. Deodată întreaga lume se schimbă, peste întinderea de spice începu să joace o pulbere care era când aurie, când albicioasă, amesticată cu reflexe albastre şi verzi, când strălucitoare de rouă pulverizată parcă şi în aer, nu numai peste spice şi porumburi, de mâinile invizibile ale dimineţii. Soarele ieşea implacabil şi triumfător punând astfel capăt acestei ore nesigure de pe pământ când nu e nici noapte, nici zi, şi găsindu-i pe oameni gata aplecaţi la rădăcina spicelor, celebrând, pe lângă un vechi blestem, ţâşnirea de foc a razelor lui.

202

- Ia spune, ta cu tatăl său grâul era şi el acolo în
- Ce să-ţi spună? După cât se părea

pricina asta nu spusese socialismului. Drept r cele care dezvăluia acelui Vasile, întoarceri acolo de nenorocit.
- Da' ce ţi-â făcut, m cu el...
Niculae nu răspunse
- Că nişte aspecte, organizaţie, că d-aia
Moromete făcu doi
II
e cu Vasile ăsta din Cotoceşti, zise Niculae tăind capul locului, anume pentru legături. Alaltăieri vrea? Nu, că să-mi spună nu ştiu ce! ii după un timp, curios.
se gândise deci Niculae pe drum şi din _ despre definiţia pe care tatăl său o dăduse , Niculae adresă o înjurătură fără fereală dintre iuţită şi inexplicabilă, şi prin care i se dorea origine, în maică-sa, şi anume să se bage singur ce-ai cu el, se miră tatăl. Parcă n-aveai nimic
îidată.
aveţi
nu ştiu ce, ce-mi spui mie, spune acolo în organizaţie^ de bază.
...~.~.__*~________rjaşi mari şi strânse grâul secerat de fi-său şi îl
făcu, adăugând pe al său/maldăr. Era plin de mană şi mâinile lui bătrâne şi vânjoase se înnegriseia de acest polen care în aer, când era scuturat, parcă era pulbere de aur galben. De la distamţă, din lanul vecin, ţâşni în sus, cu un zburătăcit gras de pasăre grea, o prepeliţă şi căzu în grâu mai încolo, într-un loc nedeterminat. Niculae lăsă tăiatul şi uitându-se atent, asemeni câinilor de vânătoare spre locul nesigur de unde zburase pasărea de câmpie, intră în grâul vecinului şi începu să meargă prin el. Deodată se opri.
- Le-ai găsit? întrebă tatăl. -Da.
- Câte sunt?
Niculae nu răspunse, se aplecă jos şi nu se mai văzu. Tatăl se duse şi el acolo şi se uită. Ca o mică minune apăru sub ochii lor un cuib cu ouăle pestriţe, împletit din frunze fine de paie de grâu, descoperit şi fără apărare, în această lume înaltă, în care firele de grâu sepiănau cu o pădure şi cei doi oameni, cu două animale uriaşe. Ei se uitau la el fără să pună mâna, stând în picioare tăcuţi, fiinţe blânde care ocroteau, după felul cum dăduseră şi ţineau spicele la o parte, acest miracol latent din care aveau să zboare mai târziu nişte păsări.
- Face şi ea pui, numai să nu-i mănânce vreun câine, zise în cele din urmă Moromete, şi se urniră şi se întoarseră la locul lor. Spune, mă, continuă apoi, puţin agasat, ce-ai cu el, nu ştiam că ai ceva cu el, ce ţi-a făcut?

- Nu mi-a făcut nimic, dar s-au învăţat toţi, nu intri bine într-un sat şi , dai de-ăştia care au nu se ştie ce, ba cu preşedintele, ba cu secretarul organizaţiei. Ca şi când un preşedinte ar putea să le facă pe plac la toţi. Ridică problema acolo în organizaţie, dacă ai ceva şi nu eşti un fricos nenorocit. Dacă eşti, du-te în..., nu veni la mine să mă lupt eu pentru tine.
- Bine, zise Moromete, dar ce ţi-a făcut, ce-ai cu el?
- N-am nimic cu el, zise Niculae tăind cu mişcări regulate grâul înalt, de jos de tot de la rădăcină. Şi reluă: Vine în pridvor şi stă şi nu zice nimic şi pe urmă nu, că vrea să-mi spună... Să zicem că are dreptate şi că spusele lui nu sunt minciuni. Ei şi? Aştept să vie raionul de partid şi să-i rezolve lui toate problemele?
- Da' ce tu eşti raionul de partid? zise tatăl. Eşti şi tu un om şi poate că o fi vrut şi el să-ţi spună ceva. Nu trebuie să te porţi aşa cu cineva, că ăsta nu e ca Gae, să-ţi intre în curte şi nici bună-ziua să nu-ţi dea. Ce-ai cu el, ce ţi-a făcut?
Tatăl era acum curios şi fiul lui răspunse agasat:
- N-auzi că nu mi-a făcut nimic, nu-ţi spusei?
- Când îmi spuseşi?
- N-am nimic cu el, dar lasă că-I ştiu eu, zise fiul, veneam odată de-acasă şi mă duceam pe izlaz, păşteam caii cu Marin al lui Ţugurlan şi dimineaţa îi păştea el şi după-masa eu. Şi când viu îl găsesc pe Marin al lui Ţugurlan plecat şi caii lăsaţi până viu eu unuia al lui Pretorian, băga-l-aş în mă-sa şi pe-ăsta, care sta ca un tâmpit lângă un tufan şi caii ieşiseră de pe miriştea lui şi intraseră pe o mirişte a lui alde Năstase Rădulescu şi păşteau acolo. Eu am crezut că aia e miriştea ăstuia care îl găsisem acolo, al lui Pretorian, că i-am văzut şi caii lui acolo, stăteau şi păşteau împiedicaţi... Când mă uit eu, cine venea de la capătu-ălălat al lotului? Asta, Vasile, nici nu ştiam cine e şi „Bă, ăsta al lui Moromete, zice, de ce paşti, mă, caii pe locurile noastre?" Şi când îmi trânteşte două palme peste obraz mi-a sucit gâtul şi m-a zvârlit cât colo cu cracile în sus. „Mă nene, zic eu, eu n-am fost aici când au intrat caii pe miriştea voastră, Marin al lui Ţugurlan sau ăsta i-au băgat", dar el nici nu m-a auzit, şi m-ani uitat la el să văz dacă dă şi în ăla al lui Pretorian, că erau şi caii ăluia pe miriştea lui. N-a dat, i-a scos ăluia caii de pe lot şi s-a dus în... mă-sii fără să spună nimic. O lună întreagă m-a durut gâtul, dar nu l-aşi fi ţinut minte dacă l-ar fi cârpit şi pe-ăla al lui Pretorian, că ăla lăsase caii să intre pe miriştea lor! Nu, ăluia nu i-a spus nimic, nici nu s-a uitat la el. Ori i-a fost frică de el, ori înseamnă că avea ceva cu mine şi nici nu spun că în viaţa mea n-am luat aşa palme de la cineva.
- Ai luat tu, nu zi aşa, replică Moromete, ţi-am mai dat şi eu din când în când... Şi ţi-au dat mai ales oamenii colo în faţa primăriei! Ce, ai uitat?

- Nu țin minte, răspunse fiul cu nepăsare, dar pe-ăsta îl țin minte.
- Da' câți ani aveai tu atunci și câți avea el?
dus la școală. Taman în toamna aia, jzianul, Gheorghe. Nu știu dacă e de-am stat ca un prost și nu frică, m-a luat fără veste... știu eu, de când ești băiat •i n-am auzit din gura ta.
Fdar parcă cu admirație și nu mergeau parcă singure tăind trăia maică-sa și nu ajunsese

P ii i

- Era în anul când nu mai m-a venise pe izlaz cu caii și ăsta al *l* mai mare ca mine, da' și eu ce i-am sărit pe urmă în cap. Nu știu,
- Mă Niculae, zise tatăl intrigat, mare și ai făcut și tu armata și atâtea îr
Fiul nu zise nimic.
- Urât mai înjuri, Niculae, zise și Ilț cu reproș. Și continuă, în timp ce mâini spicele și făcându-le poloage: Pe vremea;
ce-a ajuns mai pe urmă, să-l bată verii cuViciul pe miriște, zise ea.
- De ce îl băteau? întrebă Niculae.
- Din te miri ce. Odată pierduse calul uț căpăstru, și l-au bătut pentru căpăstru-ăla de-a zăcut o săptămână în pali nu mai putea să meargă.
- Bine i-au făcut, zise Niculae, știu ei de ce l-au bătut, asta cu căpăstru zice lumea, dar de științ știe numai ăla cari era acolo. Degeaba nu i-au bătut ei.
- Așa o fi, zise tatăl, dar pe mă-sa ei *;£u* omorât-o, toată lumea știe. Cum a fost, Ilinco? *i*
- Vă găsiră acuma poveștile, zise Sande care nu înțelegea felul ăsta de muncă, deși era și el băiat mare. Până acuma, zise el mai depare, nu vorbirăți și vă găsi acum vorbitul.
- Cu mă-sa a fost așa, că întâi pe alde tată-său veni de-l omorâră cu bătaia, zise totuși Moromete cu aerul că facerea legăturilor îi permitea foarte bine să și muncească, să și povestească.
Niculae îi tăia grâul și i-l făcea maldăr și Moromete făcea legături, le puneau alături făcând alt maldăr și în acest timp îi spunea fiului povestea lui Vasile și a părinților lui, neam cu Năstase și Aristide. Vasile ăsta copilărise în familia unchiului cel mare, Năstase, de ai cărui fii, Dan și Ștefan, Vasile era și astăzi legat. Năstase și Aristide, frații mai mari ai mamei lui Vasile, fuseseră împroprietăriți după primul război mondial și se pricepuseră nu numai să-și păstreze întregi loturile lor de pământ, dar să și ajute altora să scape de ele, cei care după împroprietărire se înglodaseră în datorii prin bănci să-și cumpere unelte și vite. Năstase, și de la el Aristide, învățase în timpul războiului, pe care îl făcuse la intendență cu gradul de sergent, cum se poate ca fără să furi cuiva avutul sau banii din buzunar, să-l faci să vie el singur să ți-i dea și încă să nu uite toată viața binele pe care i l-ai făcut ca unul care n-ai pregetat ca alții să-l ajuți la nevoie. In anii de după primul război începuseră să circule

prin sate tot felul de hârtii numite polițe, scadențe, ordine de licitație ț« altele asemenea, care erau ele niște hârtii mici și colorate ca niște jucării de copil, dar pe baza lor niște necunoscuți care se ascundeau sub denumirea de „Creditul Agricol" sau „Banca Marmoroschblanck" puteau să-ți vândă pământul și să rămâi pe urmă de izbeliște, fiindcă boier să te duci la curtea lui să-ți dea de lucru nu mai era și rămâneai muritor de foame cu copiii pe drumuri. Ei, și se iviseră ăștia, Năstase mai ales, Aristide doar la început, te duceai la ei, uite, măi Năstase sau Aristide, așa și-așa, mă scoate la vânzare, ce fac eu. Cât datorezi? Atât și atât. Păi de ce să-ți vândă ție locul la licitație și să pierzi la el jumătate și să nu-mi vinzi mie o jumătate din el și să pierzi doar un sfert? Oameni săritori, își dădeau vita din bătătură să-ți facă ție rost de bani să nu pierzi lotul, puteai să-i mai uiți? Pe mulți au scăpat de la nevoie și s-au înmulțit, s-au adunat acolo în Cotocești și și-au făcut case în spatele bisericii, Năstase are chiar o strană a lui personală și o icoană mare de argint în altar... Mama lui Vasile s-a măritat tocmai în timpul când se făcea împropietărirea generală, imediat la doi-trei ani după primul război mondial și ăla pe care I-a luat ea, unul Ilie al Moașei, cu toate că făcuse și el războiul, n-a fost împroprietărit, nu se știe de ce, nu s-o mai fi ajuns pământul, că alții au luat lot de opt pogoane, alții de șase și unii au rămas și fără, și atunci a lăsat-o pe asta a lui Răduleascu și s-a însurat cu o văduvă de război care primise un lot de opt pogoane. Văduva însă avea copii și ăștia, cu toate că nu erau mari, J au înțeles ei sau i-a învățat cineva că mă-sa le va aduce frați vitregi de 1 la un tată care n-avea lot și vor trebui, când s-or face mari și s-or însura, | să împartă cu ei lotul mamei. Ei sau neamurile, sau ei cu neamurile cU tot, făcură ce făcură și îl goniră din casă și ăsta trebui să se întoarcă la nevasta dintâi. Mama lui Vasile îl primi dar în loc să stea la locul lui să se mulțumească cu ce avea de la ea, câteva pogoane de pământ, se amestică în averea fraților nevestei, pretinzând nu se știe ce pentru casa părintească și încă ceva din pământ, spunând că din munca ei trăiseră toți și că trebuie să-i plătească pentru asta, lucru care nu era deloc sau nu era întru totul adevărat. Fără să facă gălăgie frații Rădulescu încercară cu binișorul să-i bage nerodului mințile în cap, dar fiindcă acest lucru nu le izbuti, atunci hotărâră să i le scoată. îl bătură cu ciomegele într-o noapte atât de răul că nu mai rămăsese Ilie al Moașei zdravăn și după câțiva ani muri cu zile. 1 Mama lui Vasile nu se mai mărită, trăi în casa părintescă împreună cui fratele ei mai mare și îl crescu pe Vasile o dată cu copiii acestuia. Muri și ea după vreo zece ani și unii spuneau că tot din pricina neamurilor... Vasile avea o grămadă de veri și verișori de-al doilea și de-al treilea, bunici ■ și unchi, și era la rândul lui văr și fin și nepot de

bunic şi nepot de unchi | şi nepoţel de bunică, de tuşă, de ţaţă... Cât trăise maică-sa muncise ea
206
Năstase şi ale altora din ' cum se întorcea cu cârdul bage în curţile rudelor, neile care au stat la capul ţa închisă şi zăcea şi cică udele şi ea a zis s-o lase să parte de linişte. Una din ele dacă o doare ceva şi ea a spus să-l întrebe pe popa: după ce |pii chinuieşte cine ştie pe unde? [1] pe la poartă şi s-a întors şi i-a gerul chiar din pat şi îl duce la pentru el şi îl păzise de aceste rubedenii, dar după ce ea muri, nu mai avu cine să-i ţină grija. „Vasile, du-te până la tuşă-ta Steliana că are ceva cu tine..." „Vasile, mănâncă şi du-te până la unchi-tău Traian..." Băieţii de seama lui se jucau cu zăpadă în drum spre şcoală, se scăldau vara în pădure şi se luau cu caii la întrecere^jAsile stătea seri întregi şi legăna copilul Tuşei Steliana, zile întregi învîî|^Ja o sucală de răsucit cânepă, iar vara păzea vitele multe ale lui ui neamul lor, oile mai ales, şi lumea îl vedeai de la păscut şi sta să le aleagă de miei şîî Maică-sa nu muri fără să-i blesteme, aşa * ei în ziua când s-a dus... Stătea în odaia îi era rău şi una dintre ele a vrut să ^ moară barim liniştită, dacă de trăit n-a a între"bat-o să spună ce are, de ce suferi că n-o mai doare nimic şi i-a spus unei.-j moare omul se duce drept în rai sau se Aia a ieşit şi ea până afară, a stat niţj spus că părintele a zis că pe om îl ia îil
lumină în rai. Stă la fereastră şi aşteaptă şi când vrea Dumnezeu îi spune îngerului să vie la căpătâiul tău şi să ta ia. Muierea care a povestit zice că ea s-a speriat spunând vorbele astei, fiindcă tocmai atunci s-a zbătut craca de măr de la ferestră şi în curtejf zbughit-o un purcel la fugă. Mama lui Vasile cică nu s-ar fi speriat del<rc, sta întinsă în patul ei şi a început să spună cum s-a îmtâmplat cu boala ei, ce i-a făcut într-o zi Dan, ăla mare dintre copiii lui frate-său. Parcă i se înfipsese un cuţit în şale şi ăla mâna căruţa, se duceau să culeagă fasolea la deal. „Opreşte, mă, că mor!" i-a zis. „Ce să opresc, zice, se usucă fasolea colo, vreai s-o culegi pe soare, să se scuture, ori sunteţi nebuni?" Pe urmă cică l-ar fi chemat pe Vasile la ea şi i-ar fi blestemat pe fraţi în faţa lui. Că să n-aiBă încredere în rude fiindcă rudele dacă te văd plângând îţi mai îndeasă şi ele una să plângi mai tare şi dacă te văd râzând, te pun la muncă, zice că d-aia râzi, că eşti prea odihnit. Şi dacă i-o fi foame sau sete să nu le ceară verilor, să-şi ia singur şi să aibă grijă să nu-l vază ei, să-i senată pe nas şi îmbucătura de pâine... Or să-l bată! Să strângă şi el.din dinţi şi cât o trăi la ei, să nu umble în faţa lor cu fruntea jos, dar nici sus să n-o ţină, până s-o face şi el mare $i o să scape de ei. Fiindcă o să scape, i-a blestemat ea, să moară de tineri, şi copiii şi tat-său şi praful şi pulberea să se aleagă din toţi...
- Şi s-a ales? zise Niculae, când Morometc se opri.
- N-aşi zice! răspunse tatăl. Astă-iarnă, reluă el, a vrut Vasile să scape de ei, zicea că fac gospodărie colectivă şi el se înscrisese să se ducă acolo, au venit ăia doi peste el acasă, că el are o casă mai mică exact în spatele
207
ăleia mari a lui Năstase, i-au făcut-o alde verii lui când s-a însurat Vasile cu Florica lui Ciupăgeanu, şi lumea spune că Dan i-a tras o palmă Florichii şi când Vasile a sărit la ei, ăia au scos cuţitele. Era şi o fată acolo de la ***uteme,*** cică ar fi lovit-o şi pe aia prin geam cu o cărămidă, i-ar fi spart capul. I-au arestat, dar nu-ş' ce-au făcut ei şi ce-au dres, c-au scăpat... Ştie el ce spune, Vasile ăsta, încheie Moromete, când zice de-ăştia de la sfat, de alde Plotoagă şi Isosică, fiindcă vezi cum vine, dacă ei nu s-ar fi opus să se facă gospodărie o făceau ăştialalţi, alde Fântână cu Mantaroşie, că Mantaroşie n-are nimica, şi Vasile intra şi el acolo şi scăpa de veri. Nu erau ei mulţi, dar patruzeci-cincizeci de neisprăviţi tot se găseau şi se chema că sunt. Acum ai înţeles?
- Am înţeles, răspunse Niculae înfigând secerea în maldărul de grâu şi stergându-şi fruntea de sudoare. Apoi după câtva timp, schimbă subiectul. Văz că ai cea mai înaltă părere despre Isosică şi Plotoagă şi numai de formă, aşa, zici că sunt aşa şi pe dincolo.
Moromete tăcu o vreme, luat prea repede şi neînţelegând despre ce e vorba. înainta câţiva paşi şi culese nişte spice, care rămaseră apoi întregi ca nişte flori cu tija delicată în mâinile lui vânjoase.
- Vreai să spui că dat fiind că Isosică şi Plotoagă sunt contra gospodăriei îi consider oameni cu scaun la cap? zise el întru târziu, puţin mirat că se putuse trage o asemenea concluzie din spusele lui.
- Da, asta vreau să spun, zise Niculae. •
- Părerea mea, spuse Moromete cinstit, c că erea mai bun Gae. ÎI ştii pe Gae?
- îl ştiu.
- Ei, ăla să fi văzut om! Nu sta el la discuţie cu tine, ca alde Isosică! Bă, făcea, pe mă-ta şi pe tac-tău, şi te şi lua de guler şi te da pe mâna miliţianului.
- Nu mai spune, zise Niculae ironic. Şi de ce?
- Parcă mai ştiai de ce!? se miră Moromete. Te pomeneai la miliţie şi când ajungeai acolo mai găseai şi pe alţii, îţi mai venea inima la loc....; Unii mai râdeau, alţii mai glumeau, alţii că lasă că vine el Gae şi vedem\ noi ce-are cu noi. Şi venea Gae: Ce să aibă! Ereau de-ăia care mai vorbeau^ şi ei cum vorbesc şi eu cu alde nean-tău Matei, alde nean-tău Giugudel, < alde nean-tău Cristache al Joachii când vin pe la mine şi stăm în pridvor;^ Dare în judecată, făcu-vă şi dregu-vă, pentru ascuţirea luptei de clasă, contra regimului. înaintarea lor sub stare de arest la raion, să se înveţe^ minte! Tu trebuie să ştii, că eşti acolo, mai zise Moromete. Sau tu nu ***te]*** ocupi cu partea asta?
- Nu mă ocup, zise Niculae.
208
mai cu stare: a odată urlă la zice Isosică ă izmenele

ire. Facu-i mai bătut . Da va să ă toamna şi-l Moromete pe de ţuică şi de oară... Eu am plecat,
- Ei, şi veniră şi-l schimbară pe Gae, veni alde Plotoagă şi Isosică. Moromete se strâmbă, nemulţumit: nu sunt buni! ăsta, Isosică, are şi el un băiat şi vine într-o zi pe la ei Sita a lui Tăbârgel, mă-sa lui Isosică adică, bunica băiatului. Şi-l spune lui tat-său că uite ce-a făcut ăla, erea pe la ea a Pinţii, femeie bătrână, o creştină, dar de, trecută recent pe listă şi nu-ş'ce îi zice ea băiatului ea: taci din gură, zice, bestie chiaburescă. Ia vino-n băiatului şi îl pune cu burta pe prispă şi se desface la jos, zice, să nu-ţi prăpădesc izmenele, ăla urla, aoleo aoleo că aşa ne-a citit şi învăţătorul la şcoală din carte şi dregu-i şi învăţătorului ăla, zice Isosică, dar pe urmă că a văzut şi el că aşa erea trecut în carte, nu minte ^ zică rezultă că Isosică nu e bun? Nici nu-l văz eu că dau alţii jos... Bine i-ar face, băga-l-aşi în mă-sa, înc neaşteptate, că au pus pariuri ei doi, cu Plotoagă, pe *y* vin, pe mine că mă duc legat la raion şi pe tine că te
- Ce vorbeşti, zise Niculae ironic. Şi puse secerea mai zise.
- Du-te, măi tovarăşe, îi răspunse Moromete convelind, uite, ia-o pe-aici, dai de barza-aia de-acolo care vine încoace. Staf şi tu de vorbă cu ea, poate te învaţă să te însori şi tu...
într-adevăr se vedea înaintând rar pe firele ei cp picioare, mergând prin grâu, o barză singuratică cu penele în culori *şmu* ciocul lung şi roşu constituind parcă împreună cu corpul ei ca un ou mare şi picioarele înalte şi roşii, o figură geometrică vie, un desen mişcător prin lanurile lungi aşternute pe câmpia nemărginită. Era încă răcoare, era ora când rouă încă nu se uscase. Se auzea doar din când în când pitpalacul. Ciocârlia încă dormea.
III
Raionul îşi trimisese în aceste zile prin sate toţi activiştii organizaţiilor de masă şi Niculae întâlni pe cineva chiar în cea dintâi dimineaţă a campaniei când porni pe câmp de la locul tatălui său, după răsăritul soarelui. Er&o fată îmbrăcată în pantaloni şi ai fi zis de departe că e unul din acei băieţi care începeau să se vadă din ce în ce mai des prin sate, pe tractoare, $i când Niculae o întrebă cine era şi unde îi era tractorul, ea răspunse că nu e tractoristă, e de la U.T.M., dar că se pricepe şi la tractorie.
O luară împreună pe la capetele loturilor şi Niculae călca rar şi se uita drept înainte peste lanuri, oprindu-se din când în când în dreptul câte

unui om, dând bună-dimineaţa la toţi, schimbând cuvinte despre numărul pogoanelor aceluia, valoarea spicului strivit în palmă, a boabelor pe care le suflau de pleavă trecându-le dintr-un pod de palmă în celălalt şi le aruncau apoi în gură amestecându-le ca pe nişte mieji... Fata îl însoţea cu un vag aer de subalternă - tovarăşul era de la raionul de partid, ea era doar de la U.T.M. - se oprea o dată cu el, se uita direct la ţărani cu o privire sigură de sine în care nici o clipă nu licărea îndoiala asupra rosturilor ei printre aceşti oameni sau asupra importanţei prezenţei ei acolo, ca şi când de când lumea ţăranii ar fi fost astfel însoţiţi de alţii mai înţelepţi decât ei şi fără de care existenţa lor de ţărani nici n-ar fi fost posibilă.
- Foarte bine, exclama Niculae din când în când între două opriri, uitându-se mereu îmainte, preocupat, până ce într-o vreme fata îl întrebă despre ce era vorba şi el răspunse: Foarte bine că te pricepi şi la tractoare, zise el.
Şi se opri iar în dreptul unuia pe care îl cunoştea, îi dădu noroc, dădu mâna cu el şi o arătă cu capul pe utemistă.
- Se pricepe şi la tractorie, zise el.
Şi porni mai departe spre ţinta lui care nu era grabnică, şi pe care n-o uita în opririle lui ici-colo. Se încrucişară la un moment dat cu alţi doi activişti, se salutară şi în mod ciudat fata, deşi tresărise la vederea lor şi se arătă chiar bucuroasă de întâlnire, nu rămase cu ei, îşi continuă drumul alături de Niculae. Avea acum o privire întoarsă în sine, atentă la ceva ca şi când s-ar fi apropiat parcă momentul să-şi facă datoria pentru care fusese trimisă aici şi se pregătea gândindu-se cum să înceapă fără să dea greş.
- Tovarăşe Niculae, zise ea deodată, am şi eu un fost utemist aici care abia a devenit membru de partid, aşi vrea să vă spun ceva despre el.
- Spune, tovarăşă, răspunse Niculae binevoitor.
- A fost unul dintre cei mai serioşi utemişti din raion, trebuie să-l ştiţi, că sunteţi de-aici, e vorba de Vasile al Moaşei. M-am întâlnit ieri seară cu el şi am stat de vorbă. Mi-a spus că a încercat să vă spună şi dumneavoastră, dar l-aţi sfătuit să se ducă mai bine în organizaţie şi acolo să discute.
- Da, aşa i-am spus şi foarte bine ar fi să Iacă aşa, zise Niculae trecând pe Ungă un cap de lot unde salută şi fu salutat ca o veche cunoştinţă, dar el nu se opri şi continuă: nu crezi?
- Ba da, dar el avea ceva să vă spună în legătură chiar cu organizaţia, j
- Ei, ia spune, despre ce e vorba? zise Niculae rece.
- Nu pot să vă spun, că mergeţi prea repede. Am venit special să caut, m-am gândit că trebuie să fiţi pe-aici...
- Bine, am să merg mai încet... Spune.

tdin oameni reuşească Isosică,
despre şi înalt de
fcCŢIA ADULT
- E aici un om pe care îl cheamă Adam Fântână, începu fata, şi astă-iarnă tovarăşu' ăsta - e responsabil al morii -

s-a dus la raion şi s-a lăudat el că sunt condiţii coapte să se înfiinţeze şi în Siliştea o gospodărie colectivă. Foarte bine, i-a spus raionul de partid, formaţi un comitet de iniţiativă şi începeţi munca de atragere. Am fost mobilizaţi şi noi şi am venit aici tot eu, era prin februarie. Ce se întâmplase? Comitetul era fort
care nici unul nu vroia gospodărie, dar ca nu cumva FântâH au intrat toţi în comitet, tovarăşul preşedinte Plotoagă, te noul secretar de organizaţie...
- Cine fusese vechiul secretar?
- Fântână, care era şi referent la sfat. Păi tocmai asta era, însufleţire. Fântână vroia să dovedescă, înţelegeţi, că n-a fostj schimbat pe el din funcţia de secretar şi şi-a zis că o să facă i colectivă în sat şi o să vadă atunci tovarăşul secretar Ghimf raionul de partid cât a greşit în ceea ce îl privea.
- Ia să stăm jos colea pe dâmbul ăsta, zise Niculae. Să văd : ce e vorba.
La treizeci de metri mai încolo, ia rădăcina unui zid galbe spice, lega snopi, nevăzut, un ţăran. El auzi tot ce se spuse..]
Fata se aşeză pe dâmb cu spatele la lanul înalt de grâu şi Ijiculae lângă ea.
- Fântână, continuă fata, a avut o idee bună, să atragă în syecial tineretul care nu era aşa legat de proprietatea privată cum erau *cm* mai bătrâni şi s-a pomenit lângă el cu Vasile ăsta gata să facă şi el parte din comitet. Mergeau prin sat, Fântână Zdroncan, secretarul sfatului şi Isosică şi lucrurile se petreceau aşa, Fântână, vorbea, ducea muncă de convingere şi ceva mai în spatele lui, Isosică sau Zdrocan clădeau aşa din cap uitându-se la ţăran, adică *nu,* nu era nimic de bază, erau vorbe fără rost ale lipoveanului, nici discuţie că ei, Isosică sau Zdroncan sau Plotoagă, erau contra. Şi ţăranul se prefăcea şi el că ascultă, dar în timpul ăsta se scărpina pe spinare lângă sobă. Şi atunci, le-a venit ideea lui Isosică şi Plotoagă să-l compromită rău pe Fântână în faţa raionului şi l-au lăsat să organizeze o adunare festivă la care urma să înceapă înscrierea în nouă gospodărie colectivă din raion. Au venit vreo sută de inşi, au venit şi câţiva activişti de la regională, dar nu prea mulţi, n-au lăsat ei să vină chiar multă lume din partea raionului sau regionalei, că nici aşa nu era bine, ieşeau şi ei Prost, au aranjat-o să vină doar să vadă şi dacă totul avea să iasă bine, la sfârşit urma să aibă loc şi adunarea cea mare, cu tovarăşul Ghimpeţeanu de la raion, cu ziarişti şi cu oameni care să filmeze... A ieşit ceva, cum să ᵛă spun... Nu s-a înscris nimeni, ţăranii au ieşit afară şi a rămas doar Fântână în mijlocul sălii, strigând că el stă pe poziţie şi să vină să se
211
grupeze toţi în jurul lui. Nu s-a grupat nimeni. Ei, şi atunci s-a sesizat tovarăşul Cîhimpcţcanu şi a trimis doi activişti să stea aici şi să ajute şi a trimis-o şi pe ea, din partea raionului U.T.M. Când a venit în Siliştea în dimineta aceea a aflat că nici măcar Vasile nu mai vroia să facă parte din comitetul de iniţiativă şi a fost trimisă la el acasă să vadă despre ce era vorba. Acolo a aflat de la nevasta lui o istorie întreagă, dintre Vasile şi verii lui, cum veniseră cu o dimineaţă înainte şi ăştia îi pretinseseră să nu se înscrie, altfel îl dă afară din casă, un bordei mic din spatele lor, făcut cică pe pământul care nu era al lui. S-au luat la ceartă şi a zis şi ea ceva, nevasta lui Vasile, şi ăla mare, Dan, i-a cârpit una peste obraz. Vasile a sărit la el: „Mă, zice, de ce dai tu în nevasta mea?" Dar n-a putut să-i facă nimic, că ăia erau doi, au ieşit pe uşă înjurând că dacă îl prinde că se înscrie vede el pe dracu...Vasile avea un hectar de pământ de la maică-sa, dar cică nici ăla nu era pe numele ei.
- Asta mi-a povestit-o nevasta lui Vasile, că pe el nu l-am găsit acasă, continuă activista U.T.M. Am stat şi m-am gândit cum aş fi putut interveni şi l-am aşteptat pe Vasile să vorbesc cu el şi să văd el ce spune. Mi-am dat seama că în situaţia în care se afla el gospodăria colectivă era o scăpare, şi că ăştia patru, Plotoagă, Isosică, Zdroncan şi Bilă, îi stricase toate planurile. Până să vie Vasile de unde se dusese, nevastă-sa a ieşit în tindă să pună de mămăligă şi m-a chemat şi pe mine să stau lângă foc. Era foarte frig, mă rebegisem pe drum de la gară până aici, fiindcă era vremea rea, nu era nici de sanie nici de căruţă şi bătea un vânt de te pătrundea până în oase şi a trebuit să venim pe jos, eu şi cu tovarăşul Strătilă, de la sfatul popular, putea să ne mănânce lupii.
Până să fiarbă mămăliga, nevasta lui Vasile spuse că Vasile are un prieten, unul Ion al lui Ripitel, era şi el ulemist, se pricepea la aparate de radio, îşi făcuse unul singur, din piese detaşate, citind după un manual şi cică Plotoagă ar fi vrut să-l pună Ia taxe, şi că Ion al lui Ripitel ar fi zis de ce să plătescă el taxe pentru aer, ce, consumă combustibilul cuiva? Şi Plotoagă cică n_-ar mai fi ştiut ce să-i răspundă şi ar fi lăsat-o baltă. Mai târziu, a doua zi, când activista U.T.M. vorbi cu acest Ion al lui Ripitel între patru ochi află şi ce se mai întâmplase cu Vasile în după-amia/a care urmase după istoria cu palma dată nevestei lui şi cum petrecuse Vasile noaptea. Rătăcise ceasuri întregi pe-afară, pe lângă casă, prin fundul grădinii, căutând parcă ceva, cu lopata în mână, curăţind zăpada, făcând pârtii,] spulberând zadarnic troienele care se formau repede la loc în urma i Era văzut de pe drum, se zărea peste gard lopata neagră ridicându-se cu mişcări regulate în aer, muncea liniştit, tuşea, uneori se oprea şi se uit pe drum... Dar când nevasta ieşi la prânz şi îl chemă la masă, nu-i răspun
nimic, nu veni şi continuă curăţatul ăsta, fără noimă al zăpezii până ce ascurta zi de iarnă începu să se întunece. Seara mancă totuşi ceva, dar ea, nevasta lui, nu putu să mănânce, îi dădu doar lui şi fetiţei şi apoi se culcă şi adormi îndată. în schimb Vasile rămase treaz lângă ea toată noaptea şi dimineaţa se sculă tăcut şi posomorât şi când cineva de la sfat trecu pe la ei să-i spună că este aşteptat la şedinţa comitetului de iniţiativă, nevasta Iui ieşi şi-i spuse aceluia că nu-i arde lui acuma de comitet. Mereu mohorât şi galben la faţă, Vasile plecase apoi la Ion acela al lui Ripitel, de la care nu se mai întorsese tot timpul dimineţii.

- Până Ia urmă a venit, am stat de vorbă cu el, încheie activista U.T.M. Nu prea era vorbăreţ, n-am putut să-l conving să lase totul la o parte şi să vină la sfat şi să-l sprijine pe Fântână să acţioneze mai departe. Mi-a spus că „acţiunea a fost compromisă pe mai mulţi ani" şi că el mă roagă, întrucât şi el şi Ion al lui Ripitel împlinesc vârsta de ieşire din U.T.M., să-i ajut să fie primiţi amândoi în partid. „în partid, zice, o să pot mai
bine să fac şi ce spuneţi dumneavoastră." Din felul cum vi sau poate mi s-a părut, că avea, în viitorul apropiat, ce mai important de făcut decât gospodăria colectivă. Dar putut să smulg mai mult... „Şi din ce-o să trăiţi? l-am să vă munciţi pământul dacă vă despărţiţi de veri?" „Ne d mi-a răspuns. Bineînţeles că din comitetul de iniţiativă nimic, a eşuat şi încercarea asta şi atunci l-am recoma al lui Ripitel să intre în partid, şi au fost primiţi foari Vasile, dacă nu-l avertizam eu personal pe tovar Ghimpeţeanu să trimită pe cineva acolo nu l-ar fi prii Isosică cu el, n-am înţeles de ce se opunea şi nici n
am înţeles, grabnic şi e? N-am Cu ce o
mai ales şi pe Ion mai ales el, prim-secretar Nu ştiu ce avea putut să aflu de
la cineva despre ce putea fi vorba. Până la urmă i#bu avut încotro, au ridicat mâna şi au votat, cam în silă, dar n-au ayut ce face, fiindcă la întrebarea tovarăşului de la raionul de partid să/pună motivele pentru care se opun, n-au putut spune nimic concret. C/să fie amânat, ca să se cerceteze dacă nu cumva e omul chiaburilor, afl neamurilor lui adică, şi wea „să se strecoare în rândurile partiduluiJjrTovarăşul de la raion le-a răspuns scurt „s-a cercetat, tovarăşe", şi le-a închis în felul ăsta gura.

- Şi ce e cu cărămida care s-ar fi aruncat în geam şi te-ar fi lovit pe dumneata în cap? întrebă Niculae. N-au fost arestaţi ăştia doi, Dan şi Ştefan?

- Ba da, dar s-a dovedit că nu Ştefan dăduse cu cărămida, ci un altul, Probabil tot pus la cale de Dan, dar nu s-a putut dovedi că ar fi existat [0] înţelegere între ei şi l-au închis numai p-ăla, ăstora doi le-a dat drumul.

- Şi ce propui? zise Niculae ridicându-se.

'

Fata se ridică şi ea şi îşi continuară drumul printre lanuri.

- Ce vă spuneam şi la început, să-l ascultaţi pe Vasile.

- Oriunde intri într-un sat, zise Niculae, dai peste unul ca Vasile ăsta cu o istorie aşa cam dubioasă. în realitate, cum ai observat şi dumneata,^ chiar în legătură cu el, cine ştie ce urmăreşte. Trebuie să fim atenţi şi să nu facem jocul unuia sau altuia, fiindcă fără să-ţi dai seama te poţi pomenii că ai fost tras tocmai în jocul pe care zice ăla că îl fac ăia pe care el îi demască. înţelegi?

- înţeleg, zise fata posomorâtă deodată şi adăugă mai mult de formă: Tocmai d-aia v-am spus şi dumneavoastră, ca să vă semnalez faptele. Dumneavoastră aveţi posibilitatea să le analizaţi mai adânc.

Niculae se posomorî şi el şi îşi văzu de drum, în timp ce fata rămase în urmă. Se opri în dreptul unui lot şi intră în vorbă cu un ţăran...

- Băi Niculae, zise acel ţăran desdoindu-se de spinare şi apropiindu-se fără grabă cu secerea şi cu grâul în mână. Măi frati-meu, zise el - şi după felul cum vorbea se vedea că era cu feciorul lui Moromete prieten mai de mult - ce-i facem, mă, cu neghina asta, parcă nici nu zici că e grâu ca , neghină, ci neghină cu grâu! Hai noroc!

- Noroc, Ilie, zise Niculae.

- Ce-i facem, mă?

Mănunchiul din mâna secerătorului era o probă aproape neliniştitoare prin abundenţa ei, ca o prevestire a ceva necunoscut, o parte era grâu şi două neghină, dar parcă nu era o neghină obişnuită, ci un soi foarte reuşit cu măciulii multe şi mari, cu grăunţele negre ca tăciunele şi umflate de spaţiul sevei pământului din care se hrăniseră nestingherite de nimic. Spicele de grâu galbene păreau neînsemnale printre tulpinele crăcoase ale acestui statornic însoţitor al grâului, cu care era greu de înţeles ce afinităţi putea avea.

- Ce să faci, îl seceri, zise Niculae, cu glas tare, să-l audă şi alţii de prin împrejurimi ca şi când n-ar fi vrut să-şi răcească gura cu fiecare în parte. ?ă vă fie învăţătură de minte să mai semănaţi de-aici înainte fără să daţi grâul la trior. Că nu numai că îţi iese neghina însutit - da' ce zic eu însutit, înmiit' - dar îţi înăbuşe grâul propriu-zis...

■- Aia o ştim noi, mă Niculae, zise omul eu glas scăzut, ca şi când în ceea ce îl privea pe el, n-avea nici un chef să-i audă vorbele şi alţii. O ştim noi pe viitor, dar ce-i facem acuma? Am auzit, adăugă el coborând şi mai jos vocea - şi de astă dată intenţia lui era clară, dacă era adevărat ce auzise el, fiind vorba în mod evident de un secret, îl ajuta în felul ăsta pe Niculae să coboare şi el vocea când o să-i răspundă -am auzit, repetă el, că având în vedere şi dat fiind că situaţia e de-aşa natură încât recolta e bună pe tot cuprinsul ţării şi o să fie cereale destule, se consideră că

nu mai e cazul să plătim Semeteul de anul trecut şi îl plătim numai pe-ăl de anul ăsta, pe considerentul că anul trecut recolta a fost slabă.

- Nici să nu-ţi treacă prin cap Ilie, răspunse Niculae îndepărtându-se, tocmai d-aia, tocmai pentru că anul ăsta e recoltă bună, o să trebuiască să achitaţi tot până la ultimul bob. Când dracu să achitaţi plata pentru arături, dacă nu acuma, că s-a făcut! Anul trecut când nu s-a făcut, Semeteul v-a iertat, deşi nu era normal, fiindcă îl costă...

Mă întreb cine dracu vă bagă vouă asemenea idei în cap, mai spuse Niculae nedumerit.
- Nu ne bagă nimeni, mă Niculae, zise omul de astă dată tare, nemaiavând pesemene ce ascunde, dar ne gândim şi noi dacă e să dăm şi restanţele şi arătura de astă-toamnă, şi cote, ne mai rămâne pe dracu!
- Lasă, Ilie, nu-mi spune tu gogoşi de tufă, că, dacă ar fi după tine, ar trebui să renunţăm la tot şi să rămânem tot cu boul de coadă, în timp ce alte ţări stau călare pe tractor şi automobil. N-o să ne închinăm noi la boul tău. Cu boii nu mai faci nimic, s-a dus epoca boilor. Noroc, nea Stane!
- Noroc, mă Nică!
- Şi dumneata eşti de părere să stă
- De, măi Nică, mi-ar plăcea şi mie e tot al vostru...
- Şi ce dracu să facem noi cii el? râse
IV
de coada boului? actorul meu, dar văd că
e. Tot pentru voi e!
Stai puţin că vreau să te întreb
Kia de tăiat ce apucase cu mâna, fiicele şi punându-le pe polog. Apoi 1. Era Marioara, singură cu maică-siul să iasă la muncă, la câmp. De i pogoane pe care le adusese muierea
- Unde-ai plecat Niculae, unde te di; ceva.
Era glasul unei fete... Tocmai ter dând cu o mişcare uşoară peste umăr; părăsi lanul şi o luă spre drumul de ; sa, Fântână nemaiavând de mult oh altfel ei nici nu aveau mult pământ, când îl luase.
Fântână făcuse trei copii, ui^fl murise pe frontul rusesc, unul mai mic decât Marioara era la liceu, deşi la şcoală învăţase prost, era un „zăltat", cum spuneau oamenii, adică un ţicnit, dar trecuse la examenul de admitere fiindcă avea „origine sănătoasă". Marioara, deşi învăţase bine la şcoală, făcuse doar cursul complet, de şapte ani, n-o dăduse taică-său mai departe, fiindcă nici ea nu stăruise. Era o fată care nu crescuse prea mare, semăna 'a păr cu lipoveanul, dar statura nu era a lui, ci a maică-sii, ai fi putut lesne să-i dai şaisprezece ani, deşi ea trecuse de douăzeci. Fântână, cu anii, ajunsese un uriaş, deşi o parte din mărimea lui îi mai venea şi din
215
grăsime şi când te uitai la el şi îi vedeai capul aşa mare te întrebai dacă nu cumva şi creierul lui suferea, şi poate că de aceea bea el spirt albastru cu speranţa că, cine ştie, alcoolul acela fiind „medicinal" ar putea să-i mai topească din grăsimea care îi apăsa mintea. Marioara mai moştenea de la maică- sa scârba pentru mâncare şi mai ales pentru băutură, era de mirare cât de puţin mânca ea la masă şi n-ar fi pus pe limbă o picătură de ţuică s-o pici cu ceară, şi mai ales o limpezime a gândurilor şi a faptelor pe care tatăl ei nu o avea.
în drum spre capătul lanului fata se abătu pe la căruţă şi scotoci în cutie şi luă din ea o mică basma înfiorată pe care şi-o puse repede pe cap şi se uită într-o oglindă cât palma pe care o răzimase de bucceaua osiei, se aplecă jos şi se drese, să *njp* vadă Niculae.
- Uite acuşi viu, că eram cu basmaua ruptă, zise ea apropiindu-se. Şi adăugă: la secere, de, n-are rost să te duci gătită ca la horă.
Şi îşi arătă piciorele în ciorapi groşi, să nu i le ardă soarele şi să nu i le zgârie miriştea.
- Da, da, şopti Niculae ca pentru sine, uitându-se la ea dintr-o parte, sigur, aşa este, frumuşică fată, nimic de zis, numai că eu nu prea am timp de stat de vorbă, aici e problema!
- Nu e nimic, zise Marioara pornind alături, încotro se ducea el. N-avem noi mult de secerat, un pogon şi jumătate de grâu, în trei-patru zile l-am terminat, dacă dăm încet.
Şi s-ar fi zis de departe că ea părăsise locul nu din întâmplare, fiindcă trecuse Niculae pe-acolo, ci fiindcă aşa se înţelesese cu el, să vie el s-o ia de-acolo şi să plece pe urmă împreună.
- Da, da, ţine-te tu după mine că o să ajungi departe, zise Niculae înteţind paşii. Eu m-am oprit fiindcă am crezut că vreai să mă întrebi ceva, cum mă întreabă oricare dintre cetăţenii ăştia care au ceva de întrebat când de fapt tu n-ai nimic să mă întrebi. Sau ai? Dacă ai, întreabă-mă mai repede şi întoarce-te la secere, că te strigă maică-ta.
Era adevărat şi Marioara se opri şi făcu în urmă un semn vesel cu mâna. S-ar fi zis că era o Jhilceaţă cum se avea ea de bine cu maică-sa, aşa de cristalin îi era glasul şi de copilăresc gestul:
- Viu acuma, mamă, vreau să-l întreb ceva pe Niculae când s-o duce pe la Pălămida.
Aşadar aici era un interes nu glumă, pe cine mai putea ea să întrebe acel ceva pe care îl avea în vedere nu se ştie pe cine din Pălămida, poate chiar un băiat, decât tot pe cineva care trăia acolo, pe Niculae ăsta a lui Moromete? Şi atunci Niculae se opri, fiindcă era limpede că ea îl va însoţi atât cât avea ea nevoie, mersul înainte nu era bun.
216
- Fii concisă, zise el întorcându-se drept în fată. Te ascult.
Ea surâse şi ca într-o sclipire sub buzele ei umede care tremurară o fracţiune de secundă ca într-o răsucire de plâns i se văzuseră dinţii albi, regulaţi şi frumoşi ca nişte podoabe nefireşti, care n-ai fi zis că sunt făcuţi ca să muşte şi să mestice: mărgăritare, repede acoperite o dată cu zâmbetul ei care se topi înainte de a se fi format.
- Bine, Niculae, şopti ea, tu asta îmi Iaci, fără să-mi spui şi mie, Marioara, uită-te la mine că nu e nimic de capul meu, degeaba zic eu că nu mă uit la nici o fată şi nici la tine nu mă uit, că la Ileana lui Costică Roşu mă duc seara în grădină şi stau cu ea până la ziuă, muiere cu doi copii care şi înainte să se mărite se făcuse de râs prin sat.

Venea Chiran la poartă şi prin gard îşi bătea ăla joc de ea, ea zicea că nu vroia să iasă afară din curte, că sta aia bătrâna cu ochii să nu iasă din curte. N-am nimic, bunico, zicea, vrea şi el să-mi spună ceva^j^, nici nu ies pe poartă. Nu ieşea, dar se lipea de ulucă şi prin ulucă...
duci, care cât a auzit că ai venit în sat l-a şi lăs după tine!? Din partea mea poți să faci ce barim ea e preoteasă, şi nici nu e o muiere urâtă la Sora lui Ilie Pipa, dacă îți place să-ți râzi de t
Se opri. Se făcuse albă la față şi arăta fru o moartă în sicriu, acoperită de fiori şi plan Niculae se făcuse la fel de alb. Marioara însă nimic înaintea ei, pate doar o prăpastie şi ac când trebuia să sară: să scape dincolo sau să c; ales.
- Nu te ține nimeni legat şi descântat, conlînuă ea, vii o dată pe an, eu vin să te văd, trimit după tine să te chemt/.,, Şi când pleci şi când te întorci, vezi că mai sunt fete şi muieri, poți sate ții după ele ca un câine, până o să îmbătrâneşti şi n-o să se mai uitemimeni la tine!
Şi apoi tăcu. De alături, de la capătul uryri lan la care nu secera nimeni sau poate secera de la capătul celălalt (şi *m* aceea instinctiv atât Marioara cât şi Niculae se opriseră amândoi în dreptul lui să nu-i audă nimeni), țâşni o ciocârlie atât de aproape, încât oricine ar fi tresărit şi s-ar fi întors fără voie, fie chiar şi pentru o clipă. Ei însă nu auziră nimic, se uitau acum unul la altul drept în ochi şi pe măsură ce clipele se scurgeau, albul ochilor fetei se făcea din ce în ce mai mare, pleoapele lui Niculae se închideau din ce în ce mai mult, până nu mai rămase dăcât o dungă ascuțită ca la animalele sălbatice care dacă le-ai judeca după ochi ai crede că dormitează, când de fapt toate instinctele lor stau la pândă. El chiar scoase un fel de ■Bârâit, îşi luă ochii de la ea şi întorcându-i spatele o lăsă acolo în mijlocul drumului de plan. Şi exact după atâta timp cât trebuia ca ea să nu se mai

ai găsit tu să te ia acasă şi a venit e numai Ileana, oți să te duci şi
o mireasă sau ca suratele ei... Dar şi mne că nu mai vedea simțea că venise clipa în ea, nu mai avea de îndoiască de faptul că ăsta era singurul lui răspuns la tot ceea ce auzise, dar nu prea târziu încât s-o facă dă râs fată de toată lumea care se uita poate la ei până pe la al şaptelea lot, glasul lui Niculae se înnodă în continuare cu cel pe care el îl avusese mai înainte şi zise:
- Aşa o să fac, cât ajung acolo numai grija asta o să am, mă şi reped să-t spun, nici o nădejde! Mă gândesc chiar dacă n-ar fi cazul să mă duc imediat până la sfat şi să-i dau un telefon!... Şi schimbă tonul, brusc înstrăinat: Noroc, nea Gheorghe, cum merge?! Câte ai pus anul ăsta?
- Mă Nică, câte am pus eu ar mai fi cât ar mai fi, dar am două pogoane însămânțate cu grâu de împrumut şi a ieşit, mă Nică, neghina, cum n-| ieşit grâul, însutit, cum spune în parabolă...
- Ei, cum spune în parabolă?
- Păi nu ştii, se miră omul. Ieşit-a semănătorul să semene sămânța
- Foarte bine, zise Niculae, dar semănătorul ăla a ieşit să semene! *sămânța sa*, pe câtă vreme dumneata te-ai împrumutat de la stat. Păi dej ce, nea Gheorghe, rămăsesei fără sămânță?
- Rămăsesem, Nică, că nu mai aveam...
- Nu mai aveai pe dracu, n-ai vrut să semeni, că ai văzut că se ia cotă mai mare la grâu şi ai vrut să semeni la primăvară mai mult porumb! LasăJ| nea Gheorghe, că ştiu eu cum devine, nu mai veni dumneata cu parabola semănătorului că n-o să-ți ajute la nimic.
- Ce-o să ne facă, măi Nică?
- Ce-o să vă facă, nu ştiu, dumneata să fii sănătos, răspunse Niculae fără să se uite o clipă înapoi să vadă ce mai făcea Marioara, căreia totuşi i se adresă: regret că v-am dezamăgit, domnişoară, dar dacă m-aşi încărca cu tot felul de rugăminți când m-oi întoarce la Pălămida ar însemna să plec de la raionul de partid şi să mă fac comisionar. Noroc, nea Gheorghe, dă-i înainte şi altă dată fă-ți şi dumneata socotelile la o lampă de gaz cu un număr mai mare, că n-o să spuneți acum că nici gaz n-avem destul.
Şi îşi continuă apoi neabătut drumul, al cărui itinerar începea să se ghicească. Mergea spre linia terată, unde se terminau pământurile celor din Siliştea şi de unde avea să facă apoi un lung ocol şi să se întoarcă după aceea în sat pe partea cealaltă, care cuprindea la înapoiere toate pământurile de dincolo de pădurea Cotigeoaia şi de dincolo de drumul raional care lega gara de sat.
între timp se făcuse cald peste câmpie şi soarele începuse să inunde grânele de lumină. Micii copaci, stejari singuratici, peri sau meri pădureți, împrăştiați ici-colo peste loturi şi păstrați de oameni mai mult pentru umbră, pe care îi ocoleau ani în şir şi cu plugurile, cu fructul mic, dar adesea având un gust şi o aromă care făceau să licăre ochii copiilor mai tare decât pentru cei de-acasă din grădină, încremeniseră fără pic de vânt

în aerul albastru, iar verdele coroanelor lor se făcuse negru, ca şi dunga îndepărtată a pădurii şi aceea şi mai îndepărtată a satului acoperit cu salcâmi. Vitele mâncau iarbă cu grâu şi izbeau din cozi la căruțele lor, le venise rândul să şadă şi omul să muncească, fiindcă ele araseră aceste întinderi şi el mersese doar în urma lor ținând în brațe lucrul acela care le omora de greu ce era de tras, le fluiera răsuflarea în gât să-şi dea duhul, şi tot trupul lor se umplea de spume când ajungeau la capătul unei brazde. Acum era bine pentru multă vreme şi sforăiau cu putere cu nasul în maldărul de grâu fraged şi de plăcere izbeau din când în când şi cu câte-un picior în pământ sau se repezeau deodată cu dinții sau cu coarnele în coama sau burta perechii cu care trăia şi muncea. Şi atunci se

auzea glasul *lui,* de care le era frică, dar care le scotea fără voia lor un muget sau nechezat de bucurie când îl vedeau că se apropie cu făptura lui mică, dar cu voința cumplită, că le izbea uneori cu ceva tare că se pomeneau în
avi
genunchi, huooo, răcnea el și glasul urechi însoțit de amenințări nelămurite lor care și ea era supravegheată.
In acest timp soarele tot urca din ce în pierise de mult, iarba își pierduse și ea jil la rădăcina spicelor, începuse să miroasă a ț își înțepeniseră și ele paiul și chiar spicul ușurință în palmă și din boabele lui să s ea țâșnind de sub sita de jos a batozei drumul că nu e de stat, trebuie să termi snopii, s-a pus pe noi ăsta să ne coacă spi e nimic dacă te doare capul, du-te colo în cu ele la frunte. Și să știi un lucru, că du te mai punem la secere, gata, te scutim! fti pe mine nu mă scutești, tată?
umplea aerul și le intra în potoleau numaidecât joaca
iu și mai arzător. Rouă r pământul, chiar jos scată. Jerbele de spice fi acuma sfărâmat cu așa cum avea să arate va începe treie ișul. Dați-i săptămâna asta, se scutură , de dimineață ne luă. Nu umb, rupe niște foi și leagă-te ajungem la cap, pe tine nu
rile.
ce
t eu să te trec cu vederea taman
mișc din locu-ăsta dacă n-o să
rămâie nici ce e ăla spic pe toată
până la anul nu te mai punem la
mea! Băiatul râde cam palid, îl
Așa e, pe tine te uitasem, cum de-am pe tine, vrednic cum ești! Uite, să nu fac așa cum îți spun, după ce n-o să iu suprafața asta a lotului nostru, să știj secere! Ai promisiunea asta din p;
doare spinarea, osul lui nu s-a copt și munca îi face rău, îi simte chinul, suferința aceea parcă fără nume și fără înțeles care îți strânge sufletul la gură cum ai strânge baierele unui sac plin și l-ai lega. Degeaba glumește tatăl că n-o să-l mai pună la secere până la anul, păi sigur, dacă nu mai e nici o secere, cum o să-l mai puie, că doar nu sunt două veri într-un an! Durerea trece o clipă, oasele desdoite o alungă din șale, râsul mai alină acea plângere a întregii tale ființe și crezi că poate s-a dus de tot, dar după ce te apleci începe iar și nu mai știi ce să mai faci, îi dai înainte

și sudoarea te scaldă de sus până jos și din gât îți iese un geamăt... Ce e acolo, mă, te-ai tăiat la deșt, nu ra-ara tăiat, atunci de ce gemi, îți vine să feți, și ceilalți râd și trebuie acuma nici să nu mai gemi, să înduri în tăcere și să dai fără nici o nădejde, fiindcă grâul nu se va secera singur până n-o să-l termini tu, polog cu polog, mii de poloage, azi și mâine și poimâine și răspoimâine... Nici nu mai vezi bine înaintea ochilor, îți joacă zarea sub priviri ca o apă fără sfârșit...
Iar sub bolta înaltă a cerului se ridicaseră cu spinarea în sus ciocârliile, multe la număr, ai fi zis că tot văzduhul e plin de ele, și de cântecul lor fără oprire ai fi putut crede, ascultându-le, că așa era cum spuneau glasurile lor, că pe deasupra pământului e o neîntreruptă sărbătoare. Nu se mai opreau, când una se urca alta se lăsa, întețindu-și parcă o dată cu creșterea puterii soarelui cântecele (cu cât înainta el pe cer cu atât trilurile lor umpleau mai tare câmpia) încât o jumătate de ceas mai târziu, când glasurile lor amuțiră, s-ar fi putut zice că soarele le fulgerase pe toate din zbor și că se prăbușiseră prin grâne fără viață.
La prânz, Niculae coborî în sat și se duse la sfatul popular, unde luă prin telefon legătura cu unul din secretarii comitetului raional de partid căruia îi raportă că în Siliștea secerișul a început peste tot în bune condițiuni. întrebă la rândul său dacă tovarășul avea ceva să-i comunice. Nimic. După-masă se duse apoi pe la siloz și la baza de recepție de la gară să controleze dacă și acolo toată lumea se pregătea din timp să primească recolta.
Seara gândi că de atâția kilometri câți străbătuse nici n-o să aibă timp să se urce în pat și o să pice frânt de oboseală. „Da, își spuse el însă, așteptând să adoarmă, după ce că m-am stăpânit și nu ți-am spus nimic din ce meritai, crezi că o să stau acuma să nu>dorm din pricina ta!..."
Niculae căscă lung, de i se păru că o să-i rămână fălcile înțepenite și clănțăni din gură... „Mă dor oasele... și palu ăsta... totdeauna la noi s-a dormit fără... mai sănătos, dar... decât filozof ofticos, mai bine măgar sănătos...eu prefer măgar filozof... săracu domnu învățător Teodorcscu, muri de oftică..."
Niculae deschise ochii, își puse mâinile sub ceafă și răhiase cu fața în sus: va să zică, își spuse el, Marioara se gândise bine înainte de a vorbi. •• „Bine, nu vreai să te lași, să vezi ce-o să pățești tu acum... he-he! făcu Niculae tare, în întunericul odăii. Și-aia nebună, auzi, prin gard, avea haz fata asta, dacă o fi adevărat..."

Ilinca nu terminase de strâns vasele în tindă și auzindu-l la început căscând și apoi chicotind singur deschise ușa și îl întrebă:
- Ce râzi, mă, așa singur? Niculae nu răspunse.
- Dormi, mă?!
- He, he! făcu iar Niculae și fata, curioasă, se apropie de pat și se așeză.
Niculae ridică un picior, i-l puse pe ceafă și o împinse. Ilinca îi cârpi una peste nas bestecăind în întuneric cu

palmele şi strigând ca pe vremea când erau mici:
- Tată, uită la ăsta, mi-a dat cu piciorul în ceafă.
în copilăria lor Ilinca primise într-adevăr multe picioare de la Niculae, fie în piept, fie în inimă, pesemne că nu le uitase. „Mamă, răcnea Niculae, mi-a dat cu cotul în ochi..." ca s-o impresioneze pe mama. Niculae descoperise o dată că Ilinca era o pârâtoare, rar se întâAjAse vreodată să-i ascundă ceva maică-sii. Odată se jucau împreună îriţkiină şi Niculae vrusese s-o atragă de partea lui împotriva unuia din "NJSHJ vitregi care aproape că îl deşelase aruncând după el cu o bucată d^^Rlac turcesc, din pricina unui ardei... Cumpăraseră gogoşari şi ParasclîJ^^tepa cu o furculiţă şi îi arunca într-o putină la murat. Băgând pe cât de absent era fratele său, Niculae găsise un ardei înainte şi simţind cât era de iute i-l întinse lui Praschiv, i hap, muşcase din el, dar n-apucase el să mestice biţ să-l scuipe şi scosese un urlet şi se uitase în jurul luii ăla care o şi rupsese la fugă. îl nimerise pe Niculae drerffn fund şi lovitura îl pusese în patru labe, vrusese el să mai râdă mai lepare, dar îi cam îngheţase râsul în el, aşa de tare îl pocnise cu dovlrJFcuk Mai ales nu-i venea să creadă că îl putuse ţinti aşa de bine tocmai cjfe Ia prispă la poarta grădinii, prin care tocmai fusese gata să scape... §/într-o zi îi spusese Hinchi, cum stătea cu ea şi jucau amândoi pietre ş/el credea că tot aşa gândea şi ea şi că puteau împreună să aibă ei doi/) taină a lor...„Ilinco, tu ai văzut?" „Ce?" întrebase Ilinca. „Te-ai uitat *Ijrnema* Paraschiv?" „Ce să mă uit?" „Ai văzut ce prost e?" şuşotise băianil înfiorat de conspiraţia care tocmai se năştea împotriva fratelui cel mare şi se uitase la sora lui aşteptând s-o vadă şi pe ea mărturisind aceeaşi descoperire, dar în loc de asta Ilinca deodată căscase gura parcă ar fi tăiat-o cu un cuţit la gât şi •ncepuse să orăcăie: „Mamăăă!". Mama robotea prin curte şi auzind strigătul acela din gură de şarpe venise la ci să vadă ce era. „Ce e, fă, ce Ur'i aşa?" „Mamă, spuse Ilinca, Niculae l-a făcut pe nenea Paraschiv prost!" *' mama pusese atunci mâna pe o jordie din maldărul de coceni de fioarca-soarelui din apropiere şi pleosc, îl croise pe Niculae pe spinare, care, de
, de seamă îl gustase b, şi nean-său, se şi aplecase ce să arunce în

ii'lL.
uimit ce era, uitase până să se şi ridice şi s-o ia la goană ca să scape, cum făcea în alte clăti.
- Ia spune, Ilinco, zise Niculae, cum a fost cu Ileana lui Costică Roşu şi cu Chiran, înainte ca ea să se mărite?
- Da' ce, tu nu ştii? zise Ilinca fără să-l creadă.
- De unde vreai să ştiu? se supără Niculae. Crezi că eu sunt Bibina. Asta era ghicitoarea la care se ducea nu o dată mama când Moromete
era plecat pe la munte cu porumb. Uneori o chema şi pe la ea şi o punea să dea şi în bobi, nu numai în cărţi. „Vine, Catrino, spunea ea bătând cu convingere mare cu vârful degetelor craiul de tobă care era Moromete. Uite-l pe drum de seară cu un dar de bani, soseşte la vremea rea, dar cu inima îndoită, fă! Nu se bucură de darul ăsta! Cu nişte vorbe, de la o damă de verde, în afara casei... îi cade un necaz, uite ici muierile astea două, cu craiul de roşu." „Guica trebuie să fie şi cu Parizianu, şi cu ăla de pe la Bucureşti", răspundea mama. „Nu ştiu", făcea Bibina, şi iar lua cărţile şi începea să le bată ca să le mai dea o dată. Era prietenă cu Catrina şi nu vroia să ia nimic de la ea, deşi de fiecare dată mama încerca să-i dea ba un ou, ba un franc...
- Păi cum, zise Ilinca, n-a umblat Chiran nebun o toamnă întreagă, călare pe cal cu o măciucă la şea, zicea că e haiduc, îl nenorociseră ăia cu ciomegile într-o noapte când l-au pândit şi l-au prins în Cotigeoaia cu Ileana?... Sau tu ai fost chior, nu l-ai văzuLcum trecea peste porumbişti călare pe-o mârţoagă şi nici nu se uita nici lâ dreapta nici la stânga?
- Ba l-am văzut, dar nu ştiam ce e cu el.
- Vai de capul lui, săracul! zise Ilinca. Săptămâni de zile umbla numai pe câmp, şi ziua şi noaptea şi când vedea uşa câte-un pâlc de copii se oprea şi el şi stătea cu ei de vorbă. Că să-i spună lui dacă i-a bătut cineva, că le arată el la ăia care i-au bătut. „Nu ne-a bătut nimeni, nea Chirane", ziceau copiii. Şi atunci se urca în şea şi o lua înainte. Toată lumea se mira de calul ăla, că n-a murit, da' slăbise de-i ieşise curu-afară şi nu prea mai putea nici el s?. alerge la trap.
- Voi ce faceţi acolo, nu dormiţi, zise tatăl cu un necaz ciudat intrând în odaie.
Se vedea că nu din pricină că nu dormeau ei îi păsa, ci de faptul băiatul stătea de vorbă cu Ilinca şi nu cu el.
- Ia du-te tu de-aici şi te culcă, îl alungă fata.
Dar Moromete nu se dădu dus şi *s6* aşeză alături de pat.
- Păi a fost comedie mare cu Chiran, mă Niculae, mă mir că n-ai auz zise el, că de văzut sper că l-ai văzut şi tu cum trecea aşa pe câmp noapte de ţi se făcea frică de el dacă nu ştiai cine- e.
- Ăia l-au nenorocit, Costică Roşu şi fi-său, zise Ilinca.

- Ăsta, alde Costică şi fi-său, ce s-au gândit, continuă Moromete. Domnule, una şi cu una face două, dacă stăm şi ne uităm, într-o bună zi ne pomenim cu Chiran cum s-a pomenit Tudor Bălosu cu Birică, fuge cu fata într-o noapte şi până să sari tu, nu mai e nimic de făcut... Ia să-l prindem noi mai bine şi să-l învăţăm minte! Si l-au pândit în pădure şi s-au pus cu ciomegele pe el să-l omoare.
- N-a murit el, dar e, că nici zdravăn n-a rămas, zise Ilinca, s-a însurat pe urmă, a luat pe una a lui Cochinţu...

- Şi când s-a oprit el să mai umble pe izlaz călare pe Rozinanta aia a lui, că eu nu mai ţin minte, zise Niculae.
- Ce Rozinanta? zise Ilinca.
- Mârţoaga aia pe care mergea călare.
- Nu era mârţoagă, că era cal bun, zise Moromete, dar slăbise cum îţi spuse şi fata asta din pricină că dădea mereu târcoale uite aşa cât e câmpia de mare, o lua de pe la drumul-de-fier, pe la Ciolăncşti, ocolea Cotigeoaia şi te pomeneai cu el pe drumul de la Râca, prin Pământuri. Pesemne că nici nu prea îl lăsa să mănânce pe calul ăla, numai apă îi da, îl vedeai cum se oprea la fântâni şi se da jos să-i scoată apă cu ciutura. Ce flăcău, domnule, exclamă Moromete. îţi plăcea să te uiţi le el, îl prăpădiră ca nişte smintiţi noaptea la miezul nopţii, toată lumea credea că n-o să-şi mai vie în fire. Fiindcă ştii că mulţi spuneau, că vorbeau cu el când umbla el aşa peste câmp, că n-avea nimic din punct de vedere că îl vătămaseră cu ceva, venise şi îLjrecuse capul spart, şi îl oprea câte unul, băieţi, de... Ce e, mă, cu tine,âMrane, de ce nu te dai tu jos de pe cal şi să te întorci în sat, de ce umbjflBfcp şi ziua şi noaptea, ca un besmetic, vreai să zică lumea de tine că eaM^un şi să te bage la balamuc? Şi el cică răspundea că o să alerge aşa iSVo să moară şi el şi calul şi să-i mănânce lupii pe-amândoi în pădurBtfc venea şi dormea în pădure.
- Şi nu l-au mâwjEEzise Niculae.
Moromete făcuKjjKtunericul odăii un semn de protest din cap:
- Nu l-au mâffiflpzise, dar asta e o pedeapsă, nu un bine, că n-a murit.
- De ce?! selffră Niculae.
- Tu nu înţe
- Nu, zise Nfculae şi mai mirat, aproape vesel. Dacă zici că i-a trecut bătaia şi s-a înşirat, ce mai vrea?
- Păi îi plicea, mă, de Ileana, explică atunci Ilinca cu un gest în care răzbăteau ze/i de aluzii ironice: adică uite-l pe tata cu glas moale că îl apucă mila ie Chiran şi uite-l şi pe Niculae, că se face că nu înţelege că murea/lupă ea, dar murea cum se moare, nu că era aia bogată, îl cu/leuca, parcă alte fete nu mai găsea...Hai, gata, mai adăugă ea, Sişi acilea parcă de mult n-ai mai fi vorbit cu Niculae, de ce nu e-i fi ducând să te culci, cât e ceasul, mă?

Niculae se uită la ceasul lui de mână cu cadran fosforescent şi spuse că era ora nouă; Moromcte ieşi.
- Şi e adevărat că venea seara la ea la gard? o mai întrebă Niculae pe soră-sa cu un glas de parcă abia şi-ar fi stăpânit încântarea.
- Ei, făcu Ilinca, la gard, la negard, ce te-o fi interesând şi pe tine! Parcă tu nu te-ai întâlnit cu ea? De ce n-ai întrebat-o?
- N-am avut timp, zise Niculae imitându-l aici pe taică-său şi atunci sora avu o exclamaţie în felul ei ironic şi îi băgă degetele în coaste, să se ducă încolo de lângă ea şi să doarmă, să nu mai întrebe atâtea prostii...
Şi se ridică repede de pe pat, fiindcă Niculae se şi pregătise să-i tragă iar un picior în ceafă...

VI

„Va să zică aici n-a fost o chestie cum ai vrut tu să spui; dar nu e nimic, îţi trec cu vederea, fiindcă tot ce e în capul tău rezultă din ideea... he, he, lasă că viu eu într-o seară la tine şi îţi explic, uite, o să-ţi fac pe plac şi o să viu la tine la poartă să te fluier... Dar ce-o să afli tu de la mine, mai bine... Bine că mi-ai spus vorbele alea acolo, că dacă mi le-ai fi spus când nu ne-ar fi văzut nimeni, nu ştiu... huo!" făcu Niculae în gând, fiindcă sub pleoape îi apăruse o uliţă largă cu un câine care se da la el, una dintre acelea pe care ani de zile ieşise el cu oile şi cu caii când era mic. Era pustie şi mereu înecată în lumina verii *-$* iarna nu se dusese niciodată pe ea să vadă cum arată — avea două fântâni, una lângă alta, pentru vite şi pentru oameni, şi da drept în vale la văgăuni, vestita „vale", unde pe o uliţă mai mică stătea şi Alboaica, cu bâtul Năfliu. Ce om şi bâtu ăsta, aşa gros şi bătrân şi cu nădragii ăia ai lui n-ai fi crezut că e în stare să se ia după un copil şi să fugă după el. Fiindcă o dată se luase după Niculae şi fusese cât pe-aci să pună mâna pe el şi să-l prindă, să fi avut pe atunci şaptezeci, optzeci de ani, poate chiar nouăzeci, că nu mai ştii câţi ani are un om bătrân când te uiţi la el... Dar pe urmă se împăcaseră, că Niculae îi păzea şi lui vaca, chiar acolo în vale, era foarte mic atunci şi era foare mirat când urcând dealul în vârf vedea că cerul fuge de pe creastă, cu soare cu tot. Şi bâtul ăsta într-o zi a apărut pe seară la marginea văii cu ceva alb în mână şi îl flutura aşa în aer cum arăţi cuiva un lucru pe care vrei să i-l dai. Niculae a luat-o la goană spre el cu inima ticăind: îi făcuse bătrânul un toiag pe care-l curăţase^e coajă, îi crestase şi un măr la cap, şi bâtule, a strigat, bâtule, şi mai mult nu-şi aducea aminte, doar atât că înţelesese că în timp ce el îi păzea vaca dar îl şi uitase, îo acelaşi timp bâtul migălise pentru el cu briceagul şi îi făcuse un toiag aşa

alb şi cu măr la cap... „Ce-oi fi făcut cu el, nu ştiu! Cine mi l-o fi luat, îmi pare rău şi acuma de el, nimeni nu mi-a mai dat de atunci *mie* un lucru ca ăsta făcut de el cu mâinile lui *pentru mine...,* bietu bâtu, cum a tras el pe urmă cu puşca după mama, poc, poc..., he-he, mama are talentul ăsta, recent şi tata s-a luat după ea cu parul de porumb... Dar bâtul la nuntă, săracul, când s-a făcut Alboaica mireasă cu copil de trei ani, sta şi el la masa mare şi lua cu lingura din strachină şi îi bâţâia mâna, până s-o ducă la gură nu mai rămânea nimic în lingură, dar el tot sorbecăia din ea şi o lua iar de la cap... Nici nu ştiu când a murit... dar uite că eu îl văd tot acolo, la marginea văii... Niculae, măi Niculae..."
Dar tot nu pierea câinele pe care îl huiduise Niculae pe uliţă, era flocos şi rău, clănţănea din dinţii rânjiţi, ham-

ham, parcă ar fi vrut să-I mănânce şi ieşi şi un om dintr-o curte cu un ciomag şi dulăul o luă la goană pe lângă garduri, dar cu capul întors să vadă când o porni spre el lovitura şi să se ferească să scape după direcția pe care avea s-o ia ciomagul. Dar şi omul cunoştea figura şi gonind în paralel cu el întâi se prefăcu că dă, şi câinele înteți goana, dar atunci porni şi ciomagul prin aer cu un vâjâit şi îl prinse drept de-a latul, trântindu-l cu burta într-o parte şi făcându-l să urle lung şi răguşit... „Aşa, fire-ai al dracului, aşa îți trebuie, eu mă gândesc la bâtu şi tu clănțăni la mine ca un turbat, când eu nu ți-am făcut nimic... Nu, stimată domnişoară, asta nu te priveşte pe tine... Ileana e fata pe care am iubit-o eu din tot sufletul meu şi puțin îmi pasă că mai înainte a iubit-o şi Chiran... Dacă vrei să ştii de^ia nu te pot iubi pe tine şi nici pe nimeni altcineva, fiindcă am iubit odflVsi îmi ajunge. Eu nu sunt omul mai multor iubiri, în picptu-mi de ararnjQHLaia m-am dus iar la ea, acolo pe pod în fundul grădinilor, ca să trăieUHB^iou clipele când ploaia a început să răpăie pe lipanele din grădină «^^nai trăiesc o dată clipele când am zărit-o pe ea venind şi şuşotinduM^M) aburul fierbinte al gurii ei că nu poate ieşi acolo şi să mă gândcsdO^pftun unde, undeva în afara satului... (I-am spus: „Pe lotul tatei din f j&^Hri, şi semn de recunoaştere lumânarea trasă în jos a fântânii lui *9Mm£-")* §' acum am văzut-o iar aseară ca odinioară, apropiindu-se prinjffadină de pod, umbra dragă care îmi făcea inima să-mi bată ca un ciocW... Şi am luat-o în brațe şi am strâns-o cu disperare, că mă scoseserăJBin sărite cu o seară înainte Stela lui Jugravu şi celelalte muieri ale drawlui, care n-au vrut să plece şi să ne lase pe noi singuri în odaie... Ileana; Ileana... Ce dulce era acum trupul ei şi ce fericit m-am simțit după ce ari iubit-o, nu ca atunci când o tristețe sfâşietoare îmi chinuia inima şi mi s/făcuse de ea şi de trupul ei o scârbă de moarte... «Niculae, zice, tu tot sroărat eşti pe mine că am plecat atunci din covergă, nu ştiam nici eu, eurni şi eu proastă, că degeaba mă iubise Chiran, că tot nu înțelesesem»^<Dar acuma, zic, înțelegi mai mult de-o

^te-

grămadă»; «Vorbeşte mai încet, zice, nu că mi-e frică de cineva, din partea mea nu mai mă interesează, dar pentru tine...» «Da, zic, chestii d-astea înțelegi, nimic de zis, nu mie frică mie şi ți-e frică ție...» «Lasă, Niculae, că au venit acum vremuri rele pentru noi, dar nu-mi pare rău decât de ziua aia cum am putut eu să plec, stau şi mă gândesc uneori şi te văd cum rămăsesei tu încremenit şi-ți curgea sudoarea pe obraji»; «He, he, acuma îți aduci aminte şi de sudoare, dar atunci te-ai apucat, după ce te-ai făcut preoteasă, să spui în sat la noi să râdă şi copiii de mine că... Eu nu te învinuiesc, dar ce mult aş fi ținut eu la tine, şi ți-aş fi spălat eu pe urmă picioarele cum mi le-ai spălat tu mie şi ți le-aş fi ținut şi eu în brațe dacă nu plecai din covergă să te duci la popa al tău...» «Dacă vreai, fug de la popa şi îmi las şi copiii şi vin după tine»; «Da, zic, dar eu nu vreau»; «Ți-e frică, zice, de situația ta din partid...» «Mai eşti şi acum cum ziceai că nu mai eşti, Ileano, neroadă, şi zici că ai înțeles...» Şi atunci o dată a gemut: «Aşa e cum zici tu, nu se mai poate nimic, o, Niculae, eu nici n-am ținut Ia tine, am zis că barim dacă mă pîrăşte popa că dragostea mea cu Chiran a fost până la cap să ştie şi el pe ce, dar tu m-ai zăpăcit zile întregi în covergă şi cum m-ai aşteptat nopți întregi în ploaie, nu mi-am dat seama ce-o să-mi rămână în suflet... O, ce mi-a rămas în suflet, sufletul tău, şi ce rău am ajuns... Să dea Dumnezeu să nu ajungi să-Ji fie şi ție scârbă şi să-ți vie să mori de o femeie pe care n-o iubeşti, cum am ajuns eu să-mi fie scârbă de bărbatul pe care l-am luat...» «Nu înțeleg, Ileano!» «Popa» zice. «Ce e cu popa?» «Mănâncă şi bea vin şi când te-am vorbit eu de rău ziceam despre el că uite un bărbat şi acum am ajuns să fiu fericită doar în alea câteva zile pe lună ale oricărei femei pe care le lungesc la o săptămână...» «Dar de ce nu-ți place?» «Mi se face jyeață. Cred că o să mă îmbolnăvesc într-o zi şi o să mor...» «N-ai decât să-ți vezi de copii şi să-l laşi să se ducă la alte muieri...» «Am încercat, e mai rău, mă dau jos şi ies afară fiindcă îmi vine să vomit...» «Dar de ce? Nu te-ai dus la doctor?» «Ce să-mi spună doctorul, că stă cu izmenele pe el?» «Dar în ce-ai vrea să stea, n-ai mai văzut izmene la tac-tău!?» «Să nu mai vorbim», zice. Am pus mâna pe obrajii ei, adică i-am luat în palme ca în covergă şi m-am uitat la ea şi a început să plângă... Dar eu am început să râd: «Ileano, cum era mai bine, să ne fi cunoscut şi să ne fi iubit, aşa cum s-a întâmplat, sau să nu ne fi cunoscut, dar nici să ne fi iubit... Popa al nostru din sat mi-a spus odată când a murit nea Sandu că asta e întrebarea, cum e mai bine, să te naşti şi să mori, sau să nu te naşti şi atunci nici n-ai ce muri...«îți spun eu, Niculae, e bine să te naşti, dar de murire bine să mori când faci cea dintâi prostie, fiindcă pe urmă degeaba mai trăieşti...» Săraca Ileana, are dreptate, uite, eu... n-am făcut nici o prostie, dar are dreptate, dacă o să fac şi eu una, mai bine să mă omor decât să... E bine că poți să-ți

faci singur chestia asta, în deplină cunoştință de cauză... Precis... Cât te-ai prins că ai făcut neghiobia cea mare, gata îi pui singur punct vieții. N-au Jecât să trăiască alții dacă le convine... Să mănânce şi să se îndoape până la adânci bătrânețe... Pe urmă să verse-n mormânt toate bunătățile pe care le-au înghițit în timpul vieții. Măcar Ileana vomită de pe acum, că îşi dă ea seama că s-a bucurat de ce nu trebuia, la început cu Chiran, care între timp a înnebunit după ea, şi pe urmă cu popa al ei, pe care l-a preferat mie... Tot e bine că a dat greața peste ea, în timp ce alții... «Nu era bine, Niculae, dacă eram eu moartă?» «Şi când să fi murit?» am întrebat-o. «Atunci când te-am lăsat singur şi am trecut pe lângă fântână. Să mă fi aruncat în fântână.» «Cum să te arunci dacă nici nu te gândeai?» «Aşa, fără să mă gândesc, să-mi fi venit şi să mă fi aruncat înaintea trenului care tocmai trecea prin gară când am ajuns la barieră şi a venit popa şi m-a luat cu şareta.» Da, uite, Ileana a găsit răspunsul la întrebarea care zicea popa al nostru din sat... Că el a zis atunci că tot mai bine e să te naşti, dar n-â spus de ce, unde e binele ăsta, fiindcă nea Sandu murise după ce trăise cinci-şase ani cu moartea în sân pe front. «Mă Cioroşbulingă, n-a

fost zi să nu belesc ochii le ea, ***haiti,*** acuma s-a isprăvit, mă loveşte şi pfiu, pfiu! pfiu, pfiu! Şi vâjîîîî-bum! Bum, bum!» Noi n-am ştiut nimic... Trăiam liniştiţi în sat, tata se ducea la munte şi pe urmă hazaica! Ce hazaică! (Se făcuse mama roşie de furie, Tita şi Ilinca se pitiseră sub pridvor, du-te, zice mama, de-aici din curte lua-te-ar Cinenutrebuie!) Avea un buboi la ceafă cu vârful alb, se opriseră în centru şi în cinci minute umpluseră satul cu transmisiuni pe motociclete cu ataş... un om le-a dat un pepene şi ăla cu buboiul l-a tăiat cu briceagul şi mâncau şi scuipau în dreapta şi în stânga, mă mir că nu i se spărgea buboiul, că îl atingea mereu gulerul tunicii... al lui Pătăleaţă râdea ca prostul, de unde e? Nu ştiu cum l-a înţeles, a răsucit ghido; zice, şi au pierit încolo spre gară. Matei Dimir mai fi şi asta să-i spui vacii *carova,* ce zici tu, mă nimic, tu crezi că aşa cum spui tu la vacă se zice dar nici cum zice alde Ivan ăsta, dă-o dracului e vacă»... Două luni mai târziu a venit şi nea Sai 'a nici treizeci de ani şi o gaură în burtă, răspuns la întrebare, e drept că aici nu se nea Sandu, el, n-a făcut nici o prostie, dar a ni Ce vină avea? Dar Ileana făcuse marele plângea, i-am lăsat obrajii şi am desfăcut-o 1<-[a]u rămas. Da, cum rămâne omul acelaşi, nimic de pe tine». «Mă duc, Niculae, că Putut să te mai strâng o dată în braţe şi icicleta, motocicleta prrr, americanschi, a că «ce limbă o «Ce să zic, nu zic t globul?» «Da, că aia nu mai fire de păr alb a el şi popa n-a ce zice Ileana, că credea că a scăpat, greşit, şi degeaba mai meri, să-i văd dacă tot aşa nu mai e. «Da, nu fuge pot să mai stau, bine că am fiu fericită, tot e bine că eşti

227

tu aşa cum eşti, mai pot şi eu să trăiesc cu gândul la tine, că altceva nu mi-a mai rămas...» Şi tu vii să-mi spui că mă ţin după muieri ca un câine taci că ştii tu ce fac eu! Le ştiţi voi pe ţoale! Până o să îmbătrânesc $j n-o să se mai uite nimeni la mine... He, he, he, râse Niculae iar, de astj dată însă mai înăbuşit, să nu i se pară iar, lui taică-său, cine ştie ce... Ca şi când dacă nu vă mai uitaţi voi la cineva, gata s-a terminat cu el... Zi mai bine invers, dar lasă că-ţi arăt eu ţie."

Niculae se ridică într-un cot: a doua zi avea s-o întâlnească iar pe Marioara, adică ea venea să-l caute, sau dacă nu, a treia, sau o să vie iar pe aici şi pe urmă şi pe la raion cum se întâmplase în câteva rânduri. Nu-i făcuse până atunci nici un rău, e drept că nu-i plăcuse când o văzuse venind la comitet, crezuse că poate are nevoie de vreun lucru sau are vreun necaz, dar pe urmă îi spusese portarului să-i transmită că nu e acolo. Da, dar acuma uite că îl oprise în mijlocul drumului şi asta n-ar fi fost nimic, fiindcă era învăţat să se oprească sau să fie oprit şi să asculte tot felul de oameni, dar ea îl luase la rost ca şi când i-ar Ti fost bărbat de mulţi ani şi l-ar fi prins că se ducea noaptea pe la alte muieri. Asta însemna că mâine-poimâine n-o să se mai mulţumească să plece din faţa comitetului de partid când o să i se spună că tovarăşul e pe teren, ci o să se aşeze mai încolo pe o bancă în parcul de alături şi să-l aştepte... Trebuia lichidat...

La ora aceea a nopţii însă Niculae îşi dădea seama pentru întâia oară că de mult timp el trăia anii de glorie ai tinereţii lui când fiinţa sa turbura şi făcea să sufere alte fiinţe care se gândeau la el şi că mai târziu nu va mai fi aşa. „Dar eu nu vreau să sufere nimeni pentru mine şi nici n-am nevoie de nimeni nici acum şi nici mai târziu, gândi el. Singură Ileana rămâne pentru mine aşa cum am cunoscut-o eu atunci, cum am aşteptat-o la pod şi tot ce-a mai fost în zilele care au venit. Mi-ajunge! Să stea alţii să se uite la dinţii frumoşi ai Marioarei şi să-i asculte prostiile care îi ies din gură. Că asta era la ea, că nu mai putea ea trăi din pricina Denii care i-a făcut nu ştiu ce Chiran prin gard. Bine că nu ţi-i făcut ţie, asta te durea pe tine!"

Şi Niculae se uită la ceas şi când văzu ce oră era (încă devreme, abia zece), începu, cu mişcări uşoare, să se îmbrace. Apoi ieşi în curte şi după o ezitare o luă prin fundul grădinii pe unde era mai aproape spre casa Marioarei.

VII

Niculae învăţase şi el când era mic şi nu uitase ce trebuie să faci î° faţa porţii unei fete şi când ajunse în dreptul casei lui Fântână în linişte[3] nopţii care se lăsase peste tot se auzi un fluierat de flăcău care s-a op''' pe loc şi spune ceva. Asta nu era uşor de deprins, să scoţi un astfel de

228 V

şuierat cu limba îndoită în cerul gurii şi să se audă şi plăcut şi să se înţeleagă şi ce înseamnă. El făcea ca o pasăre de câmp (se străduise o vară întreagă până învăţase) una din acelea pe care le vedea pe la sfârşitul lui august cum zbura la mică înălţime pe mirişti ca peste nişte valuri, nu |e ştia numele, erau aşa de multe, piu, apoi o pauză ca o unduire, apoi iar piu, rar şi domol, ca şi când o nostalgie fără nume îi strângea gâtlejul, pesemne chiar sfârşitul verii, apropierea toamnei şi odată cu ea a marii călătorii spre miazăzi...

Apoi Niculae tăcu şi se aşeză pe stănoaga podiştei lipoveanului şi nu trecu nici un minut şi fără ca dinăuntru să se II auzit vreo uşă deschizându-se, vreo treaptă coborâtă sau vreo curte străbătută de cineva, poarta de la drum se deschise uşor ca de o mână nevăzută şi pe ea apăru Marioara. Puteai să crezi că stătuse tot timpul în dosul ei şi aşteptase, fiindcă altfel cum să se îmbrace cineva în mai puţin de un minut, să-şi pună şi ceva în picioare şi să-şi mai dreagă părul aşa cum îl avea ea răsucit în două cozi mici care i se odihneau pe umeri şi pieptănat lins în faţă? Rămase nemişcată, lipită de poartă şi îşi duse braţele la sâni, pe care le încrucişa liniştită, ca într-un ritual, semn al tăcerii şi al aşteptării care premerge orice început când ai nevoie de o deplină economie de mişcări în vederea unei adânci chibzuieli: putea sau nu putea să aibă omul un rost pe această lume şi era sau nu era acest flăcău din faţa casei cel sortit să meargă cu ea până la sfârşitul vieţii? Aici nu încăpeau înşelătoriile sau văpaia sângelui, avea să se retragă imediat în dosul porţii, în sânul familiei, dacă el va lăsa să vorbească astfel de porniri: corpul

ei părea de neatins în felul cum stătea şi aştepta, iar dacă ar fi fost atins el n-ar fi răspuns la nici o întrebare, mai bine era să nu se apropie prea mult...
Dar iată că flăcăul căruia i se dădeau de înțeles aceste adevăruri ner tite nu se apropia nici măcar atât cât îi era îngăduit, stătea prea depa pentru ca să-i poată auzi glasul şi vedea fața. Şi tăcea şi el. Lungi min se scurseră astfel. Atunci fata se mişcă şi mişcă şi poarta înapoi cu umăru cu înțeles: n-avea de gând să stea acolo pană la miezul nopții, avea ° plece.
- Bună seara, spuse atunci Niculae.
- Bună seara, zise fata. Şi adăugă: tu erai, Niculae?
- N-am putut la prânz să-ți răspund la ce mi-ai spus, fiindcă ar lumea, zise Niculae în şoaptă. N-aş vrea să audă nici acum cin Pentru mine, pentru tine, că tu eşti fată; unde putem merge?
Marioara nu răspunse. Brațele ei încrucişate nu se mişcară şi njrhic nu dădu la ea de înțeles că se gândea măcar să răspundă în clipele unrnătoare. Toți caută locuri ascunse unde să te ducă, nu le place poarta yhde nu se P°ate întâmpla nimic din pricină că oricând putea trece cina/a pe drum

nu
sau veni unul din părinți pe furiş să se uite peste gard. Şi atunci născocesc cele mai bălțate minciuni, care proastă are însă mintea să le creadă? Se găsesc şi din astea!...
- Va să zică nu-ți pasă, zise Niculae după o lungă tăcere, eu îți vorbesc şi tu te faci că n-auzi. Bine, atunci am să-ți spun aici, dar măcar dă-te mai încoace, stai colea pe stănoagă lângă mine, să nu mă faci pe urmă să spun o vorbă de două ori, că n-ai auzit-o bine.
Aici Marioara îl ascultă imediat, se desprinse cu o mişcare nesilită, ca de pisică, de stâlpul porții şi veni şi se aşeză lângă el. Dar îşi încrucişa iar mâinile peste sâni, tot atât de neatins ca şi înainte când stătuse la distantă.
- N-am impresia, începu Niculae, că nu eşti o fată cu scaun la cap şi cu toate astea te porți ca şi când n-ai fi, ca şi când între noi ar fi ceva sau ar fi fost ceva vreodată. Ia să-mi spui Iu când şi în ce împrejurare ți-am dat eu de înțeles că ai avea vreun motiv să te gândeşti la mine, şi mai mult decât atât să te amesteci unde nu te priveşte şi să mă iai şi la rost albă la față! Pe loc atunci era s-o pățeşti dar pe urmă m-ara gândit şi eu şi zic, mă, cine ştie, i-oi fi spus eu vreo vorbă şi ea a înțeles aşa sau cine ştie ce şi-o fi închipuit văzând că nu mă însor, trebuie lămurit, să nu-mi fac păcat cu ea, că e de la mine din sat şi orişicât... De ce să mă port eu cu ea cum nu trebuie până nu-i vorbesc!? Ca şă^ştii că eu nu am obieciul să stau şi să-i spun cuiva, fată sau băiat, o chestie de care mă simt absolut în afară, îi trântesc una în cap de-l satur şi să se învețe minte pe urmă să se mai agate aşa fără nici un rost, că n-are el o axă şi crede că nici alții n-au. Ți-aduci aminte sau oi fi auzit şi tu, că nu mi-a fost mie frică de-un sat întreg, atunci pe vremea secetei, când au crezut ei că dacă dau cu pumnii în mine mi-astupă gura. Aşa că d-aia ți-am spus să mergem undeva să vorbim, să n-audă cineva că am venit la poaiia ta şi că ți-am spus că a venit timpul să-ți iai gândul şi să-ți vezi de treacă! Mai rămâne doar dacă eu sunt vinovat cu ceva! Ei, dacă eu sunt vinovat, atunci să ştii că accept consecințele şi cu toate că nici nu-mi trece prin cap să mă însor, chiar mâine viu la taică-tău şi te cer în căsătorie. Sunt vinovat cu ceva!? Iată întrebarea.
- Nu te-a învinuit nimeni de nimic, răspunse Marioara după câteva clipe de întârziere.
- Ba m-ai învinuit, rosti el imediat, că umblu ca un câine şi altele de felul ăsta, azi dimineață mi lc-ai turnat pe toate, că o să îmbătrânesc şi n-o să se mai uite nimeni la mine. Ei şi? Ți-ai luat tu grija asta, că să nu mă Iaşi singur la bătrânețe? He, he, he! Cine ți-a spus? behăi Niculae sarcastic.

- Nici eu nu ştiu ce mi-a venit, rosti fata calmă şi gânditoare, trezindu-se ca dintr-un somn straniu. Nici nu mi-aduc aminte ce ți-am spus.
- Ei, tocmai asta poate să te coste ce nici nu gândeşti, dacă nu iai seama de-aici înainte la ce faci.
- Am să iau seama, răspunse fata, bine că ştiu, fiindcă eu nu prea am obiceiul, surata Ilinca mă cunoaşte: n-aş spune eu o vorbă unui băiat să mă pui cu ochii pe foc.
- Ştiu eu de ce ai făcut o excepție cu mine, dar uite că eu nu mă supăr, te-am înțeles...
Şi tăcu şi nu spuse ce anume ar fi putut să-l supere din ceea ce înțelesese, dar nici Marioara nu se arătă dornică să afle.
- Nu vreai să ştii ce, se miră el văzând-o că tace. Ea tăcu încă un timp apoi zise:
- Niculae, treaba ta, eu mă gândesc mereu cum am putut să-ți spun dimineața vorbele alea.
Asta înseamnă că n-o interesa să afle explicația de la el, ci s-o găsească pe-a ei, fiindcă îi venea greu să-şi închipuie că ce n-a înțeles ea din ce-a făcut, a înțeles altul mai bine; dacă era să iei drept adevărate vorbele ei că se gândea chiar la lucrul acela!
- Ai s-o lămureşti tu şi mâine şi poimâine, dacă o să mai ai ce lămuri, zise Niculae, nici nu văd la urma urmei ce importanță lukre din moment ce eu am uitat şi tu ai înțeles că aşa ceva nu trebuie"^■taifaci! Adică cu mine, fiindcă nu mă apuc eu acuma să-ți dau lecțiHI^B|te porți cu alții.
jUr
- Nici să nu mai vorbim, n-are nici un rost, şopti ea JRJP în clipa aceea atâta căldură în glas încât s-ar fi putut zice că tot «Kv ei ieşise afară şi îl învăluise pe el cu rugămintea să nu mai pomeneaSOTS"un astfel de lucru care

îi făcea lui atâta rău; orice vorbă în plus «flpemeni unui păcat care înnegrea şi murdărea inimile.
- He-he! behăi Niculae, nici să nu crezi tu acuma căfltarbele alea ar fi pricina, ba eu zic chiar că bine ai făcut că m-ai oprit ffmi le-ai spus, fiindcă altfel ai mai fi ţinut-o aşa cine ştie cât! Mărită-teftdomnişoară, şi n-avea tu grija muierilor la care umblă alţii. Asta vronKi să-ţi spun şi nimic mai mult! Şi acuma, şopti el apropiindu-şi gura de ufechea ei, ridicate tu de pe stănoagă şi pleacă să nu se spună, în caz călse uită cine ştie ce ochi la noi prin cine ştie ce fereastră, că te-am lăsat ei în drum fiindcă n-am mai vrut să mai stau de vorbă cu tine. Lasă-mă tuA)e mine în drum, e ultimul sacrificiu pe care îl fac pentru tine, fiindcă măgândesc că trebuie să am şi eu o vină pe undeva că n-am făcut din vrenwe ceea ce am făcut •n seara asta.
- Am să plec acuşi, dar vreau să-ţi spun şi eu ceva, zise fata.

- Ştiu ce vrei să-mi spui, asa că eu consider că mi-ai şi spus, zise Niculae şi se ridică de pe stănoagă, semn că nu mai vroia să se sacrifice şi că în clipa următoare va pleca el.
Fata întinse un picior în aer cu o ezitare de parcă n-ar fi fost sigură că acela era şi-şi pocni apoi într-un anumit loc pulpa cu violentă; de departe s-ar fi zis că cel care era cu ea îi cârpise una peste faţă. Casa lor era mai aproape de râu şi prin preajmă se auzeau într-adevăr bâzâind ţânţarii prin salcâmi.
- Niculae, nu fi supărat, zise ea în şoaptă, du-te, dar să ştii că poţi s-o întrebi şi pe surata Ilinca dacă am eu obiceiul să fac ce-am făcut. Mi s-a întâmplat şi mie, mai bine luam secerea în dinţi decât să deschid buzele şi să-mi iasă din gură ce mi-a ieşit. Mi-am dat şi eu seama pe urmă şi nici n-am mai putut să mai mănânc, când mă uitam la soare ştiam de ce îmi arde faţa: nu era de soare!
- Vorbe multe, înţelegere puţnă! mîrâi Niculae întărâtat. Văd eu că nu vreai să înţelegi oricât îţi explică omul. Nu e nimic.
- Dar am înţeles, şopti ea şi mai precipitat şi vocea îi deveni tânguitoare: ce vrei, să mă spânzur cu betele de craca unui salcâm ca să te conving că am înţeles? Oricât aş ţine eu la tine, dar asta chiar că nu pot s-o fac, s-o ştii o dată pentru totdeauna.
- He, he, he, izbucni Niculae şi râsul lui gâlgâi în noapte atât de ciudat că nu mai semăna cu al unui om, ci mai mult ca oricând cu al unui ţap întărâtat. O dată pentru totdeauna, repetă el, ca şi când de aici înainte o să tot avem de-a face unul cu altul şi e bine să ştiu ce poţi tu pentru mine şi ce nu. Nu mă interesează ce poţi şi ce nu poţi. Să fie clar, să nu aştepţi să avem a doua oară de vorbit împreună că nu mai avem ce vorbi. E limpede?!
- M-am exprimat greşit, zise ea.
- Nu, domnişoară, te-ai exprimat foarte corect, de gândit ai gândit greşit şi eu înţeleg că nu poţi gândi dintr-o dată bine, după ce atâta vreme ai gândit strâmb. Dar sunt convins că până la urmă olfâ reuşeşti. Eu am încredere în oameni, zise el ironic, aşa m-a învăţat partidul. Bună seara.
- Bună seara, Niculae, şopti ea cu un glas senin şi îi întoarse spatele şi o luă spre poartă, în dosul căreia pieri tot aşa cum apăruse, fără un pic de zgomot nici când o închise şi nici când urcă prispa şi o deschise pe cea de la casă străbătând distanţa ca o nălucă.
Cu toate acestea, când se culcă, minute întregi mama îi auzi gâfâitul în aşternut: parcă se înăbuşea. Dar nu-i mai zise nici ea nimic, înţelese că pentru întâia oară fata ei avea un semn, venise în sfârşit la ea la poartă băiatul acela al lui Moromete care îi plăcea ei, se dăduse pe după colţul casei şi îl recunoscuse. Bine că venise, că se făcea de râsul lumii, ea după el şi el nimic. Acuma pesemne că era şi ea oucuroasă...

VIII
Timp de aproape două săptămâni după aceea, tot secerând şi făcând clăi, Moromete văzu aproape zilnic trâmbe de praf pe drumul dintre gară şi sat, făcute de tot felul de maşini. O lua ca odinioară spre lotul vecinului său, cel cu bună-dimineaţa locule, mulţumim dumitalc Voicule, şi de departe i se auzea glasul întrebând de câte două ori acelaşi lucru, vrând să spună că nici de trei ori şi nici de zece ori nu era destul ca să înţelegi cât de cât despre ce era vorba.
- Măi Voicule, mă Voicule, ce e, mă Voicule, ce e, mă, cu acest du-te-vino, ce vor, mă, ăştia de la noi?...
Fiindcă veneau adesea şi pe drumurile de plan, se opreau, coborau din maşini şi mergeau pe jos kilometri întregi, asemeni lui Niculae în prima zi. Moromete se oprea din secerat când îi vedea că se apropie de capătul lotului, şi o lua spre ei.
Păreau oameni de treabă, cu şepcile lor pe cap, şi cu pantalonii lor de doc cenuşiu, în cămăşile lor colorate simplu, ca ale fietecui. Dar ori vorbeai unei căruţe, ori le vorbeai lor, tot aia era, nimic nu puteai smulge din spusele lor, oricum ai fi întors-o. Cum merge, cât mai aveţy^Jfe hectare, cu ce îl căraţi la arie, aveţi căruţe bune (dacă n-aveţi să sj cu tovarăşul preşedinte de sfat să vă facă legătura cu alţii i şi să vă dea prin bună înţelegere) şi aşa mai departe, şi apoi noroc, spor la lucru. Nu lăsau să se vadă nimic din ce gândeau nici nu ascundeau nimic. Ai fi putut să rămâi chiar încredinţat că ştiau nimic, dacă nu ţi-ai fi adus aminte la timp că sunt mari şi că poate să nu ştie ei chiar nimic.
- Mă, ce-i facem, Ilie, cu ăştia? Ce ţi-au spus?
- Voicule, zice Moromete, până acum am zis şi eu că ştiu ce zică nimic. Ei, exclama el cu un glas plin de admiraţie, n-am ştiut.

- N-ai ştiut? -Nu!
- Mă, să fie-al dracu! se mira şi Voicu.
- Ascultă aici la mine, reluă Moromete, ori vorbeşti cu calu ăla al tă ori vorbeşti cu unul din ăştia, tot la rezultatul ăla ajungi.
- Te pomeneşti că tot ce spunea băiatul ăsta al tău e adevărat, zijj Voicu. '
'
- N-ar fi exclus, răspundea Moromete, dar nu-mi vine să cred.
- Nu-ţi vine ţie, dar ai să vezi că aşa o să fie.
§i Moromete se apuca din nou de legat snopi şi de făcut clăi, încredinţat 5' el ca şi ceilalţi, după cum şi-o mărturisea, după ceasuri de muncă sub cerului când treceau unul la altul sub un pom de pe răzor să fumeze

o t'gare, că nu se putea să fie adevărat ce spunea alde Niculae, zicea şi el aşa ca să nu spună ai lui de la raion că ia leafa degeaba, realitatea fiind că nu ştie nici el nimic. Numai ăştia mari ştiu şi nu vor să spună cine ştie din ce pricină... Şi poate că chiar n-o să fie nimic, o să fie ca anul trecut, o să ia de la cine are mai mult, de la ăştia cu averi, şi de la cine are mai puţin o să-i lase în pace. Şi după ce fumau ţigările se întorceau la snopi şi începeau cu familia lungi socoteli, cu cine din rudele lor sărace se puteau înţelege să le dea la treierat o parte din grâu, să facă şire mici la arie... Un ordin scris puse în vedere că vor fi acuzaţi de sabotaj acei proprietari care nu vor repara batozele şi nu le vor pune în bună stare de funcţionare şi nu le vor scoate la timp pe izlaz, la locuri anume destinate, în vederea treierişului. Un alt ordin le puse în vedere aceloraşi că uiumul luat ca plată pentru treierat revine acum statului în proporţie de optzeci la sută, iar cele douăzeci la sută de cereale care rămân vor fi supuse cotelor ca la orice ţăran, bineînţeles cu plata aferentă per kilogram, aşa cum se va stabili în acest an prin H.C.M. Şi încă alte ordine şi instrucţiuni sosiră în sat, unul după altul, tot timpul cât dură secerişul, încât Zdroncan abia mai pridide să le transcrie în condică, să le afişeze în afişierul de lângă sfat, sau să-l pună pe Bărăgan să sune cu goarna şi să aducă şi astfel la cunoştinţă conţinutul lor. De altfel, funcţionarii rurali, învăţători şi tineret şcolar erau mobilizaţi, constituiţi în echipe şi trimişi prin casele oamenilor şi pe câmp să „popularizeze" aceste dispoziţiuni şi instrucţiuni. Preotul însuşi, în prima duminică de seceriş, citi în biserică o enciclică a Patriarhiei Ortodoxe Române prin care, cu texte din evanghelie sau din scrisorile sfântului apostol Pavel, erau îndemnaţi ţăranii să asculte de ordinele autorităţilor şi să adune cu grijă „darul ceresc" al pământului, să nu risipească grâul, să-l secere la timp şi să nu-l scuture întârziind recoltarea. Pe un panou uriaş la răspântia satului fusese afişată o lozincă scrisă de elevi cu litere roşii de hârtie care se referea tot la strângerea recoltei, dezvăluind următorul adevăr: *Te-ai grăbit, ai câştigat, ai întârziat, ai pierdut* şi semnată I.V. Stalin. Iar pentru gazeta de perete a ariei principale din mijlocul izlazului, alături de lada de nisip şi uneltele ore se amenajară împotriva incendiului, se obţinu de la acelaşi preot urr articol pe care Zdroncan îl copie cu cerneală violetă pe hârtie mare cu scrisul lui plin de înflorituri la fiecare început de frază: „Un popor, sau mulţime, cum o numim, n-a putut fi liber decât prin puterea de unire şi consolidare între el fără a se ţine seama de burghezimea care ne-a supt sângele. Partidul Muncitoresc Român este singurul partid care poate să culmineze gândurile tuturor ce ar putea să se gândească la supraputernicie %. Toate partidele politice, sau cum să le numim, toate frânturile care s-au perindat la alegerile

trecute..." Şi aşa mai departe, semănând mai degrabă cu un articol electoral decât cu unul de seceriş, dar Isosică şi Plotoagă nu stăteau ei acuma să se uite la deosebiri din astea. Lor le trebuia iscălitura preotului şi cu vorbe care să zică de bine despre regim, restul le incumba lor, ca organe locale. Şi într-adevăr, o aveau această iscălitură, adevărată şi cu cerneală, dedesubtul textului.

IX

Oamenii însă se mişcau încet şi toată febra aceasta politică şi administrativă trecea pe lângă ei şi pe lângă căruţele şi vitele lor fără să-i atingă. Fără să afle nimeni şi cu această lentoare în mişcări dădeau şi ei o luptă, dar una mai puţin spectaculoasă, subterană şi eficace. De aceea şi erau senini şi liniştiţi şi îi primeau pe activişti parcă anume cu acea înfăţişare şi acele vorbe care justificau enormul val de cuvinte care se revărsa din aparatele de radio, din ziare şi de pe sonorul benzilor de filme despre bucuria ţăranilor din timpul strângerii recoltei, despre creşterea conştiinţei lor de clasă şi alianţa lor cu clasa muncitoare sub conducerea acesteia din urmă. Nimeni nu observă că în acest an, în ciuda recoltei bogate, şirele de paie care începură să se clădească după seceriş, în jurul batozelor, erau în mod ciudat destul de mici şi relativ egale între ele, şi că erau departe de a reflecta contrastul real, diferenţele adevărate dintre hectarele de pământ pe care le avea fiecare. Să stea cineva şi să cerceteze că alde cutare, de pe atâta pământ, nu putuse să facă atât de puţin, şi cutare de pe atât de puţin să facă atât de mult. Scriptele nu erau bine puse la punct, cum avea să se întâmple mai târziu, iar aparatul de control nu atât de priceput să înţeleagă un lucru atât de simplu. Şi în afară de asta atenţia lor cea mare era îndreptată asupra celor bogaţi, să strângă grâul de pe câmp, să-l ducă la arie, să nu cumva să-l lase nesecerat, sau să-i dea foc, cum li se spunea prin broşuri şi literatura difuzată în cantităţi mari cu această ocazie, că făceau chiaburii...
Treierişul începu ca în toţi anii, cu cete de cincisprezece-douăzeci de oameni, care îşi uneau vitele şi căruţele. Cerul câmpiei se umplu în preajma ariilor de praf şi de pleavă. Batoza începu să murmure de dimineaţă din [z]ori şi din depărtare se vedea roata cea mare a locomobilei, cureaua uriaşă care o lega de axul principal al maşinii de treierat şi două ouă de metal care se învârteau tot timpul deasupra locomobilei, ca două testicule ciudate, •nfipte

acolo nimeni nu ştia în ce scop.
Din prima zi însă, treieratul chiar se opri pentru câteva ore: se află că nimeni nu avea voie să ducă grâul acasă înainte de a preda cotele cuvenite statului, S.M.T.-ului, restanțele și grâul împrumutat. Mai mult, baza de
235
recepție care se afla la gară trimise înapoi primele căruțe care se prezentară să predea aceste cote, pretinzând ca grâul cu neghină să fie dat la trior, şi să se predea cotele fără corpuri străine. Cei care se întorseseră erau atât de convinşi că e vorba de o neînțelegere încât arătau nepăsători, şj vrură s-o ia spre casă cu căruțele pline cu grâul acela al lor pe jumătate amestecat cu neghină, dar fură opriți în mod hotărât de către paznici și șefii de tarlale. Și ce să facem? întrebară oamenii. Deşertaţi grâul jos, li se răspunse. Vedem. Telefonăm la raion şi vă spunem. Continuați treieratul puneți grâul în grămezi pe arie și aşteptaţi, nimeni n-are voie să ducă recolta acasă fără chitanţă de la baza de recepţie.
Urât grâu le ieşise celor care semănaseră cu sământă împrumutată astă-toamnă şi nu-l dăduseră la trior. Se vedeau grămezile acoperite ici-colo cu rogojină, şi se apropia câte unul şi se uita, dădea puțin rogojina la o parte şi contempla boabele clipe îndelungi.
Pe baza acelui telefon care urma să fie dat la raion, nici cei care aveau grâu bun nu se duseră să-şi predea cotele: tot nu credeau că trebuie să predea toate restanţele şi toate cantitățile prevăzute după numărul de duble. II puseră şi ei pe jos şi se aşezară lângă el să aştepte... Câțiva mai sceptici încărcară tot ceea ce datorau, predară şi se întoarseră cu chitanța respectivă. Ăştia nu credeau în minuni şi îşi duseră grâul acasă şi cu chitanțele acelea se putură duce şi la moară să macine, să mănânce pâine nouă. Printre aceste chitanțe nu era însă în nici un caz aceea cu numărul 1, cu care se lăudaseră Plotoagă şi Isosică.
In acest timp, ca şi când cei care urmau să intre la rând la batoză ar fi foat altfel de inşi, cu o situaţie specială, care n-aveau nici în clin nici în mânecă cu cei care îşi puseseră grâul pe jos, alți oameni trăgeau căruțele pline cu snopi de o parte şi de alta a maşinii şi treieratul continua. Și când în partea din față a batozei se umplea lada în care curgea grâul şi un referent de la sfat îi citea proprietarului cantitățile pe care urma să le predea, acesta se uita neîncrezător în hârtiile aceluia şi cu o privire naivă pe chipul lui ars de soare şi cu pălăria plină de praf şi pleavă, întreba: Cât ziseşi? Atâta şi atâta, repeta funcționarul, direcția baza de recepție gara Balaci, chitanță la nenea în palmă şi acasă cu recolta să mănânci pâine caldă. Care gară? întreba atunci omul închipuindu-şi poate că dacă o dă pe glumă, o să zică şi ăla că a glumit şi atunci^l o să se întoarcă la cei cu grânele de pe jos şi o să le spună: încărcați, ma, proştilor, grâul în căruță şi duceți-vă acasă, voi ați crezut că e serios? Au glumit ăştia sâ mai râdă p-acilea de voi, că voi n-ați înțeles cum devine, să-i dați şi lui acolo un sac de grâu şi să vă dea drumul acasă. Parcă ştie cineva ce socoteală ține el acolo? Şi i se adresa în şoaptă funcționarului, hai mă, că
236
{ți dau cinci duble de grâu, lasă-mă s-o iau cu căruța spre casă, că nu ne vede nimeni. Funcționarul însă scotea un răcnet să golească lada şi să mai tacă din gură, să plece de acolo şi să se ducă dracului, dar nu fără chitanță, să predea întâi grâul și pe urmă să se ducă şi-n mă-sa, dacă avea chef.
între timp Plotoagă şi Zdroncan fuseseră avertizaţi de către Isosică asupra necesității de a afla urgent de unde ştia Vasile din Cotoceşti de „Operațiunea Cotigeoaia", cum numeau ei plasa pe care se pregăteau să i-o întindă lui Fântână. Nu le spusese că el, Isosică, ştia foarte precis că lipoveanul era informat şi alarmat. Nu-l văzuseră ei pe Mantaroşie vorbind cu el în ziua aceea în fața ***meate-ulvu*** şi cum arăta Fântână mai rău decât ar fi fost beat? Era exclus ca chiar Mantaroşie să-i fi spus, bănuitor că odată Fântână înlăturat va fi înlăturat şi el, Mantaroşie?
- Fir-ar mantaua lui roşie a dracului! Cel mai sigur e că mie la sută Vasile îi pândea din umbră, de-aia s-a dus el în dimineața aceea la Fântână, acasă, să se înțeleagă amândoi... N-a uitat pesemne cum s-au opus ei doi, Isosică şi Plotoagă, la primirea lui în partid.
- De fapt de ce te-ai opus? se miră Plotoagă.
- Cum de ce?! se miră la rândul lui şi mai mult Isosică. Ai uit!
- A, da! exclamă preşedintele amintindu-şi şi apoi tăcură ai posomorâţi.
De fapt nu-şi aminteau nimic precis, pur şi simplu se opuseseră, fiind Vasile le era străin şi nu le plăcuse privirea lui tăcută şi sfredelitoare, decisese mai ales să se opună felul cum vorbise el când i se dăduse cuvâm ştia să vorbească şi simțeai că ăsta nu intră în partid doar ca să-i îngroaşe rândurile cu încă unul. Zdroncan, care asista la această discul în tăcere, se ridică în clipa aceea, grăbit, de la masă, o luă spre tejgh şi pronunță printre dinții lui zâmbaţi, care stăteau parcă veşnic dezveliți aceste cuvinte misterioase şi de neînțeles pentru cei care se aflau acolo ş: le auziseră (şi bineînțeles că le răspândiră, ca pe nişte ciudate semne de întrebare).
- Fir-ați ai dracului, nu vă mai convine acuma. Şi, ca şi când constatarea] aceasta l-ar fi înveselit peste poate, strigă în continuare, adresându-se astă dată vânzătorului, lui Stancu'Tumbea: Dă-mi, mă, mie în fugă rom, că am treabă, nu ca ăştia care stau aici şi n-au nici o grijă. Auzi, ^sosică, fire-al dracu'? Am plecat, 'vă oasele în..., noroc, bă, al Ciupăgeanu, fire-ai şi tu al dracu'!
ui
237
Şi plecă rânjind cu veselia aceea a lui care din pricina dinților părea că nu-l părăseşte niciodată şi a cărei expresie mereu surprinzătoare chiar şi pentru cei apropiaţi erau înjurăturile lui izvorând ca dintr-un strat subteran închis vederii celor din afară. în fapt nimeni nu ştia ce gândea cu adevărat secretarul sfatului despre cei din preajma lui,

cu care conducea satul, despre satul însuşi în care se născuse şi despre evenimentele pe care le trăia acest sat de câțiva ani. Se făcuse indispensabil tuturor şi nimeni nu se gândea să-l schimbe o dată cu schimbarea comitetului executiv. Era reales.
La a doua întâlnire Zdroncan nu mai era de față, era doar Bilă, care părea să fi descoperit că nu era exclus ca şeful postului de miliție să le facă greutăți în actele de constatare a viitoarei fraude a morarului. Ceea ce spunea el însă părea întunecos şi de neînțeles pentru preşedinte. Plotoagă se uita la el nedumerit şi pe de altă parte dispreţuitor, iar Isosică fuma şi îl asculta cu o curiozitate împrăştiată şi absentă; se vedea că nici măcar nu-i trecea prin cap să fie atent la ce le-ar putea spune Bilă, chiar dacă din întâmplare responsabilul *Arlus* ar fi descoperit în evenimentele viitoare o anume fisură. Care fisură? Nu era asta cea mai mare fisură, că Fântână aflase de la Vasile? Cine i-o fi spus lui Vasile? Secretarul organizației se chinuia zadarnic să afle şi nici Ciulea nu dăduse până acum de nici o urmă, deşi avea aerul că în curând o să țină fără doar şi poate în mâini firul întregii istorii. „Spune-mi măcar la ce te gândeşti?" o rugase Isosică. „Mă gândesc că vă are pe toți la mână Vasile", răspunsese Ciulea. „Dar de ce?" „Aşa cred eu, şi o să-ți spun pe urmă şi de ce, pe bază de fapte. Dar nu acuma, că nu ştiu nici eu."
- Aşa e, Bilă, ai dreptate, zise Isosică după ce îl ascultă până la cap pe responsabilul *Arlus.* O să vorbesc eu cu şeful de post, dar nu acuma, ştiu eu când. Hai, Plotoagă, adăugă apoi ridicându-se, hai să vedem ce-au făcut ăia cu butoaiele de apă la aria chiaburilor, le-au pus sau nu le-au pus?
Şi se ridicară apoi amândoi şi o luară repede spre ieşire, încât Bilă nu mai avu timp să se țină după ei, şi să mai ia parte la ceea ce aveau să-si spună. Preşedintele sfatului şi secretarul organizației de partid mergeau unul lângă altul spre biserică, pe drumul cel mare pe care se intra şi se ieşea din sat spre gară, care dădea întâi spre un pod de Mment de deasupra râului (şi făcea aci la poalele câmpiei, sub dealul argilos, un al doilea gâldău adânc al satului, după cel din pădure) şi apoi urca sus şi tăia izlazul în două până în zarea îndepărtată. In dreapta izlazului cum ieşeai din sat şi te aflai pe muchia câmpiei, se aflau instalate de curând trei din cele şase sau şapte batoze ale comunei. Asta era aria principală, celelalte fiind

împrăştiate una în Valea Morii, şi două în apropierea gării, să nu se care tocmai de-acolo clăile de grâu şi să se scuture spicele. Asta se făcuse în urma unei dispoziții venită de la raion, până în vara aceea batozele fiind în general instalate cât mai în apropierea satului, de frica incendiilor. Acum însă se organizaseră din timp peste tot echipe speciale şi materiale necesare de stingere, nisip, lopeți, găleți şi butoaie cu apă. Iar scoaterea şi transportarea batozelor pe arie nu se mai făcuse ca până acum cu boi, înjugați în mod spectaculos câte patru sau cinci perechi şi conduşi cu strigăte şi răcnete de-a lungul satului, ci cu tractorul, şi la una din arii se obținură de asemenea două tractoare în locul locomobilelor cu aburi pe care proprietarii nu putuseră să le mai pună în bună stare de funcționare.
- Ascultă, Plotoagă, eu nu mai cred acuma că Mantaroşie i-a spus lui Fântână toată operația, eu cred pur şi simplu că numai Bilă era în stare să se gândească la Vasile şi să se ducă să-i spună.
- De ce? zise Plotoagă.
- Fiindcă o fi mirosit că n-o să-l iau eu pe el cantaragiu, că nu sunt prost şi atunci s-o fi înfuriat şi el şi şi-o fi zis că dacă îi spune lui Fântână o să-l ia ăla în locul lui Mantaroşie.
- Toate astea sunt presupuneri fără nici o bază, zise Plotoagă, şi eu zic că şi ideea ta că Fântână a aflat ceva de la Vasile mă mir de unde ai născocit-o! Altceva nu înțeleg eu şi de mult vreau să-ți spun, de ce l-ai vârât tu pe Bilă între noi şi te-ai apucat şi i-ai promis că îl iai cantaragiu? Nu înțeleg să mă tai cu cuțitul. Şi tot aşa nu înțeleg de ce l-ai băgat şi pe Mantaroşie să ştie, ca să nu mai poți pe urmă să-l dai afară, stau şi mă întreb şi să fie al dracu' care te înțelege.
Mergeau pe marginea şoselei, pe lângă garduri şi era căldură şi linişte peste tot satul. Oamenii erau toți ieşiți la seceriş şi cei doi îşi închipuiau poate că nu mai e nimeni prin case şi nu-i aude nimeni şi îşi continuară fără grijă conversația.
- Nu i-am vârât eu, răspunse Isosică. Ei s-au vârât.
- Ei s-au vârât cum se vâră oricine, zise preşedintele iritat, dar cum a ajuns Bilă să ştie de moară şi tu să-i promiți că o să-l iai cu tine? Să te văd cum îmi explici tu chestia asta.
- Păi uite cum a fost, nu mă face pe mine vinovat: el s-a apucat să ne spună, erai şi tu de față şi era şi Zdroncan; ai memorie scurtă, el a venit cu ideea „Operațiunii Cotigeoaia" şi noi nu ne-am dat seama că el vrea locul lui Mantaroşie. Fiindcă la început n-a vrut nimic, ne-a lăsat să vadă ce zicem noi. Şi noi în loc să tăcem din gură şi să nu-l mai lăsăm să stea 'a masa noastră, am zis că e o idee extraordinară; Zdroncan a zis, dacă U-aduci aminte. Şi pe urmă când a văzut că e în regulă, Bilă a venit cu Pretenția. Dacă ziceam nu, era clar că se ducea şi ne spunea lui Fântână.

1

239

Tot mai puteam să-l dăm la o parte, dar n-a trecut mult şi tot el a venit şi cu ideea să-l atragem pe Mantaroşie... şi Zdroncan iar a sărit în sus: formidabilă idee. Ei, ceartă-te acuma cu Zdroncan! Te cerţi degeaba, n-ai cum să mai scapi de Bilă...

- Decât într-un singur fel, zise deodată preşedintele rece şi hotărât şi avu o astfel de expresie şi un astfel de glas încât nu se putea înțelege decât că e vorba de o suprimare fizică şi că numai astfel se putea scăpa de Bilă.

Isosică îl înjură atunci pe Bilă cu mânia scârbită a celui care e silit să recurgă la ce nu trebuie, ca să facă ordine într-o situație grea ajunsă Ia impas din vina chiar a celui care va fi victima unei asemenea măsuri extreme.

- Iau eu asupra mea cum să scăpăm de Bilă, continuă preşedintele, dar cu o condiție, să nu-l păstrezi pe Mantaroşie cantaragiu, să-l iei pe frati-meu Grigore.

- Nu pot, zise Isosică, trebuie să-l iau pe cumnatu-meu Zonzi. Asta e situația.

Preşedintele tăcu. Aici era mâna Ciulchii, nimic de făcut. Apoi vorbi cu acel glas al celui care era silit acum să-şi modifice fără ezitare şi cu toate pierderile cuvenite planurile de până atunci.

- Bine, atunci ia-l pe frati-meu Grigore ajutorul lui Zonzi. Fi-i-ar bila lui a dracului, cum stăturăm noi ca nişte proşti şi ne uitarăm în gura lui...

Și, convins acum nouăzeci la sută că toate urmele trădării nu puteau să ducă în altă parte, Isosică începu deodată să-l înjure pe Bilă cu creioanele lui cu tot, zicând că să şi le scoată pe toate din piept şi să le bage în aia mă-sii de porc, cum i-a înşelat el pe toți strecurându-se pe nesimțite în biroul organizației şi agăţându-se de pantalonii lor cum se agață ciulinii de coada câinelui.

- Mă, Plotoagă, ia ascultă aici, zise ei din ce în ce mai furios, tu mai ți-aduci aminte ce-a pățit al lui Moromete în '46 când erau să-l omoare oamenii în fața primăriei şi abia l-a scăpat notarul din mâinile lor?

- Cum să nu-mi aduc aminte, zise Plotoagă. Nu eram şi eu acolo?

- Ei, tu ții minte cum a urlat atunci Bilă? „Domnilor, astăzi nu trebuie să fii comunist, trebuie să fii anticomunist!"

- Cum dracu să nu țiu mite, exclamă preşedintele, din pricina urletelor lui au început să urle şi ăilalți şi să-i dea lui Moromete cu pumnii în cap! j Era beat mort. •

- Ei, tu ştii o chestie? continuă Isosică. Eu l-am^ăzut pe urmă cu ochii mei cum a ridicat ciomagul lui cu gogă şi a vrut să-i dea lui Moromete una în cap. S-a lovit ciomagul de mâna unuia care şi ăla vrea să dea, altfel

240

îl omora pe Niculae. Ce-ar fi să-i spunem noi lui al lui Moromete? Scăpăm dracului de domnul Bilă, îl curățăm...

- Păi tocmai la asta mă gândeam şi eu adineauri, îmi luaşi vorba din gură, zise preşedintele, şi uite cum o să facem: îi punem întâi pe alții să se ducă la al Iu' Moromete acasă şi să-i spună, şi dac-o fi nevoie, dăm şi noi declarație. Băga-l-aş în mă-sa pe domnul Bilă, că de mult stăm şi mă uitam la tine cum umbli cu el în toate părțile, şi toată lumea ne înjură din pricina lui.

Se apropiaseră între timp de arie şi deveniră tăcuţjjJDoi inşi săpau

L1Ş1

şi nişte itie cu ngă ouă

aaga

ai

într-un Ioc cu nişte cazmale nişte gropi, alții înfigeau panouri cu instrucțiuni şi gazeta ariei. Pe pământ zăcea o cruce roşie pe ea, probabil farmacia volantă, iar mai locomobila tăcută, alții se opinteau rostogolind spre un loc putini uriaşe, necesare probabil pentru cazanul de aburi al loc

- Dănălache, chemă Isosică cu o voce scăzută şi tainică şj gropi se desprinse acel Dănălache, un om cu statura înaltă şi

şi se apropie în grabă de cei doi. Cu cine eşti tu acolo?

- Cu Geacă, zise Dănălache arătând cu degetul gros înapoi. Isosică avu o expresie elocventă de mulțumire şi se uită la PI

semnificativ: ce zicea, nu era o potriveală perfectă?

- Geacă, strigă şi preşedintele cu acelaşi glas ca al lui Isosică de înainte şi cel strigat lăsă cazmaua şi se apropie şi el în grabă.

- Ia veniți voi încoace, le spuse Isosică luându-i mai la o parte şilîn timp ce se îndepărta încet cu ei continuă cu glas ceva mai tare ca sl-l audă ceilalți şi să nu-şi închipuie cumva că e vorba de altceva decât ne ceea ce îşi pot închipui în mod normal: terminați azi aici şi mâine duceţifvă la Cotigeoaia, că scoatem batoza lui Năstase Rădulescu şi aveți grijă să nu saboteze chiaburul instalarea ei; aria lor o să fie aria chiaburilor şi dacă nu suntem atenți cine ştie ce figură poate să ne facă.

Plotoagă zise şi el ceva de acelaşi gen celor care continuau să lucreze, şi stătu lângă ei mereu, în timp ce Isosică vorbea acum cu cei doi fără să se mai audă ce le spunea. în cele din urmă cei doi reveniră, preşedintele » părăsi pe cei ce lucrau, se îndepărtă cu secretarul organizației, iar Dănălache şi Geacă, cu nişte expresii impenetrabile, puseră mâna pe cazmale şi continuară cu săpatul gropilor.
Geacă era un om care ar fi putut trece drept un ins gras, dacă n-ar fi foat aşa de roşu şi n-ar fi avut în cap nişte ochi aşa de mari cât nişte cepe. Asta se vedea întâi la el şi cine nu-l cunoştea şi-ar fi putut închipui, pe lângă toate, că trebuie să fie şi iute la mânie şi periculos nevoie mare. nu era, după primele vorbe pe care le auzeai că le spune cu ochii

aceia ai lui mari se întâmpla ceva, parcă zâmbea de o istorie pe care vroia să ți-o povestească şi chipul lui cu pielea umflată şi roşie părea şi el parcă încărcat de un val de bucurie ascunsă care îi inunda porii. în zilele de duminică, dimineața aşa spre prânz mai ales, o mare parte din sat auzea dinspre casa lui valuri de cântece dintr-un instrument pe care numai el îl mai avea dintre toți şi din care numai el mai ştia să mai cânte: din cimpoi. Cine stătea atunci alături de el îl vedea cum degetele lui groase joacă pe cele câteva găuri ale țevii de lemn care ieşeau din burduf şi cum ochii i se umflau şi mai mari şi chipul i se făcea şi mai roşu suflând în țeava de aer din capul aceluiaşi burduf. Nu juca nimeni după cântecele lui şi nimeni nu-şi arăta dorința să belească, aşa ca el, o capră, şi să vie la el să învețe cum se cântă din ea. Geacă avusese un copil care îi murise în război, în 1945, într-un lagăr de prizonieri nemțesc. Cei care scăpaseră de acolo povesteau că din pricina foamei pierise, îşi schimba pâinea pe tutun şi când venise iarna şi făcuseră păduchi, nu rezistase la mizerie şi se prăpădise. „Iar cântă săracu Geacă, spuneau muierile când îl auzeau, cântă după Anton al lui că nu se mai întoarse de pe unde îl târî rezbelul". Geacă era foarte sărac, era dulgher şi membru de partid încă de la început, de când venise notarul acela în sat, se înscrisese odată cu Fântână. Dar nu reuşise să fie nimic în toți anii care urmară.
- Ce e, mă Geacă? zise unul din oameni adresându-i-se ca şi când era de la sine înțeles că degeaba l-ar fi întrebat pe Dănălache, că ăsta n-ar fi spus nimic. Ce zicea Isosică?
Dar avură o surpriză. Geacă se supără pe neaşteptate şi păru că se înroşeşte şi mai mult decât era el roşu, iar ochii lui negri, boboşați şi încă tineri, nu mai surâseră ca asupra unei istorii pe care era gata să ți-o povestească.
- Ce să fie, bă Tănăsache, răcni el, tu n-ai auzit? Sau ai cam surzit de o ureche?
- Du-te, mă, dracu', se supără atunci şi numitul Tănăsache. Şi adăugă parcă în silă: Crezi că eu stau să aud prostiile voastre. Taci, că altă treabăf n-am.
- Păi dacă n-ai, atunci de ce întrebi? zise de la locul lui celălalt con-| spirator, Dănălache, şef de tarla, numit de Isosică, omul lui cel mai sigur,] ştia toată lumea.
Numitul Tănăsache însă parcă nici nu auzi, dădu mai departe cu cazmaua şi nu mai răspunse nimic. Chiar că părea surd. Tăcerea care urmă însă stărui timp de câteva minute lungi asupra tuturor. Şi unora li se umbriră chipurile: ce era cu asta, de se supărase Geacă? Ce putuse Isosică să-i spună de îl făcuse să strige aşa? Ce se întâmpla în sat cu oamenii de nu

mai puteau vorbi unii cu alții ca
taine?
XI
aceste bănuieli şi aceste
Şi iată cum prin jocul imprevizibil al foi"ftW pe care le declanşează totdeauna o uneltire, inspiratorul „OperațiunîfflCotigeoaia" care îi ținea încleştați pe cei ce conduceau comuna Siliştea-GuCeşti tocmai în perioada când Niculae Moromete revenise cu o sarcină de p«Hid în satul său natal, Bilă adică, deveni deodată omul care trebuia definitiv îndepărtat de pe scena satului. Dar câți erau cei care, judecați după trecutul lor, nu meritau să fie excluşi? Nu exista decât o singură posibilitate M se afle răspunsul la această întrebare, să i se cerceteze dosarul la raion înVrma unei sesizări: a declarat oare tovarăşul Dobrescu, la intrarea lui înlpartid, cine era? (Ăsta era numele adevărat al lui Bilă, nimeni nemaiamintindu-şi cine şi de ce îl poreclise cu acest cuvânt care însemna ceva rotund şi ce înțeles avea această sugestie pentru înfățişarea sau felul lui de a fi, chipul lui osos şi negru nepotrivindu-se deloc cu această poreclă; poate doar vorba lui egală şi persuasivă, cuvintele lui măsurate şi avertismentele lui unduioase însoțite de acel „ți-o spun cu lacrimi în ochi", fiindcă cealaltă latură a firii lui, explozivă şi demențială, apărea doar când se îmbăta, şi asta se întâmpla extrem de rar, necunoscându-i-o decât un număr foarte restrâns de persoane). Dacă de la raion venea informația că „partidul ştie", atunci totul trebuia altfel construit, cu mai puține şanse că Bilă putea fi „curățat", dar acționându-se în orice caz în vederea obținerii unui rezultat care să ducă cel puțin la scoaterea lui din birou şi îndepărtarea lui de pe primul plan de conducere a treburilor comunei. Nimeni adică să nu mai poată să facă vreo alianță cu el, şi în nici un caz Fântână.
Aşa se face că în zilele secerişului Niculae se pomeni într-o seară cu doi inşi la poartă, pretinzând, cu o voce coborâtă şi cu un aer misterios, că vor să-i spună ceva şi că vor să-i dea şi în scris... Unul dintre ei, care părea să fie un ins gras, dar care tot aşa de bine putea să fie doar voinic, stătea mai în față, iar celălalt, înalt şi slăbănog, ceva mai în spatele lui, având parcă aerul să spună că deşi rolul lui este acelaşi cu al celuilalt, poziția nu e aceeaşi, el fiind un ins fără importanță anume, putea doar să întărească cele ce avea să spună grasul, fără să

adauge însă ceva nou. Amândoi în schimb aşteptau liniştiţi şi convinşi că Niculae o să le deschidă uşa, să intre în curte şi, undeva în grădină sau în pridvor, să se aşeze pe ceva şi să înceapă să-i povestească. Niculae însă îi întrebă fără bunăvoinţă:
- Despre ce e vorba? Şi adăugă şi mai neprietenos: Ce este, nea Geacă, ce s-a întâmplat?

Se vedea că pe celălalt nici măcar nu-l întreba cine e şi că, dacă nu l-ar fi recunoscut pe Geacă şi n-ar fi ştiut că e un om cumsecade, s-ar fi răstit la ei şi i-ar fi gonit pe amândoi de la poartă înainte chiar ca vreunul din ei să apuce să deschidă gura.
- Măi Nică, zise Geacă fără şovăire, de astă dată cu o voce obişnuită, şi părăsind brusc şi parcă scos din sărite orice taină, noi am venit să-ti spunem ceva care te priveşte individual, dar dacă nu te interesează, plecăm şi bună-seara...
- Cine v-a trimis? întrebă tânărul cu alt glas, coborât, sec şi foarte rapid.
Parcă nici nu mai era glasul aceluiaşi om. Urmă o clipă de tăcere. Geacă rămase ţeapăn în întunericul serii. Atunci se auzi şoapta tărăgănată a celuilalt:
- Nu ne-a trimis nimeni, am văzut că ai venit în sat şi n-ai mai dat de mult pe-aici şi ne-am gândit să-ţi spunem ce ştim ca o datorie a noastră de membri de partid...
- Ce vorbeşti? Şi până acum ce-aţi făcut? Vreţi să vă spun eu de ce aţi venit? zise Niculae. Şi continuă: Să-mi spuneţi că Bilă era la primărie când au sărit oamenii la mine, aşa este? De ce nu spui, nea Geacă?
- Măi Nică, asta e, recunoscu Geacă intimidat.
- Şi erai şi dumneata acolo de faţă, când s-a întâmplat.
- Păi eream.
- Păi creai, reluă Niculae tăios şi ereai şi dumneata care nu te cunosc, cum te cheamă?
- Dănălache!
- Ereai şi dumneata şi ereau şi alţii şi ce-aţi făcut? Aţi stat şi v-aţi uitat şi acuma veniţi să vă pârâţi unul pe altul crezând că eu gata, o săi vă ascult pe voi şi o să vă primesc declaraţiile voastre scrise. Ia căraţi-văl de-aici şi, dacă vă mai prind că umblaţi cu istorii de-astea, vă pun eu în[discuţia organizaţiei şi o să afle toată lumea cu ce vă ocupaţi.
Şi le întoarse spatele şi intră în curte. Din cuvintele sale însă necruţareal îi izbise atât de tare pe cei doi încât rămăseseră mai departe la poartă I ţinuţi parcă de piept de ghearele ei furioase şi invizibile: nu se mai puteau] urni din loc, stăteau mereu lângă poartă ca două momâi fără sens, prelungiri | sau repetări tăcute ale stâlpilor porţilor sau trunchiurilor din preajmă.
- Cine erea, mă? întrebă Moromete când băiatul intră în tindă.
- Geacă şi Dănălache.
- Şi ce căutau?
- Să-mi spună ei mie nu ştiu ce! exclamă Niculae cu dispreţ. Şi când i-am întrebat cine i-a trimes, Geacă, om în toată firea, că ţi-e milă de el cum a rămas fără Anton, a tăcut din gură şi a răspuns ălălalt, Dănălache,

crezând că mă prosteşte el pe mine: nu ne-a trupeş nimeni! Nici măcar nu i-am lăsat să vorbească, le-am spus să pledftsă nu-i mai văd.
Moromete ieşi în pridvor şi se uită spre să verifice în felul ăsta spusele fiului. Stătu întoarse şi exclamă cu o uimire care parcă se cer
- Păi, îi văd că stau mereu la poartă! Niculae se ridică şi el de pe prag unde se aş<
uşii uitându-se şi el lung în aceeaşi direcţie. El si reveni spuse că în sfârşit cei doi s-au urnit de 1
- Fă şi tu cum crezi, zise Moromete întru târ: zici că Geacă...
- Tocmai d-aia, răspunse atunci Niculae rii său. Nu poate să rămână Geacă, Geacă, aşa cu strigă. Şi adăugă după câteva clipe lungi, ţintuind^ sa tânără care nu clipea: De ce nu poate? Ce
şi când ar fi vrut pe lungi, apoi se nsăşi verificată.
apăru în cadrul mai mult şi când 5rtă, s-au dus... cu îndoială. Dar sigur
nd fruntea spre tatăl ştim toţi? aproape că pe tatăl său cu privirea ică?

XII

Tatăl nu răspunse şi nici fiul nu mai zise nimic. Altă dată, în altă zi, mai ales cum era acum, după o zi de odihnă - era prima duminică de la începutul secerişului - Moromete ar fi luat-o negreşit de la cap, dar se întâmplase în cursul zilei ceva cu Catrina acolo la Alboaica şi tatăl şi fiul arătau îngrijoraţi. Bâta, povestise acelaşi Sande trimes de Alboaica pe furiş, venise la prânz de la biserică, se culcase în pat şi nu mai vrusese să vorbească cu nimeni. Nu stătuse nici la masă, şi se făcuse seara şi tot în pat stătea. „Ce e cu tine, mamă, o întrebase Albei nedumerit, te doare ceva, să-i spunem lui Niculae să chemăm pe doctorul Ruiu de la spital, îl cunoaşte personal, dacă îi dă un telefon de la sfat să ştii că vine!" „Nu mă doare nimic", răspunse mama cu o voce foarte sigură dar foarte mohorâtă, şi alte vorbe nu mai scosese şi se înţelegea limpede că dacă le scosese şi pe-astea fusese doar ca să împiedice venirea zadarnică a medicului tocmai acum în zi de sărbătoare, când poate că se odihnea şi el ca orice om. „Ce e, mamă?" o întrebase şi Alboaica cu blândeţe, dar trebuise s-o lase în pace, fiindcă degeaba

vorbea cu ea. Stătea întinsă în pat în casă, îmbrăcată aşa cum venise, în fusta ei bună şi cu bluza ei de zile mari, cu spatele la toți cei care ar fi intrat pe uşă şi nu scotea un cuvânt. Era atât de mohorâtă încât toată odaia părea plină de împotrivirea pe care o împrăştia parcă în jurul ei şederea aceasta în pat, neclintită. Vecinii şi rudele mai îndepărtate ştiau că mama lui Niculae îşi purta supărările pe picioare, aşa cum făcea mai toată lumea, dar numai tatăl,
245
fiul şi fiica cunoşteau felul acesta al ei de a se culca şi de a nu vorbi când ceva duşmănos o copleşea din afară, sau dimpotrivă când ea copleşea pe alții cu duşmănia ei. Şi cele mai rele stări care o țineau cel mai mult la pat, cum era cea de azi, erau cele în care această duşmănie nu se limpezea: cât venea din sufletul ei, cât din al altora şi care dintre ele erau mai rele. Pentru că ea învățase de la biserică şi o spunea şi altora, că trebuie să uiți faptele rele şi să le ții minte numai pe cele bune, fiindcă aşa îi place Domnului Cristos. Nu reieşea însă de nicăieri din cele patru evanghelii că asta era una din plăcerile Nazarineanului, totuşi asta fusese cea mai des repetată dintre învățăturile pe care Catrina Moromete o desprinsese de-a lungul anilor ducându-se la biserică. Familia ei însă, Moromete îndeosebi, şi alții care îi cunoşteau tinerețea înțelegeau de aici mai multe, de ce chiar uitarea ar fi fost una dintre marile învățături ale lui Cristos: trecutul Catrinei lui Moromete nu părea să fie pentru aducerile ei aminte un izvor de lumină...
Moromete se ridică de pe prag, se duse pe vatră, scormoni cu vătraiul în cenuşă şi luă de pe el spuză roşie de la care îşi aprinse pufăind țigarea lui de tutun răsucită în foiță de mână. Alături, Ilinca spăla vasele (când Niculae fusese strigat la poartă de cei doi, abia terminaseră cu masa) şi le rânduia la locul lor pe polița de lemn din perete. Sperând că poate îi va pica totuşi ceva de mâncare atâta timp cât lumina tindei şi umbrele stăpânilor se mişcau mărite de-a lungul pereților şi podului pridvorului, câinele stătea întins într-o parte pe patru labe arătându-şi doar botul la lumină lângă stâlpul uşii, clipind rar din ochii lui parcă vinovați de conştiința de a fi câine şi de a nu fi mai mult, vită de pildă, față de care stăpânul are mai multă dragoste, se scoală anume dimineața şi o îngrijeşte şi îi dă mai mult să mănânce, nu numai fărâmiturile lui de la masă. Era unul tânăr, nu mai era Duțulache, acela murise de mult, pierise într-o zi de acasă şi nu-l mai văzuse nimeni.
- Vezi cum devine, zise Moromete, îți spuneam acum o săptămână când venişi cu noi dimineața în căruță la deal: nu mai e el secerişul de altă dată cu tot rodul muncii noastre! Aşa e şi cu biserica! In loc să se ducă şi să se întoarcă de acolo cu sufletul senin, se întoarce şi cade la pat. De ce? E bine aşa?!
Tăcu şi se întunecă şi el la față, ca şi când ar fi pățit şi el ce pățise mama în aceşti ani când biserica fiind dezlipită de stat şi copiii nemaiînvățând la şcoală religia, nu mai ştiau de Dumnezeu decât de la oameni, şi oamenii... Cu toate că în viața lui, nici de Paşti nu se ducea totdeauna la slujbă, Moromete se trezea acum că e credincios!
246
- Când erați mici vă luam din pat în noaptea Paştilor şi vă duceam la biserică şi mă-ta punea peste prag un strat de pământ proaspăt cu iarbă crudă... vă dădeam paşti pe el... continuă Moromete.
- Ei şi?! făcu Niculae.
începea parcă să-l scoată din sărite aerul acesta paşnic al tatălui său, după ce o gonise pe maică-sa de acasă cu parul. Oricum, avea aerul să creadă că ea stă acolo la Alboaica de dragul lui, să-i facă pâine sau cozonaci şi să vie pe urmă acasă bucuroasă ca de zile mari, ca pe timpul frumoaselor vremuri când toți copiii erau la un loc, şi în zilele de sărbătoare, de Paşti sau de Crăciun, nu se mai înjura şi nu mai ridica nimeni mâna unul la altul. Ce tot îi da el zor cum era cu pământul pus pe marginea pragului şi ttkc^^au&înlLoriLc care nu mai puteau să ascundă nimic?
^P^HHBjnile împovărezi tu cu lucruri care nu te privesc, zise Nicul^K, şi cuTBBH&re te privesc direct, te scuturi ca şi când nici usturoi n-ai mâncat şi mRjMra nu^ți miroase.
- Păi mă întâlrirKB^i la prânz cu Catrina lui Bălțoi, răspunse Moromete indignat şi zice „Ilie^wwreă s-a supărat rău naşa (adică mă-ta), am fost cu ea la biserică şi după slujltpopa a citit ceva ca să ne ducem la secere şi să dăm cotele.." Asta e lognsă?!! exclamă Moromete furios. De ce îl amesteci pe preot în astea? Că do>w tu nu crezi în Dumnezeu!
Aşadar din pricina asta căzuse Qsirina la pat, că preotul lăsase la o parte evanghelia şi vorbise de cote... \
Când Moromete se opri, se ivi Ilinca scoasă şi ea din sărite că tatăl ei vorbeşte de maică-sa ca şi când amândoi ar fi fost de față şi s-ar fi uitat unul la altul ca nişte prunci.
- Voi nu mai tăceți din gură, Niculae? zise ea. Nu vă dor fălcile de atâta vorbă?
- Nu ne dor, pe tine te dor? zise Moromete înțelegând că lui îi erau adresate aceste cuvinte.
Şi schimbă subiectul.
- Cu alte cuvinte, reluă Moromete adresându-se fiului, te fereşti să vorbeşti cu unul sau cu altul din ce motiv?
Ai fi zis că întrebarea avea rostul ei. Şi adăugă situându-se nu fără o anume încântare de sine pe un plan din afară:
- Care sunt metodele dumitale?
Sigur, nu erau amândoi oameni politici? Făceau schimb de vederi...
- Metodele mele sunt că am în față un sat vechi şi acționez să iasă din el unul nou, răspunse Niculae. Ori, intriga şi turnătoria n-o să facă niciodată din nimeni şi pe nimeni un om nou.

- Şi cotele crezi că or să facă? întrebă Moromete.

- Cotele o să le desfiinţăm, dar deocamdată suntem siliţi să recurgem. la ele, fiindcă n-avem încotro. Cu ce să aprovizionăm oraşele la un preţ convenabil?
- Bine, conveni Moromete, dar după ce le desfiinţezi îmi dai îndărăt ce mi-ai luat?
- Sigur că o să-ţi dau şi îndărăt sub o formă sau alta o să-ţi iai singur, răspunse în cele din urmă Niculae ridicându-se de pe prag şi pregătindu-se să se culce, având acum acea expresie a celui care ghiceşte ce i se va răspunde şi n-are nici un chef să audă, n-are acuma timp de discuţie.
- Dă-mi dumneata un bon la mână în care să se specifice următoarele, zise într-adevăr Moromete fără să ia în seamă intenţia fiului de a părăsi terenul. Am luat de la cetăţeanul cutare din comuna cutare raionul cutare cereale cantitate cutare în valoare de lei, care nu corespunde cu preţul pieţii. Prin prezenta, mă oblig ca, stat, să-i achit diferenţa, aşa, eşalonat. Drept care i-am eliberat prezenta spre a-i servi la nevoie.
- Nu merge cu chestii d-astea, zise fiul hotărât şi agresiv.
- Nu merge?! se îndoi Moromete, ca şi când ar fi crezut o clipă că faptul era posibil şi ar fi putut încheia tranzacţia chiar atunci şi anume cu fiul său, care ar fi avut împuterniciri speciale. I

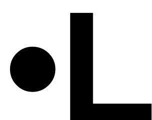
XIII

Isosică, Plotoagă, Zdroncan şi Bilă şi Mantaroşie care făcea şi el parte din biroul organizaţiei, dar care înainte de a li se alătura şovăise un timp între ei şi vechiul secretar, Adam Fântână, nu-şi dădură cu adevărat seama de ceea ce se petrecea pe arii nici după ce numărul celor care îşi întindeau grâul pe jos crescu atât de mult încât, văzută de departe, o arie începea să semene cu un fel de bivuac. Grămezile conice de grâu cu rogojini pe ele aduceau a corturi, iar ţăranii în cămăşi tolăniţi pe lângă ele a trupă în repaos. Isosică, în a doua zi de treieriş, plecase la raion de unde se întoarse pe seară cu ştirea pe care o comunică lui Plotoagă şi lui Zdroncan, că Bilă nu declarase la primirea sa în partid ce rol jucase în evenimentele din '46 din faţa primăriei şi că era momentul să se trimită la raion declaraţiile respective şi să fie curăţat. Plotoagă însă, preşedintele sfatului, nu se putu lăuda cu un succes asemănător şi spuse că Niculae al lui Moromete era complet refractar dezgropării trecutului lui Bilă şi că nici măcar nu vrusese să stea de vorbă cu Geacă şi Dănălache, pur şi simplu îi gonise de la poartă fără discuţie.
- Pe noi nu ne interesează dacă el vrea sau nu vrea, zise atunci Isosică aproape dispreţuitor, dând parcă de înţeles că în chestiuni de astea nu

\
persoana ta interesează... Avem noi şi alte socoteli cu el şi cu tat-său, domnul Ilie Moromete. Nici o grijă, nu vom scăpa momentul potrivit pentru a-i demasca pe amândoi pentru agitaţia pe care o duc... Aşa, Niculae avea ocazia-să-l iertăm pentru ceea ce face taică-său. N-o să-l mai iertăm. Zdroncan schimbă subiectul cu un surâs impenetrabil:
- Cu cine ai vorbit la raion?
- Am vorbit chiar cu tovarăşul care are sarcina să se ocupe cu probleme de-astea, răspunse Isosică. Şi adăugă ironic: ce, credeai că m-am dus să vorbesc cu tovarăşul Merdescu sau cu Bumbea?
ui din şoferii comitetului de partid raional şi cel numit Qjjii de la poartă, care te opreau să intri neanunţat. ZdronffiTn ripostsSMkîrijurătură admirativă la adresa lui Isosică spunând că era dat în paşteltySfcsii. dar că o să vadă el ce-o să-i facă mâine sau poimâine tovarăşul prniRiS^tar Ghimpeţeanu când o să afle că oamenii şi-au pus grâul pe jos şi nu VOTW se ducă să-şi predea cotele la baza de recepţie. Ce măsuri înţelege să iar
Isosică îşi descleştă fălcile şi căsbă cu gura până la urechi, abia înregistrând faptele. Se aflau acum la sfatB» biroul preşedintelui, luminat puternic de becul din tavan, şi nu mai era n|pieni pe acolo, afară de un paznic vigilent care făcea ce făcea şi se dădea ca din întâmplare când pe lângă uşă, pe coridor, ascultând încremenit, dar şi gata să-şi reia mersul dacă ar fi fost surprins, când pe-afară, pe sub ferestre, ca şi când ar fi pândit să nu sară cumva vreun duşman de clasă peste cei dinăuntru şi el să nu fie acolo şi să dea alarma. în realitate trăgea cu urechea...
- Nu egzistă, zise Isosică toropit de somn şi de o mulţumire esenţială, care înăbuşea nesilit orice încercare a oricui, nu numai a lui Zdroncan, de a-i strecura în preocupări vreo îngrijorare cât de mică. Cotele trebuiesc predate fără discuţie şi cine nu vrea, nu duce grâul acasă. N-are decât să-l ţină acolo pe câmp, să vedem cât îl ţine. Trecui şi eu pe-acolo când venii de la gară, adăugă el puţin mirat, şi unii îmi spuneau că n-au căruţe... Niculae al lui Moromete n-a fost pe arie?
- A fost de dimineaţă, zise Plotoagă, şi pe la prânz a plecat la raion, l-a chemat tovarăşul Ghimpeţeanu.
- Adică n-a zis nimic!
- Ce să zică, şi mie îmi spuseră tot aşa, că n-au căruţe şi că îl duc mâine dimineaţă.
- Poate că n-or fi având? admise Isosică descleştându-şi iar fălcile, vedem noi mâine, organizăm noi altfel convoaiele, luăm căruţe de la cei care stau şi n-au intrat în ceată şi le dăm lor...
Niculae se întoarse în aceeaşi seară de la raion şi dimineaţa ţinu o şedinţă cu Isosică, Plotoagă, Bilă şi Mantaroşie, cei trei membri ai biroului

organizației, plus Plotoagă în calitatea lui de președinte al comitetului executiv și nici el, Niculae, nu pomeni nimic de situația de pe arie. Le reaminti doar pe scurt instrucțiunile și măsurile care trebuiesc respectate în vederea unei bune desfășurări a treierișului, punând însă accentul insistent pe o supraveghere specială a ariei chiaburilor.
După felul cum le vorbi era lesne de înțeles că pentru asta fusese el chemat ieri la raion și exemplele pe care le dădu confirmară imediat această presupunere. In cutare sat un chiabur a refuzat pur și simplu să-și strângă grâul de pe câmp, un altul a stricat sitele de la batoză, un altul a încercat să fure niște saci cu zoană, acel praf amestecat cu pleavă și boabe rupte de grâu care se scurge alături de lada mare, altul a fugit din sat nu se știe unde și și-a împărțit recolta la alții, crezând că cu manevra asta...
Niculae era încruntat. Exemplele sale erau meschine, dar nu le inventase el, cum, necum, ăștia cărora le vorbea trebuiau să bage bine la cap să nu spună că n-au fost prelucrați...
Aria chiaburilor funcționa însă fără nici un fel de accidente, se treiera necontenit, batoza avea toate sitele în regulă, chiaburii erau toți prezenți lângă șirele lor de grâu și, în afară de toate acestea, la ei nimeni nu-și pusese recolta pe jos și nimeni nu zicea că n-are căruță să-și ducă cota la baza de recepție, cum ziceau ceilalți. Bogații satului treierau în tăcere și păreau surzi la strigătele pe care le scotea din când în când Plotoagă când ceva i se părea lui că nu e în regulă sau nu se mișca bine și numai copiii păreau veseli sau străini de ideea că au fost pentru întâia oară despărțiți de sat printr-o arie specială; fugeau și se zbenguiau printre șire, sau cărau cu aceeași veselie paiele de la curul mașinii, iar alții țineau de căpestre caii înhămți la căruțele încărcate și botul cailor abia le ajungea la urechi și caii stăteau cuminți în mâinile acestor omuleți care, în afară de faptul că erau așa mici, semănau întru totul cu părinții lor, de la pălărie și cămașă, până la chipul energic, ars de soare.
A doua zi dimineața, așa cum își repartizaseră sarcinile, Niculae și Isosică o luară de la sfat spre aria principală, de pe izlaz, unde funcționau trei batoze. Lângă pădurea Cotigeoaia, fură trimiși Bilă și Mantaroșie din conducerea organizației. Când Niculae ajunse printre mușuroaiele de grâu întinse până departe pe arie, la început merse printre ele în tăcere și cu oarecare grabă și fără să manifeste o atenție specială. După ce ieși însă din ele și fără să se oprească din mers, îndepărtându-se deci de arie, îl întrebă pe Isosică cu o voce tăioasă ca un brici:
- Ce e cu grămezile astea de grâu?
Isosică își încetini nu se știe de ce pașii, și nu se grăbi să răspundă, dar celălalt nu și-i încetini și atunci se crea deodată între ei o distanță care nu putea fi micșorată decât ori de Niculae, care ar fi trebuit să stea

să-l aștepte, ori de secretarul organizației, care ar fi trebuit să-și întețească mersul. Nu se știa însă încotro se ducea, așa glonț, Niculae și în cele din urmă Isosică mai micșoră din distanță, grăbind pașii, dar izbind din când în când cu vârful pantofului în scaieții sau pietrele pe care întâlnea în drum, având, pentru cei care s-ar fi uitat la ei de departe, aerul celui care nu pune el mare.preț pe cel ce merge așa iute înaintea lui și că situația lui nu depinde de ăsta, deși aparent trebuie să...
- Erau numai câțiva care aveau grâul cu neghină, zise el, nu știu ce mama dracului e cu ăilalți... Cică n-au căruțe...
e' unuia care nu știe cum se treieră grâul și tu s-o ie, zise Niculae ridicând glasul. Grămezile astea *Q*
f^ am văzut și eu că baza de recepție îi trimete
cu grâul îndărăt pe ^B^jB^h^hia. dar ieri ce-ați păzit, tu și cu Plotoagă, de i-ați lăsat și pe ăi cu grâul cura^*ă^l. pună pe jos? De ce nu răspunzi, ce-ați făcut ieri?
Dar tot nu se uita la el și tot mai rămânea îhfare ei o oarecare distanță, pe care secretarul local tot nu se străduia s-o micșoreze complet; nu mai izbea însă nici în mărăcini, nici în pietre.
- Plotoagă nu știu ce dracu a păzit, zice că a umblat pe la Ciolănești după niște măhine! răspunse Isosică cu un glas egal în explicațiile lui cu cel al căruia îl trăgea la răspundere. Eu am fost la raion, la comitetul de partid, am avut treabă cu serviciul de documentare.
- Și altă zi nu ți-ai mai găsit să te duci la serviciul de doi imentare?
- De unde dracu să fi știut eu că ăia cu grâul curat o să-l pună pe jos?! Mă duceam în altă zi, răspunse Isosică.
Acum nu mai era între ei nici o distanță și între timp se lămurise și încotro se ducea al lui Moromete așa glonț: spre aria chiaburilor. Intră în ea și dădură ocol batozei și tractorului care înlocuia locomobila. Tractoristul îl salută pe Niculae cu un deget la capela lui unsuroasă, iar referentul de la sfatul raional făcu același lucru, având însă și o expresie întrebătoare: avea tabelele cu chiaburi în mână, le ținea bine, vroia tovarășul de la raionul de partid să se uite în ele? Niculae se uită în treacăt în lada cu grâu, își vîrî mâna în el, vânturându-l, și întrebă unde e președintele.
- Uite-l colo, zise referentul local arătând cu degetul spre niște șire și ordonă unui țăran care stătea și se uita și el la grâu: ia cheamă-l încoace pe tovarășul președinte!
Niculae însă nu-l așteptă, se îndepărtă de batoză și o luă spre marginea ariei. Mergea însă acum agale, și Plotoagă și Isosică, șușotind între ei, se apropiară de el fără grabă, fumând țigări, și cu niște expresii preocupate... Stăteau acum toți trei împreună, în picioare, sub soarele apăsătoar și cei doi așteptau în tăcere în timp ce Niculae îi privea sfredelndu-i; părul lui

251

tuns scurt şi dat într-o parte îl făcea mult mai tânăr decât era cu adevărat faţă de ei.

- Ce e asta, tovarăşe preşedinte? zise Niculae cu o ironie bruscă $i necruţătoare. Poţi să-mi explici, tovarăşe preşedinte? Unde e chitanţa f numărul 1, tovarăşe preşedinte?! continuă Niculae în acelaşi fel, parcă ar fi avut o suliţă în mână şi o înfigea cu fiecare cuvânt în omul impenetrabil din faţa lui. Nu părea însă să-i pese lui de această impenetrabilitate. „Luaţi chitanţa numărul 1?" v-a întrebat tovarăşul secretar Sârbu. „O luăm, o luăm," zice tovarăşul preşedinte aşa flegmatic, acompaniat de tovarăşul secretar de organizaţie Isosică. Şi când eu v-am atras atenţia că e o problemă cu neghina asta, ei, zice tovarăşul preşedinte aşa binevoitor: î „Lăsaţi că vă explic eu'..." Da, da, explică-mi! ;

Ii ţinea fără să clipească sub privirea tăioasă a ochilor lui negri. j

- Parcă nici n-ai zice că ai în faţă doi oameni care se gândesc la î problemele comunei cum mă gândesc eu la problemele papalităţii, continuă Niculae. Aşa nişte tovarăşi care au organizat ei totul, l-am chemat chiar şi pe părintele să-şi dea contribuţia.

Isosică şi Plotoagă erau şi ei negri de soare, dar parcă se înnegriseră chiar în aceste clipe sub ploaia batjocoritoare de cuvinte care se abătuse asupra lor. Cel mai lovit arăta Plotoagă, care chiar transpirase sub cazna aceasta care îl muncea vizibil, să nu înghită ceea ce i se făcea, şi frâna gândirii care îl avertiza probabil că dacă se hotăra să răspundă, trebuia să se împace în acelaşi timp şi cu ideea că era foarte posibil ca după aceea să nu mai fie preşedinte. Erau amândoi oameni cu pământ şi nimeni nu-i silea să se lase astfel biciuiţi, se pare însă că Niculae cunoştea bine soiul acesta de ţărani care ieşise la iveală în viaţa satului, şi în cuvintele lui nu răzbătea nici cea mai vagă grijă că ar putea avea din partea lor surpriza unei tresăriri de independenţă.

- Ce ordonaţi să facem, tovarăşe Niculae? zise Isosică prinzând pauza din zbor. Aveţi dreptate, ne facem autocritica, dar ce dracu îi facem cu ăia-cu neghină? Cu ăia fără neghină, lăsaţi că se aranjează, vorbim noi cu ei şi o să plece toată lumea la baza de recepţie. Nu se poate, ordinul e ordin, ai arat, plăteşti, ai contract... Dar baza de recepţie ar trebui să le primească grâul cu neghină că doar ei l-au dat, nu l-am inventat noi. Vorbiţi dumneavoastră cu baza de recepţie la telefon şi noi mergem la arie să formăm convoaiele cu ăilalţi.

- Am vorbit ieri cu baza de recepţie, zise Plotoagă.

- Şi? întrebă Niculae.

- M-au trimis la Ciolăneşti, că sunt acolo două mâhine, să le luăm ş»| să dăm grâul la trior.

- Şi? reluă Niculae.

252

- Nu era nici o măhină, erau stricate, am bătut drumul degeaba, la telefon mi-au spus că sunt bune... Să-i ia mama dracului!

Preşedintele spusese aceste cuvinte cu gura plină, obidit şi înfuriat. Niculae se urni din loc şi o luă spre sat.

- Mergeţi pe arie şi până în seară să nu mai existe grămadă de grâu pe jos, ordonă el. Mă duc eu să vorbesc la telefon cu baza de recepţie. Executarea imediat!

XIV

recepf

biroul lui Zdroncan şi îi ceru să-i dea se răsuci pe scaun, ridică receptorul să învârtească energic la

Ajun; la telefon

de pe furca lui mare de manivelă.

- Alo, urlă el apoi în receptor, oficiul? şi contînî^repede ca şi când ar fi chemat pompierii să stingă un incendiu: Oficiul, oficiul, oficiul! Alo, oficiul, răcni după aceea scârbit şi insistent şi spuse: Dă-mi baza de recepţie, fi-ţi-ar urechea aia stângă cu care ţii receptorul, a dracu'! Alo, baza, vorbeşte aici...

Avea un glas de parcă ar fi fost pe frontul din '914, aşa răcnea până primea o legătură.

Niculae luă receptorul şi întrebă dacă la telefon era şeful bazei. I se răspunse că era chiar el.

- Din partea raionului de partid, zise Niculae sever, spune-mi, tovarăşe, ce e cu oamenii care au grâu cu neghină, care e situaţia?

- Trebuie să-l dea la trior, nu le putem primi cotele şi plata S.M.T.-ului şi nici restanţele cu un procent mai mare de şapte la sută, zise şeful bazei. Astea sunt instrucţiunile Consiliului de Miniştri.

- Chiar şi în cazurile în care baza le-a dat grâu de sământă cu neghină? întrebă Niculae.

- Chiar, răspunse funcţionarul liniştit. Nu trebuia să-l semene aşa cum l-au luat, trebuia să-l dea la trior.

- Bine, asta în ceea ce priveşte S.M.T.-ul care are dreptul să i se plătească arătura cu grâu curat. Dar cotele?

- Şi cotele, zise funcţionarul.

- Bine, dar dacă asta e calitatea grâului, cum poate baza să le pretindă alta?

- Trebuia să-l fi dat la trior înainte de a-l fi însămânțat, răspunse mai departe şeful bazei.
Urmă o pauză, apoi Niculae întrebă:
253
- Şi dumneavoastră, care ați dat grâu cu neghină, cantitatea propriu-zisă împrumutată, o vreți tot fără neghină? Vreau să spun nu cotele, ci sămânța datorată...
- Fără neghină, spuse şeful bazei neturburat.
- Dar voi l-ați dat cu neghină.
- N-are importanță.
- Cum n-are importanță? Ce răspuns e ăsta?
- Sunt ordine precise, răspunse şeful bazei, laconic.
Niculae puse receptorul în furcă şi ieşi afară. Dar nu plecă nicăieri, rămase în pragul clădirii pe scările de ciment, îşi vârî mâinile în buzunare şi rămase aşa, drept, uitându-se peste drum cu privirea în curtea celui ce se învecina cu sfatul popular, curtea lui Valache, grasul şi veselul partener ' de table al foştilor primari şi notari de odinioară ai acestei comune. Pe vremea lor, un primar n-avea de rezolvat astfel de probleme, nu existau nici campanii şi nici baze de recepție. Primăria era o clădire în general liniştită, înregistra naşterea şi moartea populației, avea un perceptor de impozite şi un agent de urmărire, dădea bilete de vite şi verifica măsurătorile şi greutățile şi executa un buget comunal nu prea încărcat, iar şi dacă vreunui om i-ar fi venit chef să-şi semene de pildă pământul cu sticle de lampă, toată lumea ar fi rămas complet indiferentă. Sticle de lampă vrea să semene? Foarte bine dacă are omul ideea asta, trebuie lăsat cu ideea lui, nu toți oamenii seamănă între ei să aibă fiecare aceaşi idee. De-aia sunt mai mulți oameni, ca să aibă mai multe idei.
Valache nu făcea nimic, găseai în cârciuma lui covrigi şi băutură, nu te silea nimeni să intri la el să iei ceva, dar când vindeai sau cumpărai o vită nu era asta o schimbare în gospodăria ta şi nu trebuia să bei un păhărel în cinstea acestui eveniment? Ici semnai biletul în primărie şi dincolo treceai şi beai în sănătatea vitei (cumpărate sau, vândute). Dar în sănătatea cui nu beai! Parcă dacă treceai copilului care se însura două pogoane de pământ te îndurai să te întorci acasă ca şi când nu s-ar .fi întâmplat nimic? Şi Valache era acolea, vesel în permanență, sau poate nu era el chiar vesel, dar te înveselea pe tine vederea lui când te gândeai că tot câştigul lui la cârciumă se topea la table pe țuici cu pungaşul de notar şi de primar care îl beau fie că pierdea Valache la table, fie că pierdeau ei. Era acolea, ca un paznic voluntar al primăriei, cu țoiul în mână, şi cine nu-l auzise măcar o dată strigând cu vocea lui moale de încântare, să trăiți, dom' primar, să trăiți, dom' notar? Ca şi când ar fi fost parcă plătit să întrețină în mintea oamenilor ideea că aceste două clădiri care stăteau față în față îți erau prietene, cu oamenii din ele cu tot. Pe urmă venise războiul şi după război... Chiar aici în fața casei lui Valache se întâmplaseră atâtea răsturnări! Aici cunoscuse cineva pe un
254
notar nou şi petrecuse cu el pe terasa lui Valache o noapte dintre cele care nu se mai uită. Şi tot aici, puțin mai târziu era chiar gata să fie omorât acelaşi băiat, care chemase oamenii cu goarna să le vorbească... Acuma sta pe aceleaşi trepte şi se uita, pe gânduri, la fosta cârciumă... Obloanele erau închise... în casa lui Valache vrusese să se mute odată un învățător, fiindcă altfel, fără rafturi, odaia era frumoasă, avea ferestre mari, acoperite pe jumătate de viță agățătoare. Şi se mutase, dar pe urmă plecase de-acolo şi sfatul nu mai trimisese de-atunci pe nimeni să-l înghesuie pe Valache cu mui^gX^odaia din fund... fi aveau însă în evidență.
zise Niculae de pe trepte, ire nu mai era gras câ%dinioară, ci negru şi parcă şi care ducea de funie o vacă, venea de la fântâna din apropiere, de
Şă şcoală.
Valache se uită la tânărul de pe treptele sfatului şi fie că nu auzise întrebarea, fie că o auzise şi nu vrusese să răspundă la ea, dar cu privirea aşa țintă, îşi văzu de drum, băgă vaca în curte, închise poarta şi se pierdu undeva în fundul gospodăriei.
- N-o mai duce mult nea Valache, zise paznicul de serviciu care urmărise scena de undeva de alături unde stătea jos.
- Dar ce-are? zise Niculae.
- Nu ştiu ce are, dar nu mai vorbeşte.
- Adică, are vreo boală?
- Cică n-are nici o boală, zic unii, nu-l doare nimic, dar nu mai vrea să vorbească. A intrat o dată alde Gae peste el şi nu ştiu ce i-a făcut acolo. Cică l-ar fi înjurat... I-a făcut pe urmă proces...
- Şi de ce a intrat peste el?
- Păi în calitate de preşedinte! -Şi?
- Nu ştiu ce-a vrut de la el, cică i-ar fi răsturnat masa şi ar fi ridicat ciomagul la el să dea impozite... Unii spun că l-ar fi înjurat, mai adăugă paznicul, punând un semn de egalitate între aceste două acțiuni, ridicarea ciomagului şi înjurătura, dând chiar de înțeles că înjurătura ar fi fost, prin natura ei, mai gravă decât lovirea cu ciomagul.
- Dar de auzit aude? zise Niculae intrigat.
- Cine ştie? Muierea spune că aude, dar că din ziua aia de la proces [a] luat hotărârea să nu mai vorbească. Are mai bine de un an de când ține gura închisă şi nu mai vrea să scoată un cuvânt.

- Dar ce s-a întâmplat la proces?
- Păi cică Gae îl trecuse că nu-şi plătise impozitele şi nea Valache zice onorată instanţă, vă prezint chitanţele care le am asupra mea ca dovadă câ sunt nevinovat. Dar judecătorul cu asesorii populari nici n-au vrut să

L

se uite la ele, zicând că să nu umble el cu uneltiri $i cu avocat, că n-o să-i meargă. Probele nu sunt din punct de vedere concludente, a zis judecătorul, şi a zăcut nea Valache vreo paisprezece luni în puşcărie. Cică acolo a început el să refuze să mai vorbească, zice muierea, că se ducea cu mâncare la el §i ea îl întreba una şi alta şi el nimic. Paznicul tăcu. Niculae întrebă:
- Şi ce face acuma Gae?
- Ce să facă, stă acasă. Aşteaptă să fie iar preşedinte. Posomorât, Niculae părăsi treptele şi se întoarse în biroul lui Zdroncan.
- Ia dă-mi raionul de partid, îi spuse, pe tovarăşul prim-secretar Ghimpeţeanu.
Se vede că se gândise tot timpul afară dacă să cheme sau nu raionul şi că în cele din urmă se hotărâse să-l cheme. Zdroncan lăsă scrisul, puse mâna pe receptor şi reîncepu urletele către oficiu.
- Merge greu, zise într-o vreme, raionul e ocupat...
După vreo oră de trudă reuşi în cele din urmă să obţină legătura' şi Niculae luă receptorul şi începu să raporteze. Primul-secretar era la postul său şi îi răspunse că cunoaşte situaţia, că acelaşi lucru se petrece şi în alte comune şi că totul se datora agitaţiei chiaburilor...
- Mobilizaţi membrii de partid şi combateţi agitaţia cu toată energia, tovarăşe Niculae, şi în acelaşi timp strângeţi toate trioarele existente sau mâhinele, cum mama dracului le spun unii pe-aici, şi selecţionaţi cantitatea respectivă de cote şi să se predea la baza de recepţie. Nu putem să perpetuăm să dăm bazei grâu cu mare număr de corpuri străine, pe urmă baza îl păstrează pentru la toamnă şi îl vinde cui n-are şi o ţinem aşa ca gaiamaţu. Trebuie explicat oamenilor că nu există altă soluţie.
- Şi trebuie predat fără neghină chiar şi grâul de împrumut? întrebă activistul.
- Dar ce crezi că bazele astea de recepţie lucrează de capul lor? Care sunt dispoziţiile? zise secretarul.
- Dispoziţiile sunt pentru întreaga ţară? întrebă Niculae.
- Păi sigur că sunt pentru întreaga ţară, n-oi fi vrând să se dea dispoziţii fiecărui ţăran în parte.
Şi convorbirea se încheie în felul acesta. Niculae închise. |,
- Câte trioare avem în sat? îl întrebă pe Zdroncan. I*
- Sunt câteva trioare, răspunse Zdroncan, dar zice că sunt toate stricate, s-a interesat ieri tovarăşul preşedinte şi le-a văzut cu ochii lui. S-a dus pe urmă la mama dracului la Ciolăneşti să ia pe-ale de-acolo, le-a găsit ş» pe-alea stricate.
- Şi nu se pot repara?

- Nu se pot, că le lipsesc tot felul de piese. Nu ştiu ce-au făcut cu ele, că nu e unul bun.
- Dă-mi S.M.T.-ul. Poate găsim la ei.
- Sunt date. Se lucrează cu ele în alte *mi*
- Dă-mi iar baza de recep
După *c^sfoâbmLuistiw&l&ţîciilae* îi spuse aceluiaşi şef că situaţia era fără soliuj^JjHflfSaOTKeva trioare ale S.M.T.-ului nici până la toamnă n-o să ş^HpRgfecţfona atâta grâu. „Ştim, dar n-avem ce face, răspunse funcţio^HT Se pare că numai în regiunea lor se ivise complicaţia asta.
ţ^^j regiune s-o fi primit vreo dispoziţie specială de la Consiliul de
- Dă-mi comitetul regional de partid, ceru Niculae şi Zdroncan se puse iar pe urlat.
Dar iată că legătura cu regiunea se obţinu mai uşor decât cu raionul şi Niculae luă receptorul şi ceru să vorbească cu un anume tovarăş Geor-gescu. Şi se întâmplă că acest tovarăş să fie chiar în sediu, cu toate că în această perioadă mai toţi activiştii erau plecaţi pe teren.
- Tovarăşe Georgescu, zise Niculae, puteţi să-mi spuneţi şi mie care e situaţia cu bazele de recepţie care au ordin să nu primească grâul care are mai mult de şapte la sută corpuri străine? Ştiţi că la noi s-a ivit o complicaţie şi am vorbit şi cu tovarăşul prim-secretar Ghimpeţeanu, dar soluţia asta cu datul grâului la trior este practic de neaplicat. Ce-i facem?
- Raionul o să primească dispoziţiile care se vor impune, răspunse scurt tovarăşul Georgescu. Nu înţeleg de ce veniţi voi cu chestiuni de-astea la comitetul regional! De ce nu ţineţi legătura cu raionul?
- Tovarăşul Georgescu, replică Niculae iritat, v-am spus că am raportat tovarăşului prim-secretar Ghimpeţeanu şi dânsul mi-a spus că mai sunt şi alte sate în situaţia asta. Problema e dacă nu'cumva mai sunt şi alte regiuni în

aceeaşi situaţie şi în cazul ăsta ce măsuri sunt de luat, ca să ştim cum să ne orientăm...
- Ţineţi legătura cu raionul, răspunse impasibilă vocea de la celălalt capăt al firului.
Şi închise. Niculae închise şi el şi de astă dată foarte hotărât o luă spre ieşire şi nu se mai opri în pragul clădirii sfatului să se mai gândească. Un sfert de oră mai târziu fu văzut apropiindu-se de aria principală şi Isosică §i Plotoagă îi ieşiră în întâmpinare. Se vedea însă după felul lipsit de chef 5i şovăielnic cum li se urneau paşii că ei nu făcuseră între timp nimic şi că în general nu prea înţelegeau ce era de întreprins într-o asemenea situaţie decât să execute ordinele. Se mişcau în aşteptare, sau aşteptau niişcându-se, nu păreau sau poate chiar că nici nu se deosebeau cu ceva de ceilalţi ţărani, sau poate că un vechi instinct le spunea că în astfel de

împrejurări e mai bine din toate punctele de vedere să te retragi în masa din care ai ieşit şi să laşi autorităţile superioare să acţioneze direct, sau o persoană anume trimisă de sus pe care s-o laşi să ia contact pe viu cu întregul sat pe propria-i răspundere... Bineînţeles că nu trebuia să te retragi prea mult şi,să laşi această persoană complet singură, fiindcă atunci te va curăţa după, şi va pune pe altul care va şti să execute mai bine decât tine ordinele şi dispoziţiile date, dar poţi să stai aşa de formă alături de el, ca să nu se observe că nu vrei să te amesteci, şi alături de ţărani nefăcând nimic, ca să au-ţi ridici satul în cap după ce valul va fi trecut şi să se plângă contra ta şi iar să te curețe...
- Ordinele sunt următoarele, zise Niculae fără menajamente. Şi începu să le spună ce aveau de făcut. Erau ele, chipurile lor, de nepătruns, dar prin coaja lor îngroşată de straturi de experienţă seculară pătrunsese, ciuruind-o parcă cu o mitralieră, necruţarea unuia care ieşise tot dintre ei şi care îi cunoştea şi ştia cum să le înfrângă împotrivirea şi şiretenia.
- Hai, daţi-i drumu, încheie Niculae. Daţi-i drumul şi începeţi şi combateţi efectele acţiunii chiaburilor. Treceţi la contraacţiune. In loc să duceţi muncă politică susţinută, duceţi muncă să-i mobilizaţi pe Geacă şi pe Dănălache şi să-i trimeteţi la mine! Numai achitându-vă de sarcinile care vă revin, puteţi să scăpaţi şi să nu vă demasc ca unelte ale chiaburilor! Eu mă duc la Cotigeoaia să văd cum decurge acolo treieratul şi când mă întorc uite-aşa să văd convoaiele înşiruite spre baza de recepţie.

XV

Isosică şi Plotoagă o luară înapoi spre centrul ariei şi se vedea cum o cumplită furie pusese stăpânire pe ei. Când un grup de oameni le ieşi înainte cu expresii parcă vesele care şovăiau între speranţă şi îndoială, vrând să ştie adică în ce sens se modificase situaţia, renunţaseră sau nu renunţaseră autorităţile la cote, având deci aerul că totul se mişcă între aceste două extreme şi că existau şanse şi pentru şi contra, Isosică şi Plotoagă începură să strige rând pe rând cu chipurile schimonosite de o mânie cu totul neaşteptată şi bizară, cu atât mai mult cu cât până atunci nu ziseseră nimic, având şi ei aerul că chestiunea asta cu cotele ajunsese puţin cam prea departe:
^
- Atenţiune aici, urlă Plotoagă. t
- Rechiziţionarea trioarelor, îl urmă Isosică cu un glas nu mai puBj[l] urlat, dar parcă mai rece şi mai ameninţător.

- Cine nu prezintă triorul reparat se confiscă pe loc şi nu se mai dă îndărăt, reluă Plotoagă, şi se interzice cu începere din acest moment depunerea grâului pe jos. r
Se apropiară de batoză.
- Cine treieră? făcu preşedintele.
- Eu, răspunse un ţăran tânăjxtrun glas de parcă ar fi fost strigat la apel în armată şi i-ar fiJa^iifpTăcere să-şi reamintească, răspunzând aşa voios, de acele fruHMp^umpuri petrecute în cazarmă.
Tnală?
acarcarea în ea a cotei cuvenite şi direcţia gara Balaci. [Stai, tovarăşe preşedinte, că n-am terminat, protestă atunci ţăranul ^energie disproporţionată faţă de argumentul pe care îl invoca. 'Preşedintele o luă spre grămezile de grâu, dar tânărul ţăran ţâşni de lângă ladă, îi ieşi înainte şi protestă şi mai înverşunat, de astă dată roşu de indignare şi cu fulgerări scurte de spaimă în privirile ochilor săi măriţi de o încordare până atunci ascunsă.
- N-am terminat, tovarăşe preşedinte, ce te legi tu de mine când eu abia am băgat în batoză şi uite colo căruţele la rând să tragă la coş.
- Ai neghină? îl luă preşedintele din scurt.
- N-am.
- Ai arat cu S.M.T.-ul?
- Am arat.
- Atunci ce... mă-tii crezi tu, că S.M.T.-ul ăsta e pe gratis, n-ai iscălit un contract că o să plăteşti în produse?
Şi trecu peste el fără să-l mai ia în seamă, dar celălalt reveni îndârjit.
- Şi tu ce... mă-tii căşunaşi pe mine, care nici n-am terminat, când ăştia stau cu grămezile pe câmp de două zile şi nu le zice nimeni nimic. Nimerişi peste mine, Dumnezeul... de preşedinte, că dacă mă reped acuma în tine te fac de uiţi pe toată viaţa că ai fost vreodată preşedinte.
- Cristache, ordonă preşedintele adresându-se unui băiat care stătea cu furca în mână şi se uita, du-te la postul de miliţie şi spune-i tovarăşului Moise Ion să vină imediat aici pe arie.

Țăranul nesăbuit amuți deodată, ca și când i-ar fi luat cineva indignarea cu mâna. în acest timp se adunase în jurul lor toată aria, și numai batoza continua să treiere. Băiatul cu furca nu se grăbi să alerge să cheme milițianul, dar nici președintele nu-și repetă ordinul.
- Suntem martori că tu l-ai înjurat întâi, zise un țăran cu glas potolit §' președintele se făcu că nu aude, dar nu dădu curs ciocnirii, continuă
strige ordinele așa cum începuse.
259
Le repeta nu tocmai așa cum i le spusese Niculae, ci deformându-le împins de furia aceea a lui pe care n-o pricepea nimeni și tocmai de aceea căpătau parcă în auzul celorlalți un caracter incredibil: se confiscau trioarele, se confisca recolta, se puneau cu miliția pe ei...
- Să ne ia tot grâul și să știm o socoteală, zise liniștit un țăran adresându-se practic președintelui, cu o astfel de voce care nu lăsa nici o îndoială că el știa că președintele nu născocise el ordinele astea și că prin urmare, dacă făcea pe intermediarul, să transmită mai sus propunerea asta.
- Sigur că da, admise un altul, ce să mai stăm să ne mai socotim, că S.M.T., că U.T.M., că F.D.P. ...Să ne ia tot grâul, tot acolo ajunge.
F.D.P. era Frontul Democrației Populare, denumire sub care se prezentase partidul și guvernul la alegerile recente și nu știa de ce îi rămăseseră ăstuia în minte inițialele respective. Cât privește U.T.M.-ul (Uniunea Tineretului Muncitor), organizația asta nu cerea nici un fel de cote, dar tot așa, se pare că în mintea acestui țăran nu se făcea nici o deosebire între Stațiunea de mașini și tractoare, organizație cu scopuri strict tehnico-V agricole, și organizațiile de masă existente care aveau alte sarcini. Nu se știe de ce propunerea cu luatul în întregime al grâului de către organizațiile numite potoli treptat furia președintelui și începu să-i ia pe fiecare la rând, ocolind liniștit grămezile de grâu.
- Ce e, Costache, de ce nu vreai să-ți duci cotele aferente la bază? -Păi acuma treierai, aștept să vină alde cumnatu-meu cu căruța de la
Mozăceni și îl duc. De ce să nu-l duc? îl duc! Cum să nu-l duc! Tocmai pe mine mă găsiși să nu-l duc?
- Și tu, Pațac? Tu ce aștepți?
- Păi acu' treierai și eu! protestă Pațac uimit că evidența acestui fapt era atât de greu de presupus. Acu' treierai și aștept să vie Ilie cu căruța și îl duc și eu.
- Care Hie?
- Cum care Ilie? Ilie Usturoi, cu care sunt în ceată.
- Lasă că vă facem noi rost de căruțe, n-aveţj nici o grijă, să vedeți cum o să plătiți voi și transportul până la gară, zise președintele și continuă: Noroc, măi Aguță.
- Noroc, Plotoagă.
- Măi Aguță, trebuie să-ți duci cotele la gară, zise președintele ca între prieteni. N-ai ce face. Așa sunt dispozițiile.
- Ce vorbești, se sperie Aguță. Păi zicea că le taie.
- Nu le taie, Aguță, cine dracu ți-a mai spus și prostia asta?
- Lumea. Să stăm, zice, să nu le ducă nimeni și n-are ce să ne facă.
- Are, Aguță, mai bine încarcă și du-le, nu mai pierde vremea de pomană.
260
- Mă, eu ^nflSMffV* tot'> 'e duc *' eu> zısc Aguță cuminte, uitându-se cu ochii marLJHK^eritate în cei încremeniți și duri ai președintelui.
Isosică uraHse să nu mai zică nimic, îl însoțea pe Plotoagă și, în clipele câncfj|Hta arăta mai prins în vorbă cu omul, el se uita vizibil în altă parte, avllflpfterul că asta era misiunea președintelui, să răspundă de aspectul ăsta qKotele...
- Bine, ăljP^e că dacă le duce toți, le duce și el, continuă Plotoagă oprindu-se lângă un purcoi mare de grâu, galben și curat ca aurul, fără pic de corpuri străine, dar dumneata de ce te apucași să-l pui pe jos de pomană? Crezi că cu atâta grâu n-o să dai nimic statului, sau crezi că dumneata n-ai nici o obligație patriotică față de poporul care muncește în fabrici și uzine?
- Măi Nică, zise țăranul neted, pe mine să nu mă amestecați în chestiunile voastre de partid că grâul e proprietatea mea și fac ce vreau cu el. Dacă dumneata vreai să mi-l iai, ai puterea s-o faci, dar să nu mă puneți voi pe mine să iscălesc, că nu iscălesc...
- Poți să nu iscălești, dar încarcă grâul în căruță și du-ți cotele aferente, zise președintele.
- Lui Ilie al lui Moacă, începu omul să povestească, și avea în privire și pe chipul lui lung ca o lubeniță o expresie de triumf ca și când ceea ce avea el să le dezvăluie va stârni senzație, i-au intrat astă-iarnă în curte și i-au luat un bou. „Mă, zice Ilie al lui Moacă, ăștia nu se mulțumesc să-ți ia vita din grajd, dar te mai pune pe urmă să iscălești că ai dat-o de bunăvoie."
- Dar când a încasat banii în avans de contract i-a plăcut, zise președintele întorcându-se spre Isosică, ia să-l trecem noi.pe ăsta, în cap cu domnul Ilie Moacă, pe lista de agitație contra regimului, să-i învățăm noi minte să mai umble cu minciuni! Cum te cheamă pe dumneata?

Omul însă se feri şi deodată chipul lui alungit se decolora şi se închise şi nici urmă de triumf nu mai păstra pe trăsăturile lui dungate de soare şi de o mânie oarbă cu care nu mai ştiuse ce să mai facă. Acum parcă descoperise brusc ce-ar fi trebuit să facă: s-o păstreze doar pentru el şi să nu-i dea frâu în gura mare. Văzându-l că şi-a dat seama .singur de prostia lui, Plotoagă nu stărui nici el să-i afle numele, dar îi repetă să încarce imediat cotele în căruţă, dacă nu vroia s-o păţească... Imediat, acuşi, în faţa lui, dar ce, ne jucăm aici de-a cotele, trebuie s-o duci întâi acolo şi pe urmă mai stăm şi la discuţie, dacă mai e ceva de discutat...
Lângă purcoiul următor se agita un omuleţ mic, chemând pe cineva care se afla undeva printre şiri, îşi vâra degetul mic în gură, fluiera şi striga:
. 261

L

- Măi Costică, vino, mă, încoace, mai repede cu căruţa să încărcăm cotele şi să le ducem, nu vezi că s-a supărat aici toată lumea, o să creadă tovarăşul preşedinte că nu vrem să le ducem, hai mai repede, Costică, să le ducem acolo şi gata...
- Bă, fi-ţi-ar capu-al dracu' şopti Isosică întrerupându-i strigătele, tu eşti membru de partid sau ce mama dracului eşti? Ia încarcă repede şi să nu te mai prind cu grâul aici.
Şi trecură mai departe şi în urma lui omuleţul nu se grăbi să pună în practică strigătele lui către acel Costică, şopti unui băiat care sta lângă el să aibă grijă de grâu şi dispăru într-o direcţie cu totul contrarie celei de unde ar fi putut veni căruţa cu Costică în ea. De altfel aşa făcură şi ceilalţi acum când nimeni nu mai aştepta nimic nou din partea celor doi, preşedintele şi secretarul: se limpezise în ceea ce îi privea pe ei, n-avea nici un rost să mai stea să-i asculte. Şi se pitiră printre şirele de paie sau o luară nepăsători şi singuratici care încotro, lăsând grămezile de grâu pe seama copiilor sau femeilor. Rămăseseră numai cei cu grâul cu neghină, care aveau aerul că ei sunt scoşi din cauză din moment ce lor nu li se spunea nimic.
- Sigur că da, zise unul dintre ei, muncitoru ăla trebuie să mănânce şi el, nu poţi să-l laşi aşa să dea cu ciocanul cu burta goală... Să vedem cum îi facem, că de dat dăm noi, dar să ştim...
- Dar ce, ne dăm şi noi seama, îl continuă un altul prefăcându-se că nu-l vede pe un activist necunoscut care se apropiase între timp de grămezile de grâu şi începuse să vorbească în şoaptă cu Plotoagă şi Isosică. E chestia asta cu S.M.T.ul, ţi-a arat, ţi-a grăpat, te-ai înţeles să dai, dai! Sunt, nu aşa, diferite forme, tu munceşti aici pe ogoare, el munceşte acolo la nicovală, trebuie să te înţelegi... Toată lumea are nevoie de pâine, nu numai tu, plus că acum suntem toţi muncitori cu braţele! Tu ai nevoie de piuliţa lui, el de datoria ta patriotică... Ce poţi să-i faci? Clasa muncitoare, în unire cu ţăranul muncitor...
Ii apucase acuma grija de muncitori şi aveau aerul că nu spun lozinci, ci cred cu tot dinadinsul că trebuie să se într-ajutoreze. Erau atât de naivi în viclenia lor încât îşi închipuiau că chestiunea era în mare fierbere acolo sus, şi că.nu strică să se audă şi să se transmită din partea lor că ei nu sunt smintiţi la cap să pretindă anularea S.M.T.-ului sau a datoriilor, dar trebuie să înţeleagă şi ei că istoria asta cu cotele... Ca să nu mai vorbim de pretenţia cu corpurile străine...
- Degeaba zice el Plotoagă să ne apucăm acuma să dăm la trior, reluă altul. Asta e aşa o glumă! Păi ce ne mai rămâne dacă îl dăm la trior?
- Neghina, asta îţi mai rămâne! răspunse altul mirat că evidenţa asta nu era înţeleasă.
262
altul cu un glas care sugera dacă ar şti muncitoru ăla, ar
se despărţea de Isosică şi cură şi ei la fel, dar nu prea
- Asta e mare ispravă, cu neghina, rejj că o s-o povestească şi nepoţilor; şi adj da cu ciocanu în pământ...
Pe acestea activistul necunoscut to<! Plotoagă şi se îndepărta grăbit. Iar cei ***dq***
grăbiţi, ci mergând agale, parcă gânditoriTTS-ar fi zis că acel activist cine ştie ce le spusese, să lase poate lumea în pace să-şi încarce grâul şi să se ducă acasă, cum se întâmplase anul trecut... Nu vezi, au plecat fără să mai zică nimic...
XVI
Nu se lămuri însă ce era cu acest activist în timp ce se aduseră pe arie trioarele (sau mâhinele, cum li se zicea) şi se dovedi că toate erau în bună stare, nu le lipsea nici cel mai mic şurub... Nu era deci nici o glumă, trioarele fură instalate pe arie şi începură să funcţioneze. In mod ciudat, tocmai ei, cei cu neghină, care erau în felul acesta rău nedreptăţiţi, părăsiră orice împotrivire şi începură să-şi dea grâul la trior. Erau toţi tăcuţi şi posomorâţi şi prin tăcerea aceasta docilă cu care acceptară ideea să dea înapoi grâul curat în locul celui neghinos pe care îl primiseră, s-ar fi părut că ceilalţi nu mai aveau acum nici un sprijin în rezistenţa lor şi nici un motiv să mai întârzie formarea convoaielor.
Şi, cu toate acestea, nimeni nu se mişcă, grămezile de grâu continuară să rămână păzite doar de femei şi copii, iar

cei care treierau, în loc s-o ia spre gară cu căruța, trăgeau, cu aerul cel mai firesc, căruța cu grâu pe arie, întindeau cerga pe pământ şi începeau să depună cuminți grâul pe ea. Arătau foarte harnici în această îndeletnicire şi uitându-te la ei ai fi putut spune chiar că depun mult sârg, ca şi când ar fi vrut să dovedească în felul acesta că iată ce oameni vrednici şi de înțeles sunt ei, cât de harnici şi săritori... Strigau la copii să întindă cerga bine, vorbeau în treacăt cu caii promițându-le că după ce treaba va fi terminată o să le adea ovăz în trăişti, aveau în mişcări un zor destins şi mulțumit, chiar plin de o anume recunoştință (dar adresată nu se ştie cui) şi se uitau la cei din jur foarte senini şi elocvenți: uite, parcă ziceau, o făcurăm şi pe-asta, treierarăm, aşa e viața noastră, muncim ce muncim, dar pe urmă e bine, îți aduni grâuşorul de pe câmp şi mănânci pâine... în acest timp Isosică şi Plotoagă depuneau acelaşi zel. în ceea ce privea activitatea trioarelor, dădeau ordine, supravegheau, treceau de la un trior la altul, dădeau sfaturi şi adesea chiar Puneau mâna la manivela care învârtea roata care la rândul ei învârtea cilindrul selector, având şi ei aerul că asta era situația, erau toți o familie §i în astfel de împrejurări n-are rost să stai cu mâinile în buzunar, trebuie să ajuți... Când osteneşti, pe urmă mai stai de vorbă, mai fumezi o țigare... Niculae revenise între timp de la celelalte arii şi căzu tocmai când unul
263
din țărani, cu merticul în mână, se pregătea să-şi descarce liniştit recollj pe cergă şi se duse la el şi îi zise:
- Stai, de ce îl pui pe jos? N-ai auzit că se interzice depunerea grâulj pe arie? Predă cotele şi du-ți grâul acasă.
Omul arătă cea mai nedumerită dintre figuri:
- Păi unde se predau cotele?
- Du-te la gară, zise Niculae.
- Cum, să mă duc cu căruță cu tot? se miră mai departe omul, dar nu prea mult, înțelegând după cât se pare că față de neştiința celuilalt mirarea lui prea exagerată ar putea să fie necuviincioasă. Şi explică: pun partea mea acilea până una alta şi dacă e să mă duc la gară, nu e nevoie să mă duc cu toată căruța, duc numai cotele, ce rost are să mă trambalez până acolo cu tot grâul?
Avea dreptate. Convoaiele trebuiau să se formeze bineînțeles numai din cote şi într-o căruță trebuiau să fie puse cotele a mai multor inşi, măsurate foarte exact şi puse în saci. Dar de ce această operație atât de simplă continua să nu se facă?
Văzând scena, Isosică şi Plotoagă se apropiară indecişi şi după semnele cunoscute numai de ei înțeleseră că se pot apropia de tot şi lua parte la discuție.
- Noi ne-am gândit cum să evităm greşelile de anul trecut. Şi acuma s-au ivit altele, zise activistul sfatului raional.
- Şi de ce, tovarăşe preşedinte, reluă Niculae adresându-se de astă dată lui Plotoagă, nu se formează convoaiele şi să lichidăm grămezile de pe câmp? Ce aşteptați? Ce vorbirăm noi mai înainte?
- Am fost după trioare, explică Isosică luându-i în felul acesta apărarea preşedintelui, acuma trebuie să aşteptăm să dăm grâul la trior.
- De ce trebuie să aşteptăm?! exclamă Niculae.
- Cotigeoaia cum merge? întrebă Isosică.
In loc să răspundă se apucase să pună el întrebări. Niculae îl scrută câteva clipe cu privirea micşorată de intensitate ca şi când s-ar fi întrebat ce trebuia să facă cu asemenea ins care în mod evident se ferea din fața sarcinilor care îi reveneau în calitatea lui de secretar de organizație şi îi lăsa pe alții să le execute în locul lui şi el doar să stea şi să apară astfel în fața oamenilor ca un prunc nou născut.
- O să discutăm noi în organizație toate problemele astea, răspunse Niculae cu un glas care promitea multe. Să ieşim din campanie şi o să analizăm noi aceste evenimente.
Fără îndoială că asta ar fi putut să se întâmple întocmai cum promitea. Dar până una-alta se aflau în campanie şi Isosică şi Plotoagă nu riscau ei să fie puşi în discuția organizației (mai ales acum când aveau atâtea planuri)
264
<Jacă situația cu strânsul recoltei nu i-ar fi depăşi^ ce putuseră ei să facă şi nu făcuseră? Puteau.
puteau şi mai ales ordine, dar iată că
Kcolta în grija celor cu Ifmeilor. foarte coborâtă, semn de kMozăceni s-a procedat aşa [eieratul la primul om care face şi Ie-a dus, dar pe ba să treiere nimeni. Iar la au dat drumul la boi peste
nu le executau țăranii, părăsiseră aria şi lă care nu se putea sta de vorbă, a copiilor^
- Tovarăşe Niculae, zise Isosică cu mare nelinişte dacă l-ar fi auzit oamei cum spui dumneata, din prima zi s-a oj n-a vrut să-şi ducă cotele la bază şi n-a' urmă s-au oprit de tot batozele şi nu Zâmbreasca a venit un camion de miliției!
ei, erea să-i răstoarne în şanț şi să-i omoare boii cu coarnele.
- Cum să-i răstoarne în şanț? întrebă Niculae uitându-se cu dispreț la acest secretar sătesc alarmist, care era în stare să debiteze asemenea bazaconii.
- Au aflat din vreme că vine un camion cu milițieni şi când l-au văzut că intră în sat au dat năvală cu boii din toate părțile, explică Plotoagă. Boii, continuă el arătând şi cu mâinile, fuseseră strânşi anuine prin ulițele din preajmă şi când au văzut camionul, hua, hua, şi trosc-pleosc cu bicele în ei să se repeadă orbeşte... Ereau să-i omoare, mai spuse el simulând o îngrijorare extremă şi după câteva clipe adăugă filozofic: ce poți să le faci la

nişte boi!
Şi parcă era şi o oarecare admiraţie în felul cum rostise el aceste cuvinte, dar fireşte nu pentru boi, ci pentru cei care ştiuseră să-i folosească atât de bine, ţăranii aceia din numita comună.
- Şi de ce a venit camionul cu miliţieni? zise Niculae.
- Cică i-ar fi chemat preşedintele de-acolo, că ar fi sărit ăia pe el, încercă Isosică să povestească. Tot cu cotele, ce mai încoace şi încolo, o încheie el tăindu-şi singur firul.
Dar nu fără o intenţie foarte subţire, fiindcă tăcerea care urmă după aceea rezuma elocvent întreaga lui gândire şi comportare, a lui şi a lui Plotoagă, în sensul că iată că aici la Siliştea nu s-a întâmplat nimic de acest gen şi că nici nu e bine să se întâmple, ferească Dumnezeu... Că Niculae nu trebuia să se plângă de ei şi că n-avea nici un rost să-i tot "ameninţe şi să-i batjocorească, o să iasă bine dacă o lasă mai încet... Dimpotrivă, dacă se forţează ceva era chiar foarte periculos, dintr-o pripeală putea ieşi o daravelă să ia foc toată aria.
Niculae le întoarse spatele şi o luă spre sat. Ajunse la sfat şi îi ceru •ui Zdroncan să-i dea legătura cu Zâmbreasca, cu preşedintele sau secretarul de-acolo. Zdroncan avea de lucru şi mânca la masa lui pâine cu brânză, nu se mai dusese acasă şi avea la piciorul scaunului şi o sticlă cu un dop de cocean de porumb, din care trăgea fără sfială: era un lichid

alb-tulbure, ţuică făcută din surse locale, pesemne porumb, cea de struguri sau corcoduşe de anul trecut fiind de mult băută în sat.
- Alo, oficiul, scoase el un urlet răguşit, de o agresivitate nepăsătoare, învârtind din manivelă şi în acelaşi timp mestecând vârtos din fălci.
Se făcuse foarte cald şi peste dejunul lui Zdroncan roiau muşte. Nu mai era nimeni afară de el, până şi paznicul se vârâse cine ştie în ce cotlon mai răcoros.
- Alo, Zâmbreasca? Cine e acolo? strigă Zdroncan. Ce faci, bă, nea Ilie?... Preşedintele ăla al vostru mai trăieşte sau a dat ortu popii?... Uite îl caută raionul de partid, vorbeşte aici.
- Alo, cine e la aparat? întrebă Niculae şi după ce află cine e şi îşi spuse şi el numele şi calitatea îl întrebă pe funcţionar ce activist de la raionul de partid se afla acum la Zâmbreasca? Tovarăşul State? Vreau să vorbesc cu el, trimite pe cineva să-l caute. E urgent.
După o jumătate de oră cel din Zâmbreasca se afla Ia aparat.
- Alo, State, zise Niculae, să trăieşti, Moromete la telefon.
- Să trăieşti, zise celălalt, ce s-a întâmplat?
- Cum merge strângerea recoltei la Zâmbreasca? s|j
- Destul de bine, răspunse State. La Siliştea?
- Merge bine, zise Niculae. Ceva nou? Am auzit ceva cu nişte boi...
- Ce?! strigă celălalt neauzind bine, sau profitând de faptul că putea să nu audă bine.
- Nişte boi, zise Niculae, o chestie cu nişte boi. Dacă s-a întâmplat la Zâmbreasca o istorie cu nişte boi, repetă.
- A, se dumiri celălalt, istoria cu boii, da, s-a întâmplat, dar nu în Zâmbreasca.
- Dar unde, State?
- In Atârnaţi! He-he! râse deodată tovarăşul State, dar nu spuse nimic, deşi prin râsul său trăda că deţine amănunte. Ştii cine era acolo?
- Nu. Cine era?
- Ghici!
- Nu-mi pot da seama!
- Erau acolo Iosif şi tovarăşul Beju. El a dat ordin miliţiei, a trimis un camion...
- Iosif?! tresări Niculae.
- Nu, nu Iosif, tovarăşu Beju!
Era vorba de unul din secretarii comitetului regional. Nu era însă vădit că State râsese cu acel he-he al lui, neînsoţit de explicaţii, cu gândul la relaţiile de prietenie dintre Iosif şi Niculae, ci mai degrabă se gândise la secretarul Beju, despre care reuşise să afle că personal şi fără aprobarea primului'secretar Mircea, îl ştersese pe el, pe State, de pe lista celor care

urmau să fie trimişi la Şcoala superioară de partidttM»fly". Şi acum nu se putuse stăpâni să arate că îi părea bine de cele înnlfcbte... Se ştia de altfel că Beju mai făcuse altele de acest gen şi altora flR fusese criticat de forurile superioare, dar în ciuda acestor critici continua să-şi exercite funcţia de secretar-trei şi să fie apoi reales în biroul regional şi să i se încredinţeze mai departe aceeaşi funcţie, deşi toată lumea se aşteptase să fie în cele din urmă scos din ea. Ori, se întâmplase tocmai pe dos, adică în cele din urmă fusese reales... Era un ins cunoscut în special pentru tendinţa lui de a urmări şi exclude din partid pe toţi cei care credea el că sunt duşmani şi nu trecea săptămână să nu se audă cum umbla prin organizaţiile regiunii şi excludea câte doi sau trei. Probabil de aceea era el aşa apreciat mai sus... Se înţelege de la sine că mulţi dintre cei excluşi de el înaintau apoi forurilor superioare contestaţii, dar dosarul lor ajungea tot la tovarăşul Beju şi rari mai erau aceia care se adresau după aceea Comitetului Central. Acum Beju dăduse ordin miliţiei să intre în acţiune, dar iată că ţăranii aceia din Atârnaţi îşi

luaseră şi ei măsurile lor, folosind resursele locale.
- Am vorbit cu Iosif la telefon, continuă State.
- Ai vorbit?! Şi ce ți-a spus? aproape că strigă Niculae.
- N-auzi, tovarăşul secretar Beju a dat ordin să vie miliția, zise State obiectiv, cu o voce ciudat îngroşată.
Şi nu mai spuse nimic, tăcu la celălalt capăt al firului şi Niculae tăcu şi el un timp nedefinit, opriți parcă amândoi la marginea cuvintelor ca la marginea unui gard fără porți.
- Spune-mi, la dumneata sunt unii care au grâu cu o mare cantitate de corpuri străine? rupse Niculae tăcerea.
- Sunt, zise State.
- Şi cum ați rezolvat?
- Rezolvăm pe parcurs, răspunse State după o pauză de gândire.
- Adică cum, insistă totuşi Niculae, deşi se putea lesne înțelege că situația la State era cel puțin la fel de neclară ca şi la Siliştea. Ce însemna asta că rezolvau pe parcurs? Care parcurs?
- Organizăm pe bază de tabel, răspunse tot aşa de obscur State. îi avem pe toți pe listă.
Niculae mai continuă în felul acesta câteva minute, apoi închise, şi cu o voce în care răzbăte^ip undă joasă de îngrijorare ceru legătura cu comitetul de partid. Primul-secretar Ghimpețeanu era mai departe la postul său şi-i răspunse imediat.
-Tovarăşe prim-secretar, zise Niculae raportând, am mobilizat trioarele §i le-am adus pe arie, se lucrează cu ele, sunt în număr de trei.

- Foarte bine, tovarăşe Niculae, răspunse secretarul înainte ca activistul să fi terminat, dați-i înainte şi obțineți aceleaşi succese.
- Tovarăşe prim, ar mai fi o chestiune, zise Niculae cu o diminuare aproape reflexă în voce a importanței însăşi a problemei despre care voia să vorbească. S-a răspândit zvonul că o să se taie cotele şi avem unele dificultăți pe chestia asta. Şi de-aia v-am telefonat iar, să vedem ce îndrumări ne mai dați ca să ne descurcăm... Profitând de chestiunea asta cu neghina nici alții nu vor să-şi predea cotele şi s-au strâns grămezile pe câmp şi stă lângă ele câte-un copil sau câte-o muiere şi...
Secretarul însă îl întrerupse cu acea nerăbdare a celui care având o perspectivă a întregului, de mult nu mai aude el nimic nou în ce i se spune din diferitele lui părți.
- De dimineață şi până acuma, că s-a făcut ora unu, vă explic că aici nu există discuție, cotele sunt o datorie patriotică şi nu e nici o situație specială! Nu văd nici o situație specială. Acționați cu răspundere, evitați orice neînțelegere şi, acolo unde există, lămuriți cu tenacitatea specifică comunismului că aşa se pune problema şi nu cum îi trăsneşte cine ştie cui prin cap. E clar? Doar eşti la tine în sat! Mai ai vreo nelămurire?
XVII
Era foarte clar, dar claritatea aceasta se oprea foarte net pe arie.
- Vasile al lui Troscot a terminat şi l-a dat la trior şi nu i-a mai rămas nimic, spuse unul apropiindu-se de un grup de lângă o şiră de grâu şi aşezându-se jos cu o vădită plăcere, având aerul că, iată, s-a aranjat şi problema asta şi acum o să fie bine.
- Nu mai spune, exclamă un altul, chiar nimic nu i-a mai rămas?
- Conform calculelor, trebuie să predea tot, răspunse celălalt cu aceeaşi încântare. Ii mai rămâne neghina.
- Ce face, domnule, băiatu ăsta al dumitale, nea Ilie? exclamă un altul, adresându-se lui Moromete care stătea mai la o parte într-o rână şi fuma şi vorbea nu se ştie ce cu Nae Cismaru.
- Ce vreai să facă, măi Cîrstache, răspunse Moromete (era chiar Cîrstache, vecinul său de poartă) cu un glas în care stăteau în cumpănă convingerile lui politice cu înțelepciunea lui de țăran care ştia ce înseamnă o autoritate de stat constituită şi un singur ins... Ce putere are el?
- Măi ăsta, Ilie, sări atunci Nae Cismaru de alături, mă, eu în locul tău nu I-aşi primi în casă, mă!
- Da, dar tu nu poți fi în locul meu, exclamă Moromete ridicând un deget în sus ca să sublinieze deosebirea.

- Nea Ilie, reluă repede Cîrstache, să nu-i ia cineva w^Mtin gură, păi bine, domnule, el nu vede situația cum stă în realitate? De^Hku spune acolo că nu se poate? Eu sunt convins că el nici măcar nuWe-a spus: domnule, nu se poate!
Moromete tăcu îndelung şi cine îl cunoştea ştia că acum el nu-i va răspunde lui Cîrstache. Câțiva însă, care erau strânşi acolo, nu-l cunoşteau bine şi se întrerupseră câteva clipe din vorbă şi se uitară la el să vadă ce-o să zică. Cîrstache era un admirator al celor patru, dorind mult să fie el al cincilea, să-l cheme Moromete şi pe el când veneau ceilalți şi nu să-l lase să vină singur, mai ales că nu era un simplu vecin. Când era Niculae mic, băiatul venea pe la el şi Cîrstache scotea de sub pat un cufăr cu cărți şi îi dădea câte una să citească. Cărțile astea şi le cumpăra singur cu bani din buzunar, nimeni nu ştia când şi de unde şi nu le dădea nimănui, mai degrabă venea el singur seara în casa omului, se aşeza lângă lampă şi citea la toată lumea... Ai fi putut crede, auzindu-l, că erau scrise de el toate povestirile acelea asemănătoare basmelor, sau adevărate, dar pline de o taină care rămânea până la urmă tot nedezvăluită. Numai lui Niculae îi împrumuta el aceste cărți, dar nici lui fără limită. într-o zi cufărul rămase închis înaintea băiatului şi Cîrstache îi spuse sever, aşa cum spui cuiva care a ajuns la marginea lucrurilor

permise: „Gata, nu-ţi mai dau, ce, tu vreai să-mi citeşti toate cărţile?".
Cîrstache trecuse prin ani grei pentru el, cu însurătoarea, când luase o muiere cu casă pe lângă cimitir şi nu trăise bine cu ea, o prindea mereu cu câte unul prin vie şi chiar prin grădină, seara pe la miezul nopţii. Şi se povestea că fugise de la ea nu din pricina asta, ci pentru că într-o noapte se pomenise cu un om negru pe pieptul lui, cu două cornițe ieşindu-i din cap ca la iezi. Cîrstache s-a zbătut să-l dea jos, dar n-a putut şi ăla îi spunea mereu: „Deschide gura, să-ţi scuip în gură, să faci copii urâţi ca mine". S-a întors la casa părintească, i-a dat taică-său o parte din curte, că nu era el singurul fiu, şi-a ridicat un bordei al lui şi s-a însurat cu alta, făcând o crilă de copii (nici mai frumoşi nici mai urâţi decât alţii, de unde se putea presupune că ăla negru cu coarne de ied nu reuşise totuşi să-i scuipe în gură). Morometâwiu intrase niciodată cu el în aceste amănunte, nici când îi mersese bine, nici când îi mersese rău, era însă binevoitor cu el, de pildă nu-l mai lăsa să întrebe la poartă ce face câinele, ci îi răspundea direct: „Hai, mă, că nu se dă, Cîrstache, intră".
- De unde eşti tu convins, Cîrstache? zise atunci unul văzând că Moromete nu răspunde. Ai stat tu lângă el când a vorbit?
269
Cîrstache răsuci în dreapta şi stânga priviri de respect pentru Moromete şi de protest faţă de cel care punea problema în felul acela şi zise în celjj din urmă:
- Dumneata, nea Vasile, crezi că pentru a şti un lucru trebuie să acolo corporal?
Şi se şi făcu imediat roşu, izbit el însuşi de ceea ce spusese. „,
- Ei, nea Vasile, mai zi ceva! exclamă altul dându-l drept învins pe acest Vasile şi cu multă consideraţie pentru Cîrstache, care îşi întărea cu modestie şi imperceptibil gâtul, semn că adevărul descoperit de el nu era dintre cele de toate zilele.
- Dar cum?! zise acela. De unde poţi tu să ştii cum devine un caz la Piteşti, dacă tu eşti la Siliştea? De unde ştii tu ce-a zis Niculae Ia raion dacă tu ai fost pe arie? Poate că a spus, de ce să zici tu că n-a spus?
Se lăsă o tăcere. începură să fumeze ţigări şi numărul celor care se adunaseră aci spori încetul cu încetul, unul câte unul. Veneau agale de pe undeva de printre şirele de snopi, se uitau şi vedeau grupul şi se apropiau şi ei şi se aşezau la margine cu un aer elocvent: n-avem nimic de făcut în acest ceas al zilei, parcă spuneau, am secerat ca şi voi şi ne-am adus grâul aci, şi aşteptăm liniştiţi să vedem ce iese... N-o să ne apucăm noi să facem ce nu fac alţii, să ne ducem adică grâul la gară şi să-l lăsăm acolo ca nişte proşti în timp ce alţii stau şi aşteaptă şi poate scapă cu el nedus, dar nici dacă ne vine o idee bună n-o să stăm să aşteptăm să le vie la toţi, încărcăm grâul în căruţă şi fuga cu el acasă. Li se citea pe faţă această pândă liniştită a împrejurărilor şi arătau destinşi şi încrezători fiindcă ei ştiau mai de mult că înaintea voinţei oamenilor se schimbă întâi împrejurările, faptele omenilor sunt amesticate cu împrejurările...
- Din contră, zise unul cu ochii mari lucind de o hotărâre şi un sacrificiu posibil, de ce zici dumneata, nea Nae, să nu-l primească în casă? Dacă o fi să învețe băiatul meu ca Niculae vând dracului tot ce am şi îl dau încolo, în şcoli... Ce să stea să mănânce cu mine mămăligă cu fasole toată iarna... Măi, nea Ilie, exclamă el cu acelaşi entuziasm de care parcă îi era plină inima, adresându-se direct lui Moromete, era iarnă de nu te vedeai din nămeţi şi parcă îl aud pe Niculae cum spunea poezii. Eram prin grădină şi dam coceni la cai şi el fugea în grădină desculţ şi în cămaşă... Ţin minte ce zicea...
Păsărică cea isteaţă
Nu-şi mai cântă cântul său...
270
Omul declamase naiv aceste două versuri şi se uită în jur să regăsească pe chipurile celorlalţi emoţia care îl încercase pe el pesemne în clipele acelea şi pe care n-o uita. Dar pe chipurile celorlalţi nu era nimic; continuă:
- Le vedeam cum stau înşiruite pe craca de măr de lângă geam şi afară era un soare de ziceai că e vară. Dar ce ger, îţi pocneau măselile în gură. Şi deschideam geamul dimineaţa şi când fereastra atingea craca le vedeai cum cad jos ca nişte nuci. Erau îngheţate toate, săracele, se aşezaseră şi ele lângă geam unde simţeau aburi de căldură, dar degeaba...
Se lăsă o mică tăcere, ce era şi cu asta, cu păsăricile lui?! Ce păstra el în mintea lui?
XVIII
- Niculae ce zice, nea Ilie!? întrebă unul cu un glas proaspăt crezând că el e primul căruia i-a venit în cap ideea asta, să-l întrebe pe Moromete ce zice alde fi-său.
- Niculae?! se miră Moromete. Niculae zice că are în faţa lui un sat vechi şi vrea să facă din el unul nou. Cum, mă, Niculae?!! exclamă Moromete cu o nedumerire totală, amesticată cu o tristeţe simulată sfâşietoare. Cum vreai tu să faci un sat nou?!! repetă.
Aceste sentimente nu păreau însă să fie ale lui, ci închipuite, sau mai bine zis ale altora, la care el însă ajunsese prin gândire, transformându-le în semne de întrebare, lucru care celorlalţi le era mai puţin la îndemână. Dar o pâlpâire a privirii şi un geamăt ascuns şi rău acoperit care scăpa celor care nu-l cunoşteau le aduse aminte celor apropiaţi că totul era acum la el adevărat şi că în dosul acestei gândiri a lui, cu ajutorul căreia se străduise mulţi ani să stea sus, se zărea o surpătură nouă: era singur, muierea lui fugise de-acasă şi nu se întorsese.
- Adică cum ai tu în faţă un sat vechi, continuă Moromete parcă implorând, de ce spui tu că e vechi?! Ce

înseamnă asta vechi!? Noi avem loturile noastre cam de treizeci de ani, asta înseamnă la tine vechime? Văzuşi tu că trecură sutele de ani peste noi şi lumea se schimbă şi numai noi rămăsesem în urmă la plugul de lemn? Unde văzuşi tu sat vechi? Că pe vremea lui tata se treiera grâul cu«;aii şi n-apucai eu să mă fac mare $i apăru batoza de treierat şi când erai tn copil veni tractorul şi secerătoarea §i toate uneltele agricole care tu te lauzi că le-ai adus tu. Alea care le-ai adus tu nu zic că nu sunt, dar sunt ale tale nu vreai să mi le vinzi mie, să ar eu când cred eu de cuviinţă, nu să te las pe tine să-mi ari prost de-mi iese bolovanul într-o parte să te pui zece inşi cu măciucile pe el şi tot nu-l spargi. Agricultură de-asta în combinaţie o fi ea bună cui nu-i place să muncească, dar nu pentru mine, fiindcă eu dacă văd că porumbul se îngălbeneşte sau grâul creşte rar, repede pun caii la ham, pun plugul în

căruţă, mă duc la deal şi-l întroc, semăn din nou sau semăn ce ştiu eu că îmi iese, şi nu pierd nimic, dar cu tine pierd, fiindcă până stau eu Ia dicuţie cu tine, până te conving că am dreptate, în fine, până te mişti tu, a trecut vremea! (dacă te mişti, dacă îţi convine să vii de la locul unde te afli până la terenul cu pricina, că te costă benzină şi carburant!) Că aţi înfiinţat ici-colo colhozuri, şi îndemnaţi lumea să facă la fel peste tot, păi da' crezi că eu nu m-am dus şi n-am văzut? Ce vreai dumneata? Să nu mai am eu cai, să nu mai am eu pământ, să nu mai am eu cu ce-mi creşte o oaie, o vacă, o pasăre sau un porc. De ce? Ce vezi tu rău în asta? Vreai să creşti tu la colhoz? Păi niciodată n-o să ajungi tu să creşti atâtea oi, atâtea vaci şi atâtea păsări câte cresc eu dacă mă laşi în pace să-mi văd liniştit de gospodăria mea. Poţi dumneata să creşti la ferma dumitale mii de vaci câte avea satu ăsta înainte de război? Vita dacă nu e a ta, ce-ţi pasă ţie de ea dacă moare, se îmbolnăveşte sau nu mai face viţei? Şi atunci ce să mai vorbim, să ne mai răcim gura degeaba. Am fost la gospodăria ăstora din Balaci, continuă Moromete. Şi ce credeţi că am văzut? Vite neîngrijite, nutreţ risipit, pui de găină care în loc să mănânce ce li se da, se învăţaseră cu carne şi se ciuguleau unii pe alţii pe spinare, aveau spinările pline de sânge, apucă-te şi bagă în oală o pasăre ca asta!

- Dar ce carne le dau ei? De unde? întrebă cineva.

- S-au apucat şi au omorât caii, răspunse Moromete mai departe. Cică „consumă mult" şi atunci le-au dat cu păru' în cap, i-au belit şi carnea au tocat-o şi au dat-o la păsări.

- Şi cu ce cară când au ceva de cărat?

- Au mai păstrat ei, că nu i-au omorât pe toţi, dar „pe măsură ce ne industrializăm, aşa mi-au spus, o să-i dăm pe la fabricile de conserve, sau o să-i omoram noi p-racilea..."

- Fie-al dracu' care s-o înscrie cât o trăi în gospodăria colectivă, exclamă cineva cu un glas încărcat de o decizie fără întoarcere.

- Ei, şi zic eu, continuă Moromete cu o voce foarte potolită şi senină, ca şi când ar fi povestit lucruri nu cine ştie ce ieşite din comun, cum munciţi, cum faceţi împărţeala, cât vă iese... Iese bine, zice, muncim bine, şi atunci le-am spus şi eu: „Ori munciţi ori nu munciţi, fără "vite tot aţi rămas!" Şi am plecat, n-am stat eu să mă pun cu ei la discuţie. Nu înţelege el ce-i spui, că omul de când e el om n-a trăit fără vită! Pentru că dacă azi omori calul, mâine le omori şi pe-alelalte şi ai terminat socoteala, scapi de grijă! A! exclamă Moromete aducându-şi parcă aminte cu surprindere de un lucru pe care nu-l putea nicidecum trece cu vederea. Ai tu tractoare ca să-mi scutească mie calul de poveri, bucuros, pune-le în vânzare la prăvălie, când mă duc pe la Pălămida, sau pe la Piteşti sau pe la Bucureşti, să le văd şi eu cât costă şi dacă nu sunt mai scumpe decât o pereche de

cai buni sau de boi... eu cumpăr, domnule, că îmi convine, dar de cal tot nu mă lipsesc pentru că mie îmi trebuie calul, nu pot să mă mişc fără el, eu am treabă, degeaba îmi spui tu că dacă mă pui pe mine călare pe tractor şi pe orăşean în automobil, ai făcut socialism. Că aşa mi-a spus Niculae, că ăsta ar fi scopul... E unul Lenin, care le-a spus aşa, mai adăugă Moromete pronunţând numele cum ai fi zis Călin. Foarte frumos, zic, şi dacă te însori şi chemi şi tu lumea la nuntă şi duminica după masă pleci cu mireasa în sat cum se obişnuieşte, cu lumea în căruţe şi cu flăcăii călare cu brazi, de unde iai cai, că n-o să te apuci să remorchezi căruţele cu tractorul, fără să mai vorbim că n-o să-ţi aprobe nimeni de-acolo de la S.M.T. să-ţi dea ţie tractor să plimbi mireasa, şi în loc de cântecul ălora cu vioara să se audă păcănitul motorului. Păi sigur, zice parcă pe jos nu poţi s-o plimbi pe mireasă, o dor picioarele dacă iese pe jos. Păi bine, mă Niculae, zic, tu nu ştii ce e o mireasă, o mireasă e şi ea o singură dată mireasă în viaţa ei şi cât o trăi ea după aia o să tot meargă pe jos, dar în ziua aia fie c-o duci sau n-o mai duci la biserică, dar de la un cap la altul al satului trebuie s-o plimbi cu beteală şi cunună pe cap, cu muzică, cu rochie albă până jos, cu pantofi cu tocuri înalte şi cu flăcăi cu bradul pentru tine şi aşa mai departe, cum ştii şi tu că trebuie să faci. Face cine vrea, zice, cine nu vrea, nu face. Da, bine, zic, dar una e să nu vreai, fiindcă n-ai posibilitatea materială momentală, şi atunci faci nunta mai târziu încolo, după un an sau doi, şi alta că n-o faci fiindcă tu cai nu mai ai, căruţă nu mai ai... Şi ce parcă numai de nuntă e vorba? Vreai de pildă să te duci până la Zâmbreasca să-ţi vezi o rudă, patru kilometri, şi te îmbraci şi tu cu haine de sus şi iai şi ceva, că n-o să te duci cu mâna goală. Ce-i faci? Te duci la S.M.T. şi faci cerere să-ţi dea un tractorist să te ducă? Şi cum să te ducă, încaleci pe motor, să-ţi ardă fundul, cum îi faci? Dar ca să nu zic eu de o rudă, sau altceva, trebuie să te duci la moară să-ţi macini, că n-o să-ţi dea de la gospodărie măcinat, îţi dă cereale, grâu şi porumb, ce-o să faci, iai sacul la spinare o dată pe săptămână şi te duci cu el aşa ca un ţigan? Te duci, zice, la preşedintele gospodăriei şi închiriezi un atelaj. Mai întâi, zic, că dacă le-aţi dat cu paru-n cap de unde să-ţi dea ăla cai şi căruţă şi în ÎS

doilea, admitem cazul că tot ați mai păstrat câțiva de sământă, şi va să zică de unde eu până acum aveam căişorii mei acilea şi făceam ce vream cu ei, să mă duc la ăla cu căciula >n mână şi să mă rog de el, cam ăsta ar fi scopul. De ce, zice, să te rogi? E dreptul tău, e obligat să-ți dea. Păi uite de ce, zic, el fiind preşedinte o să vrea să-mi scot pălăria înaintea lui când îl văd şi poate că eu n-am chef s-o scot, fiindcă de pildă când a ajuns odată primar Stan Ciocea, alde nean-tău Matei a spus aşa, bă, eu ăstuia nu-i dau bună-ziua, nu-l

consider din punctul meu de vedere că merită să stea în fruntea satului, şi când trecea pe lângă el întorcea capul în altă parte şi alde Stan Ciocea ce putea să-i facă? Nimic nu putea, că n-avea nevoie să se ducă la el şi să-i ceară ceva. Dar ăsta are şi vreai nu vreai trebuie să-ți scoți pălăria, fiindcă dacă nu ți-o scoți el nu zice nimic, că nu e prost, ştie şi el că e obligat, dar când te duci să-i ceri cum ziceai o căruță cu cai, parcă el o să-ți spună nu vreau? O să spună că sunt la brigăzi şi cu nespus regret nu poate să te servească... Şi atunci n-ai de ales decât două soluții, una mai bună decât alta, ori îți iai picioarele la spinare şi te duci aşa la Zâmbreasca sau la moară cu sacul, mai rău decât săracul cel mai sărac din satu ăsta care zici tu că e vechi, sau să-ți rânjeşti fasolele la tovarăşul preşedinte şi să te rogi, hai, bă tovarăşe preşedinte, că de-aici încolo o să te laud la toți că om ca tine nu s-a mai văzut şi te propun preşedinte pe viață. De, dar atunci trebuie să recunoşti şi tu că dacă ar fi să zicem aşa ,■ două sate care să trăiască, unul aşa vechi cum spui tu că e, şi altul nou, cum vreai tu să-l faci, să considerăm că atare două comune cam egale între ele, Siliştea şi Balaci. Şi să treacă, să zicem, cât să zicem? Cât ai tu nevoie să-ți omori toți caii şi să te dezvolți? Zece ani ți-ajunge? Nu-mi ajunge, dar să zicem. Ei, să zicem douăzeci şi după douăzeci de ani adună astea două sate aici pe izlaz şi întreabă-i pe ăştia vechi din Silişte: mă, voi vreți să schimbați cu ăştia noi din Balaci? Să treceți voi în locul lor şi ei în locul vostru? Ai să vezi că nici unul din Siliştea n-o să vrea. Dar când o să-i întrebi pe ăia din Balaci să vezi cum te pomeneşti cu ei grămadă că vor toți.
Moromete tăcu, îşi plecă fruntea şi deşi toți se uitau la el aşteptând, tăcerea lui se prelungi şi el nu mai zise nimic.
- Ei, şi Niculae ce-a mai zis, nea Ilie? exclamă cineva neobservând că Moromete se posomorâse şi avea acea înfățişare elocventă a celui care îşi dă seama că argumentele lui nu se lipesc de nimic şi că, în ciuda lor, lucrurile despre care spune el că ar trebui să nu se întâmple, se vor întâmpla totuşi orice ai face.
Arăta foarte tăcut şi însingurat, deşi toți stăteau în jurul său liniştiți şi nu erau puțini şi prin tăcerea lor confirmau că gândesc ca şi el; până şi Nae Cismaru uitase să-I contrazică. Era limpede că nu era vorba aici de soarta cailor, plimbarea unei mirese sau drumul nu ştiu cui până la o rudă din Zâmbreasca.
- Ce-a zis, nea Ilie, Niculae? Ce-a răspuns el când i-ai spus aşa? repeta acelaşi şi atunci Moromete ridică privirea cu o secundă de uimire şi-neînțelegere.
Asta putea fi un semn că fie că fusese smuls dintr-o adâncă tăcere în care omul nici măcar nu mai gândea, ca un refuz de a mai considera

lucrurile despre care vorbise în ordinea în care gândirea oamenilor ar mai putea interveni cu ceva, fiind deci vorba de lucruri străine gândirii lor normale, fie că tot ceea ce povestise el nu se petrecuse decât în mintea lui şi că în această discuție fiul său fusese absent ca prezență fizică.
- Niculae, răspunse el apoi, şi în clipa următoare îşi trase adânc răsuflarea şi oftă copleşit de astă dată nu de o tristețe a altora, la care ar fi ajuns prin înțelegere, cum făcuse impresia la început, ci de o tristețe a lui proprie, mai mică, mai puțin sfâşietoare, dar mai neagră, mai singuratică, mai dureroasă. Niculae e un copil, zise, şi el nu ştie ce ştim noi. El nu ştie că binele n-a dispărut niciodată din omenire. Binele, domnule, reluă Moromete de astă dată cu o voce schimbată în care simțirea lui proprie fusese reprimată şi răzbătea iarăşi plăcerea lui pură pentru cuvinte, binele n-a dispărut niciodată din omenire, r'epetă stârnind o înghesuită uimire pe chipurile tuturor. Dă-mi, mă, Nac, o țigare, că îl terminai pe-al meu, se adresă apoi lui Nae Cismaru şi Nae Cismaru îi dădu şi Moromete nu se uită la nimeni tot timpul cât o răsuci, o lipi şi o aprinse învăluindu-se în rotogoale de fum.
- Aici n-ai dreptate, zise un altul la fel de îndoit.
Se vedea că nu înțelegea nici el, nici alții: adică ce vrea să spună Moromete, că a fost bine întotdeauna? Cum putea să susțin^ o asemenea idee?
- Aici n-ai dreptate, zise şi un altul la fel de îndoit, cu mult regret că fusese alături de el până aici, şi că aici Moromete nimerise aiurea. Cum poți să spui că a fost bine în omenire...
- Da, ascultați-mă pe mine aici, aşa e cum vă spun eu, reluă Moromete cu tărie, binele n-a dispărut niciodată în omenire. Dar, zise el cu un gest care înhăța parcă din aer adevărul care avea să urmeze, n-a fost pentru toți!
Ei, aşa da! Tocmai se mirau şi ei cum ar fi putut el să spună că... Unii îşi descleştară fălcile nerase şi rânjiră cu o lumină intensă sticlindu-le în priviri, uitând parcă în clipa aceea 4ot ceea ce li se înfățişase ca nesigur, încețoşat şi de rea prevestire în ceea ce spusese şi mai ales în felul cum spusese mai înainte Moromete că va fi viața lor în viitor.
- N-a fost pentru toți, reluă el, dar de dispărut n-a dispărut niciodată Şi aici nu trebuie să vii tu şi să strici şi binele ăla care a fost, pe motivul că faci ceva nou. începe de colea de la capul unde e rău, nu de la capul unde e bine, dacă zici că ăsta ar fi scopul. înțeleg să vii să-mi mai dai, nu să-mi iai. Eu nu zic să-mi dai, că nu sunt

nebun să-ți cer dacă nici tu n-ai de unde, dar măcar nu-mi lua. Dacă tu zici că ai în față un sat vechi şi vreai să faci unul nou, de ce...
275
Se opri însă brusc şi făcu un gest de neputință de a înțelege; se întorcea de unde plecase şi luând-o de la cap ar fi întâlnit mereu acelaşi obstacol: de ce se întâmpla ceea ce se întâmpla şi mai ales cum se putea şti dacă tot ceea ce avea să se întâmple în viitor avea să se întâmple orice-ai face? Oare asta să fie schimbarea veşnică a lumii pe care cât eşti tânăr n-o simți, deşi poate că alții bătrâni când tu nu ştiai nimic au suferit ca şi tine acum? Aşa să fie oare?

- Mă, mult nu mai avem de trăit, zise el deodată, uitând că printre cei care stăteau într-o rână în jurul lui erau şi tineri, cine ştie, o fi bine aşa cum zice Niculae al meu. Cine o trăi o să vadă. Fiindcă el aşa zice, că nu e aşa cum credem noi, continuă Moromete. Se face un sat nou şi se distruge ăla vechi, fără să te mai întrebe nimeni dacă ăsta nou e mai bun sau mai rău ca ăla vechi, îl face şi s-a terminat şi n-ai unde să te mai întorci, trebuie să te aranjezi cu ce e. Şi cum, mă, Niculae, zic, o să ne forțeze? Aşi, zice, de unde, o să fie prin liberul consimțământ. Aşa că, încheie Moromete cu nepăsare, asta e! Cine o mai apuca şi timpurile alea!

Asta putea să însemne că toate neliniştile lui priveau doar un viitor la care el nu va mai lua parte şi că măcar atât cât mai avea el de trăit avea să fie scutit să verifice dacă ceea ce spunea Niculae al lui avea să se întâmple sau nu. Dar se vedea că nici de asta nu era sigur.

în depărtare, în trei direcții care reunite ar fi putut înscrie pe aria cea mare un uriaş triunghi, se vedeau cele trei batoze treierând neîncetat. Treierişul nu se oprea, totul părea paşnic şi liniştit sub bolta întinsă pe care o făcea cerul deasupra câmpiei. Printre şirile de snopi se vedeau oamenii mici în căruțe cu pătuluri înalte, reduşi la albeața cămăşii sau la punctul negru al pălăriei lor. Caii de asemenea păreau mici între aceste depărtări şi numai câmpia era mare, fără limită acum când căldura unui soare care parcă nu mai vroia să alunece spre apus topea zările şi ştergea contururile orizontului. Şi pe această întindere a şesului încețoşată de lumină şi căldură, se văzu deodată un om alergând dinspre pădurea Cotigeoaia şi strigând...

XIX

De peste tot de unde stăteau astfel întinşi sau împrăştiați pe la şirele j lor toți îl zăriră pe acest om şi se ridicară rând pe rând în picioare; ce era cu ăla de alerga aşa şi urla? Luase cumva foc aria de la Cotigeoaia? | Sau nimerise vreunul în batoză şi pe ăsta îl apucase groaza şi alerga să spună şi aici, cu speranța smintită că asta mai putea folosi la ceva? Oricum goana lui alarmă pe paznicii, funcționarii şi activiştii celor trei batoze şi
276
câțiva îi ieşiră înainte şi îl opriră, dar în urma lor se şi strânsese un număr mare de bărbați şi femei, în special cei care treieraseră şi aşteptau cu grâul pe arie. Doi activişti vrură să-l ia foarte energic pe om deoparte cu intenția vădită să afle ei cei dintâi despre ce e vorba şi să-şi dea astfel seama dacă nu cumva trebuia oprit imediat insul să vorbească, ceea ce şi reuşiră timp de câteva minute ducându-l hotărâți mai încolo, dar aproape în acelaşi timp apăru un altul venind tot în goană dinspre Cotigeoaia şi fu numaidecât înconjurat de oameni:

- Ce e, mă, ce s-a întâmplat? răcni cineva.
- La Cotigeoaia, țâşni deodată glasul acestuia, Bilă a sărit la Nae Marinescu şi i-a dat cu goga în cap şi atunci oamenii l-au pus jos. Şi Mantaroşie s-a dus la miliție... Vine miliția, strigă el cu ochii într-o clipă măriți cât cepele şi îşi făcu loc şi o luă întins spre centrul ariei cu paşi şi înfățişare de vestitor anunțând o năvală sau un revărsat de ape. Toți de la Cotigeoaia încarcă grâul în căruțe şi îl duc acasă, răcni el.

Cei doi activişti îl lăsară pe cel dintâi şi se luară după acest al doilea cu ochii lui măriți care mergea ca un orb drept spre un grup mai mare de oameni care îl aşteptau cu picioarele ciudat înțepenite în pământ, gata parcă fiecare s-o ia în mai multe direcții contrarii, atât erau de împrăştiați, încordați, neîncrezători şi în acelaşi timp sorbind cu priviri nesățioase vorbele aceluia.

- Să sară el cu goga... I-a spart capul... L-au pus jos şi l-au strâns de gât...
- L-au omorât, mă? se înfricoşa unul cu un glas înalt.
- Nu l-au omorât, c-a scăpat. A fugit să cheme miliția. Toți încarcă grâul şi îl duc acasă...

Zadarnic încercau cei doi activişti să împrăştie pe cineva, erau gata împrăştiați toți, cu mare distanță între fiecare, dar erau adunați totuşi în felul acesta pe o întindere enormă şi puteai trece printre ei în linie dreaptă fără să te loveşti de vreunul, ftel dintâi se potolise, nu se ştie ce-i spuseseră cei doi activişti, se cam posomorâse şi nu prea mai vroia să vorbească. Cu toate acestea, înspre el şi nu spre cel de-al doilea se îndreptară cei mai bătrâni şi mai stăpâniți, ca şi când nu le-ar fi plăcut deloc sau n-ar fi înțeles nimic din strigătele celui din urmă.

- Spune, mă, ce s-a întâmplat?
- Au trecut pe-acolo Isosică şi Plotoagă, începu omul să povestească, nu ştiu ce le-a spus ei lui alde Bilă şi Mantaroşie... în tot cazul, reflectă omul încercând el însuşi să înțeleagă pe măsură ce relata faptele, dându-şi după cât se pare seama chiar atunci că totul a început de fapt de aici, din momentul trecerii acestora doi pe la aria unde se aflau Bilă şi Mantaroşie. Ce le-o fi spus ei n-a auzit nimeni, dar de spus le-a spus... în
277
tot cazul, nu ştiu ce i-au pus ei în vedere lui Bilă, că n-a auzit nimeni ordine de-ale lor, că cine a stat să le asculte, s-au tras aşa mai într-o parte şi se uitau cam urât la Bilă. Ilie Neață zice că se uitau urât şi la Mantaroşie, dar mai mult se uitau la Bilă. Şi pe urmă au plecat. AI lui Ilie Nica spuse că s-au dus pe urmă în sat, nu i-a mai văzut

nimeni pe alde Plotoagă şi Isosică. Era la batoză Nae Marinescu, treiera şi îşi punea grâul pe jos, făcuse aşa o grămadă cam mare, avea grâu alde Nae. Şi vine Bilă şi se apropie de el şi de unde până atunci nu zisese nimic, îşi dă pălăria aşa pe ceafă cu goga şi-i spune lui Nae Marinescu că începând cu el nu se mai admite descărcarea grâului din căruţe şi că Nae Marinescu să se facă el cap de convoi. Nae Marinescu n-a vrut să se ia cu el, nici nu-i răspundea, îşi vedea de treabă, descărca grâul şi Bilă îi spune lui Mantaroşie să se uite pe tabel şi să vadă câte cote are de dat domnul Nae Marinescu. Avea cam multe, arase cu S.M.T.-ul, dar grâu cu neghină n-avea, avea cotele astea, S.M.T.-ul şi cât îi revenea... Şi mai avea şi două căruţe pline de snopi netreierate, stăteau să le vie rândul, că nu terminase, grâu mult, ce mai încoace şi încolo. Şi Bilă îi spune că după ce că cu atâta grâu nu e trecut la chiaburi, nici cotele nu vrea să le dea? Imediat să devină cap de coloană. Şi atunci Nae Marinescu i-a spus: „Du-te, măi Bilă, şi vezi dacă nu sunt pitit pe după grămezile alea de paie, nu sta aici pe capul meu, tu nu vezi că n-am terminat?" Asta a fost, şi Bilă odată a început să urle. Parcă nu era în firea lui, urla ca un zăltat, nici nu-l mai cunoşteai; alde Gheorghe Paţac spune că era beat... S-au adunat toţi ai lui Nae Marinescu, s-a oprit treieratul şi Bilă urla mereu că imediat să se formeze coloana că dacă nu, o să vedem noi pe mama dracului dacă nu ne satură el pe noi să mai punem grâul pe jos. Ai lui Marinescu s-au apropiat de el şi Nae i-a zis şi i-a făcut un semn cu mâna spre sat: „Du-te, mă Bilă, cu ***adusul*** tău şi lasă-ne pe noi în pace, ce cauţi tu aici, tu ţii legătura cu Uniunea Sovietică, du-te acolo şi nu mai face umbră p-acilea". „Domnilor, a urlat atunci Bilă la noi cu gura de i se vedea omuşorul din gât, aţi auzit, domnilor, ce a zis acest spion anticomunist luând în derâdere lagărul. Eşti arestat, te arestez în numele comitetului executiv." Şi s-a repezit în el, a ridicat goga şi i-a dat lui Nae Marinescu una în cap. Nae Marinescu a căzut jos plin de sânge şi atunci ai lui au sărit toţi şi au pus mâna pe Bilă. Erau să-l strângă de beregăţi, se făcuse vânăt, dacă nu săreau alţii să-l scape îl omorau. Şi au fugit pândarii şi s-au dus la miliţie. Când au văzut unii că pândarii fug, au început să încarce grâul în căruţe şi s-o ia la goană cu el spre case. Toată lumea încarcă! încheie omul cu o voce parcă deznădăjduită şi începu să strige pe cineva: Gheorghe, bă, Gheorghe, vino mă dracu încoace, că pe tine te caut. Pune grâul în căruţă şi du-l acasă. - Nu se mai dă cote? întrebă nedumerit acel Gheorghe.

- Vedem noi mai pe urmă. Cât vreai să-l ţii aci? Vreai să vie o ploaie peste noi să stai pe urmă să-l întinzi la soare să se usuce?...

în clipa aceea se auziră dinspre pădurea Cotigeoaia ţipete ascuţite şi prelungi de femei parcă scoase din minţi, iar imediat după aceea două împuşcături de armă, una după alta, amplificate de ecoul pădurii. Un fior trecu cu repeziciunea unui circuit secret prin toată aria şi omenii o luară la fugă în toate părţile prin preajma batozelor. Se auzeau ordine scurte, încordate. La căruţă. Fuga şi înhamă caii. Aşterneţi cerga! Aduceţi sacii. Spune-i mă-tii să măture în odaie. Puneţi o parte în pod, o parte pitiţi-l în patul...

Cei doi activişti treceau de la unul la altul fără să-şi piardă calmul.

- Nu încălcaţi dispoziţiile, nimeni n-o să fie scutit de cotele datorate, avem tabele şi să nu credeţi că o să plătească alţii S.M.T.-ul pentru dumneavoastră. Degeaba îl duceţi acasă, moara are ordin să nu macine la nimeni fără chitanţă de predare, înţelegeţi omeneşte.

Păreau să înţeleagă, dar continuau să încarce cu o grabă liniştită, ca şi când tocmai asta li se cerea să facă. In acest timp, dinspre Cotigeoaia se mai auziră o dată ţipete de femei şi urmă iarăşi trosnetul amplificat de pădure a două împuşcături. Nu se ştia ce se petrece acolo, dar nici nu păreau curioşi să afle, şi după câtva timp se şi află, dar asta nu modifică absolut cu nimic activitatea febrilă de pe arie, încărcatul grâului şi dusul lui acasă. Bilă, povesti cineva, se întoarsese cu şeful postului de miliţie, tovarăşul plutonier Moise Ion, şi vruseseră să-l aresteze pe alde Nae Marinescu. Săriseră însă mai ales femeile, ţipând, şi şeful trăsese în aer să le împrăştie, dar fără să reuşească. Acuma cică a plecat şi Moise de-acolo şi au plecat şi toţi care mai erau de pe la sfat şi raion. Nu mai e nimeni pe arie, dar de treierat se treieră înainte fără ei.

Nae Cismaru nu treierase, n-avea ce duce acasă, dar îi străluceau ochii în cap şi îi îndemna pe alţii:

- Hai, mă, hai pe ei, hai să-i dăm jos de la primărie, să scăpăm de ei! El credea că acum toată situaţia e/a în joc, îl apucase şi nu mai contenea:

- Hai, bă, hai, Ilie, hai să ne slrângem toţi şi să ne ducem grămadă peste ei, peste Isosică şi toţi ăştia.

Trioarele fuseseră părăsite pe-acolo pe unde fuseseră aduse şi cei care îşi dădeau grâul lor cu neghină la ele încărcau totul în saci, care cu mer-ticele, care cu pălăriile, iar alţii pur şi simplu cu braţele, puneau gura sacului jos la baza grămezii de grâu, ţineau cu dinţii de baiere şi cu amândouă palmele, cu coate cu tot, cu mişcări adânci şi repezi trăgeau grâul în el cu o veche pricepere... Tot aşa făceau ei şi în alte daţi cu alte treburi, cu aceeaşi pricepere şi grabă când venea o ploaie şi ceva trebuia cules de pe câmp, sau ceva trebuia strâns şi pus la adăpost sau învelit şi

apărat de un vânt neaşteptat... Sau şi mai demult bunicii străbunicilor lor, când în zare apăreau caii armatei duşmanului, cu nevoia veşnică a tuturor năvălitorilor de aceleaşi cereale, acelaşi nutreţ şi aceeaşi nevoie de tot ceea ce în general numai la ei se găsea în cele din urmă mai lesne, vite de tăiat, păsări şi alimente de jefuit...

- Hai, mă! Hai, mă! se auzea din când în când glasul lui Nae Cismaru îndemnând. Puneţi mâna pe ei, care sunt comunişti! Arătaţi-i cu degetul, fraţilor, să se înveţe minte! Uite-o pe Ciulea lui Isosică.

într-adevăr Ciulea era pe-acolo, stătea răzimată de o căruţă şi mânca liniştită seminţe cu fruntea puţin plecată. Se uita însă cu atenţie peste tot pe arie şi la auzul glasului lui Nae Cismaru nu se feri şi nu se sperie câtuşi de puţin.
- Ce e, nea Nae? zise ea cu un glas neaşteptat de ascuţit şi de calm, totuşi paşnic, mai mult curioasă, s-ar fi zis, să ştie cu adevărat ce vrea omul de la ea.
- Nu mi-a spus mie Vasile al lui Troscot?! strigă Nae Cismaru.
- Ei, ce ţi-a spus?
- Că venea într-o zi de la gară cu căruţa şi te-a luat şi pe tine şi tu pe drum l-ai oprit să mai ia doi!
- Şi ce dacă l-am oprit?
De furie că nevasta lui Isosică nu se speria deloc, Nae Cismaru îşi ieşi din pepeni:
- A început ea să dea ordine în sat, ie-te a dracului... Acuma s-a terminat cu tine... O să răspunzi tu pentru toate judecăţile care le-ai făcut la Pălămida, să nu crezi c-ai să scapi...
Ciulea nu-i mai răspunse, pieri de-acolo dar nici Nae Cismaru n-o mai urmări, alţi mesageri soseau neîncetat cu veşti de pe aria Cotigeoaia şi el se ducea să-i asculte ce spun...

XX

- Isosică şi Plotoagă sunt la sfat, au dat telefon la raion să le vie miliţienii, strigă un om care năvăli pe arie cu căruţa şi trase lângă o grămadă mare de grâu care lucea ca mierea în bătaia soarelui.
Nu se putea şti întrucât vestea aceasta avea în ea ceva neaşteptat, dar felul cum omul o rosti şi mai ales cum din goana căruţii răsucise caii împrejurul grămezii cu grâu cu o mână de fier, făcând animalele să frâneze din cele patru picioare gata să se prăbuşească mai degrabă unul peste altul decât să mai înainteze un singur pas, arăta că asta era clipa hotărâtoare şi că alţii acţionau ca s-o câştige, Isosică şi Plotoagă, în timp ce ei, cei

de-aici, nu se mişcau, şi aveau să-şi merite pe deplin soarta care li se pregătea.
- Nu v-am spus eu, răcni Nae Cismaru. Nu v-am spus eu vouă, bă! repetă el şi abia acum se petrecu cu el o schimbare: nu mai era întărâtat, ca şi când lumea pe care el o văzuse până atunci se răsturnase brusc înainte ca ea să se răstoarne şi în realitate... Hai peste ei, zise el, să-i dăm jos, să nu mai găsească pe nimeni când or veni. Să ne găsească pe noi. Hai, Ilie, ce mai stai? Hai Cîrstache!
Şi îşi drese pălăria pe cap, îşi trase cămaşa pe sub brâul roşu încins cu o curea neagră, puse mâna pe-o furcă şi cu ea pe umeri o luă la goană spre sat alergând ca un om tânăr chemat undeva de o mare primejdie, moartea tatălui, a copilului, sau focul care i-ar fi aprins casa; i se vedea fundul zbătându-i cămaşa la spate şi călcâile ridicate în aer, şi nici urmă de şovăială care să fi înmuiat acest trup copt; se putea presupune că e condus de o minte la fel de coaptă şi putuse să aibă timp, după prima sută de paşi, ca această minte să-i şoptească să-şi încetinească goana. Dar în ciuda distanţei care de la sine dă celui din urmă iluzia că un om fuge din ce în ce mai încet, Nae Cismaru se vedea, dimpotrivă, fugind din ce în ce mai tare şi atunci, numaidecât se luară după el şi alţii, ţâşnind fie cu furcile, ca şi el, fie cu mâinile goale. Tot atunci dădură peste paznici noi căruţe încărcate cu grâu, o luară însă peste câmp. Se duceau în sat, dar pe drumuri ocolite, altele decât cele care se vedeau cu ochii pornind de pe arii. Cu privirea iscoditoare un fucţionar raional, cu tabelul în mână, se consulta cu Dănălache şi Geacă întrebându-i în şoaptă cine sunt cei care fugeau cu căruţele şi cine era cel care o luase la goană spre sat. Dănălache le spunea numele şi funcţionarul făcea un semn în dreptul lor... In dreptul lui Nae Cismaru făcu o cruce...
- Ce-i facem? întrebă unul din activişti. Să oprim treieratul?
- De ce, se miră funcţionarul raionului, grâul trebuie treierat vedem noi cum decurge cu cei care au încălcat dispoziţiile.
Vorbise ca şi când numărul celor care le încălcaseră era neînsemnat, în timp ce grosul celorlalţi stăteau cuminţi pe arie şi le respectau. Geacă §i Dănălache îgpă se uitau tot mai des spre marginea satului urmărindu-i cu ochi neliniştiţi pe cei care se luaseră după Nae Cismaru şi fugeau spre sfat. Isosică şi Plotoagă erau acolo, dar unde pierise Niculae al lui Moromete? Sau era şi el cu ei? Şi aici de ce nu venea nimeni, îi lăsaseră pe ei, pe paznici, pe Geacă şi Dănălache cu ăştia de la raion, care nu Ştiau nici ei ce să facă!?...
Tocmai când grupul celor care se topeau în zare spre sat era gata să coboare şi să nu se mai vadă, se auziră dinspre partea aceea împuşcături Şi toţi cei care plecaseră să-i dea jos pe Isosică şi Plotoagă, în frunte cu Nae Cismaru, fură văzuţi gonind ca nişte nebuni înapoi, scoţând strigăte ˈăguşitc de spaimă şi căzând pe izlaz ca şi când i-ar fi nimerit gloanţele

şi i-ar fi omorât. Dar se sculau repede de pe unde cădeau şi îşi continuau goana. în urma lor se zăriră curând pe fondul negru al saicâmilor de pe coama dealului siluetele a patru^ cinci sau şase miliţieni cu puştile în mână

urcând potecile şi trăgând... îi urmăreau foarte energic pe cei care vruseseră să ia cu asalt satul, şi se apropiau de arie în formaţie de luptă, răsfiraţi şi împuşcând la comandă. Câteva gloanţe piuiră şi sfârâiră prin aer până aproape de batoza unde se aflau Geacă şi Dănălache, care se speriară aşa de tare că se dădură repede pe după putinile cu apă. Nu mai era nici o îndoială, se trăgea fără şovăire şi o nouă salvă făcu să piuie din nou gloanţele la mare înălţime pe deasupra ariei. Geacă începu să se bâlbâie adresându-se lui Dănălache:

- Ce-ar fi să ne băgăm în putini? Glonţul se stinge dacă dă de apă.
- Se stinge el, zise Dănălache laconic, dar tot te găureşte.
- Ai dreptate, zise Geacă, murim şi înecaţi şi împuşcaţi.

Şi se uită pe după putină. Miliţienii se opriseră, lăsaseră puştile în jos şi se întorceau acum îndărăt, mergând agale. Se duceau la umbră, sub salcâmi... Nu omorâseră pe nimeni, dar nu părea să le ardă de glumă. Nae Cismaru şi toţi care năvăliseră îndărăt pieriră repede printre şiri şi instigatorului i se auzi glasul înspăimântat:

- Bă, Moromete, unde eşti mă? Ai văzut, mă! Ne împuşcă, mă! Ne împuşcă cu puşca, mă, ce-i mai facem noi acuma?!
- Ce-o să păţeşti tu acuma, măi Nae, se auzi atunci glasul liniştit al lui Moromete, o să fie vai de curul tău!
- Al meu, mă! De ce? Da' ce-am făcut?! se auzi vocea din ce în ce mai neliniştită a celuilalt. Şi continuă: M-am dus şi eu acolo să văd ce e! Ce, n-am voie să mă duc? Nici n-am ajuns, m-am dus până colea şi am dat de ei, stăteau culcaţi pe burtă la umbră cu puştile în mână. Nu le-am făcut nimic, ce, de ce zici tu că...

Dar nu mai primi nici un răspuns din partea prietenului său, sau dacă îl primi nu-l mai auzi nimeni... Câţiva mai reuşiră s-o ia anapoda peste câmp cu căruţile pline, dar cei care mai încercară după aceştia fură opriţi hotărât de vocea îndepărtată a unuia din miliţieni, care tăindu-le drumul din timp le strigă foarte prietenos, dar cu puşca în mână, să se întoarcă înapoi. Doar atât: „înapoi pe arie."

XXI

Niculae era în acest timp la sfat cu Isosică şi Plotoagă. Dar înainte de a se fi întâlnit cu aceştia în biroul lui Zdroncan, după convorbirea lui cu acel State şi după a doua convorbire cu primul-secretar al comitetului de partid raional părăsise clădirea şi o luase grăbit spre moară. ,

- Mă duc să vorbesc cu Fântână şi să mobilizăm toate forţele organizaţiei, îi spusese el lui Zdroncan înainte de a ieşi. De ce stă el deoparte şi nu ne ajută? Aşa că dacă mă caută cineva, sau e nevoie de ceva, sunt acolo, să trimiţi repede un om să mă cheme.

Fântână era la postul lui stând afară printre oameni şi căruţe, i se vedeau de departe părul şi barba albite de pospai, ai fi zis că era preotul satului care venise şi el să macine un sac ca oricare om.

De când începuse treierişul, începuse nu de mult după aceea şi moara să funcţioneze, ceea ce însemna că toţi aceştia de-aici îşi predaseră cotele şi că prezentaseră responsabilului chitanţa emisă de baza de recepţie. Căruţele umpleau curtea largă a morii şi erau ele însele pline cu saci. Cai graşi, bine îngriiţi, cu piele strălucind şi cu picioarele înalte ca nişte copaci tineri plini de sevă stăteau deshămaţi în spatele căruţelor mâncând din şuşleţ iarbă verde sau trifoişte cosită. Oamenii însă nu arătau la fel ca vitele, erau desculţi, în cămăşi adesea rupte, neraşi, cu pălării scofâlcite pe cap, tăcuţi şi înnegriţi parcă nu numai de soare. Niculae trecu printre ei salutând, o singură dată toată curtea, şi responsabilul, văzându-l, se dezlipi de lângă o căruţă unde stăteau de vorbă cu cineva şi îl aşteptă cu barba în aer.

- Ia vino puţin să discutăm unele aspecte, zise Niculae uitându-se în jur şi căutând vizibil un loc unde s-ar fi putut duce, să nu fie auziţi de nimeni.
- Mergem în birou, zise Fântână şi o luară într-acolo şi apoi după câtva timp intrară în aşa-zisul birou.
- Ăştia sunt majoritatea chiaburi care macină, explică Fântână luând în braţe banca din spatele mesei şi punând-o de-a curmezişul micii încăperi de lemn să stea amândoi pe ea. Toţi au chitanţe de cotele predate, cu ăştia nu merge discuţie...
- Ia să-mi spui, zise Niculae, de ce nu ajuţi dumneata organizaţia acum pe timpul campaniei când e un moment greu şi te mulţumeşti să stai aici în loc să vii cu noi pe unde e nevoie?

Fântână îşi pironi privirea lui albastră în cea a tânărului şi o secundă se uitară astfel unul la altul, lipoveanul cu o strălucire cam nesigură, dar intensă în ochi, Niculae cu răceală şi duritate. Se vedea că, spre deosebire de el, care spusese direct tot cee^ce avea de spus, Fântână, care avea prea multe, nu putea să facă acelaşi lucru, deşi dorea din toate puterile, în cele din urmă, înghiţind de câteva ori, reuşi să-şi aducă aproape răspunsul, de prin depărtările de unde rătăcea oprit de atâtea obstacole şi zise:

- Nu pot să închid moara şi să viu eu să activez în locul lui Isosică, dacă nu ştie să se descurce! Altceva cum ştie? Când e vorba să se ducă 'a raion cum ştie? Şi să se ducă la direcţia morăritului cum ştie? Astea de ce ştie să le facă? Ştie să nu se bage unde nu vrea. Eu nu pot! Eu am ordin să macin, să predau statului uium, am un plan de îndeplinit, nici nopţile nu mă duc acasă să dorm, stau şi macin permanent...

- Nu-ţi cere nimeni să nu îndeplineşti planul, răspunse Niculae reţinând doar această parte a răspunsului celuilalt, dar înainte să fi început treieratul, toate aspectele astea negative din comună puteai să contribui şi dumneata, ca membru de partid, să le înlăturaţi. Atunci nu' mergea moara, cât a durat secerişul n-a măcinat nimeni.
- Aveţi dreptate, zise Fântână bâlbâindu-se, aspectu ăsta cu neghina... de-astă-toamnă nu trebuia semănat, dar mi-

aduc aminte că n-a vrut nimeni să-l dea la trior, cu toate că nici nu prea mai era timp... Eu eram secretarul organizației şi rămăsesem în urmă cu însămânțările de toamnă. Cetățeanul din sat, reluă el apoi, crede că cine ştie ce fac eu aicea cu uiumul şi cu cerealele şi se uită urât la mine ca şi când ar fi averea mea şi nu i-aşi da şi lui. Dar o să plec dracului într-o zi şi o să-mi văd de treabă, îmi văd de agricultură, nu-mi trebuie mie să mă înjure toată lumea şi până la urmă tot să mă scoată de aici, dar nu ca un om cinstit, ci ca hoț! Ce-mi trebuie mie asta când eu am pământul meu, îmi iau caii de căpăstru şi... Auzi din ce pricină să ajung eu să nu mai dorm, că vine cineva într-o zi şi fără să am absolut nici o vină îmi încheie proces... Mai bine plec singur şi-o las dracului de moară să tragă de ea cine-o vrea. Fiindcă cetățeanului să nu credeți că îi pasă unde ajunge uiumul pe care îl dă el! Statului, dracului, din moment ce i-ai măcinat şi poate să se ducă cu făina acasă, puțin îi mai pasă! De ce i-ar mai păsa? Şi dacă i-ar păsa ce-ar putea să facă el? Poate el să vină aici peste mine să mă controleze? Păi îi dau cu chitanțele şi cu registrul în cap, nimic n-o să găsească!

Şi zicând acestea responsabilul morii trase iute sertarul, scoase un registru gros şi soios şi o varză nemaipomenită de alte hârtii, le răsfoi ca să fie şi mai răsfoite decât erau, nemaiînțelegându-se ce vroia el să demonstreze prin asta şi continuă:

- Nu mă bazez eu pe ce zice cetățeanul din sat, că el tot nu mă crede, orice i-aşi spune, mă duc eu la raion, la sfatul popular, la direcția morări-tului şi îl caut pe tovarăşul director... E tot de prin satele astea ieşit, dar mai deştept, om cu ceva carte, nu mă compar cu cu el. Şi stau şi vorbesc cu tovarăşul director azi, şi îmi spune să vin să vorbesc cu el mâine, şi mâine îmi spune să vin să vorbesc poimâine, şi mă duc şi poimâine să vorbesc cu el, ce să mai vorbesc, că ce-avusesem de vorbit vorbisem din prima zi, adică eu vorbisem, că el mai mult aşa, îmi arătase dinții dintr-o parte. Eu îi spun, tovarăşe director, uite aşa şi aşa, vă aduc asta şi aia la cunoştință, că dumneavoastră m-ați numit. Şi se uită la mine: hî, da, te-am numit! Tovarăşe director, zic, şi îi spun iar, aşa mai pe larg, amănunțit cum devine cu activitatea morii din comuna Siliştea şi ce probleme sunt în *perspectivă...* Da, da, zice, hî, am înțeles! A trecut şi Isosică pe-aici! Când am auzit aşa am ieşit în stradă şi m-am şters pe ochi cu foaia cămăşii de la spate, uite aşa curgea sudoarea pe mine. Ce căutase Isosică la direcția morăritului?

- Cine a fost înainte director la morărit? zise Niculae.
- Ouăbei, răspunse Fântână.
- Şi acum unde e Ouăbei?
- E la *Ucecop,* la Turnu, nu-l ştiți?
- Nu. Ce face acolo?
- E şef!
- Ouăbei te-a recomandat? -Da.

- Uite, acum n-avem timp de aspectele astea ale activității morăritului, zise Niculae, suntem în campanie, înțelegi ce vreau să spun?

- înțeleg, răspunse Fântână docil, trasați-mi sarcina respectivă şi eu o execut.

XXII

Deodată însă sări de la locul său şi dădu buzna afară. Lângă birou, în spate, un om, se îndepărtă repede, fără să se uite înapoi, cu aerul că n-avea nici în clin nici în mânecă cu biroul de lângă care de fapt se smulsese văzându-l pe lipovean. Nu se putea şti de când stătea el acolo şi asculta. Fântână îl înjură, cu glas tare, direct şi de mamă, fără nici o posibilitate de interpretare că nu l-ar înjura pe el, ci cumva pe un altul şi se întorse furios înapoi, lăsând uşa deschisă. O femeie tocmai trecea pe-acolo şi mersul ei încet părea mersul obişnuit al unei femei din sat, deşi un ochi atent s-ar fi putut îndoi că era un mers neatent la ceea ce se petrecea în jur. Niculae se ridică în picioare grăbit.

- Opreşte măcinatul, zise el scurt, asta e sarcina ce ți o trasez. Macină-l pe ăla care e acuma în coş şi pe urmă spune că s-a stricat ceva la motor şi că trebuie să te duci la raion să faci rost de-o piesă. Vino la sfat şi, dacă nu sunt acolo, o să-ți spună .Zdroncan la- ce arie mă găseşti.

Şi ieşi afară şi o luă repede înapoi spre centrul satului. Pe drum auzi împuşcături dinspre pădure şi se opri o clipă trăgând cu urechea neîncrezător. Nu cumva era vreo joacă de copii, vreo pocnitoare? împuşcăturile se repetară. De la moară până la sfat era departe, Niculae înteți paşii şi când intră înăuntru şi îi văzu pe toți adunați acolo în biroul lui Zdroncan, 'n afară de Isosică şi Plotoagă, pe Bilă, pe Mantaroşie, pe plutonierul Moise şi încă vreo patru pe care nu-i cunoştea, înțelese că s-a întâmplat ceva şi o cută crâncenă îi apăru între ochi.

- Ce e asta, zise el, cine a tras cu arma? Ce este aici?

- Tovarăşe Niculae, zise Isosică, veniți puțin până încoace.

Ieşiră pe coridor şi intrară în biroul sediului organizației şi acolo secretarul îl puse pe Niculae la curent cu cele ce se petreceau la Cotigeoaia.

îi spuse apoi că îl trimisese pe plutonierul Moise să-l apere pe Bilă şi să-l aducă aci şi pe alde Nae Marinescu, să potolească lucrurile. Dar ieşise mai rău, săriseră muierile şi plutonierul fusese silit să tragă în aer să scape de ele. Ei, şi acum nu mai ştiau din ce parte s-o mai ia ca să dreagă ce făcuse Bilă.

- Adică! rosti Niculae tăios.

- Păi să vedeți, fug oamenii din toate părțile cu grâul acasă şi nu mai ştim ce să mai facem, paznicii nu mai au nici o putere. Am impresia că Bilă anume a făcut aşa, fiindcă nici nu trebuia ceva mai rău decât cum a procedat el, ca să ne pomenim în situația asta.
Niculae îi întoarse spatele şi reintră în biroul lui Zdroncan.
- Dă-mi mie raionul de partid, îi porunci el lui Zdroncan, cere-l urgent pe tovarăşul prim. Iar dumneata, tovarăşe plutonier, trimite imediat milițienii pe care îi ai pe aria principală la marginea satului cu ordin să nu permită nimănui să intre în sat cu grâu şi du-te şi dumneata la fața locului.
Plutonierul însă nu se mişca.
- Ce e de discutat aici, tovarăşe plutonier, ce mai aştepți?
- Tovarăşe Niculae, nu am milițieni, zise plutonierul.
- Dar unde-ți sunt milițienii?
- Am primit ordin să-i trimit la Balaci.
- Bine, aşteaptă, zise atunci Niculae.
Tocmai se obținuse legătura cu raionul de partid şi Niculae trecu ca peste un cal peste masa lui Zdroncan şi duse receptorul la ureche.
- Tovarăşe prim-secretar, tot eu sunt, din Siliştea, Moromete.
- Ei, ce mai e, tovarăşe Niculae, cum merge, ia raportează.
- Tovarăşe prim, zise activistul cu sânge rece (şi nu făcu nici o pauză de gândire ca să continue), aici anumite elemente au sărit asupra paznicilor §i au început să fugă cu grâul acasă fără să predea cotele. (Acum însă făcu pauza.) E o situație grea, tovarăşe prim-secretar, ce-i facem, îi lăsăm să ducă grâul acasă?!
- In nici un caz, strigă de la celălalt capăt al firului primului-secretar, el însă fără nici o pauză la auzul semnalării acestei situații grave. Și continuă: Nu putem admite în nici un caz, tovarăşe Niculae,'ca aceste elemente să stârnească dezordini în campania de strângere a recoltei. Mobilizați activul de bază al organizației, dați dispoziții în consecință şefului postului de miliție şi aşteptați ordine. Te chem eu îndată.
Și închise. Era la curent. Nu trecură nici zece minute şi sună miliția raională. Plutonierul Moise ascultă fără să spună altceva decât „am înțeles" şi „să trăiți" şi apoi îi spuse lui Niculae că „deocamdată" ordinele primite de el erau următoarele: să se mobilizeze urgent un număr de paznici (şefi da tarlale) câți erau necesari pentru aria principală (patru sau cinci inşi) care au făcut armata şi ştiu să mânuiască în mod sigur arma, să nu tragă în cineva din greşeală, să-i îmbrace în uniformă de milițieni şi să oprească
286
în felul ăsta oamenii care fug cu grâul acasă. „Deocmadată", repetă plutonierul. Sensul era că raionul avea să ia mai târziu măsurile pe care le va crede de cuviință şi că ei aici să încerce să se descurce până atunci în felul acesta.
- Să încercăm! exclamă el încrezător şi sceptic în acelaşi timp, ca orice milițian care ştie că utilizarea armei poate să dea şi în acelaşi timp să nu dea rezultatele dorite, dar de încercat trebuie să încerce, fiindcă altceva n-aveau ce să mai facă. Numai să nu-i... Hm! Asta ar fi vesel!
Avea haz Moise ăsta, clătina din cap tot gândindu-se la ce ordin primise, se vedea că îl excita ideea să îmbrace țărani în uniformă şi să le dea puşti în mână. Puşti avea, soldați n-avea, dar oricum... Numai să nu-i recunoască oamenii, că atunci s-ar face miliția de râs...
Nu mai plecă însă după paznici pe la arii, plutonierul îi luă cu el chiar pe cei patru care erau acolo şi se duse să-i îmbrace în uniforme, tot paznici erau şi aceştia şi şeful postului de miliție nu se mai uită la ei să vadă dacă aveau sau nu o înfățişare care să-i inspire o încredere deplină: orice om de la țară ştia să țină p puşcă în mână şi, în afară de asta, avea să se ducă chiar el cu ei pe liziera satului şi o să procedeze în aşa fel încât să nu-i recunoască nimeni: avea să-i țină mai tot timpul cu burțile la pământ şi de ridicat să se ridice numai el... Ceea ce şi făcu, exact la timp ca să-i întoarcă îndărăt nu numai pe Nae Cismaru şi cei care se luaseră după el, ci şi pe cei care încercau să fugă peste câmp cu căruțele pline de grâu.
Nimeni nu mai ştia însă ce se mai petrecea pe aria de la Cotigeoaia şi, când îşi aduseră aminte de ea, năvăliră, iar câțiva paznici dintr-acolo şi spuseră că ai lui Nae Marinescu cu neamurile lor au luat-o spre sat şi că s-au dus spre casa lui Bilă şi Plotoagă să le dea foc. Și că mai toată lumea fuge cu grâul acasă fără să mai țină seama de nimeni. Casa lui Bilă era chiar în deal, în apropiere de clădirea sfatului şi într-adevăr se auzeau dintr-acolo țipete de muieri şi în curând să văzu şi o dâră de fum înălțându-se spre cer. Ieşiseră toți afară.
- Mergem acolo, zise Niculae. Sau aşteptați să vină domnul Nae Marinescu şi la sfat să ne dea şi nouă foc? Ce aşteptați, tovarăşe preşedinte?
Porniră repede câți erau, mai bine de zece inşi, şi numai Zdroncan rămase lângă telefon. Ai lui Nae MarinSfccu nu mai erau însă acolo, îi spărseseră lui Bilă geamurile şi uşile şi după ce îi dăduseră foc o luară la goană spre casa lui Plotoagă. Săriră toți şi începură să stingă focul care era foarte leneş şi se lăsa stins cu uşurință, nu adia de nicăieri vântul. S-ar fi zis că ținea cu Bilă. Ieşea însă fum mult şi lăsară totul pe seama vecinilor, o luară spre casa lui Plotoagă. O muiere le ieşi înainte şi le spuse că ai lui Nae Marinescu au fugit în pădure şi au spus că la noapte, de, o să vadă el Plotoagă pe dracu.

- O să vadă ei pe dracu, nu eu, până mâine dimineață, spuse Plotoagă îndârjit. Doar dacă nu fug din sat şi trec granița... Altfel, dacă nu pun eu la noapte laba pe ei toți şi-i belesc, nu-i mai beleşte nimeni niciodată.
Se întoarseră apoi din nou la sfat şi Zdroncan le dădu să citească o circulară urgentă, pe care tocmai o primise telefonic. Avea o înfăţişare ironică Zdroncan, scria mai departe în hârtiile lui şi parcă spunea că în timp ce ei se zbat şi aleargă de colo până colo şi nu fac nici o brânză, sau fac ca Bilă de ajung în situația să se uite cum se dă foc satului, el, Zdroncan, duce în spinare tot greul şi rezolvă esențialul. Uite dovada: să citească ei circulara şi să vadă ce scrie în ea şi să se chiorească mai bine dacă n-or s-o înțeleagă de la prima lectură, că era scrisă citeț şi nu puteau să dea vina pe scrisul lui... Ceea ce Plotoagă şi făcu. Se vedea că de furie nici nu mai vedea literele înaintea ochilor şi atunci lui Isosică i se făcu milă de el şi începu să citească el ordinul circular, dar cu voce tare, ca să-l scutească pe preşedinte de trudă.
- E clar, spuse Niculae. Mergem pe arii.
Şi o luară întâi spre cea principală. De departe se vedea cum toată lumea aştepta, nu se mai zărea nimeni întins pe jos sau fugind cu căruțele. Numai treieratul continua implacabil mai presus de aceste zvârcoliri, cu oameni sus la coş, străini parcă de cei de pe pământ, cu mişcările lor care se repetau şi creşteau în dimensiuni pe bolta albastră, pătată de fum, a acestui sfârşit de amiază: prinderea snopului pe aripa batozei şi dezlegarea lui, răsfirarea în gura scânteietoare cu dinți metalici, care îl smulgea şi îl amesteca într-o fracțiune de secundă urmată de geamătul înecat de satisfacție al întregului corp al maşinii, aruncând prin spatele ei, care, de departe, semăna cu un fund uriaş de albină, paie, pleavă şi pulbere înecăcioasă...
Plotoagă se urcă într-o căruță să-l vadă toată lumea şi începu să strige. Problema s-a soluționat, urlă el triumfător. Tovarăşi de răspundere au înțeles situația şi au aprobat ca bazele de recepție să primească de la cei care au grâu cu corpuri străine peste şapte la sută, toate cotele care le au ei de dat, S.M.T., împrumut, şi aşa mai departe. Nu mai există acum nici un motiv de instigai ie chiaburească şi cu începere din clipa asta se pot forma convoaiele şi pleca spre a fi predate, încheie el cu această frază şi cu un astfel de glas încât cineva care n-ar fi ştiut despre ce e vorba ar fi putut să creadă că până atunci toți oamenii de pe arie se tot îngrămădiseră s-o ia spre gară, dar că autoritățile îi împiedic^eră. Acum însă îi lăsau, puteau să înceapă şi ei să-şi pună liniştiți gr^ul în căruțe şi să se ducă cu el acolo unde totdeauna s-au dus ei de fapt cu recoltele lor, cu o plăcere deosebită şi înainte de a da pe-acasă, la gară, la magazii. Şi într-adevăr, începând din ceasul acela se formară şi porniră de pe arii primele coloane spre baza de recepție... Nae Cismaru însă dispăruse.

încât după treieriş, când foştii liberali ai comunei se adunară iarăşi în pridvorul casei lui Moromete, Matei Dimir se miră zgomotos:
- Ce e, mă, cu Nae?
- Nae?! exclamă Moromete surprins. Nae s-a dus şi el să se plimbe pe la Pălămida, ce te miri aşa? Sau, după tine, n-are voie să se plimbe. In regimul nostru democrat-popular şi țăranul are acuma dreptul să se plimbe. Mai ales că el a făcut şi treabă, n-a stat ca mine sau ca tine să se uite!
- Ce vorbeşti tu, Ilie!
- Dar ce credeai tu?
Era acolo în pridvor şi Cârstache, dar nu venise singur, cum se întâmplase atâția ani, ci pentru întâia oară Moromete nu-l mai aşteptase să-l vadă apărând la poartă cu pasul lui măsurat de respect şi o trimisese pe Ilinca îndată ce se zărise pe drum Costache al Joachii, zicând: „Uite-l pe Costache, acuma o să vie şi Matei Dimir şi Giugudel şi bietul Cârstache o să iasă şi el şi iar o să mă întrebe ce face câinele ăla al nostru; ia du-te tu mai bine şi spune-i să vie pe la noi!" Fata se dusese şi strigase de pe podişcă, tare de auzise toată lumea, şi Cârstache ieşise la poartă: „Te cheamă tata, nu ştiu ce vrea să-ți spună", şi Cârstache răspunsese cu o voce cu atât mai micşorată cu cât erau mai vădite pe chipul lui surpriza şi bucuria care îl năpădiseră: „Spune-i lui nea Ilie că îndată ce voi termina de învârfuit nişte paie, cu plăcere am să viu!"
Liberalii arătau acum liniştiți, chiar încântați, ca şi când evenimentele care avuseseră loc de când nu se mai văzuseră întrecuseră aşteptările lor, fără să se poată însă ghici în ce direcție. Costache al Joachii, cu durerea aceea a lui de oase, părea să se simtă mai bine pe căldură şi chj^r s-ar fi zis că şi auzul îi era mai bun, iar Matei Dimir, cu felul lui răstit de^ vorbi, vorbea şi mai răstit, ceea ce la el în anumite împrejurări era semn de mulțumire, de triumf asupra celorlalți, care nu l-ar fi crezut sau i-ar fi

contestat dreptul de a se fi pronunțat mai dinainte asupra a ceea ce urma să se întâmple.
- Moromete, mă, am auzit eu ceva, dar tu ereai acolea, ia spune, mă, cum a fost, zise Costache.
- Nici nu încape discuție, exclamă Moromete înlăturând orice dubiu: A făcut treabă alde Nae, ascultați-mă aicea. N-a stat cu mâinile în sân ca unul sau ca altul. „Arătați-i cu degetul, fraților, striga. Hai la sfat să ne găsească pe noi acolo!"
- Cine să găsească?! zise Costache.
Moromete îi arătă celuilalt palmele goale sugerând că aşa cum nu înțelege Costache nimic, tot aşa nu înțelege nici el ce era în mintea lui alde Nae.

- Şi pe cine zicea el să-i arătăm cu degetul? zise şi Matei.
Dar Moromete nu-i răspunse şi continuă ca la început, imitând glasul lui Nae:
- Hai, zice, la sfat şi când or veni, să ne găsească pe noi, nu pe ei. Şi a luat-o la fugă spre sat. Crezi că nu s-au găsit, cât ai clipi din ochi, destui care să se ia după el?
- Şi pe urmă? zise Matei.
- Pe urmă, continuă Moromete şi deodată începu să strige speriat, dar cu vocea mică, mă Ilie, zice, ne împuşcă, mă! ne împuşcă cu puşca, mă! Şi când stai să te gândeşti, adăugă Moromete, el nici nu treierase şi nici n-avea cine ştie ce de dat, că arase cu caii lui şi nici sămânţă împrumutată nu avusese. îmi spusese mie mai înainte: împărţii, zice, grâul cu alde cum-natu-meu Gheorghe, că el n-are decât de pe-un pogon şi mă interesai cam ce cotă mi-ar ieşi: doi saci de grâu. La cât, Nae? zic. Păi să fie, zice, să-mi iasă vreo două sute de duble. Cu alte cuvinte, una peste alta, cam zece la sută din recoltă.
- Şi dacă nu-l împărţea cu alde cumnatu-său, cât trebuia să dea? zise Costache al Joachii.
- Ceva mai mult, zise Moromete, aproape dublu, dacă nu chiar triplu.
- Dar tu ce întrebi, Costache, parcă tu n-ai împărţit cu alde Gogoaşă? se răsti Matei furios.
- A? făcu bătrânul. ^
- Tu n-ai împărţit cu alde Gogoaşă, ce te faci <-\ nu ştii?
- Păi fiindcă eu am dat mai puţin de doi sci, răspunse Costache.
- După cât?
- Păi cam după două sute cincizeci de duble, răspunse Costache.
- Va să zică mai mult decât Nae Cismaru, se răsti Matei.
- De ce mai mult? Mai puţin! se miră bătrânul.
290
- Cum mai puţin? Mai mult, se răsti Matei furios.
- De ce mai mult, se miră, de astă dată cu îndoială, Costache, am dat opt duble de grâu, un sac şi trei duble, Nae zice Moromete că avea de dat doi saci.
- Da' n-ai făcut mai mult grâu decât el?
- Ba am făcut!
- Atunci de ce zici că mai puţin? se răsti de astă dată Matei furios de-a binelea, dar bătrânul nu se lasă şi o ţinu pe-a lui, explicând:
- Păi nu, că tu zici că am dat mai mult şi eu tocmai asta ţi-arătam, că nu ştii să numeri^ degeaba vii tu pe la ăsta! Şi îl arătă cu capul pe Moromete, ca pe-un învăţător. Lui Cârstache îi sticleau ochii văzând încâlceala minţii celor doi, dar nu se amestecă, ca şi când n-ar fi avut încă acest drept, trăgea cu coada ochiului la vecinul său să vadă el ce-o să zică.
- Parcă tu, Matei, ai fi mai breaz decât alde Costache, zise Moromete, parcă tu nu i-ai fi dat soră-tii jumătate din grâu!
- Aşa e, recunoscu Matei, dar voi ştiţi ce mi-a făcut pe urmă soră-mea Rada?
- Ce ţi-a făcut? zise Costache.
- Nu vrea să-mi mai dea grâul îndărăt! exclamă Matei nedumerit. Fă, zic, tu eşti nebună? Nu, zice, că dă-mi şi mie un sac de grâu că n-am neam. Cum n-ai neam, n-ai făcut de pe pogonul tău din Grama, şi pe urmă n-o să faci porumb după ale două din Cotigeoaia? Mă, zice, zgârcit mai eşti, fire-ai al răilor, nu-mi trebuie grâul tău, dar am vrut să te încerc...
JAuzi, Ilie, sunt eu zgârcit, mă?
i î - Eşti cam zgârcit, zise Moromete, dar nu despre asta e vorba. Vorba ie că aşa stând lucrurile, altceva îl ardea pe alde Nae să se ducă el la sfat... Nu cotele era problema: cotele...
Şi aici Moromete se strâmbă şi în aceeaşi clipă fruntea îi alunecă încreţindu-i-se în două părţi, jumătate în sus şi jumătate în jos cu o sprânceană ridicată şi una coborâtă şi clătinând din cap în semn că problema asta cu cotele nici nu merită să mai vorbeşti despre ea. Se uită apoi la ei şi expresia chipului i se refăcu; deodată zise:
- Unde mergem noi, domnule? Ce ajungem noi în situaţia când ţie du-ţi mai pasă de nimeni şi faci ce vreai tu şi rostul meu pe lumea asta
im e decât să zic ce zici tu? Din ce punct de vedere? Să mă bagi în colectiv ţi să-l pui pe Bilă să^ni dea cu goga în cap? Ce i-a făcut alde Nae Marines-• cu? Nu era normal să fie acum acolo unde e Nae Marinescu şi Bilă cu el? De ce l-au luat să-l judece numai pe Nae Marinescu?Nu vorbesc de alde Nae ăsta al nostru, Cismaru, să-l lăsăm pe el la o parte. Uite, eu vă
291
asigur că dacă Giugudel în loc să ne fi spus cât veni că Bilă şi toţi ăştia i-a adunat de pe la raion şi stă cu ei în şedinţă, că Nae Marinescu şi Bilă i-a luat pe-amândoi plutonierul Moise şi i-a dus şi i-a băgat la beci, ca unii care, şi aici Moromete începu să bolborosească repede asemeni unui slujbaş de cancelarie care nu ţinea cu nimeni, având în vedere că sus-numiţii au tulburat bunul mers al strângerii recoltei de pe teritoriul comunei ce fac şi ei parte, cu onoare vi-i trimit din post în post spre a li se încheia proces, conform legii; ei, dacă aşa s-ar fi întâmplat lucrurile, vă asigur că mi-aşi fi scos pălăria şi aşi fi zis: domnule, este o lege! Dacă e bună, dacă e rea,

nu discutăm acum! bună sau rea, e pentru toată lumea şi dacă tu, care ai făcut-o, o s-o simţi şi tu pe coaja ta că e rea, o să te grăbeşti cât mai repede s-o schimbi. Da, dar tu vii şi nu respecţi legea, îl iai tot pe ăla lovitu şi-l judeci, iar pe ăla care a lovit stai cu el în şedinţă.

- Da, zise Giugudel, sunt la şcoală toţi adunaţi, şi cică nu sunt numai de pe la raion, au venit unii mari de pe la Bucureşti.

- De orideunde ar fi venit, tot cu Bilă stă ei la prezidiu, ce s-o mai încurcăm, zise Moromete. Că n-o să mă cheme ei pe mine, poftim, Moromete, dumneata, ia te rog loc în prezidiu şi să stăm să vedem cum s-au întâmplat lucrurile.

4

- Nea Ilie, zise Cârstache, nu eşti dumneata, dar e băiatu dumitale, şi eu cred că el n-o să se lase el şi o să arate...

- Ce s-arate, Cârstache? zise Moromete binevoitor. O să spună toţi că alde Nae Marinescu a avut o atitudine provocatoare şi că asta e!

Rămaseră miraţi de ultimele cuvinte ale lui Moromete (de unde ştia el că aşa o să spună?!) şi câtva timp tăcură aşteptând ca el să le explice în vreun fel ce însemna mai ales cuvântul *provocatoare.* Dar Moromete fie că nu voi, fie că nu ştia nici el sau nu-şi dădu seama că nu ştiau ceilalţi, că nu le explică şi firul discuţiei se rupse.

- Hai acasă, se răsti Matei ridicându-se şi luându-şi băţul gros şi strâmb cu care umbla mereu, hai, Giugudel. Hai că plouă!

Se dădu jos din pridvor şi o luă grăbit spre poartă, fără să-l mai aştepte pe Giugudel. Mergând îşi aruncă un ochi într-o parte, uitându-se câtva timp în zare. într-adevăr se vedea spre Cotigeoaia o pată întunecată şi o îngrămădire îndepărtată de nori. Nu mai plouase de mult şi putea să fie chiar ploaie, acum sau la noapte. Putea însă tot aşa de bin£ să nu fie nimic, dar omul era dator să-şi pună la adăpost viteht şi uneltele şi să facă încă o sumedenie de alte treburi pe care ploaia le-ar fi stricat.

După Matei Dimir plecară şi ceilalţi şi cercetară şi ei o clipă cerul cu orizontul negru: da, avea să plouă, aici sau acolo. Aceia nu erau nori care să treacă degeaba pe deasupra pământului.

II

Şi se puse de altfel pe ploaie, mai curând ca norii să fi acoperit tot cerul şi să poată ajunge acasă cei care se aflau pe drum sau pe câmp. Era furtună, dar nu jos, ci undeva sus de tot, se vedea cum pe deasupra norilor mai coborâţi şi mai negri, urcau cu o viteză de parcă ar fi fost fiinţe vii alţi nori, de un alb ameninţător, precedaţi de braţe uriaşe de fum care încercuiau repede spaţiile albastre. De* plouat însă nu ploua din ei, ci foarte paşnic din cei de jos, înceţoşând văzduhul şi micşorând lumina ca într-o înserare.

Moromete intră în casă şi din prag lăsă uşa larg deschisă, păstrând însă un pumn încleştat pe clanţă şi celălalt pe lemnul de deasupra broaştei, într-una din poziţiile lui de crucificat, când ridica şi fruntea şi se făcea parcă şi mai înalt:

- Ei, zise el, v-aţi socotit? Tu, asta, acuma că ai aflat, cu toate că am spus expre să nu sufle nimeni o vorbă, ce mai cauţi aici? Două pogoane pe care vreai tu să i le dai fetei ăşteia ca să mă lase pe mine singur, ei, i-am dat eu trei şi i-am trecut şi loc de casă să se mărite cu băiatul ăla al ei şi să stea aici: Nu mai zici că sunt gata să te arunc pe drumuri? Acuma să te înţelegi cu fi-ta, fiindcă credeai că numai tu ai pământ şi o să se ia fata asta după o smintită ca tine! Du-te la asta în vale, de ce te-ai întors iar?

Catrina tăcea potolită, dar neîmpăcată. Lumini ascuţite îi sticleau în ochii ei verzi. Nu se ştie de la cine aflase totul şi venise s-o ameninţe pe Ilinca, şi Moromete le lăsase pe amândouă în odaie şi el ieşise în pridvor să-i primească pe-alde Giugudel şi ceilalţi.

- O brazdă de pământ n-o să-ţi dau, zise Catrina, nu cu alt glas decât dacă ar fi vorbit unei străine. Ăsta te-a înşelat cum ne-a înşelat pe toţi toată viaţa şi mâine când o veni Achim ai să vezi că o să se ducă să-ţi ia îndărăt ce ţi-a dat. Numai în judecăţi o să vă ţineţi.

Dar Ilinca nu se sperie.

- El măcar, de bine de rău, mi-a dat şi nu mi-e frică mie de Achim, dar tu nu mi-ai dat nimic, şi dacă nu era tata cine ştie ce mai ieşea, că nici acuma nu mă măritam. Să te duci şi să mă laşi în pace. Dacă o să vreai să-mi dai ceva peste o lună, când m-oi mărita, o să zic şi eu că am o mamă, dacă nu, n-ai decât să-i dai Alboaicii, dar atunci să nu te mai prind p-aici!

- Aşa vorbeşti cu mine, că te-am crescut şi am pătimit? zise mama.

- Asta a fost odată, făcu Ilinca şi mâna ei voinică flutură prin aer în semn că e aşa de mult de-atunci că chiar să vrei şi n-ai mai putea să stai acum şi să-ţi aducr-aminte...

m

între timp, atrase de ceea ce se putea întâmpla acasă la părinţi prin întoarcerea aceasta neaşteptată a mamei (nu se ştia încă de ce se hotărâse ea brusc la pasul de împăcare) veniseră şi Tita şi Alboaica şi fără să întrebe nimic aflaseră numaidecât din gura mamei ce se întâmplase. Alboaica îşi plimbă liniştită capul de la un umăr la altul şi

surâse. Deşi era adevărat că nu i-ar fi stricat un pogon de la maică-sa dacă rămânea la ea, totuşi nu l-ar fi vrut cu preţul unei rupturi atât de adânci în familia mamei, cu toate că unii erau în stare pejitru mult mai puţin să se înstrăineze de ai lor până la mormânt şi să trăiască învrăjbiţi şi singuri ca nişte lupi. Tita însă când auzi se făcu albă la faţă. Trei pogoane de Ia tata Ilinchii şi ei nimic, plus jumătate din locul de casă!...

- Tată, strigă ea, ridicându-se de pe pat şi apropiindu-se de geam, ia vin' încoace! Lasă-i niţel pe nea Costache şi pe nea Matei!

Moromete se supuse cu o grabă obişnuită, tocmai ca să nu înţeleagă prietenii lui că la el în casă se întâmpla iar ceva neobişnuit, şi intră înăuntru, închise cu grijă uşa şi întrebă ce era.

- Păi eu credeam, făcu el apoi - şi auzindu-l ai fi zis că e aşa de încolţit că nu mai ştie pe unde să scoată cămaşa - totdeauna am zis că dacă e pământul meu, fac ce vreau cu el!

- Cum faci ce vreai, zise Tita, fără să mai ia în seamă aceste întorsături de gândire, tocmai în astfel de clipe te repezişi să-i dai ei trei pogoane şi acuma o să-i dea şi mama, şi ce socoteală e asta care-o faceţi voi în cap? Aveţi copii sau nişte ţigani prinşi de mici, de care să vă bateţi joc! Unuia cinci pogoane şi altuia două?

Moromete însă nu se turbură:

- Spune şi tu, de, tu dacă ai fi în locul meu ai face ce ţi-ar zice unul şi altul sau te-ai lua după mintea ta, dat fiind că eşti liber să procedezi cum crezi tu de cuviinţă? Tu ai luat de la mă-ta două pogoane, dar Ilinca vrea şi ea să se mărite şi mă-ta o ameninţă că nu-i dă. E aci de faţă, socotiţi-vă cu ea nu cu mine, că n-o să mă scoateţi acuma vinovat că vă dau pământul! Asta ar fi culmea, mai zise Moromete, şi situaţia i se păru aşa de enormă că n-o admise şi le întoarse spatele şi reveni în pridvor.

Ce vrusese el să spună? Că, dacă mama nu s-ar fi purtat aşa, el ar fi împărţit aceste trei pogoane în mod egal celor două fp'.<i? Păi dacă era aşa, lucrurile se puteau drege, mama îi putea da fetK celei mari încă un pogon şi jumătate de pământ şi Ilinchii încă o jumătate şi ar fi avut amândouă câte trei pogoane şi jumătate. Dar pentru asta ar fi trebuit ca mama să se întoarcă acasă de la Alboaica şi să se împace cu tatăl.

- Şi tu, ce nebunie te-a apucat de te-ai făcut de râs în sat cu dusul tău la Mariţa? zise Tita cu glasul ei care niciodată nu era ridicat, dar era egal şi greu ca un ciocan de lemn cu care te-ar fi tot lovit în cap. Ia să

faci bine şi să te întorci, sau să nu te întorci, dar mie să-mi dai partea de pământ pe care i-a dat-o tata Ilinchii.

Nici nu apucă bine să termine că nu numai mama şi Ilinca, dar şi Alboaica săriră toate trei cu gura pe ea, cum să-i dea ei şi" de unde atâta pământ, când mama mai avea mari şi late patru pogoane?

- Din alea patru, scrâşni Tita surdă, fără să-şi dea seama că din spusele ei se înţelegea că mama să-i dea ei trei pogoane, cât îi dăduse tatăl Ilinchii.

- De ce nu zici tu să-ţi dăm ţie tot şi noi să ne băgăm cu ziua la tine?! se miră Ilinca.

- De ce să vă băgaţi cu ziua? Fiecare la casa lui, dar să fie o dreptate, nu unul să ia de două ori cât altul, când altul a muncit de două ori mai mult.

- Unde ai muncit tu de două ori mai mult? zise Ilinca. Ai muncit şi tu ca fiecare şi ţi-a dat mama ca să te măriţi, ce mai vreai? Tare mult o să te văz eu pe-aci când tata o îmbătrâni. O să ai tu grijă de el?

- De ce să n-am grijă, zise Tita, ce, numai tu ai mâini?

- O să te vedem atunci! zise Ilinca, el mai are trei pogoane, o să-ţi dea din ele, dacă o să-i dai şi tu un pahar cu vin când o veni pe-la tine...

- Paşte murgule iarbă verde, zise Tita, dacă era aşa, ţie de ce ţi-a trecut?

- Păi, n-auzi, Tito, sări Alboaica, i-a dat fiindcă mama îi tot spunea că nu-i dă şi în toamnă vrea şi ea să se mărite...

- N-are decât, zise Tita cu acea privire mereu oarbă pe care o dă o furie bine ţinută în mâini, dar ai cărei aburi turbură totuşi mintea. Treaba lui că i-a dat, dar să nu mai vie colea cu pretenţia să-i dea şi mama.

- Nu dau la nimeni nimic, zise atunci mama încercând să pună capăt certei, însă cu un glas neliniştit de situaţia întoarsă, în care ea era acum ameninţată de fete şi i se pretindea cu glas turbure să dea... Şi nu v-a oprit nimeni să vă măritaţi, dar să vă faceţi de râs v-am oprit şi acuma uite roadele!

- Mamă, zise Ilinca în culmea unei nedumeriri pe care avea aerul că ar da mult s-o desluşească, îţi cere cineva ceva? Cu cine crezi tu că vorbeşti, cu Sande? Pe mine m-ai împiedicat să mă mărit, şi dacă n-aveam noroc cu băiatul ăsta, nu-mi rămânea decât să iau unul cu copii, sau un văduv cu copii mari, să mă ia ăia la bătaie. Asta mi-ai făcut, ai vrut să mă mărit şi eu tot ca tine, numai că tu ai uitat că înainte să-i iai pe tata şi să ne faci pe noi... Când mă uit la tine îmi vine să-mi smulg părul din cap, te întorseşi de la dida ca să bagi iar zâzanie în casă, că mai e o lună până se mută băiatul ăla aici. Măcar luna asta ţine-o la tine, didă, se adresă ea Alboaicii, că dacă mai stă pe-aici taman acuma, nu ştiu ce-i fac.

- Ei, fire-ai şi tu a inghinaţilor, se supără atunci Alboaica în felul ei ciudat, în care mişcarea de „poancă" a capului şi surâsul de pe chip n-o părăseau, nu ţi-e ruşine să vorbeşti aşa cu mama?

Şi sări şi Tita:

- Ce, zice ea, şi-a luat-o în cap unde tatăl îi trecuse locul de casă şi pământul?

- Da, zise Ilinca, şi vă dau pe toţi afară. Ia ieşiţi afară! în casă la mine fac ce vreau!

In casă la ea! Tita şi Alboaica strigară amândouă o dată spre geamul dinspre pridvor:
- Tată! Ia vin până încoace! Ilinca ne dă afară din casă, zice că e casa ei.
- Vedeți să nu vină, zise Ilinca, mai strigați-l o dată.
Și într-adevăr tatăl nu veni, se făcu că nu aude. Hotărât, fata cea mică pusese stăpânire pe tot ce fusese odată gospodăria Moromeților şi tatăl ținea cu ea, nu mai era nimic de făcut.
- Aşa că, mamă, să vii când mă mărit, continuă Ilinca. Și tu, didă, la fel, de Tita nici nu mai vorbesc, din partea mea n-are decât să-i dea mama cât vrea, nu mă supăr, să nu ziceți că sunt femeie rea. Dar cu certuri să nu-mi veniți pe cap, băiatu ăla mi-a şi spus, rămân în Siliştea, zice, la tine, dar cu condiția asta.
Alboaica râdea. Ii plăcea. Tita se gândea poate că şi ea avea casa ei rămasă de la bărbat şi că la urma urmei Ilinchii îi trebuia şi ei o casă. Unde să-şi facă şi să-şi crească şi ea copiii? Pe de altă parte sora cea mică se arăta şi înțeleaptă, n-avea nimic contra ca mama să-i mai dea ei, Titei, ceva pământ... Mama însă înțelese că tatăl a câştigat contra ei şi că fetele, pe care ea se bizuise în această luptă, o părăseau.
- Treaba voastră, zise ea neînduplecată, în ziua când o să ai tu nunta eu o să dorm şi o să mă întorc pe partea ailaltă, crezi tu că o să viu să te văd. Nici o grijă, că nu ți se pune nimeni în cale, mincinoaso, de când te ştiu numai cu minciuni ai umblat, ca Guica.
Atunci intrase Moromete.
III
- N-am venit pentru tine, zise mama după ce îl ascultă uitându-se un perete. E fetele mele, eu le-am făcut şi n-o să-ți !rer ție voie dacă ceva de vorbit cu ele. \
- Ai terminat de vorbit? zise Moromete. \
- Ei, atunci...
Dar Ilinca nu-l lăsă să mai spună şi restul, adică să plece, îi făcu un semn cu mâna spre uşă:
- Hai, tată, iar începi şi tu, ajunge o măciucă la un car cu oale, las-o că se duce, că nu vrea să vie la nunta mea, i-e necaz că mă mărit!
- Mi mi-e necaz? zise mama. Puțin îmi pasă.
Moromete le lăsă înăuntru şi ieşi pe prispă. Ploua acum cu clăbuci, curtea se umpluse cu apă şi pâraiele începură să curgă pe sub uluci şi să se verse în şanțurile drumurilor. Bărbați sau femei cu câte un sac în cap alergau pe şosea, prinşi cine ştie pe unde, pe la arie unde după plecarea batozelor mai rămâneau o zi sau două paiele câtorva, sau pe câmp cu căruțele, trecând în goană cu caii, abia zărindu-se prin pânza văzduhului. Intrau apoi prin curți cu zbierete să deschidă cineva dinăuntru mai repede poarta, deshămau şi băgau căruța sub şopron, fugind apoi în casă să se dezbrace şi să-şi schimbe cămăşile. Totul se ascundea sau se pitea, în afară de rațe; fremătau sub trâmbele de apă, țâşnind după râme, pe care le smulgeau din pământul moale cu orăcăituri care aminteau că odată fuseseră şi ele sălbatice. Pământul se umplea de omizi trântite de prin crăcile pomilor, de frunze şi ramuri subțiri de salcâm, ca şi când pământul trebuia astfel să fie sărbătorit pentru ploaia care îi lipea la loc țărâna şi îi reumplea izvoarele secătuite.
Atras în mod ciudat de ploaie, îi era sete, sau poate îl excita aerul încărcat de electricitate de afară şi îl îndemna să iasă şi să facă nici el nu ştia ce, un cal scăpase din grajd şi se plimba sforăind prin curte, amenințând să dărâme'una din porți, când pe cea de la drum, când de la grădină, oprindu-se şi frecându-se cu spinarea de stâlpii gardurilor. Le priise cailor în timpul verii, se făcuseră mai mari, celui care alerga acum prin bătătură îi lucea pielea şi parcă îl înțelegeai că nu putea să stea mult timp închis în grajd cu atâta putere în el.
i) - Ce e, mă, Isosică, zise Moromete, cu un glas numai pentru el, când ' ți văzu, vezi să nu strici vreo ulucă, fiindcă să ştii că atunci e vai de pielea
4ta.
■*3* **Și**
- Am terminat.
296
Și plecându-şi fruntea, Moromete începu să coboare scările, dar fără i iă-şi ia nimic în cap, numai cu pălăria şi arăta atât de absorbit încât intrând sub potopul de ploaie el nu grăbi paşii şi nu făcu nici una din acele mişcări pe care le face un om muiat într-o clipă din cap până în picioare, să-şi ferească adică fața sau să-şi schimbe în vreun fel mersul. E drept că se îducea direct spre cal, dar cu mâinile în buzunare şi cu pasul neturburat J-pe care'îl are orice om sub un cer senin de vară.
) - Tu de ce ziseşi că^eşişi, numai aşa ca să te prosteşti, zise Moromete Iar, şi calul, auzindu-i glasul, necheză şi se opri.
297
Omul îl luă de coamă şi porniră amândoi spre grajd dar tot la pas, şi în mijlocul bătăturii Moromete îi dădu drumul şi calul se duse direct spre uşa neagră de unde ieşise. „Adică se poate ca ele să nu ştie?! se miră Moromete cu bărbia plecată. Ilinca e mai deşteaptă şi e mai tânără, ea a auzit ce vorbesc eu mereu cu Niculae, ce-o să se întâmple cu pământul... Sau te pomeneşti că au şi ele dreptate... Până în clipa din urmă omul e dator să țină la rostul lui, chit că rostul ăsta cine ştie ce s-o alege de el!..."
începuse să tune şi să fulgere, semn că abia acum se pregătea a ploaie mare, putea să tină şi până mâine, astfel de

amestecătură de nori se învălmăşeau în straturile înalte ale văzduhului. Trosnete şi bubuituri cutreierau şi sfâşâiau cerul de-o parte şi de alta, ai fi zis că e o activitate plănuită acolo sus de nişte inşi, aşa de mult semăna acum a minte de om felul cum tuna ici şi răspundea dincolo... Sub apa care cădea, grumazul lui Moromete arăta roşu ca arama în care însă timpul săpase ciudate semne, asemănătoare şi ele cu pământul, când e crăpat de o prea îndelungata secetă.

între timp ploaia se întețise aşa de tare că picăturile nu mai puteau sta nici unele lângă altele, nici curge ca picături, ci se uneau şi formau mari grămezi de lichid care înecau totul, nu se mai vedea nimic. Moromete se mişcă din loc şi îşi scoase pălăria din cap, pe care în mod bizar o scutură de apă, ca şi când nu şi-ar fi dat seama ce cădea de sus. Şi-o puse în cele din urmă la loc, dar nu s-ar fi putut spune că din pricină că îl supăra ceva, ci pentru că o pălărie trebuie să stea pe cap şi nu în mână. „Uită-te la mine, continuă Moromete luând-o fără grabă spre grădină, am peste şaizeci de ani şi în mintea mea e că o să trăiesc o sută. De ce să nu trăiesc? Ce, nu e bine de trăit? Şi atunci de ce să mă mai mir eu că fetele astea se ceartă pentru pământ crezându-l al lor, deşi nu se poate să nu fi auzit şi ele ce-o să fie în viitor?"

Ocoli cu grijă mare şura de paie şi se uită în sus cercetând-o atent. Era bine făcută, ploaia aluneca peste creasta ei ca şi când ar fi fost acoperită. Moromete nu se arătă însă mulțumit, puse mâna pe o furcă de lemn pe care o trase chiar din paie şi cu coarnele ei lucioase izbi zdravăn de mai multe ori într-un anume loc. Avea o înverşunare puțin cam sâcâită, doar el făcuse şira, cum de-i scăpaseră astfel de burți şi goluri prin care apa putea pătrunde şi mucegai paiele, şi îi dădea înainte cu lovituri rare, dar foarte îndesate, uitându-se mereu în sus în timp ce ploaia îi spăla din belşug chipul osos, cu fruntea lui bombată şi cu ochii feriți sub arcade puternice şi drepte. Cu anii, adăpostindu-se parcă de soare şi de ploi, ochii lui i se trăseseră mult în orbite şi de-acolo când stătea liniştit şi se ***d*** uita înainte, vedea parcă mereu zarea câmpiei\(îi trebuiau totdeauna şijj

lui şi altora de-o vârstă cu el cel puțin o secundă în plus ca să vie aproape şi să înțelagă ce-i spuneai: „Ce ziseşi tu, Gheorghe? A, da, aşa e!"

Dând lovituri cu furca, Moromete nu înceta să vorbească. Dar nu avea ceva anume de soluționat, în ultimii ani apăruse la el acest fel puțin diferit de a vorbi singur, prin grădină sau pe la loturi, care nu avea un obiect precis, şi nu se ferea dacă cineva din familie era pe-aproape şi îl auzea, semn sigur acum de bătrânețe, cu deosebirea că expresia chipului şi privirea lui rămâneau foarte vii şi te fulgera din ochi reproşându-ți cu mişcări din cap şi din umeri că eşti complice într-o istorie care să crezi tu că n-a aflat-o lumea şi nu vorbeşte... „Da' ce-am făcut, tată?" îl întrebase Ilinca într-o zi. „Ce-ai făcut, mai şi întrebi, parcă tu nu ştii că asta nu e o faptă..." Era însă în acelaşi timp şi un semn că era mulțumit şi că se simțea bine în asemenea clipe...

Moromete lăsă furca, îşi plecă sub ploaie grumazul şi tăcu. Terminase să-şi spună ce avusese de spus şi nu arăta deloc mulțumit. Era însă parcă o nemulțumire mulțumită, nu vroia să plece, îi era bine acolo. „...Şi . socoteala ciobanului?!" se întrebă el deodată nedumerit şi parcă indignat. Avea aerul că tot ceea ce gândise el în acest timp mai era cum mai era, dar cum de uitase un lucru atât de important, dacă mi chiar cel mai important? Tot atunci cedând presiunii apei care pesemne la mărimea ei era cu atât mai mare, o cracă uriaşă de salcâm pârâi şi se lăsă apoi în jos, dezvelind trupul copacului şi lăsând pe tulpina lui groasă o rană albă din care brațul rupt încă nu căzuse de tot. Moromete se uită într-acolo pe sub pălăria lui ale cărei boruri nu se fleşcăiseră de atâta ploaie, dar pe care se făceau băşici ca pe jos, şi începu să păşească în direcția aceea să vadă ce s-a întâmplat. Pesemne craca era ea de mult bătrână de se rupsese din senin, nici măcar n-o trăsnise, o apucă de vârf şi trase de ea s-o dea jos. Craca se întinse, dar nu vru să se desprindă din locul ei şi atunci Moromete se uită în sus mirat şi o lăsă. Dacă mai avea în felul ăsta legătură cu seva trunchiului, se putea drege şi rămâne verde mai departe. „Socoteala ciobanului e achitată", zise Moromete acum cu un glas pe deplin tare, care dacă n-ar fi fost ploaia ar fi putut fi auzit şi din curte. „Ce s-o mai încurcăm c-o fi, c-o păți, asta e, dacă îți place. Dacă nu, fă şi tu ce-oi ştii, pe mine nu mă priveşte! ...Nu te-o fi privind pe tine, dar pe mine mă cam, fiindcă, hm, unde vreai să mă duc?!!"

S-ar fi zis că vorbea mai departe feciorilor, lui Nilă care nu mai era, sau lui Achim înainte de a se hotărî dacă să-l trimită sau nu la Bucureşti cu oile. Dar cui se adresa el acum? Nu o dată era auzit răspunzând cu această referire la socoteala ciobanului a cărei sursă cei mai tineri n-o cunoşteau, şi nici el nu le spunea când îl întrebau ce însemna, uitase ori nu-i stătea în obicei să explice lucruri care, dacă n-au fost trăite, nu pot

fi înțelese. Nu ştia niciodată cine era cel care punea atunci de demult o asemenea întrebare, dar vocea se auzea foarte limpede fiindcă se auzea la urmă, după ce împăratul neliniştit de apariția acestor magi care urmăreau o stea îi chema la el şi vroia să le smulgă secretul; cei trei crai după ce îşi izbeau săbiile lor cu a lui Irod ori de câte ori răspundeau, dădeau apoi să plece, când se auzea vocea: „Şi socoteala ciobanului?" Dar ce căuta el acolo în spatele lor, îmbrăcat în pielea lui de oaie întoarsă pe dos pe urma unor crai care, ei, porniseră în căutarea unui nou Mesia? Flăcăii magi cu hlamide strălucitoare de hârtie colorată peste tunici îi acordau ciobanului un rol mut care nu atrăgea însă mai puțin atenția: se culca pe jos în zăpadă, se prefăcea că doarme, sforăia... Lumea râdea. La auzul întrebării se ridica în picioare, se proptea în ciomag şi aştepta. Se producea o nedumerire, dar apoi unul din magi răspundea cam în grabă şi cam de formă (era limpede că nu se putea sustrage şi nu putea trece peste asta fără un răspuns): „Socoteala ciobanului e achitată", dar spus cu un astfel de glas că reieşea că dimpotrivă, nu

era achitată deloc, şi lumea iar râdea. Moromete ridica uneori fruntea şi îi spunea câte unui om, pe neaşteptate: socoteala ciobanului e achitată!, şi din glasul lui se înțelegea cum: Ca vai de lume! Sau, în alte dați: era prea târziu să se mai poată face ceva, socoteala ciobanului era achitată, gata, s-a terminat, ce, să mai stăm s-o mai sucim şi s-o răsucim... Alteori însă nu trebuiau ei să-i ducă ei ăştialalți, cum aveau să iasă din situația aceea... Moromete se apropiase de gard şi luă de lângă el o sapă rǎzimată cu tăişul înăuntru. începu să facă în pământul moale al grădinii un mic şanț spre viroagă. Nu mai zise nimic şi părea că nici nu se mai gândea Ia nimic. Avea aerul să spună că din moment ce totul era în regulă, n-avea la ce se mai gândi. Sau în orice caz, dacă mai era ceva, să se gândească ăia care i-au achitat-o, el avea acuma treabă. „Uite, dacă nu făceam eu şănțulețul ăsta, o nimica toată, apa asta care s-a făcut baltă în grădină ar fi intrat sub paie şi mi le-ar fi putrezit. Ori, mie paiele îmi trebuiesc, ce aştern iarbă la cai în grajd şi cu ce fac focul să încălzesc soba în casă? Fiindcă orice-ai spune tu, bolborosi Moromete mai departe, în timp ce mâinile lui spălate de izbiturile ploii mânuiau cu atâta pricepere sapa încât ai fi putut crede, uitându-te la el, că braț, trup, sapă şi pământ se înțelesese-ră să se mişte în aşa fel încât toată apa din jur să alerge spre locul acela şi s-o ia apoi veselă la vale, într-o casă tot trebuie să stai şi focul în ea tot trebuie să-l faci, indiferent că tu vii şi strici rostul... Fiindcă dacă o să ajungi să nu mai ai nici casa ta, o să fie vai de capul tău, şi dacă nici cu ce să faci focul în ea n-o să ai, o să fie vai de copiii ăia ai tăi pe care o să ți-i nască muierea, fiindcă tu aci mai bine ca nimeni altul poți să te arăneşti şi să ai grijă de vită şi de casă, în timp ce pe mâinile altuia o să

 "~

alergi ca un nenorocit cu căciula în mână pentru orice fleac... Şi o să ajungi să fii şi mulțumit după una şi alta, nici n-o să-ți mai dai seama ce rău ai ajuns şi o să ți se pară că ți se face o mare cinste dacă o să primeşti, cu chiu cu vai, ceea ce ți se cuvine de drept, adică rodul muncii tale... Fiindcă mă uitam la unii când veni Plotoagă şi alde fi-meu pe arie, să le spună că chestia cu neghina s-a aranjat, că tovarăşi cu munci de răspundere au înțeles situația şi că nu se mai ține seama de corpurile străine. Şi mă uitam la unii că le luceau ochii că au scăpat şi că n-or să dea, uitaseră că ăsta era un drept al muncii lor şi că n-aveau ei nevoie să-i înțeleagă nimeni... Ei, uite aşa o să vă zbateți pentru cel mai mic drept şi o să vă lungiți gura până la urechi de bucurie când o să vie unul să vă anunțe că s-a aranjat... Fiindcă să nu-mi spui tu mie cum e omul, eu îl cunosc cum e făcut, şi de câte ori trebuie să se lovească cu capul de pragul de sus ca să-l vadă pe ăla de jos! De-atâtea ori că în timpul ăsta neomul încalică pe umerii lui şi el îl duce şi până îşi dă seama că la urma-urmei cu ce drept stă ăla pe umerii lui, îi trece şi viața şi abia de mai apucă să le spună şi el copiilor lui că aşa n-a fost bine, şi moare. Iar copiii, care îşi mai aduce aminte, bă, tata a zis aşa, bine, care nu, care pe unde apucă o ia de la cap sau învață de la altul cum nu e bine, că de la ta-său nu s-a priceput.! Că tu vii şi-mi spui că noi suntem ultimii țărani de pe lume şi că trebuie să dispărem... Şi de ce crezi că n-ai fi tu ultimul prost de pe lume şi că mai degrabă tu ar trebui să dispari, nu eu?J Eu nu zic asta, fiindcă prostul e dat şi el de Dumnezeu şi trebuie să trăiască şi el, dar nu sub denumirea de deştept, să nu se mai înțeleagă cine e, ci sub denumirea lui de prost, aşa cum l-a ştiut dintotdeauna lumea şi nu l-a pus niciodată în vârf... A, că totdeauna el a încercat să arate că nu e aşa cum e, şi a ajuns nu o dată să-i dea jos pe ăi cu minte, nimic de zis, dar a ajuns singur prin puterile lui, a dat din coate şi a asudat, ce să-i faci, pe lume sunt şi puturoşi şi pe spinarea lor se urcă proştii deştepți...- Dar n-a venit nimeni să-l caute la el acasă şi în văzul lumii să-i spună: vino, bă, încoace, tu ăl prost, că tu eşti bun, treci aici şi fii mare şi tare, 'le muma în... la ăilalți, lasă că le arătăm noi lor! De ce?"

Şi aici Moromete se opri din vorbit, dar altfel ca până acum, liniştit, cu întrebarea parcă în mâini amesticând-o cu apa şi pământul pe care îl săpa cu mişcări fără greş. jjAşa că vezi, reluă apoi Moromete în glas cu o admirație de sine neacoperită față de generozitatea lui, eu te las pe tine să trăieşti!... Dar rău fac, că tu vii pe urmă şi-mi spui mie că nu mai am nici un rost pe lumea astal. Şi ce-o să mănânci, mă Bâznae? Ce-o să mănânci, mă, tâmpitule", exclamă Moromete apăsând cu un fel de milă nesfârşită, aproape părintească, pe ultimul cuvânt, contemplând parcă cu jale mizeria mintală a acelui Bâznae care îi spusese lui asemenea lucruri

despre soarta care le era rezervată în viitor țăranilor. (Nu-i spusese lui, ci lui Niculae, şi de la Niculae ştia şi Moromete.) „Măcar, zise Moromete mai departe, eu tot am făcut ceva, am crescut şase copii şi le-am ținut pământul până în momentul de față - că n-au vrut să-l muncească, ce să le fac eu, toată viața le-am spus şi i-am învățat - dar pe tine să te vedem dacă eşti în stare cel puțin de-atâl! O să fii în stare? Nu să-i îmbraci şi să le dai să mănânce, că asta e lesne, de mâncare îi dai şi unei vite în grajd, dar ce le spui!? Ce-i înveți, fiindcă un copil chiar dacă nu-i intră lui în cap cât e mic, când se face mare îşi aduce aminte. Bietul Paraschiv, când fusei pe» Ia el anul trecut, zice, mă tată, ce bine aşi fi trăit eu acuma dacă n-aşi fi fost bolnav. Dacă nu fugeam de-acasă şi plecam şi eu în mod normal, cum au încercat mulți să-şi facă alte rosturi şi la momentul greu când am avut nevoie de bani pentru casă să nu fi răbdat de foame din ambiție şi să-mi fi trimes banii măcar de pe-un pogon de pământ, nu

ajungeam aici! ori, noi te-am refuzat când ai venit la noi, să fie zece-cin-
cisprezece ani de-atunci, cu chimirul plin de bani... Nu ne-am dat seama
că muncisei pentru noi trei ani de zile şi că ne vroiai binele, nu răul... de,
mă Parascive... dacă mor, zice, măcar n-o să-l înjur pe tata cum fac unii...
Poţi să mă înjuri, zic, prăpăditule, numai să te faci bine, că dacă v-am
spus şi v-am învăţat, vedeam eu că nu e lesne, dar zic lasă, când s-or face
ei mari or să-şi aducă aminte... Acum, că n-ai avut nici tu noroc, şi asta
e adevărat, dar se cheamă că şi-a făcut fiecare datoria şi dacă ar fi fost
şi vremurile mai bune, izbuteai. Nici copii nu făcuşi! Dar tu, ăsta de-acuma,
care nu vreai să mai ştii de nimic, ce-o să le spui la ai tăi? Fiindcă degeaba
o să le spui tu din vorbe, c-o fi şi c-o păţi, că mai deştept ca tine nu mai
e nimeni, din fapte ei o să vază că nu eşti nici deştept şi nici n-ai ce să
le spui şi or să ajungă de capul lor şi-or să te înveţe ei pe urmă minte
când oi îmbătrâni... O să-şi şteargă picioarele pe tine, că n-ai ştiut să faci
din ei oameni..."

Moromete se apropia încet cu şanţul său de viroagă, îl termină şi se întoarse apoi şi îl luă de la cap să-I adâncească. Apa se scurgea la vale cântând şi de sus continua să toarne fără oprire. Moromete ridică fruntea şi se uită şi ceea ce văzu îl făcu să-şi dea pălăria pe ceafă de admiraţie. Şanţul cel mare, comun tuturor grădinilor de pe-acolo, dădea peste mal de-atâta apă şi dacă n-ar fi curs cu repeziciune spre o direcţie a ei care ducea spre râu, te-ai fi putut teme că dacă ploaia nu se va opri curând, va îneca satul.

Lipsind atâta vreme din pridvor, Ilinca se nelinişti cea dintâi de tatăl ei şi ieşi după el cu un sac în cap. Când îl văzu cu sapa în mână şi ud de sus până jos începu să strige la el să se întoarcă numaidecât în casă, nu-şi dădea seama că putea să răcească şi să moară? Dar Moromete parcă nici

nu auzea şi zadarnic fata se apropie şi îl trase de mână, fugi de-aici, o goni el, nu vezi că e ploaie caldă? Dar aşa caldă cum era, fata şi începuse să clănţăne din dinţi. Se întoarse în casă şi curând ieşiră şi celelalte surori şi începură şi ele să strige spre grădină, tată, vin încoace, însă fără ca el să le asculte, conducând mai departe torentele de apă, făcându-le loc cu sapa şi continuând liniştit şi neturburat să vorbească, prizonier parcă fără scăpare al elementelor şi al lui însuşi....

IV

De unde ştia însă el că în acest timp Bilă se afla într-adevăr la prezidiu, aşa cum le spusese lui Costache al Joachii şi celorlalţi? Fiindcă de la Niculae nu avusese cum să afle, era şi el acolo. E drept că Bilă abia avea loc, era ultimul din margine şi stătea pe colţ, împreună cu moldoveanul Mantaroşie. Masa prezidiului era formată din trei catedre puse unele lângă altele şi acoperite cu obişnuita pânză roşie folosită la pavoazări şi la ea stăteau în mijloc doi necunoscuţi având la dreapta şi la stânga pe primul-secretar al raionului de partid, Ghimpeţeanu, şi pe Niculae, după care venea încă un activist necunoscut într-o parte şi apoi Isosică.

Veniseră fără veste şi toţi membrii de partid fuseseră mobilizaţi de urgenţă. Ceva asemănător, să vină adică atâţia inşi care se vedea cât colo că sunt mai mari decât raionul (Ghimpeţeanu stătea şi el la prezidiu mai al treilea) nu se mai întâmplase de mult. Funcţionarii sfatului, paznicii şi tot ce deţinea o responsabilitate în comună se răspândiseră în tot satul şi reuşiseră să-i facă pe membrii de partid să înţeleagă că se va întâmpla ceva neobişnuit şi că prezenţa trebuia să fie de astă dată completă. Şi se adunară aproape toţi, în jurul a o sută de inşi, cam câţi şi erau, din cei aproape două sute câţi fuseseră până la verificările care începuseră prin '48 şi ţinuseră mai mult de un an. Erau pe atunci unii care nu fuseseră niciodată la o şedinţă şi care şi uitaseră că sunt membri de partid, fiind excluşi fără ca ei să ştie şi nu aflaseră de acest eveniment decât într-o bună zi când un băiat cu şapcă, însoţit de secretarul din acel an al organizaţiei, bătuse la poarta lor şi le ceruse să predea carnetul. Care carnet, întreba omul, închipuindu-şi că era vorba de ceva în legătură cu vreo chitanţă de impozite, singura hârtie care era bine s-o păstrezi, să nu te pună cumva perceptorul să plăteşti de două ori... Era cunoscută o întâmplare cu unul care nu înţelesese nici după ce i se răspunsese despre ce era vorba, zicând că n-avea un asemenea carnet, nu-şi aducea aminte... „Carnetul de partid, explicase atunci secretarul, ăla cu scoarţe roşii şi cu o secere şi un ciocan pe el." „O secere şi un ciocan!" repetase omul încercând

vizibil să-şi reprezinte aceste unelte pe un carnet şi ce rost aveau ele şi rămăsese cu gâtul într-o parte, înţepenit în acest efort de memorie nedumerit. „Ioane, vin dracu' încoace că avem treabă", strigase femeia din curte şi omul tresărise luminat la faţă şi le spusese celor doi să aştepte că trebuie să ştie muierea aia unde poate fi acest carnet, dacă era aşa că îi fusese cine ştie când înmânat... Şi într-adevăr se întoarsese cu el, învelit într-o hârtie, bine păstrat, şi acum îşi aducea perfect aminte că prin '45... Da, da, se şi pozase cu ocazia asta, venise de pe front, i se dăduse două pogoane de pământ din rămăşiţele moşiei coanei Marica, moartă de mult, şi i se ceruse o poză... EI credea că asta era dovada de împroprietărire!... „Nu e dovadă de împroprietărire", răspunse supărat insul cu şapcă, luân-du-i carnetul din mână. Şi dăduse să plece, dar i se păruse pesemne că omul trebuia măcar acuma să afle ce-a pierdut şi-i spusese: „Află, tovarăşe, că de-aici înainte o să rămâi în afara partidului". „Parcă până acuma am fost în centrul lui!", răspunsese omul deodată supărat şi el brusc de supărarea celuilalt asemeni celor

care n-au nimic cu tine până în secunda când află că ai tu cu ei şi atunci se supără ei mai al dracului decât ar avea dreptul.
Cei care rămăseseră nu se considerau chiar în centrul partidului, dar începuseră cu timpul să vină mai des la şedinţe, fiindcă, spuneau ei, de ce să mă înjure acolo pe mine alde Gavrilă şi eu să stau acasă şi să nu zic nimic, cu atât mai mult cu cât observaseră de-a lungul anilor că ăla care îi înjura în loc să-şi facă nume prost în sat cum se aşteptau ei, şi cum se întâmpla pe vremuri, din contră, era pus ba vânzător la *meate,* sau la cooperativă, ba şef de tarla, ba paznic la sfat sau la şcoală, sau achizitor, sau cantaragiu la moară, ba chiar referent încasator, cum era alde Ar-ghirescu. Ca să nu mai vorbim de funcţia de preşedinte, care dacă o îndeplinea Plotoagă, mâine o putea îndeplini bine oricare dintre ei! Chiar mai bine! Ce, era mai deştept Plotoagă decât vreunul din ei? Din contră, era mai prost... Totul se povestea apoi în sat şi se ţineau minte şedinţe mari când se ridica sau cădea câte cineva sau când nu cădea şi nu se ridica cel care se aşteptau să se ridice sau să cadă.
Despre prima parte a celei de azi nu se povesti mai târziu nimic, fiindcă nu se găsise mai nimic ce să se spună. La început n-a fost nimic, se zicea şi se trecea imediat la ceea ce se petrecuse după. Cine erau ăia doi care veniseră? Ăia doi?! Păi ereau! Erea primul secretar de la regională! Şi ălălalt! Păi erea şi ălălalt! Erea tocmai de la Bucureşti de la CC. Avea şi-un nume, stai că ţi—1 spun acum, Bâcu, aşa îl chema, ce anume o mai fi şi ăsta! Şi de ce veniseră ăştia doi? Cum de ce veniseră! Auziseră şi ei chestia cu Bilă şi Nae Marinescu. Om mare şi Bilă ăsta, s-a auzit de el tocmai pe-acolo! Ce vorbeşti?! Stai să vezi! Tovarăşi, zice Ghimpeţeanu,
304
facem analiza, uite aici tovarăşii care vor să audă cum a decurs, ce mai, arătăm ezact aşa cum e... Se ridică Niculae al lui Moromete, şi el la fel... Au vorbit ei mulţi şi Dănălache şi Geacă... N-a fost nimic, că desigur Nae Marinescu o să-l judece organele noastre populare pentru cuvintele ce le-a zis de bastionul socialismului la adresa tovarăşului Dobrescu ca unul ce era personal însărcinat, dar nici din partea tovarăşului Dobrescu n-a fost just că s-a luat după el! Cine era Dobrescu ăsta? Cum, nu ştii? Aşa îl cheamă pe Bilă, ăsta e numele lui. Trebuia, tovarăşi, în legătură cu atitudinea neîmpăciuitoristă a lui Nae Marinescu, chemat de la început plutonierul Moise Ion şi mai cu vorbă bună, mai aplicându-i dictatura proletariatului... Şi aici se râsese în sală, ca de un lucru îndeobşte cunoscut prin veselia lui, cum era dictatura aceasta când intervenea, şi cel care vorbise nici măcar nu mai avusese nevoie să spună ce rezultate s-ar fi obţinut în felul ăsta de la Nae Marinescu, aproape că i-ar fi plăcut şi lui!... Trimisul CC. nu scosese în acest timp decât puţine cuvinte, întrebase de pildă care era tovarăşul Dobrescu şi Bilă spusese că el era, sau îl întrebase pe Geacă dacă fusese de faţă când Nae Cismaru, altul adică decât Nae Marinescu, strigase să se ducă cu el la sfatul popular şi să-i dea jos pe preşedinte şi pe secretarul organizaţiei. „Am fost la faţa locului individual", răspunsese Geacă foarte hotărât şi cu aerul că în privinţa asta se puteau baza în întregime pe el şi că dacă era să fie ceva să fie chemat el şi nu altul, că el ştia bine.
Se făcuse seară şi cineva aduse să aprindă un petromax. Comuna era electrificată încă din 47, dar fiul fostului morar, Tache al lui Aristide, care avusese grijă de motor, fugise şi el din sat o dată cu tat-său şi cel de-acum, unul al lui Gheorghe al lui Pătăleaţă, nu se ştie ce tot îi făcea el motorului acela că ba mergea, ba se oprea. Acuma când erau de faţă şi oameni străini, tocmai că lumina nu se aprindea. Se luă o pauză şi toţi se ridicară să-şi mişte oasele, ieşiră pe coridor, iar prezidiul se retrase în cancelarie.
Primul-secretar al regiunii de partid şi trimisul CC. îi cam luaseră fără veste cu venirea lor nu numai pe Isosică şi Plotoagă, ci şi pe primul secretar al raionului de partid, Ghimpeţeanu, şi pe Niculae. Fuseseră precedaţi doar de nişte telefoane, dar nu puseseră ei bine receptorul în furcă şi maşina de tip militar a regiunii îşi şi făcuse apariţia, întâi în faţa sediului comitetului de partid din Pălămida şi apoi după câteva ceasuri direct la Siliştea-Gumeşti. Isosică dormea când Zdroncan alergă chiar el să-l anunţe. Ciulea intră şi ea în odaie.
305
- Trebuie să mobilizezi urgent toţi membrii de partid, ai dat de dracu... oasele în... zise Zdroncan.
- Ce să fac, mă?! se holbă Isosică întinzându-se şi căscând cu gura până la urechi, cine zici că s-a anunţat?
Dar, ori parcă ştia, ori că se aşteptase de la o zi la alta la o astfel de şedinţă, că nu se grăbi câtuşi de puţin să se îmbrace şi să plece.
Zdroncan repetă, cu înjurături cu tot, ce spusese mai înainte şi dădu să iasă zicând că nu putea să lase sfatul fără nimeni, că şi Plotoagă lipsea, a trimis după el să-l cheme şi a trimis şi după Niculae al lui Moromete.
- Atunci stai aici şi aşteaptă-mă, că nu fuge sfatul de la locul lui până mă îmbrac eu... N-ai cerut şi tu nişte amănunte?
- Ce amănunte?
- Tu n-ai întrebat?
- Pe cine să întreb?
- Cu cine ai vorbit Ia telefon?
- Cu tovarăşul Cârcâdaţ, de la sfatul raional.
- Cârcâdaţ, mâine maţ, pleacă poşta la Balaci, zise Isosică. Stai liniştit, nu te mişca fără să mă întrebi pe mine. Eu personal o să mobilizez pe toată lumea! Iţi spun eu, se oferi Isosică, aşteaptă-mă la poartă până mă îmbrac.
Dar o dată Zdroncan ieşit, privirea lui Isosică se încrucişa cu a muierii.
- Ce-i facem, Ciulco? Punem în aplicare planul? E pericol! Crezi că o vrea să se împace cu mine? Uită el ce i-am

făcut?
- Are altele pe suflet, nu-i pasă lui la ora actuală de ce i-ai făcut tu anul trecut, zise Ciulea. Ai să vezi!
- Bine, zise Isosică. Pericolul e mare. Nici n-am altă soluţie... După câteva minute Isosică ieşi agale din casă. Zdroncan îl aştepta,
aprinseră ţigări şi aşa pufăind ca doi şefi se îndreptară cu un aer foarte paşnic spre sfat.
- N-aud nimic, exclamă Zdroncan după un timp. O să-i mobilizezi tu pe toţi, că eşti dat dracu, şi de ce să nu fac eu nici o mişcare fără să te întreb?
- Mobilizarea se face din momentul ce o să vedem de ce vine aici Ghimpeţeanu şi ceilalţi, zise Isosică scuipând gânditor asupra ţigării pe care o fuma, ca s-o facă să ardă cu mai mult fum. Şi adăugă şi mai gânditor, aproape cu duioşie: Aşa se face o mobilizare.
- Şi dacă te întreabă de ce nu sunt oamenii mobilizaţi, ce-i spui? zise Zdroncan nedumerit.
- îi spui că acuşi se adună toată lumea şi că ai trimes-să-i caute.
- Şi?

- Şi nimic. Stai şi afli despre ce e vorba şi după ce afli, pleci chiar tu după ei, arătând că fără tine nu e nici o nădejde.
- Mă, al dracu' te-a mai făcut pe tine mă-ta, exclamă Zdroncan cu admiraţie, capul tău a mai fost la un cur de muiere, dar vezi să nu ţi-o ia al lui Moromete înainte şi să mobilizeze el organizaţia fără să te mai întrebe pe tine. Şi fără să-ţi mai spun, şi eu zic că în cazul de faţă nici nu e nevoie de explicaţii, vin ei toţi să-l vadă pe Bilă jugănit, că îl aranjarăţi voi bine, tu şi cumnatu-meu Plotoagă, 'vă oasele în...
- Ar fi cazul să vorbeşti ceva mai tare ca să te audă toată lumea, şopti Isosică.
într-adevăr, se spunea pe ici-colo că Bilă fusese victima îndemnurilor lui Isosică şi Plotoagă să nu mai admită depunerea grâului pe jos, că întâi îl îmbătaseră nu se ştie cum înainte de a merge pe arie şi că pe urmă trecuseră pe la el şi îl incitaseră.
- Vă merge gura prea mult, adăugă Isosică de astă dată mohorât, fără prietenie. După ce că...
Dar se opri net şi nu mai spuse şi restul gândirii care îl fulgerase parcă şi pe el însuşi prin imprudenţa ei, dacă ar fi exprimat-o. Zdroncan se uită la el:
- După ce că ce, ce?
- O să-ţi spun eu, zise Isosică, cu o sinceră promisiune în glas. Nu eşti tu omul cu care să mă cert! Tu o să rămâi toată viaţa secretar la sfat, mă Zdroncane!
Asta gândise el oare în clipa aceea?
- Ce vreai să spui? Zise Zdroncan.
- Nimic nu vreau să spun! Ce-ai auzit!
Zdroncan avu o clipă o expresie de derută uitându-se iar la omul de lângă el, care mergea cu fruntea în pământ, cum nu avea obiceiul. Cu un gest reflex, ridica mâna în care ţinea ţigarea şi după ce trăgea din ea, o umezea grijuliu ca şi când după fumul tras ţigarea s-ar fi dezlipit undeva.
- Măi vere, să nu te legi de mine, că eu nu sunt Bilă, spuse Zdroncan fără grijă să nu fie auzit.
Isosică se îndârji:
- Nici voi să nu vă legaţi de mine că nici eu nu sunt Mantaroşie. Am fost numai noi patru, şi cineva i-a spus lui Vasile de „Operaţiunea Cotigeoaia". Fântână era singur, izolat, şi acuma îl are pe Vasile, care a intrat în partid cu sprijinul raionului, are oamenii lui pe linie de...
Şi aici din nou se opri, la timp.
- Pe linie de ce?
Dar Isosică se înfurie liniştit:

- Lasă că ştii tu. Tot ce pot să-ţi spun e că e mai bine să rămână fiecare cu ce ştie. Nu te apuc de mână, nu mă apuca nici tu de picior. Mă vezi pe mine că îţi reproşez ceva?
Zdroncan se simţea pesemne aşa de încolţit, că nici nu mai ştia pe unde merge şi la un moment dat calcă alături şi alunecă în şanţ cât era de mare. Se ridică numaidecât înjurând şi făcea să-l vezi cum chiar şi în asemenea momente nu-şi putea acoperi dinţii şi ai fi crezut că tot vesel e...
- Nici n-ai avea ce să-mi reproşezi, zise el furios, dar fiindcă dracu ştie ce te-apucă pe tine câteodată, mă fac că n-am auzit şi nu-i spun nici lui cumnatu-meu Plotoagă. Sunteţi prieteni şi n-aş vrea să vă certaţi degeaba.
Dar Isosică de mult nu-l mai asculta. De altfel se apropiaseră de sfat, se vedeau în faţa intrării Plotoagă, Bilă şi Niculae. Zdroncan avusese dreptate, Niculae şi dăduse toate ordinele şi se auzeau câinii prin sat lătrând la porţile celor care erau chemaţi de urgenţă să se adune la şcoală. Isosică se arătă mulţumit de aceste măsuri şi zise:
- Perfect! Mă duc şi eu să-i ajut. Pe Fântână si pe Mantaroşie s-a dus cineva să-i anunţe? mai întrebă el în treacăt.
- Da, zise Plotoagă, l-am trimis eu pe Ilie Micu.
- L-ai trimis pe dracu, zise Zdroncan, uite-l pe Ilie Micu înăuntru. Bă, Ilie Micu!
- Uite-acuma mă duc, ziceam să iau şi nişte scrisori strigă un glas ciudat dinăuntru ca de copil.

- Vezi de treabă, zise Isosică, lasă că mă duc eu la moară.
Şi plecă cu aceiaşi paşi aşezaţi şi calmi cu care venise. Zdroncan se dădu pe lângă cumnatu-său Plotoagă şi îi spuse:
- Ia vin încoace, tovarăşe preşedinte, să semnezi corespondenţa, să nu ne zică cineva că suntem în neregulă.
Intrară însă în biroul lui Arghirescu, căruia îi făcură cu un gest rapid semn să iasă afară.
- Trimite pe cineva să se ia după el, să vadă unde se duce, zise Zdroncan.
- Cine? întrebă Plotoagă.
- Isosică.
- De ce?
- Nu ştiu. Fă cum îţi spun, de unde vreai să ştiu eu? Ai să afli când o să afli.
- Dar ce s-a întâmplat?
- Cumnate, zise Zdroncan batjocoritor, nu ştiu, că dacă aş şti, ţi-aş spune.

Plotoagă se posomori şi timp de câteva clipe chipul lui pietros, cu fălcile care îi făceau împreună cu fruntea un pătrat ca din cărămizi, rămase tăcut şi dur, încercând să înţeleagă:
t- Nu înţeleg, exclamă el cu mâna pe clanţa uşii, cu o voce care datorită intensei sincerităţi pe care o exprima părea încărcată de o bruscă nelinişte.
După câteva minute se întoarse.
- L-am trimis pe Arghirescu, care a dat fuga să-l trimită pe fi-său ăla micu, care nu-l cunoaşte Isosică, dar el îl cunoaşte.
- Perfect, exclamă Zdroncan şi reintră apoi în biroul său, puse mâna pe toc şi îşi văzu de scris.
Arăta senin: nu-i spusese el Isosică exact acel lucru menit să liniştească pe oricine, că nimic nu-i ameninţa existenţa şi munca de pe urma căreia îşi ţinea muierea şi copiii? Fiindcă Zdroncan n-ar fi avut chiar nimic din ce trăi, dacă ar fi fost dat afară din biroul acela...
VI
Isosică fu uşor de urmărit «le către feciorul lui Arghirescu: secretarul organizaţiei o luă spre moară şi acolo îl căută pe Mantaroşie cu care se trase de-o parte şi începu să vorbească cu el nu se ştie ce. Ca de obicei, curtea morii era plină de căruţe cu oameni, de femei şi copii, şi feciorul lui Arghirescu se pierdu printre ei apropiindu-se însă cât putu mai tare de locul unde cei doi stăteau de vorbă. Le întoarse spatele răzimându-se de loitra unei căruţe şi începu să tragă cu urechea. Nu se auzea însă nimic şi de altfel nici ceea ce îşi spuneau Isosică şi Mantaroşie nu dură mult.
- E clar? zise Isosică de astă dată fără să-i mai pese că putea fi auzit. Rapid! mai adăugă el.
Rapid, ce? Feciorul lui Arghirescu se întoarse şi îl văzu pe Mantaroşie îndepărtându-se şi căutând cu privirea pe cineva.
- Enache! strigă el. Bă al Cârstichii!
Enache al Cârstichii se desprinse de lângă căruţa unde aştepta stând de vorbă cu alţii şi se apropie repede de. Mantaroşie, desculţ şi în izmene cum era şi fără cingătoare la cămaşă, care îi atârna de jur împrejur ^de la umeri în jos în mod egal.
- Ce e, mă, zise el cu biciul în mână.
- Avem şedinţă, zise Mantaroşie. Lasă-ţi căruţa aici şi du-te repede până la Vasile al Moaşei din Cotoceşti şi spune-i că i-am spus eu să stea acasă şi să mă aştepte, că am ceva să-i spun. Da' să nu plece de-acasă înainte să vin eu!

- Adică unde să se ducă? zise omul vrând şi el ca măcar cu atât să se aleagă de pe urma a ceea ce avea să facă, dar moldoveanul nu dădu nimic dinainte.
- Du-te tu şi pe urmă îţi spun eu, zise el, lasă-ţi căruţa în grija cuiva de-acasă să-ţi macine şi fă ce-ti spun. Dar uite cum: în drum spre Vasile treci şi pe la Fântână... Şi aici nu se mai auzi nimic din ce-i spuse Mantaroşie celuilalt. După care strigă iar, ochind pe cineva de la altă căruţă: Bă Milică! Ia vin încoace, mă! Şi după ce acel Milică se apropiase: Du-te până la Geacă să se ducă la Dănălache şi să aştepte amândoi la el.
- Pe cine să aştepte? se arătă şi ăsta curios.
- Pe nimeni. Să stea şi să aştepte.
- Şi dacă mă întreabă eu ce să le spun?
- Să le spui să aştepte, nu mai întreba atâta, du-te şi pe urmă de-acolo tu te duci la şcoală, că avem şedinţă de partid; vino şi tu la şedinţă şi fii atent...
Şi aici Mantaroşie puse în mişcare în mod sumar un sistem de semne din mână, din cap şi din gât care sugerau că centrul interesului era el, Mantaroşie, şi ce-avea să facă el să fie atent şi Milică să facă la fel...
In acest timp blondul nepot al lui Fântână ieşise şi el în pragul uşii de la intrare a morii şi se uita pierdut în gol; ai fi zis că doarme de-a-npicioarele şi visează rezemat de stâlp, picnit de liniştea dimprejur şi monotonîa modernă a, morii, cu pâcâitul ei intermitent prin coşul acela construit dintr-un burlan tăiat ca un fluier de salcie, anume ca să se audă din depărtare că moara macină. Când însă Isosică şi Mantaroşie plecară luând-o agale spre centrul

satului, adormitul de nepot pieri într-o clipă în interiorul morii şi după câteva clipe ieşi grăbit aproape fugind şi intră în camera mică în care se afla motorul. Când ieşi de-acolo cineva îl însoțea şi intră în locul lui în moară, iar el o luă la fel de grăbit undeva în sat.
Feciorul lui Arghirescu aşteptă câtva timp până ce Isosicăşi Mantaroşie se îndepărtară bine, apoi o luă iar după ei pe lângă garduri, păstrându-se un timp la distanță, apoi ajungându-i pe la spate, trecând, de ei şi pierind la o răspântie; tocmai acolo cei doi se despărțiseră... Isosică se opri în dreptul curții unuia numit Neagu Postu, omul despre care se povestise odată că îl luase o barză drept pom şi i se aşezase în cap, membru de partid, şi strigă foarte autoritar să iasă cineva afară. Ieşi chiar Neagu Postu alergând, dar şi nedumerit şi chiar speriat.
- De ce, bă, nu ți-ai predat cotele pe arie, strigă Isosică furios, ia să faci bine să-ți încarci imediat căruța şi să te duci la bază...
După care se lăsă o tăcere nefirească; apoi tăcerea fu ruptă:
- Ce, crezi că o să vin a doua oară să-ți spun, milițianul nu pot să-l trimet?
310
După care n vorbi iar altceva în aceeaşi tăcere şoptită, tot nu se auzea ce-i spunea şi plecă de la poarta lui. De la Neagu Postu secretarul organizației intră pe ulița următoare la Dănălache, unde Geacă şi venise. Dar rămăsese cu el şi Milică, şi Dănălache se uită întrebător la Isosică.
- Geacă şi Milică, porunci secretarul cât intră, mergeți la şcoală şi adunați-vă că vin şi eu acuma. Băgați de seamă, luați şi voi cuvântul şi spuneți exact cum a fost, că noi n-avem nevoie să ascundem realitatea în fața tovarăşului prim-secretar Ghimpețeanu şi cine o mai fi. O să iau şi eu cuvântul şi o să vedeți că noi, organizația de bază, nu închidem ochii la greşelile unora sau altora. Cât a greşit, îl dăm jos, că nu e bătut în cuie. O să vedeți voi, ce mai, comitetul executiv ca organ local... Cine a avut sarcina bunei desfăşurări sub conducerea organizației, nu el, preşedintele comitetului executiv, ce mai încoace şi încolo!?
- Aşa e, ziseră deodată cei doi, înțelegând.
- Și atunci?! exclamă Isosică sincer. Ce, o să stăm şi să ne uităm la el? Să-şi facă autocritica şi dacă n-o să vrea să-şi facă autocritica, atunci...
Și aîci Isosică puse şi el în mişcare, prin semne, ca şi Mantaroşie, un sistem de sugestii liniştitoare că în acel caz o să aibă altcineva grijă de preşedintele comitetului executiv, sarcina lor limitându-se la atât... Cei doi ieşiră...
De la Dănălache Isosică o luă înapoi pe acea uliță zisă „a legionarului", şi îşi continuă drumul până ajunse în dreptul casei lui Vasile din Cotoceşti, un bordei cu ferestre mici şi întunecate aşezat chiar în spatele casei lui Năstase, unchi-său. Vasile şi Mantaroşie erau chiar în poartă, îl aşteptau.
- Unde putem să stăm de vorbă, Vasile, că vreau să-ți spun ceva, zise Isosică.
- în casă putem, răspunse Vasile.
- Atunci de ce nu m-aştcptați în casă?! Nu e nici o grabă, avem destul timp, mai zise el scoțând din buzunarul mic de sub cureaua pantalonului un ceas alb şi subțire pe care îl cercetă, adăugând: numai proştii se grăbesc.
- îmi pare bine că suntem noi deştepți, zise Vasile ironic.
Intrară amândoi şi Mantaroşie plecă înapoi spre sfat. în prag dinaintea lui Isosică se dădură la o parte două fetițe, rău îmbrăcate amândouă, cea mică având fustița complet decolorată.
- Du-te tu şi te joacă, zise cea mare sever, adresându-se celeilalte, care o şi zbughi, iar ea intră o dată cu oamenii, închise uşa şi trase perdelele de la geam cu mişcări ferme, urcându-se cu genunchii pe pat.
După care rămase lângă sobă, sprijinind-o cu spatele ca în timpul iernii, şi uitându-se acum cu aceeaşi severitate la Vasile. Se vedea că nu numai că ştia tot ce ştia el, dar că avea chiar grija ca nu cumva el să uite o parte din ceea ce ştiau împreună.
311
- N-ar fi bine să stea muierea aici, zise Isosică.
Fetița aceea aşa mică era deci nevasta lui Vasile şi mama celei care plecase.
- De ce, zise Vasile, ce-ai cu ea?
- N-am nimic, dar ştii cum e muierea...
- De ce, reluă Vasile, Ciulea ta o dai afară din casă când vine Plotoagă pe la tine?
- Florico, zise atunci Isosică văzând că Vasile nu vroia s-o dea pe nevasta lui afară; uite ce e, ce-o să vorbim noi acuma numai pereții ăştia să ştie. Fiindcă lumea atâta aşteaptă, să ne înjure. Și cui îi place să fie înjurat?
- Dar tu eşti bun să înjuri pe alții, zise deodată femeia şi apoi tăcu, nemişcată.
S-ar fi zis că nu ea ar fi vorbit, ci o altă femeie, matură şi necruțătoare, ascunsă în podul casei; mica femeie eliberă scurt o respirație şuierătoare şi privirea ei aproape că se topi în aceea a bărbatului ei: îl ruga s^o mai lase încă să vorbească; cu privirea dreaptă, bărbatul încuviință, posomorât, clătinând din cap: dă-i drumul, parcă îi spunea, nu te sfii, avem lupul între noi, a venit singur când a văzut că e încolțit...
- Ar fi trebuit, Isosică, zise atunci nevasta lui Vasile, să te dăm afară pe uşă câte am înghițit noi din pricina ta şi a Ciulchii şi cum v-ați ridicat voi contra lui Vasile să nu intre în partid. Acuma v-ați făcut de râs cu treieratul şi v-a intrat frica în oase, dar Vasile n-o să se ridice el să vă apere pe de-alde voi decât dacă vă vede în tron cu mâinile pe piept, pe cât ați fost de nemernici! Eu nu vreau să-ți spun mai mult, că eşti la mine în casă, zise femeia, dar o să-ți spună el Vasile acolo în şedință! Să afle toată lumea cine sunteți voi.

- Şi atunci de ce zici că m-am opus să intre Vasile în partid? şuieră şi Isosică. Să sprijin un duşman? Dacă mă învinuieşti tu, te învinuiesc şi eu.
- Atunci nu ți-era duşman! Când a auzit Dan că vrem să scăpăm de ei, a venit aici şi a scos cuțitul la Vasile. Ai auzit şi tu şi în loc să-l ajuți să intre în partid v-ați ridicat toți contra lui. Toți ştiați cine e Vasile şi câte am pătimit noi din partea rudelor şi în loc să-l ajutați pe el, l-ați ajutat pe Dan să scape, şi în şedință ați spus că Vasile e omul chiaburilor. O să spună el acuma Vasile cine e omul cui. Crezi tu că Vasile nu ştie de ce v-ați opus să intre el în partid?
- Tocmai d-aia ne-am opus, o întrerupse Isbsică, fiindcă ştiam că el ştia de ce ne opunem. Cât timp sta în afara partidului, spusele lui, despre mine în special - fiindcă de ceilalți treaba lor, n-aveau decât să tragă
312
consecințele - nu le-ar fi dat nimeni crezare, în timp ce odată intrat în partid, se schimba situația şi nimeni nu putea să ştie ce-o să iasă.
- Uite că a intrat şi n-a făcut ce credeai tu, zise nevasta lui Vasile cu obrajii în flăcări. Fiindcă nu de-aia a intrat el, ca să se țină de ce vă țineți voi, tu cu Plotoagă, cu Mantaroşie şi cu Zdroncan, cu toate că are lista cu scrisul tău, scrisă cu ghearele tale în casa lui Aristide! Nu te gândeai tu, continuă nevasta lui Vasile cu un glas ca la o judecată care în sfârşit venise, ce-ai făcut când te-a pus ăla s-o scrii şi pe urmă a băgat-o în portofel pe-a ta şi ți-a dat-o ție pe-a lui. Acuma Aristide a fugit, nu-i mai pasă lui de lista de atunci, dar ție îți pasă!
- Da, zise Isosică supărat, şi taci că i-a băgat Vasile lui Aristide mâna în portofel să i-o ia. Adică ce să mai vorbim degeaba şi să mai spunem astfel de prostii pe care nu le-ar crede nici un copil!
- Culcă-te tu pe urechea aia, zise atunci nevasta lui Vasile şi apoi, la un semn al bărbatului ei, tăcu.
Şi tăcerea continuă, Vasile o lăsă să se scurgă parcă anume ca să înțeleagă celălalt că nu era câtuşi de puțin sigur că acea listă nu s-ar afla în posesia lui, a lui vasile, şi că deci avea pe deplină dreptate femeia când îl sfătuia să nu se bazeze pe faptul că pentru asta ar fi neapărat nevoie să se fi băgat mâna în portofelul lui Aristide.
- Uite, zise Isosică, eu nu mă culc niciodată nici pe-o ureche nici pe alta, dorm cu fața în sus sau în jos, îmi păstrez bine urechile, fiindcă am nevoie de ele. Eu pornesc de la ideea că Vasile ar putea să se ridice în şedință şi să spună, cum ziseşi tu, Florico, care cine suntem. O să spună şi n-o să iasă nimic, zise Isosică pe deplin stăpân pe sine. Cel mult o să profite lipoveanul. Uite, acuma o să vă spun şi eu ce am de spus şi pe urmă sunteți liberi să faceți ce vreți. Prima problemă: De ce-ați vrut voi să faceți gospodărie colectivă aici în sat şi v-ați unit cu bețivu ăla de Fântână? Gospodăria colectivă e bună dacă vreai s-o faci, dar dacă nu vreai, poate să fie ea cea mai formidabilă ca idee, nu iese, fiindcă omului îi place să nu-i comande nimeni. Cu câți n-am vorbit?! Mai bine mănânc mămăligă cu cenuşă, dar nu mă duc eu să-mi comande mie Marin al lui Usturoi, zicea până şi nenorocitu ăla de Vatică al lui Boțoghină. Asta e situația în momentul de față, continuă Isosică, şi dacă domnul Fântână vrea el să se grozăvească față de raion că face el gospodărie colectivă, voi de ce să-l sprijiniți pe drumu ăsta? Tu-i mama lui de nenorocit, că mi-am pus în gând să nu mai înjur pe nimeni, dar cu ăsta mi se învârteşte capul când vine vorba de el. Asta ar fi prima problemă. Să v-o spun acum şi pe-a doua. Nu pe calea asta v-aşi fi recomandat eu prin urmare să rezolvați ce e între voi şi rudele voastre. De ce să te înjure pe tine satul că ai tu nu ştiu ce cu alde Dan sau cu alde tat-său? De ce vreai să faci tu satului un
313
rău şi nu un bine? Fiindcă asta e problema cea mai grea, cum poți să faci satului un bine şi bineînțeles să-ți rezolvi şi ție problemele în litigiu. E clar că înainte de orice nu cu Fântână o să ajungi la o înțelegere şi nici cu Bilă sau Plotoagă. La înțelegerea asta poți să ajungi cu mine, cu Mantaroşie, şi cu alții, Zdroncan fiind, după părerea mea, absolut neutru, adică el să rămână secretarul sfatului, *indiferent* cine vine preşedinte sau secretar de organizație. (De-aia nu mai trebuie amesticat în ceva.) Iar preşedinte al comitetului executiv, să fii tu, Vasile, Plotoagă dovedindu-se incapabil să facă față situației, cum a fost cazul cum a decurs campania de strângerea recoltei. O să vrea el să dea acuma toată vina pe Bilă, dar nu merge chestiunea asta. Bilă e el vinovat, dar Bilă a fost a cincea roată la căruță şi o să-l scoatem şi pe el din biroul organizației, dar asta nu e suficient. înțelegi, Vasile, aici e cheia situației: *nu e suficient!* Ce vreau să spun prin asta? M-am gândit bine şi când am văzut ce-a ieşit cu Bilă şi cu toată campania, mi-am dat seama că n-o să se mulțumească Ghimpețeanu să dăm noi toată vina pe Bilă şi atunci o să se întâmple că lipoveanul o să profite de situație şi o să se ridice în şedință şi o să tragă tare de tot în preşedinte. (în mine n-o să mai aibă curajul, fiindcă asta n-o să-i placă nici lui Ghimpețeanu, înseamnă că e vinovat şi Niculae al lui Moromete şi e vinovat şi Ghimpețeanu personal, că n-a ştiut să ne îndrume.) Ei, cine ne spune nouă că procedând în felul ăsta nu iese că organizația o să ceară să-i schimbe pe amândoi, să-l treacă pe Plotoagă la moară şi să ajungă Fântână în fruntea satului preşedinte al comitetului executiv? Un lucru e sigur: nici unul n-o să vrea să ştie de tine şi problema stă în felul următor: eu, ca secretar de organizație, Mantaroşie, ca membru în birou, Dănălache, Geacă, Enache al Cârstichii, Milică Roşu, Stancu Tumbea de la *Mat,* Armeanca de la cooperativă şi dacă mai vreai îți mai spun, toți o să te susținem să fii numit preşedinte al comitetului executiv. Fiindcă ei o să se orienteze după cum o să vorbesc eu. Da, dar noi n-o să putem face asta decât dacă „cineva" o să se ridice acum şi să spună *tot ce ştie* despre Plotoagă şi să-i taie lui Fântână apa de la moară. Dacă aşi fi ajuns mai repede la concluzia asta, încheie Isosică, aşi fi venit şi ți-aşi fi spus mai din timp, dar aveam eu o problemă neclarificată, cine ți-a spus ție tot ce ştii în legătură cu moara, anumite lucruri pe care

le ştiam numai noi. Zilele astea am aflat de la cine şi, după părerea mea, bine a făcut ăla care ţi-a spus, eu îl apreciez din punct de vedere ca o învăţătură de minte. Vasile, asta e situaţia, oricum ai răsuci-o, mai bine nu poate să iasă! Da, sau nu, eşti decis să părăseşti nişte aliaţi care se uită la tine ca la o gânganie?
- Nu se uită nimeni la mine ca la o gânganie, zise Vasile crunt la faţă.
- Adam Fântână cum se uită?

^
- Adam Fântână nu e aliatul meu.
- Forţamente, zise Isosică. Nu poţi să faci nimic singur cu al lui Ripitel. O să vă treziţi în şedinţă de partea lui, vrând nevrând, în timp ce eu vă propun un rol independent.
- O să vezi tu ce rol o să joc eu, răspunse Vasile ameninţător.
- O să văd, nu mi-a fost niciodată şi nu mi-e nici acum frică de tine, zise Isosică, dar recunosc că e ora ta! Dacă îmi declari război acum pe faţă, ai putea să mă nimereşti, dar nici tu nu scapi teafăr. Gândeşte-te!
Şi Isosică se ridică şi ieşi. Când ajunse la şcoală toată organizaţia era adunată şi toată lumea, inclusiv primul-secretar al raionului şi cei doi necunoscuţi, îl aşteptau doar pe secretarul de organizaţie sătesc ca să înceapă.
- A trebuit să conving pe unii care nu se îndură ei să-şi lase treburile şi să vie la şedinţă, zise Isosică liniştit. Sunt oameni de bază, şi trebuie răbdare cu ei, mai adăugă şi avu în clipa aceea atâta căldură şi sinceritate în glas încât chipurile cam reci ale celor trei oaspeţi se făcură ceva mai binevoitoare: da, putea fi adevărat ce zicea el, altfel cum să-ţi explici riscul la care se expunea un secretar de organizaţie sătesc lăsându-se aşteptat în felul acesta ca un boier?

VII

Prima parte a şedinţei nu se desfăşură însă aşa curii se povesti în sat mai târziu, că nu se întâmplă nimic; pentru mulţi membri de partid evenimente cum ar fi numirea sau scoaterea unuia ca Bilă din biroul organizaţiei nu însemna încă, aşa cum nu însemna nici pentru oameni ca Moromete, mare lucru şi cu atât mai puţin prezenţa sau absenţa cuiva de la şedinţă, fie ea chiar onorată de necunoscuţi venind de la forurile mult superioare ale partidului. Ori, tocmai un astfel de lucru, uimitor pentru cei ca Isosică, Plotoagă, Mantaroşie şi Zdroncan şi cei care se învârteau în jurul lor, se petrecu de astă dată: Adam Fântână lipsea. Şi orele treceau şi el nu apărea. După aceea într-adevăr că în prima parte a şedinţei nu se mai întâmplă nimic deosebit, şedinţa nu curgea încă în nici o direcţie vizibilă, nimeni din conducerea organizaţiei nu lua cuvântul, nici preşedintele comitetului executiv şi nici altcineva cât de cât ca să uşureze scoaterea la iveală a problemelor care agitaseră atâtea zile satul. Fuseseră îndemnaţi pe rând de primul-secretar raional, Ghimpeţeanu, de Niculae Moromete, de celălalt necunoscut, care se află că era instructor regional, care însă nu prea fusese văzut prin Siliştea, şi se ridicaseră din sală şi vorbiseră, criticându-l foarte blând pe Bilă şi arătându-se aşa în general că le cam lipsise la toţi vigilenţa şi le dăduse posibilitatea chiaburilor să facă agitaţie contra predării

cotelor... dar ei îşi vor primi pedeapsa... şi uneltele lor ca alde Nae Cis-maru... şi ca alde Nae Marinescu... şi aşa mai departe, stând toţi cu privirea fixă şi aşteptând, în timp ce vorbeau şi trăgându-şi puţinele cuvinte care se învârteau în jurul acestor idei, să se întâmple adică nu se ştie ce acolo, la masa prezidiului, să audă un cuvânt sau să vadă un semn.
Luase apoi cuvântul primul-secretar al regiunii de partid, cu acelaşi scop, să-i îndemne să intre mai adânc în analiza muncii organizaţiei. Ce, zise el batjocoritor, asta era tot ce aveau de spus, că tovarăşul Dobrescu n-a fost just că s-a luat cu ăla de piept?
- Şi presupunând că tovarăşul Dobrescu o să ia cuvântul şi să arate cum s-a lăsat el provocat şi a greşit, de-aia am venit noi aici, eu, primul-secretar al regiunii de partid, şi tovarăşul delegat al CC. tovarăşul şef de secţie Bâcu şi tovarăşul Ghimpeţeanu, să auzim autocritica tovarăşului Dobrescu?! He! făcuse primul-secretar arătând brusc o veselie rece şi sarcastică şi exclamaţia aceasta a lui puţin behăită făcuse pe un oarecine din fundul sălii să izbucnească într-un râs repede reprimat din pricina izolării lui, căci sala nu reacţionase în nici un fel, rămânând toţi tăcuţi şi nemişcaţi ca nişte pari. Văd că cineva a râs acolo, continuase primul-secretar parcă înmărmurit de acest fenomen. Cum, tovarăşe, de-aia am venit noi aici, să auzim cum râzi dumneata? Ce zici, tovarăşe Bâcu? A? Dumneata ce zici, tovarăşe secretar de organizaţie?
- Au amorţit şi ei, tovarăşe prim-secretar, răspunse Isosică degajat, nu vedeţi cum stau câte trei în băncile astea mici, că n-avem şi noi o sală mai mare, abia anul ăsta proiectăm...
Primul-secretar parcă nu auzise acest răspuns şi continuase arătând că în nici un caz nu putea fi ăsta scopul venirii lor acolo, să audă autocritica tovarăşului Dobrescu. Se înşeală cei care îşi închipuie că au atâta vreme de pierdut. încât, el şi cu tovarăşul Bâcu aşteaptă liniştiţi şi cu răbdare să se intre serios în conţinutul ordinii de zi. Era clar chiar şi pentru cel din urmă membru de partid prezent la această şedinţă că acum trebuia să ia cuvântul secretarul organizaţiei sau preşedintele sfatului popular, sau măcar Mantaroşie, fără să mai intre în discuţie Bilă, ca unul care trebuia să-şi facă neapărat autocritica.
Acum ştiau ce era asta, autocritica, spre deosebire de primii ani, când le fusese mult mai greu... O dată unul din ei, un fel de cizmar, cârpaci, dresese bocancii cuiva şi în loc să-i dea înapoi, îi băuse. Până la urmă se înţelesese el cu păgubitul, îi plătise bocancii la loc, dar făcuse, ca membru de partid, o impresie foarte urâtă în sat şi din

pricina asta avusese apoi loc şedinţa organizaţiei unde i se ceruse de către un băiat de la raion, aşa ca Niculae, să-şi facă autocritica. Nu vroia însă în ruptul capului şi s-au

chinuit cu el o după-amiază întreagă până l-au hotărât să se ridice în picioare şi să spună ceva: „Tovarăşi, a gângăvit el, recunosc! îmi fac critica
şi autocritica."
Cu un aer de o blândeţe, de-ai fi zis că ăsta nu putea fi în stare să facă niciodată nimănui nici un rău, se ridică în sfârşit Bilă şi începu să vorbească. Că el n-a vrut să se ia cu domnul Nae Marinescu, că el i s-a adresat cu frumosul...
- Măi omule, nu pune grâul pe jos că e păcat, de ce nu încarci dumneata în căruţă să-ţi duci cotele la bază şi pe urmă să te întorci frumos şi să-ţi duci şi restul de grâu acasă? Ţi-o spun cu lacrimi în ochi, spre binele dumitale şi în felul ăsta ai da şi-un exemplu altora, te-am cita la gazeta de perete ca un caz înaintat şi spre mândria feciorilor dumitale, care au şi ei nevoie să fie remarcaţi în serviciul militar. în loc de orice răspuns, continuase Bilă cu blândeţea aceea a lui de un patetism neverosimil, care făcu să se umfle de atenţie până şi privirile celor care îşi închipuiau că îl cunosc pe dinafară pe Bilă, domnul Nae Marinescu a început să mă înjure pe mine şi să înjure şi Uniunea Sovietică. Domnule, îi zic, fii serios, nu se leagă nimeni de dumneata, îţi dau un sfat, dacă vreai îl primeşti, dacă nu, să fii sănătos... S-a repezit la mine cu feciorii lui, ţipând ca nişte turbaţi, aveam goga în mână. Nu te apropia, zic, că îţi dau la cap, sunt în legitimă apărare! Poate să declare şi plutonierul Moise care a anchetat pe urmă
cazul.
Şi Bilă se aşezase apoi jos cu un aer mâhnit. Urmaseră după aceea câteva minute de tăcere grea. Se adună totdeauna în şedinţe astfel de nori invizibili deasupra capului cuiva şi fără să se spună vreun cuvânt toţi aşteptară ca el să se ridice şi să vorbească. Adunarea stătea cu ochii înţepeniţi pe Isosică. Şi atunci i se auzise într-adevăr vocea rostind cu degajarea lui obişnuită:
- Poate are ceva de spus tovarăşul preşedinte! Preşedintele se ridicase în picioare ca fulgerat.
- Sigur că am, răspunse el.
Şi începu să vorbească, dar vizibil luat prin surprindere şi foarte nehotărât, neştiind până unde să meargă cu relatarea faptelor, s-o ia de la început de tot ca să poată să explice cum au decurs lucrurile, sau să se refere la cazul anume, care dăduse naştere la turburările cunoscute. îşi descarcă furia asupra celor care profitaseră de turburări şi fugiseră cu căruţele cu grâu acasă fără să predea cota. O încurcă înghesuit sub aceste extreme, cu ţâşniri de furie disproporţionate şi fără adresă precisă, uimind foarte tare adunarea care nu se aştepta, cum povestiră unii mai târziu, să-l vadă tocmai pe el, un om pe care îl ştiau destul de băţos şi pe picioarele lui, să se încurce aşa de rău în faţa celor doi străini, parcă ar fi fost prins

că el i-ar fi îndemnat pe ăia cu căruţele să fugă. „Lasă-i dracului pe ăia cu căruţele, îmi venea parcă să strig la el (povestea mai pe urmă unul), j ce te tot legi de ei, spune cine e vinovat şi n-o mai ocoli atâta."
Astfel de surprize cu privire la zăpăceala de neînţeles a unora care multă vreme sunt crezuţi oameni tari erau însă la începutul lor şi de aceea "'• Bilă făcu o impresie mult mai bună decât preşedintele, care, la urma-umei, se purtase bine în aceste împrejurări cu campania şi nu înţelegeau frica lui de acum sau dracu să-l ia ce-l apucase. Să fi spus: da, tovarăşe, suntem vinovaţi, nu trebuia să-l lăsăm pe tovarăşul Dobrescu să aibă el de-a face cu oamenii, propun să fie scos tovarăşul Dobrescu din biroul organizaţiei şi să-şi vadă de treaba lui ca orice om. Iar în ce ne priveşte pe noi, ne luăm angajamentul ca pe viitor să fim mai vigilenţi şi să facem mai puţine greşeli ca până acum... Dar el, în loc să vorbească aşa, îi da înainte că ăia cu căruţele au făcut şi au dres...
în pauză, cât ieşi pe coridor, Plotoagă dădu peste Arghirescu, care deşi era membru de partid lipsise şi el ca şi Fântână, dar absenţa lui nu fusese băgată de seamă.
- Tovarăşe preşedinte, zise el tare, ceva urgent în legătură cu impozitele, am stat la telefon şi d-aia n-am putut să vin la şedinţă.
Zdroncan le făcu semn să iasă afară şi se ciuciuliră apoi câteşitrei în întunericul ploios sub streaşină şcolii şi Arghirescu începu să spună foarte alarmat tot ceea ce putuse să afle fiul său urmărindu-l pe Isosică. Băiatul, zise el, s-a pitit în spatele casei lui Dănălache şi l-a auzit cum le spunea lui Geacă şi Milică Roşu să se ridice în şedinţă contra preşedintelui, că se înţelegea de la sine că şi Dănălache avea să facă Ia fel, plus Enache al Cârstichii şi Mantaroşie. Pe urmă nu se ştie ce-o mai fi vorbit acasă la Vasile din Cotoceşti, că s-a dus acolo şi a stat al dracului aproape un ceas, cu toate că aici toată lumea îl aştepta, mai adăugă referentul încasator de astă dată cu admiraţie.
- Ce-a vorbit cu Vasile? întrebă preşedintele răguşit de furie şi de bănuieli nedes'uşite.
- Asta n-a mai putut să afle, zise Arghirescu, fiindcă a crezut că o să se dea câinele lui Vasile la Isosică şi în timpul ăsta să poată trece el în spatele casei, dar al dracu' câinele a dat din coadă, Isosică are daru ăsta că şi câinii se pun cu labele în sus când îl văd şi l-a mirosit în schimb pe băiat şi a sărit să-l mănânce cu dinţii. Vasile a venit la şedinţă? încheie Arghirescu.
- De ce? zise Zdroncan.

- Fiindcă băiatul spune că el nu l-a văzut plecând de-acasă.
- A venit niţel mai târziu, zise Plotoagă. Cu Ion al lui Ripitel.
- Cu Ion al lui Ripitel? se miră Arghirescu.
318
- De ce?
- Asta cine mai e!?
- Au intrat amândoi în partid pe linie de U.T.M., astă-iarnă, zise Plotoagă. Ai uitat?
- Aha! exclamă Arghirescu.
- Aţi dat de dracu, 'vă oasele în... zise Zdroncan rânjind cu dinţii lui deja rânjiţi, hai înăuntru să nu se bage de seamă... Trebuie să iai cuvântul, Arghirescule, altfel eşti mort! O să iau şi eu să vă apăr, dar n-ajunge, trebuie vorbit repede şi cu ăilalţi, cu alde Stancu Tumbea de la ***Mat,*** cu Armeanca de la cooperativă şi atras Mantaroşie, care n-a luat nici el cuvântul. Şi în situaţia de faţă ar fi fost cazul să fi vorbit şi cu Fântână, să ne fi împăcat cu el, dar văd că n-a venit, unde mama dracului o fi pierit şi ăsta taman acum!...

Se întoarseră pe rând înăuntru şi se amesticară în înghesuiala de pe coridor. Cu toate că cele trei ferestre mari ale sălii rămăseseră tot timpul deschise, fumul ieşea greu, peste tot mirosea ascuţit a hârtie arsă din care îşi făceau ei ţigările, a ploaie şi a năduşeală răcorită. Se vorbea puţin şi aproape nici un cuvânt despre cele ce se petrecuseră sau credeau că aveau să se petreacă în şedinţă şi deşi se auzea un fel de murmur, tăcerea cea mai nefirescă domnea peste adunarea aceasta de aproape o sută de oameni voinici, cu grumazuri puternice, pe care erau în stare să ducă fără şovăire saci de câte şaptezeci şi cinci de kilograme, dar care grumazuri rămâneau mult mai încordate şi mai îmbrobonate de sudoate când proprietarii lor erau puşi în situaţia să-şi spună o părere aici în şedinţă... „Ce faci, Ilie?" „Ce să fac, fusei şi eu pe la moară să macin..." „Şi marinaşi?" „De unde, îl lăsai cu alde Gheorghe, cumnatu-meu, nu ştiu ce-o fi făcut..." „Ce faci, bă, Buricule?" „Ce să fac, mă!" „Vorbeşti şi tu aici?" „O să vedem dacă o fi situaţia de aşa natură, o să ridic mâna! Ce, mă doare mâna?" Ăsta, Buricu, pare şi viteaz după toate! „Bă, al lui Pacică! Ce faci, mă, f... iapă! Zici şi tu ceva acilea?" Ăsta după glas părea cel mai viteaz dintre toţi. „Dar tu de ce mă întrebi?"

In loc de răspuns, acela întindea înainte, între degete, şi cu gura după mână, un ţigăroi cât un cocean şi îl aprindea îndelung de la al celuilalt, pentru ca după aceea să intre în vorbă cu unul de-alături ca şi când nu el ar fi pus înainte întrebarea. Armeanca de la cooperativă, Stancu Tumbea de la ***Mat,*** Mantaroşie şi alţii de la care încercară Zdroncan şi Plotoagă să smulgă o promisiune se comportară în acelaşi fel, păstrându-şi adică dreptul să vadă care va fi situaţia. Ori situaţia nu trebuie aşteptat s-o vezi care va fi, ci trebuie s-o faci tu, dacă vrei să fii stăpân pe ea, şi când cineva îţi răspunde în felul acesta înseamnă că se fereşte să se angajeze, sau chiar şi mai rău, că s-a şi angajat fără să ştii tu faţă de alţii.
319

Preşedintele arăta crunt şi ameninţător şi avea acea înfăţişare a celor care vor să sugereze că lupta abia începea şi că nu s-a spus încă nimic decisiv... îşi făcu loc prin înghesuiala de trupuri şi intră în fund în cancelarie, o manevră nedibace, care se dovedi repede jalnică, fu dat afară de-acolo de o voce care îl făcu să iasă imediat şi să închidă uşa la loc. Ori, Isosică era înăuntru, şi iată deci ce însemna să fii secretar de organizaţie... Mantaroşie stătea deoparte cu Bilă şi fumau amândoi în tăcere, Bilă arătând nespus de blând şi de liniştit, aşa cum e orice om complet nevinovat, dar peste care a căzut o belea şi n-are ce să facă, se gândeşte şi el ce dovezi ar mai putea aduce ca să fie toată lumea convinsă... Nimeni nu se uita la Vasile al Moaşei din Cotoceşti şi la al lui Ripitel cu care stătea într-un colţ şi, tot aşa, fumau şi nu ziceau nimic. Plotoagă se apropie de ei şi îl întrebă pe Vasile, dar uitându-se la al lui Ripitel:
- Ce faci, Vasile?
- Ce să fac, tovarăşe preşedinte, bine, răspunse Vasile cu claritate şi nu mai adăugă nimic.
- lai cuvântul?
- In mod sigur, zise Vasile cu acelaşi glas.
- în mod sigur?! se miră preşedintele.
- Da, foarte sigur.
- îmi pare bine, zise preşedintele. De când ai intrat în partid nu te-am auzit niciodată vorbind.
- O să mă auzi acuma.
- O să fiu curios... Vai de capul lui Bilă, că o să vă repeziţi acuma toţi în el!
- De ce? se miră Vasile. Până acuma văd că nu s-a repezit nimeni. Nu văd de ce s-ar repezi de aici înainte. Eu personal nu văd...
- Măcar Bilă a făcut treabă, continuă preşedintele. Aşa păţesc toţi care fac treabă, iar alţii stau şi nu se bagă şi pe urmă la şedinţă te întreabă ei de la prezidiu dacă n-ai ceva de spus. Mama lui de om care ai crezut că e om!
- Ce să-i faci, zise Vasile, şi eu aşa am crezut că dacă o să fiu recomandat de U.T.M. să intru în partid, o să fiu primit cu braţele deschise. Când colo, s-au ridicat braţe contra! <
- Şi la mine la fel, zise celălalt fost utemist, Ion al lui Ripitel.
- Eu n-am ştiut nimic, zise Plotoagă. Isosică m-a indus în eroare. Cei doi tăcură cu înfăţişări impenetrabile. Nu aveau aerul că au auzit

această explicație a celuilalt. în acest timp în locuri diferite, Zdroncan şi Arghirescu stăteau de vorbă cu alții, şi într-o vreme trecură pe rând pe lângă Mantaroşie şi Bilă, care nu se mişcaseră din locul unde nimeriseră la luarea pauzei. Aprinseră țigări unul de la altul, se atinseră pe umeri prieteneşte, Zdroncan rânjind veşnic cu dinții lui zâmbați ca şi când totul îi mergea mai bine ca oricând şi n-avea nici o grijă pe cap. Cei mai mulți

nu făceau însă nimic, arătau doar priviri lucitoare căutându-se unul pe altul din ochi, neputând ascunde că faptul acesta că erau legați unul de altul prin apartenența la acelaşi partid îi bucura ca atare, că se puteau adică aduna împreună cel puțin o dată la patru săptămâni şi că toate treburile comunei se discutau şi se hotărau în orice caz cu ştirea lor. (Unii rămăseseră numai la atât, deşi erau ani de când veneau la şedințe; pentru ei oricine era în conducerea organizației era bun, fiindcă nu venea el acolo fără să ştie partidul şi când nu mai era bun şi trebuia schimbat, tot partidul se îngrijea de asta, ca unul care ştia el mai bine cum stau lucrurile!...)
Şi în sfârşit uşa cancelariei se deschise şi Isosică ieşi singur şi anunță reluarea şedinței, toată lumea să se adune iar în bănci. Se apropie de Mantaroşie şi întrebă repede:
- Ce e cu Fântână?
- Nimic, zise Mantaroşie.
- N-a venit? -Nu.
- Perfect! zise Isosică. Hai!
Şi intrară printre cei dintâi în clasă şi se apropiară de prezidiu, dar fără să se aşeze. Un minut mai târziu apărură şi cei trei, primul-secretar al regionalei, delegatul CC. şi Ghimpețeanu. Până să se aşeze aceştia la locurile lor, Isosică se duse să închidă uşa, dar o închise şi pe cea dinafară dinspre curte.
- Bă, zise el, adresându-se unui om care şedea în pragul uşii de la intrare şi se uita pierdut cum plouă, al lui Leoaşcă, ți-am mai spus să nu stai pe coridor când avem şedințe de partid. Vreai să te dăm afară şi să punem un membru de partid în locul tău?
Speriat, omul închise uşa, dar Isosică ieşi după el pe pragul scării de ciment şi continuă:
- Unde e cheia?
- E la mine.
- încuie uşa şi nu mai dai drumul la nimeni să intre, oricine ar fi! Spui că şedința a început de la orele cinci şi s-a terminat, acuma tovarăşul de la Comitetul Central trage concluziile. El a dat ordin să nu mai intre nimeni în sală şi să fie linişte! Scurt şi fără discuție!
VIII
Şedința apoi reîncepu şi dimpotrivă, luând cuvântul Isosică, spre deosebire de Plotoagă, încremeni organizația de uimire prin hotărârea şi siguranța cu care vorbi şi ceru sancțiuni, deşi până atunci el lăsase multora impresia unui om în orice caz foarte prudent şi care se cam ferea să fie

drastic... I se dădu cuvântul îndată după începerea şedinței şi vorbi puțin, intrând însă imediat în miezul problemelor. Că el nu era de părerea celor care au luat cuvântul aici şi l-au atins pe tovarăşul Dobrescu aşa, cu un fel de floricele care s-ar chema critică. Adică cum, după cele ce-a făcut tovarăşul Dobrescu, după greşelile săvârşite, asta era tot ce merita el din partea organizației? Nu, zise el, astea erau fapte de statut menite să compromită acțiunile partidului în sânul țărănimii, şi ei nu puteau trece pe lângă ele ca câinele prin apă! Să ridici ciomagul şi să loveşti un cetățean în cap şi încă în numele „comitetului executiv", cum strigase tovarăşul Dobrescu acolo pe arie, era o faptă incompatibilă cu calitatea de membru de partid. De altfel tovarăşul Dobrescu a mai ridicat el o dată goga la cineva, în timpul când partidul lupta împotriva secetei după război, când venise aici în sat, trimis de plasă, tovarăşul Niculae Moromete. El a urlat atunci să sară chiaburimea, în mijlocul cui se afla, şi l-au lovit să-l omoare pe tovarăşul Niculae; poate să spună aici care l-au văzut, Dănălache, Geacă şi alți tovarăşi care mai ştiu. Asta n-ar fi fost nimic dacă tovarăşul Dobrescu ar fi declarat la intrarea lui în partid fapta săvârşită, partidul poate că l-ar fi iertat sperând în căirea lui.
- Dar el a mințit şi ne-a înşelat pe toți. Iată de ce, după o matură gândire, propun să fie sancționat tovarăşul Dobrescu, fără a se mai trece, conform statutului, prin toate treptele prevăzute, vot de blam şi vot de blam cu avertisment. Direct excluderea, tovarăşi, şi prin aceasta organizația se va curați şi se va întări şi mai mult.
Cei mai mulți crezură, aşa cum povestiră mai târziu, că tot ce spusese şi avea să mai spună Isosică în cuvântul lui se hotărâse în pauză acolo în cancelarie şi că i se dăduse lui sarcina asta. De aceea ei strigară imediat că aşa era, trebuie dat jos Bilă, şi să fie scos pe loc din partid.
- Am fost eu de față când Bilă era să-l omoare pe tovarăşul Niculae, zise Geacă ridicându-se în picioare.
- Bine, zise primul-secretar al regiunii, o să iai dumneata cuvântul şi o să spui ce ştii.
Şi ceru linişte. Isosică îşi continuă apoi cuvântul spunând că cu regret trebuie să arate aici că nici tovarăşul preşedinte al comitetului executiv nu şi-a făcut datoria cum se cuvine, deşi a fost permanent îndrumat de tovarăşul Niculae Moromete din partea raionului de partid şi de tovarăşii» de la sfatul popular raional. Tovarăşul preşedinte a mers tot timpul în coada maselor, lăsându-se influențat de acele elemente ***neinteresate*** în predarea cotelor şi datoriilor către baza de recepție. Una erau sfaturile şi îndrumările care i se dădeau şi alta era atitudinea tovarăşului preşedinte când lua contact cu acei cetățeni recalcitranți aflați sub influența chiaburilor. Tovarăşul

preşedinte nu ştie ce e autocritica. în cuvântul lui
322
nici n-a fost pomeneală. Toate acestea trebuie să aibă o cauză, altfel nu se explică atitudinea împăciuitoare a tovarăşului preşedinte faţă de greşelile săvârşite. Trebuie să se intre mai adânc în aspectele astea ale muncii comitetului executiv, el a arătat o parte din ele, dar mai sunt şi altele mai grave, deocamdată el se opreşte aici cu o privire autocritică din pricină că nici biroul organizaţiei n-a îndeplinit până la cap îndrumările tovarăşului Niculae, şi ale tovarăşului Ghimpeţeanu personal, ori de câte ori a fost cazul.
- Ce n-ai îndeplinit, tovarăşe secretar? zise Niculae tăios.
- Păi din prima zi, răspunse Isosică liniştit, când aţi venit dumneavoastră, ne-aţi atras atenţia asupra grâului cu neghină şi a plivitului care ar trebui făcut şi nu s-a făcut. Tovarăşul preşedinte s-a arătat foarte dispreţuitor auzind ce-aţi spus şi datoria mea era să-i arăt că era o greşeală gravă că n-au fost convinşi oamenii să iasă şi să smulgă neghina.
Niculae se încruntă, dar nu mai zise nimic. Arăta rece şi potrivnic la tot ceea ce spunea vorbitorul, dar primul-secretar regional şi trimisul CC. arătau mulţumiţi, era vizibil că desfăşurarea şedinţei începea să le placă. O mână se ridică aproape în aceeaşi clipă când secretarul organizaţiei încheie şi o voce se auzi imediat după a lui:
- Cer cuvântul.
Era Vasile al Moaşei din Cotoceşti.
- Şi eu, se auzi o voce lângă el şi posesorul ei se ridică chiar în picioare. Era celălalt fost utemist, Ion al lui Ripitel. După el se auziră şi alte
glasuri şi alte mâini ţâşniră în semiîntunericul de prin fundul sălii şi cerură să li se dea şi lor cuvântul. Se mai înscrie cineva? se puse întrebarea de la prezidiu. Se mai înscriseră doi: Bilă din nou şi Mantaroşie cel din urmă. Avea să plătească scump mai târziu Mantaroşie această prudenţă, vorbind ultimul, când îi era foarte lesne să vadă în ce direcţie se îndreptau evenimentele; fu scos fără menajamente de la moară şi numit în loc de referent la sfat, cum i se promisese, şef de tarla şi, ca să nu fie scos şi de acolo, trebui să tacă şi să se arate mulţumit. Fântână continua să lipsească de la această şedinţă.
- Ai cuvântul, tovarăşe, i se spuse lui Vasile după ce înscrierile se terminară.
Şi, ca şi mai înainte când vorbise Isosică, se lăsă o linişte atât de mare că nu se mai auzea în sala de clasă decât murmurul de afară al ploii; în lumina petromaxului, trupul subţire al lui Vasile părea înalt din pricina umbrelor încăperii şi i se vedeau palmele mari ieşindu-i din mânecile albe ale cămăşii; nu ştia ce să facă cu ele şi, foarte liniştit, le puse pe colţul băncii ca pe nişte unelte şi se răzimă în ele.
323
Vasile începu apoi imediat să vorbească şi până îşi găsi suflul, tuşind de câteva ori, zise că el era de acord cu ce-a spus aici tovarăşul Isosică în ceea ce îl privea pe Bilă, că adică Bilă nu merita să mai rămână în partid după cele întâmplate şi mai ales dacă e adevărat că n-a declarat la adeziunea lui că a fost un element decăzut în perioada secetei... El e pentru propunerea de excludere fără să se mai treacă prin treptele statutare, ca unul ce fiind demascat pentru trecutul lui, să i se dea lui domnu Bilă direct sancţiunea maximă.
- Mă chiamă Dobrescu, stimate tovarăşe Vasile, zise Bilă ridicându-se cu blândeţe de la colţul prezidiului şi vorbind cu o uimitoare linişte şi înţelepciune în glasul lui parcă plin de milă faţă de toţi, atât de mare părea să-i fie înţelegerea. Nu înseamnă, continuă el, că dacă chiaburii şi-au pus de gând, prin intermediul altora, să mă umple pe mine de noroi, eu o să mă las să fiu umplut cu noroi. Ştiu şi eu anumite lucruri, sunt informat, tovarăşe Vasile, nu te pripi dumneata să mi te adresezi cu porecla, că nu s-a ajuns până acolo.
- Când o să ai iar cuvântul o să răspunzi şi să spui ce ştii, zise Vasile la fel de liniştit, deocamdată eu mă iau după fapte şi faptele sunt astea, tovarăşe Dobrescu.
- Mulţumesc, zise Bilă trist şi se reaşeză.
- Am spus, continuă Vasile stând mereu proptit în palmele lui late, că în chestiunea la care s-a dedat tovarăşul Isosică privitor la tovarăşul Dobrescu, sunt de acord şi n-am ce adăuga, dar în chestiunea a doua cu tovarăşul preşedinte al comitetului executiv, sunt în total dezacord. El a vorbit aici de floricele şi de câinele prin apă, dar tot aşa a făcut şi el cu tovarăşul Plotoagă.
De ce? continuase Vasile explicând pricinile pentru care Isosică se arătase atât de blând cu preşedintele. Fiindcă în realitate Plotoagă nu mai merita să rămână în fruntea satului atâta timp cât câţiva tovarăşi ştiu absolut de bine cine e tovarăşul Plotoagă şi el, Vasile, o să spună aici în faţa organizaţiei cu ***de-amănuntul*** faptele lui din trecut şi cum s-a ascuns şi el în organizaţie ca om direct al celui mai mare exploatator din câţi s-au văzut, Năstase Rădulescu şi fiii lui, cei mai chiaburi din câţi există, ciomăgarii şi hoţii din comuna Siliştea-Gumeşti.
- Astă-iarnă, în ziua când era vorba să începem acţiunea pentru formarea unui comitet de iniţiativă pentru atragerea în *geace,* a venit la mine în casă domnul Dan, vărul meu. O săi spun eu acum pe ei cine sunt, că nimeni nu ştie şi crede că mai vorbeşte lumea, muierile, şi n-o fi chiar aşa, că I-o omorât pe tata cu bătaia şi pe mama au lăsat-o să zacă fără nici un ajutor, deşi era sora lui. Să zicem că nu e adevărat, dar ce-o să vă spun eu acuma e trăit de mine, nu e nevoie să întrebăm babele să aflăm
324
ce-a fost. Domnul Dan a vrut să mă omoare cu cuţitul, el şi cu frati-său Ştefan, că de ce să dau eu pământul la colhoz care nu e al meu, am martor pe tovarăşa secretară a raionului U.T.M., era la mine în casă. Pământul ăsta

de care zicea domnul Dan era al meu, de la mama, şi pentru locul de casă le-am muncit ani de zile ca să nu mă considere nici până în ziua de azi plătit. Dar eu sunt om mare, mai ştiu eu să şi rabd, am făcut armata şi am învăţat să trag cu mitraliera şi cu tunul de 110, nu mi-e frică mie de unul sau de altul, dar un copil ce ştie? Când era fata mea de trei ani, se ducea vara la uşa lor şi nu le făcea nimic, sta şi ea pe prag şi se uita la ei cum mănâncă, fiindcă un copil când e mic e ca o pisică, n-are ce mânca acasă sau nu se satură, se duce şi el unde vede cu ochii. Şi într-o zi se întoarce prin grădină cu lacrimile şiroaie şi o întreb eu: ce e, tată, de ce plângi, că nu vrea să spună, şi când mă uit eu mai bine îi văd urechea plină de sânge, aşa cum ţi-ai vârî unghia unde e cercelul fetelor şi m-am dus cu ea de mână la ei. „Ce v-a făcut vouă, zic, copilul ăsta de v-aţi bătut '■ joc de el?" „Să nu-l trimeţi, zice domnul Dan, să întindă mâna pe la porţile oamenilor, că rfu sunteţi neam de milogi, s-o învăţaţi să cerşească." „N-am trimis-o noi", zic. „Nu, c-om fi trimis-o noi, zice, că nu putea ea să vie j. singură dacă n-o învăţa cineva." Şi să zică că avea atunci ceva cu noi, că î aş fi fost înscris în U.T.M., dar nu eram, fiindcă abia în armată m-am !i înscris! Ştia că n-am cu ce ara, că n-aveam vitele mele cum n-am nici i acuma, şi că sunt la cheremul lor. Lumea a sărăcit după război şi nu-ţi j | dă nimeni să ari şi să semeni, că abia poate pentru el. Şi atunci m-am !"! hotărât eu că *geace-\i* ar fi salvarea noastră şi a altora care tot aşa ca noi găsesc că cooperativizarea agriculturii, bun înţeles prin liberul consimţământ, ne scapă de exploatarea chiaburească şi ne dă şi nouă posibilitatea să trăim liberi. Şi aici a venit tovarăşul preşedinte Plotoagă şi a sabotat în mod conştient, ştiind că noi vrem, atâţia câţi eram, treizeci sau patruzeci. De ce a sabotat el? Am să spun mai pe urmă. Să ne întoarcem la dimineaţa când noi am vrut s-o luăm de la cap cu comitetul de iniţiativă şi m-am pomenit în casă cu domnul Dan şi Ştefan. „Bună dimineaţa, vere, zice, am auzit .că iar vreai să dai pământul la colhoz." Intraseră în casă cu zăpada pe ei parcă intraseră în grajd şi nevastă-mea s-a făcut roşie: cum să intre ei aşa în casă ca la nişte ţigani? Şi le-a spus că a mai văzut şi ea oameni, dar aşa fără nici un simţ în ei, n-a mai văzut. „S-a boierit cocoana, a zis atunci Dan, e lene să dea cu mătura." Şi atunci i-a spus şi nevastă-mea: „D-aia au fugit de la tine din casă trei fete, că le-a fost scârbă să dea cu mătura în urma ta. Iar altele nici nu se uită la tine". Asta n-a răbdat-o el, că era adevărat şi toată lumea ştia că o ceruse cu un an înainte pe Didina lui Palici şi Didina pe urmă a plecat din sat, a intrat într-o fabrică şi se auzea că dădea la facultate fără frecvenţă. Nu vrusese să intre în neamul

lor. „Da, zice el, am auzit şi eu că domnişoara Palici a intrat Ia facultatea de prostologie. Regret foarte mult că nu m-a luat, intram amândoi la facultate, luam diplome de prostologi. Oho! zice, ce-am să încalic eu o dată pe bălana şi ce pinteni o să-i dau când o să-i văd pe comunişti dărâmaţi. Vin ei americanii încoa', şi dacă n-o să-i adun eu pe toţi prostologii lângă Cotigeoaia şi o să pun mitraliera în ei, or să muşte ţărâna cu sânge." „Vezi să n-o muşti tu până atunci", zice nevastă-mea, şi atunci o dată a sărit de pe pat, a înjurat-o pe nevastă-mea şi a plesnit-o cu dosul palmei peste ochi. M-am uitat şi eu la ea şi când am văzut-o galbenă la faţă i-am spus lui Dan: „Mă, zic, de ce dai tu în nevastă-mea? Ce ţi-a făcut ea ţie de dai în ea?" Şi am sărit la el, dar aveam mâinile goale şi el avea cuţitul în buzunar, l-a scos şi sta cu el în mână să mă taie. A sărit şi Ştefan tot la mine şi mă ţinea de mâini. Asta e domnul Dan, la fel ca şi tat-său, şi când am venit la sfat şi i-am spus tovarăşului Plotoagă, a dat din umeri, că n-are ce să-mi facă. Şi mă întorc acum şi spun de ce a dat el din umeri şi toată activitatea lui cum apare în legătură cu *geace* şi acum cu strângerea recoltei. Şi vorbitorul se întoarse iar cu ani în urmă şi povesti întâlnirea de după război care avusese loc acasă la Aristide şi cum discutaseră ei acolo ce oameni de încredere să „văpsească" pentru a nu scăpa satul din mâinile lor de exploatatori în anii care aveau să urmeze. Vorbitorul fusese de faţă când Năstase a spus să fie chemat Plotoagă la el să-i dea ordin să se facă comunist, să se înscrie în partid şi să ajungă primar.

- Eu vreau să-i pun tovarăşului Plotoagă întrebarea, continuase Vasile, dacă tovarăşul Plotoagă a declarat când a intrat în partid, că a fost omul de încredere al chiaburilor, dacă din momentul ce se înscrie în partid a rupt-o cu ei. Dacă el a declarat asta, atunci tot ce învinuiri i-am adus pe direcţia asta, nu mai sunt valabile şi am încetat să i le mai aduc. Dar elf nu poate să zică pentru că n-a declarat nimic, tovarăşi, ca şi Bilă, a minţii partidul, sperând că nimeni nu ştie cine e şi ce joc face el, îndeplinind| funcţia de preşedinte al comitetului executiv.

Şi cu aceasta, Vasile se aşeză. Tot ceea ce spusese el produse asupra ; organizaţiei şi asupra prezidiului un efect covârşitor, nu atât prin faptul că dezvăluirile sale zdrobeau pe cineva, cât mai ales prin afirmarea forţei lui, cât de bine vorbise şi cât de stăpân se arătase că era pe sine şi pe l| evenimentele prin care viaţa lui trecuse, neştiute de nimeni până atunci. Urmară ceilalţi Ia cuvânt şi începu după aceea o bătălie pierdută, care dură însă ceasuri întregi, până pe la miezul nopţii. Zadarnic au încercat unii din ei să-l apere pe Plotoagă, se povestea mai târziu, Vasile îi aştepta de la locul lui pe fiecare să ia cuvântul şi după ce terminau, se ridica în picioare şi cerea prezidiului să-i pună ăluia o întrebare. Ei, şi cu sistemul ăsta îi zăpăcea pe toţi, fiindcă nu se ştie de unde dracu le aflase el pe

toate şi le ţinea minte. Pe Arghirescu spre exemplu l-a întrebat când a primit el noul plan de încasări şi ce măsuri s-au prevăzut în sarcina sfatului popular în vederea îndeplinirii lui şi dacă s-au executat măsurile respective. Nu se executaseră. De ce? Când s-a primit planul? La întâi ianuarie. Şi acum în câte suntem? în 25 august. Aproape opt luni. S-au luat declaraţii de la fiecare, că se obligă să plătească impozitele care le revin? Nu s-au luat. Cât

avea de dat domnul Năstase? O sută optzeci de mii. A dat vreun leu? N-a dat. (Şi aici toată adunarea fluierase şi se făcuse zarvă mare, din momentul acela fusese gata cu Plotoagă, nimeni nu mai credea că o să mai vie a doua zi la sfat.) Iar Vasile strigase că nici n-o să dea domnul Năstase o sută optzeci de mii, nici el şi nici ceilalţi chiaburi ai comunei şi nici Arghirescu n-o să-i încaseze, câtă vreme tovarăşul Plotoagă era acolo ca preşedinte al comitetului executiv şi îl ferea pe domnul Năstase şi pe fi-său Dan şi pe toţi bogătaşii satului cu spatele lui lat... Arghirescu, ca să scape, o lăsase moartă cu apărarea preşedintelui, dădea vina pe el că ţine hârtiile încuiate în birou...

Şi astfel luă sfârşit această şedinţă care îl aducea pe acest Vasile la ordinea zilei şi nimeni, în afară de Isosică, nu-şi dădu seama atunci că o dată cu ieşirea acestuia din umbră începea pentru sat o nouă perioadă de zvârcolire care avea să dureze mai bine de zece ani, la sfârşitul cărora pământul tuturor, cu vitele mari şi uneltele agricole, aveau să fie cooperativizate. El însă, Vasile, avea să continue, cu unele întreruperi, să rămână în fruntea satului şi după această perioadă...

Pe la orele trei dimineaţa Isosică se întorcea acasă cu Ciulea. Luase şi ea parte la această şedinţă. în general lipsea, îi ajungea că se ducea el. Multă vreme merseră unul lângă altul fără să-şi spună nimic.

- Ai văzut, zise ea apoi întru târziu, că ăsta a fost firul, pe care l-am prins eu? Cum a mers acasă cu Vasile?

- N-a mers prea uşor, zise Isosică, din pricina Florichii, muierea aia a lui mică. E deşteaptă, dar nu ştie să uite, n-o să facă bine Vasile dacă

■ o să se ia prea mult după ea.

- D-aia el nici nu-i spune tot, zise Ciulea.

- De ce crezi?

- O ştiu eu pe Florica lui Ciupăgeanu, dacă Vasile i-ar fi spus până unde a ajuns el pe linie de U.T.M., nici n-ai mai fi putut tu să le calci pragul şi să stai de vorbă cu el. Te-ar fi dat afară. El nu cred că s-a mirat că l-ai propus tu preşedinte, dar Florichii cred că i-a bătut inima ca un ciocan când te-a auzit... Fiindcă nu ştia ce ştia Vasile! Fiindcă dacă ar fi ştiut l-ar fi sfătuit să tragă şi în tine tare şi să te dărâme. Şi cine ştie ce-ar

jjfi ieşit, că muierile nu ştiu ce este puterea, pe care n-o poţi avea singur fşi trebuie s-o împărţi cu alţii dacă vrei să nu cazi repede...

- Crezi că nu i-a spus el ce mi-ai spus tu mie, că a ajuns până la preşedintele regiunii în audienţă? Crezi că nu i-a spus el aşa o ispravă formidabilă că preşedintele sfatului popular regional e rudă cu fata aia care I-a sprijinit pe Vasile să intre în partid, de la raionul U.T.M?! Mira-m-aşi!... Dar ia spune, cum ai prins tu firul, că am uitat să te întreb: care a fost primul fapt care te-a ghidat?

- A, făcu Ciulea! Nu ţi-am spus? într-o zi am aflat că Vasile nu e acasă, adică nu e în sat, fusese văzut la gară aşteptând cursa de Turnu. Unde se putea duce? La raion sau la regiune, şi cum ştiam că e prieten cu secretara U.T.M., poate mai precis la U.T.M.... Şi atunci mi-a venit în minte să aflu ce e cu fata asta, cine e, de unde vine, ce rude are, cine sunt rudele, şi atunci am aflat că preşedintele sfatului popular al regiunii e unchiul ei!... Am plecat la Turnu şi acolo am aflat de la Bâznae că Vasile fusese văzut prin Turnu cu fata asta. Era clar pentru mine... utemista, nereuşind prin al Iu' Moromete să-şi impună omul ei, în întâlnirea de pe câmp în prima zi a secerişului, s-a dus cu Vasile în audienţă la unchi-său...

- Şi fetei ăşteia de la U.T.M. ce mama dracului i-a căşunat pe Vasile?

- Nu ştiu! E omul ei! I-o fi plăcând de el!

- Bine, şi Zdroncan de ce ne-a trădat? De ce i-a spus el lui Vasile despre „Operaţiunea Cotigeoaia"? Ce interes avea?

- Păi Zdroncan ştia înaintea mea de legătura asta a lui Vasile cu fata şi prin fată cu preşedintele regional, şi s-a gândit şi el că, de... Dar audienţa a avut loc după ce i-a spus el lui Vasile ce vreţi voi să-i faceţi lui Fântână. Numai simpla legătură l-a făcut pe Zdroncan să-i divulge lui Vasile secretul...

- Norocul lui Vasile, gemu Isosică intrând în curte, a fost Bilă şi prostia lui Nae Marinescu! Că altfel, cu toată legătura lui, mai avea el de aşteptat...

Şi cei doi soţi continuară să discute în acelaşi fel până se culcară, atât de obosiţi totuşi amândoi că uitară adevăratele cauze care îl aduseseră pe Vasile la suprafaţă, de care se temuseră şi ei, intensificarea luptei de desfiinţare a celor bogaţi din sat, părându-li-se acum că Nae Marinescu, şi că Bilă, şi că Zdroncan...

IX

Vasile fu numit preşedinte al comitetului executiv chiar a doua zi, fiindcă în anumite situaţii schimbările acestea se operează fără formalităţi de prisos şi cu o rapiditate uluitoare. Bilă fu exclus din partid şi Plotoagă sancţionat cu vot de blam. La a doua abatere urma avertismentul şi apoi excluderea, dar nemaifiind preşedinte această ameninţare n-avea nici un sens şi pe

urmă poţi fi exclus şi direct dacă ajungi în situaţia lui Bilă, treptele statutare nu sunt un obstacol de netrecut. Noroc că Plotoagă avea pământul Iui şi putea acum să-şi vadă de plugărie, mai ales că nu avea chiar puţin, nu era adică „sărac", cum se trecuse el în dosarul de membru de partid în autobiografia pe care şi-o scrisese.

Vasile luă foarte minuţios de la el în primire toate scriptele şi după ce îi petrecu pe activiştii care veniseră de

dimineață să-l pună în funcție (venise chiar președintele sfatului popular raional), se întoarse în biroul său, încuie sertarul și dulapul cu cheile și ieși și intră peste Zdroncan.
- Să trăiești, tovarășe președinte, zise Zdroncan respectuos, continuând însă să-și vadă de scris. Ai nevoie de mine?
Vasile se aplecă și se răzimă de bara de lemn ca orice țăran și stătu astfel pe gânduri câteva clipe lungi.
- Mă Zdroncane, ia vin' puțin încoace! zise el în cele din urmă.
Și ieșiră amândoi, și Vasile o luă spre biroul pe care era scris „președinte", deschise ușa și rămase în picioare mergând agale încoace și încolo în bocancii și pantalonii lui ușori din piele de drac.
- Ce crezi tu că trebuie să fac eu acuma, Zdroncane? zise Vasile. Primul lucru pe care ar trebui să-l fac?
- Nu știu, zise Zdroncan, eu ce-am știut ți-am spus și când o să mai știu ceva, o să-ți mai spun. I-am spus și lui cumnatu-meu Plotoagă că mai bine ar fi făcut dacă se împăca cu dumneata și i-am spus și de ce, dar dacă omul a fost sincer și mi-a spus și el?
- Ei, ce ți-a spus?, zise Vasile.
- Măi Zdroncane, zice, dacă ași putea, m-aşi împăca, dar numai când mă gândesc văd roșu.
- Și de ce, mă, Zdroncane, că doar nu i-am făcut nimic! zise Vasile fără să se mire prea tare.
Parcă era singurul lucru care încetase să-l mai mire încă de mult? El care fusese un băiat sărac și trăise greu, să nu poată tocmai el să intre în partid și să trebuiască să lupte ca să fie primit?
- Asta chiar că nu știu, zise Zdroncan, mai bine întreabă-l pe Isosică, fiindcă văz că te-ai înțeles bine cu el. Felicitările mele.
Era un reproș că divulgându-i ceea ce știuse, Vasile nu-șî îndreptase totuși lupta contra lui Isosică și să-l fi cruțat deci pe Plotoagă?
- Va să zică nu-ți trece prin cap care ar fi primul lucru pe care ar trebui să-l fac eu în calitatea mea de președinte? zise Vasile ocolind reproșul.
- Nu, nu-mi trece, zise Zdroncan.
- Bine, ai să vezi.
329
Isosică plecase la raion de dimineață, și spusese că se întoarce peste câteva zile, avea multe de făcut acolo. După-prânz pe la ora cinci, fură văzuți Năstase Răduleascu și Dan intrând în clădirea sfatului și apoi în biroul președintelui. Vasile dăduse ordin să vie și aceștia veniseră. Câteva minute mai târziu sosi pe-acolo ca din întâmplare și plutonierul Moise. Dar el intră, cum avea obiceiul când venea la sfat, în biroul lui Zdroncan și începu să răsfoiască pe gratis ziarele și revistele altora. Paznicul de afară care văzuse și auzise prin fereastra deschisă povesti apoi în sat cum se desfășuraseră lucrurile acolo în biroul președintelui. Vasile se ridicase în picioare la intrarea celor doi și le dăduse apoi scaune și le zisese să ia loc, că avea ceva să le spună.
- Și nu putuși să aștepți pe-a doua zi? zise bătrânul Năstase negru de o umilință disperată pe care nu putea să și-o înfrângă, deși făcea eforturi vizibile să se uite în altă parte și să nu-l vadă pe Vasile instalat în partea cealaltă a biroului. Crezi că nu știm noi de ieri-seară, înaintea ta, că a venit un ordin să te pună pe tine moț? Nu era nevoie să ne chemi aici chiar îndată, puteai și tu să mai aștepți trei-patru zile, să nu râdă lumea de tine.
- M-am gândit și eu, zise Vasile, să aștept o zi, două, dar pe urmă mi-am zis că am așteptat destul până am pus mâna pe voi. Nici nu știți cât am așteptat și câte am înghițit, de câte ori era gata să mă dau bătut și să fug din sat. Acuma am pus mâna pe voi.
- Și ce-o să ne faci? exclamă Năstase disprețuitor.
în clipa aceea Vasile se aplecă și îl plesni pe bătrân atât de năprasnic peste față încât îl lungi pe podea cu scaun cu tot.
- Sări, domnule Dan, să-ți aperi tatăl căzut la pământ! șopti președintele ieșind de după birou și uitându-se la vărul său cu un ochi arzând rece de o ură de nevindecat. Aveai un cuțit, nu-l mai porți la tine?
într-o clipită Dan avu scaunul în mână și îi dădu lui Vasile cu el în cap. Căzură amândoi, dar Vasile se ridică îndată, în timp ce Dan se perpelea pe jos. Fusese el însuși lovit undeva, dar când și în ce fel? Vasile îl lăsă să se perpelească, îl ridică pe Năstase și îl puse pe scaun. Bătrânului îi curgea sânge din nas, i se făcuse cămașa roșie.
- închină-te la Dumnezeu, zise Vasile gâfâind, ai să mori pe- acolo pe unde am să te trimit eu și din averea și din tot ce ai tu o să se aleagă praful. N-am să dorm ca lumea până n-am să vă stârpesc pe toți din rădăcină, dar o să încep cu tine, ca rudă ce-mi ești...
Alarmați de paznic, Zdroncan și plutonierul Moise intrară înăuntru.
- Cine v-a dat voie să intrați aici fără să bateți în ușă? strigă Vasile furios. Afară!
330
Pe urmă se liniști:
- Plutonier Moise, zise el, iai pe ăștia pe-amândoi și cu Arghirescu mergi cu ei acasă să plătească o sută optzeci de mii de lei impozit. Dacă nu plătesc, luați-le tot grâul și îl trimiteți la baza de recepție contra chitanță. Să se cerceteze pe urmă exact cât pământ au și îi dăm în judecată pentru că au indus în eroare sfatul popular nedeclarând suprafețele de pe care au strâns recolta. Fiind chiaburi înrăiți și periculoși, u trimiți pe urmă cu escortă la raion pe bază de declarații de la toți pe care i-au omorât ăștia cu măciucile în viața lor.

Plutonierul Moise îi făcu semn bătrânului să se șteargă pe față și pe gât de sânge, dar acesta parcă surzise, părea cu adevărat cu totul străin de ceea ce se petrecea în jurul lui și se ridică foarte grăbit și aferat să plece de-acolo. Dan însă nu-și revenea din lovitura primită. Fusese atins undeva, în burtă sau între picioare, fiindcă mâinile și bustul le mișca fără greutate. îi curgea sudoarea în șiroaie și arăta vinețiu, așa de tare îl secase.
- Mi-a spus cineva că așa trebuia să-ți fac când ai scos cuțitul la mine în casă, după ce ai plesnit-o pe nevastă-mea, îi explică Vasile, dar nu m-am gândit. Să dai tu în nevasta mea, murmură el deodată cu alt glas și în aceeași clipă îl și cârpi pe Dan ca și pe bătrân mai înainte și îl întinse fulgerător cu spinarea pe podea. Am venit atunci la tovarășul plutonier Moise și i-am relatat cazul și tovarășul plutonier mi-a spus că, neexistând dovezi, n-are ce-mi face. Poftim dovezile, tovarășe plutonier, exclamă Vasile sarcastic, să declare domnul Dan că n-a intrat el în casa mea cu cuțitul, cu frati-său și mi-a bătut nevasta. Să îndrăznească să mintă. îi iai declarație și lui și lui domnul Ștefan și le aduci la mine. Dă-i ăstuia afară să se spele să nu-mi facă mie bâlci prin sat cu sângele lui puturos pe cămașă.
- Vere, mârâi Dan ridicându-se de jos, de astă dată sigur pe sine - ai fi zis că palma care îl lungise avusese în mod bizar un efect înviorător -fă-ne tu nouă cel mai mare rău pe care poți să ni-l faci, că dacă venim noi și cădeți voi, să nu-ți pară rău că nu l-ai făcut...
- Să fii liniștit în privința asta, îl asigură Vasile, n-o să-mi pară rău de nimic și o să mă străduiesc de așa manieră încât piatră pe piatră n-o să mai găsiți când o să vă întoarceți. Dacă o să vă mai întoarceți!
Și făcu semn din cap să fie scoși afară de-acolo. Plutonierul ieși cu cei doi și în aceeași zi le făcu acte de dare în judecată și îi trimise la raion sub stare de arest: înșelaseră autoritățile la arie, nu declaraseră suprafețele și cantitățile exacte; și nu plătiseră mai nimic din cele o sută optzeci de mii de lei impozite, câte le aveau înscrise pe rol. Pe Ștefan însă nu-l prinseră, fugise la timp de-acasă și nu mai reveni niciodată în sat...
331
Printre hotărârile luate în ședința organizației, în afară de excluderea lui Bilă din partid și sancționarea cu vot de blam dată lui Plotoagă, mai era una considerată de primul secretar Ghimpețeanu ca foarte importantă și anume formarea unei comisii locale care să meargă în zilele următoare prin sat și să strângă în căruțe cotele celor care fugiseră cu ele de pe arie și credeau ei că au să rămână fără să le dea. Era, de altfel, zise el, și ultima sarcină pe care o mai avea de îndeplinit în satul său natal Moromete, după care putea să se întoarcă liniștit la raion și cu asta să se considere ca încheiată, în fapt, campania de strângerea recoltei din anul acela. Instrucțiunile prevedeau ca această comisie să fie formată din organizațiile de masă, în special din Frontul Plugarilor și chiar și din oameni așa, mai respectați din sat, și să facă parte bineînțeles din ea și membri de partid, ca să-și atingă scopul: adică de la chiaburi să ia cereale în contul impozitelor și de la ceilalți restanțele. S-o conducă, firește, președintele sfatului și tovarășul Moromete să-i îndrume să iasă totul bine...
Niculae dormi târziu după ce se întoarse de la ședință și până se sculă și se îmbrăcă se făcu prânzul, nu mai plecă de-acasă, încât instalarea lui Vasile se făcu în lipsa lui.
- Sarcina mea s-a cam încheiat, zise el adresându-se tatălui, mâine sau poimâine plec. Bine că s-a terminat, o să-l aveți acum președinte pe Vasile, singur spuneai că e un om...
- Când am spus eu? se apără Moromete.
- în ziua când am început secerișul, și mi-ai povestit la capul locului cum l-a omorât Năstase pe tatăl lui Vasile și alte istorii de același gen.
- Bine că știi tu istorii de alt gen, zise Mormete supărat și ca niciodată până atunci se arătă foarte puțin dornic de discuție, se ridică și se pierdu pe undeva prin grădină.
Spre seară Niculae se duse pe la sfat și îl găsi pe Vasile acolo.
- S-a operat, zise Zdroncan, de dimineață pe la doișpe, o schimbare în sânul comitetului executiv. Am trimes pe tâmpitu ăsta de Ilie Micu să vă cheme și n-a știut ce să spună, că nea Ilie Moromete n-a vrut să te scoale, zicea că dormi, și îl arătă cu capul pe acel Ilie Micu, care nu știuse ce să spună.
- Foarte bine, zise Niculae, știam că o să vină Vasile.
- Ei, uite-l pe tovarășul Vasile, continuă Zdroncan, noul președinte. Niculae se uită pe sub sprâncene la cel numit, care era acolea și câtva
timp nu zise nimic. -
332
- A și băgat spaima în chiaburi, zise acel Ilie Micu, care era într-adevăr un om mic de tot, aproape un pitite, ședea la un colț al mesei lui Zdroncan și sorta niște scrisori.
Era chiar pitic, mic și spân, îndeplinea funcția de curier, dar demult, dinainte de război, îi plăcea lui Valache să-și aprindă țigarea de la el ridicându-l cu trup cu tot până la gură. El ducea toate scrisorile prin sat și era foarte bățos, nu aștepta să vie omul până la poartă după ce îl striga, îi arunca plicul peste gard și își vedea de drum spunând că el n-are timp de pierdut, îl așteaptă dom' primar și dom' notar... Acum îl degradaseră pe Ilie Micu, nu se știa sigur dacă i se mai dădea sau nu leafă de curier și nici prin sat nu mai era văzut în fiecare zi, ca pe vremuri.
- Taci, mă, din gură, Ilie, că dacă te prind că mai spui ceva de oricine-ar fi, te dau afară, zise Zdroncan. Ia du-te mai bine și adu apă, uite cana ici, spal-o nițel, fire-al dracu', vezi c-a băut Arghirescu din ea și miroase a usturoi. Că și ăsta, al dracu', parcă n-ar mai găsi altceva ce să mai mănânce.

- Ia vino, tovarăşe preşedinte, zise Niculae adresându-se lui Vasile, Isosică unde e? Ia să se ducă cineva să-l cheme.
- Isosică?! exclamă Zdroncan. Cred că la ora asta stă la discuţie cu Fântână pe la Pălămida au plecat amândoi de dimineaţă, cred că s-au întâlnit în tren, dacă nu cumva bărbosul l-o fi aruncat jos din tren, aflăm noi!
- Adevărat, zise Niculae, de ce n-a venit Fântână la şedinţă aseară?
- Nici Isosică n-a crezut că o să se prindă, dar a încercat şi i-a reuşit perfect, zise Zdroncan. L-a trimes pe Enache al Cârstichii să-i spună lipoveanului că şedinţa are loc la ora nouă seara, şi nu la cinci cum a fost.
- Şi Fântână a crezut?
- N-a fost numai asta, zise Zdroncan ştergându-şi peniţa pe cap şi punând-o apoi pe suport, a venit tocmai atunci şi nepotul lui şi i-a spus că poate să-l prindă la moară pe Ştefan al lui Năstase. Fântână era montat rău de muierea lui că s-a făcut Marioara de râs din pricina ăluia şi când a auzit aşa a venit la moară, l-a lăsat pe Ştefan să plece cu căruţa şi când a luat-o ăla la dreapta s-a urcat peste el cu nepotu-său, că ăsta venise cu căruţa cu coviltir de frica ploii, l-au dat peste cap şi l-au dus spre Cotigeoaia. „Bine, mă, zice bărbosul, de ce te-ai apucat tu să umpli satul că te întâlneşti în pădure cu fata mea, ce fel de flăcău eşti tu?" „Nea Adame, zise Ştefan, eu n-am suflat o vorbă, poate Marioara să fi spus ceva." „Cum Marioara, zice ăsta, ai mai pomenit tu ca o fată să bată singură toba şi să se facă de râs că se întâlneşte în pădure cu un flăcău?" „Nu ştiu cine a spus, zice Ştefan, că dacă află tata mă dă afară din casă." „Va să zică nu vrei să juri, zice ăsta, ţi-e frică să minţi! Ei lasă că-ţi arăt

eu ţie." „Nea Adame, uite jur că n-am suflat nimănui o vorbă, crede-mă, ce dracu, am făcut şi eu armata, nu mai sunt un prost..." „Bine, zise Fântână^ 5 atunci de ce când ai băgat de seamă că s-a aflat n-ai zis că nu e adevărat? î Şi după una şi alta te-ai mai apucat să şi minţi, că n-a fost vorba de însurătoare." „Nea Adame, n-a fost vorba de absolut nimic, nici măcar să I zici că am schimbat aşa o vorbă, nici n-am văzut-o în ziua aia care zice *i* lumea că a rămas cu mine în pădure. Cheam-o aici şi ai să vezi că nu mint." „Atunci lumea de ce vorbeşte?" „Dracu s-o ia de lume, zău că nu ştiu de ce, uite poţi să mă şi baţi, că nu ştiu nimic." „Bine, zise bărbosul. Dar dacă cu începere de mâine, n-o să spui la oricine te-ntreabă exact cum mi-ai spus mie aici, atunci să ştii că pun eu iar mâna pe tine şi pastele şi clopotniţa mă-tii care te-a mai făcut." Seara la nouă vine Fântână la şcoală la şedinţă şi dă de Ilie al lui Leoaşcă cu uşa închisă care nu vrea să-i dea drumu înăuntru. Ordin expre de la Comitetul Central. Ei, să fi auzit înjurături de dimineaţă când a venit bărbosul pe aici şi a aflat cine a dat de fapt ordinul ăsta şi mai ales la ce oră a început şedinţa, încheie Zdroncan. Unii zic că eu înjur. Eu nu înjur decât cum zicea alde tata: ...oasele în... sau: fir-ai al dracu', sau lua-te-ar dracii! Ei, să-l fi auzit voi pe Fântână de dimineaţă, mai zise Zdroncan cu dinţii lui zâmbaţi, sticlind de încântare.
- Dar dumneata de unde ştii, domnule Pisică, zise Ilie Micu cu respect, spunându-i pe numele adevărat lui Zdroncan, nume cu care semna el foarte încogârliţat şi cu o coadă lungă de jumătate de pagină actele legale ce emanau de la sfatul popular.
Zdroncan, deşi evident flatat de respectul lui Ilie Micu, nu catadicsi totuşi să-i răspundă şi continuă explicând de ce Isosică se grăbise prin urmare să prindă de dimineaţă trenul de şase spre Pălămida. E drept că era adevărat că avea el şi ceva de aranjat pe la direcţia morăritului... Şi de felul cum pronunţă secretarul sfatului această ultimă frază se văzu numaidecât că nici nu ştia ceva precis în legătură cu plecarea celor doi la Pălămida şi unde avea fiecare din ei treabă.
Niculae spuse că în cazul ăsta să poftească Zdroncan cu preşedintele la o şedinţă pe care s-o ţină eâteşitrei în legătură cu comisia; mâine dimineaţă trebuia pornit prin sat şi lichidată această lipsă din timpul campaniei. Până se ridică Zdroncan şi încuie hârtiile, Niculae îi spuse lui Vasile în biroul acestuia:
- Ai vorbit foarte bine aseară în şedinţă. Dacă te apucai să-mi spui mie aşa cum ai vrut, când am venit la începutul campaniei, n-ai mai fi obţinut acelaşi rezultat.
- Chiar de-atunci v-am dat dreptate, răspunse Vasile.
Zdroncan tocmai veni şi el şi şedinţa restrânsă intră în subiect. Formară două comisii. Căzură apoi de acord că trebuia chemat imediat

împuternicitul comitetului de stat pentru colectarea produselor agricole şi să i se dea sarcina să adune mâine dimineaţă la sfat pe membrii celor două comisii: una avea s-o conducă Maxim al lui Pătăleaţă, electricianul comunei, şi să meargă cu ei şi Mantaroşie, şi alta avea s-o conducă chiar noul preşedinte, să împartă adică satul în două şi să se termine acţiunea
în câteva zile.
împuternicitul acela veni. Ajutat de curierii şi paznicii comunali, el plecă să-i anunţe pe cei numiţi.
împuternicitul acesta nu era de fapt altcineva decât Cristache al lui Cioacă şi era vecin chiar cu unul numit în comisie şi începu chiar cu el; era chiar Enache al Cârstichii.
- Băgaţi de seamă, spuse împuternicitul, Cristache al lui Cioacă, adresându-se lui Enache al Cârstichii. Dacă vreunul din ei pretinde că n-are, că nu-ş' ce, că pe partea ailaltă, faceţi percheziţie şi confiscaţi. Aveţi împuternicirea asta de la mine, împuternicitul comitetului de stat pentru colectarea produselor agricole. S-a înţeles? || - Hai, mă, că ştim noi! răspunse Enache tot aşa, la plural, cum vorbise
bi Cristache.

Dar de fapt nu ştiau nimic. în viaţa lor nu făcuseră perheziţie şi nu
confiscaseră ceva cuiva.
- Maxime, zise împuternicitul când vorbi cu electricianul comunal, bagă de seamă, eşti şef, îl învesti el. Cu tine stau de vorbă, mai adăugă cu un glas care promitea multe referitor la avantajele acestei învestituri, dar care totodată avea şi ceva ameninţător, ceea ce dădea de înţeles că există şi ^dezavantaje, dacă nu chiar neplăceri. Asta depindea de felul cum îl asculta pe el.
I - Hai, mă, că am înţeles eu, protestă şi Maxim arătându-i împuter-Inicitului braţele sale desfăcute: chiar aşa mă iai? Am şi eu cap, adăugă, | şi clătină din cap drept dovadă parcă.
XI
| A doua zi dimineaţa Maxim al lui Pătăleaţă electricianul şi Mantaroşie [1] cantaragiul erau la sfat. Dar nu veni Enache al Cârstichii, vecinul împuternicitului, şi în afară de el nu venise nici un anume Busuioc, membru în Frontul Plugarilor. Din cealaltă echipă veniseră însă toţi, şi Vasile se pregătea să plece cu ei.
- Să se ducă cineva şi să-l cheme pe Busuioc şi pe Enache al Cârstichii, zise el, ce aşteptaţi? Maxime, mai adăugă el, aveţi grijă cum intraţi în curtea omului, explicaţi-i că nu se poate să nu dea, că a fost o eroare că au fugit de pe arie, dar acum trebuie îndreptat... Asta în cazul în care

vedeţi că omul e cumsecade şi nu prea are el putere economică. Cu chiaburii însă să nu intraţi în discuţie, adăugă el, deşi până la ora aceea nu se ştia nimic dacă vreun chiabur profitase şi el de împrejurări şi fugise cu grâul de pe arie; aveau însă impozite de plătit.
- Pe chiaburi îi executăm, spuse atunci o voce foarte blândă, dar foarte hotărâtă şi Vasile se uită îndărăt.
Era Bilă. Tocmai sosise şi el şi auzise ultimele cuvinte ale noului preşedinte.
- îi executăm la sânge, repetă el.
Avea aerul că nu i se întâmplase nimic alaltăieri, că adică nu fusese exclus din partid şi că putea mai departe să vie pe la sfat şi să fie văzut dând sau executând diferite însărcinări ca şi înainte. Singurul semn care fu observat la el că suferise marea înfrângere era că nu mai avea creioanele acelea în piept, şi Ie scosese pe toate.
- Mantaroşie, zise Vasile, decât să stai acolo şi să sprijini sfatul să nu cadă, mai bine te-ai duce să-l chemi pe Enache al Cârstichii şi pe Busuioc, că n-avem timp de pierdut.
Niculae stătea în biroul lui Zdroncan şi vorbea la telefon cu raionul de partid, Mantaroşie afară, răzimat într-adevăr de una din coloanele clădirii, răsfoia liniştit tabelele de colectare. Arăta foarte vesel Mantaroşie, dar era greu de ştiut din ce pricină.
- Gata, imediat, zise Bilă cu un zel indiferent. Ce, ne jucăm de-a baba-oarba? Proces-verbal, ordin de la raion, aşteaptă aici tovarăşul preşedinte Vasile.
Era însă ceva de o tristeţe care nu se mai ştergea în glasul lui. Fusese zdrobit, dăduseră în el ca în fasole, fără nici o milă şi nu-şi revenea, nu putuse sta acasă după ce atâţia ani îşi petrecuse zilele în jurul acestei clădiri albe.
- Uite că Enache a şi venit, spuse Mantaroşie rânjind fără să fi ridicat fruntea din hârtii.
într-adevăr se vedea pe şoseaua puţin înaltă coborând de departe un om. Cu toate că distanţa era mare, se distingea bine cum se apropia cu o călcătură largă şi neregulată, bălăbănindu-şi braţele. Din când în când ducea mâna la pălărie fără nici un rost şi se uita în toate părţile cu un aer triumfător, parcă ar fi fost mai-marele satului. Văzându-i pe cei adunaţi, le făcu un semn foarte nedesluşit şi i se auzi glasul, ca un fel de chiot sau de chemare.
- Da, e Enache, zise şi Vasile. Noi am plecat, ne vedem la prânz! Al lui Pătăleaţă, ţi-a spus Cristache că eşti şef, cu tine stau de vorbă. Hai să mergem, le spuse apoi celorlalţi şi se îndepărtară toţi grăbiţi.

Trei căruţe cu cai cu cergi în ele se puseră în mişcare şi îi urmară îndeaproape. In ele trebuiau puse cotele.
- Hehehe! făcu Enache din nou, acum la câtiva paşi de sfat, staţi aşa.
- E beat, constată Bilă cu o superioritate plină de remuşcări, ca un cunoscător.
- Fraţilor, ehehe, staţi aşa, strigă Enache şi se opri înaintea lor şi îşi dădu pierdut pălăria pe ceafă. Să umblaţi voi de-a lungul Dunării de unde intră ea în ţară de la Turnu-Severin şi până se revarsă în mare şi muiere ca a mea n-o să mai găsiţi. N-a zis ea nimic, au! sau of! De dimineaţă aşa pe la cântatul cocoşilor, mă scol din pat şi mă duc la ea şi zic, eu dorm acilea şi ea, săraca, s-o fi luptând în o mie de sudori. Nimic! Uite, să-mi saie ochii din cap! Râdea! Zău, să fie prost! Să fie al dracu' care vă minte! Când am intrat acolo sta în pat şi când m-a văzut mi-a râs... Ce făcuşi, fă? zic. II făcui, zice. Ei, pă dracu! Zău că l-am făcut! Aoleo! Când am auzit-o aşa, mi-a sărit inima. Unde e, fa, să-l văd şi eu. îl spală, zice, îi leagă buricul. Ce este? Băiat, zice, seamănă cu tine. O să avem acum, *ezact* zece copii. Muiere, zic, eşti cineva. Fie-al dracu' dacă mai e careva
ca tine...
Enache suflă greu, îşi scoase pălăria din cap şi se şterse pe frunte de sudoare. îi apucă pe Maxim şi Mantaroşie de braţ şi îi luă cu el.
- Hai înăuntru, zise el. Plotoagă e aici?
Habar n-avea că Plotoagă nu mai era preşedinte.
- Ce s-a întâmplat, Enache? îl întrebă Zdroncan ieşind pe coridor, întreba degeaba, fiindcă auzise totul prin fereastra deschisă.

- Mă, ăsta, zise Enache apucându-l de umeri pe secretar. Dă- mi primu-întâi! Dă-mi alea douăzeci de mii de lei.
- He! făcu secretarul. Ce vorbeşti? Ţi-a născut muierea al zecelea? Ai dreptul! Decretul Marei Adunări Naţionale!
- Ah! făcu Enache şi dându-sc un pas înapoi îşi smulse pearca lui de pălărie din cap şi o izbi de podea. Pe urmă se aplecă după ea, o ridică şi şi.-o puse în cap, după care îi apucă iar pe Maxim şi pe Mantaroşie de braţ, îi trase afară şi le spuse grăbit: staţi acilea, să mă duc să-i spun muierii! Vin acum!
- Enache, strigă Mantaroşie în urma lui. Vezi că Busuioc stă chiar acolea, lângă casa de naştere. întoarce-te cu el! Bă, să nu vii fără el.
Maxim intră din nou în biroul secretarului şi se aşeză supărat pe un scaun. Biroul spaţios era ca de obicei plin de oameni cu tot felul de treburi. Pe pereţi se vedea dintr-o parte portretul lui Stalin care de mare ce era scăpa pafCă atenţiei, iar din faţă portretele conducătorilor partidului printre care şi o femeie, grupaţi în fotografii egale, şapte sau opt.
- Poftim! Fă treabă cu Enache! spuse Maxim urmărindu-l cu privirea pe Niculae, crezând că Niculae o să intre astfel cu el în vorbă.

Dar Niculae nici nu se uita la el, ieşi în prag şi rămase multă vreme cu privirea ţintită spre casa lui Valache. Nu se mai vedea de nicăieri Valache, parcă era pustiu în gospodăria lui.
In curând Enache se întoarse cu Busuioc care mergea parcă l-ar fi împins cineva din spate.
- Haide, mă Busuioc, ce dracu aştepţi, să te chemăm cu lăutari? strigă Maxim încruntat. Ce e cu tine? N-am fost eu aseară pe la tine şi ne-am înţeles? De ce n-ai spus că nu vreai?!
Busuioc se uita în pământ şi tăcea. Când ajunse în faţa clădirii sfatului se opri şi se uită în altă parte, ferindu-se să dea ochii cu cineva.
Din cauza noroiului - abia ieri spre seară se limpezise cerul - toţi se înşiruiră în flanc câte unul şi spre uimirea lui Zdroncan şi a lui Niculae . care se uitau în urma lor, se amestică şi Bilă în echipă.
- Ce e cu ăsta? exclamă Niculae.
- Dracu să-I ia! zise Zdroncan şi dădu din umeri.
Nu se gândea nimeni să-i strige lui Bilă să părăsească echipa, sau chiar dacă se gândea, îşi spunea poate că Bilă nu face totuşi nici un rău nimănui, putea să fie trimes cine ştie unde, să facă pe curierul, dacă îi plăcea. în frunte mergea astfel Maxim al lui Pătăleaţă, după el venea Enache, care, de copleşit ce era că avea acum zece copii, nu se mai ferea deloc de noroi, plescăia din bocanci şi se uita mereu în toate părţile cu un aer triumfător; apoi în spatele lui călca Busuioc, umil, străin parcă de toţi şi uitându-se în pământ, şi, în sfârşit la coadă, Mantaroşie, cu tabelele în mână şi prins mereu de starea aceea a lui care nu i-o cunoştea nimeni, bătându-şi parcă joc de cineva sau ca şi când şi-ar fi bătut altul joc de el şi acuma nu-i mai rămăsese şi lui decât să râdă de el însuşi...
XII
- Nu mai plescăi aşa, Enache, că mă umpluşi de noroi până la genunchi, spuse Busuioc cu un glas şoptit şi evlavios.
După care urmă o lungă tăcere. Toţi se gândeau poate la faptul că acuma în plină vară plouase ca toamna şi se făcuse aproape frig.
- Ce-o fi cu Dumnezeu ăsta de-a vărsat atâta ploaie, se miră Enache rupând tăcerea.
Nimeni nu zise nimic. într-un târziu Mantaroşie -constată din urmă:
- Nu îndeplinise planul la plouat.
- Ehe! I-auzi ce zice! Ehe! exclamă Enache râzând zgomotos. Maxime, auzişi?

Maxim mergea înainte tăcut şi încruntat. Bilă se ţinea în urma lui, cu modestia lui băţoasă. Enache îl împunse în spinare:
- Auzi, mă, Bilă! Auzişi ce zice ăla? Bilă, fi-ţi-ar bila de râs. Da' tu, am auzit că nu mai eşti în partid, ce cauţi aici? Hehe... continuă Enache, rămânând în urmă şi călcând prin noroi alături de Mantaroşie.
Deodată Busuioc se rupse din rând şi o luă înainte grăbit. După paşi se vedea că e mânios şi că părăseşte echipa.
- Ce e cu ăsta?! exclamă Enache nedumerit. Busuioc, unde te duci?
- Scuipaţi peste chipul lui Dumnezeu, bolborosi Busuioc pătimaş, ' grăbindu-se cât putea mai tare. Ştiu eu de ce nu vin la adunările voastre! ■ O să vă roadă viermii cei neadormiţi!
Mantaroşie începu să râdă în gura mare.
- Du-te după el, Enache, şi adu-l îndărăt. Mai râdem p-acilea! Enache se grăbi să-l prindă din urmă şi să-l aducă înapoi pe Busuioc.
- Mantaroşie, de ce nu-ţi vezi de treaba ta? spuse Maxim. Lasă-l pe om cu credinţa lui! Ce te legi tu de credinţa lui?
- Haha, făcu Mantaroşie neturburat. N-ai auzit? Cică o să ne roadă viermii cei neadormiţi.
- Pe marginea şanţului o să mori, ca un câine, spuse Busuioc cu ură. Maxim interveni şi-i luă apărarea lui Busuioc. Aveau ordine să nu se
lege de credinţa oamenilor, li se spusese în mod special. Cu părere vizibilă de rău, Mantaroşie trebui să-şi înghită deci pornirea nestăpânită de a se hlizi pe seama lui Busuioc şi să tacă.

Busuioc ajunsese bisericos datorită unei întâmplări destul de ciudate, petrecută cu mulţi ani în urmă când într-o zi se apucase să dreagă un perete al casei şi pusese copiii şi muierea să aducă pământ galben de la văgăuni, să-l amestece cu paie şi balegă şi să facă din acest amestec un soi de cărămizi cât toate zilele de mari numite chirpici. Era într-o zi de vineri şi muierea se împotrivise: nu vroia să lucreze vinerea. Busuioc se înfuriase, o înjurase atât pe ea cât şi pe sfânta vineri şi spusese că da, să fie păcatul lui, să-l muncească pe el dracii pe lumea ailaltă, dar până una-alta să pună muierea mâna şi să pregătească pământul, să n-aştepte să pună el mâna pe vreun retevei. A doua zi cel mai mic dintre copii, o fetiţă, începu să se plângă de o zgârâietură la picior căpătată pesemne în timpul când frământase pământul, dar nu se sinchisi nimeni, asemenea zgârieturi căpătau copiii aproape în fiecare zi. în noaptea următoare însă, fetiţa avu un somn chinuit, iar femeia se deşteptă îngrozită şi povesti bărbatului că a visat-o pe sfânta vineri ameninţând. Copilul muri în călduri mari şi Busuioc se înspăimântă şi începu să se ducă la biserică. în timpul liturghiei stătea smerit şi tot timpul se închina. Când preotul pomenea de focul gheenei gemea înfricoşat şi înteţea crucile frângându-şi grumazul.
Ţinea tot timpul în mână un busuioc, din clipa când ieşea pe poartă, cât dura slujba, şi până se întorcea acasă. Cu timpul i se uitase numele adevărat în schimbul poreclei de Busuioc, de la floarea aceasta care cu vremea nu se mai ştia dacă mirosul ei fusese de totdeauna acelaşi şi fusese doar aprobat de biserică, sau floarea însăşi îşi schimbase mirosul în nările oamenilor, amintindu-le de slujba din altar şi de icoanele de jur-împrejurul cărora era pus în cununi groase.
Echipa mergea înainte prin noroi în frunte cu Maxim şi primii pe la care trecură, avizaţi pe căi simple că se apropie comisia, lăsară muierea singură acasă şi se pitiră prin vecini. Maxim se supără:
- Indiferent pe cine găsim, stăm şi cercetăm, hotărî el. Aşa nu se poate, ţăranul nostru crede el că poate să înşele statul. Nu există, legea e lege şi gata.
Maxim spusese „ţăranul nostru", deşi continua să fie şi el tot ţăran, cultiva cereale ca toată lumea. Fiind însă electricianul comunei, începuse pesemne să-i placă să se; detaşeze...
în curând se opriră în faţa altei porţi. Bilă ridică ciomagul şi enervat că nu găsiseră până acum pe nimeni acasă, lăsă modestia aceea a lui falsă la o parte şi bătu autoritar în ulucă. Uitase că nu mai avea acest drept.
- Ia uite al dracului cum bate! zise Maxim. Ia nu mai bate aşa, dom'le Bilă, că nu eşti stăpân pe curtea omului, îi şi spuse direct. De altfel dumneata n-ai ce căuta în echipă, mai bine ţi-ai vedea de situaţie...
Dar Bilă nu pricepu sau se făcu că nu pricepe, şi nu se opri din bătut, în ograda omului nu se vedea nimeni. De undeva din fundul curţii ieşi un dulău roşcat, mare cât un viţel, care numaidecât se avântă înainte, şi începu să se arunce asupra porţii. Oricare alt gard s-ar fi prăbuşit, afară de acesta care avea uluci groase din lemn de fag, bătute bine în cuie. Dulăul se zbuciuma şi se izbea neîncetat, încercând rezistenţa porţii din toate părţile. Totuşi el nu era prea îndârjit, hămăia şi făcea salturile sale cu oarecare indiferenţă.
- Hai, mă, du-le dracului, zise Enache confidenţial, adresându-se câinelui. Bă Gheorghe! Gheorghe!
Iată că stăpânul casei ieşi în bătătură. Era un om scurt şi îndesat, cu umerii puternici, parcă n-avea gât. Ar fi fost greu de spus că exista ceva binevoitor în înfăţişarea sa, totuşi deschise poarta în grabă şi se îndeletnici grijuliu cu alungarea cât mai departe a dulăului. Chiar întârzie puţin cu această trebă lăsându-i pe membrii comisiei să intre singuri în casă.
- Gheorghe crede că o să-l scape câinele din încurcătură, zise Mantarosie.
- Hai, mă Gheorghe, treci încoace la raport, zise Enache tare, prefă-cându-se autoritar.
340
le ie e
Gheorghe se grăbi să le deschidă uşa casei şi se pre gluma sau poate chiar nici n-o pricepu.
- Cum să nu, dar nu ştiu pe unde or fi, unde le-o fi pus : - * Zina (staţi jos! stai jos, Enache!), unde ai pus alea?
In casă nu era nimeni, dar Gheorghe avea două odăi. Zina nu ră^ probabil că nu auzise şi atunci Gheorghe se grăbi să iasă. Toţi menii li. echipei stăteau în picioare, nimeni nu se aşeză. Erau cam stingheriţi. Cânt^ Gheorghe ieşi s-o caute pe Zina, Mantaroşie se luă după el.
- Zino, unde ai pus, fă, alea de la maşină? spuse Gheorghe din tindă, nevroind să intre în cealaltă odaie.
Mantaroşie nu se sinchisi, apăsă pe clanţă şi pătrunse dincolo lăsând uşa deschisă. Acolo, muierea lui Gheorghe stătea pe un scăunel şi tăia dintr-o oaie răstignită, făcută pastrama. De alături, de pe plita de tuci ieşea un miros greu, dar aţâţător de carne friptă. Pe pat, un copil de vreo patru ani, cu burta goală, mânca dintr-o strachină pastrama din asta cu mămăligă. Muierea îşi ridică fruntea. Era tânără, în plină înflorire; avea nişte ochi mari şi frumoşi, negri şi sprâncenaţi. Copilul nu semăna cu ea, semăna cu tatăl, său, trunchios şi fără gât, cu privirea bănuitoare şi închisă.
Echipa veni în urma lui Mantaroşie. Gheorghe întrebă din nou muierea, iar aceasta îi răspunse că nu ştie, el ştie, să caute acolo în chichiţa lăzii, acolo sunt toate hârtiile.
- Nu e nevoie, spuse Mantaroşie, ştim precis. Ai de dat o sută douăzeci de kilograme de grâu şi două sute de porumb restanţă din anul trecut.
- Floarea-soarelui a dat? întrebă Maxim.
- Am dat. Am dat. Floarea-soarelui am dat, se grăbi Gheorghe să răspurtdă.
- !>i pe alelalte? întrebă Mantaroşie.

- Ei, nu, nu! Dar am dat. Floarea-soarelui am dat. (Stai jos, Enache.) Chiar am zis: să mă duc acolo, să dau floarea-soarelui. De dat, am dat.
Asta era tot o istorie de anul trecut, cu floarea-soarelui. Cotele se luau când trebuia făcut untdelemnul, dar unii, văzând aşa, dăduseră mai bine sămânța la porci decât să le ia fabrica cote. Omul îşi ferea privirile şi îşi căuta de lucru: muta un scăunel de ici-colo, îl îndemna pe Enache să stea... Busuioc ținea fruntea în pământ, dându-se mereu pe după Bilă, iar Bilă stătea bățos lângă Maxim, gata să întărească orice ar fi spus acesta. Singur Enache era voios. Se aşezase pe scăunel aproape de muierea lui Gheorghe şi îi povestea ceva în şoaptă...
- Auzi, Ghiță, alde Aristița a făcut azi-noapte! Al zecelea, săraca de
lea!
- A făcut lesne? întrebă Gheorghe. Nu s-a canunit?

- Cine să se canunească?! Muierea mea? Păi am întrebat-o: „Te-a durut, fă?" „De unde!" zice. N-auzi că stătea în pat învelită cu un cearceaf d-ăla şi când m-a văzut mi-a râs? Zău că mi-a râs!
Muierea lui Gheorghe se ridică de pe scăunel, se duse la plită unde sfârâiau bucățile, luă de pe sobă o strachină mare şi începu să pună în ea.
- Ia, nea Enache, hai luați, zise ea aşezând strachina învârfuită pe un scăunel.
In acest timp Maxim se uitase prin casă cu atenție. Sub pat se vedeau marginile unui balot gros de fire de bumbac şi în dreptul ferestrei era aşezată o maşină de cusut *Singer* fără capac.
- Ai putere economică, spuse Maxim posomorât. De ce ai vrut să înşeli statul?
- Ce făcuşi tu, fă? Păi adu nişte mămăligă, zise Gheorghe adresându-se muierii, ca un surd total, după care deschise uşa şi ieşi foarte grăbit.
Mantaroşie se apropie de Maxim şi-i şopti la ureche:
- Nu trebuie să-l lăsăm, că ăsta n-o să dea. Să scoată acum ce-are de dat şi să ducă la căruțe...
Maxim rămase cu chipul nepătruns. Nu răspunse nimic. Gheorghe se întoarse cu o oală mare plină cu ceva şi se grăbi să întindă fiecăruia câte o ceşcuță galbenă de pământ smălțuită.
- Beți, luați.
Era țuică veche, de anul trecut, cum de-o mai păstrase... Enache şi Bilă mâncau pastrama cu mămăligă, Busuioc nu vru, spuse că el nu mănâncă miercurea carne... Maxim stătea posomorât.
- Haide, nene Maxime, îl îndemnă muierea. Ați plecat de dimineață şi n-oți fi avut timp să luați ceva în gură.
Maxim continuă să rămână posomorât, dar întinse mâna şi începu şi el să mănânce. Muierea zise:
- O să dăm şi cotele alea, ce să facem!
- Nu-nu! O să dăm! De dat o să le dăm, că nu e cine ştie ce! Aşteptăm să vie alde cumnatu-meu de la Tecuci, că i-am dat căruța şi caii să se ducă, spuse Gheorghe cu convingere, atent mai mult la obligațiile lui de gazdă față de musafiri decât la cele pentru care veniseră aceştia.
Bilă, cu paharul în mână, se apropie de Gheorghe şi începu să-i şoptească tainic la ureche:
- Gheorghiță, ascultă-mă pe mine! Dă cotele, domnule! Ia câteva duble de grâu şi gata... La puterea ta economică nu contează, zău, ți-o spun cu lacrimi în ochi!
Gheorghe însă nu-l luă în seamă, se uita în altă parte ca şi când Bilă n-ar fi existat. îl urmărea cu o privire îngrijorată pe Mantaroşie.

1

XIII
După ce stătuse un timp alături de ceilalți fără să se atingă însă de mâncare şi băutură, Mantaroşie ieşise apoi pe nesimțite din casă. Gheorghe îl văzu urcând scara podului, apoi îl văzu ieşind în curte şi luând-o spre şoproane. Curând îl văzu întorcându-se. Mergea şi rânjea tot timpul. Intrând în casă, Mantaroşie se uită dispreţuitor la gazdă şi spuse:
- Te-ai chiaburit, dom' le Gheorghe.
Deodată se făcu tăcere. Se posomorâră toți, în afară de Maxim care îşi păstră înfățişarea de nepătruns.
- E, asta e acuma! exclamă Bilă indignat.
Busuioc îşi lăsă fruntea şi mai jos, ca şi când ar fi vrut să intre în pământ de ruşine, iar voiosul Enache rămase cu gura căscată.
- Da, te-ai chiaburit şi nu vrei să mai dai cotele, spuse Mantaroşie din nou. Acuma şase ani când erai sărac şi ai primit pământ, era bun partidul, acuma nu mai e bun, isprăvi Mantaroşie cu un zâmbet plin de răutate şi ,
plăcere invidioasă.

- De ce nu mai e bun? Cine ți-a spus ție că nu mai e bun? M-ai auzit tu pe mine vorbind? Ori eşti nebun?! zise Gheorghe pe neaşteptate. începu să strige: Te ştiu eu pe tine, Mantaroşie. Să nu crezi tu că poți să mă apuci şi pe mine de piept... Ce?! Ai muncit tu în locul meu? Când eu umblam desculț şi cu izmenele sumese prin noroi şi cultivam sfeclă şi tutun şi munceam de dimineață şi până seara, tu ce făceai? Ai, mă? Am muncit pe spinarea ta? Te-am ***isploatat*** pe tine acolo în Moldova de unde ai venit?
Striga, se frământa de mijloc şi izbea cu pumnul când în direcția uşii, când a peretelui, când în aerul de deasupra capului. Se făcuse urât la față, sălbatic, şi ochii îi aruncau lumini întunecate.
- Te-am ***isploatat*** pe tine, mă, am ***isploatat*** pe cineva de spui că sunt chiabur? Sunteți martori! Ați auzit ce-a spus!
Pufni greu pe nări, cuprins parcă de o vâlvătaie. îşi dădea pălăria pe spate, îşi apuca chimirul cu mâinile, izbea scaunele de pământ mutându-le fără nici un rost dintr-un loc în altul.
- Da' ce, bă, am ajuns de râsul lumii să vii în târla mea să-ți baţi joc de mine?! Ei lasă, că nu rămân ele lucrurile aici! Fie-al dracului care o lăsa afacerea asta aşa! Vii aici şi te urci în podul meu, îți bagi nasul prin toate părțile, te duci în şopron... Lasă că te aranjez eu! Dacă nu te-oi aranja eu, nu te mai aranjează nimeni.
Se părea că va pune mâna pe ceva şi-i va lua pe toți la goană... Bilă se^ dăduse mai spre uşă iar voiosul Enache se ridicase de pe scaun şi arăta încurcat de tot. Cât despre Busuioc, el pierise, nimeni nu băgase de seamă când şi pe unde ieşise.
343
- Nu striga, că nu mi-e frică de tine, spuse Mantaroşie sfidând. Te-ai chiaburit şi nu vrei să mai dai cotele, asta e socoteala!
Peste chipul lui Gheorghe trecu o umbră, ochii i se făcură ca păcura. Părea să înțeleagă că nu mai e nimic de făcut, că adică se apropie încet de el pacostea şi el n-avea cum s-o înlăture: pe baza spuselor ăstuia aveau să-l treacă la chiaburi. Asta însemna distrugerea totală a tot ce agonisise el în atâția ani de muncă pe brânci; cu chiaburii nu se discuta. O umbră de nebunie licări în privirile lui negre. Era neliniştitor să vezi nepăsarea lui Mantaroşie, nici măcar nu se uita la Gheorghe. îți trecea prin cap că iată, uite aşa putea muri cineva. El părăsi din nou odaia şi dispăru afară. După câtva timp se auzi de pe prispă un zgomot de trapă care se ridică; era, pesemne, de la pivnița lui Gheorghe în care Mantaroşie intra. Se făcu din nou linişte.
- Tovarăşe Gheorghe, asta o să vedem noi, ce spune Mantaroşie, dacă o să trebuiască sau nu să te trecem Ia chiaburi, zise Maxim împăciuitor, ca şi când asta o dată făcută nu era cine ştie ce. Dar până atunci, promise Maxim, trebuie să dai ce ai ca restanțe.
- I-am spus şi eu pe arie că trebuie să dea şi uite că n-a dat, iar astă-toamnă am mâncat tot porumbul ca porcii, zise femeia, ignorând restul amenințării, poate în felul acesta se uita de ea.
- Gheorghiță... începu Bilă şi după ce-i şopocăi câteva clipe nu se ştie ce la ureche, se retrase clătinând din cap. Zău, ți-o spun cu lacrimi...
Dar Maxim îi spuse şi el pe şleau să tacă din gură şi să nu se mai amestece. Bilă tăcu dar nici Maxim nu mai ştiu ce să spună. Se scurseră astfel câteva minute. Femeia mai turnă țuică. Gheorghe tăcea, crunt şi neliniştit, acum parcă paralizat de ceva, incapabil să ia o hotărâre. Prin fereastră, rezimat de stâlp, se vedea pe prispă Busuioc. Apăruse iar de unde dispăruse, văzând că nu se întâmplă nimic.
- Astea ce sunt, dom'le Gheorghe? zise Mantaroşie intrând în casă şi arătând ceva.
Era un pachet mare şi lunguieț învelit în hârtie ceruită. Mantaroşie îl desfăcu şi apărură cinci-şase încărcătoare de pistol-mitralieră încovoiate ca nişte roşcove.
- Erau acolo în pivniță, pitite bine, continuă Mantaroşie vârând unghia într-un încărcător pe care îl scutură.
In palmă îi luci galben un glonț ca o ghindă mică. Toți se uitară la el, nemişcați, apoi se ridicară şi se uitară mai de-aproape. Ce era asta? Dăduseră de un duşman de clasă care ținea muniție la el? Gheorghe căpătă brusc o expresie rătăcită şi deodată sări de Ia locul lui, îl împinse la o
344
parte pe Mantaroşie, țâşni afară şi începu să alerge spre grădină. Sări pârleazul şi o luă spre viroaga satului.
- După el, prinde-l, strigă atunci Maxim cu un glas încordat, după câteva clipe de ezitare.
Vocea lui avusese, strigând, o tensiune parcă improprie, țâşnită dintr-o spaimă naturală şi veche; la fel ar fi strigat dacă ar fi fost noaptea sentinelă în post şi ar fi zărit fără veste în raza sectorului său o umbră necunoscută, cine e, stai! Și țâşni cel dintâi şi o luă la goană în urma celui care fugise. Toți îl urmară, Busuioc speriat dar ca şi când ar fi vrut să fugă de acest loc nelegiuit şi într-adevăr el pieri şi nu se mai văzu încotro o luă, Mantaroşie rânjind, Bilă având o înfățişare severă, parcă ofensat. Iar Enache ezită şi el câtva timp şi strigă de câteva ori:
- Gheorghe, măi Gheorghe! Mă, n-auzi?
Și se luă în cele din urmă după fugar, dar mai strigând de câteva ori, vrând parcă să facă totul pentru Gheorghe şi dacă el nu vroia să asculte, el, Enache, în felul acesta să-şi decline prin aceste strigăte răspunderea pentru situația care se crease. Casa lui Gheorghe era aşezată la marginea din partea aceea a satului şi el ieşi din primele clipe la câmpie. Vru s-o ia la stânga, unde se vedea dunga neagră a pădurii Cotigioaia, dar urmăritorii, fără să se fi înțeles între ei, îi tăiară drumul şi nu-i lăsară liberă decât partea care îl ducea spre râu. Poticnindu-se fugarul o luă într-acolo şi în curând se văzu panglica albă, de culoarea prafului, acum umflată de atâta ploaie sticlind orbitor sub

soarele de august. Maxim strigă lui Mantaroşie să-i taie lui Gheorghe drumul în susul malului, lui Enache să înainteze direct spre el, şi împreună să-l încolţească astfel pe fugar din trei direcţii. Gheorghe se uită înapoi, fugi câteva zeci de paşi în sus, apoi în sens contrar şovăi şi deodată întinse braţele şi se aruncă în râu cu capul înainte. Urmăritorii se apropiară repede şi îl văzură zbătându-se, sforăind şi plescăind să ajungă la celălalt mal şi să dispară în pădure. Era uşor de observat că ori nu ştia să înoate ori vroia să înoate prea repede şi hainele de pe el, cămaşa şi o flanelă, îl stinghereau, ori că se agăţase de ceva care îl trăgea de picioare la fund. Nici nu dură o jumătate de minut cât îi tot zăriră capul zbătându-se să nu se cufunde.
Când se adunară la mal toţi urmăritorii, el nu mai ieşi la suprafaţă. Alergară înainte, se opriră, alergară înapoi tăcuţi şi gâfâind. în cele din urmă se liniştiră şi rămaseră nemişcaţi cu privirile şi chipurile nedumerite îndreptate spre locul bănuit unde dispăruse Gheorghe. Erau aşa de smintiţi la minte de atâta alergătură că nimănui nu-i veni ideea, sau nu avu curajul să sară să-l scape?...
345
-S-a înecat, zise unul dintre ei,,ea o justificare, adică nu mai era de sărit să-l scape, unde să sară, în care parte, nu se mai vedea nici o urmă peste suprafaţa curgătoare a apei de câmpie, nu se zărea nici o bolboroseală.
- Ce dracu l-o fi apucat de s-a aruncat în râu? zise Enache cu un glas de parcă nu şi-ar fi dat seama de întâmplare şi mai aştepta încă să-l vadă pe consăteanul lor ieşind la mal.
Dar valurile apelor umflate curgeau nepăsătoare şi singure, iar întrebarea lui Enache nu micşoră, ci spori tăcerea grea care plutea pe deasupra undelor turburi.
346
PARTEA A CINCEA
Timp de câteva săptămâni Moromete nu încetă să se mire: Bă, ce-a mai plouat, făcea, parcă în viaţa lui n-ar mai fi pomenit una mai mare. Ilinca şi vecinii se uitau la el cam dintr-o parte: întinerise, nu-l mai recunoşteau. Fata povestea că îngheţase când îşi dăduse seama de cât timp stătea el afară. Moromete îşi îndreptase umerii, fruntea i se descreţise, mersul îi devenise mai hotărât, iar din glas îi pierise acea nelinişte adâncă pe care oamenii i-o simţiseră pe arie când el încercase să vadă cum va fi viaţa lor în viitor.
Prietenii lui liberali arătau la fel, şi, în cele câteva zile c[5]t mai stătu pe-acasă, Niculae fu scutit de întrebările lor pe care le uitau a doua zi după ce i le puneau.
Cei mai tineri nu înţelegeau bine aceste ciudate stări ale celor în vârstă. Ei nu trăiseră atât de mult ca să-şi dea seama de unde le venea acestora bucuria aceea a lor care îi umplea de vigoare. Nu veniseră ei de la arie cu căruţele pline acasă? Acolo sus, în pod, nu aveau ei tot ce le trebuia până la anu? Şi un an e lung, până la vara viitoare mai vedem ce-o mai fi...
Se ştie că mai neliniştiţi de viitor sunt cei în vârstă deşi ei au mai puţini ani de trăit decât cei tineri. Dar nu tocmai de aceea se bucură ei atât de tare de câtă viaţă le-a mai rămas? Nu de aceea se neliniştesc ei atât de adânc de lucruri care celor din urma lor li se par trecătoare? Seninătatea pe care aceştia le-o cer n-are nici-o noimă, mai bine le-ar oferi-o. De aceea întâmplările care urmară, deşi grave şi hotărâtoare pentru sfârşitul vieţii lor de ţărani, nu îngrijorară decât pe cei bătrâni...
La câteva săptămâni după treieriş, Moromete se pomeni din nou în pridvorul lui cu prietenii săi liberali... Costache al Joachii era atât de tulburat încât, dacă nu l-ar fi văzut şchiopătând Moromete, nu l-ar fi recunoscut.
347
- Ce e, mă, Costache? zise.
- Bă Ilie, e rău, mă! M-am certat cu al lui Gogoaşă şi ăla a spus că am împărţit grâul cu el ca să dau cotă mai puţină.
- Păi nu erea, măi, Costache, nevoie să spuie ăla, zise Moromete, toată lumea ştie, că ai avut tu grijă să vorbeşti. Ei şi ce?
- A venit Vasile al Moaşii, noul preşedinte, cu căruţele şi mi-a luat grâul din pod!
- Tot? se miră Moromete, ştiind dinainte că prietenul său minţea.
- Aproape tot.
Se lăsă o tăcere, care confirma că şi celorlalţi li se întâmplase acelaşi lucru. Asta nu era bine. Ce era cu Vasile ăsta?
- I-a luat şi lui Matei, care a împărţit cu soră-sa, zise Costache, deşi Matei era de faţă şi ar fi putut să spună singur. Dar Matei nu zicea nimic, nu-i mai ardea să se răstească la nimeni. Zice că nu s-au făcut bine calculele când era Plotoagă preşedinte, mai spuse Costache.
- Păi nu s-or fi făcut! zise Moromete.
- Nu s-or fi făcut şi ce, vine el acuma să le facă el?
- Uite că vine.

- Nu scapi nici tu, zise atunci Giugudel cu un glas de parcă ar fi vrut să spună că a sunat, în sfârşit, ceasul şi pentru Moromete, care până acum a fost mereu ferit de loviturile pe care alţii le-au tot îndurat. Niculae al tău, continuă el, nu mai e la Pălămida, l-au scos de-acolo şi nu la bine l-au trimes.
- De unde ştii tu? zise Moromete deodată fără prietenie, deşi parcă întru nimic zdruncinat.
- l-au făcut ăştia pe-aici un raport că din pricină că n-a îndrumat bine munca s-a înecat alte Gheorghe, ginerele lui Trafulică... Că adică, el l-ar fi înecat pe ăla. Aşa s-au lăudat ei, o fi adevărat sau n-o fi adevărat, că pe baza raportului lor l-au scos pe Niculae, fapt e că l-au scos...
- Mi-ar părea bine dacă ar fi aşa, zise Moromete cu dispreţ. Nu era locul lui acolo, cot la cot cu toţi neisprăviţii.
- Vorbele astea să nu le mai spui, se răsti atunci la el Matei Dimir foarte îngrijorat. „Dacă vă mai prind că vă adunaţi la Moromete şi vorbiţi tot ce vă trece prin cap, cu regret o să iau măsurile necesare şi o să vă închid gura."
- Cine a spus asta? zise Moromete şi fiindcă Matei nu răspunse: Vasile?
- Nu, zise Matei cu un glas din care se vedea că nu vrea să-i pună aceluia în spinare chiar şi ce n-a spus. Nu, adăugă, unul pus de el. Unul care poate s-o şi facă.
- Adică?

Fruntea lui Matei se încreţi în sus: dezvăluirea pe care o va face va confirma exact ceea ce Moromete ar vrea să nu creadă!
- Şeful de post!
- Cui, mă, Matei? zise Moromete.
- Lui Giugudel.
Adică tocmai omului care le povestea cel mai bine tot ceea ce se petrecea în sat. Moromete izbucni:
- Şi adică cum să nu mai vorbim ce ne trece prin cap?!! Adică cum, el când vorbeşte, vorbeşte despre ce îi trece prin cur?... Adică cum, el crede că mi-e frică mie de ce-o vrea el să-mi facă. Măcar că şi ăla, Vasile, dacă i-a spus el, el crede că stă mult acolo dacă nu lasă lumea în pace?!
- Nu ştiu ce crede el, zise Costache, dar văz ce face! Ai auzit? A venit alde Nae. I-au dat drumul.
Moromete, între timp, se întunecase la faţă. Nu păru că a auzit ştirea despre Nae Cismaru. Vedea cumva cu ochiul minţii lucruri care până atunci îl lăsaseră de fapt nepăsător? Fusese cumva până atunci protejat şi el crezuse că oameni ca el şi ca prietenii săi şi-au câştigat pentru totdeauna dreptul de a nu se mai atinge nimeni de ei? Putea fi adevărat că acest simplu fapt, căruia el nu numai că nu-i dădea importanţa cuvenită, dar îl simţise ca pe o suferinţă şi remuşcare secretă, că fiul său nu se afla unde trebuia, îl apărase de primejdii care pe alţii îi lovise?
- Degeaba zici tu că îţi pare bine că Niculae nu mai e acolo, rupse Giugudel tăcerea. In tot cazul, adăugă el, trebuie să recunoşti că atâta timp cât era el acolo mai puteam şi noi să vorbim ce vrem.
- Nu-l înjuraţi voi pe toate drumurile că Niculae ce păzeşte acolo? zise Moromete deodată sumbru. Ba chiar ziceaţi că în locul meu nici nu l-aţi mai primi în casă.
- N-am zis noi, Nae Cismaru a zis, spuse Costache împăciuitor şi trist. Mi-a spus să nu mai spun la nimeni, că l-am întrebat: „Ce ţi-au făcut, mă, Nae, de ţi-au dat drumul aşa de repede?" „Mă, Costache, zice, m-au bătut, mă, 'tui pastele mă-sii."
- I-a plăcut şi lui! se răsti Matei Dimir.
Apoi tăcerea stingheritoare se lăsă iar printre ei. Din grădină, unde . trăgea cu maică-sa o urzeală de război, Ilinca se uită intrigată spre pridvor de unde nu se mai auzeau nici râsete şi nici fum gros de tutun nu ieşea de-acolo ca pe hornul unei case.
- Ce-o fi cu ei, zise, Şi strigă: tată! Ce faceţi acolo?
- Şi ce... mă-sii! zise deodată Giugudel. O să murim de două ori? Şi prin glasul lui bâlbâit răzbătu brusc un adânc dispreţ, care dezvălui tuturor parcă sub o lumină neaşteptată că dincolo de firea lui paşnică şi bâlbâială lui se ascundea un om care nu s-ar fi lăsat cu nici-un chip, chiar cu preţul

vieţii, să-i pună cineva piciorul în şale şi să-i rupă spinarea. Să trăiască ei, spuse el mai departe, şi să-şi aresteze pe urmă mamele şi copiii după ce s-or aresta între ei şi n-or mai avea pe cine să aresteze.
îşi mişcară oasele şi parcă se treziră dintr-o încordare supremă, de care însă nu ştiuseră nici ei. Se uitară unii la alţii cu privirile încărcate de viaţă, parcă ar fi fost oameni tineri. Redeveniră senini, îşi răsuciră ţigări, i şi începură să fumeze ca şi când declaraţia lui Giugudel i-ar fi eliberat de | o povară.
- Ei, ia spune, Moromete, zise Matei. Spune, mă, fir-ar să fie ea a dracului de situaţie, că eu credeam că dacă am îmbătrânit o să aibă grijă feciorii de mine şi n-o să fac altceva decât să umblu de colo până colo şi să beau tutun. Nu ne lasă, mă, să trăim, iar ăştia tinerii te uiţi Ia ei şi vezi după ochii lor că nu înţeleg nimic. Bă, zic, pământul, ce faceţi? Ce să facem? zice. Cum ce, vi-l ia, orbilor, voi nu vedeţi?
- Până în ultima clipă, Matei, până la cea din urmă suflare trebuie să te zbaţi şi să dai din mâini, zise Moromete. Şi cine nu-şi dă seama de asta e şi el un orb. Asta e! Şi mie în loc să-mi pară bine, nouă la toţi, să ne pară bine că băieţi ca Niculae al meu sunt acolo şi feresc lumea de rele, atât cât se poate, cât e omeneşte posibil, ne apucăm

să-i judecăm că de ce n-au făcut şi n-au dres. Parcă ar fi ei vinovaţi şi ar fi adus ei vântul care trece uite-aşa dintr-o parte a lumii spre alta, care îşi vedea de treburile ei cum îşi vede omul de-ale lui pe cer senin. Eu am stat cu el de vorbă. El are credinţa asta, că lumea, aşa cum era ea când a deschis ochii pe pământ, nu e bună, şi trebuie schimbată. El n-a văzut, săracul, că lumea asta am fost eu, eu l-am oprit să mai meargă la şcoală, mi-a luat Dumnezeu minţile, am crezut că o să-mi aduc băieţii îndărăt şi am strâns bani, n-am mai putut să-l ţin. N-am reuşit, cu toate că m-am străduit, ştiam că o să fie rău de ei trei, un părinte ştie şi uite că unul muri pe pământ străin aruncat într-o fântână şi altul e bolnav de oftică, din ambiţie. S-a ţinut de la mâncare să nu cheltuie, să-şi ridice casă în Bucureşti ca să-mi arate el mie, prăpăditul, că şi el e om şi a avut dreptate să plece de-acasă. Că îl năpăstuiam eu. Am ştiut dinainte ce era în mintea lui, înainte chiar să-i vie lui gândul şi m-am speriat, Matei, şi am început să muncesc pe brânci şi să alerg de la munte la baltă, ştiţi şi voi că am mers împreună, mai mult decât am alergat eu toată viaţa (să nu-mi omor caii, mergeam, vă mai aduceţi aminte, cu mâna pe loitră, prin ploaie şi zloată şi nu mă urcam deasupra în căruţă decât când îmi dădeam seama că-mi amorţesc picioarele şi nu le mai simt). Şi m-am dus la ei cu chimirul plin de bani şi cu un pogon de pământ cumpărat la loc. N-au vrut, Matei, n-au vrut, Giugudel, n-au vrut, Costache. N-au vrut, mă, să se întoarcă îndărăt! Şi acuma numai de Achim aud că e bine sănătos, dar mare scofală n-a făcut nici el pe-acolo.

350

Puteam eu să-i spun copilului pe vremea aia: Niculae, aşa şi pe dincolo, mi se prăpădesc băieţii pe la Bucureşti, au ajuns măturători de stradă, nu mai pot, tăticule, să te ţin mai departe la şcoală, ai trei clase secundare, intră şi tu când te-i face mai mare funcţionar pe undeva. Degeaba i-aş fi spus eu, că n-ar fi înţeles. El o ştia pe-a lui. Şi după ce se termină războiul, îl prinse vântu ăsta... S-a dus fiindcă l-a chemat unul care avea el ceva în cap... Dar el era un copil, şi vii tu să-i ceri lui să îndrepte el, un băieţaş fără ştiinţa lumii, ce fac rău ăilalţi, pe care nu i-a ales el şi nu i-a făcut el mari... Că trebuia să-şi fi dat singur demisia şi să fi plecat, am auzit pe unii spunând. Hm! Şi ce-ar fi făcut? L-ar fi dat afară din partid şi ce-ar fi ieşit de-aici? Nimic. Pe câtă vreme stând acolo, putea opri, atât cât putea, mâna prostului, să nu ajungă să umble el cu ea peste toate câte lucruri bune au mai rămas pe lumea asta, şi să le strice. Şi uite că acum nu mai e. E adevărat, Giugudel, de unde ştii?

- E adevărat, absolut, răspunse Giugudel. L-au scos de-acolo.

- Ei, uite, să mai vie Nae Cismaru, sau alt prost care se crede mai deştept decât alţii, care nu mai poate de bine şi vrea ca toată lumea să-i aducă lui toate avantajele la nas, şi să zică, he, păi Niculae ăsta al lui Moromete cum putea el să admită să se întâmple pe arie ce s-a întâmplat? Poftim, acuma nu mai e, de ce nu se duce el în locul lui să îndrepte lucrurile? E lesne să stai la tine acasă şi să pretinzi altora să facă şi să dreagă. Şi tu ce să faci? Măcar dacă ai fi o minte cinstită şi ai recunoaşte că nu te pricepi la politică, sau ai altă credinţă, şi că prin urmare orice ar fi făcut Niculae ţie nu ţi-ar fi plăcut fiindcă de fapt toată credinţa lui ţie ţi se pare greşită. Ei, nu mai spune! Şi a ta care e? Dacă o ai, pune-ţi pielea la bătaie pentru ea, nu pretinde doar altora să renunţe la a lor.

- Cine zicea? întrebă Matei.

- Cine să zică? Bâznae! Mie îmi pare bine, repetă Moromete, chit că ai dreptate, Matei, ani de zile ne-a mai ferit şi pe noi de una şi de alta. Dar îmi pare rău că băiatul o să sufere. Ţi-nchipui! E tânăr şi ce-o să facă el pe de margine, cu credinţa în el! Că mă apucai să spun. De mii de ori m-aşi fi considerat în faţa lui vinovat, decât să-l văd că începe să creadă în lucruri pe care nu le cunoaşte şi că vrea el să strice nişte rosturi care nu ele sunt de vină că a fost lovit şi n-a putut să-şi urmeze soarta. Eu, părintele lui, sunt vinovat, eu, nu altcineva, îmi scot pălăria şi stau în faţa ta cu capul plecat, tu trebuia sa fii acuma învăţător, sau şi mai bine, profesor mare. E vina mea că ţi-am stricat viaţa. Credeţi că nu i-am zis? A râs, ştiţi cum râde el, lasă că ştiu eu, zice, vreai să iai pe umerii tăi păcatele lumii în care ai trăit! Ei! Mai zi ceva!... Să sperăm, reluă în cele din urmă cu glas ferm, că o să se întoarcă negreşit la ce i-a plăcut lui de

351

când îl ştiu eu: cartea! Şi o să se pună cu brâncile să înveţe şi să ajungă ce-a vrut să ajungă de mic. Altă cale nici nu are! E tânăr!

- Şi ce facem noi acum, Moromete? zise Costache. Aşa e, Niculae o să-şi găsească el drumul pierdut, dar noi ce facem? Stăm aşa, să ne ia bucatele din pod? Ce-ar fi să mergem toţi la Vasile şi să vorbim cu el?

- Bucatele n-ar fi nimic, zise Moromete. îţi ia o parte, două părţi îţi mai rămân, şi să vă spun un lucru, n-o să credeţi cum nu l-am crezut nici eu, dar pe urmă m-am gândit că n-are nici un rost să mă mintă el chiar pe mine, Niculae. Domnule, preţul pe care îl plăteşte sfatul per kilogram de grâu sau de carne, ăsta e preţul de pe tot globul, nu-ţi dă mai puţin, cum cred unii. Atât că nu te lasă să-I vinzi pe piaţă la preţul tău... S-a schimbat situaţia când preţul grâului pentru toată Europa se stabilea aici la noi la Brăila şi erea leul cât roata carului. Pe mine chestia asta cu cotele mă lasă absolut rece, chit că alţii umblă cu gura căscată prin pieţele Bucureştiului şi-ar vrea cu un sac de zarzavat să cumpere un aparat de radio. Mie mult mai rea mi se pare ideea că Vasile nu din capul lui i-a spus şefului de post să ne ameninţe. De-aia eu zic că nici nu trebuie vorbit cu Vasile.

- Dar cu cine? se răsti Matei, care se vedea cât de colo că istoria cu preţul mondial al grâului în ceea ce îl privea nu numai că nu-i plăcuse, dar i se păruse o bazaconie.

Moromete trase adânc din ţigare, se posomori şi începu să-i contemple fumul albastru care ieşea din ea pe la ambele capete.

- Vasile, zise Moromete, e greu să stai de vorbă cu el, el ştie una şi bună, că trebuie să se aleagă praful de tot ce-a însemnat cât de cât ceva în satu ăsta, şi aşa o să şi facă, să ţineţi minte de la mine.
- Cu cine, atunci, Moromete, să vorbim? zise Costache.
- De pildă cu Isosică! Costache se îndoi:
- Crezi tu că ăsta a făcut cuiva vreodată un bine?
- A făcut, afirmă Moromete, prin faptul că n-a făcut rău! E o chestiune aici: de ce l-a ajutat el pe Vasile ăsta să ajungă el preşedinte, şi nu l-a apărat pe Plotoagă, care faţă de Vasile era un om de înţeles, cu toate că mai striga şi el, hă, bă! Eu l-aşi întreba!
- Vreai tu să vorbeşti cu el!? se miră cu însufleţire Costache. Vorbeşte, Moromete: îndărăt ce mi-au luat n-or să-mi mai dea ei, dar să nu vie să-mi mai ia!
Temerea asta a lui Costache însemna că atât cât îi mai rămăsese în podul lui era departe de a mai înceta să mai fie o ispită pentru colectorii care cutreierau încă pe uliţe. y

- Aşa cj reluă Moromete, şi o să mai mă gândesc eu ce trebuie făcut, n-o să mă doară gura să vorbesc şi cu Vasile ăsta, fiindcă l-aţi văzut, venea şi el pe la noi şi sunt curios să ştiu ce-o să zică când o să-i spun: mă, Vasile, şi aici glasul lui Moromete avea iar acele subţirimi şi grosimi de odinioară când citea ziarul în poiana fierăriei lui Iocan, întrucât prin faptul că nişte oameni se adună pe pridvorul unuia sau altuia constituie un pericol pentru regimul care ne-a scăpat de robia *facistă?* Ai văzut şi tu! Nu cădea nici guvernul din vorbele noastre şi nici pe tine nu te-am împiedicat să ajungi preşedinte. Bravo! Vezi-ţi de drumul tău, dacă crezi că e chiar drept să distrugi agoniseala altuia şi la ce folos s-ar ajunge, dar nu te lua după ce ţi se cere să faci, zi şi tu că ai făcut şi că toată lumea de la mic la mare laudă guvernul, şi o să stai mulţi ani în fruntea satului. Da, exclamă Moromete, dar eu mă tem de altceva!
Şi se ridică de pe pridvor acuma pe deplin senin şi cu expresia aceea de tinereţe revenindu-i pe deplin în privire. Avea în luminile ochilor luciri care erau parcă reflexe îndepărtate ale unor teritorii care nu se vedeau, începu să coboare scările pridvorului şi o luă încet spre grădină lăsându-şi, fără să le spună cât lipseşte, musafirii singuri. întârzie destul de mult şi când reveni uşui foarte grijuliu un cocoş, care mânca mălaiul unei cloşti cu pui întârziaţi. Apropiindu-se de pridvor, nu urcă, rămase la distanţă şi începu să se uite stăruitor peste drum.
Foştii liberali poate că înţeleseră că trebuie să plece, dar cum să plece tocmai acum?
- Hai, bă, Moromete, vino încoace şi spune-ne! se răsti Matei exprimând pe faţă nerăbdarea tuturor.
Moromete se smulse parcă cu greu din contemplarea a ceea ce văzuse el că se întâmplă pe drum şi urcă în sfârşit în pridvor.
- Mă, urât tată a mai avut şi băiatu ăsta al lui Stancu Tumbii, zise el pe deplin detaşat de tot ceea ce vorbise mai înainte. Are un ochi care parcă îi cade în gură.
Matei trase, de enervat ce era, o înjurătură. Nu-i ardea lui acuma de al lui Stancu Tumbii şi de poziţia ochilor lui.
- Mă tem de altceva, zise în sfârşit Moromete, dar parcă uimit de cuvinte de a căror importanţă părea chiar covârşit. Când lucrurile pornesc de se dau de-a rostogolul la vale, ele nu se liniştesc până nu ajung jos şi n-au unde se mai rostogoli. Ce putem noi împiedica? Lumea asta se ţine bine pe picioarele ei, sau primului nebun care îi vine în minte s-o dea peste cap o dă?! Asta e întrebarea.
- Hai, bă Moromete, vorbeşte cu ei, măcar vezi ce zic, nu da îndărăt, că am vorbi noi, dar tu ştii mai bine de la Niculae cum să-i iai, zise-Matei.
- Aşa e, întări şi Giugudel.

J
Dar Moromete, cu fruntea plecată, răsucindu-şi o nouă ţigare, nu dădea **nici un** semn că le auzea îndemnurile. §i nu spuse nimic nici în minutele care urmară. Tăcea şi fuma. Vedea ceva înainte? Se gândea?
- Hai, bă, să plecăm, că se face noapte, zise atunci Costache ridicându-se pe neaşteptate, ca şi când şi-ar fi adus aminte că în tot acest timp cât a stat aici, a uitat de ceva foarte important.
începură toţi să coboare scările şi o luară repede spre poartă, fără să se mai uite în urmă şi fără să se aştepte unii pe alţii.
II
Când Costache spusese „hai să plecăm că se face noapte", ăsta era un fel de a vorbi: soarele era încă sus. Nu mai aveau însă treabă acolo, s-ar fi scurs vremea de pomană dacă mai stăteau. Mai mult nu aveau ce afla de la Moromete în acea zi.
Soarele abia trecuse de vârfurile salcâmilor. Era o după-amiază de septembrie, cu lumină multă ca şt în plină vară, dar cu căldură mai puţină. Moromete plecă de-acasă îndată ce prietenii săi se îndepărtară.
Se duse direct la Isosică. Noul responsabil al morii, care izbutise, după cât se pare, fără „Operaţiunea Cotigeoaia" să pună mâna pe acest post, stătea în biroul acela care semăna de departe cu o gheretă, şi din care condusese măcinatul, până acum câteva săptămâni, Adam Fântână, curăţat... Aceleaşi hârtii făcute varză îi dădeau acuma de furcă şi lui Isosică. Le lăsă însă aşa cum erau de îndată ce îl zări pe omul care intrase peste el şi îşi dădu seama

cine e. îşi ascundea însă bine, ca de obicei, şi mirarea şi curiozitatea în fumul de tutun care îi urca pe dinaintea ochilor din ţigara pe care o ţinea în felul acela al lui, atât de gânditor şi grijuliu, între degete. Se uita însă direct, în tăcere deplină, la Moromete, neajutându-l cu nimic să intre în vorbă, neinvitându-l să ia loc, neîntrebându-l nimic.
- Şi mâine-poimâine, zise Moromete simplu, aşezându-se pe banca de lemn alb, când Vasile o să te dea şi pe tine la o parte şi n-o să mai fii nimic, ce-o să te faci, Isosică?
Nici nu se uita la el, îşi încreţise fruntea şi scruta îngrijorat podeaua, ca şi când Isosică ar fi fost fiul său cel mare, Paraschiv, a cărui soartă nu înceta să-l îndurereze. Contempla acest viitor nesigur şi plin de ameninţări, la care se referise, îşi duse mâna la flanelă învăluindu-se parcă în tăcere şi începu să-şi răsucească şi el o ţigare. Isosică nu-l pândise, dar îi dădu când ţigara fu gata, peste masă, să aprindă.
- Ce s-a întâmplat, nea Ilie? zise în sfârşit Isosică la fel de îngrijorat parcă de soarta omului care venise la el, ca şi când ar fi fost taică-său.

„Şi când te gândeşti că ăsta o fi făcut raportul că Niculae l-ar fi înecat pe nenorocitul ăla de Gheorghe, gândi Moromete senin. Dacă l-aşi întreba ar beli ochii la mine că nu e adevărat şi mi-ar spune pe altul..."
- Niculae al meu, domnule, mai bine pune mâna pe plug sau încalică pe-un tractor şi ară pământul (care trebuie arat orice-ar fi!) decât să-şi zâmbească fasolele cum făcea Bâznae când stătea de vorbă cu al lui Pretorian ca să arate că ei doi sunt prieteni. Noroc că ăla nici nu se uita la el, cu toate că mare brânză nu era nici de capul lui.
- îl bag în... mă-sii şi pe Bâznae şi pe Pretorian, zise Isosică devenind şi el gânditor.
Şi nu mai adăugă nimic. Era adică de aceeaşi părere cu ceea ce spusese, dar şi cu ceea ce nu spusese Moromete.
- Şi atunci, zise Moromete, poţi să-mi spui de ce te-ai speriat tu şi te-ai dus acasă la Vasile să-l ajuţi să ajungă preşedinte?
„Dacă gândeşti ca mine şi în general ca noi, ăştia, oameni mai în etate, se înţelegea din glasul lui, poţi să spui cum ai putut să faci o astfel de prostie, care o să te coste, cât o să ne coste şi pe noi, adică ceea ce ştii şi singur ce ameninţări ne trimete Vasile, dacă nu şi mai mult, dat fiind că tu eşti om tânăr şi ai alte ambiţii?"
- Cum să nu, zise Isosică.
- Ei, de ce? Sunt curios.
- S-au încârligat două lucruri, nea Ilie, zise Isosică.
Şi se apucă şi trase cu atâta precauţie şi atât de îndelung din ţigare, încât după ce o luă de la buze şi începu pe îndelete să povestească, minute în şir el vorbi cu fum în gură, care parcă nu se mai termina.
- Primul lucru, zise el, şi apoi tăcu.
Se întreba poate dacă să spună sau nu ceea ce se aştepta de la el. Se hotărî: trebuia spus, din moment ce toată lumea putea gândi că ar fi făcut, prin urmare, o prostie, aşa cum o dovedea venirea aici la el a acestui om atât de respectat.
- Pe Vasile ăsta, începu el, eu l-am împiedicat cât am putut să nu iasă din curtea lui, dar el s-a dat la fund ca raţa şi când a scos capul deasupra, a ieşit departe. Nu-ţi spun ce cred eu, îţi spun ce e. Aşi fi luptat cu Vasile dacă ar fi fost numai atât. Dar mult n-aşi fi luptat, fiindcă nu l-aşi mai fi putut împiedica şi aici se încârligă prima situaţie cu a doua.
- Care ar fi prima? zise Moromete.
- Nu ţi-a spus-o Niculae?
- Nicidecum.
- Niculae e vinovat de ridicarea lui Vasile.
- Ei, nu mai spune, exclamă Moromete parcă răpit de această ipoteză.

- Ai să vezi, şi dacă nu mă crezi, gândeşte-te, adu-ţi aminte. La începutul campaniei o fată de la U.T.M., secretara raionului cu tineretul, l-a căutat pe Niculae pe câmp şi a încercat să-l convingă să-l sprijine pe Vasile în intenţia lui de a forma aici o gospodărie colectivă şi de a lupta necontenit contra noastră, a mea şi a lui Plotoagă, care ştii şi dumneata că ne-am opus. Lui îi convine G.A.C.-ul, nu pierde nimic, din contră, îl ajută, fiindcă n-are nici pământ, nici vite. O să-ţi spun la urmă ce gânduri, adică nu ce gânduri, că le pune în practică, ce metode are de gând să folosească Vasile să-şi atingă acest scop, care vine şi în planul raionului. Acolo, ştiu eu, se spune aşa: dacă sunt posibilităţi şi prin liberul consimţământ. Contra metodelor de constrângere... Dar să ne întoarcem la întâlnirea de pe câmp dintre activista de tineret şi Niculae. Niculae o asculta cum îi spune toată povestea lui Vasile şi cum noi aşa şi pe dincolo i-am făcut şi i-am dres... La urmă de tot, Niculae i-a răspuns aşa: „Oriunde intri într-un sat, dai peste unul ca Vasile ăsta cu o istorie aşa cam dubioasă... Trebuie să fim atenţi şi să nu facem jocul unuia sau altuia." Şi i-a întors spatele. Foarte bine am zis eu când am auzit dar acum spun: foarte rău. Trebuie să te gândeşti cui spui asemenea cuvinte. Cine e persoana? Ei, ce interes are să susţină aşa de tare pe unul sau pe altul? Ei, persoana era secretara raionului U.T.M. Dacă ea îl apăra pe unul ca Vasile, însemna că ştia ea ceva. Nu ştiu ce, dar era clar, ţinea la el, cu toate că Vasile are şi el un Dumnezeu la care se închină în fiecare zi şi nu şi-ar întoarce capul după alta: Florica, muierea aia a lui mică, şi fetiţa. Prostia lui Dan şi a lui tat-său şi care o să-i coste viaţa (numai viaţa, fiindcă pământurile or să fie colectivizate la toată lumea) a fost asta, că au

lovit-o pe Florica. Dar să ne întoarcem la secretara de tineret. Ținea la Vasile ca la un prieten. Oamenii au şi prieteni, nu? Niculae nu şi-a dat seama. Şi fata asta văzând că n-are câştig de cauză cu activistul Niculae Moromete, s-a dus la regiune, la preşedinte, şi i-a povestit toată tărăşenia. Crezi că ar fi avut timp un ştab aşa mare s-o asculte? De-acolo de unde conduce ştie el altele şi mai rele decât pățania unui oarecare Vasile al Moaşii din comuna cutare, raionul Pălămida, cu rudele lui... Dar aici vine al doilea lucru care s-a mcârligat cu primul: fata era rudă cu preşedintele şi el a ascultat-o. Ce fel de rudă n-aşi putea să-ți spun, destul de rudă ca s-o asculte şi să-i dea dreptate. Şi uite aşa pleacă într-o zi din sat şi lipseşte două zile Vasile al Moaşii şi este primit în audiență la preşedintele regiunii. Ce-au discutat acolo, n-aşi putea să-ți spun. Dacă ai avea pretenția asta, ar însemna să-mi ceri să ştiu prea multe. Erea obligat Niculae să ştie toate astea? Nu, nu erea, dar când ceva iese rău, rezultă că trebuia să ştii. Asta sau altceva, n-are importanță. Fapt e că nu trebuia să procedezi cum ai procedat. Eu, cum am aflat la timp şi am tras toate concluziile? Puteam să nu aflu, dar m-a.

mirat ceva. Aveam noi o înțelegere, eu, Plotoagă, Bilă, Zdroncan şi Mantaroşie, care ni s-a alăturat mai pe urmă. Şi cineva dintre noi ne-a trădat. Cui? Tocmai persoanei care aveam de gând s-o aranjăm. Prin cine? Ei, prin cine crezi? Prin Vasile! Şi nu mai aveam stare neam. Mă, de ce prin Vasile? Ce caută Vasile aici? Că de ce ne-a trădat, mai înțelegeam, îmi spuneam că e unul dintre noi care joacă pe două fețe. Cine ştie? Dacă nu izbuteam? Şi până la urmă ce-am zis eu? Bă, ia s-o pun eu pe Ciulea mea să afle! N-am vrut să recurg la serviciile muierii, fiindcă muierea întotdeauna îți cere ceva în schimb, mi-a şi cerut şi a trebuit să-i satisfac această dorință. Ei, şi a aflat! Două lucruri: una, ce ți-am povestit eu până acuşi, şi al doilea, trădătorul. Era Zdroncan, care şi el aflase de prietenia lui Vasile cu fata aia, şi cine erea ea, şi înțelesese că Vasile va veni mai devreme sau mai târziu în fruntea comitetului executiv. Şi atunci s-a dat *>l* cu el şi nouă nu ne-a spus nimic, nici măcar lui cumnatu-său Plotoagă. L-am iertat, că n-aveam ce să-i fac. Ei, şi se punea acuma marea întrebare: ce fac eu? Am doi duşmani, unul pe care îl ştii, sau l-ai ghicit, Fântână, şi al doilea Vasile. De Fântână nu mi-era frică, dar de Vasile, da. Şi mi-am spus aşa: Vasile, deocamdată, dacă lupt cu el şi îl susțin mai departe pe Plotoagă, nu vine el aşa repede preşedinte. E adevărat, dar şi când o veni (că de venit vine!) ne curăță pe toți absolut. Ai să întrebi de ce erea obligatoriu să vină? Numai din pricină că vrea el şi că reuşise să ajungă în audiență atât de sus? N-ar fi fost suficient! Dar evenimentele din vara asta de pe arie arată că unul ca Vasile ar fi căutat, mai devreme sau mai târziu, raionul, pentru scopurile pe care ți le-a spus amănunțit Niculae (le ştii şi dumneata!) şi Plotoagă nu mai corespunde. Ce am făcut eu? Am ales varianta a doua, să-l ajut să vină mai devreme şi să-l părăsesc pe Plotoagă (l-a părăsit el cumnatu-său, darmite eu!). Şi m-am dus la Vasile acasă şi i-am propus alianța. Şi Vasile s-a dovedit deştept. în tot cazul s-a gândit că eu nu sunt primul lui duşman, ci văru-său. Şi ca să poată cât mai curând să-l nimicească pe el şi pe tat-său, pe alde Năstase adică, nici nu s-a mai uitat că face alianța cu mine.

- Şi presupunând că Niculae ar fi ascultat-o pe fata care zici şi l-ar fi sprijinit pe Vasile contra voastră, nu porneşti de la presupunerea că ar fi fost tot aia? zise Moromete. întrucât în cazul ăsta mai e vinovat Niculae, cum ziseşi?
- Nu e tot aia, zise Isosică.
- De ce?
- Fiindcă ne-am fi împăcat noi cu Vasile fără să-l împingem atât de sus.
- Crezi că v-ați fi împăcat? se îndoi Moromete.

- Dacă i-aşi fi dat pe Dan şi pe tat-său pe mână ar fi fost suficient şi cu asta s-ar fi terminat totul.
- Te contrazici, îl întrerupse Moromete. Isosică se gândi.
- Stai să vezi, se corectă el. Sigur că problema rămânea în picioare, dar aşa stând lucrurile, am fi căutat noi un alt Vasile când ne-am fi dat seama ce vrea raionul şi Plotoagă nu mai e bun şi nu ne-am fi pomenit noi vrând-nevrând cu unul care e pus pe fapte mari. Am fi ştiut cum să-l anihilăm pe Vasile al Moaşii şi cum să împingem în față un alt Vasile, care nu i-ar mai fi acoperit pe cei bogați, dar nu s-ar fi apucat să dea în oameni ca dumneata.

„în timp ce tu nu dai, ... pe mă-ta şi pe tac-tău ăla care o luă aşa şchioapă, şi te făcu pe tine, să ajungi în fruntea satului", îl înjură Moromete în gând.

- Şi cum I-ați fi anihilat pe Vasile al Moaşii? zise apoi.
- Lăsându-l, de pildă, să facă el aici la noi o gospodărie colectivă: l-am fi susținut să fie el preşedinte. Nu ne-ar fi durut. Aşa, acuma, o să facă în aşa fel încât o să mă oblige şi pe mine să intru. O să intru cu un pogon. N-am încotro.
- Şi crezi tu, Isosică, că e cel mai mare rău care te aşteaptă pe tine de-aici înainte? zise Moromete înveselit parcă de faptul că acela îşi vedea cu atâta blândețe viitorul.
- Ce-aşi putea să fac? zise Isosică.
- Nu te gândeşti? ■ **- Nu.**
- Mai e lume în sat, zise Moromete.
- Nu înțeleg.
- Mai e lume în sat care să aleagă alt om mai cu scaun la cap decât pe Vasile ăsta. Singur ai spus că ai fi făcut tu rost de alt Vasile dacă nu venea Vasile ăsta! Fă acuma!

- Acuma e prea târziu, zise Isosică.
- Pentru că te gândeşti la unul mai slab ca el! exclamă Moromete. Gândeşte-te la unul mai tare.
Isosică tăcu o vreme îndelungată. înțelesese. Nu degeaba se spuneau despre acest om atâtea poveşti. Avea mintea pătrunzătoare. Ştia totul. îl pierduse pe Niculae, vroia să se apere.
- Vrei să spui, zise Isosică întru târziu, că dacă nu-mi găsesc un alt om pe care să-l sprijin şi să-l sprijine şi lumea şi să-l pun să se opună lui Vasile, şi să fie mai tare ca el, o să am şi eu soarta lui Plotoagă?
- Da'cum!? exclamă Moromete.
358
- Vreai să-ți spun drept? exclamă şi Isosică cu un glas atins parcă de o boare de tristețe. Aşa e, aşa trebuie făcut şi faptul că Vasile n-are de gând să țină seama de oameni ca dumneata şi recurge la amenințările care ți s-au transmis şi pot să spun că vor fi puse în practică, dacă vă mai adunați, mă îndreptățeşte să nu părăsesc terenul. Fiindcă aşa aveam de gând: cât o fi! îmi ziceam, şi pe urmă mă întorc la treburile mele, ca orice om, dar două dificultăți se ridică la orizont: una, Vasile e foarte deştept, va face acum în comună o gospodărie colectivă, a şi pus pe picioare un comitet de inițiativă şi cu meritul ăsta o să fie imposibil să-l clinteşti de pe poziția lui. Al doilea: care să fie omul capabil să-l înfrunte?
- Pe cine are de partea lui? întrebă Moromete cu un glas de parcă ar fi spus: n-are pe nimeni!
- O să-şi adune destui. Se găsesc! Găseşti orice! îşi aminti Isosică de acest adevăr rostit odată de Aristide.
- Domnule, lumea asta la care el le ia bucatele din pod, e cu el? îl întrebă Moromete parcă stupefiat de faptul că Isosică tot nu înțelegea.
Se lăsă iar o tăcere.
- Vrei să spui că există cineva în sat care să facă acelaşi lucru şi totuşi lumea să fie cu el?! zise în sfârşit Isosică uluit parcă şi el că ăsta ar putea să fie gândul lui Moromete.
- Da' ce credeai că vreau să spun?! râse parcă Moromete.
- Adică? Fii mai clar. Te gândeşti la un om anume?
- Se înțelege de la sine.
- Ei, cine e?
- O să ți-l spun eu. Nu sunt sigur... Adică nu că nu sunt sigur. Nu ştiu. N-am mai stat de mult de vorbă cu el. După ce stau cu el de vorbă p să-ți spun şi cine e...
- Mă faci curios, pe cuvântul meu! zise Isosică. Spune-mi-l şi mie! Asta ar fi chiar prea de tot să existe un astfel de om şi eu să nu mă fi gândit la el.
Moromete, drept răspuns, se ridică. Celălalt ieşi pe după biroul său şi îl însoți până ce ieşiră din curtea morii, care era de obicei plină de căruțe, de vite şi de oameni. Se auzea de departe zgomotul valțurilor, iar de alături cel al motorului, care cânta ca un cuc prin coşul său înalt asemănător unui fluierici uriaş de copii, făcut din salcie. Parcă ar fi vrut să spună că iată ce vesel şi plăcut e la moară.
- E membru de partid omul la care te gândeşti dumneata? zise Isosică. Se opriră în poartă, ca doi țărani paşnici, tăifăsuind de-ale lor cu țigările
în gură. Moromete dădu din cap într-o parte ca şi când i-ar fi părut rău:
- Nu mai ştiu dacă e, zise el, de-aia spusei să vorbesc întâi cu el... Da' nu-ți terminaşi vorba cu Vasile. Ce metode zici că vrea să folosească? Nu
359
există decât o singură metodă, răspunse tot el: ordin general de intrarea tuturor în gospodărie şi cu asta socoteala ciobanului e achitată!
- Asta ar fi prea simplu, zise Isosică.
- De ce prea simplu?! exclamă Moromete uitându-se nedumerit drept în ochii lui Isosică. Dacă eu n-am nici-o pretenție, declară el, ce te mai opreşte? Ce rost are să mă pui pe mine să-l muncesc eu, pământul, să vii pe urmă să-mi iai din el cât vrei tu şi pe urmă să mai mă pui să plătesc şi impozite şi cote de carne, de lână şi de lapte, chit că eu nu mai am nici vaci nici oi! întrucât mă priveşte, eu sunt pentru! în tot cazul nu sunt contra, se corectă el. Dacă tineretu ăsta nu mai vrea să muncească pământul, cum o să mai vreau eu, care sunt om în etate şi copiii mei toți s-au dus care încotro! Mi-a mai rămas o fată. O să se mărite şi ea cu un băiat care are leafă şi ce să mai fac eu cu atâtea pogoane de pământ?... Spune şi tu, Isosică!
Isosică însă nu-i răspunse nimic, se vedea că nici nu se gândeşte, aşa cum nu ne gândim când înțelegem clar că în spusele cuiva se exprimă ceva exact pe dos decât ceea ce se afirmă.
- E pământul meu, nu? întrebă Moromete. Şi continuă presupunând că nu poate fi contrazis: Plăteşte-mi-l, dă-mi bani pe cât costă, fiindcă şi eu l-am plătit cu munca mea şi pe urmă n-ai decât să-l iai şi să treci peste el cu tractoarele. Şi cine nu vrea să-l vândă, să-l muncească în colectiv. Simplu ca bună-ziua.
Era adevărat, atunci ce mai vroia Moromete? Isosică se uită la el cu un surâs care îi deschidea în mod ciudat chipul, în general senin, dar care surâdea rar şi trăsăturile nu-i erau învățate; parcă era alt om, mai tânăr şi mai atrăgător decât se putea ghici.
- E clar, zise Isosică fără cea mai mică umbră de ironie. Aşa o să se facă!
Moromete clătină din cap în fața evidenței, aruncă ceea ce îi mai rămăsese din țigare, scuipă subțire drept peste

ea şi exclamă cu reproş:
- Ei f... l-aşi!
Şi deodată nu mai vru să afle ce metode i-ar fi putut dezvălui Isosică, referindu-se la intenţiile acelui Vasile. Plecă. Numai primii paşi lăsară această impresie, fiindcă îndată îşi lăsă fruntea în pământ şi mersul i se încetini. Era mersul lui când se gândea şi când nu mai vedea nimic în jur.
III
De-aceea nici nu auzi cum o femeie care tocmai ieşea din curtea morii cu o căruţă îl strigă din urmă şi apoi se ţinu aproape de el cu caii la pas...

îl strigase numai de două ori şi nu prea tare, apoi tăcuse. Stătea dreaptă pe cutia căruţei şi aştepta ca el să audă cu întârziere că numele lui fusese rostit de cineva şi nu într-un mod obişnuit, ci aşa cum fac cei care au dreptul, după ce au ţinut la tine o viaţă, să te cheme fără teamă de nimeni... Era sora mai mică a primei lui soţii, una Fica, femeie încă tânără, despre care numai Ilinca ştia de mulţi ani că, deşi măritată şi mamă a doi copii, gândul ei fusese totdeauna la Moromete, mărturisit doar fetei lui prin întrebări care nu se schimbau (ce mai face, Uinco, tac-tău?), când fata se ducea pe la Rîca parcă anume, dintr-o curiozitate precoce, acoperită de inocenţa vârstei, ca să afle dacă mătuşa ei continuă să ţină la tatăl ei, în ciuda trecerii anilor... Ţinea, şi mai ales în ultima vreme, după ce îi murise bărbatul. Nu avea încă cincizeci de ani şi văzută de departe putea fi luată drept fată, subţire cum era şi cu pasul viu şi uşor...
- Ce e cu tine pe-aici cu căruţa? zise Moromete ridicând pe neaşteptate fruntea.
Glasul ei îi sunase în urechi cu întârziere. Se abătu din drum, coborî şanţul şi se apropie de căruţă; puse piciorul pe vătraiul loitrei şi se urcă sus lângă muiere.
- Asta e o treabă pentru tine!? zise el.
- De ce, Ilie?
Moromete începu să clatine din cap; nu se făcea! Sunt lucruri care au rostul lor şi ce rost e ăsta să...
- Credeam că ai murit şi tu, nu numai bărbatu-tău! zise el ferindu-se. Mă, ziceam, aia o fi murit şi ea pe-acolo prin Rîca ei, de n-a mai dat nici un semn că mai e pe lumea asta!
- Aha! făcu muierea. Şi m-ai îngropat şi pe mine alături de el şi ţi-ai văzut de treabă. Parcă mai cunoşti tu pe cineva de când ţi-au fugit feciorii? Las' că nici când eram pe-aici nu prea te gândeai tu la mine, dar o dată, de Crăciun şi de Paşti, tot ne mai vedeam noi.
în acest timp Moromete nu-i aruncase muierii nici o privire. Dar se uita ea la el.
- N-ai îmbătrânit neam, spuse ea mai departe, ai ceafă dreaptă. Ştiu că ai trecut de şaizeci, dar nu ştiu cu cât.
- Nu cu mult, răspunse Moromete cu încântare, parcă minunându-se că, iată, trăieşti mult, veri după veri şi ierni după ierni, şi când te uiţi în urmă vezi că n-ai decât şaizeci şi ceva de ani. Orice-ai zice, nimeni nu te împiedică să te gândeşti că mai poţi trăi optzeci.
- Am auzit că tu şi Catrina vă aveţi ca la douăzeci de ani, ea a vrut să se lase, tu ai alergat cu parul în mână după ea pe după casă... Căci te-ai prefăcut bolnav, aşa e?
- Aşa e! întări Moromete subţirel.

J
- Ei, ce-ţi pasă! Fi-tu Niculae e bine, Ilinca am auzit că o să se mărite şi ea! Numai Paraschiv, săracul, e bolnav. De ce nu-i dai şi lui nişte bani, să-şi ia doctorii?
- I-am dat, Fico, crezi că am aşteptat să vii tu la moară în Siliştea şi să ne întâlnim noi ca să-mi dai tu ideea? Da' mi-a spus muierea aia a lui că nu se îngrijeşte. După ce i-am dus eu banii, că am strâns şi eu de la ce mi-a dat Niculae, primul drum pe care l-a făcut după ce-am plecat eu a fost la cârciumă! „Nu se mai stăpâneşte, tată, mi-a spus creştina aia cu care trăieşte, n-am ce să-i fac, bea şi fumează şi hârjâie pe urmă din gât de mă şi sperie." Da' el zice: „Lasă, fă, că nu mor eu, v-arăt eu vouă la toţi 'vă muma în..." Care or fi ăia toţi şi ce vrea el să le arate, numai el ştie! Care-or fi?
Muierea însă nu-l urmărise chiar cu toată atenţia, şi s-ar fi zis că nu prea îi păsa ei de soarta lui Paraschiv.
- Arăţi bine, dar nu eşti vesel! zise ea. De ce? Crezi că mai ai tinereţea în faţă să te zbaţi din pricina unuia sau altuia? Care cum şi-a aşternut, aşa să doarmă!
- Crezi că nu mai pot eu de inimă rea, Fico? Zic şi eu că mă întrebaşi, răspunse Moromete într-adevăr senin.
- Asta e norocul tău, zise muierea. Ai minte de om tânăr, altfel ai fi -murit de mult, după câte te ştiu eu.
- De ce zici tu asta?!
- Aşa!
Avea în ea ceva ocrotitor această femeie. După dinţii întregi care i se vedeau când vorbea, nu părea să fi trecut de mult de patruzeci şi cinci de ani, iar de departe arăta şi mai puţin, fiindcă statura ei semăna cu a unei fete. Era îmbrăcată toată în negru, aşa cum au obiceiul unele muieri când ies din satul lor şi se duc în alt sat, când pun pe ele ce au mai bun, chiar dacă au de făcut o treabă.
- Aşa ai fost tu bun şi nu ţi-ai ridicat, de când te ştiu eu, ochii la o muiere. Ai avut două, pe soră-mea, săraca, pe

care ai omorât-o, şi pe Catrina, care o să te omoare ea pe tine, cu zile, dacă n-o goneşti de-acasă, sau dacă nu fugi tu. Ia să te fi uitat, şi ai fi văzut că n-ar fi îndrăznit să ,. te lase singur şi bolnav în pat şi să-i scapere ochii ăia veninoşi de bucurie >| că ai să mori. E nebună, să ştii de la mine, să-ţi aduci aminte!
- Eu zic că n-o să mă lase Dumnezeu să mă canunesc când n-oi mai putea, zise Moromete.
- De ce să nu te lase? Parcă Dumnezeu are milă de ăl bun şi îl pedepseşte pe ăl rău? zise muierea.
- Da' cum crezi tu că e?!

- Uneori e şi după păcate, dar alteori nu e! zise muierea. Al meu, după câte bătăi mi-a tras, ar fi trebuit să se canunească şi el niţel când l-a luat Dumnezeu. Nu s-a canunit neam, a murit întâmpinat.
- Era acasă? o întrebă Moromete.
- In pat, zise muierea. Venisem de la cimitir şi pusesem cuşniţa cu colaci de grindă. Mi-e foame, zice, şi îl văd că se ridică şi întinde mâna sus să ia cuşniţa. A! a făcut, şi gata!
Urmă o tăcere. Căruţa ieşise de mult din sat şi caii, simţind parcă roşul asfinţitului în spate, începuseră să bată grăbiţi drumul cu copitele. Moromete avea aerul că merge şi el acasă, cu toate că satul lui era în urmă, nu înainte. Stătea mereu cu fruntea puţin aplecată şi nici acum nu întorcea privirea să se uite măcar o dată la muiere, deşi din spusele lor se înţelegea că n-o mai văzuse de multă vreme.
- Că s-ar putea ca muierea asta a mea să-mi facă şi să-mi dreagă, admit, murmură întru târziu, ca pentru sine. Dar că pe soră-ta Rada aş fi omorât-o eu, pe asta de unde ai mai scos-o?
- Ai omorât-o după ce l-a făcut pe Achim, zise femeia. Mi-a povestit pe patul morţii.
- Ti-a povestit?
- Da, mi-a povestit. -Hm!
- Mi-a povestit şi altele, nu numai asta!
- Ei, ce vorbeşti?!
- Săraca, n-am să uit până oi muri cum s-a întors ea acasă şi a venit la mine să-mi povestească cum ai dat tu peste ea în plină zi pe mirişte, la capătul locului tău din Pământuri. Uite, pe-acolo! zise muierea arătând cu biciul spre stânga, în depărtare. Era un stejar pe-acolo, a îmbătrânit şi s-a uscat. Ştii cum te-a poreclit ea atunci, nu ţi-am spus nici până acum?
Moromete nu răspunse şi câtva timp muierea nu turbură nici ea tăcerea câmpiei pe care păcănitul roţilor şi loviturile copitelor o făcea parcă să sporească şi mai mult. Moromete înălţă în sfârşit un umăr. Hm! In acest ceas al vieţii sale trebuia să afle despre sine lucruri pe care nu avusese timp să le afle atâta amar de vreme! Şaizeci şi ceva de ani nu sunt o glumă, ei, uite că tinereţea sa tot mai era aproape în mintea cuiva ca şi când ar fi fost ieri.
- Lumea care m-ar auzi şi te cunoaşte nu m-ar crede, spuse femeia mirându-se parcă pentru întâia oară de ciudăţenia faptului. Te-a poreclit Mutul. Nu vorbeai neam! Pe urmă, când v-aţi luat şi te-am cunoscut şi eu, am văzut că aşa erea. Te uitai la mine, te uitai la ea, te uitai la tata, la orice te uitai nu ziceai nimic. N-aveai darul vorbirii! Da" ce mustaţă frumoasă aveai şi ce subţirel arătai! Nici acuma nu eşti gras, dar ţi s-au

adâncit ochii. Era nebună săraca după tine, din prima zi am văzut-o că-şi pierde minţile. Fiindcă trebuie să ştii şi tu că după ce ai venit pe la noi şi te-a văzut mama, când am rămas numai noi, i-a spus Rădiţii: „Fugi, fă, de-aici, cum o să te ia ăsta pe tine? Ăsta e un om serios, ce i-o fi venit să se uite la o urâtă şi la o melă ca tine? Că de stricat nici măcar o vorbă văz că nu strică pe tine!" Rădiţa a început să rază: „Ei, o să vedeţi că mă ia, aşa urâtă cum credeţi voi că sunt! Şi dacă e mut şi nu vorbeşte, ştiu eu de ce e!" Eu am îngheţat, se smintise Rădiţa, ştiam ce înseamnă vorbele astea ale ei şi mi-erea frică să nu înţeleagă toată lumea ce-a vrut să spună. Dar mama s-a strâmbat doar aşa şi a dat din umeri: „Se poate! a zis. Găseşte şi-o găină chioară un bob!" Eşti vinovat! Nu trebuia să te uiţi la ea! Dacă nu te uitai, ar fi găsit şi ea acolo un creştin de la Dumnezeu şi poate ar fi trăit şi acum!
- De ce să nu mă fi uitat! zise Moromete cu o voce înăbuşită şi de astă dată întoarse capul şi privirea lui se încrucişa plină de nedumerire cu aceea sigură a muierii.
Şi-o retrase însă în clipele următoare.
- Nu înţeleg nici azi, zise muierea. Tocmai asta e că nu te-ai uitat la ea, iar ea ştia şi râdea. „ Nu se uită la mine, îmi zicea, dar nu-şi ia ochii de pe mine." Adică vrea să spună că te uiţi la ea fără s-o vezi, n-o vezi că e urâtă şi prăpădită, dar te uiţi tare, n-o slăbeşti din ochi... „Ei, de ce?" o întrebam. Nici ea nu ştia să spună, dar ştia de ce. Trei copii i-ai făcut pe urmă, unul după altul, ca un berbec care nu alege oaia frumoasă.
- Cât era ea plină de viaţă în ea, zise Moromete, aşa de nepricepuţi şi de seci la minte i-au ieşit copiii. De unde rezultă că speranţele pe care le pui în copii mai bine să nu le pui deloc, că e mai bine.
- Ţi-e gândul tot la ei, zise muierea. Degeaba zici că nu eşti ăla care nu mai poate de inimă rea.
Nu era dezamăgire, dar nici compătimire în glasul muierii. Umerii lui Moromete rămaseră nemişcaţi. Da, parcă spunea el. Aşa era. Ce putea să facă? Ni se pare că putem să nu ne gândim. De fapt e mult mai rău: nu ne gândim, dar suferim. Ni se apleacă umerii fără să ştim de ce. Şi abia din când în când ne dăm seama.
Tăcerea care se aşternu între ei deveni parcă nemişcare, ca şi când totul s-ar fi oprit, şi gânduri şi sentimente. Numai caii, cu muşchiulatura lor vie, umpleau aerul mişcându-şi ritmic coamele în timp ce cu copitele călcau

pământul făcând parcă să trăiască şi căruţa cu ei, ale cărei roţi stăteau de vorbă cu împrejurimile; loturile de porumb pe lângă care treceau, miriştile goale, răzoarele lor bogate cu ierburi erau încremenite ca în vis. Trecem, păcănea căruţa, ne întoarcem de unde am venit, scârţâim sub greutatea a ceea ce au pus cele două mogâldeţe de sus peste noi.
364
* Copaci îndepărtaţi le ieşeau înainte şi pe nesimţite rămâneau în urmă şi se topeau în aburul plin de culori al asfinţitului. Din când în când, caii sforăiau cu putere, ca şi când n-ar fi ştiut în acele clipe că sunt adevăraţii stăpâni ai pământului.
în curând intrară în sat, a cărui viaţă în amurg îi învie pe cei doi şi le aduse aminte că li se întâmpla ceva neobişnuit: ea, Fica, mamă a doi copii însuraţi, aducea cu sine acasă pe înserate un bărbat din alt sat. Cine era? O muiere fu atât de năucită de curiozitate încât se aporopie de căruţă, puse mâna pe leucă şi se uită:
- Cine e, fă, omu ăsta? zise.
- Cumnatu-meu, fă, nu te mai chiorî aşa şi du-te şi-ţi vezi de treabă, se răsti în şoaptă Fica.
Moromete se înveseli.
- Cine era neroada aia? zise el după ce muierea rămase în urmă.
- Nu e chiar aşa de neroadă, îi răspunse Fica.
- Aşa e, conveni Moromete. Să stai şi să te gândeşti.
In curte femeia trase căruţa la prispă şi Moromete se dădu jos ca un om la casa lui, coborî şuşleţul de la spate şi apucă de un sac pe care îl aduse ridicându-l pe grumaz la marginea blănii. II luă în spinare şi îl puse pe prispă. Muierea intră în tindă şi aprinse lampa. După ce termină cu sacii, Moromete trase căruţa sub şopron şi deshămă caii, pe care îi băgă în grajd şi îi legă la iesle.
- Tu ai ceva să dai să mănânce la caii ăştia? i se auzi glasul în amurg.
- Deasupra e nişte nutreţ, se auzi şi glasul ei, însoţit de crăonitul unei găini şi de zarva orătăniilor speriate. Muierea prinse una, pe care i-o dădu lui Moromete s-o taie. Se duse apoi cu ea în tindă s-o opărească. Mişcările, la oamenii bătrâni, sunt încurcate şi întortocheate ca şi când ar avea la îndemână un timp nesfârşit ca să le ducă la capăt. Ei scot din fire pe cei tineri, care caută să scape repede de ele, fiindcă ei cred că viaţa cea adevărată se află dincolo de lucruri şi de treburi. Nici nu-şi dădu seama Moromete când se pomeni cu mămăliga fierbinte pe masă şi cu pasărea friptă în strachină. Abia de se aşezase pe prag şi-şi jupuise jurnalul pe care îl purta în flanelă să-şi facă o ţigară, şi abia avusese timp să-şi fumeze ţigara aceea. El nu ştia că minute lungi treceau până îşi amintea el c-o ţine în mână şi că femeia se uita din când în când la el şi îl vedea pierdut, dus pe gânduri. Nu-l turbură, dar focul sub mâinile ei dibace ardea necontenit şi grăsimea de pasăre sfârâia neîncetat în jarul cocenilor vechi de porumb.
- Hai, Ilie, să mâncăm! zise ea deodată, şi Moromete tresări.
365
- Hai, să facem şi treaba asta, că pe celelalte Ie isprăvirăm, conveni şi Moromete, şi când văzu ce era pe masă deschise ochii mari: Tu vorbeşti serios?!
Muierea luă masa rotundă în braţe şi o dădu aproape de genunchii lui.
- Bei, Ilie, şi o ceaşcă de ţuică?
- Mă, Fico, păi tu nu ştii?
- Ce!?
Moromete spuse cu regret:
- Mie nu-mi place băutura.
- Ei zău!?
- Nu-mi place băutura, ca pisicii untura, zise Moromete.
- Acuma tu glumeşti, dar pe vremea aia chiar că nu-ţi plăcea, zise Fica. Toţi ne miram. Om la nunta lui să nu pună el băutură pe limbă.
- Aşa un strop tot am băut eu! zise Moromete.
- Atât, zise muierea, şi continuă: Să trăiască ginerele, să trăiască mireasa, să le dea Dumnezeu copii, să trăiască socrii şi să le dea Dumnezeu sănătate! Pe urmă să trăiască nunii mart, fraţii, surorile, verii! Nimic, el tot cu ceaşca aia în mână stătea. „Da' bea odată ceaşca aia, s-a înfuriat mama, bărbat eşti tu sau ce eşti?" Şi atunci ai băut-o şi te-ai strâmbat, ţii minte ce-ai spus? „Ce obicei or mai fi având şi oamenii să bea porcărie de-asta!" „Ei, taci, au strigat toţi, a vorbit popa-n biserică. Nu vrei să ne spovedeşti, părintele?" Mi-a plăcut de tine, Ilie, de-atunci, zise deodată femeia cu un glas care era atât de înfiorat încât în clipa aceea semăna cu al unei fete îmbătate de dragoste, uite, îţi spun, aşa de mult, că dacă n-aş fi fost aşa mică în anul ăla când muri soră-mea, nu m-aş fi uitat că eu aş fi fost fată mare şi tu cu trei copii, care mi-ar fi fost nepoţi! Ţi-aş fi trimis argint viu, să-ţi ia minţile, şi să te însori cu mine!
Moromete ascultă parcă la pândă această declaraţie ca şi cum o aşteptase, şi acum vedea, tăcând, că fusese bine făcută, apoi se miră:
- Da' câţi ani aveai tu atunci?! şi avu o astfel de intonaţie în glas încât ai fi crezut că muierea nu spunea adevărul. Ea nu răspunse, îşi umplu iar o ceaşcă şi rupse apoi din puiul rumenit din strachină. Rupse doar o aripă. După ce

o mancă nu se mai atinse nici de băutură, nici de carne. *t*
- Dragostea face pe om mai deştept, şopti ea întru târziu. Nu zic că din pricina ta n-am ţinut la bărbatu-meu după ce m-am măritat şi eu şi-am făcut copii. Ţineam la el, avea inimă mare şi nici prost nu erea. Dar când mă gândeam Ia tine, parcă mi se făcea ziuă în cap. Te vedeam o dată, de două ori pe an şi-mi ajungea, şi cu toate că niciodată nimeni n-a ştiut ce simt eu, bărbatu-meu a ştiut, dar~murea să afle cine e. Fiindcă vedea. Şi 366 atunci, ca prostul, cum fac toţi când se îmbată, venea şi mă lua la bătaie, sau invers, ca să poată să mă bată se ducea mai întâi să se îmbete. Mai rău era că pe urmă, când ai început să te schimbi, când ai început să vorbeşti, mi-am dat seama că te-am ghicit eu bine, ca şi soră-mea, săraca. Tu nu vorbeai la început din pricină că ereai prea tânăr, dar ochii tăi se uitau şi vedeau lumea. N-aveai glas, dar te gândeai! Şi când ai început să ai, au văzut şi alţii ce văzusem eu, un copil.
- Te apucaşi să-mi spui pe drum că eu am omorât-o pe Rădiţa, zise Moromete pe deplin senin şi neturburat. Adică cum? Eu ştiu că a fost ceva cu .moartea ei, dar n-am putut să-mi dau seama ce, n-am avut cum, ştiu că n-a suferit de ceva anume. Ti-nchipui că eu cu mâna mea nu i-am făcut nimic. N-o să te apuci să subţii un astfel de lucru.
- Ba i-ai făcut, răspunse femeia după ce lăsă să se scurgă între ei minute lungi de linişte. I-ai făcut, Ilie, repetă, dar fără reproş şi chiar fără prea mare interes.
S-ar fi zis că nu-i stătea prea mult pe inimă nici soarta pe care a avut-o atunci sora ei.
- Nu pot să te învinuiesc, Ilie. Oamenii nu prea ţin la viată, o pierd din te miri ce! Soră-mea a murit, fiindcă n-a avut răbdare să iasă din lehuzie, cu toate că nu mai erea o fetiţă care să nu ştie ce trebuie şi ce nu trebuie să facă o muiere care naşte, câtă vreme trebuie ea să se ferească. Tu nu ştiai nimic, dar ea ştia, că mama era acolo şi i-a spus. „Bine fă, Rădiţo, am întrebat-o, tu eşti nebună?" „Ce să fac, Fico, mi-a spus, mi-era dor de el, mi se părea că nu mai am nimic, că şi cu Paraschiv şi cu Nilă tot aşa a fost şi n-am păţit nimic." „Acum o să mori", zic. „Ei şi? zice. Am făcut trei copii, am trăit, nu-mi pasă. Mare bucurie nu mai m-aşteaptă, am văzut eu... copiii, să-i ştergi la cur, să le dai să mănânce, nici noaptea nu te lasă... Bărbatul..." „Ei, zic, ce e cu bărbatul?" N-a zis nimic. Se vedea că gândul la bărbat o făcea să-i pară rău. S-a întors cu spatele la noi, şi zice: „Fico, dă-mi un cui". „Un cui? Ce-ţi trebuie?" „îmi trebuie mie!" M-am uitat la mama, la soră-ta Guica, nici ele nu înţelegeau. M-am urcat pe scara de la pod, am căutat pe poliţă şi i-am adus un cui. M-am uitat să văd ce vrea să facă cu el. Nimic, îl ţinea în mână. în timpu ăsta sângele picura din ea în oala de sub pat... Pe urmă ai venit tu cu sanitarul. Ce să priceapă un sanitar! Când am întors-o nu mai avea viaţă în ea. Sanitarul zice: „Ia uite, are un cui înroşit în mână." Şi când ne uităm,
, alături de căpătâi, trei măsele cu şipcile mari însângerate. Şi le scosese j singură din gură cu cuiul.
Moromete se uită brusc afară, ca şi când ar fi vrut ca această cumplită dezvăluire a suferinţelor primei lui femei să nu mai fie auzită şi de altcineva.
367
- A zis şi ea aşa ca un gând care-i venise, spuse el în cele din urmă. Ca să moară liniştită. De la început i-a fost rău, după ce l-a făcut pe Achim. Era cam nebună soră-ta, de s-a apucat ea să-ţi spună un lucru ca ăsta.
- Nu erea adevărat?
- Cum o să fie? Şi ce-a apucat-o cu dinţii? Ea nu mi-a spus niciodată că o dor! Auzi, să-şi bage cuiul în gură!
- Uite-aşa de mari erau măselele, cu câte trei şipci, repetă Fica. Nici una nu era stricată. S-a mirat şi sanitarul. N-am mai văzut una ca asta, zice. Mai ţi-aduci aminte? Pe urmă, repede, te-ai însurat...
- Ce puteam să fac? Cine să fi avut grijă de cei trei care ereau mici? Am vrut eu să mai aştept, reluă Moromete parcă vesel, dar şi puţin batjocoritor la adresa femeii, a gândului ei spus adineauri, din care se putea înţelege că ar fi trebuit s-o aştepte pe ea, pe Fica, să se facă mare. Până într-o zi când m-ara dus pe la Turnu, după nişte peşte. Mai erea, dar nu mult, până a început primul război. La întoarcere (îi lăsasem în grija soră-mii Guica) îl găsesc pe ăl mic, pe Achim, în copaie, venise de i se urcase caca pe spinare, de jos până la gât, tocmai pe după ceafă, aşa avusese grijă şoră-mea Guica de ei! Pe urmă avea pretenţia că de ce am adus-o pe Catrina în casă, care erea şi a mă-sii, adică a feciorilor, de, a nepoţilor. Adică să fi stat eu aşa, ea să se fi măritat, să-şi fi adus bărbatu acolo cu mine, şi uite-aşa! Gândurile astea de femeie smintită le-a băgat pe urmă şi în capul lui Paraschiv, al lui bietu Nilă şi al lui Achim, când s-au făcut mari, iar ei n-au avut mai multă minte decât ea şi au crezut-o! Iar asta, Catrina, nici ea n-a avut mai multă şi toată viaţa i-a fost frică de ei, să nu mor eu şi să n-o arunce ei pe drumuri! Că, adică dacă nu-i trec casa pe numele ei! Mânca-o-ar pământul de casă!
între timp muierea începuse să strângă masa. Nu s-ar fi putut spune că ascultase cu interes tot ceea ce spusese Moromete. După ce el tăcu nu-i mai dădu nici un semn, nici da, nici ba.
- Hai, Ilie, să ne culcăm, zise ea în tăcerea care se lăsase în tindă. Şi de astă dată vocea ei însemna: lucrurile astea, dacă le răscoleşti, nu
le mai termini până dimineaţa. Tot mai bine e să dormi şi, când răsare soarele, să te scoli odihnit şi cu gândurile proaspete.
- Tu, zise Moromete, eşti chiar singură? Unde e băiatul ăla al tău?
- A, păi nu ţi-am spus?!
Şi se aşeză pe un scăunel cât o şchioapă, foarte aproape de pragul unde stătea Moromete.

- Da' tu, zise ea, un vin nu beai?
Moromete ridică din umăr mâhnit ca şi când s-ar fi ivit din vina ei o neînțelegere care îl întrista...
368
- Ți-am spus eu că nu?!
Ea se duse undeva în odaie şi se întoarse de-acolo cu o damigeana mică împletită în nuiele şi astupată cu un cocean...
...Moromete se uită iar afară, şi cu paharul în mână rămase atent, așteptând. într-adevăr, se auziră paşi în curte, paşi uşori ca de pisică, aşa cum îi fac fetele desculțe care vin de la poartă şi se apropie de prispa casei. Se auzi urcatul pe prispă, o săritură elastică, fără zgomot, doar fâsâitul fustei turbură liniştea zilei de vară. în prag, cu lumina mare a bătăturii în spate şi cu fața sub umbra tindei, apăru Rădița.
- Ce e cu tine, unde fuseşi? zise Fica. Flăcăul ăsta te-aşteaptă aici de-aseară, şi tu umbli pe drum fără nici un rost.
Rădita nu zise nimic, dar părea veselă. Trecu spre odaia cealaltă luându-şi de pe cap barişul ca să şi-l pună mai bine, în timp ce i se văzu părul castaniu şi cozile împletite care îi atârnau pe spinare. Lăsă uşa deschisă şi se întoarse. Era subțirică şi înaltă şi pulpele picioarelor ei erau mari şi arse de soare.
- Unde te duci de te găteşti aşa? zise Fica.
Nu arăta însă deloc gătită, dar barişul ei frumos era de sărbătoare.
- Trebuie să mă duc, zise Rădita, cu un astfel de glas că se făcu deodată
linişte.
Cu toate că nimic n-o turburase mai înainte, liniştea parcă crescu în aer. Fata se aşeză şi ea pe un scăunel şi puse mâna pe-un pahar. Fica îi turnă şi ea gustă din vin strâmbându-se. Pe chipul ei apăru, în timp ce lăsa paharul gol, o expresie senină de deznădejde. Ea surâse şi rosti:
„ Vine moartea prin grădină C-un pahar şi c-o lumină."
Moromete se uită afară. Se supără:
- Dă-i, Ilinco, şi lui Niculae asta nişte flori, să-şi facă coroană, nu vezi cum plânge? Ce eşti aşa cârpănoasă?... Mă, ăsta, ia ici cureaua mea şi încinge-te cu ea peste cămaşa aia, că parcă eşti dăulat, parcă te-a prins cineva de pe gârlă..., Ia şi pălăria mea!... Na!... Te duci şi tu degeaba la serbare, să auzi cum o să te lase repetent.
Catrina o luă spre poartă. Peste sat sunau rar şi stăruitor clopotele, chemând lumea la biserică. Niculae se spălă pe labele picioarelor lui mari, prăjite la soare şi zgâriate de țepile miriştilor.
- Fico, dă-mi un cuțit, zise Rădița în tindă.
- Da' ce-ți trebuie?
369

J

Rădita nu răspunse, o văzură însă cum asculta cu privirea mare şi cu urechea întoarsă iişor spre afară. Din depărtare, din naltul cerului, veneau până aici în umbra răcoroasă a tindei, abia atingând auzul, strigăte rare de gâşte, puse pe călătorie îndelungată. Strigătele lor însă nu erau țipete, ci semne sigure şi liniştite de recunoaştere, să se audă doar între ele, să nu li se destrame şirul, să anunțe pe cocorul bătrân şi ştiutor care le conducea (căci ăştia erau cocorii) că totul e bine în urmă şi să nu se abată din înaintarea lui înceată şi sigură.
Ieşiră cu toții pe prispă şi se uitară în zare. într-adevăr, se apropiau plutind, alunecând în formă de săgeată cu deschiderea largă, croncănind • rar, nu toți odată, ci în aşa fel încât cântecul lor să fie neîntrerupt. Rădita se dădu jos de pe prispă şi în mijlocul bătăturii înfipse cuțitul în pământ, îşi ridică apoi privirea spre cocori, în timp ce cu degetul cel mare al piciorului drept începu să scurme stăruitor țărâna chiar alături de lama cuțitului. Păsările se apropiară, dar când ajunseră în dreptul bătăturii, bătrânul cocor scoase deodată un țipăt pătrunzător de spaimă şi zborul începu să i se clatine. în clipele următoare el se întoarse pe cer şi începu să se învârtească în cerc împreună cu tot cârdul deasupra capului fetei. Ea nu-şi luă în acest timp ochii de pe cer, urmărindu-i cu o privire neclintită şi limpede, şi degetul ei nu înceta să scurme pământul alături de cuțit. Scoțând un nou țipăt, de-astă dată parcă de jale, bătrânul cocor rupse deodată cercul în care se rotea şi făcu cale întoarsă împreună cu tot cârdul. Rădita îi urmări până nu se mai văzură, apoi smulse cuțitul din pământ şi se întoarse chicotind spre soră-sa. La flăcăul din prag nu se uita.
- Mă mărit, zise ea. O să fiu fericită cu Mutu ăsta, cu toate că nu se ştie cât. Ar fi trebuit să-mi cadă jos la picioare cocorul meu, dacă ar fi fost să mor de bătrânețe. Ei şi? Nu m-a întrebat nimeni dacă vreau să vin pe lumea asta! De ce mi-ar păsa când o să plec?
- Atunci să mergem, zise Moromete.
înainte o luară patru flăcăi călări, cu pălării cu pene de păun înfipte în pamblică. Unul ținea în mână un brad cu un măr înfipt în vârf. Calul lui, cu coama înfoiată, cu gâtul îndoit, cu dinții rânjiți sub zăbală, țâşnea din când în

când în frunte. Asta era Benogu, murise în războiul care venise, acum uite-l că a înviat şi a venit să fie cavaler la nunta prietenului său. Căruțele pline cu rubedenii alergau în urma celei care venea după cai, cu mirele şi mireasa printre lanurile de grâu dat în pârgă. Pe la jumătatea drumului, între Râca şi Siliştea, Moromete opri căruța.
- Dă-te jos, îi spuse el fetei.
Mireasa se supuse, căutând să calce cu grijă cu pantofii ei noi, să nu-şi rupă picioarele. O luară pe un drum de plan care se pierdea în depărtare în timp ce alaiul îşi continuă drumul ca şi când mirele şi mireasa ar fi fost încă acolo. Cântecul viorilor se pierdea în liniştea câmpiei pe care o unduiau valurile de spice. Drumurile erau pline de iarbă, iar porumbul era atât de verde, încât se făcea parcă întuneric pe unde creştea.
370

- Şi a cui zici că eşti tu, creştină? zise flăcăul.
- A mamei care m-a făcut, păgânule, răspunse fata.
Focul de coceni ardea pe mirişte cu flăcări a căror culoare se schimba neîncetat, din galbenă se făcea violetă, din violetă, albastră, din albastră bătea în verde, asemeni porumbului pe care cei doi îl jupuiau şi îl puneau alături pe jeratic să se coacă.
- Mă duci la tine acasă s-o văd pe mama care te-a făcut?
- Ei, nu zău?! Păi ce-ai să vorbeşti tu cu ea, când de dimineață şi până acum abia ai scos şi tu trei cuvinte?... O să râdă mama de tine... De unde l-ai mai scos?... Nu că mi-ar fi ruşine cum arăți, o să creadă tocmai pe dos, că mi-ai sucit capul şi nu-mi dau seama ce fac... Dacă vii, nu mai pleci, siliştene!... A, ce frige porumbu ăsta... Eu îți coc ție aici cotolani şi tu nici nu te uiți la ce-ți dau... N-ai mâncat nimic de când ai venit aici peste mine, ia să te văd cum arăți când mişti fălcile...
- Sui-te în căruță, zise flăcăul.
Soarele coborâse spre asfințit când rosti el aceste cuvinte. Fata se supuse şi se urcă dintr-o singură mişcare, ca o căpriță, ținându-se de loitră.
- Mai e cineva pe câmp? o întrebă flăcăul.
- Nu, n-a mai rămas nimeni, răspunse fata cu nelinişte, coborând. Era ca şi când ar fi fost părăsiți în pustietatea câmpiei şi n-ar mai fi
putut să se întoarcă acasă. Punea acum cu grijă picioarele pe fierul răscrucilor, să nu se încurce în rochia mare de voal şi în beteala care îi atârna strălucind pe spinare, până jos la poale. Flăcăul o coborî parcă jos cu privirea şi o aduse lângă el fără să facă nici o mişcare, apoi îi puse uşor mâna în piept şi o împinse încet, dar fără revenire, pe spate. Se urcă deodată peste ea şi o acoperi şi chipurile li se întâlniră ca într-o apă, unul privind, celălalt răsturnat, susținându-i privirea şi recunoscându-se unul în altul uluiți. El îi puse mâna pe frunte şi o apăsă ca şi când ar fi vrut să-i vadă mai bine ochii ei strălucitori; se apropie şi mai mult de fața ei, stăpânit parcă de o ezitare: nu ştia cărui impuls să se supună, celui sălbatec, care îl făcuse să se repeadă asupra ei, sau celui blând, pe care îl trezeau în el ochii ei cerând ocrotire.
- Nu te repezi, şopti ea, lasă-mă să-mi dau seama. Văd că te uiți la mine, lasă-mă să mă uit şi eu, să înțeleg cu ce te-am zăpăcit şi eu pe tine, fiindcă nue numai ce vreai tu acum... Ei, ce este?... Sunt aproape de sufletul tău? Eşti un flăcău singur pe lume?... De ce nu-mi răspunzi? Nu eşti? La ce te gândeşti? La mine? Sunt prima fată cu care te porți aşa? Prima care ți-a luat glasul sau aşa o fi felul tău?
Ezitarea lui, ascultând-o, crescu, şi atunci o bucurie fără margini înflori pe chipul fetei. Ea îl apucă de gât şi începu să-l sărute. Surprins, flăcăul se feri şi scăpă de brațele care i se încolăciseră pe după grumaz, dar ea îşi ridică gâtul cu o vioiciune de animal parcă în luptă cu altul care ar fi
371
vrut s-o omoare şi îl urmări acum fără nici o teamă de puterea şi amenințarea lui.
- Te simt, te-am ghicit, şopti ea apoi retrăgându-se, tu nu ştii, sau vrei şi tu să afli, şi de aia te gândeşti... eşti singur, cu toate că ai surori şi alte rude... şi vecini... Eu sunt cu tine şi noi doi... pe lume... o să facem copiii noştri... M-ai văzut, eşti al meu, te-ai uitat la mine şi m-ai văzut...
Fata gâfâia. închise ochii şi îşi duse mâinile goale sub ceafă. Bluza mică şi prea săracă pentru trupul ei voinic se ridică şi îi descoperi pântecul. Flăcăul se dăduse de mult jos de pe ea. Când şoaptele ei se opriră o luă din nou în brațe, de astă dată mai blând, pe chip cu o expresie de beție mai mare. Ea îl înlănțui după mijloc şi se mişcă sub el cu o ştiință pe care o dobândise doar cu gândul: era stângace, trupul ei tremura dar parcă ştia ce-o să urmeze. Totuşi nu, fiindcă ea scoase un țipăt pe care numai spaima de a nu fi auzită o făcu să şi-l înăbuşe în chiar secunda când îi ieşise din gât. In clipa următoare o strigă pe maică-sa, mamă, mamă, ca şi când ar fi vrut s-o încredințeze pe cea care o născuse că ea tot fetiță a rămas, cu toate că strîngea în brațe un flăcău care o şi scosese pentru totdeauna, printr-un țipăt, din rândul fetelor şi o vârâse în cel al muierilor.
In acest timp, din depărtarea în care se topise, cântecul viorilor revenea o dată cu tot alaiul, clinchetul clopoțeilor de la gâtul cailor şi chiotele subțiri ale femeilor. Cei patru flăcăi apărură la capătul lanului de grâu şi cel cu bradul întoarse calul şi îl struni făcându-l să joace pe loc. Aşteptau. Se făcu tăcere.
- Cum, zise fata, şi ce facem cu căruța şi cu caii noştri? Da' mama nu ştie nimic... Dacă află tata îmi rupe picioarele... Şi chicotea ca şi când acest lucru ar fi înveselit-o pentru ceva pe care numai ea îl ştia.

Nu mai era fată mare, cu toate că ea încă se simțea. Dar una e ce simți tu şi alta e ce eşti. Acest gând, această iluzie, o făcea veselă: nu e rău să fii muiere şi să te simți fată. Păcăleşti pe cineva, face să râzi.
- Toată speranța, zise Morometc, a rămas în mine. Și dacă şi ăsta cine ştie ce drumuri o fi apucat, ce-o să-i spun eu, n-o să-i intre pe-o ureche şi-o să-i iasă pe cealaltă? Bâznae se poate considera în acest caz, hi, hi, hei, hei, să bem vin, verde de peliiin, şi de rozmarin... domnilor, a venit franţuzul prin tranşee şi nu trageți foc, nu trageți foc, nu trageți foc, ce râzi, mă, ăsta micu, vezi să nu-ți cârpesc vreo două, trebuia lăsat neamţul să se apropie, şi cum să-l laşi să se apropie când îl vedeai cu baioneta înainte, te-apuca frica morții şi îți venea să tragi, şi ăsta nu, mergea franţuzul înainte, şi generalul nostru cu el, şi nu trageți foc, nu trageți foc, şi când a zis pe urmă foc, au murit la nemți cu grămada, uite-aşa se rostogoleau ăi vii din spate peste ăi morți, care erau secerați de-aproape cu mitralierele pitite... Da' uite că Bcnogu s-a întors, cine zicea c-a murit pe-acolo pe la Mărăşeşti, ce băiat şi jumătate, parcă şi calul râde sub el ştiind cine îl

" călăreşte... Ce-o fi plângând acum fata asta, nu înțeleg, taci, mireasă, nu mai plânge, că de la maică-ta te-oi duce, că deșteptu ăla de taică-tău a făcut scofală mare că nu ți-a dat nimic, măcar o pătură cu ce să te învelești...
... Fica îl învelea tocmai atunci pe Moromete cu pătura. Era fereastra deschisă şi în casă intra răcoarea nopții. O linişte desăvârşită domnea asupra casei şi împrejurimilor. Moromete se trezi, deschise ochii. Dar nu se ridică în capul oaselor.
- Fico, zise el în şoaptă. Ce faci tu? Stai aici cu mine!
Femeia se întoarse şi se aşeză pe pat lângă picioarele întinse ale lui Moromete.
- Ți-a plăcut vinul, zise ea, nu mai ştii ce-ai făcut, sau erai ostenit şi nici nu mai ştii cum te-ai culcat?
- Cum să nu? zise Moromete, dar nu mai adăugă nimic.
- Parcă te-ai ferit de ceva, zise ea atunci, te-ai ridicat de pe prag ca un copil, te-ai dus spre pat şi te-ai culcat cu spatele la mine.
- Da, ştiu că m-am ferit, zise Moromete. Tu eşti de vină, am vorbit prea mult despre Rădița.
- Nu poți să vorbeşti ce-ai vrea, răspunse Fica. Și tu ai vorbit prea mult despre copiii tăi.
- Rădița îmi spunea în somn că o să ne facem copiii noştri şi n-o să mai fiu eu singur pe pământ... Hm!... Ce bine că omul poate să doarmă, adăugă el întru târziu văzând că femeia tăcea.
- De ce, zise femeia, ai visat ceva care ți-a plăcut?
- închipuieşte-ți tu, zise Moromete, să te visezi tânăr. Da' chiar tânăr ca şi când ai trăi de la început. Cum vine asta?
§i începu să povestească.
- înseamnă că te simți tânăr şi ai mare chef să uiți de toate, zise ea la urmă. Numai în vis poți să uiți complet...
Moromete nu zise nimic multă vreme. Se gândea poate cui datora el această bucurie care îi răzbătea în fiecare cuvânt pe care îl rostea? Simțea în el cu adevărat revenindu-i vigoarea de altădată şi beția care ți-o dă această revenire a puterilor, ca un izvor care începe să curgă fără veste, cu ape bogate, înainte de a seca pentru totdeauna? Sau prezența acestei femei încă tinere, care ținuse la el de când îl cunoscuse, era pricina acestei nopți neobişnuite cu amintirea atât de puternică a acelor ani care nu erau deloc foarte îndepărtați, ci se apropiaseră pe-aci prin preajma lor îndemnându-i pe amândoi să-i trăiască de-acolo de unde viețile lor se despărțiseră? Rădița nu mai era, dar ea, sora ei, pe atunci mult prea mică, trăia aici de față şi ținea în sufletul ei parcă întreagă, neştirbită, tinerețea lui de atunci.
- Nu numai în vis, zise Moromete întru târziu.
- Nu numai în vis, ce Ilie?

- Poți să uiți de toate. Uite, cu tine uit de toate!
- Nici nu ştii ce bine îmi pare... şopti femeia.
El se ridică atunci şi în clipa următoare mâinile lor se întâlniră şi se încleştară una în alta... Femeia trecu alături şi se întinse lângă coasta bărbatului. Din tindă crescu, acoperind liniştea, scârțâitul unui greier...
- ...Ai să vii de-aici înainte la mine, Ilie? şopti ea întru târziu.
- Da' cum? răspunse Moromete.
- In fiecare zi?
- în fiecare zi, nu, că nu mai sunt flăcău, zise Moromete cu ironie, dar aşa la două-trei zile, tot o să vin.
Femeia înțelese şi rosti cu duioşie:
- Vino o dată pe săptămână! Vino, Ilie, repetă ea, că pot să spun şi eu ca Rădița în vis: o să trăiesc de-aici înainte numai pentru tine, şi n-o să mai ştiu de nimic, nici de copii şi nici de rude, numai să te fac să uiți că cineva ți-a dorit moartea şi te-a lăsat singur acasă, bolnav în pat.
- Crezi că eu m-am pus la mintea ei? zise Moromete. Dar ai dreptate, nu mai e cu ea nici o speranță, nu e în toate firile. Nu poate să-mi ierte că am vrut să-i aduc pe Paraschiv, Nilă şi Achim îndărăt acasă. De ce să nu-i aduc? exclamă el cu o mirare proaspătă, ca şi cum abia acum şi-ar

* fi dat seama de acest adevăr. Nu erau copiii mei?
Ea nu-l încuraja să se întoarcă cu gândurile spre această istorie.
- Uite că se face ziuă, spuse uitându-se la geam. Mâncăm ceva, Ilie? Mâncăm şi pe urmă pleci!
Şi sări peste bărbat fără să-l atingă şi asemeni unei muieri tinere, al doilea picior nu-l sprijini în săritură pe cel care îl pusese doar cu vârful tălpii pe pământ. Şi se duse în tindă şi aprinse focul, în timp ce Moromete, ca totdeauna dimineaţa, şi pe nemâncate, se căută în flanelă şi începu să-şi răsucească o ţigare.
Două ceasuri mai târziu, intra în curte şi închidea uşurel poarta de la drum, ca şi când s-ar fi întors de pe colea de prin vecini. Catrina nu se uită la el. Era vremea culesului viilor, a boambelor şi a prunelor, şi în sat începeau să ardă cazanele de distilat ţuică. Numai că Moromete nu arăta câtuşi de puţin ameţit, semn că ar fi întârziat până acum lângă vreunul din ele. Ea se opri lângă bărbat şi îl privi stăruitor cu ochii ei răi şi verzi:
- De ce te-ai mai întors?
Ştia aşadar de unde, şi presimţea cumva că o ruptură s-a petrecut în viaţa lor pe care o trăiseră împreună zi şi noapte, timp de mai bine de treizeci de ani? O curiozitate rece strălucea în licărirea ochilor ei şerpeşti. La un astfel de lucru nu se gândise niciodată. De când născuse cu el al cincilea copil, al cărui cap mare şi mort o înspăimântase pe ea pentru totdeauna de viaţa trupului, îl gonise de lângă ea. El avea pe atunci abia patruzeci de ani şi părea să se fi împăcat uşor cu gândul că viaţa lui de bărbat lua sfârşit. Iată însă că nu luase. După douăzeci de ani se ducea
374
cu căruţa cu sora fostei lui neveste (aflase acest lucru chiar de cu seară) şi dormea la ea acasă, în pat străin.
- Mai bine ai fi rămas şi ai fi murit acolo, mai zise, nu era nevoie să te mai întorci să te mai văd şi eu la faţă.
Continuă să se uite la el stăruitor. îşi pierduse minţile şi avea să trăiască cu el acea ruşine a femeilor care îşi văd bărbatul de şaizeci de ani rătăcind taman la bătrâneţe, sau totul avea să se oprească numai la atât? Nu află însă nimic sfredelindu-l cu privirea, şi o expresie de nelinişte şi de ură îi adânci trăsăturile.
- De ce? zise Moromete liniştit. Cum să nu mă mai fi întors? De dorul tău m-am întors, adăugă batjocoritor, căutând în chichiţa lăzii. Unde sunt, Ilinco, banii ăia? ceru el fetei.
- Ce faci cu ei?
- Dacă mă mai întrebi o dată ceva în felul ăsta, îţi dau una, fetiţo, după ceafă, de rămâi cu gâtul strâmb şi o să te uiţi pe dedesubt la bărbatu-tău pe care o să-l iei. Adu banii încoace!
Ilinca surâse şi se supuse parcă încântată simţind gheara de altădată a leului. De ce să se supere? Nu era tatăl ei? Nu-i trecuse el casa pe numele ei? Ştia că ţine cel mai mult la ea, şi era adevărat că prea se înmuiase el în ultimii ani. Bine că îşi revenise. O fi adevărat că a dormit la Fica? Adică chiar o fi dormit cu ea, sau or fi stat şi ei de vorbă?
- Tată, şopti ea tainic, dându-i banii, ai grijă de lume. Eu ştiu că Fica ţine la tine, de când eram eu mică şi mă duceam pe la ei. „Ce mai face, Ilinco, tac-tău? Ce mai drege, Ilinco, tac-tău? Unde-a mai fost, Ilinco, tac-tău?" Dar credeam că i-a trecut. Ca să nu bage lumea de seamă nu te duce pe la ea vreo câteva săptămâni. Nu trebuie să vorbească lumea. Stăpânepte-te, tată!
- Până nu te văd măritată, e un sfat pe care eu nu îndrăznesc să ţi-l dau, zise Moromete sarcastic.
- Ce sfat?
- Să te stăpâneşti! Când îmbătrâneşti şi mori nu-ţi ajută ce zice lumea.
- Aşa e, dar dacă se poate şi fără să rânjească lumea, de ce să nu ţii seamă?
- Proştii rânjesc orice-ai face! zise Moromete scurt. Pe maică-ta ai ţinut-o de rău când a fugit de-acasă? N-ai grijă, nu-mi trebuiesc banii să mă duc să chefuiesc. Am treabă, şi de dus mă duc unde vreau eu, când am eu chef, orice-ar zice lumea. Care lume? exclamă el cu un glas ca şi când lumea ar fi pierit. Care lume, Ilinco? Cârstache al lui Dumitrache? Ion al lui Miai? Cocoşilă? Udubeaşcă?
- Ăştia care vin pe la tine şi îţi place să vorbeşti cu ei. Giugudel, Nae Cismaru, Costache al Joachii, Matei Dimir! Şi alţii care stau cu ochii pe tine.
375
Moromete nu mai zise nimic, începu să-şi văcsuiască bocancii şi să-şi perie pantalonii. Se bărbieri. îşi schimbă cămaşa şi flanela. Pe urmă, înhamă caii la căruţă şi se duse la gară.

IV

Nu intră însă în ea, ci ocoli pe un drum ce ducea spre marele siloz, o construcţie care urca singuratică spre cer, ca un zgârie-nori pe această câmpie în care totul era mic.
- Mă, băiatu ăsta, se adresă el unuia care stătea rezemat de zid, dar care nu era deloc băiat, ci soldat de gardă îmbrăcat în uniformă.
Fuma tutun uitându-se pe gânduri peste câmpia netedă.
- Ia spune-mi, zise Moromete, Ţugurlan e aici?
- Cum să nu, zise soldatul.
- Că ăsta nu dă neam pe-acasă, unde-o fi dormind?
- Aicea doarme, are o odăiţă chiar în siloz, lângă birou. Nea Stane, strigă el întorcându-i lui Moromete spatele şi intrând înăuntru şi abia atunci se văzu că avea o puşcă cu el, o armă adevărată, militară, cu bătaie lungă. Vino

încoace, nea Stane, că te caută cineva.
Ţugurlan ieşi afară şi când văzu cine îl caută ridică o sprânceană. Nu apucase să se închege prietenia dintre ei doi, arestarea şi condamnarea lui Ţugurlan de dinainte de război parcă pusese între ei ceva străin, mai ales că nici Moromete nu mai fusese multă vreme acelaşi ca în ziua când stătuseră ei doi pe arie şi se simţiseră atât de bine. Sfârşitul istoriei cu Aristide, când acesta făcuse recurs pentru el şi îl scosese din închisoare după câteva luni, în loc să stea doi ani, nu-l îmblânzise câtuşi de puţin pe Ţugurlan. Dar el trăise pe atunci o stare ciudată, pe care n-avea s-o uite: i se păruse că tot ceea ce i se întâmpla lui, chiar şi închisoarea, avea un rost, nevoia de a se împăca cu lumea, apoi bătaia de la moară care îi arătase că această împăcare cu lumea şi cu sine nu putea avea loc dacă înghiţea ca prietenul său Ion al Iui Miai să fie umilit şi apoi el însuşi lovit de jandarm în mijlocul satului. Peste flacăra îndrăznelii în care inima sa ardea de totdeauna, s-ar fi aşternut o lespede de gheaţă. Şi înţelesul acestor încercări tocmai acesta era, îl descoperise în închisoare: trebuie să existe pe această lume şi oameni fără frică, altfel toţi vom fi îngenuncheaţi şi vor domni peste noi cei ticăloşi şi cei slabi, cu ajutorul puterii. Cine ştie? Dacă într-o zi o să fie nevoie tocmai de ei, de cei îndrăzneţi/ şi ei vor lipsi sau vor fi cu inima moartă? Fără să-l ierte, îl uitase însă pe Aristide, ciulind şi el, ca şi alţii, urechea la bubuitul tunului care începuse într-o parte a lumii, se rostogolise apoi în cealaltă parte, aducând cu sine ameninţări pentru tot ceea ce însemna pe pământ putere şi bogăţie.
376
Ţugurlan înţelese. Intră în partid imediat ce se termină războiul atras de alt fel de oameni decât cei care aveau să formeze mai târziu în sat prima celulă comunistă, nu de genul tânărului notar de mai târziu, care • făcea un joc greu de descifrat; nu se înţelegea dacă era comunist, fiindcă era notar şi primise un ordin, sau era notar, fiindcă era comunist şi fusese trimes în acest sat cu o misiune din partea partidului său. Pe Ţugurlan îl atrăseseră unii, mai bătrâni, pe care pe urmă nu-i mai văzuse decât o dată când îl scăpaseră de excludere. După aceea nu mai reuşise să dea de ei, pe unde se ducea, i se răspundea că „tovarăşul nu mai activează în acest sector".
Ce se întâmplase?
îndată după înscrierea sa, Ţugurlan fu numit primar în locul lui Aristide, care aproape că plecă singur, înţelegând ce vremuri veneau. Nu trecură însă mai mult de câteva zile, şi satul amorţit în adâncurile lui de rănile primite după atâţia ani de război şi concentrări abia avu timp să audă că se schimbă ceva. Cum? Cine, Ţugurlan? A, da, ăsta e vechi comunist, dar auzi, cică l-ar fi dat şi pe el jos. Cică ar fi sărit şi i-ar fi bătut pe unii de la prefectura judeţului, s-ar fi pus cu pumnii pe ei şi i-ar fi dat afară din primărie. Ei, la ce te-ai fi aşteptat din partea lui Ţugurlan, dacă nu la una
de felul ăsta?
Curios lucru, nimeni nu ştiu multă vreme ce se petrecuse de fapt, şi când se află nimeni nu-l lăudă pe Ţugurlan, unii fiindcă nu crezură că acest om ar fi ţinut cu satul (toată viaţa fusese contra satului), alţii fiindcă nu-şi dădură bine' seama ce cauză apărase Ţugurlan, pericolul de care se vorbise trecând peste ei în cele din urmă fără ca ei să ştie cine îi ferise. Acei inşi care veniseră cică ar fi pretins noului primar să adune toate vacile din sat şi să le predea la armistiţiu. Toate vacile! Ţugurlan încercă la început să stea de vorbă cu ei cu binişorul. Ăia însă l-ar fi luat tare, ori execută ordinul, ori zboară de-acolo. „Cum, ce ordin e ăsta, să iai omului vaca din bătătură? Atâta are şi el, o vacă, fără ea moare de foame. Cu ce drept să i-o iai? N-ajunge că unora li s-au luat caii şi nu i-a mai văzut nimeni de-atunci?" „Nu ne priveşte." „Nu vă priveşte? Dar ce vă priveşte?" „Armistiţiul! Asta ne priveşte. Tot ce-a fost captură, se dă îndărăt." „Şi credeţi că noi am capturat, ăştia din Siliştea? Duceţi-vă la ăia care au, ce căutaţi aici să luaţi văduvei vaca din bătătură?" „Dumneata eşti membru de partid?" a fost atunci întrebat Ţugurlan. „Sunt!" „Nai să mai fii!" „De ce, că vrei dumneata?" „Da, fiindcă vreau eu. Şi să părăseşti de îndată primăria". Şi atunci Ţugurlan cică ar fi sărit pe ei şi i-ar fi
bumbăcit.
A venit în urma lui unul Terente, tot un comunist proaspăt ca şi Ţugur-lan, care însă era cât pe-aci să semneze ordinul cu privire la aceeaşi problemă a vacilor. Dacă nu era Aristide să-i spună să nu semneze, cine ştie ce-ar mai fi ieşit.
377
Apărându-l să nu fie exclus din partidul în care abia intrase şi la care, în mod ciudat, Ţugurlan începuse să ţină (el care nu ţinuse niciodată la nimeni în afară de familia, rudele şi unicul său prieten, Ion al lui Miai), bătrânul activist care îl atrăsese pe el să se înscrie cică i-ar fi spus să nu mai sară niciodată la bătaie, dacă vrea să poarte numele de comunist, şi să stea şi să aştepte, fiindcă într-o zi o să aibă neapărat nevoie partidul de el şi o să-l cheme. Trecuseră însă şapte-opt ani de-atunci şi nu-l chemase nimeni.
El la adunările organizaţiei din comună nu se ducea, stătea la siloz unde câştiga o pâine bună şi venea acasă doar o dată pe săptămână să-i aducă muierii de-ale mâncării. Pe băiat, care ieşise foarte isteţ, dar care nu învăţase prea bine pentru examene şi căzuse la o admitere la liceul industrial din Piteşti, îl dăduse pe urmă la o şcoală de mecanici de pe la Pălămida şi acum era angajat acolo şi se însurase.
Vederea lui Moromete îl înveseli pe Ţugurlan. Avea aerul celui care tresare în adâncul fiinţei sale dându-şi seama că în trecerea egală a zilelor, se întâmplă din când în când şi câte un astfel de eveniment, să dea adică peste tine un om cu care vei ieşi în mod sigur din această scurgere cenuşie a timpului şi te vei ridica deasupra lui.

- Câți ani sunt, mă Tugurlane, de când n-am mai stat de vorbă noi doi? zise Moromete în loc de bună-ziua.
- Păi, câți să fie, vreo cincișpe, răspunse Tugurlan la fel de uimit că acești cincișpe ani erau pe-acolo pe-aproape prin preajma lor şi nici nu băgaseră de seamă când trecuseră.
N-aveau decât să facă ei doi un gest aşa cu mâna, adică duceți-vă, voi, anilor, încolo de-aici, şi viața lor să se fi dat, foarte simplu, cu cincisprezece veri îndărăt.
Lângă gară, pe dreapta, cum veneai dinspre Balaci, mai trăia o veche cârciumă, care nu făcea încă parte din trustul alimentației publice locale. Era plină de țărani sau mici funcționari cu treburi pe la gară, ca Tugurlan, sau pe la oborul de vite (care se ținea de două ori pe săptămână pe o poiană de alături). Nişte lăutari cântau cântece folclorice fără noimă, făcute de ei, în care apăreau cuvinte cum ar fi S.M.T., camion, cooperativă, amestecate cu leliță, frunzuliță şi altele. Moromete asculta cu o expresie de extremă încântare pe chip şi aproape că uitase de Țugurlan, cu care se aşezase la o masă să bea un pahar.
Țiganul lucra la Mat Si venea acasă beat.
378
gâlgâia milogit, însoțit de plânsetul scârțâit al viorii, lăutarul. Mai pe urmă țiganul din cântec o lua pe urmele țigăncii fugite cu un „boier" undeva la Calafat, intra în curtea acestuia şi zicea:
Dă-mi boierule nevasta, Că mi s-a prăpădit casa.
iar acela îi spunea:
IDe-o vorbi pe țigăneşte Să ți-o iai cum se găseşte; De-o vorbi pe româneşte îți tai capul ca la peşte.
Moromete mai ascultă câtva timp, apoi se întoarse şi îi spuse lui
Țugurlan:
- Cum vine asta, mă Stane? Ce, la noi mai sunt boieri care să-ți taie capul ca la peşte? Ori țiganul nu lucra la *Mat,* zise el, ori ăla care îi luase nevasta nu erea boier.
- Sunt cântece vechi, îl scuză parcă Țugurlan pe lăutar; le-au aranjat şi ei pentru acuma, dar se vede că nu le-au aranjat bine.
- Păi tot ce e vechi, zise Moromete, se aranjează în felul ăsta ca şi când ar fi'nou. Pe noi nu ne aranjează tot aşa? Cum, Tugurlane, lovi el deodată cu mâna în aer, ca şi când ar fi dat brusc frâu liber întregii lui gândiri, să nu mai pot eu să vorbesc ce vreau?
Țugurlan nu se arătă deloc surprins. Privirea însă îi sticlea ascultându-l. îşi amintea... Ocupațiunea lor mintală... Facultăți... Discursul domnului V.
Madgearu...
- Poți să concepi una ca asta? reluă Moromete. Adică eu să tac şi tu să vorbeşti, rolul meu rezumându-se doar să te ascult pe tine!?
Țugurlan se gândea... Dincolo de cuvintele sale, omul ăsta care nu mai avea patruzeci de ani trăia parcă într-o veşnică nedumerire care nu era prefăcută, ci adevărată. Trebuia să-i răspunzi.
- Poți să gândeşti, zise Țugurlan, după ce îl lăsă pe Moromete să aştepte câteva clipe. Nimeni nu te împiedică, adăugă el. Ia model de la mine.
- De unde ştii?
(- De unde să ştiu ce? - Că nimeni nu te împiedică. - Ți-am spus eu. Pe mine nimeni nu mă împiedică. - Şi crezi tu, zise Moromete, că dacă îl laşi tu să nu te lase să vorbeşti, urmă nu te împiedică să şi gândeşti? - Aşi vrea să ştiu cum, zise Tugurlan. 379
Moromete rămase câtva timp pe gânduri, apoi deveni parcă visător:
- Găsesc ei cum, zise el cu duioşie. Nu mi-a spus mie Niculae?! Te întreabă: ce părere ai despre tovarăşul Stalin?
Şi el pronunță ca de obicei acest nume cum ar fi zis Călin.
- Ei, şi? zise Tugurlan. Spui şi tu ce-ți cere, că e aşa şi pe dincolo şi ai terminat. Ce-ți pasă ție de ce spui despre Stalin?!
- îmi pasă, zise Moromete, fiindcă îți cere pe urmă să declari că fi-tu e duşman al poporului şi că n-ai nici în clin nici în mânecă cu uneltirile lui duşmănoase.
- Nu declari!
- Ei, şi tot acolo ai ajuns, zise Moromete.
- Adică unde?
- La puşcărie!
- Intri Ia puşcărie, zise Tugurlan brusc îndârjit şi glasul lui sună ca o sumbră amenințare.
- Şi dacă mori acolo? zise Moromete.
- Ei, şi? făcu Tugurlan în acelaşi fel. Oriunde-ai fi, de-un mormânt tot ai parte. Măcar tu n-ai ce pierde, în timp ce pe ăla care te-a băgat acolo, îl apucă groaza la gândul că trebuie să moară ca şi tine şi că nimic din ce e el nu mai înseamnă nimic.
- Aşa dacă o luăm, la ce mai trăim, zise Moromete, dacă tot o să murim! Ba eu vreau să trăiesc, şi să trăiesc cum vreau eu, fără bineînțeles să mă pun fără nici un rost contra a ceea ce la lume nu-i pasă. Tineretu ăsta! Treaba lor! Dar mie să nu-mi trimeată domnul Vasile amenințări prin şeful de post că nu mai am voie să stau de vorbă cu

cine vreau eu. Să le trimeată amenințările astea muierii ăleia a lui, Florica lui Ciupăgeanu, la care se uită în gura ei ca un nerod şi nu-şi dă seama că nu se procedează aşa cu oamenii care trăiesc mai de mult în satu ăsta! Am vrut, înainte să vin la tine, să vorbesc cu el, dar mi-aşi fi răcit gura de pomană. Cred că nici nu m-ar fi auzit, fiindcă urechea lui nu aude decât ce-i şopteşte răzbunarea: până nu termină cu toți care au însemnat ceva în satu ăsta, o să fie surd şi orb. Dar am vorbit cu Isosică, Tugurlane, tu trebuie să laşi silozul ăsta în pacea lui şi să vii în sat şi să nu laşi comuna pe mâna lui alde Vasile al Moaşei. De ce stai tu deoparte? Trebuie să-ți spun că în tine a mai rămas speranța!

- Și ce să fac eu, Moromete? zise Tugurlan îndată, semn că acest îndemn, care îi venea acum din afară, îi venise şi lui, şi nu o dată, dinlăuntru, şi că nu trecuse niciodată de întrebarea pe care acest îndemn o conținea. Ce pot să fac? Crezi că eu nu-i urmăresc şi nu văz cum se mănâncă între ei? La ce-ar folosi să le sporesc şi eu numărul cu unu, chit că, să zicem, un oarecare timp aşi reuşi să ajung în fruntea comunei?

- Nu-mi răspunzi ca unul care îşi dă seama ce-i spun eu, zise Moromete. Se lăsă o tăcere. Lăutarii terminaseră istoria lor cu țiganca fugită, care

la întrebarea bărbatului ei răspunde pe țigăneşte şi deci țiganul poate s-o

380

ia cu el. Acum începuseră ceva foarte vechi şi le dârdâia bărbia ridicând vocea. Cei doi păreau însă acum surzi la cântecul lăutarilor şi la vocile celorlalți care se încurcau, se ridicau şi coborau neîncetat.

- Ai dreptate, zise Tugurlan. N-am înțeles bine. Mai spune o dată.

- Tugurlane, zise Moromete, tu eşti omul care ne cunoaşti şi pe noi şi ştii ce a fost bun şi ce a fost rău în viața pe care am dus-o mai înainte şi îi cunoşti şi pe ăi săraci care acum sunt chemați să facă ei altă viață. Viața asta pe care vor ei s-o facă mai bună, cine îi împiedică? De ce cred ei că noi? Viața asta numai tu poți s-o faci, fără să treci peste noi cum trec eu cu grapa peste bolovani. Nimeni altul în satul nostru nu e în stare să înțeleagă şi să facă ce spun eu acuma, afară de tine. Tu eşti speranța! Intoarce-te în sat şi fă tu primul pas! Ai să vezi! O să vie alături de tine

o sută.

Pe chipul lui Tugurlan începu să apară acea schimbare pe care o dă totdeauna bătaia nedorită sau neaşteptată a inimii, puternică şi înaltă, şi care apare înaintea gândirii sau a înțelegerii. Da' la urma-urmei ce aşteaptă el? Să hotărască alții pentru soarta tui? Iată chemarea! Nu ve-nea de unde crezuse el atâta vreme că trebuie să vie, dar nu tot aici avea să ajungă? Curând avea să i se termine şi lui viața, şi ce s-a ales din ea?

- Oricât cred eu că ştiu ce s-a întâmplat în sat, e clar că ceva îmi scapă, de îmi vorbeşti tu aşa, zise el într-un târziu. Eu ştiu tot ce s-a întâmplat, dar n-ai vrea să-mi povesteşti şi tu? Vreau să aud de la tine. Spune-mi pe concret, de ce ai venit la mine.

Moromete îi explică: atâta vreme cât fiul său fusese activist la raion, nimeni nu îndrăznise să-l amenințe în mod serios, în orice caz lui nu-i pasase. Acum îi păsa, gluma se îngroşase, dacă asta putea fi numită glumă, să fugăreşti un om care nu ți-a făcut nimic şi să-l îneci în gârlă.

- Cine a făcut asta de fapt? întrebă Tugurlan.

- Cum cine, zise Moromete, Vasile! A treia zi, adică ce zic eu a treia, a doua (că în prima a fost ocupat să-şi aresteze neamurile şi să le trimită la puşcărie) au pornit prin sat să ia bucatele oamenilor şi alde Gheorghe al Măriei lui Pițur, ginerele lui Trafulică, s-a speriat şi a luat-o la fugă spre pădure. Dar apa se umflase şi l-au împins în gârlă şi l-au înecat...

- Vasile a făcut chestia asta? întrebă Tugurlan.

Moromete răspunse fără şovăire că da, Vasile personal, nu era el preşedinte, nu dăduse el ordinele cum să se procedeze? Și atunci? Să te mai miri când o să auzi că cine ştie ce-are să le facă şi lor, lui Moromete şi prietenilor lui?

- Nu e bine, zise Tugurlan răguşit.

- Nu e bine deloc, zise Moromete apăsând pe ultimul cuvânt, vrând să arate că absența binelui nu e totdeauna totală, dar că în cazul de față era. întrebarea mea, Tugurlane, continuă el, e următoarea: tu cu Isosică poți să te înțelegi?

381

- Pot, reflectă Țugurlan. Dar ăsta te vinde la prima cotitură.

- Numai dacă e la ananghie, explică Moromete. Ideea mea e că Vasile o să-l dea jos şi pe Isosică şi Isosică ştie şi el ce-l aşteaptă, i-am spus şi eu, dar ştia şi el, că nu e prost. Vii, Țugurlane?

Țugurlan nu răspunse, dar turnă, parcă îndârjit, în pahare, pe care apoi Ie ciocniră şi le goliră însetați.

- Cum o să faci şi cum să procedezi, asta ştii tu mai bine şi părerea mea e să intri la moară cantaragiu, reluă Moromete. Asta poate să-ți aranjeze Isosică, chiar dacă n-o să fie deloc lesne, fiindcă o are şi el pe cap pe muierea aia a lui rea, pe Ciulea. Da' trebuie să-ți facă, îți garantez. în ce mă priveşte pe mine, o să vă vorbesc pe-amândoi de bine prin toate părțile. Și o să am dreptate. Fiindcă dacă eu îți spun ție o vorbă, ştiu că ne înțelegem. Mai mult îmi dau şi eu seama că nu se poate, Țugurlane, eu ştiu încotro mergem! Ce vreau eu personal, e să mergem cât mai încet fiindcă nu sunt neam doritor să văd şi cu ochii ce-o fi! îmi închipui! Noi, care am apucat să trăim pe loturile noastre până la şaizeci de ani, rămânem la asta. Dar eu nu neg că poate să iasă bine pentru voi,

care n-aveţi ce pierde, şi pentru ăştia tinerii, care nu ştiu ei bine ce înseamnă să ai pământul tău la deal şi căruţa şi vitele în bătătură... Ştiu un lucru, că pământul trebuie muncit, şi nu cum crede Bâznae, că o să se coacă bucatele pe el singure. Vii, Ţugulane?
- Vin Moromete, răspunse de astă dată Ţugulan şi prin chipul lui nebărbierit şi încă tânăr ţâşnea parcă din nou, însufleţindu-l ca odinioară când prietenul său fusese bătut, dogoarea îndrăznelii şi a hotărârii.
VI
Pe la începutul lui septembrie se prezentă într-o după-amiază spre seară la poarta comitetului de partid din Pălămida o fată care spuse că îl caută pe tovarăşul Moromete Niculae şi că vrea să vorbească cu el. Ea nu zise dacă se poate, ci pur şi simplu vroia să vorbească cu activistul. Omul de la poartă era unul care n-o cunoştea şi îi ceru buletinul. îl deschise la prima pagină, îl ţinu astfel deschis cu mâna lui făcută să ţină buştenj şi nu hârtii şi cu cealaltă ridică receptorul care semăna cu cel al Iui Zdron-can şi întrebă pe cineva din comitet dacă tovarăşul Moromete putea să vină până la poartă unde îl aştepta... Şi aici el silabisi cam mirat şi nesigur: Fântână Măria...
- Da? zise el. Nu poate? Aha! făcu omul. Bine. Nu poate, i se adresă el apoi fetei, dar în clipa aceea uşa se deschise din curte şi apăru în biroul mic al informaţiilor chiar cel căutat.
Cu mâinile în buzunar Niculae ieşi cu ea în stradă şi o întrebă ce vroia. Fata avea înfăţişarea celui care vine de departe la o rudă, a găsit-o şi e
382
bucuros cu măsură, aşa cum se cuvine. Nu răspunse la întrebarea care i se pusese. Era îmbrăcată ceva mai bine decât în dimineaţa când venise pe la el în pridvor şi, deşi era cald, avea un bariş pe cap. Drept răspuns ea zise că nu era singură şi arătă cu mâna parcul oraşului cu care se învecina clădirea comitetului: pe una din băncile din apropiere se vedea într-adevăr stând şi aşteptând altă fată, îmbrăcată însă într-o rochie mai vie şi fără nimic pe cap.
- Didina lui Palici, zise Marioara, nu-l ştii pe tat-său? Au lotul lângă al nostru şi când eram mică îl auzeam pe nea Palici aşa gros, pe mirişte: Boi Poline! Polinee! Şi ăsta se supăra şi nu zicea nimic şi nea Palici iar îl auzeai: Boi Poline! Polinee! Ce e, mă?! se răstea ăsta aşa cam după un ceas şi nea Palici: Hai, boi Poline, să mâncăm dovleac. îi era ruşine, de, lui alde Polin, că auzea toată lumea cum îl chema tat-său să mănânce dovleac.
Niculae se uită la ea: „nu-i stă rău unei fete când îşi aduce aminte de copilăria ei, gândi el. E veselă. Ce i s-o fi întâmplat?" Fata cealaltă, între timp, se şi ridicase şi se apropia.
- E la facultate, zise Marioara.
- La ce facultate? întrebă Niculae drept orice prezentare.
Didina lui Palici nu se grăbi însă să răspundă, se strâmbă afectând o mulţumire indiferentă şi răspunse:
- La o facultate! Şi îi făcu semn fetei lipoveanului din cap că ea o ia înainte.
Oraşul era plin de ţărani, de funcţionari săteşti în delegaţie, de elevi şi de soldaţi. Crepusculul care se lăsa încet peste salcâmii şi clădirile lui vechi amintea de câmpia care îl împresura şi de tăcerea ei uriaşă. Adevăraţii lui locuitori erau însă de descoperit în această foiala pestriţă, care umplea şi cele câteva restaurante, cofetării şi berării şi se părea chiar că ei nici nu existau de fapt, străzile fiind pline de prăvălii închise cu zăvoare definitive, cu ferestrele bătute în scânduri şi cu firmele fie mâncate de rugină, fie date jos şi rămânând doar urmele. Tot ceea ce justificase altă dată pavarea străzilor şi ridicarea de astfel de case aşezate des unele lângă altele nu se mai vedea decât în clădiri şi în firmele moarte, ca şi când oraşul ar fi fost dezgropat din pământ şi case şi străzi redate existenţei ca odinioară, dar fără oamenii care le locuiseră, şi acum era invadat de o mulţime de turişti, care aveau însă tot felul de treburi şi nu stăteau să cadă pe gânduri în faţa vestigiilor unor generaţii dispărute. Ajunseră în centru şi Niculae se opri în faţa unei plăcintării şi o întrebă dacă nu-i era cumva sete; se vindea acolo şi bere.
- Şi nici o plăcintă nu vreai?
Ea dădu din cap scurt şi hotărât: Nu. Niculae însă intră şi bău o sticlă, după care reapăru şi-şi continuară drumul. Ea o luase pe o anumită stradă.
383
- E unul de la noi din sat, al lui Cocioală, e rudă cu Palici, şi au casă de mult pe strada asta, e brigadier silvic, zise Marioara. E plecat în concediu la Sinaia, are grijă Didina de casă.
- Ei, ia spune, zise Niculae. Cu ce pot să-ţi fiu de folos?
- M-a trimes tata să-i iau nişte nasturi, că n-am găsit la farmacia din Balaci, mi-a spus doctoriţa de-acolo că mi-a dat reţetă de Bucureşti, că numai la Bucureşti o să găsesc, da' mi-a spus să încerc şi la Pălămida.
- Dar ce-are tac-tău?
- Nu ştiu, de-ale lui, nu mai e la moară, l-a dat Isosică jos şi tata s-a apucat iar să bea. Nu i-a făcut rău pe loc, că l-a mai strecurat prin pâine, da' zicea că nu mai are gustu ăla şi într-o zi l-a băut aşa şi a băut mai mult. Dimineaţa când să se dea jos din pat, ologise. Cică dacă îi găsesc nasturii ăia o să-i treacă, dar ce folos, zicea doctorul, că pe urmă o să bea iar. Tata s-a jurat că nu mai bea, numai să meargă iar. Treci, zice, şi pe la Niculae al lui Moromete şi spune-i situaţia. Ce situaţie! se miră fata singură dând din umeri, dă-o încolo de moară, să-şi vază mai bine de treabă ca toţi oamenii.

între timp se făcuse de tot întuneric şi oraşul începuse să se golească de mişcarea de pe străzi. Se lăsa tăcerea.
- Şi ai găsit nasturii ăia? zise el întru târziu.
- Nu, cică tot la Bucureşti.
- Şi când ai venit? mai zise el tot aşa, după ce merseră multe zeci de paşi.
- Ieri cu trenul de şase.
- Şi ai dormit aici?
Ea spuse că da. Ajunseseră în dreptul unei porţi. De-acolo se şi simţea apropierea şi întunericul câmpiei adormite. Era o linişte mai mare decât într-un sat, fiindcă acolo hămăitul rar al câte unui câine tot mai arăta că mai era cineva treaz. Aici nu se auzea nimic, puteai să stai aşa ceasuri întregi. Strada zăcea în întuneric de la un capăt la altul şi numai la casa de-alături se vedea o lumină aprinsă, pesemne Didinei lui Palici îi era urât să adoarmă singură pe întuneric şi poate că aştepta sau poate că adormise cu lumina aprinsă. Marioara se răzimase de stâlpul porţii şi stătea nemişcată, nu zicea nimic. Niculae rămăsese în faţa ei şi stătea şi el şi tăcea. Minutele treceau în această muţenie şi în acest calm pe care numai apropierea depărtărilor fără obstacol, sub respiraţia liniştitoare şi sub lumina stelară a nopţii de vară a câmpiei îl poate ţine în echilibru. Un om întârziat apăru la capătul străzii şi începu să se apropie de cei doi. Trecu apoi pe lângă ei cum ar fi trecut pe lângă nişte stâlpi scufundaţi în pământ şi îşi văzu de drum până ce intră şi el într-o curte şi se făcu din nou linişte.
- Am o veste mare să-ţi dau, şopti Marioara. 384
- Dă-mi-o! şopti şi el. Zici că brigadierul ăsta v-a lăsat vouă casa pe mână. Nu vrei să intrăm înăuntru?!
Marioara avu o privire reflexă de ţărancă; se uită în jur: îi vedea sau nu-i vedea cineva? Se decise: nu-i vedea nimeni! Şi deschise portiţa şi o luă înainte...
VII
Faptul însă că într-una din zilele acelei săptămâni cât mai statură fetele acolo doi tineri trecură pe la ele, şi unul din ei aduse la un moment dat un cufăr, nu atrase atenţia nimănui, fiindcă totul se petrecu la lumina zilei; tinerii stătură aşa cam preţ de un ceas vorbind între ei înăuntru, dar cu geamul deschis, apoi ieşiră şi se duseră. După o săptămână unul dintre ei reveni, de astă dată când stăpânul casei se întorsese şi fetele nu mai erau acolo, luă acel cufăr cu el şi se duse.
în acele zile, a treia dimineaţă după ce Niculae se întâlnise cu Marioara lui Fântână, Iosif, prietenul atât de îndoielnic al lui Niculae, trebuia să se ducă pe teren şi câteva ore mai târziu primul-secretar Ghimpeţeanu îl căută cu telefonul tocmai acolo în comuna unde era de aşteptat să fie găsit: avea nevoie urgentă de el. Organele locale răspunseră însă că tovarăşul Iosif nu e acolo, n-a venit şi nici n-au vreo ştire că ar putea cumva să fie pe drum. Primul-secretar dădu ordin să se afle urgent unde era, spuse că trebuiau să plece împreună la regională, că erau chemaţi amândoi şi că erau aşteptaţi chiar în acea dimineaţă şi să fie neapărat găsit şi scos tovarăşul de unde se vârâse.
în dimineaţa aceea Iosif întârziase nejustificat prin birouri înainte de a pleca căutând tot felul de hârtii, recitind tot felul de procese-verbale şi pretextând că avea nevoie de nu ştiu ce pentru organizaţia comunei unde se ducea pe teren şi nu găsea. în cele din urmă găsi sau renunţă să mai caute şi plecă luând-o pe jos prin oraş. Mergea repede şi după câteva minute îl prinse din urmă pe Niculae care şi el mergea repede, avea în mână un cufăr şi după toate aparenţele se grăbea să ajungă la gară şi să nu piardă trenul.
I- Noroc, Niculae, spuse Iosif. - Noroc, Iosife. - Te duci la gară, nu? - Da, răspunse Niculae. - Te duci acasă, în Siliştea? - Da, dar de ce? - Te-am aşteptat să ieşi din dormitor, trebuia să plec la Mozăceni. - Şi de ce n-ai plecat? - Fiindcă vreau să-ţi spun ceva. 385
i
- Spune, zise Niculae.
- Nu pot pe stradă, durează şi trebuia să plec la Mozăceni.
- Să intrăm undeva?
- Şi mai rău.
- Uite ce e, zise Niculae, după ce se gândi, în drum spre gară e strada Unirii 24, intrăm acolo şi îmi spui, o iau eu înainte şi te-aştept la coltul străzii. E un consătean de-al meu...
Celălalt dădu din cap că era foarte bine şi se îndepărtă, iar un sfert de oră mai târziu se aflau în odaia brigadierului silvic în care stătuse mai înainte Marioara şi domnişoara Palici; Iosif spuse:
- Măi Niculae, am fost chemat ieri de tovarăşul secretar Beju de la regională şi tovarăşul Beju m-a întrebat dacă aşa ca prieteni, cum am fost noi, îti cunosc originea nesănătoasă şi cum îmi explic eu că atâta vreme nimeni de la comitetul raional nu şi-a pus întrebarea... Eu i-am spus că nu ştiu nimic şi că pentru felul cum ai condus tu munca în Siliştea, de s-a înecat cetăţeanul ăla, foarte just s-a procedat că s-a luat măsura să nu mai faci parte din activul comitetului raional de partid, dar că despre altceva eu nu ştiu nimic, şi că n-am de unde. „Tovarăşe Iosif, mi-a spus atunci tovarăşul Beju, nu e nimic, remediem noi lipsa asta şi te informăm, de altfel o să primeşti sarcină direct de la tovarăşul Ghimpeţeanu, dar am vrut să ştiu ce părere ai, să vedem dacă putem avea deplină încredere că o să ştii să iai cazul în mână şi să-l prelucrezi în mod just în fata organizaţiei locale din Siliştea". „Tovarăşe Beju, zic, puteţi avea deplină încredere, execut sarcinile cu cea mai mare conştiinciozitate, daţi-mi

materialele care există şi le prelucrez... Nu e vorba aici că Moromete mi-e prieten, prietenia nu există în afara îndeplinirii sarcinilor, ai greşit, te-ai ars... Când am aflat că tovarăşii din comitetul regional sunt nemulțumiți că nu s-a luat nici o măsură în cazul înecării cetățeanului, şi eu şi tovarăşul Ghimpețeanu şi tot comitetul raional ne-am dat seama că trebuia mers mai adânc şi am fost de acord că bine s-a făcut că s-a luat hotărârea de către comitetul regional ca el să nu mai facă parte. Perfect just!" „Lasă asta, zice atunci tovarăşul Beju, acuma Moromete o să se întoarcă în sat şi o să activeze acolo în cadrul organizației, ca simplu membru de partid şi mulți n-o să ştie de ce. Trebuie să afle tovarăşii de-acolo şi, mai mult, poate că ei o să aibă alte păreri decât noi, poate că ei o să fie mai drastici şi noi n-avem dreptul să împiedicăm o organizație să-şi spună părerea... înțelegi, tovarăşe Iosif?" Cam asta mi-a spus şi am plecat. Am înțeles că discuția cazului tău, dacă te întorci acasă, n-au vrut s-o analizeze în calitatea ta de membru în comitet, d în Siliştea, în cadrul organizației de-acolo, ca simplu membru de partid. înțelegi de ce?

- Nu, zise Niculae.

- Să rezulte că organizația din sat ți-a aplicat sancțiunile, ei se feresc, zise Iosif. Şi din partea raionului să mă trimeată pe mine, să raportez pe

urmă că dacă şi prietenul lui a fost de acord cu sancțiunea supremă, înseamnă că era vinovat...

- Ce sancțiune supremă? întrebă Niculae alb ca varul.

- Excluderea.

Se lăsă o lungă tăcere.

- Tovarăşul Beju! murmură Niculae cu o lucire intensă în priviri şi cu trăsăturile înțepenite de spaimă sau de ură. Şi tovarăşul Ghimpețeanu ce-a zis? El care cunoaşte în ce condiții am activat eu în Siliştea şi i-am raportat totul minuțios?!

- Tovarăşul Ghimpețeanu ai văzut singur că s-a rezumat să-ți facă o critică formală în comitet şi mai mult el n-a vrut şi nu vrea, dar a luat tovarăşul secretar Beju chestiunea în mână şi se ocupă personal de ea; el a făcut raportul ca să fii scos din activul comitetului de partid.

- Şi crede tovarăşul Beju, zise Niculae, că eu o să mă las exclus din partid, fiindcă vrea el şi îi place lui să excludă şi să trimită camioane de milițieni prin sate?

- El aşa crede. Eu i-am raportat tovarăşului Ghimpețeanu cum s-au întâmplat lucrurile, că eram acolo şi i-am spus că nu e bine să se procedeze cu mijloacele astea, dacă vreai îți spun şi ție, şi dacă faci un raport poți să spui că ştii de la mine şi îmi iau răspunderea totală. îți dau şi o declarație
scrisă.

Niculae spuse că chiar îi ruga şi Iosif se puse pe scris şi când termină se lăsă iarăşi între ei o tăcere grea.

- Aşa că în nici un caz nu te întoarce în sat, zise apoi Iosif. E bine că tovarăşul secretar Beju s-a gândit la mine, trebuie să-i mulțumeşti în gând, altfel n-aveai cum să afli şi cădeai acolo ezact ca ăla care s-a aruncat în râu şi a murit! Te înecai şi tu!

Şi aici Iosif se destinse şi cum se ridicase în picioare şi se uita pe geam afară, cu mâinile în buzunare, se îndoi pe spate şi izbucni brusc în râsul lui ca o pârâitură de gard ca şi când ar fi trosnit un pălimar. Ce găsea el de râs? Niculae continuă însă să rămână alb la față şi nasul lui, ca o piatră străvezie, nu i se mai zărea pe chipul fără sânge.

- Şi în legătură cu originea mea ce-a găsit el să spună? zise.

- Rău şi aici, zise Iosif. De fapt aici mi-am dat eu mai bine seama că e rău, a zis că partidul e plin de tot felul de elemente, de fii de reacționari şi că are dovezi scrise că tac-tău face agitație în sat împotriva regimului. Asta e! E adevărat?

Niculae însă arăta acum atât de îndârjit încât se uită țintă la celălalt şi parcă nu înțelese întrebarea. Nu răspunse nimic.

VIII

în aceeaşi zi luă trenul spre Capitală şi în dimineața următoare se afla în biroul primului-secretar al comitetului regional de partid Bucureşti, care

i i

îl primi îndată ce se anunță. Era fostul notar din Siliştea, ales foarte recent membru al Comitetului Central şi căruia cu aceeaşi ocazie i se încredințase această înaltă funcție.

- Ei, zise el după ce îi dădu mâna şi îi făcu semn să ia loc în fața lui, stând amândoi nu la birou, ci în cele două fotolii de alături, ca doi vechi prieteni ce erau. Dă-i drumul, adăugă fostul notar, ce ți s-a mai întâmplat?

Şi auzindu-l vorbind astfel îndârjirea şi neliniştea de pe chipul tânărului se înmuie, fiindcă omul care îl atrăsese pe el în partid rămăsese acelaşi şi cum oricine crede despre el însuşi că nici el nu s-a schimbat, credința în cauza pentru care trăieşte se ridică iarăşi în el cu forța de odinioară şi o dată cu ea şi speranța că va fi în cele din urmă mai tare decât duşmanii Iui. *Ce ți s-a mai întâmplat,* nu însemna oare că el, fostul notar, ştia că prietenului său trebuie să i se întâmple din când în când ceva şi că oricât de gravă ar fi acea întâmplare el, fostul notar, ştia dinainte că nu Niculae era vinovat sau în orice caz nu numai el şi în nici un caz atât de mult încât să măsoare vina lui de unul singur, cu vina a mai mulți...
- Aşa de rău eşti speriat încât nici nu mai mă gândesc să-ți spun că sunt supărat pe tine că n-ai mai dat şi tu un semn de viață... Nu te-am atras eu în partid? exclamă fostul notar cu un soi de mândrie mai încurajatoare decât orice cuvinte. Eu răspund de tine şi o să te apăr până în pânzele albe, fiindcă nu se poate să fii tu negru ca funinginea şi alții albi ca colilia! Nu te-ai gândit?
- Ba m-am gândit, răspunse Niculae, dar n-am avut ce să fac, fiindcă atâta timp cât m-am ferit să mai viu la Siliştea cu o sarcină de partid ai văzut şi tu că am activat bine şi ani de zile nu mi s-a întâmplat nimic de când cu istoria cu seceta.
■— Bine, zise primul-secretar luând parcă o hotărâre. Să vedem ce s-a întâmplat.
Adică să nu tragem încă nici un fel de concluzie, să vedem întâi ce greutate are omul pe spinare şi abia pe urmă, după ce o să i-o ridicăm, să ne dăm seama dacă nu cumva l-a şi strivit. Atunci n-o să mai fie nimic de făcut!
- Stai, întâi să spun să nu ne deranjeze cineva, mai adăugă el, apoi se reaşeză şi începu să asculte.
Niculae se puse pe povestit şi trecu repede peste toată campania. Deşi au avut loc turburări, spuse el, dacă n-ar fi fost provocările la care s-au dedat unele persoane locale, cu soluția pe care au găsit-o în cele din urmă forurile superioare nu s-ar fi întâmplat chiar nimic şi în cazul ăsta nici n-ar fi fugit nimeni cu căruțele de la arie fără să-şi dea cotele şi bineînțeles că n-ar mai fi fost nevoie pe urmă nici de echipele care s-au creat ca să meargă pe Ia ei din casă în casă...
- Cine s-a dedat la provocări? îl întrerupse primul-secretar. Poți să spui, e bine să-i ştiu eu.

- Au fost sancționați, zise Niculae, preşedintele a fost dat jos şi individul respectiv exclus din partid.
- Care individ? se arătă curios fostul notar.
- Unul Bilă!
- Bilă! exclamă primul-secretar ridicând uluit brațele în sus. Bilă membru de partid!
- A fost exclus, repetă Niculae.
- Bilă era să-ți dea atunci cu un ciomag în cap şi să te omoare, zise fostul notar, urla că astăzi nu trebuie să fii... Mama lui de Bilă, exclamă primul-secretar şi se bătu cu palma pe frunte nevenindu-i încă să-şi creadă urechilor, deşi era de presupus că de atâția ani de când era şi el activist avusese fără doar şi poate ocazia să vadă şi să audă destule. Din pricina lui a trebuit eu să fac atunci un raport scris şi să arăt că nu ereai vinovat, că şi atunci s-a găsit cineva care nu ştiu ce vroia să-ți facă, nu vroiau să mă creadă pe mine. Ei, ia spune, cine şi la ce provocări s-a dedat?
Niculae povesti dar se vedea că nu-i era lui gândul la Bilă, vroia să treacă repede la ceea ce i se întâmplase lui şi nu altora.
- Secretarul, Isosică, şi preşedintele Plotoagă, ca să-l curețe pe Bilă, l-au lăsat să se îmbete şi i-au dat ordin să sară peste cal în chestiunea depunerii grâului pe jos... A fost ca o scânteie, a luat foc satul... de altfel i-au şi dat foc casei lui Bilă țăranii provocați...
Niculae spuse apoi cum tot focul fusese stins şi cei vinovați sancționați... Şi trecu la istoria cu cel înecat:
- întrucât putea fi cineva răspunzător dacă la un oarecare se găsesc nişte încărcătoare de pistol-mitralieră pline de gloanțe şi acest oarecare o ia la fugă şi se aruncă în râu şi râul îl ia la vale şi îl îneacă? zise el. Cine nu ştie să înoate să nu se arunce în apă decât dacă vrea să se sinucidă, iar dacă are gloanțe de pitit atunci să le pitească în... mă-sii dacă vrea cumva să se folosească de ele ca să împuşte iepuri, fiindcă să nu-mi spună el că avea altceva în mintea lui tâmpită când s-a apucat să şi le-ascundă în pivniță cu gândul că n-o să îndrăznească nimeni să intre în târla lui... Dacă ți-ai predat cotele, nu intră, dar dacă nu ți le-ai predat, intră, aici e toată chestia... Alții adică să tragă din greu şi tu să speculezi momentul! „Tovarăşe Niculae, ce mai încoace şi încolo, zice tovarăşul Ghimpețeanu, cine ştie ce bandit o fi fost şi Gheorghe ăsta, nu s-ar fi aruncat el degeaba în râu dacă n-ar fi avut conştiința încărcată." „Eu nu pot, tovarăşe Ghimpețeanu, să susțin că acest om avea sau nu avea conştiința încărcată şi să trag de-aici concluzia că era un bandit sau un om cumsecade. Faptul că el a luat-o la fugă pentru mine nu e concludent, o fi auzit şi el că mulți au fost închişi pentru te miri ce, darmite când se găsesc la tine gloanțe! De-aici şi până la a susține că faci parte dintr-un complot care urmăreşte să răstoarne regimul nu era decât un pas, cu toate că s-au văzut şi cazuri adevărate..." „Bine, tovarăşe Niculae, fă-ți raportul şi continuă-ți activitatea..." Până ce intervine tovarăşul secretar Beju. Eu l-am înțeles pe

Ghimpeteanu şi pot chiar să spun că a făcut pentru mine mai mult decât era cazul, fiindcă în realitate trebuia să mă prelucreze în fața activului comitetului raional de partid şi să fie rău de mine, dar el a refuzat să execute acest

ordin pe care îl primise, m-a chemat la el în birou şi mi-a spus: „Du-te, zice, la tovarăşul prim-secretar Mircea şi expune-i situaţia, fiindcă eu aşi vrea să te păstrez ca un element de bază şi nu sunt de acord că ai avea vreo vină, poate îl convingi pe tovarăşul Mircea şi totul se aranjează." Am plecat chiar în ziua aia la regională şi am cerut primului secretar să mă primească. Mi s-a spus că nu e ecolo, că e plecat la Bucureşti, deşi eu ştiam perfect de bine că era, am înţeles că Mircea e un om slab şi nu îndrăzneşte el să-l contrazică pe Beju. Am mai încercat şi în zilele următoare dar a fost în zadar. M-am întors la comitet, la raion şi m-am gândit ce să fac, fiindcă mi-am dat seama că toate drumurile în regiune îmi sunt închise peste tot oriunde m-aşi duce şi atunci m-am hotărât să mă întorc câteva săptămâni în sat şi în timpul acestor săptămâni să încerc să intru în contact pe linie de învăţământ cu vreun raion din regiunea Argeş, fiindcă ştiam că erau mulţi învăţători suplinitori ca şi mine cu trei sau patru clase de liceu şi după aceea să viu la tine să te rog să mă sprijini la minister să obţin numirea. Şi pe parcurs mi-aşi fi dat şi restul de examene... Mai mă gândeam să mă duc pe un şantier ca simplu muncitor şi să mă calific, dacă asta a urmărit cu mine partidul, să-mi închidă toate drumurile şi să mă scoată din activitatea politică! Ce puteam să mai fac când mi se arunca în dreptul fiecărui drum câte-o buturugă peste care nu puteam trece? Nu puteam să-mi închipui că în ciuda faptului că Ghimpeteanu a susţinut că nu mi se putea imputa personal activitatea din Siliştea în timpul campaniei, Beju vroia cu orice chip să mă distrugă, să mă lase să mă întorc în sat, să mi se trimeată talonul la organizaţia din Siliştea şi acolo să vină pe urmă fără veste cel mai bun prieten al meu din comitet şi să mă prelucreze cu sancţiunea supremă. „Măi Niculae, zice prietenul ăsta al meu, să ştii că dacă te duci în sat eu execut sarcina! Calc secretul încredinţat fiindcă ştiu că n-ai nici o vină, poţi chiar să te bazezi pe declaraţia mea dacă ai de gând să mergi mai sus, eu ţi-o dau chiar scrisă - uite (şi aici Niculae scoase din buzunar o hârtie pe care o despături şi i-o întinse fostului notar) - nu mi-e frică să susţin care e adevărul, dar dacă eşti prost şi te laşi belit, dacă te prinde adică Beju în sat, atunci să ştii că te execut şi eu!"

Fostul notar luase în mână hârtia şi chipul său ascundea acum, sub pretextul lecturii ei, impresia pe care i-o făcuse de fapt cele auzite. Arăta mai departe prietenos dar ceva se schimbase, sau era pe cale, s-ar fi zis că se aşteptase poate la mai mult, întâmplarea să fi fost mai gravă sau povestitorul să fi apărut în ea într-un chip mai eroic...

- E foarte bună declaraţia asta, zise el în cele din urmă, dar cu fruntea încreţită, ca -şi când fără ea nu se ştie ce-ar mai fi putut face el pentru Niculae. Las-o la mine, fiindcă o să am nevoie de ea.

Niculae începu deodată să se uite într-o parte şi rămase astfel nemişcat timp de câteva clipe, apoi ca în somn mâna lui se mişcă şi mai scoase ceva din haină, de astă dată însă din buzunarul interior.

- Poate ai nevoie şi de ăsta? zise şi ridică în aer un carnet mic şi roşu oferindu-l hotărât fostului notar. Mai sus de tine nu merg, zise el mai departe, şi dacă şi tu eşti de părerea lui Beju, atunci trebuie să recunoşti că n-am ajuns unde mi-ai spus că o să ajungem când ne-am cunoscut noi doi şi nici n-o să ajungem vreodată cât timp de ăştia ca el o să fie plin partidul şi voi o să tremuraţi de frica lor.

- Eşti un prost, zise fostul notar după un timp, fără să se turbure. Nu-ţi dai seama că dacă e vorba de frică, ei sunt ăia care în fond le e frică şi nu nouă? Nu vezi că şi de tine îi e frică? Avea el nevoie de organizaţia din sat ca să te excludă? Nu vezi că eşti orb?

- Ba văd.

- Nu vezi, că dacă ai fi văzut n-ai fi venit la mine aşa de derutat. Bine că ţi-a trecut. Bagă carnetul în buzunar şi să nu mai faci gestul ăsta niciodată, fiindcă s-ar putea să te coste, nu mai suntem în '45 şi '46 când partidul avea nevoie de oameni, acum se înghesuie la porţile lui toţi oportuniştii şi nu se mai impresionează nimeni de atitudini din astea, dimpotrivă, s-ar putea să găseşti pe cineva să-ţi dea şi un picior în spate, depinde la ce nivel o faci! Cu cât o faci mai jos, cu atât ai mai mari şanse să ţi se râdă în nas şi să ţi se şi ia imediat carnetul. îţi repet, dacă nu i-ar fi fost frică, Beju te excludea el fără să fie nevoie să recurgă la organizaţia din sat... Dar, pe de altă parte, ai şi tu dreptate, mai zise fostul notar şi îndoi declaraţia lui Iosif şi o rupse şi o aruncă la coş. N-o să te excludă nimeni din partid, o să-şi cer eu mutaţia de-acolo şi cu asta am pus punct. Acuma să trecem la punctul doi. Să ştii că trecem printr-un moment greu care nici mie nu mi-e clar cât o să ţină, şi sarcina ta e să rămâi cu orice preţ în partid, indiferent ce muncă o să caut eu să-ţi găsesc. Fiindcă excluderea e o înfrângere, chiar dacă e o nedreptate, înţelegi ce vreau să-ţi spun?

- înţeleg, zise Niculae ridicând glasul, dar înţelegerea asta face din noi nişte laşi. Niciodată nu m-am ridicat, nici eu şi nici alţii, împotriva lui Beju, tocmai pe considerentul ăsta, că nu se mai uită nimeni la tine dacă ai dreptate dar eşti exclus. Cine a adus în partidul nostru această frică de
excludere?

- Pentru că mulţi trebuiesc într-adevăr excluşi, iată adevărul, ţi-am spus că e un moment greu, răspunse fostul notar. De-aia nici nu pot să te bag în învăţământ, cel puţin acuma, pe moment, ar însemna să te expun. Ori eu ştiu cât de mult îţi place munca politică şi de-aia te-am şi scos din comerţ unde lucrai cu Bâznae, după ce te-ai întors din armată, dar acuma îmi pare rău că nu te-am luat cu mine în primăvara când am venit aici... Acuma e precis că Beju ăsta ţi-a băgat la dosar cine ştie ce despre taică-tău, că a făcut politică liberală în trecut. Dosarul ăla al tău, zise fostul notar

scârbit, toţi porcii din Siliştea ti-au băgat în el câte-o hârtie... Aşa că e mai bine s-o iai pe ocolite, să te dai la fund, să munceşti undeva departe de sat, să-ţi câştigi existenţa şi în timpul ăsta să înveţi carte, să te specializezi în ceva... Şi după ce te specializezi, vedem noi!
Şi aici fostul notar mişcă degetele în aer cu sensul că până la scadenţa aceea aceste evenimente care sar aşa şi joacă ameninţător în această perioadă îşi vor schimba ele cursul şi atunci vor sta ei iarăşi de vorbă... - Problema e să fii un om cu o specialitate bine pusă la punct, continuă în acelaşi fel fostul notar. Eu am studii juridice, şi când am de-a face cu diferite probleme, sunt în cunoştinţă de cauză, nu stau eu să-l ascult ce-mi îndrugă el, văd singur despre ce e vorba. Asta e sarcina care ţi-o dau eu şi caută s-o duci la îndeplinire. Uite o meserie frumoasă, zise primul-secretar după ce se gândi câtva timp: să înveţi să te ocupi de grădini! De pomi şi de flori, să te faci inginer horticultor! Ce zici?
Niculae nu răspunse, dar avea o privire care arăta că, în ceea ce îl privea, va face orice i se va spune să facă, dacă îi rămânea neatinsă speranţa activităţii politice care îi plăcea aşa de mult; şi fostul notar se uita la el cu o privire care nu-l înşela, tocmai de aceea vroia acum să-l ferească, pentru a-l ajuta mai târziu să se ridice, avea şi el, fostul notar, nevoie de oameni siguri pe care să se sprijine.
- Toată lumea aleargă la tehnică, e şi normal, continuă fostul notar, dar s-a dovedit că oamenii nu pot trăi nici fără fructe, nici fără flori. Poate că fără flori se găsesc mulţi care să poată trăi, dar fără fructe e imposibil. Aşa că lasă-i pe alţii la tehnică şi fă-te inginer horticol. E o grădină şi o seră la Mogoşoaia, ale unui castel, chiar azi mi se plângea administratorul de-acolo că le-a plecat horticultorul, nu găsesc altul şi au contracte cu Horticola 1 Mai pentru livrare de flori pe piaţa Capitalei. Du-te acolo ca simplu muncitor, câştigă şi înscrie-te la şcoală. Ai deja trei clase secundare, n-ai nevastă, n-ai copii, de plăcut să înveţi, ştiu că ţi-a plăcut, d-aia te-am atras eu aşa repede în partid, că nu ereai mulţumit cu soarta care te-aştepta... Acuma aşază-te liniştit pe carte şi învaţă.

IX

Toate astea se aflară însă târziu de tot în sat, după ce trecu mult timp. Un prim moment greu despre care vorbea fostul notar se consumă chiar în anul următor, când se descoperi că mulţi dintre cei asemănători lui Beju deviaseră la dreapta (în special cei mai mari ca el), cu toate că acţiunile lor erau de stânga, şi fură îndepărtaţi. Despre felul cum fu tratat Beju (care, simţind pesemne că se apropie ceva, se grăbise să sancţioneze o abatere aşa-zis stângistă pentru a nu fi acuzat el de aceeaşi boală) nu se aflară amănunte, în genere se făcea doar un semn sub gât când cineva

întreba curios pe unde-o fi, ceea ce nu însemna neapărat că i s-a tăiat capul la propriu, ci în orice caz la figurat, adică în cea mai probabilă dintre ipoteze era pe undeva la munca de jos, dacă nu chiar la puşcărie, adică chiar acolo unde băgase şi el atâţia...
In mod ciudat, scoaterea lui Niculae Moromete din activul comitetului raional de partid nu miră în sat pe nimeni şi nici faptul că după aceea dispăruse nu se ştie unde; cu atât mai puţin deci că fusese ameninţat să fie exclus şi că, după căderea lui Beju, nu fusese repus în munca de partid. Nu se ştia precis, dar nici nu mai interesa pe cineva ca altă dată soarta
lui.
Se spuse într-un timp că ar fi pe undeva, şi chiar că ar fi avut nu se ştie ce istorie cu o femeie, că ar fi văzut-o cineva la el în odaie, un băiat al lui Enache al Cârstichii, care ar fi fost pe la el... Că cică ar fi venit la el în seră femeia aceea şi că într-o zi nu era nimeni şi Niculae a pus-o jos pe pământ şi i-a făcut felul... Era aşa de tâmpit ceea ce povesti acest băiat al lui Enache al Cârstichii încât cineva îi dădu la un moment dat o palmă după ceafă şi băiatul îşi arătă ca prostul fasolele râzând, vrând parcă să spună că a încercat şi el să facă pe-ăla care ştie ceva şi nu i-a mers... Uitaseră cu totul de feciorul lui Ilie Moromete şi într-o vreme cineva spuse că *ar fi murit*... Nici asta nu miră pe nimeni, dar dintre toate veştile care se aflară despre el în acest timp de aproape zece ani care se scurseră de la scoaterea lui din activul de partid, asta li se păru unora cea mai credibilă şi mai plină de adevăr. Pentru că în toţi aceşti zece ani multora li se părea că lucrul cel mai credibil şi mai plin de adevăr era cel nefiresc, şi, dimpotrivă, cel lipsit de interes şi fără noimă era ceea ce era firesc şi normal. O însurătoare era altădată un eveniment mare, mai ales dacă se făcea cu nuntă, dacă băiatul era unul din acei flăcăi care semăna cu bradul pe care îl ducea prietenul lui încă neînsurat, pe calul care tropăia în buiestru în faţa alaiului de căruţe ale nuntaşilor şi dacă mireasa era frumoasă şi se făcea de nerecunoscut în rochia ei albă şi în voalul ei pe care nu-l punea pe cap decât o dată |în viaţă. Cuiva îi veni însă în aceşti ani ideea că de ce la drept vorbind să I piardă el banii cu ocazia nunţii când, dimpotrivă, ar fi putut foarte bine Isă câştige şi nu se ştie cum făcu şi cum o aranja şi ce dădu el să mănânce şi să bea la masă că la sfârşit, când îşi făcu socotelile, îi ieşiră patru mii de lei în plus, în loc să-i iasă în minus, cum se întâmpla de obicei. Nuntă cu plata obligatorie pentru invitaţi... Asta stârni oarecare vâlvă şi încetul cu încetul învăţară şi alţii cum să facă... Asta atrase însă în cele din urmă şi atenţia sfatului popular şi preşedintele făcu cercetări şi apăru deodată ceva straniu în legătură cu nunţile: un impozit pe cununie, şi încă destul de mare, ca pe orice comerţ... Asta nu descurajă însă pe nimeni, dar din | ziua aceea acest eveniment din viaţa unui flăcău şi a unei fete, atât de învăluit în taine altădată, păru acum mai ales în clipa când invitatul era

pus să-şi scoată portofelul şi să-şi plătească mâncarea, ceva tot atât de lipsit de interes ca orice

petrecere neghiobească a unor inşi care le-a venit lor nu se ştie de ce cheful să se adune la un loc şi să bea şi să mănânce fără nici un rost.

Altădată plecarea unui om din sat era de asemenea un eveniment, mai ales dacă pleca în urma unor împrejurări ieşite din comun, se interesau de el ca şi când s-ar fi simţit răspunzători... dacă ajungea bine, dacă ajungea rău, nu le era nicicum străină soarta lui... în acei ani însă se întoarse într-o zi în sat un general... Era chiar general, avea cu adevărat acest grad şi la început toată lumea crezu că e vreun străin venit cine ştie din ce pricină... Se află însă curând că nu, era unul de-ai lor, tat-său trăia aci în Siliştea şi până nu de mult pe feciorul lui parcă îl văzuseră de câteva ori pe-acasă îmbrăcat militar... Erau însă şi înainte mulţi militari prin sat, subofiţeri, ofiţeri şi chiar o dată fusese şi un maior, feciorul fostului boier mort încă după primul război mondial... General însă...

Asta în mintea fiecăruia însemna atâţia ani de învăţătură, încât trebuia să aibă la naştere darul ăsta, să stai şi să-ţi toceşti atât de tare coatele învăţând încât după aia să nu te mai cunoască nimeni... Ăsta al iui Pretorian însă nu învăţase decât şapte clase primare, pe urmă fusese luat militar, şi după aceea... Nu se mai ştia precis ce făcuse, dar de vorbit vorbea ca şi înainte cu cei care îl cunoşteau, ce mai faci, Stane, bine, Ioane... Când se spunea în sat despre un băiat că ştie carte şi că soarta îl însemnase să ajungă poate un om mare, fiecare dintre cei ai căror copii semănau cu cel numit tresăreau înfioraţi auzind aceste cuvinte... Astfel de clipe îl ţineau în viaţă cu credinţa neclintită că între soarta unui om mare care putea fi şi a copilului lor şi ştiinţa de carte era o legătură tot atât de strânsă ca între un copac şi pământul în care îşi avea el înfipte rădăcinile. După întâmplarea cu generalul mulţi tresăriră însă de ambiţie şi plecară şi ei din sat - „adică cum, ziceau ei, suntem noi mai proşti ca Ion al lui Pretorian?" - şi într-adevăr se află curând despre cei mai mulţi dintre ei că au ajuns care mai de care şefi sau directori cine ştie pe unde şi de aceea curând nu mai tresări nimeni şi chiar începu să li se pară lipsit de noimă şi de interes să spui despre un copil că ştie carte şi că îl aştepta un viitor deosebit...

Şi se mai întâmplă un lucru izbitor, pe măsură ce treceau anii. în legătură cu evenimentele care se petrecuseră odată pe aria lor, mulţi se mirau plictisiţi când cineva le aducea aminte acum, când nu mai aveau un pământ al lor propriu-zis decât prin preajma casei, de vara aceea când se neliniştiseră ei atât de tare şi făcuseră caz pentru nişte neghină şi pentru nişte cote care nu reprezentau nici măcar a zecea parte din recolta lor... Aşa e omul, spuneau ei râzând de ei înşişi cu un soi de dispreţ nici măcar amar. Moartea lui Valache, de pildă, nu miră pe nimeni, iar pe unii îi făcu chiar să spună imitând ceva care nici ei nu ştiau bine ce era, că dat

fiind că nemaiputând suporta regimul nostru democrat popular, domnul Valache şi-a pus singur capăt zilelor... Fiindcă într-adevăr Valache fusese văzut într-o dimineaţă atârnând cu ştreangul de gât de grinda din faţa fostei lui prăvălii, unde altădată băuse atâtea ţuici, jucase atâtea partide de table cu domnul notar şi cu domnul primar şi văzuse atâtea dimineţi izbucnind în geamul lui mare, drapat cu viţă agăţătoare, ale cărei frunze se făceau toamna roşii ca sângele.

Şi, cu toate astea, Niculae nu numai că nu murise în acest timp, dar ajunsese inginer horticultor şi la o conferinţă a regiunii de partid Bucureşti fusese ales delegat şi apoi membru în comitet. Putea însă să ajungă oricât de sus, drumul lui se pierduse, atât de mare era forfota celor de jos care îşi căutau febril propriul lor vad: cum şi-l căutaseră cu zece ani în urmă Isosică, Plotoagă, Zdroncan şi Bilă şi Mantaroşie care li se alăturase, iar mai apoi Vasile, care venise din urmă şi ieşise departe. îl mai văzură pe Niculae la moartea tatălui, venind într-o maşină, dându-se jos în drum şi intrând în curtea părinţilor cu un buchet de flori în mână, cu capul gol şi tuns tot aşa cum îl ştiau ei... Fiindcă în acei ani murise şi Moromete dar de moarte bună, nu ca Valache sau Năstase Rădulescu, care nu murise el chiar acolo unde îl trimesese Vasile, dar se şubrezise aşa de rău încât degeaba i se mai dăduse apoi drumul acasă, că n-o mai ţinuse mult...

La poarta Moromeţilor fluturau prapurii, şi în curte printre femei şi copii, aşezaţi lângă coşarul acum dărăpănat din lipsă de vite, nişte dulgheri ciopleau liniştiţi un lemn de salcâm tăiat de verde... Din când în când clopotul de la biserică bătea de două ori, bang-bang, şi atunci toţi îşi făceau cruce, dar nimeni şi de nicăieri nu se auzeau planşete. Mama lui Niculae stătea într-un pâlc de muieri şi se uita din când în când atentă să nu lipsească ceva la alţi bărbaţi care mâncau lângă gardul grădinii pe nişte scânduri geluite, dulgheri şi aceştia chemaţi să ajute... Un câine negru complet, de la coadă până la bot, stătea foarte aproape de ei şi pândea într-o aşteptare lihnită firimiturile, fără nici un semn că simţul lui i-ar fi spus în vreun fel că lumea aceasta adunată şi mirosul acela de mămăligă cu varză care îi aţâţa nările însemna moartea bătrânului său stăpân: dacă cei ce mâncau atât de lacom din străchini nu simţeau

nimic, de ce ar fi trebuit să fie el neliniştit, câinele?

Catrina Moromete nici nu avu, după cum spuse ea mai târziu, timp să-şi dea seama că tinerelul care intrase în curte cu paltonul lui negru era chiar băiatul ei, Ilinca însă, sora lui cea mică, îi ieşi înainte, urcă pridvorul şi acolo sus se oprise în faţa bătrânului care stătea culcat într-un pat plin de flori şi scoase deodată un ţipăt mare:

- Tatăăăă, ţâşni strigătul ei înalt şi curăţit de orice durere, ca o chemare disperată şi în acelaşi timp albă de orice nădejde, adresată unui om în

395

viaţă care însă nu mai vroia să audă. ScoaP în sus c-a venit Niculae! ScoaP şi stai cu el de vorbă, că nu l-ai mai văzut de anul trecut! Uite-l c-a venit! Se dădu apoi la o parte şi Niculae se apropie. Chipul bătrânului îşi pierduse orice asemănare cu cel din viaţă şi privirea fiului nu stătu mai mult de câteva clipe asupra lui, ca şi când ar fi avut înainte un străin. Se aplecă, îi puse alături de frunte buchetul de flori, se întoarse şi începu să coboare scările. Porni foarte decis spre poartă, chiar grăbit, de parcă ar fi vrut să plece mai repede dintr-un loc unde greşise că intrase, dar îşi reveni şi o luă apoi spre grădină. Se uitau la el nedumeriţi: unde vrusese să plece (chiar vrusese să plece?) şi acum încotro o lua? Niculae deschise poarta şi aici paşii îi şovăiră, se rezimă de un salcâm şi deodată izbucni în plâns. Mama şi sora veniră după el şi îl luară cu ele, dar el se desprinse, se întoarse cu spatele la curte, şi la toţi care erau în ea, se aşeză jos pe un butuc vechi de tăiat lemne şi cum sta aşa, din nou îl podidi plânsul şi faţa i se schimonosi. Bătrâna, cu privirea care îi rămăsese tânără în obrazul plin de încreţituri, se supără:

- Hai, maică, vezi de tine, că eşti mititel şi slab, el a fost voinic şi şi-a trăit viaţa. Mai mult pe noi ne-a chinuit în ultimul an, că nu mai putea şi vrea mereu să plece de-acasă...

La înmormântare venise şi Matei Dimir, şi Cocoşilă, şi Nae Cismaru şi Giugudel şi vecinul mult mai tânăr al lui Moromete, alde Cârstache. Lipsea doar bătrânul Costache al Joachii, pe care cu câţiva ani în urmă îl pusese jos durerea aceea a lui de oase şi stătea şi acum paralizat şi nici mâncarea nu mai putea s-o mănânce singur. Cel mai în putere dintre ei era Matei Dimir, dar şi cel mai întunecat la faţă, Giugudel şi Nae Cismaru fiind senini. Cârstache cel puţin plângea ca o rudă şi povestea cum lui i se făcuse rău într-o zi când stătea nea Ilie în pridvor şi îşi dădea şi el seama că se duce. „Măi Cârstache, zice, eu o să mor şi ţie nu ţi-e deloc milă de mine." Şi aici Cârstache i se adresă direct lui Moromete:

- Cum ai putut să crezi tocmai dumneata, nea Ilie, despre mine, că nu mi-era milă?

în timp ce se pregătea praznicul, Niculae rămase o vreme în odaie cu sora lui şi o puse să-i povestească. Toate urmele şi semnele morţii pieriseră, şi sunetul goarnei şi prapurii, şi crucea de salcâm verde şi scârţâitul nesfârşit al căruţei cu boi pe care gospodăria colectivă q_ dăduse pentru înmormântare. Ilie Moromete nu mai era printre ei. In timp ce Ilinca povestea mai intră înăuntru o femeie, care se aşeză pe pat şi la un moment dat începu şi ea să povestească. Era Alboaica.

XI

- ...După ce-ai plecat tu din sat, atunci când cu zarva aia mare, l-a apucat porneala, zise Ilinca parcă cu o indignare plină de admiraţie, având în glas o seninătate ciudată încât ascultând-o îţi venea să crezi că ea ştie

396

că tatăl ei nu e mort şi că acum o să vină din grădină, să urce scara pridvorului şi o să asculte şi el. Nu-ţi spun că întinerise şi toată ziua îl vedeai ba pe la primărie, ba pe la moară cu Isosică şi Ţugurlan, ba pe la... Se ducea la Râca, strigă deodată tânăra femeie, ca şi când s-ar fi înfuriat că nu poate să ocolească o astfel de ispravă pe care o făcuse cât mai trăise tatăl lor...

Niculae însă nu înţelese. Nu se citi pe chipul lui nici o întrebare. - Mama l-a lăsat în pace, cu toate că i se făceau obrajii vâlvătăi când se certa cu câte-o muiere şi aia îi spunea: „De-aia se duce omul tău pe la Râca, fiindcă eşti bună la suflet, s-o fi săturat şi el de tine." Dar încolo mamei nu-i păsa, dar nici nu l-a căinat mai târziu! După ce-ai plecat tu, de unde până atunci, cu toate că tu erai la raion şi ar fi trebuit să le fie frică de tine, ăştia treceau pe lângă el şi când îl vedeau uite-aşa întorceau capul în altă parte, şi nu mai făceau prinsoare pe vedre de vin că îl ridică şi îl bagă la beci, acuma, că ce mai faci, nea Ilie, c-o fi, c-o păţi, nu-ş' ce le venise... Să vezi! Nimeni nu ştie ce i-o fi spus el lui Tugurlan, care de ani de zile sta deoparte şi nu ieşea decât duminica din siloz, că într-o zi ăla a lăsat silozul la o parte şi a venit la moară. Isosică l-a şi primit, l-a dat afară pe nepotu ăla al Ciulchii. Unii spun că s-au certat rău, .Isosică cu muierea, din pricina asta... La început nimeni n-a înţeles, pe urmă s-a auzit prin sat că se spune că n-a fost bine ce-a fost, să scoţi miliţienii, să-i pui să tragă în oameni şi cu toate că nu Vasile făcuse asta, ci ălălalt, Plotoagă, lumea da vina pe Vasile. De ce? Pentru că el a pus oamenii de s-au luat după ăla înecatu, alde Gheorghe Piţur, ginerele lui Trafulică. Ăsta îneacă oamenii, mă, făcea Nae Cismaru, care nu se învăţase minte de ce păţise când îl luaseră şi- 1 ţinuseră închis, din pricina ălora care dăduseră fac casei lui Plotoagă. Vasile trimetea pe plutonierul Moise ba pe la unul, ba pe la altul, a venit şi pe la noi şi tata nu s-a speriat de el, fiindcă aflase de la Ţugurlan că toate astea care le ziceau oamenii le ziceau şi ăia pe-acolo pe la raion... După ce tot ei dăduseră ordin, acuma ziceau că n-a fost bine şi îl învinuiau şi pe Vasile, parcă nu l-ar fi pus tot ei preşedinte şi n-ar fi ştiut că Vasile nu era amestecat... Pe ăla nu-l înecase el, aşa fusese ordinul, să strângă grâul de la ăi care fugiseră de pe arie. El nici nu fusese de faţă, Mantaroşie ăla era vinovat, dar Mantaroşie era şef de tarla, îşi vedea de treabă, nu se lega nimeni de el şi pe unde îl vedeai îşi arăta aşa colţii, cu

toate că nu mai avea el puterea dinainte... Şi într-o zi vine şi Vasile pe la noi. Tata nu erea acasă, erea... în porneala! I-am spus şi eu să vie alt' dată şi Vasile a venit şi l-a găsit în pridvor. „Că ştiu eu, zice Vasile, de ce te-ai speriat dumneata, dar să ştii ce de ce ţi-e frică, nu scapi!" „Şi mai ai justificarea să vii la mine în pridvor şi să-mi spui asemenea cuvinte?" „M-ai înţeles greşit, a zis Vasile, nu ştiu la ce te referi, dar şi Niculae ţi-a spus acelaşi lucru, cu toate că erea băiatul dumi-tale!" „Băiatu-meu să nu mi-l amestecaţi voi în faptele voastre, că el acuma îşi vede de treabă şi nu umblă să trimeată pe şeful de post pe la casele

oamenilor." „Mai bine să trimet eu şeful de post să-i potolească, zice Vasile, decât să mai vie trei camioane cu miliţieni şi să-i ridice, cum a făcut Plotoagă la care toţi ţineaţi că la ăl mai bun preşedinte." Tata a tăcut. Asta aşa erea. „Eu mă refer, zice Vasile, la pământ, ştiu că ţi-e frică de alea două loturi, să nu ţi le luăm în colectiv. Ori dumneata **îţi** închipui că Ţugurlan în locul meu o să zică: «Moromete mi-e prieten, să-l lăsăm pe el să trăiască aşa cum vrea. Recunoşti?»" „Şi de ce n-ar zice? i-a întors-o tata. Recunosc, ei şi? Tu eşti în stare să zici aşa? Dacă rudele ti le-ai băgat în puşcărie, darmite pe noi?!" „Aici te înşeli, i-a răspuns Vasile, eu n-am nimic cu cine nu ne împiedică să ne facem altă viaţă". „Ştiu, a zis tata, ti-nchipui că mi-au spus-o alţii mai deştepţi înaintea ta. Eu trec peste toate şi trec şi peste faptul că o altă viaţă cu Bâznae în cap nu poate să ducă la nimic bun, dar admit cazul că Bâznae n-o trăi cât lumea şi fi-său să zicem că o să pună mâna pe carte şi o să înveţe, ei, unde ajungem? Care ar fi scopul? Să-ţi spun eu ţie, că tu nu ştii, de pe un lot de pământ trăieşte întreaga suflare omenească, trăiesc eu şi copiii mei, trăiesc vitele care le rămâne din recoltă nutreţ, mă încălzesc iarna cu cocenii porumbului de anul trecut şi ăi de floarea-soarelui, îmi fac ce vreau din lână şi din cânepă, trăiesc şi câinele şi păsările cerului, şi popândăii şi berzele şi găinile şi îmi pun şi tutun pe care stau iarna şi-l păpuşesc cu copiii, ca alde Traian Pisică pe vremuri. Nu-mi iese nici o brânză din el, dar am ce fuma?! Am! în timp ce tu ce faci? Tu vreai să dai totul peste cap şi nu te gândeşti: mă, o fi bine? O fi rău? Ce face omul fără vite în bătătură? Ce ajunge el? La ce-i mai trebuie curţile şi şoproanele astea? Ce să facă dacă nu mai poate să mai pună şi el palma pe spinarea unui cal, sau să mai tundă o oaie? Ce vrei să tundă? Câinele? Cine îţi spune ţie că dacă goneşti berzele şi tot ce e suflare pe suprafaţa pământului, pe motiv că sunt dăunători, nu usuci totul şi ajungi să trăieşti ca în pustie? Fiindcă aşa am auzit, că se dă cu praf peste tot, din avion, şi tot ce se mişcă prin grâu şi pe sub brazdă se întoarce cu picioarele în sus şi moare. Aşa că nu de alea două loturi mi-e frică mie, că o să mi le luaţi voi mie în colectiv! Cu toate că e şi aici o chestiune. Cu ce drept să mi le luaţi, dacă eu nu vreau că vi le dau?" „Prin liberul consimţământ", i-a răspuns Vasile. „îţi baţi "joc de mine? a zis tata. Ia te rog să pofteşti afară din târla mea şi altă dată să nu mai vii." „Bine, i-a zis Vasile, dar îţi spun şi eu un lucru, într-o vară eram copil, am trecut pe drum şi am văzut ceva în mijlocul bătăturii, la dumneata, am crezut că e vreun viţel bolnav sau vreun mânz, m-am oprit şi m-am uitat prin ulucă. Dumneata stăteai în picioare şi vorbeai cu sanitarul. «Ce zici, domnule Crivăţ?» «Bă, nea Ilie, zice Crivăţ, eu zic că n-o mai duce.» «Da, păi nu vezi că abia mai suflă!? Are temperatură patruzeci şi unu de grade!» M-am aşteptat să spui că o să-l tai să-i iai pielea, când îl auz pe sanitar că strigă spre muierea dumitale, care nu ştiu de ce stătea în casă şi se uita prin geam, parcă i-ar fi fost frică: «Ţaţă Catrino, zice, fa-i cămaşă!» Adică de înmormântare, să-i facă una nouă.

Atunci am înţeles că ce zăcea acolo în mijlocul bătăturii pe o pătură la picioarele voastre nu erea un animal, ci Niculae. L-am văzut că se mişcă, se ridică în patru labe, pe urmă în picioare, şi o ia împleticindu-se spre grădină. Mai mult ca sigur că a auzit tot ce vorbeaţi voi. întreabă-l şi ai să vezi că ştie!" „Şi ce vreai să spui cu asta?" a zis tata. „Că nu-ţi păsa dumitale dacă îţi murea un copil! Parcă ce, aveai vreo vină? Frigurile vin de la ţânţari! Şi ce, ţânţarii nu trebuie să trăiască şi ei?!" A trecut tata. Pe urmă s-a supărat şi i-a spus lui Vasile câ^ asta e o minciună. Dar se vedea că ceva tot îşi mai aducea el aminte... încerca Vasile să se împace cu ăi pe la care trimisese miliţianul, dar n-a reuşit şi peste vreo doi ani l-a dat jos Ţugurlan. Dar în timpul ăsta Vasile făcuse în sat gospodărie colectivă şi când veni de reuşi Ţugurlan, Vasile fu ales preşedintele lor acolo, la *geaceul* pe care îl înfiinţase, fiindcă mergea prost şi se certau între ei, cu toate că le dăduse pământul ăl mai bun şi atelaje şi bani de la bancă. Dar nu intraseră cu tot ce-aveau şi erau mai mult funcţionari, iar ăilalţi care nu ereau, dar intraseră cu mâinile goale, nu prea munceau, că le plăcea la toţi să comande ălorlalţi şi le rămânea toamna târziu porumbul necules pe câmp. Vasile i-a pus la treabă şi a început să le meargă mai bine. Lui tata îi plăcea. Foarte bine, zicea, cui îi place acolo, n-are decât să se ducă, dar n-a ţinut mult plăcerea asta a lui, adică a ţinut toţi anii ăia când veniră de se desfiinţară şi cotele. Când într-o zi se întorcea nu ştiu de pe unde foc acasă. „Cum adică, îl aud că îmi spune, de-aia te-am scos eu de-acolo de la siloz şi te-am vorbit de bine pe toate drumurile, ca tu să faci pe urmă mai rău ca Vasile?" „Da' ce rău a făcut, tată?" (Era vorba de Ţugurlan.) „S-a pornit, zice tata, din casă în casă, cu o droaie de alţii veniţi cine ştie de pe unde, şi nu şi nu, nu mai iese din casa omului până nu se înscrie în colectiv. Asta e o faptă?! Am vrut să stau cu el de vorbă şi parcă nici nu mai mă cunoaşte. S-a smintit la cap." Aici tata n-avea dreptate, cu Ţugurlan mai stăteai de vorbă şi unde nu se putea şi nu se învoia omul cu nici un chip îl lăsa în pace. Da' acuma, de, venise vântul peste el şi nu mai sta nici el de vorbă şi de-aia se supărase tata, că de ce s-a pretat. „Aşa ne-a fost vorba?" cică l-ar fi luat la rost. „Moromete, i-a răspuns Ţugurlan cătrănit, n-o să mai aşteptăm noi acuma după cheful tău să facem ce ne-am pus în gând. Facem! Şi tu ar trebui să intri primul, să dai exemplu." Asta l-a supărat pe tata, vorbele astea că s-a legat şi de el, că altfel, pe urmă, nu i-a mai păsat

nici de pământ, nici de nimic, l-a dat acolo şi a terminat. Dar pe moment, a dat vina pe Ţugurlan, că de la el ar fi pornit. Nimeni nu mai ştie bine cum a fost, dar e adevărat că Ţugurlan a fost primul care a început şi lumea a crezut că e de vină el şi a ieşit gălăgie mare, au început oamenii să strige. Şi atunci a căzut Ţugurlan şi a venit iar Vasile, care ăsta în câteva săptămâni dacă au mai rămas patru-cinci care nu s-au înscris! Oleu! Abia atunci am văzut noi că Ţugurlan căzuse nu pentru că făcuse lumea gălăgie, cum credeau unii, ci pentru că mergea prea încet... Vasile, parcă puteai să stai de vorbă

cu el? Te înscrii, nu te înscrii, tot aia e, zicea, toată ţara se înscrie şi numai tu nu vrei? Și îți lua mâna şi te punea sforțat să te iscăleşti. Mulți au fugit care pe la Piteşti, care pe la Bucureşti, care pe şantiere, dar degeaba, că le-au pus pe muieri, pe babe, pe care au găsit în casă să semneze că intră de bunăvoie în gospodăria colectivă. Cine avea copii funcționari pe la Pălămida, sau Pitești sau oriunde ar fi fost, veneau ăia şi-i convingeau pe părinți să se înscrie, ca să nu le pericliteze situația. Și știți cum erea asta, că odată ce unul semna, venea ăsta pe urmă numai de-al morții să semnezi şi tu, de ce adică el da, şi tu nu? Tata ca să nu-i pricinuiască vreun rău lui Niculae, a făcut ce-au zis ei, nici n-a mai stat la discuție... Dar cu Ţugurlan a rămas certat, dar nici ăla n-a mai stat în comună, s-a dus, şi-a vândut casa şi locul şi nimeni nu mai ştie pe unde-o fi... îmbătrânise tata, nu-i mai erea aşa bine. Nu că suferea de ceva, dar nu se mai simțea în apele Iui, mai ales că şi Paraschiv murise în anul ăla în spital. Se lăsase de tutun că se speriase, într-o zi se pomenise că-i curge sânge din gât şi doctorul i-a zis c-a scăpat ca prin minune. Tocmai împlinea şaizeci şi nouă şi s-a speriat când a văzut. Haiti, zice, gata! Mi-a venit şi mie sorocul. Parcă îl aud şi acum, ar fi vrut el s-o dea pe glumă, dar i-a spus doctorul că dacă sângele ăla se spărgea la inimă sau la cap, murea întâmpinat, cum mor unii, că nici nu mai apucă să-şi dea seama. S-a ținut, a lăsat tutunul, dar era aşa nervos, îi căşuna pe orice şi ba zicea că nu mai are chef de viață, ba se speria că o să moară şi n-o să mai vadă lumina soarelui. Când primea câte o scrisoare de la tine, ba se supăra, ba zicea că ți-o fi greu şi ție, nu e lesne, zicea, să te apuci să înveți aşa târziu. Ar fi trebuit să-l fi ținut pe Niculae mai departe la şcoală, să nu umble el pe urmă de gât cu toți ăştia ca de-alde Isosică. Vezi, zicea, aici am greşit. Pe urmă îşi vedea de-ale lui, veneau ăştia pe la el, alde Costache şi Giugudel şi ăilalți şi vorbeau între ei, dar se înmuiase el, nu ştiu ce avea... înainte când bătea clopotul în sat intram pe poartă şi îi spuneam, tată, a murit cutare. Pe mă-sa, zicea el atunci, a murit fiindcă n-a mai avut zile. Acuma, după sângele ăla din gât, cum auzea cum bate clopotul şi afla cine e, ofta aşa subțirel şi, hei! zicea, nu-i pare Ia nimeni bine că moare cineva! Se înmuiase, de, vedea şi el că oamenii mai şi mor... Pe urmă a început să se sprijine într-un ciomag şi îmi spunea mie: „Ion al lui Iacov are optzeci şi şase de ani şi merge călare pe cal. Eu am numai şaptezeci şi ceva!" Adică, de, o să-i treacă lui slăbiciunea aia şi o să meargă şi el ca Ion al lui Iacov. Dar când lua câte o țuică, te uitai la el cum îi pare rău că nu poate să bea toată sticla, că şi asta era o poveste, nu-l mai țineau vinele şi picioarele lui nu mai erau bune de nimic, i le luai cu mâna şi le dădeai la o parte ca pe nişte lemne. începuse să cadă, se ducea până colea la pod şi cădea şi pe urmă luptă-te cu el să-l aduci acasă, că nici nu vrea, da din mâini şi te izbea!... El zicea că mai e el omul ăla în putere s-o ia de-aici şi să se ducă până la Râca dus şi întors, pe jos, cum a făcut într-o vară când am rămas fără cai. M-am pomenit cu el pe seară, mergea el, dar parcă trăgea de picioare. „De unde vii, tată?" zic. Nu ştiam eu ce e cu el, credeam

c-o fi fost pe-aici prin sat, că uneori aşa făcea, pleca şi nu venea la prânz la masă. „Unde fuseşi, tată, unde mâncați?" îl întrebam. „Păi, Ilinco, zice, uite că nu mâneai nimic." „Păi uite aşa, mă plictisii, zice; că veni el alde Matei şi zise să iau ceva, că la el fusei, dar uite că nu luai." Știam eu unde fusese, la Fica, dar mă prefăceam că nu înțeleg. „Şi nu-ți fu foame?" l-am întrebat. „Uite că nu-mi fu." Asta îi venea lui şi-acasă, şi erea mâncare bună, de, că găteam puiul la aragaz şi zic: „Hai, tată, ce te tot codeşti aşa, aşează-te odată la masă că n-am timp să te chem cu lăutarii, copiii ăştia l-e foame, nu mai sta şi te scărpina la ureche." Că aşa făcea, ducea mâna aici la tâmplă şi se scărpina sub pălărie şi se uita aşa la mine şi se strâmba, într-o vreme ai fi zis că o să se joace cu copiii. Când îl făcui pe ăl dintâi sta şi se uita ceasuri întregi la el în leagăn şi îl vedeai că îi pare bine... în anii ăia a avut zile când i-a fost şi lui ca pe vremuri, nu prea mai zicea nimic, nici de ăştia de la sfat, mai ales după ce se desființară cotele... Bea la tutun cu alde nea Costache al Joachii şi toată ziua stăteau de vorbă la umbră sub salcâm sau în pridvor şi se uitau pe drum. Mai venea el din când în când afumat cine ştie de pe unde şi începea să dea din mâini şi să ne firuie, mai ales pe mama. Pe urmă se culca şi când se scula îl auzeam aşa cu glas ca de fată: „Ilinco!" „Ei, ce e", ziceam. „Păi mie nu-mi dai, domnule, şi mie să mănânc?" îl apuca blândețea! Alteori îl lua pe băiat pe genunchi şi îi cânta el un cântec cu un soldat rănit în războaie şi cu un câine care moare şi el la capul lui... Mama uite aşa se învârtea pe lângă el înfuriată, că să lase copilul în pace să-i cânte ***Bine eşti cuvântat, Doamne,*** nu de „răzbel"... Ei, şi când îl făcui pe-al doilea veni el de se plictisi, nu-i mai plăcu... Să-l fi văzut cum se scărpina lângă ureche şi se strâmba aşa la mine şi da din cap parcă i-aşi fi făcut eu ceva. „Ce e, tată?" Nu vrea să spună, da mereu din cap supărat rău, pe urmă se uita drept la mine şi se scula şi pleca. Nu ştiu ce îl rodea, avea el ceva, dar nu vreo boală... Că mă apucai să-ți spun ce era în inima lui când începu să meargă în ciomag, fiindcă de-asta ne-am dat noi repede seama, el credea că o să-i treacă, fiindcă îmi adusei aminte cum a intrat pe poartă cu picioarele lui târâş. Am văzut eu că vine de undeva şi ştiam de unde şi că n-a băut nimic. „De unde vii, tată?" îi zic. Şi el se opreşte în mijlocul bătăturii şi se uită aşa la mine enervat. „Păi nu fusei, Ilinco, la Balaci!?" Nu vrea să spună Râca, dar îl lăsam să spună ce vrea el. Parcă mi-ar fi spus mie mai dinainte şi eu aş fi uitat, sau parcă l-

aşi fi trimes eu până colea la cooperativă! „Pe jos?" zic. „Da' pe ce?" „Şi ce căutaşi, de ce nu-i spuseşi lui bărbatu-meu dacă avuseşi treabă acolo?" „Dar ce crezi tu, zice, că am fost singur? Am fost cu alde Sande." Minţea. Alde Sande, îl văzusem eu pe la cooperativă, dar îi zic: „Şi tu ai picioarele lui Sande? Şi n-a trecut pe drum nici o căruţă să vă urcaţi şi voi în ea?" „Nici de sământă, zice, am mers paisprezece kilometri pe jos." Asta ţinea el minte, că n-a fost un an de când s-a dus pe jos la Râca şi că o să-şi revie el şi o s-o vadă iar pe Fica şi eu n-am vrut să-i spun că n-o să se mai urce el pe cal ca Ion al lui Ilie Iacov (unde l-o fi văzut el pe ăla nu ştiu, o fi auzit pe cineva, că ai lui Iacov se duc
401
acolo la gospodărie, le-or fi dat lor atelajele în primire) şi nici că o să mai apuce el măcar să iasă din sat, darmite până la Râca. Dar am vorbit cu doctorul §i l-am dus la spital. A stat el acolo câteva săptămâni, i-a fost mai bine. „Domnule doctor, i-am zis, îi e mai bine, să-i mai dăm nişte doctorii, să-l punem pe picioare?" „N-o să-l puneţi, a zis doctorul, acuma lui nimic n-o să-i mai facă nici bine nici rău, bătrânul nu suferă de vreo boală, dar i s-a scurs viata... Cât o trăi, bine, să nu-l chinuiţi cu cine ştie ce, că nu mai ajută." Avea slăbiciunea asta, că nu-i venea neam să stea în casă şi îl vedeai cum o lua cu ciomagul în mână pe lângă garduri. „Tată, unde te duci? Stai acasă, că iar n-o să poţi să te mai întorci şi dacă vine mama după tine să ştii că te bate." Avea boală pe mama, că nu-l lăsa în pace, odată când a vrut şi ea să se ducă pe la neamuri în Burdeni, l-a încuiat în odaie... Eu n-am ştiut nimic, plecasem câteva zile cu bărbatu-meu şi copiii pe la Ploieşti, la socri, şi când ne-am întors l-am găsit aşa înjurând, că aia bătrână vrea să-l ducă mai repede la cimitir, să scape de el. Că el nu mai stă cu ea, o lasă aici şi se duce la ailaltă în vale, la Alboaica. (Şi aici Alboaica intră şi ea în odaie şi începu şi ea să asculte.) Aşa a şi făcut, continuă Ilinca, mama nu ştia nimic, că nici eu nu l-am crezut, am zis că zice şi el aşa, de ură pe ea... Ei, şi într-o dimineaţă pe la revărsatul zorilor, l-a simţit ea mama că se scoală din pat şi se duce, dar a crezut că se duce în grădină, de, ca omul bătrân... Că îi luase frica, se trezea din somn şi se ducea în grădină şi mama a crezut că nu e nimic şi şi-a văzut de somn. Eu la fel. Dimineaţa, când ne-am uitat, patul gol... Stai acum şi caută-l în tot satul, că el n-o lua totdeauna într-o parte, văzuse că dăm de el repede, şi ca să ajungă la Râca fără să ştim noi cum, te pomeneai cu el te miri pe unde. Aşa a fost şi atunci când a pierit de dimineaţă. Când a fost asta, Alboaico?!
- Păi ariul trecut, zise Alboaica. Şi continuă ea povestirea. O fi plecat el de-acasă noaptea, dar la mine, de, a ajuns târziu, răsărise soarele şi am crezut că mama ştie, n-aveam de unde să-mi dau seama că el a fugit. I-am dat eu o cană de lapte, a băut-o şi se uita aşa în cană. „Mă Mariţo, zice, ajunsei să beau lapte, tu nişte ţuică n-ai?..." I-am dat un păhărel de vin, că mi-a fost frică să-i dau ţuică, să nu-i ia de tot puterea şi s-a aşezat pe prispă şi a băut aşa din pahar jumătate... îl ţinea în mână şi eu mi-am văzut de treabă şi când mă întorc el tot aşa rămăsese: „Ce faci, tată, zic, nu beai?" EI se uită la mine, şi am văzut că nu înţelege; „Paharul, zic,
dă-l peste cap, ziseşi că nu vreai să beai lapte. Nu-ţi place?".....Ba îmi
place", zice, dar tot nu bea şi ţinea aşa paharul strâns în mână. Atunci m-am uitat şi eu mai bine la el şi mi s-a făcut rău, Niculae. Se împuţinase, săracul, nu erea ca bâtul, dacă îţi mai aduci tu aminte de el, aşa voinic şi cu oasele mari, când a murit i-am făcut un tron că abia avea loc în căruţă. M-am dat mai aproape şi întind eu mâna şi îi iau paharul să vedpm *re* zice. N-a zis nimic. Ninila»» -> .«-----
răsărea soarele şi era aşa linişte. „Mă, Mariţo, zice, ia uită-te, se făcu seară." Am tăcut şi eu, mi s-a făcut frică. Bâtu n-a murit aşa, s-a lovit de-o buturugă în grădină şi şi-a sfărâmat un picior, uite-aşa se făcuse zob fluierul sub genunchi, şi a înjurat până a închis ochii, că de ce să se ducă pe lumea ailaltă din pricina unei buturugi. Pe urmă m-am mai liniştit eu şi am zis că dacă el e în stare să şeadă pe prispă înseamnă că nu e nimic, o fi din pricina drumului, de, i-o fi luat toate puterile şi de-aia nu-şi mai dă seama, dar îşi vine el în fire. „Treci, taică, i-am zis, colea mai la soare, că acolo ti-o fi frig." Când pe urmă o văz pe mama val-vârtej, aflase unde era şi pune mâna pe el să-l tragă de mânecă să se ridice şi să-l ducă.
Aici ochii Alboaicei luciră, şi, trecând printr-o mişcare de la stânga la dreapta, capul ei se dădu pe spate cu o spirală care de astă dată nu mai putea fi de bucurie, ci de plâns, pe care îl alunga astfel ca să povestească mai departe cu glasul curat. Sau ar fi vrut poate să se oprească? îşi adusese cumva aminte de ceva care nu putea fi auzit şi de urechi străine, sau ceea ce urma ar fi putut să supere pe cineva!? Se uită la Catrina: mama asculta şi ea ca şi ceilalţi, ai fi zis că ea uitase toate acestea şi era şi ea curioasă să audă ce s-a mai întâmplat, ca şi când nu despre ea şi omul ei era vorba. Alboaica povesti atunci mai departe:
- Eu mă luasem cu altele şi el cât stătuse la soare îşi venise în fire... S-a ridicat de pe prispă şi a început să se sprijine în ciomag şi încet-încet, hai să meargă. Mama îl îndemna şi îl firuia, nu-ş' ce-i spunea, că dacă n-o să-l ţină de-aici înainte numai în casă, să-l încuie şi să nu-i mai dea neam drumul. Da' nu mai ştiu ce i-a zis, că l-a firuit, nu mai ţin minte, şi tata zice: „De ce mă firui tu, fă, pe mine?" Şi ridică ciomagul şi jap! îi trage una pe spinare. M-a pufnit râsul, dar am văzut eu că nu e de râs, şi m-am dat după coşar... Ei, şi pe urmă, nu-ţi mai spun, Niculae, ce-am păţit cu el, că n-a mai putut să meargă şi cum să-l ducem acasă că era departe. Mergea el, de, aşa, doi-trei paşi, dar pe urmă, chiar dacă îl ţineai, se făcea greu ca un pietroi şi se lăsa în jos. Altfel n-avea nimic, îl întrebam mereu: „Tată, te doare ceva?" „Nu mă doare nimic", zicea. Ce să-i facem, cum să-l ducem acasă? îi spun eu lui Sande: „ Du-te, mamă, şi fă rost de-o căruţă cu cai, să-l punem în căruţă şi să-l ducem acasă." „De unde căruţă şi cai, zice Sande, nimeni nu mai are voie să ţină căruţă cu cai, ce, nu ştii?" „Du-te, zic, la gospodărie şi spune-i lui alde Moreanu să-ţi dea, că acuma l-am ales pe el preşedinte şi e om la locul lui, o să-ţi dea." Da'

Sande zice că nu se duce el acolo, că o fi el Moreanu om la locul lui, dar aşa s-a dus Marin al lui Matei Dimir să ceară s-o ducă pe fi-sa la gară, că pleca la şcoală, şi unul de-acolo l-a trimis la alde Ilie Nica, care are grijă de cai, şi Ilie Nica i-a spus că îi dă cu condiţia să-i care şi lui nişte lemne din Cotigeoaia. „Du-te, Sande mamă, zic, spune-i şi tu că îi faci şi pe urmă nu-i mai faci." „Mai bine îl duc pe bâtu în braţe, zise Sande, dar eu la nenorocitu ăla să-i cer cai nu mă duc." Şi s-a apucat el să-l ia pe tata în braţe. Ce să-l ia, că era greu şi ce crezi, Niculae, că a făcut Sande?

403

Aveam o roabă şi l-a pus pe tata în ea şi uite aşa l-a dus până acasă. Să fi văzut cum stătea tata cu capul ridicat şi se uita pe drum. Şi Sande zice: „îţi place, bâtule, să te plimbi aşa pe drum?" „îmi place, mă, Sande, zice, numai ăleia bătrâne nu-i place şi nu vrea să mă lase! Ea crede că n-o să ajungă şi ea ca mine!" „Bine, bâtule, zice Sande, uite las roaba la matale şi când oi mai putea şi eu aşa, vin să te plimb. Că acuma trebuie să mă duc la brigadă să fac procente." Da' n-a mai putut Sande, săracul, s-a întors acasă si zice: „Mamă m nu ^o ~,~: J-------■- L*- ■ ,______, ,. — «^v, ^d spinarea sacul de cinci duble până la gară, dar de ce îi e Iui milă când îi e, să nu-i ceri, fiindcă nu poate... Din ziua aia de când cu roaba nici nu l-a mai văzut şi nici acuma n-a venit, nu l-am lăsat noi... Alboaica tăcu.

- Şi cum a murit? zise Niculae întru târziu. L-a durut ceva?
- Nu I-a durut nimic, răspunse Ilinca. De vreo două săptămâni nu se mai ridica deloc din pat şi atunci ţi-am trimes eu telegrama.
- Eram plecat, zice Niculae, şi Marioara s-a întâmplat să fie şi ea plecată într-o tabără...
- Eşti însurat tu cu Marioara? zise Alboaica.
- Ce-ţi pasă ţie cu cine sunt însurat? răspunse Niculae.
- Ce face ea la Bucureşti? Am auzit că are şi ea serviri, reluă Alboaica parcă înveselită de răspuns.
- E la un preventoriu de copii, e asistentă medicală.
- Doctoriţă? zise, fără să se mire, Alboaica.
- Ei, doctoriţă! exclamă Niculae, a făcut şi ea şcoala tehnică sanitară, trei ani.
- A, ca un fel de sanitar... Şi ea de ce n-a venit? Dar Niculae nu răspunse.
- Şi, cum a murit? reluă el.
- Păi când ţi-am dat eu telegrama, zise Ilinca, nu mai cunoştea. „Cine sunt eu, tată?" îl întrebam. „Mariţa lui Turcin", zicea, şi eu mai râdeam, credeam că face dinadins. Dacă îi dam să mănânce, mânca. „Mănânci, -tată?" „Mănânc!" zicea. „Mai mănânci?" îl întrebam. „Nu mai mănânc." Era greu, mama s-a chinuit cu el, de, om bătrân, nu mai putea nimic. Când şi când lovea cu braţele şi atunci chemam doctorul şi îi făcea o injecţie. Se liniştea el atunci şi adormea. Cu vreo trei zile înainte să moară, tot aşa, a venit doctorul şi i-a făcut injecţie în mână. „Cum e, tăicuţule, zice doctorul, cum îţi merge?" M-am uitat şi eu la el, parcă ziceai că acum o să-i fie bine. Injecţiile veneau şi îl făceau că înţelegea tot ce îi spuneai şi vorbea şi el. „Domnule, l-am auzit că îi spune doctorului, eu totdeauna am dus o viaţă independentă!" Doctorul zice: „Dar acuma, tăicuţule, cum îţi este?" „Mi-e bine, zice, nu mă doare nimic, dar nu prea mai sunt

404

conştient"... Pe urmă a dormit el, şi când şi când se trezea şi se uita aşa ceasuri întregi pe geam... Pe urmă noaptea a început să tragă, răsufla rău de tot, şi din ziua aia n-a mai cunoscut deloc pe nimeni... Şi ailaltăieri dimineaţă, înainte să se lumineze, a murit...

între timp intraseră în odaie o mulţime de inşi, şi printre ei un militar care se uita la Niculae deschis cu o privire insistentă şi parcă frăţească. Ilinca îi spuse lui Niculae că ăsta era bărbatul ei, subofiţerul de la unitatea de aviaţie de la aerodrom cu care se măritase atunci în toamna aceea... Şi spunând acestea puse mâna pe doi copii care tocmai intraseră şi ei în casă şi îi dădu afară.

- Sunt ai mei, zise ea. Ieşiţi, mă, afară, nu vă e ruşine să intraţi aici peste oamenii mari? Hai, afară...

Dar se aplecă şi îngenunche în faţa lor înainte de a-i da afară, şi le drese cămăşile la gât, le încheie nasturii, le dădu la o parte, cu un pieptene, părul de pe frunte, iar pe cel mai mic îl luă în braţe ca să-i ridice mai sus pantalonaşii... Catrina se apropie şi îl măsură pe Niculae de sus până jos, cu o privire severă:

- De ce trăieşti fără cununie ca păgânii?

Niculae însă nu-i răspunse, parcă nu mai era nici el de mult acolo şi nu mai înţelegea bine ceea ce se spunea. îşi lăsă fruntea în pământ şi rămase astfel clipe lungi. Nimeni nu mai zise nimic. Apoi el se ridică abia murmurând, fără sânge în obraji, spuse că el acuma nu mai poate să mai stea şi că la noapte trebuie să fie la Bucureşti, după care îşi luă ziua-bună de la toată lumea şi ieşi fără şovăieli şi fără să se uite înapoi.

XII

Şoferul care îl adusese în sat era din Pălămida, fiindcă cel cu care venise de la Bucureşti i se stricase maşina şi Niculae nu mai avusese răbdare să aştepte. Raionul de partid nu avusese nici el vreuna liberă în acel moment şi atunci i se dăduse maşina sfatului, a tovarăşului Iosif, care nu mai făcea nici el parte din activul de partid al comitetului raional, dar ajunsese în schimb preşedinte al comitetului executiv.

Acum maşina străbătea cu grijă drumul deloc neted şi Niculae stătea tăcut şi se uita pe fereastră. Era toamnă târzie, dar era soare şi uscat şi câmpia zăcea împăcată sub lumina înserării. Şoferul manevra des, şi într-o vreme maşina se opri cu botul chiar sub fundul unui măgar pe care nu-l putuse ocoli ca să nu dea într-o groapă mai

mare. Proprietarul, un țăran foarte tânăr, ridică o jordie şi îi aplică măgarului o lovitură energică pe spinare şi făcu loc. După ce trecură şoferul rânji:
- Marca Simson, zise el, aprindere cu ciomagul.
| Adică asta era ăla din urmă, cu mijlocul lui ciudat de locomoție... Nu | merseră prea mult şi dădură de alt măgar, tot aşa, înhămat la un fel de

troacă pe două roți în care însă proprietarul dormea în ea aşezat pe nişte trăişti.
- Ăsta unde dracu s-o fi ducând la ora asta? se miră şoferul. Unde te duci, mă nene? strigă el când trecu pe lângă troacă, scoțând capul pe fereastră.
Dar nu primi nici un răspuns, deşi omul, la sunetul claxonului, se trezise şi se uita cu ochii mari la maşină.
- Unde-ai plecat la ora asta? repetă şoferul cu o voce de om prea blazat de câte a văzut el pe drumurile lui, dar cu care s-a obişnuit şi i-ar fi fost urât să nu le mai întâlnească.
Omul tot nu-i răspunse, ca şi când n-ar fi înțeles limba, şi atunci şoferul, văzându-şi de drum, reflectă ironic:
Două roate şi-un măgar -Atelaj particular!
- Acum două săptămâni, continuă el, am luat-o şi pe fi-mea până la Mozăceni, a reuşit acuma să intre la facultate, la filologie, şi când a văzut ea d-ăştia pe şosea zice: „Tată, eu ştiam că numai în Spania sunt pline potecile de măgari, că e țară muntoasă, la noi aveau înainte numai ciobanii". „Ei, acuma îi au şi oamenii, i-am zis eu". Când s-a făcut colectivizarea totală, au uitat să-l considere animal socialist şi atunci oamenii, din inter-zicerea cailor, au început să crească măgari.
Şoferul dăduse acum de drum bun şi, ca să-i abată pesemne gândurile prietenului şefului său, ştiind de unde îl aducea, continuă:
- Ştiți ce scumpi sunt? Uite-aşa un puiandru costă cât un cal dinainte. La Mozăceni stă tata, e şi el colectivist, că i-a băgat pe toți, n-a mai stat să-i gâdile la subsuori cu munca de lămurire, cum au făcut atâția ani. Tata avea şi el şase pogoane, dar de când îl ştiu se tot văita, că aoleo că avem pământ puțin, că ce bine ar fi să mai avem noi un lot de încă şase pogoane... Acum i-au lăsat şi lui acolo ceva în folosință personală cât să pască un cal priponit. Să vezi cum îl mai munceşte, el cu bătrâna, şi cum îl sapă de câte cinci ori! Şi-i zic: „Cum e, tată, când te văitai că ai pământ puțin? Acuma ți-ajunge arii ăia care ți i-au mai lăsat?" „Măi băiatule, zice, să am eu acuma din alea şase pogoane câte le-am avut numai două, şi le-aşi pupa!..."
Şoferul observă însă pesemne că prietenul şefului său rămânea mai departe cu privirea dură pierdută peste câmpuri şi că chipul nu i se lumina şi atunci tăcu şi se făcu atent la drum, fiindcă treceau prin sate apropiate mult unele de altele şi pline de orătănii şi de copii. Ieşiră apoi după câtva timp din nou la drum întins şi acum soarele roşu scăpata într-o văpaie ca într-un imens incendiu înțepenit la orizont. Pe acest drum lung, mai întâlniră un om cu un măgar, apoi un convoi lung de tractoare, o întreagă

trebuie să tacă şi când e cazul să vorbească...
XIII
„...N-aşi fi putut să cred că abia un an mai târziu aveam să-mi dau cu adevărat seama că sunt un om care nu mai are tată. Mi-a scris Ilinca să viu la parastas şi am venit singur şi la întoarcere încă mi se părea că am venit de-acasă unde el erea mai departe în pridvorul lui, când m-am uitat la Marioara şi am văzut pe chipul ei o îngrijorare. Se uita direct la mine şi privirea îi era grea de nelinişte: cum te simți? parcă mă întreba. Sunt cu tine, ştiu că "acum eşti singur, dar ne ai pe noi, femeia şi copilul tău. Şi atunci m-am simțit singur, fiindcă dincolo de îngrijorarea ei, îi lucea în ochi parcă şi un triumf că pentru ea se apropiase momentul pe care îl dorise tot timpul şi că tot pregătindu-se până atunci să poată trăi şi singură cu copilul, nu renunțase nici o clipă la ideea care mijise odată, de mult, în mintea ei de fată, că Niculae al lui Moromete era băiatul care îi plăcuse ei şi cu el trebuia să se mărite. Fiindcă a ştiut să facă din credința mea cu o minciună ce n-a fost în stare în atâția ani de aşteptări. îmi plăcuse de ea, ca de o consăteancă, când a venit atunci la poartă la comitetul de partid... Nu mi-era bine şi chipul ei îți da un fel de linişte, nu-i păsa ei dacă un bărbat la care ținea era sau nu membru în comitetul raional... Fapt e că a picat la tanc şi după ce am plimbat-o până seara prin oraş am dus-o acasă unde stătea în casa silvicultorului ăla plecat la Sinaia cu domnişoara Palici. Şi acolo, zice, la poartă: „Am o veste mare să-ți dau". M-a făcut curios şi apoi înăuntru în casă: „Mă mărit, Niculae, zice, am venit la tine să-mi iau la revedere." „Ei, cu cine te măriți?" „Cu un băiat pe care l-am cunoscut astă-primăvară când veniră ăia cu sonda şi găuriră pământul în Grama să scoată petrol." N-aşi putea să spun că m-a găsit cu inima moale din pricină că Ghimpețeanu mă anunțase în ziua aceea că n-o să mai fac parte din comitet, şi că unii parcă nici nu mă mai cunoşteau! Cine îşi face iluzii!... Mi se pare normal, din moment ce nu mai eşti printre ei, ce să mai vorbească cu tine, n-ai de ce să te miri că se face că nu te vede, deşi ai lucrat cu el! Ai căzut, eşti bun căzut... Ceea ce nu-l împiedică să zică pe urmă, să trăiți, tovarăşe, cum s-a întâmplat ulterior când am revenit la secretar în comitetul regional şi am mai găsit câțiva dintre ei care mai rămăseseră de sămânță, ați fost la şcoala superioară de partid, sigur că da, la sapă şi la lopată, ani în şir în grădina Mogoşoaia, tâmpitul, vroia să spună că nu crede, deşi ştia perfect de bine ziua când nu ca să mă trimită la şcoală m-a scos Beju... Şi în ziua aia

înainte să mă anunțe Iosif ce primejdie mă pândea parcă se sfârşea ceva ca şi în '45 după război şi în calea mea la o răspântie apărea o fată, mă ținea de braț pe stradă şi se lipea de mine. N-aveam inima moale, dar speranțele mele erau turburi, eram atât de derutat... La orice m-aşi fi aşteptat dar nu o astfel de lovitură pe care o primisem şi nu era singura, parcă aveam presimțirea că asta nu era totul... „Şi, Niculae, am venit să-mi iau la revedere", zice. Foarte bine! Nu mai vrea nimic, era împăcată, a înțeles din seara aceea, când m-am dus eu la poarta ei, să nu se mai agate! Dacă vrea fata să-şi ia la revedere, e din satul tău şi ăştia sunt cei de o seamă cu tine, alții nu mai sunt decât mai mari sau mai mici, şi de prin alte părți. „Bine, Marioară, îmi pare bine, zic, mă bucur..." „Plec acum din sat după el." „Departe?" „Păi la Moreni!" Ce mai depărtare şi mi-am adus iar aminte de Ileana, ce fată mai iubisem eu în pragul măritişului, aveam în palmă strânsoarea ei, se vede că se întâmplă ceva cu ele în momentele astea, că mă miram ce glas senin avea, uite îi pare şi ei bine, săraca, nu mai stă să mă aştepte pe mine şi avea mereu colțurile gurii întinse într-un surâs vârât în obraz, de bucurie, pesemne când nu mai vrei nimic de la nimeni, îți ajunge ce ai tu... „Şi ştii, zic, că nu mai sunt la raion?" „Nu ştiu, zice, dar o să te trimită la alt raion, mă mir că îți place, mă uit şi la tata că uneori se perpeleşte noaptea şi nu poate să doarmă şi înjură de i s-a făcut sufletul negru, de ce să ajungi să ți se facă aşa, ce bucurie oi mai fi având? Că nu mai dai cu sapa... Dar când laşi sapa jos ştii că e odihnă, şi nu-ți mai pasă de nimeni, pe câtă vreme în munca asta a voastră vai de odihna aia... Mie să ştii că îmi pare bine că te-au scos..." „Da' ce, zic, e obligatoriu să ajungi ca alde tac-tău?" „Nu e, zic şi eu, o meserie e mai bună, ştii că faci ceva şi când vii acasă îți vezi de ale tale, că n-o să trăieşti două mii de ani..." Şi atunci am scuturat din cap de amețeală fiindcă mi s-a părut că aud până şi glasul Ilenii şi până şi mirosul părului ei umed de rouă şi atunci am pus mâna pe ea şi am apucat-o de umăr şi până şi umerii ei erau la fel de moi şi de plăpânzi ca ai Ilenii. Da, asta e iubirea cea mare a unei fete: înainte de măritiş cu câteva săptămâni, maximum o lună, dacă ar şti cei care se însoară ar amâna sau nu i-ar da răgaz, în ziua când ar cere-o s-o şi ducă la primărie... Dincolo se vedea lumina aprinsă şi Marioară s-a dus şi i-a spus ceva domnişoarei studente Palici, în tot cazul nu să stingă lumina, fiindcă n-a stins-o... „Ei, zic, dacă tot te măriți şi ai ținut atât de mult la mine..." Şi am întins-o pe pat. Marioară, atât de vitează, a început să tremure. Hm! Nu era ca Ileana! Era fată mare... Şi după ce am făcut-o să nu mai fie, iar nu mai semăna cu Ileana, a stat lângă mine ceasuri întregi până s-a făcut ziuă, şi n-a scos o vorbă, numai inima îi bătea şi îi ardea fruntea, avea temperatură... Şi mie mi-era milă, uite, zic, cât ține la mine, am judecat-o greşit... Când colo, o aud că îmi spune că nu e vorba de nici-un măritiş. Hm! Iată cum umblă fetele cu minciuni şi cum reuşesc cu ele mai bine decât cu un adevăr... Dacă mi-ar mai fi spus o dată că ține la mine, plecam şi acolo

o lăsam... în zilele alea a rămas însărcinată... A venit la mine la seră că n-are nici o pretenție... Da' când l-a făcut, am avut eu, nu puteam s-o las aşa, i-am dat cât am putut din salariul meu de grădinar şi acum puştiul are aproape zece ani, seamănă la frunte şi la ochi cu tata, parcă l-ar fi făcut el, nu eu... Şi în seara aia când m-am întors de la înmormântarea lui: nu simțeam atunci nimic, m-am uitat la ea mirat, am mângâiat-o şi eu, dar i-am spus că nu-mi face bine s-o văd cu obrazul strâmb ca o oglindă urâtă în care m-aşi uita... Să se ducă să nu lase să doarmă singur copilul... iar eu eram foarte calm... Nu mă durea absolut nimic, sufletul nu doare, numai se strânge, se apropie de nesimțire, ceva parcă se încetinise în lucruri, stătea fiecare la locul lui, geamul deschis, oraşul şi străzile izolate, şi cerul... Muream parcă şi eu ca în ziua când am ieşit din spital fără Simina mea... Acum eram fără tatăl meu, pentru totdeauna... îmi aminteam şi de ziua când el mi-a spus că nu mă mai dă la şcoală, tot aşa am simțit şi parcă mă vedeam pe mine de la distanță, ca pe un străin, şi nu mă interesa... Nici nu mai ştiu cum am adormit, iar dimineața m-am sculat ca de obicei, m-am îmbrăcat şi am plecat la comitet. în ziua aia trebuia să plec pe teren cu Deaconu, nu ştiu de ce pun unii ochii pe mine şi vor să mă scoată din munca de partid, deşi acuma, hm, e cam greu... Ne-am urcat în maşină şi am plecat, eram în plin sfârşit de campanie de toamnă... Ieşeam pentru întâia oară pe teren cu ăsta, mă cam ocolea în anumite acțiuni, ca să poată pe urmă să mă critice. Numai că primul-secretar, de, nu semăna cu cel care n-a vrut el să mă primească atunci în chestiunea Beju, unde pleca mă lua cu el şi nu era de acord când Deaconu începea aşa pe departe să pună în discuție activitatea mea... Pesemne că văzând situația asta s-o fi gândit să renunțe pentru moment şi hai să mergem pe teren... Seara la întoarcere l-am găsit pe fostul meu notar în birou... Şi am intrat la el. „Ei, ce este?" „Vreau să-ți spun, zic, că trebuie dat un ordin prin raioane să-l întâmpine astfel pe Deaconu!" „Adică cum?" „Păi să-ți spun, dă[1] capota «gazului» pe spate şi se ridică în picioare lângă şofer şi trece aşa pe străzi şi prin sate..." „Nu mai spune? Vreau să văd şi chestia asta!" „Da, dar nu ştiu dacă cu tine o să facă..." Iar acasă mi s-a părut pe urmă că totul a decurs ca şi înainte, cU deosebirea mare că m-am pomenit singur povestindu-i Marioarei această istorie! Vroiam parcă să uit sau să mă prefac că nu ştiu sau nu cred că nu mai aveam tată. Când te porți cu totul obişnuit nu înseamnă că consideri totul la locul lui, prin chiar sporul de neobişnuit pe care îl aduci, povestind unei muieri pentru întâia oară un lucru care n-o privea?... Dimineața următoare, am plecat iar la comitet, aveam de pregătit un referat important pentru o şedință care a durat atât de mult că mi-a rămas în minte lungă cât o săptămână... Ah, nu mai pot dormi, s-ar putea ca de aici înainte... Ce întuneric e sub pleoape... Nu ştiu când s-a întâmplat, dar de mult nu se mai face lumină' sub pleoapele mele şi nu mai trece nimeni pe drum să mă uit ca altădată şi să adorm senin... Tată! De ce nu te-am visat niciodată şi de ce mie nu mi te-ai arătat la fel ca mamei? Eşti supărat pe mine că n-am fost la

căpătâiul tău când ai murit? Dar n-am putut veni, ca şi Sande, când ai fost pe la mine cu el, mi s-a făcut rău când te-am văzut... Nu e adevărat că n-am ştiut, a fost Ilinca pe la mine şi mi-a spus că ai căzut la pat dar eu *am vrut* să cred că n-o să ti se întâmple nimic, ca să pot să nu viu să te văd aşa cum eşti, adică tare bătrân şi cu chipul morţii pe fată... Vezi, tot noi vrem să trăim, care rămânem, în timp ce voi vă duceţi şi tot noi vrem ca voi să aveţi chipuri tinere, ca şi când o viaţă întreagă nu ne-a ajuns cât s-a săpat în sufletul nostru... Un an de zile nu m-am gândit la tine după ce te-ai dus, crezând că e mult mai bine ce fac împotriva uitării, fără să-mi dau seama că întunericul năvăleşte tot mai negru în serile mele, peste mine... Am plecat cu Marioara în zori şi mama, cu privirea ei în care verdele tot strălucea povestind, „Niculae, zice, l-am visat zilele astea pe taică-tău. «Moşule, zic, tu eşti?» «Eu sunt.» «L-ai văzut pe Niculae că a venit la înmormântarea ta?» «L-am văzut.» «Şi cu Dumnezeu ce faci?» Nu mi-a răspuns, a tăcut."

Niculae se răsuci în pat, aprinse lampa şi se ridică în capul oaselor. De trei ori o pusese pe mama lui să-i povestească acel vis până izbutise să-l înţeleagă. „Maică, de multe ori îl visez, dar nu răspunde, eu îl întreb şi el tace, răspunsese mama. Şi azi-noapte l-am visat iar şi acum a vorbit. Pesemne că ştia că o să vii şi tu pe-acasă de parastasul lui de-un an. «Moşule, i-am spus, tu eşti?» «Eu sunt.»" Şi aici apăruse în glasul mamei glasul lui din ultimii ani, tărăgănat şi resemnat, copleşit de griji şi de tăceri lungi, când vedea că îmbătrâneşte şi simţea el că asta nu mai putea fi oprit. „L-ai văzut pe Niculae că a venit la înmormântarea ta?" continuase mama şi abia acum, repetând, se înţelesese ce vrusese să spună, că în ceasurile lui grele, când a murit, Niculae n-a fost lângă el, dar că totuşi a venit la înmormântare. „Şi el ce-a răspuns?" întrebase Niculae. „L-am văzut", a zis. „Atât?" „Atât!" Şi Niculae nu se mai putuse înşela, era cu adevărat glasul lui, se simţea în aceste cuvinte de dincolo de mormânt că pe lângă durerea pe care ar fi simţit-o el de a fi murit fără să aibă pe nici unul din feciorii lui alături, nu s-a mai adăugat aceea de a fi fost înmormântat, fără să fie măcar unul de faţă; dar durerea a doua, care n-a fost, n-o ştergea pe prima, care se produsese, l-a văzut că a venit şi nu păstrează acolo unde e, cu privire la moartea lui, nici bucurie, nici tristeţe, ci singurătate şi tăcere. Adică cu oamenii, cu păcatele lui din ultimii zece ani şi cu propriii lui fii a văzut cum e, dar cu Dumnezeu? „Fusese el necredincios, adăugase mama, dar singurul lui păcat în afara necredinţei şi a rătăcirii din urmă nu fusese decât trufia, prea credea că n-o să mai moară niciodată, şi aşi fi avut să ştiu dacă Dumnezeu l-a iertat." „Şi tata ce-a răspuns?" zisese Niculae. „A tăcut. Nu mi-a răspuns nimic." Adică aşa cum făcuse în partea din urmă a vieţii lui, când dădea de înţeles că singurătatea şi tăcerea nu pot fi alungate de nimeni o dată ce au pătruns în inima omului şi că nu-i mai rămânea decât trufia, pe care o păstrează şi dincolo de moarte, cu toate că moartea se luptă cu noi să ne ia totul.

410

A DL'

Ă

Niculae stinse la loc lumina şi-şi puse tâmpla pe pernă. „Tată, şopti el, eu nu te-am părăsit niciodată, ştii bine... Nu ţi-am făcut nici un rău, nu te-am chinuit cu nimic şi îmi pare bine că te-ai împăcat cu mama... Dar de ce nu vorbeşti şi cu mine? Crezi cumva că de-aia n-am venit la patul tău înainte să mori, fiindcă te-am uitat?... Ştiu că poate cu timpul amintirea ta de când eram mic ar fi crescut iar la loc şi ar fi astupat-o pe cea de care mi-a fost mie frică să n-o capăt venind la patul tău, m-am gândit şi la asta, dar eu mai ştiu că nu toate încercările te lasă neatins... puţine te întăresc, toate caută să-ţi ia puterea... Şi eu vreau să spun ca şi tine că binele n-a pierit niciodată din omenire, dar că trebuie să ajungem să-l facem pentru toţi... Altfel crezi că merităm să vedem lumina soarelui? Tată, mă auzi? Nu mai vrei să stai cu mine de vorbă? Sunt eu, Niculae, mamei i te-arăţi şi mie nu. De ce? Nu mai ai nimic să-mi spui?"

în acea clipă Niculae văzu cum stratul gros de întuneric (în care gândurile lui se înlănţuiau cu acea tărie care alungă totdeauna somnul şi nelinişteşte sufletul) se dă la o parte dinaintea ochilor lui asemeni unei uşi şi în lumina veşnicei zile de vară care scălda bătătura şi salcâmii de acasă apăru chiar tatăl său din gradină şi o luă încet spre poarta de la drum cu mersul lui ciudat care îţi spunea că de acolo de unde vine e greu să-ţi spună ce-a fost, dar de-acolo de unde se duce s-ar putea să se întoarcă el cu un rezultat... Ce rezultat?... „Tată!" şopti deodată Niculae şi în aceeaşi clipă simţi cum se năpusteşte asupra lui din adâncul neştiut al fiinţei un val de duioşie agresivă care îi pipăi apoi gâtul şi începu să-l sugrume. „Tată, tată, chemă el şi îşi duse coatele la ochi hohotind. U de te duci tu acum, încotro o s-o iai după ce deschizi poarta şi o să ieşi iar la drum?..." Turburată de plâns, imaginea tatălui reveni iarăşi în acelaşi loc sub aceiaşi salcâmi ai curţii, luînd-o agale spre şosea. Stătea însă mereu cu spatele şi mergea exact ca un om care e adevărat că al lui era numai ceea ce era împrejmuit cu gard, dar şi peste rest cine îl împiedica să se uite? „Tată, unde te duci?" strigă Niculae iar, de astă dată însă foarte încet şi făcând să se topească în el cu un efort suprem plânsul care îl îneca, nu pentru că se temea că Marioara îl va auzi din odaia ei, uşa era groasă, ci pentru că vedea că plânsul nu e bun... Moromete ieşi pe podişcă şi Niculae porni alături de el cu fruntea în pământ... Văzuse că nu vrea să se uite la el...

„...Sigur, de ce să se uite, de ce să stea şi el de vorbă cu tine, crede că se mai roagă cineva de el, mai e prostul ăla, parcă dacă nu vrea el nu vinde mama partea mea de pământ... şi Bărăgan suna cu goarna băăăăăăă toată lumea să se strângă la primărie că a venit băiatul ăsta al lui Moromete... Ilinca se mărită cu Ouăbei, tăceţi din gură, striga mama parcă s-ar fi dărâmat casa pe ea şi el îi făcea semn Ilinchii, de ce, zice tata senin, ce are

Ouăbei, nu e şi el flăcău ca alții?... N-am mai văzut-o până atunci pe mama ridicând pumnul în aer, du-te, fa, de-aici, când ți-oi da una acuma te trimet taman la popa în brațe... pentru întâia oară ieşisem aşa de departe şi stăm cu fața în sus şi soarele ardea roşu prin muşamaua neagră a pălăriei şi ce pustiu era în vârful dealului, parcă pieriseră oamenii de pe pământ şi rămăsesem numai eu... Am dat pălăria la o parte şi m-am uitat la soare să-l văd cu ochii deschişi, eram numai noi doi, şi i-am văzut miezul de foc alb şi am închis pe urmă ochii fiindcă se făcea întuneric în jur şi atunci am simțit o palmă care îmi mângâie tigva tunsă şi urechile... pe unde venise? Niculae mamă, ce faci tu aici singur?... Dar tu unde te duci?... Mă duc să-l tămâi pe tata pe care tu nu l-ai mai apucat... acuma ziua?... da, mă duc pe la surori şi până diseară abia ajung, că e taman la Burdeni şi dorm şi eu la ele şi la noapte mă duc la cimitir... şi s-a-ndepărtat pe câmpie cu cuşnița de răchită albă sub braț şi o văd că se întoarce... ți-o fi foame, maică!... nu mi-e foame... eşti cu caii, să-ți dau, zi bogdaproste, că eşti copil curat... şi s-a-ntors înapoi cu fustele ei mari, ce înaltă era, dar tatei îi venea numai până la umăr, dar nici el nu era mai înalt ca Dumitru lui Nae... Şi el crede că nu ştie nimeni ce trebuie să facă, merge pe lângă garduri absolut fără să te ia în seamă cu fruntea când sus spre vârfurile salcâmilor, când jos pe lângă poteca pe care calcă şi se uită la ea de parcă s-ar feri să nu se ia poteca după el, bun, bine, am înțeles, mergem mai departe şi e şi ăla cu care ne întâlnim un om şi ăsta care stă pe loc lângă stâlpul ulucii lui şi celălalt de la celălalt stâlp de la cealaltă poartă peste drum, ca să nu mai vorbim de cel la care ne ducem, care e omul cel mai în puterea cuvântului dintre toți, dar socoteală ciobanului e achitată?... sau ne ducem acolo degeaba?... socoteala ciobanului e achitată... atunci putem să discutăm, fiindcă băieți mai vrednici ca ai mei nu mai are nimeni, mai ales ca ăsta micu, Niculae, i-a plăcut să muncească de când era mic, îi sfârâiau mâinile pe treabă, la secere, fetele astea, care nici ele nu pot să zic că nu erau vrednice, dar nu se puteau ține de Niculae, că el o lua aşa înainte cu postata şi curgeau poloagele în urma lui ca traversele pe calea ferată şi de bucurie odată îşi înfigea mâinile în părul Ilinchii şi aia striga tată... tată... tată..."
De mult Niculae adormise. Dimineața când se sculă nu arăta nici prea odihnit, şi nici prea senin, şi Marioara se miră, fiindcă, zise ea, de câteva ori a trezit-o ceva, nici ea nu şi-a dat seama ce, şi pe urmă a tras cu urechea şi nu s-a înşelat: la auzit pe el, pe Niculae de alături, cum râdea în somn...
